L.VII.m.

Carlo Passaglia

231

BIBLIOTECA NAZIONALE DI TORINO

Dono
del Prof. C. Passaglia

C. III. 430.

C. III- 430

LVDOVICO
IVSTO XIII. REGI
CHRISTIANISSIMO.
AD
CHRISTIANÆ REI PATROCINIVM.

Dedicat Fr. THOMAS CAMPANELLA, Ordin. Prædicat. tres hoſce libellos, videlicet:

Atheiſmus Triumphatus, ſeu Contra Antichriſtianiſmum, &c.
De Gentiliſmo non retinendo.
De Prædeſtinatione & Reprobatione & auxiliis diuinæ gratiæ Cento Thomiſticus.

PARISIIS,
Apud TVSSANVM DVBRAY, viâ Iacobæâ, ſub Spicis Maturis.

M. DC. XXXVI.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

3

3-10

INVICTISSIMO
ET CLEMENTISSIMO
LVDOVICO
IVSTO XIII.
GALLIARVM ET NAVARRAE Regi Chriſtianiſſimo, primogenito Eccleſiæ Dei, Dextro Meſſiæ Brachio; Auxilium de SANCTO.

CHRISTIANÆ Fidei, Eccleſiæque fidelium tutelam perennem Chriſtianiſſimo Regi diuinitùs demandatam eſſe, ſacri tituli, ſeu cognominis ratio, & antiquitas, ſeu primogenitura inter Reges Eccleſiæ filios, & gratiæ curationum chariſma, & Pontificum decreta, & rerum euentus, conteſtantur. Iudæi enim, Saraceni, Go-

thi, Vandali, Hunni, Longobardi, & quicunque Eccleſiam Dei vexare tentauerunt, armis Chriſtianiſſimi Regis, aut confracti, aut deleti, aut fugati ſunt, quemadmodum Hiſtorici ſub Clodoueo & Carolo Magno, eiuſque ſucceſſoribus, factitatum memoriæ mandauerunt. (Quorum te verum Hæredem, expugnata Rupella Rebellium arce, cæteriſque nidis impiorum (quod nemo politicè auſus fuiſſet, niſi zelo Dei armatus) in Italiam tranſiens victor, liberatorque nuper oſtendiſti.)

Diabolus autem propterea nihil non molitus olim, vt Chriſtianiſſimum Regnum ſciſſuris & hæreſibus debilitaretur, quò res ſua alicubi intra Chriſtianos perſecutorem validum non haberet: coegit tandem, neſcio quibu dolis, Carolum V. Auſtriacum Imperatorem quamuis Religioſiſſimum, vt proteſtantibus principibus ſectariis Germaniæ, Galliarum conterminæ, ſiue Catholicè, ſiue Hæreticè viuere velint ſub Luthero Hæreſiarcha, in Comitiis Auguſtanis, INTERIM licentiam daret.

Etenim quia Lutherus prædicbat, Eccleſiam non habere caput viſibile niſi principes Laicos (hac ambitione eos alliciendo) & principatus Apoſtolici vnitatem, quæ etiam Platonicis Dei character eſt, eſſe figmentum; nec debere temporalibus fulciri opibus (hac eſcâ eoſdem captando). quorum vtrumque olim vtiliſſimum Galliarum Reges eſſe diuinitus et humanitus cognoſcentes, curauerunt, vt ſub vnitate ſacri principatus vnitas Fidei ſtaret, ne circumferamur

exitialiter omni vento doctrinæ: & Principes haberent arbitrum diſcordiarum inter ſe; ac populi quaſi fideiuſſorem contra Tyrannidem; & omnes ſimul patrem collectorem animorum ac virium Chriſtianæ Reipub. contra Infideles, Diaboli ſatellites. Idque vt facere valeret communium diuitiarum ope communem Patrem vallatum eſſe oportere, ne ſicut olim in Græcia, teſte Cicerone, ſic nunc apud nos cogeretur inermis Pythia philippizare. Ex hoc accidit & in fide iactura quadraginta ferè Prouinciarum, & in Politica ſciſſura: & bonorum Eccleſiaſticorum communium priuata vſurpatio. Nec Roma tuta fuiſſet, niſi Gallica virtus, quę Chriſti nutu bona Eccleſię applicauit pro tuenda fide ac dignitate, inuaſores Sanctę Ciuitatis abſterruiſſet. Gallia tamen, contra quam Diabolus per eos, qui ab ipſa liberationem & fidei firmitatem acceperant, iſthęc machinabatur, latenter ac doloſè Dæmonem hęreſeon accepit, qui fidem Catholicam Regni animam ipſumque corpus affligeret; & facta eſt peſtis animorum, perenniter contra vnitatis Authorem murmurantium: Et propè erat, vt diſiectis Galliæ viribus, ſpoliatoque ſummo Pontifice, Laici de Fide decernerent, ac populi amiſſa vnitate, ac paſtore, Luporum Sophiſtarum Impiorum multiplex præda fierent, ac principes mutuis diſcordiis perirent, vel omnes ſub Tyrannidem vnius ruerent; niſi Deus regni piiſſimi nunquam immemor, de Henrico Borbonio Saulo (extinctis Valeſiis Regibus, quorum tem-

pore Dęmon irrepſerat) Paulum feciſſet. Cui etiam Te Ludouicum Iuſtum dedit filium, ſicuti Dauidi Salomonem, qui templum vnicũ Deo Cœli reędificares. Id quod tuâ virtute & Magni Miniſtri tui prudentia magna ex parte factum eſt; at & ex toto eſſet confectũ, niſi ab Aquilone & Auſtro, & ab Occaſu & Ortu vſque in cor Regni impedimẽta Abaddon, egreſſus de puteo Abyſſi ſub ſigillo v. excitaſſet, quominus Res Chriſtiana tota in priſtinũ ſtatum reſtitueretur. Ego autem Explorator negotiorum Dei, ad tuam Diuino impulſu accedo S. Maieſtatem, indicans, quòd fruſtra Claudo rectè incedere iubes, niſi prius crura ſanaueris. Crura ſunt ſcientię, quibus animus ad veritatis diuinæ & humanę fertur obiecta: claudicant hoc tempore argumento cornuto cornibus ſathanę ſauciata. Aiunt enim; Aut Deus eſt, aut non eſt. Si non eſt, vt dicunt Democritus, Leucippus, Diagoras, Epicurus, & Pſeudopolitici recentiores, viuamus, regnemus per vim, per Sophiſmata, per Hypocriſim: quia ludus eſt vita noſtra. Si eſt, vt Pythag. Anax. Plato, Stoici, Politici, & Legiſlatores aſſerunt, cauſa eſt profectò rerum omniſcia; ergo ab æterno prædeſtinauit nos ad gloriam, vel reprobauit ad gehennam, vel ad quoſcunque alios fines, per decretum, inuincibile ſibi & nobis; ergo naſcimur iudicati, non iudicandi: ergo etiam viuamus, vt lubet: neque enim bona opera noſtra nec mala poſſunt permutare ſortem; nec augere bonam, nec minuere malam: At nec ipſe rogatus Deus, cum ſit

immutabilis) ergo pariter viuamus per vim, per Sophiſmata, per Hypocriſim. Et ex hoc Principes fiunt Tyranni, populi ſeditioſi: Conſcientiæ Theologorum, in quorum manu eſt regimen Animorum, à quibus dependent corpora & fortunæ, incraſſantur, vt decipiant, tanquam ſi non eſſet Deus, vltra iubens. Semel enim iuſſit, & ſemper paret, vti nos.

Propterea contra primum cornu ſcripſi librum aduerſus Atheos, commendatũ principi Apoſtolorum Petro. Et quoniam fundatur Atheiſmus in Gentiliſmo, & ſæpè in Aſtrologiſmo, adiunxi libellum de Gentiliſmo non retinendo ad Doctorem Gentium· Et diſputationem aduerſus Aſtrologiſmum iſtorum

Contra ſecundum Cornu confeci libellum de Prædeſtinatione ac Reprobatione, ad D. Thomam ſcholarum Magiſtrum, in quo fundari ſe putant, qui Maozin adorant, id eſt, Deum fortem, non autem & Sapientem & bonum, cum Mahometiſmo, ac luthero-caluiniſmo: atque D. Thomæ verba & rationes ſufficere nunc puto ad delendum ex cordibus atrociſſimum dogma. Nam ex Natura, ex ſcriptura, & ex patribus, & legiſlatoribus, & gentium conſenſu, in libro 6. Theologicorum diſputauimus: quos iudicio Regiæ Academię Pariſienſium Theologorum ſubieci, ſicuti vitam & incolumitatem, (ereptam de ſynagoga potentium, gratiſque perſequentiũ (quem pro benefactis colere oportebat, vt codices mei

pro illis teſtantur) Tandem chriſtianiſſimæ Maieſtatis Protectioni: nulli, nullibíque fruſtrà imploratæ; ſubieci: à qua meritiſſimè etiam totus Orbis Chriſtianus libertatem olim acceptam iterum ſperat. Nec enim reperitur natio aut principatus aut Reſp. quæ à Gallis beneficia non acceperit, & inimici veſtri ſunt iudices. Sanatis ergo per hoſce libellos vt puto, cruribus, ad vlteriora commodè procedemus, Potentiſſimè Rex, ſicut Italici Poëtæ gratiſſimi beneficiis Gallorum, & piorum mentes hominum, augurantur: & Gallici gladii pudendæ reliquię, diro caſu exaltatę, formidant. (Siquidem & Turcę in fatis hoc habent.) Et Ego de Abaddonis manu virtutum exterminatoris per immenſa diuturna atrociſſima pericula diuinitùs ſeruatus, vt vniuerſitatis rerum Explorator, omnéſque viros bonos in pectore meo geſtans, vice omnium poſtulo, deprecor, perſentióque. Maximè autem poſtquam eadem in O de S. Ludouici (cuius regnum & nomen & geſta habes) recinentem precantem & augurantem Chriſtianorum Apollinem Maffęum Barberinum, noſtrum Melchiſedechem, pronis auribus accepimus.

Suſcipiat, obſecro, chriſtianiſſima Maieſtas, prima ſerui tui munuſcula: vtinam quàm neceſſaria Reipub. cognita, tam vtiliter itidem confecta: donec maiora, ex Italia tandem aduecta, quæ radices habuere in Ergaſtulis Parthenopæis Hiſpanorum, fructificatura in Campo Libertatis Gallorum, quibus me Diuina ſeruauit Prouidentia, parauero.

Cer-

Certior redditus tuam benignitatē, Magnanimè Rex, infortunatum & puſillum nō ſpernere donatorem, cum probè norit ſacra Maieſtas tua, quomodo ſolet ſuos Sapientia probare Aſſeclas ex Eccleſiaſtici 4. *Timorem & metum & probationem inducet ſuper illū, & cruciabit illum in tribulatione doctrinæ ſuæ, donec dent eum in cogitationibus ſuis &c. & theſaurizabit ſuper illum ſcientiam & intellectum Iuſtitiæ & denudabit abſconſa ſua*, Hæc vt examinētur; (neque enim propriæ innitor prudentiæ) vtque libertatem & ſalutem fugientem apprehenderem, ad Chriſtianiſſ. Regnum intrare oportuit more Maiorum. Nec enim aliunde ſacri Pontifices. Itali principes, & Chriſtiana Reſpub. multiplicationem ſapientiæ & Fidei & probitatis & veracitatis & libertatis, quantum humanis datur ſæculis, niſi fruſtrà ſperare vnquam potuere. Quantâ autem alacritate ac honorificentia & charitate ſua ſub protectione me ſuſcepit Pietas Criſtianiſſima, & in ſumma Maieſtate mirificè ſplendeſcens Humilitas, nō erit in obliuione apud Deum, nec apud homines, hoſtes condemnatura tuos, quorum ſuperbia aſcendit ſemper. Interea gratias agendo Apoſtolorum principi, quod de probatica piſcina conturbatis aquis iuxta preces meas ereptum patrocinio tanto me commendauit: Itaut dicere poſſit, ô felix perſecūtio, quæ talem ac tantùm meruit habere liberatorem: cum Dauid ipſe cantabo. *Domine ſaluū fac Regem.* Et iterum. *Domine in virtute tua lætabitur Rex, & ſuper ſa-*

ſutare tuam exultabit vehementer. Et audiam ſimul concinentes Fratres meos. *Quoniam Rex ſperat in* DOMINO, *in miſericordia Altiſsimi non commouebitur.*

Tuorum ſonitus Elogiorum
F. P. CAMPANELLA.

AD

DIVVM PETRVM

APOSTOLORVM PRINCIPEM

TRIVMPHANTEM.

ATHEISMVS TRIVMPHATVS,

SEV

REDVCTIO AD RELIGIONEM

per Scientiarum veritates.

Fr. THOMÆ CAMPANELLÆ, Stylenſis

Ordinis Prædicatorum.

CONTRA

ANTICHRISTIANISMVM ACHITOPHELLISTICVM.

PARISIIS,

Apud TVSSANVM DVBRAY, viâ Iacobæâ,

ſub Spicis Maturis.

M. DC. XXXVI.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

PRÆFATIO.

PROPTER peccata Terræ, ait Salomon, multi Principes eius: propter peccata Principum multæ ſectæ eius, quarum impietas propter peccata Sophiſtarum. Condidit enim Deus genus humanum ſub vno Parẽte: vnamque ei Religionem dedit, qua Deum cognoſcerent, colerentque, omniáque bona ab ipſo peterent; ſubque eius prudentia, tanquam oues paſcuæ eius, ſeſe, Remque publicam gubernarent. Ratio autem ambitioſa Sophiſtarum ſectas peperit. Ratio demum politica, (quam vocant, DE STATV vulgares, Apoſtolus verò prudentiam carnis, Deo inimicam) Animis potentum placere fecit ſectarum multiplicitatem. Neque enim ſecta falſa vlla vigeret, niſi Principes vellent. Volunt autem qui nullam putant eſſe veram. Propterea tandem hoc putant, quoniam pluris faciunt partem, quam Totum: & pluris ſe ipſos, quàm Genus humanum; & tandem pluris quàm Deum. Æſtimatio hæc viliſſima, proles inopiæ & Amoris proprij, affectantis copiam, vnde non eſt, non vnde eſt; incepit in Diabolo, incedit per diabolicos filios, & in inferno conſummabitur. Arctat enim in modicum omnia magna, quaſi vermis in ventre hominis poſitus, putans nihil eſſe hominem, ad ſe comparatum, ſed vas inanime, ad ſui vitam Fato datum: nec extrà ventrem extare Mundum, neque Deum: ac proinde licere ſibi quidquid libet facere. Proptereàque pauci ſatagunt conuerſionem

Proverb. 28.

Hominum ad Deum, ſed ad ſeipſos. Ninus Rex in patris Beli honorem, Idololatriam primus ſtatuæ illius adhibuit, quò Regnum ſibi pararet ſuper Nationes, debitum ſoli Deo. Ieroboam, vt partum contra Roboam retineret in Samaria. Mahometes aſtu Sergij, vt Imperium ad ſe traheret. Principes Proteſtantes Luthero fauerunt, vt bonis Eccleſiæ ditarentur. Batauí & Anglí, vt zelo conſcientiæ libertatem à ſubiectione arriperent. Neque enim in Boreali regione fides aliqua apud illos reperitur Principes, qui decreto communi ſtatuerunt, vt populus eam teneat Religionem, quam Princeps: & cùm mutat, mutet. Et quidem ſectas in multas ſecti continuò mutant, atque permutant. Ex illis etiam exiit liber *De tribus Impoſtoribus*, nihil in Religione ponens, niſi aſtutiam, & deceptionem. Quapropter Hæreſiarchas libenter audiunt, Tyrannum ipſis ſimilem prædicantes Deum, qui alios Fato ad gehennam deſtinat, alios ad vitam, quam tamen omnibus promittit, vt maiorem partem decipiat: libertatémque arbitrij neganres pariter collaudant pſeudopolitici, Caluini ſoboles, & Mahometani ipſorum patres; à quibus parum diſtant Iaponenſes Proceres; quò ſuper homines tanquã in beſtias libertatis expertes, imperium exercere poſſint. Sic hominum, pro Diis cultorum, multitudo inter gentes. Papam contradicentem vocant Antichriſtum, à quo electionis imperiique Iura habent: ac conſequenter fatentur ſe ſequaces Antichriſti; vt hinc videas, eos nec D. Papæ Religionem, nec hæreſiarcharum credere veram eſſe vllam: quod iam Politici, & Libertini palàm profitentur. Omnis autem hæreſis in Atheiſmum terminatur, ſicut in epiſtola ad Vltramontanos Principes & Philoſophos pro inſtauranda Religione oſtendimus; & quotidiana oſtendit experientia. Vtinam non ſerperet interiùs huiuſmodi peſtis, quam Macchiauellus ſeminauit: docens Religionem eſſe artem politicam, ad populos in officio ſpe Paradiſi, & timore Infernorum, retinendos. Quapropter ad expediendam Nationũ conuerſionem, ſtatui hoc in Opuſ-

culo oſtendere Religionem in communi eſſe non ſecundum artem aſtutorum, aut ignorantium, ſed ſecundum naturam, à Deo nobis inditam, Philoſophis, & Nationibus probatam, Prophetis reuelatam, & à Deo deinde ſupernaturaliter publicatam, illuſtratamque gratiis, miraculis veris, Prophetia, & Sanctitate. Ad id verò demonſtrandum, oportuit incipere non à *Credo ſanctam Eccleſiam*, ſed à *Credo in Deum*. In quem ſi verè crederēt, illicò Deum ex prouidentia paternali Sholam indubitata fide dignam pro filiis ſuis, ne circumferamur omni vento doctrinæ, in Terris ſeruare intelligerent; & per ſuas quæſitā notas, in Romana Eccleſia ipſam inuenirent. Idcirco neceſſe habui prius demonſtrare, quòd Deus ſit (poteſt enim ex creaturis cognoſcibiliter videri, Sap. 13. & Rom. 2.) & quòd curam omnium rerum gerat, maximè autē hominum: quòd Homo ſit animo immortalis, aliaque vita illi conueniat; (veluti Platonici, Stoici, Pythagorici, Legiſlatores omnes, & inter noſtros D. Thomas, & Auguſtinus, Clemēs, & Lactantius, & Cyrillus, & Arnobius, & Iuſtinus, & alij Patres diſputando fecerunt, ex naturalibus, conceſſiſque ab omnibus) & propterea Deum eſſe colendum non ficta, ſed vera Religione. Item pſeudopoliticos, aliter ſentientes cum Epicuræis, & Peripateticis, conuincere ita fortiter me puto, vt propriis etiam ex malis, ne dum ex naturæ decretis, intelligāt, ſe ſe errare; & neminem hac opinione affectum, Principatum & vitam in ſe, vel in ſuis ſtatim, non perditum iuiſſe. Et quoniam miraculis non mouentur, & inſpirationibus diuinis reſiſtunt, ad naturalia argumenta, quibus ſe credere profitentur, ſicut Patres olim, & D. Tho. in tribus lib. cont. Gent. ſe feciſſe teſtantur (nam in IV. ex autoritatibus ſacræ Scripturæ procedit) me cōuerto. Quapropter transfiguraui me in ipſorum perſonam, ſed in puris naturalibus poſitam, ne firmitatem fidei, quam profiteor, putantes eſſe obſtinationem, ipſi quoque in ſua opinione obſtinentur. Qui enim in aliqua ſecta, aut in Atheiſmo ob-

ſtinatur, is meliora quærere fit ineptus. Idcirco nullum ab ipſis vel aliundè excogitatum pro ipſorum opinione argumentum, quamuis irriſorium, omiſi, ne me imperitum, aut ſimilem ipſis diſſimulatorem putarent. Idcircò id, quod fecit Eccleſiaſtes in perſona impij non obſtinati, vt impietatem tolleret, & S. Iuſtinus, fidem veram quærens, veluti ipſemet teſtatur; ſic faciant ſectarij conſulens, & ego, & illi nudi, ſpoliatique omni opinione aſſertiua, quæramus opto veritatẽ; cuius habitum induamur tandem. cum ſimiliter non obſtinato quæritante Iuſtino. Solis rationibus pugnandum erat: Sacri tamen cenſores zelotypi coëgerunt me autoritates Patrum colligere, ſtylumque mutare ex philoſophico in Theologicum. Sed res puto benè ceſſit, quoniam Patres cõuenire cũ decretis naturæ ſimul ex hoc Politici agnoſcent. Quapropter per Philoſophiam humanam, & cæleſtem, conatus ſum viam aperire: ſcio enim nullum in hoc ſæculo libri argumentum neceſſarium eſſe magis. Nec enim lucro vt plerique, nam ſemper vexatus: nec timore impulſus, cui nec animus, nec effugium poſt ternas, & quaternas vexationes defuit: at ſolo veritatis amore vrgente, certitudinem præſto omnibus, non indoctam, nec fictam de Religionis virtute, ac veracitate, partim experimento proprio agnitis, partim inueſtigatis ſagaciter in experimentis alienis, partim ea perceptis ſagacitate, qua olfacere incipit homo ea, quæ hominem ad illam transhumanant celſitudinem, ad quam non poteſt ſyllogiſmus extendi. Miſi hunc libellum amico, vt proficeret in Germania, anno Domini M. DC. VII. multoſque libros meos, quibus ad ſuorum compoſitionem profecit. Sed dummodo annuncietur Deus vndecunque, nobis placeat oportet. Fiat nunc publici Iuris, ſi fortè meliores fructus apud veritatis, & non propriæ gloriæ cultores nanciſcatur. Romæ 11. Iunij 1630.

INDEX

INDEX CAPITVM
QVAE IN HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

Multiplicitas credentium, & contrarietas diuerſi generis, dubiam non orthodoxi reddentium Religionem. Vnde ego Intellectus humanus excitatus ſum ad quęrendam veritatem eius, quantum attingere poteſt communis Ratio. Cap. I. pag. I.

Argumenta, quibus ſolet moueri quis contra Religionem communem Nationibus pręſenti ſęculo, & contra Legiſlatores mundi; ac mox contra catholicam Fidem. Et ego Intellectus ad examen veritatis excitus ſum. Cap. II. 6.

Appoſitio Reſponſiuncularum ibidem, juſſu Superiorum.

Tutiſsima via perueniendi ad primam Rationem diuinam, eiuſque mirabilem prouidentiam digniſsimam honore: Quę eſt Religio, communiſsima cunctis Nationibus, ideòque naturalis: quoniam de iure naturę, & ſecundum naturam: vtque confeſtim increduli Politici conuincantur. Cap. III. 23

EXAMEN COMMVNE.

Deum, quia omnium entium curam gerit, pręcipuè autem hominum; Ergo illos viſitaſſe, & legem docuiſſe. Et tandem factum eſſe hominem. Et hanc fidem eſſe rationabiliſsimam, & ita conuenire. Et teſtes huius veritatis non poſſe rationabiliter reprobari. Et quędam de ſancta Monotriade argumenta. Cap. IV. 38

Entia omnia ſub Dei prouidentia vniuerſali contineri,

& intentioni eius, ac voluntati ſubeſſe. Nec locum eſſe Caſui, Fortunæ, & Fato, niſi reſpectu particularium ordinum, & cauſarum. Itáque Deum Eminentiſsimum Vnum eſſe, & non plures: eiuſque bonitatem ſupicione malitiæ vacuam eſſe. Cap. V. 42.

In rerum vniuerſitate malum non reperiri, tanquam ens aliquod: nec Mortem, Vilitatem, eſſentialiter, ſed reſpectiuè, & priuatiuè, & negatiuè: Falſámque eſſe opinionem de multitudine Deorum; & de impotentia, aut ignorantia, aut malitia, cum Fabri, tum Rectoris vniuerſorum longè eſſe ſtultiorem. Cap. VI. 47.

Hominem animo diuino immortalique donatum eſſe: eique aliam poſt hanc, vitam conuenire: Ideóque Deum præcipuam illius curam gerere: ſeſeque illi manifeſtare, per rationes ſenſatas, ac credibilitatis euidentiam conuincentes, nouaſque, Politici docentur: ac ad melius agnoſcendum Religionem eleuantur. Cap. VII. 57.

Colloquium Rationis inferioris cum ſuperiori, ſagaciſsimum de vita præſenti; & futura, & de ſuperis, & inferis. Et probatæ rationes cauſales de eo, quod fuit, eſt, & erit de nobis, & de Mundo: & ſolutiones argumentorum ſacratiores. Cap. VIII. 80.

Religionem communem, potiſsimam Iuſtitiæ partem, non eſſe inuentum Politicorum: nec ſola arte, aut non natura conſtare, vt dicunt Epicurei: ſed eſſe naturalem: hanc vero, & illam poſitiuas, quas Nationes profitentur, eſſe ſecundùm fidem, quam præſtant Legiſlatori quæque ſuo. Et quibus notis, & argumentis agnoſci poteſt, quę verè ſit à Deo tradita, & quę ab hominibus per Rationem; aut per fraudē. quiuè ſint, qui veram fidem habent. Cap. IX. 94

Examen Chriſtianæ Legis, cæterarúmque Nationum: quo demonſtratur illam pro fundamento habere Charitatem, & Rationem primam; cæteras leges bonas, philoſophicas, Iuſtitiam humanam, & rationes ſecundas: ac ſolius Chriſtianæ ſolum præcepta moralia, & ceremonialia cum natura, quam perficiunt, prorſus congruere. Et quo pacto obligent. Inde neceſſario futurum, vt, ſi totus Mundus ad vnam legem reducendus eſt (quod nos firmiſſimè probabimus) aliam preter iſtam eſſe non poſſit. Et adduntur reſponſiones ad argumenta Iuliani, Luciani, & Macchiauelli. Cap. X. 104.

Examen ſecundum naturam credibilitatis eorum, quæ proponuntur tanquam ſupernaturalia, & fundamenta legum in quacunque Natione. Chriſtianam precellere omnes puritate, pietate, & ratione, vtilitate, & congruentia cum natura. Cap. XI. 139.

Reparantur argumenta ad Reſponſiones. 144.

Examen Mahomettis. 149.

Examen Iudaicę. 152.

Examen Gentiliſmi. 154.

Appendix de cauſa Mali, ex Metaphyſ. 167.

Examen cultus Diuini exterioris ſecundum Religionem Chriſtianorum, & aliarum Nationum, per indaginem certiſſimam, cum conſonantia ad naturam bene inſtitutam, & rectitutam, voluntatem rectam, & Sapientiam veram: ex quo probatur cultum, & ſacrificium Chriſtianum eſſe rationabile in ſummo gradu: & de Sapientię diuinę præſtantia in Euchariſtia. Cap. XII. 171.

Proponitur examen de perſona Chriſti, aliorúmque Legiſlatorum Nationũ cæterarum: & inquirendas eſſe notas; quibus, quem Deus miſerit, quem diabolus, quem ratio, aut aſtutia

propria, pernoſcatur. Cap. XIII. 182.

Ex certiſſimis notis examen particulare preſſius, ac rigidius, veritatis Prædicãtium noua in quocũque Sæculo dogmata; & confirmatio teſtimoniorum Apoſtolicæ doctrinæ, ad quamlibet inuictæ probationem. Cap. XIV. 188

Examen triumphi, & præcedentiæ, qua pollent teſtificãtes ſuper opinantes: vnde Calumniatores Apoſtolorum omnino ſtatim conuincuntur. Cap. XV. 196.

Examen Miraculorum: & autoritas ad conuincendum. Cap. XVI. 210

Epilogus, Reſponſio, & confirmatio huius libri. Cap. XVII. 216.

Appendix totius Libri. *Macchiauellum omnium ſcientiarum fuiſſe ignorantiſſimum, excepta Hiſtoria humana: &* Politicam *ſuam non per ſcientias, ſed per aſtutiam, & peritiam practicam, examinaſſe: & quicunque ipſum ſectantur, præponuntque veræ philophiæ Sanctorum, eſſe pueros: cum coquum ſuauia exhibentem, Medico ſalubria iubenti præferunt; idcircò in ſe, vel in filiis ſubitò vitam, & Regnum amittere ſolere.* Cap. XVIII. 226.

Reſponſio ad defenſorem Macchiauelli. Cap. XIX. 240.

Argumenta Admiratoris contra Reprehenſores Macchiauelliſmi. 241

Reſponſio. 244.

Approbatio Adm. R. P. F. Ioannis Thomæ de Alaſsio Ord. Præd. ſacræ Theologiæ Magiſtri, Conſultoris ac Qualificatoris ſupremę vniuerſalis Inquiſitionis Romanę, necnon Socij Reuerendiſſ. P. Magiſtri F. Hippolyti Marię Lancij de Aquanigra, eiuſdem Inquiſitionis Commiſſarij generalis.

EX commiſſione Reuerendiſſ. P. Fratris Nicolai Rodulphi Magiſtri Generalis totius noſtri ſacri Ordinis Prædicatorum, legi Opus Adm. R. P. Mag. F. Thomæ Campanellæ eiuſdem Ordinis, *Atheiſmus Triumphatus Contra Antichriſtianiſmum Achitophelliſticum meritò nuncupatum*, quoniam in eo de Atheiſtis inſipienter Deum negantibus, efficaciſſimis rationibus ex naturæ arcanis depromptis, glorioſè triumphat, pſeudopoliticos Macchiauelizantes ſine vera ſtatus naturali, politica, aut Chriſtiana ratione viuere luce clarius demonſtrat. Opus certè aureum, tanto dignum Authore, antiquorum Philoſophorum ſtilum redolens, his temporibus vel maximè neceſſarium. Ideò dignum cenſeo, quod ad totius Reipublicæ Chriſtianæ vtilitatem in lucem prodeat. Romæ in Palatio S. Officij die Sanctiſſimi Corporis Chriſti 1630.

Ita eſt. Fr. Ioannes Thomas de Alaſsio, qui ſuprà.

NOS Fr. Vincentius Bartolus Sac. Theol. Mag. & Prouincialis Trinacriæ Ord. Præd. Viſa ſupradicta atteſtatione concedimus facultatem ex officio, & commiſſione Reuerendiſſ. Patris Fratris Nicolai Rodulphi Generalis Magiſtri Ordinis Noſtri, R. P. Fratri Thomæ Campanellæ imprimendi Librum attitulatum ATHEISMVS TRIVMPHATVS &c. ſeruatis tamen ſeruandis, & quantum in nobis eſt. In quorum fidem & c. Dat. in Conuentu S. Mariæ ſuper Mineruam de vrbe die tertia Iunij 1630.

Fr. Vincentius Bartolus qui ſupra, manu propria.

Regiſtr. fol. primo

F. Reginaldus Lucarinus Lector & Socius.

Imprimatur, ſi videbitur Reuerendiſſ. P. Mag. Sac. Palatij Apoſtol.

A. Epiſc. Bellic. Vicesg.

Imprimatur Fr. Nicolaus Riccardius Ordinis Prædicatorum, Sacri Apoſtolici Palatij Magiſter.

Publicetur Fr. Nicolaus Riccardius. S. A. P.

Licentia & Approbatio Pariſienſis.

NOS Fr. Iulianus Ioubert, Doctor in facultate Pariſieñ, Vicarius Congregationis Gallicanæ, Ordi. Præd. noſtri authoritate Officij tenore præſentium P. Magiſtro Thomæ Campanellæ, Pariſiis ſub protectione Regis Chriſtianiſſimi commoranti, à Reuerendiſſimo noſtro P. Magiſtro Generali omnibus Prouincialibus ac Prioribus commendato, facultatem concedimus imprimendi & edendi libros tres inuictiſſimo Regi noſtro ad patrocinium Fidei Catholicæ dedicatos, Regióque, diplomate, ac Priuilegio munitos: videlicet, *Contra Atheiſtas librum vnum, Romæ impreſſum, & nunc demùm correctum, vnà cum defenſione bullarum ſummorum Pontificum contra Iudiciarios*: Item, *De Gentiliſmo non retinendo*: Item, *de Prædeſtinatione & Reprobatione, & auxiliis diuinæ gratiæ Centonem Thomiſticum contra Hæreticos, ac perperam de S. Thoma ſentientes*. Quos libros approbatos partim Romæ à Magiſtro S. P. à noſtra Religione, & à tribus Regentibus ſtudiorum publicorum, partim Lutetiæ à Doctoribus Regiæ Academiæ Sorbonicæ: Cuius iudicio ſolemniter in cætu applauſu omnium & duorum moderatorum Elogio exceptus prædictus Pat. Mag. Campanella ingentem erga S. Eccleſiam Cathol. Romanam, fidemque orthodoxam, zelum obedientiamque oſtendens, ſua ſcripta ſubmiſit) partim a Patribus Magiſtris noſtri Ordinis, à quibus examinari humiliter petiuit: nos requiſiti, quo ex florentiſſimo Collegio noſtro S. Iacobi roborentur, pariter commendamus, vtque imprimantur & publicentur quantam poſſumus de More licentiam impartimur. Dat. Lutet. in Conuentu S. Iacobi Ordin. Prædic. die 8. Decemb. 1635.

Fr. IVLIANVS IOVBERT, *humilis Vicarius Congregationis Gallicanæ Ord. Prædic. manupropria.*

EXTRAICT DV PRIVILEGE du Roy.

PAR grace & Priuilege du Roy, il eſt permis à TOVSSAINCT DV BRAY, marchand Iuré Libraire à Paris, d'imprimer ou faire imprimer quatre Liures en Latin, intitulez le premier *De Prædeſtinatione, Electione, Reprobatione, & de Auxiliis diuinæ gratiæ*; le ſecond, *de Gentiliſmo non retinendo*; le troiſieſme, *Atheiſmus Triumphatus*; & le 4. *Diſputatio an Bullæ SS. Pontificum Sixti, V. & Vrbani VIII. contra Iudiciarios calumniam in aliquo patientur*; Compoſez par F. THOMAS CAMPANELLA, *Stylenſis Ordinis Fratrum Prædicatorum*: & defenſes ſont faites à tous Libraires, Imprimeurs, & autres de ce Royaume, de les faire imprimer, contrefaire, ny alterer, ny en extraire aucune choſe, ſans le conſentement dudit DV BRAY; & cependant le temps & terme de vingt ans entiers & accomplis, à peine aux contreuenans de trois mil liures d'amende, confiſcation des liures contrefaits, & de tous les deſpens, dommages, & intereſts, ainſi que plus amplement eſt contenu eſdites lettres de Priuilege. Données à Paris le 22. iour de Nouemb. 1635.

Par le Roy en ſon Conſeil.

Signe RENOVARD.

ATHEISMVS TRIVMPHATVS;

VEL RECOGNITIO RELIGIONIS vniuerſalis.

Secundum communem Philoſophiam ex naturæ arcanis.

Multiplicitas credentium, & contrarietas diuerſi generis, dubiam non orthodoxis reddentium Religionem Vnde ego intellectus humanus excitatus ſum ad quærendam veritatem eius, quantũ attingere poteſt communis ratio.

CHAP.

EGO Intellectus humanus omnes examinaui Religiones in rerum vniuerſitate, & proprias & rationales, & improprias & naturales apud homines, & belluas & plantas, & apud Angelos, & ſtellas, & mundum, communi præeunte ratione, ſenſatiſque experimentis; vt meipſum certum redderem, atque alios, de fidei veræ dogmatum credulitate; vtque meum agnoſcerem locum inter creaturas: in quibus diuinus relucet cultus, aliis magis, aliis minus, aliis permanens in ſuo principio, aliis deſciſcens à principio.

Vt conuincantur negantes Religionem, à teſtimonio omnium creaturarum exordiendum fuit.

Primus ordo credentium.

I. Inueni vt plurimùm hominum multitudinem in toto mundo ea credere, quæ ſibi à lege, ſub qua naſcuntur, proponi ſolent; aliudque vltra inquirere nihil; eò quòd contraria argumenta non conſiderant, atque inter nationes controuerſias; nec vident, quòd Philoſophorum ſectæ omnes fulcite profitentur opiniones quæque ſuam, rationibus & experimentis, & altera contra alteram obſtinatur, ita quòd ſingulæ ſibi videntur veritatem pro ſe habere. Nec vident, quòd lex omnis jactanter prædicat ſe habere, ad comprobationem dogmatum ſuorum, miracula, argumenta, prophetias, martyrium, concordantias veritatis; & quòd tot ſunt accuſantes, quot accuſatæ: propterea nec cujus judicio ſtandum eſt, examinant.

Catholici nuncupati cæteras gentes eſſe deceptas à falſis Prophetis, & à Principibus tyrannis, aut à fallacibus interpretibus legis, omnes vniformiter docent. Sic etiam ipſæ gentes omnes de Catholicis loquuntur; & quælibet fides irridetur ab omnibus ſimul aliis. Qui hæc non conſiderat, credit quicquid ſibi proponitur in Religione & ſecta ſua; ita ſi natus eſt in Mahometiſmo, ſiue in Judaiſmo, ſiue in Gentilitate, ſiue alibi. Itaque ſors felix eſt (id eſt Dei beneficium nobis occultum) huiuſmodi hominum generi (nam omne vulgus tale eſt) natum eſſe ſub lege vera: nam per ſe, tanquam arbitrij penè expertes, aliud inquirunt nihil; magnumque infortunium ex occulto Dei judicio eſt eidem, natum eſſe ſub lege peruerſa, in qua obſtinantur, nihil amplius indagando: nec mutant mutata rerum ſerie ſuarum.

Secundus Ordo.

II. Alij veritatem non quæritant, propterea quòd vtile eſt illis credere natiuæ Religioni, quoniam in ea eſt quis Princeps, vel Sacerdos, vel diues, aliaſue voluptates, & emolumenta inde captat: quæ ita hominem obcæcant, quòd gratum habent errorem; eaque modò argumenta perquirunt, quæ poſſunt oſtendere veram eſſe legem, ac fidem, in qua viuunt: alia verò contraria, nihil, aut parum examinant, ſeù extemplò reputant falſa eſſe. Profectò in his ratio eſt filia voluntatis, lucrum rationalitati præferentis contra jus, & fas naturæ. Voluntas enim, quaſi fluuius ex principio, ſubſequitur ex Ratione in cælo & in terra. Vnde fit, vt huiuſmodi homines mutata fortuna & imperio, repente opinionem & fidem mutent; vti ſæpe hodiernis temporibus apud Vltramontanos: quoniam corruente vtilitate, quæ erat mater & fundamentum rationis fidei ipſorum, ſtatim ratio illa vana apparet, ac ſimiliter fides, quæ ſuper illa ſuſtentatur.

Tertius Ordo.

III. Inueni gentem plurimam rationes contrarias fidei ſuæ non inueſtigare, propter timorem ab his, qui gladio, & tribunalibus ipſam defendunt. Idcircò facilè inhærere argumentis fauentibus, non autem contradicentibus: quoniam illa ſunt ſibi gaudio, & vacuitati malorum; hæc verò nocumento, vixque ad paſſionem.

Hæc ſanè gens ſæpè vtiliter timens, amiſſo timore amittit legem & fidem: quoniam pater argumenti eius decidit, & filius ergo euanuit. At in libertate deinde paulatim librat, & perpendit omnia, ſi pollet iudicio. Maior pars hac in claſſe verſatur, ſicuti in Germaniæ, & Galliæ, & Angliæ, & Belgij, & Poloniæ Nationibus plurimo compertum eſt experimento.

IV. Alij autem nullam credunt eſſe Religionem ſecundùm naturam, ſed ſecundùm artem tantùm regnandi, & conuluendi; atque inuentionem aſtutorum, & prudentum; ac verè Deum non eſſe, vel res humanas nil curare, vel mundi partem aliam caſu, aliam verò ratione regi: & vnumquemque debere ſeipſum exaltare quod poteſt per fas & nefas, ſicuti & beſtiis accidit: vt lupi deuorant oues, & aquilæ columbas innocentes. Atque Deum ſingulis permittere vt faciant quod poſſunt, aut volunt: poſt mortem verò, aliam non ſupereſſe vitam; vel ſi ſupereſt, omnibus æquè conuenire: Quandoquidem hic Deus ſinit omnes iuxta proprium ingenium, & voluntatem operari. Qui etiam ſi concurrit (vt creditur) ad omnes entium operationes, non dari peccatum putant: quoniam & Deus peccaret, quia fieri permittit, & quia concurrit ad eius efficientiam, tanquam cauſa præpotentior. Ergo animi eſſe imbecillitatem, putare quòd peccatum ſit. Sed tantummodo lege ſtatui propter conſeruationem communitatis, vtque vulgus in obedientia retineatur. At quicunque poteſt quod placet operari, ſtatim ſatisfacere ſibi debere, & omnibus mundi perfrui voluptatibus, quoniam hęc eſt pars noſtra. Quartus Ordo.

Hanc ſententiam tuentur Macchiauelliſtę, & Libertini, & Caluiniſtæ ex parte, & plurimum ſerpit inter Principes, & Aulicos, & Gubernatores, & iudices iniquos: vt enim Chryſoſt. monet, ter repetendo, *Impoſſibile eſt, impoſſibile eſt, impoſſibile eſt*, eum qui malè viuit, non vacillare tandem in fide: eius radix enim ſuper proprio fundatur amore, idcircò difficillimè eradicatur, Eſtque peſtis totius ſæculi, & omnibus, licèt non in toto nec in omnibus graſſetur; & perſonarum humanarum in communi; & ſingulatim ex participio opinionis, vel malorum exinde in alios deriuatorum. Quorum eſt eſt quartus ordo.

Hi veritatem adipiſci intellectu nunquam ferè poſſunt, niſi Dei brachio extento; quoniam exiſtimant, ſeſe ſapientiſſimos: Et aliud quærere, eſſe vanitatem pauperculæ gentis, quæ neſciat viuere: Aut aſtutorum, vt nouam ſtruant Religionem, quæ [illegible] Dominatus, & Imperij concupiti fundamentum. Qui autem putat ſe [illegible] ſapientiam perueniſſe, nil quæritat amplius.

Hi [illegible]igionem (ſed palam tantùm) [illegible]tendunt [illegible] per fas & nefas: quoniam glorioſum æſtiment propriam ſuſtentare ſectam: aut quia v[illegible]le eſt ita facere. At deficiente vtilitate, vel gloria, deficit ratio appa[illegible]is fidei ipſorum.

Ideóque ex ratione politica (quam dicunt de ſtatu) ſuo arbitratu religionem interpretantur, & mutant : ſic etiam leges omnes, & fœdera rumpunt per gloſſas fallaces, torquendo ea quocunque vtile fuerit; nec ad fidem veramque religionem abſque fictione conuertuntur, niſi per miracula euidentiſſima (ipſi enim arbitrantur eſſe vel ignatorum illuſionem, vel prudentum aſtutiam ; quodcunque miraculum ſcriptum, &c. ac ſæpè obſtinatè interpretantur miracula eſſe à caſu.) Aut ſi vident Angelos, vel Dæmones, & ſæpè, vnde certi redduntur vitæ, quæ remanet poſt mortem, ſolent ad piam religionem redire in veritate, ſed raro nimis.

Ordo quintus, Philoſophorum eſt quorundam.

V. Extant verò & Philoſophi nonnulli, qui legi naturæ, prout ab eis percipi poteſt, inhærent : & exiſtimant, vel omnem legem eſſe veram in ſuo ſenſu, omneſque à Deo autorizari miraculis, Prophetis, & Martyribus ad beneficium diuerſarum gentium, quibus aliis aliæ conueniunt leges: & deceptionem permitti à Creatore, variis gubernante mundum ritibus, modiſque, prout nationum mores varij requirunt. At naturæ legem omnibus communem eſſe, in qua eſt certitudo ipſis, & veritas indubitata. Circa ſupranaturalia verò aut nihil credunt, aut credunt, omnia ex omnibus legibus; aut ſuſpenſi, retinent aſſenſum. Atque ſi poſt mortem alia nos manet vita, Philoſophis illam magis conuenire, qui ſeſe non obſtinauerunt in ſectis humanis, & in credulitate Deorum, ſed primæ tantùm Cauſæ ſeruierunt pio affectu, honeſtis operibus, vtiliter benefici erga genus humanum.

Hi nulli, præterquam ſibi, nocent, quoniam indoles, virtuſque quam profiteri putant, non permittit; & quoniam non cupiunt honores, diuitias, & victum pluſquam natura præſcribit, ac proinde occaſionem malefaciendi non habent: ſed viuunt contenti paruo, fruuntur contemplatione, & reputant ſe pluſquam Reges, & Papas, & Monarchas; tanquam ipſi, & non iſti, ſint veri boni cognitores, eiuſque fruitionis. Atqui hos ceteris aptiores ad præſtandum ſupernaturalibus veritatibus fidem, minuſque reſiſtentes diuinæ gratiæ, conſidero.

Huiuſce generis vix quatuor ſuſpicacitate in ſæculo præſenti deprehendi, & in hiſtoriis omnibus vix legi vigintiquinque. Ego enim nunquam Philoſophorum in numero eos conſcripſi, qui ſtudio literarum dant operam, vt poſſint doctrinam in ſcholis, & in tribunalibus pro gloria, [illegible] pecuniola vendere. Nam re vera ſophiſtici ſunt auaritia, & ambitione pleni, [illegible] cupidi apparere ſapientes, contentioſi, [illegible]que, ne veritatem intelligant. Quin nec qui philoſophantur libellos ſcribendi gratia, ambitione ſpoliari queunt, nec ergo ignorantia prorſus. Socratem laudaui ſupra philoſophos omnes, eiuſque conſimiles.

Inueni etiam agmina hominum fragilium, qui conſuetudine du-

cti, & exemplo Sacerdotum ac Principum paruæ conſcientiæ, quæcunque deteriora ſciunt, operantur: & reputant ſe quidem ſceleratos: & in fide permanent ſtupidi, & quaſi aſſiderati: cogitant malum eſſe malum, & bonum bonum; ſed ignaui eſſe abiectique animi, minus quàm cæteri ſceleſtum eſſe, minuſque ſycophantam. A credulitate Creatoris, & legis natiuæ non recedunt, ſed magis conſuetudini ſe conformant: ſui verò credulitatem exuerunt, efficacibus rationibus pro ipſorum emolumento, & appetitu ducti ſunt. Nihil eminus proximis benefaciunt, malignique non ſunt; propria, & aliena pandunt ſcelera; & cum abuſione ludunt iocanturque. Hac in claſſe ſunt Epicurei, Aretiniſtæ, Franchiſtæ, meretrices, & publicani. Qui etiam faciles, ac repentini interdum ſunt, præeunte gratia, ad conuerſionem in melius, ſi optima exempla, aut efficaces rationes eis offerantur. Quin perpetuò videntur ſceleribus notari minus quàm Phariſei, & Scribæ hypocritæ, & Sophiſtæ, adeò aſſueti obſtinatè ſimulare ſanctitatem, ac ſcientiam, quibus carent, quòd plerique inter eos credunt & ſe ſanctos, ac ſapientes propterea eſſe, quòd ſophiſmata quatuor addidicere, & libellum vnum ab eis laudatum, & quæſtiunculas duas, & Deo per ſoluere inclinationes, & contorſiones corporis, & de tectiones capitis, & ſuſurros orationum, quas nec intelligunt nec attendunt, nec attendere ſatagunt. Hique putant ſeruire ſe Deo, dum ſibi ſeruiunt de Deo. Aſt ipſorum proceres probè norunt, quòd vtilem ſibi faciunt Deum, dum vtiles ſe oſtendunt Deo.

Ordo ſextus, Preſtigium.

Ad hoc capitulum, in quo ſectarum, & credulitatū & Religionis varietatem recenſui, ego, non vt ego, ſed vt humanus intellectus (ſicut Eccleſiaſtes, & S. Iuſtinus fecere) vnde ſuſpicantur Macchiaueliſtæ Religionem eſſe aſtutiæ politicæ inuentionem; non requiritur reſponſio, ſed ſcrupuli iſti eximuntur in cap. 3. 4. 5. 6. vbi Deum eſſe, & prouidentiam, & religionem vnicā, & remuneratione͂, &c. probatum eſt.

Quapropter cùm viderem, quòd propria opinio, aut amicorum, aut anteceſſorum, aut communis ſectæ, propter aſſuetudinem in aliqua credulitate, & prauam natiuitatem, vel educationem, tantum malorum mundo afferret; ego hominum Intellectus, perſpicaci intelligentia à Deo me donatum intelligens, ac memoria promptiſſima, & tenaciſſima, recognoſcere decreui ea quæ credunt homines, quibus donatus ſum.

Argumenta, quibus ſolet moueri quis contra Religionem communem Nationibus in præſenti ſæculo; & contra Legiſlatores mundi; ac mox contra catholicam Fidem. Et ego intellectus ad examen veritatis excitus ſum.

Cap. II.

S. Monotriadis effectus omnes ipſam repræſentant, & per ipſam ſunt, & ſeruātur participio Potentiæ, Sapiētiæ, & Amoris.

EGO Intellectus contuens vndique naturam rerum vniuerſam, vidi quòd in Metaphyſica demonſtratur, Ens Primnm eſſentiari Potentia, Sapientia, & Amore: ſecunda vero entia horum participio: ac in tantum eſſe, exiſtere, & viuere in ſuo quoque gradu, in quantum perſeuerant in eis Poteſtatis, Sapientiæ, & Amoris radij, ac participationes, cuique pro rata ſua. Cùm autem non amplius Poteſtas, aut Sapientia, aut Amor conſeruans, ad ſunt à conſeruante Deo, amittere illud. Nullum enim abſque tribus his primalitatibus ſeruari poteſt. Idque operatio docet omnium, ad quam omnium Eſſe habet analogiam. Cùm enim aut non poſſumus, aut neſcimus, aut nolumus operari, deſinit operatio.

Vita hominum eiſdem primalitatibus conteſtatur.

I. Idem agnoui in artibus viuendi, & vnumquemque viuere, aut tanquam Potentem, aut tanquam Sapientem, aut tanquam Amantem, & Bonum; & hoc plerumque. Nemo enim abſque his tribus principiis ſeruatur. Potentes ſunt Principes, & Domini: Sapientes ſunt Artifices, & Doctores, & Sacerdotes ex parte: Amantes ſunt iſtorum amici, vel ipſius Dei, & ſerui eorum, quibus vtiles ſunt, amatores, ſicut & gens imbellis, & iners apta pietati, & amabilitati humanæ. In qua ſeruiendo aliis ſeruatur & ipſa. Ita ſeruantur mulieres, mancipia, & fideles ſerui. Item qui, vt Deo vacarent, victum mendicant. Aſt illuſtres quidam ſunt in tribus, vel in duabus prædictarum primalitatum, ſeu præminentiarum; & quidem in vna. Item quò maior eſt ipſorum amor erga Rempublicam, & Legem, & Creatorem; eò meliores ſunt; ac ſæpe aſcendunt ad apicem Sacerdotij, & ad ſublimia, iuxta Dei iudicium, à quo in quadam amoris ſcientia fiunt magiſtri. Alij in exemplum & iuuamen aliorum naſcuntur.

Degeneratio à potentia eſt Tyrānis: à ſapientia eſt ſophiſtica: ab amore boni eſt hypocri-

II. Vidi deinde in ſæculo potentiam veram in aliquibus non reperiri, & in pleriſque loco illius eminere Tyrannidem, vt Salomon inquit, quæ eſt poteſtas ficta; & nobilitatem ſanguinis, quæ eſt ſe-

cundùm opinionem, non ſecundùm veritatem. Arbores enim à fructibus, non à radicibus agnoſcuntur. Deinde vidi plerunque in loco Sapientiæ, Sophiſticam; Religionis verò Amoriſque loco, ſæpè Hypocriſim, & Impietatem; atque huiuſmodi gentem cuiuſlibet nationis, ſic ſibi vtiliter abuti Deo, & nomine Potentiæ repræſentantis Potentiam diuinam, & nomine Sapientiæ, repreſentantis Sapientiam diuinam, & nomine Bonitatis & Amoris, repræſentantis Amorem diuinum; at non ſeruire illis neque Deo altiſſimo, ſicuti prædicant, & profitentur, per optima argumenta perquiſiui, ne deciperer.

ſis. & in reſponſionibus patebit quod horum adulteratio arbitrij humani libertatem firmat: nec Dei prouidentiam tollit, vt in cap. 6 & 8. & 11. ſed mirificat.

Examen artium & profeſſionum ad quid.

III. Deinde omnes profeſſiones, & artes, & dogmata mortalium, contemplatione, & examine perluſtrare conatus ſum. Et cùm examinarem Ariſtotelis philoſophiam, hodierno tempore apud multos regnantem, inueni eam non vna ex parte ſophiſticam (ſicut S. Auguſtinus, & Iuſtinus, & Ambr. & alij admonuerunt) Potentiæ, Sapientiæ, & Bonitati diuinæ aduerſantem, Et quòd res, quas ignorat, ſcire ſimulat, ſicut cæli motus & motores, & Animam, & Deum, & Mundi æternitatem, & ſimilia. Rerum verò, quas ſcit, notitiam exuit. Quippe qui non modò calorem Solis, ſed & lucem abnegat. 2. Cęl, tex. 42, *Lumen* (ait (*& calor* [illegible] *ſtellis, ſed fit attritione aëris.* Ecquęnam clarior veritas? exclamat S. Ambr. in Ariſtotelem, & quod maius ſtudium impugnandę veritatis? Ecque nam ignorantia affectata magis?) Tranſcribit, & furatur aliorum ſententias & verba, venditando eas quaſi proprias. Inuiduſque (vt S. Thom. ex Gellij, & Euſtachij, & Simplicij, & S. Auguſt. teſtimonio in 4. *de reg. Princ.* 4. & alibi ſępè aduertit, ne dum alij Patres) calumnioſè aliorum dicta refert. Et ex diuerſorum authorum libris componit proprium, vt ante me multi animaduerterunt: nec conſiderat inter illos repugnantias ingentes, qualis eſt inter Parmenidem, & Ocellum, dum ab illo principia duo, ab hoc verò elementa quatuor, quę duo eſſe debebant, ſi in eis principia diſtributa manent (loquor de realibus exiſtentibus, non de fictis poſtmodum à ſequacibus.) Ex quo comperi, raro inueniri ſcientiam aliquam, certam, iuxta hominum verboſitatem: qui defenderunt illam, ſeu falſam, ſeu veram. Et quòd multi præponunt eam Scriptoribus ſanctis, & Biblijs, mille gloſſis phantaſticis adductis in concordiam diſſonantiæ: contra quos S. Auguſt. *lib. 1. in Gen. cap.* 18. *&* 19, & S. Thom. in *opuſc. 9. & ſuper Pſal.* 49. declamant, tanquam contra furtum & adulterium ſpirituale patrantes. Et ſectas fundari ſuper credulitate præſtigioſa, quam ſuo præceptori præſtant; & ſuper obſtinatione in verbis argutis ad defenſionem excogitatis; & tamen verba Dei fide tenenda, non credunt, friuoliſque dogmatis hominum, & ſuperſtitionibus, nulla fultis ſapientia, credunt.

Deiectio autoritatis Ariſtotelis, quatenus fundatur in eo Macchiauelliſmus, per manifeſtos errores, proponitur ſecundùm Patres, & ſacra Cōcilia. Similiter etiā Melchior Canus in 10. de locis Theolog. conſulit Ariſtotelis autoritatē minui oportere; ne ei⁹ errores, quos enumerat plures contra Catholicam fidem, eius autoritas in animis firmet legentium. Narratq. eius ex doctrina ortum eſſe in Italia Macchiauelliſmum contra Dei prouidentiam, & contra animorum immortalitatem, & religionis veracitatem. Addim⁹ errores Ariſtotelis, laudatiſſimi in philoſophia, vt innoteſcat, quātos in multi errores in Theologicis ſuis: ſuper quib⁹ fundatur Macchiauelliſmus.

Paulò meliores inueni Platonicos minuſque arrogantes, altioraque olfacientes. Stoicos verò, diſcretos magis, ſeueros, & non im-

Proptereà imbecillitatem humanæ ſapientiæ mox aperimus, vt intelligant dogmata Chriſtiana inipſorum dogmatis non fundari, nec ex falſitate philoſophiæ quis ſuſpicetur Theologiæ falſitatem. Ideo in cap. 10. n. 9. meliores philoſophos, & Heroas Chriſtianorum eſſe, quam gẽtilium,

probos. Pythagoricos autem pietatem redolentes, Religionis veræ ſaltem cupidos, & naturam ſuper vagantes. Teleſianos ſenſatos valdè, nimiſque humiles: & hos omnes Deum Autorem, Doctorem, & iudicem quoquo pacto agnoſcentes. Cynicos, inertes, & veridicos etiam aduerſum ſeipſos: Scepticos, nihil certos, nec an ſint: Democraticos, & Epicureos, nil altum ſuper materialia, temporalia, & localia ſapientes, & animo concretos. Parmenidis ſcholam eminentem, & cæleſtem propemodum, quantum natura datur. Bracmanos verè ſuperſtitioſos. Sectas ab Auguſtino & Clemente Alex. & Euſebio, & Iuſtino, examinatas ſapientes agnoui: & electionem veracioris eſſe paucorum; & neminem, à Deo non edoctum, erroris expertem; proptereaque omnes reuelatione indigere: ac neminem non appetere: licet multi deſperent propter incredulitatem.

Quid in ſcientiis deſideratur, vt agnoſcas, rectè Cõcilium Later. ſub Iulio. I I. optaſſe ipſarum reformationem, vt in cap. 10. à Chriſtianis deberi, & paſſim fieri.

IV. Mox omnes ſcientias ſigillatim perluſtrare non deſtiti: inuenique eas diuinitate plenas in ſe, at malè tractatas propter auaritiam, & ambitionem, & acediam in nobis; horúmque vitiorum ſeruas iam redditas: miſerabiliter miſerabilius autem vbi tyrannides in nationibus graſſantur. Praua etiam conſuetudo, (vt notauit cum Platone & Varrone in 7. & 8. de Ciuit. Dei Auguſtinus) pernicioſior tyrrannide optimos etiam opprimit, fallitque falſatque.

Confuſio ſæculi dicitur Nox apud S. Auguſt. ſerm. 29. de tem.

NVM. V.

Inueni me in præſenti ſæculo tenebricoſo, vbi omnes nullam fidem habentibus, lucernámque in caliginoſo relictam non iuuenientibus vllam, videmur vnicolores: omnes enim Nationes ita defendere profitentur propriã ſectam, ac Chriſtiani veram Religionem; ſic & multos Principes, & ſapientes, pleríque enim illorum dominatum armis, iſtorum verò dogmata ſuis ſyllogiſmis, ad tuendam poſitionem potiùs, quàm ad veritatem concinnatis.

Prima dubitatio, & eius cauſa.

Melius eſt dubitare, quam in vna obſtinari ſecta, cupiẽtibus veritatem.

Vidi etiam non carò Religionis loco hypocriſim: & mundum plenum hæreſibus, ſectabus, & opinionibus, & legibus

APPOSITIO

Reſponſionum paruarum ad dubitationes huius capituli, quæ ſunt indices magnarum poſt doctrinam, vt moris eſt, in cæteris poſitarum capitulis, ex iuſſu Superiorum, ne Lector vacillet argumentorum ictibus, ac vt præſentaneum antidotum habeat,

RESPONSIO AD V. NVMERVM.

Index magnarum.

Sectarum & Religionis varietas, non indicat nullas eſſe veras, vt patet ex cap. 9. 10. & 11. ſed libertatem arbitrij, & animorum fluctuationem poſt peccatum Adæ, & poſt neglectam Dei doctrinam; eſſeque obfuſcatum vitioſitate lumen naturæ, & altiori ope indigere. Item aliquam Religionem

pugnantibus. Et dixi: Quis certum faceret hominem inter tot opinionum controuerſias, fucatarum eodem colore? ſique ipſe deprehendi tot manifeſtos errores in Philoſophorum omnium ſcholis; Quis etiam, & quomodo diſcernet, quæ nam Theologorum ſchola inter tot diſcordantes in cunctis Nationibus expers erroris eſt? & quis fideiuſſionem, & certitudinem præſtabit infidelibus, quod Chriſtiana tantummodo vera ſit; cæterarum verò orbis ſectarum, falſæ? Dum recentiores contra Patrum ſententiam, quibus ſophiſta, hoſiſque fidei Ariſt. habetur (vt Origenes, Ambroſius, Iuſtinus, Chryſoſtomus, Gregorius Nyſſenus, Baſilius, Epiphanius, Euſebius, aliique concorde perhibent teſtimonium) propterea tanti faciunt ipſum Ariſtotelem, quòd ſubtilitatibus logicis propria mendacia magis condire, & dulcia facere nouit, quàm alij veritatem rectè dicere: vtque de ipſo Picus ait, quaſi ſæpia atramento eiecto, ſeſe, dũ inſipiens deprehenditur, occultare. Si ergo Theologi neotherici cum veteribus pugnant, & aliis atque aliis cuncti ſecti pro Theologia communi inherent: ergo ſunt vtrique deceptionibus obnoxii.

NVM. VI.

Si affers miracula, ſanguinem Martyrum, autoritatem Eccleſiæ 1600. annis confirmatam; ſtatim illud offertur è contra, quòd natio omnis miracula pro Religionem & doctrinã eſſe veram. Nec enim plurium hominum malorum malitia indicat nullum eſſe bonum. Præterea ex hoc innoteſcit, dogmata vera, non in poëtica, aut humana ſcientia fundari, ſed in reuelatione diuina, per decem notas agnita: ſicuti probamus in *cap. 5. num. 4.* & ex 9 *cap. vſque ad 16.* Et qui has notas habet, fideiubet pro dogmatis Chriſtianis. quas cum in Gentiliſmo, & Hebraiſmo, & Mahomettiſmo deeſſe palam ſit, vtique intelligendum eſt in his veritatem ſolidam minimè inueniri, à Deo propalatam; vt patet in *cap. 14.* & 15.

Præterea aliter iudicandum eſt in naturalibus, & moralibus, quibus ſeruit ſyllogiſmus; aliter in diuinis arcanis, quorum eſt teſtimonium, & fides, non leuis: ſed cum credibilitatis ſuæ euidentiſſimis notis.

Fide iubet etiam pro Chriſtiana Religione omnis idiota zelo Dei percitus ac lumine: ſicut Apoſtoli coram gentibus, & noſtrates Sancti viri miraculis coruſcantes, aliiſque chariſmatis.

Porrò poſſunt Patres & Scholaſtici in his quorum non eſt reuelatio, errare: Sed non omnes; & in reddendo rationem dogmatum perſuaſionibus vtentes phyſicis, non aut min doctrina reuelatorũ. Quòd Ariſt. ſit ſolum teſtis contra ſuos in ſchola Chriſti, non autem doctor; ſimiliter & alij Philoſophi, in reſp. ad vltim. patebit.

AD. VI. NVM. RESP.

Ad II.

Dico reponſum eſſe in *cap. 9.* & à *cap 10. vſque ad 16. incluſiuè per totum.* vbi differentiam demonſtramus inter teſtimonia, & rationes, & miracula, & martyrium Chriſtianæ Religionis, & ſectarum, contra Boccacium, & librum de tribus Impo- Secunda dubitatio.

ſe habere profitetur, martyrium, & autoritatem diuturnam. Religio iouis, & Apollinis 2000. annis perdurauit. Mahomettana 984. & adhuc creſcit. Hebraica verò 3200. & pluribus; cui cæteræ innituntur, & conteſtantur ob mirabilia Moyſis facinora; qui & alias prædixit, vel præfigurauit.

Tertia dubitatio.

Quod ſi dicat Chriſtiánus, mendacia eſſe: dicent & ipſi de Chriſtianis idem, cum Iudæis. Nam & Gentiles Moyſi miracula negarunt, & tribuerunt ea caſui, vt legimus apud C. Tacitum, & Iuſtinum Hiſtoricos, & alibi: vel aſtutiæ & naturali magiæ, vt Plinius docet, & Auicenna.

Concluſio indocta impiaque Boccacij.

Hinc Boccacius in fabellis impiis probare contendit, non poſſe diſcerni, inter legem Chriſti, Moyſis, & Mahometis, quia eadem ſigna habent, vti tres annuli conſimillimi. Item Maſutius Salernitanus non minus impias contexuit fabellas: quarum primus autor Lucianus ſophiſta.

Ad III.

ſtoribus, Macchiauelliſtis: quibus aliæ leges non videntur à Chriſtiana differre; ſicuti pueris indoctiſque videtur idem aurum, & aurichalcum: Sophus & ſophiſta. Item vnicolores videri vitio obtenebratis intellectibus, non autem illuſtratis virtute illa, quæ & in tenebris lucet. Oſtendo etiam vnam eſſe ab initio Mundi veram Religionem, minus magiſuè pro temporibus explicitam. cæteras verò ſuperſtitiones, in quo diuinæ Rationi, quæ Chriſtus eſt aduerſantur.

Præterea ibidem falſitates ſectarum, & quibus deprehenduntur argumentis, patefacimus, & iactata miracula ſectarum eſſe, vel ex mendacio hiſtoricorum, vel ex fallacia dæmonum, vel ex diuina diſpenſatione, & cur.

Præterea & qui negant Moſis. & Chriſti miracula, in *cap.* 13.14 & 16. conuincuntur erroris; veluti Tacitus, & Trogus & qui ea ſtellis, aut caſui, aut temperamento adſcribunt, vt Auicen. & Pomponat. & Lucianus, ibidem refelluntur: id quod etiam fecimus in *Metaph. ſ par.* 3. Item in 4 *de ſenſu rerum*, atque in *Theologicis diſceptationibus.*

NVM. VII.

Sunt peculiaria argumenta contra fidem Chriſtianam. Et primo.

I. Chriſtus promiſit ſe citò venturum ad Iudicium. *Ecce venio* (ait) citò. & alibi. *Non præteribit generatio hæc*, &c. *Sunt aliqui hic ſtantes, qui non guſtabunt mortem donec videant regnũ Dei.* & tamen tranſiere 1600. anni, nec dum comparet.

II. Credulitas Euchariſtiæ videtur palam impoſſibilis; & mul-

AD VII. NVM. RESP.

Ad argumenta peculiaria, contra fidem Chriſtianam pugnantia.

Ad I. Reſponſio habetur in fine *cap.* 8. & 17. quod ly *Citò* habet comparationem ad æternitatem: nam ſæculum vnum mille annorum, eſt tanquam dies vna, teſte Dauid. ſic etiam reſpondet S. Petrus *epiſt* 2.

Quod autem in proximo ſit aduentus eius, declaratur in *cap* 8. *nu.* 19. & in fine Appendicis, & in *cap.* 10. *num.* 11. Quod viuentes multi viderint Ieſum in maieſtate, innuimus in *cap.* 5. *nu.* 7. ſimiliter in *cap.* 14. viderunt enim Petrus, ac filij Zebedei in

ti experti ſunt illudentes, præcipuè Caluiniſtæ: & quomodo in tot hoſtiis, ſimul corporaliter ſit, ſeque comedi faciat.

Thabor.

Ad II. Reſpondemus: hoc dogma poſſibile non eſſe ſecundùm naturam: eſſe verò ſecundùm naturæ & ſupernaturalium Autorem: & quomodo qui non Caluiniſticè, ſed Catholicè experiuntur, inchoatiuè beatur, ecſtaſes & diuina patiuntur; & quomodo manna abſconditum nemo nouit niſi qui accipit Vide *cap.* 10. & 11. At veram eſſe fidem hanc oſtendi *cap* 10. 5. *de Cerimonialibus.* & *cap.* 11. *num.* 4. & diligentius *cap.* 12. *per totum.* & ſoluuntur omnia argumenta contrariorum. & cur adulteræ generationi non datur ſignum, &c.

III. Quòd mater eius ſit virgo etiam in partu impoſſibile videtur Caluino, & multis: non autem tantopere ante, & poſt.

Ad III. Reſpondemus doctrinaliter in *cap.* 16. ex teſtimonio Matt. Luc. Iſaiæ: quos nullo pacto reprobari poſſe ibidem oſtendimus. Item ex aliis manifeſtis miraculis huius occulti veritatem expreſſimus. vt patet *cap.* 11. & *in eodem cap. num.* 3. & naſci de Virgine conſequens rationabile eſſe ad Dei incarnationem, infertur.

IV. Quod Deus ſit maximè Vnus, & tamen Trinus & incarnetur, & non totus.

Ad IV. Nihil repugnare, Deum eſſe Trinum in perſonis, & Vnum in eſſentia, declarauimus in *cap.* 4. ex Potentia, Sapientia, & Amore, primalitatibus eſſentiatiuis entium. Oſtendimuſque fortiſſimè, myſterium Trinitatis propter hoc eſſe euidenter credibile. Eiſdem quaſi fundamentis idem demoſtrant Ambr. *in exam. cap. ult.* & Magiſter in 1. *dist.* 3. & Diuus Thomas in *comment.* & Riccard. in *opuſc.* ad D. Bern. Item teſtimonium habere perſuaſiuum in Natura, ne dum in ſacris Litteris reuelatiuum, certumque. Et in *cap.* 11. probatur euidentia credibilitatis huius Fidei. Item poſſe incarnari vnam perſonarum, & de facto incarnatam eſſe, probatur euidentia credibilitatis, & perſuaſione credibiliſſimi myſterij in *cap.* 4. & 7. & *cap.* 11. *num.* 3. & 17. quoniam tota Trinitas cõcurrit actiuè ad Incarnationem, Verbum autem terminatiuè. Oſtendimus etiam contra Peripateticos, quod ipſi quotidie incarnant intellectum agentem, ſimili modo ad vnitatem perſonalem, argumento ad hominem; quod & D. Thomas, & Auguſtinus prius animaduerterunt.

V. Quòd ſe viliter etiam vſque ad Incarnationem, vt ſaluet nos; & nihilominus adhuc plures damnantur, quàm ſaluantur.

Ad V. Reſpondebus in *cap.* 4. & 7. Item in 11. *num* 5. & 7. nil dignius Deo, nihilque vtilius hominibus, & iuxta ipſorum deſiderij, quàm quod Deus incarnetur, condeſcendens nobis non potentibus ad ipſum aſcendere, Nec propterea inanis Incanatio, quia plures damnantur: latet enim hic conſilium Dei, vt probatur *cap.* 11. ſufficit nobis ſcire, quod Deus nihil agit fruſtra, nec noſtris delectatur malis. Præterea damnationem ex abuſu liberi arbitrij, peccato primorum parentum deteriorati, non ex Dei prædeſtinatione ad malum: aut ex impotentia ad ſalvandum, cùm ſit contra peccatores non minus fortis ad puniendum. *cap.* 17. Item non per vim, ſed per iuſtitiam faciendam fuiſſe redemptionem *cap.* 11. *num.* 8.

VI. Abſurdum eſt prorſus, quod cùm mundus magnitudinem corporis humani (comparatiuè loquendo) Christianiſmus autem vnum) digitum referat: Deus tamen velit digitum ſolum vnum ex tanto corpore cunctorum operum ſuorum ſaluare, reliquum verò perdere. Quin etiam minimam partem huius digiti ſaluat, cùm pauciſſimi ſint Chriſtiani probi, ſalute [illegible]

Ad VI. Reſponſum eſt in *cap.* 8. *num.* 2. & 4. quod etiam ſi totus mundus noſtræ telluris perderetur, eſſet quaſi perditio næui vnius in corpore magno: talis enim tantáque eſt tellus ad cœlorum, & ſtellarum, & mundi magnitudinem. Etenim omnis creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis, teſte Paulo: & in cæleſtibus millia millium miniſtrant Deo, & decies millies centena millium aſſiſtunt, teſte Daniele, & ratione.

Deinde ex eo, quod ex hominibus plures damnantur, quàm ſaluantur, nihil Dei poteſtatem minui, dicitur in *cap.* 17. Nam, & qui ſaluantur ſunt Dei, vt Patris, & qui damnantur, vt iudicis. Diabolus autem e.us eſt carceratius, & carnifex, non antagoniſta. Hominis quidem fuiſſe culpam, vt caderet, Dei verò remedium vt eriperetur. Idem *cap.* 12. *n* 29.) vbi nec fuiſſe inutilem aduentum eius, nam verè liberauit homines de poteſtate Diaboli; ſed pueros remedio non repugnantes, prouectos verò voluntarios, non inuitos: ne temeraret libertatem. Item dixi cum Eſdra, plus valere montem vi:um aureum, quàm mille lapideos: ſaluandi autem ſunt Mons aureus &c. Præterea nec ſaluandorum numerum eſſe ad damnandos, vt digitum ad corpus, probatur in *cap.* 10. & 11. & 17. hoc enim verum eſſet. ſi ſoli baptizati in aqua, ſaluarentur, quoniam ſalus cœpit ſic ab aduentu Chriſti. At verò in cunctis nationibus ſemper, & vbique, & omni ætati hominum dedit remedia Deus, vt dicit Bern. *epiſt.* 77. & allegat Ambr. Auguſt. & Cyprianum, idem ſentientes. ſimiliter D. Thomas in 4. *diſt.* 4. *q.* 3. *ad* 1. & D. Greg. allegatus à Mag. in 4. *diſt.* 1. §. *quæritur*; & cum eo Scholaſtici omnes. Et qui remedia non accipiunt, citra culpam, ſi poſſent viuere recta ratione, in puris naturalibus ſeruando legem naturæ, viuerent Chriſto ſummæ rationi, vt Autori naturæ, à quo ſumus participio rationales; & non damnati eſſent ad pœnam ſenſus, [ſicut modo infantes non baptizati; & olim non circumciſi, aut non Deo commendati illa commendatione, quæ erat baptiſmi loco inter Gentes, vt Circumciſio inter iudæos, ſecundùm D. Thom. & Auguſt. & Ambr. & Bernard. & fruentur bonis naturalibus, & Deo, vt fine naturali: ac ſolùm ſupernaturalibus, & beatifica viſione carebunt: pro quo non dolebunt, quoniam ſe ad eam naturaliter non natos agnoſcunt, vt nec coquus, quia non fit Rex: Vel quoniam *inſtaurati ſunt in naturalibus ad perfectionem humanæ ſpeciei per Chriſti humanationem: & ideo reſurgent omnes in menſurā ætatis plenitudinis Chriſti, & voluntate, & ratione diuinæ voluntati non obuiante*, vt docet S. Thom. 2. *ſent diſt* 33. *q.* 2. *art.* 1. *&* 2. *in argumentis contra.* & in *corp & in reſponſione ad* 5. & idem in *Quæſt diſput de pœn. peccat. orig. art.* 3. vbi non inordinatam eſſe illis rationem, & voluntatem contendit: & propterea non dolere: quia *licèt* (ait in *reſp. ad* 5. *loco iam dicto in* 2. *ſent*) *ſint ſeparati à Deo quò ad coniunctionem per gloriam, non tamen ſunt penitùs ſeparati imò ſibi coniunguntur per participationem naturalium bonorum: & ita etiam de ipſo gaudere poterunt, naturali cognitione. & dilectione.* Idem docent Scotus, Viguerius, Catherinus, D. Bonauentura, & alij, Nyſſenus in *lib. de immaturè præceptis*, & Iuſtinus *quæſt. ad Orthodox.*] At quia non poſſunt ita rectè, vt naturæ iubet lex, viuere, ob culpam originalem, quæ vires animi infecit, & debilitauit: Deus remedia dedit miſericors, quæ iuſtus poterat negare. Ita quòd quibus circumciſio olim, & poſtea baptiſmus, datus non dum fuit citra ipſorum cul-

pam' ſi vt tenentur conuertantur ad Deum, etiam ſupernaturalem gratiam acquirunt, vt docet S. Thomas in *eiſdem locis*, & in *opuſc.* 61. *cap.* 17. & 4. *diſt.* 17. & 1. *diſt.* 41.q.3 *ad* 1 non quia ſe diſponunt; hoc enim efficax non eſt; ſed quia Dens bonus: vnde plus habent in remedio diuino, quàm perdiderunt in protoplaſti caſu. Præterea S. Auguſt. *lib. de ordine*, putat non eſſe modicum numerum ſaluandorum: qnod alibi quaſi negarat.

VII. Cur etiam ſuper opera propria Deus maiorem Diabolo, quàm ſibi ſinit poteſtatem? Numquid non poteſt? aut neſcit? aut non vult? Ergo erit inualidus, flaccus, vel ignorans, vel piger, negligens, vel crudelis.

Vel exiſtimandum eſt, omnem Religionem eſſe à Deo, & bonam videri in oculis eius; vel ipſum noſtri curam non gerere; vel non exiſtere, & res cunctas caſu euenire. Aut putandum eſt fabulam eſſe, quæ de Diabolo dicuntur, qui Deo repugnet, & habeat regnum in terra maius quam Deus, cùm tantis totque nationibus dicatur dominari. Etenim dedecet valdè, quod Deus factus ſit homo, tot ſtratagematis, & aſtu ſeipſum tegendo, vt vinceret Diabolum: ac deinde mortuus ſit ob hoc ipſũ. Nihilominus autem plures homines, & Nationes remanent ſub ditione, & deuotione Diaboli. Quandoquidem inter Chriſtianos, qui minima pars ſunt mundi, pauciſſimi ſunt Deo ſubditi: omnes verò cæteræ nationes, & Chriſtiani ſceleſti pertinent ad Diaboli ditionem.

Ad VII. Reſpondemus in *cap.* 11. *nu.* 27. & in eius appendice de cauſa mali, Diabolum non eſſe ex æquo Deo antagoniſtam, ſed lictorem carnificem carcetarium; vnde potius Dei poteſtas & iuſtitia commendatur, quàm id quod argumentum quærit. Ergo nec gloriam Diaboli ex eo, quod punit, eſſe vllam, ſed iudicis. Mors autem Chriſti ars iuſtitiæ fuit, non aſtus, vt infra *cap.* 11. Nec omnem gentium religionem placere Deo, *cap.* 10 & 11. Quod autem reperiantur Diaboli vere, & non fabuloſè, probaui in *cap.* 8. *num.* 11 & in *cap.* 11. *num.* 25. rationibus, & experimentis multis peritiſſimorum, non decipientium, nec deceptorum, contra experimenta Plinij fabulam intrudentia, & deceptionem imperitorum contra veritatem: & quod non rectè Catarini, & Manichei habent Diabolum pro Deo, probaui *cap.* 11. De prouidentiæ veracitate dictum eſt in *cap.* 6. 7. deque Religionis in 9 & 11. vt iuſtitia locum haberet citra violentiam, Deus celauit artem diabolo, qua redemit; & quia non per vim, idcircò non omnes, vel non plures ſaluantur ad regnum, niſi qui ſponte ſua, vel parentum, incorporantur Chriſto per ſacramenta ſupernaturaliter. Cæteri verò non damnantur ad ignem? niſi propter actualia crimina, & impœnitentiam.

VIII. Item cur neglexit prouidere, ſalutemque afferre tot Gentibus antequam naſceretur in 3000. & pluribus annis? & cur hodierno etiam tempore tot Tartari, Iaponenſes, Chinenſes,

Ad VIII. Reſpondemus in *cap.* 12. & præcipuè in 11. *num* 7. ſicuti reſpondet apud S. Clem. D. Petrus ad Simonem magum, quòd mundus nunquam extitit abſque ſapientia Dei, quæ regit omnia (& hæc eſt Chriſtus) nec abſque auxilio ſuper-

Africam, & Populi Arctici, & Antarctici innumerabiles pereunt, ſine Chriſto? Qua ratione ergo Deus eſt hominum pater bonus, & poteſt, & ſcit, & vult hominum ſalutem?

naturali externo, vel interno. Idem docet S Chryſoſt. ſuper illud *pſal. 145. Non fecit taliter omni nationi*, & D. Thom. *4. diſt.* 1. *q* 1. quoniam ſacramentum Fidei, & Pœnitentiæ, etiam quantum ad gratiam, præſtò fuerunt vbique ex inſtinctu Dei, Rationiſque diuinæ creantis, & per gratiam liberantis. Incarnatam verò fuiſſe non ab initio, vt tolleret ſuperbiendi cauſam: nec in fine, vt multi non perderentur; at quando illi congruum viſum eſt: nec poſſe nos exactam conſiliorum Dei reddere rationem. Sufficit autem, quòd nunquã vlli defuit remediũ Chriſti, vel implicite, vel explicite.

Omnes diximus ſaluari in ſanguine Chriſti, exceptis impœnitentibus adultis. Infantes enim ſola pœna priuatiua reprobantur, & plurimi per dicta remedia, etiam ab hac ſaluantur ad gloriam. Omnes enim antecedenter ſaluare vult Deus vt Pater, non omnes conſequenter, & vt iudex; quemadmodum docet S. Thom. 1 *p q.* 19. *art.* 6 Salutem autem prædeſtinatorum eſſe decretam per redemptionem, & non aliter, ſtante peccato primorum parentum: de qua hiſtoria diximus in *cap.* 11. *num.* 12. quòd nulla hiſtoria, nullaque ratio philoſophica ſoluit quæſtionem de cauſis calamitatum humanarum, niſi hæc de peccato originali. Reprobatio enim non eſt à naturali fine, ſed à ſupernaturali, qui non debetur vlli, vt docet S. Thom. 1. *p. q* 23. haud tamen ad cruciatum, niſi in malitia decedentium. Bonitas autem Dei non excludit iuſtitiam, ſed crudelitatem.

IX. Si mortuus eſt eſt ſolùm pro electis, quare elegit tam pauciſſimos? Præterea ſi iidem erant electi & prædeſtinati, profectò damnari non poterant: Ad quid ergo incarnat⁹, & mortuus eſt, ſi non ſaluauit reprobos, neque electos hac ratione?

Ad IX. Reſpondemus: quod omnes ſaluat ad bona naturalia per ſe, non omnes ad ſupranaturalia, & quod ſuppoſito peccato, iuſtitia exigit redemptionem omnium, non vanam, niſi vanis. Præterea prædeſtinatorũ ſalus erat ex prædeſtinatione Chriſti. & ideò verè ſaluauit electos. Reprobos autẽ nõ damnauit ad ignẽ, niſi qui peccata actualia cum impœnitẽtia adiungunt prædeſtinamur enim ſine meritis, ſed nõ reprobamur ſine præuiſis demeritis, & impœnitẽtia.

X. Item: Si erat alterum Hemiſphæriũ noui orbis, cur Moyſes, loquens de Gentium multiplicatione, de illo nullam facit mentionem; nec Chriſtus? Nec vtrum à diluuio inundatus fuerit? nec ſcimus quà illuc gentes pertranſierunt? ergo ſpontè naſcuntur homines, ſicut ranæ, vt dicebat Epicurus, Diodorus, & Auicennas. Item quam ipſorum curam geſſit Deus vnquã, ſi dereliquit eos in perpetuis erroribus? & cur eis tunc ſubuenit,

Ad X. Reſpondemus in *cap.* 11: *n.* 17. non eſſe natos homines in altero hemiſphærio, vt culices: ſed tranſire potuiſſe ex noſtro per Arzaret ad Quiuiram: & per Groenland ad Eſtotilant; & per nauium procelloſam aſportationem, & eſſe de illis mentionem, quoniam Dedonim, Cethim, Eliſa, & Tharſis in inſulas perrexerunt: vt dicitur Gen. 10. & in nouo Chriſtus: *Alias* (Io. 10. ait) *oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere* &c. & hoc explicuit 4. *Eſdr. c.* 7. & S Brigida, & Seneca in *Medea* doctus à Sybillis, & Plato in *Athl* Nec propter tarditatem, accuſetur Deus, cum remedia

quando erant facinoroſiores, minuſque meruere? An ſemper extitere deteriores?

non defuerint Americanis ex prouidentia Dei, & naturali inſtinctu ad cultum eius per ſupernaturales motiones eleuatum, vt dicitur 3. *cont. Gent* à D. Thæ. 119.

XI. Item quomodo Deus cuilibet permittit peſſima vt libet operari; nec prouidit contra peſtes, fames, & bella, hæreſes, & ſchiſmata?

Ad XI. Reſpondemus in *cap. 6 nu. 6. & 7* & in *cap. 11. in Appendice de cauſa mali*, Deum permittere hominibus operari prout volunt, ne temerare libertatem, & quoniam ſcit eorum malis in bonum vti. Nec blaſphemias noſtras phyſicè tangere Deum ſummum bonum noſtrum, & aliorum entium: Sed idæam falſam, quam peccator ſibi fingit de Deo: & ex hoc innoteſcere libertatem humanam contra Mahometum, & Caluinum, & Japonis Bongos, adeò magnam, vt etiam Deo reſiſtat blaſphemiaſque intentet. Mira res! Deus autem non poteſt blaſphemare ſeipſum: ergò non mouet homines ad blaſphemias, quas ipſe vetat in omni lege.

Peſtes, fames, & bella iudiciis Dei ſeruire mirificis, & eſſe ſicut metaphoras in poëmate, & ſemitonos in Muſica, vt in *cap. 5. & 6 & 8. & 11. & 17.* Nec præter peccatum reperiri ens malum, niſi reſpectiuè; & bene vtentibus nobis, bona & mala in bonum cedere: malè vtentibus etiam vtraque in malum.

XII. Adde mala, quæ mundo à noxiis animalibus inſunt, & ab inutilibus muſcis, culicibus, ſerpentibus, ſpinis, &c. & à tempeſtatibus, & inundationibus miſeriarum, &c. Si Deus bonus eſt infinitè, & vbique eſt, vnde tantum malorum accedit? & cur bonum à malo ſuperatur?

Ad XII. Reſpondemus in *cap. 5 6. 8. & 17.* non eſſe mala, quæ videntur nobis, niſi reſpectiuè, vel ex noſtro abuſu: & multa obtigiſſe in pœnam, & mox in medicinam peccati originalis & actualis. Vide in *cap* 11. *nu.* 12. & in *Metaph.* Item omnia mala poſt periodū huius ſæculi ceſſatura, *cap 8. &* 10. & *cap 5. & 6 num.* 10. etiámque multa in mundi fine &c. & interim quæ videntur mala, eſſe vtilia, & ad quid. Nec Dei bonitatem, ex hoc minui, ſed ampliari, ſicut in variis inſtrumentis, & actionibus, & materiebus, probitas & ſapientia opificis.

XIII. Si hoc accidit ex peccato, vt aiunt, originali: quid peccauimus nos, qui non conſenſimus? & qua culpa beſtiæ agitantur malis?

Ad XIII. Reſpondemus in *cap. 11. nu. 12* ex peccato Adæ calamitates humanas veniſſe, rationabiliori fide teneri, quàm vnde philoſophi eas deriuant, præſertim cùm phyſicam, non metaphyſicam redolent, vt dicitur *cap.* 8. Item omnes peccaſſe radicaliter; nec tamen pœna ſenſus, ſed priuatione ſupernaturalium bonorum hac culpa teneri: naturam enim inſtauratam à Chriſto &c. Animalia verò idem, quod nos, pati natura: vel quia omnis creatura ſubdita homini, eiſdem ſui domini ſubiacet paſſionibus, ex Apoſt Rom. 8. *Omnis creatura ingemiſcit &c. reuelationem filiorum Dei expectat. Vanitati enim ſubiecta eſt, non volens* &c. ſimiliter *cap. 6 num.* 10. reſpondemus bruta malis hominum, quorum ſunt inſtrumenta & res, afficier.

XIV. Porrò ſi conſimilia cupiunt, agunt, & patiuntur beſtiæ nobiſcum: ergo omnes eiuſdem ſumus naturæ: Et vt Salomon ait: *Quis nouit, ſi ſpiritus filiorum Adam aſcendat ſurſum, & ſi ſpiritus iumentorum deſcendat?* Sic naſcimur, viuimus, ſpiramus nos, vti & beſtiæ. Nec ſenſus ineſt nobis, qui in illis non reperiatur; & prophetiam habent ventorum, & tempeſtatum, & præliorum. Item & Religionem. Adorant namque Lunam Elephanti, vt Gentiles: baptizatur à coitu, vt Mahomettani. Herbæ multæ ad Solem conuertuntur, & Religione quadam ipſum colunt. Et quid homo iumento amplius?

Ad XIV. Reſpondemus in *cap. 6.* & in 7. quod beſtiæ ſunt ſimiles homini in ſenſu, & morte, & paſſionibus tantùm; non in mente rationali immortali: quam ſoli homini infuſam probaui ibi, & in toto ferè libro; & Religionem veram, propriamque non eſſe brutorum, & aliorum entium, niſi metaphoricè, & analogicè, ex inſtinctu, & ſenſus paſſione; ſimiliter præſagium pluuiarum &c. non autem veram prophetiam in ſecundis cauſis non præparatorum effectuum, ſed ſoli præcognitorum Deo, qualis homini datur. Vide ibi & in *cap 9.*

XV. Videntur quoque homines caſu regi. Nam *Vidi* (vt Eccleſiaſticus ait) *neque velocium eſſe curſum, nec fortium bellum nec ſapientum panem, nec doctorum diuitias, nec artificum gratiam. ſed tempus, caſumque in omnibus.* Hæc & alia argumenta ſubtiliùs infrà diſcutientur.

Ad XV. Reſpondemus in *cap. 5.* non reperiri in mundo Caſum, & Fortunã reſpectu Totius, & Dei; ſed ſolum ad ordines entium, Idem reſpectu Totius, & Dei; ſed ſolum ad ordines entium. Idem reſpon. in *cap.* 8. & 11. & 17. Nec peccata hominum excludere Deum, aut prouidentiam, ſed libertatem oſtendere humanam, ac Dei potentiam, qua ex malis etiam facit bona. Et id in *cap* 5, 6. 7. 11. & 17. pluries declarauimus. Et ad id, quod obiiciebatur cur mala bonis potius quam malis eueniunt, in *cap.* 8 & 11. & 17. Mala huius mundi non tollere Religionem, ſed confirmare dogma illud religionis, quod videlicet nos haud quaquam ſumus in loco proprio, ſed peregrinamur &c. & aliam poſt hanc vitam nobis conuenire, vt immenſitas amoris, & intelligentiæ humanæ extra cælum porrecta, nos admonet. Item animas poſitas eſſe in agone, & certamine inter contraria entia, cælum & terram, vt dixi in *cap.* 8. *num.* 5. & *ſeq.* & in *cap* 11. *num.* 9. & *ſeq.* vbi per meritum acquirant æterna bona. Item dixi in *cap.* 6. *num.* 10. *vſque in finem*, & in aliis iam citatis, mala huius ſæculi eſſe correctiones, & hortamenta malorum hominum, & minaces oſtenſiones iuſtitiæ futuræ: & ſpectaculum ſpiritibus abſtractis: Mala verò bonorum eſſe cauſam coronæ, ſicut militibus prælium: certúmque indicium melioris vitæ; ex hoc enim Platonici etiam concludunt, extare pœnas, & præmia poſt mortem, vt Antenagoras Philoſophus in *cap* 8 & 14. præſertim *num.* 10. hanc notam certam veritatis Chriſtianæ Religionis, quoniam promittit ærumnas, & perſecutiones in hac vita, & ita certos facit de altera, vt præſentem perdere, qui perſuaſi benè ſunt, non dubitent. Item docui, quomodo hilariores ſunt Chriſtiani patientes mala ſæculi, quàm alij fruentes bonis ſæculi, *cap.* 8. ſuóſque perſequtores reddunt bonos, vel confundunt: & propter hoc non reperiri in Mundo verè beantia bona, quò ſummum bonum beans requireremus Hoc

autem

autem excedit omnia mirabilia, vt dicitur *cap.* 14. & 17. quod quibus tribulationes promiſſæ ſunt, illi vicerint tribulatores; & firmi ſtabilèſque fuerint magis, quàm aliarum Aſſeclæ ſectarum non icti. Scandalizari autem in hoc ſolum Epicuræos, pro fabula vitæ æternæ ſpem habentes. Item *cap.* 8. & 10. *num.* 1. 10. & 11. & 12. & 13. & *cap.* 11. *num.* 16. & in *cap.* 17. ad bonorum conſolationem expectari ab ailquibus in terra felicitatis Regnũ ſub vno Paſtore, quaſi cæleſtis præludium gloriæ. Sed feliciores eſſe in ſpe, & conſcientiæ ſecuritate Chriſtianos in bonis, & in malis euentibus, quàm Epicuræos in bonis ſolùm exultantes; in malis verò viliſſimè plorantes: non enim ſpem præmiorum, & victoriæ habent, nec Dei ſpiritum roborantem admittunt.

XVI. Vidi præterea eos (inquit Politicus) qui defendunt Religionem martyrio, & miraculis primorum fundatorum, ineptos eſſe ad miracula facienda, multaque ficta inneniri. Nec promptos eſſe ad martyrium, ſed inimicos Crucis; & terrena ſibi cupere, ſed laudare nobis cæleſtia. Idque in omni ſecta, nedum in Religione Chriſtiana, vt Cardanus obſtrepit. Zingaris honoratis Sacerdotes comparantur, inuitantibus ad cæli ſuſpectum, dum marſupia euacuant. Sic Bongi, & Marabuti, & Bracmani, & cæteri, perſimiles Diogenis inſpuentis in ferculum, vt ſodalibus ſtomachantibus ſolus voraret. Sic videntur Politico Clerici nationum, vt olim Catoni Flamines, & Diogeni Hierophantæ: qui prædicantes contra libidinem, contra honores, eadem interim ſibi adſciſcunt; in tempore autem tribulationis fugiendo, calamitates ouibus ſuis relinquunt; & tamen pro Sanctis haberi volunt. Vnde ſuſpicionem inducere conatur diabolus, quòd hiſtoriæ Sanctorum veterum falſæ ſaltem ex parte ſint. Nam reuerà qui certus eſt prorſus in fide, ac penitus, & per omnia fiduciam habet in

Ad XVI Reſpondemus in *cap.* 6. & 8. & 17. *cap.* ex criminibus noſtris, potius declarari veritatem fidei Catholicæ; quam nec Tyranni, & Principes totius Mundi euertere potuerunt à principio, vel ſophiſtæ poſtmodum, & ſapientes ſæculi, & hæreſiarchæ; & nunc vel ſui ſequaces, & profeſſores eiuſdem fidei. Etenim hoſtes interni domeſticiq. ſunt omnium periculoſiſſimi, quoniam cauere non poſſumus, ſicut ab externis: & hæc eſt vltima probatio fidei Chriſtianæ etiam Boccacio impio; nedum pio ſancto Bernardo, qui ſuper Cant. ſerm. 30. *Eccleſiam*, ait, *in bello à Tyrannis ſub martyribus amaram pertuliſſe amaritudinem: in bello ab hæreticis ſub Doctoribus amariorem; at nunc à falſis filiis ſub pace amariſſimam.* Et ne ſcandalizetur Achitophel, diximus, hoc etiam prædictum fuiſſe à Chriſto, quod ante ſecundi aduentus præludium refrigeſcet charitas, & deficiet multorum fides: ſimiliter ab Apoſt. 1. Tim. 3. *Erunt in nouiſſimis diebus ſeipſos amantes &c.* vbi ad vnguem depingit Macchiauelliſticè viuentes; ex quo intelligimus, ſæculi renouationem eſſe in ianuis, ſicut in diebus Noë, quando minus credebatur. Sicut ergo ex vita Chriſtiana mala arguunt Fidei falſitatem Macchiauelliſtæ: ego è contra ex eâdem mala arguo Fidei veritatem. Probaui etiam, in multis ſanctitatem vigere, & miracula; & in Eccleſia durare chariſmata, licet in multis ſopita: nec tranſiuiſſe ad ſectarios ſicuti ex Iudæis ad Chriſtianos. Itidem contra Iulianum, & Macchiauellum oſtendi,

Deo, magnifacere vitam, aut mundanas res alias, minimè poteſt. Si enim muliebris amor cogit omnia relinquere, & diù noctuq. amſiam quæritare, longè plus afficere debet diuinus Amor ſummi boni, primæque pulchritudinis. Gens ergo, quæ mundanis inhiat rebus, ſuſpectam ſe facit, quòd non credat iis, quæ prædicat, quodque nos decipiat in vtilitatem ſuam: & quòd nos Religionem intrantes decepti exiſtimus, deinde verò euadamus deceptores: ac remaneamus propter conſuetudinem aliorum; & quia melius quid aggredi ignoramus; aut propter commoda noſtra, ex Religione comparata. Vnde Ariſt. ſaccerdorium militibus veteranis pro quieto dat, ſub prætextu diuini cultus, quem vanum putauit. Et quia in nocte ſæculi ſumus (vt Auguſt. ait) vnicolores Mundo cuncti videmur.

ſcientias, nouum Orbem, & artes nouas, & muſicas, in Chriſtianis glorioſiùs vigere, quàm in gentibus: multáque alia addidi de manna abſcondito in noſtra fide; quod nemo nouit, niſi qui accipit; Macchiavelliſtæ autem ficti non accipiunt: proptereaq. negant &c. At aliarum ſectarum Sacerdotes charilmata non habent, ſed illuſiones, vt rectè Cato, & Diogenes murmurabant; Socrates tamen, & Plato, & Pythagoras, & Triſmegiſtus, & alij Philoſophi, quos Epicureis, & Ariſtotelicis, præpoſuit antiquitas, Sacerdotium, & Religionem eſſe in eunctis nationibus de iure naturæ, & diuino inſtinctu, docuerunt, licet apud gentes labefactum: non autem de hominis veniſſe aſtutia, vt ociarentur, ſicut Ariſtoteli placet, cùm veteranis illud pro quiete à laboribus adiudicat. Vide *cap. 9. & ſeq.*

XVII. Item bona ac mala præſentis vitæ, ſic piis, vt impiis eueniunt; nec poteſt impius agnoſci. *Omnia* (inquit Eccleſiaſtes) *in futurum ſeruantur incerta:* quin magis pij quam impij ſubiacent calumniis, & miſeriis, vt Plato ait in Apol. & Salomon: *Sunt*, inquit, *iuſti*, *quibus mala proueniunt*, *tanquam opera egerint impiorum: & ſunt impij*, *qui ſecuri ſunt*, *quaſi iuſtorum facta habeant. Sed & hoc vaniſſimum iudico.* Hinc fit (vt paulo ante dixerat) quòd corda filiorum hominum impleantur malitia; ita quod alij negant Deum, aut eius prouidentiam; & quòd abſurdum videtur quòd Deus optimus maximus relinquat amicos ſuos continuò affligi, inimicos verò lætari; quin in ſanguine amicorum culpas inimicorum graſſari, & lauari.

Ad XVII. Reſponſum eſt in eiſdem capitulis *de cauſa mali*, & *de præmiis*, *& pœnis bonorum*, *& malorum*, & quod huiuſmodi querimoniæ iuſtæ probant futurum iudicium, etiam Senecæ, qui alias negarat.

XVIII. Præterea aiunt Politici, Vel Deus eſt, vel nó eſt, ſi nó eſt, decipiamus mundú, regne-

Ad XVIII. Probatum eſt, Deum eſſe; ac neminem prædeſtinaſſe ad malum culpæ, nec ad pœnam ſenſus, voluntate antecedenti peccatorum

mus. Si eſt, vel nos prædeſtinauit, vel reprobauit. Tunc ergo nec damnati poſſumus, nec ſaluari: nec altiorē gradum acquirere, nec minorem ſalutis, damnationiſque: ergo quidquid lubet faciamus. Quod enim ſemel decreuit Deus, non poteſt reſcindere; ſed, vt Seneca ait: *Semel iuſſit, ſemper paret.*

prauiſionem; & à naturalibus bonis neminem excludi, vel omnes excluſos reparari ex commercio cum Chriſto in naturalibus: non autem & ad ſupernaturalia traduci omnes, niſi ex commercio ſuper naturali: nec vlli fieri ex hoc iniuriam; & propterea Macchiauelliſtis eſſe benè viuendum; nam etiam ſi à gloria ſupernaturali ex peccato primorum parentum exciderunt, non autem à donis naturalibus, niſi addant actuales culpas, & inſuper impœnitentiam, vt docet S. Thom. *q. de pœna pec orig.* & 2 *ſent dict.* 33 *q.* 3. *art.* 2 Ad Senecam dicimus, quod Deus non paret neque quando fit quod iubet. Semper autem iubet, quoniam tranſcendit tempora actus iuſſionis æternus, & ambit. Nec dicitur iuſſiſſe, aut iuſſurus eſſe, niſi reſpectu effectorum, non ſui, cui vnicus nutus præſens eſt, perpetuúſque. Seneca in lib. cur bonis mala &c. cap. 5.

XIX. Præterea Ariſtoteles (ait Politicus) inuictum contra Religoinem facit argumentum. Quem enim Chriſticolæ non modò quaſi optimum philoſophorum, ſed tanquam ſecretarium naturæ nullibi errantem, colunt iis mundum æternum docet: Deum non eſſe factorem Mundi, neque hominum, neque doctorem, qui communicet nobiſcum, vel in ſomno vel vigilia, (vt dicit in libro de ſomnis, & in Ethicis) nec beatorem ante, vel poſt mortem. Quippe qui vt docet in 8. *Ethic.* nobiſcum nec habere poteſt commercium. Et in 12. *Metaph text.* 51. nec curat, nec intelligit inferiora. Item animas humanas eſſe corporum formas corruptibiles: vnam verò vniuerſalem ſemper viuere, quia non eſt actus corporis, vt dicit in 2. *de Animat.* 11. iuxta expoſitionem Theophraſti, Alexandri, Themiſtii, Simplicij, Philoponi, Auerrois, Auicennæ, & aliorum Græco-

Ad XIX. Reſpond. quod verum vero non contradicit. Propereaque philoſophia quæ Theologiæ contrariatur, non eſt verè philoſophia, ſed ſophyſtica. Talis verò eſt Ariſtotelica, in quibus cum vera fide Pugnat. Demonſtratur etiam in hoc libro, quod ex principiis naturalibus veris non eliciuntur concluſiones illæ Ariſtotelicæ, tam falſæ, ſed ex malo ſuo genio. Nam Plato, aliique Philoſophi contrarias deduxerunt, longè validioribus rationibus: proptereaque contra errores ſuos pugnamus in toto libro hoc, præſertim *cap.* 3. 4. 5. 6. 9. 13. 14. 15. & 16. ſicut & Patres olim pugnauerunt, atque Scholaſtici. Non ergo verum eſt, quod Chriſtiani habent Ariſtotelem pro textu ſacro nullibi errante. Hoc enim imperiti dicunt tantum, & Athei, & Auerroiſtæ: Vt olim hæretici Carpocrariani, & Theodoſiani, qui Ariſtotelem pro Deo coluerunt, teſte Baron. *tom* 3. ſic etiam Lucretius habet Epicurum pro Deo. At non modo Platonici, Stoici, aliæque ſectæ confutant Ariſtotelis dogmata hæc, ſed omnes etiam Patres, vt in opuſc. de Philoſophia gentilium non retinendo demonſtrauimus, non modo in Theologicis, ſed etiam in phyſicis & moralibus; quemadmodum Ambr. Euſeb. Epiph. Auguſt. 8. Phyſ. & 12. Metaph.

rum, Arabum, & Latinorum: quos veroſimilius eſt (aiunt) intellexiſſe mentem Ariſtotelis, magis quàm Diuum Thomam non Græcũ, aliter exponẽtem libros de Anima Græcos; cui non Scotus modò, ſed Caietanus etiam ſuus, contradicit. Præterea enim idem Ariſtoteles negat pœnas, & præmia poſt mortem in 1. *Ethic. cap.* 14. *&* 15. & in 12. *Metaph.* Fabulas vtiles legiſlatorum eſſe putat, quæ dicuntur de ſuperis, & inferis; vnde Auerr. ſcripſit contra tres legiſlatores, Chriſtum, Moſen, & Mahom. deditque materiam Scriptori impio de tribus Impoſtoribus. Præterea Ariſtot. in 7. *&* 8. *Polit.* religionem eſſe inuentionem politicam, non autem natura conſtare. Propterea que ſacerdotium militibus dat veteranis, reuerà ad quietem, ſub prætextu Diuini cultus, quem vanum putat. Amplius negat extare Dæmones, & Angelos, niſi eos, qui affixi cælo mouent orbes. Alioſque alij enumerant eius contra Chriſtianam religionem, ſententias. Quapropter videri debet in his etiam, in quibus à Chriſtianis non acceptatur, acceptandus, cùm tantoperè laudetur in cæteris dogmatis phyſicis, & moralibus, & metaphyſicis, vt qui errare non poſſit: & ſanctus Thomas ſuper Ariſtotelem fundat ſcientiam Theologicam; ita quòd ſi allegas Baſilium, Auguſtinum, & cæteros ſacros Doctores, negant illos: ſi verò Ariſtotelem; tacent & venerantur. Porrò mutn.ur

Hieron Chryſoſt. Baſil. Gregorius Nyſſenus, Cyrill. Clemens Alexand. Iuſt. Martyr in *lib. confutationum Ariſt.* Item Concil. Vien. & Later & Synod. Pariſ. Scholaſtici tamen etſi eadem dogmata Ariſtotelica damnent: attamen cùm eius philoſophia vtuntur, exploſa à Patribus, haudquaquam & Patres damnant, quorum ſe diſcipulos profitentur. At quoniam poſt euerſionem ſcholarum & librorum combuſtionem per Barbaros, Gothos, Hunnos, Erulos, Vandalos, Saracenos, &c. Carolus Magnus ſcholas aperiens, aliorum Philoſophorum codices non inuenit, niſi Ariſtotelicos: hos legendos dedit. Cuius ex doctrina cùm errores effunderentur, ſurrexerunt Dominicani & Franciſcani, & partem confutauerunt, partem ad bonum traxerunt ſenſum. Et vſi ſunt illo ad Theologiam enucleandam mundo Ariſtotelizanti, ſicut Patres aliis Philoſophis, quando eorum vigebat auctoritas. Præterea nec Theologi maiores, Ariſtotelem magnifaciunt, ſed omnium vtuntur philoſophia; quoniam omnis quatenus rationabilis eſt, à Chriſto Dei verbo, & Ratione eſt, vt inquit S Auguſt. Non enim prædicamus Chriſtum vt ſectatiorum aliquem, ſed vt Sapientiam ſeu Rationem Dei vniuerſalem; à qua omnis creaturarum ſapientia deriuatur, vt dicitur Eccle 1. Platonici placent præ omnibus ſancto Auguſtino in 8. *de Ciuit. Dei* Stoici, Chryſoſtomo. Pythagoras, & Socrates reputantur apud S Thomam cunctis philoſophis meliores, nedum ſupra Ariſtotelem, in *4. de regim. princ.* 4. & in *3 par.* At nemo ex Patribus; nec D. Thomas, prætulit Ariſtotelem Philoſophis cæteris. Melchior Canus in *9. de locis*, Philoſophiam Theologo vtilem docens, ait: *Non more vulgi doctrinam Stoicam, aut Platonicam, aut Ariſtotelicam, philoſophiam appellamus, ſed ſtudium ſapientiæ* Idem Clem. Alex *1. ſtromat.* 3. *&* 4. Lullus in *lib de Lament. philoſophiæ*, ait: *Non ego philoſophia contradico Theolo-*

politicorum audiui in Italia, n Germania, in Gallia, quòd noſtra ex confeſſione, Ariſtotelem inthronizante, Religio vana ſit res. Quemadmodum enim Auerroës, Alfarabius, Almubaſſar, & alij Mahometani Philoſophi, Mahometem negauerunt pro Ariſtotele, ita etiam multi Chriſtiani Chriſtum. Nam Pomponatius, Iandunus, Antenius Miran. Cremoninus, Zimar, & alij dicunt ſe aliter credere in Theologia, metu religionis, & aliter ſentiendum in Philoſophia. Et de Ianduno, & de ſuis paribus dicit Niphus in com. lib. de Subſtan. orb. quòd plus credunt ſimplici verbo Auerrois, quam diuinis Scripturis. Et Melchior Canus zelo, & doctrina inſignis: *Habent* (inquit) *pro Chriſto Ariſtotelem, pro Petro Auerroëm pro Paulo Aphrodiſienſem.* Vnde gloriantur Politici ſe viciſſe, noſtrorum quoque teſtimonio.

gia, ſed Ariſtoteles, & Auerroës. S. Auguſt. in 8. *de Ciuit. Dei c.* 9. cùm prætuliſſet Platonem omnibus philoſophis in Phyſ. Logic, & Ethic. tandem, quid à philoſopho requiritur, vt ſit verè Philoſophus, & Theologis acceptandus, inquit: *Quicumque igitur philoſophi de ſummo, & vero Deo iſta ſenſerunt, quòd & rerum creatarum ſit effector, & lumen cognoſcendarum, & bonum agendarum; quod ab illo nobis ſit & principium naturæ, & veritas doctrinæ, & felicitas vitæ, ſiue Platonici accommodatiùs nuncupentur, ſiue quodlibet aliud ſectæ ſuæ nomen imponant, ſiue tantummodo ionici generis, qui in eis præcipui fuerunt, iſta ſenſerint ſicut idem Plato, & qui eum benè intellexerunt: ſiue etiam Italici propter Pythagoram, & Pythagoreos, & ſi qui fortè alij eiuſdem ſententiæ indices fuerunt; ſiue aliarum quoque gentium, qui ſapientes vel philoſophi habiti ſunt, Athlantici, Lybici, Ægyptij, Indi, Perſæ, Chaldæi, Scythæ, Galli, Hiſpani, aliique reperiuntur, qui hæc viderint, ac docuerint: eos omnes cæteris anteponimus, eoſque nobis propinquiores fatemur &c.* Ex quibus Auguſtini verbis agnoſcimus, *Ariſtotelem, Epicurum, Democritum, & alios qui tria illa de Deo non nouere, à philoſophia Chriſtiana arcendos.* Item de Primalitatibus Metaphyſicam amplectendam, quibus illa tria correſpondent. Mirum ergo quod quidam ſcioli faciunt S. Thomam peripateticum, tamquam Ariſtotelis ſequacem; propterea quod Mundo peripatetizanti Theologiam ex Peripato enucleandam putauit, cùm eſſet Ariſtotele ipſo ingenioſior & doctior. Errant autem qui aſſerunt, Theologiam in Ariſtot. fundari, quæ in diuinarum reuelationum notis inhæret, vt in 10 & 11. *cap* patefecimus, & D. Thom. in 1. *cont. Gentes.*

XX. Addit Lucretius huic argumento, quòd *Religio peperit ſcelerata atque impia facta:* Et ritè ab Epicuro exploſam eſſe.

Reſpondeo ad XX. Lucretij aſſertiones, & probationes in toto lib. reprobantur ſigillatim. Hic ſufficit ſcire, quòd ipſe non cognouit veram Religionem, ſed ſuperſtitiones tantùm: quæ impia pepererunt facta. Contra impietatem indoctam Auerrois in toto libro etiam pariter concertamus.

Hæc aliaque argumenta mouere poſſunt eum, qui veritatem amat, non ad deſperandum ſe, ſed pro ſe, & pro genere humano

Intellect⁹ iis argumẽtis inhærere non-

ad inueſtigandum ſemper; nec deſiſtendum in vita ſua, donec falſitatem ſectarum agnoſcat, & in veritate vnica per Dei gratiam ſibi oblata & oſtenſa quietem inueniat; & ad ſperandum certò, quòd Deus non deerit quin auxilietur illi, & oſtendat ſuam illi veritatem; quoniam amoroſus eſt, beneficus, gratúſque his qui quærunt eum; non ſicut Herodes, vt occidat; ſed ſicut Magi, vt ſeruiant, & adorent eum vero cultu, cùm agnouerint eum. Nec enim per patrem ſtat, quominus ſaluetur filius; ergo longè minus per Deum. Nec ergo vnquam diffidere debet, quòd Deus non condeſcendat ſibi; eo quòd, vt Caluiniſtæ ajunt, non ſit ad hoc prædeſtinatus, vtque Aſtrologi Arabes, non ſit ad hoc fato vocatus: nam Deus nullatenus malefacere poteſt quærentibus bonum: ſique prædeſtinatus eſt quis inquirere puro corde, prædeſtinatus eſt & invenire. Nemo deſpondeat animum propter argumenta: ſed ſentiat ſemper de Domino in bonitate; nec notiones, & conceptiones ratas, de Deo omnipotenti, omniſcio, omnivoloque optimo, deſerat, propter argumentorum in peculiari materia difficultatem; ſed inquirat faciem eius ſemper.

debet, ſed ſemper inueſtigare. Quærite faciem eius ſẽper recto animo. Nam propè eſt Dominus omibus inuocantib' ſe in veritate.

Id ſolum ſtude tu, ne alia vana cupiditas tuum impellat animum ad quærendum, ſed tantummodo amor ſummi Boni, primæque amabiliſſimæ Pulchritudinis. Scriptum eſt enim: *Apparebit his, qui fidem habent in illum: ſed peruerſæ cogitationes ſeparant à Deo.*

Notiones primæ & omnibus communes de Deo, non ſunt deſerendæ propter argumenta contraria. Sed horum ſolutio quærẽda: quoniam affulgebit.

Sapient. 1.

Et profectò hæc doctrina eſt vera, & vtilis per ſe, & non modò, quia habetur in Bibliis. Præterea ſi fieri & contingere poſſet, vt quærens Deum ſicut oportet, vt ipſum inuenias, ipſe tamen non inueniri ſe pateretur; quod quidem impoſſibile eſt; profectò per te non ſtetiſſet, quin inuenires, & propterea redderes ſecuram animam tuam ab inferni cruciatibus, propter hanc cauſam, ex rationabili excuſatione, & non per diabolicam præſumptionem: ſicuti Machiauelliſtæ, & Epicuræi: qui neque hoc ſcientes, vtrum Sol quotidie renaſcatur ex ignibus, & extinguatur in Oceano (vt putat Epicurus) nec inueſtigantes per omnes ſcientias Autorem Mundi, veramq. rationem vitæ, ſuper proprio amore fundati, negant Deum, futuramque vitam; ac ita indurantur vt Pharao, & obcœcantur vt Iudæi, quòd nunquam alicuius veritatis cognitores recti fieri poſſunt, & ſtultitiam, aſtutiamque habent pro vera ſapientia; tanquam ſi quis aurichalcum eſſe aurum putaret, & hypocriſim ſanctitatem, & tyrannidem nobilitatem, & pictos parietes homines viuos, & ſcortum coloribus fucatum, virginem venuſtam, &c.

Tutiſſima via perueniendi ad primam Rationem diuinam; eiuſque mirabilem prouidentiam, digniſſimam honore: Quæ eſt Religio, communiſſima cunctis Nationibus, ideoque naturalis: quoniam de iure naturæ, & ſecundùm naturam: vtque confeſtim increduli Politici conuincantur.

Cap. III.

Primum argumentum ex inductione. Prima inductionis ex Politica.

DIXI in ſecreto animæ meæ. Si Venetiæ reguntur ratione, ſapientia, & arte, Roma etiam ratione, Gallia & Hiſpania ratione, omneſque ac ſinguli homines, conſilio, & arte viuunt, quamuis à ratione vera deflectant aliqui, nihilominus rationi credunt ſe inniti, vel particulari.

Secunda ex impreſſo ſenſu, & ratione relucẽte in naturalibus: & hoc argumento vtitur Greg. Nyſſ in exam. & Lact & Clem. Rom. Recog.

Præterea non modò homines, ſed etiam omnia, ratione vel impreſſa tantùm, vel impreſſa, expreſſaque, ſeu elicita ſtant, & viuunt; lapides quaſi ſentientes, nutrimentum attrahunt, creſcunt, roborantur: Similiter, in aërem diſſimilem abſtracti, regrediuntur ad tellurem ſibi conſimilem, vel fulcimentum.

Tertia pars à plantis.

Plantæ quoque ratione, vel alicunde operante viuunt. Namque attrahunt ad ſe proficuum nutrimentum, renuunt noxium, veſtiunt ſe corticibus, roborant oſſibus, colligant ſe fibris, neruiſque, & per venas diſtribuunt ſuccum, earum ſanguinem: fructus faciunt, & prolem, ne penitus moriantur, ſed remaneat ſemen, in quo viuant, tanquam in ſimili portione ipſarum ſubſtantiali: emittunt folia in tegmentum eorum à frigore, & æſtu nimio. Spinas verò contra feras, quæ ipſos deuorant. Caſtaneæ echinos contra glires, frumentum ariſtas contra paſſeres: blitum tribulos contra aſinos, &c. & operantur omnia ratione quadam mirabili, & arte ducta, non caſu temereque: & vt meliores phyſici ajunt, intelligentia non errante.

Quarta ab animalibus.

Si mox animalia contemplaris, præter conſtructionem eorum admirandam, prælia artificioſè exercent. Alia viuunt in Republica populari, vt formicæ: alia in Monarchia, vt Apes: alia in Ariſto-

cratia, vt Grues: excubias habent, agmina, magiſtros militum, & ordines, & operum vices; & filios contra mortalitatem generant, & educant induſtrioſè in nidis mirificè fabrefactis. Ergo vel ſub Sapientia duce.

Cõcluſio inductio. Occurrit obiectioni: non enim obſtat huic argumento, eſſe Rationem inditam vel aſſiſtẽtem: dum ſit:

Igitur neceſſariò aſſerendum eſt, exiſtere primam Sapientiam, ac Rationem, vnde omnis entium cognitio, omneſque artes deriuantur.

Non oſtat huic argumento, eſſe rationem inditam vel aſſiſtentem in cunctis; nec refert ad hanc demoſtrationem, quòd alia inſtinctu, alia verò ratione, proprioqne diſcurſu moueantur. Nam inſtinctus eſt impulſus cauſæ cognoſcentis: ſique ratione fit propter finem, eſt cauſæ rationalis. Quapropter ſiue participent entia rationem propriæ eſſentiæ inditam, ſiue ab alio rationabiliter regantur, vtroque modo eſt ad primam Rationem, primámque Artem, Sapientiamque fontalem perueniendum; ſicuti omnes ignes, & calores, à primo veniunt calore, qui eſt Sol; & omnia frigora à primo frigore telluris, & omnis multitudo ab vnitate: ſic cogitationes ab origine & fonte primo ipſarum emanant.

Secundum argumẽtum ex partibus ad totum,

Præterea ſtultum eſt arbitrari homines ſenſu, & ratione donatos eſſe, atque gubernari, ſimiliter animalia, & alias Mundi partes plurimas; deinde verò Senſum Rationemque curantem Totius conſeruationem negare. Eſt ergo prima Sapientia, quæ vniuerſum totum regit Mundum: & ſapientiæ particulares regunt entia particularia, influxum accipientes à prima, & illius participationem, quæ omnia ad ſuum ordinat conſenſum.

Tertium ex contradictione negantium primam Sapientiã, rationẽ, qua ſimul affirmare coguntur.

Seneca.

A principio maximo philoſophorũ, Ex nihilo nihil, probari Sapientiã primam.

II. Dixi deinde intra me. Stultè Democritus, & Epicurus primam tollunt Rationem, quam Stoici rebus cunctis dominantem præficiunt: quamque Deum vocant gentes. Si enim Democritus hoc dogma probat ratione, cogitur fateri, Rationem reperiri in Mundo: Quandoquidem ex nihilo ſui nihil fit, vt ipſe pluſquam alij aſſerit. Ergo extat prima ratio. Si autem dicat, ſe hoc dogma probare abſque ratione, cogitur fateri, ſe indignum cui ab aliquo credatur. Quanto potius Seneca duo principia rerum ſtatuit, Rationem, atque Materiam?

In libro de Senſu rerum, & in Metaph.

III. Hinc ſtultiſſimus viſus eſt mihi Lucretius fautor Epicuri, qui neque calorem, neque frigus, neque colorem, neque ſenſum, neque rationem ponit in atomis principiis Democriticis: At has qualitates euenire illis ex congreſſu, & miſtura. Si enim atomi corpora ſunt, nec extra ſe extenduntur: Ratiò verò, incorporea, & calor, & lux incorporeæ ſunt naturæ, licet corporatæ, & actiuæ, & operantes; & Animæ vis extra Mundum etiam cogitatione & appetitu extenditur: id, quòd corpori, aut formæ corporali euenire poteſt nulli, multoque minus atomis paſſiuis, inertibuſque: vtique ab atomis has egredi virtutes, falſum eſt prorſus. At ſententiam iſtam demon-

demonſtrationibus plurimis ex Naturæ decretis deſumptis, alibi examinabimus, expugnabimuſque.

IV. Contemplatus ſubinde Mundi conſtructionem, vidi cælum tenue, calidum, mobile, lucidum, circumdare tellurem frigidam, craſſam, ſtabilem, nigramque, magna quidem ratione, ab eis non intellecta. Non enim tellus à proprio inimico circumplecti vellet, nec cœlum inimicum vellet intra propria viſcera contrarium ſuum habere, ideóque mutuo ſeſe oppugnare. Atque ex calore, à Sole effuſo, in terra relicto, & ex partibus terræ tranſmutatis, fieri ſecunda entia, caſu quodam, ſi elementa reſpicias: frigus namque, ac calor intendunt ſolummodo facere, illud terram, hic cœlum: at dum ob hoc pugnant, affliguntur alter ab altero, modificantur, & concinnantur ita, quòd efficiunt res quaſdam ab alia Cauſa intentas, id eſt lapides, plantas, aquas, metalla, vapores, ventos, pluuias, cometas, maria, fontes. Ex quo innoteſcit, quòd illa Cauſa, nobis inuiſibilis, vtitur huiuſmodi principiis elementaribus, ſicut aurifaber, aut horologiorum, aut ferrarius, vtitur ferro, igne, malleis, incude, aqua, lima, ferro: omnia namque iſthæc inſtrumenta efficiunt ſecundum propriam naturam, ac formas, id quod eis conforme eſt; ignis videlicet calefacit, malleus grauat, & contundit, aqua refrigerat, & temperat ignem, ſerra facit ſectionem, ſimilem propriæ formæ intranti in diſſectam rem. Hinc palam eſt quòd natura omnis agit, & patitur iuxta propriam impreſſionem ſenſus: & quòd a ſapientia imprimente longè præſtantiori ducuntur, & reguntur ad efficientiam ſecundorum entium; & ſicuti ignis neſcit horologia formare, nec malleus gladium, nec ſerra tabulas; ſic elementa formare, efficereque noſtra entia de ſe neſcirent, ac nequirent, niſi colligata fuiſſent adhibitaque ad operandum menſura & arte. Quicquid autem efficiunt, videtur neceſſitate fieri, & ex concurſu tot miſtionum, & cauſarum agentium, & patientium ſimul ad fines certos, quod dicitur Fatum. Deinde patefacta harmonia inueniuntur propter melius omnia euenire: Ideóque ſcripſi, Neceſſitatem, Fatum, & Harmoniam, eſſe influentias primæ Potentiæ, primæ Sapientiæ, & primi Amoris: & non à ſe ipſis, & ſupra Deos, vt Poëtæ, & Phyſiologi gentiles arbitrantur. Et oſtendi fines rerum omnium: & euerti Empedoclem, & Democritum, aſſerentes entia, qualia, quanta, & quomodo ſunt, ex ſola neceſſitate materiali euenire. Ergo, aiunt, dentes anteriores non fuere acuti gratia ſecandi: nec oculus ita, gratia videndi; ſed vt ſic fiant, materiam eſſe in cauſa, quæ in aliam partem concurrit multa, & per planum, in aliam verò per iter ſtrictum in acumen, ſicuti & lapides craſſiores ponuntur in fundamento domus; quoniam ſunt grauiores, ergò cauſa materiæ: graciliores verò iuxtà tectum, quoniam leuiores ex ma-

Quartum argumentum à constructione ſyſtematis mundi, & à partibus & toto constructis.

Fatum a ſante Deo recipitur à D. Auguſt.

Occurritur phyſiologorum obiectioni.

teria parua. Proculdubio verum eſt, quod aiunt, ſed deficit in doctrina. Nam addendum erat, quod faber mundi ipſe liberè fecit per neceſſitatem, ſuum influxum, concurrere materiam illo, vel altero modo: ſed propter finem, qui ſequitur; lapidem quoque craſſum poni in fundamento ab arte, vt fit ſuſtentamentum, & ne ſupernè cadat. Et per neceſſitatem admoneri artem ad ſic faciendum. At ars intranea, quæ eſt natura, de induſtria variauit producendo corpulentos, & graciles, & omniformes lapides. Ars autem Dei in natura hoc conſilium ſeminauit.

Contra Epic. & Lucr.

Stultum quoque eſt cogitare, artem efficere feneſtram, vt per eam videamus foras, & intus: Naturam verò non feciſſe oculum, vt videamus. Profectò ars, naturæ eſt filia, & imitatrix. Sicut ergo propter finem operatur ars, ſic & magis natura, vt mox de animalis conſtructione diſputantes oſtendemus.

Ex fabrica ſequente conſtructionem.

Deinde ſi mundi fabricam intueare, quomodocumque eam ſpectes, ſiue cum Ariſtotele, ſiue cum Platone, ſiue cum Ptolemæo, ſiue cum Copernico, ſiue cum Pythagoræis, aut per te ipſum, inuenies mirabilem, dignamque mirifico ſupra modum artifice, Et ſi ego ſcripſerim contra eos: dixi intra me: Hoc opificium adeo magnificum, plenúmque ſapientia, & pulchritudine, & virtute, eſt, quod ſtuporem, & extaſim affert, quacunque via oculus ipſum adſpectet. At indoctus Epicurus negauit artificium eius ineptiſſimè dicens; quòd ſingulis diebus mane Sol nouus fiat ex vaporibus terreis accenſis, veſperi verò moritur in Oceano extinctus. Idem putat de ſtellis. Quod niſi adhuc alterum hemiſpherium eſſet inuentum, & gyratio ſiderum aperta, nondum ceſſaſſent ſtolidi ſequaces ab inſana opinione iſthac. Hunc Ducem habent Macchiauelliſtæ &c.

Indignus fide in magnis, qui in paruis cæcutit.

5. Argumentum ex artificioſa generatione, & cauſarum non rationalium rationali cauſatione opificem ſapientiſſimum probans.

Vidi hinc Solem variis Zonis circumcingere terram, & in die ipſam ingrauidare ſeminali calore: Noctem verò ſuccedere, vt, ipſa concipiat melius, ſemen ſtringente frigore: Solem quoque ipſam inuadere diuerſis viis excurrendo ab altero in alterum tropicum; Noctis verò frigus inſtaurare quod in die calor aufert: In hyeme verò, quod in æſtate; & quomodo Sol paulatim deſcendit deorſum, nunc velocior, nunc tardior: & quomodo obliquitatem excurſionis ſuæ minuit. Et dixi, hoc opus ſapientiæ ſummæ eſſe. Tot etiam ſtationes, velocitates, tardationes, retrogreſſiones, eleuationes, depreſſionéſque planetarum, & variæ facies, & luces variabilis Lunæ, & diſtinctio, ac variatio virium conſtellatiorum, aſpectuum, virtutum, temporum, & commoditatum, ac actionum, manifeſtè oſtendunt qualiter æternus Opifex vtitur eis ad ſecunda entia gignenda artificioſè ea ratione, qua faber eleuat malleum, deprimit, ſiſtit, obliquat, miſcet, temperat, æquat, ſoluit, indurat, vt prodeat affabrè elaboratum opus ſuum;

Primus Artifex.

vtque vitarum menſuras in eiſdem agentibus virtutibus appoſuerit, palam fit.

Deus intimior creaturis, quam ipſæ creaturæ ſibi ipſis, ex Aug. de verb. Apoſt.

6. Et vidi, qualiter Deus cum ſit intrinſecus ipſis rebus, non autem extrinſecus, ſicut Faber, hos actus edit, non manibus & violentia, ſed virtute quam influit rebus, quibus internus eſt. Mouetque omnia maiori intimitate, & magiſterio, & virtute, quàm anima mouet pedem noſtrum, & brachium, & totam humanam ſtatuam; & omnis creatura naturaliter obedit Deo. Formæque eſſentiales, quæ in phyſica ſunt principales cauſæ agentes, in Metaph. ſunt poſt modum Inſtrumenta primæ Mentis. Rectè S. Hier. in Matth. *Omnes creaturæ ſentiunt creatorem.* Et Eccl. 42. *Omnia viuunt; & in neceſſitate obediunt ei.*

Attendite, & videte, ò miſeri mortales, quod Deus eſt: & hoc negare ſtultius, & imprudentius eſt, quàm dicere corpus carere anima; & Venetias Conſilio prudentum Rectorum; & Romam Senatu Cardinalium; & res omnes ſenſu eius.

Arg. ſeptimum ex diſtinctione elementorum &c.

7. Deinde exclamaui. Hem miſeri. Quis diſtinxit chaos, ſemperque diſtinguit? Nonne videtis entia cuncta donata eſſe participio potentiæ eſſendi, ſapore eſſendi; & amore eſſendi; ergò ſe ſe conſeruandi, fugiendique ſectandique ergo notum illis (in ſe, vel in cauſa ipſorum diuiniſſima) amicum, & inimicum; & proptereà cuncta ſectari ſimile cognatúmque, declinaréque contrarium, inimicumque: & ab eo comprehenſum vniri, reſiſtere, pugnare, tanquam ſi arte ducerentur mirifica, etiam ſi careant arte: & omnia ad propria ferri loca, propriúmque amare eſſe, ſeu vitam, quoniam bona eſt, ſimilis Ideæ, ac formæ, quam participant à ſummo Bono, eis intimo; *cuius Maieſtati ſunt ſenſibilia, & obtemperantia, facientiáque Verbum eius*, teſte Dauid (inquit S. Hier. & Greg. Nyſſ.) quæ *nobis videntur inſenſibilia, ſtupidáque?* Nec ſolum impelluntur extrinſecus, ſed propriis etiam formis ab impreſſione ideatum (vt S. Thomas 3. cont. Gent. c. 56.) cumque ſit, prima Cauſa immortalis, omnes illam imitari, cupientes æternari & vitam conſeruare in ſe, vel in ſua poſteritate per generationem: & ſicuti immenſa eſt prima Cauſa, & infinita, ſic omnes optare innato appetitu, vt D. Thom. aduertit, & omnis ſchola philoſophorum, fieri & ipſas immenſas, & infinitas: Idcirco dilatare ſeſe, & multiplicare, & effundere, & amplificare: quoniam in hoc æmulantur pro modulo quæque ſuo Cauſam primam, & ad cuius ſimilitudinem ſemper magis aſpirant, quantum poſſunt, vt optimè S. Thom. 3. *cont. Gent. cap.* 19. nedum philoſophi probauerunt. Profectò ſi ſenſu carerent proprio, vel improprio, caſus temerarius regnaret: ſimiliter etiamſi eſſendi appetitu potentiáque carerent (quod vel ipſi etiam Epicurei, nedum omnis ſchola, coacti ſæpè fatentur) tunc vbi primò calor poſitus eſſet, ibi ſtare

D. Thom. omnia entia affectant ſimilitudinem diuinam, quoniam participationes eius ſunt.

pidus remaneret immotus, nec contra frigus inimicum pugnaret; ſi ipſum tanquam inimicum nullo ſentit pacto; neque repugnarent; nec eſſent generatio, neque corruptio. Lapis vbi poneretur in aëre, ibi remaneret, ſimiliter & ignis in terra, nec aſcenderet ſurſum. Proſenſus ergo ab prima intelligentia non errante inditus diſtinguit, & regit: quoniam ens omne percipit ſimilia, & contraria, amatque proprium eſſe, vt dicit D. Thomas, idcircò odit inimicum; omnes autem hæ cognitiones inditæ, vel additæ proculdubio à prima Sapientia Deo deriuantur, qui effudit illam ſuper omnia opera ſua, vt Eccleſ. 1. ait. Et propterea reperitur, alibi clarius, & obſcurius, ad regimen vniuerſorum. Vnde Eccleſ. 43. de cunctis prænarratis entibus inquit, *Omnia hæc viuunt, & neceſſitate obediunt ei*, ſcilicet pro participio, & rata entitatis, vt & celeberrimi Patres, & philoſophi monuerunt. Clemens Rom. Athanaſius, Gregorius Nyſſen. Magnus Baſilius. Anaxagoras, & Ariſt. in 3. de gen. anim. cap. 11. *Generantur in terra humoréque* (ait) *Animalia & Plantæ, quoniam humor in terra, ſpiritus in humore, calor animalis in vniuerſo ineſt, vt quodammodo ſint plena Animæ omnia.* Rectè ſanè: neque enim potuit generare animalia & plantas Ariſtoteles, niſi in toto Mundo agnouiſſet vim animaſticam. Et de hoc ſenſu nos loquebamur: non de Animatione rerum per Animam Diuinam rationalem, corporatam & irretitam vi pugnæ Mali Dei cum Bono, vt docent Manichæi. Nos autem inepti, non agnoſcimus ſenſum naturæ impreſſum, vel proſenſum ab eo qui in ſapientia omnia fecit, niſi in animalibus, quibus interclusus eſt ſpiritus ſenſitiuus, & ſeipſum oſtentat per feneſtras, & foramina. Dicere ergo quòd ventus non ſentiat impreſſo ſenſu, vel proſentiat, eo quod caret oculis, naribus, aliiſque ſenſoriis, idem eſt, ac ſi dicas ipſum non moueri, quia caret pedibus: & hoc eſt cæcutire in multiplici ſapientiæ Dei participatione. De hoc ſcripſi in libro de Senſu Rerum. At etiam ſi non ſentirent, opus eſt res omnes impelli à cognoſcente cauſa, tam ſapienter. Ergo datur prima Cognitio diuina, cuius participes fiunt omnes. Vide lib. de ſenſu rer. & Apolog. pro illo.

Arg. 8. Primæ Sapientiæ ex fuga vacui.

8. Vidi eandem ob rationem res omnes concludi, & copulari vltrò inter ſe, ne vacuum intercipiatur. Quod nimirum eſt deſtructiuum vnitatis in machina vniuerſali, & vitæ Vniuerſi, ſicut nobis deſtructiua eſt diuiſio brachij à corpore, alteriusuè membri. Quapropter ſiue à proprio ſenſu, ſiue à communi res ita colligantur, neceſſe eſt ex his actibus primam Sapientiam vniuerſalem agnoſcere. Sed de hoc alibi.

In quo Beatitas.

Quas ob res intelligo vitam beatam conſiſtere in cognitione huius primæ Cauſæ, & in aſſimilari ei, eaque frui; omneſque principatus humanos ſine illa inanes eſſe, ſicuti Epicuri philoſophia eſt inanis ob idem.

9. Vidi & fabricam animalium cunctorum, quæ cogit exclamare eos, qui ipſam intuentur cum Galeno, in laudem & agnitionem Conditoris. Qui nimirum ſubſtrauit oſſa tanquam fundamentum fabricæ, vt poſſit & erecta manere: vtque poſſit flecti vſquequaque diſtinxit oſſa in iuncturas multas, & vertebras, proceſſibus, & ſinubus complicatas; & colligauit ligaminibus, complexibus, anfractuoſis. Neruoſque ſuperextendit, vt funes qui contineant partes, & per eos poſſit dilatari, expandi, flecti, conſtringique ad motus, tranſmittendo ſpiritus inter neruos ex capite, vbi eorum eſt vniuerſitas: idcircò effinxit in capite aulas duas anteriores; in quibus ſpiritus inhabitet; & interius cubiculum, vbi contemplatur; & cœnaculum inferius, vbi eſt menſa retiformis; muniuitque caput membranis, vt periſtomatis, & oſſea circumdedit mænia; quæ & pelle operuit, & pilis; interius verò conſtrauit quaſi anaclinterium molli cerebro; in cuius cauitatibus tenuis ſpiritus illæſus à duris oſſibus ſpatiatur, & operatur. Toti autem machinæ cirumappoſuit carnem, ne oſſa offendentia in res duras, rumperentur: nec nerui à calore externo areſcerent, nec à frigore contraheretur; nec ab aliis rebus offenderentur: vtque ſuper tenero cedente inniteretur machina, abſque læſione. Deinde verò quoniam calor continuò exhalat, minuitque corpus, eius inſtaurationi conſuluit, trahendo per venas, toto conſperſas, ſanguinem craſſiuſculum, & per arterias ſubtiliorem ad viuificandam nutritionem: vtque continuò ſanguis adgeneretur, cibos deforis creauit, ex ſimilibus vnicuique nutribili: vtque præparetur, dedit animali dentes ad incidendum cibum: molares verò ad molendum, oſophagum ad tranſglutiendum, contextum quidem fibris rectis, obliquis, tranſuerſiſque, adſtringendum, dilatandum, trahendum, transferendumque aptiſſimis. Cui ſubterpoſuit ventriculum tanquam ollam ad coquendum: cui appoſuit Iecur, quod coctioni calorem ſubminiſtret; deinde conſimilium fibrarum ope educit cibum ad ſpiras, & anfractus plurimos inteſtini: primò anguſti, vbi radices venarum adhærentes exugunt, trahuntque ſuccum meliorem in iecur; quod ſanguinis eſt fons, & officina: inferiùs deinde dilatati, vt cibus iam ſucco priuatus, incraſſatuſque, tranſire queat eidem appoſuit cœcum, vbi retineatur, ſuccoq; reliquo ſpolietur. Tandem inteſtinum addidit rectum retrò inter nates effluens, vt fœces expellerentur ibi longè à naſo per valles carnoſitatibus occluſas; effectis quoque ſedendi gratia tanquam in puluinari, & alios ob vſus. Iecur autem coquit ſanguinem: ſpumam cholericam ſequeſtrat in veſſicam felleam, etiam trahentem per ſympathiam: fœces autem melancholicas in lienem, cineres in renes: ſerum in veſſicam vrinariam: ſanguinem partim per venas ad nutritionem Totius, partim ad duos cordis fontes, qui hic inflantur deforis per folles pulmoneos à vento intrante ſatis artificioſè per buccam: acceditur que

9. Arg. ex conſtructione animalium quod Deus eſt, & ex vſu partium.

Gal. 17. de vſu par. & in defor. fœcus.

calor impulſus intrà cor; & calefacit, attenuatque ſanguinē in ſpiritum, expellitque fuligines. Qui verò non attenuatur in ſpiritus inſtaurationem, excurrit per arterias ad viuificandum ſtatuam, & ad opera nutritionis partialia: partim in caput aſcendit in cænaculo, vbi nutrit ſpirituum vniuerſitatem, continuò exhalantem ac deficientem, proprio motu, caloreque attenuatam, & tranſpirantem. Sanguis deinde concoctior, factuſque albus à calore blando intermanente, nutrit neruoſitatē; albus verò, ac pinguis, oſſa: rubeus carnes: & particula omnis minutiſſima ad ſuas cōſimiles tēdit per ſecretos artificioſos alembicos, ſponte ſua, & à ſimili attracta, & vivaqui.

vſus excrementorum etiam mirus. Vtitur deinde Melancholia ad excitandam contemplationem, & timorem: ad pungendum ventriculum, vt appetitus repletionis, quæ dicitur fames, ingeneretur, & refectionis memoria. Cholera vtitur ad excitandam iram contra noxia, inimicaque entia: & ad pungendum inteſtina, inuitandumque ad expulſionem fœcum, dum ſtringuntur contra pungentem humorem. Ex cinere nutrit renes, decolat vrinam, & ardorem in teſticulos demittit, vbi coquatur ſemen, & memoria excitetur generandæ prolis. Quod in pueris non fit, in quibus quaſi nullus fit cinis, nec ſupereſt alimentum. Ex vapore nutrit ſpiritus; pluuiam in capite efficit: humectat inde neruos, & oſſa, vt vngantur ad motum: ſputum in lingua efficit, vt poſſit loqui abſque afflictione, & mollificare cibum ad guſtandum, tranſglutire vnctum ſine faſtidio.

Ex multiplicatione vſus partium. Sed quis enarrat omnia? Omitto etiam qualiter particula omnis in corpore non ad vnum modò vſum, ſed quaſi ad innumerabiles facta eſt, ignotos etiam nobis Anatomiſtis.

Foraminum vſus multiplex. Taceo & oculorum mirificam formationem, & aurium, & aliorum foraminum formatorum ſentiendi gratia, & purgandi, & inſtaurandi animalis, alibi à nobis declarata.

Concluſio ex anatome quòd datur Opifex rerum. Dicite nunc quæſo, quis tantum opus moliri nouit? Non quidem elementa Empedoclis, & Ariſtotelis, cùm ſint ipſis expertia ſenſus, & rationis, & artis. Nec calor ſentiens Teleſij; hic enim intendit ſolummodo ignem cælumque facere, & propriam amplificationem: & palam videtur calor, quando animal non manducat, occidere & ipſum animal, in vaporem ipſum attenuando, & areſaciendo: & quamuis ipſe format ſtatuam animatam, non tamen dici poteſt ipſe ab initio id facere intendiſſe, ſed coactus in corpulentia intercludi, modificatur, diuerſificatur, temperaturque tot modis, modulis, & viis ab aliquo excellentiſſimo Artifice, qui vtitur ipſo ad opus ciuſmodi.

Confirmatio quòd nec anima nec qualitas vlla poteſt organicum conſtruere corpus de Equidem probè noui, animal nullum, nullumque hominem poſſe ſcire efformare animal, & viuificare: nec eius opificium ſubtiliſſimaſque texturas intelligere. At ſi anima eſt complexio elementorum, vt Medici, & Phyſiologi quidam volunt, aut ipſe ſpiritus cali-

dus, vt quidam alii: cur hoc opificium ignorat, & attonitus inſpicit anatomiam, tanquam rem ſibi ignotiſſimam? Si reſpondes, animam iam oblitam eſſe operis à ſe iam conſtructi, propterea quod nutrimento vario operam appulit: Tunc percunctor; cur denuo ipſe ſpiritus, deciſus in ſemine ſcit animal efformare in fœminæ vtero? & in putridis? Ecquis in memoriā reducit? Item ſi fabricā es oblitus, dic tu mihi ſapiēs ſpiritus, qua ratione corpus nutris nunc quādo nulla in te cadit obliuio, ſed actu operaris? Quomodo comminuis alimentū? quomodo nec cogitando illud coquis, & diſtribuis in partes omnes, pro ipſarū conueniētia? quomodo ſentis? quomodo dormis? quomodo vigilas? quomodo ſpiritus interambulat neruos intus & foras? de qua tu ſubſtātia es cōſtitutus? cur quęritas per anatomē ſcire opera, quæ tu ipſe plaſmaſti, quaſi aliena; exploras à Philoſophis, num anima ſit mortalis, vel immortalis? num viſio fiat intramittendo, vel extramittendo? Num ſentire ſit mutatio tantum, an informatio à ſenſibili? Et ad quem vſum factū eſt hepar, & renes, aliaque vaſa? Item ipſi Philoſophi cur hæc ignorant poſt tantum ſtudium? & profectò abſque ſtudio ſcire deberent: Quippe cùm ipſimet ſint ſpiritus animales operantes hæc opera intra prædicta vaſa; nec ſpiritus ignorare putandus eſt ea, quæ tanto cum magiſterio facit. Quin etiam beſtia omnis ſcite quo pacto iſta fiant deberet, ſi ſpiritus earum operatur eadem, ſcitque operari per ſe: veluti & ego ſcio, quā ratione ſcribo, eo quod ego ſum qui per me ſcribo; omniſque artifex intelligit quæcunque ſecundùm artem ſuam facit. Alius ergo Opifex longè abſtractior, longè ſapientior, longè potentior aſſerēdus eſt, ſi anima ignorat corporis ſui artificioſam fabricā.

Reuera peritus Muſicus Cytharam ex arte pulſat, nil cogitando quam chordam, & quomodo mouere debet, nunc hanc, nunc illam. Sic videtur operari anima hominis, & belluæ, & plantæ in eis: ſed oportet aliquod fuiſſe tempus, in quo didicere artem mouendi, nutriendi, & regendi propria corpora, ſicuti & Muſicus didicit. At quando didicere ſpiritus hi, niſi à principio? Et quomodo obliti ſunt, ſi nullo Deo operante ipſa operantur?

Hem cœca Gens, inſpice attentius: Ecce anima in tenebris opaci corporis manet: haſque operationes operatur, ducta ab aliquo manente in luce: & per varias neceſſitates, timores, dolores, amores attractiones, repulſiones, ad opera ſua perducitur, excitata à diuina arte, Mundo inſita; vocata Natura, ſeminata à Cauſa prima ſapientiſſima, quæ continet in ſe intus & foris rerum vniuerſitatem. Ars eſt auriga: Amor vero & odium ex ſenſu proficui & nocui, ſunt ſtimuli ad omnes actiones, & frenum, & calcar ſimul: omniſque agens cauſa particularis percipit, vel ſentit, vel intelligit ſuum actum particularem pro modulo ſuo. Sed actus omnes ſimul ſola Sapientia prima nouit, quæ indidit ſenſum proprij boni, propriique

ſe; organaque ſuis donare vſibus: ſed ſolus opifex ſapientiſſimus.

Ex operibus animæ citra eius ſapientiam probatur diuina ſapientia, aſſiſtens & inoperans, & dans eſſe, & operari.

D Thom. 2. phyſ. lect. 14. Natura eſt ratio diuinæ artis indita rebus perducens eas ad ſuos fines; idcirco omnes naturales actiones videntur propter finem & arte fieri. Idem Greg. Nyſſ. in Hexa.

mali, & conſeruationis amorem cunctis rebus intrinſecum; (nec enim vi mouentur, vt vult Epicurus, & caſu; neque à ſolo Deo ſine propriis formis, vt volunt in ſchola Mahometis.) Sicut ſuper triremi quilibet proprium intelligit actum: remigans ſcilicet proprium remum mouere, non alienum: gubernator gubernaculum operatur, & ſapit; alij verò alios actus: ſed omnes ſimul, & quo eunt, & finem nauigationis, ſolus dux nauis intelligit? qui officia, muneraque diſtribuit: & alios flagello, alios ſtipendio, alios cupiditate perueniendi ad proprios lares, alios mercaturæ cupidine, mouet, & conducit ad communem finem. Propterea ergo & Anima nec, quæ ipſa in vita naturali & vegetatiua operatur, nouit, nec corpora fabricari ſcit per ſe, ſed regitur in his ab alio Sapientiſſimo.

Inſinuatio ab exemplo.

Confirmatio ab exemplo.

Et veluti qui in tenebris quidpiam agit, non videt ſeipſum, neque opus quod agit, & per feneſtram proſpicit, & alios percontatur de ſeipſo, & de opere ſuo: & quis intruſerit ſe: & num hoc acciderit, quando ipſe dormiebat, quia iam oblitus eſt: Sic anima proprias operatur fabricas, & actiones naturales circa corpus, & non videt ſe, & hæc opera propria, intra opacum corpus: de hinc egreditur ad oculos, quæ ſola foramina habet tranſlucida, & explorat in aliorum ſimilium anatomia, & inquirit, quid eſt ipſamet anima: quis poſuit eam in tenebris, & quomodo ipſa proprium elaborat opus.

Confirmatur ex altera ſimilitudine

X. Idem exiſtimandum eſt in toto Vniuerſo; vbi calor, & frigus variis contentionibus caſtigati, efficiunt tot entia varia, & dum cupiunt ſe dilatare, mutuò expugnare, exuperare, & timent perdi, itaque mouentur, & agitantur: ſic omnis ſtella, ſol, & luna propria peragunt itinera, & actiones, ſingulis tanquam ſcirent quod faciunt, quodam timore amoreque impelluntur. At finem totius magni negotij, ille modò intelligit, qui largitus eſt eis potentiam, amorem, ſenſumque operandi, & eſſendi eum in modum, in quo ſunt & operantur ad idæam cauſæ largitricis, cuius (ait S. Thomas) ſimilitudinem affectant omnia.

Totus planè mundus eſt inſtar piſtrini animati; omne autem animal mundo eſt ſimile: Deus autem faber, & gubernator totius eſt, ſed inuiſibilis, ſicuti & anima inuiſibilis eſt; ſed per ſe notiſſimus in quantulauis re, vt Trimegiſtus ait: ſed Anima in corpore opaco clauſa, vbi duo tantum foramina tranſparentia inſunt, nimirum oculi, qui etiam conſtituti ſunt ex tunicis, cornea, vuea, & humoribus aqueo, & chryſtallino, ita quòd nequeunt ad videntem ſpiritum ingredi niſi res corpulentæ: idcircò nec Angelos, nec aërem Anima videre poteſt, nec Dæmones: qui ſingulis momentis penè præter volant in conſpectu noſtrorum oculorum innumerabiles, & illudunt nobis: proſunt, nocentque, afficiendo aërem, noſtraſque partes, vnde afficitur ſpiritus noſter aëreus, & proinde mens à Deo

indita

indita in illo inuoluta; itaque longè minus poſſumus Deum videre. Quid autem poſſemus videre, niſi oculi eſſent panniculis, vitroque conſtructi, diſputatur in Metaphyſ.

XI. Hæ ſenſatæ rationes, aliæque plurimæ, Deum phyſicè mihi demonſtrarunt, non autem illæ Ariſtotelicæ: Quòd videlicet omne quod mouetur, ab alio mouetur; ergo & cælum, & ne in infinitum abeamus, deueniendum eſt ad motorem primum immobilem &c. Profectò fallax Scoto, Alberto, Senecæ, Teleſio, & Greg. Arim. & aliis fundamentum hoc videtur. Nam palam ignis à ſe mouetur ſurſum, & lapis deorſum & non à diſtincto mortuoque generante. Item Angelus, & anima de loco in locum quocumque vadant. Et principium in phyſicis deſtruxerunt Philoſophi, & ipſemet Ariſtoteles. Nam, quæ violenter mouentur, & ab arte, mouentur Ariſtoteli ab alio; non autem quæ natura: quæ etiam Ariſtoteli *eſt principium intrinſecum eius, in quo eſt primum, per ſe, & non ſecundùm accidens.* Et dato quod ita ſit, non tamen motus eſt æternus, vnde probat Ariſt. Deum eſſe: & D. Thom. 12. Met. lec. 5. agnouit hanc ſtultitiam. Et quòd, perempta motus æternitate, per Ariſt. non datur Deus, neque Angeli; cuius contrarium concludere ex nouitate debebat. Sed de his in in Metaphyſ.

2. Phyſ.

Conclusio iteratur

Quid Rationis primæ nomine intelligunt Sancti Patres Quod Plato, Plut. & Seneca, & Cicero, & Stoici omnes ſcripſerunt.

Ergo ratione per vniuerſum ſparſa, reperi primam Rationem primum. Verum, primam Sapientiam: & ſic voco ipſam non quaſi rationem humani diſcurſus, ſed quaſi diſcurrentem cauſam æternam in omnibus, & per omnia, & ſemper: & ab effectibus cauſam nomino prout poſſum. Quod & Sancti Doctores Hieron. & Auguſt. & Baſ. & Greg. Nyſſ. & Iuſtinus fecere. Vidi hinc vitam, beatam eſſe in huius primæ cauſæ notitia, & aſſimilatione ad ipſam, & fruitione ipſius; & Principatus humanos abſque ipſa eſſe cadauera fœtentia, cuiuſmodi eſt Epicuri philoſophia: & hoc doctè Plato probauit.

XII. Eamdem per viam ex omnibus poteſtatibus rerum argumentando perueni ad Primam Potentiam, & ex omnibus appetitibus, & amoribus ad primum Amorem, ſicut ad primam Sapientiam. Ac Deum eſſe Ens primum ſapientiſſimum, potentiſſimum, amoroſiſſimum, factorem, ac gubernatorem omnium. Et nullas alias reperi Primalitates. Et de hoc ſcripſi plurima, non vulgariter, quæ conuincunt Peripateticos, ſophiſtas, Epicuræoſque inertes. Sic primum Bonum, primum Verum, & Vnum inuenitur. Alias ergo hic rationes taceo, quoniam ad Principes noſtræ ætatis propero eos, qui dominantur per rationem (vt aiunt) de ſtatu: & primam Rationem non agnoſcunt, & de hac intendo eos certo reddere, ſicut reddidi meipſum inter tenebras.

Sicut neceſſe eſt eſſe primam Sapientiá, ſic & primam Potentiam, & primum Amorem, ac primum Bonum & Verum, & Ens primum.

Deſcriptioo Dei e argumentis præ actis.

XIII. De hinc vidi, cogi nos ex his fateri, Deum incorporeum

Quid non ſit Deus ex eiſdem agumentis elicitur.

eſſe contra Mahometem: & non eſſe Mundi animam contra Varronem; neque primi Cæli, contra Ariſtotelicos: quoniam corpus per ſe non agit niſi per virtutes actiuas. Ergo vis actiua eſt prima poteſtas agens quia poteſt, ſcit, & vult, ergo incorporea. Item ſi eſſet miſta, & forma rerum, non poſſet architectari, & diſtinguere ordines rerum diuerſarum, quæ factæ ſunt, ac fiunt; nec dominari, ait Anax. nec intelligere omnia, ait Ariſt. Fatigaretur etiam à corpulentia, ſicut & noſtra anima, nec mundus Auctorem haberet, ſed eſſet æternus, veluti eſt ſua forma. At cum operetur Sapientia prima, vt probatum eſt, non modo in Cælo, ſed etiam in cunctis rebus ergo vbique eſt, & non ſolùm in Cælo. Et quia omnia particularia ab ipſa fiunt ſapienter, multo magis mundus, cuius conſtructio mirificam ſupra modum oſtentat ſapientiam.

Quod mundi autor Sapientia Dei.

Item neceſſariò affirmandum eſt, ab hac Mente potentiſſima productum eſſe Mundum, cum & ab ipſa nunc gubernetur Totus, & omnis particula eius etiam viliſſima.

Quod non ab æterno creatus ſit mundus.

Item Mundus compoſitus eſt ex contrariis, partes autem componentes natura præcedunt compoſitum, & tempore, ſi contrariæ ſunt. Indigentque ordinante Cauſa, quæ colliget eas ad compoſitionem mirabilem tam pulchri Animalis; quoniam per ſe altera, alteram fugientes, numquam ad hunc ordinem, & compoſitionem artificioſiſſimam perueniſſent. Nec quiſpiam doceat, quomodo contrarium intra ſuum contrarium poſitum fuerit, eo præſertim artificio, quo ſe potius ſeruent, quàm interimant, vtriſque repugnantibus ita conglutinari: ergo ab opifice longè potentiſſimo, longè ſapientiſſimo, longeque optimo ita factum eſſe oportet.

Quod caſu nec Mundus, nec res intra Mundum fieri queant.

XIV. Ridiculoſè profectò (dixi) Lucretius Mundum caſu generat ex atomis in vacuo agitatis, & caſu ad congreſſum adactis in conſtructionem Mundi. Quomodo enim caſus temerarius tantum ordinem rationabilem effeciſſet? Nec recedendo ab exemplo illius, dicentis, quòd ſicuti literæ vario ordine aggregatæ tot libros componunt, ſic ex Atomis vario modo caſu congregatis plures conſtruantur Mundi. Ego inquam hæ literæ, quas Ego hic ordino, ſi caſu iactarentur, peruenirent ad hunc ordinem, quo componitur hic liber à me, operante ſecundùm artem: nec millies millium iactatæ literæ eò peruenirent, vt Virgilij Eneidam conſtruant: ſed Virgilij ars paucis in annis eas ordininauit ad conſtructionem illius Poëmatis. Quapropter negare Mundi Architectum, eſt quaſi dicere, quòd atramentum, caſu cadens ſuper cartham, formauit omnes literas huius libri. Et quòd lapides, calx, & ligna, caſu congreſſi ſunt ad formandam hanc domum. Hem ſtultitiam ſtolidiſſimam, ſi Caſus poteſt ea facere, quæ facit ars: ergo ipſe eſt ars, aut meliꝰ eſt eam appellare caſum.

Et quidem Lucretius coactè dixit deinde, *quod certis in rebus inſit ſecreta facultas* &c. vbi patet ſecreta facultas, id eſt Potentia prima, Sapiens Architectrix. Quam ſi ipſe negat ratione, fatetur Rationem primam; ſin verò abſque ratione; tunc fatetur ſe temere loqui, & caſu: ergo fide ſe indignum eſſe. Quis autem det homini, & formicæ ſenſum, & artem, neget autem per hæc adminiſtrari & conditum eſſe Mundum? Numquid melior eſt pars toto? aut diuiniorem conſtructionem inuenies in partibus, quàm in toto?

Ex Epicuræis argumenti confirmatio.

XV. Et dixi, ô Macchiauelliſtæ Epicurei, ſi vos arte regitis ſtatum, & dominium, cur negatis primam Artem? Numquid vos feciſtis voſmetipſos? ſcitis nè facere homines? ſcimus (inquiunt) mulieres amplexando. En (inquam) indocti, dicite quomodo coniungitis oſſa, ſuperextenditis neruos, fabricamini viſcera? Aiunt: neſcimus, ſed ſemen hæc facit. Ajo: ſi vos tanta peritia, & philoſophia educati, neſcitis; quomodo ſemen, ſtupidum per Ariſtotelem, vel minus doctum per Teleſium, & alios, quàm eſtis vos, tam mirificum ſcit ædificare opificium? Non ne videtis, vos trahi quodam impetu amoris ad coitum, & ignorare quid ſuſcitandum ſit; ſicuti hæc penna ignorat, quæ ego per ipſam ſcribo documenta: & quomodo ad ſpeciei conſtitutionem voluptatis inſtillatione, vos commouet rerum Conditor ex ſemine veſtro formans hominem, ſicut alibi docuimus? Nec enim vos ſcitis ex albo capillo nigrũ facere: quomodo ergo tam magna intelligetis?

Ad Macchiauelliſtas qui in mundo negant Deum, & artem quam omnia reguntur? ſeipſos verò arte regere rationémque contradictorio ſermone dicunt.

Sit ergo, ſit prima Ars, & ex ea ſtudete veſtram originem agnoſcere, & illi vos in gubernatione conformate. At mitto vos ad Metaph. vbi prolixis ſermonibus efficacibuſque hæc diſcatis: & quomodo ex nihilo fecit Ars prima Mundum; ſicut Sol non ex aliquo, ſed ex ſe emanat lucem. huic enim diſputationi ſatis eſt noſſe, Deum feciſſe, ac regere mundum. Inde videbitis, non ſolos vos arte præditos eſſe, ſed totum mundum, & cælum, & ſydera Dei arte regi. Vnde enim artem accepiſtis, niſi vnde & alia, quæ habetis? Voſque eſſe fœces mundi, adeò captos amore veſtræ puerilis aſtutiæ, quòd vos obcæcat, credereque facit, non reperiri ſenſum, & artem aliam in mundo, quàm quæ in vobis eſt, & partem eſſe toto meliorem, & infantiam antiquitate ſapientiorem. Et quidem ſimiles eſtis vermibus in ventre humano natis, qui putant hominem eſſe materiam ſine animo, & pungunt eum & rodunt, quos cogitur homo allio necare, & expellere. Sic mundus ſenſu plenus & vita & ioue, intra cuius ventrem eſtis, & breue iudicium habetis, quo putatis Mundum carere ſenſu, & mentem diuinam non eſſe in eo, necabit vos, & expellet vos allio damnationis æternæ.

Concluſio agnitionis primæ Sapientiæ.

Deus in Ier. Cælum & Terram, ait, egeo impleo.

Ad has rationes reclamauit quiſpiam dicens, concedo ſenſum

Contra replicãtes.

potentiam & amorem & artem ſingulis ineſſe rebus: at non propterea dtaur ſapientia communis, quæ varroni eſt mundi anima; & dato hoc non propterea datur ſapientia abſtracta, qui eſt intellectus, Deus Anaxagoræ, conſtituens omnia. vnde Plinius cogitat quod Deus eſt ipſa rerum natura concreta, ideſt totus mundus: cui mala accidunt ſicut & nobis, alij dicunt fato teneri Deum, nec poſſe facere quidquid vult, vt ex malorum copia argumentari licet. Non ergo datur numen prorſus beatum curis & doloribus vacuum, omnia potens ſciens & volens: vt peccata moris & naturæ probant. At hi non uidentur perpendiſſe rationes iam dictas, ſi enim dantur multa participantia eandem naturam, datur & id quod per eſſentiam eſt tale vnde alia participent ſintque talia: ſicut in calidorum ſerie, & frigidorum, ac luminoſorum, ad primum Calidum & primum frigidum, & primum luminoſum procedimus. Ergo in ſapientũ, & potentum, & amantium ordinibus ad primam ſapientiam, primam potentiam, & amorem primum. Primalitates enim ſunt eſſentialitates, nõ accidentia, niſi cum reſpectum ad exteriora induunt, vt hic & in Metap. amplius. Corpora cũ ſint inertia & vndique à Cauſis actiuis mutabilia, faciunt vnum genus entis concretum ignobile non totũ. Formæ porum quæ mouent, & decorant corpora, non ſunt à ſeipſis, cum ſint in corpore participante ipſas. Ergo datur ens per ſe corporum, & formarũ cauſa & regens. Preterea entia omnia particularem eſſendi modum habent, & non totalem, ſemper enim aliquid ſunt & aliquid non ſunt. Deus autem debet eſſe totum ens, à quo omnia, igitur neceſſe eſt ſit ens ſimpliciter, à quo hæc ſunt aliquid & aliquo modo non omni. Negat conſequẽtiam. Totum enim ens eſt rerum vniuerſitas, in qua omnis entitas: abſtractum autem Ens quod ſit omnia non datur apud Ariſtot. ſicuti apud Platon. Sed contra longè plus eſt in toto quàm in parte; ſed anima humana, quæ eſt pars mundi concipit Ens abſtractum, omnipotens, omniſcium, omniuolum Ens perſe eminenter habens omnium rerum entitates ideſt, vnitius, vniuerſalius, & plenius: ſicuti ſol habet omnia lumina, & omnes colores, qui ſunt lux opacata miſtione tenebrarum; ſic primum ens continet omnia Entia ſecunda ſeu finita & partialia; que non ſunt quaſi lux, ſed quaſi colores, opacata. Nihili participio vnum enim habent ſingula Eſſe & infinita non eſſe: homo enim habet eſſe hominis & non eſſe lapidis & Cœli &c. Infinitorum. Datur ergo ens infinitum & ſimpliciter, abſque nihilitatis participio & opacatione. Hoc autem intelligit animus oportet igitur ſit plus quam intelligit ipſe. Præterea ſicut in Corpore humano ſunt plures eſſendi & ſapiendi modi in ſuis particulis partiales: aliud enim & aliter ſentit. Oculus: ideſt, colores per illuſtrationem: aliud auris & aliter: ideſt ſonos per commotionẽ; aliud guſtus. Sed ſentiens ſpiritus communis percipit iſta omnia, & confert. Pes quoque ſentit modulo ſuo, & iecur, & manus, & aliæ partes, ſed ſpiritus horum

omnium percipit paſſiones & obiecta: ſic & in mundo ex multiplici rerum partiali ſenſatione, poteſtatione, & amatione, & entitatione, abſque fallacia argumentamur Ens primum omnipotens omniſcium omnivolum: cui nulla natura accidens eſt ſicut particularibus rebus: ſed per eſſentiam eminenter eſt omnia. Præterea enim nedum ſenſus communis in ſpiritu animali de omnibus particularibus iudicans, reperitur in noſtro Microcoſmo: ſed inſuper Intellectus altiſſimus, qui percipit ea, quæ ſunt intra mundum, & extra, & præterita & præſentia & futura; & quæ excedunt omnem corporeum eſſendi modum hic & nunc & ſic item ipſum quoque primum Ens apprehendit, & declarat. Ergo in Macrocoſmo datur, primum abſtractum à particularitatibus curans omnia, neque enim pars melior toto: neqne curat ipſa totum.

Præterea anima noſtra neſcit Fabricam proprij corporis nec ſeipſam quid ſit & vnde, quoniam corpori commiſta, à ſui notitia ergò alienata percuſſionibus obiectorum eſt: ergo datur virtus abſtracta quæ has compoſitiones & fabricas curet, ipſamque animam faciat, noſcat, & omnia regat. concreta enim ſi eſſet non poſſet. Non fatigari hanc virtutem primam ſequens caput de prouidentia pandit. Præterea res omnes arte gubernantur, & aliæ aliarum artem & vires ignorant; at colligatæ ſunt, ſicut partes corporis noſtri, in mundo, quarum altera ignorat alteras propter Concretionem. ergo datur Ens abſtractum intelligens hæc omnia, curanſque. Preterea nec homo nec Sol nec cœlum, nec aliud particulare Ens poteſt omnes mūdi partes intelligere omnéſque particulas, præſertim atomas intrà & Extra mundum, eaſque curare. Videmus autē omnes ſimul arte ſumma regi: datur ergo artifex qui omnia ſcit, regit, & curat: alioquin caſu fierent & regerentur omnia; imo ob hoc ipſum non fierent nec regerentur, vt præſens & ſequens declarat Sermo. Præterea tandem quæ fiunt ſupra naturam declarant primum Ens ſupra naturam omnem eſſe abſtractū: & qui copulat cæleſtia cum terreſtribus, & præterita cum futuris ſi non eſſet, nec iſta eſſent, nec ordo rerum. Prouidentiam vniuerſalem in ſeq. declarauimus Et quod mala Deo non accidunt, nec Fato ligatur cum ipſe homo intelligat Ens primum abſolutum omni ligamine, labore, lege, & egeſtate potentiæ Sapientiæ & bonitatis. Quomodo autem nos imaginari poſſumus, niſi Etiam ſit plus quàm intelligere poſſumus? Non enim de aliqua re particulari eſt Imaginatio iſta, quæ res particularis poteſt aliter eſſe quàm nos Imaginamur, ſed de primo & de Toto infinito, ſummo Ente, bono, Vero, in quod non cadit error, niſi diminuamus intelligentiam de eo, & coarctemus ad vnum eſſe, & modum. Sed cum de primò agitur, & toto vniuerſali, quanto plus cogitas, minus deciperis: & quantò minus, magis, vt in metap. Datur ergò quod

anima pars imaginatur de Toto Supra omnia, vel anima eſſet illud Totum, & Deus, vel pluſquam Deus, ſi plus poteſt Imaginari anima quam poteſt eſſe Deus. Hoc autem falſum eſt. Eſt ergò Deus primum Ens ſuper omnia omnipotens, omniſciuum omniuolum, ante omnia in omnibus poſt omnia: & quidquid plus cogitas: & ſupra quam cogitas.

EXAMEN COMMVNE.

Deum, quia omnium entium curam gerit, Præcipuè autem hominum, Ergo illos viſitaſſe, & legem docuiſſe: Et tandem factum eſſe hominem. Et hanc fidem eſſe rationabiliſsimam, & ita conuenire. Et teſtes huius veritatis non poſſe rationabiliter reprobari. Et quædam de ſancta Monotriade argumenta.

CAP. IV.

Ex creatione probatur prouidentia: totius, & partium.

VLTERIVS diſcurrendo, dixi. Si Deus prima Sapientia, & Ars, fecit Mundum, regitque: cuiuslibet rei vel minutiſſimæ curam gerere putandus. Quando prætereà non minor ars informatione, & regimine formicæ, quàm Elephantis, & totius mundi cernitur. Quin in magis exigua materia plus artificij relucet proportionaliter, ſicut qui comœdiam Dantis ità ſubtiliter ſcripſit in exiguo libello, qui intrà nucem claudebatur. In faba autem, & palea, & pilo, vbi minima ars nobis videtur eſſe, maximam reperiri in Metaph. oſtenditur. Deus ergo omnium curam gerit: maiorem autem nobiliorum, quam ignobilium. Hoc naturale eſt in quolibet Principe ſapiente, ſcire velle quæcunque fiunt in Regno ſuo, & abſque ſuo conſenſu poſſe fieri nihil, vtque meliores homines, & res, melius tractentur. Si igitur Deus longè ſapientiſſimus eſt Rex, res nulla quantulauis eius effugit prouidentiam, ergo maiorem curam hominum gerit, quàm aliorum animalium, & ſecundorum entium (vt omittam diſputare de cæli, & terræ gubernatu maiori cum Origene.) Nobilitas autem hominis ex ſenſu patet, & infrà declarabitur. Quia autem humanus animus corporeo, quaſi ſecum pugnante interclu-

ſus ergaſtulo, multa incidit dectimenta: & palam eſt ipſi naturale eſſe, inquirere Deum, & opera eius noſſe, eumque adorare: At quia in hac Dei cognitione, & adoratione grauiſſimos patitur errores: Rationabiliter conuenit aſſerere, Deum amoroſum inſtruxiſſe homines, & legem eis dediſſe, ac docuiſſe ea, quæ tanta quærunt, non vana, anxietate; quoniam benigniſſimus eſt. Id autem Deo vilitas non eſt, ſed ſublimitas eſt ſuis condeſcendere creaturis cum etiam ſublimitas fuerit ex nihilo eas creaſſe, & tot res minutiſſimas architectari arte tam mirifica. Quoniam verò ipſe in ſe lucentiſſimus, & potentiſſimus, & inacceſſibilis, longè magis quam ſol oculis noſtris, conuenit affimare non vanam eſſe fidem, quod apparuerit in aliqua forma nobis acceſſibili, vt in forma Angeli, & hominis ad Abraam, & ignis ad Moyſen, & lucis ad alios &c. (Non quod finiatur infinitum, in his formis, ſed manifeſtatur quaſi finitum, vel finitè, creaturis finitis) Et quoniam beneficium nullum vtilius homini fieri poteſt quàm ei legem dare: rationabile eſt credere, id feciſſe nobis Deum. Cúmque tot tribulationes hominem errantem nimis à lege primæ Rationis diuinæ mox comprehendiſſent, conueniſſe, ac pertinuiſſe ad eundem Autorem illius amoroſum, bonúmque, reficere hominem, & ſibi reconciliare, & auxilio iuuare, ſicuti faber omnis propria reficit opificia, vbi perfracta fuerint. Item quoniam adhuc inacceſſibilis remanebat diuinitas: Homo autem natura rebus finitis inhæret, & viſibilibus, à quibus ſenſibile recipit beneficium: quam ob cauſam alij Solem, & ſtellas & elementa adorauerunt; alij animalia, & plantas, & ſtatuas lapideas, & ligneas: Nec modo res, ex quibus accepere beneficium, vel paruum, ſed etiam à quibus timebant, hinc Dracones, Serpentes, Cocodrilos, aliáque viliſſima, coluere: Idcirco conuenientiſſimum erat Creatori, ſuas creaturas ab hac viliſſima, impiaque Religione abducere, vt etiam Plato in libro de Voto, & Triſmegiſtus, & alij benè philoſophantes, bono hoc ducti argumento, ſperabant. Nec per legem Moyſis tam rectè fieri poterat, quoniam adhuc Deus remanebat innacceſſibilis, & ſenſui ignotus, vnde Hebræi ſæpe in Idolatriam ſenſibilium relabebantur. Quapropter conuenientiſſimum videbatur, quod Deus fieret homo, adorabilis ſenſibiliter, humano ritui congruenter.

Si Deus curat inferiora, magis autem hominem; non irrationabile eſt, apparuiſſe hominibus, legémque dediſſe.

Conuenientis Incarnationis.

Hoc ſuppoſito, euidentis credibilitatis ratio ſuadet, Deum, ſicuti prædicatur, deinde ſi opus erat, etiam mori voluiſſe gratia defendendæ veritatis, & rationis: Quoniam nobis factus eſt homo. Ergo totam eius vitam fuiſſe legem viuam, exemplum nobis, ſic ergo & mortem, qua inſtruuntur, ſectari diuinam rationem, quæ totum pluris, quàm partem, æſtimat: & pluris bonum maius, quàm minus. Non autem humanam rationem, de ſtatu vulgò vocatam, carnalem ſtultam; ex qua videbimus inferius ortas eſſe ſectas, idolatrias, bella, peſtes, penurias, omniaque orbis mala.

Nec poteſt fides hæc argumentis maculari: omnia namque ſoluuntur per eam diſtinctionem, quatenus Deus, & quatenus homo.

Igitur primo articulo poſito: Quod ſcilicet Deus per ſuam artem mundum gubernet, niſi eius prouidentia, potentiáque negetur: Tunc non relinquitur dubium, quin poſſibile ſit, ipſum per eandem ſui Artem comparuiſſe hominibus, ſibi carioribus, & ſimilioribus, qui ſunt poſſeſſio ipſius. Homo enim homini qui velit cedere præſertim ingenio, vt Poëta ait, nullus erit: ſicut nec caper cedit capro: cedit autem paſtori, quia ſuperioris eſt ſpeciei. Soli ergo Deo tamquam potentiſſimo, ac ſapientiſſimo ſupra ſe cedit, creditque homo vltroneus. Hanc enim ob rem legiſlator vnuſquiſque (ait Varro) conatus eſt oſtendere, ſe Deum eſſe, vel verba, & mandata à Deo accepiſſe, ſeu verè, ſeu falsò, quò leges ſuæ libentius, & obedientius acceptarentur. Dehinc ergo ſequitur, quod eadem Ars diuina, quæ & proles, & verbum, & ſapientia Dei, dicitur ſummis Theologis, aſſumens ad ſe humanitatem humanata ſit.

Ex conceſſis idem probatur.

Hoc autem nil abſurditatis habet. Si enim Nationes omnes fatentur, Deum aliquando in aliqua forma piis ſapientibuſque apparuiſſe, multiſque in forma humana, ſicut Abrahæ: per hoc idem conuincitur, quòd ſicut apprehendit formam humanam apparenter: ita poſſit eam verè ideſt in perſonæ vnitate apprehendiſſe; quandoquidem ſuæ poſſibilitati non obſtat.

Diſtinctio perſonalis quomodo innotuit.

III. Hinc, ex incarnatione ſimiliter illuxit diſtinctio perſonalis in Deo. ſi enim Deus omnia per ſuam Artem ſibi conſubſtantialem facit, Ergo Ars illa, quæ appropriatur proli conſubſtantiali, ex qua mundus, proles non conſubſtantialis, eſſe accepit, & ideo cunctis in effectibus eius relucet; illamet incarnata eſt, & filius Dei, eſt ab æterno, & in tempore etiam hominis: quia per illam reſarcienda erant opera eius confracta. Igitur ars illa (quam Theologi omnes Verbum, cum D. Ioanne appellant) aliquam habet diſtinctionem cum ſuo principio, cui eſt vnum; & hæc vocatur (vt melius poſſumus balbutire) diſtinctio perſonalis: & ponitur paternitas, & filiatio in eis, quoniam alius ab alio vitaliter procedit, naſciturque. Nec homines doceri poſſunt melioribus vocabulis hanc duorum diſtinctionem; ac ſubinde Trinitatem: quæ perficitur Amore, ex mutua amatione alius ab alio, ideſt intelligentis, & intellectæ expreſſæque Artis, emanante, hoc eſt (aiunt) Patris, & Filij. Quis enim ſe non amat? quoniam ex nobis ad ipſum argumentamur, & ſic etiam nominamus. Tum quia Trinitas, quæ completur ex Amore, difficilius cognita fuit. Plato enim, & Stoici cognouerunt Deum, & Verbum eius exemplar. Triſmegiſtus autem addit Mentem Tertiam ab vtriſque procedentem in Pimandro,

Et Sap. 18. dicitur, *Sermo.* & *logos* apud Athan. de paſſ. *Virtus, & ſapiētia Dei.* 1. Cor. 1. *Splendor gloria, & figura ſubſtantia* Heb. 1. *Vapor omnipotentis, ſpeculum ſine macula, emanatio claritatis,* Sap. 7. *Ars Dei apud*

mandro; expreſſiſque verbis; vocatque Spiritum: at ſorte diuinitus afflatus, aut à Prophetis bibens.

Ego autem rerum naturas inveſtigans, quaſi vltro oblatas, inueni in Deo eſſentialiter, & omni in re participialiter, potentiam, Sapientiam, & morem, eſſe proprincipia conſtitutiua metaphyſicalia. Et potentiam eſſe, quia eſt, ergo non procedit. Sapientiam verò eſſe, quia poteſt eſſe; ergo procedit à Potentia; quæ enim impoſſibilia ſunt ſcitu, neſcimus: Amorem autem eſſe, quia poteſt, & ſcit eſſe non enim amamus quod ignoramus, nec quod non poteſt ſciri, aut amari. Amor in omnibus entibus procedit à Potentia, & Sapientia. Hinc palam eſſe exclamaui, quòd hæc Trinitas ſciri numquam potuiſſet in Deo, non dum reuelante, niſi Sapientia incarnata fuiſſet, oſtendendo, quòd ſi potuit ipſi incarnatio conuenire, aliis verò Primalitatibus duabus minimè: Erat ergo inter eas diſtinctio aliqua: quam Sacra doctrina deinde vocauit Perſonalem. Hoc autem myſterium, eandem ob cauſam ignotum fuit Philoſophis priſcis: in Prophetis verò confusè inſinuatum. Cum hoc deinde ſtat, quòd ſit Sapientia, & Poteſtas, & Amor omnis diuina Perſona, ſi hæc vocabula eſſentialiter, & non perſonaliter accipiantur.

S. Aug. ſuper Ioan. *Idea entis, & boni*, apud Plat & S. Aug. de Ciuit. Dei Et ideircò Ars, vt reſpicit exteriora factibilia, ergo Ratio ex definitione D. Thom. 1. p. q. 22 2. & ex aſſertis ſuper Dyon de diuin nom. cap 7. & iuſt. 1. & 2. Apol. dicitur Ratio, à quo per naturam ſumus rationales participio: & per gratiam diuini. Idem Gregor. Nyſ orat Cathec. c. 3. & Cyprian. ſerm vlt. cõtra Idolatrat & D. Hier. in epi. ad Gal. & ad Eph.

IV. Si hæc omnia rationabilia, ac non impoſſibilia apparent; igitur homo ſapiens dubitare non debet, cùm Theologia Rationabilis fidem exigit. Nam præterea teſtes, qui ſcripſerunt, viderunt, & probauerunt has veritates, non fuere Poëtæ, neque Philoſophi, neque aſtuti legis latores ſed gens ruſtica, illiterata, ſimplex, animo pulchro, puroque prædita, ipſi nimirum Apoſtoli. Nec propter diuitias, aut honores ita teſtati ſunt, ſed vitam amittere voluerunt prædicando inter tot perſequutiones, afflictiones, ludibria, carceres, ærumnas: minas, & blanditias ſpernentes, inuictique, comprobando dicta ſua miraculis innumeris, & ſupra naturam, & Spiritu viſibiliter de cælo deſcendente ad eos, & teſtimoniis Prophetarum antiquorum, & ſignis, conuincendo Philoſophos, & Tyrannos, non aliis armis, aut ſapientia, quam patientiæ, & veritatis; martyrio, & miraculis conteſtantibus.

Inſinuatio S. Monotriadis. qua vtitur S. Amb. de dignit. ho: & M. in 1. ſ. n. d. 3. & D. Thom. in comm. & Richar. in opuſc. ad S. Ber.

Et vidi, quòd non credere ipſorum dictis, & teſtimonio, impudentia eſt peruerſæ animæ; & longè magis, quàm quamcunque alteram hiſtoriam negare. Si quis diceret non fuiſſe Cæſarem in mundo, neque belligeraſſe cum Pompeio, & viciſſe: Aut non reperiri Romam in Mundo: aut alterum Hemiſpherium inuentum à Columbo; ob hoc quod nos non vidimus illa; is homo eſſet belluinus, ac riſu dignus. Quanto nam (quæſo) ridiculiores illi ſunt, qui negant miracula, & virtutes Apoſtolorum, & Prophetarum, & Moyſis & reuelationem S. Ioannis, & tot, tantorumque teſtium, qui nulla prępoſita ſibi huius mundi vtilitate, per-

ſequutionibus afflicti vicerunt, & fundauerunt tot Epiſcopatus & dignitates Sacerdotales per totum mundum: quæ adhuc ſtant, & retinent eoſdem libros Euangelicos, quorum litera omnis conſtat quaſi mare ſanguinis, & Mundo miraculorum, & cælo virtutum illuſtriſſimarum. Nimis affectat ignorantiam, qui hanc negat ueritatem.

V Nunc mihi reſpondendnm eſſet ad prætenſa miracula, martyria, & prophetias aliarum Religionum, quæ fuerunt, ac ſunt in mundo. Sed prius mihi corroborandum eſt præcedens argumentum: In quo aſſumpſimus, rem nullam effugere prouidentiam Dei, & hominem eſſe nobiliſſimum, atque talem, quòd digno iure Deus curam adeò particularem illius habet. Dehinc videndum eſſe hominem immortalem vnde ſequatur fidei euidentia in cordibus dubitantium quòd illi Deus apparuerit iuxta Religionis piæ dogmata. Ergo ei cultum, & propter excellentiam ſuam, & propter beneficia erga nos tanta debeamus.

Entia omnia ſub Dei Prouidentia Vuniuerſali contineri, & intentioni eius, ac voluntati ſubeſſe. Nec locum eſſe Caſui, Fortunæ, & Fato, niſi reſpectu particularium ordinum, & cauſarum. Itáque Deum Eminentiſſimum Vnum eſſe, & non plures: eiuſque bonitatem ſuſpicione malitiæ vacuam prorſus eſſe.

CAP. V.

Propoſitio. Nihil effugit cauſationē, nec prouidentiam Dei.

PROCVLDVBIO exiſtimandum eſt in Creatoris Regno, vel Domo (ſic appello ipſum Mundum, & ſtatuam Dei, & imaginem, & theatrum gloriarum ſuarum, & tropheum viſibile) non fieri operationem, paſſionem, actionem, figuram, relationem, ſubſtantiam, ſimilitudinem, contrarietatem, bonum, aut malum, alian uè entitatem vllam exiſtere, quæ non cognoſcatur, intendatur, & fiat etiam ab ipſo Mundi Auctore.

Secus enim oporteret, vel alteram eſſe cauſam primam, à qua res illę dependeant, quæ Dei prouidentiæ, & operationi non ſubiacent, & ſicut Cataini affirmant, alterum eſſe Deum terræ, ſequendo Manichæum, Aut ſicuti Gentiles poſuere plures Deos, quodam fato colligatos, ita vt Iuppiter Cælum regeret, Pluto tellurem, Neptunus aquam, alij alia mundi corpora, & ſæpè in regendo diſcordes eſſe: & fato (vt Homerus, & Ouidius canunt) ſubiacere. Aut affirmandum eſſet, Deum eſſe Vnum, ſed fato ſubditum, idcircò non omnia euenire poſſe iuxtà eius votum, quia ipſe reſiſtere legibus fati non poteſt, vt Ouidius, & Homerus: aut, vt Plinius ait tot negotiis implicitus, ſingulis ſemper præſtò eſſe non poteſt, aut ſi poteſt, res multas, quæ caſu eueniunt ignorare, aut nolle eas gubernare, aliqua negligentia tactum, vt Horat. interdum canit. Hinc Simon Magus etiam ſyllogizauit, Deum Mundi huius gubernatorem non eſſe eum, quem intelligimius Deum optimum, alioquin non permitteret tot mala: ſed fabricatum eſſe mundum, vt ipſe potuit; & regere, vt ſcit, defectibili quidem ſapientia.

Secus ſentientes quibus erroribus implicātur Cataini Manichæi.

Symon Magus & Valentinus.

Aſtrologi.

Alij verò aſſeruerunt, quòd cùm mundus ſemper deterior fieri cernatur, & antiquiores meliores quàm recentiores, & mala, quæ hominibus accidunt: vnde omnes ſcriptores conqueruntur de peruerſitate ſeculi, in quo quiſque vixit; & hic laberinthus ignorantiæ, impietatis, idolatriæ, malitiæ, tyrannidiſque, ſint argumento quòd Deus fecerit quidem mundum, vt mirabilis conſtructio admonet, ſed posteà alicui minus potenti, minuſque ſapienti Deo, regendum tradiderit; & Valentinus, quidamque Philoſophi, ac Poëtę hoc innuunt: ſed verè eſt Aſtrologorum inuentio. Quod ſcilicet Mundus primò gubernatus fuerit à Saturnæ ſtella Sacerdotali ſapientiſſima, altiſſima in ſeculo aureo; Deinde regendum acceperit Iuppiter, minus bonus, qui fecerit ætatem argenteam. Deinde Mars dirus ſub Nino &c. Quòdque cùm per veniet ad Lunam variabilem, reuerſurus ſit ad primum ordinem, & regimen primum. Plato in lib. de Regno hanc tueri videtur ſententiam. Et addit, quòd Cælum primo tempore voluebatur ab Occaſu in Ortum, nunc autem videtur mutaſſe curſum iuxtà refluxus ſeculorum, & ſyſtematum exorbitantias. Nos autem quid nam dicemus?

III. Si mundi, & partium fabrica, & particularum, & partium iſtarum, & vſus, & officia, & actiones, & conſtructio, & opificium admirabile, tot in fines varios mirificè ordinatum, oſtendunt nobis, vt patuit, Auctorem mundi ſapientiſſimum, ac potentiſſimum, quippè cùm nulla particula in eius opificio fruſtrà appareat; neceſſariò quoque aſſerendum eſt, eumdem eſſe mundi gubernatorem. Non enim conuenit tantæ Sapientiæ, ac

Verum dogma; quod idem ſit conditor, ac gubernator.

Virtuti, opera, quæ optimè fecit, negligere, tanquam ſi praue ea feciſſet; nec curam Rectori inerti, ignauóque committere: tum quia ipſe ſuo Vicario ſimilis appareret, tum quia aſſerendum eſſet, quòd vel ex impotentia, vel ignorantia, vel negligentia regimen pulchrorum operum ſuorum omittat. Quoniam verò ex mundi, conſtructione, & partium, aliam ſententiam meliorem de ipſo accepimus, illa verò aſſertio non ſolum blaſphemia eſt contra Deum, ſed contra omnem prudentem humanum rectorem: Et ſicut Plato ait, quanto melior artifex, tanto exquiſitiùs vna & eadem arte magna ſimul, & parua curat in eodem opificio. Deus ergo, qui curare vult, ac poteſt, & ſcit, negligens erit in operibus ſuis, vt ſucus Apum, dignuſque odio, ac vituperio? abſit. Ergo Plato alibi loquutus eſt ex fabulis Poëtarum, & hic ex proprias ſapientis vnde nec angelis prouidētiam ſed exequutionem prouidentiæ tribuit. vide in Metaphyſ.

In dialog de leg.

Superioribus in ſermonibus viſum eſt in omni re Deum operari. Quòd autem non viliter, vt arguit Aphrod. inferius patebit, & in Metaphyſ.

Reſpectu Dei non dari Caſum, & Fortunam: ſed reſpectu ſecundarum cauſarum.

IV. Dixi ergo. In mundo non eſt Caſus; neque Fortuna per ſe abſolutè reſpectu Dei, ac totius, ſed ſolùm per accidens, & reſpectu partium ignararum totalitatis rerum. Nos verò ignorantes multarum rerum vſum, & exiſtentiæ ipſarum rationem, putamus exiſtere Caſum, Malum, & Negligentiam in magna Vniuerſitate. Si quis mittat ſeruum in plateam, & rurſus alium ſeruum per viam obuiantem illi: Tunc ſerui caſu in mutuum occurſum incident, quoniam ignorabant: at reſpectu mittentis, & ſcientis, & volentis, non caſu, ſed prouidentia. Si quis currens in foſſam, quam non videbat, illabitur, caſu cecidiſſe dicitur; at ſi induſtriosè ob aliquem finem eò ſe præcipitem dedit, videbitur aliis caſu, ſibi autem ratione: Et mihi iaculanti in belluam, occidere hominem, non viſum, caſus eſt; non autem videnti aliunde. Sic hortanti, vt feriam belluam, quam ſcit eſſe hominem, aſtutia eſt, non caſus. Contra Aphrodiſienſem, & Ariſt. in Metaph. diſputaui, contingentiā, ac caſum relationes eſſe, & accidentalitates.

Quid Caſus.

V. Caſus ergò eſt euentus præter cognitionem, aut voluntatem, aut intentionem cauſæ particularis. Sed tamen eſt prouiſio cauſæ vniuerſalis, quæ omnia videt, omniaque vult ob finem, & ſi ſæpiſſimè nobis ignotum: ſic & Fortuna, quæ idem eſt, quod Caſus quamquam dicitur de euentibus humanis magis, quam aliorū entiū, fortuna bona, & mala, quādo nimirū perueniunt ad bonum, vel malum, non præuiſum, nec ſperatum. Sed non propterea Fortuna, & Sors, & Caſus, cauſæ aliquæ ſunt ſubſiſtentes; ſed ordo primæ cauſæ, ignotus particularibus cauſis. Fatum verò eſt concurſus omnium cauſarum agentium, & patientium in virtute, & permiſſione primæ

Et Fortuna.

Et Fatum.

Cauſæ (vt etiam Seneca fatetur 4. de benef. 7.) quæ omnes ad proprios fines ordinauit particulares; ex quibus reſultat finis totalis prouiſus. Sicut lima, incus, ignis, folles, aqua, malleus, diſcipulus, operantur in virtute fabri, quiſque actum ſuum ad finem ſuum: Sed ex finibus eorum, hoc eſt ex ignis calefactione, ex mallei contuſione, ex aquæ temperatione, ex diſcipuli labore, vt diſcat, ex follium inflatione, ne detur vacuum, elicit ferrarius formam gladij, quam ipſe ſolus intendit. Contueare ſimul Ciuitatem, vbi tot artifices, agricolæ, milites, rectores, iudices, ſacerdotes, emptores, venditores, loquentes, tacentes, ambulantes, ſedentes, operantes, dormientes, ridentes, plangentes. &c. colligati ſunt ad vnius Ciuitatis vitam vnam: & horum ordo ad hoc ipſum, chriſtianis, & philoſophis optimis eſt, Fatum. Porrò hæc colligatio varios parturit affectus, & actus in variis hominibus ac proinde in tota Republica; aliquando bellum, interdum pacem, alias famem, alias ludos, aliquando abundantiam: prout curſus omnium ſimul affert. Et hoc dicitur fatum: licet ex cunctis (vt S. Auguſt. contra Cic. reſpondet) cauſis liberis, ac neceſſariis, & violentis, & naturalibus ſimul contextum: cuius effectus cauſa particularis dicitur fortuna, ſors, & caſus. At ſupremo rerum Rectori, qui intelligit agricolarum ob culpam ſuboriri famem, & mercatorum cupiditate, argenti penuriam; & laſciuia filij Principis, ludos inhoneſtos: & alios effectus, ob alias cauſas, quatenus concauſationem in toto habent, puta ex ordine, commoditate, incommoditate, & concurſu tali concauſarum præcedentium ex præactis aliis cauſis, & diſpoſitionibus: Et his ex aliis, & his ex aliis, & iterum, donec perueniatur ad principium, & Principem Mundi: Neceſſariò ſequitur, quod illi (inquam) ſupremo Rectori, & Cognitori, & Prouiſori, non dicatur caſus quicunque fatalis effectus, cum in ſuis cauſis ſit prænitus, prouiſuſque. Sæpe etiam minimum atomum magnorum effectuum cauſa eſſe videretur, vt ſi moueret oculum Principis, ita quod retrò voluatur, & videat rem. vnde mutat propoſitum, & ſtatum Reipub. Clauus quoque vnus in bello pungit Equum ſigniferi: Signifer vacillat cum vexillo: labaſcit animus militum eo viſo, cladem exercitus accipit, euertitur Principatus Ducis, mutatur ſtatus, & dominium, omneſque res vnius Regni. Clauus ergo vnus tantam intulit mutationem caſu, & fato: ſed Deus, qui ordinauerat per clauum illum has mutationes, non ſubditur, ſed præeſt fato (vt Seneca Stoicus fatetur; quidquid alij dicant.) Et clauus enim, & res omnis minutiſſima, præcognita eſt illi ab æterno, qui etiam ordinat per longam euentuum ſeriem euentum hunc hac ratione, & ſic cæteros omnes. Idcirco in Metaph. ſcripſi, rem omnem minimam vſum habere in Mundo, non minus ac maximam, ad finem tamen ſuum. Mundumque temperatum eſſe induſtriori ordine, quàm hor elogium artifi- Exemplum.

cioſiſſimum: cui ſi addat, aut ſubtrahas quid minimum, totum ruit magiſterium. Et oſtendi vſum atomorum: & quantæ ſunt vtilitates, etiam telluris inciſuræ, & rimæ, foſſiculæ, & monticuli inuiſibiles, ad variandam lucem, & concipiendam in variis gradibus, vt fiant herbæ variæ, & colores, & ſapores, & temperies, aliaque, quæ nos intelligere non ſufficimus. Nec poſſe Fatum reſcindi, vt putat Ariſt.

Agnitio fortunæ in ludo Taxillorum.

VI. In talis & aleis, apparet fortuna, & caſus: vbi vtentibus arte aſtuta proueniunt, vti cupiunt; non vtentibus verò aliquando ſic, aliquando non, prout prima cauſa prouidit. Nunc dices, ergo aſtutia lucrum pariet ſceleſto, prouidentia verò Dei innocenti, ac pio, damnum pecuniarum. Deinde addes, non intereſſe Deum, ſed Lunam ad faciem illius ſpectantem, dare lucrum; ac Iouem in poſituram victoris. Ego verò nunc ſuper huiuſmodi alibi diſputatis, diſputare nolo. Sed ſit Iuppiter, aut Luna, aut alia diſpoſitio, vel affectus proprius, ſi adſit, qui faciat te iacere talos eo modo currentes, qui tibi eſt vtilis; aut ſit induſtria: palam eſt, quòd omnes cauſæ iſtæ partiales ſunt ſubditæ ipſi primæ, ab æterno ordinatæ, ac præuiſæ ad faciendum huiuſmodi effectum: & Deus ordinauit etiam, vt fur ſceleſtus pecuniam à modeſto viro lucretur, vtque alius moriatur, alius viuat, alius naſcatur, alius ſit diues, alius pauper: quoniam hoc nouit conducentius eſſe ad magnum finem, ad quem fines omnes particulares ordinauit; & quod iuſtè ita ordinet; & propter melius ordinatarum rerum, in Metaph. docui, & mox ex parte videbimus.

12. Met. t. 51. & 52. Ariſt. non rectè cæleſtibus tantum aufert Caſum Fortunamque.

Hic caue ab Ariſt. & Auer. qui dicunt in cælo tantum non reperiri Caſum, & Fortunam, quoniam ibi regit Deus; at in Mundo Inferiori, maximè; quia Deus aliud, iuxtà ipſorum dogmata, non operatur, niſi motum primę ſpherę fortaſſe; nec aliud intelligit: *quoniam vileſceret, ſi inferiora reſpiceret.* &c. Ita dicunt, quoniam non agnouere Deum vt Mundi cauſam, ſed vt animam primæ ſpheræ æternæ. Quapropter ſi non fecit Deus Mundum, nec entia illius, neque ſciat oportet: ſed æterno fato alligatus fuit ille, ſicut cæterę animæ ad eiuſmodi actiones. Et quoniam Idęa rerum factarum eſt in mente factoris, in qua ſcientia conſiſtit, idcircò ipſe Ariſtoteles negat Idæas etiam rerum inferiorum. Ergo Caſum admittit, & reſciſſionem diuini ordinis, vt alibi diſputauimus. Quapropter aſſero, nec apud nos extare Caſum reſpectu Dei, ſed omnem minimam ipſi notam eſſe rem, & ipſa non entia, quibus vtitur ad entium diſtinctionem, vt videbimus, & ad ordinem fatalem, ſed per Idæas entium. Profectò, ſi Deus à rebus ſcientiam acciperet, ſicut nos, eius ſcientia eſſet paſſio, vel ex paſſione, ſicut noſtra, & vilitas quædam. Sed Deus habet in ſe ſcientiam rerum, & intelligendo ſe ſuamq; artem conſubſtantialem, omnia intelligit, tanquam inuentor, & non vt

imitator: Ego non addiſco ex hoc, quem ſcribo nunc, libro; ſed ſcio quæ in eo ſunt, antequam ſcribam, quia artifex, inuentorq; eius ſum At alij addiſcunt ab hoc libro; quæ ex mea Idæali arte in ipſum manant. Sic & longè melius ſcit Deus ab æterno omnia: & non vileſcit, intuendo, & operando in rebus inferioribus, quoniam ad nutum obediunt illi omnia, vt pendentia ab eius ſapientia in eſſe, & operari. Preterea Deus, quoniam rebus intrinſecus eſt, intelligendo ſe facit, vt intelligentes omnes intelligant, & ſentientes ſentiant: & exprimendo ſcientiam ſuam idæalem facit vt ſint; & amando ſe, facit vt omnes ament proprium eſſe; quod à Deo pendet; & ergo magis Deum. A quo, per quem, & in quo ſunt omnia. Quod autem Deo nihil vile ſit, ſed tantum nobis inſipientibus, conſequenter demonſtrabo.

In rerum Vniuerſitate malum non reperiri, tanquam ens aliquod; nec Mortem, nec Vilitatem, eſſentialiter, ſed reſpectiuè, & priuatiuè, & negatiuè: Falſamque eſſe opinionem de multitudine Deorum, de impotentia, aut ignorantia, aut malitia, cùm Fabri, tùm Rectoris vniuerſorum, longe eſſe ſtultiorem.

CAP. VI.

RES nulla vilis eſt, ſi mala non eſt: res omnes à Deo factæ, ſunt valdè bonæ, cùm ipſe ſit ſummum bonum, à quo non poteſt proinde niſi bonum oriri. In Mundo ergo Malum non extat ſecundùm entis veritatem, ſed ſolum reſpectiuè in phyſicis, priuatiuè in Moralibus, negatiuè in Metaphyſicis. Ignis malus eſt, odioſuſque terræ; terraque igni. Sed per ſe vterque bonus. Idem dices de cunctis malis. Nobis fœtet, vileſcitque ſtercus noſtrũ; herbis verò, & porcis olet; eſtque nutrimentum. Zipetium excrementum eſt animalis, ſimilis cato, eique fœtet. & vilis eſt; nobis autem olet, eſtque nobiles delitiæ: ſtercus bouis olet; ipſi verò fœtet Mors vitulæ placet nobis, manducaturis: ipſi verò eſt vltimum terribilium. Geniſta nobis amara, capris dulciſſima eſca eſt. Serpens ſerpenti pulcher, nobis verò turpis, & horridus eſt. Ergo non datur ens aliquod malum phyſicè per ſe, niſi in

Non datur Malum niſi reſpectiuum in Phyſicis, & priuatiuum in Moralibus, & negatiuum in Metaphyſicis: nec vllam entitatem habet formaliter à Deo. Sed ſolum ordinatur ad Eſſe, & ad Bonum.

reſpectu, non autem totius, ideſt Mundi: multò autem minus Dei, cui omnia bona ſunt, cùm vel ex parte eius idæam repræſenten. Igni labor eſt emollire ferrum: ferro autem afflictio, malumque; malleo percutere eſt conſumptio, ſic & limę limare: ſed fabro, qui ex huiuſmodi afflictionibus inſtrumentorum elicit formam enſis, & armaturæ, ſecundùm idæam artis, aptæ ad militis bonum, omnes præfati actus, & dolores, & deſtructiones, ſunt, ratio, gloria, & bonum. Sic Deo elementorum bella, & paſſiones entium, & transſmutationes, & dolores, & mortes: quoniam omnia Ideæ artis diuinæ ſeruiunt.

Non datur Mors quæ ſit Ens, ſed ſolum tranſmutatio; & reſpectu Entis particularis eſt Mors, non Dei, cui omnia viuunt: nec mundi, à quo non recedunt, ſed in alias ſui partes cedunt.

II. Et penitus introſpiciens vidi, in Mundo non reperiri ens, quod appellamus Mortem, ſed tantummodo diſſolutionem, ac tranſmutationem entium: ſed propter incertitudinem eſſe ſequentis, in quod mutatur eſſe præſens, vnde videtur annihilari, dolet ſentientibus talis tranſmutatio: quæ Mors dicitur cunctis creaturis, timentibus penitus amittere eſſe dum eſſe quod habent, videntur amittere, quod eis bonum videbatur, cùm ſit ſapor Ideæ ſummi Boni, primi Entis. Quando lignum crematur, quaſi dolore afficitur, eo quod nollet ignis fieri, ſicuti ens nullum, vt Philoſophi, & Theologi fatentur, vellet in aliud mutari, quamuis melius ſe. at poſtquam factum eſt ignis, ſe habet quaſi obliuiſcatur fuiſſe lignum, nec ampliùs cupit eſſe lignum, ſed pro modulo ſuo gaudet eſſe ignem: & ipſum vult eſſe. Hominis corpus fuit terra, lactuca, frumentum, caro bouina, plurimæque res aliæ; nunc autem non diſplicet ei non eſſe quod fuit, ſed gaudet præſenti eſſe, & odit mori, & fieri vermis; ſed deinde placebit eſſe vermem, & diſplicebit mutari in hominis carnes.

Entia omnia ad ſui eſſe conſervationem neceſſariò pro potentiam eſſendi, & proſenſum, & proamorem, à Deo, cuius perfecta ſunt opera, ergo ipſum repræſentant Trinum, & Vnum perfectiſſimum, acceperunt.

Hic admiratus ſum vehementer Sapientiam æternam, quæ Entibus cunctis, vt conſeruari ſtudeant, quanto tempore opus habet eis ad ſuum finem præordinatum, largita eſt omnibus proſenſum proprij eſſe, & amorem eſſe partialis propriique; in qua proprietate inſertam reliquit quaſi per accidens ignorantiam illorum eſſe, ad quæ mutamur: ac proinde eorundem odium. Si enim non ita eſſet factum, tunc ens omne corporeum, quaſi cuperet fieri ignis quoniam ignis eſt nobiliſſima corporearum creaturarum, viuidiſſima, lucidiſſima, & tamquam maximè ſenſitiua, efficax, potens, diffuſiua: & cùm ſit ſymbolum Dei, qui, teſte Moſe, *ignis conſumens eſt*, vocatur patribus glorioſa & ſacra profectò natura. Hinc Ambr. in exam. Aug. 3. ſuper Gen. ab igne ducunt vim ſenſitiuam; & mouendam.

Omnis ſenſus, & vis ex igne ſecundum Phy. etiamque Ariſt. 2. de gen. an. c. 3 & Aug & Amb. ſuper Gen.

III. Non oportet ergo, Deum Mali aſſignare alterum, cum non eſſet Malum, neque Mors in Mundo, niſi reſpectu Entis particularis, aut priuatiuè, ſed omnes Mortes ſunt vita aliarum rerum naſcentium? & omnis corruptio eſt ſimul generatio? Et omnes mortes

tes & vitæ integrant totalem Mundi vitam. Ego manduco panem, panis moritur quaſi dolens, iuxtà modum ſuum; & ex eo naſcitur chilus; chilus moritur, & fit ſanguis; ſanguis moritur, & conuertitur in carnem neruum, os, ſpiritum &c. Spiritus autem & caro continuo exhalant in aërem. Ergo intra corpus noſtrum continuò fiunt plurimæ mortes, ac vitæ, generationes, corruptiones, alterationes. Nihilominus nobis, & corpori non ſentiuntur, ſed placent, & integrant vitam totalem. Idem fit in Mundo: omneſque Mundi partes mutant formas: at non annihilantur; ſed ad primi Fabri nutum in res alias tranſmutantur: Omnes quippe ſunt res in manu Dei, ſicut lutum in manu figuli.

Phyſica cauſa mali effectiua, nec Deus Bonus nobis reuelatus, nec alius Deus autor malorum malus reperiri poteſt.

IV. Sed cur edixit, vt tantopere dolerent, quæ moriuntur? Ne mori vellent, aut procurarent quacumque ex cauſa, vſque ad tempus præſcriptum ad eius magnum finem. Et cur morientes in tempore præſcripto, etiam dolent? ob eandem cauſam, videlicet, vt mortem exhorreſcerent; & exemplo eſſent viuentibus, ne illam cupiant, procurentque: & vt repugnarent: ſi enim alterum contrariorum alteri non repugnaret, nec calor frigori, nec vita morti, Mundus eſſet chaos, non fieret pugna, neque generatio, neque corruptio, nec res in tot formas verterentur: quæ Idæam glorioſam Primæ Cauſæ, repræſentant: ideoque iucundæ ſunt; ſed quia infinitè participabilis infinitis modis eſt prima Idæa earum, res ſemper mutantur, quouſque res (forte) omnis materialis mutabilis in omnem mutetur ſpeciem formis ſuccedentibus.

Ad quid dolor.

Et vidi, melius contemplatus, Dolorem fieri non ex tranſmutatione in aliud eſſe; ſed ex amiſſione antecedentis eſſe; quoniam res omnis ex nihilo facta (fuit enim poſtquam non erat) per ſe ipſam ſemper reuertitur ad non eſſe illud ſuum originale: Deus autem bonus non ſinit eas annihilari, ſed largitur eis nouum eſſe.

Vnde dolor.

Vidi deinde, quòd Deus non concurrit niſi efficienter ad paſſiones, ad non eſſe, ad mortem, ad calefieri, ad pati. Quoniam pati eſt fieri aliud, vel in parte, quod eſt alteratio: vel totaliter, quod eſt corruptio, & perditio eſſe antecedentis. Quoniam autem Deus ſummum Ens eſt, & nihili non eſt particeps vllo modo, alioquin finitum eſſet: propterea non concurrit ad non eſſe, & mori, & pati perditiuum per ſe; ſed ſolum ad illud eſſe, quod res eſt, & quod poſteà recipit, & fit. Ergo concurrit ad mortem, & corruptionem, non quatenus mortem, & corruptionem rei antecedentis, niſi permiſſiuè, quia ſinit, permittitque fieri ipſum corrumpi, & mori, & pati; Sed in quantum eſt vita, & generatio rei conſequentis, concurrit actiuè operando & largiendo eſſe. Ergo quando calor occidit frigus, Deus concurrit ad calefacere; & calor cum Deo nihil facit

Quod Deus non concurrit ad non eſſe, ergo nec ad paſſiones, niſi efficienter; nec ad defectus & culpas: nec ad mala Phyſica, nec ad Moralia niſi permiſſiuè, &c.

Author permiſſionem intelligit, non reclusionem voluntatis: Sed negationem efficientiæ directæ, ita vt Mors ſit terminus actionis tanquam poſitiuum aliquid, cum ipſa ſit nonens.

aliud niſi calefactionem, & diffuſionem ſui eſſe; & factionem alius numero caloris, & rei calidæ, ſicut ipſe eſt calor. Et ad hunc actum concurrit Deus, quoniam Entitas eſt, & diffuſio entitatis caloris, & hanc entitatem Deus dat; nam abſque primo Ente nullum poteſt eſſe ens, nec dare proprium eſſe. Sed ad hanc calefactionem, quæ eſt Entitas caloris, ſequitur non eſſe, & mors frigoris: quia frigus, cùm non ſit calor, eique opponatur, non poteſt cum calore coexiſtere: at deficit eſſe, quantum calor creſcit in eſſe. Hanc autem defectionem frigoris Deus per omnipotentiam, & entitatem ſuam non dat quaſi efficiendo, ſed ſubtrahendo, vel non conſeruando eſſe frigoris, deficiens. Mors ergo frigoris ſequitur per accidens, imò per accidens eſt volita à calore: qui non intendit frigus occidere per ſe, ſed dilatare proprium eſſe, & in tuto ponere. Sic etiam quando calor à frigore occiditur, concurrit Deus ad frigefactionem, ſed non ad perditionem caloris, niſi permiſſiuè; & quidem propter melius, vt nimirum fiat frigus ad vſum naturæ, ab ipſo Deo intentum. Deus ergo non fecit Mortem, vt ſanctè & ſapienter dicit Salomon Sap. 1. ſed neque malum. Sed ex nihilo, vnde Deus nos elicuit, ac fecit, quando nihil eramus, conſequuta nos ſunt (vt Anſelmus ex Auguſtino exponit.) Ex quo Nihilo adhuc impotentiam, inſipientiam, & odium participamus, ſicut ex ſummo Ente Deo, Potentiam, Sapientiam, & Amorem habemus. Permittit ergo Deus, relinquitque, ex nihilo nos contrahere mortem, malum, paſſionem, in quantum ſunt altcrum vita, bonum, & generatio, & actio.

Anſel. in lib. de libero arbitrio.

VI. Hinc palam fit, quòd etiam in moralibus Malis non eſt Deus cauſa peccati, niſi permiſſiua permiſſione Phyſica. Nam moraliter vetat in omni lege. Peccatum enim eſt defectus entitatis, ordinis, rationiſque melioris, & fundatur ſuper actu operantis per electionem prauam illius, qui potius eligit Bonum minus, & apparens, quam maius, & verum, Vel in omiſſione boni debiti. Deus autem cauſa defectiua eſſe non poteſt. Quando igitur nos furamur, aut occidimus innocentem, aut adulteramus vxorem alienam, eligimus quidem pecuniam, vel vindictam, quæ bona ſunt, & voluptatem, quæ etiam bona eſt: non proinde peccamus in quantum bona ſunt electa: ſed peccamus in quantum non eſt bona voluptas cum vxore aliena, quia contra iuſtitiam. Nec mors innocentis, in quantum innocentis bona eſt. Sed cùm miſtum ſit malum bono, nos eligimus exiguum bonum cum magno malo & hoc eſt peccatũ, ad quod, vt ſic, homo ſe determinat, vetante Deo. Quòd autem naturaliter idem ſit bonum, & malum reſpectiuè, patet quoniam ignis blandus nos fouet, & tunc eſt nobis bonus, vehemens nos deſtruit, & tunc dicitur malus. Et ita, vel ita operari in rebus, rationem peccati, & meriti conſtituit in moralibus, ſicut

Deus non poteſt eſſe cauſa mali Moralis effectiua.

ita, vel ita vti igne; vtilitatem, vel damnum patit in Phyſicis. Deus ergo concurrit ad omnes eiuſmodi actus, hoc eſt ad impellere enſem mortiferum: ad pungere; ad perforare: ad coitum generatiuum, ſed non ad defectum ordinis, & iuſtitiæ, (qui in talibus miſcetur actibus, & vocatur præuaricatio, & deordinatio, & à regula exorbitatio,) niſi permiſſiuè, quia ipſe ex tali malo elicere habet quid melius, ſeu notum, ſeu ignotum nobis. Sicuti permittitur Veſtiario incidere pannum, quoniam inde facturus eſt veſtem: Aratori verò terram ſcindere, vt ſeratur frumentum: & Iudæ tradere Chriſtum, vt redimatur Mundus: & Tarquinio adulterare Lucretiam, vt redimatur Roma. Si hanc Philoſophiam introſpexiſſet Caluinus, non dixiſſet, Deum eſſe actiuam cauſam mali in quantum Malum, ſed permiſſiuam: in quantum Malum, & actiuam in quantum Bonum phyſicum ordinatumvè.

VII. Falſo igitur opinamur, plus eſſe Mali, quam Boni in Mundo inferiori: quandoquidem Entia omnia bona ſunt per ſe, & toti, & malum phyſice eſt tantummodo reſpectiuum: Moraliter verò eſt defectus maioris boni in eligendo, vel abuſus boni. Sed iſte defectus abuſuſque peccanti imputatur, id eſt particulari cauſæ deficienti ab ordine vniuerſalis quæ mouet ſenſus ad bonum in communi, homo vero vtitur motione illa ad malum: ſic Deus mouet Pharaonem ad defenſionem regni ſui (ait. S. Thom.) ipſe verò vſus eſt motione illa ad vexandum Hebreos. Deus autem vſus deinde vexatione illa ad gloriam Iſraëlis & Moyſis, nec tamen Deus propter illam gloriam permiſit peccatum: non enim peccatum habet cauſam finalem cùm ſit inordinatio ergo non eſt ordinabile de ſe ad bonum vniuerſi nec ad gloriam Dei (inquit. S. Thom.) nec effectiuam ſed defectiuam in ſuo fieri: non eſt volitum à Deo nec per ſe nec per accidens: ſed poſt factum eſſe vtitur Deus, non ex ratione peccati ſed ex ſua omnipotenti bonitate in bonum. & ideò cauſa particularis peccat quia ſaltem per accidens vult peccatum: vniuerſalis autem laudatur, quia vtitur illo in bonum, quod nec per ſe nec per accidens voluit. Quinimò neque particulares cauſæ ſectantur malum, in quantum malum, niſi quatenus miſtum eſt alicui bono, aut delectabili, aut vtili, aut honorificò: malum enim, quatenus malum, creatura nulla poteſt eligere, Omnes enim Dei Boni ſummi Entitatis facturæ ſunt, nec proinde ſpoliari amore Boni, & Entis poſſunt: poſſunt tamen non facere vel deſiſtere ab actu illo cui annexum eſt malum, & ideò culpantur, ait S. Thom.

Nec Creator, nec creatura poteſt eligere malum ſub ratione mali, ſed quatenus miſtum bono ſolum poteſt creatura, quoniam Nihili eſt particeps.

Diaboli autem, & facinoroſi peccatores Deo inimici, cum blaſphemant Deum, obloquunturque contra eum, putant, licèt falſò, ſe bene facere, & vlciſci contra Deum: quem cogitatu apprehendunt tanquam iudicem malum, crudelem, & iniuſtum, vt D. Tho.

Malitia peccatoris & blaſphemia nocet peccatori, & non Deo.

& alii Doctores admonent. Quapropter non verè lædunt phyſicè Deum in ſe, ſed illud ens, quod ſibi fingunt in mente eſſe Deum malum, & hæc falſa perſuaſio eſt illis pœna maior, vnde Iob. 35. *Si peccaueris, quid nocebis ei?*

3. contra Gent. c. 1.8. & p p q. 60 art. 5. Et Senec. in libro Quod in ſapientem non cadit iniuriam.

Hic ego riſi, quando in tam ſublimem cogitationem aſcendi & ſenſatam, & veram; & ſolui argumenta, quæ me dubium tenebant, quomodo Deus tot blaſphematores contra ſe obloqui ſinit, qui ſine ipſo loqui non poſſunt. Profectò ſi Seneca rectè dixit: *Quod in ſapientem non cadit iniuria*; quando enim quis iniuriam facit ſapienti, putat ſe iniuriam facere cuipiam tali in ſua cognitione ficto aliter quàm ſapiens eſt, & decipitur, veluti qui percutit vmbram, putans eſſe corpus: & longè minus poteſt creatura iniuriam facere Creatori. Illæque blaſphemiæ reſultant ex hoc in gloriam Creatoris? Quoniam eas dicunt, & faciunt Deo, tanquam malo, putantque benefacere ſe vindicando, ergo eas faciunt amãdo bonũ, & omnis bonitatis etiã illius bonitatis apparentis, fontẽ: at paſſione decepti, & errore capti odio habent ſemetipſos: quoniã odio habent illã, quæ in creatore non eſt, ſpeciẽ malam Creatoris, ſed in ſua cogitatione fictã, prauamque imaginem: Quæ cum non ſit in Creatore, ſed in ipſiſmet eiſdem blaſphemantibus; & oſoribus: Ergo ſemetipſos oderunt, vt Dauid admonet, *Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam*; & ſe ipſos blaſphemant; & hoc videtur eis bonum: & mouentur, tanquã à bono ad bonum. Bonum autem à Creatore dependet, ergo & ad Creatoris gloriam reſultat odium illud mali, ſed per accidens, & caſu reſpectu peccantium. Idcircò non merentur, ſed demerentur propter ſpontaneum prauum conceptum animi, qui in eis eſt, & facit formaliter eos prauos, maloſque, & retinentes ſpeciem prauam, & malam imaginem de re bona, propter defectum, quem participant à Nihilo, cui magis adhærere volunt, quàm Enti. Auſcultate igitur, ô ſtulti, & intelligetis, quantopere à veritate aberratis, putantes Deum eſſe vilem propter peccata veſtra, cum iam videatis omnia reſultare in gloriam eius, velint, nolint.

Omnis peccans ignorans. quoniam ſibi ſponte malefacit. & non Deo, cui ſe putat malefacere Omnia mala reſultant in Dei gloriã.

Vnde S. Anſelmus peccatum non eſſe à libero arbitrio in quantum Ens eſt, ſed inquantum defectium eſt, & Nihilitatis particeps.

VIII. Ponderoſum argumentum ſoluendum remanet, quod, cum contraria ſint Cælum & Terra, calor & frigus, lux tenebræ; non videntur potuiſſe naſci ab eodem Deo. Si enim effectus cauſæ ſimilis eſt, & alter ipſorum ſimilis eſt Deo, alter verò diſſimilis, quoniam contrarius eſt illi ſimili: Ergo Duo Dii, ſi duo ſunt prima contraria Elemẽta; vel quatuor, ſi quatuor ſunt elemẽta. Reſpõdeo, quòd vera & omnino diſſimilitudo in mundo nõ eſt, niſi inter Ens & Non ens: contrarietas autem non eſt inter diſſimilia, ſed inter ſimilia. Calor & frigus ſimilia ſunt inuicem: ambo enim actiui ſunt, incorporei, & diffuſiui ſui ipſius; ſunt autem magis materiæ diſſimiles, quæ iners eſt, & corporea. Nihilominus cum materia non præliantur, neque cum linea, neque cum circulo, ſed inter ſe. Rex cum Rege pugnat,

Qui contrarietas ab vno ſibi non cõtrario Deo eſſe poteſt.

non cum plebeo; & omne ſimile habet ſuũ ſimile pro contrario, vt figulus figulum, inquantum ex eo, quòd ſimilia ſunt, appetunt eandem rem, & contendunt pro poſſeſſione illius rei communis: quæ non eſt ſufficiens amborum appetitui. Ergo in Deo contraria non ſunt, cum ſit ipſe ſufficiens Bonum omnibus, & Ens Entium: ſed contraria ſunt in materia, quam vterque occupare vellet, propriúmque regnum, & ſedem facere. Sed vterque ſimul & materia cum conueniant in eſſe, ab vno primo Ente omnes deriuari poſſunt.

Deus concurrit ad agere effectiuè, ſed non ad pati, niſi permiſſiuè & ordinatiuè.

Sed inquies. Quoniam calor, & frigus mutuò ſe ſe oppugnant: Si Deus concurrit ad actiones eorum contrarias, erit in ſeipſo contrarius, faciens, volensque contraria: Quod impoſſibile eſt. Ergò melius eſt duos ponere Deos. Reſpondeo; quòd ambo contraria idem volunt, quærítantque & conſimili ambo agunt modo, & appetitu: & diffuſione propriæ naturæ, ergo Deus concurrit ad calefacere, & ad frigefacere, quatenus vnum, idémque faciunt, hoc eſt, diffuſionem ſui ipſorum eſſe: non autem ad calefieri, & frigefieri: quoniam alter patitur calorem, alter frigus, & in vtroquo eſt deficientia ipſorum eſſe quatenus patiuntur, non quatenus agunt, vnde non eſſe illud non eſt efficientiæ terminus, niſi per accidens, licet ex virtute maxima efficientiæ procedat. Sed & ordinat Deus paſſionem propter generationem ſecundorum entium, & plus auxilij præſtat alteri contrario, & minus alteri, in quantum auxilium; facti, præſtitique; in quantum minus; permiſſi. De quo vide metaph. Propterea D. Thomas ait, quod Deus poteſt velle per accidẽs malũ phyſicum, quoniã eſt contra bonũ particulare. & poteſt ordinari ad maius bonũ: ſed non poteſt velle per accidens Malum morale, quia eſt contra vniuerſale bonum, quo nil maius & damnatio animæ non poteſt recompenſari maiori bono.

Odium eſſe amoris vmbram etiam S. Auguſt. docuit & S Thom. 1. ſecundæ & Fic. in ſymp. Plat.

Ignorantiam, & mendacium non habere entitatẽ, ſed carentiam entitatis formaliter.

IX. Hic vidi, in Mundo non extare odium, neque ignorantiam, neque impotentiam eſſentialiter, & per ſe tanquam Entia. Neque enim calor odit frigus, quatenus frigus eſt, ſed quatenus frigus non eſt calor, ſimilis ſibi; ergo odium eſt quaſi vmbra amoris. Nos odimus inimicum, quoniam amamus nos ipſos, proindeque nolumus ab illo deſtrui; qui etiam quærit nos deſtruere, non propter odium noſtri per ſe; ſed propter amorem ſui, ſcilicet viuendi amplius, & tutius. Ignorantia quoque non eſt eſſe, ſed non eſſe. Scire enim eſt fieri ſimilem rei ſcitæ. Mendacium eſt non eſſe, quod dicitur; Veritas eſt eſſe, quod dicitur; Duo ergo tantum contra ſtant, & radices omnis oppoſitionis ſunt in mundo, Ens, & Non ens. Omnis autem res quatenus participat Ens, bona eſt phyſice, in quantum Non ens, mala phyſicè. Sed neceſſe eſt, quod participet Non ens ad mundi diſtinctionem; aliter Sol eſſet Luna, & Stellæ, & Tellus, & omnia, ſi nullum non eſſe

participaret. Sic & calor eſſet frigus, & omnis res, omnis res. Sed hoc tantummodo verum eſt in primo Ente. Homo ita eſt homo, quod non eſt lapis, nec lignum, nec cælum, nec linea, nec res plurimæ, infinitæque. Ergo conſtituitur ex finito Ente, & circumdatur infinito Nihilo. Idem dico de rebus cunctis. Deus autem è conuerſo ita eſt res vna; quod ſecluſis imperfectionibus, & nihilitatibus, eſt omnes aliæ res infinitim infinitus. Eſt enim Deus abſque impefectione lapis: ſed ergo non ita lapis, quin non ſit, & Homo, & Cælum, Terra, Linea, & res alia omnis infinitè; & taliter eſt vna, quod eſt omnes. Et eius natura eſt omnis natura, ſed eminenter, & cauſaliter, & ſecluſis imperfectionibus, quæ ſunt ex participio Nonentis. & eius nomen eſt omne nomen, ſed infinitè. Ergo ipſe non participat non eſſe, nullamque ſecum compatitur nihilitatem, vt in Metaphiſ. luculenter docemur, quoniam illimitatus eſt prorſus. Quod verè eſt, & omninò, infinitum eſt Ens, nec participat Nihilitatem: quod Aliquid eſt, & aliquo modo, finitum eſt, participatque Ens, & Nihilitatem.

Deus ergo Entia creando, largitus eſt cunctis gradum participationis propriæ ideæ, non tamen totam idealem participationem, remanereque fecit alia ab alia diſtincta Entia propter non eſſe hoc illud. Huiuſmodi autem non eſſe Deus non fecit, ſed permiſit in eis remanere ex illo Nihilo, ex quo fecit ea, & vſus eſt Nihilo ad diſtinctionem Entium. Alioquin cum ipſe ſit maximè vnum, Entia omnia eſſent vnum. Et re vera ſunt vnum omnia intra ipſum Eſſe, vt altè intellexit Parmenides (teſte Platone) non autem ſophiſticus Ariſtoteles. Extra vero Eſſe ſunt diſtincta, & multa; quia hoc non eſt illud. At etiam correſpondent in Deo diſtinctæ participabilitates, alia enim eſt idæalitas hominis, alia aſini. Attamen vna idæa ſola eſt Dei, in qua omnes relucent ideæ: quæ & eſt ipſe Deus eſſentialiter; ſed quatenus repræſentat reſpectus ad exteriora, dicitur diſtinctionem habere. Qui hæc ſcire cupit, quantum nobis datur, in Metaph. ſerutetur.

Plato in lib. intitulato Parmenides, de Vno & de Idæis. Ariſt. ipſe concedit 1. phyſ. t. 42. & 1 de gen. & cor. t. 18. quod Parmen. qui omnia poſuit vnú, fecit duo principia, & duo elementa, Ignem, & Terram, ergo vnum omnia poſuit in primo Ente tantum, vt Plato teſtatur contra mendacem Ariſt.

X. Sed argumentabamur in principio, cur Deus permittit peccatores, & pulices, & ſerpentes, tot ſectas, & hæreſes, & mala: quæ principibus humanis permittere, nedum facere imputatur ad impietatem, & nequitiam maximam? Et quare eas creat res, quas prænoſcit fore malas, & damnandas, præſertim animas Inferis puniendas? Ite ad Metaph. & hoc agnoſcetis. Hoc vidiſſe ſufficit, quòd mala phyſica non ſunt reſpectu Dei, & totius: & quòd malum eſſentiam non habet, ſed reſpectum, & quòd proles eſt Nihili, non autem Dei ſummi Entis; qui vtitur his, quæ non ſunt, tanquam us, quæ ſunt, ad rerum diſtinctionem, & melius. Et quòd muſcæ, veſpæ, ſerpentes, aliaque huiuſmodi ſunt ad mouendum aërem, & ad exercendum nos, vt ſimus vigiles, & ſagaces, nec ſtertamus in

Cur & ad quod noxia an malia, aliaque vocata mala.

ocio alióſque ob vſus. Profectò palàm eſt, quòd niſi moleſtiæ, faſtidiaque eſſent in Mundo, ſemper dormiremus, & ociaremur, & ignorantes fieremus: Omnis enim indigentia, ac neceſſitas, ſchola virtutis eſt. Ecce niſi ſterilitas, & fames euenirent, non diſcurrerent homines per mundum ad quærendum victum, aliaque neceſſaria, nec proinde agnoſcerent Deum in tot mirabilibus effectibus illius: ſcientiaque eſſet exilis, modicaque: quæquidem poſt noui Orbis inuentionem mirificè multiplicata eſt. Si bella non euenirent, eſſemus ocioſi, ſtolidi, pigri: morbis in iuncturis, aliiſque membris tumidi: Tyrannides præualerent: peccatores non punirentur: Virtus non exerceretur. Si diſceptationes, & hæreſes non eſſent, nunquam ſubtiliter Veritas examinata pateſceret. Ergo quoniam pigri ſumus ad opera Dei contemplanda, & Veritates diuinas percipiendas, permittit Deus hæreſes, vt inquit Apoſt. cur autem per hæc mala animus humanus ad probitatem euehitur, & non ſponte, in Metaph. dicitur: & eius conditio admonet. Præterea multis animalia, quæ vocamus noxia, & inutilia, ſeruiunt vſibus, partim notis, partim ignotis; & quæ non ſunt ad hominis vſus, vtilia ſunt equo, & aſino, aut auibus, aut nido. &c. nobis autem ad conſiderationem conferunt. Videntur autem noxia, & mala entia multa, quoniam noxia ſunt ex parte corporibus, non animis, ex hoc proficientibus. At ſi totum contemplere, plus nobis proſunt, quàm obſunt: ſi autem Mundum conſideres; longè magis proſunt. Nos autem iniuſti ſumus iudices, propterea quòd putamus, omnia facta eſſe ad noſtram tantummodo vtilitatem; & quæ noſtris vſibus non palàm ſeruiunt, fruſtra eſſe dicimus, & vana: quæ autem nocent nobis, appellamus mala prorſus; ſed profectò res nulla nobis alicui non eſt vtui, ſed nos modum ignoramus. ſicuti nos ignari intrantes in Apothecam Aromatariorum, & Pharmacopolarum, res multas videmus, quæ nobis videntur nulli eſſe apta vſui: & ibi eſſe quodam caſu, Sic & aliorum artificum officinis; At cum poſteà artificis vſus, & opera ſpectabis, ad multas vtilitates extare eas intelliges. Vngulæ, & pili videntur ſuperfluitates: at ſi ſpectes vſum eorum, obſtupeſces admirando. Idem dicemus de vniuerſo, quòd eſt officina Dei: vbi ſi oſcitanter contueris, nihil ſapis, intelligiſuè. Sin verò philoſophari cæptes, inuenies valde à propoſito ob vſus mirificos eſſe ea, quæ videntur caſu fieri; ſed non omnium rationem reddere poteris. Nam & Angeli, qui etiam vident Creatoris opera magis intrinſecus, vix omnium rationem reddere norunt. Ergo æſtimare debemus omnia iſthæc mala, phyſicè reſpectiua, ac malorum moralium permiſſiones, odij, mendacij, mortis, inſidiarum, magnos plurimoſque eſſe in vſus; Deique Statuæ, quæ Mundus eſt, ſeruire loco vmbrarum, & interuallorum: aut ſicut ſemitoni, & metaphoræ Muſicis, atque Poëtis; qui per ſe ſunt vitia, ſed cer-

tis coapri locis ſunt ad magnam venuſtatem. Poëna quoque mendacium & iniquorum, iuſtitiam manifeſtam reddit: hortatur gentes ad bonum, & eſt ſpectaculum ſpiritibus abſtractis. Pœna vero, & afflictio bonorum, eſt cauſa coronæ, & gloriæ, ſicut militibus prælium ærumnoſum.

Vſus Impiorum & animalium; ipſorumque pœnæ.

Quod animæ ad prælium, non ad pœnam, ac meritorum comparandorum gratia, corporibus, dum creantur, immittuntur, inferius docebimus. Impij ſeruiunt piis ad exercitium, & gloriam; & quæ accidere ex peccato antiquo, & quòd bruta participant mala noſtra, quoniam noſtra ſunt inſtrumenta, & res.

Non igitur extant in Mundo mala ex negligentia, aut inertia, aut ignorantia, vel impotentia, vel crudelitate Dei: ſed propter fines altiſſimos, partim nobis cognitos declaratoſque in Metaph. ſed plurimum ignoratos. Tandem qui ſapientior eſt Deo, & meliora facere poteſt, Deum emendare poteſt. Audi tu Achitofel, qui neque culicem formare ſcis, neque ad quid ſit noſſe: ſufficere debet Politico viro ſcire; quòd Deus eſt; & non æmulari prauos, & malignantes; alioquin te facis vas iræ Dei, & ſeruies pro contumelia, & excremento, & carnifice, & ſatellite, & ſcandalo: neceſſario, vt dicit Euangelium: ad magnum vniuerſitatis opificium; tibi vero exitiali.

Neceſſe eſt vt veniant ſcandala.

Nequitia, & inertia eſt Principis, permittere mala, ex quibus neſcitur, nec poteſt elici bonum: vnde permittere mortem innocentis, peccatum eſt illi; non autem mortem vitulæ, quoniam hinc relicit nutrimentum hominum. Deo autem, qui ſcit, ac poteſt ex malis bona ſemper elicere, virtus eſt; & quidem Lucretiæ iniuria, & mors Decij, & perſequtio Dauidis, docere poſſunt, omnes euentus malos eſſe occaſionem boni; & vbi Princeps poteſt, & ſcit hoc, itidem facit quando lex, ſapientior illo, contrarium non iubet.

Cur permiſſio mali non detrahit Deo quippiam; hominem verò conſtituit iniuſtum.

Nec te moueat, quòd Deus concurrit ad actus peccaminoſos, vnde Caluinus Deum blaſphemare ſeipſum, cum homo blaſphemat, dicere cogitur. Nam Deus dat phyſicè virtutem agendi, & actionem, & determinationem, citra coactionem, ad actum pium: non autem determinat ad peccaminoſum: non enim impellit, ait. Eccl. 15. nec tentat, ait S. Iacob. 1. (idem D. Thom. in 2. diſt. 25 q. 3. ad 3. & D. Auguſt. in Reſp. ad ar. ſibi impoſ.) licet poſteà ordinet peccatum ab bonum. Non enim vult peccatum per ſe nec per accidens: neque peccatum fieri, nec eſſe. Sed ex quo eſt iam vult vt ſit occaſio boni & ad bonum, acceptant ſic à Deo, non data à creatura propter bonum. Vide centonem Thomiſticum.

Nota.

HOMI-

Hominem animo diuino immortalique donatum eſſe: eique aliam poſt hanc vitam conuenire: ideóque Deum præcipuam illius curam gerere: ſeſeque illi manifeſtare, per rationes ſenſatas, ac credibilitatis euidentiam conuincentes, nouaſque, Politici docentur: ac ad melius agnoſcendum Religionem eleuantur.

CAP. VII.

Si cælum, & ſtellæ ſunt animatæ, nobiliores sũt homine ſed homo omnibus præſtat cæteris creaturis corporeis.

EQVIDEM vnquam hominem meliorem Sole & Stellis & Cælo, ſi animata ſunt, vt Cæli, nedum Virtutes cælorum, laudare nomen Domini dicantur, exiſtimare audeam, vt Philoſophorum vulgus credit. Nam ex ratione, & Scripturis, vt etiam Caiet. optimè concludit, pro comperto habemus, Mundi partes omnes tanto præditas eſſe ſenſu, vel infuſo, vel aſſiſtente, quantus cuiuſque ſufficit conſeruationi. Corpora autem Cæleſtia etiam intellectiua viuere anima aſſiſtente, ac mouente, non informante; (quod ſufficit ad animam Platonice acceptam, vt doctè S. Thomas obſeruauit,) quæ melius ſic viuificare poteſt corpora illa nobilia, lucida, permanentia, quàm noſtra opaca, vilia, ac moribunda. Itaque corpora illa fœlicia eſſe: propter animos, qui ibi inhabitant, vt Peripatetici multi cum Ariſtotele opinantur, & Angelicis intellectibus cæleſtia ſic animari, & informari: Origenes, & Philo, & Plato, & D. Hieronymus, aliíque multi fortiter aſſerunt. Et quamquam ſeruiant cæleſtia homini ſicut tectum, & ſigna, & influant lucem, & vitam, & motum inferioribus rebus cũctis, hoc non oſtendit, ea eſſe nobis ſeruos, ſed Dei adminiſtratoriorum ſpirituum organa, & nobis beneficas cauſas. Quos autem vſus nobis præſtant, Deo ſeruiendo præſtant; nec nobis modò, ſed cunctis rebus inferioribus itidem ſeruiunt, influuntque. Et licet res omnis noſtri gratia facta ſit, tamen omnium aliarum gratia extat. de quo inferius. Et profecto conuenit Solio Dei, domicilioque Angelorum ſic viuum eſſe, non autem mortuum, vt quidam opinantur. Idcirco, inquam, Deum illorum curam habere maximam, ibique eius

familiam habitare, ipſumque ſeipſum, & gloriam ſuam manifeſtare Intellectibus abſtractis in lucidiſſimis manſionibus non ineptè credunt cunctæ Nationes, vt Ariſt. 1. Cæli teſtatur, & Pſaltes canit. *Deus autem noſter in Cælo &c.*

Pſal. 113.

II. At vidi inter Creaturas, quæ ſuper terram, & aquas, & aërem incolunt, hominem eſſe nobiliſſimum; animoque ferè diuino, immortalique pollere. Nec Deo vilitatem eſſe, ſed gloriam, & virtutem, quòd ſe manifeſtat homini, eiuſque peculiarem habet curam, ſicuti ſacræ hiſtoriæ innumeræ teſtantur indubitanter.

Prima ratio pro diuinitate hominis. A præſtantia ſupercuncta animalia, & corporeas res, quàm maxima.

Et dixi, homo non ſuperat viribus poteſtate que cætera animalia, cum equus, & leo, & elephas, & bos, & aper, & canes multi aliaque animalia ſint eo robuſtiora, viribuſque vinceant. Nec ſenſibus exterioribus, cum Aquila acutius videat, & longius, & validius; quippe quæ Solem intueri potens eſt: & Lynceus, & Capra. Canis longius, & melius odoratur venationem, diſtinguitque odorem hominis, & belluæ. Lupus & ſagaciori, & diſtantiori præſtat auditu, ſic & mus, multaque animalia. De Guſtu autem, ac Tactu, concretioribus ſenſibus, certitudo non extat: Quamquam Ariſtot. affirmet, hominem tactu cætera animantia ſuperare: Vidimus enim Araneam mirabili dexteritate, & graciſſimo tactu contrectare, ac texere retia ſua ad captandas muſcas. Apes vero mel, & ceram tractare ſubtilitate multa, diſtinguentes ea, ac cellas fabricantes mirificè. In guſtu vero præpollere illa videntur, quæ rerum ſapores diſcernunt non appoſito ſale, & igne, alterantibus natiuos ſapores. Multa autem videntur illis dulcia, nobis vero amara; & multa nobis fœtent, odoratu ſtupido præditis, quæ canibus, ſagaciſſimè odorantibus, olent. Quapropter in obſtinatione quis perſiſtens pro brutis, conuinci non poteſt, quòd nos tactu meliores ſimus, nec guſtu. Tactu præterea ſcientiarum ſenſus non habetur apud omnes Philoſophos: quamuis ipſe demonſtrauerim, ſenſum omnem eſſe quoquo modo tactum, diuerſis actum modis in organis diuerſis. Nec tactu molliores, vt dicunt Peripatetici, licet parum ſibi conſtantes, ſemper videas ſapientiores: ſed eos, qui cerebri cellas melius formatas habent, ſpiritúmque tenuiorem, ac puriorem, facilem pati, ac moueri omni motione: quæ non interrumpatur à fuliginibus interuolantibus, nec à celerrima Spiritus deficientia, eiuſdem exhalatione ſubita eueniente continuo, ſicut accidit prauè reminiſcentibus, tenuiſſimiſque hominibus.

Minor propoſitio, ab arte mirifica hominis.

Sed è contra inuenio in homine tantam ſane Diuinitatem: quòd cùm neque pilis, neque plumis, neque ſquammis coopertus ſit, nec armatus cornibus, & dentibus, & roſtris, & vngulis, ſicuti belluæ; ac naſcatur imbecillimus, ita vt nec moueri

poſſit; nec mammillas prenſare: ſed iners, vilis, plorans, nudus nil ſibi auxiliari valens, neque moueri, ſicut cætera animantia: modico tamen poſt tempore tanta ſapientia donatus euadit, quòd domat omnia animalia, ſeipſo potentiora vincit; imperat leonibus, elephantis, auibus, piſcibus; omnibuſque vtitur: & de eis ſibi ſeruit, & nullis ipſe ſeruit: efficit ex illis ouilia, greges, armenta, ea conſumit, veſcitur; vtitur carnibus, fructu, pellibus, cornibus, oſſibus, & viribus eorum, & motu, equitando, venando, currus ducendo, piſtrinóſque. Et quidquid libet facit de illis, deque toto inferiori Mundo; ita, quod eorum quaſi Deus apparet. Domat enim metalla, efficit arma ex eis, & inſtrumenta vincendi lapides, montes, terram, arbores; & ex eis efficit domos, ciuitates, arces, viridiaria, ſyluas, & hortos ex arboribus, & herbis; fruitur cunctis rebus adeò mirificè, quòd animal nullum rem minimam ex his vnam facere nouit.

Preſſius argumentum ab arte.

Ars autem hominis ſic mirabilis eſt, quòd benè oſtendit Diuinitatem in nobis. Ambulat homo per mare, ſicut per terram; domat Oceanum, & Ventos; ambit terram nauigio: Nautica cartha, & magnete ſe ipſum in tenebris regit: nouit ſidera, & terras, quorſum vadit. Tonat in bello bombardis, & archibugiis inſtar Iouis: obedientiam ab equo exigit celebrem ad quemcumque actum: Orbem occupat, ſubiugat, peragrat, intelligit, videt, regit, tanquam Deus ipſe ſit inferioris Mundi.

Confirmatio prima ex pyrotechnia.

II. Verùm Ars tractandi ignem; qua domat metalla, totque parat inſtrumenta artium cunctarum, belli, & pacis: ſe calefacit: dapes coquit: condit ſale, & pinguedine ferarum, & arborum, tanta profecto induſtria. Et de nocte facit diem in ſuis habitationibus. Res quidem nulli conuenientes animanti, excepto homine; quamuis manus Simia, & Vrſus habeant, ſed non adeò induſtres, quia Inſtrumenta ſunt animi diuini ſcientis vti: vtique ſignum eſt, mirificè indicans hominis quaſi Diuinitatem.

Confirmatio ex ſcriptura.

III. Sed Scriptura deinde, qua homo futuris, & abſentibus, in cartha ſuas ſignificat cogitationes, & doctrinas, leges, dans linguam doctiſſimam rebus inanimatis, longe magis oſtendit pius diuinæ excellentiæ humanæ. Et longe magis lingua, quam horologio dat ad diſtinguendum, & ſignificandum, ſicuti, & quæ in ſphæris efficiuntur cæleſtibus: vt omittam interea, quòd quidam volatiles fecere columbas ex inanimata materia, & aquilas, & ſtatuas mobiles, vt pridem in Germania. Et alij non ſolum Deo Duce, ſed paratis ſibi alis artificioſis in æthera volarunt, vt Dedalus, & nuperrimus Calaber. Nec longè abſunt ab hac arte portentoſi funambuli.

Confirmatio ex Aſtronomia.

IV. Sed longe mirabilius eſt abſque alis in cælum ſe ſe attollere: ſignare in eo Aequinoctia, & Tropicos, & ſtellarum ordinem, ma-

gnitudinem, diſtantiam, & curſum, & influentias ipſarum particulares: & aliis prædicere, quando erit Ecclypſis luminarium, quadrati aſpectus, ſextiles, trigoni, & configurationes variæ, & magnitudines, & durationes; & pluuias, & ventos, & prælia, & penurias, & mutationes in terra, & in mari, & in aëre, tam mira ſagacitate. Indicium profectò maximum, quòd pertineat ad nos cælum, quòdque ſimiles fœlicibus illis ſimus intelligentiis, quæ ſurſum inhabitant, cæleſtiaque curant.

Confirmatio quinta ex animaduerſione exorbit. nua rum. Vide b rua tiones Abrachis, Timocharis, Hipparchi, Menelai, Ptolemæi, Albategnis, Arzachelis, Pro fati, Alfonſi, Peurbachi, Regiomontani, Copernici, Tyconis; mirabere hominis diuinitatem.

In eo autem maximo cum ſtupore hominis Diuinitatem admiratus ſum, quòd quando Deus mutationis aliquid in cælo facit, ſubitò ipſe homo illud notat, nouaſque tabulas conſtruit cæleſtium motionum, eleuationum, depreſſionum, ſtationum, retroceſſionum, velocitatum, tarditatum, regularitatum, irregularitatum eorum; nouoſque circulos, & circellos, & librationes, & ſphæras, & excentricitates ad calculum inuenit, apponitque: docet, ac metitur Apogeorum mutabilitatem, figurarum ſtellatarum confuſionem, & excurrentia puncta cardinalia, aliaque id genus mirabilia, quæ prorſus eueniunt ſecundum menſuram calculi, quam ſapiens Mathematicus excogitauit. Ecquis non exclamaret in laudem humani animi; ſagacitatem adeo diuinam in ipſo conſpiciens?

Confirmatio ſexta ex metiendi magnitudinem, motum, ſitum, ratione.

Quid quando ex Lunæ parallaxi eius diſtantiam venatur, & diametrum Terræ, & ex Ecclypſi pariter Solis quantitatem metitur, & Lunæ, & Terræ ſimul: & cuiuſque diſtantiæ tantillum ſciens, totam ex tantillo venatur, demonſtratque? Nonne diuinitatem tunc ſui Intellectus pandit? Quænam, quæſo, bellua, vel minimum horum nouit? vel ludere ſaltem latrunculis, aut paruam metiri planitiem? Vel &c.

V. Operantur quidem mirifice animalia quidquid eorum prodeſt vſibus: aranea, apes cellas, aues nidos: habent Reip. & religionis quandam imaginem, vt Elephanti: ſed hæc omnia facit homo longe melius, & adeo plura, ac meliora quòd non poteſt videri niſi Deus, ſi compararetur illis. Inſpice, quæ fabricantur retia ad capiendos aues, & elaboratas, texturas, picturaſque ſericeas mulierum, quod non modo cum Aranea contendunt, ſed cum cum tota natura. Cellæ autem à cæmentariis ædificatæ, & arcæ, & vaſa, nunquid opificio Apum cedunt? Quid de nauibus, horologiis, typographia, bombardis, de equeſtri; aliiſque artibus non mireris Diuinitatem? & tamen hæc omnia rudes homines tractant. Scientiæ autem inſuper Deo ſimillimum faciunt hominem.

Confirmatio ex artificio mechanico.

Mirifica æſtimatiua animalium, induſtriaque eſt quaſi nihil ad diuinio ë hominis Rationalitatem.

At ingratus homo cæcuſque, æſtimat ſe belluis perſimilem: negatque diuinam & durabiliorem ſibi ineſſe animam. Sibi quidem, & Creatori magnam infert iniuriam quilibet Epicuræus. Quem à propria deceptione ipſa manus vendicare poteſt, quæ inſtrumentum eſt Intellectus, negata belluis: ſimiliter & vultus ere-

Confirmatio. Ab inſtrumentis coniunctis.

ctus, ſpectans in cælum, indicia ſunt manifeſta, quòd nobis animus cæleſtis inſit, aptuſque coniungi Superis, & operari in terris quidquid natura vbique oſtentat: imitarique. Alia quidem animalia collum longum habent, vt cibum ſub aquis deſuper capiant, vel ſerpentes colubros, abſque læſione, vt Anates, Cygoniæ, &c. Alià verò agilitatem ad curſum, quoniam timida ſunt, fugaque ſe defendere opus habent, aut cibum tenuiorem inquirere, vt Ceruus, & Lepus, &c. Alia viſum acutum, vt procul videant eſcam, quoniam in ſublimibus habitāt, vt Aquilæ. Alia vero alias dotes; quæ ſane omnes mortalitatem ſapiunt, ſignificantque, & aptitudinem ad conſeruationem mortalis vitæ. At homo figuram habet, atque manum, quæ ipſum dignum, aptumque àdſpirare ad cæleſtem vitam, & diuina operati opera, indicant, vt alibi oſtenſum eſt: Animumque ad talia natum; ſicut ſi videris inſtructum cythara, aut falce, dicis aptum cytharizare, aut metere: ſic manu, & vultu humano, ad diuina aptam.

VI. Illud etiam admirabilius vidi: quòd animal penè omne aliqua pollet præſagitione aliud præuidendi pluuias, vt Corui, & Boues: Alcyones verò maris tempeſtates: Formicæ hyemem: Hyrundines regionis apricitatem, &c. Sed hoc eſt quid valde exile, exiguumque, ſi reſpicias ad naturalem hominis prophetiam, quam per Aſtrologiam acquirit, aliaſque per artes diuinatorias, & per politicam prudentiam. At ſupranaturalis animalium data eſt nulli: ſolus enim homo ſe reputat immortalem, religionem retinet, cultumque Dei veri omnipotentis: ſcit, quæ Deus miſſurus eſt hominibus mala, vel bona, non ex paſſionibus aëris, aut Cæli ſed per reuelationē Angelorum & Dei: eiuſque ſagacitas talis eſt, quòd propriam intelligit immortalitatem: quodque poſt mortem ibi altera conueniat vita, & præmium, & pœna, bene, maleque factorum. Et quidem Ariſtot. impius, qui alteram vitam non agnoſcit, Paradiſumque, & Infernum pro fabulis habet, contra piam Socratis. Platoniſque philoſophiam; nihilominus affirmat prophetias Sybillarum; ſimiliter & Galenus, cui anima videtur mortalis: & quamquam eas tribuant intemperiei atræ bilis; tamen cùm atra bilis, & calor, & aër, & Cælum, ſint ſtupida, inſenſataque entia iuxta ipſorum decretum, cognitionis expertia, non poſſent cognitionem nobis lagiri futurarum rerum tam mirificam. Nec ſi ſenſu polleant exquiſito, vt Teleſio, & Hipp. & Anaxagoræ videntur, poſſent Meſſiam prophetaſſe, & ſæculorum nouitatem, vt noſtris cum Vatibus etiam teſtatur Cicero, & Plato, & Plutarchus, & alij innumeri de Sybillis; neque tot Regnorum deſtructiones, & Religiones, & Reſp. quin etiam nominatim, vt Iſaias de Cyro prophetauit. Quæ omnia tribui partis inferioris paſſionibus nequeunt, vt habetur in Metaph. ſed bene parti illius diuinæ, cui Deus influit cognitionem arcanorum ſuorum. Stel-

Hæ rationes probāt immortalitatem: priores vero diuinitatem omnes commendarunt.

Probl. ſect. 30.

Iſai.

læ quippe, & aër tot ante ſæculis præſentire, ac ſignificare iſta nequeunt, vt alibi oſtendimus, cùm præſertim arcana ſint prouidentiæ non autem prouiſarum creaturarum. Et quid dices, ô Ariſtot. quando apparent Prophetis viſibiliter vigilantibus Angeli, & loquuntur cum eis per horam, vt Zachariæ, Petro, & aliis, ac nouiſſimis Sybillis, Catharinæ, & Brigidæ euenit? Numquid hoc extra ſe facit ſolida atra bilis, quæ intus poteſt tantum: itidem & pauca? ſi negas hiſtorias: euentus, & rei natura te condemnat, vt in cap. 11. 13. 14. & 16.

Argum. 2. Rationalitate intellectiua, & vera Religione ſuper ſenſitiuam æſtimationem animalium longe præſtantiore, ſicut proprium ſupra metaphoricum.

VII. Vidi etiam omnibus prope belluis aliquem ineſſe vmbratilem diſcurſum ſenſitiuum, non autem mentalem; aliquamque ſagacitatem prophetalem, & quaſi Religionem naturalem, circa res pertinentes ad mortalem vitam tantummodo, non autem ad immortalitatem. Aliter enim contemnerent cibum, & coitum, & ſeipſas, totamque mortalem vitam, vt facit homo deditus Religioni, & contemplationi. Hoc ergo indicium eſt magnum, homini immortalitatem conuenire. Natura enim non dat curam ſuperfluam, & continuam anxietatem illius rei, quæ non conuenit illi, cui dat eiuſmodi curam. Profectò infæliciſſimus eſſet homo ſupra belluas, viuens perpetuò ſub timore Inferni, & ambitione Paradiſi, ieiunando, affligendo ſeipſum, inquirendo, colendoque Deum, & legibus ſe ſe aſtringendo; niſi aliud ſibi bonum conueniret, quàm quod brutis: quæ hac vita fruuntur expertia ſollicitudinis tantę, liberaquæ ſpe, metuque inani.

Argum. 3. Ex Religionis promiſſis, & aſſecutione non inani.

Nec bona tēporalia ſufficientia ſunt Religionis præmia. Religioſus enim contemnit corpus, & honores, & delitias, & rem, vt contempletur, colatque Deum. Omnis autem ſcientia eſt Religionis particula; ac partim hoſce effectus quęlibet contēplationibus efficit. Nec ſceleſti, ignarique decepti tantùm hoc munus obeunt, ſed ſapientiſſimi hominum, & optimi. Contemnere igitur hanc vitam propter fiduciam in altera meliori, cùm vanum non ſit, affirmandum eſt euidens noſtræ immortalitatis indicium.

Ex humoribus, ſenſualique portione animæ Religionis ſtudium inſurgere haud quaquam poſſe: Nec probationes eius aliunde, quàm à Deo.

Nec quidem caliditas, tenuitaſque ſpiritus attrabilioſi hoc vanum in nobis conſilium ingenerare poſſet. Nam veri ſapientes id conſulunt, operanturque, non autem ſophiſtæ: Item pii, iuſtique, non autem impij. Et illi dicta ſua comprobarunt miraculis, & ſanguine, & manifeſtis experimentis, & alloquutione Superorum. Nec inuenias qui velit pro Ariſt. dogmate, aut Galeni, mortem ſubire; ſed pro Chriſto, & eius nouo & antiquo Teſtamento millies mille. Et quanquam alij Legiſlatores falſò ita ſibi compararunt fidem, & amorem populorum, quòd multi pro eis ſubeunt mortem: : ſubeunt quidem ſolùm in quantum credunt, veram eſſe Religionem alterius vitæ; ex quo innoreſcit, quòd à quocunque alta veritas prædicetur, vires mirificas habet ad conuincendum iudicium humanum

& ſic Religio vera ad euidentiam ſuæ credibilitatis erigendam: mendacium verò ſubſiſtentia, atque certitudine eiuſmodi caret.

Quapropter inquam, quòd cùm omnis rerum ſenſus, & ſcientia ſit quidam ſplendor, vel opacatus, lucis primæ ſapientiæ, idcirco animalium cognitio indidem dependens, noſtræ aliquo pacto ſimilis extat: Itaque habent quodammodo Religionem, prophetiam, medicinam, militarem, Rempub. (& vt Lactantius, Oſius, Plutarchus, Porphyrius, aliique aſſerunt, ſenſualem diſcurſum, quem S. Thomas vocat æſtimatiuam) ſed ità valde inferiores noſtris, quòd debent vocari metaphoricè, quippè relatio his eſt omnibus ad præſentem modò vitam. Heliotropia herba Solem colit, & cum eo amoroſè gyrat; oliuæ, & tiliæ, ſalices, & lupini comas ad Boream vertunt dum Sol ad Tropicum Cancri properat; & cùm eò peruenit, conuertiturque ad Auſtrum, ipſorum quoque comæ vertuntur in Auſtrum. Multæque ſequuntur Lunæ motum, ſeu longitudinalem, ſeu latitudinalem; & folia diebus creſcentis Lunæ pares creſcunt numero, & cum decreſcente minuuntur. Sic aliæ aliarum Stellarum: & lapides, & belluæ, cum eis ſympathiam habent. Porrò Elephanti Lunæ genuflectunt, & ſe lauant à coitu, quaſi luſtraturi. Et Apes æſtimandæ ſunt Religionis vmbratilis participes, quando & fucos habent quaſi Sacerdotes; & excubias, & intimationes ad dormiendum, ſurgendum, & operandum: Formicæ in interluniis ferias. Sunt animalia, quę colorem mutant augentque creſcente luna, & deficiente minuunt, in India. At ergo iſtorum vmbratilis religio extenditur tantùm ad præſentis vitæ commoda: alioquin nobiſcum communicarent in tanto negotio, ſicut nos cum Angelis. Item propter partum, & coitum omnia miſſa faciunt, ſpernuntque. Senſu ergo, ac ſenſuali paſſione ad iſta ducuntur (quidquid indoctè fabuletur pro eis Mahometes.) Agnoſcentes Aues Solis beneficium, qui ipſos ad propria excitat opera, & timores tenebricolæ noctis expellit, ei arrident canuntque: Elephanti verò amant Lunam, quę ipſis noctu ſuas ad operationes lumen præbet. Idem Lepores forte faciunt, quia nocturni ſunt: Herbę verò conuoluuntur ad ſidera tanquam propter voluptatem, quam in ſe percipiunt ab ipſorum radiis eas penetrantibus; & propter quaſi ſenſum, qui in eis excitatur. Sed nequaquam aſſerendum eſt inuiſibilis Mundi Monarchæ ineſſe in eis notitiam, aut amorem, niſi per hyperbolem, ſicut Hier. & Tho. dicunt; *Omnes creaturæ ſentiunt Creatorem imperantem: & Amant pluſquam ſe ipſas.* His enim donis mouentur ad opera omnia, concurrente Deo intrinſecus ad eorum actiones cunctas. Omnia namque ſunt à Deo, per Deum, & in Deo: Et propterea Eccleſiaſtes cum numeraſſet Elementa, & omnia opera Dei, ſubdit; *Omnia hæc viuunt, & in neceſſitate obediunt ei.* De his in c. 9.

Et hæc cogitans, eorum incuſaui zelum ſcientiæ inopem: qui ne-

Argum. 4. Ex differentia veræ Religionis, & rationis humanæ à brutali, vmbratili, caducaque.

Triplex cultus declaratus in cap. 9.

M. Alb. in lib. de homine ſenſum guſtus, & tactus dat plantis: vt olim Pythag. & Niphus poſt 8 in Matt. 1. 2. q. 109. art. 3.

Negare manifeſtas Veritates, eſt ſuſpicionem de incertis nutrire. Eri in meū in ſua confirmare opinione.

gant diſcurſum ſyllogiſticum (vmbratilem (brutis, poſitum à D. Thoma, & Baſilio, & Lactantio, & Ambroſio, & Philopono, Themiſt. & Auicen. & Ariſt. in 1. Metaph. vbi etiam D. Thomas probat, quod omne animal habens memoriam, habet prudentiam, quæ abſque diſcurſu, vel ſenſitiuo, non eſt; qui vocatur æſtimatiua: & qui negant Religionis elephanticæ analogiam, & prædictionem, quaſi prophetiam, auium, nè forrè cogantur eis rationalem immortalem animam concedere: Vnde Macchiauelliſtæ implentur malitia, quia negantur eis manifeſtæ veritates. Et dixi, Si concedunt qualemcumque prophetiam naturalem brutis, cur non etiam, conſimilem rationalitatem ſenſualem, & vt ſupra diximus, metaphoricam? In Iob. cap. 38 dicitur. *Quis poſuit in viſceribus hominis ſapientiam? Et quis dedit Gallo intelligentiam?* & nunquid non rectè dicit Eccleſ. 1. *à Deo prima ſapientia eſt omnis ſapientia, quam effudit ſuper omnia opera ſua*; Quod ſi ita eſt, ſimilis eſt in cunctis proportionaliter. Diuinitas ergo hominis ex horum proprietate, & aliis principiis venanda eſt, vt facimus nos; & non à negatione alienæ entitatis. Immortalitas vero iam ex eiſdem patuit.

Argum. 5. Ex Dei cum homine commercio, & amicitia, & reuelatione probanda in c. ſeqq.

VIII. Verumenimuero argumentum Ieſu Chriſti contra Sadduceos, euidenter conuincit ſuper omnia efficaciſſimè immortalitatem animorum. Si enim Deus Moyſi ſe manifeſtauit dicens, *Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob*, exiſtimandum omnino eſt Abraham, & Iſaac, & Iacob viuos eſſe. Secus enim dedecus, & probrum Deo eſſet, vocari Deus non entium, & mortuorum. Hoc autem valet ad omnes. Cùm enim declarauerit ſe Deus hominibus patrem, ac Deum ipſorum: ignominioſum eſſet ei dici Deus, & pater illius entis, cui breuiſſimo tempore conuenit in vita manere: at poſtea in morte permanendum eſt in æternum. Quod autem Deus ſe ſe hominibus ita declarauerit, in ſuperioribus oſtendimus, & inferius magis patebit: Quòd ſcilicet id negare maior eſt impudentia, quam negare Romam in Mundo eſſe. Dauid quoque iſt hoc argumentum perpendit, cum dixit, *Domine quid eſt homo, quia innotuiſti ei?* Et profectò idem argumentum perpetuum bellum geſſit in animo meo: & vires vehementer exercuit in conſiderationibus meis. Dicebam enim: Quid noſtri indiget Deus, quod ſe nobis velit manifeſtare, & inſuper fieri homo? Sed contemplatus deinde, quòd Deus fecit Mundum, cuius non indigebat, tanquam indigeret, & tot lapides, feras plantaſque fecit, tanquam illarum indigens, cùm non indigeret, ſed tantum propter ſuam ingenitam bonitatem: quæ non inuidet eſſe rebus, quas nouit poſſe eſſe, etiam intra ſuam infinitatem, ſed omne quod vult eſſe, ex poſſibili deducit ad actum, iuxta menſuram ſuæ poſſibilitatis in mente ideali Altiſſimi præuiſæ: ſic negandum minimè itidem eſt, quòd hominis nihil indigens, ſe tamen homini oſtendat (ſed de hoc rationes plures in Metaph.

Argumentum à reuelatione roboratur.

quo-

quodque hominem, relinquentem cultum veri Dei, permiſit Deus ſeruire lapidibus, & ſerpentibus, viliſſimiſque rebus, vt agnoſceret, quid intereſt Altiſſimo ſeruire, ac rebus abiectis. Ac deinde miſericordioſiſſimè eidem omnia mala experto, opem tulit. Religio analogica ergo beſtiarum eſt ſeruire creaturis, melioribus ſe, à quibus mortalia conſequuntur bona. Hominis verò Creatori, à quo etiam immortalem ſperat fælicitatem, quam nulla cratura dare poteſt, quin neque immortalitatem, vel fælicitate carentem.

Præterea graue argumentum pro hominis immortalitate in Philoſophia noſtra ſcripſimus. Nullus effectus ſuper ſuam cauſam eleuatur. Si igitur Anima humana eſſet *elementorum temperie:*, vt Galenus affirmat, plurimique Peripatetici, aut *harmonia*, aut *ſanguis*, aut *forma materialis*, aut *aër ſpiratus*, vt alij dicunt, aut ſolummodo *Spiritus calidus tenuis ſenſitiuus* Teleſij (licet is etiam addat *Mentem à Deo immiſſam*) *ingenitus à Sole*: Nequaquam poſſet homo intelligere pluſquam elementa, & Solem, nec appetere rem infinitam, neque ſuper elementa; vt experimur in brutis; quæ aliud non attendunt, quàm præſentem conſeruationem, nec erigunt ſe ad contemplationem ſenſui ſuperiorem. Sed homo non ſolum intelligit Elementa, & deinde Solem, ſed vagatur ſuperius, & deinde magis ſupra cælum, & adeò ſuperius imaginatur, quod in infinitum excurrit. Vnde Democritus, & Epicurus, qui immortalitatem negant, nihilominus affirmant eſſe infinitos Mundos extra Mundum noſtrum. Iudicium profectò euidens, quòd anima ſit ſpiraculum, & ſcintilla, & genus, (vt Apoſt. dixit) *infiniti Dei*.

Argum. 6. Pro hominis immortalitate ex immenſitate intelligentiæ.

Porrò verè extenditur iudicium Intellectiuum ad hæc extra cælum infinita: ſicut Senſus Viſus ex imagine Stellarum intromiſſa oculis extenditur vſque ad Stellas.

Act. 17.

Nec, vt Ariſt. docet, vana imaginatio eſt hæc. Etenim ex ſimilibus ad alia ſimilia ſyllogiſticè procedere in infinitum, non eſt opus caducæ, vanæque rei, ſed intelligentiæ altiſſimæ: quæ eouſque ſe ſe erigere poteſt. Hoc autem in Mathematicis menſuris palam fit: vbi huiuſmodi argumentatione arcana, natura, magnitudo, ſitus, motus, periodi, aliaque reconditiſſima Cæli, & Mundi attinguntur. Non ergo vanitas eſt, ſed diuinus animæ effectus. Et licet multa falſa imaginemur in hac extenſione: tamen extenſio non eſt falſa. Nam verè extenditur ad infinitum, quodcumque ſit, infinitè Imaginatio. Non enim vanitas noſtra poteſt plura inuenire, quàm natura habet: cogitamus ergo hæc ſub infiniti Dei lumine. Igitur cùm homo ſupra Solem, & ſupra Mundum ſe ſe erigat, Anima eius non erit effectus elementorum, & Solis, ſed cauſæ longè ſuperioris, & infinitæ.

Argum. 7.
Ex vniuerſalis, temporalis, & entis notitia.

Idem probatur ex intelligentia præteritorum, & futurorum, & vniuerſalium, & Idæarum; quæ non poſſet conſiderare ſenſus materialis, huic, & nunc alligatus organo, hoc tempus pro ſua durratione habens, & has ſingulares entitates pro ſua notione. Cùm ergo circumdet omnia tempora, & omnia corpora, & vniuerſalia faciat, & ſapiat ſempiterna, non corruptibilia, ad vniuerſalis Cauſæ æternæque pertineat genus, & gubernatum, oportet.

Argum. 7.
Ex immenſitate voluntatis.

X. Idem oſtendit immenſitas humani appetitus, cui non ſufficit prædium, atque domus vna, neque Regnum vnum, neque tria, neque mille; & quò plura poſſidet, plura cupit. Verumque ac dignum fuit Alexandri Magni deſiderium poſſidendi Mundos alios, quos Democritus reperiri prædicabat; magnanimiterque ſuſpirauit, quod neque vnum ipſe ſuæ adhuc ſubiugauerat ditioni. Indicium euidentiſſimum, quòd bonum mortale, finitumque nullum, ſit adæquatum voluntatis humanæ obiectum: ſed ſolummodo Deus, bonum æternum, immenſumque. Quamobrem quique ſapientiſſimi intelligentes, ſe non poſſe caducis ſaturari bonis, finitiſque: conatu ſummo inueſtigare Deum, infinitum Bonum aggreſſi ſunt: Ideoque contempſere vxores, filios, venerem, bacchum, & rem familiarem, omnemque voluptatem miſſam facere, vt inuenirent æternum Bonum; quod omnis appetit Anima; procuratque ſibi per libros, ſtatuas, ędificia Ciuitatum, & Turrium, & Pyramidum, & Templorum, per famam, & legem, aliaque huiuſmodi, quæ immortalitatem promittunt: ſed cùm ſint & ipſa hæc caduca, decipiunt. Sapientes autem, piique ſoli, per Deum, ac in Deo æterno æternari modò ſe poſſe agnoſcentes, ipſum agnoſcere, ſatagerunt, & adorare, & admirari, laudare, & obſecrare, Hinc extat religio, quæ eſt ipſamet vera ſapientia, teſte Iob. *Colere Deum ſapientia eſt*: & Dauid. *Initium ſapientiæ eſt timor Domini*. Idem enim eſt timor Dei filialis, ac Religioſitas in ſacris Scripturis: quæ in ſolo Deo contentam facit Animam.

Ex proprio deſiderio qui negant, ſimul probant ſui immortalitatem.

Hem ſceleſti Macchiauelliſtæ (exclamare cæpi quando hæc conſideraui) credite ſaltem vobis ipſis, dum quæritis Regnum, & Dominium, quo vos æternetis immortaliter, verè vos eſſe immortales.

Argum. ..
ex poteteſtaiuo Animæ.

Idem poteſtas animæ demonſtrat, quæ nullis corporis cedit tormentis, & doloribus, nec Tyrannorum metui, & blanditiis, vt Attilius Regulus, Sceuola, Ariſtogiton, & alii ſunt teſtes: nedum Martyres Chriſti. Si autem Anima corporea eſſet, vel corporis harmonia, aut temperies, ſtatim vinceretur corporeis malis interemptiuis, &c.

Argum. 9.
Ex pudore.

Nil mirabilius feciſſe videtur Deus, quàm in pugillo cerebri Animam includere vaſtiſſimam: quæ ſuper omnes, ſi eſſent, Mundos intelligit, appetit, capit, & poteſt, vt in Metap. Ergo hic non eſt verus locus animarum, ſed apud Deum.

Prætерea Verecundia, & Pudor, quæ vilis paſſio non eſt, vt indoctis apparet, ſed cuſtodia contra vilitatem, & mortalitatem, manifeſtè indicat, hominem Angelica excellentia, atque immortalitate ſupra elementa, ſupraque bruta præſtare.

Siquidem non modò verecundamur de peccatis contra legem, ſeu rationem diuinam, & naturalem, & humanam, quaſi à rationali in brutalem naturam viſi cadere: ſed etiam de parentela infami imò de abiecta, & paupere, & de patria vili, quin de rupto calceo, de camiſia ſordida, de verbo inepto, dante aliis occaſionem peccati, aut vilipendij; hinc omnem impotentiam, omnem ignorantiam, omnem malitiam in ſe exhorret, aut tegit; & vilitates politicas, & morales, tanquam ſuam excellentiam dedecorantes, Mens odit humana. Quo circa ad mortem pro honore pugnat, quaſi honos propriæ excellentiæ ſit pluſquam vita corporis, & eſſe. Id quod elementa non faciunt, nec bruta, niſi vmbratili modo. Leones de fuga, & Simij de contemptu videntur verecundari propter vmbratile participium primalitatum. At inſuper homo verecundatur de cibo, & potu, tanquam de teſtimonio mortalitatis: cibus enim medicamen eſt contra mortem indiuidui; propterea homines non palam, vbi poſſunt, ſed intra domum manducant, & bibunt, præſertim Sapientiores, & Religioſi. Magis autem de ſtercoris, & ſputi, & vrinæ, & aliorum excrementorum emiſſione, quoniam mortalitatis ſunt, & ſorditiei, & abiectionis ſigna. Maximè verò de coitu, quoniam mortalitatis ſpeciei eſt medicamen. Horum nec elementa, nec bruta verecundiam habent; ergo ab iſtis principiis mortalibus pudorem non contraxit homo, ſed aliundè Mens ipſi diuina ineſt, immortaliſque: proptereàque moleſtiſſimè fert abiectæ, mortaliſque vitæ non conueniens ſibi conſortium; non enim odiret, quod naturale eſt, nec puderet. Præterea etiam cùm à nemine videtur homo, proprias imperfectiones conſiderans, verecundatur, & dolet: & cum malè cogitat, aut malè operatur, aut malè patitur, mirificè, ſupra quàm paſſio fert, ipſe ſibi paſſionem facit, & diſplicet. Siquidem vt Horatius ait.

,, *Stat contra ratio, & ſecretam gannit in aurem.*

& Cicero. *Nullum theatrum maius conſcientia &c.* Hoc autem ab Elementis non habemus, quæ non iudicant de culpis; ergo à diuiniſſima Cauſa, longè præſtantiſſima, quæ maculas omnes in excellentiſſima ſui imagine abſtergendas, puniendaſque decreuit.

XI. Verumtamen ego Intellectus humanus fluctuans, argumentum nullum certius, ſenſatumque magis, inueni, quàm ex- Argum. 10.
perimentum aliorum, atque meum circa Angelos. Nam Ex apparitione

Angelorum &, Animarum, quæ infra probabitur &c.

vulgus me dubium fecerat, dum plurimi, quos ego non videbam, ſe vidiſſe has creaturas affirmant, ac Ariſtot. eas negat. Poſt examinatas multorum factas apparitiones, dixi. Si Dæmones nobiſcum tractant, nos quærentes decipere; Angeli verò iuuare; veriſſimum eſt, nos eſſe immortales, ac poſt mortem ituros eſſe in ſocietatem illorum, aut iſtorum; prout illis, aut iſtis nos per opera, & affectus reddidimus ſimiliores. Terra quidem deorſum vadit, ignis ſurſum: ergo & anima illuc, vbi ſuam habet cognationem, cùm ſit extra locum ſuum. Quapropter exiſtimani veras hiſtorias eorum, qui Angelos, & Diabolos, & Animas defunctorum ſub aliqua ſpecie vidiſſe, & alloquutos eſſe firmiter teſtantur.

Argum. 11. Ex bonorum, & Sapientum teſtimonio, ſupra teſtimonium ſcelestorum & ignorantium.

XII. Tandem certitudo maxima, quam viri ſancti habent de Animæ immortalitate; quam & miraculis, & reuelationibus, & mortis cupidine oſtentant, argumentum eſt efficaciſſimum. Non enim æſtimare licet, Deum permittere, quod decipiantur homines quiquem ſapientiſſimi, ſanctiſſimi, & optimi in Mundo per illuſiones: at curet tantum, vt non decipiantur impiiſſimi Epicuræi, & Macchiauelliſtæ: & genus hominum hoc, quod eſt Mundi peſtilentia, attingat veritatem: quod verò eſt ſanitas, & fælicitas Orbis terrarum, corruat in falſitatem.

Ex errore, & inconſtantia Ariſt. confunditur Machiavelliſta, negās cum Ariſt. Religionem, & Animorum multitudinem immortaliū. Lib. 1. & 2. de Ani.

XIII. Argumenta autem Ariſt. pro Animæ immortalitate, aut non extare, aut vana eſſe, aliquibus etiam Peripateticis viſa ſunt, adeò quòd me in contrarium potius adigebat, ſicut Caietanum, & alios Græcos, & Arabes, & Latinos. Et poſito, quòd ſit verum fundamentum eius, non concludere. Ait enim: quòd quia Anima habet operationem non communicantem cum corpore, quod eſt intelligere, contingit ipſam ſeparari, ſicut incorruptibile à corruptibili. Et tamen probat, nunquam ſine phantaſmate poſſe intelligere, nec poſſe non eſſe formam corporis. Nec (addo) ſi abſque illis intelligat, ſit incorruptibilis, ſed tantum ſeparabilis. Nam quia nauta habet aliam operationem, naui non communem, poteſt ab ea ſeparari: ſed non propterea eſt incorruptibilis; Et ſpiritus quidem corporeus inſidet, vt nauta, & tamen in aërem euaneſcit. Nec quia intelligit vniuerſale, ſit aliud à ſenſu corruptibili. Nam vniuerſalis notitia eſt puerorum & à longe aſpicientium, & ſingularitates diſcernere neſcientium. Ideo illi appellant omnes homines patres; Et iſti à longè viſum Socratem, dicunt eſſe animal, & hominem, & poſteà propè, Socratem. Vnde S. Thom. in. p. probat Deum, propterea cognoſcere ſingularia, ac minutiſſima omnia, quoniam cognoſcere vniverſale, eſt confuſum, & diminutum: & omnis philoſophia, & Angelorum, & Dei cognitio intellectualis, probant poſſe intellectum particulariſsima, & minutiſsima percipere, & in hoc ſapientiorem eſſe. Intellectio vniuerſalis ideantis indicat immortalitatem;

Ariſt. hoc negat, ſolúmque vniuerſale ideatum proprium pueris, & brutis, agnoſcit: quod nihil eſt, aut poſterius rebus: vt alibi ipſóque, probauimus, teſte.

Nec datur intellectus actiuus ea ratione, quòd in artificiatis aliud agit, aliud patitur; vtque vniuerſale ſpolietur particularitatibus: nam in naturalibus idem agit, & patitur calor, & ignis quando ſurſum ſe mouet. Actio tranſiens requirit paſſum diſtinctum, non autem Actus, vt in phyſ. probatum eſt. Nec vniuerſale realiter ſeparatur, ſed ſentitur ſimilitudo abſque diſſimilitudine, vt pomi odor non viſô colore; quæ eueniunt non ex actione alicuius ſubſtantiæ abſtractæ (vnde Peripatetici multi concludunt falsò vnitatem intellectus omnium hominum.) Sed ex natura organorum diuerſimodè affici aptorum: & ex parua impreſſione ſingularitatum, in quo differunt; & multa vniuerſalitatis, in quo conueniunt, vt etiam Durandus, & Scotus aduertere, de quibus vide Metaph. Quapropter logicalia, & vana videntur, quæ dicunt de Anima immortali, intellectu abſtracto, vnico propterea in cunctis hominibus, Alex. & Themiſt. & Simplic. & Philoponus, & Auer. & Auic. Peripatetici. Nos verò adduximus argumenta ſenſata hic, & alia multa in lib. de Senſu Rerum, & in Metap. & in Quæſtionibus Phyſicis, ex experientia certa manantia: quæ me, atque omnem intellectum conuincere debent de multitudine, & immortalitate Animarum.

Vnde reſoluuntur argumẽta Lucretij & Galeni, & Peripateticorum contra immortalitatem animæ humanæ.

Omnia verò argumenta, quæ Animæ mortalitatem ſuadent Lucretio, & Gal. & Peripateticis, facilè noſtra Philoſophia ſoluit, dicendo, quòd Anima, quam Deus infundit, inſeritur Spiritui animali corporeo, tenui, mobili, ſenſitiuo, eius vehiculo, (vt S. Auguſt. Ambroſ. Lact. Greg. Nyſſ. & D. Thomas etiam docet) totum verò deinde corpus poſſidet, ſicut lux aërem; non dependendo à corpore; ſicut lux informat aërem non dependendo ab aëre, vt S. Ambroſ. docet in libro de Bono mortis. Eſt enim infuſa & nõ cõfuſa Mẽs corpori, & Spiritui animali, quo tanquam inſtrumento vtitur, vt ipſe dicit: & dum maculatur iſte ſpiritus corporeus, vel decipitur, vel in rabiem agitur, aut ebreitatem, vel furorẽ, (ex quibus affectibus probat Gal. & Lucr. Epicuræus, Animæ mortalitatem) Anima, quæ in eo indita eſt, patitur & ipſa eoſdem affectus; quamquam enim ſit immortalis, eſt tamen paſſibilis per aliud patiens, cui inuoluitur. Itaque omne argumentum petitum à deceptione, obliuione, diminutione, augmento, & paſſione, quæ mortalitatem oſtendunt; ſoluitur attribuendo has paſſiones Spiritui illi inſtrumentario per ſe; Menti verò à Deo immiſſæ, per accidens. Non ergo Galenus tantopere ea torqueatur ratione, quòd Cicuta occidit Hominem, vnde arguit Animam eſſe calidam temperiem: Spiritus enim corporeus affligitur, moriturque ſolus. Anima verò non

Ad Gal. arg. in l.b. de plac.

potens abſque illo regere corpus, diſcedit à domo diruta, vbi amiſit commoditatem habitandi. Anima autem non dependet in eſſe à corpore, cui eſt infuſa, vt ait Ambroſ. ſed non confuſa, ſed in ſic operari. Nec Lucretium conuincat labor, dolor, tædium, ſomnuſque contra immortalitatem; hæc enim paſſiones ſunt Spiritus animalis, vt dictum eſt, per ſe; & Theophraſti anxia quæſtio, itidem ſoluitur; de quo alibi &c.

Ad Lucr. arg.

Ad Theophr. in q. phyſ.

A gum. neceſſarij. Appendix.

Probatio quòd Anima non habet contrarium.

Animam eſſentiari Poteſtatiuo, Cognoſcitiuo & Volitiuo, etiam Theologi maiores ſenſere.

PRÆTEREA quæcunque moriuntur, aut habent contrarium, à quo corrumpantur, aut ex contrariis componuntur, in quæ diſſoluantur: aut ſunt corpus, quod diuiditur, & perit, ideſt per alia it corpora, comminutum in fruſtula: aut accidens ſunt: aut formæ elementationis, quæ corruunt: aut annihilantur, corruente elementatione, & ſubiecto. Mens humana horum nullum eſt: ergo non eſt mortalis.

S. Aug. 10. trin. c. 11. M. p. Ten. d 3 D. Bernard Damaſ de fide. ort. lib. 2.

Probatur minor. Eſſentialitates, ſeu Realitates, ſeu Primalitates, quibus eſſentiatur Anima, ſunt Potētia, Sapiētia, & Amor; Sed hæ nō habēt cōtrariū: ergo, nec Anima habet contrarium. Probatur minor. Anima enim omnia poteſt, omnia ſcit, omnia vult. nec quid piam ſuo poteſtatiuo, aut cognoſcitiuo, aut volitiuo contrariatur. nec ab aliquo nocetur phyſicè per ſe, quo minus poſſit, ſapiat, & velit: ergo. Præterea poteſt, ſapit, & vult omnia contraria, calorem, frigus, humidum, ſiccum, cœlum, & terram, motum, & quietem, &c. corporea, & incorporea: ergo nullis eſt contraria, ſi omnia percipit. Hoc enim non inde fit, quòd ex eis componitur, vt putat Empedocles, & Galenus: alioquin extra illa, ſciret nihil imò nec illa, cum ſint ſciēciæ expertia, darent animæ, dum componuntur, vt ſciret; poteſt autem ſcire omnia; non ergo propter hoc quod componitur ex omnibus; Sed quia eſt imago, & ſpiraculum Factoris omnium, corporeorum, & incorpoeorum, vt Metaphyſ. docet: & mox patebit: ergo &c.

Reſp. ad obiect.

Opponuntur quidem Pontentiæ, Sapientiæ, & Amori, Impotentia, Inſipientia, & Diſſamor. Sed iſta non ſunt oppoſita actiua, ſed negatiua, vel priuatiua; quæ non ſunt, nec agunt, nec ſunt, niſi alio deficiente, vel præinſunt ex participio Nihili, quod non agit in rem factam, quam terminatiuè, non deſtructiuè, circumdat. ergo non datur contrarium Animæ deſtructiuum.

Reſp. ad aliam obiect.

Cum autem obiiciunt, Animæ contrarium, quoniam nimio æſtu, phreneſi, delirat, nimio frigore ſtupeſcit, a labore minuitur: Ægritudine patitur in Poteſtatiuo, in Congoſcitiuo, & in Volitiuo: & mutatur cibis, vino, cicuta, vſque ad mortem: pueraſcit, iuueneſcit, ſeneſcit ſecundum ætatem: ergo corporea eſt; & & habet contrarium diſſolutiuum ſubſtantiæ, & Primalitatum, ſicut in animalibus ita in homine. Reſpondeo: quod iſtæ paſſiones ſunt Animæ, quatenus corpus informat, inhabitatque, non perſe. In corpore autem humano non modo Mens immortalis, ſed etiam ſpiritus ani-

malis inhabitat, ſubtilis, corporeus, mobilis, calidus, participio Primalitatum donatus, ideſt vi, ſenſu, & appetitu, per quos communicat ſanguini, & ſolido in corporeitate, calore, cæteriſque qualitatibus elementaribus, non tamen oppoſitis, vt vult Galenus, componens calorem natiuum etiam ex frigore, humore, & ſiccitate, alibi reprobatus. (Hunc ſpiritum agnoſcit Hip. Gal. Ariſt. Teleſ. Stoici, & alij Philoſophi. Itemque Theologi Aug. Ambr. Lactan. Chryſ. Greg. Nyſſ. Thom. Alb. & alij) idcirco alterationes corporis ſpiritum alterant, & per ſpiritum mentem afficiunt ita, vt non poſſit, hoc inſtrumento deficiente, corpus regere, & propterea languor, delirium, imbecillitas, natiuitas, augmentum, & diminutio in ſpiritu fiunt: quæ videntur menti in eſſe. Mens autem per ſe non læditur, ſed per accidens, quatenus ſpiritus tenuitas, lux, calor, motuſque læduntur: à quo ipſa recipit phantaſmata ſeu notiones, dum corpus informat: cui per ſpiritum, quaſi vinculo vitæ, copulatur, vt bene Ambr. & Teleſ. & Aug. & alij, experientia duce, docuerunt. Mens autem, cum non ſit corporea, nec qualitatibus elementaribus prędita, ſed puris Primalitatibus eſſentietur, expers mortis in ſe eſt, quippe contrario carens.

Galenus in q. Phyſ. reprobatus eſt.

Hipp. de form. fæt. Gal. in com. & lib. de facul Ariſt. 2. de gen an. cap. 5. de cauſa Mot. Teleſ. 4. & 5. de Rer. Na. Aug. 7 & 12. ſuper Gen. Amb lib. de Iſac & An & de Noe, & Arca, Lact. lib. de opif. Chryſ. in p. Theſ. hom. 11. Nyſſ. lib. de Viribus An. Thom. 4. cont. Gent. c. 20. & 47 Alb lib. de Hom & 1 Metaph. Tract. 1.

Quòd autem Mens ex puris Primalitatibus eſſentietur, ſicut Intelligentiæ cęleſtes apud Peripateticos, & Angeli apud Plat. & Genij apud Plutar. ex eo probatur. Quoniam de ratione Mentis in quantum Mens eſt, non eſt eſſe corpoream, calidam, frigidam, humidam, mobilem &c. Sic enim ſoli, & omni menti hæc perſe conuenirent: at iſtæ ſunt paſſiones elementorum & corporum phyſicorum. Ergo non mentis, vt Mens per ſe. Nec homo tam barbarus quiſpiam fuit, qui hęc de eſſentia Mentis eſſe diceret. Præterea quando Anima poteſt, ſapit, & vult, operaturque animaſticè, non per hoc incaleſcit, aut frigeſcit, aut humeſcit, aut agitatur: alioquin omnia corpora, dum caleſcunt, aut ſicceſcunt, aut mouentur, intelligerent, vellent, ratiocinarentur, ergo &c. Fiunt aliquando iſtæ paſſiones dum anima contemplatur, aut appetit valdè: quoniam communicatur ſpiritui ſuo inſtrumento mobili, calidòque, eius operatio (qui ea commotus dilatatur, vnitur, exardeſcit, minuitur &c.) ac proinde corpori. Et ſicut ab exterioribus iſta patitur corpus, ſimiliter patitur alterante Animo propter maximam vnitatem. Cum quo ſtat, quod non ſunt de ratione volitionis, & appetitionis. Tanta autem eſt Potentia Animæ à ſe, non à ſpiritu, ſolidoue, humidoue, elicita, vt etiam & ſpiritum & ſanguinem, & corpus immutet. Vnde vehemens imaginatio timentis, dum res formidabilis non adeſt, ſed ipſa per ſe imaginem formidabilem fingit, vt corpus caneſcere & mori coegerit, ſicut patet ex 4. lib. de Senſu Rerum: aliquando etiam delirare: omneſque paſſiones promit. Aliquando præſente formidabili obiecto

Probatio primi aſſumpti. Sed latius in Metaph.

ipſa minus apprehendens, minuſque imaginans, nil timet, vt nec inexpertus puer colubrum. Igitur Anima vt Mens eſt, non modò non caleſcit ab exterioribus, nec frigeſcit, nec mouetur, nec quietatur, niſi per accidens, ſic affecto ſpiritu. Sed nec ad proprios mouetur actus, ideſt ad poſſe, ſcire, & amare, cauſaliter elicitiuè, ſed occaſionaliter tantùm. Et propter hoc Platoni eſt Numerus, ſeu Ratio, ſeipſum mouens. Non enim lapis obiectus docet oculum, & mentem, quid ſit lapis; ſed dat occaſionem inquirendi quid ſit: nec pondus & arduum negotium Animæ mouendi ſe præbet vim, ſed occaſionem. Nec mulier præſertim pudica & neſcia, ſui amorem facit in amante, ſed occaſionem amandi offert. Ergo nec ad proprios actus Mentis vt Mens eſt, nec vt corporata eſt, mouetur ab obiectis, quoniam nobilior eſt illis: ſed ex ſe elicit vim, Iudicium, & appetitum.

Reſp. ad obiect.

Si quis autem diceret, Primalitates has eſſe corporatas & participatas modò, ſicut in ſpiritu animali, qui animat ſenſualiter bruta, veluti aër lucidus, ideſt ſentiens, vt loquitur S. Aug. 7. ſuper Geneſ. facile refellitur ex his, quæ dicta ſunt de religione, artibus, & diuinitate animi humani ſuper animos brutorum, infinita in intelligendo, in poſſe, & in appetendo, excedente omnia corpora, & Mundos innumerabiles, & omnia tempora, & loca, & idæata, vſque ad ideas rerum: quod non impreſſis & particularizatis conuenit virtutibus, ad hic, & nunc, & ad hæc contractis; Sed prorſus abſtractis ſuper corpora, & loca, & tempora: quæ tria coarctant Animos, impediuntque à diuinorum perceptione, ita vt omnia corporaliter, temporaliter, & localiter intelligant. Mens tamen ſupererigitur.

Animam non componi ex contrariis.

Quòd non ſit compoſita ex contrariis, in Metap. probatur, quoniam elementa contraria non conciliantur, oblita ſui, ad faciendum vnum aliud, præſertim melius ſeipſis, diſſimilliumque. Nec enim caſtigata poſſunt pluſquam vigentia, ſed minùs; quidquid Alexander & Pomponat. delirant: Nec animaſticè ſapiunt, aut volunt, aut poſſunt: quomodo ergo dabunt Animæ ſapere velle, & vigere? Præterea in quantum Anima, conſtituitur ex Potentia, Sapientia, & Amore; quæ contraria non ſunt: ſed vna res, vt probatur in Metaph. diſtinguuntur autem ratione, conceptibus formalibus, & relatione. Voluntas enim intellectus, & poteſtas animi, habent actus diſtinctos, velle, ſcire, & poſſe: tamen vna res eſt, quæ vult, ſcit, & poteſt. Et hæc Primalitas omnis eſt in illa, & è conuerſo: propter identitatem realem. Non eſt ergo compoſitio diſſolubilis ex eis, ſed eſſentatio inſolubilis, vt in Metaphyſ. exponitur.

Animam non eſſe corpus.

Quod Mens non ſit corpus interfectibile, probatur quoniam eius poſſe, & intelligere, & amare excedit non modò corpus, quod inhabitar,

inhabitat, regit, informatque; ſed etiam cælum, & terram, & mundos innumeros: ſicut ex modica quorumuis occaſione ſenſilium facere nos experimur, vt ſuprà probatum eſt. Corpus præterea inſenſatum per ſe, iners eſt, paſſiuúmque: Mens vero actiuiſſima, omniſcia, artificioſa &c.

Quod non ſit accidens innatum aut illatum, eiſdem rationibus patuit: quoniam accidens, vt harmonia, & temperatura, & motio, non egreditur extra ſubiectum ſuum nec poteſt mouere primitus: Sed moueri. Nec conſtituit eſſe ſubſtantiale: Mens autem eſſentiat hominem. Et extra Mundum porrigitur, & mouet primitus. Nam & ſi obiectis ſenſuum cietetur ad conſiderandum: tamen iſta obiecta non mouent, neque ad ſui cognitionem, nec aliorum, ſed dant occaſionem mouendi ſe animaſtico motu ad conſiderationem etiam infinitarum rerum, & Mundorum. Nec enim cauſant ſcientiam ſui: ergo multò minus aliorum. Lapis enim non me docet quid ipſe ſit: nec quid ſit Idæa eius, & Idæator & cauſas alias &c. Igitur eſt anima in corpore velut in ergaſtulo, quo impeditur, non in ſubiecto quo ſubſtentatur: & ex quo non expanditur extra: at per feneſtras ergaſtuli excitatur ad cognoſcendum, quæ Deus fecit, & Deum, longe ſuper omne corpus &c.

Animam non eſſe Accidens.

Quòd non ſit forma ex elementis, itidem probatum eſt; quoniam tunc omne opus eius eſſet corporeum, & ſuo organo particularizatum, & loco & tempore. At eius operatio tranſcendit & corpus informatum, & omnia elementa, in potendo, in cognoſcendo, & in appetendo. Hæc autem non poſſunt dare quod non habent: ergo ab elementis non datur Animæ tanta poteſtas, Sapientia, & Amor & Ars, quantos probauit ineſſe illi ſuperior ſermo. Ergo non eſt forma corporis emergens ex elementis: quibus cum ſimbolum non habet, ſed à Deo infuſa Potentiſſimo, Sapientiſſimo, & Amoroſiſſimo, cuius imaginem, & ſimilitudinem gerit, non illorum.

Animam humanā non eſſe formam ex elementis.

Præterea iraſci, ſentire, lætari, & alia huiuſmodi ſunt in nobis, ſicut texere, vel ædificare, & cytharizare, actus per certa inſtrumenta, & ſæpè incipiunt ab obiectis. At poſſe ſapere, & velle ſunt ab Anima etiam quando incipiunt ab inſtrumentis, & obiectis; quæ non poſſunt, nec ſapiunt, nec volunt: ergo nobis non communicant poſſe ſapere, & velle: multo magis quando Anima ex ſe hos actus edit exercetque. Idque facit vniuerſaliter ſine organis, vniuerſalitate Idæę, & temporum, & locorum, non particulariter, vti ſunt operationes iam dictæ organicæ, vt patet in philoſophantibus: magis autem in diuina comtemplantibus: maximè autem in reuelationibus intellectualibus Sybillarum & Prophetarum. Et hoc Nyſſ. & Ambr. contra Ariſtotelicos, formam mortalem morte ſubiecti facientes animam, doctè oſtenderunt. Eſt ergo forma extrinſe-

Quod Intell. non ſit vnus omnium hominum.

cus accedens ab infinito Deo: & propterea ad extrinſeca infinita ſeſe volendo, & intelligendo porrigens. Multò ergo minus eſt atomorum ordo Lucretianus, atomos proprios non excedens, vt Mens facit, proprios & alienos.

Nec propterea quod Ariſtoteles Mentem ideò ſeparabilem ponit, quòd nullius Corporis eſt actus, formauè, iuxta expoſitionem Alexan. Themiſt. Philop. Auic. & Auerrois, aliorumque; erit vna in omnibus hominibus, niſi ſicut Deus extrinſecus nobis, non informans, nec perſonaliter vnitus; quo non intelligimus formaliter, ſed cauſaliter; ſicuti Sole ſpecula illuſtrantur vno cauſaliter, pluribus autem luminibus ab eo receptis, indiuiduatiſque per receptionem, formaliter. At tunc per iſtum Intellectum Agentem, vt ponitur ab Alexandro, nos formaliter non intelligimus, nec habitibus ſcientiæ perficimur: quemadmodum experimur, niſi vt oculi omnium Animantum à Sole; & hoc gratis concedimus, ſi tamen in nobis Intellectus cuique ſuus inſit, quo quiſque intelligit ſub lumine Agentis; qui ſecundum S. Auguſtinum eſt Deus. Et ſic diuinitatis ſub cura Anima noſtra ponitur, quod ſignum excellentiæ ſummæ eſt. At mox nec Intellectus paſſibilis, quo formaliter intelligimus, & elicitiuè, eſt, vt putat Alexander, corporis forma corruptibilis: quoniam eius intellectio, volitio, & vis, indicant ipſius diuinitatem, excellentiámque immortalem, vt ſupra dictum eſt. Nec ergo eſt temperies Elementorum, vt ipſe vult. Sic enim Elementa non excederet inſenſata, & finita: imò nec pacto vllo ipſe ſentiret, nedum ſuprà corpora non ſentiret, intelligeretque. Benè quidem Alexander dat cuique Intellectum poſſibilem, vt ſicut experientia perennis clamat, quiſque ſuam habeat intellectionem, & ſcientiam; ſed perperam mortalem hunc facit, & ex inſenſatis Elementis.

Op. Alex.

Aug. 12. Conf. c. 15. D. Thom. p. 1. q. 79. art. 4.

Op. Auer. & Auic. 3. de An.

Auerroes autem, & Auic. propterea quod Ariſt. Intellectum in nobis intelligentem, facit immiſtum cum Anaxagora (qui loquebatur de Deo extra nos, vt alibi probauimus,) & hic dicitur poſſibilis, quoniam motiones, quas vocant phantaſmata, in ſpiritu corporeo nobis, illis verò in cerebri cellis impreſſa, ab obiectis ſenſibilibus patitur recipiendo, vndè intelligit: dicunt hunc Intellectum eſſe abſtractum, & vnum incorruptibilem, & nullius corporis formam: qui vnà cum Agente (cui ſubſtantialiter eſt vnus) depurante phantaſmata materialitatibus, nobis copulatur, & copulâ intelligimus. Sed non modò fundamentum, quo faciunt vnum omnium Intellectum, vanum eſt, in tanto negotio non illi fidendum, videlicet, quia incorruptibilia non multiplicantur numero, eo quòd materia corruptibilis eſt principium indiuiduationis: Id enim falſum eſt apud Platonicos, & Pythagoræos, & Philoſophos, & Legislatores Gentium, qui multiplicant Animas, & Angelos immateriales numeraliter; item apud Ariſtotelicos, qui intelligentias mo-

trices non informantes, pariter multiplicant: & quidem ſimiliter Aug. & Ambr. cæterique, uedum Scotus, per ſuas hecceitates, ideſt finitudines, limiteſque eſſentiarum: Ex quo enim finita ſunt Entia, indiuiduantur ſua finitate, ſiue materiali, ſiue immateriali: propterea D. Tho. nō à Materia, niſi vt quantificata finitaq; indiuiduat. At inſuper impoſſibilia poſitionē Auerr. ſequuntur; videlicet, Quidquid ſcit vnus Homo, ſcirent alij ſcientes eadem Anima: ſicut multi videntes vno eodem oculo, vnaque facultate viſiua eaſdem viderent res, vel vna viſione propterea enim multiplicat Alexander Intellectus poſſibiles. Nec quia Auer. multiplicat phantaſmata, & cogitatiuas vires, euadit. Non enim phantaſmata intelligunt, ſed intelliguntur; nec Cogitatiuæ eſt intelligere, ſed Intellectiuæ. Ergo Intellectus oportet multiplicare. Præterea phantaſmata, ſeu notiones Spiritus animalis, a quibus Anima ſolum ſpecificationem & occaſionem intelligendi habet, vt probatum eſt; eſſent in nobis, vt obiectis, non vt intelligentibus, etiamſi Intellectus ille intelligens nos ſic perſonaret, vt Perſona Verbi Chriſtum Hominē apud Theologos, (quod etiam impoſſibile eſſe probant.) Etenim ſolùm cogitaremus & ſentiremus; at non intelligeremus, ſed potius intelligeremur. Sicut Anima Chriſti opera ſolum animaſtica obibat, non Diuina: nec enim ipſa ſpirabat Spiritum Sanctum, nec creabat Animas, nec ſacramentabat Elementa, nec comprehenſiuè Deum intelligebat, licet eſſet perſonaliter vnita Spiranti, Creanti Sacramentanti, & Comprehendenti. Vt ex hoc exemplo Auerroiſtæ non gaudeant, quamuis per impoſſibile perſonatio concederetur. Item ſi Perſona diuina plures Homines perſonaret, illi Homines eaſdem res diuinitus ſcirent, non autem humanitus: Sunt enim in Chriſto duæ operationes, & duæ voluntates, vt probatur in Conc. Calcedonen. Sic ſi vnus Intellectus pluribus Hominibus copularetur, data falſa hypotheſi, quòd intelligerent, formaliter, & elicita intellectione: tunc illi Homines idem intelligerent, eandémque haberent ſciētiam, licet forſan non idem ſentirent, nec cogitarent.Ettereà idem eſſet habitus, & memoria in cunctis, vt quidquid didicere omnes Homines, ſit in vno, & in ſingulis. Nec valet fuga Auic. quòd Memoria eſt in parte ſolum ſenſitiua: tum quia ipſe Intellectus recipit per Ariſt. & eſt locus ſpecierū; tum quia ſaltem quando vnus intelligit actu, omnes viuentes idem eodem actu pariter intelligerent. Obliuio autem deceptioque nobis ponitur ex inuolutione Mentis informantis in Spiritu Animali, ſimul ſciente, à quo obiecta capit, & quo cum negotiatur. At Intellectus poſſibilis abſtractus eſt, & incorruptibilis Auicen. ergo &c. Præterea nec diſtingueretur Homo à Brutis per formam ſuam, Sed per extrinſecam aſſiſtentiam Mentis: quam propterea & Brutorum Senſibus, & Imaginationibus negare non poſſemus. Quo enim Fato, & qua melioritate no-

bis, præſertim Pueris, & Barbaris imperitiſſimis, & non brutis, præſertim Symiis, illabitur, ſi eſt in ſphera aëris, quem nos, & Bruta reſpiramus? Rationes ipſorum non ex Naturæ decretis, ſed ex Ariſtotelis authoritate inconſtantiſſima, promuntur; qui tamen nunquam poſuit in ſphæra Aëris, vel Lunæ, hunc vnicum Intellectum, ſeu agentem, inuentum ab Alexandro; ſeu agentem, & poſſibilem, inuentum a Themiſtio; ſeu Cholchodeam Auicennæ; ſed ſolum actiuum, abſtrahentem phantaſmata ex Materialibus; quem & D. Thomas, Alb. & Latini, & Teleſius; in his oculatiſſimus, non eſſe Ariſtoteli vnicum, ex dictis Ariſtotelis probauerunt.

Quod autem abſtractio illa ſit impotentia cognoſcendi ſingularitates, & non vis ſpoliandi materialitatibus, (hoc enim ſolus Deus poteſt de materiali facere immateriale, & de ſingulari vniuerſale, & transferre de ſubiecto phantaſmatis in ſubiectum intellectus) nos in. q. phyſ. oſtendimus, & ſimiliter Duran. t. d. 3. q. 5. & D. Tho. in lib. de eſſentiis M. S. Nec vniuerſale fieri poſt ſingularia ex ſingularibus ſed præexiſtere in Deo: à nobis verò percipi commune abſque particulari, proptereà quòd à longè, vel pueriliter & confuſè cognoſcimus. pueri Et enim omnes homines appellant patres: & à longè viſum cognoſcimus hominem, ſed non Petrum; & intelligimus communia, quæ magis mouent & in pluribus, non ſingularia, quæ minus & in paucioribus, non per defæcationem, ſed per impotentiam, vt etiam D. Thom. probauit, & Deum, & Angelicos intellectus percipere ſingularia & ſingularitates, alioquin confusè intelligerent. Vt falſa ſit hæc vnitas intellectus, propter hoc Peripateticis inuenta. Hactenus rationes pro Religione: Nunc ſagacitas pugnet.

De immortal. Animorum abundè, & ex veris Scientiarũ arcanis loquuti ſumus in Metap. in q. Phyſ. & in Theol.

p. 1. q. 14, art. 6.

Poſt editum librum reclamant quidam atheiſtarum conſuetudine fœdati, dicentes, nequaquàm ex præfatis rationibus conuinci poſſe quod homini inſit aliud genus animæ atque brutis. Sicut enim ſarda ingenio ſuperat echinum ob meliora organa ac temperiem. Et ſardam polypus: & polypum delphin, & delphinum coluber, colubrum vulpes, vulpem elephantus. Sic elephantum, homo, qui omnibus ſuperponitur, quoniam melius ſortitus eſt temperamentum. organáque meliora, quibus ſpiritus animalis meliores ſenſationes, notiones affectionéſque & operationes meliores edit: non autem alterius generis. Reſpondeo dubitationem hanc ex modica priorum conſideratione argumentorum exoriri: non enim quia meliora organa habent meliora faciunt meliúſque ſapiunt, niſi ſub eadem ſpecie, ſicut præſtat homo homini: ſed quia melius & aliter ſapiunt habent organa ſpecie differentia meliora. Nõ equidẽ damus & cytharã inepto ad Cytharizandũ nec ligonẽ ſcriptori, ſed ca-

lamum: ſic & natura non dedit ea organa animabus brutorum, quæ humanis quoniam aptæ non ſunt ſecundùm naturam illorum animæ ad opera tam præclara, cuiuſmodi eſt nauigatio, ſcriptio, aſtrolabium, lucerna archibugium horologium &c. quæ quidem adeò exuperant omnes animalium operationes, vt ſuperioris naturæ eſſe hominem conuincant. ſunt enim organa duo manifeſte ſuperantia naturam animalium in homine, figura ſcilicet & manus de figura dixit Ouidius & prius Anaxagoras, datam fuiſſe homini ſublimem ad ſpectanda cæleſtia, nedum terreſtria ſicut pronam brutis. Et quidem oſtendimus mathematicam & aſtronomiam, quibus cæleſtia ſapit, diſcit docétque argumentum facere de hominis diuinitate ſuper animalia deinde diximus. bruta nil facere niſi inſtrumentis innatis, cornibus, roſtro, vnguibus, filis (nam araneæ intra ſe habent fila, quibus retia texunt, vt ſericus vermis quibus folliculos ſibi naturæ inſtinctu fabricatur) & propterea vnum tantùm opus pertinens ad vitam caducam ipſorum ſingula faciunt:. hominem verò manu efficere omnis generis inſtrumenta extra ſe ad opera brutorum & propria, vt acus, vomeres, bombardas, lanceas, lectum domos, naues &c. manu libros, horologia, aſtrolabium &c. tractare ignem, facere de nocte diem lucernis, domare ad ſui vſum beſtias etiã potentiores ſe, metalla, lapides, ligna, mirificis modis, quaſi dominum omnium rerum nedum beſtiarum &c. quæ non poſſunt facere bruta etiam ſi manus haberent, vt ſimius & vrſus aliquo pacto nam propterea non ſunt datæ illis, quia nec foſſori datur cythara ſed ligo, nec cauponi aſtrolabium, ſed olla & coclear: & ſi datur non cytharizabit ille nec iſte celeſtia ſpeculabitur beſtiæ autem nullæ valent ſuo ſeruitio mancipare beſtias nec opera iſta facere, nec organa ad hoc faciunt nec habent. Caſu autem iſta organa non eſſe facta dataque probatum eſt prius & amplius probabimus de prouidentia loquendo. Ariſtoteles etiam contra tranſmigrationem animarum ritè conſimiliter argumentatur, quoniam, ait, non poteſt anima pulicis includi in corpore humano, vt nec ars cythariſtica ligoni & alibi, organa tribui iuxta naturam animarum phyſiognomico argumento probauit & manum eſſe organum organorum, quoniam eſt organum intellectus diuinioris ordinis. Tota Philoſophia Platonis, Ariſtotelis, Pythagoræ, Stoicorum &c. Ex operationibus rerum operantium naturas inueſtigat nec datur alius Philoſophandi modus niſi phreneticus; nam organa ſunt propter operationes: cum ergo in homine ſint tales operationes, taliáque propter eas organa, quæ excedunt naturam animalem. Conſequens eſt animam hominis eſſe ſuperioris naturæ. Confirmatur hoc quoniam ſi homo differret à brutis ſecundùm magis & minus eiuſdem generis & ſeriei, homo faceret ea ſolùm quæ facit vnum brutum in ſuo gradu ad finem vnum ductu naturæ & inſtrumentorum naturalium tan-

tùm: non enim aranea nidificat, ſed ſolùm texit retia: nec apes texere ſciunt retia ſed mellificare tantùm, vel ſi quæ faciunt bruta multa, non tamen omnia; & ſi quæ omnia non tamen ſuperioris ordinis, ſed eadem meliuſculè vt albedo maior albefacit magis quàm minor: non enim nigrefacit, nec ſaltat, nec docet nec echinus volat. At homo non facit modò quæ brutum meliuſculè, ſed quæ bruta multa, vt telas cum araneis, domos cum nidificantibus auibus, piſcationem cum polypo, longéque melius. At & facit quæ omnia faciunt alia: & inſuper quæ non poſſunt animalia; vt de nocte facere diem: dare ſenſum carthis ſcriptis, rationem horologio, leges ſideribus & tabulas quibus motus & tempora configurationum & eclipſes præſcimus. Imò nec minimam rem ex ingenio humano, vt humanum eſt, factam imitari poteſt brutum. Dic vt ludant ſcacchis, ſerant, metant, faciant templum, cauponam, calceum, &c. media omnium artium propter finem. Hoc autem non modò palam eſt in operibus corpore factis, ſed & magis in purè animaſticis. Et ſicut in Macrocoſmo ſunt partes prædita ſenſu, potentia, & amore particularis: ſapit enim apis mellificium, auis nidum: canis venationem, equus bellum: elementa pugnam, ſidera motum ſuum: luminaria opera propria & aliorum, & mutationes & vires; atque ex ſenſu potentia & amore particularium deuenimus ad totius ſapientiam, potentiam & amorem Entis primi curantis omnia ſic etiam ex eo quòd homo ſcit quæcunque animalia faciunt, facere & meliora & plura, apparet quaſi Deus eorum. Item quæ non poſſent niſi abſtracta virtute. Adde his infinitatem hominis in intelligendo, in appetendo, reprobando, quando bruta vix conſiderant quantùm pueri noſtri & amentes. Vide argumenta priora.

Prætereà inuenimus in homine deſpicentiam vitæ brutalis, & caducæ, & deſiderium æternæ nec fruſtra (nec enim brutis quidpiam fruſtra datur) & amorem diuinorum & religionem & Prophetias non ex paſſionibus pronuntiatas, vt pronuntiat brutum, imò & ernia & cicatrix; ſed per Syllogiſmum elicitum non modo impreſſum vt ſupra demonſtrauimus. Mouetur brutum paſſionibus & obiectis: ſic & homo. Atqui inſuper mouet ſe & determinat ſe ad opus contrarium ſuis paſſionibus & obiectis propter fines meliores, præconceptus etiam diuinos: quos nouit & ſimul media & ordiné meliorũ ad fines: bruta enim ad propriam ſpeciei & indiuidui conſeruationẽ paſſionibus feruntur & conſequentia, vt capiunt prædam, generant catulos nutriunt, nidificant quodam inſtinctu: qui tamen in homine diuinior & altior, vt in Philoſophis & Prophetis ad finem ſuprà naturam brutorum: & inſuper ex ſe ipſo operans & determinans ſe, vt alibi diximus de libertate humana loquentes.

Sunt quidem pueri & viri qui brutis ſtupidiores apparent: & bruta ſapientiora rudibus hominibus interdum. Vnde Ariſt. dixit, non

omnibus ineſſe intellectũ hominibus vnde Auer. & Alex. cõfirmant ſuam de vnico intellectu extrinſeco ſententiam, hic & alibi à nobis exploſam. Verùm iſta differentia ex temperamento & organis & ex experientia innaſcitur & adſciſcitur accidentaria intra ſpeciem, ſicut ægris & amentibus ex tempore: ſed ſi reſpicis totum genus hominum & Moyſem & Cæſarem & Copernicum & Pythagoram & Hippocratem & cæteros huiuſmodi ſupra genus dices hos eſſe deos. brutorum autem nullum venit ad ſcientiam pueri, vel ruſtici ſtupidique, vt patet ex vtriuſque operationibus. Diximus etiam non mirum, quòd nobiſcum conueniant bruta & plantæ &c. Sumus enim ab vno primo ente. Vnitas autem principij influit ſimilitudinem principiatis. Præterea & homines ſunt Angelis ſimiles, & Angeli Deo. Imò omnia imitantur in aliquo Deum: at non in toto, nec æqualiter: & propterea non ſunt eiuſdem ordinis cum Deo, nec inter ſe, nec ergo homo cum Angelis, nec brutum cum homine; ſi multiplicitatem & vniuerſalitatem & mirificentiam inſpectes operationum humanarũ: Item eminentiam in ſciendo appetendo potẽdo, & operando, id eſt, vniuerſalius plenius & vnitius: ſicuti res inferiores eminenter ſunt in ſole, nec tamen ſunt ſol; & omnia in Deo, nec tamen Deus. Sic omnia bruta in homine, nec propterea homo. Conſidera homo immenſitatem tuam & ſuperioritatem, nec ſolùm in his quæ tibi cum brutis communia ſunt, ſed in quæ ipſa non aſcendere nec cogitare poſſunt, & videbis illa in te eminentius quam in brutis, & inſuper alia longè diuiniora: & intellige gradus rerum genere diſtinctarum etiam colligari: lapis enim vegetat participio plantæ, planta ſentit non per eſſentiam ſed participio, brutum ratiocinio hominis participat: homo Angelorum intellectu: & tamen omnia iſta ſunt diſtinctorum generum: & tamen ſemper ſupremum inferioris attingit infimum ſuperioris vt Dyoniſius nouit. Vide Metaph.

Colloquium rationis inferioris cum Superiori, ſagaciſſimum de vita præſenti, & futura, & de ſuperis, & inferis. Et probatæ rationes cauſales de eo, quod fuit, eſt, & erit de nobis, & de Mundo: & ſolutiones argumentorum ſacratiores.

CAP. VIII.

Ex multitudine Boni, ſcandalum modici Mali apud rectè iudicantes aboleri.

ATTENTIVS de hinc præſentem vitam deſpiciens, in profundam contemplationem raptus, vidi, & ecce Mundum quaſi infinitum, tenuiſſimum totum, puriſſimumque. In quo erant infinitæ propè manſiones Stellæ vocatæ, ſparſæ, lucentes, viuidæ, efficaces, rotundæ, pulchræ, mirificæ, omnes quidem mobiles, per varias vias, diſſimilibus, variiſque modis rationabilibuſque; ergo non abſque arte intelligentiarum ipſorum motus moderantium, tranſcurrentes, vt par videri debet ad laudem Conditoris, & executionem mandatorum ipſius, vt ex eorum inceſſu, inferioris Mundi generatio, corruptio, mutatio, & ordo ſequatur. Hancque eſſe Intellectuum ipſarum gubernantium, fœlicitatem, nimirum ſimiles illi fieri per obedientiam; & accipiendo lucem, vitam, amorem, ſapientiam, & potentiam ab Ente primo, entibus cunctis intrinſeco; & in quo omnia conſtant, mouentur, & viuunt, & ſunt, quædam nobilia magis, quædam minus, prout Deus in quibuſdam minus, in quibuſdam magis propriam gloriam manifeſtat &c.

Omnes res, etiam inſenſatæ, ex D. Thom. ſimilitudinem Dei affectant.

II. In medio tot candidorum, lucentiumque corporum, Spiritibus lætis, glorioſiſque ſubordinatorum, vidi paruam manſionem nigram, obſcuramque, non exactè rotundam, melancholicam, ſordidam, turpem, quæ ſemper emittit vaporem, & fumum, infeſtantes, inficienteſque ſpatium Cæleſte; Et hæc eſt Terra. tanquam neuus in medio formoſi vultus vniuerſalis Machinæ. Hinc admiratus argumentans, dixi, O Potentiſſime, ſapientiſſime, & optime Deus, cur inter tot formoſiſſimas ædes, lucidaſque, hanc deformem, tetramque reliquiſti? cur non & hanc purificaſti, & clarificaſti, ſicut Stellas cæteras?

Quam modicum ſit malū, etiam ſi tota tellus eſſet mala.

cæteras? Profectò minimè decet nobilem ſapientiam tuam, & poteſtatem inuictam, & bonitatem perfectam, inter effectus tuos bonos, iocundoſque, qui ſunt tua pompa, laus, & honor, & trophæum, iſtam quoque permittere turpitudinem. Sic autem dicens mihi linguam momordi, ueritus ne fortè blaſphemarem: & ecce ſecretam intra me meam ſuperiorem Rationem & intelligentiam, quæ reſpondit, & ait.

III. Hinc intelligere potes, heus tu, qui ſapientiam amas, Altiſſimus non ex ignorantia, neque ex impotentia, neque quod ex malitia hanc veſtram ſedem ſic turpem reliquit. Si enim malo, & turpitudine delectaretur per malitiam, aut inertiam, aut impotentiam, non quidem potuiſſet, nec ſciuiſſet, neque voluiſſet reliquum Mundum totum tam pulchrum, diuinumque efficere, nec artificioſam etiam incorruptibilibus, pulchramque fabricam ſtruxiſſet. Igitur animaduerte quàm immanis illorum blaſphemia eſt, qui Deum in his tribus vitiis incuſant; ipſique manent ſicut vermes intra caſeum, arbitrantes Mundum non eſſe caſeo maiorem. Porrò terra cælo comparata, eſt punctum vnum, aut næuum, cuius ob exiguitatem ſemper vos videtis ſigna ſex ſuper Orizontem, & ſex infra: quia diameter terræ nullam longitudinem habet, relata ad cælum: licet ſit longa valdè. Quapropter cum totus Mundus ferè immenſus ſit; pulcher, bonus, fœlix, expers malorum (ſi tamen malum extaret) argumentari non debetis, quòd Deus ſit Artifex malus: ſed collaudare eum propter reliquum bonum vniuerſitatis immenſæ; & rationem inquirere, propter quam reliquit hoc punctum nigrum inter tot magnitudines albas: & animaduertere, quod qui fecit immenſum bonum vniuerſaliter, poterat, ſciebàtque hoc exiguum quoque bonum pulcrumque facere. Nimis breue iudicium fuit Simoni Mago, & Manicheo, cùm poſuere Deos duos, vt alteri tribueretur hoc punctum vnum; & longè ſtultius fuit Epicurus qui non reſpexit ad totum bonum, ſed ad modicam particulam: veluti ſi quis videret vnum ſolum hominem carentem naſo, ac putaret omnem hominem expertem eſſe naſi. Quid tibi videtur? Videbis etiam quod hoc, quod apparet vobis malum, non eſt eſſentialiter malum: & Toti.

Ex diuina prouidētia telluris mala, nō ex impotentia, aut ignorantia, aut malitia extare, vel apparere.

IV. Tunc reſpondi. Iam video hanc paruam manſionem nigram inter ingentes pulchras relictam eſſe, vt ſit carcer & exilium illis qui peccauerunt in illuſtribus manſionibus. Hocque Regnum turpe manere in ſignum, omnibus Spiritibus Mundum habitantibus. Et iam animaduerto hanc terram corpulentam relictam eſſe à Deo, & in memoriam, & in exequutionem iuſtitiæ ſuæ; & nunc credo in centro detineri Diabolos grauatos iuſtitia Dei tanquam vi, pondereque ſub tenebris, quoniam intellectus

Suſpicio de cauſa vſus terrenæ obſcuritatis, & fœditatis in bonum.

Mentes habent ſympathiam cum luce, & antipathiam cum tenebris, vel moralem, vel intentionalem.

Videtur ſic Origeniſtis, ſubitò tamen confutandis.

abſtracti ſympathiam habent cum luce, & ea oblectantur in cœlo. Idcircò vt punirentur, erat propriiſſimè conueniens iuſtitiæ mittere eos ſub tenebras à luce, & ſub pondus ab agilitate, & ſub craſſitiem à tenuitate, & ſub fumum à puritate, & in gelu à viuido calore. Et credibile alicui videri poteſt, quòd animæ, quas mittit Deus in ſuperficiem terræ, ſicut nos ſumus, quando induuntur corpore tanquam portatili carcere, (vt Dauid, & Triſm. loquuntur) in quo habent ſolummodo foramina duo tranſparentia, totumque corporeum carcerem reliquum opacum, ob leuiorem culpam detruduntur in corpora: quandoquidem participamus noctem, & diem; lucem, & tenebras; voluptatem, & dolorem; bonum & malum. Quòdque in cælo tantummodo bonum ſit, in centro verò malum, hic autem in medio miſtio ex bono, & malo. Et profectò vix imaginari quidam poſſunt, qua ratione Deus formoſam Animam corpus in opacum, tetrumque, vbi peccatis, nedum ærumnis maculatur, creando immitat, ſine cauſa. Proptereaque hæſitantes, multum accedunt ad Origenis, Platoniſque ſententiam de hac re. Et cum intueor cæleſtes pulchritudines, & qua in turpitudine ego clauſus dego, vehementer doleo. Et tunc agnoſco mortem eſſe egreſſum de carcere, & de ſepulchro, vt dicit S. Ambroſius in lib. de Bono mortis. Admodumque laudo Trimegiſtum, quia appellat corpus *mortem viuam, ſepulchrum portatile indumentum ignorantiæ prauitatiſque.* Et Apoſt. Paulus, *carcerem mortis.* Et Dauid: *Educ de carcere animam meam &c.* Et Euripides dixit, *Viuos eſſe mortuos, mortuoſque viuos &c.* Et penitius introſpicienti ita videtur.

Reſp. ad Origeniſtas, & Platonicos, quòd Animæ ſunt in agone, nõ in carcere punitiuo, ſed probatiuo.

Reſpondit Intelligentia: Non verum eſt, neque eſt conſequentia neceſſaria, Animas peccaſſe prius in Cælo, vt Origenes ſuſpicatur; neque in aliis corporibus, vt Pythagorei opinantur: ſed amoroſus Deus, cuiuſdam gratia ludi, quem ipſe agit cum creaturis ſuis, infundit Animas in corporibus, quando illas creat, vt in perpetuo bello pugnent, & vincant: ſeque dignas reddant diuina gloria. Intellectus quidem, Dæmones vocati, qui ad centrum ſubmittuntur, peccarunt; qui autem ad peripheriam terræ, in corporibus creantur, ponuntur in agone, vt Iob declarat. *Militia eſt vita hominis ſuper terram*: & Gregorius Theologus vberius exponit vobis, quoniam eſt lucta, & pugna contra caliginem Mundi, & contra Dæmones, qui ipſam incolunt; magnumque in Cælo ſpectatoribus Angelis fit gaudium, quando illæ vincunt. Porrò ipſe Sol igneus non peccauit, nihilominus continuò cum terra pugnat, vt ipſa purificetur, & mundetur: eiuſque vires ſplendoreſque continuò remanent in terra concluſi: generantque ignem, ſi potentes ſunt valde, vt in vulcanis: Ipſamque liquefaciendo, faciunt aquam: indurando, lapides, metallaque: liquefaciẽdo

Exemplum à ſolis viribus generationi rerum applicatis

verò, vnaque indurando, & attrahendo per intergenitam tenuitatem, efficiunt plantas: dum nimirum calor ipſe veſtitus craſſitie aſcendit, nec poteſt ſeparare onus craſſum, viſcoſumque ex matre tellure. Intra craſſitiem verò, atque humorem ingenerando ſpiritus viuaciores, faciunt animalia, agitante ſpiritu molem, & ſegregante, & organizante, & mouente, & viuificante ſub Opificis ſummi imperio, & Miniſtrorum executione. Attenuando verò efficiunt vapores, fumoſque; qui in aërem delati, vertuntur in ventos, in pluuias, in niues, in apparentias ignitas, aliaque, vt noſti, entia. Hæc autem omnia Deus fieri facit per ſuos influxus magnos, ſcilicet, Neceſſitatem, Fatum, & Harmoniam. Propterea mirari noli, quòd homo timeat mortem: id enim non eſt mortalitatis præſagium, cum videas etiam bruta, ſolo ſpiritu calido, tenui, & mortali prædita (quapropter anima eorum in ſanguine eſt:) natura autem caloris eſt ſemper ſurſum exhalare, reuertique ad Solem ſuam originem; nihilominus mortem timent, quoniam fugiunt non eſſe ſic: extra quod putant ſe annihilari, dum mutantur. Quod non fit, ſed enim mutantur in aërem; at melius eſt illis eſſe aërem liberum quàm captiuum, vti nunc ſunt, ſed quia & vitam animalem, & memoriam amittunt, cùm ipſorum memoria ſit ſopitus motus, & paſſio relicta; maior autem paſſio minorem obruit, & tranſmutatio vitam, & memoriam, ſenſumque priorum; proptereaque ingens motus paſſioque morbifica tollit etiam memoriam ſenſitiuæ partis etiam in vobis: idcircò mortem timent entia omnia; quia oblita ſunt eſſe præteriti, incertaque futuri: gaudent verò præſenti eſſe, quod ſemper bonum eſt. Anima autem humana, corpori infuſa ignorat eum, qui ipſam creat: & quid ipſa ſit: nam & nunc poſt natiuitatem ignorat, obliuiſciturque multa eorum, quæ facit, aut paſſa eſt in vtero, & in pueritia. Hoc autem Deus ordinat, ne ipſa Mens corpus contemneret, & fortè occideret ante tempus ab eo præſcriptum; ac ſpe ſeparatæ felicitatis aduolaret ad libertatem: ſed hic laboraret acquirendo cognitionem Dei, & operando in corpore, quæ Deus iuſſit, & ad finem magnum vniuerſalem ordinauit.

Verba. M. N.

Quid intelligat Auctor per hæc tria Neceſſitatem, Fatū, & Harmoniam, ſpectandum eſt in eius Metaphyſica, vbi in vocibus minùs vſui congruis habet bonū ſenſum, vt ſupra dictum eſt.

Vndè timor mortis. Spiritus calidus, tenuis. mobilis ſenſualis, vita brutorū eſt Ambr. Auguſt. Greg. Nyſſ. Lact. Fir. & D Tho. etiā in 3. contra Gē, & in 4. c. 20.

Aug. lib. 7. in Gen. c 19. Spiritum, ſeu Animam brutorum dicit eſſe aërem lucidum: neruoſo genere incluſum.

Hinc videre potes, non extare hominem illo infæliciorem, qui hanc vitam caducam nimis amat; ſeque nimis dedicat terreſtribus bonis, impuris, turpibuſque.

Cur homines amāt vitam præſentam & tantopere infælicē.

Tunc ego dixi. Hoc verum eſt: multos enim vidi captiuos in carceribus diuturno tempore aſſuetos, quibus diſplicet egredi in libertatem eò quòd viliſunt animo, ſeruilique: nec confidunt, alibi viuere ſe poſſe, Seruos plurimos noui, quibus ſeruitus grata eſt; nec in libertate norunt viuere. Imò vidi in triremibus captiuos remiges multos, exercentes multo labore remum: & quia ſunt abiecti ani-

mo, nec per aliud exercitium viuere norunt, contentantur in triremibus manere catenati peractoque tempore, quo condemnati erant ad remigandum, iterum ſeſe quoque vendunt pro menſtruo ſalario ad remigium. Quid mirum ſi etiam Anima contentatur degere ad remigium brachiorum; & crurum laborando: manereque catenata neruis, fibriſque, ac cerebro clauſa, parua ſpiritus animalis luce, obiecta miniſtrantis, quaſi menſtruo ſtipendio delectata, vnde capit voluptatem, atque cognitionem rerum craſſo ... modo, impefectámque, cùm ipſa libertatis guſtum non habeat, aliusuè ſuperioris diſciplinæ illuſtrioris ſaporem? Quinimò eò ipſam vſus huiuſmodi redegit, vt putet, quid ſcire, ſit videre per foramina, & audire per parietis gracilitatem percuſſiones, & ſignificare per ventum percuſſum dentibus; nec poteſt imaginari, quomodo ſentiant, ac ſignificent mutuò ſcientiam entia libera à materia, ſcilicet Angeli; nec quæ materialiter percipiunt. Hæc autem cogitatio ità ſtulta eſt, ac ſi quis putaret, ventum non poſſe moueri, eo quod caret cruribus, pedibusque.

VII. De hinc eadem comprobans, dixit ad me meus ſuperior intellectus. Rectè conſidera, quòd vos rés tantùm impuras diligitis. Quippe qui nec lumen Solis purum intueri poteſtis: placentque vobis colores virides, rubri, cærulei, crocei; qui ſunt ipſamet lux Solis fœdata à nigredine terrena, ſicut in fumo, & in Iride patet: vbi lux alba à tenebris magis minusque fœdata colores vertitur in multos.

Tunc ego exclamaui: Heu ſeculum noſtrum impurum, ſceleroſumque, quod ſolummodo tetro colore infernali delectaris: & gens nigris nunc vtitur vbique veſtibus: quaſi lugendi rationem duplicem habens.

Et dixit ſuperior mea mihi Mens: Si bene argumentari pernoſti, agnoſces ex coloribus veſtimentorum mores cuiuſque Sæculi, & Nationum omnium. Deinde addidit. Vos audire non poteſtis ſonos ingentes, exceſſiuoſque: quia frangunt, obtunduntque veſtrum in cellis cerebri intercluſum tenuem Spiritum. At qui pro muſica habetis ſonos languidos, compoſitoſque ex grauibus, acutiſque, ſed depreſſis, mollibuſque. At ſi vnquam Stellarum motus perciperetis. & (vt Iob. 38. dicitur) concentum cæli, ſtupor vos apprehenderet nimius, percipientes, quantò ſoni illi, & harmonia, ſunt veſtris viuidiores. Sed vobis in corpore diſcordes apparent. Sique ſcis arguere ex cuiuſmodi ſonis delectatur Natio quælibet, mores quoque inde inueſtigabis. Et ait, ſic etiam vos tangere non poteſtis viuum ignem efficaciſſimumque Solis: & (vt dicitur Sap. 18.) *Limpidas Stellarum flammas*, quoniam deſtruit corticem, & compoſitionem corporis veſtri, ac proinde per ipſum vos dolore afficit; at in cælo eſt tanquam res ſuauiſſima, propter ſymbolum cum ſpiritibus abſtractis. Et quo magis

Confirmatio ex delectatione impurorum obiectorum, & languidorum.

viua eſt lux, calorque potens, plus voluptatis, & amoris affert illis; at vbi reperitur macula, & corpulentia, ſicut in inferno, ibi fit combuſtio, & dolor, vnde nec lucem, quam ſpiritus veſter amat, intueri poteſt, propter oculi corpulentiam. Nec Stella (ſi penitus igneæ eſſent) ſtellam vrit, ſed lignum. Vrere enim, eſt facere de diſſimili ſimile: in Cælo autem jam facta ſunt ſimilia omnia: & ſic cum reſurget corpus ſpiritale.

Cóſideratio aëreorum.

VIII. inſuper dixit ad me. Aſpice per gyrum Mundi ſpatium vniuerſum, vt vales. Expandi Animam meam, & vidi ex Terra noſtra, vſque ad certum Cæli ſpatium ſurgere fumos continuó tetros, impuróſque, totúmque aërem noſtrum caliginoſum eſſe, Cœlo, comparatum, quouſque pertingit vmbra terræ: huncque aërem tanto eſſe craſſiorem Cælo, quantò aqua maris eſt craſſior hoc ipſo aëre. Et imaginatus ſum totum regnum hoc aëreum plenum Diabolis, & ſpiritibus immundis, qui optarent bellum inferre Cælo, infeſtantque homines modis mille; Et lucem, quæ ad nos puriſſima venit, eſſe minus viuam, quàm illam, quæ extat ſuper aërem caliginoſum, quanto eſt minus viuus candor caſthæ, quàm Solis candor, quem fulgentiſſimum nos videmus; & ſuper hunc aërem extare millia millium millies ſpirituum colentium, ſeruientium, & glorificantium Creatorem ſuum, ac volitare in miniſterium per cuncta ſyſtemata ſemper exultantes. Item ſuprà aërem non reperiri mortem, bellum, tranſmutationem, dolorem, malignitatem, errorem, aut non ita exiſtimari, ſicut nobis hic patientibus; ſed cuncta bonum, ſed per gradus pluris paucioriſque bonitatis, ac fælicitatis. Ac eiuſmodi mala tantummodo reperiri intra Terram, & Cælum, vbi præliantur Calor, & Frigus: & conſequenter efficiunt tranſmutationem, miſtionem, mortem, & dolorem. Quæ ſi ſurſum ſunt, vt quidam obſeruant, ſine dolore ſunt mutationes vt mutatio veſtium: vel non ſunt verè mala, quæ hic nobis apparent mala. Sed mutationes mirificæ, exceptis culpis contra Rationem omnia regentem commiſſis.

Non eſt tranſmutatio mala, & dolorifica, vel ſicut apud nos, in æthereis.

IX. Tunc miratus ſum (animaduertens ideo quamuis falsò perſuaſos) Pythagoricos opinantes intra quodcunque Sydus reperiri Terram, Aquam, Aërem, Animalia, Homines: & luce Solis perfundi; viderique lucens, ſicut in Tellure noſtra hæc ſunt; quæ lucet ex Aqua, & Aëre, excipientibus Solis lucem; & quod dixit mihi amicus quidam Copernici aſſecla, his inſtinctus, videri abſurdum, quòd tot Syſtemata ſunt in ſpatio Mundi, longè maiora, quam Tellus, quæ tamen non contineant, quæ in terra inſunt, res, & longè plures; fruſtrà namque eſſent. Et dixi. Hæc imperfectio tranſmutationis, & contrarietatis ſi eſſent etiam in ſyderibus, ſicut apud nos; exoſa eſſet Creatoris indignitas, & minor virtus. Nec quidem ocioſæ ſunt Stellæ, quia carent huiuſmodi ſorditia, & malis: ſed ad me-

liorem vſum, & diuiniores; quandoquidem in cunctis Deus ſuæ potentiæ, & ſapientiæ, & amoris diuitias tanquam in Scenis repræſentat: &, quæ in eis latent entia, alterius ſunt ordinis, atque rationis, vobis ignota: ſed per quandam analogiam olfacere ſolum datur Angelicæ vero mentes mundum incolunt Mentalem. ſed egrediuntur in miniſterium ad corporalem. præſunt cunctis Cæleſtibus, & Terreſtribus corporatis rebus, vt canit Pſaltes, facientes verbum, & voluntatem eius.

Reſp. ad Ariſtotelicos, quærentes, cur ſi Anima eſt ſeparabilis, non reuertitur in corpus; ſed ſicut forma cum ſuo ſubiecto perire videtur.

X. Ex his argumentans dixi, Mortui non reſurgunt; Animæ non reuertuntur in corpora; vnde ſuſpicio aliquibus ſuboritur, nè fortè mortales omnino ſimus, quia *non eſt agnitus*, vt Eccleſiaſtes diſputat, *qui ſit reuerſus ab inferis*. Sed iam patet ratio: quoniam illæ, quæ ad centrum puniendæ detruduntur, redire nequeunt, quia detinentur vt ligatæ, & veluti demortuæ: illæ verò, quæ ad Cælum eleuantur, odere ſolum, vbi in ærumnis fuere tanquam captiuæ, ideóque reuerti nollent, ſicut nec ſenſitiuus Spiritus aëreus brutorum (quem in ſanguine Moſes, & ſpiritum vitæ facit, vt Ambroſ. Auguſt. Gregor. Nyſ. Lactant. declarant) reuerteretur, ſi ſubſiſteret, & poſt mutationem ſui in aërem, maneret memoria, ita vt poſſet reuerti; nollet enim: quoniam melius ſibi eſſe ſentiret vnum eſſe cum aëre, quam in carcere, ac ſepulchro corporis. Nec tamen propterea fides de corporis reſurrectione vana eſt. Nam & id rationabile eſt, quòd Anima cupiat corpus quoque beari, in cuius exercitio ipſa meruit Cælum. Ac proinde amoroſus Deus Animæ Illud iterum vniet: non amplius craſſum, & caducum, ſed (vt ait Apoſt. 1. Corin. 15.) ſpiritale, cæleſte, ſubtile, lucidum, quales ſunt Stellæ; quæ non impediunt agilitatem, motum, & cognitionem animæ, ſed potius obſecundant illi, eo quòd priorem quidem retinet ſubſtantiam, ſed alterius gloriæ.

XI. Vidi deinde, quòd Dæmones tyrannidem exercent in inferioribus ferè vbique: & quòd Angelis, non habentibus ſymbolum cum caliginoſo inferiori Mundo, nulla ratio, nec voluntas eſſet deſcendendi ad nos, niſi diuinum imperium præberet alas, cui libenter obediunt, & curam hominum gerunt, & belluarum, & omnium generum rerum, & quomodo pugnant cum Dæmonibus: oppoſitis enim voluntatibus, & conatibus feruntur; & illi in horum effectus quaſi fulmina, iſti in eorum effectus caliginem, & turbationem cientes. & quomodo vtrique præ oculis turmatim tranſeunt: noſque illos non videmus inter alias cauſas, propter informati corporis impedimentum: & quomodo qui nequam ſunt, quodammodo illudunt, & iocantur: quomodo irrident actus noſtros, quos opinamur in ſecreto clanculum facere; & ſunt toti vniuerſo manifeſti palàm. Boni autem miſerentur, iuuantque. Et quomodo modico calore, aut frigore, aut motione aëris, & atomorum, inducunt paſſiones va-

tias ſenſibus noſtris: & per accidens deſideria, & motus, & timores, & odia, & iras. Et quomodo nos iſtis ducere ſatagunt affectibus: ſicuti nos belluas funibus, virga, & clamore, & eſca. Et vident quando morituri ſumus, eorum aliqui; aliqui vero minimè: & quæ paſſuri ſumus, & tollunt, aut afferunt occaſiones: ſicuti nos agimus erga gregem beſtiarum: qui ſcimus quando manducaturi ſumus illam, & vendituri iſtam, & daturi aliam; & ducimus eas ad macellum, & nundinas, & ipſæ ignorant: & cum vident alias interfici à lanio, parum conſiderant de morte earum. Talia ſtellæ influunt in nobis: & Angeli hoc ſciunt: & vident caloris, & frigoris miſturam, & rerum ſeriem, & quid nobis afferant, nil conſiderantibus aut parum; cum tamen in his, quæ nobis imputantur, nihil nos cogere poſſint.

Et hoc euenit quando potius paſſiones ſenſus, quam rationis dogmata, quod teſte S. Thoma plerúmque accidit, ſequimur.

XII. Vidi deinde, ſcientiam noſtram eſſe quandam ex parte ſtultitiam; gaudia ac voluptates noſtras eſſe dolores. Ecquod maius homini ſenſuali videtur eſſe gaudium, quàm veneris vſus? nihilominus & hoc deceptio eſt, ac damnum. Propriam enim ſubſtantiam ex parte amittit in coitu animal, efficiturque languidum: fœmina verò graui impletur pondere, quod diuturno vectat labore, & in doloribus illud parit, & in moleſtia educat. Dehinc laborant homines diùque, noctúque, vt filiis diuitias relinquant, quorum ignorant vitam, & exitum. Nec ſibi eos educant, ſed Regi, & Reip. & mulieribus, & aliis: quorum vſui erunt magis, quàm Parentibus. Ex quo innoteſcit, quòd Natura dedit nobis hunc amorem, & modicam voluptatem, vt alliceret nos ad capeſſendas ærumnas magnas, & labores: ſicut eſca piſcator abſcondit piſcibus hamum: & hordei oſtentatione ſellam equo imponit Auriga. Et quòd Deus hunc inſtituit ordinem, vt rerum ſucceſſio proſequatur, quæ eius ideam apud nos manifeſtant. Et quòd tot res fiunt in Mundo, non quidem, quò ſolus homo eas conſideret, ſolúſque Deum laudet: qui ſanè meliores ignorat, & innumerabiliores, ac ſolam corticem eorum, quæ nouit, perſpiciat: ſed quò Angeli, ſuperioréſque creaturæ eas contueantur ad gloriam Dei, qui ſanè intrinſecus eas conſpiciunt, quoniam abſtracti ſunt; diſcurrúntque ſubitò per Mundum totum, eáſque admirantur, & ſtupent, qui in ſic corpulentis materiebus tot affabrè elaboret opera mirifica; hinc collaudant, & admirantur Opificem, cui etiam in miniſterio hoc ſubſeruiunt.

Quid ſcientia, & iucunditas humana.

XIII. Vidi etiam voluptatem cibi, & potus non verè voluptatem eſſe, ſed remedium doloris. Fames enim eſt ſtimulus dolorificus ventriculi vacui, qui ſtringitur, ſpiritúmque afficit: qui proinde repleri cupit, vt dolor ſtrictionis auferatur. Et quidem excitatur famis à melancholico acetoſo humore, homóque comedit, vt amoueat repletione faſtidium. Hinc coquit cibum, & nutritur inſtau-

Quid voluptas alimentationis.

rando illud, quod continuò calor furatur. Ergo moleſtia eſt. Et quidem in labore, & moleſtia acquiritur etiam cibus, & molitur, & concoquitur: paruaque voluptas in inſtauratione inuenitur contra morbificam famē. Quæ voluptas etiam eſt nonnulla deceptio: quoniam data eſt, vt nos alliciat ad labores quærendi cibi, & manducandi, ne moriamur, ante quam Deus præſcripſit ad finem ſuum.

Quid honor. XIV. Honor quoque iucundus apparet; ſed labore comparatur, & ſtudio multo: illique proſpicere eſt intolerabilis ſeruitus, quæ libertatem adimit faciendi quod tu vis; ſed facere cogit, quod nolles, ne honorem amittas. Et profectò præſagium quoddam immortalitatis eſt: quoniam illo conſeruatur in hominum memoria nomen noſtrum.

Quid imperium. XV. Imperium quoque belligerando paratur, fraudibus plerúmque retinetur, & deceptione populorum. Sæpè hypocriſi: quæ te annihilat: quoniam facit eſſe, quod non es. Metu quoque, & ſuſpicione continua te affligit, ne Populi rebellent: aut alij Principes te expellant; vel maledicant ſapientes; & Deus te eradicet, quoniam vexas creaturas eius. Si quod te decet, facere vis in Regno, infælix ſeruus plebis eris: continua ſollicitudine, & labore fatigatus: ſin quod non decet, Macchiauelliſticè viues, ea te comprehendent, quæ iam dicta ſunt mala. Et profectò inueni omnes Principes Macchiauelliſticos, Imperium, & vitam ſubitò in ſe, vel in filiis amiſiſſe. Dux Valentinus diſcipulus Macchiauelli, eſt teſtis: & Oliuerottus ab eo laudatus: & Caſtruccius, quem ſapientiſſimum Macchiauelliſticè laudat Macchiauellus; qui nec ad poſteros tyrannidem tranſmiſerunt; ſimiliter Ludouicus Sfortia, & Azzalinus: & infælix Henricus Rex Anglorum VIII. & Ieroboam Macchiauelliſticæ Religionis inuentor: & Abſalon filius Dauid, conſiliis Achitofellis, qui fuit Macchiouelli figura, Principatum arripiens. Et Iulianus Apoſtata, Antiochus, Dionyſius, Fredericus. Addamus & Iulium Cæſarem, in quo Macchiauellizauit; & Pharaonem, & & Cyrum, & Alexandrum. Deficit tempus, & cartha, ſi omnes enumerare velim. E contrà vides viros pios diù, & benè regnaſſe; vt Dauid, Ezechias, Salomon, Theodoſius, Conſtantinus, Carolus Magnus; quorum memoria in benedictione eſt; & in Gentilibus laudatur Octau. Auguſtus, Titus, Veſpaſianus, Adrianus Antonius, & alij, qui virtutem philoſophicè coluerunt. Quapropter fælicitas non reperitur in Macchiauelliſtis, at neque ſat in hac vita in Dauidicis Principibus. Sed in his conſcientia rectè factorum beat, in illis damnat.

Nec phyſica. XVI. Philoſophiam inueni pleniorem iucunditatibus. Sed in labore, & vigilia, & infirmitate corporis acquiritur, & ſæpè ad inſaniam labimur. Eſt plena incertitudine, ita quòd qui verè ſapit, hoc

hoc tantum ſapit, quòd nihil perfectè ſapiat, vt in Metaph. diſputur; nec vnquam inquirentes ſaturamur ſcientia.

XVII. Ergo fœlicitatis partem (quam Salomon diſputans laudare videbatur, dicens. *Vidi nihil melius eſſe, quam manducare, & bibere, & gaudere cum vxore ſua*) inuenimus quoque eſſe infœlicitatem, & vanitatum vanitatem, ſi totaliter conſideretur. par. 1. lib. 1.

XVIII. Hinc clarè innoteſcit, quòd homini, proptereà quod intelligit omnia bona huius Mundi eſſe vana, cõueniant alia bona maiora, ac veriora, & ad illa natus eſſe videtur, ad quæ ſua ipſius ſagacitas ipſum ſtimulat. Ex cognitione vanitatis bonorum mundanorum.

XIX. Deinde dixi ad intelligentiã magiſtram in me: ſi tellus facta eſt vt in centro ſit carcer intellectibus peccantibus: & in ſuperficie exercitium beatificabilibus: quorum in terra ſit ſeminarium, ex quo deinde tranſplantentur in Cælum; ergò non eſt verum, quòd ſit ipſa elementum frigidum factum, vt antigoniſta pugnans cum Sole, vt ſcriptum in Phyſicis eſt: videtur enim mihi talem eſſe debere terram ſecundum naturam, & non quia ſit carcer. Si enim ipſa tellus amitteret frigus, & tenebras, & denſitatem, quibus renititur Soli, omnia tunc entia fierent ignis, cælúmque, ac pulcherrima rerum diſtinctio perderetur, fierétque chaos ex omnibus rebus vna: ſicuti Heraclitus dixit, omnia in ignem aliquando fore, vt vertantur elementa. Quæſtio cur ſi tellus eſt carcer, eſt etiam elementum, Soli contrarium, ſecundum naturã.

Reſpondit illa. Tu adhuc permanes in ſtultitia Phyſiologorum, qui non conſiderant rerum fines, ſed tantummodo modum exiſtentiæ, compoſitionis, natiuitatis, & mortis. Si quis te interrogaret: Quare ſcribis librum? Tu reſponderes phyſicè; quoniam habeo pennam aptatam, & atramentum, & cartham, ſuper quam mouendo pennam iuxtà ideam meam, hos caracteres imprimo, conficiúque ſcripturam hanc. Sed reſpondens metaphyſicè, diceres; ſcribo, vt doceam homines veritatem: & acquiram laudes in immortalitatem: Theologice verò, diceres. Deus ordinauit, me ita ſcribere in gloriam ſuam. Omnes profectò cauſæ iſtæ veræ ſunt: ſed vt ſciens quis dicatur, neceſſe habet omnes inſpicere, & ſcire. Verum eſt igitur, omnia fieri à *Natura*; quæ *eſt artis diuinæ Ratio, indita rebus à Deo, per quam ad ſuos perducantur fines*. Dedit ergo frigus terræ, vt Soli repugnaret. Sed hić non eſt vltimus finis; ſed vt etiam ſit carcer per duritiem, quam illi frigus dat; vt per tenebras, terror; & per frigus, pœna. Nihilominus intra viſcera eius multis in locis ignis conceptus eſt, qui affligat Animas; quoniam ipſæ fuerunt in corporibus maculatæ; ex quo ſecundum ordinem diuinæ iuſtitiæ factæ ſunt à corpore intentionaliter paſſibiles. Augebitur autem extenſione afflictio, quando corporibus reunientur: quando, & ipſa corpora, vt non deſtruantur, alia temperiè dona- Reſp. phyſica res eſt propter Metaphyſicam rem. Definitio D. Thom. 2. phyſ. Lec. 14.

buntur, veluti ſcis, quod multa ſunt corpora reſiſtentia in igne, quamuis fragilia videantur. Eiuſmodi quoque ignis non lucet propter terrenam caliginem; idcircò quoque magis eſt afflictiuus, & potens. Ignis enim non cremat res tenues, puráſque: qualis ipſe eſt: aër ſiquidem, & cælum, & aſtra non vruntur, niſi vbi ineſt caligo, & craſſities; vrere enim eſt calefacere, attenuare, & mouere: quod quidem iam habent cæleſtes materiæ, ideóque pati illud nequeunt, ſicuti terreſtres.

Quin etiam dico tibi, pœnam non minus atrocem poſſe eſſe in glacie, quam in igne: quoniam illa diſſimilior eſt corporibus, & inde magis inimica ſpiritibus humanis. Ac in Purgatorio proprior eſt ignis, attenuandi gratia purificandique maculas, vt proprium nomen, ac Sanctorum ſermo, ſonat.

Dico etiam: Poteſt Deus abſque frigore, & tenebris terram ſeruare, ne à Sole deſtruantur: elongando ab ea Solem, & Stellas. Nec quia tellus deficeret, Mundus verteretur in chaos, niſi quoad terreſtria entia. Sed totus verè eſſet Cælum: diſtinctum quoque in Stellas multas: ſicut & nunc diſtinctæ ſunt, abſque frigoris ope, inter ſe: Spiritus quoque diſtincti ſunt, & Intelligentiæ, & quemadmodum luces diuerſæ in corporibus, quæ ſeſe interſecant multipliciter, efficiuntque tot angulos, (habent enim ipſi inter ſe habitudines conſimiles) vobis ignotos, nobis verò venuſtós, ad immaterialem quandam luminoſam propectiuã.

Finis rerum impurarum inſtar.

Dico etiam ſecundum Scripturas, affore tempus, & citò, in quo tellus purgabitur in ſuperficie, ſicut Chryſtallus: & colliget tenebras ſuas in centrum, nec effundet eas in Cælum amplius; ceſſabítque generatio, & corruptio, & mors, & afflictio: (Hæc cogitatio digna eſt conſilio Creatoris ad finem ipſius magnum:) Nec terram attenuabit in cælum, quò remaneat carcer impiorum. Et iam ſi conſideras Solem, & ſidera, deſcendere multam viam: cardinéſque cæleſtes mutatos, & obliquitatem, & apogea, & excentricitates iam cernitis. Idcircò rectè contemplare miracula hæc: Mundóque annuncia; vt benè inuigilet: ne *dies Domini ſicut fur in nocte vos comprehendat*: veluti infideles ſuper iudiciis Dei dormitantes; & Mundum æternantes. inſtat tempus, quod prædixit Petrus Apoſtolus. *Cæli magno impetu tranſient: terra autem, & quæ in ea opera ſunt, exurentur, &c.* Deus quidem incedit numero, pondere, & menſura in operibus ſuis. Vt rationabiliter conìicere debeas, conuenire ſummo Bono tollere de mundo omne malum; & hunc globum nigrum de medio tot globorum candidorum: hoc regnum mortis, & miſeriarum de ſocietate Regnorum vitæ, & voluptatum. Atqui huc vſque relictum eſſe pro illius quodam ludo: & ad fines à vobis non perceptos. Omnis namque cogitatio veſtra ſtultitia eſt, omnéque verbum

veſtrum, ſaltem ex modo ſignificandi incongruo, cùm de diuinis loquimini. continere errorem quaſi blaſphemiæ, ſi ſecundum illum Deo quid attribueretis. Id apud Angelos apparet. Sed nil mirum: quoniam vocabula, & conceptiones accipitis in loco, vbi res, prout ſunt, non introſpicitis: ſed tantummodo ſuperficiem; & hanc non totam, nec vt eſt, ſed alteratam ab aëre à luce, & tunicis, humoribúſque oculorum: & per ſenſuum organa corpulenta intrat ad cognoſcentem Animam veſtram obiectum quodlibet, & alteratur. Sentitis rerum ſpecies non res ipſas, & illas alteratas ex parte, non ex toto; & hoc non perpendentes, putant ſe ſcire homines, & ſuperbè Deum ipſum emendant.

Homerus etiam, aliter res in Cœlo, ac in Terrâ nominari. S. Cathar. teſte B. Raymundo, blaſphemiam eſſe quidquid de Deo etiam benè dicimus, non ex parte noſtri, neque ex parte Dei, Sed ſi Deo tribuatur ex modo ſignificandi, vt etiam S. Thomas docuit.

Aſpice hanc cartham: nonne ſuperficiem eius ſolùm vides, & non totam vtrinque; nec vnquam omne eius atomum, & pilos omnes, ex quibus componitur, & quomodo facta fuit: & colligationes flocculorum, & tempora & modos, quibus ad hanc formam ab initio rerum hucuſque concurrerunt, & quam in mundo habent partem, & relationem, & vſum, & finem. Interiora verò rerum omnia ignoratis: videtis enim per ſpeculum & ex parte: continuæ mutationes veſtri, & rerum ſunt vobis ignotæ, & partium & particularum. Et quid prius fuere: & quomodo hanc in compoſitionem conuenere, & occultius eſt. Ex his verò rebus corporalibus, & ægrè notis, transfertis vocabula ad Deum & ad ſuperiora entia. Quidquid de Deo profertis, quaſi blaſphemia eſſet ex modo ſignificandi, ſed maximè in metaphoricis: At non vobis imputatur propter ignorantiam, & quia non intenditis id ei tribuere, quod non conuenit. Cùm enim dicitis per propria, Deus ſapit, Deus miſericors, Deus ſanctus; ex modo ſignificandi propè blaſphemia eſt. Non enim Deus ſapit, à ſapore vti vos: nec eſt miſericors, id eſt miſercorde nec ſanctus, id eſt purificatus, vti vos: ſed ſecundum id, ad quod imponuntur, At cùm dicitis per metaphorica, Deus mouetur, Deus loquitur, Deus ambulat, videt, extendit brachium &c. Incongruum, & blaſphemum eſt, ſi Deo in ſe iſta conuenire affirmaretis per proprietatem; videre enim eſt habentis oculos corporeos; ſapere eſt actus guſtus in lingua, ſapores diſcernente: loqui eſt eius, qui habet os, & linguam materialem; motus eſt rerum finitarum variatio; Quæ Deo tribuere nemo poteſt quantùm ad modum ſignificandi, & id à quo nomen imponitur, niſi cum falſitate, & blaſphemia. Sed quia intelligentia veſtra non aliunde poteſt quam à vobis erigi in Deum; nec ſcit enunciare, niſi more ſuo; huiuſmodi impotentia, & locus tenebricoſus, & voluntas non deprauata, vos excuſatos faciunt; nec imputatur vobis in blaſphemiam, priuſquam intretis in malitiam, & in procuratam ignorantiam. O

ſi audires quàm pro priori & diuiniori modo enunciant Angeli. Diſcurre nunc in tuis ſyllogiſmis, analogicis, & videbis, verum eſſe quidquid dixi tibi etiàm in terra, nedum in cælo.

Hem ſtupor ingens, hem mirabilia Dei: tunc dixi. Nunc itaque Dei altiſſimi finem olfacio, propter quem has Terræ conditiones largitus eſt; ſi finis Metaphyſicus fuit, vt ſit carcer, terror, & inſtructio aliis: vtique electi gratias agerent Deo ingentiores: qui eis hanc ædem noxiam perpetuò dare cum poſſet, non fecit; ſed tandem ſunt hæc omnia propter gloriam ſuam, reuelandam in extremo, quod expectamus, facinore egregio; & iam imminet. Tempus præteritum malorum fuit quaſi iocus quidam, ſi æternum reſpicio, quod hinc ſuccedet, quod ſcriptum eſt, *Mutabis eos, & mutabuntur &c. Filij ſeruorum tuorum habitabunt, &c. Annunciant Cæli iuſtitiam eius populo, qui naſcetur quem fecit Dominus.* Sed ò qui ſciret quod fuit, & quod erit Totius? & ſubitò vox in corde meo: caput, & pedes velata ſunt alis Seraphinorum; medium apertum eſt, in quo volant. Quod fuit ante Mundum, & poſt Mundum erit, abſconditum eſt, quouſque placuerit Deo. Cogita in his, quæ accepiſti.

Pſal. 101.

Pſal. 21.

S. Ber. ſer. in primo Nouembr. S. Hier. in Iſaiam, & Origenes exponunt hoc idem de Seraphinis.

APPENDIX.

MOX ſagaciſſimè argumentans, dixi, Proculdubio nos terrigenæ ludum agimus cæcum: quem vocant cæcariam; ac comedias oſtentamus Creaturis Cæleſtis Aulæ: Bruta, & lapides nobiſcum ſunt ad complendas ſcenas in Theatris Maris, & Terræ; quæ vnum modò illis ſpectaculum ſunt. Pugnamus contra Dæmones, nobis inſidiantes inuiſibiliter cum magna Creatoris gloria; quòd à Spiritibus, clauſis in obſcura corpulentia, illi etiam ſuperentur, qui cum Deo pugnare voluerunt, Macchiauelliſtica agitati prudentia. Et veluti ſpiritus calidus brutorum, quaſi ignorans propriam originem, amant hunc ludum, in quo ſumus nos, & illa. Sic & Mens noſtra, à Deo immiſſa, eadem Comedia delectatur, quia meliora non nouit. Qui autem alteram vitam verè credit extare meliorem, clamat: *Cupio diſſolui.* Quapropter neceſſe eſt; quòd vna tandem die omnes veluti ſpoliati laruis, quas circumgerimus, hoc eſt corporibus, affectibúſque ipſorum, accepturi ſimus à Deo laudem, aut pœnam, prout quiſque melius, aut deterius fecit, ac dixit actum, dictúmque ſuum. Equidem inueni ſæpè Sacerdotes fieri eos, qui ſunt animo pij, ſanctíque ſed multoties Caiphas, & Iaſones, & Alcimos. Nec Reges, eos, qui Regio ſunt

donati animo: ſed quos fortuna, id eſt noſtra ignorantia, Reges facit, vt Nerones, Ezelinos, Midas &c. nec bonis benè, nec malis malè eſſe, ſed ſicut dixit Salomon. *Vidi neque velocium eſſe curſum neque fortium bellum, neque ſapientum panem: neque artificum gratiam: ſed tempus, caſumque in omnibus.* Ergo veſtiti ſumus, alij veſte ſacerdotali: alij regia: alij plebea: alij ſeruili: alij ſanctâ: alij impia: alij militari: alij captiua, &c. At cum poſtmodum nudi fuerimus omnes, omnia inuerſa è conuerſo videbuntur. Non enim pictor eſt qui pingit, habétque penicillos, & colores, & fœdat parietes, & carthas; ſed qui pingere ſcit; quamuis careat inſtrumentis. Nec Cuculla facit Monachum. Igitur Rex non eſt, qui regit, poſſidetque Regna multa: ſed qui regnare ſcit. Nec nobilis eſt, qui filius naſcitur nobilis viri; ſed qui animo nobili prædìtus eſt: nobilitérque operatur. Veluti in Tragœdia non eſt Agamemnon, qui eius perſonam agit: neque Therſites, qui Therſitis veſte induitur: Nec Hecuba, quæ perſonam gerit Reginæ vetulæ, atque mœſtæ: Ergo noſtra Politica ſubſiſtentiam habet, dum iſthæc Comœdia durat: ſed pereat neceſſe eſt. Præterea videmus, homines ſeſe facere Deos, idoláque lapidea res viuas haberi, alios etiam adoraſſe ſerpentes, & flumina, & ſtellas, & ſtelliones. Ergo omnes ludebamus ſimul in Cæcaria, cæci, & Duces cæcorum, & ſocij. Cum ergo tranſcurriſſemus in huiuſmodi blaſphemias, ex quadam comica licentia, decebat Deum nos admonere. Deinde vero reliquit nos, donec Comœdiam compleamus, & terminemus. Sed iam video ſcenas euacuari, & tentoria amoueri. Erit ergo finis. Conuenit enim ſummo Bono, hanc etiam malorum apparentiam ſuis ex effectibus auferre, & voluptates Veneris, & Bacchi, quæ vt oſtendimus, ſunt labores, aliqua conditi ſuauitate, ita vt decipiamur, etiã auferantur. Ergo generatio & corruptio finem habebunt: & contrarietas ipſarum parens. Reuerà enim iſta omnia carent ſubſiſtentia, ſi ad vera entia, veraſque voluptates reſpiciamus; ſed ſunt vmbra verorum comica repræſentatio ad tempus. Et quicumque hac ratione philoſophantur intellectum acutum dubitantem, curis liberabit, quæſtionibuſque. Et ex vanitate rerum præſentium argumentati ſciet, ſibi deberi futura bona vera, & ſecura, ac permanentia in iſtorum fine; vt ſummæ conuenit Prouidentiæ; non autem id quod iniqui concludunt, neque hic, neque alibi vera bona dari.

Eccl. 9.

Et vidi, quòd hoc modicum tempus turbulentum, in quo Mundus ſtetit turbatus, licet centum mille annorum eſſet (quod tamen recto quæſitum examine per hiſtorias tutiores, ac veraciores, nondum pertingit, quod præteriit ad ſeptem millia) eſt quidem ludus puerorum in tenebris ante cænam, comparatum ſempiternitati ſæculorum quæ viuunt creaturæ ſanctæ, & quibus fruemur nos poſthoc breue ſpatium. Sed cæcus homo qui æternitatem non conſiderat, ſcanda-

lizatur ſine cauſa, dolet propter punctum; & non vt æquum eſt, theatro, ampliſſimo bonorum ſacrorum glorificatur.

Religionem communem, potiſſimam iuſtitiæ partem, non eſſe inuentum Politicorum: nec ſola arte, aut non naturâ conſtare, vt dicunt Epicuræi: ſed eſſe naturalem: hanc verò, & illam poſitiuas, quas Nationes profitentur, eſſe ſecundum mores, rituſque particulares Gentium: & ſecundùm fidem, quam præſtant Legislatori quæque ſuo. Et quibus notis, & argumentis agnoſci poteſt, quæ verè ſit à Deo tradita, & quæ ab hominibus per Rationem; aut per fraudem: quivè ſint, qui veram fidem habent,

Cap. IX.

QVANDOQVIDEM extant apud mortales Sectæ plurimæ, variæ, ac rituum, & cultus diuerſitates, diuerſique Principatus, & Reſp. tanquam ſcenæ variæ vniuerſalis comediæ: conſiderandum eſt recto examine; quænam ex his verè placeat Creatori, & Aulicis eius. Et cur ipſe tot permittit in Religione controuerſias: quæ Politicos in ſuſpicionem adducunt, quòd nulla ſit vera: ſed quòd omnes ſint humanum vtile figmentum & non ſecundùm veritatem, & naturam rationalem: ſicuti olim Democritus, & alij, à Platone citati, & nunc Macchiauelliſtæ opinati ſunt.

Fundamentum ad diſcernendum verum ab apparentibus.

Ego dixi in cubili Animæ meæ. Non propterea quòd plurimi profitentes philoſophiam, ſophiſtæ ſunt, & maxima quidem ipſorum pars, exiſtimandum eſt, nullam reperiri ſcientiam veram; ſicuti Sceptici aſſerunt; ſed quòd veritas abſcondita ſit valde, dicendum modò videtur. Quando nimirum ego certus ſum, me nunc verè ſcribere: alioſque, qui hanc viſuri ſunt, ſcripturam, affirmaturos, eſſe ſcripturam, & quid ſignificet: quamquam alij alium haurient ſenſum. Datur ergo aliqua ſcientia. Similiter non propterea quòd

multi Medici imperiti ſunt, Medicina eſt vanitas, vt Romani rudi-ter aliquando putarunt: Nec quia Caupones omnia adulterant vina venalia, reperiri purnm vinum non poteſt. Ergo (dixi) non propter multitudiuem falſarum Religionum, omnis religio falſa cenſenda eſt: prius eſt enim verum quàm falſum, illi oppoſitum alioquin non dignoſceretur falſum à vero.

Religionem quadruplicem eſſe inueni apud Philoſophos, & Theologos: ſcilicet, Naturalem Animalem, Rationalem, & Supernaturalem, comprehenſis quibuſcumque Religionis imitationibus. Quotuplex Religio

Naturalis eſt cultus ille cunctarum rerum, quorum alia cognoſcunt finem, & rationem finis, vt homo, & Angelus: aliæ appetunt finem, licet non cognoſcant rationem finis, ad quem naturaliter feruntur, & cui volunt aſſimilari, vt D. Tho. expoſuit, tamen Creatori obediunt, eiuſque verbum faciunt ſecundum ſcripturas Dei: & ad ipſius laudem, & gloriam ſunt, & operantur vt Plato, Trimegiſtus, Seneca, Pythagoras, Anax. g. Parmenides, & omnes Philoſophi ſenſere, exceptis Epicuræis. Similiter Dauid inquit de lege hac velut religione naturali, vt patres exponunt. *Cœli enarrant gloriam Dei, & opera eius annunciat firmamentum: dies diei eructat verbum: & nox nocti indicat ſcientiam &c.* Et quidem non ſermone Latino, aut Græco, aut Hebraico, non omnibus noto, ſed cunctis notiſſimo. Etenim ait, *Non ſunt loquelæ, neque ſermones, quorum non audiantur voces eorum &c.* Siquidem vt probat S. Thom. 2. 2. q. 81. *Religio eſt cultus Dei, vt principium eſt eſſendi, & gubernandi.* Omnia autem entia ſunt & gubernantur à Deo, ergo colunt Deum naturaliter pluſquam ſe. At colere Deum eſt coniungi illi (ait in 1. 2. q. 99. 3.) per actus internos, id eſt intelligere, & amare in rationalibus: in naturalibus verò per aliquos actus, his analogos, quia ſupremum inferioris attingit infimum ſuperioris; vnde propter amorem, & obedientiam erga Creatorem Sacri Scriptores, & Philoſophi tribuunt omnibus creaturis exteriores etiam, vt laudare & facere verbum eius, licet rationem finis, & facti non cognoſcant, vt D. Tho. aduertit. Probatur: Propterea enim de cunctis, ait Eccleſiaſt. 42. *Omnia hæc viuunt, & in neceſſitate obediunt ei.* Quo circà S. Hieron. in 8. mat. *Omnes Creaturæ ſentiunt Creatorem.* Et. D. Thom. *Amant pluſquam ſeipſas naturali amore pro modo ſuo.* Et propterea *venti, & mare obediunt Chriſto imperanti,* ait ille: iſte verò, *appetunt Deo aſſimilari omnia.* Religionis quidem rationalis externi actus, internorum ſigna ſunt adoratio, ſacrificatio, laudatio, votum, iuramentum, conſultatio: ſed in naturali hæc non inſunt, niſi *iuxta ſuum modum* (vt Diuus Thomas 1. p. q. 60.) Et Diuus Hieronymus in 8. Mat. & 10. Ezechielis, & Aug. Nyſſ. & alii Patres conteſtantur. Idem dicit Iamblicus, & Theodorus, & Plato: & Pythag. & Anax. Ambroſ. verò in prologo Pſalmorũ &

Naturalis Religio quæ:

p. 1. q. 1. & 3. contr. Gent.

Pſal. 18.

1. 2. q. 1.
1. p. q. 60. art 5.

Aues cantu laudare Deum dixit, & ſepties in die. Quòd intellige iuxtà S. Tho. ſenſum, propterea enim non modo *Cæli enarrant gloriam Dei.* Sed Daniel aduocat etiam omnes creaturas ad laudem Dei, *Benedicite omnia opera Domini Domino*; Sic etiam Dauid. *Laudate Dominum de Cælis &c. Laudate Dominum de Terra*, & non illuſoriè & ſola proſopopeia grammaticali, vti dicimus, quòd lapides laudant Regem, aut Amaſiam in poëmatis. (Non enim obediunt ad nutum creaturis, à quibus non habent eſſe, & operatiónem, ſicut Creatori, à quo in vtroque dependent. Vnde Hieronym. *Quæ nobis* (ait) *ſunt inſenſibilia, Deo ſunt ſenſibilia*) Sed propterea quòd omnes Creaturæ, vt ait idem Hier. ſuo pro modulo ſentiunt Creatorem: eius enim obediunt imperio: & ducunt in cognitionem excellentiæ Dei & ideò tanquam ſi ſentirent, & loquerentur, dicuntur laudare, & improperant pſeudopoliticis irreligioſitatem. Nam vt D. Tho. docet in 3. d. 36. q. 2. quemadmodum ſenſitiuum ex participio eſt aliquo modo intellectiuum, quia teſte Diony. ſemper ſupremum inferioris attingit vltimum ſuperioris, vnde videtur ratiocinari: ſic etiam Naturale attingit ſenſitiuum. Et operatur in multis vt ſentiens non ſolùm externo impulſu, vt ſagitta, & prædeſtinatus, vt dicitur 1. p. q. 23. ſed etiam interno formæ propriæ inclinamine, licet non cognoſcat rationem finis: cui intendunt aſſimilari, vt dicit 3. cont. Gen. c. 131. Error enim eſt has virtutes, & actus formis etiam rerum non tribuere, vt dicit ibidem c. 164, & hoc ſenſu etiam Ambr. dixit, *omnia ſentiunt ſicut opificium Opificem.* & S. Dionyſius *omnia conuertuntur ad amorem Creatoris*, vnde S. Thomas addit, *amant Creatorem* vt ſcilicet eſt Naturæ author, *pluſquam ſe ipſas*, & propterea quodammodo adorant, nam (1. 2. 109, art. 3. dicit) *Diligere Deum ſuper omnia eſt quoddam connaturale homini, & etiam cuilibet creaturæ, non ſolum rationali, ſed etiam irrationali, & inanimata, ſecundum modum amoris, qui vnicuique creaturæ competere poteſt: cuius ratio eſt quia* (nota hanc rationem Sancti Doctoris) *vnicuique naturale eſt, quòd appetat, & amet aliquid ſecundum quod natum eſt eſſe. Sic igitur agit vnumquodque, prout natum eſt eſſe*, vt dicitur. 2. phyſ. *Manifeſtum eſt autem quod bonum partis eſt, propter bonum totius, vnde res, vnaquaque naturalis amat bonum ſuum proprium, propter bonum commune totius vniuerſi, quod eſt Deus.* Vnde etiam Dionyſ. dicit lib. de diuin. nominibus, *quòd Deus conuertit omnia ad amorem ſui ipſius.*

Ecce quàm ſubtiliter probat S. Thom, quod in cunctis rebus, ne dum in homine eſt inſitus amor Dei, qui & cultus metaphoricè dici poteſt, & in 3. cont. Gentiles probat, quòd *omnia entia affectant Dei ſimilitudinem: & propter hoc operantur.* Præterea in 1. p. q. 60. art. 5. demonſtrat ex eo quod naturalis dilectio non poteſt eſſe peruerſa, ſicut electiua, *Omnis res etiam inanimata plus amat naturaliter*

liter Deum quam ſeipſam, vnuſquaque (ait) *pro ſuo modo. Quoniam Deus eſt Vniuerſale Bonum, & totum amabile pluſquam pars.* Ergo (inquam) & pro ſuo modo naturaliter colit. Cultus enim amore notitiaque, & obedientia, & laudatione perficitur, vt docet ibid. q. 99. 3. & 2. 2. q. 81. & 3. cont. Gent. c. 119. ad quod actus exteriores, qui ſunt inclinatio, adoratio, ſacrificium &c. ordinantur. Et propterea in ſacris litteris omnes creaturæ quaſi ſentientes, amantes, & benedicentes Deum introducuntur, & facientes verbum eius. Inclinantur enim ad ipſum, vt ad finem, licet non cognoſcant rationem finis, vti nos, ſicut dicitur 'p. 2. q. 1. Idem probat S. Hier. in 10. Ezec. exponens illud, *Spiritus vitæ erat in Rotis.* Item docet Plato ſæpiſſimè. Vnde Ficinus ſuper Tim. probat *ex cauſalitate, & prouidentia, quam habet Deus ſuper omnes creaturas, non ſolum Religionem, ſed etiam actus Religionis: qui ſunt adorare, orare, vouere, per quos coniunguntur primo principio, Vni, & Bono, eſſe naturales pro ſuo modulo cunctis rebus: quemadmodum naturale eſt helitropio herba conuerti ad Solem: & ſelinitı ad Lunam.* Probatque non ſolum ratione naturali, vt fecit D. Tho. ſed etiam autoritate & vſu Sapientum apud omnes Nationes, quales 'Bracmani apud Indos; Magi apud Perſas: Theologi apud Græcos: Aſtrologi apud Chaldeos: & ad horum teſtimonium adducit Iamblicum, Proclum, Porphyrium, & tandem Magnum Theodorum qui ait; *Si quis naturas rerum diligentius explorauerit, inueniet, non animas tantùm atque mentes, ſed quodammodo entia omnia, excepto primo, adorare, atque vouere Deo ſummo Bono &c.* Id quod D. Thomas probauit *ex amore,* & Hier. *ex ſenſu, & obedientia.* Ambr. verò etiam *ex laudatione,* ſicut Daniel, & Dauid. *Benedicite Domino omnia opera eius in omni loco dominationis eius*; ideſt naturaliter pro modo quodque ſuo, ex D. Thom. 'Sed hæc Religio dicitur analogica, ſicut hoc nomen Deus de vero per eſſentiam, & per participationem de analogicis, apud D. Thomam.

Religio animalis addit ſupra naturalem cultum, illud obſequium, quod Bruta præſtant ſuperioribus ſibi beneficis cauſis; Deum enim naturaliter diligunt, vt ait, S. Thom. ſed animaliter omne beneficium principium propterea Elephas Lunæ genuflectit; & ſe baptizat à coitu: & Solem aues præcinunt in mane, venientémque vocibus lætis excipiunt, vt S. Ambr. & experientia teſtatur. Animalis religio quæ.

Religio rationalis eſt, qua creatura rationis particeps, ſapientiam, & rationem Dei, Deumque ipſum nouit, & colit, finem, & rationem finis pernoſcens. Hic cultus in ſacra Scriptura vocatur timor Domini, qui (teſte Eccleſiaſt. cap. 2.) *cum hominibus in vulua concreatus eſt,* & ante vſum rationis ineſt quaſi ſeminaliter, ſicut ratio ſine vſu, vt probat S. Hier. in Epiſt. ad Galat. Vnde Iamblicus Rationalis religio quæ.

de myſt. Aegyp. cap. 1. ait. *Ante omnem vſum rationis, ineſt naturaliter inſita Deorum notio: imo tactus quidam diuinitatis melior quam notitia. Ex quo incitatur naturalis appetitus Boni, ratiocinatio, atque iudicium.* Idem docet Cicer. in lib. de nat. Deorum & Senec. in lib. de prouidentia, in Epiſtolis: & Pythagoras in aureis verſibus. Præterea Lactantius libr. 3. cap. 9. probat, cultum Dei, ideſt, Religionem, ita eſſe homini naturalem, vt ſit eius vltima in definitione differentia: *Animal Rationale Religioſum:* alioquin non rectè prorſus à brutis ſe cerneretur ratione ſenſuali, quam S. Thom. vocat æſtimatiuam, præditis. Idemque docet Cardinalis Oſius in Confeſſ. Petracor. & S. Chryſoſt. tom. 3. *Homo, ait, in cunctis cum brutis conuenit ſed religione ſolâ ſecernitur;* Lactantius idem probat auctoritate. Anax. & Ouid. & aliorum contra Epicureos, S. Auguſt. lib. de vera Religione probat & Ret. c. 12. *Religionem Chriſtianam fuiſſe ante legem ſcriptam ſemper eandem in Mundo naturaliter inditam, exceptis cæremoniis.* Hinc Iſidorus, allegatus à Gratiano, dicit. *Ius naturale eſt, quod continetur in Lege, & in Euangelio.* Similiter S. Clem. Rom. ex ore S. Petri. Iuſtinus Martyr. in Apolog. 1. & 2. lib. de Monarch. & S. Ambr. lib. de Parad. probat idem ex Apoſt. Rom. 2. qui inexcuſabiles facit gentes, qui non adorant Deum, & Sap. 13. efficacius id probatur. Idem confirmat ius Gent.

Qui hæc negant pſeudo politici, oſtēdunt ſe Theologiæ ſacræ, Philoſophiæ veræ ieiunos pluſquam beſtiæ.

Religio ſupernaturalis eſt id, quod reuelat Deus in Lege, & Prophetis, & in Euangelio: quæ perficit naturalem, & eleuat ad diuiniorem ordinem.

Supernaturalis.

Has diſtinguit Fic. 18. Theol. cap. 8. & 9. *Religionem, ait, intelligo inſtinctum ipſum omnibus gentibus communem, naturalemque: quo vbique, & ſemper prouidentia quædam Regina Mundi cogitatur, & colitur. Quam primò cognoſcimus naturali ſagacitate; deinde Philoſophicis rationibus, poſtremo Propheticis verbis, atque miraculis:* & hoc probat auctoritate Procli, Pythag. & Auic. idem Damaſc. 1 de fid. ort. idem Triſmeg. in Pymandro, & Plato in Prothagora dicens. *Homo tanquam diuinitatis particeps ob cognationem quandam, Deum agnoſcit. & cupit tanquam Authorem: inuocat, & amat vt Patrem: veneratur vt Regem, timet vt Dominum; & ſicut Sol non cognoſcitur ſine lumine Solis; ita nec Deus ſine Deo, ergo lumine diuino innatoque cognoſcit homo Deum.* Hoc autem lumen, vt ait D. Thomas 1. 2. q. 91 *eſt legis æternæ ideſt, Verbi Dei participatio, impreſſioque diuini luminis in creatura rationali, qua inclinatur in debitum actum, & finem, ideſt Deum, ex lege naturali, indelebili de mente hominum,* & hoc probat auctoritate Pſal. 5. *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine, &c.* quod omnes etiam Patres exponunt de lu-

mine naturali innato. Eadem ratione vtitur Gregor. Nyſſ. oratione cath. cap. 5. qua D. Thomas, & Plato; & verè ſic eſt. Si enim homo eſt creatus ad imaginem Dei, ſemper naturaliter ad Deum fertur, ſicut ignis ad ſuam ſphæram. Vnde idem D. Thom. 3. contr. Gent. 51. *omnes mentes naturaliter deſiderant videre Deum*, & cap. 119. *Deum colimus per exteriores actus, & ideo hic cultus vocatur Religio, quoniam per illos actus religamur, ne vagetur Mens. Inſtinctu enim naturali homo non ſolum cognoſcit ſe obligatum colere Deum, ſed etiam colere ſuo modo, ideſt per actus exteriores*, & ſacris ergo & cultus in D. Thom. & modus colendi eſt ex inſtinctu naturali, & de iure naturæ. At in cap. 123. *Leges humanæ*, ait, *ex naturali inſtinctu procedunt, ſicut in demonſtrationibus humana ſcientia, & concluſio, & inuentio eſt ex principiis naturaliter notis. Diuinæ autem leges non ſolum inſtinctum explicant, ſed etiam defectus naturalis inſtinctus supplent, vt lex naturalis matrimonij à lege diuina ſacramenti matrimonij perficitur.*

D. August. fecisti nos Domine ad te &c.

Lex ſupernaturalis ſupplet defectus legis naturalis, non ex legis natura, ſed noſtri peccati abuſu cauſatos.

Et cap. 129. probat, quòd *non ſolùm lege*, vt vult Epicurus, *ſed natura conſtat bonum, & malum: & non ſolum quæ lege naturali ſanciuntur, ſed etiam quæ diuina ſunt naturaliter recta*, & 1. 2. q. 98. art. 6. *lex diuina data eſt in auxilium legis naturalis.*

Idem in 3. cont. Gent. cap. 119. vbi fer. propter defectus legis naturalis non naturales, ſed exuberantia peccatorum obſcuratæ, data eſt diuina.

Omnes Philoſophi, & Nationes fundant leges in cultu diuino, vt probat S. Thom. & Sotus 4. de iuſt. & iur. q. 4. art. 2. Soli ergo Epicurei, & Macchiauelliſtæ ex peccatorum mole (ait S. Damaſc.) obſcuratum lumen naturæ habent, vt Religionem, etiam in tota natura cognitam, non agnoſcant.

II. Deinde dixi. Naturalis eſt homini inclinatio in iuſtitia, & in Religione viuere, vt omnis Schola, & Natio profitetur; diſſident autem circa ſupernaturales, & poſitiuas leges, & ritus in Religione. Item circa obiecta cultus, & modum colendi, non circa cultum conceptum inclinationémque; in qua conueniunt.

Religionem ergo eſſe de iure naturæ nos diſcurſu cognoſcimus, & ſenſu experimur naturaliter. Quod autem ſua Religio poſitiua vera ſit, hæc, aut illa, ſicut quilibet opinatur, habent homines per fidem, quàm quælibet natio ſuo Legiſlatori, ac Præceptori præſtat. Quin etiam in Philoſophis plus valet fides, quam ratio, ſi rectè introſpicias. Platonici enim Platoni credunt, & aduerſariorum obiectiones videntur illis fallaces; & gloſſis plurimis defendunt doctrinam Præceptoris ſui. Deterius Peripatetici, quaſi adorantes omnem ſtultitiam Præceptoris ſui Ariſtotelis. Pytha-

gorici de Pythagora teſtabantur. Ipſe dixit. Stoici Zenoni ſunt addicti. Democratici Democrito & Epicuro ita credunt, vt Lucretius vocet Epicurum Deum: & impia Democriti dogmata, vocat ſancta. Medici verò Galeno, & Hippocrati fidem adhibent plerumque ſine ratione. Sceptici nemini. niſi ſibi ipſis negantibus, Scientiam extare. Hoc idem inueni in legibus. Nam vt veri Dei cultores rectè credunt Chriſto, ita (quamuis falsò) arbitrantur bene ſe credere Iudæi Moyſi: Arabes, Turcæ Mauri & Perſæ Mahometto: Tartari Cingho: Iaponenſes Amidæ: Græci Soloni, ac Lygurgo: Scythæ Zamolxi: Aegyptii Oſiri: Aſſyrii Belo. Quoniam verò hi Legiſlatores diuerſa ſenſerunt de prima cauſa: & Regiones ſunt moribus diuerſæ; diuerſum cultum introduxerunt. Deinde Aſſeclæ, & Commentatores eorum adduxerunt ſchiſmata, & hæreſes, & cultus varios. Et nulla Natio cultu caret alicuius Numinis.

Ex his palam innoteſcit, quòd omnes Gentes per Religionem viuunt, ergo eſt de iure Gentium, & Naturæ. Sed quod hæc, aut illa, ſit vera, vnuſquiſque iudicat ſecundum ſuam fidem tantum cuiuſque Gentis.

III. Amplius eſſe de iure Naturæ vidi, quoniam, & animalibus extat quædam Religionis vmbra, & in plantis ſicut monuimus in prioribus ſermonibus. Et ex hoc benè percepi, totum Mundum Religionem habere erga ſuum Creatorem: eique cuncta ſeruire: & Cælum enarrare gloriam eius, vt Pythagorici, & Platonici, aſſentientes Dauidi, teſtantur. Procul dubio naturale eſt diligere eum, qui tibi benefacit: & timere, qui malefacit; ergo cauſæ potentes, ac bonæ honorantur, & timentur naturaliter. Hic autem eſt actus Religionis, ſi cauſæ illæ ſunt diuinitatis participes. Sed quædam entia quibuſdam inſuper ſeruiunt cauſis: in quibus Deus bonum ipſorum, & timorem locauit, vt beneficium Elephanti in Luna: Et Stellarum in Sole. Sed homo, cognoſcens ſeipſum nobliorem creaturis inferioribus: & Cælum, & Stellas, limitata pollere diuinitatis participatione, cognouit, extare quoque aliam cauſam longè maiorem, & illimitatam: eique præſtitere tanquam magnanimi obſequium proprium, ac ſeruitutem Et intellexerunt. quòd Cælum, Terra, cunctaque entia, illi primo enti immenſo ſeruiunt: quoniam qui ſapientior eſt, ſagaciùs peruenit ad primæ Cauſæ cognitionem. Qui autem magis illam cognoſcit, honorat magis, colitque: ergo naturale eſt homini diuinitatem colere, quando & in belluis aliquale veſtigium eius cultus eſt, Hoc autem eſt ipſa Religio. Si quis Bubulcus in nemore Regem venantem videret, non honoraret eum tanquam Regem, quia minus agnoſceret: at Aulici Regis confeſtim inclinantur reuerenter, quoniam magis norunt eum

Secunda ratio ex cultu naturali brutorum, & omnium entium,

Sic homo cum ſit rationalis, verè colit, longéque magis, virtutum Auctorem, & Verum Deum.

3. Ex neceſſitate, & ratione politica.

IV. Vidi prætereà, non poſſe Rempublicam fundari abſque Religione; ſecus enim foret latrocinium mutuum, continua rixa, & reciproca inſidiatio, tota Ciuitas. Et quique potentiores palam, & clam omnia mala perpetrarent, & deprehenſi fugerent: & diſſolueretur Societas. Ergò Religio neceſſaria eſt, vt defendatius inter homines. Ergo ita naturale eſt eis religiosè viuere, ſicuti naturale eſt homini eſſe animal Politicum, & plus quam cæteris animantibus. Quin etiam homini, viuenti ſeorſim in eremo, naturalis eſt Religio magis, quàm Elephantis: ſicuti naturale eſt colere, ac ſeruire præſtantioribus. Vnde fiunt heremitæ, & domus Religionum ſequeſtratæ ſunt ad ſeruiendum Deo in cunctis Nationibus; neque enim adeò agreſtis reperitur vlla in vtroque Hemiſpherio, quæ non colat Deum, vel id, quod putat eſſe Deum.

Idem docet S. Tho. ſed veteres Doctores, addunt, ſicuti etiam rationale.

4. Sumitur ratio ex actibus internis, & externis Religionis apud Lactantium, & Auguſt. & alios Patres.

V. Id quoque Religionem ſic eſſe naturalem oſtendit maximè, quod homo inueniens aliquod ingens bonum, vel malum, repentè attollit vultum in Cælum, gratias agens, aut auxilium petens, eodem planè inſtinctu, quo vltro manus capiti auxilium parat ob naturalem Animæ conſenſionem; & ideo Religionem, & actus exteriores Religionis, vt orare, adorare, ſacrum facere, D. Thomne dum Plato, dicit eſſe ex inſtinctu naturæ 3. cont. Gent. cap. 119.

Ratio 6. ex cauſalitate, & prouidentia Dei.

VI. Et quidem naturaliſſimum eſt nobis benefacientem amare, & colere: & ab eodem opem petere, quando quid mali nobis contingit. Et hoc nos, & bruta facimus erga parentes, & res omnes erga res naturaliter, à quibus beneficium recipere ſolent quodcunque.

Concluſio.

Cum igitur verum ſit, Deum eſſe, ac Mundum regere, omniaque bona ab eo emanare, & pœnas peccantium, vt in ſuperioribus oſtendimus; fieri non poteſt, quin nobis naturale ſit colere illum, vt primam Cauſam, Patrémque communem; Et quin ipſe, cum ſit benignus, prouidúſque dederit Legem. ac Religionem qua ipſi ſeruiremus, vt ipſi placet, & conuenit, non autem, vt nobis videtur.

Vnde varij ritus.

VII. Quoniam verò inter diuerſos homines diuerſorum climatum diuerſi inueniuntur ritus in ſuorum Dominorum cultu: Nam alij genuflectunt, vt Luſitani; Alij tantummodo inclinantur, vt Turcæ; Alij inclinantur, & nudant caput. vt Itali. Igitur eadem ratione diuerſus eſt cultus, quem exhibent Domino Dominorum: omnéſque boni ſunt, dum Deo fiunt abſque prauitate, & ſuperſtitione: maximè autem ille, qui exhibetur docente Deo. Vnde D. Aug. lib. 1. de conſ. Euang. ait, cap. 28. *Socratis ſententia eſt, Deum quemque coli oportere ſicut ipſe ſe colendum præceperit.*

Vnde ſuperſtitio, & irreligioſitas.

Nam, quando torquetur cultus diuinus ad creaturas, aut non tantus Deo exhibetur honos, quantus debetur ſummo bono aut con-

tra eius præceptum, iniquitas eſt atrociſſima. Eoque magis, quòd etiam Diaboli doloſè cultum diuinum vſurparunt ab homine. Similiter ſuperbi, aſtutique homines, qui fingentes ſe Deos, aut à Deo miſſos, diuerſas Religiones falſas, vt regnarent, introduxere: tanquam deceptores, vel decepti à Diabolo.

Deus vult coli.

VIII. Nec exiſtimandus eſt Deus hac cura non tangi, vtrum colatur, aut non: aut ſuus honor alteri detur; quoniam, vt ait Epicurus, cum ſit beatus, hanc moleſtiam auerſatur. Deus enim jam declarauit, ſe honorem tanquam debitum requirere à nobis, Naturæ, & Nationum teſtimonio: & miraculis ſupernaturalibus. Scimus etiam, ſi non colatur, non nocere illi, ſed nobis, à ſummo Bono recedentibus. Item naturale eſt omnibus parentibus, ac maioribus à ſuis, & minoribus agnoſci velle, colique, vt in eos ſuas effundant opes, & gratias ſi benefici ſunt, amoroſique, cuiuſmodi maximè eſt Deus. Nouimus etiam, Deum curis non laborare, cum ſit infinitè potens, & ſapiens, neque dolere per ſe, ſed in nobis: & effectum dolentis oſtendere, dum nos caſtigat. Sed hæc doctrina nihil ad nos in præſentiarum, vbi de hoc non eſt diſputatio.

6. Ratio ex cura peculiari Dei, erga Rem, humanam.

Vidimus iam in tota rerum natura, Deum curare omnia, etiam minutiſſima; ergo multo magis artem principalem vitæ humanæ, quæ eſt Religio, vita Reipublicæ. Si enim præbet ſpinas, ac frondes arboribus, & animalibus organa in magnos vſus, &c. Religio caſu, ac ſine auctore eſſe nullatenus poteſt.

Quid faciendum eſt Macchiauelliſtæ, volenti inuenire Religionem veram.

IX. Igitur multa illi homini examinanda ſunt in cunctis ſectis bus, ac Religionibus Mundi per rationem communem naturalem, qui volet per hanc viam inter omnes veram Religionem, & à Deo præſcriptam, inuenire; quandiù per ſupernaturale donum plenè non adiuuatur, & vt falſarum detegat impoſturas; & veræ Religionis animaduertat euidentem, & rationabilem credibilitatem.

Prima nota veræ Religionis, falſæque.

I. Conditio examinetur præceptorum moralium, vtrú ſint vtilia, & ſecundú naturam omnibus conuenientia, pia, facilia, amabilia, clara, certa: quæ homines ſemper meliores reddant, quo magis ea obſeruant; deteriores verò, ac in vitia [illegible] quo minus ea obſeruant; & vtrum admittant vitium aliquod oppoſitum virtuti naturali.

II. Fides eorum, quæ proponuntur credenda ſupernaturaliter, [illegible] vtrum prædicentur ſimul cum lege eo modo, quo à Deo accipitur; an à naturæ arcanis per ſapientes cognitores primæ cauſæ.

III. Vtrum ſint rationabilia; conuenientia Deo Potentiſſimo, & Sapientiſſimo, & Optimo, & non contradicentia euidenter [illegible], pia, & deuota: olentia ſapientiam, & non fabulas, & [illegible]: vtrum [illegible] impoſſibilitatem & contradictionem, nec non & quomodo probantur eſſe diuina. Et vtrum iubeant

vitioſa, ruinoſa, & obſcena, an non. Et vtrum verè eleuent animos ad Deificationem ſui. Et vtrum eius Autor ad hoc munus fuerit miſſus à Deo, an ab hominibus, an à propria ambitione, an à Diabolo.

IV. Et vtrum qui dicunt, ſe miſſos, aut inſpiratos à Deo, ita certi ſunt, quod [illegible] teſtimonium ſuum ſanguine, parati mori pro veritate quam Dominus Deus ipſorum tradidit annunciandam; an [illegible]. Et vtrum ſcopus intentionis eorum ſit honor Dei, & præmium, quod ipſi à Deo expectant & non à populis: an mortem [illegible]: terrenaque cupiant.

V. Et vtrum aſſerant, oſtenderequè poſſint, literas patentes, ſeu diploma [illegible] ſigillatum. Et ſigna miſſionis, quæ ſunt miracula: & vtrum [illegible] ſint mirabilia tantum, & ſecundum magiam naturalem, [illegible] fictitiámque, aut Diabolicam; aut miracula vera [illegible] ſupra naturalem, diuinam.

VI. Et vtrum Deus auctorizauerit etiam ſequaces illius, qui [illegible] Nunc [illegible] à Deo eiſdem miraculis, & ſanguine liberè effuſo; in hoc enim maxime negotium verſatur. Nam palam ſit; quòd non fuerint decepti, neque deceptores.

VII. Conſidera, num perſeueret eadem virtus miracula faciendi, in poſteris ſanctionibus ſecundum legem; Et vtrum fides certa, & ſyncera [illegible], parturit miraculoſos effectus contra Dæmones, & infirmitates, & contra omnia mala, quibus Religio opponitur in auxilio alicuius Dei quem colit: & cum aviditate moriendi propter præmium, quod Legislator pollicetur.

VIII. Librare oportet omnia præmia & pœnas, temporalia, & æterna, quæ promittit obſeruatoribus, & [illegible]; hoc namque maximè refert: & vtrum eos ſpoliet, an ditet.

IX. Conſiderandum eſt, vtrum Legislator habeat teſtimonia Prophetarum qui ipſum præconizauerunt venturum; & num per prophetiam verè diuinam; an per coniecturam, & præſagium naturale; an per pſeudoprophetiam diabolicam

X. Et vtrum quæ ipſe Legislator prædixit futura poſt ſe, euentu comprobata ſint? Et [illegible], præ[illegible] [illegible] diuina. Sic etiam eius præcones, & atteſtatores, & [illegible]res.

XI. Examinanda quoque eſt vita Legislatoris, & [illegible] vtrum fuerit in patientia [illegible] & virtutibus [illegible], ſanctiſſimis exemplis, & conſtanter. Ex vitæ namque probitate & nequitia, grauiſſimum ſumitur argumentum.

XII. Et vtrum [illegible] Religionem plantauerint, in virtute, & miraculis an [illegible].

XIII. Et vtrum Deus auctorizauerit [illegible] eorum ſucceſſione

diuturna, ac poſſeſſione. Et num vbi arma defecere, auxiliúmque humanum, creuerit Religio per patientiam, & martyrium: an decreuerit.

XIV. Et, num ſi mundus totus ſub vnam legem conueniret, poſſet hæc lex eſſe ſufficiens, & commoda tot variis hominnm moribus, in omni loco, & tempore; ſic enim procul dubio diuina eſſet, & ſecundum communem naturam, quam & perficit

XV. Vtrum prohibeat omnia, & ſingula vitia, & imperet omnes virtutes, &c.

XVI. Nec negligendus eſt locus, & tempus, conſiderando Cælum, & Terram, quando, & vbi data eſt lex: diſponunt enim & circunſtant, ad noſcendum, num humana vel diuina, vel 21. ex D. Thom. Cyril. & Clem.

EXAMEN CHRISTIANÆ LEGIS cæterarúmque Nationum: quo demonſtratur, illam pro fundamento habere Charitatem, & Rationem primam; cæteras vero leges bonas, Philoſophicas, iuſtitiam humanam, & rationes ſecundas: at ſolius Chriſtianæ ſolum præcepta moralia, & ceremonialia cum natura, quam perficiunt, prorſus congruere. Et quo pacto obligent. Inde neceſſario futurum, vt ſi totus Mundus ad vnam legem reducendus eſt (quod nos firmiſſimè probabimus) aliam præter iſtam eſſe non poſſe. & adduntur reſponſiones ad argumenta Iuliani, Luciani, & Macchiauelli.

CAP. X.

Videtur [illegible] quòd [illegible] Chriſtianæ Legem [illegible] Mundo vnum ouile, vnus paſtor

DEINDE his propoſitis ſignis, ac notis, omnium mortalium leges percurri, examinando eas in iudicio contra [illegible] ab omni paſſione remotiſſimus: & comperi, Religionem ſolum Chriſtianam eſſe veram, vndequaque [illegible] vnquam naturæ repugnantem. Eandemque cæteris cunctis [illegible] anteponendam. Vnde mihi certum eſt, totum Mundum, iam [illegible], ſub eam vnam reuniendum fore, poſt

per

periodum turbationum multarum, quæ ex diuiſione Principatuum, & Religionum acciderunt. Futurúmque opinor vnicum in terra Principatum ea cum fœlicitate, quam cecinere Poëtæ de ſæculo aureo, & Philoſophi deſcripſerunt de ſtatu optimæ Reipublicæ, adhuc non viſo. Quod etiam veriſimile eſt (aliis Catholicis intellectibus ſaluis) indicaſſe Prophetas, cùm prædixerunt de tranquilitate Ieruſalem reædificandæ poſt captiuitatem Babylonicam, ſeu poſt confuſionem ſectarum, ſtultarum, & impiarum; & omnes ſapientes Nationum expectauerunt: & populi vehementer optant, vt fiat voluntas Dei in Terra, ſicut in Cælo; & ceſſent mala ſuper terram. Nec quiſpiam reperitur, qui hoc non deſideret, præter Tyrannunculos quoſdam, qui tamen & ipſi cuperent, totum Mundum ſub ſui quiſque Principatum vnicum omnes mortales conuenire. Deſiderium autem commune naturale eſt, & non fruſtra; vnde veriſimile eſt, quòd complebit illud Deus. Nam & hoc eſſe non videtur extra promiſſionem Dei ad Abraham, *vt hæres eſſet Mundi* (Rom) & *vt ſit Pater omnium gentium.* Gen. 17.

Ex conſenſu Nationum probatur.

Ex conuentione, & communitate.

II. Hanc ſententiam ſic mihi perſuadeo. Illa lex omnibus anteponenda eſt, in qua omnes nationes viuere poſſunt, quoniam ſola naturæ minimè repugnat, ſed prodeſt perficitque; & ſecundum innocentiam primariam, in qua creatos fuiſſe homines, æſtimandum eſt; & infantia ipſorum admonet. At video præcepta Chriſti moralia ea eſſe, quippe quæ fundantur ſuper amore Dei, ac proximi, quatenus frater noſter eſt, & omnes ſumus filij Dei. Aliæ verò leges, & Principatus humani fundantur ſuper externa, & philoſophica iuſtitia magis. Quæ virtus cuilibet dat, quod ſibi acquirit: ſolúmque curat populos in communitatem vnire nec diuellere peccata ſecreta, nec publica: niſi illa, quæ proximo iniuriam inferunt manifeſtam. Fornicationem enim fere omnes illæ permittunt, plures ſodomiam. Auaritiam, & ingratitudinem non puniunt; nec inuidiam, nec puſillanimitatem, nec audaciam, nec ebrietatem, nec ocium, nec anxietatem, nec mandacium, nec malignitatem, & ſimilia, niſi vbi proximo nocent manifeſtè, & ſatis. Quæ omnia vitia & exorbitantiæ in lege Chriſtiana corde tenus vetantur; & oppoſitæ virtutes plantantur. Dicimus enim, Chriſtum eſſe Sapientiam æternam, primamque rerum omnium Rationem, cuius proles eſt Amor in Metap. & par primalitas cum ea. Ergò omnia, quæ aguntur contra virtutem, & rationem, ſic eſſe contra Chriſtum; qui teſte Apoſt. *Eſt Dei Virtus, & Sapientia, & Ratio,* (Vnde concludit Origenes, & SS. Iuſtin. Hier. & Aug.) Ergo eſt iuſtitia, fortitudo, clementia, & quidquid nomine virtutis gaudet, ſed per eſſentiam: noſtræ enim virtutes ſunt ſplendores, & participationes illius. Hoc autem S. Hier. ſæpe inculcat, maximè autem ſuper epiſt. ad

Ephe. 4. in illum locum. *Vos autē non ita Chriſtum didiciſtis &c.* vbi ait. *Diſcere Chriſtum idipſum eſt, quod noſse virtutem & audire illum non differt ab eo, ſi diceret audire Sapientiam, iuſtitiam, Fortitudinem, Temperantiam &c. quacunque Chriſtus vocatur &c.* hæc ibi Hier. Item ſuper epi. Gal. 5. in illum locum Pauli. *Nos enim ſpiritu ex Fide, Spem iuſtitia expectamus,* ait, idem S. Hier. Sic (*Spes iuſtitiæ Chriſtus intelligendus eſt, quoniam ipſe eſt Veritas, Patientia, Spes, iuſtitia, omnéſque virtutes.* Item ad Gal. 2. ſuper illum locum. *Viuo autem iam non ego, &c.* inquit idem S. Hier.) *Viuit in eo Chriſtus Sapientia, Fortitudo, Sermo, Pax, Gaudium, cæteraque virtutes.* Quòd autem, qui Ratione viuunt, ſint quodammodo Chriſtiani implicitè, vt vult S. Iuſtinus, ex iamdictis neceſſariò ſequitur, quoniam Chriſtus eſt virtus & ratio: omniſque virtus eſt rationis decretum. Sed idem Hier. clarè pronunciat contra imperitos in epiſt. Eph. 2. ſuper illum locum. *In quo hab amus fiduciam,* ſic dicens. *Vt firmior ſit acceſſus, habere illum in confidentia, cuius fiducia, & acceſſus principium, & origo, fides in Chriſto eſt. Qui omnia ratione, & ordine facit, iſte credit in Chriſtum Rationem, atque Sermonem. Qui Sapientiam potuerit comprehendere; iſte credit in Chriſtum Sapientiam. Qui intellexerit veritatem, credit in Chriſtum veritatem, qui iuſte vixerit, credit in Chriſtum iuſtitiam &c.* Igitur rectè dictum eſt. viuentes contra rationem, & virtutem, eſſe contra Chriſtum; è contra verò omnes vbique homines, viuentes ſecundum rationem, vt ſic eſſe Chriſtianos. Quemadmodum Hieron. concludebat; ſimiliter Sanctus Clemens Romanus. ex ore Principis Apoſt. contra Simonem Magum pronunciat. Adde D. Iuſtin. Mart. cognomento philoſophum in exhortatione ad Gentes, & in 1. Apolog. pro Chriſtianis in Senatu Romano coram Imperatore Antonino diſputantem contra eos, qui dicebant Chriſtianos impios, & irrationales, vbi dicit ſe factum Chriſtianum ex Platonico, *Non quia* (inquit) *Plat. doctrina ſunt aliena à Chriſto, vbi rationales. Nos enim adoramus Chriſtum ingeniti Dei Verbum, & Rationem* ita dicit in 1. Apologia & iterum in 2. vbi ait, quòd Chriſtus Ratio per Socratem tanquam ſuum ſequacem arguebat vanitates Græcorum, & iterum. *Dicimus Chriſtum primogenitum Dei & Rationem, & Verbum eſſe, cuius, vniuerſum hominum genus eſt particeps; & quicumque cum Ratione & Verbo vixerunt, Chriſtiani ſunt, quamuis Athei, & nullius numinis cultores habiti ſunt, quales, inter Græcos Socrat. & Heraclitus fuere, & his ſimiles, Inter Barbaros autem Abram, & Ananias & Azarias, & Miſaël, & Elias, & alij complures &c. perinde atque ex veteribus, qui Chriſtum præceſsere & abſque ratione, & Verbo ex egere ἀχρειστοι, hoc eſt incōmodi & ſine Chriſto fuerunt: eorúmque, qui ſecundum rationem, & Verbum vixerunt, percuſſores &c.* Hæc D. Iuſtinus, quæ ab omnibus ferè Patribus Græcis, atque Latinis repe-

Mirificè S. Iuſt. de Verbo ſenſit.

tuntur, qui conſiderauerunt Chriſtum, vt author Naturæ: maximè autem rationalis Naturæ, ac Legiſlator. Omnis enim lex poſitiua dependet à lege naturali; & lex naturalis eſt impreſſio legis æternæ; lex autem æterna Chriſtus eſt Dei Sapientia, & Ratio. (*Qui autem ex recentioribus plus meticuloſi, id negaſſe videntur, ſumpſerunt vocabulum Chriſti, à Chriſto ſecundum quod eſt nomen dicens Incarnationis œconomiam, cuius effectu incipitur intrinſecè à vocatione, & excitatione, ad fidem ſupernaturalem.*)

M. N.

Omnis lex à Chriſto, & quomodo, oſtenditur.

Quòd Chriſtus ſit Ratio, vnde homines natura ſunt rationales, & per gratiam ſancti ſecundum patres, vide poſtillam paginæ 29. & textum.

Quando ergo omnes Nationes recognſcent Chriſtum eſſe Deum primam Rationem, aliam legem, ac Chriſtianam, amplecti nequeunt; ſiquidem lex omnis, legis digna nomine, qua vſus eſt, & vtetur Mundus in qualibet natione, data eſt à prima Ratione Chriſto, vt Auctor naturæ eſt, & prima Ratio. Idcircò quatenus rationales nobiſcum ſunt, Omnis quippè lex Ratio eſt, vel rationis regula; ergo lex omnis eſt participium & ſplendor primæ Rationis, Sapientiæ Dei: qui eſt Saluator, Ratio enim ſeù Sapientia eſt, quæ gubernat, & ſaluat omnia entia, ſecundum modum ſuum. Iuſtitia ergo, in qua fundantur leges humanæ, ſi leges ſunt, eſt ſplendor Rationis primæ, & quantum Sol ſuum excedit ſplendorem, tantum Ratio iuſtitiam, & lex Chriſtiana leges humanas. Et in Metaph. oſtendi, Sapientiam eſſe Primalitatem entis, iuſtitiam verò modicum influxum illius.

Si cognoſceretur prima Ratio, nemo à Chriſto abiret.

III. Deinde dixi. Quoniam mortales non dum omnes norunt Chriſtum vt Deum, & Rationem primam, & in illis quodammodo ecclypſatus Chriſtianiſmus, eò quòd putant, ipſum à nobis prædicari, quaſi vnum ſectariorum, vnde eius Regnum Principibus Terræ quidam Theologi, nedum Hæretici, ſuppoſitum arbitrantur, vt gladium & poteſtatem mendicans ab eis; idcircò non currunt omnes ad Chriſti legem certatim.

Etiam ignorantes Chriſtum, velint nolint ſunt cum Chriſto, inquantū putant ſe viuere ſecundum rationem, volúntque. Sic qui nolunt Deum, & volunt Bonum, etiā volunt Deum.

Ex hoc validiſſimè conuincuntur Aduerſarij.

Deinde lætabundus, ergo Nationes cunctæ Chriſtianæ ſunt quodammodo; cum enim ſecundum rationem viuere ſe velle profitentur, etiam ignorantes Chriſtum, Chriſtum quærunt, cum id quærunt, quod ſola Chriſti lege de facto reperiri poteſt, quæ (vt Aug. ait) à principio ad finem Mundi ſemper eſt eadem, exceptis cæremonialibus. Virtutes enim naturales, & gratia ſanctificans nunquam defuit. Audi Hier. ſuper epiſt. ad Epheſ. 1. in illum locum, *Gratificauit nos in dilecto*, ſic dicentem: *Si Chriſtus eſt, vt ſapè diximus, Sapientia, Iuſtitia, Pax, Gaudium, Continentia, &c. Virtutum vocabula; etiam hi, qui ſequi nequeunt, diligunt; & nullus tam confeſsi ſceleris eſt, vt non Sapientiam, & iuſtitiam amare ſe dicat. Quomodo & de ſubſtantia Dei, omnium hominum conſentit opinio, quod diuina ſit, & nullius ſenſu facilè comprehendatur; Errat vero vnuſquiſque dum talem, vel talem eam putat; ita & Chriſtum ſecundum id, quod diuerſas virtutes ſonat, omnes diligunt, licèt plures factis non poſſint*

ſtus; Qui ſi vel minimum permiſiſſet vitium, cum venit legem complere, non verè oſtendiſſet, ſe eſſe Deum nec puram eius legem diuinam, & vniuerſalem, ſed humanam particularem. Quapropter purgato Mundo vitiis omnibus, remanere non poteſt, niſi lex Chriſti, quæ eſt hortus omnium virtutum.

Obiectiones pſeudo politicorum contra legem Chriſti, ex Luciano, & Triphone exortæ.

Sed obiicit Macchiauelliſta irriſor nobis, vt olim Lucianus Platoni, & Triphon S. Iuſtino; Chriſtus formauit quandam Rempub. ſicut Plato ſuam, quæ in Mundo reperiri nequit.

I. Nulla enim Reſpub. poteſt prohibere vitia omnia; neque præcipere virtutes omnes. Apoſtoli eius fatentur, *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus.*

II. Chriſtus, præterea, addidit quædam, in quibus Reſp. non poteſt ſubſiſtere.

Argum. art. 3.

III. Veluti, *non iurare omnino.*

Mat. 6.

IV. *Non iudicare.*

V. *Non litigare: ſed cedere & pallium petenti tunicam.*

VI. *Non vlciſci iniurias; ſed ſi quis te percuſſerit in maxillam vnam præue ei & alteram.*

VII. *Benefacere inimicis; pro eis orare.*

VIII. *Non cogitare de craſtino, non theſaurizare. Non eſſe ſollicitum, quid manducabimus.* Ergo non eſt laborandum, neque ſeruanda bona in tempus indigentiæ naturalis; neque per totum annum congregandum eſt frumentum; neque arandum, nec bellandum; & ſic quicunque inuaſor nos ſubiiciet, *& erimus præda Myſorum,* ait Ariſt. aut omittemus Remp. ergo impoſſibile.

IX. Sed quid ineptius, quàm cum ait, vt *vendamus, quæcumque habemus, & demus pauperibus &c.*

X. Vtque *caſtremur propter Regnum Cælorum.*

XI. *Et eiiciamus nobis oculum, qui nos ſcandalizat.*

XII. *Et gaudeamus, & cupiamus, ſi nos alii perſequuntur.*

Reſp. vniuerſalis ad dicta argumenta.

Cui reſpondi. Etiam ſi non reperiretur homo omni virtute plenus ita, vt à ratione nihil exorbitaret; qui inſtruit hominem, non propter hoc non debet omnes virtutes docere, & vitia explodere omnia: ſicut neque quia Poema non inuenitur omni vitio carens, debet qui Poeticam ſcribit, præcepta aliqua prætermittere ad Poemata ſpectantia; nec, quia Ariſt. demonſtrationem nullam fecit, qualem ipſe faciendam ſcribit, debuit à præceptis quidquam demere. Neque Cicero ab Orationis regulis, quas docet, licet non omnes quiſquam peritiſſimus eas obſeruet. Sed hoc admonet, nos eſſe in ſtatu imperfectionis, & contendendum nobis eſſe, vt pertingamus ad Idæam perfecti viri, quam Sapientes in Dei luce introſpectant, deſcribúntque:

Ergo, inquam, quantò plus Chriſtianæ legis à nobis ſeruatur, eò meliorem vitam traduci, meliúſque nos ſeruari ad Deum & ad pro-

ximum. Item addo, verè Impoſſibile eſſe, quòd contingat ipſam ſeruari ab his, qui dicunt Deo, recede à nobis, vel factis, vel etiam dictis; non autem ab his, qui per Dei gratiam bonos operarios & inconfuſibiles ſe exhibent. Et Apoſtolos eius vixiſſe hanc Remp. in actis Apoſt. teſte Luca, & Aegyſippo, & Patriarcharum S. Marci in Alexandria, teſte Philone, ſcimus. Quod etiam ex parte, licet inutiliter, contendunt Anabaptiſtæ in Morauia.

Et primo quantum ad noſtram communitatem, quæ in conſilio ponitur, conſidero, quòd ſi nemo theſaurizaret, omnes diuites eſſemus, & Reſp. abundaret bonis ſufficienter pro omnibus. Sed quoniam humanæ opes diuiſæ ſunt inter paucos potentes diuites, cæteri vrgentur paupertate. Pauperes autem ſæpè viles, ſeditioſi, inſidioſi, periuri, fures, adulatoreſque fiunt. Diuites verò ſuperbi, auari, vel prodigi, guloſi, ocioſi, libidinoſi, contumelioſi, & tyrannici fiunt. Ideóque Reſp. plena eſt ærumnis, & malis omnibus. At ſi omnes in communitate iuxta Chriſti conſilium viueremus, & Magiſtratus diſtribuerent munera, labores, & artes vnicuique ſecundū propriam habilitatem naturalem, vel prædia, atque opes omnes ad Rempub. pertinerent, & fierent diuiſiones, & æqualitates, etiam pro meritis, ne filii optimorum ignauiter viuentes, paterna bona ligurriant, & Rempub, exemplo, & verbo, & factis peſſundent: tunc melius viueremus, nec magis diuitias, quàm Deum amaremus, & hanc vitam ad aliam melius referremus. Quapropter & ſi peccata eſſent, vt fatentur Apoſtoli, illa non eſſent, deſtruentia Rempub. neque charitatem ad Deum, ſicut Ciceronis, & Demoſtenis errores in Orationibus componendis, qui tolerabiles reputantur.

Reſponſio ſpecialis Ad primā obiectionem. Reſpondetur de communitate impoſſibili.

II. Secundo dixit, *Ne iuremus omnino* propterea quòd deberemus erga inuicem ita boni eſſe, ac veraces in hac lege ſancta, vt iuramento nullo indigeamus: ad veritatis confirmationem: ſed quiſque eam ſimplici animo proferret, ſicut conſueuit inter amicos fideliſſimos, & Philoſophos. Ergo ſicut diuiſionem bonorum intelligo iterum factam eſſe propter defectum charitatis, & negligentiam curatorum particularium, ſic iuramentum propter defectum veracitatis, & propter incredulitatem exigentis. Ergo vtrumque ex quadam neceſſitate permittitur, & non ex legis imperfectione naturalis, aut diuinæ: ſed enim *A malo eſt, quod amplius eſt*, dixit Ieſus. At ſi Ieſu legem plenè obſeruaremus, eſſemus profectò prudentes, charitatiui, veraces. Nec diuiſione indigeremus, quæ eſt proles iniquitatis, teſte Sancto Clemente; neque iuramento, quod eſt in remedium perfidiæ.

Reſpon. ad 2. d. Iuramento.

Ad III. Dixi iudicium temerarium à Chriſto prohiberi, ſed non rationale: nam addit. *Sed quod iuſtum eſt iudicate.* Et forte docere volebat ad ſummum, quòd inter Chriſtianos peccata non deberent eſſe niſi venialia, vel ex fragilitate, & imprudentia, non autem ex

malignitate; vel ſaltem ea, quæ ſunt contra proximnm, (quorum gratia inſtituuntur Tribunalia) non eſſent tam lenia, vt illis indigerent. Nam, quò etiam poſſent abſque peccatis viuere, tradidit nobis Sacramentorum auxilium, vt infra dicemus. Propterea ergo præcepit, vt quilibet ignoſceret Proximo ſuo; ex quo ſequitur, quòd non indigeremus Tribunalibus, neque iuſtitia punitiua. Quodque reprehenſus quilibet à propria conſcientia, vel à fratribus, vltro pœnitentiam huiuſmodi peccatorum ſubiret, ſicut Dauid, & ſancti homines multi. Sed hodierno tempore, cum peccata hominum enor-
3. Tim. 1. & 1. Cor. 6. mia ſint & grauia, Tribunalibus indigemus. Sic S. Gregor. ait quod, & ſi fraternitas exerceretur inter Epiſcopos, nec ipſum Papam oporteret præcipere, & iudicare alios Epiſcopos ſi peccata non extarent; *lex enim non eſt poſita iuſtis, qui ſibi ipſis ſunt lex, ſed iniuſtis*, ait S.
1. Tim. 5. Paulus. *Et omninò peccatum eſt in vobis, quia iudicia habetis: quare non magis fraudem patimini? &c.* ac deinde concedit Corinthiis Tribunalia propter ipſorum fragilitatem, & neceſſitatem; & committit ea Sapientioribus: Thimotheo ſignificat, vt *accuſationes* accipiat, & *publicè peccantes, publicè arguat.*

Quapropter, cùm edixiſſet Chriſtus, *quòd maior ſit ſicut qui miniſtrat, & non dominarentur*, more Gentilium, vt Domini, ſed tanquam fratres maiores minoribus; intendebat auferre ſuperbiam, & omnem punitiuæ iuſtitiæ materiam. Quoniam opus ea non eſt, vbi regnat Charitas vt pater in familia. At deficiente charitate, neceſſaria eſt punitiua. Sed lex directiua, & iuſtitia diſtributiua munerum, & laborum, & opum, & reciproca officia, & auxilia, ſunt charitatis propria: per quam omnia membra mutuò compatiuntur, & congaudent, & coadiuuant mutuis ſeſe officiis. Sicut olim fuit in Clero, & nunc in multis Ordinibus ſanctarum familiarum Chriſti. Quamquam & vindicatiua per omnes quoque iam ſerpit: quoniam peccata alter alterius non ferunt: & ſæpè enormia ſunt, nec ferenda, quoniam deſtruunt charitatem, radicem Reip. ſanctæ.

Reſponſio ad 5. & 6. de non vlciſcendo, & cedendo iniurientibus benefaciendo inimicis. VIII. Cæterùm iam prædicti ordines ſunt conſultationes, ſublimes valde, valdéque naturam perficientes. Et profectò, ſi obſeruaremus omnes hæc moralia, abundaret ſanctitas, innocentia, & fælicitas maxima; ceſſaret enim lis, & fraus, & odium, & vindicta. Nam inſinuat Chriſtus: Quod ſi cum Sanctis tractas, quales ſinguli integrè rationales, hoc eſt Chriſtiani, eſſe debent; tollenti pallium, vel percutienti cedere debes, non autem contendere: quoniam perſuaſum habere debes, quòd ille amet proximum ſicut ſeipſum, & quòd non niſi ex magna charitate mouetur ad id faciendum; vel, vt te probet, vel ne tu pecces, vt in collationibus Patrum ſæpe eueniſſe legimus. Aut quod ex fragilitate, & ignorantia peccet; & & ideò parcendum eſſe illi. Ergo cedere debemus iniurianti, tanquam patri, aut fratri, aut tanquam puero: quibus cum minimè

litigamus, ſed condeſcendimus. Sin verò non cum Chriſtianis tractas, ſed cum ſceleſtis, debes etiã cedere, vt eos meliores reddas: erubeſcent enim tantam patientientiam experientes. At ſi contendas, facis quod facit ipſe, qui tibi iniuriatur. Ergo imitaris ipſum: ergo accipis ab ipſo legem ergo tu es victus qui accipis legem à victore. Sin verò tu cedis, ipſe contendere omittit: ergo facit quod tu: ergo accipit legem à te, & eſt ergo victus, & ex fero fit manſuetus. Sic intelligitur Paulus Aopoſtolus dicens, *Noli vinci à malo, ſed vince in bono malum*, Hoc autem non eſt vtilitas, & abiectio, vt vulgus Macchiavelliſticum purat, Ariſtotelicúmque, niſi vbi fit extrinſecùs propter timorem, non quando ex animo? tunc enim eſt ſublimitas, & magnanimitas. Sic rectè Diogenes dicit. Si te percutiunt Aſinus, aut ebrius, non debes vlciſci: Similiter quicumque te percutiunt ſine ratione, ebrii ſunt, aſinique irrationales: ergo dimitte eos in ipſorum ſtultitia, quoniam neſciunt quid faciunt; nec tibi iniuriam faciunt, quoniam neſciunt; ſed potius ſibimet ipſis. Et quia in ſapientem non cadit iniuria. Teleſius etiam Phyſiologus, nullius adulator, ſimiliter ſentit, ad ſublimitatem animi ſpectare, ita cedere. At cùm cedit homo, propterea quod non poteſt vlciſci, & metuit, non autem quia paruipendit iniuriam, quaſi non tangentem ipſum, nec quia putat alios meliores ſua manſuetudine reddere; tunc non eſſe magnanimitatem, ſed ignauiam, & abiectionem. Quando Germanus Imperator miſit exercitum, qui occideret Anabaptiſtas: hi omnes genua flectentes in quadam planitie ſimul mortem præſtolabantur. Milites autem eo peruenientes, rubore, & ſtupore perfuſi, noluerunt vel gladium contra eos ſtringere, ſed permiſerunt viuere, ſic & Imperator ipſe. Ecce quantum vim habet Chriſti conſilium, vt potè quod etiam Diabolus vidit ſuis ſalutare futurum.

Rom. 12.

Ant. Miran. in lib. de euerſ. Monomachiæ, cum Ariſtot. non piè ſentire vident.

IX. Non propterea aſſero, Chriſtianis non eſſe bellandum: quoniam, & hoc naturale eſt. Si enim te inuadit bellua indomita, quæ per manſuetudinem, & humanitatem tuam domari nequit, nec in primo impetu quid boni per patientiam elicitur: tunc licet tibi vim vi repellere. Et peruerſi homines, qui Euangelium virtute plantatum, eradicare contendunt, armis propulſandi ſunt: non autem ſponte ſunt laceſſendi ad bellum ſine cauſa, nec propter ampliandam noſtram ambitionem, & cupiditatem: ſed vincendi ſunt benignitate, & vrbanitate, & veritate, rectè prædicata, & miraculis, & patientia, vt facias eos plenè rationales: quod ſanè non niſi Chriſtianitas conſtituit. *Fides enim eſt ſuadenda, non imperanda*, ait Bernardus: & profectò res nulla ſic eſt Euangelio oppoſita, vt coactio hominum ad Chriſtianitatem. In Chriſtianitate enim ſola Rationalitas perfecta ineſt: quæ agnita

Declaratio reſponſi ad 6. obiect. & reſp. ad 7. de orando pro inimicis.

reſpub. rationabiliter non poteſt, ſed per Dei gratiam ſuauiter amplectitur. Nihilominus populo hoc cedere conſilium eſt; quoniam non omnes tantæ virtutis in culmine capaces ſunt: & ſecundum præparationem animi, & poſt illatam iniuriam, intelligitur.

Repugnant conſiliis Chriſti, qui naturã deprauatam ſectantur: nã & ante Euãgelii prædicationẽ Chryſ. docet multos fuiſſe legis, & conſiliorum obſeruatores, non enim homini defuit gratia, vbi homo non defuit gratiæ.

Sed ex his innoteſcit, quæcunque agimus contra conſilia Chriſtiana, ſuborari ex quadam deprauatione naturæ hæreditaria, quam peccatis enormibus adaugemus. Vnde, ſicuti peccare eſt contra naturam, virtuosè autem viuere eſt ſecundum naturam; ſic lex Chriſti, eiuſque conſultationes, continent ipſammet legem naturæ, quam implent, eleuant, & perficiunt, reformantque; & propter prauitatem permitti ea; quæ, ſi Mundus totus ſecundum conſilia Chriſti viueret, quod eſſet maximè rationabile, permittenda non forent. Et quoniam vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant, ſi lex fruſtra non eſt, ſatis conſequenter affirmari, vel conuici poſſe videtur, Mundum, malorum jam laſſum, ad legem hanc reducendum fore. *Et fiet vnum ouile, & vnus Paſtor.* Itaque res ſalubris eſt, ſanctaque, pro vniuerſis orare, vt boni fiant: & rationabile eſt valdè ſecundùm veriorem philoſophiam. Ac video hoc Regnum Chriſti ſimile eſſe *fermento abſcondito in farina ſatis tribus*; quæ ſunt Anima, Corpus, & Opes exteriores; *donec fermentetur totum*, vt Mundus totus Chriſtianus ſit. Vel, tria ſata ſunt, Poteſtas, Sapientia, & Amor, ex quibus ſingula conſtant entia: & Communitas, & Reſpublica omnis vera, quæ etiam farina naturalis ſunt, ſed corrupta, immmutatáque in Tyrannidem ſophiſticam, & hypocryſim; ſed fermentum Chriſtianum conuertet eas ad fraternitatem, prudentiam, & charitatem. Quod autem poſſibile ſit hoc, demonſtratum eſt alibi. Et quòd illo forſan in tempore Prophetæ promittunt Mundo Remp. ſtabilem, fœlicem, ſine bello, & fame, & peſte, & hæreſi: ac ſæculum aureum in quo ſanè (ſicuti optantes rogamus in oratione Chriſtiana fiat voluntas Dei in Terra, ſicut in Cælo. Hoc autem omnino futurum mox poſt Antichriſti caſum, & Sectatiorum, iuxta doctrinam Sanctorum: & quòd poſt multum temporis ſurgent Gog, & Magog occaſionem victoriæ Sanctis adducentes; & deinde hoc Regnum euacuatis Principatibus, & Poteſtatibus, in Cælum transferetur. de quo alibi.

In lib. de Monarchia Chriſtianorũ, & in 2. de ſcripto de Monarchia Meſſiæ, & in Ciuitate Solis.

Igitur cùm hæc ſit ſola lex, quæ naturam efficit innocentem (quod nec Macchiauellus inficiari poteſt, licet ei videatur impoſſib.) conſequenter verum eſt, quod ſi vniuerſa non obſeruatur tamen vbi plus obſeruatur, plus acceditur ad bonitatem in cunctis Nationibus. Peruenietur, vt tota obſeruabitur. Hoc autem erit, quando in omnibus, & per omnia confidemus in Deum, & ſperabimus in Deum, pluſquam in noſtra prudentia, & honoribus,

In Artic. Prophetalibus.

& diuitiis: & vnanimes erimus cum eo, ſuperantes eos, qui irrationaliter ita ſe habent cum amaſia, quod abſque ipſa non poſſunt cogitare, ſpetare aut operari. Quòd ſi tantum poteſt naturaliter amor fœminæ, turpe eſt, quòd multò non efficiat in nobis plus amor agniti Dei.

Propterea que lex Chriſtiana fundatur ſuper Fide, Spe, & Charitate, Virtutibus diuinis, altiſſimis, vt Metaphyſicè oſtendimus: Leges verò Philoſophicæ, quantumlibet rationi conformes, ſuper virtutibus humanis inferioribus, quæ non ligant nos valdè cum Deo, ſed cum rebus à nobis tractabilibus, ſicuti Prudentia Iuſtitia, Temperantia, & Fortitudo; ſuper quibus Plato ſuas fundat leges. Profectò humanæ leges fundamentum non reſpiciunt, ſed faſtigium; idcircò citò ruunt. Nam videntur etiam Deum colere propter bona mundana, vnde non tam nobiles efficiunt animos, ſed relinquunt timidos, auaros, & fraudulentos, & anxios.

Omnis lex philoſophica fũdatur in virtutibus naturalibus & in aliuis: Chriſtiana in ſupernaturalibus, & in fonte.
Plat. in Dial. 1. de legibus.

Neque Chriſtus prohibuit hominibus cunctis arare, ſerere, & curam familias habere; neque conſuluit, vt omnes venderent quæ habent, & ſe ſe caſtrarent propter regnum Cælorum, & oculum ſcandali occaſione eiicerent: Sed Prædicatoribus ſuæ legis propoſuit omnia abiicere, vt aliud non curarent, niſi Verbum Dei, quoniam cibus, & veſtitus ſimplex ſufficit illis; quem ab iis, quibus prædicabant, ſumere poterant: quoniam, *Dignus eſt*, ait, *operarius cibo ſuo*. Cætera verò dixit aliis hominibus curæ eſſe. Et anxietatem, quæ fiduciam in Deo frangit, non autem rationalem curam prohibet.

Iterum reſpondetur cap. 7. & 8. 9. & 10.

Matth. 10.

Caſtrari verò non dixit ſecundum literam; ſed vt continentes ſint ſponte, ſicut caſtrati coactè. Ad 9.

Vendere omnia, & dare pauperibus, his maximè conſuluit, qui ipſum in prædicationem verbi ſequi volebant: non tamen propterea deſpexit Lazarum, & Martham, & alios, qui miniſtrabant ei de facultatibus ſuis. Ad 8.

Oculum eiicere non præcepit literaliter; ſed ſcandalum, quod per oculum intrat, & feneſtram ſcandali: hoc eſt, vt auertas oculos à rebus, quæ ſcandalum afferunt: quandoquidem præſtat oculis [illegible]re, quam peccare. Stultitiam hanc Mahometanis, Chriſti verba non capientibus, relinquamus; qui ſe, viſo ſepulchro pſeudoprophetæ, cæcant, ne quid amplius videre dignati. Chriſtus [illegible] à terrenis abſtrahit: & eis docet vti, non frui: & poſſidere, & non poſſideri. Ad 10.

XII. Præterea leges Nationum poſitiuæ, etiam quæ iuſtæ ſunt, quotidie nouis indigent legibus, pragmaticis, gloſſis, additionibus [illegible]ibus, quoniam non ſunt ſcriptæ in cordibus ſed in [illegible] quomodolibet ab vno quoque torqueri poſſunt: nec conuenire poſſunt in vno ſpiritu cuncti ob varietatem ani-

Multiplicitas legũ vnde.

morum, & affectuum, & finium. Sed Lex Chriſti, cum ſit ipſamet rationis naturalis eminentiſſima Regula, eius ſpiritu perfecta, viuificataque, eleuataque, ſtat in animis. Et quando omnes ſecundum illam benè reuiuificati fuerimus, non indigebimus tot nouis legibus ampliùs. Rectè dixit Chryſoſtomus. *Gratia ſpiritus ſancti pro ſcriptura nobis vtendum erat: ſed quia gratiam excuſſimus, libris indigemus.* Ergo aſſerendum videtur, hanc à ratione, & ſpiritu gratiæ elongationem, introduxiſſe in Chriſtianiſmum tot ſcriptas leges; ſicut defectus mutui amoris introduxit Tribunalia, & iuramentum, & diuiſionem bonorum. Et verè communis iniquitas ad diuiſionem bonorum coegit Gentes, teſte S. Clemente.

In Matt. prologo.

Grat. cap. dilectiſſimis.

Iuſtus ſibi ipſi eſt lex, vt omnes Philoſophi dicunt; ſic & Paulus Apoſt. Ergo propter iniuſtos fiunt pragmaticæ, ſanctiones, & nondum finis. Veluti enim charitas abſque vlla alia lege communi ſufficit mutuo regimini, ac vitæ vt patet in familia bonorum, ſic deficiente charitate, non ſufficiunt inumeræ leges, ac ſemper adaugentur cum dedecore, ac detrimento noſtro nimis. At ſi iſta tantummodo obſeruaretur, *Dilige Deum ex toto &c. & proximum tuum ſicut te ipſum*, ſufficientiſſima foret. Superaddita vnà gloſſula Chriſti mirifica: *Quæcumque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis.* In qua explicatur lex, & ratio legis totius ſimul, & omnis. Reſpublica verò Chriſti ad idæam familiæ inſtituta eſt, vbi omnes fratres ſumus, & maioribus tanquam patribus obedimus. Ad idæam quoque corporis humani depingitur à S. Paulo, & ordinatur ſapientiſſimè in vnitate ſpiritus, & multiplicatione membrorum, compatientium, congaudentium, & ſubitò ad nutum ſigillatim operantium: quod omnibus ſimul vtile eſt abſque ſchiſmate. Huiuſmodi Reipub. verè competunt laudes, quas Plato ſuæ conſimiliter fictæ tribuit, atque Teleſius inſtar corporis animati, vt S. Chryſ. & S. Clemens Rom. admonent. & quam Thales inſtar familiæ inſtituit: vndique enim veritas habet teſtimonium.

Deut. 9. & Luc. 10. Math. 7.

iuxta illud Mar. 24. *Fidelis ſeruus, &c. q. 6. d. per familiam* 1. Cor. 12.

XIII. At recentiores quidam præſtigioſa Ariſtotelis cupidine ducti, condemnant communitatem, tanquam impoſſibilem: & diuiſionem adeò obſtinatè tuentur, quòd hæreſim eſſe putant ipſam negare; propterea quod S. Auguſt. hæreticorum in numero eos ponit, qui communitatem tuebantur, & Conc. Conſt. damnauit Ioannem Hus, aſſerentem, clericos non poſſe proprium quid poſſidere.

Reſp. Chriſti in communitate.

Argumenta Ariſtotelicorum contra Remp. Chriſti à noſtris confirmata imprudenter. Arg. 1. ex S. Aug. & Concil. Conſtant.

Ego è contra communitatem difficilem eſſe prædico ſolum ex defectu charitatis. At charitatem augeri magis in communione quam in diuiſione, & ita ſenſit Auguſt. dicens *Amputationem proprietatis augmentum eſſe charitatis.* Et hoc experimur

Reſp. ad argumentum.

in Religionibus, vbi qui proprietarij ſunt Monachi poſſidentes pecuniam, ad Epiſcopatus, & Prælaturas adſpirant, & Religionem proſternunt. Qui verò non poſſident proprium, Religionem tuentur, & fratres ſuos. Et ratio naturalis hoc docet, & exemplum corporis, & familiæ, vbi membrum vnum plusquam conuenit nutrimenti, aut veſtimenti capiens, vel ocians, infirmatur; & cæteris languorem affert. Et filij familias potiores partes quærentes, familiam deſtruunt, & fratres oderunt, & S. Clemens idem approbat, & Chryſoſtomus, Baſilius, & Ambroſius, qui dicunt, *Meum, & Tuum eſſe verba mendacij*; omnia enim ſecundum naturam ſunt Dei Patris noſtri, nec diuiſit ea filiis, ſed in communi ſeruanda, & poſſidenda reliquit, & ſic fuit ab initio etiam poſt Adam; ſed deinde *ius Gentium* (ait S. Clem.) *propter iniquitatem introduxit bonorum diuiſionem.* Ergo S. Auguſt. *non damnat eos.* (reſpondit D. Thom. 3. cont. Gent. cap. 122. *qui ſe dicebant Apoſtolicos propter communitatem bonorum (hoc enim hæreticum eſt aſſiſtere) ſed quoniam ſe ab Eccleſia ſeparantes nullam ſpem ſalutis putant habere eos, qui vtuntur iis rebus, quibus ipſi carent:* Vel (adde) propter communitatem mulierum. Quas, Gratiano teſte, etiam S. Clemens, ex præcepto Petri Apoſtoli declarat debere eſſe communes, *proculdubio* (inquiens) *etiam coniuges.* Quod tamen Gloſſa intelligit, quoad obſequium, non autem quoad thorum. Sic etiam ſcribit Tertull. Chriſtianis priſcis omnia fuiſſe communia, exceptis mulieribus: quæ tamen in officiis communes erant, non autem in coitu, niſi apud hæreticos Nicolaitas. 12. q. 2. Arg. 1. Ariſt. ſoluitur.

Argumentum Ariſt. directè S. Aug. contrariatur, dum ait quod in communitate deficeret charitas ſicuti parum mellis in amphora aquæ. Hoc autem falſum eſt: nam potius augetur: at veritatem haberet in amore partiali, & proprio, in quo fundat Macchiauellus ſuam Remp. cum Ariſtotele, non autem de charitate, & naturali, quam Capreolus forſan vocat informem, & ſecundum quam nouit Plato, *neminem ſibi ſoli natum eſſe; ſed ortus noſtri partem ſibi Patriam vendicare: partem parentes, partem amicos*, & Lucanus ait, Profeſſionem Stoicorum rationalium fuiſſe, loquens de Catone. *Non ſibi, ſed toti natum ſe credere Mundo.* Et in Rep. Rom. id ex parte videmus. Epiſt. ad Archit.

Ergo magnanimorum, & confidentium, ſibi, & aliis poſſe ſe ſufficere, eſt communitas. Ignauorum verò, & huius Mundi curis nimis dicatorum, tantopere diuiſionem affectare. Quapropter diſpiciuntur qui putant eſſe contra naturam; magis autem docentes eſſe hæreſim ipſam communitatem. Quin è contra ipſe aſſirmo, hæreſim eſſe ſecundum nomen, & ſecundum rem ipſius hæreſis, negare communitatis perfectionem maiorem. Et id D. Thom. docet in 3. contra Gent. c. 117 nobiſcum. Si præterea eſſet hæreſis. Apoſto- Communitatis maiorem eſſe perfectionem.

tra eius præceptum, iniquitas eſt atrociſſima. Eoque magis, quòd etiam Diaboli dolosè cultum diuinum vſurparunt ab homine. Similiter ſuperbi, aſtutique homines, qui fingentes ſe Deos, aut à Deo miſſos diuerſas Religiones falſas, vt regnarent, introduxere: tanquam deceptores, vel decepti à Diabolo.

Deus vult coli.

VIII. Nec exiſtimandus eſt Deus hac cura non tangi, vtrum colatur, aut non: aut ſuus honor alteri detur; quoniam, vt ait Epicurus, cum ſit beatus, hanc moleſtiam auerſatur. Deus enim jam declarauit, honorem tanquam debitum requirere à nobis, Naturæ & Naturarum teſtimonio: & miraculis ſupernaturalibus. Scimus etiam, ſi non colatur non nocere illi, ſed nobis, à ſummo Bono recedentibus. Item naturale eſt omnibus parentibus, ac maioribus à ſuis, & minoribus agnoſci velle, colique, vt in eos ſuas effundant opes & gratias ſi benefici ſunt, amoroſique cuiuſmodi maximè eſt Deus. Nouimus etiam, Deum curis non laborare, cum ſit infinitè potens, & ſapiens, neque dolere per ſe, ſed in nobis: & effectum dolentis oſtendere, dum nos caſtigat. Sed hæc doctrina nihil ad nos in præſentiarum, vbi de hoc non eſt diſputatio.

Ratio ex cura peculiari Dei, erga Rem. humanam.

Quid faciendum eſt Machiauelliſtæ, volenti inuenire Religionem veram.

Vidimus iam in tota rerum natura, Deum curare omnia, etiam minutiſſima; ergo multo magis artem principalem vitæ humanæ, quæ eſt Religio, vita Reipublicæ. Si enim præbet ſpinas, ac frondes arboribus, & animalibus organa in magnos vſus, &c. Religio caſu, ac ſine auctore eſſe nullatenus poteſt.

Prima nota veræ Religionis, falſæque.

IX. Igitur multa illi homini examinanda ſunt in cunctis ſectis bus, ac Religionibus Mundi per rationem communem naturalem, qui volet per hanc viam inter omnes veram Religionem, & à Deo præſcriptam, inuenire; quandiù per ſupernaturale donum plenè non adiuuatur & vt falſarum detegat impoſturas; & veræ Religionis animaduertat euidentem, & rationabilem credibilitatem.

I. Conditio examinetur præceptorum moralium, vtrū ſint vtilia, & ſecundū naturam omnibus conuenientia pia, facilia, amabilia, clara, certa: quæ homines ſemper meliores reddant, quo magis ea obſeruant, deteriores verò, ac in vitia magis ruentes, qui minus ea obſeruant; & vtrum admittant vitium aliquod oppoſitum virtuti naturali.

II. Fides eorum, quæ proponuntur credenda ſupernaturaliter, ſcilicet, vtrum prædicentur ſimul cum lege eo modo, quo à Deo accipitur; an à naturæ arcanis per ſapientes cognitores primæ cauſæ.

III. Vtrum ſint rationabilia; conuenientia Deo Potentiſſimo, & Sapientiſſimo, & Optimo, & non contradicentia euidenter decretis naturæ, pia, & deuota: olentia ſapientiam, & non fabulas, & vanitatem: vtrum contineant impoſſibilitatem & contradictionem nec ne; & quomodo probantur eſſe diuina. Et vtrum habeant

vitioſa, ruinoſa & obſcena, an non. Et vtrum verè eleuent animos ad Deificationem ſui. Et vtrum eius Autor ad hoc munus fuerit miſſus à Deo, an ab hominibus, an à propria ambitione, an à Diabolo.

IV. Et vtrum qui dicunt, ſe miſſos, aut inſpiratos à Deo, ita certi ſint, quòd comprobent teſtimonium ſuum ſanguine, parati mori pro veritate, quam Dominus Deus ipſorum tradidit annunciandam; an mortem effugiant. Et vtrum ſcopus intentionis eorum ſit honor Dei, & præmium, quod ipſi à Deo expectant, & non à populis: an mortem auerſentur: terrenaque cupiant.

V. Et vtrum afferant, oſtendereque poſſint, literas patentes, ſeu diploma ſanguine ſigillatum. Et ſigna miſſionis, quæ ſunt miracula: & vtrum miracula ſint mirabilia tantum, & ſecundum magiam naturalem, an ludicram fictitiámque, aut Diabolicam; aut miracula vera ſecundum ſupra naturalem, diuinamque.

VI. Et vtrum Deus auctorizauerit etiam ſequaces illius, qui ſe oſtendit Nuncium miſſum à Deo eiſdem miraculis, & ſanguine libenter effuſo; in hoc enim maximè negotium verſatur. Nam palam fit, quòd non fuerint decepti, neque deceptores.

VII. Conſidera, num perſeueret eadem virtus miracula faciendi in poſteris ſanctioribus ſecundum legem; Et vtrum fides certa, & ſyncera eorum, parturit miraculoſos effectus contra Dæmones, & infirmitates, & contra omnia mala, quibus Religio opponitur in auxilio alicuius Dei quem colit: & cum auiditate moriendi propter præmium, quod Legislator pollicetur.

VIII. Librare oportet omnia præmia, & pœnas, temporalia, & æterna, quæ promittit obſeruatoribus, & tranſgreſſoribus; hoc namque maximè refert: & vtrum eos ſpoliet, an ditet.

IX. Conſiderandum eſt, vtrum Legislator habeat teſtimonia Prophetarum qui ipſum præconizauerunt venturum, & num per prophetiam verè diuinam; an per coniecturam, & præſagium naturale, an per pſeudoprophetiam diabolicam

X. Et vtrum quæ ipſe Legislator prædixit futura poſt ſe, euentu comprobata ſint; Et qua ratione ea, prædixerit, naturali, an diuina. Sic etiam eius præcones, & atteſtatores, & confeſſatores.

XI. Examinanda quoque eſt vita Legislatoris, & ſequacium, vtrum fuerit in patientia multa, & virtutibus heroicis, ſanctiſſimis exemplis, & conſtanter. Ex vitæ namque probitate, & nequitia, grauiſſimum ſumitur argumentum.

XII. Et vtrum armis Religionem plantauerint, an virtute, & miraculis: an vtroque inſtrumento.

XIII. Et vtrum Deus auctorizauerit ſcholam eorum ſucceſſione

diuturna, ac poſſeſſione. Et num vbi arma defecere, auxiliúmque humanum, creuerit Religio per patientiam, & martyrium: an decreuerit.

XIV. Et, num ſi mundus totus ſub vnam legem conueniret, poſſet hæc lex eſſe ſufficiens, & commoda tot variis hominum moribus, in omni loco, & tempore; ſic enim procul dubio diuina eſſet, & ſecundum communem naturam, quam & perficit.

XV. Vtrum prohibeat omnia, & ſingula vitia, & imperet omnes virtutes, &c.

XVI. Nec negligendus eſt locus, & tempus, conſiderando Cælum. & Terram, quando, & vbi data eſt lex: diſponunt enim & circunſtant, ad noſcendum, num humana vel diuina, vel 21. ex D. Thom. Cyril. & Clem.

EXAMEN CHRISTIANÆ LEGIS cæterarúmque Nationum: quo demonſtratur, illam pro fundamento habere Charitatem, & Rationem primam; cæteras vero leges bonas, Philoſophicas, iuſtitiam humanam, & rationes ſecundas: at ſolius Chriſtianæ ſolum præcepta moralia, & ceremonialia cum natura, quam perficiunt, prorſus congruere. Et quo pacto obligent. Inde neceſſario futurum, vt ſi totus Mundus ad vnam legem reducendus eſt (quod nos firmiſſimè probabimus) aliam præter iſtam eſſe non poſſe. & adduntur reſponſiones ad argumenta Iuliani, Luciani, & Macchiauelli.

CAP. X.

Vnicet [illegible] quòd [illegible] Chriſtiana Lege [illegible] totus Mundus [illegible] vnum ouile, vnus paſtor

DEINDE his propoſitis ſignis, ac notis, omnium mortalium leges percurri, examinando eas in iudicio contradictorijs [illegible] omni paſſione remotiſſimus: & comperi, Religionem ſolum Chriſtianam eſſe veram, vndequaque [illegible] vnquam naturæ repugnantem, Eandemque cæteris cum [illegible] anteponendam. Vnde mihi certum eſt, totum Mundum, iam laſſum, ſub eam vnam [illegible] fore, poſt

periodum turbationum, multarum, quæ ex diuiſione Principatuum, & Religionum acciderunt. Futurumque opinor vnicum in terra Principatum ea cum fœlicitate, quam cecinere Poëtæ de ſæculo aureo, & Philoſophi deſcripſerunt de ſtatu optimæ Reipublicæ, adhuc non viſo. Quod etiam veriſimile eſt (aliis Catholicis intellectibus ſaluis) indicaſſe Prophetas, cùm prædixerunt de tranquilitate Ieruſalem reædificandæ poſt captiuitatem Babylonicam, ſeu poſt confuſionem ſectarum, ſtultarum, & impiarum; & omnes ſapientes Nationum expectauerunt: & populi vehementer optant, vt fiat voluntas Dei in Terra, ſicut in Cælo; & ceſſent mala ſuper terram. Nec quiſpiam reperitur, qui hoc non deſideret, præter Tyrannunculos quoſdam, qui tamen & ipſi cuperent, totum Mundum ſub ſui quiſque Principatum vnicum omnes mortales conuenire. Deſiderium autem commune naturale eſt, & non fruſtra; vnde veriſimile eſt, quòd complebit illud Deus. Nam & hoc eſſe non videtur extra promiſſionem Dei ad Abraham, *vt heres eſſet Mundi* (Rom) & *vt ſit Pater omnium gentium*. Gen. 17.

Ex conſenſu Nationum probatur.

Ex conuentione, & communitate.

II. Hanc ſententiam ſic mihi perſuadeo. Illa lex omnibus anteponenda eſt, in qua omnes nationes viuere poſſunt, quoniam ſola naturæ minimè repugnat, ſed prodeſt perficitque; & ſecundum innocentiam primariam, in qua creatos fuiſſe homines, æſtimandum eſt; & infantia ipſorum admonet. At video præcepta Chriſti moralia ea eſſe, quippe quæ fundantur ſuper amore Dei, ac proximi, quatenus frater noſter eſt, & omnes ſumus filij Dei. Aliæ verò leges, & Principatus humani fundantur ſuper externa, & philoſophica iuſtitia magis. Quæ virtus cuilibet dat, quod ſibi acquirit: ſolúmque curat populos in communitatem vnire, nec diuellere peccata ſecreta, nec publica: niſi illa, quæ proximo iniuriam inferunt manifeſtam. Fornicationem enim ferè omnes illæ permittunt, plures ſodomiam. Auaritiam, & ingratitudinem non puniunt; nec inuidiam, nec puſillanimitatem, nec audaciam, nec ebrietatem, nec ocium, nec anxietatem, nec mendacium, nec malignitatem, & ſimilia, niſi vbi proximo nocent manifeſtè & ſatis. Quæ omnia vitia & exorbitantiæ in lege Chriſtiana corde tenus vetantur; & oppoſitæ virtutes plantantur. Dicimus enim, Chriſtum eſſe Sapientiam æternam, primamque rerum omnium Rationem, cuius proles eſt Amor in Metap. & par primalitas cum ea. Ergò omnia, quæ aguntur contra virtutem, & rationem, ſic eſſe contra Chriſtum; qui teſte Apoſt. *Eſt Dei Virtus, & Sapientia, & Ratio*, (Vnde concludit Origenes, & SS. Iuſtin. Hier. & Aug.) Ergo eſt iuſtitia, fortitudo, clementia, & quidquid nomine virtutis gaudet, ſed per eſſentiam: noſtræ enim virtutes ſunt ſplendores, & participationes illius. Hoc autem S. Hier. ſæpe inculcat, maximè autem ſuper epiſt. ad

tuntur, qui conſiderauerunt Chriſtum, vt author Naturæ: maximè autem rationalis Naturæ, ac Legislator. Omnis enim lex poſitiua dependet à lege naturali; & lex naturalis eſt impreſſio legis æternæ; lex autem æterna Chriſtus eſt Dei Sapientia, & Ratio. *(Qui autem ex recentioribus plus meticuloſi, id negaſſe videntur, ſumpſerunt vocabulum Chriſti, à Chriſto ſecundum quod eſt nomen dicens Incarnationis œconomiam, cuius effectu incipitur intrinſecè à vocatione, & excitatione, ad fidem ſupernaturalem.)*

M. N.

Omnis lex à Chriſto, & quomodo, oſtenditur.

Quando ergo omnes Nationes recognſcent Chriſtum eſſe Deum primam Rationem, aliam legem, ac Chriſtianam, amplecti nequeunt; ſiquidem lex omnis, legis digna nomine, qua vſus eſt, & vtetur Mundus in qualibet natione, data eſt à prima Ratione Chriſto, vt Auctor naturæ eſt, & prima Ratio. Idcircò quatenus rationales nobiſcum ſunt, Omnis quippè lex Ratio eſt, vel rationis regula; ergo lex omnis eſt participium & ſplendor primæ Rationis, Sapientiæ Dei: qui eſt Saluator, Ratio enim ſeu Sapientia eſt, quæ gubernat, & ſaluat omnia entia, ſecundum modum ſuum. Iuſtitia ergo, in qua fundantur leges humanæ, ſi leges ſunt, eſt ſplendor Rationis primæ, & quantum Sol ſuum excedit ſplendorem, tantum Ratio iuſtitiam, & lex Chriſtiana leges humanas. Et in Metaph. oſtendi, Sapientiam eſſe Primalitatem entis, iuſtitiam verò modicum influxum illius.

Quòd Chriſtus ſit Ratio, vnde homines natura ſunt rationales, & per gratiam ſancti ſecundum patres, vide poſtillam paginæ 19. & textum.

Si cognoſceretur prima Ratio, nemo à Chriſto abiret.

III. Deinde dixi. Quoniam mortales non dum omnes norunt Chriſtum vt Deum, & Rationem primam, & in illis quodammodo ecclypſatus Chriſtianiſmus, eò quòd putant, ipſum à nobis prædicari, quaſi vnum ſectariorum, vnde eius Regnum Principibus Terræ quidam Theologi, nedum Hæretici, ſuppoſitum arbitrantur, vt gladium & poteſtatem mendicans ab eis; idcircò non currunt omnes ad Chriſti legem certatim.

Deinde lætabundus, ergo Nationes cunctæ Chriſtianæ ſunt quodammodo; cum enim ſecundum rationem viuere ſe velle profitentur, etiam ignorantes Chriſtum, Chriſtum quærunt, cum id quærunt, quod ſola Chriſti lege de facto reperiri poteſt, quæ (vt Aug. ait) à principio ad finem Mundi ſemper eſt eadem, exceptis cæremonialibus. Virtutes enim naturales, & gratia ſanctificans nunquam defuit. Audi Hier. ſuper epiſt. ad Epheſ. 1. in illum locum, *Gratificauit nos in dilecto*, ſic dicentem: *Si Chriſtus eſt, vt ſæpè diximus, Sapientia, Iuſtitia, Pax, Gaudium, Continentia, &c. Virtutum vocabula; etiam hi, qui ſequi nequeunt, diligunt; & nullus tam confeſſi ſceleris eſt, vt non Sapientiam, & iuſtitiam amare ſe dicat. Quomodo & de ſubſtantia Dei, omnium hominum conſentit opinio, quod diuina ſit, & nullius ſenſu facilè comprehendatur; Errat verò vnuſquiſque dum talem, vel talem eam putat; ita & Chriſtum ſecundum id, quod diuerſas virtutes ſonat, omnes diligunt, licèt plures factis non poſſint*

Etiam ignorantes Chriſtum, velint nolint ſunt cum Chriſto, in quantum putant ſe viuere ſecundum rationem, voluntque. Sic qui nolunt Deum, & volunt Bonum, etiã volunt Deum. Ex hoc validiſſimè conuincuntur Aduerſarij.

probare quod diligunt, Imò etiam naſci quodammodo Chriſtianos omnes, nedum Iuſtinus Greg. Nyſſ. Irenus, Origen. Clem. Alexan. Aug. cæterique Patres, dum Gentiliſmum conuincunt, compellúntque ad fidem, declarauere; ſed maximè Hier. nec eſſe nec naſci poſſe ſine Chriſto authore Naturæ, & morum, & gratiæ, mirificè confirmauit: ità quòd licèt velint, nolint, etiam qui Incarnationem Chriſti Primæ Rationis, aut neſciunt, aut non acceptant, conuincuntur Chriſto adhærere & quà Deus & author Naturæ, & rationis eſt in eo quòd ſunt, aut profitentur velle rationaliter viuere, ſicut qui negat Deum eſſe, fatetur, Deum eſſe, & qui dicit, non dari rationem, & probat hoc rationibus, fatetur rationem. Hæc enim eſt veritatis vis, vt docet S. Thomas, & Ariſtoteles, & Plato, vt dum negatur, affirmatur. Sed audi S. Hierom. in Gal. 1. ſuper illum locum. *Cum autem &c. vt reuelaret filium ſuum in me &c.* dicentem, hic. *Non dixit Apoſtolus, vt reuelaret mihi, ſed in me.*

Cui enim aliquid reuelatur, huic illud poteſt reuelari, quod ante in eo non erat. In quo verò reuelatur, huic illud reuelatur, quod prius fuit in eo, & poſtea reuelatur iuxta illud in Euangelio Ioan. 1. Medius in vobis ſtat, quem vos neſcitis. Et alibi: *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc Mundum. Ex quo perſpicuum fit, naturâ omnibus Dei ineſſe notitiam; nec quemquam ſinè Chriſto naſci, & Euangelio Chriſti, vel ſapienter facium aliqua, vel ſanctè, vt parentibus obſequantur, vt inopi manum porrigant, non opprimant vicinos, non aliena diripiant: magiſque iudicio Dei obnoxij fiant, quòd habentes in ſe principia virtutum, & Dei ſemina, non credunt in eum, ſine quo eſſe non poſſunt.* Quid Clarius ad probandum, quòd etiam naſcendo cum ſeminibus virtutum homines ſunt quomodò Chriſtiani, nedùm operando virtuosè, & rationabiliter, quamuis neſciant, ſicut Iudæi, ad quos dicitur: Medius veſtrum ſtat, quem vos neſcitis. Ergo quatenus rationales nobiſcum ſunt implicitè, ideſt Chriſtiani; licèt quà male, & ſine ratiõne viuunt, non ſint Chriſtiani. Et proptereà in Synodo V. c. 12. damnatur Theodorus Mopſuaſtenus, quia dixit, *Nos dici Chriſtianos à Chriſto, ſicut Platonici a Platone*, id quod verum eſſet ſecundum vocem, non ſecundum rem, quoniam non particulariter, vt Plato Platonicorum, ſed vniuerſaliter eſt Chriſtus caput omnium Rationalium creaturarum, quoad Natvram, & mores, & gratiam, &c.

Occurrit obiectioni.

Et cum Auraſicani Canon. 8. negat, quodammodo omnes homines fideles eſſe, (vti coguntur dicere, qui fidem in Deum faciunt naturalẽ, & nõ infusã) loquitur de fide, qua credimus in Deum, ideſt de informata per charitatẽ operante cũ merito condigno vitæ æternæ,

quam Pelagiani putabant ex viribus naturæ adipiſci: contra quos Cōcil. procedit. Ratio verò noſtra cū S. Hier. loquitur de fidelitate ſecundum, idē & dilectionē naturalem ipſius Dilecti, qui eſt ſumma Ratio. Et hoc ſufficit illi: & neceſſarium erat ad conuincendos Atheiſtas, & Macchiauelliſtas, qui diuerſas leges à ſectariis diuerſis credunt eſſe, & Chriſtum vnum de ſectariis eſſe volunt; contrà quos ritè procedimus oſtendendo, quòd ſit prima Ratio, & Lex æterna, à qua omnes leges oriuntur, & cui nemo contradicit, niſi per errorem, quo ignorat Chriſtum eſſe primam Rationem & incarnatam fuiſſe propter noſtram ſalutem, & vocatum Ieſum à ſaluando.

Omnes igitur, qui profitentur viuere ſecundum Rationem, Chriſtiani ſunt eo modo, quo Patres, victores mundi, docuerunt: ergo in quantum à recta Ratione deflectunt, etiam à Chriſto non ſunt: ſicut & nos Chriſtiani neque Chriſtiani in illis ſumus actibus, in quibus à ratione exorbitamus. Quod & Bernardus monet.

V. Ergo Mundus vnam habet naturalem legem in cunctorum hominum, cordibus inſitam, quam nulla diuerſitas obliterare poteſt. Sed nos ludum cæcorum agentes non animaduertimus: Illæ enim leges rituſque, qui contra rationem ſunt, non ſunt leges, ſed abuſus, & diſtortæ regulæ. Ratio autem prima Deus in perſona Verbi inter alia propter hoc etiam incarnata eſt, (teſte S. Tho. & Lactan. & aliis Patribus) vt nobis declararet doctrina & factis vniuerſalem naturalem legem, quam per legem ſupernaturalem de in perfecit, eleuauit, & adimpleuit. Stupor tenet me conſiderantem, quòd velint, nolint Homines, ſubditi ſunt Chriſto, noto, aut incognito. Et vt Hier. ait, nec poſſunt naſci, eſſe, & operari, prout oportet, ſine Chriſto, naturæ, & gratiæ authore. *Vna lex in Mundo naturalis, plures autem ritus, vel abuſus.*

Ergo nullum eſt argumentum illud atrox petitum ex legum varietate; nam excluſis falſis, quæ veræ leges non ſunt: tunc leges poſitiuæ ſunt ſpecificationes, & explicationes, & applicationes eiuſdem legis primæ naturalis. Earum ergo varietas non conſtituit nos irrationales, neque alienat à Chriſto in quacunque Natione. Et cum hoc Athei, putantes ſe ratione viuere, intelligent; non poterunt Chriſti, qui eſt ſumma Ratio, non Sectarius legifer, fidem renuere, ſicuti nec qui Bonum amat, non amat Deum, vel implicitè, vt concludit Plato, & D. Thom. *Concluſio vtiliſſima & fortiſſima.* *Reſponſio ad 2. cap arg. principale.*

Prædicauit inſuper Chriſtus Regnum vnum cæleſte, & tanquam cuſtodes legis dedit Amorem, ac Timorem Dei, & præmia, & pœnas poſt mortem. Ergo & palàm, & clam, publicè, & priuatim prouidit, vt fiat in nobis viridarium omnium virtutum: quę virtutes cunctæ ſunt quoque leges partiales, & expulſiones vitiorum cunctorum, contrariorum legi; quæ eſt mater, & nutrix virtutum, pendens à prima omnium Ratione eſſentiali Verbo Dei, quod eſt Chri-

ſtus; Qui ſi vel minimum permiſiſſet vitium, cum venit legem complere, non verè oſtendiſſet, ſe eſſe Deum nec puram eius legem diuinam, & vniuerſalem, ſed humanam particularem. Quapropter purgato Mundo vitiis omnibus, remanere non poteſt, niſi lex Chriſti, quæ eſt hortus omnium virtutum.

Obiectiones pſeudo politicorum contra legem Chriſti, ex Luciano, & Triphone exortæ.

Sed obiicit Macchiauelliſta irriſor nobis, vt olim Lucianus Platoni, & Triphon S. Iuſtino; Chriſtus formauit quandam Rempub. ſicut Plato ſuam, quæ in Mundo reperiri nequit.

I. Nulla enim Reſpub. poteſt prohibere vitia omnia; neque præcipere virtutes omnes. Apoſtoli eius fatentur, *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus.*

II. Chriſtus, præterea, addidit quædam, in quibus Reſp. non poteſt ſubſiſtere.

Argum. 213. 3.

III. Veluti, *non iurare omnino.*

Mat. 6.

IV. *Non iudicare.*

V. *Non litigare: ſed cedere & pallium petenti tunicam.*

VI. *Non vlciſci iniurias; ſed ſi quis te percuſſerit in maxillam vnam praue ei & alteram.*

VII. *Benefacere inimicis; pro eis orare.*

VIII. *Non cogitare de craſtino, non theſaurizare. Non eſſe ſollicitum, quid manducabimus.* Ergo non eſt laborandum, neque ſeruanda bona in tempus indigentiæ naturalis; neque per totum annum congregandum eſt frumentum; neque arandum, nec bellandum; & ſic quicunque inuaſor nos ſubiiciet, *& erimus præda Myſorum,* ait Ariſt. aut omittemus Remp. ergo impoſſibile.

IX. Sed quid ineptius, quàm cum ait, vt *vendamus, quæcumque habemus, & demus pauperibus &c.*

X. Vtque *caſtremur propter Regnum Calorum.*

XI. *Et eiiciamus nobis oculum, qui nos ſcandalizat.*

XII. *Et gaudeamus, & cupiamus, ſi nos alii perſequuntur.*

Reſp. vniuerſalis ad dicta argumenta.

Cui reſpondi. Etiam ſi non reperiretur homo omni virtute plenus ita, vt à ratione nihil exorbitaret; qui inſtruit hominem, non propter hoc non debet omnes virtutes docere, & vitia explodere omnia: ſicut neque quia Poema non inuenitur omni vitio carens, debet qui Poeticam ſcribit, præcepta aliqua prætermittere ad Poemata ſpectantia; nec, quia Ariſt. demonſtrationem nullam fecit, qualem ipſe faciendam ſcribit, debuit à præceptis quidquam demere. Neque Cicero ab Orationis regulis, quas docet, licet non omnes quiſquam periti ſſimus eas obſeruet. Sed hoc admonet, nos eſſe in ſtatu imperfectionis, & contendendum nobis eſſe, vt pertingamus ad Idæam perfecti viri, quam Sapientes in Dei luce introſpectant, deſcribuntque.

Ergo, inquam, quantò plus Chriſtianæ legis à nobis ſeruatur, eò meliorem vitam traduci, meliúſque nos ſeruari ad Deum & ad pro-

ximum. Item addo, verè Impoſſibile eſſe, quòd contingat ipſam ſeruari ab his, qui dicunt Deo, recede à nobis, vel factis, vel etiam dictis; non autem ab his, qui per Dei gratiam bonos operarios & inconfuſibiles ſe exhibent. Et Apoſtolos eius vxiſſe hanc Remp. in actis Apoſt. teſte Luca, & Aegyſippo, & Patriarchatum S. Marci in Alexandria, teſte Philone, ſcimus. Quod etiam ex parte, licet inutiliter, contendunt Anabaptiſtæ in Morauia.

Et primò quantum ad noſtram communitatem, quæ in conſilio ponitur, conſidero, quòd ſi nemo theſaurizaret, omnes diuites eſſemus, & Reſp. abundaret bonis ſufficienter pro omnibus. Sed quoniam humanæ opes diuiſæ ſunt inter paucos potentes diuites, cæteri vrgentur paupertate. Pauperes autem ſæpè viles, ſeditioſi, inſidioſi, periuri, fures, adulatoreſque fiunt. Diuites verò ſuperbi, auati, vel prodigi,guloſi, ocioſi, libidinoſi, contumelioſi, & tyrannici fiunt. Ideóque Reſp. plena eſt ærumnis, & malis omnibus. At ſi omnes in communitate iuxta Chriſti conſilium viueremus, & Magiſtratus diſtribuerent munera, labores, & artes vniicuique ſecundū propriam habilitatem naturalem, vel prædia, atque opes omnes ad Rempub. pertinerent, & fierent diuiſiones, & æqualitates, etiam pro meritis, ne filii optimorum ignauiter viuentes, paterna bona liguriant, & Rempub, exemplo, & verbo, & factis peſſundent: tunc melius viueremus, nec magis diuitias, quàm Deum amaremus, & hanc vitam ad aliam melius referremus. Quapropter & ſi peccata eſſent, vt fatentur Apoſtoli, illa non eſſent, deſtruentia Rempub. neque charitatem ad Deum, ſicut Ciceronis, & Demoſtenis errores in Orationibus componendis, qui tolerabiles reputantur.

Reſponſio ſpecialis Ad primā obiectionem. Reſpondetur de communitate impoſſibili.

Reſpon. ad 2. d. Iuramento.

II. Secundo dixit, *Ne iuremus omnino* propterea quòd deberemus erga inuicem ita boni eſſe, ac veraces in hac lege ſancta, vt iuramento nullo indigeamus: ad veritatis confirmationem: ſed quiſque eam ſimplici animo ꝓ oferret, ſicut conſueuit inter amicos fideliſſimos, & Philoſophos. Ergo ſicut diuiſionem bonorum intelligo iterum factam eſſe propter defectum charitatis, & negligentiam curatorum particularium, ſic iuramentum propter defectum veracitatis, & propter incredulitatem exigentis. Ergo vtrumque ex quadam neceſſitate permittitur, & non ex legis imperfectione naturalis, aut diuinæ: ſed enim *A malo eſt, quod amplius eſt*, dixit Ieſus. At ſi Ieſu legem plenè obſeruaremus, eſſemus profectò prudentes, charitatiui, veraces. Nec diuiſione indigeremus, quæ eſt proles iniquitatis, teſte Sancto Clemente; neque iuramento, quod eſt in remedium perfidiæ.

Ad III. Dixi iudicium temerarium à Chriſto prohiberi, ſed non rationale: nam addit. *Sed quod iuſtum eſt iudicate.* Et fortè docere volebat ad ſummum, quòd inter Chriſtianos peccata non deberent eſſe niſi venialia, vel ex fragilitate, & imprudentia, non autem ex,

malignitate; vel ſaltem ea, quæ ſunt contra proximnm, (quorum gratia inſtituuntur Tribunalia) non eſſent tam lenia, vt illis indigerent. Nam, quo etiam poſſent abſque peccatis viuere, tradidit nobis Sacramentorum auxilium, vt infra dicemus. Propterea ergo præcepit, vt quilibet ignoſceret Proximo ſuo; ex quo ſequitur, quòd non indigeremus Tribunalibus, neque iuſtitia punitiua. Quodque reprehenſus quilibet à propria conſcientia, vel à fratribus, vltro pœnitentiam huiuſmodi peccatorum ſubiret, ſicut Dauid, & ſancti homines multi. Sed hodierno tempore, cum peccata hominum enormia ſint & grauia, Tribunalibus indigemus. Sic S. Gregor. ait quod, & ſi fraternitas exerceretur inter Epiſcopos, nec ipſum Papam oporteret præcipere, & iudicare alios Epiſcopos ſi peccata non extarent; *lex enim non eſt poſita iuſtis, qui ſibi ipſis ſunt lex, ſed iniuſtis,* ait S. Paulus. *Et omnino peccatum eſt in vobis, quia iudicia habetis: quare non magis fraudem patimini? &c.* ac deinde concedit Corinthiis Tribunalia propter ipſorum fragilitatem, & neceſſitatem; & committit ea Sapientioribus: Thimotheo ſignificat, vt *accuſationes* accipiat, & *publicè peccantes, publicè arguat.*

1. Tim. 1. & 1. Cor. 6.

1. Tim. 5.

Quapropter, cùm edixiſſet Chriſtus, *quòd maior ſit ſicut qui miniſtrat, & non dominarentur,* more Gentilium, vt Domini, ſed tanquam fratres maiores minoribus; intendebat auferre ſuperbiam, & omnem punitiuæ iuſtitiæ materiam. Quoniam opus ea non eſt, vbi regnat Charitas vt pater in familia. At deficiente charitate, neceſſaria eſt punitiua. Sed lex directiua, & iuſtitia diſtributiua munerum, & laborum, & opum, & reciproca officia, & auxilia, ſunt charitatis propria: per quam omnia membra mutuò compatiuntur, & congaudent, & coadiuuant mutuis ſeſe officiis. Sicut olim fuit in Clero, & nunc in multis Ordinibus ſanctarum familiarum Chriſti. Quamquam & vindicatiua per omnes quoque iam ſerpit, quoniam peccata alter alterius non ferunt: & ſæpè enormia ſunt, nec ferenda, quoniam deſtruunt charitatem, radicem Reip. ſanctæ.

Reſponſio ad 5. & 6. de non vlciſcendo, & cedendo iniurientibus benefaciendo inimicis.

VIII. Cæterum iam prædicti ordines ſunt conſultationes, ſublimes valde, valdéque naturam perficientes. Et profectò, ſi obſeruaremus omnes hæc moralia, abundaret ſanctitas, innocentia, & fælicitas maxima; ceſſaret enim lis, & fraus, & odium, & vindicta. Nam inſinuat Chriſtus: Quòd ſi cum Sanctis tractas, quales ſinguli integrè rationales, hoc eſt Chriſtiani, eſſe debent; tollenti pallium, vel percutienti cedere debes, non autem contendere: quoniam perſuaſum habere debes quòd ille amet proximum ſicut ſeipſum, & quòd non niſi ex magna charitate mouetur ad id faciendum; vel, vt te probet; vel ne tu pecces, vt in collationibus Patrum ſæpe eueniſſe legimus. Aut quòd ex fragilitate, & ignorantia peccet; & & ideò parcendum eſſe illi. Ergo cedere debemus iniurianti, tanquam patri, aut fratri, aut tanquam puero: quibus cum minimè

lit

litigamus, ſed condeſcendimus. Sin verò non cum Chriſtianis tractas, ſed cum ſceleſtis, debes etiã cedere, vt eos meliores reddas: erubeſcent enim tantam patientientiam experientes. At ſi contendas, facis quod facit ipſe, qui tibi iniuriatur. Ergo imitaris ipſum: ergo accipis ab ipſo legem ergo tu es victus qui accipis legem à victore. Sin verò tu cedis, ipſe contendere omittit: ergo facit quod tu: ergo accipit legem à te, & eſt ergo victus, & ex fero fit manſuetus. Sic intelligitur Paulus Aopoſtolus dicens, *Noli vinci à malo, ſed vince in bono malum*, Hoc autem non eſt vtilitas, & abiectio, vt vulgus Macchiavelliſticum putat, Ariſtotelicúmque, niſi vbi fit extrinſecùs propter timorem, non quando ex animo? tunc enim eſt ſublimitas, & magnanimitas. Sic rectè Diogenes dicit. Si te percutiunt Aſinus, aut ebrius, non debes vlciſci: Similiter quicumque te percutiunt ſine ratione, ebrii ſunt, aſinique irrationales: ergo dimitte eos in ipſorum ſtultitia, quoniam neſciunt quid faciunt; nec tibi iniuriam faciunt, quoniam neſciunt; ſed potius ſibimet ipſis. Et quia in ſapientem non cadit iniuria. Teleſius etiam Phyſiologus, nullius adulator, ſimiliter ſentit, ad ſublimitatem animi ſpectare, ita cedere. At cùm cedit homo, propterea quod non poteſt vlciſci, & metuit, non autem quia parvipendit iniuriam, quaſi non tangentem ipſum, nec quia putat alios meliores ſua manſuetudine reddere; tunc non eſſe magnanimitatem, ſed ignauiam, & abiectionem. Quando Germanus Imperator miſit exercitum, qui occideret Anabaptiſtas: hi omnes genua flectentes in quadam planitie ſimul mortem præſtolabantur. Milites autem eo peruenientes, rubore, & ſtupore perfuſi, noluerunt vel gladium contra eos ſtringere, ſed permiſerunt viuere, ſic & Imperator ipſe. Ecce quantum vim habet Chriſti conſilium, vt potè quod etiam Diabolus vidit ſuis ſalutare futurum.

Rom. 12.

Ant. Miran. in lib. de euerſ. Monomachiæ, cum Ariſtot. non piè ſcatire vident.

IX. Non propterea aſſero, Chriſtianis non eſſe bellandum: quoniam, & hoc naturale eſt. Si enim te inuadit bellua indomita, quæ per manſuetudinem, & humanitatem tuam domari nequit, nec in primo impetu quid boni per patientiam elicitur: tunc licet tibi vim vi repellere. Et peruerſi homines, qui Euangelium virtute plantatum, eradicare contendunt, armis propulſandi ſunt: non autem ſponte ſunt laceſſendi ad bellum ſine cauſa, nec propter ampliandam noſtram ambitionem, & cupiditatem: ſed vincendi ſunt benignitate, & vrbanitate, & veritate, rectè prædicata, & miraculis, & patientia, vt facias eos plenè rationales: quod ſanè non niſi Chriſtianitas conſtituit. *Fides enim eſt ſuadenda, non imperanda*, ait Bernardus: & profectò res nulla ſic eſt Euangelio oppoſita, vt coactio hominum ad Chriſtianitatem. In Chriſtianitate enim ſola Rationalitas perfecta ineſt: quæ agnita

Declaratio reſponſi ad 6. obiect. & reſp. ad 7. de orando pro inimicis.

reſpub. rationabiliter non poteſt, ſed per Dei gratiam ſuauiter amplectitur. Nihilominus populo hoc cedere conſilium eſt; quoniam non omnes tantæ virtutis in culmine capaces ſunt: & ſecundum præparationem animi, & poſt illatam iniuriam, intelligitur.

Repugnant conſiliis Chriſti, qui naturã depravatam ſectantur: nã & ante Euãgelii prædicationẽ Chryſ. docet multos fuiſſe legis, & conſiliorum obſeruatores, non enim homini deſuit gratia, vbi homo non defuit gratiæ.

Sed ex his innoteſcit, quæcunque agimus contra conſilia Chriſtiana, ſuboriri ex quadam deprauatione naturæ hæreditaria, quam peccatis enormibus adaugemus. Vnde, ſicuti peccare eſt contra naturam, virtuosè autem viuere eſt ſecundum naturam; ſic lex Chriſti, eiuſque conſolationes, continent ipſammet legem naturæ, quam implent, eleuant, & perficiunt, reformantque; & propter prauitatem permitti ea; quæ, ſi Mundus totus ſecundum conſilia Chriſti viueret, quod eſſet maximè rationabile, permittenda non forent. Et quoniam vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant, ſi lex fruſtra non eſt, ſatis conſequenter affirmari, vel conijci poſſe videtur, Mundum, malorum jam laſſum, ad legem hanc reducendum fore. *Et fiet vnum ouile, & vnus Paſtor.* Itaque res ſalubris eſt, ſanctaque, pro vniuerſis orare, vt boni fiant: & rationabile eſt valdè ſecundùm veriorem philoſophiam. Ac video hoc Regnum Chriſti ſimile eſſe *fermento abſcondito in farina ſatis tribus*; quæ ſunt Anima, Corpus, & Opes exteriores; *donec fermentetur totum*, vt Mundus totus Chriſtianus ſit. Vel, tria ſata ſunt, Poteſtas, Sapientia, & Amor, ex quibus ſingula conſtant entia: & Communitas, & Reſpublica omnis vera, quæ etiam farina naturalis ſunt, ſed corrupta, immmutataque in Tyrannidem ſophiſticam, & hypocryſim; ſed fermentum Chriſtianum conuertet eas ad fraternitatem, prudentiam, & charitatem. Quod autem poſſibile ſit hoc, demonſtratum eſt alibi. Et quòd illo forſan in tempore Prophetæ promittunt Mundo Remp. ſtabilem, fœlicem, ſine bello, & fame, & peſte, & hæreſi: ac ſæculum aureum, in quo ſanè (ſicuti optantes rogamus in oratione Chriſtiana) fiet voluntas Dei in Terra, ſicut in Cælo. Hoc autem omnino futurum mox poſt Antichriſti caſum, & Sectariorum, iuxta doctrinam Sanctorum: & quòd poſt multum temporis ſurgent Gog, & Magog occaſionem victoriæ Sanctis adducentes; & deinde hoc Regnum, euacuatis Principatibus, & Poteſtatibus, in Cælum transferetur, de quo alibi.

In lib. de Monarchia Chriſtianorũ, & in 2. de ſcripto de Monarchia Meſſiæ, & in Ciuitate Solis.

Igitur cùm hæc ſit ſola lex, quæ naturam efficit innocentem (quod nec Macchiauellus inficiari poteſt, licet ei videatur impoſſib.) conſequenter verum eſt, quòd ſi vniuerſa non obſeruatur tamen vbi plus obſeruatur, plus acceditur ad bonitatem in cunctis Nationibus. Peruenietur, vbi tota obſeruabitur. Hoc autem erit, quando in omnibus, & per omnia confidemus in Deum, & ſperabimus in Deum, pluſquam in noſtra prudentia, & honoribus,

In Artic. Prophetalibus.

& diuitiis: & vnanimes erimus [illegible] cum eo, ſuperantes eos, qui irrationaliter ita ſe habent cum amaſia, quod abſque ipſa non poſſunt cogitare, ſperare aut operari. Quòd ſi tantum poteſt naturaliter amor fœminæ, turpe eſt, quòd multò non efficiat in nobis plus amor agniti Dei.

Propterea que lex Chriſtiana fundatur ſuper Fide, Spe, & Charitate, Virtutibus diuinis, altiſſimis, vt Metaphyſicè oſtendimus: Leges verò Philoſophicæ, quantumlibet rationi conformes, ſuper virtutibus humanis inferioribus, quæ non ligant nos valdè cum Deo, ſed cum rebus à nobis tractabilibus; ſicuti Prudentia, Iuſtitia, Temperantia, & Fortitudo; ſuper quibus Plato ſuas fundat leges. Profectò humanæ leges fundamentum non reſpiciunt, ſed faſtigium; idcircò citò ruunt. Nam videntur etiam Deum colere propter bona mundana, vnde non tam nobiles efficiunt animos, ſed relinquunt timidos, auaros, & fraudulentos, & anxios. Omnis lex philoſophica fūdatur in virtutibus naturalibus & infimis; Chriſtiana in ſupernaturalibus, & in fonte. Plat. in Dial. 1. de legibus.

Neque Chriſtus prohibuit hominibus cunctis arare, ſerere, & curam familias habere; neque conſuluit, vt omnes venderent quæ habent, & ſe ipſe caſtrarent propter regnum Cælorum, & oculum ſcandali occaſione eiicerent: Sed Prædicatoribus ſuæ legis propoſuit omnia abiicere, vt aliud non curarent, niſi Verbum Dei, quoniam cibus, & veſtitus ſimplex ſufficit illis; quem ab iis, quibus prædicabant, ſumere poterant: quoniam, *Dignus eſt*, ait, *operarius cibo ſuo*. Cætera verò dixit aliis hominibus curæ eſſe. Et anxietatem, quæ fiduciam in Deo frangit, non autem rationalem curam prohibet. Iterum reſpondetur cap. 7. & 8. 9. & 10. Matth. 10.

Caſtrari verò non dixit ſecundum literam; ſed vt continentes ſint ſponte, ſicut caſtrati coactè. Ad 9.

Vendere omnia, & dare pauperibus, his maximè conſuluit, qui ipſum in prædicationem verbi ſequi volebant: non tamen propterea deſpexit Lazarum, & Martham, & alios, qui miniſtrabant ei de facultatibus ſuis. Ad 8.

Oculum eiicere non præcepit literaliter; ſed ſcandalum, quod per oculum intrat, & feneſtram ſcandali: hoc eſt, vt auertas oculos à rebus, quæ ſcandalum afferunt: quandoquidem præſtat oculis [illegible], quam peccare. Stultitiam hanc Mahometanis, Chriſti verba non capientibus, relinquamus; qui ſe, viſo ſepulchro pſeudo prophetæ, cæcant, ne quid amplius videre dignati. Chriſtus ergo non à terrenis abſtrahit: & eis docet vti, non frui: & poſſidere, & non poſſideri. Ad 10.

XII. Præterea leges Nationum poſitiuæ, etiam quæ iuſtæ ſunt, quotidie nouis indigent legibus, pragmaticis, gloſſis, additionibus [illegible], quoniam non ſunt ſcriptæ in cordibus, ſed [illegible] quomodolibet ab vno quoque torqueri [illegible]: nec conuenire poſſunt in vno ſpiritu cuncti ob varietatem ani- Multiplicitas legū vnde.

in Religionibus, vbi qui proprietarij ſunt Monachi poſſidentes pecuniam, ad Epiſcopatus, & Prælaturas adſpirant, & Religionem proſternunt. Qui verò non poſſident proprium, Religionem tuentur. & fratres ſuos. Et ratio naturalis hoc docet, & exemplum corporis, & familiæ, vbi membrum vnum pluſquam conuenit nutrimenti, aut veſtimenti capiens, vel ocians, infirmatur; & cæteris languorem affert. Et filij familias potiores partes quærentes, familiam deſtruunt, & fratres oderunt, & S. Clemens idem approbat, & Chryſoſtomus, Baſilius, & Ambroſius, qui dicunt, *Meum, & Tuum eſſe verba mendacij*; omnia enim ſecundum naturam ſunt Dei Patris noſtri, nec diuiſit ea filiis, ſed in communi ſeruanda, & poſſidenda reliquit, & ſic fuit ab initio etiam poſt Adam; ſed deinde *ius Gentium* (ait S. Clem.) *propter iniquitatem introduxit bonorum diuiſionem.* Ergò S. Auguſt. *non damnat eos.* (reſpondit D. Thom. 3. cont. Gent. cap. 122. *qui ſe dicebant Apoſtolicos propter communitatem bonorum (hoc enim hæreticum eſt aſſiſtere) ſed quoniam ſe ab Eccleſia ſeparantes nullam ſpem ſalutis putant habere eos, qui vtuntur iis rebus, quibus ipſi carent:* Vel (adde) propter communitatem mulierum. Quas, Gratiano teſte, etiam S. Clemens, ex præcepto Petri Apoſtoli declarat debere eſſe communes, *proculdubio* (inquiens) *etiam coniuges.* Quod tamen Gloſſa intelligit, quoad obſequium, non autem quoad thorum. Sic etiam ſcribit Tertull. Chriſtianis priſcis omnia fuiſſe communia, exceptis mulieribus: quæ tamen in officiis communes erant, non autem in coitu, niſi apud hæreticos Nicolaitas.

12. q. 1.

Arg. 1. Ariſt. ſoluitur.

Argumentum Ariſt. directè S. Aug. contrariatur, dum ait quod in communitate deficeret charitas ſicuti parum mellis in amphora aquæ. Hoc autem falſum eſt: nam potius augetur: at veritatem haberet in amore partiali, & proprio, in quo fundat Macchiauellus ſuam Remp. cum Ariſtotele, non autem de charitate, & naturali, quam Capreolus forſan vocat informem, & ſecundum quam nouit Plato, *neminem ſibi ſoli natum eſſe; ſed ortus noſtri partem ſibi Patriam vendicare: partem parentes, partem amicos*, & Lucanus ait, Profeſſionem Stoicorum rationalium fuiſſe, loquens de Catone. *Non ſibi, ſed toti natum ſe credere Mundo.* Et in Rep. Rom. id ex parte videmus.

Epiſt. ad Archit.

Ergo magnanimorum, & confidentium, ſibi, & aliis poſſe ſe ſufficere, eſt communitas. Ignauorum verò, & huius Mundi curis nimis dicatorum, tantopere diuiſionem affectare. Quapropter decipiuntur qui putant eſſe contra naturam; magis autem docentes eſſe hæreſim ipſam communitatem. Quin è contra ipſe affirmo, hæreſim eſſe ſecundum nomen, & ſecundum rem ipſius hæreſis, negare communitatis perfectionem maiorem. Et id D. Thom. docet in 3. contra Gent. c. 117. nobiſcum. Si præterea eſſet hæreſis. Apoſto-

Communitatis maiorem eſſe perfectionem.

li quoque hæretici fuiſſent; qui ipſam obſeruarunt, & innumeræ familiæ Monachorum, & fratrum, & Clerus antiquus; quandoquidem diuiſio in Clero cœpit tempore Simplicij Papæ potius per permiſſionem, quam per legem, ſicut etiam S. Auguſt. docet, à Gratiano citatus. *Ego malo, dicens, Clerum habere claudum, cæcum, aut manibus truncum, quam mortuum.* Appellat enim claudos, & mancos, Clericos proprietarios, in via Christi: Mortuos verò hippocrytas, qui fingebāt ſe viuere in communitate, & occultè vſurpabant, & ſurripiebant communicatis opes, vt nunc multi rapaces, & avari, qui propterea mortui ſunt, quia fingunt ſe eſſe id, quod non ſunt; Ergo non ſunt quod ſunt: Propterea ergo Auguſt. permiſit in remedium diuiſionem in Clero ſuo, vt amplè declarat. Vtique ergo hæreſis eſſet affirmare, quòd Pontifices ſummi non habuerint poteſtatem concedendi diuiſionem, ac proprietatem non hæreditariam, ipſi enim hoc rationabiliter fecerunt imperfectionibus condeſcendendo. Nec mirum eſt Pontifices minora etiam bona permittere, cū Legislatores aliquando permittunt mala, ſicut Moyſes vſuras cum extraneis permiſit, & libellum repudij, quæ pluris ſunt momenti. At nunquam Conc. Conſt. negauit, neque Pontifex vllus, communitatem, quam Religioſi profitentur; ſed commendarunt ſemper, & diuiſioni prætulerunt. Iſta enim rationabilior, iſta medicinalior. Ordines ergo Fratrum viuentium in communi Chriſtus conſeruat ſemper in Eccleſia in memoriam, & fermentum, quo forſan aliquando reliquus Mundus ad id conuertatur. Quo caſu verum erit, omnem virum probum dominum eſſe omnium rerum, vt Gerſon, & Richardus ſentiunt: qui tamen reprehenduntur rectè à Soto iuxta præſentem praxim; non autem abſolutè, iuxtà eam, quæ forſan eſt futura. Et ego ſic exiſtimo.

Arg. cætera Ariſt. contra communitatem ſoluuntur.

Cæteræ Ariſtot. rationes contra Rempub. Apoſtolicam, ſunt ex frigida Logica petitæ. Primo, quod videlicet quilibet plus fructuum, quam laborum capeſſeret. Secundo, & quod mallent omnes fieri Sacerdotes, aut Milites, quam Agricolæ. Tertio, quod tolleretur Temperantia, & Liberalitas: cum nulli adeſſet proprium, quod daret &c.

Reſp. ad 2. de officiorum confuſione.

Vbi profectò temerè loquitur, nam magiſtratus diſtribuerent labores, ac fructus iuxta meritum, & naturales habilitates; & quilibet ei addiceretur Arti, ad quam aptus natus Rectoribus appareret: Nec quilibet pro arbitratu ſuo operaretur, vt Ariſt. putat, garrit, & nugatur. Hoc palàm noſcitur in Monaſteriis, vbi non quicunque, quod vult officium facit, ſed quod melius poteſt ſecundum naturam, & ſtudium.

R ſp. ad 3. de liberalitatis ceſſatione.

Liberalitas autem Virtus partialis eſt, hoc eſt, germen beneficentiæ, quæ in mutuis officiis & auxiliis corporalibus, & ſpiritualibus

relucet magis. Portò qui ſe totum dat, totámque vitam communicati, is verè liberalis eſt; (vt reſpondet S. Anſelmus,) non autem qui pecuniam, quæ ſua non eſt, ſed res à ſe extranea, ac fortuita: vt liberalior qui totam ſemel arborem, quàm qui aliquando fructus aliquos dat.

Reſp. ad 4 de temperantiæ perſeptione.

Magiſtratus etiam, Temperantiæ curam gerentes, præficerentur, qui ordinarent portionem cibariorum, & eſculentorum in menſa communi, quæ licet æde refectionis, quam cænaculum refectoriumque vocant, & matrimonia ſecundum dotes naturales, & non fortunæ, copularent. Sed Monaſteria oſtendunt vanas ratiunculas Ariſtotelis, vbi maximè temperantia viget, imò etiam Monaſteria Gymnoſophiſtarum Indorum.

De Reip. Eccleſiaſticæ ſtatu optimo poſt ruinam Antichriſti.

Quod autem diuinum minus ſublimet naturam, vt S. Clem. & & Patres docent, quàm communitas, nemo negare audet. Quoniam vero Eccleſia Chriſtiana eſt inſtar ſagenæ ex omni genere piſcium congregantis, optimorum ſcilicet & bonorum, atque malorum: & cum bono frumento non ſolum fructui centeſimo, ſed & ſexageſimo, & trigeſimo, & zizaniis, eſt locus: Veriſimiliter poteſt expectari iuxta Doctorum ſententiam vt conuertantur ad Dominum vniuerſi fines Terræ; & tranquillitas, & victoria Sanctorum, prædicato Euangelio in toto Mundo, & ſicut Dauid ait, *omnes gentes quaſcunque feciſti venient, & adorabunt coram te Domine*, vt Tobias 14. exponit, & tunc viuatur ſæculum ſanctum; transferendum denique in Cælum. Et ſub hoc ſenſu poſſunt audiri (vt monet S. Hieron.) verba quæ Tertullianus, Lactantius, S. Ireneus, S. Sulpitius, S. Clemens Rom. S. Iuſtinus, Clem. Alex. Origenes, Apollinaris, Papias, Victorinus, S. Bernardinus, de ſæculo hoc dixere; cui & Sybillæ, & Philoſophi multi, præcipuè Platonici, & quicunque de optima Rep. ſcripſerunt, & Poetæ, qui de ſæculo aureo, concordant, quod forſan Chriſtus reſtituet; vt omnes fatentur, excluſo errore Chiliaſtarum, & illorum, qui partim errauerunt cum Cherinto, putantes in hac vita futurum eſſe Paradiſum delitiarum: Alij dixere per mille annos Chriſtum viſibiliter cum Martyribus reſuſcitatis regnaturum in Mundo; & Mahomettus poſuit Paradiſum carnalem Veneris, & Bacchi, hac doctrina non intellecta deceptus. Hoc tamen excluſo fabuloſo ſenſu, etiam S. Auguſtinus dicit, eſſe poſſibilem hanc doctrinam millenariorũ, & Hieronymus dicit, ſe non audere ipſam improbare, niſi quatenus conſentit Cherinto in carnalibus. A quo credendum eſt Lactantium, ad prædictos Sanctos, longè abeſſe, palam eſt. Multi Recentiores ipſam muſſitando pertranſeunt. Ego verò in Prophetalibus oſtendi, quòd, licet neque Chriſtus in carne, neque Martyres in reſurrectione anticipata, ſint regnaturi (vt & ego arbitror) tamen conueniens eſt aſſerere, Eccleſiam non gemmatam, & auream ma-

Pſal.

Hier. in Ezech.

Excleſio manifeſto errore Cheliaſtarum.

XX. de Ciuit. Dei cap. 7.

Hier. lib. 4. in Ierem.

in ſua lege non ſinit. Philoſophos autem omnes noſſe id ſecundum naturam perfectam eſſe, loqutóſque eſſe tanquam teſtes, non tanquam Legislatores huius veritatis. Ex quo palam fit, qualiter Chriſtus eſt ipſa Rationis Ratio viua, à qua omnes Philoſophi rationales lumen accipiunt, aut naturale, aut gratuitum. Omnémque Philoſophiam datam eſſe hominibus, vt Cyrillus docet 1. lib. contra Iul. tanquam Cathechiſmum ad Fidem Chriſti idem probat S. Greg. Nyſſ. in Abram, vt in Greg. Theum. quod per Philoſophiam, & Aſtronomiam Cathechizati ſunt ad Fidem. Idem de ſe fatetur S. Iuſtinus in Dialogo Triphon; Et quidquid rationabile dixerunt Philoſophi, eſſe à Chriſto, vt Ratione prima, & ideò noſtrum, non ipſorum. Similiter S. Auguſt. de Doctr. Chriſtiana. Propterea (dico) Philoſophi hanc Rem. agnouerunt. Quamobrem Sapientes omnes poſuere inter amicos communitatem. Vnde prouerbium, *Amicorum omnia communia.* Ergo multo magis inter fratres, cuiuſmodi Chriſtus in vno amoris, ac Rationis ſpiritu nos facit omnes.

Id quoque neminem latet, quòd hodie non viuimus ſecundum Legem Chriſti tantummodo, ſed ſecundùm Ciuiles, à Gentilibus deriuatas, vt Bern. etiam lamentatur in lib. de Conſid. quoniam nequitia, & fragilitas Diuinam Legem obſeruare diffidunt. Lex tamen Chriſti Tribunalia pro conſcientiis inſtituta habet. Ad quæ vnuſquiſque recurrit pro pœnitentia culparum ſuarum, in ſe ipſo voluntariam recipiendo, & exercendo vindictam. Et ô beati nos, ſi alio non indigeremus tribunali: & vnuſquiſque in hoc peteret à Sacerdote pœnam ſuæ culpæ, non expectatis accuſatoribus, & teſtibus, qui ipſum cogant. Et hoc licet ſublimius in bonis Chriſtianis impleatur, fuit in omnibus Socratis deſiderium. Dicebat enim, ſic faciendum eſſe ſecundum naturalem rationem? vtque nemo ſe fedenderet, neque per Aduocatos, Oratores, & Gloſſatores legum, vt Plato refert in Critia, in Protagora, & in Phædone. Nec id modò docuit Socrates, reis faciendum; ſed etiam innocentibus, vt videlicet reſpondentes, quod verum eſt, nil amplius ſeſe defendant, aut excuſent. At ſi quis iniuſte condemnetur, humiliter ſubeat pœnam, ſperétque à Deo poſt mortem retributionem. Quod autem docuit, fecit etiam Socrates, iniuſtè damnatus: ſecutus Chriſtum ſibi ignotum in carne, ſed cognitū in vniuerſali ratione boni, quæ veraciter ſolum in illo eſt. Vnde Sanctus Iuſtinus in Apolog. 1. facit Socratem, hoc titulo Chriſtianum, & in Apolog. 2. ait Dæmones impuliſſe Græcos ad occidendum Socratem, quia negabat Deos falſos, cum eſſet veri Dei cultor, à Chriſto inſtinctus ad prædicandum contra falſos Deos; & ſic de cæteris Philoſophis, ſi aliqui veritatem ex toto corde quæſierunt, pronunciat; & Hieronymus, & alij

Patres conteſtantur. Nunquam enim Chriſtus defuit ante Incarnationem, nec deeſt vlli homini in his, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem, niſi ſint rebelles luminum, vt etiam probat Sanctus Thomas 12. quæſt. 98. & 2. 2. quæſt. 124. & 2. ſen. diſt. 25. 2. Vniuerſa ergo Chriſti lex minimè impoſſibilis, & maximè ſecundum naturam comperitur, quam perficit, & exaltat. Cui & boni Stoici, & Socratici, & Pythagorici, & quin etiam Platonici, & omnes veri Philoſophi ita conſenſere, vt Doctiſſimis Patribus videantur propemodum Chriſtiani: non autem Peripatetici, & Epicuræi, quoniam verè Philoſophi non ſunt, in quo rationem Dei, Philoſophiæ auctorem, negant.

Nunc iudicet qui penitiora ſapientiæ ſtudioſè introſpicit, vtris credendum ſit, Hoc autem non faciat Macchiauellus, qui nullas ſcientias percurrit, niſi hiſtoriam humanam nudam, ratione communi non examinatam, ſed ſub amoris proprij curta conſideratam ratione.

XVIII. Præterea nemo neget, quòd quicunque hanc Chriſti legem obſeruat, *Quæcumque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis*, non ſit vir omnibus vtilis, bonus, rationalis, honore dignus, & quod lex hæc faciat hominem ſibi, & Reipubl. vtilem, ac bonum. Videtur etiam bona, ac magnanima magis, magiſque hæroica, quam illa naturalis cunctis Gentibus. *Quod tibi non vis fieri alteri ne feceris*, Hæc enim eſt lex iuſtitiæ, illa vero magninimitatis, & beneficentiæ: quæ Mundum vincit diuinis modis. Parum enim eſt non malefacere: heroicum autem eſt etiam benefacere. Vnde Dauid. *declina* (ait) *à malo: & fac bonum.* Rectè cognouit Teleſius quanto iure beneficentia diuinior eſt, quàm iuſtitia; ſed à Peripateticis neque inter virtutes numeratur. Senecas doceat eos in ſeptem, quos ſcripſit libris de Beneficiis

DE CÆREMONIALIBVS.

QVoniam verò ex altero capite plurimi ſcandalizantur in Chriſto, impiè eloquentes, quòd Chriſtus.

I. Non modò legem auſteriorem ferè, quàm Stoica, tulerit, omnia prohibendo vitia (quæ quidem dulciſſima eſt viuentibus ſecundum naturam.)

II. Sed inſuper præceptis moralibus addidiſſe, aiunt, cæremonialia, quæ nihil cum natura commune habent: ſed ſuperflua videtur.

III. Præterea immanis apparet impietas, eos, qui Sacramentis cæremonialibus carent, pro damnatis ad pœnas æternas habere; ſic enim totus ferè Mundus ad infernum damnatur; & illi, qui

ſecundum virtutem vixerunt; quod intolrabile, Deóque indignum videtur. Vnde abominantur, quod ſcriptum eſt tam abſolutè *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto non &c.*

Quibus durè examinatis, dixi. Chriſtus non dedit Sacramenta ad coarctandam viam ſalutis, ſed potius ad illam dilatandam: nempè in auxilium, quo poſſimus legem naturalem, & Euangelicam obſeruare, & ad ſupernaturalia eleuari communicando nobis per illa auxilium, gratiamque ſuam; quæ tamen nulli viuenti ſecundùm virtutem, vllo in loco, & tempore deeſt. Non enim his eſt ita ligata organis materialibus, vt cùm deſunt elementa neceſſariorum Sacramentorum, per infuſum votum, & deſiderium ipſe non ſuppleat niſi *quis deſit*, vt dicit Apoſtolus *Gratiæ Dei: aut in vacuum recipiat, quæ ſtat ad oſtium, & pulſat, & illuminat omnem hominem venientem in hunc Mundum.* Hæc autem doctrina ſecundùm naturam incedit; nec à Macchiauelliſta negari poteſt. Confeſſi enim vtrique ſumus, legibus humanis haud omnia vitia prohiberi, eo quòd maior hominum pars imperfecti ſumus. nec ad tantam reduci poſſumus rationalitatem. Ipſi quoque, qui ſummè rationales eſſe volunt, ſæpè delinquunt. Igitur conueniebat Chriſto, cùm ſit Deus, non modò legem ferre ſecundum rectam naturam, eius regulam primordialem: ſed etiam ſupernaturalem dare: facultatemque præbere, qua poſſimus etiam legem ſeruare, remediáque delendi peccata, quæ quotidie committuntur. Id nimirum eſt ſupernaturale auxilium, quod Sacramenta inſtrumentaliter conferunt. Quod ſi tu hoc auxilium inficiaris, propterea quod tuus fictus animus, vel incredulus, in cauſa eſt, quominus illud in te ſentias, neque recipias, & pars maior hominum ferè ab eius perceptione excluditur; nihilominus longe ſecus experimur in verè piis, ac bene credentibus, qui Sacramentorum perceptione colliquari dulciter animum perſentiunt, & robur acquirunt, & quidam in extaſim rapiuntur. Huiuſmodi autem homines ſemper in Chriſtianiſmo quolibet tempore extiterunt, & nunc extant. Et ego vidi quoſdam: & hoc inficiari, eſt protervè procuratæ ignorantiæ.

Reſponſio.
Idem dicit D Tho: 3. contra Gentiles c. 117.

Heb. 12.
2. Cor. 6.
Apoc. 3.
1. Io. 1.

III. Præterea quanquam natura haud iubet Sacramenta ſupernaturalia, quæ vocantur ſacræ rei ſigna, tamen neque prohibet (imò omnis res naturalis eſt ſignum latentis diuinitatis, ait Sanctus Auguſtinus.) Nec ſunt talia, quæ cunctis nequeant conuenire Nationibus, & perſonis ſingulis; cuiuſmodi fuit Circumciſio ſolummodo maſculis, & difficile. Atque abſtinentia à carne Suillâ, aliſque cibis, qui regionibus plurimis vtiles ſunt; & tot lauacrorum vſus, quæ ſolummodo aliquo in tempore & perſonæ proſunt; & ſacrificia animalium, quæ ſolis diuitibus ſunt poſ-

Apud S. Thom. dicitur etiam naturale quod natura non prohiber.
Quo ſenſu Sacramenta dicuntur naturalia.

ſibilia. Ex quo patet, præcepta Chriſtiana cæremoniali omnibus eſſe facilia, & vbique & ſemper (vbi enim impoſſibilitas accedit, excuſat à peccato) dignaque eſſe legis latione diuina vniuerſali; nec naturæ contradicentia, ſed auxiliantia.

IV. Quin etiam inuenio Sacramenta eſſe conſtituta in rebus, quarum natura ſymbolum, & congruentiam habet cum effectibus, ad quos diuinitus aſſumuntur; & propterea ſunt Inuiſibilis gratiæ viſibilia ſigna, vt ex viſibilibus ad inuiſibilia aſſurgamus, inquit Sanctus Dionyſius. Etenim naturalis mos obtinuit, vt quando quis nouam militiam, aut gymnaſium ingreditur, ſoleat accipere, ſignum aliquod, & priſcis renunciare negotiis, & vitæ; & fidem ſuam Principi, aut Præceptori obligare. Hoc autem fit in baptiſmate, & quicunque ſupernaturaliter adiutus voluntatem habet illud ſuſcipiendi, ſi ſuſcipere nequit in facto, ſaluatur in Chriſto, quoniam vt dixi, Sacramentum non coarctat, ſed dilatat viam ſalutis, vt Diuus Bernardus epiſt. 77. docet. Non enim materialia ſigna dant gratiam de ſe, vt corporalis medicina, ſed verè ex inſtituto Dei; qui vbique adeſt quærentibus, & inuocantibus, eum in veritate.

Reſponſio pro Baptiſmo.

Igitur omnes Mundi homines quando proponunt animo viuere ſecundum diuinam ſapientiam, quamuis ignorent in particulari eſſe incarnatam, ſi ex toto corde Dei iuſſionibus, etiam ſibi ignotis, obedire proponunt, tunc Deus, qui per gratiam ad hoc propoſitum eos eleuat (ſiquidem non iubet impoſſibilia, nec in legæ naturæ, nec in lege gratiæ, ſicut iniuſti Principes, ſed *iuſtè inſtat præcepto*, ait Sanctus Leo, *quia præuenit auxilio*) tunc vel docebit per ſe, vel per Angelos, vel magiſtros viſibiliter de diuinis myſteriis; vt habeantur pro baptizatis in voto, arcano infuſo: quoniam quicquid Deus iuberet parati ſunt ex voluntate facere, ſicut qui ſciunt explicitè præceptum incarnati Verbi, & noti, & ignoti, ſanantis gratiâ naturam: & illa pœnitudo (per ſecretam gratiam nulli deficientem) veteris vitæ, & propoſitum nouæ, eſt lauacrum peccatorum interius; & hoc dico eſſe Baptiſma, quod fit per aquam exteriorem in corpore, ſymbolum illius, quod fit in anima interius per aquam ſpiritalem. Quas ob res non decet (ait Sanctus Bernar.) omnes in aqua non baptizatos de facto; propter defectum baptiſmi condemnare, niſi eos, quibus in promptu fuit baptiſma: perſuaſumque eſt rationibus, aut miraculis ſufficientibus, id eſſe à Deo præceptum. Nemo enim ad illam obligatur legem, quæ ſibi promulgata non eſt; dicente Apoſtolo, *Quomodo credent ei, quem non audierunt?* Aut ſi promulgata eſt, non oſtendit tam promulgator diploma, & ſigillum Regis, qui miſit illum ad legem promulgandam. Igitur quamdiu ſibi ſic non proponitur, is manebit

Ser. 10. de Paſſ.

In epiſt. ad Hug.

à pœna non accepti baptiſmi tutus, legē naturalem ſeruando: & ſi iuxtà præcepta Dei, ſupernaturali gratia indeficiēti præmunitū ſupponat ſe affectus, effectúſque ſuos Primæ Cauſæ, ſaluabitur ad regnū.

De pueris autem non baptizatis cuiuſcumque nationis, iam certus ſum per reuelationes S. Brigidæ, & authoritatem S. Bernardi, & Patrum, & Scholaſticorum, quòd damnati nequaquam ſint ad pœnam aliquam cruciantem. Et quamquam non ſint Beati, manent tamen in locis naturalium bonorum, qui ipſis etiam, quamuis ex negato Paradiſo miſerrimis, pro delicijs ſufficiunt, quoniam Chriſto conformes in naturalibus: non autem bonorum ſupernaturalium, ſicut illi, qui Sacramentum ſuſceperunt. Vnde S. Bonauentura in 2. diſt. 33. quæſt. 3. nec de carentia diuinæ viſionis eos cruciari putat: quoniam non ſe ad tantam gloriam idoneos ſciunt per naturam, quam tamen perfectam habent ab inſtauratore naturæ, & hoc ſatis illis: ſicut nec ruſticus cruciatur, ſi non ſit Rex, quoniam ad hoc ſe non natum intelligit. D. Thomas in q. diſp. de pœn. pecc. orig. q. 3. & in 2. ſent. diſt. 33. q. 2. art. 1. & 2. in arg. ſed contra, & in reſp. ad 5. & *conformem horum puerorum diuinæ iuſtitiæ, & non inordinatam ineſſe voluntatem, & rationem* contendit: *at ſcire ſe non eſſe proportionatos ad vitam æternam ex naturalibus, propterea non dolere de priuatione viſionis Dei.* Imò, ait in reſp. ad 5. *licet ſint ſeparati, à Deo per coniunctionem quoad gloriam non tamen ab eo ſunt ſeparati, imò ſibi coniunguntur per participationem naturalium bonorum, & ita de ipſo gaudere poterunt naturali cognitione, & dilectione.* Idem fuſius in corp. eiuſdem art. 2. *Nihil dolebunt* (ait) *de carentia viſionis diuinæ, imò participabunt multum de diuina bonitate, & perfectionibus naturalibus.* Idem Fer. in 4. cont. Gent. c. 90. Catharinus, Viguerius, & Durandus in 4. d. 44. q. 9. & meliores Scolaſtici, naturalibus bonis eos contentos fore decernunt. Idem Greg. Nazian. orat. in lauacr. Greg. Nyſſ. in lib. de præmaturè arreptis, pollicetur ex eo quod ſunt ipſi etiam ſub prouidentia Redemptoris, bona naturalia infantibus. Similiter S. Iuſtinus q. 13. & 65. ad Orthod. & Richard, in 4. d. 50. q. vlt. & Scotus ibidem: &, quia ſecundum S. Thom. ibidem, habent voluntatem nil obuiantem diuinæ iuſtitiæ, & rationem rectam: & in 4. d. 43. q. 1. præſertim in Reſp. ad 3. & 5. docet omnes homines reſurgere. & non baptizatos, propter conformitatem cum Chriſto in naturalibus ergo gaudebunt de diuinis naturaliter cognitis ſaltem poſt iudicium. S. Au[illegible]. vel hoc ſentit, vel rigidius locutus eſt vt longius à Pelagianis diſcederet.

Ergo patet, in Baptiſmo renaſci hominem in Chriſto ſupernaturaliter, & nihil contrarium naturæ reperiri, nec gratiæ [illegible]ctationem, qua naſcimur ſupernaturaliter in ſchola Chriſti. Et vt D. Thomas in 3 p. & in 4. d. 34. q. 1. ad 5. Natiuitas Chriſti facit nos conſimi-

les ſibi in naturalibus: paſſio autem, cui per ſacramenta incorporamur, ſupernaturaliter..

Reſponſio pro ſancto Chriſmate.

V. Porrò cum itur ad prælium, naturale eſt militibus aliquo ſe corroborare ſymbolo. Itaque milites priſci, præſertim Lacedæmones ad Marathonam pectebant ſe, & oleo vngebant. Nihil ergo naturæ diſſentiens, ſi iiſdem ſignificationibus vtens inungit Chriſtus nos milites interiori oleo lætitiæ Chriſmatis ſenſibilis Elemento ad pugnam. Vnde militia Chriſtiana teſtimonium ſuæ credibilitatis & conuenientiæ habet in Sacramento Chriſmatis rationabile.

Reſponſio pro Matrimonio.

VI. Matrimonii contractum naturalem eſſe nemo neget: quem Deus congruenter ad ſupernaturalem rationem ſacramenti eleuauit; tum ob neceſſitatem vitandi peccatum in illo ſæpe implicabile: tum ad multiplicandum fœliciter Deo populum abſque carnis vehementi conturbatione, vt dicitur in Ciuitate Solis.

Reſpõſio pro ſacris Ordinibus,

VII. Initiari Sacris per cæremonias, omnibus fuit naturale Nationibus, & Græcis, & Romanis, & Iudæis ipſis, quibus Sacerdotium carnali ſucceſſione propagatur: ergo cùm per Sacramentum Ordinis initiat ſuos Chriſtus, non deſtruit politicam, ſed perficit, augetque, decoratque.

Profectò, qui in Sapientia, quam veteres vocant Magiam naturalem, periti ſunt, rectè norunt, quantum iſta conferant ſymbola; ſaltem ad excitandam fidem, & opinionem hominum, & animandos ad nouitatem cogitationum, & operationum, ſicut docet S. Tho. 3. cont. Gen. & Dionyſ. de Eccleſiaſt. Hier. vtque reuerẽdi ſiãt populo; cui neceſſaria eſt Rectorum venerabilitas: quo alacrius, & ſyncerius legem obſeruet. Vnde non eſt mirum, ſi Chriſtus noſtræ naturæ author & cognitor, per ea quæ ſunt nobis familiaria, nos ad ſuorum donorum promouere participationem conſtituit.

Reſponſio pro Extrema Vnctione.

Pato in Antiocho.

VIII. Sic & in Extrema Vnctione, etiam præter gratiæ, quæ per illam confertur, donum, vnde morientibus conſolatio adſit, & fiducia ad conualeſcendum, aut moriendum alacriter in ſpe alterius vitæ, vtilis eſſet omnibus etiam ſecundum naturam. Siquidem Socrates cohortatur, & commendat animam morientis, in Antiocho. Quin ſæpe (ait Auicen.) *confidentia de bono Medico ſ[illegible] ægrotum.* Magis autem, quæ in Sacerdote Medico fundatur, ait Gal. in lib. de Morb. vulg. Ergò rectè loqueretur S. Iacobus etiam extra gratiam in puris naturalibus: quanto magis accedente Dei gratia? *Vngat*, inquiens, *Preſ. [illegible] eum oleo, & oratio fi[illegible]em &c.* Ego quoque in lib. 4. de ſen. rer. [illegible] ipſi [illegible] etiam Chriſti diuinam, & Moyſis habere certum in Ge[illegible]libus quoque teſtimonium, licet ipſi magiam appellauerint, quę in natura eſt ſapientia, & in gratia, Dei inſtrumentum.

IX. Sacramentum Euchariſtiæ præter fidem ſupernaturalem, qua creditur realiter ibi ineſſe Chriſtus, quatenus ſignum, & memoria illius eſt, quod illi homines vnit, videtur quoque ſecundum naturam incedere, quoniam nos coniungit omnes in eadem menſa in mutuum amorem in Chriſto; eiuſque meminiſſe monet, & obſeruare, quæ docuit.

Item ſecundum naturalem rationem conciliandi amicitias, huiuſmodi commemorationes & cæremoniæ homines imbui afficique eo, cuius gratia in eis ſeſe exercent, mirificè efficiunt. Reuerentiæ quoque, nudationes capitis, ſalutationes, continuæ conſuetudines, & ſimul comedere, amicitiam conciliant, & in mente plantant imaginem amici: Vnde ad cogitandum de illo, & operandum, quæ edicit, inclinant magis animum, quàm in contrarium. de quibus alibi. Colligunt, reuocacantque animos ab aliis ad hoc vnum cogitatum, & conſuetudinem. *Conſueta autem omnia iucunda*; ait Ariſt. in Rhet. Reſp. pro Euchariſtia.

X. De confeſſionis ſecretæ Sacramento ſuperius dictum eſt, quod congruè vtatur natura hominis, cuius eſt pœnitere peccatorum. Quin pœna, quæ naturaliter ſequitur peccata, nos admonet. Podagra enim nos reprehendit vitio crapulæ: anxietas, auaritiæ: erubeſcentia, ignauiæ: rixa, & vulnus, iniuriç illatæ: inflatio inteſtinorum, otii, &c. Plurimi etiam extra Legem Chriſti, cùm patrant crimen, ſe ipſos percutiunt, & cum perperam obloquuntur linguam ſibi mordent in pœnam; ſeque ipſos obiurgant, & puniunt peccantes multi, nolentes etiam ſumere cibum; vt M. Alexander, quando iniuſtè occidit ſocios. Socrates autem intellexit hanc voluntariam punitionem eſſe veram, & rationalem animis dignam Philoſophorum. Inſuper conſuetum eſt errantibus, confidere ſecretum amico ſapientiori: dicendo, Incidi in talem culpam; dic mihi quomodo cauendum eſt ab imminentibus per eam malis; & conſilium petere. Sic igitur Sacerdos præter quam quod diuina poteſtate ſibi tradita te abſoluit; vt caueas ab erroribus: dat tibi pœnitentiam, in memoriam, & ſatisfactionem diuinæ iuſtitiæ, iubet ſatisfacere parti offenſæ per tuam culpam, purgat animum, illuminatque ad melius viuendum. Efficitque te membrum vtile, qui prius noxium eras tibi, & Reip. Reſponſio pro Cōfeſſionis ſecretæ Sacramento.

Verum quicunque hoc irrident vtiliſſimum Sacramentum, conſiderent, quomodo amici, & ſerui eorum inſidiantur eis, & furantur, & nocent abſque tali Sacramento; & Angli de hoc valde conqueruntur, poſtquam hoc Sacramentum expulerunt. Neceſſitas Sacramenti Pœnitentiæ in Repub.

Profectò exterior iuſtitia peccata tantum publica de Repub. pellit; & illorum modò, qui legibus coerceri poſſunt: ſed occultis, & Procerum, Potentiumque peccatis, obuiam iri non poteſt, niſi

cum contra naturam ſit aduerſus propriam Speciem pugnare, eſſet ſcopus ipſorum principalis; vt & Lacedæmonibus fuit, incuſatis in hoc à Platone, & Ariſtotele duriter. Vicerunt quidem armis Romani Mundum : at à paruulis Chriſtianis inermibus mox victi ſunt. Erectumque eſt Romæ Chriſti tribunal: Romuli verò proſtratum, & Numæ; Cæſaris verò ſubactum, correctum, translatumque. Quod, ſi Chriſtiana Lex non longè antecelleret illam Romanam, nunquam eueniſſet. At diuina veritas, abſque armis vincit magis. Item omnes potentiores Nationes domitæ ſunt per Religionem ab impotentioribus, vt Gothi, Hunni, Vandali, Tartari. Gens quidem omnis, omniſque humana res præda eſt hominum armatorum. At deinde Arma veniunt in poteſtatem profitentium Sapientiam Religionis, etiam apud Infideles. Quandoquidem videmus Turcas, & Tartaros poſt victorias ipſorum ingentes, prædam factos eſſe ſacerdotum Mahomettanorum: Quibus colla ſponte ſuppoſuerunt. Prædictæ præterea leges idolatriæ fuerunt, & Prophetas, & Sapientes, & miracula ſecundum Deum non fecere, & Chriſtianæ ſuccubuere; & ſuccumbent, vt ſequentes indicabunt ſermones; nec habuere, in quo Chriſtianam expugnarent, ergo.

IV. Lex autem Mahometti ſuper gloriam armorum & ipſa fundatur : & quamuis aliquam retineat mortalitatem, facit nihilominus homines crudeles, & ignorantes. Permittit vitia multa vſque ad ſodomiam cum extraneis. Ponit atrocem ſeruitutem libertatis loco. Negat liberum arbitrium, ergo facit hominem beſtiam, vel mancipium. Nec Rempub. fundare quis poteſt ſecundum hanc legem, ſed Tyrannidem modò abſolutam. Ponit Paradiſum carnalem fabuloſum: & ad relaxandas humanas cupiditates aptiſſima eſt. Multitudo vxorum, licet contra naturam ſubitò ac primò non ſit, cum etiam Patriarchis conceſſa fuerit, parum prolificationi prodeſt : ponit rixas inter mulieres quas reddit etiam viles, & ancillas, dum vxores quatuor & concubinas concedit innumeras. Obligationes quoque eius ad ceremonias multas, & lauacra crebra, & ciborum delectus, olent ſuperſtitionem & impoſſibilitatem; potiuſque ſpectant ad gentem particularem, & puerilem, quam ad Mundum vniuerſum, & ad prouectos in via Dei. Vinum interdicere omnibus, quia inebriatur vnus, aut duo, ſtultitia eſt contra ſalubritatem : & quidem fundat eam ſuper fabula quadam impia; Quia nimirum aliquando Angeli duo à fœmina, cuius concubitum petebant, inebriati ſunt. Sic etiam abſtinentia ab carne Suilla, vtilis eſt leproſis modò. Ipſe autem fundat eam ſuper fabula, quam ait, Iaphetum ſuſcitatum narraſſe coram Chriſto, & Diſcipulis eius; videlicet natum fuiſſe

De Mahometana lege examen in Religione, & politica.

porcum ex ſtercore humano, miſto Elephanti, excrementis, in Arca Noë: Ideoque non eſſe comedendum. Et quotquot præcepta dat, totidem fingit fabulas pro fundamentis, contrarias ſacris Bibliis, & rationi omnium Mortalium. Et ſingula moralia præcepta, licet bona, maculat tamen his cerebroſis dicteriis. Nec quiſpiam credet profectò facile, quàm impius, ſtultus, ac fabuloſus ſit, niſi prius eius legat librum; quem fingit, ſibi miſſum eſſe à cœlo in pluribus vicibus. Nec quis reperitur tantillum ſapiens, etiam inter Mahometanos, qui illum non irrideat. At violentia, & ignorantia illum defendunt. Hoc vnum laudabi in eis, quòd nobilitas acquiritur, licet acquiſitione nequam. Non peperit hæc lex Prophetas, ac Sanctos, & miracula; Sed tantummodo Medicos, Aſtrologos, & Philoſophos, qui nihil credunt Mahometto, vt inferius memorabimus.

De lege Tartarorum.

V Lex Cinghi parum diſtat à Mahometana. Patitur eadem vitia, ac videntur pariter eſſe ſectariorum inuentiones, ex modico, quod ad noſtram de illis peruenit notitiam.

De lege Americanorum.

VI. Peruini, & Mexicani, quoniam veſcuntur carne humana, vtuntur ſodomia, & moribus impiis, & ſuperſtitioſiſſimis, qualibet: polluuntur Idolatria ineptiſſima, & Tyrannos, vt Deos colunt: Militibus Hiſpanis in prædam dignam, iam de nefandis eiuſmodi vitiis pœnam daturi, deuenerunt.

De Iaponenſium lege.

VII. Iaponenſes ægrè propriæ legi credunt, nihil liberum arbitrium: ſeipſos in mari necant plurimi decepti, ad Deum Amidam tranſmigrare putantes: & quidem plebicula tantum aliam poſt præſentem credit manere vitam. Sunt effrenes in paſſionibus ſuis: Virtutem veram non norunt: commercium habent cum dæmonibus; & ſequentes eos ſe præcipitant de rupi altiſſima: vbi etiam ſeſe in ſtatera ad præcipitium pendente librant, peccata ſua confitentes, in quo vmbram Sacramenti Confeſſionis noſtræ ferunt (quod & in Cuzco, & Mexico ſeruatur) non penitus à Chriſtianis abhorrent, Diabolo Deum æmulante, vt antiquus Tertullianus, & S. Iuſtinus monuerunt, ne veritas Chriſtiana melior ſua falſitate illis videretur. Non tamen mortalitates, & ceremonias habent, quæ toti queant Mundo conuenire. Et dum amant colorem nigrum etiam in dentibus, ſicut etiam Cataini, indicium prauæ opinionis oſtentant.

VIII. Inter Gentiles videntur Chinenſes à iuſtitia minus recedere; & politicam ſatis habere rationalem. Sed non omnia explodunt vitia per legem. Plures habent Deos; & amicos quiſque ſuos facit Deos; adorantque viuentes: Indicium prauæ religionis & cæremonias habent impias, quoniam Idola ſua maledicunt, & proiiciunt in ignem, & deinde mulcent blanditiis, prout

ſortem meliorem, aut peiorem illis ſignificant. Libidini ſunt obnoxii. Virgines ſingulas tribus ducatis emunt; vtunturque ad libidinem. Tandem non reperio in moralibus, multóque minus in cæremonialibus, puritatem, nec poſſibilitatem conueniendi cunctis Nationibus.

IX. Conſideraui & Indos, vbi Bracmani leges ab antiquo retineant; vidi multa bona, ſed ſuperſtitiones quoque multas: non occidere animalia: maximi facere vaccas, in quas putant migraſſe Maiorum animas: Deos lapideos colere, & pyramides: permittere ſe pediculis vorari. Quidam ex eis abſtineut à coitu ad certum tempus, quo tamen expleto deinde miſcentur ad libitum quibuſcumque obuiis mulieribus, reputantes ſe iam impeccabiles factos eſſe propter merita præteritæ vitæ. Idem facere conſueuerunt in Africa ſanctones Mahomettani; quos Marabutos vocant. De Indorum lege.

X. Tandem omnes percurri Nationes, & leges; vidique eas bonas in quo adhærent legi Rationis primæ, malas autem in quo ab illa recedunt. Dicerem de Tartaris, Georgianis, & de Monopotapa, & de Abiſſinis, qui Chriſtiani Æthyopes ſunt, deque aliis Populis Africanis; ſed minimè opus eſt: quippe cum Macchiauelliſta nullus eorum ineptiis adularetur. Et in lib. intitulato, quòd Reminiſcentur, poſteà latius de omnibus ſcriptum eſt. Leges meliores, quo rationi primæ propinquiores: deteriores verò, quò diſtantiores.

XI. Lex Moyſi à Deo lata palam videtur, ſed pueris, donec creſcant, & huiuſmodi erant Hæbrei manentes in ſeruitute Ægyptiorum, ruſtico, vilique animo iam effecti. Nam ſicut canit Homerus. De Lege Moyſis.

Dimidium ſanè ingenii Deus abſtulit illi:
Qui in miſeram ſerui fortunam venerit vnquam.

Quapropter oportuit quoque eos docere, quomodo corpus euacuarent, & excrementa tegerent, quod cati faciunt naturaliter: vtque non aſpicerent beſtias coeuntes, quo eos à libidinoſa cogitatione amoueret; vt non caperent matrem ſimul & natos ex nido auium: nec coquerent hedum in lacte matris ſuæ: multaque huiuſmodi. Profectò in edictis multam oſtentat pietatem, & partim naturalem ſapientiam, partim ſignificata moralia, & diuina, vt alibi declarauimus. Ideoque non videtur lex hominum liberorum, sed ſeruorum imperitorum, ſuppoſitorum pædagogi diſciplinæ.

Cæremoniæ autem in victu, & veſtitu, ciborum differentiæ vtiles erant eorum ruſticitati, & lepræ, quam naturaliter illa gens patiebatur. Quæ omnia ſuſtulit Chriſtus, qui primum, & ſolum reſpexit hominem plenè bonum facere ſecundum Deum. Qui enim talis eſt, ipſe, ſibimet eſt lex; & per ſe ſciet ea, quæ ſibi,

Reſponſio ad Macchiauellum, & Iulianum, de Virtute, & Re militari, Gentiliſmum, præ Prophetis, & Chriſto, laudantes.

I AT Macchiauellus obiicit; quòd quamuis Moyſes glorietur ſe habere Deum Ducem, ac Præceptorem in operibus ſuis, non tamen maiora, & clariora facinora fecit maiusuè imperium acquiſiuit, quàm Cyrus Perſarum Rex, qui totum ſubiugauit Orientem; gloriámque ſibi, ſuæque Nationi immortalem comparauit. Iulianus verò ignauiæ (vt ait) Chriſtianæ improperat Magnum Alexandrum, & I. Cæſaris præclarè geſta, &c.

Argum. I Macchiauelli in libro, vbi inſtituit Principem, contra Moyſem.

II. Ego verè rectè hoc examinans, inuenio Macchiauellum eſſe ignorantiſſimum omnis politicæ doctrinæ veræ; ſed aſtutiæ tantum ſeruilis, eſſe magiſtrum. Neque enim Cyrus, præter quam quod turpiter occubuit cum Tomiri fœmina committens bellum, in improperium ſuæ crudelitatis in vtrem, ſanguinis plenum, capite ipſius coniecto (licet Xenophon in illius perſona Ducem ſapientem ſimulans, ſecus dicat) fecit quicquam Heroe dignum, ſi Moyſi comparetur. Nam, præter miracula, & victorias mirificas contra Magos Ægypti, & contra proprium Regem, & quòd ex populo, ſeruituti diræ ſubdito, per portenta, & ſigna multa, fecit Regnum nobiliſſimum; & innumeros expulit ex natiuis populos ſedibus: dum Cyrus, & alij, in armis tantum naturalibus, liberi populi fundauerunt Regnum: Inſuper legem condidit Moſes, ſic ſapienter, quòd totus hodie Mundus poſt tria millia annorum credit à Deo manaſſe. Hæbræi enim, & Chriſtiani, & Mahomettani, Turcæ, Mauri, Perſæ, Arabes, Tartari, &c. ſic credunt; & à cunctis colitur Moyſes, tanquam Diſcipulus, & Nuncius, & Propheta Dei, & propter ſuæ auctoritatis defenſionem quilibet libenter mori vellet, ſeque beatum exiſtimaret. Et de ſtirpe Abrahæ, qui fuit fundamentum, & origo Moyſis, & legis eius, omnes Nationes dependere gloriantur. Et de principio, & progreſſu Mundi, ſaltem vſque ad diluuium ipſe ſolus habetur ab omnibus diuinus Scriptor, & certus. At Cyrus floccipenditur etiam in Perſide nido ſuo, in quo nunc regnat Mahometus: & Moyſes, & Chriſtus venerantur, ſaltem tanquam Prophetæ.

Reſp. ad dictum argumentum.

III. Sed omiſſo Cyro, veniamus ad Alexandrum Magnum,

& Iul. Cæſarem, qui heroicis geſtis, & doctrina, longè Cyrum antecellunt, quos Iulianus opponit nobis. Et hi profectò re nulla præ Moyſe magnificari poſſunt, & in eorum Regnis Moyſes hodie imperat. Lex Alexandri annihilata eſt. Leges Cæſaris, & ſucceſſorum emendatæ fuerunt à Chriſtianis Pontificibus; & Chriſto ſeruiunt, & Moyſi credunt, cedúntque.

Reſp. ad Iuliani Apoſtatæ.

IV. Si obiicis, fuiſſe laruas, & deceptiones, miracula, & prætenſam diuinitatem, qua vicere Moyſes, & Chriſtus: tunc cur (inquam) tu Macchiauelle, tuique diſcipuli non moliuntur eaſdem deceptiones ad regna comparanda miraculosè: quandoquidem regnandi gratia omnia vobis licent, & hoc vnum eſt ſtudium veſtrum? & hoc putatis docere melius, quam Chriſtus, & Moyſes, quos dicitis regnandi cauſa ſimulaſſe; ſed tanquam ignaros neſciuiſſe armare ſuos credentes, ac ſequaces? Ergo deceptiones veſtræ ſunt aſtutiæ pueriles, quæ repente deteguntur. Cur ergo tantum profitemini magiſterium ſuper Moyſem, & Chriſtum, & Prophetas, quos ignauiæ, & ignorantiæ politicæ accuſatis? Præterea vos nobiſcum fatemini, Zamolxim, Pythagoram, Numam, Minoem, aliósque ſimulaſſe, ſe eſſe Dei Legatos, & Nuncios ad ferendam Legem: Cyrus quoque dixit, ſe à Deo eſſe Miſſum, & Alexander fecit ſe filium Ammonis Dei: nihilominus non reperitur, eis qui velit credere: & quidem poſt Moyſem extitere. Ergo Moyſes prudentior fuit illis etiam ſecundum politicam tuam, ò falſe aſtute Macchiauelle. Nec nos mouet Mahomettus, & Cynhus, de quibus is finis erit, qui fuit Herculis, & Apollinis, & Zamolxis, & aliorum ſimulantium, vt inferius diſputabimus. Ergo diuturniorem dominatum fundauit Moyſes, & in pluribus Nationibus, & in animabus hominum; illi autem exterius, & cadentem, vt & latrones omnes.

Macchiauell. in Principe obiicit Chriſto, & Prophetis, & Hieronym. Sauonarolæ, ignorantiam ſuos ſequaces non armauerunt.

V. Sed replicat Macchiaueliſta. Cyrus occupauit plures nationes, quam Moyſes, & præualuit in vita ſua.

Reſpondeo hoc argumentum indocti, ac plebei animi eſſe. Excellentia enim hominis non conſiſtit in armorum victoria: vincere namque corporeis viribus beſtiarum eſt quoque munus: Rationis autem viribus, proprium eſt hominis. Hoc autem modo longè plura Regna ſubiecit ſibi Moyſes; ac continuò acquirit ſemper Cyrus autem paulatim amiſit omnia Regna ſua; & lex eius, & ditio eius annihilata eſt.

Argum. 2. ex Mach. contra Moſen.

Reſponſio.

Inſuper dico, reperiri Regnum animorum, & corporum & fortunarum. Qui vincit, occupátque fortunas, & non corpora, eſt Pyrata, & prædator, & latro, qui Dominium fundare nequit. Qui autem vincit corpora, & fortunas, non autem animos; ſubitò dominium fundat, & ſubitò amittit illud, ſicut Tamberlanus, & Pyrrhus, & Vitel[illegible], Pho[illegible], & conſimil[illegible]s. Qui autem vincit animos, & corpora, & for[illegible] [illegible], ſubitò regnat, & longum dominium

Diſtinctio modorum acquirendi regnum.

ad poſteros traſmittit, ſicut fecit Mahomettus, & Cæſar, & Cinghus, & Conſtantinus, aliique. Qui autem animos, & corpora, idem facit, ſed diuiniori modo, & his conſequenter adduntur fortunæ. Sic fecit Moyſes, qui in deſerto captiuauit animos, dominatus eſt ſuper corpora, ſed deerant fortunæ, ex quibus viuerent; ſed miraculoſis modis conſeruauit dominium illud, tranſfuditque in poſteros: ſimili quodam modo fecit Dauid. Qui autem captiuat tantummodo animos, ſerò vincit, vt Imperium fiat; ſed cùm ſit inermis, quoniam vtitur ſolo verbo, vitam amittit: ſed quò veracior eſt doctrina, eò diuturnius durat; & quò magis oppugnatur, eò accenditur magis, vt ignis vento moleſtatus. Sic fecit Chriſtus & Prophetæ, qui animos hominum ſibi, vt Dei miniſtris, ſubiecerunt, verbo: quos confeſtim ſequuntur corpora, ſeruientia animis; ac mox fortunæ, & politica exterior, tanquam additamentum. Vnde ait Chriſtus. *Primum quærite Regnum Dei, & hæc omnia adiicientur vobis.* Et id vidimus paſſim in Eccleſia eius. Ex his palam eſt, Moyſem captiuaſſe animos longè ſapientius, & fortius quam Cyrum; & paucos elegiſſe homines, & Regiones paucas, vt plantaret legem. Et tamen vicit etiam Ægyptios, multóſque Reges; ſed hęc nulla fuit ad victoriam animorum, quæ expanſa eſt per totum Orbem, & durat in æternum. Captiuare autem animos hominum, ſecretum diuinæ eſt artis, Macchiauello ignotæ. In hoc tamen Moyſes à Chriſto exuperatur, vt ſuo loco declarabimus, quia ſinè armis Chriſtus vicit Mundum, gente idiota vtens, & exili: & Principatum ſuũ vniuerſalem fundauit in Regia Monarchæ Romani, potentiſſimi ſuper omnes totius Orbis; & Vicariorum ſuorum pedem oſculantur omnes Principes Terræ, qui primæ omnium Rationis eſſe volunt ſerui: & habent ipſum, vt Deum Deorum; & ſuprà Moyſem armatum, tanquam Miniſtrũ Chriſtus inermis, vt Dominus, adoratur, mira res. Occurrit nouæ obiectioni. & conuincit.

At ſi quis dicat, id fuiſſe fortunæ euentum, & non artem Chriſti diuinam: is tenetur nos docere, qua ratione Deus, ſeu eius prouidentia, quam Fatum vocant, hoc efficiat. Et cur Macchiauelliſtis non eſt notum: qui profitentur ſe Sapientiores Chriſto, & Prophetis; & propterea contrariam viam, tanquam meliorem ad dominium acquirendum, ſeruandúmque, docent. At quoniam arte Io. 8.
carent hæc magnalia patrandi; ergo truncata, & incerta eſt doctri- 1. Cor. 15.
na Macchiauelli, & cæci ſunt eius ſequaces. Pſalm. 109.

Sed non (inquam) caſu, ſed diuinitus hoc fecit Chriſtus, & prædixit, ne caſu veniſſe putemus, dicens, *Omnia trahам ad me ipſum;* Et quod *Euangelium eius prædicabitur in toto Mundo.* Et Apoſtol. Paulus, quod *euacuabit Principatus, & Poteſtates, & ſedet à dexteris Dei, donec ponat omnes inimicos ſcabellum pedum ſuorum;* vt olim prophetatum erat. Et non ne in Apocalipſi, dum exi-

Apoc. 3. lis erat, & turbatur eius cætus, dicit Ieſus, *faciam illos, vt veniant, & adorent ante pedes tuos?* Et ipſe dixit. *Quodcunque ſolueris, aut ligaueris ſuper Terram, erit ſolutum, aut ligatum in Cælis?* Et hæc pro-
Matt. 16. miſſa non ne verificata ſunt? Ergo ars Chriſti fuit; & præſcientia id docet, & prophetia eius, & ſuorum: ergo non fortuna. Ipſi enim ignoraſſent hæc, ſi caſu tantum futura erant. Vbi nunc eſt aſtutia tua ô Maſtigia inepte? vbi inuenies politicam hanc, quæ per Crucem dominetur in totum Mundum?

Saltem hoc animaduertere debuiſſet, quòd ſeu vera, ſeu falſa, Religio ſemper in Politicam dominatur. Græci, & Romani creabant Magiſtratus: tunc ſi dixiſſet Sacerdos, vitio creatos eſſe, ſtatim illis repulſis, alij eligebantur. Si pullarius dicebat, pullos tripudium non feciſſe; bellum non committebatur à Ducibus: omnia prout Augures, & Aruſpices iubebant, fiebant. Sic & Aſſyrij, & Chaldæi, & Phryges, & Ægyptij. Idem obſeruat Turcarum Rex erga ſuos Muſthiòs. Omniſque Natio propriis paret Sacerdotibus: in quantum exiſtimant eſſe Miniſtros veri Dei.

Qua propter ſtultitia eſt belluina Macchiauelliſtarum, putantium Religionem eſſe artem quandam politicæ aſtutiæ; non autem potius reuerentiam erga Deum Factorem, & Gubernatorem, ſicut ipſa natura docet: cui omnes inclinantur, vt bonorum omnium largitori ſummo Bono.

Veluti enim iis, qui ſe diploma Regis habere oſtendunt, ſeu falſum, ſeu verum habeant diploma, dum certiores reddi non poſſumus, paremus: ſic etiam Sacerdotibus, & veris, & falſis, ex debito timore Dei, ſiue falſis, ſiue veris literis patentibus oſtendant ſe miſſos à Deo, conſequenter obedimus. Vide quanta fecit Mahomettus in diplomate hoc falſo.

VII. Subſannat deinde Macchiauellus Prophetas, & conſequẽter Chriſtum, dicens quod credentes ſuos armare debuiſſent, ſicquè viciſſent, ſalua eorum vita, quam perperam amiſerunt.

VIII. Hoc examinans, vidi plurimos quoque armatos vitam
Occurrit. obiicienti Cur etiam Religio falſa dominetur Politicæ inter Nationes. amiſiſſe, vt Cyrus, Aſdrubal, Frater Dulcius, Ioannes Leidenſis, qui nec glorioſa facinora, & durabilia patrarunt. Qui verò armati vitam non amiſerunt, nec milleſimam partem gloriæ, & Regni, quod Prophetis etiam occiſis perpetuò partum eſt, ſibi compararunt. Et quidem, loquor etiam in hoc Sæculo mortali, ſi homo perennem victurus eſſet vitam, niſi occidatur, eius argumentum aliquid valeret; ſed omnes morimur; nec ſcimus quando: Ergo melius eſt vitam impendere pro defenſione diuinæ Rationis,
Argum. Macch. quæ te in hoc & in futuro Sæculo æternet, quam armis ipſam defendere, ſicuti rem humanam, præſertim in principio fundationis. Sed ſi Spiritu Dei aguntur: quid nos doceamus eos?

Reſponſio. Hodie Romæ regnat Petrus, & Paulus, olim occiſi inermes, non

autem

autem Romulus armatus, neque Nero, interfector; cuius memoriæ, & ſtatuæ proſtratæ ſunt; erectaque Templa, Altaria, Statuæ, & Lampades in memoriam Petri, & Pauli. Et qui his contradicit, ſubitò perit. Neroni autem detrahunt omnes. Quin glorioſior eſt Socrates hodie, quam Melitus, & Anitus, eius accuſatores, victores, & interfectores per calumniam; quorum memoria in maledictione eſt. Et Seneca, & Lucanus celebriores ſunt Nerone, occiſore ipſorum. Quin etiam Sciano, & Tiberio Macchiauelliſtarum patre. Probitas ergo victoriam parit, & ſublimis amor erga genus humanum, & zelus Dei, & Rationis æternæ, etiam in morte ſicut ſcriptum eſt. *Condemnat iuſtus mortuus viuos impios.* Verba Apoſtolorum aureis literis & vocibus vbique reſonant, & conſtant ſingula verba ſanguinis mare; & quicunque ſeſe eis opponit, habetur tanquam beſtia, ſeque ipſum exitio dat. At è contra futilem, vel nullam victoriam parit proprius amor: in quo fundat ſuam Macchiauellus Politicam rationem, quam vocant *de ſtatu* ſui ſequaces; Paulus verò, *prudentiam carnis eorum, qui terrena ſapiunt.* Et quicunque ipſam ſectati ſunt, turpiter in ſe, vel ſubitò in poſteris perierunt. Inſpice Cæſarem Valentinum diſcipulum eius, & Oliuerottum, & Tyberium, & Caſtruccium, & Ezzelinum, Abſalonem, aliaque id genus monſtra, quomodo perierunt, ac memoria eorum in maledictione eſt. Profectò ad pauca reſpicit homo iſte, & vt eius conterraneus Poëta canit.

Prouerb.

,, *Inuer queſto amor proprio hà del beſtiale, &c.*

Vt autem reſpondeamus Iuliano, qui deridet Chriſtum, nòn modò, quia ſuos non armauit; ſed quia nec heroes peperit lex illius, quales, Gentiliſmus habuit, Cæſares, Alexandros, Achilles, & c. dico quod Heroes Chriſtianæ, legis imperant Cæſaribus, & Alexandris ſuis: & illi quidem inermes Mundum ſubiugauerunt, quem Cæſar, & Alexander armati, nec ex parte potuerunt. Et ſublimitas Chriſti fuit ſine armis vincere, nō vilitas. Qui indiget armis diuina caret virtute. Neque profectò arma Cæſarem magnificarunt, cum in illis eſſet inferior Pompeio, ſed militaris virtus, & Prudentia. Veram autem virtutem in Apoſtolis cernimus exuberare adeò, vt Dij præ Cæſare videantur. At ſi & in armis Heroes cupit: poſtquam victoria animorum parta eſt Chriſto; habemus Conſtantinum, & Carolum Magnum, Alexandro, & Cæſare ſuperiorem; & Orlandum, Achille: quoniam vtrorumque vita fictionibus magnificatur. Goffredus verò Cyro non cedit: Fernādus Corteſius longe exuperat, ſed Chriſtophorus Columbus omnes mortales anteceſſit; ne dū fictos Theſeos, Iaſones, & Typhes. Scanderbegus Iudæ Machabeo adæquatur. Sed nouos Mundos inuenire, Oceanum domare, Typographiam, & Archibugia, & vſum magnetis reperire; non niſi diuinorum ingeniorum Chriſtianorum fuit. & tamen hæc à nobis pro

Iuliani arg. 2. contra Chriſtum.

Reſp. quòd armis, literis, religione, & virtutibus mirificis exſuperent Chriſtiani omnes Nationes.

nihilo habentur, ſi minimi ex Sanctis, ab Eccleſia canonizati, virtutibus comparentur. Profectò in ſcientiis naturalibus excellimus Gentiliſmum. Copernicus enim & Tyco, & Galilæus, præſtantiores ſunt Ptolemæo in Aſtronomia; Teleſius exuperat Ariſtotelem in Philoſophia naturali, ac morali, quamuis vtriuſque lucubrationes erroribus non careant. Baſilius magnus, Platonem: Origenes, Porphyrij, hoſtis noſtri, teſtimonio, ingenio, & ſcientiarum abundantia, omnes Gentiles exuperauit. Auguſtinus verò acumine, Hieronymus peritia linguarum. Sed quidquid boni habent Gentiles, notum eſt noſtris, & multo plura. Albertus, & Diuus Thomas ſub ſe totum Peripateticiſmum ambiunt. Vtuntur quidem Chriſtiani Gentilium libris, quatenus rationi congruunt: ſic enim ſunt à Chriſto Ratione diuina, vt Sanctus Iuſtinus docet: quatenus irrationales, eoſdem reprobat. Nos enim non ponimus ſchiſma inter bonũ, & bonũ, ſicut illi, ſed inter malum & bonũ; vnde Medicina vtimur Hippocratis, in quo rationalis, non autem, vt irrationalis. Omnia approbamus, & quod bonũ eſt tenemus. At in Theologia Chriſtiani, omnes mortales vicerunt. Quin & Angeli prædicatione Apoſtolorũ multa didicerunt: & myſteria Dei apud eos ſunt, & librorũ copia: & ſapientia omnibus præſtãt. Et in mortalitate, & religione, & miraculis ſic exuperant totum Mundum, pro vt æmulatur ſimilia, vt Cælum fabã vnam. Sed Macchiauelliſtæ non guſtant Chryſoſtomum, Athanaſium, Hylarium, cæteróſque Patres, & Scolaſticos; Ideo ad pauca reſpicientes, de facili enunciant. Omiſi, quod Poëma Danthis omnes Mundi Poëtas antecellit: & Arioſtus quamplurimos.

Reſponſio iterum Ad Iulianum.

Ioan. 18.

Ad Iulianum ergo dicimus, Chriſtum non dediſſe legem de arte bellica: hæc enim ars extabat iam in lege naturali, ad quam ipſe à ſe perfectam, reſtituit Mundum; & in principio fundat legem in ſanctitate, non in armis: & vincebat diuinitus, non humanitus. Protulit præcepta cunctis vniuerſalia Nationibus particulares verò illorum applicationes ſuis reliquit ſucceſſoribus. *Paſce* (ait) *oues meas &c.* & *qui vos audit, me audit &c.* eiſque inſuper Spiritum largitus eſt ſanctum, vt poſſint omnia inuenire, & docere moralia, & cæremonias, & Iudicia: quoniam non amplius infantes erant ſed viri: nec ſerui, ſed liberi. De quo, ſuo loco, cùm perſonam legislatoris examinabimus.

EXAMEN SECVNDVM naturam credibilitatis eorum, quæ proponuntur tanquam ſupernaturalia, & fundamenta legum in quacunque Natione. Criſtianam præcellere omnes puritate pietate, ratione, vtilitate, & congruentia cum natura.

CAP. XI.

CIRCA fidem veritatum, quæ proponuntur vt ſuprà naturales, examinando inueni, Chriſtianam quaſdam pati difficultates, pluſquam Hebraicam, & fortaſſe Mahometanam; propterea quod ſubliniora, & difficillima reuelat myſteria, quæ non niſi præuio lumine auxilij diuini, credere potes. Ac ſi Metaphyſicã, pro Theologia Chriſtiana aſſequẽda perfectam ex Arcanis Primalitatibus Naturæ non calles ſuprà impiam Ariſtotelicam pædagogicam, videntur impoſſibilia. Ideóque Hebræi obſtinati permanent; ſimiliter & Turcæ contra Chriſtianos. Quoniam promptiſſimum eſt quauis in ſcientia credere Deum eſſe vnum, ſimpliciſſimum, æternum, infinitum, Creatorem, & Rectorem omnium. Quòd autem hic Vnus ſit etiam Trinus, mendacium reputatur à Turcis, & Hebræis, & irridetur à Mahometto tanquam impoſſibile; & contra hoc dogma ſe miſſum eſſe dicit. Philoſophi autem eis applaudunt magis, niſi maiore lumine eorum intellectus roboretur.

Difficultates Fide Chriſtiana.

II. Ego autem arcana Dei in ſuis imaginibus, ac veſtigiis perſcrutatus in hoc examine, inuenio etiam apud philoſophos præſertim, Platonicos, & Stoicos, aliquam diſtinctionem inter Deum, & Rationem, ſeu Artem ſuam, per quam fecit regitque Mundum. Vnde Senec. 4. de benef. cap. 7. *Quid aliud eſt Natura* (inquit) *quàm Deus, & diuina Ratio toti Mundo, & partibus eius inſerta?* & in epiſt. 65. *Materia, ait, eſt rerum cauſa, & Ratio faciens, ideſt Deus.* Similiter Plato Deum, & Verbum, ſeu exemplar in Tim. in epiſt. & ſæpiſſimè principia rerum ponit Triſmegiſt. in Pym. Deum, Verbum, & Spiritum agnouit in Diuinis. Ergo ſequitur, quòd cùm

Demonſtratur euidentia credibilitatis SS. Trinit. & perſuadetur veritas.

Vide poſtillam paginæ 11. quot vocabula dant Patres Filio: dicitur enim Sermo, Logos, Ratio, Ars, Exemplar, Lex.

deberet Mundum recuperare relaxatum, corruptúmque falſis credulitatibus, proculdubio à Diabolo inuectis, conueniens erat, quòd Filius, qui dicitur Verbum, Sapientia, & Ratio, incarnaretur. Ex incarnatione autem patefacta eſt diſtinctio perſonalis Patris, ac Filij explicita; quæ apud Philoſophos neſciebatur, niſi ſub vmbra, & aliquo pacto, aut ſecundum rationem tantùm. Poſteà verò in apparitione Spiritus ſancti, huius ab eis diſtinctio patuit, qui per modum amoris abditi ab eis procedit. Vidi etiam ſubtiliter inquirendo, rem omnem licet ſimplicem, qualis eſt calor, conſtitui, vel integrari participationibus Potentiæ, Sapientiæ, & Amoris; & ipſum eſſe rerum Propotentiam, & Proſapientiam, & Proamorem exiſtere. Iuxta modum, & gradum ſuum, à primo Ente manantem Potentiſſimo, Sapientiſſimo, & Amoroſiſſimo. Ac tantum eſſe rem quamcumque, quantum poteſt & eſſe, proſentit eſſe, & amat eſſe. Nam & D. Thom. ait, *quòd omne ens tantum amat, quantum habet de eſſe.* Et cùm horum deſtituitur vel vno, tunc mori. Dehinc percepi, quòd Potentia, vt ſic, quodammodo eſt à ſe: & poteſt, quia poteſt: non autem ſcit, quia ſcit, ſed quia poteſt ſcire. Ergo Sapientia latentem quandam proceſſionem habet à Potentia. Et deinde amat, quia ſcit, & poteſt. Quod enim ignoratur, amari nequit. Sic & quod non poteſt amari. Ergo Amor à Potentia, & Sapientia procedit. Et quoniam hæ primalitates Metaphyſicæ compoſitionem non faciunt in rebus ſimplicibus, quales ſunt calor & frigus. Igitur, dixi, non debet impoſſibile videri, quod fides docet, nec ſine veſtigio, exemplóque, licet remoto, & teſtimonio in cauſatis, quòd in Deo, vt ait Plotinus, ſit prima Potentia, Prima Sapientia, & primus Amor; ac proinde proceſſiones, & Vnitas, & Trinitas ſine compoſitione. Scire enim & amare eſt eſſe res ſcita, & amata, vel fieri. Quod autem eſt, non fit. Deus intelligens eſt Deus idem intellectus à ſe, ac Deus amatus à ſe intelligente, & intellecto. Et reperi, quòd appellare tres Perſonas, vt Fides nos admonet, quia ſingulæ per ſe ſonant aliquid diſtinctum realiter realitate relatiua tantùm, non debet irrationabile videri: Et quòd meliori modo non poſſumus de his in terra enunciare: & video ex veſtigiis, quæ ſunt in natura, taliter inſinuari id quod Fides docet, quòd animaduerto, nullatenus probari poſſe, quòd ſit impoſſibile; ſed eſſe euidenter credibile; & mortaliter perſuaſibile; per Metaphyſ. Vnde & rectè dixit S. Thomas cont. Gent. diſputando. *Quod piè conſideranti ſemper magis, ac magis rationes ſuppetunt de myſteriis ſupernaturalibus.* Et propterea Rich. de S. Vict. ſex libros de Trinitate condens, dixit ſe velle probare ſolis rationibus abſque autoritate Scripturarum, myſterium Trinitatis:

Amb. lib. de Dignit. hom. & Richar. ad Bern. ita procedunt.

1. 2. q. 109. art. 3.

1. q. 109. art. 3.

Hanc proceſſionem in ordinibus potentiarum, D. Thom. in 1. d. 3. q. 4. ar. 2. & 3. ex Aug. & Mag. agnoſcit, probatque, ne dum præfati Patres.

hoc eſt eius credibilitatem: Quoniam in natura ſunt res omnes ſimiles quoquo pacto ſuo Autori. Neque enim non ſibi, ſed alij, fecerit eas ſimiles. Et ſic procedunt rationes Patrum perſuaſiuæ. Vnde Trinitas prædicata, quæ in natura non videtur impoſſibilis, in veritate per Fidem declarata extare realiter videtur ſagaciter & piè contemplati. Eſſe autem idem eſſentialiter, Potentiam, Sapientiam, & Amorem, dixi nuperrimè: ac Metaphyſica hæc pro principia Entis docet. Nec profectò Chriſtus vnquam dixiſſet, vt baptizaremur in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, niſi ſumma æqualitas, & vnitas eſſet inter perſonas. Dare enim creaturis honorem Patris Dei Creatoris, eſſet ignorantia impia valde, pariter pari loco, & dignitate collocans in infinitum diſtantia; quam ignorantiam rimatus cætera non inuenio in Chriſto, ſed piiſſimam, vbique ſupereminentem Sapientiam. Ergo (dixi) verum eſt quod Eccleſia Romana prædicat; & mentitur Arrius, & Photinus. Deinde Apoſt. Paulus me certum reddidit prorſus, quando ait: *Chriſtus ipſe eſt ante omnes & omnia in ipſo conſtant &c.* At quomodo conſtarent in Chriſto omnia, niſi eſſet ipſe Deus? Et ait. *In ipſo ſunt omnes Theſauri Sapientiæ &c. & habitat omnis plenitudo diuinitatis &c.* Et alibi, *Qui eſt ſuper omnia Deus benedictus.* Et Ioan. *Hic eſt verus Deus, & vita æterna.* Et in Euang. docet idem mer, Verbum, & Rationem, quod erat apud Deum, & per quod Deus fecit omnia, incarnatum fuiſſe. *In principio* (dicens) *Erat Verbum, & Verbum erat apud Deum,* (ergo diſtinctum, ſi apud) deinde ait: *Et Deus erat Verbum*; vt oſtenderet vnitatem eſſentialem, cum diſtinctione perſonali. Vnde potuit hæc fingere Piſcator, ſcribendi, ac legendi ignarus?

Coloſſ. 1.
Coloſſ. 2.
Ibidem.
Rom. 9.
1 Ioan. 5.
Ioan.

III. Porrò cùm crediderís in Deo exiſtere diſtinctionem, ac Trinitatem, & prouidentiam, nullum obſtabit inconueniens, quominus Deus ſe oſtendat hominibus in hominis forma vera, quando in apparenti multis ſe oſtendit. Quippe cùm infinitus Deus non finiatur in ea; quoniam non contrahitur in hominem, ſed aſſumit ad ſe humanitatem, vt Inſtrumentum perſonaliter coniunctum ſuarum actionum, apud homines viſibilium. Et Ariſt. & Auer. pater Macchiauelliſtarum, & Auicen. & Alexander, ponentes vnicum intellectum in ſphæra hominis, qui nobis cunctis coniungitur continuo abſque concretione, & finitiore ſui in vnitate perſonæ eum in modum, quo Deum vnitum eſſe humanitati, noſtra Theologia declarat, habēt modū, licet falſum, ſatis manducentē ad illud Incarnationi myſteriū; Sanctus Auguſtinus contra Felicianum, & D. Thom. in 4. cont. Gent. animaduertunt. Vnde non eſt cur refugiant credere hoc myſterium; tanquam impoſſibile, dum in cunctis hominibus eandem Mentem primam cum Anaxagora, ſeu Calcodeam, ſeu Intellectum, ſeu Deum incarnati ponunt. Quod Stoicis, & Pythagoricis congruit aliquanto magis. Hac autem credita Incarnatione,

Vide cap. 7. vbi has opiniones tractauimus.

omnia ſecundum rationem ex hoc procedunt, vt concludit S. Chryſoſt. quamdoctiſſimè per naturam rationabilis, & euidenter credibilis conſequentiæ in Chriſtianiſmo.

Quòd naſcatur ex Virgine Deus, dignum eſt. Et qnod reſurgat à mortuis, aſcendat in Cælum, miracula faciat: Spiritum Sanctum det; & peccatorum remiſſionem &c. Quòd autem moriatur, & patiatur atrociſſima, ſitiat &c. conuenit ipſi ſecundum humanitatem; omniaque argumenta ſic de facili diſſoluuntur.

IV. Dogma de Sacramento Euchariſtiæ durum mihi videbatur. Sed qui credit, Chriſtum eſſe Deum: & teſtimonium habet quatuor Euangeliſtarum, & quintum Pauli, dicentium *Hoc eſt corpus meum: & Panis quem ego dedero, caro mea eſt &c.* fatuè & impudenter id inficiabitur. Quod ſi ais, eſſe in ſigno, non in re cum Caluiniſtis: Ego magis Deo dignum aſſero relinquere nobis ſignum ſubſtantiale, quam accidentale; ſicut cyathus vini in taberna ſignificat Vinum, & verè Vinum eſt; circulus lauri ſignificat Vinum, & Vinum non eſt. Quod autem id totum ſit credibile, in Dialogo, quem contra Lutheranos ſcripſi, oſtenſum eſt. Cùm Rex dat titulum Marchionis ſeruo ſuo, repente mutatur ſeruus, & veſtibus, & cogitationibus, & deſideriis. Chriſtus autem dans titulum Corporis ſui ipſi pani, non ne rationabile eſt, vt credamus, facere mutationem intrinſecam longe maiorem in eo, ſi eſt Deus, & quanta requiritur, vt verba plenè verificentur?

V. De his cunctis libros ſcripſi ſecundum rectam doctrinam: itaque prorſus certus ſum quæcumque docuit Chriſtus, & Religioſa Fides ſupernaturaliter in Eccleſia approbat, nullatenus impoſſibilia per philoſophiam demonſtrari poſſe; quæ fiunt certa in Theologia per miracula, & ſanguinem; & teſtes, omni fide dignos; qui viderunt, & tetigerunt, & aliis palpandum præbuerunt, ſicut ait S. Ioan. *Quod vidimus, quod audiuimus, & manus noſtra contrectauerunt &c.*

Profectò qui de diuina benignitate erga nos, & de prouidentia dubitat, is tantùm de his articulis dubitabit. Sed qui rectè credens conſiderat, quod Deus Creaturarum nihil indigens, ipſas tamen creat, & regit: incunctanter credere poteſt quòd abſque indigentia quoque poteſt incarnari, & auxiliari, & manifeſtari nobis. Vnus enim articulus confirmat alterum, ac proinde probat, ex D. Thoma contr. Gent.

Quòd ſi te tangit falſa cogitatio, quòd Mundum fecerit propter ſuam iucunditatem, & etiam propter indigentiam quandam; pariter dicere debes, ſimiliter propter iucunditatem, & indigentiam incarnatum eſſe, ſi potes id intelligere Omnes namque fatemur Deum eſſe in omni re abſque ſui diuiſione, ergo eſt in hac penna, qua ſcribo, & non finitur ab hac, & in hac penna, ſic neque finitus eſt à cor-

pore humano, ſibi coniuncto, neque à Mundo, neque ab vlla re, Res enim in ipſo ſunt, eſſe accipientes, non autem ſic ipſe in eis (ſublimiter conſiderando.) Quòd ſi pergis: Quid opus erat Deo incarnari? Non ne poterat ipſe per ſe ſaluare gentes, ſe non vilitato, exinanitoque? Iam reſpondi, non eſſe vilitatem, ſed nobilitatem, hoc modo, qui vilis videtur nobis, ingentia facere beneficia. Et cùm creaturæ omnes effectus ſint illius, non minuitur dignitas eius, quia ſibi eas coniungit modo aliquo nouo: quippe quibus ſemper coniunctus eſt intrinſecùs. *Portat enim omnia verbo virtutis ſuæ, &c. In quo omnia, & per quem omnia, &c. Exinaniuit ſe,* hoc eſt, accepit naturam inanem, non tamen propterea ipſe Deus in ſe. & ſecundum diuinitatem eſt paſſus inanitionem. Neque enim, quia eſt in Mundo, & Mundus in eo, inanis eſt ipſe. Animaduerti etiam Deum quodam ordine in cunctis incedere operibus. Poſſet quidem Deus totum augmentum hominis complere in vno die, nihilominus non niſi in xxv. ferè annis hoc facit. Sic de arboribus, cæteris que rebus, quæ in Mundo fiunt, quæ ſanè abſque arte diuina, vt dictum eſt, non fiunt: nihilominus cum tempore, & numero, & menſura operatur, quoniam rebus ipſe condeſcendit, cùm non poſſint ad ipſum res eleuari.

Reſp ad qu'd opus erat Deo incarnari

Heb. 1.
Rom. 11.
Philip. 2.

VI. Et dixi. Poteſt Deus facere, quæ non facit, ſi puram eius conſideres potentiam, & poteſt arborem facere Solem, & exiſtere plures Soles, & Mundum eſſe aureum, & omnes homines diuites. Sed non facit, quoniam omnia ſapienter fecit, & rationabiliter. Vtrum autem congruat ſapientiæ, ac rationi aliquid, nec ne, non poſſumus nos animulæ clauſæ in tenebris intra pugillum cerebri, iudicare. Ergo exiſtimare debemus, non poſſe meliorem fieri Mundum, cùm ſemper fiant quæ fiunt, qualia, & quanta, & ſicut Deus vult fieri; & verò vult res quàm optimè, quoniam optimus eſt, vt Plato in Timæo concludit, & Patres ſacerrimi. Neque enim ſibi diſſimilia facit, aut diſſimiliter. Nec inuidia tangitur, nec pigritia, nec ignorantia, nec impotentia. Porrò ſi duo extarent Soles, cremarent Terram ſi omnia eſſent aurum, ludibrium Midæ pateremur. Si omnes diuites, quis miniſtraret cibum in culina?

VII. Sed hic priora argumenta reſurgunt.

REPARANTVR ARGVMENTA *ad reſponſiones.*

1. SI Chriſtus eſt Deus prouidus, cur prioribus non venit ſæculis ad ſaluandum homines?

2. Et cur nunc tam innumeræ damnantur Gentes? ergo vanus fuit aduentus eius. Et cur alias multas perire, abſque remedio permiſit poſtmodum in altero Hemiſpherio, quem vocant Nouum Orbem?

3. Et cur creat animas, quas prænouit eſſe damnandas? & plures ſaluandis.

4. Et cur vnius pomi morſus tantum inuexit malorum, vt totus exitio ſic debeatur Mundus ex tam leui crimine, quòd Deus neceſſe habeat incarnari, & redimere eum per grauius crimen, in ſua morte ab homine commiſſum?

5. Si enim homo ob tantillum inobedientiæ tanta paſſus eſt mala, nunc quia occidit Deum ipſum, quanto maiora pati debet, nec ſaluari illius ſanguine, ſed irreparabilius damnari?

6. Et cur hodierno tempore Diabolus locupletior, & potentior eſt, quàm Chriſtus ſuper homines?

VIII. Reſpon. ſemper fuiſſe diuinam Sapientiam, & Rationem, in Mundo ſaluantem eos, qui per eius gratiam volunt rationaliter, & ſecundum diuinam rectitudinem viuere: omneſque, qui ſic vixerunt, vſque ad finem, iam ſaluos eſſe in illa. Chriſtum verò, qui eſt ipſa Patris Æterni Sapientia genita, ſe ſe oſtendiſſe in carne, quando magis neceſſe fuit; quia Gens deflectebat multum à Rationis regula: & inſtauraſſe Cælum, & Terram. Et de hoc arcano multum ignoramus in Cælo, & in Terra. Et qui voluerunt plus ſapere, quàm reuelatur, ceciderunt, niſi ad Deum recurſum habuerint, volente Deo, vt multa ſubticeantur, quemadmodum dicitur in 4. Eſdræ; & ſciamus ea tantùm, quæ ad noſtram ſpectant ſalutem. Sed hoc ſcimus, nos cogitare debere, hoc rationabile fuiſſe, & per Prophetas prænunciatum olim eſſe: & quadam menſura, naturæ noſtræ ſe attemperante, proceſſiſſe: attandem veniſſe, quando illi optimum viſum eſt venire. Scimus præterea ex Metaph. nos nullius rei poſſe ſufficientes oſtendere rationes, niſi vt nobis congruit: Quomodo de diuinis poterimus? ſufficere nobis debet ipſum, Quia eſt, vt Logici loquuntur.

Noſtra Religio docet, quòd ingredi Cælum corporaliter non potera-

poteramus, niſi ipſe corpus aſſumpſiſſet humanum; ac viam feciſſet. Multa huiuſmodi conuenienter docet Eccleſia, quæ piis ſatisfaciunt intellectibus. Sed Sophiſta, ac Macchiauelliſta non acquieſcit, quoniam videtur eis eſſe id contra rationem Politicam de ſtatu. Et verè ſic eſt: qnoniam vt inquit Apoſtolus, *Prudentia carnis inimica eſt Deo &c. & Animalis homo non percipit ea, quæ* Rom. 8. *ſunt Dei &c. & Quia non cognouit Mundus per Sapientiam Deum,* 1. Cor. 2. *placuit Deo per ſtultitiam Crucis ſaluos facere credentes; quia quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus.* Atqui hi terrena ſapiunt 1. Cor 1. intelligere non valent, tantam celſitudinem in tanta relucere humilitate; & benignitatem Dei aſſumpſiſſe carnem propter charitatem, licet poſſet aliter ſaluare.

Ad 2. De his qui pereunt, dicendum videtur, quòd Chriſtus venerit tanquam Medicus. Qui autem Medici præcepta ſpernit, non ſanatur. Et quòd non conueniebat ei, per arma, ſicuti Le- Reſp. ad 2. cur adgiſlatores cœteri, cogere gentes ad huiuſmodi præcepta. ſed per uentus Chriſti non virtutem vincere, & per charitatem inſtruere. Et hoc ipſe fecit, & continuo fit in virtute eius. Sed illis, ad quos hæc Gratiæ lex & remedia non dum determinatè peruenerunt, non deeſt ipſe illuminando, & prouidendo ſupernaturaliter, quantum ſufficit ſaluti eorum: nulli enim deeſt; ſed nos illi, vt ſupra oſtendimus. Et pro comperto habeo, deceptores damnari in quacunque lege, non autem damnari deceptos ex hoc, quòd viuunt ſecundum leges patrias, quanquam erroneas, dum tamen non contineant errores, quos poſſit dignoſcere, qui ſub tali eſt natus, educatuſque, fide, ac Religione. Si tamen legem naturalem per gratiam, & fidem Chriſti, quæ præſtò eis erit, obſeruauerunt. Imò, ait S. Thom. opuſ. 61. cap. 17. & 4. ſen. d. 17. & in opuſc. de præſc. quod facienti quod in ſe eſt, neceſſitas eſt ad habendum gratiam non neceſſitas coactionis quæ imponat Deo obligationem: ſed neceſſitas Deo debitum imponens, ſed neceſſitas immutabilitatis, qua neceſſe eſt Deum eſſe Deum, & ideò bonum, & ideo affluentem: & ideo accipienti dantem. Imò neque vltimã hanc diſpoſitionem, vt neceſſariam liberaliſſimus dator expectat, ſed aliquo modo conuertenti ſe, & diſponenti etiam nõ ſecundũ totum quod in ſe eſt multoties dat Iacob. 1. qui dat omnibus affluenter & in 4. ſen. per diſpoſitionẽ ex eo quod ſciunt de Deo naturaliter conuerti docet homines gentiles ad fidem. & ver. q. 24. 14 & 2. d. 41. q. 1. idem in p. 2. quoniam omnes preuenimur auxilio. Neque enim. (ait S. Leo.) obligat ad impoſſibile, ſed dat prius vt poſſint, vt dicitur etiam in Conc. Trident. & in quo peccant, veniam à Deo ex puro corde petunt. Et hoc reuelatnm fuit S. Brigidæ non ſemel, & Theologi meliores ſapiunt. Vnde fortaſſe non tot damnantur, quot putamus: ſed iudicium Dei occultum eſt: Ad illud me refero &c.

Quapropter Deo gratias quiſque agere de ſuo beneficio debet, & orare pro aliis. Profectò hæc ratio me captiuat. Quod ſi nos optamus omnes homines ſaluos fieri cùm ſimus mali, & non eorum auctores, multo magis Deus bonus, ipſorum auctor. Curam Pat[illegible]quamus;noſque quod debemus faciamus. Propterea Eſdræ hoc quærenti reſpondit, *Multum tibi deeſt, vt amare poſſis creaturas meas pluſquam ego.* Tu fac quod tuum &c. Sentite de Domino in bonitate chriſtiana; non in dolo Caluini: non in crudelitate Mahomettis. Vide in Centone quæ dicit S. Thomas contra iſtos prædicatores diſgratiæ, & deprauatores copioſæ redemptionis.

Reſponſio ad 3. cur creat animas, quas prænouit damnandas.

Creat Deus animas, nec propterea ipſarum debet omittere creationem, quia prænoſcit damnationem. Non enim ipſe debet non facere bonum, quia illæ facturæ ſunt malum, quo damnentur. Alioquin bonum Dei præſens metu quodam à malo aliorum futuro vinceretur. Sic reſpondet S. Irenæus. Hæc iudicia Dei occulta ſunt, ac parum ad politicum ſpectant, quo cum loqnor. Hoc autem ſcimus, Deum non eſſe cauſam peccandi, & homines propria culpa damnari. In hoc ſtemus.

Non ſaluatur homo in omni lege, vt putat ſecta quædam Mahomet.

IX. Has eaſdem difficultates multò fortius reperiri, ac plures in cunctis legibus, comperi: & opinionem quorundam Mahomettanorum, qui in omni lege hominem ſaluari aſſerunt, ſtultam reputaui. Quoniam vbi naturaliter nota eſt falſitas, non eſt ſalus illi, cui eſt nota, & non recedit. At nos aſſerentes Chriſtum, vt Deum, eſſe Rationem primam ſupernaturalem, cui ſubſeruit naturalis, in omnibus Nationibus per eius gratiam, nulli deficientem, idiotarum, rectè viuentium, & inuincibiliter proprium errorem ignorantium, reperimus ſalutem Numerumque damnatorum eſſe minorem, quàm obiicientes intelligunt. Non enim intellectus, ſed voluntas iudicatur. Nec Deus quibus non dat ſupernaturalia, negat naturalia bona, tollitve.

Quæſtio cur permittit Deus multos damnari.

Hæc tamen quæſtio mentem Eſdræ valde exagitauit, reſponſumque accepit de peccato Adæ, quòd per illud omnes debemur exitio; Et quod Deus ſeruauit ſibi acinum de botro; & quod pluris valet Mons vnus aureus, quàm centum lapidei: & ſic differt inter bonos, & malos. Et quod libertas humani arbitrii reddit Deum excuſatum, cum damnamur: & tandem, quis es tu, qui reſpondeas Deo?

Opinio, Origenis quam ipſe non dixit eſſe de fide in Periarc. & Athanaſius adnotauit in orat. contra Arr.

Origenes autem, vtinam tam fœlix, quam doctus, hac vexatus quæſtione, opinatus eſt animas in cælo peccaſſe, ideoque alligatas fuiſſe corporeis carceribus; ſed deſtructa, ac renouata Mundi Machina, Deum ignoſciturum cunctis hominibus, & dæmonibus. Hocque dicebat dignum eſſe Dei clementia infinita, ſaluare omnia opera ſua. Attamen Eccleſia, à Chriſto edocta, pœnam

prædicat æternam, quam Diabolis, & prauis hominibus paratam ex Euangelio didicit. Profectò ſi has Chriſti minas aſpicimus, veriſſimum eſt, pœnam futuram eſſe æternam: & voluntas Dei ſignata talis eſt. Et ratio ſic ſuadet, quoniam veluti homo peccaturus fuiſſet ſemper, ſi viueret ſemper, ideòque in illa voluntate peccandi ſemper impænitens mortuus eſt: ſic debet etiam pati ſemper in æternum in vigore illius voluntatis peccandi ſemper in æternum. Ergo impœnitentibus modo debetur æterna pœna. Prætereà contra Deum æternum peccat homo, igitur pœnam meretur æternam: quoniam quantum ad ſe, vellet vt Deus non eſſet propter hoc, ne ipſum puniret. Ergo directè contra æternam peccat eſſentiam. At cùm aſpicimus immenſam Dei miſericordiam erga creaturas ſuas, ſuboriri, niſi nos retineret diuinum Magiſterium, poſſet ſuſpicio, quòd voluntas beneplaciti eius ſit ſaluare omnes poſt Mundi renouationem: vt aliquando Gregor. Nyſ. & Hieron. diſputant: Infinitáque eius bonitas interficiet finitam noſtram malitiam, ſi infinita hæc non eſt, niſi in illa finali impœnitentia, quam ipſe mutare poteſt. Et quemadmodum dixit, ſe velle ſubuertere Niniuem: quod deinde non fecit; ſed vtili pœnitentia illam reddidit meliorem: ſic poſſet quis opinari Deum indixiſſe pœnam æternam peccatoribus, quò à peccatis cauerent: at poſt multa ſæcula, quibus in inferno cruciabuntur, miſericordiâ motus ad pœnitudinem eos conuertet ſalutarem. Veruntamen aſſerere quòd ſic erit, falſiſſima aſſertio, & maxima temeritas eſt, ſpeciem quidem pietatis habens ex altera parte, vel potiùs adulatoria: ſed ex altera reuera hæretica; dum aliter ab Eccleſia docemur, & ab Euangelio. Quamuis ab Origene, cui Hieronymus videtur Rufino, non tamen rectè, aſſentiri, aliter interpretetur, quàm ab Auguſtino; & huic ſubſcribunt Doctores. Animas autem in corpora immitti, non quia peccarunt, ſed in exercitium & in occaſionem merendi, dictum eſt prius Aug. addit, & ob propenſionem ad regendum corpora. Augu. 7. ſuper Gen. c. 7.

X. Hominem eſſe liberum, palam eſt, ſaltem ad velle, & nolle, in quo peccatum, & meritum conſtituitur, vt ſcripſi contra Caluinum. Nefanda quoque fatuitas eſt, credere Deum intrinſecùs adigere hominem ad peccandum: atque cum Diabolo certare, quiſnam meliùs hoc officium faciat; & hominem, quando blaſphemat Deum, impelli à Deo ad blaſphemandum Deum: ergo Deus contra ſeipſum? ergo ne diuiſus? Libertatis humanæ à Deo non eſſe peccatum.

XI. Quod creditur de peccato Adæ, efficacius eſt & intellectui ſatisfacit. Tantum enim chaos, & turbationem variarum ſectarum, & falſitatum, & iniquitatum, quibus obcœcantur homines: & potentiam prauorum, & ærumnas bonorum, & miſerias, & calamitates miſerorum mortalium omnium, à Deo veriſimile non Cauſa humanarum calamitatum vnde. Reſp. ad 4. de peccato Adæ.

eſt per ſe ſeminata fuiſſe. Porrò verum eſt, quod Comedia agitor coram illo, propterea quòd res omnis, etiam mala, in illius gloriam reſultat non tamen ipſe ita voluiſſet antecedenter. Nos obijcimus Equum prædam Leonibus, & ſpectamus ludum: non tamen hunc vellemus ludum, niſi quia Equus ille ſuperbus erat, & indomabilis. At quomodo valeat hæc ſimilitudo in Deo, qui omnia ſcit & mutare poteſt, & prohibere, ne mutentur, alibi ſcriptum reliqui. Et quod Philoſophi tribuunt ſeriei Planetarum ſuccedentium in regimine rerum, & de Cæli reuerſione, & gubernatoribus ſuperuenientibus, alibi oſtendimus fictitium eſſe, quoniam Naturalia Moralibus & Tranſnaturalibus ſubſeruire non aduertunt. Et qualiter hæc, & cætera omnia, abſque nutu Dei non mutantur, ſed propter peccatum hominis, domini creaturarum inferiorum, omnes mutatas eſſe contra homines, facilè eſt creditu magis, magisque pium, præſertim cùm cernamus S. Franciſcum, & Blaſium, aliosque pios homines innocentes iubere creaturis, & obedientiam ſubitò exigere. Ex quo rectè monemur, Chriſtum veniſſe ad reſtituendum, & perficiendum ſæculum innocentiæ; idque factum eſſe, & fieri ordine quodam inuiſibili, quem natura in plantarum augmento imitatur. Id forſan patebit quando fiet vnum ouile, & vnus Paſtor, & perfectè conſummabitur in beatitudine.

Et dixi ad obiectiones: Peccatum Adæ, quia accidit in Mundo, non adhuc corrupto, nec radicem infectam in eo habebat, nec exemplum aliorum peccantium, vti nunc; & quia ipſe erat origo, & radix, & ſemen generis humani; fuit quaſi infinitum; & propagatur ipſa inobedientia, & culpa; non autem morſus Pomi. Nec tamen hoc peccatum damnat cruciatibus æternis, qui pertinent ad pœnam ſenſus, ſed priuat bonis æternis, ſupernaturaliter promiſſis, non autem naturaliter conuenientibus. Et contra hanc priuationem remedium in Redemptione parauit.

Nec mors Chriſti ſaluat nos, quatenus eſt culpa ſuorum interficientium, ſed in quantum eſt pœna ipſius interfecti, & ſolutio pœnarum, quas nos pati debebamus. Et ita Pretioſa fuit, quòd etiam peccatum interficentium deleuiſſet, dum tamen remedium agnoſcere voluiſſent, vt S. Bernar. dicit contra P. Abailardum. Sed locus iſte has diſputationes non requirit, quoniam declaramus tantummodo, rectè nos id factum credere, quod impoſſibile non eſt: & quòd ſaltem propter amorem ſuum in nos, & in exemplum nobis viuendi, & moriendi propter virtutem, diuina Sapientia carnem ſumpſerit.

XII. Facilius eſt credere ex naturalibus, quòd ſit incarnata Sapientia, vt legifer, verbo, & exemplo; difficilius verò credere, quòd & vt Redemptor. In hoc enim plus credibilitatis, quàm

in illo. Sed qui conſiderat calamitates humanas, huius etiam neceſſitatem intelligit; ac proinde non impoſſibile eſſe decernit. Sed hoc in ſequenti cap.

XIII. Non continet ergo Euangelium in ſurpernaturalibus articulis mendacium vllum, neque impoſſibilitatem, neque ſtultitiam; ſed ſummum amorem Dei, pietatem, prouidentiamque nimiam erga nos; & peperit, parturitque in dies Viros ſacros, qui miraculis, & virtutibus, & ſanguine, & doctrina id comprobant, eleuantur in Deum, communicant cum Angelis, & certam, euidentémque credibilitatem Chriſtianæ faciunt Fidei.

Iterum de cauſa humanarum calamitatum.

Harum quæſtionum de malis Mundi, & remedio diuino, & prouidentia, cæteriſque ſuprà poſitis, reddere rationem, aliæ neſciunt ſectæ huius Mundi. Plato enim adſcribit hoc materiæ repugnanti animabus. Sed cùm Deus materiam longè exuperet, poterat ipſam ſic animabus ſubiicere, vt malum ex ea nullum timeri queat. Alij elementorum pugnæ. Sed cauſa potior inuenitur vtens elementis. Nec enim poſſunt facere animal, & plantam ſine Artifice, ſicut nec ignis, lima, & malleus clauem ſine Ferrario. Alij Deorum contrariorum diſcordiæ. Sed nos vnum Deum oſtendimus. Alij ſiderum varietati. Sed Auctorem ſuprà ſidera inuenimus. Igitur cùm ille Auctor ſapientia regat, & hominem etiam libertate: hominis repugnantiam contra Deum oportet malorum cauſam dicere; ergo non incongrua eſt Adami defectio ad ſoluendum nodum. De his alibi. Et apud Philoſophos Chriſtiana hebetur pro omnibus rationalis maxime, ac pia. Et Sanctorum experientia continua, & dominium ſuper animalia, & reuelatio probata, qua cæteræ carent, ſatisfaciunt cuilibet inquirenti.

EXAMEN MAHOMETTIS.

Contra verò Mahometti lex, quanquam Idolatriam tollit, & vnum modò Deum aſſerit, nihilominus prædicat opiniones irrationabiles, nimis fabuloſas, & mendacia, & impoſſibilia, & obſcœna.

Examen Mahomettanæ ſectæ circa ſupernaturalia.

Primò quidem videtur facere Deum corporeum, quoniam ſedere dicit in ſolio delato ab Angelis quibuſdam, quorum tanta eſt magnitudo, quòd ab altero in alterum oculorum vnius Angeli, non poteſt volitans avis peruenire in centum millibus dierum, dicit etiam hos Angelos habere cornua immenſa, quæ compoſita ſunt ex niue, & igne ſimul, aliiſque miſturis incompoſſibilium. Et addit tanquam deriſorum in cathedra loquens: *Non tamen ignis diſſoluit niuem, nec nix extinguit ignem.* Vbi de induſtria videtur loqui;

vt videatur dicere mirifica, & portentifica, vel vt deriſor, vel ſicut dementatus. Dicit in principio creaſſe Deum plumam multifidam, vt ſcriberentur futura. Totam Geneſim peruertit, & Mundum prius habitatum fuiſſe ab Angelis, & deinde condemnatum fuiſſe Beelzebud à Deo, quoniam noluit adorare hominem, quem Deus propterea prætulit illi, quoniam ſciuit rectius imponere nomina rebus. Item duos Angelos inebriatos fuiſſe à quadam muliere laſciua, cuius concubitum appetebant, quæ pacta eſt ſeipſam, ſi illi patefacerent nomen Dei, quo volatur in Cælum. Quod cùm reſciuiſſet, inebriatis Angelis, deceptíſque, volauit in virtute illius nominis. Quam Deus videns conuertit in Stellam. Item peccatum Adæ fuiſſe, quòd manducarit vnum, ac dimidium frumenti granum. Et quòd ex dimidio poſteà in minutias redacto fecerit omnium plantarum ſemina. Item Cælos ſuſtineri, ne cadant, à Monte Caf, cuius colore repercuſſo videntur cærulei. Stellas ligatas eſſe partim catenis aureis, pendentibus à ſolio Dei. Et extare Cælum aliud ex adamante, aliud ex luce, aliud ex Smaragdo. Et ſuper Cælum extare Maria, Deinde alios Cælos turbidos. Deinde Montes ſuperbiſſimos. Deinde alia Maria. Deinde multa millia interualla. Et de huiuſmodi, caſu quodam loquitur quicquid in buccam venit; & re vera tanquam Dæmonoplexia arreptus, nihil prorſus perpendens, aut curans, quod dicit, Dicit & ſub noſtra terra extare mare, & ſub eo alias ſeptem terras; aliam ſuper aliam. Deinde Bouem magnum ab Oriente vſque in Occidentem protenſum, qui ſuſtinet Mundum: Bouem verò ſuſtineri ab aliis montibus, & montes à maribus aliis, & ſub his piſcem ab Oriente in Occidentem vſque longum ſuſtinentem hæc ſyſtemata, & piſcem ab aëre alio ſuſtineri. Et ſic interrogatus ſemper reſpondet hæc dicteria ſine fine. Ponit Paradiſum poſt mortem, in quo manducatur, & bibitur ex fluminibus vini, & lactis, & coëunt homines cum mulieribus formoſiſſimis, & mundiſſimis, quæ habent papillas breuiſſimas. Et quoties vult homo, coitu venereo vtitur, & ſemper voluptuoſius, & ſine zelotypia; & edunt piſcem, quem illis ſeruauit Deus, & hæc accipit à Talmudiſtis. Et innumera addit id genus. Et quòd in examinandis culpis, & meritis durabit iudicium vniuerſale ann. 50000. Dicit ſe miſſum fuiſſe à Deo in virtute gladij, & non miraculorum, quoniam homines non credunt propter miracula: ergo *ſi non vis* (inquit) *credere me eſſe prophetam Dei, auferam tibi vxorem, & opes, & interficiam te: vel ſub tributo cogam.* At in alio Capitulo ait, ſe non miſſum à Deo, vt cogeret homines ad credendum. Alibi ait; Lunã cecidiſſe, & diſruptam eſſe; at Mahomettum amplexatum eam ſanaſſe, & in Cælum remiſiſſe; ideóque maculas adhuc habere. Item in principio Mundi Lunam fuiſſe æqualis luminis cum Sole; Sed alis Gabrielis petulantis

Alc. Azoet. 1.

imprudenter, extinctam eſſe; & nunc parum lucere; & ſimilia innumera dicteria fabuloſa, quæ narrare non ſufficio. Dicit, ſe licentiam à Deo habuiſſe ſubagitandi omnes mulieres, etiam conſanguineas; & virtutem in renibus tot ſubagitandi, quot poſſent quadraginta homines, quò generaret plures prophetas: nec tamen genuit, niſi fœminas duas. Ecce ſigna ſanctitatis, & ſapientiæ eius.

Porrò omnibus Prophetis, Moyſi, & Euangeliis aduerſatur, manifeſtiſſimis vtens mendaciis, etiam hiſtoricè: & nihilominus acceptat has ſcripturas omnes, tanquam veras, & à Deo. Sed quia ipſe legere neſciebat, vt fatetur, neque ſcribere, dùm laudat ſuam ſapientiam, quaſi diuinam; nec recordabatur ea quæ audierat, & ſibi legebantur à duobus Hæbreis, quos ſecum habebat, & à Sergio Monacho, & alio quodam hæretico; ideò dictabat Scriptori ſuo quidquid in buccam veniebat. Cùm verò alij obiiciebant ſcripturam aliquam ſuæ contrariam, reſpondebat, illam falſificatam eſſe. Hiſtoriam Geneſeos penè totam deprauat; præſertim de Ioſeph; & præponit Iſmaëlem, & Agar, vnde ipſe genus ducit, Sarræ, & Iſaac. Deprauat hiſtorias Dauid, & Salomonis, & libros Regum: & arbitratu ſuo loquitur de cunctis. De Chriſto inter cætera mendacia manifeſta per hiſtorias Chriſtianorum, & Iudæorum, ac Gentilium, refert, quòd non fuerit crucifixus, ſed mutato vultu, volauit in Cælum, & decepit Iudæos, vt loco ſuo Iudam crucifigerent. Qui legerit, longè plures deprehendet inſanias.

Quapropter Rex Perſarum de ſecta Haly, has ſententias Mahometti vertit in ſenſus myſticos, & alteratos, repugnantes hiſtorico. Vnde Turcæ irrident Perſas, habentque, vt Hæreticos. Sunt inter eos variæ ſectæ, parum ſubſiſtentiæ oſtentantes. At aſtutiores ſubſtulerunt omnes libros, & ſcientias de Regno ſuo; & ſolo gladio defendùnt mendacia hæc, maximo profectò cum damno, ac dedecore totius generis humani. Sed de his in p. 3. Reminiſcentur, &c. Hæc recitaſſe eſt confutaſſe.

EXAMEN IVDAICÆ.

CRedulitas legis Hæbraicæ rationalis eſt in hoc: quòd ſit vnus Deus viuus, incorporeus, æternus (licet C. Tacito, propterea quia tollit Deorum cultum, videatur praua, voluntaria gaudenti cæcitate) quod dederit legẽ Moyſi, quod Moyſes, & Prophetæ prædixerint Meſſiam Inſtauratorem, & Legiſlatorem totius generis humani,. Sed aſſertiones Talmudiſtarum, & mendacia de Chriſto, quòd non fuerit Vir ſanctus, nec Meſſias, & quæ fingunt de eius natiuitate, & educatione, & morte, deliria ſunt, ſimilia Mahometticis, ab omnibus confutata Hiſtoricis, præcipuè à Ioſepho Hebræorum ſapientiſſimo, qui loquitur de Ioanne Baptiſta, tanquam de magno propheta, & de Chriſto, tanquam plus quam homine. Et quoniam contra Moyſen, & Deũ ipſum, vidi Talmudiſtas obloqui ſtultè, mendaciter, & fabuloſè, intellexi, quæ de Chriſto dicunt, vaniſſima eſſe. Nam præferunt Talmud Moyſi, concedunt ſodomiam cum vxore, & retentionẽ inventi alieni marſupij; & iubent odium vſque ad mortem contra inimicum: & falſos teſtes non puniendos, ſi accuſatus iam pœna eſt affectus; & multa ſimila, contraria Moyſi. Et qui contrãdixerit Rabbinis, morte plectendus, non autem qui Moyſi; ſed abſolui poſſe. Item quòd Deus multos Mundos fecit, & deſtruxit, antequam diſceret facere hunc Mundum, exercendo ſe in hoc labore. Et quòd Deus facit precationes quotidie deuotò animo; & veſtit caput vittis, & corrigiolis; & procumbit in genua, & orat. Quòd aliquando in loco ſeparato plorat, & pœnitentiam agit. Quòd iratus iniuſtè contrà Iudæos, miſerit eos in captiuitatem. Et quòd prædolore, quem habet de Iudæis, emittit duas lacrymas in Oceanum quoties reminiſcitur; & quòd propter ſcelus à ſe perpetratum, quando abſtulit iniuſtè lumen Lunæ, & dedit Soli, iuſſit fieri in lege Moyſi feſta plenilunij & ſacrificia ad expiandam ſui ipſius culpam. Quòd tres horas diei conſumit in ſtudio legis Iudaicæ. Quòd diſputans cum Rabinis victus eſt ab eis, & anathematis ſententia percuſſus, dixerit: *Filij mei vicerunt me.* Quòd aſtutia cuiuſdam Rabini victus eſt Diabolus, & Deus vice quadam. Quòd Adam coiuit cum omnibus animalibus maſculis, & fœminis, neque appetitui ſatisfecit, donec concubuit cum Euá. Quòd Coruus miſſus à Noë, nolebat egredi de Arca, timens, ne Noë poſt diſceſſum cum Cornice vxore ſua coiret. Sed quis narret omnia dicteria, & blaſphemias, & fabulas iſtorum? Et vidi,

di, quod veniente Chriſto, eo non recepto, Iudæi traditi ſunt in reprobum ſenſum. Non habent prophetiam, & chariſmata priora; & dereliquerunt legem Moyſis reuerâ, ſed in voce tantum gloriantur de ea. Nunc autem lex eorum eſt Talmud impiiſſimum.

Quam euidéterer-rent Iudæi Chriſtū M:ſſiam non acceptando.

Examinaui Prophetas eorum, & tempus aduentus Meſſiæ, & agnoui Diabolicam eſſe pertinaciam, infamare Ieſum Chriſtum vſurpatione falſi nominis Meſſiæ, & negare tot miracula, & hiſtorias Hebreas, Romanas, & Græcas. Et ipſi Talmudiſtæ dicunt, Solem in quarta die creatum eſſe: & ideò Meſſiam affuturum in quarto Millenario; & Ieſum natum eſſe cernentes circa finem quarti Millenarij, nec alium Meſſiam comparere; & iam ſumus poſt quintum millenarium, & dimidium: & nihilominus dicunt propter peccata ſua dilatatum eſſe aduentum Meſſiæ: & contra propria Dogmata, & ea, quæ dicunt eſſe Heliæ oracula, manent obſtinati; & contra Deum: quaſi Deus fuerit deceptus in tempore adventus Meſſiæ, vel neſciuerit eos peccaturos, & impedituros aduentum eius per duo millia annorum. O dedecus inſanum, pefidúmque, diabolicúmque! Vident Chriſtum mutaſſe leges Mundi, & omnes Gentes ad Fidem vocaſſe; feciſſe omnia, quæ de Meſſia prædicta erant: attuliſſe cæleſtia præmia, quæ tacuit Moyſes; mortuum fuiſſe ſecundum Scripturas; reſurrexiſſe, aſcendiſſe in Cælum, & promiſiſſe ſe rediturum; nihilominus obſtinati perſeuerant in perfidia ſua. Vide legat. ad Iudeos.

In quo obſtinatio Iudæorum.

Sed tota obſtinatio eorum in eo conſiſtit, quòd non reſtituit Regnum Iraël, non reædificauit Templum, neque Ieruſalem, nec regnauit ſuper ſedem Dauid in vniuerſum Orbem, nec vicit armis omnia Regna Mundi, ita vt adorent illum omnes Reges Terræ; neque ſæculum aureum inſtaurauit, de quo Iſaias, & Tobias, & Prophetæ alij cecinerunt; & ipſi ſolum materialiter intelligunt; vnde aliquid apparentiæ ſibi videntur habere in hac parte. Idcòque in libro de Monarchia Meſſiæ, oſtendi Chriſtum ſedere in ſede Dauid, quæ eſt Eccleſia. Et per ſuos Succeſſores Mundum totum viciſſe, & vincere, donec ponat omnes Principes Terræ ſc. bellum pedum ſuorum, & euacuet omnes Principatus; & poteſtates; & Iudæos decipi, quia putarunt armis in primo aduentu Chriſtum omnia ſubiugaturum Regna, cùm tamen in Iſaiæ cap. 53. poſt mortem illi promittantur omnia Regna in ſemine ſuo longæuo, qui eſt Papatus: & omnes Chriſtianos pertinere ad Iſraël ſpiritualem, & ſimiliter, Deo Duce, rectè viuentes. Et Ieruſalem eſſe Eccleſiam. Sed vtrum reædificanda in Paleſtina, diſputaui in Prophetalibus. Et licet renouationem ſpiritualiter tantùm Doctores multi exponant: Ego tamen non video, quomodo qui in Terra etiam expectant ea ratione, qua ſuperius ſcripſi, Regnum vnicum totius Mundi cum

V

illa fælicitate, quam omnes Sapientes, & Nationes expectant, denotari poſſint; ſaluo ſemper, quòd etiam ſi id ita non eſſet, non propter hoc cæleſtia oracula ſpiritualiter non ſubſiſterent. Quòd ſæculum quia deſcriptum eſt in Sripturis ſanctis & prophanis inſtar Paradiſi æterni, quem præcedet hoc Regnum tanquam præludium, fuit in cauſa, vt deciperetur Cherinus, & Mahometes, qui ſolum hunc Paradiſum carnaliter accepit, ſicut Chiliaſtæ, qui poſuere anticipatam mille annis reſurrectionem bonorum, & Paradiſum in Terra. Sed profectò qui hoc punctum notat, poteſt facilius Iudæis, & Mahomettanis deceptionem ſuam ipſorum perſuadendo aperire.

XVI. In verbis ergo Chriſti mendacium reperiri nullum Quæcunque prædixit, euentus comprobauit. Reſtitutionem Iſraël vidimus,, cùm totus Mundus Iſraëliticum, ideſt Chriſtianum, rationalem ſe cupiat, faciatque. Regnum vnicum expecto, & video palam fieri poſt noui Orbis fidelitatem. Aduentum eius, vt proximum, qui cæleſtia conſiderat, expectat. Nec dubito quin Mahometes pertineat ad Antichriſti Regnum; & cum multis Scriptoribus inſuper ſentio, ex Mahomettiſmo oriturum caput impiiſſimum, qui omnium peruerſorum ſcelera recapitulabit: & durabit annos tres cum dimidio; Mahomettiſmus verò tot annos, quot ſunt iſti dies; & de hoc multa alibi ſcripſi.

Non latuiſſe nouum hemiſpheriū diuinos Scriptores Gen. 10. Ioan. 10

Dico etiam ad priores quæſtiones, quòd de nouo Orbe loquutæ ſunt Sybillæ, & Seneca, in Med. & Plato in Atlantico, & Moyſes, quando dixit, *Inſulas Gentium à filiis Iauam originem habuiſſe*; & Chriſtus quando dixit: *Alias oues habeo, quæ non ſunt de hoc ouile, & illas oportet me adducere.* Quod non intelligitur tantum de Gentilibus huius Hemiſphærij, ſed & alterius: dequo innuit quoque S. Brigida, quòd ante aduentum Antichriſti replendum eſſet fide: & Eſdr. lib. 4. cap. 7. reuelandum.

EXAMEN GENTILISMI.

XVII. AT cum Religionem Gentilium conſidero, comperio intolerabilem. Sed ſtultiſſima impiiſſimaque præ omnibus eſt, colentium, vt Deos, creaturas viliores, & deteriores ſe ipſis; ſicut Ægyptij profitentes ſapientiam coluere Vitulum, & Ibicem, & Cocodrilum: Chinenſes vero ſtellionem: & alij lapides, pyramides, ſerpentes, & arbores, vt olim & nunc gentibus vtriuſque hemiſpherij, mos eſt. Hi profecto inexcuſabiles ſunt coram Deo, vt primum loqui ferè, ne dum ratiocinari, norunt. Non

Non enim honorem diuinum dare debent deterioribus ſe, cum apud omnes palam ſit vel ex inſtinctu, Deum eſſe meliorem nobis, & potentem facere quæcunque vult, & patrem eſſe creaturarum, & gubernatorem, & ſummum bonum, aut illud quo maius cogitari non poteſt. Gradus ſecundus.

Impij autem inexcuſabiles in ſecundo gradu ii ſunt, qui colunt homines, ſibi æquales ſecundum naturam, ſicuti Græci antiquiores, & Romani, & Ægyptij, & Aſſyrij, & quæ Nationes Deos fecere, Ioues, & Hercules, & Apollinem, Romulum, Auguſtum, & conſimiles. Ergo pœna digni ſunt, quoniam cum ſit per ſe notum, Deum eſſe meliorem nobis, ſummùmque bonum, confeſtim noſſe debebant, homines non eſſe Deos.

XXVIII. At ſi obiicias, quod hæ nationes cognouerunt vnum ſummum Deum viuum & verum: hoſce autem ſecundos Deos putabant, & colebant in eo ſenſu, quo nos colimus Sanctos homines, qui etiam Dij appellantur propter excellentem participationem Diuinitatis.

Reſpon. quod in hoc ſenſu non peccaſſent, ſi ij, quos colebant habuiſſent veras virtutes, quod opinatus Plato, coluit Heroes, qui homines diuini ſunt; qui ob virtutes, quæ videbantur ingentes, ac beneficia præſtita humanò generi, digni apparebant cultu, non latriæ, & ſeruitutis, ſicut Deus, ſed duliæ, & obſeruantiæ, & reuerentiæ, tanquam amici Dei veri: & hæc fuit Thologia Romana Varronis, Valerij, Sorani, Senecæ, & aliorum Philoſophorum. Et Triſmegiſtus in Ægypto declarauit verum Deum & permiſit cultum Diis in prædicto ſenſu. Nihilominus plebs eo lapſa eſt, quòd non modo dedidicit verum Deum, Primatum Ioui homini largiendo; ſed poſt modum ſtatuas Deorum ligneas, & marmoreas adorabant latriæ cultu. Et hoc fuit in cauſa, vt Moyſes tolleret omnem picturam, & ſtatuam; & de hoc conqueruntur Prophetæ, & Apoſtoli. Quinimo & Socrates cernens Alcibiadem pro voto coronam cuidam ſtatuæ Apollinis impoſitum ire, ſuaſit ei, quòd non eſſent Dij illi, neque ſtatuæ veri Dei: & quòd magis ſtatua, & imago Dei eſt ſapiens vir, & probus, quam ſtatua illa marmorea. Et ex hoc Plato docet, quod potius ſit ſtatua Dei tibi Pater tuus, quam illud figuratum lignum: pluſque honoris tuo patri, quam illi debes. Stoici quoque idem opinati ſunt. Vnde Cato apud Lucanum contemnit oraculum Ammonis, cum eſſet in Lybia accipere; ſed ait in nobis, & vbique eſſe Deum, quem conſulere oportet dicens. *Eſtque Dei ſedes & Terra & Pontus, & aër, Et Cælum, & Virtus. Superos quid quærimus vltra? Iupiter eſt quodcùmque vides, quodcùmque mouetur.* Numa Pompilius reliquit libros abſconditos aduerſus Deos ſecundum rectam philoſophiam. Sed Prætor Romanus zelò ſuperſtitionis patriæ concitus, ſtultè combuſſit eos poſteà

Plato in lib. de voto.

repertos. Seneca vnum eſſe Deum docet; Mercurium verò rationem Dei, Herculem Dei fortitudinem, Palladem eiuſdem Sapientiam. Nec fuit ſchola etiã indocta in Mundo, quæ id non intelligeret.

Quare dico, quòd ii prædictorum Dii talem non meruere honorem, qualem nos Sanctis noſtris exhibemus. Namque hiſtoriæ ipſorum narrant de Ioue, de Mercurio, de Venere, Marte, Cæſare, & aliis, adulteria, ſtupra, ambitiones, dolos, aliàque facinora, nec viro mediocriter probo tribuenda. De Iano non obloquor; quoniam credo ipſum eſſe Noe: & meritò pro ſancto habitum eſſe, ſicut & Moyſes, & Petrus, & Paulus, & Prophetæ. Puto etiã plurimos fuiſſe ſapientes, & reſpectu virtutis adoratos à Gentilibus, qui non habebant eos tanquam eſſentialiter Deos.

XIX. Inueni etiam apud vetutiſſimos Deum nuncupatum fuiſſe Iouem, ideóque Hebræorum lingua יהוה adhuc nominari, cuiuſmodi Abraham Chaldeus ipſorum pater illos docuit. At Belum patrem Nini primum fuiſſe, cui nomen Iouis (ideſt Dei) tributum eſt: ex quo incepit Idolatria: deinde verò Oſiri Ægyptio: Mox autem filio Aptere Saturni Cretenſis, propter facinora ipſorum ingentia, poſterorum obſeruantiam, & amorem erga eos. At quidem Philoſophi, ſemper hanc Religionem irriſerunt. Cato mirabatur quòd Sacerdotes conſcij ridiculæ Religionis poſt ſacra obuiis inuicem non corriderent, eo quod Populnm tam deceptum apud ſe vidiſſent. Diogenes hecatombam ex pediculis fecit, vt ſi Dea à diuitibus vaccas, à ſe animalcula paupere acciperet. Socrates nolens iurare per Iouem, aliósque per Deos mortuos, iurabat per Canem: cumque impietatis argueretur, reſpondebat, ſe iurare per Canem, Deum Ægyptiorum (quoniam & hunc colebant) quaſi indicans in ſuo ſenſu, ſtultum eſſe habere pro Diis ſtatuas, mortuóſque homines, talémque dignitatem potius poſſe conuenire canibus, qui viui ſunt. Nec eſt vir ſapiens apud veteres, Religionis eorum tenax. Vide Cic. de Nat. Deor.

Nomen Iouis eſſe Ieoua; & quis primus profanauit.

XX. Hinc animaduerte, quàm atrox fuerit Ieroboam impietas, vitulorum aureas ſtatuas colentis. Sed profectò hæc, ſicut alia omnis impietas, ex politica prudentia Machiauellica manauit, ne, videlicet, Populus iret in Ieruſalem ad adorandum verum Deum, ſecundum legem, ac proinde rediret vniuerſum Regnum ad Roboam Regem Ieruſalem, à quo ipſe deſciuerat: nec putauit Deum, qui ſuæ ditioni decem tribus ſubdiderat, poſſe tueri illi Regnum, quemadmodum potuit & dare.

Omnis impietas ex prudentia carnis.

Vidi etiam omnes huiuſmodi impietates introductas eſſe vel fomentatas ab impiis Principibus: vt per eas facerent populum ignorantem, vilem, & ſeruum Deorum viliſſimorum, quò deinde poſſent ipſi facilius in illum dominari. Profectò enim Tyrannide premi ille populus haud poteſt, qui verum adorat Deum viuum: quoniam maganimus, ſublimiſque, & audens, nec iniuriam tolerat

tantam, ſuique abiectionem. Tyranni autem prius eum reddunt vilem per religionem ſtultam, qui proinde derelictus à Deo, & ab illa celſitudine, & fiducia, quam indit, fouetque cultus omnipotentis Dei, tunc in pœnam ſceleris remanet mancipium Tyranni. Poſtmodum verò Tyrannus fit præda extraneorum in ſe aut in poſteris ſuis, ſicuti ex cunctis erudimur hiſtorijs.

XXI. In tertio gradu comperi eos, qui colunt Elementa, quoniam cum hæc ſint corpora ingenitia prima, & in Eccl. 42. viua appellata, ex quibus res naſcuntur omnes, & ipſi dii homines, quibus diuinus tributus eſt honor; quo circa Plato tellurem appellat Deorum omnium parentem; minus malum videtur ſi ipſa vt Dij colantur, ex quibus animalia habent vitam,& corpus, & animam, quàm ſi colantur animalia, quæ illorum miſtura ſunt; præſertim apud eos qui animam, à Deo manare non norunt,ſed ab igne, vel aëre, vel ſtellis. Adeóque minus abſurda hæc ſententia reputata eſt, quod etiam Philoſophi ipſam amplexi ſunt, aut tanquam minus malam ſuſtinuerunt; & Gentes admonuerunt, quòd per Plutonem intelligitur. Terra, per Neptunum Mare, & per Iouem Cælum, aut æther, cuiuſmodi à Virgilio nuncupatur, & per Iunonem Aer,& per Apollinem Sol: & quidem ita melius fuit, vt tolleretur cultus rerum mortuarum. At mox ita applauſum eſt huic ſententiæ apud Romanos, quòd cuiuſlibet rei proprium Deum inuenerunt: vnde fluuios dixere Deos,& Terminum agri, & Forculum,& Pomonam, & Cuninam, à fontibus, hortis, & cuna Infantium: Febrem quoque Tremorem, & Pallorem,& Fortunam Deos vocitarunt,putantes numina inuiſibilia quædam eſſe horum morborum cauſas proprias.

Tertius gradus impietatis.

Varro autem hanc opinionem defendit, quia (inquit) Deus eſt ipſum Totum, Munduſque à Deo animatur, vnde inferebat, ergo res omnis coli poteſt, tanquam membrum Dei,aut ſpiritus,& motus aut actus illius Dei, qui animat vniuerſum. Hæc ſane Theologia minus ſtulta eſt: ſed ſubuerſio eſt indoctis; doctis verò impoſſibilis reperitur. Nam licet Deus vbique ſit rerum, non tamen ineſt tanquã anima in ipſis; tunc enim à corpulentia fatigaretur, ſicuti noſtra Anima. Mundúſque æternus eſſet quod rationes plurimæ explodũt: eſſétque mũdus continens Deũ non contentus. Atqui per Metaphyſicũ examen inueni, Mundum non eſſe coæternũ Deo; nec ſpatium, in quo Mundus inſidet. At in Deo extare ſpatium, & Mundum, non autem Deum in eis; quippe qui vt ſit, eis non indiget. Sublimiter hoc intelligendo. Nec decere facere membrum Dei ſtercus & vrinam, omneſque res viles. ſtultas, ignorantes, blaſphemas, impotentes. Attamen cum hoc ſtat, quod res omnis participet eſſe à Deo variis modis; ipſeque ſit in eis eminenter, non autem tanquam anima, niſi per ſimilitudinem. Hic autem cogitatus longe dignior eſt de Deo altiſſimo, dum nos intelligimus poteſtatem, ſapientiam,

Varronis Theologia. Ex Aug. De Ciuit. lib. 4. cap. 31.

& amorem infinitum, ſicut alibi ſcripſi. Quinimo nec Deus ſit in Chriſto ipſo tanquam anima informans, ſed tanquam eiuſdem perſonans etiam alteram naturam, vt inſtrumentum redemptionis coniunctum.

XXII. Minore tandem reprehenſione dignos deprehendieos, qui adorant Sidera, Cælum, & Solem: quoniam hæ portiones Mundi ſe oſtendunt, à corruptione diſtantes, & pulchritudine viuida, ſimplicique donatæ: ſuntque nobiliores rerum inferiorum cauſæ, & in ſublimi regione degunt continuò beneficientes nobis, lucem effundendo, calorem, & influentias: generando, alterando, omniaque producendo: quas ob res magis mouere poſſunt Gentes ad credendum quòd ſint Dii. Africani multi hac tempeſtate, & in Ægypto antiquitus plurimi hanc opinionem ſectati ſunt; & Plato in Epinom. Similiter aſſerit, conuenientius eſſe Philoſophis colere ſtellas, quàm mortales Deos Nationum.

Hanc ipſe preſſius exanimando ſententiam, inueni non eſſe diuinum cultum Stellis tribuendum. Deus enim præ ſe fert Totum, & Animam in Mundo, ſi eſt aliquid eius: Quapropter ita error eſſet hic, veluti, ſi quis Regem adorare volens, Animam Regis adorare prætermitteret, quia ipſam non videt: ex membris verò adoraret dumtaxat oculos, & aures, & caput, non autem pedes, & crura, & brachia. Nam re vera Sol, Cælum, & Stellæ, ſunt quaſi oculi, & caput & membra Mundi nobiliora: Tellus autem ſicut pedes, & crura, & ſcabellum. Præterea periculoſum eſt iſta colere, quoniam cum ſint formoſæ, & bonæ res, magis alliciunt gentem à cultu veri Dei inuiſibilis ad ſe; vt tandem incurrat ad illam iniquitatem maximam, quàm tribuit Iob colentibus Lunam, & Solem. Nihilominus, quamquam vera eſſet ſententia Philonis, & Origenis, Platonicorumque, (quam Diuus Thomas non includi, nec excludi à doctrina fidei docet, licet Sanctus Hieronymus, & Diuus Auguſtinus dubitent, & Patres multi ita ſentire videantur,) videlicet, Solem & Sidera viua eſſe corpora, & ſentire prorſus longe, magiſque, quàm Animalia; ſenſus enim inexiſtit in Spiritu vitali paſſibili, cognoſcente; oculi autem, nares, aures, nequaquam ſenſus ſunt, ſed foramina, & feneſtræ, per quas intrat obiectum ſenſibile ad Animam ſentientem, vt probant Ambroſius, & Auguſtinus; proptereaque, abſcedente Spiritu, non videt, licet apertus oculus, ſicuti multi apertis dormiunt oculis, nihil tunc videntes, nec auris audit, licet patens; ſed Spiritus qui itaque, reditque, vt Sanctus etiam Auguſtinus adnotauit. Nam & oculum (ait) alterum claudimus cum volumus totum Spiritum in alterum confluere, vt totus per baliſtæ Dioptram conſpiciat? vnde ex Auguſtini, & Ambroſii, & Gregorii Nyſſeni ſententia, perperam Ariſtoteles docuit potentiam informatiuam oculi, aliorumque organorum, videre, ſentireque. Spiritus enim

hoc munus obit, vt qui intermanet, quaſi habitator domus, coniunctus tamen ſubſtantialiter, non vt forma Domus ſicut probat S. Ambr. in libro de Iſaac, & in lib. de Noe, & cum eo ſæpè S. Aug. quanquam Anima intellectiua informet vtrumque, ſicut lux aerem, & nubem, non tamen vt forma dependens à materia aeris & nubis: ſed oculus non videt, dum Spiritus recedit ad dormiendum, vel cogitandum, vel audiendum. Igitur poſito, vt aiunt Stellas eſſe totas Spiritum tenuem, (nam propterea putant Solem vocari Spiritum, Eccleſiaſt. 1.) & non videre per feneſtram ſicut nos, ſed in propatulo, & ſe radiis tangere, & motus audire mutuos, & harmoniam edere: vnde conſequens eſt, ſenſu exquiſitiſſimo, vt Platonici ratiocinantur, præditas eſſe: nequaquam tamen adorandæ eſſent, ſicuti neque Animalia, ſentiente quæ viuunt Anima. At neque etiam ſi intellectuali Anima eſſent Animata, vt Plato, Origenes, & Philo volunt, & Ariſtoteles; & non diſcrepat Diuus Thomas in 2. cont. Gét. cap. 70. & Caietan. ſuper pſal. 135. vbi dicitur. *Fecit Cælos in Intellectu*, id eſt (ait) intellectuales. Qua de re in Iob. Deus dicit, *Cum me laudarent Aſtra matutina, & iubilarent omnes filii Dei*; & Debbora, & Abacuc, & Baruc videntur confirmare. Hæc, inquam, ſi vera eſſent, quod non decerno, non propterea colendi eſſent Cæli diuino cultu, ſicut nec Angeli, cum creaturæ ſint. Imaginabitur quis eſſe Stellas ſtatuas Dei viuas, totumque Cælum ſedem Dei, & ſtatuam appellari poſſe; ſic & Mundum? ideoque dignum eſſe conſideratione, laude, & reuerentia in gloriam Conditoris, quem manifeſtant. Et Plato idem ſentit, quando appellat Mundum, & Solem filium ſummi Boni, Stellaſque Dei ſtatuas. Verum Diuus Auguſtinus dubitat, num Animæ Stellarum *pertineant ad ſocietatem noſtram, & Angelorum*, vt dicit Enchiridion 58. & Diuus Thomas 2. cont. Gent. cap. 70. At Caiet. putat hoc eſſe placitum Eccleſiæ, nec amplius dubitandum, quoniam in præfatione Miſſæ canit: quod *Deum laudant Angeli, adorant Dominationes, tremunt Poteſtates: Cæli, Cælorumque Virtutes, ac beata Seraphim &c. inceſſabili voce proclamant cum quibus & noſtras voces, vt admitti iubeas deprecamur.* Qua in re non modo ordines Angelorum, ſed Cælos ipſos, & Cælorum virtutes, Deum laudare, ſicut res animatas, & Animas, ipſi videtur, Eccleſiam velle, iuxtà illud Iob. *Cum me laudarent Aſtra matutina, & iubilarent omnes filii Dei &c.* Hæc cum cogitaſſem dubitabam, an Cæleſtia ſint colenda: & tamen concluſi, quoniam hæc ſunt incerta, & non probata mihi, & alium ſenſum in proſopopeia poſſunt habere, quod etiam ſi eſſent animata Anima intellectuali non informante, ſed ſolum adſiſtente, & mouente, vt explicat Sanctus Thomas in quæſt. 70. 1. par. conciliando Baſilium, Damaſcenumque cum Origine, & Hieron. Platonizantibus. Igitur concluſi, non eſſe colenda, nec quidpiam ſciri certi, an ſint animata:

Etiam ſi animalia colerentur, celi non debent Sidera.

Deb. Iud. 5.
Hab. 3.
Bar. 3. dicit Stellæ dederunt lumen in cuſtodiis ſuis: lætatæ ſunt, & vocatæ ſunt, dixerunt, Adſumus, & luxerunt cum iucunditate ei, qui fecit illas.

Teleſius enim probat nec aſſiſtentes, nec informantes Cælis ineſſe Animas intellectuales, licet falli poſſit: Nihilominus propter populi inconſtantem ſtultitiam, & dogmatis incertitudinem, cùm à Deo non ſit reuelatum expreſsè, ſubticetur. Quin non minori ſapientia, ac magnanimitate adoratur Deus in ſe ipſo, quàm in his ſtatuis, imaginibuſque eius viuis: ex quibus poſtmodum elabi poſſumus ad cultum ſtatuarum inferiorem, vt Ægyptiis euenit. Quamobrem Moyſes, ipſis obſiſtens, cultum illum totum penitus ſuo prohibuit Populo, quod & conſilio Dei factum eſt.

Quintus gradus Gentiliſmi.

XXIII. Alias percurrens leges, in illis erroris inueni minus, qui Deitatem colunt incorpoream. Sed quoniam vident in Mundo contrarietatem, & bonum, & malum, quæ ab eodem procedere non poſſunt; duos ponunt Deos, alterum Cæli, alterum Terræ, vt Manichæi olim, ac hodie Tartari apud Sarmacandam, & Balduc, qui colunt Deum Cæli, à quo bona Animi & Cæleſtia petunt, & Deum Terræ, à quo bona corporis & terreſtria. Manichæus aſſerit Deum malum feciſſe legem Moyſis, & malum, & tenebras: Bonum verò legem Chriſti, & bonum & lucem; Et Simon Magus alium præficit noſtro Deo. Chinenſes pariter colunt Dæmones pro bonis terreſtribus impetrandis, & ne ſibi malefaciant: & in priſcis ſæculis apud Nationes vſurparunt ſibi nomen Deorum inferorum, & cultum; Et in Braſile, & Iapone inuenitur idem penè cultus erga eos: & Porphyrius loquitur de Diis bonis & malis, & Platonici omnes. Triſmegiſtus admiratur hominis præſtantiam, qui ſtatuas animatas facit, & Deos, reſponſaque accepit ab eis. Hi oracula dedere, & quod placuit eis, fecere, vbi Chriſti lex ſeminata non fuit. Vnde Plutar. de ſilentio oraculorum cauſas rimatur inualidas & inanes: quas Chryſoſt. veras in Chriſto deprehendit, vt & oracula noui orbis, vbi Chriſtus annunciatus non erat, nos docere non ceſſant.

Hiſtoria veri experimenti, quod Dæmones, & Angeli ſint, &c. Plin. lib. 27.

Equidem Examine preſſo hanc ſcientiam ventilaui, admiratus quomodo Dæmones appareant multis, aliquibus verò minimè, quos ſcio perambulaſſe per loca tenebroſa, & ſtudioſa crura indagaſſe & quomodo Nero plurimorum Magnorum opera vſus, vt videret eos, quod maximè capiebat, non potuit quidem vnum, vt Plinius refert. Ariſtot. verò irridet aſſertores Angelorum, & Dæmonum; ſed Deum ponit Animam primæ ſpheræ, & tot Angelos motores, quot ſunt ſpheræ. Inferiora verò nil ab eis gubernari, niſi ex conſequenti. Quin in libro de Mundo; *Si Deus curat*, ait, *inferiora, non indiget miniſtris, vt Rex Perſarum: quoniam Deus poteſt vbique & per ſe operatur omnia ſufficienter. Miniſtri verò indicium ſunt imbecillitatis.* Sic deprehẽdi Peripateticos ferè omnes negare Dæmones eſſe: & quidã Ant. Mirand. qui ſcripſit de euerſione Monomachię, irridet Angelos, Dæmones miracula, & Deos; ſed cum Ariſtotele ſentit, quem putat non poſſe errare: & ſoluere conatur

prorſus

prorſus argumenta contraria, & in fine ponit tanquam commiſſuram, quòd credit in Theologia aliter, vt Chriſtianus; palam oſtendens, ſe nihil credere in Chriſtum, niſi propter timorem tribunalium; Ariſtotelique erranti, tanquam Deo, inhærere, ſicut Auerrois. Multi quoque præſentis ſæculi Scriptores in hoc errore verſantur. Quapropter ipſe magno arſi deſiderio expetiundæ huius veritatis: quod tandè nō ſine Dei prouidentia, ex eo malo operante mihi bonū, aſſecutus ſum. Aſtrologus quidam ingenuæ probitatis, Aſtrologica ſuperſtitione Haly Abenragel curioſè prouocatus, nondùm expertus doctrinā ſanctorū quod in omnibus vanis obſeruationibus ſeſe ingerit dæmon: ex geneſi cuiuſdam iuuenis idiotæ argumentatus illi appariturus intellectus abſtractos, quamuis id nec ipſe crederet, experiundi gratia quod Plin. & Ariſt. contra dogma Chriſtianum falſum eſſe docent: inſtruxit iuuenem quomodo inuocaret Angelos ſiderum, quos peripatetici ſolum extare concedunt: ad nos autem non deſcendere. Tunc iuuenis cæpit mirifica videre, & reſponſa accepit Aſtrologus per illum de rebus grauiſſimis, & qui apparebat ei Spiritus, ſimulabat ſe eſſe Angelum, & aliquando eſſe Lunam, aliquando ſolem, aliquando Deum. Sub his enim, & aliis formis apparebat inter ſomnum, & vigiliam. Veritates plurimas annunciabat. Multique apparuerunt; ſed paulatim ad magis falſa pertrahere conati ſunt idiotam adoleſcentem; ſcilicet non extare inferos: & animas migrare de corpore in corpus, etiam brutorum, & plantarum; vt Pythagoras fortè credidit & quidam Phariſei. Nec liberum arbitrium eſſe in homine. Oracula dederunt futurorum euentuum, & aliqua ſic contigerunt. Dixerunt, non extare Diabolos in Mundo, ſed omnes eſſe Angelos, magis, minusque bonos, ſapientesque magis, & minus. Et Gentilibus reſpondiſſe per amphibologiam eos, qui minori pollent ſapientia. Tandem amicus ſigna petit, ſicut Gedeon, per iuuenem. Pollicitus eſt qui apparebat: ſed exinde dolis vſus eſt incredibilibus, quò curioſum virum Aſtrologum dubitantem, & meliora conſulentem, ab illo miſero iuuene ſepararet. Quem deindè ſeparatum, vt libuit, deceperunt, & ad violentam necem pertraxerunt. Tunc alium virum præſtolantem promiſſa ante caſum iuuenis, ærumnæ atrociſſimæ ad maiorem experientiam tenuerunt diù, donec propriis viſionibus agnouit, quæ vix vnquam intellexiſſet, quamuis viri ſancti & philoſophi multi hæc aſſerant. Alloquuntur, inquit, inter ſomnum, & vigiliam, vnica voce, præſertim, cum quid mali paſſurus eſt. Hæc cum ille mihi, quem nec deceptum, nec me decepiſſe credo, communicauit, cognoui vera eſſe, quæ narrantur de Dæmone Socratis, & Genio Bruti; & hinc certus ergo experimentis omninò ſum extare Diabolos peruerſæ voluntatis: ſic etiam bonos Angelos. Et antiquos Gentiles ab illis nequam deceptos fuiſſe. Non

quidem facere poſſunt quidquid rogantur, ideò dixerunt decepto iuueni, omnes Deos fato ſubiacere; ipſum quoque Iouem. Sic enim ipſum introduxit Ouidius, & Homerus. Itaque deceperunt Nationes omnes, quæ plures colunt Deos, & veluti homines pro Deis ſeſe haberi faciunt per ſuperbiam, vel quià putant non extare Deum: ſic faciunt Dæmones. Vndè percepi ego, eos nihil poſſe miraculoſum facere, niſi vtendo naturalium rerum viribus, & applicationibus. Et deceptos fuiſſe ab eis Magos imperitos, & mulierculas ſæpius. Et quò liberius quiſque peccet, negant infernum; Et quò clàm ſit, eos ibi cruciari: vtque corporibus intermaneant humanis, tranſinigrationem fingunt Animarum. Et Cacodæmones decipere amplius ſatagentes, Aſtrologo per iuuenem interroganti de multis, dixerunt, quòd ipſe ſcripſiſſet rectè de libero arbitrio; ſed rectius Caluinum (vtique ad illorum gratiam;) vnde de S. Auguſtino, & Chryſoſtomo ſimul interroganti an benè ſcripſerint de libero arbitrio, non reſponderunt. Et quoniam ego ſemper peſſimè ſenſi, & ſcripſi de Caluino, ex hac certa relatione, agnoui Caluinum eſſe Diabolorum inſtrumentum, quoniam magno illis eſt vſui: cum ſcribat Deum impellere ſic ad malum, vt ad bonum, homines, tanquam inſtrumenta, & ſi ſpontanea, non libera; quibus repleat Infernum, & Paradiſum. Vndè per ipſum ſequitur, quòd Deus ſit peruerſior Diabolo; aut quòd peccatum non ſit peccatum; vt dicunt Libertini. Quod per Philoſophiam examinatum, ſtultitia deprehenditur impia. Non enim differentia eſſet inter ſceleſtum, & ſanctum: & inter ſapientem, & ignarum: & Cęſar, & Moyſes, & Melchiſedech pares eſſent Paraſiro, & Circularori cuiuis: imò inferiores. Circulatores enim delitiis fiuuntur magis. Prætereà manifeſta eſt differentia inter vitium, & virtutem; omnemque actum, qui nos deſtruit, aut Rempublicam, aut eius partes, vel ad deſtructionem diſponit, peccatum eſſe contra nos, aut contra Rempublicam. Qui autem conſeruat, meritum, iuſtitiamque. Hoſce, negantes peccatum, quilibet verberare deberet duriter; & eis vindictam negare: quoniam vindicare non debent id, quod non eſt malum, & culpa. Oracula Græcorum, & Ægyptiorum, & Perſarum, & omnium Gentium, extare Diabolos manifeſtant vbique Terrarum. Nec ſi Pythia aliquando doloſè mentita eſt, non ſint qui reſpondent ea quæ nemo ſcire poſſet. Porphyrius prætereà, & Plutarchus, & Scriptores multi, Dæmones, & Angelos extare norunt; & qui afflantur Dæmone, idem conuincunt. Reſponſa etiam à Diabolis in corporibus obſeſſis femellarum idiotarum, loquentibus Latinè, Hebraicè, aliiſque linguis, indicant extare Diabolos, quod doctus L. Ananias curioſiſſimè expertus eſt, & Philippus Columna Dux, & Magnus Regni Neapolitani Comeſtabilis,

Ex his noſce quantopere curioſitates ſuperſtitioſæ & Ariſtotelicæ damnandæ opiniones.

prudentia, & probitate clarus, teſtatur, quòd ſe pręſente exiens expulſus Dęmon, lampadem longe diſtantem extinxit iuſſu Exorciſtæ, & Patauii cum ibi morarer, pulſauit campanam: & multa huiuſmodi ſatis probant dubitantibus, extare Dęmones. Item Paulus Grillandus. Bar. Spina, Amb. Vignates, Volfangus, & alii multi Inquiſitores publicis libris experimenta innumera coaceruauerunt, vt qui hoc negant, hiſtorias & teſtes, contra naturæ ius negare conuincantur. Nec enim quia in multis atrabilioſis ægritudo eſt ſimilis demonoplexiæ, non datur dęmonoplexia. quæ tot ſignis mirificis, atræ bili nullo pacto congruentibus, comprobatur, & tandem ſi vis, ô Macchiauelliſta experimenta certa, vade ad S. Antoninum Surrentinum: qui reſpondet Oraculis, ſoluit ligatos ad columnam; fugat Dęmones, cogitque fateri mirifica, & quidquid poſtulas.

Quapropter ego experimentis iactis argumentatus ſum efficaciſſimè, quod non ſit Deus verus & primus alius, niſi vnus, ſed Dæmones vſurpando diuinitatem introduxere pluralitatem. Et in ſuperioribus iam ſentire profeſſus ſum, cælum terramque à conſimilibus poteſtatibus actiuis conſtituta eſſe, ideſt à calore, & frigore, ambobus actiuis, corporeitate concretis, diffuſiuis, proſentientibus : & contrarietatem ſuboriri inter ſimilia propter amorem eiuſdem boni inſufficientis vtriſque : Vnde Rex Regi contrarius, non Dauo : ergo conueniunt in aliquo. Ergo extat cauſa eis communis, à qua conſimilitudinem habent, dependentque. Ergo Cælum, & Terra ab vno Deo. Et mox dixi, non poſſe Mundum ex contrariis compoſitum ſubſiſtere abſque vna principe cauſa, colligante contraria, ipſorumque pugnam temerariam ad productionem rerum artificioſè ordinante.

Argum. ex hiſtoria prædicta.
Et Reſp. ad Manicheos, & Catainos

Nec propter impotentiam Dei, ſed propter ordinem extant Angeli, & Dæmones. Si enim Ariſtotelis Ratio valeret, neque Angelos oporteret ponere, quos ipſe ponit Motores ſpherarum; ſufficeret namque Deus mouere omnes abſque miniſtris : nec opus eſſet Sole in Mundo; Deus enim poteſt per ſe omnia colluſtrare : ſic etiam calor tollendus eſſet, omneſque cauſæ. Ergo conueniunt maieſtati, non indigentiæ. Aſſerendum ergo eſt, quod totus expertus eſt Mundus, extare Angelos, & Diabolos, variis muneribus à Deo deſtinatos, & Sadducæos multum erraſſe in hoc. Deumque eſſe cauſam bonorum cæleſtium, & terreſtrium, cum Mundus ſit vnus, vnumque modò Principem admittit Quin videmus Cælum influere Terræ virtutes parturiendi bona terreſtria, & vtrumque colligatum eſſe ſub gubernatione vna, ergo ſunt ab vno.

Reſp. ad Ariſt. & Sadducæos.

XXIV. Si ita non eſſet, lex Chriſti etiam à Diabolo eſſet' quoniam in terra Deus malus ſolus exercet dominatum. Quod

ſi ais; Deum bonum in terra per Chriſtum occupaſſe partem Regni contra malum: condemnas te ipſum, ô Manichæe. Chriſtus enim allegat ſententias multas ſcripturæ Moſaycæ, tanquam diuinæ, & dicit Moyſen de ipſo ſcripſiſſe; & in Prophetis fuit promiſſus. Ergo eſt idem Deus. Item idem Deus, qui Moyſi comparuit, allegatur à Chriſto. Quòd ſi putas Euangelia deprauata eſſe, deprauatus es tu. Non enim bonus Deus, paſſus eſt malum in ſcriptura ſua, vt & tu decernis; ſed de his alibi.

Magnopere deinde animum meum vellicabat, quòd Moyſes non loquutus eſt de creatione Angelorum, & Dæmonum; propterea que Sadducei eos eſſe negant, & Iulianus Moyſen incuſat; Platonique poſtponit: quia eorum Creationem docuit in Timæo, Moſes verò tacuit. Id etiam maxime exagitauit me, quod Moyſes expreſsè nuſquam promittit Paradiſum, & Infernum poſt mortem, ſed tantummodo bona, & mala temporalia; ſed nec Prophetæ id tam apertè promiſerunt, vt animis curioſis omnibus ſatisfieri queat. S. Auguſtinus accipit ſermonem eius myſticè, vt, cum dixit, *Fiat lux*, intelligatur natura Angelica; ſed hoc non ſatisfacit, quoniam dogmata fundantur in ſenſu litterali: ideo Hieron. dicit, à Moyſe præſupponi creationem Angelorum multis ante ſæculis; ſic Baſilius, Nazianzenus, Damaſcenus, Chryſoſtomus, Caſſianus, & Origenes, & Græci omnes, & Ambroſius, Hylarius, & alij, quos D. Thom. Canoni decretalium conciliat. Sed hoc nihil ad præſentem cauſam. Sed palam deinde Moyſes meminit Angelorum, & Dæmonum in ſerpente, qui decepit Euam: & de Angelis qui apparuerunt Abrahæ, & Lots: & in Iob de Satan, & & de Angelis ſæpe loquitur. Hunc autem librum Moyſes ſcripſit. Ergò hoc ſilentium non debet ſuadere, quòd non ſint.

XXV. Quòd verò aiunt: Propterea non promiſiſſe bona, aut mala poſt mortem, quod populus rudis erat, & puerilis, qui malis boniſque præſentibus tantum in officio detinetur, non ſatisfacit Politico. Nam Salomon in Sap. vocat *Populum ſine querela, Sanctum & Sapientem*, aliis comparatum populis. Nihilominus Chaldei credebant Infernum, & Paradiſum; & Plato, & Pythagoras, & Græci omnes, & Romani: & Saluſtius refert, Catonem exprobaſſe Cæſari hæreſim, quòd nimirum non crederet Inferos extare. Quapropter dixi adhuc inquirens; ſi omnes Nationes rudiores hanc fidem habebant, debebat ſaltem, niſi alia ſubeſt ratio, Moyſes inter, vel poſt præmia, & pœnas temporales, addere ſemel æternas, quæ vim maiorem habent ad mouendum animum, eoque magis iunctæ temporalibus. Alij cogitare poſſent Eſdram inſtauraſſe perditas Scripturas, idcircò diminutas eſſe, & mancas. Sed ego comperio Eſdram commemorare pœnas, & præmia poſt mortem, & loca mortuorum, & reſurrectionem mirificè in lib. 4. Quod autem eius ſit, alibi declarauimus.

Idcircò cogitaui, veram eſſe doctrinam illam, quòd tunc vſque Cæli Ianua aperta non erat. Et, quia Deus facit opera ſua ordinatim, & oportunè, ſpectabat ad Chriſtum ea aperire: & huius veritatis notitiam expreſsè reuelare; quam Moyſes myſterio deſeruiens non explicauit tam manifeſtè, vt relinqueret Chriſto munus proprium: præterquam quòd id erat alias tam notum, vt non indigeret expreſſiori reuelatione protunc. Nam quia ante Chriſti aduentum deponebantur Animæ in Lymbo; dicebat Iacob, & Iob, *Deſcendam ad inferos.* Et quoniam aliæ Nationes doctrinam de peccato originali ignorabant, putauere beatitudinem eſſe apud Inferos, & in campis Eliſeis, qui eſt Sinus Abrahæ: Infælicitatem verò in Inferiori Tartaro; quoniam Abraham cæterique Sancti Patres, & Heroes eo in loco detinebantur. Item Ezechiel loquitur de lacu in quem deſcenderunt Rex Tyri, Rex Ægypti, & alij poſt mortem, & & ſermones inter eos narrat. ſimiliter Zach. de vinctis in lacu. Et huius arcani publica, vt puto, reuelatio erat in Mundo, deriuata etiam ad Poëtas, & leges Gentium. Vnde Iob, cuius librum à Moyſe ſcriptum credimus, loquitur de Inferis, & de fluuio Cocito, de reſurrectione mortuorum: ſic Sapientia, & Eccleſiaſticus palam. Prophetæ autem myſticè, ſed in lib Regum hiſtoricè. Vnde & Phariſeorum, & Eſſenorum ſecta hanc fidem indubitanter confitebantur. Chriſtus autem multos Prophetarum locos, id docentes, exponit. Attamen quoniam ab antiquo fides Gentium omnium erat de Paradiſo, & Inferno, & Purgatorio, ſicuti Socrates, Plato, Pythagoras, Virgilius, Homerus, aliique teſtantur: At non omnibus aduentus Meſſiæ notus erat: vel ignotum erat, quòd ad ipſum pertinebat primum eſſe, qui in Cælum aſcenderet; Idcircò ſcripſerunt, Heroes quoſdam, non in Campos Eliſeos, ſed in Cælum, extemplò fuiſſe aſſumptos, vt Romulum, Cæſarem, perſimiléſque. Hæc autem myſteria velauit Moyſes in lege, quia tempus non dum erat: at in Iob clarè docuit, & ſimul Animæ immortalitatem; quam falsò putant ab ipſo negatam Manichæi, & Sadducæi: addiditque corporum reſurrectionem.

Nec exiſtimandum eſt, Diabolum eſſe cauſam per ſe, à Deo non dependentem, & plura Regna poſſidentem, & potentem ſuper nos plus, quam Deus. Nam & ſi Homines cunctos ſub ditione ſua haberet, nihil ſunt cōparati Angelorum multitudini. Porrò aſſerendum eſt, Diabolum eſſe carnificem, & lictorem Iuſtitiæ Dei; non autem competitorem, vt vulgus opinatur. Cum enim Deus reos punire deberet, idque per ſe nollet, cum ſit procliuior ad miſerandum, quam ad puniendum, nec à bono in quantum bonus, ſed in quantum iuſtus punitio ſit, quoniam optimus eſt, ac ſuauiſſimus; ideo hoc munus Dæmonio demandauit peruerſo; in quo relucet Dei poteſtas in modum punitiuum, vtens etiam in bonum peruer- Reſp. ad argum. cur Diabolus plura poſſidet quam Deus.

ſitate exequutoris.

Diabolus autem hoc munere gaudet. & qui ſecum torquentur, blaſphemant Deum ſecundum qualitatem, quam ipſi affigunt in imaginatione ſua; non ſecundum quod in ſe eſt. Hæc autem eſt cælicolis comedia; & ſicut qui ſibi ſcabiem, & alopeciam ſcalpiunt vnguibus, aliquam capiunt ex hoc voluptatem falſam, & ſibi plus malefaciunt ſcalpendo: ſic Diaboli, ac Damnati *metaphoricè* gaudent malefactis, & pruritu quodam perfuſi, maledicentia quaſi perfruuntur. Hoc autem in eis pœnam adauget, magno, & vero, cum gaudio Beatorum.

Religionis dogmata etiam politicè neceſſaria.

Et profectò hæc crudelitas Reip. neceſſaria eſt ad reprimenda vitia, & fouendas virtutes, clàm, & palàm. Etenim veluti mendacium impedit bona particularia, & communia in politia, homines deprauando, nec ſubſiſtentiam habet, neque poteſt ſuper mendacio Reſp. vlla fundari, aut ſtabiliri: ſic è contrà veritas palàm, & clàm prodeſt, facit homines probos; & ad omnia vtilis eſt, & in omni euentu ſubſiſtit periculis, probationibúſque cunctis.

Item ex Dei Iuſtitia.

Item Iuſtitia Dei deficiens mutiláque foret, ſi pios morientes pro Dei defenſione, Rationiſque, & virtutis, non manerent præmia in alio ſæculo: Neque impios, in hoc gaudentes, & præualentes, pœnæ. Fama enim non eſſet ipſorum præmium, cum ſit illis prorſus extinctis ignotum. Multi autem nulla relicta fama, ſanctam obiere mortem. Achilles autem, & fabuloſi homines, qui nec in Mundo extiterunt, aut ſceleſtiſſimi fuerunt, fama glorioſa diuturnáque donati ſunt.

Dogma de præmiis pœnisque poſt mortem non eſſe Legislatorum aſtutiam.

XXVI. Nec profectò hæc fides Legislatorum aſtutiæ, vt putat Auer. tribuenda eſt; qui vt Varro ſcribit, quò leges ipſorum obſeruarentur, ſuadebant timorem, & ſpem pœnarum, & præmiorum poſt mortem: ſeque ipſos Deos faciebant, ſuáque corpora occultari poſt obitum prouidebant: & cum Deo ſe loqui, & leges accipere ab eo ſimulabant, ſicut de Romulo, & Numa, & Minoe, & Pythagora, & Mahometto, & Zamalxi legimus. Nam hæc credulitas Inferni, & Paradiſi, & Purgatorij, conformis eſt Iuſtitiæ Dei, & voluntati bonorum; & ſtabilita eſt miraculis, martyrio, & viſione. Credulitas autem Deorum falſorum odioſa eſt Philoſophis, iuſtitiæ; voluntati, & iudicio piorum, & ſapientum, politicæ vitæ, quæ per illam vileſcit, & ſcinditur, vt dictum eſt. Non ergo pari paſſu incedit fides de Paradiſo, & Inferno, cum fide de Diis.

Plato in lib. de vote, Tim. in Pym. Cic. de legib.

XXVII. Itemque veritas iam patefacta eſt contra falſos Deos: & ſemper creſcit in fauorem alterius ſæculi. Tot autem falſitates profuſæ; vt cognoſcamus neceſſitatem aduentus Dei in terram, prophetari vſque à tempore Enoch. Socrates quoque, & Plato, &

Cicero præſtolabantur quendam inſtauratorem diuini cultus; & omnes nationes; vt per Sybillas innoteſcit.

Reſp ad argumentum, quod Chriſtus vere nos liberauit.

XXVIII. Nunc ad eos ſermonem dirigo, qui dicunt Chriſtum non liberaſſe nos à Diabolo. An non vides olim orbem totum coluiſſe Diabolos, hodie verò neque Mahomettanos agnoſcere, niſi vnum Deum? Gentes autem omnes, paulatim ad fidem Chriſti reducuntur. Et ignorantia alterius ſæculi ſublata eſt. Et differentiæ inter peccatum & non peccatum; poſituſque eſt in terra modus, & vſus vincendi Diabolos ſancta doctrinâ, non contentioſa (qui corrumpunt eam, illis væ) & patientia, & probitate, conteruntur arma; & Imperium Romanum euerſum eſt, & Idola eius; poſitúmque eſt Romæ Solium Chriſti ab idiotis Piſcatoribus mirabiliter: totúſque Mundus paulatim fermentatur, vt Chriſtus prædixit. Conueniebat Deo opera ſua facere non per vim. Qui ergo ſaluatur propria voluntate, à Deo id habet, & ſaluatur per gratiam Dei indeficientem. Qui lucem renuit auxiliúmque, propria cadit prauitate. Chriſtus lucem miram dedit, & legem immaculatam omni loco, & tempori conuenientem. Et quidquid pollicitus eſt, factum eſt, & fit. Et quamquam nos iacturam multam fecerimus in probitate, & fide, quam docuit; ipſe quoque & id prædixit, vt mox patebit. Quidquid autem poſſidet Diabolus, non eſt ſuum, ſed depoſitum diuinæ Iuſtitiæ.

Nunc libra omnes Mundi Religiones cum iſta, & videbis tantum diſtare eas ab iſta, quantum Auricalcum ab Auro: quod impius Boccaccius non conſiderauit, nec qui de tribus impoſtoribus ſcripſit.

APPENDIX.

De cauſa mali, ex Metaphyſ.

Omnium veritatum examinatoribus origo mali pernoſcenda eſt. Quoniam enim ignorabatur tot malorum, quæ in Mundo ſunt, origo, & cauſa, alij negarunt Deum eſſe, putantes impoſſibile, & inconueniens, ſi Deus eſt ſummum Bonum, fieri, vel permitti tantum in orbe malorum, vt Epicurus, & Democritus. Alij negarunt prouidentiam Dei in rebus inferioribus, vt Ariſt. & Auer. Alij poſuere Deos duos, vt Manichæus, & Symon Magus. Alij plures, quibus varia mala, & contrarietatem, & bona tribuerunt; Alij omnem tranſcendentes impietatem aſſeruerunt, eumdem Deũ efficere mala, & bona, & eſſe in nobis cauſam efficacem, ita ad

Omnes errores Politici, & Theologici ex hoc quod cauſa mali ignoratur.

peccandum, vt ad bene agendum; nos autem libertate bene vel male operandi priuarunt, vti Lutherus, & Caluinus, ab Alcorano edocti. Quos Cicero cum ſuis Stoicis religioſitate præcellit. Dum enim ſoluere argumentum non poſſet; vnde nam malum oriatur, ſtatuit potius negandam eſſe prouidentiam in his, quæ pertinent ad arbitrium hominis, quàm Deo peccatum imponere, & libertatem humanam negare, omnibus manifeſtam ſenſibus; vt patet in lib. de Diuin. licet alibi vtrúmque aſſerat. Damaſc. etiam eximit liberos actus à prouidentia, ſed determinatiua neceſſario, vt exponit D. Thom. 3. contr. Gent. Alij vero negarunt extare malum, omniáque poſuere indifferentia; excepto vitio, vt Stoici. At Libertini recentiores conſiderantes ex doctrina Caluini ſui Deum eſſe cauſam mali, dixerunt Deum facere quidem malum, ſed malum non eſſe reuera aliquod, neque peccatum, quandoquidem à Deo fit. Et hi minus impietatis redolent, quam Caluinus: excuſantes Deum. Alij putarunt mala euenire propter peccatum ante corporationem Animarum commiſſum, vt Origenes, dum quærit excuſare Deum, & Manichæis reſpondere.

Has cunctas examine preſſo per Metaph. diſcuſſi opiniones; & vidi, non extare malum vllum niſi peccatum, & vitium: Calamitates verò & mortes, & generationes, & dolores, & corruptiones, poſſe in malum, & in bonum reuerti, prout ea capeſſimus, & vtimur bene, vel male, vt Stoici aſſerunt. Et quia non poteſt in Mundi partibus non eſſe diſtinctio, neque productio rerum variarum, niſi adſit contrarietas elementorum: Ex contrarietate autem illa deriuantur, quæ mala putamus: ideò non poſſe non eſſe malum, ſtante huiuſmodi ordine. Sed verò contrarietatem eſſe, vt ſic bonam, & duraturam, donec rationabile eſt apud Deum. Deinde vidi vitia, & peccata moralia carere eſſentia, & eſſe deficientias, & Deum concurrere ad quodcumque eſſe, & actionem quamcunque; quoniam eſt diffuſio eſſe. Non autem ſic ad non eſſe, & ad paſſionem, & ad mortem, & corruptionem, quæ ſunt defectus Eſſe; niſi permittēdo corruptionem & mortem, & paſſionem, quatenus, & dum, concurrit efficienter ad generationem, & vitam, & actionem, quæ ad illa conſequuntur, & in illis includuntur. Quinetiam calor dum occidit frigus, aliud nihil facit, quàm calefacere materiam, in qua ineſt frigus. Ergo actionem, quæ eſt calefacere, facit per ſe: at per accidens ſequitur paſſio, & mors frigoris; quæ non à calore emanat, ſed à Nonente, & eo quod frigus non eſt calor; vnde fit, vt ſecum permanere non poſſit; ſic enim eſſe, & non eſſe manerent ſimul.

Hinc planè comperi, Deum non cōcurrere ad malum, niſi permiſſiuè, ſi permiſſio cadat ſuper voluntatē, faciendi quidquid libet, non ſuper peccatum: & malū non habere cauſam agentem, ſed ſolùmodo defi-

do deficientem: peccatum, verò eſſe nihil, id eſt defectum boni maioris, & abuſum ipſius boni. Quia nos, amplectimur minus bonum, & apparens, ipſúmque anteponimus maiori bono, & vero contra Regulam Dei & Naturæ; Et quatenus eſt actus, & motus ad bonum, non eſſe peccatum, ſed entitatem: quatenus verò eſt defectus, & tendentia ad ipſum minus quod eſt in illo bono, peccatum eſſe, & annihilationem partim peccantis. Et formaliter (vt aiunt) eſſe nihil, materialiter ens. Hoc autem accidit nobis ex defectu potentiæ, vel ſapientiæ, vel voluntatis; ſed non imputari in peccatum, niſi ex defectu voluntatis, quia ipſa præſupponit poſſe, & ſcire. Et tunc ſolum completè peruerſa eſt voluntas, cum poteſt, & ſcit melius eligere, & melius facere, & nihilominus eligit peius; vel minus bonum. Malum enim quà malum eligi non poteſt, necà Creatore, nec à Creaturis.

Non ergo exiſtit dualitas Deorum; Sed Ens, & Non Ens ſunt proprincipia Metaphyſica: Et qui adhæret Non Enti peccat, id eſt, bono, quod minoritatem habet: & Non Ens ſapit, comparatum illi, quod Deus tibi, tanquam melius proponit. Non Enti enim in quantum Non Ens inhærere animo non poſſumus, niſi ei ſubſternatur aliquod Ens. Vnde priuationem vocat malum D. Thomas, & Dion. non malè. Ergo furari, & mæchari, phyſicè bona ſunt apparentia parua: Non Entis participia: modicum afferentia fructum, & ſatisfactionem falſam, vilem, & exiguam, & breuem. Deinde, verò trahunt, ſecum commiſtum malum, pœnitentia plenum nimis. Fallaciæ autem noſtræ, ac deceptionis, cauſa eſt confuſio mali cum bono. Si enim ſeparari poſſent, peccatum committi non poſſet. Vllum malum enim per ſe diligi non poteſt; neque odio haberi bonum. Sed per accidens, quia commiſta ſunt, dum complectimur minus bonum, quo cum ineſt maius malum, peccamus, contrà Deum, & naturam, qui oſtendunt, iubentque aliud bonum verum, maiúſque. Amplectentes autem illud malum, quod ſecum affert multum bonum, vt medicinas, pœnitentias, & labores, meremur, vt palam eſt in omni arte. Malum autem eſſentialiter non extat, niſi reſpectu particularis Entis, vt dictum eſt.

Hinc innoteſcit qualiter Deus concurrit ad peccatum, in quantũ habet exiſtentiam, & bonitatem ſubſtratam; ſic ad peccatum naturæ, vt ad peccatum motis. Non autem concurrit, quatenus caret exiſtentia, & bonitate vera; Eſtque ordinis rationalis defectus.

Deinde conſideraui contra Tartaros ſtultum eſſe arbitrari, quòd bona terrena non dependeant à Cælo, cum videamus à Sole, & Stellis, Terram immutantibus, cuncta Entia noſtra produci. Ergo idem Deus eſt vtriuſque Elementi. Diabolus autem non eſt

Dominus, ſed lictor miſer; tentatque nos ad faciendum malum, quoniam ipſe malus eſt, non natura, quoniam à Deo bono creatus eſt, ſed voluntate peruerſa: gaudétque ſimiles habere. Hoc autem in nobis ipſis experimur, cum ſæpè poſſumus, & ſcimus benefacere,& tamen potius eligimus malefacere. Autuma ergo idem eueniſſe Diabolo; Deúmque permiſiſſe; quem poſteà, malum effectum, voluit ad iuſtitiam faciendam vſui eſſe.

De hoc caſu Diaboli Moyſes loquutus non eſt, neque Chriſtus, niſi parum; quòd ſcilicet, *Ille homicida erat ab initio, & in veritate non ſtetit, &c.* Sed hoc ſcimus per traditionem, & hiſtorias Nationum omnium, & per ſenſus Scripturæ ſanctæ myſticos, & per declarationes Apoſtolorum. Nos autem in tenebris verſantes maximum finem horum ignoramus, quem diuina intendit prouidentia; & timor errandi, audaciam inueſtigandi, & loquendi aufert.

Hoc addo, peccatum non eſſe à Deo, neque partem liberi arbitrij; ſed oriri ex Nonente, ex quo facti ſumus, traductique ad eſſe per virtutem primi Entis. Poſſe autem peccare eſt impotentia, qua magis poſſimus inniti bonis exiguis participantibus Nonens, & non eſſe bonum; quam magnis participantibus plus Entis, & eſſe bonum. Nos enim quatenus ſumus, ad Eſſe incedimus; quatenus non ſumus (& quidem innumeræ res non ſumus) currimus ad Non eſſe. Sic facit Diabolus, putans melius eſſe non ſubiici voluntati diuinæ, quàm ſubeſſe: Quoniam amor proprius eſſendi per ſe, & à ſe, quod quidem nihil eſt per ſe, & à ſe, ſed per Deum, & à Deo, decepit illum; ſicut & nos decepit, exorbitantes à regula primi Entis, per eius verbum, Rationemuè manifeſtata. Non ergo datur Deus mali, neque malum, niſi reſpectiuè: & omne malum eſt minus bonum: quod id ipſum concludit ſimul cum nihilitate ſua: quæ non facit cauſam exiſtentem. Vide Metaphyſicam.

Ioan. 8.

EXAMEN CVLTVS DIVINI exterioris ſecundum Religionem Chriſtianorum, & aliarum Nationum, per indaginem certiſſimam, cum conſonantia ad naturam bene inſtitutam, & reſtitutam, voluntatem rectam, & Sapientiam veram; ex quo probatur cultum, & ſacrificium Chriſtianum eſſe rationabile in ſummo gradu: & de Sapientiæ diuinæ præſentia in Euchariſtia.

CAP. XII.

QVEMADMODVM naturale eſt hominibus, poteſtates, ſuperiores ſe, cognoſcere: explorare cæleſtia, & horum effectus: & primam inquirere cauſam, ex qua omnia deriuantur bona, & nos dependemus, de inſtinctu & iure naturæ eſt: ſic etiam eſt colere ſuperiores: maximè autem cauſam primam. Quoniam verò iſthanc Potentiſſimam, Sapientiſſimam, & Optimam eodem cultu, qui cæteris tribuitur, honorare, ignorantia impia foret: propterea peculiaris modus ipſius venerationi adhibendus eſt: & quoniam ab ipſo omnia bona procedunt, res meliores, quas ab eo accipimus, à cunctis Nationibus eidem dedicatæ, oblatæque fuerunt. Nec gratiorem compererunt, quàm animalium frugúmque, ex quibus viuimus, oblationem. Significantes enim ſe ſe à Deo omnia recipere bona; Idcirco illi in ſignum eadem offerunt: quæ optimo iure poſtmodum in Sacerdotum Deo viuis animis ſeruientium, cedunt vſum.

D. Thom. 3. cont. Gen. cap. 119. *Non ſolum homo inſtinctu naturali cognoſcit ſe obligatum colere Deũ ſed etiam colere ſuo modo, ideſt per actus exteriores.*

At verò impia, ſtultáque cogitatio eſt, quòd Deus largiatur nobis gratias ſuas, & placetur, ignoſcátque peccatis, propter exteriora tãtũ ſacrificia noſtra, niſi ad interiora ordinentur. *Num quid ait, mãducabo carnes Taurorũ &c.* & *Non qui dicunt, Domine, Domine, &c.* Neque enim homo magnanimus placatur donis, ſi intelligit ſe non amari à Donatore, vel non libenti animo ea dari; præſertim cum non indiget. Ergo ſacrificium vtile eſt, quando exhibetur in ſignũ ſacrificij

Actus exterior Religionis ordinatur ad actum interiorem, qui eſt per intellectum & voluntatem: propterea exteriora ſignificãt intellectui, & afficiunt voluntatem: ex D. Thoma p. 2. q. 99 ar. 3. Pſal. 49.

animi intrinſecùs: vnde Plato relegandum præcipit ex ſua Reipub. Verſiculum illum.

Matt. 7.
De Iuſto dial. 5.

Munera crede mihi placant homineſque Deoſque.

Quoniam verò certi ſumus, nos à Deo nihil excellentius accipere, quàm animam: hanc offerendam illi cenſeo, & ſacrificiis exterioribus proteſtandum; populúmque hoc ſenſu imbuendum.

Sacrificatio ſui ipſius eſt potiſſimum ſacrificium notum omnibus.

Quapropter palam fit ſacrificium maius in Mundo non reperiri, ſecluſa reuelatione diuina, quàm cum homo ſacrificat ſe ipſum, dum fit Religioſus, & cultui diuino ſe totum dedicat. Et licet Auerroes reputauerit hoc ocioſitatem, quoniam Reipublicæ nihil prodeſt; ipſe aliam vitam agnoſcere noluit, & irriſui habebat Chriſtum, & Mahomettũ ſuum, & cunctas leges. Nec putabat, orationes nobis prodeſſe, neque proinde Eremitam orantem pro Repub. vtilem eſſe; nec exemplum patientiæ, & ſanctitatis innoxiæ in eo agnoſcebat, nobis vtile, vt honeſtè, & ſine noxa viueremus, & in timore Dei. Sine quo profectò timore à Sapientibus, piiſque, bene refoto, benéque roborato, nulla poteſt ſubſiſtere Reſp. neque ſecundũ Macchiauellum. Omitto, quod ſæpè Deus flagella vniuerſalia non immittit propter paucorum ſanctitatem. Omnes quoque Nationes huic aſſenſerunt ſententiæ, nec fruſtra, infert Seneca. *Deum quoque preces humanas exaudire, manifeſta nos experientia admonent.* Et quamquam ab æterno ſtatuerit quæcunque facturus eſt, nihilominus etiam ſtatuit faciendas preces, effectúſque ſuos per illas reuelandos patrandóſque, veluti & frumentum dat multiplicatum, ſi tamen ſeminamus. Idcircò Hebræi Leuitas habuere, & Nazaræos, & Phariſæos, alióſque Religioſos, diuino cultui addictos. Turcæ, Arabes, & Perſæ, plures quoque ordines, qui ſe dicunt Religioſos, habent. Multoque plures ſunt apud Indos Orientales; & Iaponenſes habent plurimos, quos vocant Bongos. Chriſtiani habent Clericos, & Monachos, & Fratres. Et vbique hæc gens diuino cultui mancipata, eſt ſuæ nationis pars ſapientiſſima, & exempta tributis fiſcalibus. *Filij enim Dei ſunt*, qui verè Religioſi ſunt: *ideóque liberi*, vt dixit Chriſtus, quia mediatores inter Deum, & homines. Non veri autem apud Nationes ſunt exempti, quoniam veri reputantur apud illos, Idem Ariſt. refert de antiquis Græcorum Sacerdotibus. Idem legimus de Romanis, & de Ægyptiis in Bibliis, & de Leuitis. Quin apud omnes aluntur decimis & ſtipendiis publicis, vel eleemoſina: adeo præ cæteris hæc Reip. pars vtiliſſima exiſtimatur, vel ex ſolo lumine naturæ. Si enim Sacerdotes non extarent, nulla prorſus Reſp. ſubſiſteret; quoniam non extaret Religionis doctrina, quæ eſt anima vnitiua propter diuinam vnitatem animorum omnium Ciuium, & conſequenter corporum; & fortunarum. Nec populi obedirent legibus, neque Principibus, ſublato Religionis metu: Neque Principes quod iuſtum eſt iudicarent.

Religioſi vbique exempti tributis, & præferuntur aliis de iure naturæ D. Tho. in 13. cap. ad Rom.

Religio eſt Anima Reip. non Princeps vt vult. Ariſt.

Tunc continuo erumperent Tyrannides, ſeditiones, ſchiſmata, crudelitates, excidia Regnorum, vt alibi oſtendimus; ergo diuina res eſt Religio, non autem humana aſtutia, vt putant Macchiauelliſtæ. In Politicis.

Ergo primum ſacrificium eſt animi, & ad hoc omnes obligamur. Secundum eſt noſtri corporis, at non ſine animo, quo Sacerdotes perpetuo ſacrificati viſuntur. Tertium eſt bonorum exteriorum, quæ offerimus. Et hoc eſt animalium aut frugum, aut ſupellectilium &c. At iſtorum nihil poteſt Deo placere niſi ſit etiam ſignum interioris ſeruitutis. Triplex ſacrificiũ.

Poſſet cuipiam videri poſt ſacrificium animi optimum eſſe ſacrificium noſtri corporis. Et reuerà ſic eſt, ſed non quando à nobis occiditur, vt mos eſt Mexicanis, Braſilienſibus, Peruinis, aliiſque Barbaris. Imò & Romani, & Druides Galli, priſcis temporibus huiuſmodi ſacrificio vſi ſunt. Sed iſte vſus profectò maledictus eſt, execrabiliſque. Deus enim cum ſit Pater noſter, noſtris malis non gaudet. Cum ergo malorum extremum ſit interfectio, ſacrificium illi acceptum eſſe non poteſt. Item ex hoc abuſu inducuntur ad veſcendum homines hominibus. Nec verò perniciofius quippiam reperitur, magiſque naturæ aduerſum, quàm carnem eiuſdem ſpeciei in propria ſpecie manducare. Et quamuis Cati ſæpe natos deuorent proprios, aliaque animalia carnes propriæ ſpeciei, & vtiles ſint, & ſapidæ, vnde Diogenes exiſtimauit non eſſe contra naturam manducare eos ſaltem, qui Bello, aut iuſtitia necantur: nihilominus hoc exemplum ſuadebit manducare quoſcunque: & inſidias in inuicem moliri multiplices in Tabernis, & Syluis; & corrumpere Iuſtitiam propter eſum carnis, & pietatem, & humanitatem. Nec homo beſtias imitari, ſed rationem ſequi debet. Exiſtimandum eſt etiam quicquid nobis malum eſt exitiumque, diſplicere Deo, patri benigno, non crudeli: Cum præſertim videamus, Diabolos his delectari ſacrificiis. Præcepit quidem Abrahæ ſacrificare Iſaac, quo nobis obedientiæ exemplum poneret. Sed deinde renuit impediuitque cædem. Quando autem decem de ſtirpe Saul vt placaretur ira ſua ex peccatis Saulis: non quidem ſacrificium fuit, niſi illo ſenſu Senecæ. *Victima nulla Ioui magis optima, quàm cædes Tyranni.* Chriſtus quoque permiſit ſe occidi propter peccata hominum, vtque exemplum præberet moriendi pro ratione; & quomodo moriendo ita vincimus. Obtulitque ſeipſum in ſacrificium, ſed non in virtute eorum, qui ipſum occiderunt, tanquam impii, non tanquam Sacerdotes; ſed ſui ipſius: qui tanquam Sacerdos ſeipſum obtulit Deo. Et hac ratione quicunque propter virtutem moritur, eſt Martyr, & ſacrificium Deo ſuauiſſimum, dum non hac ambitione, & per ſe, ſed reſiſtendo Tyrannis propter virtutem, ſe morti offert in honoris Dei, ac rationis defenſionem. Occurrit obiectioni.

IV. Poſthæc reſpiciens ad ſactificia nationum Deo, facta, non inuenirem quid accuſes, ſi creaturis non exhibent honorem Creatoris; ſed ex effectibus manantibus tali ex cultu, & omni ex ſacrificio, de illorum bonitate iudicium haberi poteſt.

Apud Hebræos inueni Prophetas, ac viros olim ſapientiſſimos. qui cum Deo loquuti ſunt, & miracula fecerunt inſignia. Vnde non poteſt eorum cultus, niſi rationabilis æſtimari, Deoque acceptus, Erat quidem ſeruitus Dei plena cæremoniis, lauactis, oblationibus ita vt penè impoſſibile videatur, quòd ad expiandas tot contaminationes, in quas incurritur ſecundum legem ipſorũ, ob peccata, & ob alias cauſas, poſſint tot animalia educari. præſertim à pauperibus. Præterea ſemper apud ipſos ſuſpicio, & ſcrupulus vellicat mentem contra ſycophantiam Sacerdotum: quòd peccata deſiderarent, vt ſacrificia multa in eorum veniant vſum: & palam eſt, quod Populus ſæpe ſæpius quacunque ex cauſa à lege illa recedebat. Et Sanctus Petrus exiſtimauit eam intolerabile iugum. Cognoſcitur quoque ad tempus lata. Nam abſtinere à carne ſuilla, vtile erat populo illi leproſo, recens è ſeruitute liberato: Et in Paleſtina porcus non eſt ſalubris, ſicut in Regionibus noſtris: plurimæque aliæ ciborum abſtinentiæ non proſunt apud nos, Vnde cognoſcimus, Deum illam legem non ad perpetuum tempus tuliſſe, pro omnibus Nationibus: quandoquidem non omnibus, nec ſemper vtilis eſt. Vnde & extra Prouinciam, & templum Iudææ vetuit ſacrificari. Ergo non eſt pro toto Mundo. Minus quoque decorum videretur ſemper ſordere cibo & carnibus; & beſtias tot in Eccleſia mactare. Deus autem condeſcendit, donec verus, & perfectus cultus reuelaretur. tunc enim ægre poterant vſum Aegyptiorum, & Gentium relinquere, vt Ierem. & S. Clem. docent, & de hoc inferius.

Sacrificium animalium apud Iudæos quid.

De Cultu exteriori Mahomettanorum defectus,

V. Mahomettana lex ſacrificium non habet, niſi orationum. Sed hoc eſt argumentum impietatis; cum quia debetur Deo particularis cultus exterius in proteſtationem ſeruitutis; qui Solis conueniat Sacerdotibus, ad id conſecratis: Tum quia à Daniele prophetatum eſt; quod Antichriſtus ablaturus erat ſacrificium. Mahomettus autem eſt vnus ex eius magnis Præcurſoribus, & Capitibus, vt in Prophetalibus docuimus, & inferiùs patebit. Oratio quidem communis eſt omnibus. Quid ergo opus eſt Sacerdotio, vbi non eſt ſacrificium? Nunquid qui in miniſterio Regis ſunt eandem ſeruitutem exhibent, quam plebicula omnis? Item ex hoc ſequitur, quod Sæcularis Princeps ſit maior Sacerdote, non faciente aliquid erga Deum, quod non faciat Princeps. Hoc autem eſt contra legem naturæ, & diuinam, & humanam, vt alibi docui. Sed Caluinus Mahomettanus eſt in hoc. Præterea hic cultus Mahometticus non peperit homines ſupernaturales, & diuinos, & miraculorum, & chariſmatum gloria decoratos, qui per prophetias certiſſimas, ecſtaſim, & miracula declarent,

ſe cum Deo in eiuſmodi cultu communicare. Quin apud Turcas, neque literati reperiuntur. Omnis namque doctrina, & diſputatio veritatis oſtenſiua; illis odioſa eſt.

Mauri autem ſicut & Turcæ habent Religioſos, qui carnes ſibi incidunt amore Mahometti; alii oculos ignito calybe ſibi obcæcant poſtquam viderunt ſepulchrum eius: Res profectò irrationalis; quæ Deo non prodeſt, Reipublicæ nocet. Et ſanctones illi Ægyptii & Fezitæ, qui per multos ſcientiæ gradus tranſeuntes exiſtimantur poſtea impeccabiles, & ſubagitant quaſcunque palam obuias mulieres, & ab omnibus propter hoc magis coluntur, & admirationi habentur: nonnè manifeſtè indicant Religionis illius turpitudinem ſceleſtam: & irrationalitatem ſtultiorem, quàm Bacchi olim cultus, imitantur? Facinora non diſſimilia Iaponenſes Bongi, & Indi Sanctones committunt.

Abſtinentia à vino Mahomettica, licet Religioſis ſit laudabilis, nil prodeſt toti Reipublicæ, niſi fortè militibus, ne ferant impedimenta, & quacunque ſint re contenti. Ob hoc enim ipſum inſtituit eam Mahomettus. Et circumcidit ſuos, vt diuideret eos ab aliis Principibus, quibus rebellabant; vtque attraheret Hebræos Circumciſione & Chriſtianos, Baptiſmo. Pluribus enim vtuntur lauacris, quæ ad munditiam non eſſent inutiles; ſed ad diuinum cultum ſuperſtitiones ſunt: faciuntque hominem in his ludicris, non autem in vero Baptiſmo Chriſti Sapientiæ Dei, qui Animam, & corpus abluit, confidere. De Abſtinentia à vino in Mahomettiſmo.

VI. De Americanis cum admiratione audiui, quòd confeſſione peccatorum vtebantur; plebs Principibus, Principes Regi, Rex Soli confitebantur, Sol autem Deo, vt putabant: & panem quaſi Euchariſtiæ manducabant, formantes Idolum ex ſanguine, & paſta, & diſtribuentes, & communicantes in illo, quem vocabant nomine Dei ſui, æmulantes de Diaboli magiſterio Chriſtianum ritum. Vnde quoniam non ſunt ritus ex cognitione veri Dei, nec eius inſtinctu, vel lege inſtituti, & irrationabiles ſunt: cum palam ſit eſſe commenta Diaboli, ſimię Dei: ſiquidem ſacrificabant Homines, colebant Dæmones, multaque Idola obſcena valde: veſcebantur carnibus humanis: Sacerdotes ſe lanceolis forabant in obſequium Tyranni Dæmonis: habebant auguria, vt olim Romani: & cum defunctis res cariores ſepeliebant: quibus in alia vita vterentur, & ſæpè ſeruos, & vxores viuos, qui mos etiam apud plures Indos, & Tartaros extat, & Dæmonis nutu faciebant omnia iſthæc, aliaque: palam veniunt reprobandi. De cultu Americanorum.

Plurimos varioſque ritus diuerſæ Nationes habent. Sed quia carent rationalitate de his alibi.

At vero Nationes cunctæ præſertim Hebræi, & Mahomettani irrident, improperantque Chriſtianis idolatriam in Sacramanto Eu- De ſacrificio Chriſtianorum.

charitiæ: opinantes impoſſibile eſſe, Chriſtum eſſe Deum, & inſuper manducari in pane: *vidi gentem comedentem Deum ſuum*, dixit quidam Maurus. Et argumenta Ieremiæ in gentiles torquere ſolent diabolico inſtinctu in Chriſtianos. Nam ex eadem farina partem manducamus, partem facimus noſtrum Deum. Huncque Deum Muſcæ irrident & mures & vermes, qui ipſum deuorãt: ſæpéque vertitur in vermes: ſi ipſum non mutant noui panis conſecratione. Subditus eſt igni: aquæ; latrones furantur pixidem aureã, in quo ſeruatur, ipſumque humi proſternunt: ipſe autem ſeſe non defendit. Ergo non eſt Deus. Item qui fieri poteſt, vt ſit integer in ſingulis hoſtiæ particulis? at ſimul ſit in Cælo & in Terra, & multis locis idem corpus numero. Attamen *Pie conſideranti ſemper magis, ac magis ſuppetunt rationes oſtendentes credibilitatem in myſteriis ſupernaturalibus*, D. Tho. ait, p. cont. Gent non ſemel.

Ex demõſtratis, & creditis alia demõſtrantur, credibilia eſſe.

VIII. Equidem poſt conſiderationem reſpondeo: inter Chriſtiana dogmata, hoc de Sacramento difficillimum eſſe, nec aliud ſubiectum magis Hæreticorum blaſphemiis, & ſtultis irriſionibus politicorum reperiri. Si certus non eſſem, à Chriſto inſtitutum fuiſſe ex teſtimonio concordi quatuor Euangeliſtarum & Pauli Apoſtoli: & Chriſtum eſſe verum Deum, & Rationem omnium primam ex iam dictis; nunquam ita philoſophatus eſſem, vt huius rei credibilitatem inquirerem, & tandem acquieſcerem. Et dixi. Procul dubio Chriſtus eſt ſapientia Dei, cui nihil eſt impoſſibile; & ipſe dixit de Pane conſecrato: *Hoc eſt corpus meum.* hoc neceſſe eſt fieri aliquam ingentem mutationem in pane, dum Sacerdos ſecundum Chriſtum ordinatus eadem verba, prout ipſe inſtruit in eius memoriam, cum vera intentione iuxta fidem Eccleſiæ profert (in nobis verò per ipſum mũificatis interior fit cum fide ſuſcipientibus ſacrum, mutatio, non autem ita & incredulis.) Si vis tanta eſt in naturali Magia, quòd aliquando res ipſas immutat, vt teſtatur Auicen. præſertim in ſe: & nobis in 4. lib. de Senſu Rerum probatum eſt in eo, quem ſubitaneus timor ſubito canem fecit, & in aliis alia mira imaginatio & fides promit. Ergo cum fide ſupernaturali longe plus in nobis ex inſtituto diuino Deum hoſpitantibus efficiet.

Prima Ratio ex teſtimonio.

Secunda ex minori ad maius.

Item ſi Rex (dicebam) qui nihil immutare poteſt ſecundum ſubſtantiam, ſolo verbo ſuo præbendo titulum Conſiliarii, aut Marchionis alicui viro, efficit miram mutationem cogitationem, operationum, veſtimentorum, & vitæ; longe maiorem mutationem in pane Chriſtus omnipotens facere exiſtimandus eſt: dum titulum ſui Corporis cum veritate illi confert; veramque eſſe edicit tranſubſtantiationem. Nec eſſe ſignum dumtaxat extrinſecum, ſicut laurus in vinaria taberna, vini eſt ſignum, ſed eſſe ſubſtantiale, ſicut ampulla vini ante tabernam poſita, eſt ſignum, quòd ibi vinum venundetur, & vinum eſt. Huiuſmodi autem, ſignum eſt Chriſto dignius. At etiã

Occurit Zuinglio dicenti purum ſignũ

ſi

ſi non appareat extrinſeca mutatio in pane, vt piæ locus fidei, & communicationi relinquatur, credibile tamen eſt valdè, quòd intrinſecus fiat: ſi Chriſtus eſt potentior humanis Regibus ad ſuos titulatos transformandos.

Item dixi: Conuenit hoc diuinæ benignitati, vt quia natus eſt, & mortuus eſt pro nobis, amans nobiſcum manere, reliquerit ſe ipſum in Sacramento, vt nos magis vniremur in illo ſibi, & inter nos communicando, & manducando idemmet corpus omnes ſimul: quandoquidem ſumus omnes ſimul corpus vnum myſticum ſuæ Reipublicæ; & in ſuo corpore vero, ab omnibus ſimul manducato, communicamus. Et quantò magis arcani huius altitudinem conſidero, tantò magis Deo dignam comperio. Porrò Reſp. humanæ, quanto magis, vnitæ ſunt, tanto magis referunt corpus vnum, conſeruabile magis, ſecundum Platonem, & Teleſium, & quemcunque Philoſophum optimum. Ergo conuenit Chriſto ſuam efficere vnitiſſimam longe magis, quam deſcribitur à Platone tota prorſus in communitate. Hoc autem vnum modo arcanum reperitur quod fiat interius vnitas præ ceteris maxima. (*Volo Pater vt omnes vnum ſint in me*) ipſe orando dixit. Pari modo qui coniurant in negotium egregium, vt fides, & amor inter eos copuletur, mutuo edunt bibuntque ex eadem menſa, & ſanguinem interdum communem in eodem poculo bibunt, vt idem ſpiritus in cunctis communicetur, ſicut Catilina cum ſuis coniuratis omnibus fecit. Igitur, quò Chriſtiani fiant corpus vnum, cuius eſt vnus conſenſus, vnaque membrorum conſpiratio, vt dixit magnus Hypocrates; magna ſapientia fuit, ſicut ſciunt peritiores in naturali ſecreta ſapientia, quam magiam vocant, talem inueniſſe modum compaginandi, & vniendi, membra viuus Reipublicæ per corpus ſuum, ſanguinemque vitalem hominis Dei; vnde nos deificat in eo, & vnit diuino amore in vnum ſpiritum Rationis diuinæ: aptiorem profectò, longe magis ad id faciendum, quàm per quamcumque, vel naturalem magiam.

Quarta ex requiſita vnione reip.

Ioan. 17.

Cõfirmatio, ex magia naturali.

Qui duobus, amoris conciliandi gratia, rem eamdem plenam ſpiritu in cibum dat, aut res duas amore vnitas, ſicuti Columbas duas maſculum, & fœminam: quoniam nutrimentum mutat in ſe partim nutritum, vt vinum inebrians oſtendit, & caro bouis, qui comedit rapas, olet rapas: ſaltem ſymbolum producit. Carni ergo Chriſti, Deo vnitæ, quæ mutat nos in ſe, vim mirabilem ineſſe faciendi nos omnes vnam rem; cum ſit ipſa eadem vna in omnibus, affirmandum eſt pariter. Noſque verò vt plurimum id non magis plenè ſentire in nobis, quoniam ea fide viua caremus, quæ nos facit vnum cum eo, cui confidimus. Qui in meretricibus confidit, fit animo meretricius; qui prorſus Philoſophis ſe credit, fit animo philoſophicus; qui ergo prorſus in Deo, fit

Confirmatio ab exẽplo eiuſdem Magiæ.

Occurrit obiectioni.

5. Experimemento.

animo diuinus. Idcirco innumeri ſancti homines, hoc Sacramentum ſumentes, rapiuntur in ecſtaſim, vident mirabilia, abſorbentur in gaudium, ſunt Dei, ac proximi amatores. Nec carere poſſunt hoc Sacramento vlla die, vt S. Catharina Senenſis, quæ plures menſes hoc ſolo nutrita cibo perſeuerauit. Et voluptate & ecſtaſi afficiebatur, quando ſumebat Euchariſtiam hanc; quando autem non dabatur, mœrebat & affligebatur. Ecce Chriſti veluti Magiam ſupernaturalem. Omitto hic miracula multa, quomodo ſanguis, & puer Ieſus in eo ſæpe comparuit: Et à perfidis laceratus manauit cruore, ad conuincendam perfidiam: non ſui phyſicam paſſionem.

Recapitulatio reſponſionis ad argumentum.

Quapropter quando Ieremias irridet Deos ligneos, iure optimo id facit; quoniam ab hominibus fiebant ex eodem ligno, quo calefacti erant; illudque inſtitutum erat humanum. At hoc eſt diuinum; & in virtute Dei peragitur mira tranſmutatio. Nec quia materia humana eſt, tranſmutatio à Chriſto promiſſa negari debet. Arca quidem etiam in veteri Teſtamento lignea erat, & quoniam Deo præcipiente facta eſt à Moyſe, magna ab Hebræis, & ab ipſo Ieremia obſeruabatur reuerentia: Et quia Ozias ipſam tantummodo, & ſine dolo, tetigit, percuſſus eſt ad mortem propter temeritatem, & Azotici in partibus poſterioribus. Nec tamen erat in arca illa tranſmutatio intrinſeca, vt in pane ſacro, ſed ſolum habitaculum Dei cum hominibus. Nec quia Turcæ derident nos, & Caluiniſtæ, & Hebræi, magni refert. Ipſi enim myſterium non pernoſcunt, nec Chriſtum eſſe ſapientiam primam. At non irrideret Triſmegiſtus, ſi viueret, neque Magi ſapientiſſimi, ſcientiæ huius cultores. Tandem abſque ſuperna ſapientia, & charitate viua, percipere hoc myſterium, & per experimentum ſaporis deguſtare, nemo ſufficit.

De muſcis & vermibus in Euchariſtia quid.

Contumelia muſcarum & vermium, & murium, poteſt de quacunque re ſacra exprobrari. In omnibus enim Nationibus, & in Templis, & in Altaribus, & in Tabernaculo veteris Legis muſcæ ſordebant. Haud tamen id Deo, aut nobis, eſt ignominia. Deus profecto in omni re inexiſtit. Ergo nec mingere, nec excrementa emittere aliaſque ſpurcitias licet, ne Deum offenderemus Id plane ſtultius eſt. Deus enim in rebus modo tam eminenti eſt, vt nihil ex illis contrahat labis. Inter res autem obſcœnitas non extat, nec malum, nec immunditia, reſpectu Mundi, & Dei, ſed ſolum reſpectu partium contrariarum. Quod nobis amarum eſt ſordidumque, perplacet cani, & porco, & arboribus. Quod autem ipſis eſt immundum, nos manducamus. Zipetium colligitur ex teſticulis ſudantis animalis, muſcus quoque teſticulus eſt Caſtoris, vt multis ſcribitur, frigus immundum videtur calori, non autem Telluri; Febricitanti aqua placet, quæ vinoſis exoſa eſt.

Porro Deus, qui eſt omnia entia eminenter, & cauſaliter, & vbique eſt, à nullo afficitur. Qui autem id non percipit, rudi, ſtultoque donatus eſt iudicio, qui omnia metitur proprio ſenſu craſſo particulari, miſeroque, non autem menſura entis & veri vniuerſalis, & abſoluti, quod Totum iucundum Toti eſt, vt in ſuperioribus oſtenſum eſt ſermonibus. Quapropter haud propterea, quòd beſtiolæ contemnunt Euchariſtiæ accidentia extrinſeca; quæ etiam in vermes conuertuntur, materiæ vicem tenentes, aut comburuntur: Chriſtus Deus pati quippiam exiſtimandus eſt. Hoc autem faciunt beſtiolæ, quoniam non cognoſcunt illam rem, ſicut nos, idcirco nec colunt eam reuerentia vlla. Omnis quippe natio eas reueretur res, in quibus religionem ponit: in quibus tamen aliæ nationes, & beſtiæ, non credentes, aut neſcientes, haud quaquam reuerentiam agnoſcunt, aut Deitatem, quamuis Deus vbique ſit & in rebus illis. Nec in Euchariſtia eſt, vt in aliis rebus religio, in quibus non, ſicut hic, ex inſtituto Dei, neceſſarium edente promiſſum effectum, ſed iuxta operantis affectus, aut iuxta Dei nouum iudicium religionis actus effectum habent; propterea doctiores Theologi ex Ezechielis doctrina, & experimento declarant, Deum reſpondere interdum hominibus illis in rebus, in quibus inuocatur: nec reſpicere ad ignorantiam, vbi malitia non eſt, ſed ad voluntatem pie credulam. Vbi ſane nos ipſum credimus, ibi reſpondet nobis: vbi credunt alii, ibi reſpondet aliis, dum credulitas impia non ſit. Sepe quoque impiis ipſis reſpondet, vt capiantur in malitia ſua; vel, vt mutationem aliquam in Regnis humanis, veluti conſueuit, ea faciat ratione, *Eſech. 14.*

Tandem dico, quòd alia Chriſtianiſmi Dogmata irreprehenſibilia, hoc quoque difficillimum mihi credibile faciunt. Et addo: quòd, cum natura dictet hominibus Deum ſacrificiis colere, & omnia ſacrificia nationum ſint perſe inepta ad placandum Deum: Deus enim noſtris haud indiget: ſed ſolum valeant ex vi fidei, ac deuotionis, quæ offeruntur, & tanquam ſigna proteſtantia noſtram ſubiectionem Deo, eiuſque iuriſdictionem (loquor etiam de Hebraicis) volens Deus magnificare populum ſuum ſacrificiò ab aliis differenti, quod Deo per ſe ipſum eſſet acceptum, vt aliquid plene dignum ſe largiretur, non potuit, nec decuit eum aliud largiri, quàm ſe ipſum in Sacramento. Solum enim Deus acceptus eſt per ſe Deo, vt etiam inquit Plato. In hoc autem Sacramento ineſt diuinitas concomitanter cum ſubſtantia humanitatis. Ergo à quocunque offeratur, placet Deo, etiam à ſceleſtis Sacerdotibus, non propter deuotionem, qua ipſi carent, ſed propter eſſentiam ipſam huiuſmodi ſacrificii, quod prodeſt. Hanc mirificam dignitatem conſideret, qui in animo pietatem *Mirificentia amoris in Euchariſtia.*

vilibus non contaminatam ratiunculis affectibusque, & cognitionem infinitæ miſericordiæ, & prouidentiæ ſollicitiſſimæ Domini Dei Patris erga ſuas creaturas, geſtat, conſideratque. Et quicunque verè amat.

Profectò cum perſonam quampiam reuera amamus, & ardemus, nos illi euiſceramus, & vellemus, ſi potis eſſet, ſanguinem & animam, & nos ipſos penitus illi dare, præſertim in diſceſſu (hoc recogitet, qui medullitus amauit vnquam) cur ergo Deus, qui longe nos in amando excellit, ſuis amatis non dederit creaturis ſeipſum, cum poſſet ſanguinem, & corpus ſuum, quod à nobis accepit; ſicut Amans ab amata rehauſit imaginem, & verius & intimius eſſentiam ſibi copulauit?

Cur irriſa Euchariſtia miracula nō facit ſemper.

Hæc profectò euidenter mihi ſuadent credibilitatem veracitatis Euchariſtiæ; Et non iniuria Caluiniſtis abſconditam eſſe, nec miracula irridentibus & frangentibus per ludibrium hoſtiam ſacram, exhiberi, quoniam generatio praua eſt, expers charitatis Dei, idcirco ſignum non dabitur ei, vt pereat in iniquitate ſua. Sed ſæpe vidimus ſanctos, Deo caros, in virtute Euchariſtiæ miracula feciſſe, & eius dogmatis fidem, confirmaſſe. Quid enim patiatur Deus à Caluiniſtis? Non ne ſeipſos lædunt in blaſphemia, vt in ſuperioribus oſtenſum eſt, dum Deum blaſphemant?

Quid perſuaſionis in Theologorum rationibus.

Rationes Theologorum, quod Chriſtus ſit in Hoſtia conſecrata realiter per conuerſionem alterius in ipſum, vel præſentialitatis multiplicationem: Quòd accidentia remaneant abſque ſubiecto: Quòd ſubſtantia Chriſti inſit ex vi conſecrationis: corporalis verò figura, & alia accidentia ex concomitantia: Quod non frangatur corpus: ſed ſignum, & accidens; aliæque ſimiles rationes, ſunt pulchræ ſane ad perſuadendum. & reſpondendum diſputantibus: ſed profectò ille, cui deeſt pia affectio, nunquam intelliget hoc myſterium. Cui autem ineſt, ſatis eſt audire, quòd Chriſtus ibi inſit realiter, & ſacramentaliter per tranſubſtantiationem: hoc eſt modo quodam vero, ſed ſecreto, & ſubſtantiali quem capere non poſſumus niſi Deus illud nobis interiori operatione reuelet intrinſecus: Et quidem ſic eſt. Ego per ſcientias perueni ad ipſum euidens credibilitatis ipſius quia eſt. Vltra progredi ratio humana non poteſt. Hic Macchiauelliſtas relinquo.

IX. Cùm verò è contra ſacrificia cæterarum Nationum, ſolerter inſpectauimus, ea partim impia, partim ſordida, & ſpurca adipibus animalium inuenimus. Quæ quidem Deus populo olim ſuo ad tempus dedit, vt teſtatur Ieremias, & Ezechiel, *Dedi eis præcepta non bona; & pollui eos in muneribus eorum.* Quod quidem fecit, moribus eorum, in Ægypto ſacrificiis huiuſmodi aſſuetorum iuxta ritum omnium gentium, condeſcendendo:

vtque detineret in his figuris vſque ad aduentum Chriſti, ait Clemens. Talia enim ſactificia dedit, quæ perſe peccatum non tollebant; nec Deum placabant, niſi ex deuotione & ſigno, & proteſtatione. Inſuper quaſi ſpecimen heluationis, & ingluuiei, & crudelitatis in Sacerdotibus præ ſe ferebant; ſicut dixit Pytagoras; qui cædes animalium in ſacrificio, & cibo vituperauit, vetuitque. Cato etiam miratur apud Ciceronem, cur Sacerdotes quando ſe mutuo contuebantur, non riderent. Interrogatuſque quamobrem; Reſpondit, quoniam nobis illudunt in Idolis ſuis, & ſacrificiis: comedunt, & helluantur, nobis applaudentibus. Itaque ridere quidem deberent (aiebat ille) quod apte nobis illo die illuſerint: ſicuti & Manticularij quando crumenã alicui ſubripiunt, mutuò ſibi obuiam occurrentes, corrident. Diogenes quoque cernens, quòd Idolo fieret ſacrificium centum boum, quod vocabant hecatombam, ipſe quoque ſcandens ſuper altari, centum occidit pediculos, dicens, ſe quoque velle facere hecatombam. Cúmque obiurgaretur, reſpondebat, quòd veluti ditiores offerunt Diis Boues, & animalia grandia, ſic pauperes debent parua offerre, quæ habent. Nam ſi Dij boni ſunt, acceptaſſent eius hecatombam non minus æquo animo; quandoquidem non minus deuotus erat oblator. Deuotio autem valet in ſacrificiis. Dij enim non manducant. Nil ergo (vbi non interuenit diuinum præceptum, ſicut in lege veteri) mactare hoc, vel illud genus animalium, aut grande, aut paruum, intereſt. Ex quibus patet omnes ritus eſſe ludibriis ſubditos, excepto Chriſtiano, vbi intrinſecùs perpenduntur.

Religio colendi imagines Sanctorum vbique recipitur, præterquam à Turcis, & Caluiniſtis. Hebræi quoque hoſtes ſunt imaginum, eo quòd illuſionibus videantur beſtiarum, & ignis, & aquæ iniuriis ſubjacere: populúſque in eis idolatria contaminari poſſit. At nihilominus ego, vbi populus rationalis eſt, inuenio non dedecere ſecundum naturam ipſarum cultum. Nobis enim naturale eſt venerari imagines amaſiæ, & amicorum, & cupere has in ipſorum abſentia. Cum ergo Deus quoque factus ſit homo, quod non erat Moyſis temporib⁹; vtile, piúmque eſt imaginem colere, & Crucem, in qua repræſentatur Crucifixus. Nec quidem retinendæ ſunt modò tanquam Scripturá ignarorum, & memoria omnium; hoc enim ſub ſenſu nemo eas neget; ſed vt adorentur in ſpiritu eleuato ad id, quod repræſentant; quoniam naturale eſt plus illud reuereri, quod plus repræſentat.

De Imaginum pia adorationeex naturalibus argumentum.

Sanctos autem dignos eſſe adoratione duliæ, manifeſtum ex mutua inter viuentes obſeruantia, præſertim erga ſapientes, & pios, & Dominos. Rationabilis quoque credulitas eſt, quòd ipſi noſtras indigentias cognoſcant, cùm ex relatione Angelorum ad nos venientium, tùm ex viſione Dei, in quo cuncta relucent. Igitur ſi cha-

ritatem habent, opem ferunt, & orant pro nobis. Negare autem interceſſionem naturalem, etiam inter nos, eſt beatorum charitati derogare. Haud tamen Dei adoratio, & ſacrificium illis debetur: Id enim eſſet idolatria. Quod autem Deus velit honorari in ſuis amicis, per quos miracula operatur, & diuinas actiones, digna fides eſt, probataque.

Signum quoque charitatis ingentis eſt, quando quis pro alio pœnam ſuſcipit; & in Romano exercitu hic mos colebatur; & in Schola Grammaticorum, alter pro altero diſcipulo plagas in manibus excipiunt. Ergo communicatio meritorum, & ſatisfactionum pia eſt, ſecundum veram charitatem. Sed hic non eſt locus eius.

De Indulgentiis congruentia.

Satis ergò eſt ex naturæ decretis agnouiſſe naturalis Religionis veritatem; & ſupernaturalis credibilitatem; effectúſque eius mirabiles; quibus pij transhumanantur credentes.

PROPONITVR EXAMEN de perſona Christi, aliorúmque Legislatorum Nationum cæterarum: & inquirendas eſſe notas: quibus, quem Deus miſerit, quem Diabolus, quem ratio, aut aſtutia propria, pernoſcatur.

CAP. XIII.

Vide primum lib. noſtræ Metaphyſ.

DEVS ſolus, ſemperque verax eſt. Ergò ſolus dignus eſt fide indubitata. Omnis autem homo mendax, vel ex ignorantia, vel malitia, vel fragilitate.

Triplex mentiendi modus.

Primus, ex fragilitate.

Qui mentitur per iocum, aut metum, aut conſuetudinem vrbanitatis Aulicæ, inter frágiles mendaces numeratur. Adeò conualuit hoc genus mentiendi, quòd venuſtas, & humanitas noſtro ſæculo apparet. Nam pro ly, Tu, dicunt, Voi, e Voſſignoria.

Secundus, ex ignorantia.

Qui veritatem ignorant, eámque enunciant, ac ſi ſcirent: aut qui putant falſum eſſe verum: in Scholis humanis reperiuntur innumeri.

Mendacium ex malitia peſſimum eſt; quod propter lucrum, &

honorem, aut diuitias, aut alterius exitium, aut, vt regnet quis per violentiam, & per ſophiſma, vſurpatur. Mundum corrumpit. Mendacium Legis latorum, & Doctorum, & Principum, pernicioſius eſt quoniam multos in perditionem trahit.

Nemo igitur fide dignus eſt, niſi ſit bonus; potens, vel animo, & ſapiens. Propterea ergo naturale eſt nobis credere Patribus, & amicis, quoniam credimus eos eſſe bonos, ſaltem erga nos; nec proinde nos decipere velle. At ſi in eis ignorantiam cernimus, fidem non præſtamus in eo, quòd ignorant; idcircò Medicis ægrotantes credimus, magis quàm Patribus; & Nautis magis in nauigatione; & Philoſophis in philoſophando. Inſuper plus fidei præſtamus Diogeni, abſque metu veritatem proferenti, quam Ariſtippo, dum Dionyſio mentienti adulatur. Nullam quoque Poëtis adulatoribus, formidoloſisque, aut Theologis, venundatis ſub timorem, & lucri cupiditatem, aliiſuè talibus, credulitatem adhibemus.

Tertius, ex malitia

Tria requiruntur ad veritatem fide dignam.

I. Hoc conſiderantes homines, lingua, calamoque potentes, vt compararent ſibi fidem conati ſunt fieri boni, & ſapientes, & liberi, aut ſaltem tales apparere. At nec poſtmodum eo deuenire poſſunt, vt indubitata fide digni appareant. Neque enim homo homini in ſecreto animæ ſuæ ſubditur, licet foris ſubdi appatet, quoniam vt Poëta inquit,

Vnde fidem acquirunt ſibi homines.

Qui velit ingenio cedere, nullus erit.

II. Et dixi. Ergo ſolus Deus eſt per ſe magiſter hominum certiſſimus, quoniam non habet, quem timeat, nec cui aduletur; nec quid cupiat: vnde veritatem corrumpat. Dein ſapientiſſimus eſt, vt nullo poſſit eam ignorare pacto. Eſt demum optimus, & amoroſiſſimus, expers ambitionis, fallaciæ, indigentiæ, fraudulentiæ, quæ à veritate ipſum diſtrahant. Ipſe ſolus eſt Pater noſter. Noſtri enim Patres facere homines neſciunt, ſed ad actum generationis amore, qui Dei eſt calcar, adiguntur; quod agendum eſt, ignorantes, & quo pacto formetur infans in vtero, ſicut nec calamus ſcit, quid ego per ipſum ſcribo. Deus ſolus eſt inſuper integrè hominum Dominus, Auctor vitæ, & mortis. Et ſicuti Paſtor ſuperioris ſpeciei; Grex verò inferioris eſt. Sic Deus Paſtor: nos autem greges; Principes verò noſtri, quaſi Tauri, & Arietes: quorum collis Deus campanulam appendit; ad cuius ſonum regitur grex. Sunt ergò loco Dei: nec punire poſſunt, niſi ſecundum regulam, à Principe Deo præſcriptam: qui vnus eſt noſtri Dominorúmque Dominus. Hæc regula eſt ipſa lex naturalis, vnde poſitiua deriuatur. A Philoſophis autem vtraque nobis oſtenditur, & à Legislatoribus imponitur; Eatenus fide dignis, quatenus ſapientes rerum, amantes noſtri, & liberi paſſionibus ſunt, hoc eſt, Deo perſimiles.

Solus Deus per ſe magiſter indubitata fide dignus, quoniam Potètiſſimus, Sapientiſſimus, & Optimus.

Deus ſolus Pater Dominus.

III. Et vidi, quod quicunque doctrinam religioſam, & legem, tulerunt hominibus, miſſi ſunt, aut à Deo viſibiliter illis comparē-

Qui nouam legem prædicant aut mittuntur a Deo, aut à naturali ratione aut ab Aſtutia, aut à Diabolo.

te; quippe qui nobis eſt inacceſſibilis, multóque magis plebibus, propterea que aliquos adhoc munus auctorizat, cum ſit prouidus, amoroſúſque Dominus. Aut à Ratione naturali: Aut ab Aſtutia propria; aut à Diabolo.

Examen miſſorum à ratione.

Qui ratione moti ad hoc munus ſurrexerunt, laude quidem digni ſunt. At quia errare potuerunt, fide indubitata haud itidem digni ſunt. In horum numero vidi Philoſophos multos, vt Platonem, Socratem, Senecam, Dantem, Teleſium: qui ingenuè confeſſi ſunt quicquid ignorabant, atque ſciebant. Inter Legiſlatores vidi Draconem, Solonem, Lygurgum, Charondam, Phoroneum, alióſque qui leges ſuas, & doctrinas, ſine ſanguine, & miraculis, & ſine prophetia in ſola Ratione fundauere. Hi ſapienter loquuntur, & ſtudent facere homines bonos non autem ſibi honores, & diuitias comparare.

Examen miſſorum ab aſtutia.

Qui autem ab Aſtutia, vel à Diabolo miſſi ſunt, conueniunt. Inter Philoſophos, vidi Protagoram, Gorgiam, Ariſtotelem, Epicurum, Hippiam, Homerum. Arrium, Caluinum, Lutherum, & conſimiles; qui vt lucrarentur honores vanos, ac diuitias, & maioribus incommodarent, ſcripſerunt: & loquuti ſunt de rebus, quas ignorabant. Religionem ludibrio expoſuerunt; & quicquid ipſi neſcierunt, falſitatem, & vanitatem eſſe exiſtimarunt: Quin & fraudulentiam, perſimilem vafritiei ipſorum. Inter Legiſlatores, plurimos aſtutos inuenio. qui aut ex ambitione propria, aut quia exiſtimarunt, acta aliorum Legiſlatorum ex aſtutia manaſſe, & ſimulationes prudentum eſſe miracula, quo Populos in officio detinerent, deceptione quadam amoroſa, aut pernicioſa, finxerunt & ipſi ſeſe à Deo miſſos eſſe, & miracula falſa fecerunt, & legem dederunt. Ita ſentit Varro de cunctis Legiſlatoribus, & Prophetis. Auerroes quoque, & Ariſtoteles putant, Legiſlatores omnes eſſe ſimulatores vafros, & prudentes propter ſui vtilitatem, aut populorum excitos. Hanc ſententiam mordicus tuetur Macchiauellus; & liber de Tribus Impoſtoribus impiſſimus fouet. Ego autem in horum numero conſcribere co[illegible] Minoem, Numam Pompilium, Pythagoram, Zamolxim, Romulum. At de Mahometto, & Cingho opinor, quòd ab aſtutia propria, & à Diabolo decepti, ac proinde deceptores euaſerunt. Pari modo multos ſectarum Auctores in Nationibus. Nam ex Vafritie docere ſoliti apparent. Siquidē Minos duodecim annis in antro commoratus, fingebat ſe cum Ioue loqui, cuius quoque filium ſe fecit, ibique leges ſcribebat, ferebatque ipſas ad Populum per Radamantum cariſſimum, qui negotio inſeruiebat. Porrò inueni, omnes ferè homines, lingua, virtutéque potentes in magnis temporum articulis ſectarum Auctores conſueuiſſe fingere ſeſe eſſe Deos, vel Deorum filios aſtu quodam diabolico ad obſcurandam veritatem illam, quæ expectabatur in toto Mundo. Sic Æneas filius

Meretricis,

Meretricis, aut Ancillæ Patris ſui, fingitur filius, Deæ Veneris: quoniam caput eſt ſæculi. Romulus verò Veſtalis Virginis filius, & Sacerdotis, fingitur filius Martis, vt ſub magnis auſpiciis Romam fundaret. Bacchus, & Hercules adulterino natus concubitu, Iouis proles habetur. Alexander Magnus, quò ſponte Populi ſubderentur, fingitur filius Dei Ammonis. Cyrus verò Commiſſarius Dei; licet iſte prophetiam habuerit Iſaiæ, & ille Danielis; ſed ſibi ignotas. Nabucodonoſor Deus prædicari voluit vbicũque Oloſernes Imperium ſuum extenderet. Idem conijcere poſſumus de Belo, de Mercurio, de Oſiri, & de ſimilibus Deis antiquis, fictis à ſe, aut mox ab opinione vulgi decepti. Idem hodie ſtudet adipiſci nomen Diuinitatis Faxiba Iaponenſium Monarcha.

Ex his plurimi miranda fecere, quæ Populo diſcernere neſcienti viſa ſunt miracula; & poſt mortem curauerunt ſua cadauera occultari, quò crederentur in Cælum tranlati eſſe. Et horum collatio videri facit Macchiauelliſtis, & Peripateticis, Chriſtum, & Moyſem eſſe pariter ſimulatores. Alter enim ſe filium Dei fecit. Alter Nuncium Dei; & corpora eorum poſt mortem non comparuere, ſicut nec corpus Æneæ, nec Romuli: quod Liuius refert hac de cauſa à Senatoribus abſconditum fuiſſe; vt crederetur tranſlatum in Cælum, ſicut Æneas, quem vocant Deum Indigetem. Idem fecit Periander, vnus de ſeptem Sapientibus. Numa Pompilius intra quoddam nemus ſacrum cælabatur, vbi fingebat ſe loqui cum Dea Ægeria, & cum Superis, de hinc leges Romanis ferebat. Pythagoras duobus annis ſub foſſa latuit; deinde dixit, ſe ab Inferis redire; narrauitque præmia, & pœnas futuri Sæculi, magnumque metum Populis indidit. Et indicauit eis quidquid feciſſent in duobus illis annis; quoniam eius mater, vel vxor, negotiorum tantorum conſcia, ſibi illa indicauerat. Sic leges Crotoniatis tulit in Calabria; ſed mirabilia alia de illo non legimus; niſi naturalia, & doctrinam admirabilem.

De Pythagora Legislatore.

De Zamolxi.

Zamolxis eius Diſcipulus fuit, Scythis leges dedit in quodam antro, ſimulans cum Diis ibidem loqui.

De Epimenide.

Epimenides Cretenſis, quinquaginta annis dormiuit, vel finxit ſe dormiuiſſe, fortè, vt quid miri hac ratione perficeret, & quidem ſummam venerationem ſibi comparauit.

De Mahometto.

Mahomettus etiam in antro ad Montes Arabiæ philoſophabatur cum Diabolo, & ſcripſit alterius manu, & foras emiſit ſcripta illa, ex quibus compoſitus eſt Alcoranus ſub Rege Moauia, ex ſucceſſoribus ſuis quinto. Finxit quòd illa præcepta ab Angelo Gabriele accepiſſet; & quòd in pluribus vicibus de Cælo deſcendiſſent. A Sergio Monacho, & à duobus Hebræis, cum quibus diſputare ipſe in ſuo libro introducitur, adiutus, fidem comparauit ſibi exulum, &

latronum, & ſeruorum: atque cum eis cæpit rebellionem exercere. Morbo ſacro laborabat, ac fingebat ſpiritu Dei tunc rapi, præſertim apud vxorem ditiſſimam, quæ hera ſibi fuerat: & deinde per mulieres inualuit fama. Hic morbus ſolet magni ingenij homines vexare, vt teſtatur Ariſt. in problem. de Socrate, Callimacho, & Hercule; quibus Scotus Theologus addi poteſt.

Sect. 30.

De Cingho.

Cinghus finxit ſe filium Solis; & ſigna mirabilia fecit Tartaris. Tranſire viſus eſt Mare Caſpium ſicco pede, ſicut Moyſes Erithreũ verè tranſiuit cum Populo ſuo legéſque tulit hac ratione.

De cæteris Legislatoribus Nationum parua apud nos extat notitia: ſed omnes aut per aſtutiam, aut per naturam, aut à Diabolo miſſi, facinora grandia ſunt aggreſſi. Hoc autem ex ſequentibus agnoſces.

De Chriſto, Moſe, Prophetis, & Apoſtolis.

VI. A Deo miſſos inueni Chriſtum, & Moyſem, omnéſque Prophetas Hebræos. Qui tamen videntur Peripateticis, & Macchiauelliſtis, pari aſtu ſimulaſſe. Opinantur, Moyſem moratum eſſe ſuper montem ad ſculpendas tabulas lapideas, & comediſſe, & ſimulaſſe xxxx. dierum ieiunium, & colloquium Dei, & ſculpturam digito illius: & à Ioſue admonitum fuiſſe, quòd vitulum aureum adoraſſent; omniaque alia, quæ dicit à Deo didiciſſe. Gloriatur, ſe viciſſe Magos in Ægypto miraculis: quod nulla teſtatur Scriptura præter ſuam. Alij dicunt, vt Cornel. Tacitus, & Iuſtinus abbreuiator Trogi, inueniſſe Moyſem aquam, quàm de lapide eduxiſſe fingit, ductu Aſinorum ſylueſtrium euntium ad bibendum; Ideóque Iudæos colere Aſinos. Et Zachariam, quidam dicunt, obmutuiſſe, quoniam vidit Deum Aſininum intra Sancta Sanctorum, & reuelauit cæteris. Item pharmaco naturali aquam dulcem reddidiſſe. Et mare rubrum tranſiuiſſe in refluxu, quando deſcendit: Pharaonem verò in fluxu, quando intumeſcit; ideóque hunc necatum. Licet Iuſtinus dicat ex fluuiorum illuuione, mox ſuccedente ex pluuiis. Item finxiſſe, ſe Deum habere ductorem: dum ipſe mitteret quendam in nocte cum tæda, & facibus ignitis, quocunque iturus erat; in die verò cum eiſdem ignibus, ſed non apparentibus, niſi per fumum ob Solis præſentiam: & Aaron, & Ioſue, & Vr, & Mariam, conſcios fuiſſe, adiutores in tanto negotio. Eos verò qui id agnoſcebant, & murmurabant, interfectos eſſe, vt Chore, Dathan, &c. & cadauer ſuum cælandum curaſſe, ſic etiam Aaronis, vt cultum diuinum ſibi exhiberent. Plinius verò putat, Moyſem ſapientiſſimum Magorum fuiſſe, & per Magiam omnia miracula feciſſe. Quintilianus verò, aſtutum, & impium.

Pſeudopoliticorum argumenta contra Moſen.

Quid fingunt contra Chriſtum.

VII. Nec abſtinent à Dicteriis contra Chriſtum, alij dicentes per Magiam miracula feciſſe & ſe vidiſſe librum Chriſti de Ma-

gia miſſum ad Petrum, & Paulum, vt Auguſtinus teſtatur. Alij finxiſſe ex condicto miraculum cum Lazaro & aliis; & in Ægypto didiciſſe ſcientias, quando aufugit; & ab Aſtrologis genus mortis ſuæ, & adorationem. Idcircò libenter ad mortem perrexiſſe; ac procuraſſe, vt cadauer de ſupulchro ſubriperetur poſt mortem; nec verè cuipiam comparuiſſe. Nam reſuſcitatus comparuiſſet in platea publica, vt plures animas lucrifaceret; & fidem fortius plantaret, & Phariſæos, aliósque calumniatores confutaret.

Equidem omnes argutias ſuſpiciones, contradictiones perſcrutatus ſum, examinaui, & conſideraui. Res enim tanti momenti vtiliter tractatur in præſenti ſæculo tenebricoſo, vbi boni, & mali, Philoſophi, ac Sophiſtæ, Sancti, & Hipocrytæ, legislatores diuini, & humani, & diabolici, omnes videntur impiis indoctis vnicolores. Et longè plures dubitationes, & quæſtiones commoui ſuper Euangelio, & ſuper ſacris Bibliis. Ac poſtquam ſupradictis experimentis certior effectus ſum extare Diabolos, & Angelos, & vidi errores horrendos Ariſtotelis, & Politicorum recentiorum in phyſicis, & moralibus, ritè intellexi, longe magis potuiſſe eos errare in Doctrinis ſacris, quas maximè refert noſſe: difficileque introſpectantur.

Reſp. in genere.

Errores Ariſtotelis, & Philoſophorum in Philoſophia, indicant ipſos magis erraſſe in Theologia, quam impugnant.

Impreſentiarum de his diſputandum non eſt, quia à Diabolo miſſi ſunt. Hæc enim turba impia non credit eſſe Diabolos. Nam ſubitò ſequitur, quòd, ſi Diabolus mittit Legislatores, mittat etiam Angelos, & Deus ſuos Nuncios, & Legislatores, & Prophetas. Iſti autem omnia huiuſmodi aſtutiæ tribuunt humanæ, regnandi cupiditati, adeò quòd & Sauonarolam ob idipſum ſimulaſſe colloquium Dei, docet Macchiauellus. Ergo ad examen neceſſarium accedamus.

EX CERTISSIMIS NOTIS

Examen particulare preſſius, ac rigidius, veritatis Prædicantium noua in quocunque Sæculo dogmata; & confirmatio teſtimoniorum Apoſtolicæ doctrinæ, ad quamlibet inuictæ probationem.

CAP. XIV.

Solus Chriſtus per ſe omni ſuſpicione vacat; at alij non prorſus, niſi per ipſum.

EORVM profectò, qui ſeſe à Deo miſſos aſſeruerunt, neminem ſuſpectione vacuum prorſus, excepto Ieſu, & per Ieſum inuenio. A quo etiam niſi de Moyſis doctrina certus factus eſſem, dubitationes, & quæſtiones plurimas animo volutarem; quas non tam facilè ſoluerem. At quidem examinata ſignis, & conteſtationibus collata ſuis, poſt longam diſputationem, & experimenta, hæc quoque diuina reperitur; nec Magiam eſſe naturalem, per quam Moſen viciſſe Ægyptios Magos affirmat ineptè Plinius, cuiuſmodi etiam Magiam Cypriam, qua Apoſt. Paulus diuinitùs Elymam magum cæcitate percuſſit, multáque ſigna coram Sergio Proconſule effecit, ineptiùs ſuſpicatur.

Plin. lib. 27.

Notæ vnde dignoſcuntur qui à Deo mittuntur.

II. Cuicunque à Deo miſſo diploma habere conuenit, quod quilibet ſuo dat Rex oratori, legatóque. Diploma Dei diuinis eſt literis ſcriptum, & demonſtrationibus non naturalibus, ſicut eorum quià natura mittuntur, ſed ſupra naturalibus. Hæc autem miracula ſunt, & operationes ſupra naturam.

Prima nota.

De hinc intrepiditas ad omnem aduerſitatem, & contemptus mortis pro obedientia tui Dei, dum certus es, te ab illo miſſum; qui oſtendit tibi poſſe ſe dare vitam, & gloriam æternam pro temporali, veluti tu cæteris prædicas ex ore Dei. Vtque oſtendas te non motum cupiditate bonorum huius Mundi, valdè prodeſt ſigillo ſparſi ſanguinis diploma firmetur. Qui autem ſanguinem ſpargit miraculis carens, quamuis ore tenus mandata habeat cum verax eſſet, videtur tamen venire abſque patentibus literis, ſeu diplomate. Nam & hoc opponi illi poteſt, quòd etiam Hæretici multi

mori optant pro ſua hæreſi, quoniam decepi ſunt, ac moriuntur, ſicut cæteri malefactores, Deo non confirmante ſignis doctrinam eorum. Si autem miracula habes abſque proprii ſanguinis effuſione; diploma quidem habes, ſed non tam benè ſigillatum, ideoque dubium de te remanet apud gentes; quibus non perſuadetur, te vafrum, diabolicumque non eſſe.

III. Si verò vtrumque teſtimonium prædictorum habes, ac præterea addis conteſtationem Prophetarum, qui tuum aduentum prænunciarunt, fides augetur tibi apud omnes.

IV. Item, ſi quæ tu annuncias, & prophetizas, euentus comprobat, longè magis.

V. Item, ſi Gens alia, tuam amplexa doctrinam, eadem facit in miraculis, ſanguine, & prophetia; palam fit quòd cùm tam plures nequeant eſſe conſcii, & complices eiuſdem vafriciei, ac doli, quin detegatur, nec propriæ morti conſentire ſtabiliendi alieni gratia doli, verax ſit ipſorum Magiſter, & Auctor.

VI. Item ſi probitas vitę, & certitudo, & conſtantia in dicenda veritate, ſimulationibus mundaniſque reſpectibus ſublatis, & notitia rerum diuinarum concomitantur; nullatenus dubitandum eſt de illo, qui talem ſeminauit doctrinam; ſed credendum eſt, Deum eſſe cum illo.

VII. Si temporis quoque diuturnitas confirmat Rem, nullus remanet dubitandi locus ipſi quoque Macchiauello, ſi vel modicum conſiderare velit.

Porrò in Chriſto & Apoſtolis eius inueni omnia iſthæc indicia, & teſtimonia, & conteſtationes, collationes, & ſigna, ampliſſimè conſtare. Ipſe quidem ea oſtendit in ſe, & dedit etiam ſuis diſcipulis, & diſcipulorum diſcipulis promittit. *Signa* (inquiens) *eos, qui crediderint hæc ſequentur. In nomine meo Dæmonia eiicient: Linguis loquentur nouis: ſerpentes tollent, & ſi mortiferum biberint, non eis nocebit. Super ægros manus imponent, & bene habebunt, &c.* At Paulus eius Apoſtolus ait. *Signa autem Apoſtolatus noſtri edita ſunt apud vos in multa patientia: in ſignis, & prodigiis, & virtutibus, &c.* Et Ieſus. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, &c.* Et alibi. *Confidite, Ego vici Mundum, &c. Oportet filium hominis pati, &c. Occident eum & tertia die reſurget, &c. Ecce mitto vos, ſicut oues in medio Luporum, &c. Tradent vos in conciliis, &c. Flagellabunt vos, &c. Nolite cogitare quid loquamini, &c. Spiritus Patris veſtri loquitur in vobis, &c.* At verò cæteris Legiſlatoribus inueni ex prædictis indiciis, & teſtimoniis deeſſe quàm multa. Nam & Moyſi, & Prophetis non omnia inſunt.

Propoſitio vniuerſalis, quòd omnes iſtæ notæ Chriſto conueniunt.

1 Cor. 11.
Mat. 10.
Ioan. 16
Luc. 18.
Mat. 10

Moyſes primus martyrio ſanguinis ſui (quamuis adhoc promptus) non confirmauit fidem, quàm prædicauit. Et in locis, ad quos eius plantandi gratia migrauit, bellum inuexit aliis: expulit eos de

proprijs ſedibus, armauit gentem ſuam materialibus armis, fortificauit poſteros doctrina, & armis. Prophetas ante ſe non habet, qui ipſum præconizauerint, niſi quos ipſemet allegat, nobis, & Mundo ignotos.

At miracula ſua, & prohetiæ, euentu, comprobatæ: & ſucceſſio, & Diſcipuli miracula facientes, & ſanguinem effundentes, & prophetantès; & tandem Chriſti teſtimonium, dat Moyſi firmam auctoritatem.

Qui de ſunt Mahometto.

Mahomettus teſtimonium habet nullum, niſi victorias diuturnas armorum plurimas; quod commune eſt Cingæo, & Alexandro Magno, & Cæſari, & Tamerlano, & omnibus ſtrenuis Ducibus, licet ſceleſtis. At martyrium non habet in ſe, neque in ſuis. Mendacia habet horribilia, deprauat Biblia ſacra, & Euangelium, & cunctas hiſtorias. Non eſt qui prædixerit aduentum eius, niſi quatenus Pſeudoprophetæ, & Antichriſti, vt infra videbimus. Fundauit, vt ipſemet fatetur doctrinam ſuam in armis, & ſine miraculis. Fingit tamen quædam, & vult per vim ſibi fidem præſtari; quod videlicet refecerit Lunam: loquebatur cum animalibus, quæ dicebant velle fieri Mahomettana. At nuſquam reſuſcitauit defunctos, neque curauit ægrotos, &c. Succeſſores eius potentes in armis fuere, vt Alle, Oram, Otomar Abubacher qui diuerſas ſectas fecerunt: & ſe mutuo trucidarunt. Sic eorum mox Califfi, & Sultani, qui Imperium Romanum debile inuenientes, afflixerunt. Et palam videntur ipſorum quilibet acquirendæ gratia tyranidis, prædicaſſe, non autem cupiditate Regni Cæleſtis, nec moriendi pro eius defenſione, niſi eum in modum, quo omnes milites, etiam mercenarii, & alienę fidei, & religionis. Quin mutuis prælijs ſeſe perſecuti ſunt, dominandi ambitione; & alius alium occidit, oſtentantes re vera ipſis non affuiſſe charitatem Apoſtolorum; quibus mutuatam feruens, ſublimiſque fuit, quàm contemptus diuitiarum, & honorum, & vitæ, & dignitatis humanæ; ſed affuiſſe diabolicam ambitionem ab ipſorum capite hauſtam. Nam qualis Magiſter, talis Diſcipulus.

De notis Romuli, & conſimilium.

Romulus armis legem ſuam fundauit, & cæde fratris, ſicut mos quoque Turcarum eſt. Non habet Prophetas ante, nec poſt ſe. Pompilius verò iam, acquiſito Imperio, tutatus eſt legem, & religionem, & doctrina quidem humana non roborata miraculis. Sic & Minos, quoniam Rex erat Cretenſium. Triſmegiſtus quoque Rex, & Sacerdos Ægyptiorum.

De notis Iouis, Beli priſcis adorati.

Belus Iuppiter caput fuit Monarchiæ Aſſyriorum ſucceſſor Nembrot, qui primus dominari per violentiam in Mundum introduxit. Ninus autem filius propter gloriam ſuam, & amorem, quo partem proſequebatur, adorationē eius armis ſtabiliuit, vt Nabucodonoſor, & Iulius, & Auguſtus Cæſares. Idem de cæteris inuenio Legiſlatoribus, ſanguine, & miraculis, carentibus.

Pythagoras quidem rationem naturalem defendens, effudit ſanguinem, à Tyranno interfectus, & miracula non habet, aliaque prædicta teſtimonia. Nec pro lege ſua mortuus eſt, ſed Tyranni communis violentia. Credo etiam, Philoſophos nonnullos pro defenſione dogmatum legis naturalis interfectos fuiſſe, vt Anaxagoram, & Socratem, & alios, quos S. Iuſtinus ſæpè nominat præſertim in 2. Apol. Quin quantum ad hanc partem digni ſunt, vt Iuſtinus, & Hier, aiunt, qui numerentur in Chriſti aſſeclis, ſaltem quatenus auctor eſt naturæ. At miraculis caruerunt, aliisque indiciis, quibus prædicarent, ſe miſſos à Deo; nec id affirmarunt, ne mentirentur: ſed illis ſatisfuit defendiſſe Rationem, quæ lumen eſt primæ Rationis, ſeù Verbi Dei. Sicque, vt aiunt, finxit, Pythagoras mirifica, condonandum illi eſt ex parte, nam ignorabat plurimum de tractatione Dei cum hominibus; opinatusque eſt, deceptionem amoroſam, in beneficium deceptorum, non eſſe peccatum: ſicut cum Medicus porrigens Abſinthium puero ægrotanti, dicit eſſe dulcem. Id confirmat Plato, aſſecla eius & Origenes; in quam doctrinam D. Hieronymus in epiſt. vbi inuehitur in Auguſt. & Patres Græci, minus ſæueri ſunt; quo ad mendacium officioſum. Aſt in re tanta neſcio, qui defendi poteſt, quòd non ſit quoque pernicioſum; veluti id defendit Varro, à D. Auguſtino iure correctus. De Pythagoræ notis, & conſimilium.

I. Tunc è contra ad me dixi. Quis conſiderans Chriſtum panis quotidiani indigentem, natum in ſtabulo, filium Fabri, humiliter educatum ſine literis in arte paterna, tantum aggredi, quòd ſe filium Dei affirmet, nec fundare in doctrina Philoſophorum, neque in diuitiis, neque in armis prædicationem ſuam, proculdubio, ſi non erat quod dicebat, audaciſſimam, cunctiſque moralibus iudicandam impoſſibilem, quòd ſit Deus verus, Creator, & Gubernator omnium, ille mendicus homo: ſed in miraculis, toti euidentibus Mundo in promptu, & vbique, nullo præuio artificio, aut conſultatione, & in propalando veritatem in faciem, contra Principes, & quoſcunque violatores veritatis, & iuſtitiæ; & mori tam conſtanter pro illa cæleſti legatione, & bono nuncio, quod attulit Mundo, de Regno Dei, & perſeuerantem vſque ad mortem in aſſertione diuinitatis ſuæ, & veritatis, & ſpei, cum prædictione eorum, quæ facturus erat poſt mortem, & ſuis ventura: Qua ratione, quæſo, poterit, (dicebam quis ſuſpicari fraudem, aut ſui deceptionem inhomine iſto? Denotis in Chriſto potétiſſimis ad probandum, quod ſit à Deo. Prima Ratio vniuerſaliter pro Chriſto.

II. At ſi ipſe deceptus erat, perſuaſum habens per inſanam imaginationem propriam, aut per aliorum ſermonem, ſe eſſe filium Dei (nam & plurimi ipſum furioſum reputarunt etiam conſanguinei, nedum Herodes, eiuſque conſimiles, vt S. Mar. teſtatur) & tanquam deceptus, & furens illam ſtultitiam prædicabat (ſicuti & multos vidi furioſos ſeſe Deos, ac Reges iactanter reputare) profectò tot miracula illi non affuiſſent. Nec potes credere, quòd ipſe miracula per Quod Chriſtus non fuit deceptus, nec deceptor.

vafriciem finxerit, nam ſi erat (vt ais) in ipſo deceptus, non poterat eſſe deceptor, & fictor. Nec Deus, qui Mundum regit, & in re quauis exigua mirabilem oſtendit prouidentiam, concurriſſet tot miraculis, ad eiuſmodi ſtultitiæ vaniſſimæ confirmationem.

Non ex Apoſtolorũ teſtamento.

III. Item Apoſtoli, qui erant ſynceri, probi, idiotæ, inepti ad moliendas fraudes, & deceptiones, ſed potius apti decipi, quàm decipere, non conſenſiſſent, neque mori voluiſſent pro defenſione technarum, & fallaciarum Chriſti contra Principes, & Sacerdotes, & (vt videbatur illis) contra leges patrias diuinaſque.

In 4 de ſenſu rerum.

IV. Si autem omnes vnà cum Chriſto decepti erant, non potuiſſent deinde per ſe, abſente, vel mortuo Ieſu Chriſto, tot miracula facere, & conuincere Gentes, & Mundum totum patientia, & doctrina cæleſti, ſignisque admirandis. Nec enim venenum Apulæ Araneæ mortua ipſa, in morſu perſeuerat, vt diximus de magia loquentes; quanto minus iſta totius Mundi commotio in ſolo verbo?

Ex cõmunicatione poteſtatis.

V. Item quomodo poterat Ieſus, cum eſſet furioſus, præbere illis poteſtatem contra ſpiritus malignos, & ſanandi infirmitates, calcandi ſerpentes, & venena expellendi, vt teſtantur Matt. & Luc. & Marc. quòd miſerit eos prędicare Euangelium Regni, abſque pecunia, & calceis, & ſine veſte duplici; & dedit eis poteſtatem iam dictam. Quod ipſi impigrè fecerunt, & reuerſi ſunt exultantes, quòd tot miracula feciſſent in nomine Ieſu. Qui reſpondit. *Nolite lætari in hoc*, videlicet, quòd miracula feciſtis, & Dæmonia viciſtis, &c. *Sed quia nomina veſtra ſcripta ſunt in Cælis*, Quibus in verbis oſtendit mirificum ſpiritum humilitatis diuinæ, & quandam certitudinem veritatis ſuæ in Cælo hauſtæ. Quomodo (inquam) poterat iſta deceptus polliceri, & largiri; aut deceptor, cum videas idem effeciſſe realiter ſuos, & contigiſſe benè credentibus, vt & quę prædixit?

Matt. 10.
Luc. 6. & 10.
Mar. 3
Luc. 10.

In Apoſtolorum ſimplicitate, & doctrinæ luce.

VI. Si verò dicas, Apoſtolos idiotas etiam deceptos pariter fuiſſe: ac ſtellas eorum fauiſſe cæptis. Tunc obiicio Lucam, qui manducabat, & bibebat cum Chriſto, & erat vnus de lxxij. Diſcipulis, Doctus in Philoſophia, Poëtica, Rhetorica, Medicina, in lingua Græca, & Hebraica, & Pictura: nec dignus fuit numero xij aſcribi: & Barnabam, qui fuit doctus in Lege.

VII. At & Paulus doctiſſimus in vtraque lingua, & Poetis, & Philoſophis, & in lege Hebraica; perſequutor ſæuiſſimus Chriſtianorum, quomodo decipi poterat? quibus præſtigiis, & vbi, & quando? Ipſe nihilominus eſt, qui ait; *Signa autem Apoſtolatus noſtri edita ſunt apud vos in multa patientia in ſignis, & portentis*. Ecce diploma eius, quo demonſtrat ſe legatum fuiſſe Ieſu Dei ſui. Et hoc poſt mortem eius; vnde Hæretici, & Gentiles falsò ſcripſerunt, Chriſtum miſiſſe librum magicum ad Petrum, & Paulum: ignari etiam hiſtoriæ,

hiſtoriæ, ne dum myſterii.

VIII. Adde tot doctiſſimos Principes Hebræos, vt Gamalielem, Nicodemum, Ioſephum, Symonem, Lazarum, Stephanum, aliosque ſæculi illius; qui Ieſu crediderunt; &, quod mirabilius eſt, ipſis Apoſtolis Hebræi, & Romani proceres fidem præſtiterunt, vt Sergius Proconſul Romanus, Theophilus Præſes Antiochiæ, Cornelius Centurio, aliique plurimi, qui decipi non poterant à viris illiteratis, & puris, quales erant Apoſtoli, præſertim prædicantibus contra legem Romanorum, & contra commoditates, & delitias Mundi, quibus illi potiebantur.

Ex teſt. Principum Romanorum, & Iudæorum.

IX. Tota inſuper hæc Schola Diſcipulorum ſigillauerunt miracula, & prophetias, quas allegabant pro Chriſto, & pro Doctrina eius, proprio quiſque ſanguine: nihili exiſtimantes famem, carceres, naufragia, flagella, minas, blanditias, infamias, tribulationes. Sed hæc omnia amplectentes hilariter, cum quadam mirifica ſecuritate, & certitudine, tanquam qui propriis continuò cernerent oculis Paradiſum apertum, & Deum vocantem eos, & præſtolantem ad immmortalem gloriam. Equidem cum conſidero hanc conſtantiā, & certitudinem animi, comprobatam miraculis, & ſanguine, obſtupeſco, & cōtremiſco: Nec aliud dicere poſſum, niſi, quòd prædicabant veritatē certiſſimam, hauſtā in Cælo, & non in Terra.

Ex firmitate teſtantium.

X. Hoc mirum etiam conſidera: Quòd Chriſtus non promittit ſuis bona temporalia vt Moyſes: neque delitias vxorum multarum, & dominatum, & poteſtatem armorum, ſicut Mahomettus, aliique Legislatores; nec cathedras honoris, ſecundum humanam Sapientiam, ſicut Phloſophi; ſed promitit ærumnas, carceres, flagellationes, anathematizationes, preſſuras, & mortem; ſed ne timeant, quoniam capilli quoque eorum numerati ſunt apud Deum, nec cadet vnus abſque ipſius voluntate. Ergo ſi interficientur, vt facientes Dei voluntatem, nolint timere eos, qui occidunt corpus, ſed Deum ſolummodo, qui poteſt & animam mittere in Gehennam. Et his duriſſimis pollicitationibus, & moriens ipſe primus crudeliter, & ignominiosè (quod ſanè debuiſſet eorum frangere animos, & dehortari, vt fugerent doctrinam eius, tanquam mortiferum venenum) tantam aſſequutus eſt gloriam, & ſequelam.

Ex dictis factis, & cōditionibus Chriſti.

Math. 10.

XI. Equidem ſumma animi attentione ipſe conſidero, eiuſmodi doctrinam, & duras pollicitationes ſuaderi verbis non poſſe iis, quibus ærumnæ diræ imminent: ſed re verà eos miraculis plurimis, & viſionibus certos fuiſſe redditos. Nec iſta ſatis erant, ſed infudit in eos Spiritum ſanctum modo mirifico. Seque ipſum oſtendit eis reſuſcitatum, & in Cælum aſcendentem, vt eos tutos redderet de veritate ſui dogmatis: & quòd ipſi pariter reſurrecturi erant, & in Cælum aſcenſuri: alioquin poſt mortem Chriſti ignominioſam nemo auſus fuiſſet verbum de tanto ſeductore vilum bo-

num proferre: ſed reuera ergo reſurrexit, & aſcendit, & miſit Spiritum. Quis vnquam Moyſes, aut Deus Gentium, vel modicum quid huiuſmodi fecit?

XII. At ergo qui fieri poteſt, vt Apoſtoli prædicent Reſurrectionem, & Aſcenſionem Chriſti, decipiendo ſemetipſos, ac cæteros? ſi enim decipiebant cæteros, non amplexi eſſent martyrium & miſerias in ſemetipſos, ſi autem decipiebant ſemetipſos, non feciſſent miracula. Nec quidem fingi poteſt modus, quo ab aliis ipſi in negotio reſurrectionis, & aſcenſionis deluſi fuerint. Ecce quàm audacter dicit Petrus. *Non doctas fabulas ſequuti, notam fecimus vobis Chriſti virtutem, & ſapientiam, ſed ſpeculatores magnitudinis illius effecti, &c.* narratque transfigurationem ejus in Monte Tabor, & vocem quam audiuit de Cælo Et Io. epiſt. 1. *Quod vidimus, & audiuimus, & manus noſtræ contrectauerunt de verbo vitæ, &c. teſtamur & annunciamus vobis,* Et Paulus. *Nonne Dominum Ieſum vidi oculis meis?* Et alibi, *Ego Apoſtolus non ab hominibus, neque per homines, ſed per Ieſum Chriſtum, &c.* Et Lucas, & ipſe, conueniunt de apparitione ſibi facta poſt aſcenſionem. In cæteris omnes conteſtantur. Et, *ibant gaudentes, quoniam digni habiti ſunt pro Ieſu contumeliam pati.* Quomodo igitur potuere hi decipi, vel decipere? quanto magis id conſidero, & fingo ita eſſe, minus inuenio.

2. Pet. 1.
1. Ioan. 1.
1. Cor. 9.
Galat. 1.
Act. 1.
1. Cor. 15.
Act. 5.

XIII. Si vitam eorum, ac Præceptoris contemplare, ſummam invenies innocentiam, probitatem, mutuum amorem inter ſe, & erga totum genus humanum: nullam jactantiam, aut ambitionem, aut cupiditatem inter eos. Videntur eſſe nati tantummodo ad beneficiendum, nullique nocendum, ſed adjuvandum etiam inimicos operibus, & oratione ad Deum. Hæc autem doctrina ſemper eadem perſeuerauit inter Apoſtolicos homines, veroſque Chriſtianos, & ſic vbique prædicatur vſque in hodiernum diem. Ergo fide quacunque digni ſunt, vndequaque, & vſquequaque. Sunt enim probi, fortes, liberi, omiſſo timore, & cupiditate, veritatem propalantes. Sunt etiam ſapientes ea, quæ prædicant. Nam eorũ ſenſibus palàm manifeſtata eſt veritas Reſurrectionis, & Aſcenſionis Chriſti, & miraculorum, & vitæ, & dogmatum; ergo teſtes ſunt de viſu ſimplices, puri: nec loquuntur opinatiuè de rebus non viſis, aut non reuelatis, ſicuti Macchiauelliſtæ ſecus opinantes.

Ex vita, & lege eorum.

Fragilitas, Ignorantia, & Malitia teſtimonium infringunt, vt in 1 Metaph. & Topicis, quorum contraria in Apoſtolis fuere circa ea quæ prædicarunt.

XIV. Nec propterea, quòd pauperes fuerunt, & Chriſtus dixit eis, *Centuplum accipieris in hoc ſæculo, & vitam æternam in futuro, &, ſedebitis ſuper ſedes iudicantes, &c.* eorum teſtimonium infirmatur. Hoc enim præmium non eſt promiſſum illis, tanquam principale, in quo fundarentur tanquam poſſeſſores ſed promiſſa eſt eis preſſura. *In mundo* (ait) *preſſuram habebitis.* Vade *Vende, quæ habes, & da pauperibus, &c, Nolite portare ſacculum, neque pe-*

ram, neque calceamenta, neque duas tunicas, &c. Tradent, vos in Conciliis, & in Synagogis ſuis, flagellabunt vos, &c. Nolite timere eos qui occidunt corpus, &c. Quin prædicatio Chriſti incipit. *Pœnitentiam agite, &c. Beati qui lugent, &c. Beati eſtis cùm vos perſequuti fuerint homines, & flagellauerint, & eiecerint, &c.*

Ergo illud centuplum, promiſſum eſt eis in bonis temporalibus, ſicut additamentum ad magnum negotium, quod operaturi erant; quaſi admonendo eos, quòd prouidentia Dei illis, qui reliquerant propter Euangelii prædicationem, amicos, & parentes, & agros, aliaque bona, prouidiſſet eis, vt hæc illis non deeſſent, ſed centuplum acciperent. Et verè ſic factum eſt. Nam manducabant quæ dabantur; nec defuit illis victus, aut veſtitus vnquam; labores autem manuales, quos ſuſcipiebant, nè ſcandalum auaritiæ olerent, voluntarii erant. Et quotquot homines Deo lucrabantur, fideles erant illis magis, quàm parentes, & amici carnales: & poſſeſſiones vendebant, & ponebant prætia ad pedes Apoſtolorum, qui diſtribuerent omnibus. Et ſic adimplebatur promiſſio, & non in poſſeſſione mundanà. Et fundauerunt Eccleſiam in toto Mundo victorioſam, & potentem. Et quidem ita lætabantur in tribulationibus. ſicut in delitiis, & longè magis, ſi ritè contempleris ab initio. Porrò, & hoc centuplum acceperunt non in morte Chriſti, in qua frangi potius, atque obmuteſcere debuiſſent; ſed multo poſt in aduentu Spiritus ſancti. Et hoc centuplum pro nihilo habebant, niſi in Deo. Nulla ergo ſuſpicio mendacii inuenitur in eis; ſi enim in mẽdacio fundati eſſent, primis ictibus cadentes, ceſſiſſent.

XV. Plurimi Hebræi, & Turcæ, & falſi Chriſtiani Euangelii hiſtoriam, & Apoſtolorum negant, & falſitatem ineſſe autumant, at temporis diuturnitate fidem nactas eſſe; quoniam in quadam Ciuitate, quam nominare nolo, Macchiauelliſtæ pictis Apoſtolis flagellatis impoſuerunt titulum, *Pro falſariis*: propterea ipſorum teſtimonium, iterum examinare non pigeat.

EXAMEN TRIVMPHI, ET PRÆcedentiæ, qua pollent teſtificantes ſuper opinantes: vnde calumniatores Apoſtolorum omninò ſtatim conuincuntur.

CAP. XV.

Princip um, vnde omnis v itas probatur, & ad quod reſoluitur, contra opinantes.

I. PRopterea nouo facto principio Metaphyſico, in quo ſumma rerum, & diſputationum, & negotiorũ, & vitæ hominum, verſatur, fundaturque, dixi ſic inquirendo de Euangelio, eiuſque teſtibus.

II. Propoſitio omnis, aut vera eſt, aut falſa. Veritas & falſitas humanitus non cognoſcuntur opinione, ſed experimento omnium ſenſuum; nec ex reuelatione opinantium, ſed teſtificantium. Hoc principium aſſerere debent etiam Sceptici, qui negant omnem ſcientiam, etiam ſenſitiuam. De quo manifeſtè conuincuntur in noſtra Metaph. ſaltem quoad Quia eſt. Nemo enim videns me, negare poteſt, me nunc ſcribere. Nam & qui legent hanc paginam, dicent, me ſcripſiſſe. Quamquam enim quoad propter Quid res omnis dubia eſſet, quia nullius quidditas perfectè cognoſci poteſt, veritas tamen Quia eſt, cum ſit hiſtorica, non poteſt pluribus dubia eſſe cernentibus ipſam ſimul ad lumen, cunctis ſenſibus adhibitis, non impeditis paſſione corporali, aut ſpirituali proprij amoris, aut odij.

Lib. 1. primæ partis.

Credendum eſſe teſtificantibus, nõ autem opinãtibus quibuſcunque.

III. Multi ſanè ſcripſerunt doctè, quod alterum hemiſphærium Antipodum non extaret; & Lactantius Firmianus, Procopius Gazeus, & S. Auguſtinus, & ſequaces multi doctiſſimi, ac piiſſimi, irridebant eos, qui extare aſſerebant. Aliæ Philoſophorum ſcholæ negabant. Aliæ ancipites erant. Tandem nauigauit illorſum Chriſtophorus Columbus, inuenit nouum penè orbem, Antipodeſque in altero hemiſphærio. Et palam factum eſt, quòd ibi erant habitatores, & non Paradiſus Terreſtris, vt opinabatur Danthes, vt neque in Inſulis Fortunatis, vbi Doctores, & Chriſtiani, & Hebræi, & Gentiles ipſum poſuerant; neque infinita aqua vt Xenophon, & multi Philoſophi; neque Tartarus, & inferi, vt Virgilius, & Iſidorus: neque ſyſtemata plurima Terrarum, & Marium,

Probatio, prima ex negato à Doctis, & Sanctis opinantibus hemiſphærio altero, conuictis ab vno teſtimonio.

& aëris, vt Mahomettus docuit. Et dixi, cuinam ex his nunc credendum eſt: huicne Nautæ idiotæ teſtificanti de viſu, an Auguſtino, Lactantio, & Philoſophis, & Poëtis, & Legislatoribus? Nautæ Columbo prorſus. Ergo, dixi teſtimonium legitimum præcellit omnes opiniones, licet Sapientum, & Sanctorum, dummodò quatenus opinantium tantummodo. Item Ariſt. Virgilius, Ouidius, aliique plurimi Philoſophi, & Poëtæ, & Theologi (quibus etiam quidam Sancti Doctores, & D. Thomas magis aſſentiendum Iudicant) negabant poſſe viuere, & habitare homines ſub Æquatore, & ſub Polis ob nimium (vt putabant) calorem & frigus. At hodierno tempore Luſytani, & Angli, qui nauigando contrarium viderunt, oſtendunt Ariſtotelem mendacem, & omnes ſecum opinantes, & ſyllogiſmos eorum veritatem hic non aſſecutos.

Arg. 2. ex neceſſitate politica, & morali, & œconomica &c.

IV. Et dixi circumſpiciens. Profectò ſi exiſtimatio, opinióque humana poſſet ſecundum naturam anteponi teſtimonio; hominum commercium, & Reſpublica omnis ſubitò diſſolueretur; nemo ſciret cuius eſt filius: nec quòd ſit legitimus prædij ſui poſſeſſor. Quicunque enim alius dicere poſſet. Hoc eſt meum prædium, & probaret ſic eſſe per ſyllogiſmum. Et tu non es filius Petri, ſed Franciſci, quia ſic videris per ſyllogiſmum phyſiognomicum. Quòd ſi tu allegares teſtimonium vicinorum, & obſtetricis, & inſtrumentorum, & codicillorum, nihil valeres contra ſophiſtas in contrarium argumentantes. Item nec crederemus nauigantibus, quòd extet alterum hemiſphærium; neque hiſtoricis, quòd Cæſar fuerit in humanis; nec quod Turcæ regnent Conſtantinopoli, quoniam diceremus per opinionem ſyllogiſticam, non debere Deum hoc permittere; & tandem nulla veritas ſubſiſteret, ſi teſtificantibus non plus fidei præſtaretur, quam quibuſcúnque opinantibus Sanctis, ſapientibúſque. Omnéſque hiſtoriæ rerum præteritarum falſæ haberentur, nulluſque Rex oſtendere poſſet, quo iure poſſidet ſuúm Regnum, nec cuius filius ſit.

Cõcluſio quod miracula Chriſti & ſuorum negari nõ poſſunt.

Ergo (concludo) quicunque negant miracula Chriſti, & Moyſis, & aliorum, & Hiſtorias autenticas propter opinionem contrariam, nullam merentur omnino fidem.

Arg. 3. ex ſenſuum teſtimonio neceſſario. Cui mens innititur, non autem opinioni.

V. Deinde dixi. Naturale eſt homini propriis credere ſenſibus, eo quòd ſunt teſtes ipſi animæ de rebus, quæ ſunt extra nos. Alioquin ſequendo opinionem, comederet amara pro dulcibus, noxia pro vtilibus, alba diceret nigra, & ſomnia veritates. At vbi oculus luſcus, & auris obturata, & guſtus bilioſo perfuſus humore, haud quaquam præſtatur ſenſibus fides abſque errore. Ergo ſenſibus purgatis, mundis, & ſanis modò credendum eſt. Pari modo naturale eſt alienis præſtare ſenſibus fidem, nos enim omnia vidiſſe, & vide-

re non poſſumus ſenſibus noſtris. Ergo ſcientia rerum præteritarum, & abſentium non eſſet ſcientia. Sed quia ſenſu noſtro experti ſumus aliorum ſenſus etiam veros eſſe, & noſtris ſubſeruire; conſimiliter faciunt & ipſi nobis ſcientiam.

Qui ſunt fide digni. Et notis octo noſcuntur.

VI. Deinde addidi. Sed teſtificantibus fide dignis dumtaxat credendum eſt, quò fiat ex eis ſcientia. Tum, Ecquinam digni ſunt fide? Illi ſanè, qui id, quod ſciſcitamur, ſenſibus cognouere propriis,

2. Et non loquuntur ex opinione.

3. Et qui conformes ſunt inter ſe non diſcordantes.

4. Et qui ab hiſtoriis conteſtationem habent aliorum ſcriptorum, at non malignantium, nec aduerſariorum.

5. Et qui non reperiuntur mendaces contra alias hiſtorias comprobatas omnibus veritatis notis.

6. Et qui ab inimicis quoque approbantur; quamuis hoc non ſemper ſit neceſſarium.

7. Sed quòd ſint probi non corrupti cupiditate, pecunia, ambitione, veluti Poëtæ, & Hiſtorici venundati; nec timore Tyrannorum.

Et qui loquentur veritatem conſtanter, & certò, nihil vacillantes.

Ex quibus ſane omnibus conditionibus ſimul palam fit, quod nec decepti fuerint, nec deceptores.

Cõditiones veracis teſtimonii omnes conueniunt Chriſto, & Apoſtolis.

Ioan. 3.

VII. At (dixi) haſce conditiones omnes inuenio in Chriſto & Apoſtolis eius. Quinimò nil profitentur aliud, quàm teſtificari ſemper, numquam verò opinari. Ecce ante omnes Ieſus Ipſe dixit. *Amen dico vobis, quod ſcimus loquimur, & quod vidimus teſtamur: & teſtimonium noſtrum non accipitis? &c.* Et loquitur cum Emphaſi, quaſi dicens, naturale eſt credere teſtificantibus, tu autem non credis? Ecquibuſnam credes? opinantibus ne? &c. Et

Ioan. 1.

Ioannes Baptiſta vocatur teſtis Chriſti. *Et miſſus, teſtimonium perhiberet de lumine* Et apoſtoli mittuntur à Chriſto tanquam teſtes

Act. 1.

de viſu, *Eritis mihi teſtes in Iudæa, & Ieruſalem, & vſque ad vltimum terræ.* Et Petrus eleganter dixit animaduerte quoniam non

1. Pet. 1.

opiniones, *Nec doctas fabulas ſequuti.* (Sicut de Ioue, & de Mercurio, aliiſque falſis Deis narrantur à Gentibus) *Notum fecimus vobis Chriſtum, ſed ſpeculatores magnitudinis illius effecti. Accipiens enim honorem & gloriam à Deo voce de Cœlo delapſa. Hic eſt Filius meus &c. ipſum audite.* Et *nos audiuimus vocem hanc, cum eſſemus cum illo in Monte Sancto &c. Et inſuper habemus firmiorem propheticum ſermonem &c.* Quoniam Prophetæ omnes prædixerunt

1. Ioan. 1.

aduentum eius & Deitatem, & conueniunt teſtimonia præſentibus. Sic & Ioan. ſemper ſcribit. *Quod vidimus, quod audiuimus, &*

Ioan. 21.

manus noſtræ contrectauerunt &c. ſcribimus & teſtamur, &c. Et alibi.

Hic eſt diſcipulus ille, qui teſtimonium perhibet de his, & ſcripſit hæc; & ſcimus quia verum eſt teſtimonium eius. Ecce quomodo tota Chriſti ſchola fundatur in ipſo puro & ſyncero teſtmonio nulla miſto opinione, & Paulus, *Si Chriſtus (ait) non reſurrexit inuenimur falſi teſtes aduerſus Deum, dicentes, quia reſuſcitauit Chriſtum à mortuis, quem non reſuſcitauit &c. Ergo vana eſt fides* 1. Cor. 15. *veſtra &c. Ergo nec nos reſurgemus &c. Nunc autem Chriſtus reſurrexit, &c. Apparuit Cephæ, deinde vndecim; deinde pluſquam quingentis fratribus; Deinde Iacobo: Deinde Apoſtolis omnibus, nouiſſimè autem mihi.* Igitur conclude: Quicunque loquitur contra Apoſtolos teſtificantes, propterea, quòd ipſe opinatur contrarium, aut quiuis alius, fide dignus eſt nulla prorſus.

Concordia teſtimoniorũ Apoſtolicorum.

VIII Conuenientiam tantorum teſtium deinde examinaui. Et vidi in doctrina morali concordiam, ingenti admiratione dignam. In omnibus Philoſophis, & libris, annotantur contradictiones plurimæ, & diſſentiones eiuſdem Autoris, ne dum diſcipulorum; qui ſanè pleni ſunt diſcordia, & pugna de ſenſu Autoris, & proprio, vt apparet inter Peripateticos, Hippocraticos, Stoicos, Pythagoricos, & Platonicos, & Epicureos: Magis autem inter diſcipulos primarios Mahometti, qui confeſtim quatuor contrarias condidere ſectas. At inter Chriſti dicipulos vnitas ſpiritus admirabilis; & pax, & conſenſio in tota doctrina dogmatum, atque morum: & in modo perſuadendi per miracula, & teſtimonia Prophetarum, & ſigna confirmata virtutibus, & probitate vitæ, & charitate arctiſſima inter eos, conſpiciuntur.

Conuenientia in ſubſtantia.

IX. Circa hiſtoriam verò in principalibus, quòd Chriſtus natus eſt Filius Dei, quòd prædicauit; fecit miracula, & diſcipulos: quòd Ioannes Baptiſta fuit præcurſor eius; quòd vterque violenta occubuerit nece: quòd Chriſtus reſurrexit: dedit Baptiſma: aſcendit in Cælum: quòd fecerit cœnam Euchariſtiæ; quòd promiſerat Spiritum Sanctum: in his, inquam, omnibus conformes ſunt omninò. Preterea conueniunt cum omnibus Prophetis antiquis; nullámque hiſtoriam allegant falsò, aut falſum, vt rectius ex Hieronymo docemur. At verò diſcrepare videntur in plurimis extra ſubſtantiam negocij. Alius ponit horam tertiam, alius ſextam, alius vnum, alius duos: alius Spiritum Sanctum datum inſufflante Chriſto: alius de Cælo miſſum poſt quinquaginta dies. Aduentum Magorum, & quaſdam parabolas ſolus ſcribit Matthæus: miraculum Lazari, & Cæci nati, & Piſcinæ, & æternitatem Ieſu Verbi Dei ſolus Ioannes: Annunciationem Gabrielis ad Mariam, & Zachariam, & paſtorum adorationem, & cantica, & Mundi deſcriptionem, ſub Auguſto factam, apud Lucam modò legimus. Hæc & alia diligenti perquiſiui examine, ſed me multo magis in fide confirmarunt. Nam conſtat teſtes non ex condicto per dolum conue-

Diſconuenientia in accidentalibus non in re, confirmat teſtimonia.

niſſe ad ſcribendum eadem eodem modo, vt nos deciperent, neque vt deceptos à Dæmone eadem dictante prorſus: ſed ſcripſiſſe veritatem eandem variis modis ſeorſim alium ab alio: veluti etiam fideliores habentur teſtes in iure Ciuili ſeparatim, aliquantulum in modo explicandi diſcrepantes, ſed non in ſubſtantia, Videmus etiam idem negotium in eodem Conuentu noſtro factum, aliter atque aliter ab aliis narrari: vt nuſquam prorſus conueniant in cunctis: ſed in ſubſtantia facti tantùm: ergo ſubſtantia euentus haud quaquam negari poteſt propter has varietates Præterea has diſſentiunculas conſentientes facit Augnſtinus, & Hieronymus & alij; & Chriſtus apud Brigidam optimè ſatisfacit. Præterea quod alius tacuit, alius dixit abſque mendacio; nam & in vera Logica, locus ab auctoritate negatiuus non valet ad conuincendum. Et Ioan. dicit, *Alia fecit Ieſus, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc; neque mnndus caperet qui ſcribendi eſſent libri*, & Paulus allegat verba Chriſti, quæ non reperiuntur in quatuor Euangeliis, videlicet, *Beatius eſt dare, quam accipere.* Et palam eſt, quòd Ioan. prætermiſit dicere, quæ alij priores dixerant ſcriptores; ac ſcripſit, quæ deerant poſt multos annos.

In lib. de Conſen. Euangeliſtarum. — *Ioan. 21.* — *Act. 20.*

Præterea quatuor Euangelia concordiam habent miram cum antiquiſſimis ſcriptoribus Chriſtianis, qui fuere in tempore Apoſtolorum, vt Ireneus, Policarpus, Papias, Dionyſius, Clemens Romanus, Martialis, aliique Coætanei. Quibus ſucceſſere, Tertullianus, Iuſtinus, & Lactantius, Ammonius, Clemens Alexandrinus, Origenes & eorum coætanei; qui etiam habebant Euangelium ſecundum Hebræos: multaque ſcripta non ſatis autentica; & Eccleſia illa non retinuit tanquam non ſolidiſſima, tametſi Origenes vtitur pluribus, & Clem. & Hieron, Hos poſteà ſequuti ſunt Didymus, Cipryanus, Baſilius, Chryſoſtomus, Athanaſius duo Cyrilli, duo Euſebij, duo Gregorij, vel tres Nazianzenus, Nyſſenus, & Teumatur. Poſt hos vides Ambroſium, Hieronymum, Auguſtinum, Hilarium, Fulgentium, & coætaneos. Ex mox Iſidorum, Gregorium, Anſelmum, Bedam & alios vſque ad Benardum, Hugonem, Richardum. Mox Albertum, Thomam, Bonauenturam, Alex. Alenſem, Scotum, Durandum, Hugonem, cæteroſque Scolaſticos: & hi omnes quaſi per manus tranſmiſerunt ad ſæculum noſtrum eaſdē ſcripturas. Nec inter tot perſequutiones Tyrannorū, & mortes Chriſtianorum, & ſæculi mutationes, & bella Barbarorum potuere vnquam hæ veritates ab ipſis ſcriptæ, extingui. Sed quod mirabilius eſt continuò perpetuóque Chriſtiani aucti ſunt numero, & viribus. Et cum occideretur vnus, reſurgebant mille ita prorſus, vt promiſit Ieſus, *Si mortuum fuerit, multum fructum affert.* At ſi arma Mahomettanis auferas, ſtatim eorum ſecta annihilatur, ſicut in Hiſpania vidimus & in Africanis oris, & inſulis.

De concordia teſtimoniorum Euāgelicorum cum omnibus hiſtoricis, & Doctoribus per tēporum vices perpetuo eadem durante ab APoſtolis vſque ad nos.
Primum ſæculum. Secundum ſæculū. Tertium ſæculum. Quartum ſæculum. Quintum ſæculum. Sextum ſæculum.
Arg. ex ſimitudine, & augmento in perſecutionibus.

XI. Præ-

XI. Prætereà conueniunt cum cum Scriptoribus Chriſtianis inimici eorum. Ioſeph enim Rabbinorum doctiſſimus, qui ſcripſit antiquitates, & Romæ pluribus honoratus eſt Statuis ſub Veſpaſiano Cæſare, narrat Chriſti ſanctitatem, & miracula dicens, fuiſſe magnum in opere, & ſermone. Et addit. *Si tamen hominem fas eſt illum dicere.* collaudat pariter, & Ioann. Baptiſtam, non ſecus ac Euangeliſtæ ipſi. Et de Iacobo longè plura, tanquam de viro ſenctiſſimo ità, vt putaretur propter eius necem capta fuiſſe Ieruſalem ſub Tito. Extat & teſtimonium Ægiſippi Hebræi qui etiam Chriſtianis adhæſit. Lentulus quoque de Chriſto ſcripſit ad Tiberium Cæſarem tanquam de Deo; & Tiberius in Senatu de adſcriptione Chriſti inter Diuos orauit, vt Tertul. ex ſcriptoribus gentilibus refert Philo. Hebræus ſapientiſſimus collaudat Religionem Chriſtianam, & mirificè ſcolam D. Marci in Ægypto, & viuendi modum philoſophicum in communitate. Adde decem Sybillarum Gentilium teſtimonia, & Triſmegiſti, & Platonis, & Socratis, expectantium aduentum eius, & docentium ſimillima Theologiæ illius. Plures credo Baronius allegauit teſtes Gentiles, & Hebræos, ſimiliter Cyrillus, & Chryſoſtomus Clemens Alexandrinus, Iuſtinus & alij hoc proſecuti argumentum. Argumentũ ex teſtimonio inimicorũ. Antiq. lib. 18.

XIJI. Prætereà Iudas, qui vendidit Chriſtum, ſcripſiſſet de dolis, & machinamentis illius, & Apoſtolorum, vt ſe ipſum excuſaret. Sed ipſe pœnitentia ductus, laqueo ſe ſuſpendit. Ergo nullum mendacium in eis agnouit: quamuis inter primos à ſecretis fuiſſet. Item & Caiani Hæretici, qui Iudam colunt, dicunt eſſe laude dignum, quia cum noſſet Mundum eſſe redimendum per mortẽ Ieſu, tradidit eũ Iudæis bono zelo Ergo inimici noſtri ſunt pro nobis. Confirmatur ex actis Iudæ proditoris.

XIII. Prætereà Romani ſcriptores ſagaciſſimi, vt Cornelius Tacitus, & Suetonius, dicunt ſectam Chriſtianam eſſe ſuperſtitionem, veluti & Hebræorum; ſed tamen nullum Chriſtianis adſcribunt crimen, aut dolos, ſed potius ſimplicitatem innocentiámque. Item ſcribunt Neronem falsò imputaſſe Chriſtianis incendium Vrbis, quod ſuæ ambitioſæ crudelitatis opus fuit; & aliis adſcripſit. Prætereà miracula eorum ab Antonino Pio conteſtata allegat S. Iuſtinus coram ipſo Imperatore in Apologia; & extat Romæ in Columna Antoniniana ſculptum teſtimonium, Irrident quidẽ omnes ferè hiſtorici Romani ſimplicitatem, & idiotiſmum Chriſtianorum, ſicuti ſolent, qui nolunt veritatem ſubtiliter inquirere, ſed tandem victi, ceſſere miraculis & ſanguini tanto, cum eſſent laſſi, occidendo eos, qui ſicut herba germinabant. Ex Romanorũ teſtimonio.

XIV. Amplius vniuerſa Apoſtolorum conteſtificatio confirmatur miraculis, & ſanguine, non ſolum ipſorum, ſed etiam ſucceſſorum. Ergo nec actiua, nec paſſiua deceptio reperitur in eis. Arg. ex cõfirmatione teſtimoniorum Apoſtolorum.

Arg. ex vitæ probitate intrepida in tormentis.

XV. Amplius, nouimus eos nulli obnoxios metui fuiſſe: ſi enim mortem non timebant, & omnes vitam pro fide illa poſuerunt, quid nam aliud timere potuiſſent?

Probitas demonſtratur.

1. Cor. 4.

XVI. Quòd autem cupiditate, & ambitione caruerint, idem contemptus mortis docet, & communitas vitæ; & rerum deſpicientia terrenarum. *Omnia arbitratus ſum ſtercora*, (ait Paulus) *propter eminentem ſcientiam Domini mei Ieſu.* In idipſum omnes maximè vniformiter conſentientes in ſummo gradu comperies: & perſcrutare quantum acutè, nodum in ſcirpo quærens.

Occurritur obiectioni de Hæreticis, & confirmatur ex eis veritas Catholica.

Luc. 22.

Matth. 16.

XVII. Fuerunt Hæretici multi, ſicut in Mahomettana, inter Chriſtianos; ſed ſucceſſione auctorizata, & miraculis caruerunt: & prauitatem in moralibus, & cæremonialibus introduxerunt. Solus Petrus Apoſtolus retinet ſolium Chriſti, ſicut promiſſum eſt ei; *Quod non deficiet fides eius, nec Portæ Inferi praualebunt, &c.*

Arg. contra Mahomettum ex prædictis notis deducta.

XVIII. Ex his è contra, ad uerſus Mahomettū argumentatus ſum

1. Cum enim Diſcipuli ſui ſint penitus diſcordantes.
2. Et ficti.
3. Et terrenorum cupidi, pro his zelantes: fide indignus reperitur.
4. Nam præterea neque ſanguine ſucceſſores eius fidem ſuam confirmarunt, neque ipſe; niſi quis interdum idiota deceptus, nullum oſtendente Deo ſignum in morte eius, necari ſe permitteret.
5. Profert etiam falſitates diabolicas. Acceptat Euangelia: deinde negat Chriſtum mortuum fuiſſe crucifixum, ac eſſe Filium Dei conſubſtantialem: & textum Ioann. *In principio erat Verbum, &c.* vertit in ſuum triumphum. Sic & Iſmaëlis hiſtoriam, à quo ipſe deſcendit, præclariorem facit ſecundùm Deum, quàm Iſaaci, & aliorum Patriarcharum; & innumeras fingit de omnibus fabellas.

De Chriſti diuinitate, ſuppoſitis teſtimoniis Sacræ Scripturæ, demonſtrationes fiunt, vt D. Thom. in 4. contr. Gen. probat.

XIX. Equidem diligenter inquiſiui veritatem diuinitatis Chriſti; præſertim quia & ante Mahomettum ipſam negarunt Cherintus, & Photinus; qui & Ioannis Euangelium explodunt. Sed Paulus Apoſtolus me certum reddidit omninò: dicit enim ad Rom. 9. *Ex quibus Chriſtus ſecundum carnem: qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula, &c.*

1. Nil curo punctuationem ſacrilegam Seruetanorum in hoc; quia veritatem mihi quæro non contentionem.

Col. 2.

2. Item ad Coloſſ. 1. *Qui eſt primogenitus omnis creaturæ, &c. In quo condita ſunt omnia viſibilia, & inuiſibilia, &c. Et ipſe eſt ante omnes, & omnia in ipſo conſtant, &c.*

1. Cor. 5.

3. *In quo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, &c.*

4. *In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ Dei abſconditi, &c.*

5. *In quò erat Deus pacificans ſibi Mundum.* Aliaque plura teſtimonia euidentiſſima, quæ dici non poſſunt, niſi de ipſo Deo æterno, & vero. Et conformia ſunt Ioanni, cùm ait.

6. *Hic eſt verus Deus, & vt æterna.* 1. Ioan. vlt.

7. Et cùm ait. *Erat Verbum*, (hoc eſt prima rerum omnium Ratio, & Sapientia) inprincipio. Ioan. 1.

Et Verbum erat apud Deum. Sic patet diſtinctio perſonalis, quia quod eſt apud aliud, diſtinguitur ab eo, apud quod eſt. *Et Deus erat Verbum &c.* Ecce vnitatem eſſentialem contra Arrium, facientem Chriſtum Deum minorem, & creatum.

8. Sufficit Matt. 28. *Baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritu Sancti.* Quo iaculo confoditur & Macedonius. Si enim Spiritus Sanctus, & Filius, eſſent minores, & creaturæ, impium, ſacrilegum, & ſtultum crimen Chriſtus commiſiſſet, quando eos in regenerationis animæ intrinſeca diuina operatione. Scimus autem Chriſtum ex alijs Sapientem, & pium. Item ratio docuit, rationem eſſe idem cum ratiocinante: multo autem magis in Deo, qui eſt idem cum ſuo intelligere, vt in Metaph. docemus. & Stoici, & Platonici, & Trimegiſtus odorem & ſermonem aliquem de hac veritate habuerunt.

9. Sed ad teſtimonium pauperum piſcatorum præclariſſimum non tranſcenderunt: Quod nimirum rubore perfundere deberet quemcunque incredulum arrogantem Qua ratione, quæſo verba illa. *In principio erat Verbum, &c.* Fingere potuiſſet homo, neſciens legere, neque ſcribere? non Iſaïas & Ieremias Chriſtum Deum & Ieoua annunciant? An inuenies diſcordiam inter eos? Quis Apoſtolorum non vocat Chriſtum *Filium Dei?*

Ergo ſtultitia eſt eorum, qui dixerunt, Chriſtum finxiſſe negotium reſurrectionis Lazari, aliáque miracula. Multò autem minus propria, & poſt mortem finxiſſe putandus eſt. Et quicunque contradicit Apoſtolis, is mendacij conuincitur, tanquam cæcus opinans, & non teſtificans oculatus, quales illi fuerunt.

XX. Equidem ſecundùm rectam philoſophiam perſuaſum habeo prorſus, quia euidenter credibile eſt, quòd ſit verum Chriſti Euangelium. De Moyſe quoque ex eo quod præconizauit Chriſtum, & Chriſtus confirmat dicta Moyſis, vehementer confirmare concluditur alias ſuæ veracitatis cauſas. Et reuera hoc argumentum magnum eſt diuini teſtimonij. Examinaui Prophetas: & vidi omnes vno ore prænunciare quendam Mundi Saluatorem, nedum Hebræorum. Dixit Deus ad Abraham, quod replicauit Iſaco, & Iacobo, quòd *In ſemine ſuo benedicendæ forent omnes nationes terræ: & quod hæres eſſet Mundi. & ſemen eius ſicut Stellæ Cæli multiplicandum* valde, & nimis, *& ſicut arena maris.* At ſi Chriſtus non veniſſet ad verificandum hoc oraculum poſitum à Moyſe, careret

Ex teſtamẽto Chriſti Moyſis teſtamẽtum longe magis confirmatur. Item ex prophetia Moyſis.

Gen. 12. Rom. 4.

quidem Moyſes teſtimonio præcedenti: non enim inuenitur, qui eius aduentum, & legem prophetauerit, regnúmque ſacerdotale; ſed ipſimet ſcribit propriam hiſtoriam; & teſtimonia Abrahæ, Iſaac, & Iacob; quibus factæ, & confirmatæ fuerant repromiſſiones. Sed quod prænunciauit Moyſes populo ſuo, quód captiuus ſæpe futurus erat, & tranſmigraturus in regiones diuerſas, & ſæpè, & paſſurus ærumnas atroces; Accidit Hebræis vicibus multis: & hæc eſt poſtrema, cui remedium non inueniunt. Omnes prætereà Prophetæ diſcipuli Moyſis, & ipſe Dauid, qui ipſorum videtur Princeps, & Magiſter, qui miraculis, ſanctitate, & doctrina, & ſanguine niterdum. nos certos faciunt de lege Moyſis, pariter præmonſtrant venturum fuiſſe de ſemine Dauid Saluatorem, qui inſtauraret Regnum Iſraël, & promiſſiones Abrahæ. vt *heres eſſet Mundi*.

Ex teſtimonio Prophetarum de Chriſto.

Profectò Iudæi iniuſte negant Ieſum eſſe Meſſiam. Illum ipſi expectant, & venit ille, quem expectabant, & dixit, quod ipſe eſſet: & hoc oſtendit miraculis, ſicut Moyſes; & ſanguine pluſquam Moyſes, & teſtibus, & probitate vitæ; & Prophetis, quos non habuit Moyſes: cur nam nunc non præſtant illi fidem.

Occurritur Iudæorum negationi, & cõuincuntur, quod ſi credere debẽt Chriſto pluſquam Moyſi.

Examinaui cauſas perfidiæ, & inueni, quòd deſiderant in primo aduentu ea, quæ promittuntur poſt mortem eius fieri paulatim in Eccleſia, & complenda ſunt in ſecundo aduentu, vt maximè patet ex cap. 53. Iſaiæ, *Quod fortium diuidet ſpolia &c.* & *omnia trahit ad ſe, & fiat vnum ouile, & vnus Paſtor*; Et ſæculum illud aureum, quod in ſuperioribus declaraui examinibus; & oſtendi errores Iudæorum, & Mahomettanorum ex hoc etiam capite pendere. Hæc ſcripta ſunt latiſſime in Prophet libus.

Potiſſima cauſa obſtinationis Iudæorum contra Chriſtum.

Inueni deinde conſenſum inter Prophetas, & Apoſtolos mirabilem. Et Iſaias, & Zacharias, me in ſtuporem traxerunt, conſiderantem nimiam certitudinem, & quaſi hiſtoriam faciendorum per Ieſum: & hic prophetauit vnà cum Aggeo excidium Ieroſolymæ, quando ædificabatur ſub Zorobabel, ne quis poſſit fingere fuiſſe loquutum de Chaldaica euerſione, & reædificatione, quæ tunc fiebat. Prætereà Sybillæ admiratione perfundunt quemcunque horum perſcrutatorem; cum viderit quanta certitudine negotium Ieſu totum ad vnguem prædixerint. Et Lactantius, aliique viderunt ſcripta earum, & Cicero latine vertit oraculum Sibillæ, quæ pronunciat Ieſum Saluatorem per Crucem: & fatetur expectari Monarcham Mundi ſuo tempore; quod tamen illi diſplicebat, ne Reſpublica corrueret. Plato & Socrates in libro de Sanctitate. & de voto, expectabant Legiſlatorem & inſtauratorem cultus veri Dei. triſmegiſtus etiam, regeneratorem hominum & cultus diuini inſtauratorem præſtolabatur, vocandum Filium Dei, in Aſclepio. Et Sybilla eundẽ expectatũ ſæpe collaudat. Idẽ Diuus Au-

Ex Iſaia, & Zacharia plenitudo teſt. de Ieſu.

Ex Sybillis teſtimonium.
Ex Cicer.

Ex Plat. & Socrat.

guſt. didicit ab eis. Et veluti nunc omnes gẽtes iudiciũ vniuerſale expectamus, ſic tunc tẽporis expectabatur Chriſtus. Quòd Aggeus Propheta Hebræis ſignificauit dicens: *Veniet deſideratus cunctis gentibus:* Eadem expectatio palam eſt in Dialogis Triſmegiſti. Et iudicii finalis, & omnium fere dogmatum Chriſtianorum.

XXII. Nec Aſtrologi huius debent eſſe cognitionis expertes: quia, vt Sanctus Leo ſerm. 4. Epiph. *Ad roborandam hanc fidem, quæ contra omnes præmuniebatur errores, ex magna geſtum eſt diuini pietate conſilii, vt Gens in longinqua orientalis plagæ regione conſiſtens, quæ ſpectandorum Siderum arte pollebat, ſignum nati pueri, qui ſupra totum Iſrael regnaturus eſſet, acciperet. Noua etenim claritate apud Magos Stella illuſtrior apparuit, & intuentium animos admiratione ſui ſplendoris impleuit* ſimiliter Sanctus Auguſtinus ait. *Aſpexit Magus, obſtupuit Aſtrologus, putauere Fatum;* ſed *fuit ſignum &c.* At venientibus ad cognoſcendum quod aſtrologicè cernebant, Spiritus ſãctus ſupplens quod deerat pio officio, Deum eſſe in animo inſpirauit, vt adorarent. Plures nati ſunt eodem tempore, qui finxerunt ſe Meſſiam eſſe, vt narrat Lucas & Ioſeph, & interfecti ſunt, ſicut Ieſus: ſed iſte quia verus erat Meſſias, vicit moriendo, illi verò annihilati ſunt. Et credo, quòd quemadmodum in fine Mundi ſigna in Cælis conſtituet ſui ſecundi aduentus, ſicut legimus in Euangelio: ita ante, & circa primum aduentum fecit, vt non deeſſent influentiæ cæleſtes, & mirabiles homines Mundo promittentes, & quò Deus in Stellis ſigña omnia naturalia, quorum ſunt cauſæ, vt Plato, & Origenes, & Diuus Thomas teſtantur, & inſuper multorum ſupernaturalium, quorum non ſunt cauſæ, eſſent ſigna, vt monet Sanctus Auguſtinus, & Theologi non vulgares. Dixit Ioannes Baptiſta, quando & ipſe vt Meſſias habebatur, & diſcipuli indignabantur, quòd Ieſus plures faceret diſcipulos. *Nemo poteſt accipere, niſi quod illi datum fuerit de Cælo;* Hoc eſt ab Autore Cælorum; quem nihil prohibet in eodem Cælo ſignare quæ mirabilia vult facere, cum illorum ſit Dominus. Sunt enim omnia in Deo Idæaliter, & ſicut in Opifice; in Angelis adminiſtratoriis Cæleſtium, & Terreſtrium, ſicut in diſcipulis exequentibus Idæationem; & in Cælo, ſicut in communi ſigillo formationum; &, vt Triſmegiſtus ait, in Pantoformio; & in Elementis inſtrumentaliter; & in elementatis, vt in ſuſceptiuis poſtremis. Et quidem Sidera Chriſto in quantum erat Deus ſeruibre decebat, tanquam ſigna ab eo poſita pro nobis: at in quantum homo paſſus eſt ab eis calorem, ſiccitatem, multaque, quæ homines veri patiuntur, prout ipſe præordinare voluit. Porrò ſub eadem conſtellatione eadem in nobis deberet procedere operatio, cum Cælum de ſe vniformiter influat ſed tamen diuerſæ operationes in nobis ſequuntur propter diuerſas affectiones noſtras, prout vitio, vel virtute noſmetipſos regimus. Vnde D. Thom. propterea, ait, etiam de ac-

Arg. ex Sideribus pro Chriſto.

Ser. de Epiph.

Ioan. 3.

3 contra Gen. ex c. 8: vſque ad 90.

bitriis Aſtrologum ſæpè verum pronoſticari, quoniam ſenſum, ſubditum Stellis, potius quam intellectum, non ſubditum, ſequuntur; ſicut temporibus noſtris potens conſtellatio indicauit Lutherum, & Serifum, & Sofium, per religionem falſam ſeducentes orbem, & è contra ſimul indicauit Ignatium cum Ieſuitis ſuis, & Capucinos, & Fernandum Corteſium. Animus ſemper liber eſt, & quancunque per impreſſionem in ſenſibus mouetur ex conſtellatione, exque ea in ſe modificata ſecundum naturam recipientis, rendit ad bonum, vel ad malum, prout quiſque eſt affectus, & vtitur bene, vel malè motionibus ſuis. Eadem pluuia deſcendente de cælo, alii Nautæ ad vouendum, alii ad blaſphemandum ſeſe ferunt. Cometam naſcentis Ieſu notauit Calcidicus Platonicus ſuper Timeo, & Magi Orientales: ſic mutatio Arietis in Taurum, & omnis ſigni in omnem ſignum, ſeu locum ſigni in ſpatio immenſo, & coniunctio magna in primo Trigono peractis cæteris, & nouitas Anomaliæ paulo ante Ieſum cæperunt, & iam *motum eſt cælum & terra*, vt non ineptè verificari etiam in hoc poſſit quòd dicebat Propheta quando *venit deſideratus cunctis Gentibus*, obſtupente Mundi machina ad Dei ſui Incarnationem, vt enim Hieron. inquit, omnia ſentiunt creatorem, quamuis nobis ſint inſenſibilia.

Ergo non aſſerent increduli Stellas, feciſſe hoc ſed Deum. Stellæ enim à Deo fuerant ab antiquo ad hunc diſpoſitæ ordinem, ſecundum menſuram prouidentię ſuæ. Et iam in horum conſideratione immoratur ſuſpicando rationabiliter ex mutationibus irregularibus Apogeorum, excentricitatum, & obliquitatis, & Solſtitiorum, & æquinoctiorum, Stellas cieri ad nutum Dei, video: Qui ſane cum vult accelerare, aut tardare, accelerat, tardatque motus earum, de quo alibi ſcripſi, & oſtendi: ex *quo dormierunt patres non perſeuerare ſicut ab initio omnia*. vt prophetauit Petrus Apoſtolus, dicturos eſſe Peripateticos, & Macchiauelliſtas illuſiores, mundum æternantes, propterea quod cælum ſemper eodem motu, & ſitu, & regula, ipſæque ſtellæ motæ ſunt, vnde Ariſt. immortalitatem Mundi probat in primo Cæli phyſico argumento: (Nam cæteræ rationes, quòd deretur motus ante motum, & tempus ante tempus, ſunt Logicæ, & inanes) ſiquidem in pręfatis exorbitantiis cuncta irregulariter ſemper. ideſt non ſecundum primordialem regulam inſenſatę naturæ cieri; ſed prout opificio Dei ſapienter moderantis mutantiſque mirificentiſſimo, opus eſt, agnoſcimus. Vide Metaph. & Prophetalia.

Arg. ex Veteribus contra Mahomettē 1. Ioan. 4.

XXIII. De Mahomette autem prophetiam non inuenio, niſi tanquam de *Antichriſto, qui ſoluit Ieſum*, vt dicit Ioan. & quæcunque Chriſtus dixit, euentus comprobauit.

1. Nam mox accidit Ieroſolymitanum excidium, & non remanſit

lapis ſuper lapidem ſub Tito, & Veſpaſiano.
2. Et renouatio ſæculi.
3 Et totus Mundus fidem eius accepit, vt ipſe dixit.
4 Et mors, & preſſura, & victoria Apoſtolis prædicta
5. Et quod Ieruſalem calcabitur à Gentibus, donec impleantur tempora nationum. Ergo Antichriſtus eſt ipſe Mahomettes, vel inſignis eius præcurſor: poſt quem caput vnum adhuc ſurrecturum de Secta illius eſt diabolicum præ cæteris maxime, omnium prauitates recapitulaturum. Notas alibi dicam. Nam, & eas ſatis examinauimus. In Prophetalibus.

XXIV. Inſurrexerunt hæreſes, ſed non negant Chriſtum & Apoſtolos, neque teſtificantur contra Hiſtoriam Euangelium; ſed contra ſenſum Catholicum controuerſias dumtaxat cient. Eccleſia ſemper firma permanſit inter tot turbationes hæreticorum, & Tyrannorum; quia Chriſtus dixerat: *Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam*: Primatum Petro traditum, *Paſce oues meas &c. confirma fratres tuos &c. Tibi dabo claues &c.* Semper ſtare fortiorem vidimus. Aduentus eius, quàm proximus ſit, mihi indicant Cæli exorbitantię, & ſigna in Sole, & Luna, & Stellis charitatis defectus, & Spiritus fidei ecclypſatio apud eos, qui terram contra Solem interponunt, vel Lunam inſtabilium cogitationum. Ecce cùm Apoſtolus dixiſſet: *Eccleſia eſt columna, & firmamentum veritatis:* comprobat hoc dogma quadam emphaſi certitudinis mirificæ. [*Profectò* (inquiens) *magnum eſt pietatis Sacramentum, quod manifeſtatum eſt in carne, iuſtificatum eſt, in ſpiritu, apparuit Angelis, prædicatum eſt Gentibus, creditum eſt in Mundo, aſſumptum eſt in gloria, &c.* O quàm verè! Ex firmitudine prænunciata pro Eccleſiæ Romanæ fide. Matth. 16. Ioan. 21.

XXV. Videmus etiam promiſſionem Abrahæ compleri, vt ſit *Pater omnium Gentium, & ſemen eius, ſicut arena Maris, & ſicut ſtellæ Cæli*; quoniam Iudæi, filij eius ſecundùm carnem per Mundum diſperſi totum, *vt teſtificarentur vnum Deum Gentibus*, vt dixit Tobias: *vt ſint noſtri librarij*; vt dicit Auguſtinus. Turcæ verò, Perſæ, Arabes, Mauri, profitentur ſe deſcendere ab Abraham ſecundùm legem per Iſmaelem, à quo Mahomettes eorum Legiſlator originem trahit. Sic Tartari per Cinghum, qui ex decem tribubus ſub Salmanaſſar tranſlatis. Et omnes tanquam patrem colunt Abraham. Et verificatum eſt, quod dixit illi Deus de Iſmaele; quòd *de ipſo Principes, & Reges naſcituro erant, & manus eius contra omnes & manus omnium contra eum*; Et quòd magna pars mundanæ poſſeſſionis ad ipſum ſpectet. Sed hi pertinent ad arenam Maris. At promiſſio benedictionis cæleſtis, & ſuper ſtellas Cæli, & Monarchia Sanctorum poſtrema, debetur Iſaac, & ſemini eius, quòd eſt Chriſtus. Sic etiam Chriſtiani omnes profitentur ſe deſcendere ab Abra- Arg. ex adimpletione, promiſſionis Abrahæ. Gen. 12. & 15. & 22

ham, quia inſerti ſunt à Chriſto, tanquam Oleaſter oliuæ, Dauidicæ proſapiæ Regiæ teſte Paulo. Cæteræ Nationes paulatim ad hanc filiationem conuertuntur; nec iota vnum inuenio, quod non impleatur, quando rectè conſidero.

Quapropter ex propriis prædictionibus, & ſequela Prophetarum, & qualitate miraculorum, manifeſtè comprobatur Moyſes eſſe Nuncius Dei. Adde præterea firmiorem Chriſti contestationem.

XXVI. Mahomettes è contra prædixit, non ſurrecturum poſt ſe Prophetam alium. Hoc autem falſum conuincitur: quoniam Cinghus fuit poſt eum, qui & à Tartaris ſuis, tanquam Propheta ſicut Mahomettes, habetur. Item ſecundum quoſdam Arabes, qui vitam eius ſcripſerunt, quorum teſtimonio vtitur Carthuſianus prædixit ſe poſt mortem reſurrecturum, & aſcenſurum in Cælum: & mendax inuentus eſt: Proptereaque ſequaces ſui proiecerunt corpus eius, cùm expectaſſent præſcriptum tempus, & non niſi fœtorem vidiſſent. Deinde Haly collegit corpus, & reuocauit ſocios, qui diffiliebant ſoluto cœtu; & ſuaſu duorum Iudæorum, qui ſequabantur Mahomettem, ſuſcepit titulum, Prophetæ, & quod Mahomettus Tyrannicè occuparat, Meche Regnum: ſed per inuidiam occiſus eſt à Bubac, qui tanquam bene meritus magis de Mahomette, aſpirabat ad Tyrannidem. Cæterum ſcribere omnia mendacia eius hiſtorica prophèticáque impoſſibile eſt. At ex dictis habentur multa.

Arh ad hominē ex Aſtrologia, ex qua Mahomettani conuincuntur, & Gentiles & ex Patre Iudæi.

XXVII. At verò, ſi licet nobis, minus has rationes probantibus, ad Aſtrologos, & ad ipſis credentes politicos, qui Deo, diuiniſque viris non credunt, argumentari per cæleſtia in his magni momenti negotiis, cùm meliora ſpernant, aſſero etiam conuinci eos ex eorum principiis. (Nam veritas etiam à Diabolis teſtimonium habet, vt dicit Chryſoſt. ex Oraculis Daphnidis, & ex Balaam, & ab omni ſcientia.) Sciendum ergo, quòd ſecundùm numerum annorum communem Moyſes Legem tulit, quando ſub trigono Solis fiebant ſynodi magnæ. At ſecundum Albumaſſar, & Aly, Mahomettanos expoſitores, & Cardanum noſtratem, ſub trigono Saurni. & Mercurij: quoniam cæpit cum mirabilibus in Ægypto ſubdito Geminis, & deſignat eius durationem, & diſperſionem, & turbationes, vt aiunt, & quod ipſa cæteræ leges indigerent ad ſui confirmationem, quoniam Mercurius eſt Princeps linguarum Saturno verò omnes Planetæ applicant. Et Macrobius à D. Thom. receptus in hoc, in opus xx. Saturninos propter hoc ipſum facit Hebræos. Chriſti Legem ortam, & promulgatam ſub triangulo Iouis, & Solis, qui primus eſt, vt ipſi hoſtes dicunt; ſignificatque vitam illuſtrem, puram, innocentem, veridicam, & piam, & Prophetas veraces. Sic fatentur omnes Aſtrologi, & Iudæi, & Mahomettani, & noſtrates.

D. Thom. opuſc 20. lib. 3. c. 6. Iudæos Saturnios propter hoc aliorum conſortium aſpernari.

Con-

Confitentur etiam iidem Mahomettani, Haly expoſitor, & Aben-regel, & Dorothæus, & Albumaſar, & Albategnius, legem Mahomettis ſui cœpiſſe ſub trigono Martis, & proximam præcedentem coniunctionem magnam fuiſſe in quarto Scorpionis. Et ipſimet docent in hac conſtellatione ſignificari Prophetas falſos, impios, crudeles, fabuloſos, ponentes ius in armis; ac proinde talem eſſe Mahomettem ſuum fatentur. Et ſub eodem trigono fuit Lutherus, & Caluinus, & Serifus, & Sofius, & hæreſis Anglicana; qui videntur Alchoranum, non Euangelium, amplexi eſſe pariter,

Præterea in 4. in lib. Eſdras prophetauit, quod egreſſuri erant Dracones Arabes, & Mundum contaminaturi. Hi fuerunt Agareni ſub Capite ſuo Mahomette, poſteà ſe vocarunt Saracenos. Idem liber prædicit Apros de Caramania, qui fuerunt Turcæ: & quicquid in illo libro habetur, quotidiè verificatur. Et nubes terribiles ibidem ſunt Cinghus, & Tartari. Sed quia D. Hieronymus, qui cc. annis præceſſit Mahomettem, librum illum Apocryphum reputauit, Eccleſia parui fecit eum præceteris libris ſacris, nec in Canone vnquam poſuit, licet illum Baſilius, & Ambroſius, & Picus Mirandulanus, mirificè laudent. Sed qui veritates eius rectè diiudicat, rectè nouit librum eſſe plenum ſapientia, & conſideratione plurima dignum; quamuis prudenter non ſit receptus in Canone. Mahomettes ergo prædictiones habuit, ſe dignas. Idem quoque Scorpionis trigonus oſtendere eum deberet Arabibus Aſtrologis ſuis (quod etiam fatentur) luxuriæ deditum, & concupiſcentiæ fœminarum, ſicut Daniel prophetarat, ſic & ſequaces eius cum vxoribus multis. Et venus eſt ſtella Arabum, & Luna per ſecundum trigonum; Et Mahomettes ſcribit ſe habuiſſe à Deo virtutem in renibus ſubagitandi tot mulieres, quot poſſent homines quadraginta. Hem prophetæ Antichriſtiani ſignum!

Ex Eſdra contrà Mahomettum. 4. Eſdr. 15.

Scripſeram in hoc Aſtrologicum prognoſticum pro Eccle. non diſcordans à vaticinio S. Vincen. Brigid. Cath. Carthuſiani: ſed prudentia ſummi pontificis iuſſit deleri quamuis cum proteſtatione ne demus anſam Aſtrologiæ, & ſeque horemus pretioſum à vili, vt patet in diſp. noſtra pro bulla SS. P. P.

Occurrit obiectioni. 6. Reuel. 45.

Nec propterea Deus res non faciat, quia in ſtellis cernuntur. Sed magis certiores de ſua reddimur prouidentia, quo magis cernimus eum illius ordinem meritum eſſe in ſecundis cauſis eius inſtrumentis & hoc ipſe dixit S. Brigidæ; *Quod ſi homo ſiderum motus conſideraret, de prouidentia Dei nil dubitaret.*

Arg. contra Mahō. ex ſcientiarum prohibitione & ſceleru acceptatione.

Hoc bellum quod Turca libris, & virtutibus indixit, diabolica res eſt, indicans ignorantiam in falſo pertinacem. Lupanaria puerorum, ſcholæ ſuperſtitionum in Serifi Regno, ſunt ſemina Præceptoris ſui. Inter omnes minus peruerſi ſunt Perſæ.

Porrò è contra vidimus Apoſtolos inimicos cuiuſcunque ſuper

ſtitionis, & vitiorum, & nullum in literis humanis ſtudium feciſſe nec in Siderali, aliauè naturali coniiciendi ſcientia : nihilominus quidquid prædixerunt, quotidie veritas certis comprobat euentibus.

EXAMEN MIRACVLORVM, *& autoritas ad conuincendum.*

CAP. XVI.

Comparatio inter legem Chriſti, Moſis, & Mahomettis, ex ratione miraculorum.

TRanſgrediar iam ad miracula. Quæ rite examinata, impugnari poſſe video, tanquam minus efficacia ſecundùm nos omnes, ad perſuadendum, Legislatorem eſſe verè diuinum, niſi ſanguinem habeat, & vitæ probitatem, & teſtes fide dignos, quibus roborentur, & per ſucceſſionem hæreditariam prædicentur, & promulgentur. Id quod inuenio in Chriſtiana primo : deinde vero in Moſayca; at non ſic abundanter. Deinde comperio in Mahomettana tantummodo mendacia ludicra. Quinimo inter Philoſophos Mahomettanos, & Aſtrologos, qui plurimi ſunt, pro fabulis haberi miracula Mahometti deprehendo. Sic Auicenna, Auerroes, & prænominati, eius iudicant cauſam. Et plurima ſtatim falſiſſima demonſtrantur, vt illud de Luna : & de cucurbita : & de arbore ſui adoratore : & de putamine oui : & de lupo indicante ſe fieri velle Mahomettanum &c. Et ex hoc diſce omnia. Mahomettani Principes agnoſcentes ex his per ſcientias detegi Mahometti fallacias, relegauerunt omnes ſcientias Philoſophicas, & Aſtrologicas, & retinuerunt tantum Empyricam medicinam. Perſarum Rex, qui retinet Phyſicas, & Aſtronomicas artes, conſiderans non conuenire cum Alcorano veritatem naturalem, nouam expoſitionem amplectitur, omneſque ſtultitias, & dicteria, fabulas, & cerebroſitates illius ad myſticum trahit ſenſum. Quamobrem à Turcis appellantur Perſæ *Malecredentes*; retinentibus ſibi nomen Muſulman; hoc eſt *Benecredentium*. Si quod miraculum, quod reuera miraculum non eſt, niſi apparenter, feciſſet auxilio Dæmonis, ſciens ipſe à Dæmone ſe adiuuari, vel deceptus ab eo exiſtens, non poteſt conuincere legem eius eſſe veram, quippè cum Prophetia, teſtimonium, vita, & doctrina S. Scripturæ, & naturæ, aduerſa, repugnent: dete-

rius autem ſucceſſio ambitioſa, crudelis, & diſcipuli impii, perfidi, & proditores alterius alteri.

II. Magi quoque Pharaonis & ipſi fecerunt ſigna quæ imperitis videntur miracula; vtentes ſcientia occulta, vocata Magia, applicatiua actiuarum paſſiuis rebus; eum in modum, quo natura in æſtate repente ranam, vbi craſſa pluuia cadit in calidum puluerem, producit. Hanc ſcientiam pauciſſimi callent, quoniam requirit multam, diuturnamque experientiam, & animi tranquillitatem, & ſcientias cæleſtes, & phyſicas: multique ipſam à Dæmone ex parte docentur: quod mihi iam non eſt dubium, poſtquam Aſtrologum ſupradictum hanc quoque ſcientiam, & alias docere promiſit artes, ſimulans ſeſe Angelum eſſe. At ego increpaui Aſtrologum, cum mihi doloſa eius verba retuliſſet; & diſſolutum eſt comercium, ac deceptionem ſui nuncius agnoſcens receſſit à viſionibus, & ſuggeſtione ſola moraliter deceptus necem miſer obiit violentam. Quapropter credo plures homines huiuſmodi mirabilia naturalia facere, quæ videntur ſuper naturam. At Magi Pharaonis demum confeſſi ſunt Moyſen à Deo adiuuari. (*Digitus Dei eſt hic,*) cum vidiſſent illum nequaquam vti Magia, dum illa faceret, ad quæ Magia non pertingebat. Fuit quidem Moyſes, vt dicit Stephanus, & Eccleſiaſticus, & Philo, & Ioſeph, *inſtructus in omni ſcientia Aegyptiorum.* Et quidem Phyſicus & Medicus, & Aſtronomus, & Mathematicus in ſua lege apparet; ſed ſecundem pietatem ambulans coram Deo, meruit & à Deo doctrinam ſupernaturalem. Fuit ipſe filius adoptiuus Reginæ, deinde Dux exercitus Pharaonis præliatus eſt contra Arabes, & Æthyopes, ſi vera refert Ioſeph: & talis fuit apud Pharaonem, qualis Scanderbegus apud Amuratem Regem Turcarum. Agnoſcens mox ſanguinem ſuum, cæpit dolere propter ærumnas ſuorum Hebræorum. Victus eſt iniuriam vnius ex eis, occiſo Ægyptio iniuriante; fugit ab aula in Madian: factus eſt ſocer Principis Ietro, qui erat etiam Sacerdos ſummus. Et dum ſecum moratur, & paſceret gregem, miſſus eſt à Deo, qui apparuit illi in Monte, deditque miracula pro diplomate, ad liberandum populum ſuum: fecitque magnalia plurima, quæ legimus in Scripturis.

III. Hic videre poteris malignitatem Taciti, & Trogi, qui loquuntur tanquam opinantes falſi, non tanquam teſtes; cùm dicunt Moyſem fuiſſe filium Ioſeph, Pharaonis chariſſimi propter explicationes ſomniorum, & Regimen Ægypti, & à Ioſepho didiciſſe Magiam, per quam facinora illa patrauit aſtutè, & liberauit populum fuga, vt ſe Regem faceret; ſed alter eorum dicit, Iudæos ab Ægyptiis expulſos fuiſſe per vim, quia erant leproſi, ac manſiſſe in deſertis tabeſcentes, & morientes: tunc Moyſen, vnum ex eis audaciorem, eos animaſſe verbis proficuis, & traduxiſſe eos per deſertum, & dediſſe legem ſimulando ſe Dei nuncium.

Argumēta Cornelij Taciti, & Trog. & Iuſtini mendacia cōtra Moſen, & miracula eius.

IV. Profectò hæc omnia ſunt falſitates opinantium; quando quidem hiſtoria teſtificantium clara eſt, quòd Moyſes fuerit de Tribu Leui, natus poſt obitum Ioſeph ducentis ferè annis. Neque Moyſes mentitus eſſet genus, præſertim cùm gloria fuiſſet illi eſſe filium Ioſephi. Falſum eſt quoque quòd expulſi ſunt Hebræi; cum è contra eos fugientes Ægptii inſequuti ſint, ſubmerſique in mari rubro: Extitit illo in tempore ac Populo Lepra nimis; ſed non ob ipſam Moyſes abſceſſit; ſed Dei nomine à Rege petiit, vt dimitteret populum. Et profectò, cùm exularet ab Ægypto propter homicidium, non eſſet reuerſus ad Regem ita audacter, confiſus tantùm in Magia illa, in qua Ægyptii quoque potentes erant, niſi Deus fuiſſet cum eo. Et quidem coram Rege aſſerere ſe miſſum à Deo, abſque miraculoſis probationibus, periculum erat terribiliſſimum: ſed verè in cunctis diuinus apparet, & victor.

Vide veras hiſtorias Ægyptiorũ & Græcorum, & Syrorum de Moſe inſuper in 1. Strom. Clem. Alex. & apud Cyril. contra Iul & apud Ioſeph. contra Apion.

V. Nec quidem Moyſes ſe Regem fecit, ſed quaſi baiulum, & tutorem Populi in multo labore: nec ſuis filiis Regiam poteſtatem reliquit, cùm poſſet. Et Summum Sacerdotium non ſibi, neque filiis, ſed fratri ſuo, eiuſque natis tribuit iure hæreditario; Principatum verò Ioſue, qui non erat de tribu ſua.

Qua in re quamuis non reluceat excellentia, quanta in Ieſu, quoniam fuit Moyſes Rex, & Sacerdos armatus, & tribui ſuæ dedit quaſi dominatum ſuper cæteras, vt viueret de decimis, mancipata Deo: nihilominus palàm apparet ſemper ad Reip. vtilitatem, non ad propriam reſpexiſſe, etiam ſi vt Philoſophus, & non vt Dei nuncius, conſideretur.

Inficiari autem eius hiſtoriam, & miracula eſt proteruè opinari, niſi hiſtoriam habeas fideliorem Scriptorum Moyſe meliorum, & qui plus fidei ſibi per virtutes compararint in Mundo, quàm Moyſes. At vbi talem inuenies, niſi Chriſtum, qui teſtatur pro eo? Et licet Moyſes ipſe ſcripſerit librum, & hiſtoriam propriam; nihilominus & Cęſar ſcripſit proprios Cõmentarios de rebus à ſe geſtis abſque mendacio. Et Xenophon expeditionem Cyri minoris, in qua ipſe Dux fuit: Etquę tota fuit ipſius Xenophontis gloria, & geſtis plena, ſcripſit cum veritate. Vir bonus veritatem de ſe, vt de cæteris enunciat. Sed & Prophetæ, qui ſubſequuti ſunt, & ſchola ſtupenda, quam inſtituit in Orde, & quæ veraciter prædixit & vitæ probitas, idem pro eo confirmant.

VI. Quod aiunt de tranſitu maris rubri creſcentis in Pharaone, & decreſcentis in Moyſe, fabula eſt. Adeò enim mare illud etiam in extremo, profundum eſt, quòd in ordinario decremento, neque Elephanto tranſitum tutum præſtat, ne dum tantæ multitudini innumerabili Hebræorum cuiuſque ætatis, & ſexus: erant enim ſexcenta millia bellatorum, exceptis mulieribus, pueris, & iumentis

VII. Qui affirmant Serpentem Æneum, in quem morſi aſpicientes ſanabantur, factum eſſe per Aſtrologiam, ſunt ſtulti opinantes. Ego expertus ſum, tantum non poſſe figuras Aſtrologicas. faciant ipſi idem, & tunc loquantur. De Serpente Æneo.

De cæteris fictionibus contrà eum, pudor eſt obloqui, quoniam nullum afferunt teſtimonium; ſed opinionem propriam. Et Ioſeph Appionem Grammaticum circà ſimilia teſtibus multis, certiſque confutauit: & S. Cyrillus in libris contra Iulianum, idem pluribus egit. Nec minus in Apolog. Tertullianus.

VIII. Si allegas ſimilitudinem ad aſtruendam opinionem; quia ſcilicet Cinghus itidem tranſiuit cum ſuis Mare Caſpium; & Romuli floruit haſta. Reſpondeo quod fortaſſe iſta ſint mendacia. Aut refluxum præſtitiſſe tranſitum, ſicut contigit Scipioni in Carthagine noua: & Amilcari quendam ſinum Maris apud Tunetum ſimiliter pertranſeunti cum exercitu: & Diabolum naturali arte adfuiſſe Romulo, & Cingho, vt eos exaltaret. Et tandem dico, dato, & non conceſſo, quòd verum eſſet miraculum, quod nihil repugnat, Deum, volentem nouum facere Regnum, aut aliquod negotium ingens, condeſcendiſſe ad faciendum miracula, vbi non extant, dummodo id non ſit ad perhibendum teſtimonium falſitati. Sicuti & ſuſcitauit Samuelem ad Saulis petitionem, quamquam ars illa non defunctos, ſed Dæmones ſuſcitet. Et Sybillis Deus, & Balaam ſuperſtitionibus contaminato per ſe reſpondit, dum fortè aliud inuocarent, aut per Angelum comparuit. Proptereà in Ezechielis 14. ipſe Dominus doloſè interrogantibus veros Prophetas, ſe reſponſurum comminatur, vt capiatur interrogator in aſtutia ſua. *Etſi* (inquit) *errauerit Propheta, ego Dominus decepi eum, & extendam manum ſuper illum.* Et 3. Reg. *Spiritus mendax à facie Domini egreditur, vt decipiantur Prophetæ in perniciem Achab.* Arcana Dei plurima ſunt, & maxima. Profectò illi Veſtali Virgini, quæ ad comprobationem ſuæ Virginitatis falsò accuſatæ, portauit aquam in cribro de Tyberi in Templum, equidem eam magis propendo in ſententiam, quòd Deus vero miraculo affuerit teſtando innocentiam, non comprobando cultum: quàm Dæmon ſui Idoli, quamuis aquam arte aliqua retinere potuiſſet. Et in cunctis Nationibus Deus fauet innocentiæ. Quot autem miracula fecerit ad Nabuchodonoſor, & alios ad Principes Gentiles, qui legit, nouit. Ergo concludo opinionem aduerſus Moyſem, ex his non poſſe roborari.

De ſimilibus.

Idē patet ex D. Hieron. in.

Ad Taciti obiectionem de Aſinis.

IX. Porrò non minus falſus eſt Tacitus, quàm fabuloſi illi Hæretici, qui dicunt Moyſem Aſinos adoraſſe. Non enim eos in ſacrificiis mactari vetat propter honorem eorum, ſed quia reputabat eos immundos. Sic etiam Canes, & Porcos, & Simios, aliosque plures. *Primogenitum* (ait) *Aſini mutabis oue: quod ſi non rede-* Exod. 13

meris interficies. Ecce quem honorem tribuit Aſinis. Concedunt tamen quidam Rabbini, quòd quando Moyſes de petra educere aquam accingebatur, dicente Populo, vt educeret de petra quadam, ab eis oſtenſa, noluit; ſed ad aliam pertexit; ideóque punitus eſt à Deo, dicente: *Quia non honoraſti me, ſed potentiam meam ſub dubio poſuiſti, quaſi magis ex hac, quam ex illa petra ego dare poſſim aquas, & non ab omnibus æqualiter, idcircò non intrabis in Terram promiſſionis.* Fatetur etiam Moyſes, hoc ſuum infortunium eueniſſe ſibi eo quòd non honorauerit Deum ad Aquas contradictionis, ſed non explicat totum. Non tamen ex his habetur fallax, & mendax, ſed ſyncerus; qui nec contra ſe ſiluit veritatem; maximè quidem ſilendam, ſi fraude vſus eſſet in miraculo, oſtendentibus aquam Aſinis, nè ſuſpicionem in toto negocio ſuo præberet. Nec enim inter tantam multitudinem id cælari potuiſſet. Sed cætera eius facta, hoc quoque verum eſſe conteſtantur.

De euidentia certitudinis miraculorũ Chriſti.

X. At cùm Chriſti miracula conſidero, nullam omninò ſuſpicionem fraudis inuenio, neque in ipſo, neque in Diſcipulis. Nam palàm eſt, quòd inter deambulandum, & nil iſtud attendens, miracula faciebat ipſe, & poſteà Petrus in fimbria, & vmbra: & ſic ſucceſſores eorum, & ipſe dixit. *Qui credet in me, opera, quæ ego facio, & ipſe faciet, & maiora horum faciet.* Et ita vidimus profectò eueniſſe. Maiora enim fecit Gregorius Taumaturgus, & Hyacinthus, & Petrus, ſed in nomine illius, qui faciebat in illis. Profectò cùm conſidero res geſtas à Franciſco de Paula, & Catharina Senenſi, qui ſcio veritatem ab his qui viderunt, & ſcripſerunt ſyncerè omnia, de Chriſti diuinitate dubitare pacto poſſum nullo. Et quidem hæc Gens ſancta Papæ & Cardinalium tuetur auctoritatem; qui licet aliquando non ſancti, à Gente tam Sancta, certaque de veritate cæleſti Chriſtiana, miraculiſque plena, in ſumma veneratione habentur.

Ad obiect. Gentil.

Hinc execraui ſceleſtiſſimos Gentiles; qui librum venditabant de Magia Chriſti, ad Petrum, & Paulum ſcripta; cum Chriſtus nulla præuia præparatione Magorum more fecerit miracula; neque hi Sancti quicquam tale didicerunt; & Paulus fuerit conuerſus poſt Aſcenſionem Chriſti. Et ſcimus Chriſtum ſcripſiſſe nihil, more Socratico, & Pythagorico; nec illi Gentiles miraculum vnum ex eodem libro illo facere potuerunt, vt Chriſtus,

De diſcretione Eccleſiæ in recipiendis miraculis.

Stultè alij Apollonio, & Iamni, & Mambri, eum comparant: quorum patuit Mundo naturalis Magia; & nullum diuinitatis nomen habent; nec diſcipuli eorum ſucceſſione eam retinuerint: & omnia præparatione antecedente patrarint.

Multas quidem falſas hiſtorias, apocryphaque miracula noſtro in ſæculo noui; at nequaquam tamen ab Eccleſia canonizari vnquam

vidi. Idque ſemper mihi fidem de puritate eius corroborat magis. Nam cùm nonnunquam etiam praui homines eius gubernacula regant, haud tamen vnquam prauam doctrinam, aut obſcœnam, aut dubiam, aut inconſtantem admiſit. Et ſucceſſio, eadem perpetua ſerie doctrinæ, probitatis, miraculorum, & martyriis per 1600. annos perſeuerans, ipſam ſolidiſſimam in Deo declarat.

Nil obſtat Mahomettiſmus veritati Chriſtianæ, ſed argumentum etiam dat veritatis illius, vel nolens, cum ad ſe chariſmata non traxerit.

XI. Et quaquam Mahomettes ſurrexerit contra Chriſtianiſmum, haud tamen extinxit Regnum, Sacerdotium, Miracula, & Sanctitatem, & Prophetiam Eccleſiæ; ſed perſeuerant, nec tranſiere ad Mahomettanos, poteſtas hæc, & chariſmata, & donorum Dei ſucceſſio ſpiritualis: ſicut comparente Chriſto, Hebræi non modò amiſerunt Regnum, & Sacerdotium, ſed omnia dona ſpiritualia, Prophetiam, Miracula, Sanctitatem, obſeruantiam Legis; & ſeruiunt impietatibus Talmudicis; aliaque ſigna, quibus Eccleſia Dei à cæteris dignoſcitur, ab eis tranſierunt ad Chriſtianos; vt prædixit Iacob, & Prophetæ. Maximum profectò argumentum pro veritate Chriſtiana. Hebræi autem relicti ſunt diſperſi, vt ſint librarij Chriſtianorum, & per libros ſuos, teſtes veritatis Chriſti contra Mahomettem, coram Gentibus, & Mahometanis; oſtendentes eaſdem ſcripturas diuinas, quas Mahomettes falſauit, & conſeruantes eas nobis in teſtimonium: vt inimici noſtri ſint Iudices contra inimicos noſtros. At Mahomettanos, Deus permiſit, non modo ad noſtrorum punitionem peccatorum, præſertim ex ſchiſmate, & inobedientia orientium; ſed etiam ad deſtruendum Idolatriam, propter vnitatem Deitatis, quam retinent contra Gentiles: & tollendum impedimenta introductionis fidei, vbi non eſt. Item, & contra Iudæos, quos ad fidem vocatos arguunt mendacij, quatenus negant Chriſtum miſſum à Deo, quod Turcæ, & Perſæ, & Arabes, & Fezitæ fatentur. Hem Dei prouidentiam? neque permitteret mala, niſi propter meliora, Ipſe quoque vti nouit bonis, & malis in beneficium eorum, quos amat.

Reſp. ad Boccacium.

XII. Stultè igitur Boccaccius fabellam finxit de tribus annulis datis à Patre tribus hæredibus æqualis ponderis, & ſpeciei, & perfectionis; vnde illi ignorarunt quis verus eſſet hæres: Ex quo infert, haud poſſe internoſci quæ ſit verior Religio, Iudaica nè, an Mahomettana, an Chriſtiana: quoniam eadem ſigna habent. Nam manifeſtè patet, annulos harũ trium legum non eſſe prorſus ſimiles, niſi à longe aſpicientibus, & arte, pietateque carentibus: Non autem gemmariis propè inſpicientibus, & per artis inſtrumenta examinantibus qui diſtinguere lapides falſos à veris præcioſis, aurúmque ab auricalco, propè norunt.

EPILOGVS, RESPONSIO & confirmatio huius libri.

Cap. XVII.

VDIMVS igitur Religionem Chriſtianam, quantum ad omnia, naturæ decretis congruentem, & perfectionem illi ſuperaddere; Et Deum extare Potentiſſimum, Sapientiſſimum, & Optimum, honore dignum infinito, non modò propter id, quod ipſe eſt: ſed propter beneficia innumerabilia, quæ nobis præſtat. Item eſſe Vnum, & non multos, & omnium rerum curam gerere, ſed præcipuè hominum; quorum Animæ ſunt immortales. Item extare pœnas, & præmia poſt mortem. Item omnia feciſſe per ſuam ſapientiam, & artem: atque regere, inſtaurare: dominiumque eius eſſe penè infinitum in creaturis, quamuis etiam terram, & incolas eius non poſſideret. Dæmonem non eſſe eius competitorem, ſed lictorem, carnificem, & præfectum carcerum; qui meritò damnatus ſit ad hoc officium viliſſimum ob ſuam ſuperbiam maximam: & peruerſum eſſe, voluntate, non naturâ: qua peruerſitate videtur gaudere propriis malis, & alienis. Nec Deum ab illo, neque à blaſphemantibus, lædi; ſed id, quod in ſe fingunt eſſe Deum; ergo ſeipſos. Deum creare Animas in corpore, vt det illis occaſionem merendi in bello inferioris Mundi. Peccaſſe hominem ſuggeſtione Dæmonis. Didiciſſe cultum Dei diuiſum fuiſſe in plures ſectas, & Principatus, dum ſuam ſub Dei tutela libertatem non cuſtodit, effrenemque in mala omnia ſub Diaboli iugum corruiſſe. Item Deum ipſum voluiſſe hominem liberare per ſuam Sapientiam, per quam fecerat eum.

Hanc ergo Sapientiam incarnatam fuiſſe, vt fieret nobis acceſſibilis, & verbo exemploque viam ſalutis oſtenderet: atque à Diaboli redimeret vexationibus. Item id nihil impoſſibile eſſe quando etiam in Peripatetiſmo officina Macchiauelliſmi, idem continuò fieri in ſingulis affirmatur hominibus. Ipſi enim ponunt intellectum agentem cuilibet indiuiduo extrinſecus aduenire, atque in vnitatem perſonæ copulari, vt Diuus Thomas in 4. cont. Gent. cap 47. cum Sancto Auguſtino comprobat: qui tamen extrinſecus intellectus agens, vt probat Diuus Thomas in 1. p. quæſt. 79. ex dictis Auguſtini, non poteſt eſſe, niſi Verbum Dei, quod in vno tantùm incar-

incarnatum eſt: in aliis, vt vniuerſalis cauſa in ſuo effectu tantummodo adeſt. Et veniſſe ad redimendum nos, non per vim, ſed ſuauiſſimo, & diuino modo, nobis congruente, factis, & verbis, veram viuendi normam perſuadendo. Nec damnatorum exiſtere numerum, quot putamus: ſed in hoc iudicium ingens occultari: Nec verum eſſe, quod Diabolus plures habeat, quam Chriſtus ſubiectos; quandoquidem ipſe non punit, neque poſſidet homines, ſed Chriſtus, qui eſt æterna, & prima increata Ratio punit, & poſſidet omnes, per Diabolum ſeruum nequam, inſtrumentum Iuſtitiæ punitiuæ, regulæ Rationis æternæ.

Item aduentum Chriſti ad redimendum Mundum non fuiſſe vanum ad ſalutem vnius modò digiti, ac totius corporis ſpeciei humanæ perditionem. Quandoquidem nunquam Ratio beneuiuendi, à Ieſu indita, defuit Mundo: & qui damnantur, ſibi perdi, non Chriſto. Chriſtus enim perdit, amittitque nihil. Quos enim non poſſidet vt Pater, poſſidet vt Iudex. Et ſanguinem eius non Diabolo in prætium datum eſſe pro nobis; ſed vero Deo in ſatisfactionem peccatorum, & remedium peccantium; dum per Sacramenta nobis applicatur; aut per viuum affectum ſupernaturalem à fide procedentem, & charitate, in quo eſt Sacramentorum votum; quod nos Deo primæ Rationi, naturæ, & gratiæ Auctori copulat. Et in hoc plus latere, quam patere. Et quidem omnes ſaluos eſſe homines in ſanguine eius: qui rationis compotes, & impœnitentes perſonali non decedunt in peccato. Quia autem ſolum in originali, damni pœna amiſſæ beatitudinis ſupernaturalis mulctari: ſenſus verò pœna vacuos, in naturalibus donis Deum, naturale obiectum notitia, & dilectione naturali adſequuturos, teſtimonio Scholaſticorum Patrûmque oſtendimus.

Item vnam ſolum eſſe Legem in toto Mundo, quæ facit homines ſecundum rationem naturalem viuere; ſed ab Autore naturæ perfectam, & ad ſupernaturalia eleuatam; alias verò leges eſſe veras, aut falſas, prout huic conformantur, aut repugnant. Ergo apud omnes Nationes ſemper vnam fuiſſe legem; repugnantes autem illi, non eſſe leges, ſed abuſus; ſicut vnus eſt modus ſeminandorum hominum, alij verò abuſus.

Item attuliſſe remedium ſupernaturale eidem legi: & electis viam feciſſe aſcendendi in Cælum, qui prius detinebantur in Limbo. Et Chriſtum mortuum eſſe, & reſurrexiſſe, & aſcendiſſe in Cælum, vt nobis viam pareret, exemplo, merito, & doctrina. Et quicunque vixerit ſecundum rationem diuinitus perfectam ab eo, qui nulli deeſt in quacunque Natione, viuendo, & moriendo, & reſuſcitando, & Cælum aſcendendo ei conſimilem factum iri perenniter: & hoc eſſe remedij ſummam. & de prædeſtinatione ſilendum: & de reprobatione; quoniam Deus omnia ſapienter agit,

Apud omnes imperitos.

S Thom. ex præuiſis demeritis reprobat, ſed abſque præuiſis meritis prædeſtinat, in opuſc. de præſcientia, & prædeſtinatione. At in 1. p. q. 23. repro-

bationis, pœnam ſenſus inferentis, cauſam facit peccatum: Non dandi verò bona æterna, Dei voluntatē abſolutam; quæ tamē ad mala cruciantia æterna antecedenter non damnet, ſed conſequenter actuali accedente peccato.

ſed quemlibet benefacientem ſuſcipere, & ad benefaciendum iuuare, non autem ad malefaciendum; quoniam non eſt proditor, neque Tyrannus. Ac proinde neminem damnari in gehennam, quia Deus ità decreuit voluntate antecedenti peccatum originale, & actuale: ſed voluntate conſequenti præuiſum peccatum vtrumque: at ſi ſolum originale, priuat tantum æternis bonis, non punit æternis cruciatibus. Omnes enim formauit ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam, non autem ad imaginem Diaboli: & ad ſe, & vt ſummum bonum agnoſceret, & adipiſceretur. Veh non agnoſcentibus tantum bonum. *Perditio enim tua ex te Iſrael eſt.* Nec bonum creationis eius debere cedere malo noſtro futuræ volitionis; & Deum omninò culpæ noſtræ non modò expertem eſſe; ſed verius adiutorem meriti, & adhoc nos prædeſtinaſſe non ad illam.

Item nec quia reſurgens Chriſtus, in platea non comparuit, infirmari fidem eius. Nam comparuit, *pluſquam quingentis fratribus*, (teſte Paulo 1. Cor. 15.) & *deinde Apoſtolis omnibus:* & coram eis aſcendit in Cælum.

Nec eſſe deceptos, neque deceptores huius rei teſtes.

Item idem argumentum poſſet nunc fieri, quare hodiernò tempore Chriſtus non comparet in plateis; Et ratio nota eſt, vt detur locus piæ fidei, & meritis, & credamus non violenter, quæ enim inceſſanter videmus, neceſſariò credimus. Diaboli credunt etiam & contremiſcunt. Et quia ſunt alterius entitatis glorioſa Entia, nec nobiſcum communicant, niſi alienatis à nobis, vt patet in Sanctis. Et multa de hoc ignoramus.

Moyſen, & Aaron non fuiſſe occultatos, ne putarentur non iuiſſe in Cælum; quandoquidem ipſi nulla de tranſlatione hominum in Cælum expreſſe verba fecere, neque promiſere præmia poſt mortem: ſed ne adorarentur in terra more Gentilium colentium mortuos. Et hanc fuiſſe prouidentiam contrariam opinantibus: qua vſus eſt etiam S. Antonius Abbas, qui idcirco per obedientiæ vim præcepit Monachis ſepulturis eum, ne reuelarent corpus ſuum, quò vitaret honorem, Sanctis exhiberi conſuetum corporibus in terra. Aliique plures id curauerunt. Quod Gentiles finxerunt impiè, partem cum iſta pietate non habet.

Item de Chriſto abeſſe metum, ſi adoraretur; cum ſit ipſe Deus verus. Nec occultatum fuiſſe corpus eius, ſed verè reſurrexiſſe probauimus multiplicibus argumentis: nihilominus cuſtoditum fuit diligenter, ne reſurgeret velut ipſe promiſerat. Si promiſit, ergo fecit. Aut ergo ſepultum reddant, aut reſurgentem adorent Iudæi, oportet.

Item Apoſtolos teſtes huius hiſtoriæ non poſſe reprobari, neque vt deceptores. Et prophetias eorum nequaquam habere con-

ſiſtentiam in Aſtrologia, & artibus naturalibus. Et Ptolemeus enim in Quatripar. Aſtrologico agnouit Prophetas diuinos abſque Aſtrologia prophetare veriora certioraque. Et Plato, & Socrates & Sybillæ ſimiliter conteſtantur.

Stellas quoque quodammodo diſpoſitiuè aliquando ad hoc ipſum ſe habere; Deique regulam ſequi, omiſſa facientis.

Vidimus & miracula vera & falſa, & in re quacunque reperiri id, quod verum eſt; & quod fictitium. Deúmque permittere ea propter melius. Cuius partem modicam ſcimus, partem verò plurimam ignoramus.

Item totum mundum veroſimiliter credi poſſe ad hanc legem fore reducendum; cùm tam rationabilis ſit, atque uniuerſalis.

Item tempus, quod nobis prolixum videtur, eſſe quaſi ludum modicum ad illud melius, quod poſt turbationes præſentes ſucceſſurum ſperamus. Nec citra culpam eſſe mala Entia vlla, niſi apparenter, & reſpectu, non verè & eſſentialiter.

Item Mahometem eſſe Antichriſtum ex parte. Prophetias verificatas eſſe, & continuò verificari, quòd Ieſus ſit Meſſia verus; qui occulta ratione fermentat paſſim per coagulum legis ſuæ Mundum in maſſam vnam: & creſcit ſicut planta inuiſibiliter; Et quidquid faciunt Chriſtiani cingentes Mundum, & adunantes Nationes (id quod nulla fecit lex) opus eſſe ipſius Meſſiæ. Et Principes præſertim Hiſpanos eſſe brachia corporis Meſſiæ, vt dicit in Eſaia, *Brachia mea populos iudicabunt, &c. Egreſſus eſt Saluator meus, &c. Et legem eius Inſulæ expectabant; & brachium meum ſuſtinebunt, &c.* Hucuſque inferum Hemiſphærium à noſtro Inſulatum expectauit hanc legem Meſſiæ. Si hoc aduerterent Hebræi, confeſtim agnoſcerent Chriſti Regnum, & Antichriſti. Et Chriſtum ſedentem *à dextris Patris, donec ponat omnes inimicos ſuos ſcabellum pedum ſuorum*, & *euacuet omnes Principatus, & poteſtates* antichriſtianas; & deinde venturum ad Iudicium. Sed qui myſteria cupit, Prophetalia legat. Eſaiæ 51. Pſal. 109. 1. Cor. 15.

Argumentum principale, quòd Clerus à debita ſanctitate longè factus, & in creduli multi reddunt Religionem dubiam, ipſe quoque Boccacius impius ſoluit in altera fabella de Hebræo, qui Romam venit ſuſcepturus Baptiſmum: cumque vitam laſciuam, & nequam Clericorum videret, magis in propoſito fidei roboratus eſt, dicens, non poſſe falſam eſſe Religionem illam, quæ tam prauè, & impiè (ipſe ait) à Chriſtianis tractata, nihilominus perſeuerat per ſe ſolida ſemper & creſcens. Nouerunt Hieronymus, Bernardus, Beda, & alij Patres hoc argumentum, quod hæretici ad reprobandam fidem Romanam proferunt: Sancti viri, zelo corrigendi mores: Pſeudopolitici, ad euertendum Religionem: nos ad roborandum adducimus. Profecto enim hoc demonſtratio

Ex vita Chriſtianorum mala non infirmari arg. pro Fide Catholica, ſed augeri.

eſt, quòd Fides Chriſti portat nos, non autem nos fidem: ſicut Iudæi, qui defendunt ſuam fidem obſtinatione; vtque dicitur in Prophetis, ſunt *duræ ceruicis*; & Gentiles ſuam conſuetudine; vt Plato, & Cicero docent; Mahomettani ſuam gladio, vt Mahometes iubet in 1. c. Alcorani. Chriſtiani autem boni, veritatis vi: quæ portat, & bonos, & malos, & non portatur. Nam & profectò (vt Bernardus in declamat. & in Cant. plorat.) *longè magis à ſuis laceratur, & proſternitur, quam fuerit à Tyrannis, & hæreticis, qui potius accenderunt eam vento perſequutionum, ſicut ignem; mali Clerici autem extinguunt eam aqua mollis Epicureiſmi.* Bernardus id plorat, & potius optaret Tyrannos, & Hæreticos, quam fictos Chriſtianos. Et Petrus & Paulus de futuro tempore prophetarunt. *Erunt in nouiſſimis diebus homines ſeipſos amantes &c. Speciem quidem pietatis habentes, virtutem vero abnegantes &c. Et erunt magiſtri mendaces de vobis in auaritia negotiantes &c.* Et Iacobus & Iudas pariter hoc prædixerunt: ſed Ieſus hoc promittit tanquam ſupremam perſequutionem, ad probationem, quòd ſua lex vera eſſet. Ipſe quidem dixit *Refrigeſcet charitas, & abundabit iniquitas &c. Putas quòd inueniet fidem in terra?*

Ser. & in cant. 30. 1. Tim. 4. 2. Tim. 3. 2. Petr. 2. & 3. Iud. 1.

Hæc ſanè ſigna videri poſſunt reditus illius. Ergo ipſum præſtolor, ut propinquantem ad Ianuas. Omnia enim ſigna aduentus ſui in aliquo ſenſu tranſierunt, teſte D. Ambroſio, & S. Gregorio ſuper Lucam; bella, terræ motus, fames, peſtes, Pſeudoprophetæ, hæretici Antichriſtiani; reliquum erat videre tantum ſigna in Sole, & Luna, & Stellis, quæ Gregorius ex aëtis immutatione docte argumentatus eſt proxima eſſe. Ego autem ſuſpicor præſentia eſſe, & in hanc vigilantiam excitari Mundum vellem. Sed vt *Dies Domini ſicut fur in nocte comprehendat incredulos*, vt dixit Ieſus, & Petrus, & Ioannes, & Paulus: qui tamen addit 2. Theſ. 5. *Nos non ſumus filij noctis, neque tenebrarum*; Idcirco vigilemus. Vigilare ego cupio omnes, & videre; ſed falſi Aſtronomi, & Peripatetici, Politicique, afferunt mille petitiones principiorum & non cauſas pro cauſis horum ſignorum, ad deceptionem plebis, & obſcurationem Euangelij *olim præſcripti*, vt ait Lebbeus) *in hoc iudicium.*

Matth. 24. Matth. 24. 2. Pet. 3. Apocal. 3. 2. Theſ. 5.

Præcurſor magnus Antichriſti prænunciatus à S. Vincentio, quòd ex Germania ſurrecturus eſſet, iam comparuit Lutherus ſub quinto ſigillo, & Caluinus ampulla quinta iræ Dei: qui omnes, vnaque Macchiauelliſtæ conueniunt cum Alcorano longè magis quàm cum Euangelio. Expectamus ergo renouationem à Brigida, & Catharina, & Carthuſiano, aliiſque Sanctis prædictam. Quis ſcit ſi nos ea patiemur in hoc ſecũdo aduentu, quæ Ieruſalẽ in primo? Dixit Ieremias. *Miluus in Cœlo cognouit tẽpus ſuũ. Turtur & Ciconia, &*

Iud. 1. Lutherus præcurſor Antichriſti.

Hyrundo cuſtodierunt tempus aduentus ſui populus autem meus non cognouit iudicium Domini. Quomodo dicitis; ſapientes nos ſumus, & lex Domini nobiſcum eſt? vere mendacium operatus eſt ſtylus mendax ſcribarum &c. Profecto qui id non videt in nobis, cæcus eſt. *O hypocritæ faciem Cæli noſtis iudicare, hoc autem tempus quomodo non agnoſcitis?* Profecto multi Scriptores falſi venundati deceperũt ſæculum hoc; ſtudent occultare, & proſternere Euangelicam Sapientiam, extinguere Prophetias, autorizare ſophiſticas ſcripturas Gentilium, & Principes laicos: demoliri, & humiliare, & enetuare Papatum, ne poſſit nos ad reformationem & veri recognitionem, defenſionemque cogere. Hoc autem me certum facit magis de veritate Euangelii. Hoc ſcandalizat Macchiauelliſtam: me autem ædificat, ex quo didici per plagas quærere Deum, quoniam video adimpleri prophetiam, *Sicut in diebus Noe capiat nos.* Et dico cum Sancta Virguncula Catharina mea: *O Dio amore adempiſci preſto, deſiderii de ſerui tuoi.* Et cum Ioan. *Veni Domine Ieſu,* qui reſpondet; *Venio citò.* Super hoc citò colludunt irridentque increduli Religionem; ignari profectò, quòd mille anni, & centum mille, ſunt hora vna ad æternitatem. Alii dicunt Patres deceptos fuiſſe, qui olim iudicium Ieſu expectarunt, & non venit, vt Tertullianus, Lactantius, Ireneus, Clemens, Hilarius, & alii. Ego reſpondeo, quoniam hi Patres ſciebant coronam deberi, *his qui diligunt aduentum eius:* idcirco ex quibuſcunque ſignis auidè argumentatos eſſe finem Mundi quoniam & chronologiam falſam habuere LXXII. Interpretum, nec dum viderant ſigna poſtrema in Sole, & Luna, & Stellis; ſed non propterea mentitus eſt Ieſus. Quinimò hoc eueniſſe videtur ad vnguem ſicut ipſe dixit, quod veniret *ſicut fur in nocte:* ſi enim veniſſet eo quo Patres expectabant tempore, manifeſtum fuiſſet omnibus: ſed melior fuit illorum deceptio diligens, quam noſtra negligentia verax. Siquidem qui odere aduentum Domini, propterea quod reddituti ſunt rationem de operibus impietatis ſuæ, quacunque ex ratiuncula perſuadent ſibi, eſſe mendacium; ſicuti vnicuique accidit, quippiam odio habenti, quod exiguo argumento illud reprobat, vt incredibile. Sed de his rebus poteſt Politicus tunc certus fieri, ſi prius proprium abneget amorem, & conſideret effectus Dei admirabiles per omnes ſcientias, examinando leges cæli, & naturæ inferioris hominumq; abſque vlla prætenſione, niſi agnoſcendi Deum: & hoc per ærumnas intellexi.

Luc. 12. Matth. 16. Matth. 24. Epiſt. ad Auin. Apoc. 22.

Tempus aduentus licet videatur tardũ poſt 1600. annos, nõ.

Nihil plane dubito, reperiri Clericos, & Prælatos ſanctos & Chriſtianos veros, ſed non abunde, vt olim, quoniam ego & mei ſimiles ſumus in fæcibus, ſi Deus vult nouo vino replere dolia Cellarij ſui.

Stultam quoque oſtendimus opinionem, quòd Chriſtus finxerit miracula: & neque moraliter poſſibile eſſe, quòd & Diſcipuli de-

cepti, vel deceptores fuerint in examine ſtricto per philoſophiam agnouimus. Similiter, quod ſimulauerit ſe filium Dei incarnatum, quoniam non eſſe impoſſibile id quoque demonſtrauimus: & inſuper quòd ſit poſſibile perfidi Peripatetici docent inuiti, modum confitentes, intellectum agentem, vt Aphrodiſienſis & ſequaces, vel etiam poſſibilem, vt Auerroes, & ſequaces, eſſe vnum in cunctis hominibus, & in cuiuſque conceptione velut incarnari perſonaliter, inſigni congruentia ad explicandum eum modum, quo Deus in Chriſto homine, vt Aug. admonet. Hic etiam Intellectus ponitur ab Anaxagora, à quo ipſi mutuati ſunt, *verus Deus*; ab Auicenna verò *Colchodea datrix formarum*; quod proprium eſt artis diuinæ, quam Theologi vocant *Verbum Dei*; Ab Auerroe autem, & Alexandro *ſimilis Deo* habetur. Sicuti enim Deus mouet ſpheram primam, ſic iſte intellectus eſt in ſphera humana noſtri aeris, & infunditur hominibus. Ecce conuictos incredulos à ſe ipſis, quod Deus poſſit incarnari: & mirum, quomodo fingunt poſſibilitatem falſorum dogmatum, verorum autem negant.

Tandem vt reſpondeam quæſtioni atrociſſimæ, vexanti mentes hominum, præcipuè Epicureos, & Macchiauelliſtas, ſæpeque ab ipſis deploratæ Prophetis. *Quare via Impiorum proſperatur?* &, *Taces oppugnante impio iuſtiorem ſe?* &, *Numquid meliora facit Babylon quàm Ieruſalem &c?*

Cur bonis mala, & malis bona in hoc ſæculo.
Ier. 12.
Abac. 1.
4. Eſdr. 3.

Dico hoc contrarium eſſe ei, quod credunt. Quippe enim hoc certum eſt argumentum, quòd homini conueniat alia melior vita vt bene Antenagoras argumentatur. En, poſt hanc, futura ſit recompenſatio bonorum, & malorum. Et præſentem vitam eſſe militiam paucarum animarum (ſi conferas numero cælicolarum,) quæ animæ ſparſæ ſunt inter contraria, cælum & terram, in opacis corporibus, vt ludum agant Superis; & pugnent illis cum Diabolis, qui auſi ſunt contra Deum erigere cornu, ſibique acquirant cælicam ciuitatem, vnde illi excluſi fuerunt. Profectò ſi tu credis prouidentiam & amorē Dei erga ſuas creaturas, hoc argumentum moraliter conuincit, quòd nimirum altera ſit vita, quamuis cauſa, & modus, & pugna præſentis, ſint nobis minus nota.

Ratio 1.
Infælicitas Pſeudopoliticorum etiam ſecundum ipſorum dogma.

1. Inſuper aſſero; quòd etiam ſi hæc non credis, bonum erit operari bonum ſecundum naturam. Operari enim ſecundum naturam cuilibet ſano iucundum eſt, dicunt Phyſiologi. Ergo praui homines operantur malum contra naturam, & regulas eius; Ergo ſemper mœſti ſunt: Gaudium autem eorum apparens eſt falſumque quod ſubito perditur, ſicut gaudium ægroti bibentis aquam contra legem Medici magna cum voluptate; ſed ſtatim affert mortem: & voluptas falſa fuit. Plus capit voluptatis qui in fame manducat panem, caſeumque, prout natura ſtatuit quàm qui ſine fame vitulum ſagi-

naturæ. Hoc autem nec Epicurus negat. Ergo ſi famem expectes, non es minor Rege in cibo, potuque,

2. Item ſobrii & continentes ſunt longioris vitæ, vt Antonius, Hilarion, Romoaldus, conſimileſque, qui centenarium vltra vixerunt.

3. Inſuper fruuntur quadam dulciſſima contemplatione, cæteris intemperatis ignota; edaces vero, ebriique, vitam ſibi abbreuiant, laborant podagra, chyragra, ſtomachi repletione, ructu fœtido, cauteriis, ignorantia, iracundia: nullaque voluptas ipſorum penetrat animam.

4. Venus quoque nobiliorem dat prolem continentibus, quam libidinoſis, impudiciſque, & comedonibus. Qui autem penitus continens eſt, caret faſtidio natorum, & vxoris.

5. Etiam oſtendimus, appetitam præſentem voluptatem eſſe deceptionem, quæ nos trahit ad labores: & luxurioſos ſæpè affici morbis venereis, & morte accelerata, & deliquiis.

6. Illi pariter, qui honores ambiunt, & curis dominandi afficiuntur, ſollicitudine ſuperflua vexantur fruſtra. Vir quidem ſapiens habet honorem pro faſtidio, qui nos omnibus priuat iucunditatibus: & regimen aliorum eſt afflictio continua.

7. Et quamuis honores, & admirationes populorum adſunt, hi tamen extra nos ſunt, parumque ſentiuntur.

8. Mendicare inſuper hoc bonum ab opinione hominum, eſt quædam affectio ignorantis, qui caret gloria in ſe, & quærit aliunde. Virtus autem, & ſtudioſe operari ſufficiunt, quoniam verè bona ſunt in nobis, quemadmodum bene decernunt omnes rerum humanarum contemplatores.

9. Præterea timent ſemper ne amittant Principatum, vel honorem illi annexum, plenique ſuſpicione viuunt, à populis, à ſeruis, à cognatis, ab amicis, ab exteris, & vndique.

10. Quando aliquid faciunt, mille teſtes habent, coguntur aliorum viuere arbitratu: ſi quid mali faciunt, mille iudices habent, & murmuratores, qui malum illud augent: quoniam eſt in candelabro: bona minuunt, quoniam maiora requiruntur ab eis: & cum laudant, reputantur adulari & inuidere potius.

11. Præterea neceſſe habent audire nunc hunc, nunc illum memorialem libellum: vel blaſphemari à populo: item proſpicere rebus innumeris maxima cum moleſtia.

12. Sæpe compelluntur diſplicere, & malefacere plurimis: placere autem, & bene facere pauciſſimis; prouidere, quomodo ſalua dignitate, ſatisfacere queant tot hominum varietati: reſpondere Oratoribus Principum, vtiliter, & honeſtè.

13. Inuenire noua genera tributorum: & interdum per fraudulentias

ad corradendas pecunias populi: & ſceleri reſiſtentes, per ſophiſmata opprimere.

14. Hæredibus æqualem dominationem relinquere: aut ſchiſmati ipſorum conſulere ſæpe crudeliſſimè: vt Turcarum Rex per necem filiorum: ſimiliter Rex Fezitarum: Chinarum vero per deportationem.

De Repub. dial. I.

15 Cogitare quòd reddituri ſunt rationem Deo pro tota multitudine. Quod ſi non credis dum ſanus es, & contentus; quando tamen æger eris, ſenex, & morti proximus, impoſsibile eſt, vt Plato monet, quin te cogitatio tangat, num dogma de iudicio vniuerſali verum ſit recogites malefacta, & horrore futuræ vitæ perfundaris, & præteritam lugeas, atque blaſphemes.

16. Infeliciſsimi, profectò Tyranni ſunt, vt fatebatur Dionyſius Siracuſanus: at Tyrannidem non relinquunt propter timorem, ne deinde torué aſpiciantur, & perſequutiones patiantur ab illis plurimis, quos ipſi perſequuti ſunt. Vide Xenophontem.

17. Omitto quod Mundi bona nunquam explent deſiderium: & iniqui omnes pleni ſunt ſuſpicione, cupiditatibus ardentibus, ſtimulis honoris falſi, & diuitiarum.

18. Cùmque propriam conſiderant ignorantiam, & inualiditatem, ſeque indignos ea, qua donati ſunt dignitate intuentur; contriſtantur, ac fingere coguntur ſe ſe ſapientes eſſe, & ſtrenuos. Aſt id ipſum eſt ipſorum annihilatio quædam: dum oſtendunt ſe eſſe, quod non ſunt, & aliud quam ſunt ſe faciunt. Ergo ipſi non ſunt. Vnde etiam coguntur ſicut Nero, odiſſe, & ſæpe occidere Sapientes, & probos viros, quoniam ſunt quaſi teſtes ipſorum ignauiæ, & ſtultitiæ; vel interdicere populo ſtudium virtutis, vt facit Dux Moſcouitarum, quò ſolus videatur ſapiens; Vel etiam ſibi & aliis, & vt Valentinianus, & Barbari Reges; & tunc dominatur beſtiis ipſe beſtia, à quibus, vt imperitis, non poteſt adiuuari, ſed odio haberi, & paulatim exitio dari; vt Plato & Ariſt. & Plutar. aduertunt.

E contra verò mens iuſti, eſt quaſi iuge conuiuium. Iniqui verò infernus ſuſpicionum, ac feruentium deſideriorum inſaturabilium olla, & ſtimulorum ambitionis, & auaritæ ſeges, plena paſſionibus &c. Nec Philoſophum inuenio, qui id non conſideret: & ipſi ſciunt ſceleſti ita eſſe: ſed meliora ſequi ignorant; ſicut qui ſe ad remigium reuendunt. Et vidi quòd facilius eſſet benefacere, quàm malè.

Sed, quòd maiori conſideratione dignum eſt, quodlibet genus hominum capit voluptatem tantummodo à voluptuoſis rebus: ſed ſapientes Chriſtiani, hoc eſt verè & plenè rationales, capiunt voluptatem etiam à dolorificis. Profectò, qui pro amaſia laborat, experiturque labores illos eſſe voluptuoſos propter ſpem retributionis exiguæ ſciens ſe in eis placere carni, & ſanguini, vix ſentiendi

Fœlicitas bonorum.

el, intelligit quid dico. Ergo Chriſtiani exuperant iucunditate omnes ſectas, quoniam & à malis capiunt iucunditatem, & à bonis euentibus: cæteri vero à bonis tantùm: inſuper & multò minus gaudium capiunt ex bonis, quam Philoſophi & Chriſtiani. Ergo ſaltem quadruplex eſt gaudium Chriſtianorum ad gaudium aliorum. Plato autem addit multò plus cum Socrate ſuo porportionem hanc exquiſitius indagando. Ergo ſecundum Naturæ legem id verum inuenitur: quoniam Chriſtus eſt autor naturæ, & gratiæ, & legis veræ cuiuſcunque: & ideo vndecunque teſtimonium habet, vt Paulus prædicat Lyſtris.

At ſi dicas Philoſophos, & Chriſtum decipi; Ego inquam, hanc ipſorum deceptionem facere eos beatos, iucundoſque ſemper; Tuam autem veram voluptatem te plenum ærumnis ſemper. Nam cum hoc vnum ſcias, te moriturum, omnes voluptates amittis, quoniam aliam vitam non credis, neque ſperas, & in tuis voluptatibus ſemper affligeris, quòd ſatiari illis non potes abſque conquæſtione & dolore, & turbationibus multiformibus. Chriſtiani autem credunt mortem eſſe tranſitum ad vitam meliorem, & cum lætitia illam præſtolantur, & amplectuntur: tu autem cum horrore, & dolore. Heus Macchiauelle an nè vides ſcholam tuam deceptam? Petrus Apoſtolus hoc arcanum docuit contra Simonem Magum, quòd, etſi alia non ſupereſſet vita, conſcientia recta in hac beatum facit hominem magis, quàm quæcunque fortuna læta incredulorum. Ecce ergo quia Boni ſunt beati vndequaque Et quidem qui non ſtatuit vitæ probitatem experimento proprio agnoſcere, hanc philoſophiam nunquam agnoſcet. Et ego teſtis ſum, qui de omni viuendi modo examen feci. Scio etiam, caroſque mihi, puritate conſcientiæ, ac vitæ probitate longe magis gaudere, quàm quibuſcunque deliciis.

Hoc tandem inficiari nemo poteſt, quod beſtiæ capiant iucunditatem à rebus dumtaxat iucundis; at ſcire ex iniucundis quoque iucunditatem elicere, magna profectò eſt philoſophia, atque victoria contra malum, à quo ſemper metuit iniquitas, tanquam belluina, viliſque.

11. *Timida* (ait Cicero) *ſui natura eſt improbitas, ſuo ipſius teſtimonio conuicta.* At (vt ait Horatius.)

Integer vitæ, ſceleriſque purus,
Non eget Mauri iaculis, nec arcu. &c.

Animus culpa plenus ſemper ſeipſum timet. Qui vtrumque vitæ genus non penitius guſtat, ægrè de his poteſt enunciare. Et Coſta noſter addit, interiorem lætitiam & non lædi à malis temporalibus, eſſe præmium iuſtis, licet quis aliud non expectaret: mœrorem vero interiorem, & lædi quacunque ex cauſa, & perturbari, eſſe pœnam iniuſtorum. Sed ego, vmbram, & præſagium

verorum gaudiorum, & pœnarum, iſta duo prædico. Quin etiam ad impiorum opprobrium præſtolor etiam in terra præludium Paradiſi cæleſtis, aureum ſæculum, fælicitate plenum, à qua facto iterum flagello de funiculis Creaturarum (vt inquit S. Cathar. Senen) excludentur increduli deriſores pietatis, quam pro ſtultitia habet Philoſophia pſeudopoliticorum Epicurea, alibi clam, alibi palam. Et vtinam contenta foret delitiis naturalibus, vt Epicurus, ſed enim & contra naturam alias exquirunt nouas, reficiunt veteres, & ſaturantur nunquam, quoniam *vanitas vanitatum & omnia vanitas.*

Eccl. 1.

APPENDIX TOTIVS LIBRI.

Macchiauellum omnium ſcientiarum fuiſſe ignorantiſſimum, excepta hiſtoria humana : & politicam ſuam non per ſcientias, ſed per aſtutiam, & peritiam practicam, examinaſſe : & quicunque ipſum ſectantur, præponuntque veræ philoſophiæ Sanctorum, eſſe pueros : qui coquum, ſuauia exhibentem, Medico, *ſalubria : iubenti, præferunt: idcircò in ſe, vel in filiis ſubitò vitam, & Regnum amittere ſolere.*

CAP. XVIII.

QVONIAM Principes Nationum infidelium omnes, & fidelium plerique hac tempeſtate hæreditario iure non ſelecti ad Regimen aſſumuntur. Multi autem ex his putantes ſe beatos naturâ eſſe, atque ad imperandum, non ad laborandum pro cæteris natos, nihil, aut modicum, ſcientiis operam nauant, nec prudentes Veneti ex toto ab hoc eximuntur crimine, quoniam apud eos filii Patritiorum patritij ſunt, & plebis Domini. Romæ verò, quæ Reſp. eſt Sanctorum virtuoſorum Orbis totius, vbi non niſi doctiſſimi exaltari ſolent debentque, irrepunt non rarò vrgente aut pacis, aut alterius vtilitatis ratione, filii Principum, & conſanguinei, & amici Gubernantium, dum ægre alienis confidere magna negotia poſſunt. Hos autem contingit aliquando exiguam vel ſophiſticè literis operam dediſſe. Quapropter fit, vt

plerique neſciant iudicare inter bonum, prauumque conſilium; ſaniores verò pauci coguntur credere pluribus. Prætereà cum aliquid didicerint ſubitò quicunque Principes effutiunt illud, ſicut gallina edito ouo, Aulici eorũ acclamant, tanquam Dei ore loquentibus. Sapientes verò timent effari verum. Quoniam vt diuinus Poëta canit. Vrb. 1. od. 1.

Fugit potentum limina veritas,
Quamuis ſalutis nuncia, Nauſeam,
Inuiſa proritat, vel iram.
Sæpe magis iuuat hoſtis hoſtem.

Itaque ipſi, decepti, deinde ſtultitiam ſuam effundunt in exitium populorum; & quidquid delirant Reges plectuntur Achiui. Et quoniam ſurrexit Macchiauellus, phiala iræ Dei, promittens ſcientiam regnandi, qua nihil ſuauius eſt hominibus, quippè quibus dictum eſt; *Dominamini piſcibus Maris, & volatilibus Cæli, & beſtiis Terræ*, huncque titulum portant in fœmore dum naſcũtur. Iſte autem Macchiauellus familia quidẽ nobilis, ſed (aiunt) baſtardus, omnium ſciẽtiarum fuit expers, & tantummodo aſtutiam quamdam ex hiſtoria rerũ hauſit humanarũ. Cũque eſſet animo acutus & impius, cogitauit omnes homines regnandi cauſa omnia opera ſua facere, ita quod & Prophetas, & Philoſophos, & Ieſum, ambitione hac tactos, noua dogmata poſuiſſe exiſtimauit. Et cum videret à Principibus impiis Religionem ludo quodam tractari, prout prodeſt ſtatui eorum, putauit, eſſe artem fallendi, & trahendi homines quaſi bubalos per naſum in fibula timoris Dei. At ego oſtendi, ipſam Religionem naturæ decretis conſtare apud omnia Entia modo ſuo, & apud beſtias aliquo pacto, ſed longè veriori apud homines, ſed inſuper ſupernaturaliter perfectam apud Chriſtianos, nec propter præſentem modò vitam, ſed propter futuram, vt in hoc libro, qui poſſet Antimacchiauelliſmus nuncupari, patet. Hinc operę pretium duxi oſtendere Macchiavelli ignorantiam, ſi quomodo perditis rebus conſulere poſſimus. Iam enim hæc peſtis in Borealibus Regnis magis graſſatur: eamque palam profitentur, qui politici vocantur, teſte Bellarm. & Botero, & Reſcio. Dixit Heſiodus.

Defectus veræ ſciẽtiæ intronizat pſeudopoliticos, apud Principes.

Optimus ille quidem, qui per ſeſe omnia nouit.
Proximus huic fuerit, qui credit recta monenti.
Atqui nec ſapit ipſe, nec audierit ſapientem;
Vtilis hic nulla eſt omninò in parte putandus.

Quapropter, quoniam Principes Terræ ſedulam ſtudiis operam nauare, vt per ſe omnia intelligant, non poſſunt, ſatis eſt illis, ſi ſapientibus veris obediant. Sapiẽtia autem probatiſſima eſt Religio Lex, & Scripturæ ſanctæ, & viri ſapientiſſimi, qui ſanguine, miraculis, & doctrina veritatem confirmarunt. Macchiauellus autem ſcelere pollutus omni, nulliſque excultus doctrinis, cur ſit conſiliarius eorum non video. Profectò ſicut pueri magis amant Coquos, qui

epulas ſuaues, & dulces, prout cupiunt, præparant; odere autem Medicos, qui ſalubres imperant, non ita ſuaues, ſed interdum amaras. Coqui autem accuſant Medicos coram pueris, dicentes; ô Domini pueri, cauete, quoniam iſti Medici vos occidunt, ſunt crudeles, quærunt Dominatum ſuper vos. Ecce quas præbent epulas? Tunc irati pueri expellunt Medicos, retinent Coquos: quorum cibis mox infirmantur, & in nocte deteſtantur Coquos. Coquus eſt Macchiauellus, parat Epulas mortiferas, ſed dulces Principibus Terræ, pueris doctina, & virtute; accuſat Prophetas, & Religioſos Medicos animorum; quia pocula amara, & victum durum propinant: Hi exploduntur à corde eorum; remanet Macchiauellus exitialis illis, & ſtatui eorum.

Hoc nuper voluerũt perſuadere piiſſimo Lodouico XIII. Galliarum Regi.

Quapropter clamat Sapientia ad vos Principes in Salomone. *Vſque quo paruuli diligitis infantiam? & ſtulti ea, quæ ſibi ſunt noxia cupient &c. conuertimini &c.*

Prou. 1. & 3. & 4.

Et quoniam pueri eſſe vultis, oſtendam vobis eiuſdem per exempla Macchiauelli, ipſum eſſe Coquum idiotam.

Prima ratio oſtendens, Macchiauello credendos eſſe pueros.

Primò, quoniam veluti puer non cognoſcit, niſi quæ ſenſus exterior videt, Angelos autem, & Deum, & Animam extare non nouit; & tamen dicat mihi, cur abeunte Anima corpus moritur? Ecquis ordinauit curſum Cæli, & Terræ germinationem? Ecquis ſapientiam dedit Animalibus? Hæc omnia in hoc libro oſtendi ei.

Secundò, quoniam putat, hominem proprio tantum arbitratu res humanas regere, ideoque in aſtutia humana fundatius. O puer non nè vides, nos pro craſtino conſilium capere quemque ſuum, neminemque fieri voti compotem, niſi eum, qui primas cauſas, & ſecundas ſimul conſuluerit? Alius enim cogitat nauigare, alius arare, alius in curiam, alius in vineam ire; Cras autem veniens pluuia de Cælo, diſſipat omnia conſilia hæc. Aſtrologus autem capit conſilium laborandi in domo, & non eſt diſſipatum, quia habuit è cauſis cæleſtibus pluuiæ præſcientiam.

Imò probatum eſt in Metaph. quòd omnis motio, omneque atomum, cauſa, vel occaſio eſſe poteſt immutandi regna, & imperia. Siquidem clauus equum ſigniferi in bellò pungens, vacillare facit vexillum & ex hoc milites: & ex hoc hoſtes victores fieri: & regnum mutari. Muſca etiam vna idem fecit torquens moleſtia Principis oculos ad videndum id; vnde rerum mutatio ſuboritur. Et pulex vnus, Aſſuerum excitans ad lecturam Annalium, vnde Mardochei, & iudæorum Salus, & Aman ruina, prouinciarum ſtatum immutauit. Ergo tu Sadduceis Cauſam primam, vnde aliæ innumeræ mouentur per ignotas occaſiones, ſpernendo ſtulti eſtis. Nam etſi homo liber ſit ad quodlibet volendum, haud tamen & ad omnia, vt lubet, operandum: quoniam aliæ cauſæ circumſtant ſupernè, infernè, à dextris, & à ſinixtris. Ergo ſi Macchiauelius non docet, quo pacto ex præiactis cauſis

cauſis iſta præuideamus, ratio politica ſua fallit. Ipſe quidem ait, nos tempori aptari oportere, ideſt ſequi fatum, vt Poëtæ ajunt. Sed quid doces, niſi & iſtud doceas, quando, & quomodo, & vnde iſta fiant? Fatum eſt ſeries cauſarum. Datur nè cauſa prima inter eas? Si non datur; neque nos ſumus in Mundo; quoniam non ſine cauſa, nec ab infinita ſerie factus eſſet tranſitus vſque ad nos: Si datur: ergo illa colenda eſt vniuerſaliſſima, primáque, vt ad eius auxilium in neceſſitatibus refugiamus: ſicut ad principem populos ſubditos tu quoque dirigis. Et hoc eſt Religionis Seminarium: Politicis quidem vtiliſſimum. Cum enim mortalium prouidentiæ timidæ ſint ex accidentium non præuiſorum infinitate; expedit, faciliúſque eſt, legem ſequi diuinam, Deúmque orare, vt conſulat menti, & operationes incertas, vacillantéſque dirigat, (dum fecerimus, quod in nobis eſt:) quàm proprio arbitratu non minus temerè, quam perniciosè circa parua, & magna, negotiari, iuxta propriæ legem aſtutiæ Architofelliſticæ operando.

Senec. 4. de benefic. oſtendit fatum habere cauſam primã.

Cauſa autem prima, vel fide creditur, quam omnis Nationis præſertim Chriſtianæ Religio tradit: vel ſtudio ſcientiarum. Similiter & ordo. Nam phyſica docet medicamina, & prima corpora, & miſturas, & paſſiones, & generationes rerum terreſtrium, & maritimarum, & aërearum; Aſtronomia, motus Cæli, & ordines temporum, & primæ cauſæ prouidentiam in eis. Aſtrologia, vires ſtellarum, & poteſtatem ſuper inferiora; Theologia autem Dei Legem, & voluntatem, & ordinem in Mundi regimine, & finem ad quem opera noſtra dirigimus, vnde Plato, Stoici, Pythagorici, & omnes ſectæ, liberè & probè philoſophantes, finem politicæ dicunt eſſe cultum Opificis rerum omnium. Quapropter delitas Macchiauelle, nullo præſtituto fine, niſi Tyranni vtilitate, ſibi aliſque pernicioſa, ſuadere hominibus artem arripiendi tyrannides, & conſeruandi, & ad libitum omnia faciendi, & non ad Dei voluntatem. Si nulla eſſet ſupra nos cauſa, aliquid diceres. Sed cum noſtra conſilia corruant, niſi & cauſas omnes perpendamus, falleris. Et propterea omnes diſcipuli tui corruunt; & principatum in ſe ſubitò, vel in poſteris mox ſuis, amiſerunt, & vitam, contraque artem tuam, qua principatum conſequi, & æternare, per fas, & nefas, & id vnum modò, doces.

In primis Dux Valentinus, qui ex ore tuo hanc doctrinam hauriẽs, voluit ſicut tu doces, ſe facere Regem Italiæ, extinguere Papatum, occidere Cardinales, & erigere Romæ titulum Regium. Et prius (adjuuante etiam Patre Pontifice) occupauit Flaminiam, quam vocamus Romagnam (vt Iouius, Guicciardinus, Sanazarius, & tua hiſtoria conteſtantur) ſed quid profecit? Et tu laudas eum in cunctis: & dicis, ipſum omnia optimè diſpoſuiſſe, interfeciſſe Vrſinos Principes per proditionem, qui poterant conatibus ſuis con-

Quod omnes Achitofelliſtæ vitam, & Regnum in ſe, vel in poſteris ſubitò amiſerunt exemplũ primum ex Valentino.

Non iſtud recito, vt maculã Familiæ nobiliſſimæ facerem; abſit; ſed quod Iouius, Senazarius, Guicciardinus, & alij hiſtorici narrãt pro veritate, & Macchiauellus ipſe prò impietate cõfirmãda, ego repeto pro impietate expellenda, facióque de ſerpente pharmacum principibus, volentibus hãc pernoſcere veritatem, nec enim Lutherus Sãctã Religionẽ Auguſtinianorum, nec Iudas Senarũ Apoſtolorum, nec ergò hic Macchiauellus familiã Macchiauellorum nobilem, nec Valẽtinus ſuã, macularunt.

traire, & ſub verbo Potentiſſimi Patris ſapienter (ais) ſtrangulaſſe eos, & ſequaces primarios eorum. Nihilominus vidimus poſteà, eundem Valentinum expulſum ab Italia, ſuccedente Papa Iulio II. ſibi contrario, & mortuum in Nauarra exulem, & mendicum, & execratum Deo, & hominibus. Ipſe voluit toxico Cardinales necare, & necauit ſe, & patrem, licet ipſe, vt juuenis, & medicamine vtili ſanatus ſit. Quid dicis adhoc? Reſpondit, omnia præuidiſſe Valentinum, ſed hoc quod mortuo patre ipſe infirmus à toxico remaneret, & Papa contrarius ſuccederet, non præuidiſſe. O miſer, non nè ſic tuam ignorantiam fateris? Quare tu non docuiſti eum iſta futura mala? Neſciebam, dices. Ergo tua doctrina ſtulta eſt. Et Deus eſt in Cælo diſſipans conſilia hominum, prout vult. Hunc recognoſcere oportet. Defuit ergo tibi triplex ſcientia in hoc. Nam ſi Theologis, Papatum æternantibus minus credis: ſaltẽ per Aſtrologiã & ſi vanã fortaſſe potuiſſes videre non cõcordare tẽpus conatibus veſtris. Et ſi Papatum tanquam rem humanam tractabas, nullam eius euerſionem à ſtellis ſignificari per Cometam, & per Synodos magnas, & per eius originis thema cæleſte ſaltem vidiſſes. Secundò: Agnitio Prophetiarum & Theologia, cui non credis, defuit. Nam illi promittunt ſedem Dauid, & thronum eius, (Pontificatum ſcilicet Chriſtianorum) ſicut dies Cæli æternum. Ergo conatus vani erant contra promiſſionem Dei, niſi tu à Deo haberes oracula noua certiora. Quod ſi tanquam vanas irrides prophetias: Ecce vanum facere conſilium tuum. Præterea defuit & Politica, quam profiteris. Cum enim Papatus non ſit vnius Familiæ, aut Nationis imperium, ſed virtuoſorum totius Chriſtianiſmi: etiam ſi occupaſſet illud Valentinus, retinere non potuiſſet. Omnes enim Populi, & Chriſtiani Principes, & Religionis zelo, & Regni communis amiſſione, perciti, contra inuaſorem ſurrexiſſent. Quoties enim Barbari, aut Germani, aut Gothi, aut Longobardi, Papatum afflixere, toties Reges Chriſtiani, Galli, Veneti, Itali, aliique contra eos vnanimiter pugnauerunt: & qui pro Papatu certarunt, gloriam, & Regnum ſunt adepti: qui contra, vituperium, & miſeriam. Vide hiſtorias.

Exemplum 2. ex Oliuerott. laudato Macchiauell.

Item Oliuerottus, quem dicis ſapienter Patriam ſubiugaſſe, occiſus eſt dolis Valentini tui ſub verbo Pontificio vocatus. Et inermis acceſſit, & periit. Vbi eſt doctrina tua in illo? cur ſic imprudens fuit, vt qui fidem non habebat, & ſciebat Valentinum minus habere, ſe traderet in manus eius?

3. Exemplum ex Caſtruccio.

Item Caſtruccius Lucenſis, quem laudas ſupra ſeptẽ Sapiẽtes Græciæ; &, quod peius eſt, fingis eum expoſitum fuiſſe, & educatum à Cane, vt portentificam eius natiuitatem facias, ſicut Xenophon Cyri ortum. Et narras, quod in lectum cuiuſdam mollis viri pedibus luto plenis aſcenderit, vt oſtenderet ſe illius calcare ſu-

perbiam: Et quòd in faciem expuerit illi, qui domum mundam magis quam ſeipſum ſeruabat. Et quæcunque mira de Philoſophis Cynicis leguntur apud Laërtium, tu huic beſtiolæ tuæ tribuis: at mēdaciſſimè: vt quam Sapientiſſimè ac prodigioſè tyrannidē Lucæ, & Piſarum occupauerit, admirari nos cogas. Nihilominus iſte Semideus tuus mortuus eſt, non relicta ſucceſſione ſuis, ſed miſeriis multis; quia poſt pugnam (ais) captauit noxium ventulum fluminis frigidum. Ergo defuit tibi, & illi phyſica. Item politica ſpe plenus accerſiuit Bauarum in Italiam, vnà cum Maſſeo Vicecomite, qui tamen fuit ſuæ clades Patriæ. Vbi eſt ſapientia tua? Si dicis, fatum illi obſtitiſſe: cur non placas fatum Religione? ſi implacabile eſt; & caſu aguntur omnia: ergo fruſtra conſilia tu Principibus ſubminiſtras. Qui credunt in Deum, cum omnia facienda fecerint, nec ex voto (quod rarò vidimus) ſuccedit, conſolationem hanc habent, quòd Deo hominum Patri melius, licet occultius, prouidere placuerit, & dormiunt in ſpe. Tui autem in rabie, & deſperatione infæliciter ſuccumbunt. Fęlix documentum

Item Ludouicus Sfortia, qui Macchiauelliſticè Principatum Nepotis vſurpauit, & irriſui, & ludo omnes Principes habebat; & pinxit ſe atri inſtar homunculi, puluerem in oculos aliorum de veſtibus ſuis ſcopa excutientem: non ne & ipſe periit in aſtutia ſua à Suizzeris mercenariis militibus in cauea poſitus, extra Italiam in vinculis delatus? At è contrario non ne tu fateris Iulium II. contra rationem politicam multa feciſſe; & tamem proſperatum eſſe? 4. Exemplum ex Ludouico Sfortia.

5. Exemplum ex Tryphone. 1. Mac. 13.

Item Tryphon ille, qui Regium natum Antiochum doloſè enutriuit: & iuxtà tuam doctrinam occiſo ipſo Regnum Syriæ occupauit, non ne periit, vt canis? Quid profuit ars tua, qua Ionatham Principem Hebræorum, ac filios, alioſque conatibus eius obſtare potentes, conſimili dolo, quo Valentinus præfatos Regulos, enecauit?

6. Exemplum ab Henrico iij.

Item Henricus III. Rex Gallorum, dum politicè Hugunotis fauet, & Hæreticæ Geneuæ protectionem ſuſcepit, non ne periit à fraterculo occiſus; & lineam Regum de Valois ſecum extinxit? Et oppoſitum faciens Lud. XIII. mirificè proſperatur.

7 Exemplum à Frāciſco Alanſone.

Item Franciſcus Dux Alanſon, quò facilius Regnū Galliæ inuaderet, ſe attitulauit Defenſorem vtriuſque Religionis, ſcilicet, Catholicæ, & Hæreticæ, conſilio Macchiauelliſtico; & hoc eodem accerſitus ad Regnum Flandriæ proceſſit: tamen in ſua aſtutia ridicula, & impia, non ne perdidit, & vitam, & Regnum, & conatus omnes vanos de Macchiauelliſmo damnauit? Vide quam infælix Henricus VIII. Rex Angliæ Macchiauellizando fuit in vxoribus quinque, in Regno, in extincta prole, in vituperiis?

8. Ab Henr. viij. Anglorum Rege.

9. Exempl. à Roboam Salomonis filio.

Item tu doces, Principem in principio Regni debere ſe Populis

durum exhibere; quoniam ſi in principio cedit, ſemper noua petent priuilegia, & humiliabunt eum. Si verò celſus, durúſque eos deſpiciet in principio, ſemper Dominus erit. Nihilominus Roboam filius Salomonis, hoc idem conſilium (repulſo ſeniorum contrario) accepit à iuuenibus, dum tributorum imminutionem populi peterent, quando primum coronatus eſt; & dixit. *Fortior eſt digitus meus humero patris mei: pater meus aggrauauit iugum veſtrum, ego autem addam iugo veſtro, &c.* & tunc ſubitò amiſit Regnum penè totum.

3. Reg. 12.

10. Ex Abſalon. 2. Reg. 17. Item Abſalon, Achitofellis conſilio, qui fuit idem quod tu penitus, ſurrexit contra Dauid patrem; arripuit Regnum, & vitam amiſit, & regnum. Et Achitofel ſe laqueo ſuſpendit. Huic reſpondes, quoniam non eſt ſequutus conſilium poſtremum vtile Achitofellis; & ſic dicit Scriptura. Sed Ego dico. Quare? quoniam *Deus diſſipat conſilia Principum, & adducit Conſiliarios ad ſtultum finem.* In hoc deficit tibi prophetia, quæ Salomoni Regnum promittebat; & tu in politica ratione confiſus decepiſti Abſalonem; & neſciuiſti oſtendere dolum Chuſai, oppoſitum conſulentis.

Pſal 32. Iob. 12.

11. Ex Albimelech. Iud. 9. Item tu conſulis, genus Principis regnantis extinguendum eſſe nouo Regnatori, exemplo Romuli, Agis, & Turcarum. Sed non ne idem fecit Abimelech filius ſpurius Gedeonis, occidens lxx. fratres; tamen ipſe per manus fœminæ extinctus eſt? Nemo ergo proſperatur ex Principibus tuis. Idem fecit Nero, & ipſe propria periit manu. Idem Athalia, & eundem finem truculentum ſortita eſt. Idem Ptolemæus gener Simonis Principis Iudæorum. At quis finis eius? Quid profuit Herodi cædes Innocentium, filij proprij? hoc narrat Macrobius quoque nedum Matthæus Euangeliſta, cui non credis.

12. Ex Nerone. 13. Ex Athalia. 14. Ex Ptolem. 15. Ex Herode.

At ſi affers exemplum Iehú; proſpice quòd ille ſequutus eſt prophetiam Eliæ. Quapropter abſque nutu Dei, iubentis hæc contra impios, conſilium tuum impium eſt. Non ne melius Reges Galliæ, & Poloniæ, & Hiſpaniæ, & Germani Imperatores Auſtriaci, natos Regios ſeruant, vel in alia Regna deſtinant, dant eis victum, honoréſque: & benedicti ſunt apud Deum, & homines? Aliud quoque Reges Chinarum, & Æthyopum remedium habent in deportatione, minus crudele. Non ne etiam Cæſar per clementiam vicit Pompeium, armis ſuperiorem? Et Scipio benignus crudelem Annibalem, quem tu Scipione ſapientiorem, & fortiorem facis? Et quare? quia nihil ſanctum, nihil pium, nulla fides erat in eo, teſte Liuio.

Occurrit obiectioni.

Exemplum Agricolarum, quo virgulta minora excidunt, vt maiuſculum excreſcat magis, valeret, ſi, vt de eadem radice portiones nutrimenti virgulta connata, fixaque habent, ſic filij Regij haberent Regni portionem independenter. Sed velut Barones ſunt

ſub

ſub Rege, ſic & auxiliarij fratres. Nec Deus Dauidi, nec Natura Regibus Gentium hoc documentum dedit, ſed ſeruandi omnes, ita tamen, vt rebellio non facilè ſequatur: quæ tamen non minus ab extraneis, quam à conſaguineis oriri ſolet.

Tempus quidem deficiet, ſi narrare velim, quot arripuerint Tyrannydem Macchiauelliſtica arte, & corruerint: nec profectò video vnum ex eis ad poſteros tranſmiſiſſe Principatum.

An politica Religionis torſio profit, vt Macch. tuetur.

Nunc aliud dogma eius tangendum eſt. Aſſerit enim Religionem poſſe à Principe torqueri quocunque vult, exemplo Spurij Poſthumij apud Samnites. Ego autem rogo, vtrum contemptus Religionis palam profit dominatui? credo, negabit; niſi & populos in ſuam aliam nouam Religionem trahat. Sine Religione enim, vt probatum eſt, non ſtabit vno die Ciuitas vlla, nec Regnum. Quis enim non videt, quòd ſi Papa ſpernat Religionem, deponitur? & Reges plurimos de ſolio deiectos ob hoc ipſum? At ipſe intelligit clam fallendo populum; vnde putat Sanctum Gregorium fuiſſe vnum ex his: & omnes prophetas. Vel oportere nouam Religionem condere, vt per ipſam ſtabiliatur Regnum, ſicut fecit Mahomettes. Ego autem video oppoſitum omninò, niſi Deus nouum aliquod pro tempore iubeat, & miraculis, & ſignis, & prophetia confirmet. Id autem in hoc libro docuimus, & Mahomettem promiſſum, vt Antichriſtum, & propter quid. At exempla apponere non grauemur.

Exemplum 1 ex Iuliano cōtra torquētes, & mutantes Religionem.
2. Ex Ieroboam, & aliis Principibus Iudæis.
3. Ex D[illegible] Sax
Ex Rege Anglor.
Ex Principibus Gallis.
Ex Rege Babyl.

Primo, Iulianus Imperator Apoſtata, dum Religionem oppugnat, & irridet Chriſtum; occiditur in Perſide. Secundo, Ieroboam dum nouam inſtituit Religionem, vt retineret Regnum, ne reuerteretur ad Roboam, à Prophetis increpatur, amittit filium, & ſucceſionem. ſimiliter Acab, Baaſa, Manaſſes, Sedecias, & innumeros in libris Ioſephi Hebræi legimus. Item temporibus noſtris Dux Saxoniæ, Lutheraniſmum introducit; perdit Principatum, & ſeipſum. Item Rex Anglorum Henricus VIII. in ſucceſſoribus perditur, & in ſe experitur infortunia quatuor vxorum adulterarum; quoniam ex diuortio, contra Religionem facto, apoſtaſiam molitus eſt. Item Ioannes Leidenſis, & Frater Dulcinus, ſeipſum cum populo peſſumdedit. Et Reges quidam Gallorum de Valois ſpreta Religione, dum nunc Catholicis, nunc Vgonottis fauent, extincti ſunt. Balthaſſar Rex Babylonis, ſpreta Religione, eadem nocte occiditur, iuxta verbum Danielis. Principes Germani poſt nouam Religionem, à populis obedientiam vix exigunt; & Ruſtici bellum Principibus intulerunt, & Geneua defecit à Duce Sabaudiæ. Et quicunque contra Papam caput Religionis, olim ſurrexerunt, Principatum, & vitam amiſerunt, vt Federici, Henrici, Manfredus, Conradinus, & tandem Conſtantinopolitanum imperium propter ſchiſmata corruit. Veneti ſpreto Papa ſub Iulio II. corrue-

runt: ad ipſum redeuntes, Regnum, ſalutémque recuperarunt.

Argumenta ab oppoſitis.

Legimus è contra pios omnes diù, & benè regnaſſe: vt Dauid, Salomonem, Ezechiam, Moyſem, Conſtantinum, Carolum Magnum, Venetos perpetuos Eccleſiæ auxiliatores. Atque inter gentes ipſos quoque, qui ſolam ſpeciem pietatis habuerunt, Auguſtum, Numam, Veſpaſianum, Adrianum, aliósque: quod & Macchiauellus fatetur. Dum imprimitur, Codici hunc addo Ludouicum XIII. Regem Gallorum, adoleſcentulum contra omne conſilium politicum hæreticos ſui Regni Potentiſſimos, & Rupellam fortiſſimum nidum eorum, & refugium Rebellium, etiam Catholicorum, zelo Religionis aggreſſum, victorem, & triumphatorem non magis de Hæreticiſmo quàm de Achitofelliſmo, Deo duce, reuertentem. At è contra impios breui, & malè, vt Ieroboam, Sedeciam, Sennacherib, Antiochum Epiphanem, Neronem, Domitianum, Commodum, Azzelinum, Iulianum; & alios iam nominatos diſcipulos Macchiauelli. Quòd ſi cõtingit citò mori pios, eorum memoria in benedictione eſt; & mortui etiam dominantur, vt nunc Romæ Petrus, & Paulus, & Prophetæ vbique, ſed impiorum maledicta coram Deo, & hominibus. Vide quæ diximus in corpore libri de hoc.

De Romanis mentitur, quod Religionem ludo vertebant: quin oppoſitum legimus: nihil abſque Religionis iuſſu feciſſe; & ipſa repugnante, omnia reuocare conſueuiſſe, etiam Conſulum Creationem, & belli apparatum.

Reſp. ad arg. Macchiauelli ex Romana politia fictum.

Quod autem de Poſthumio, verum eſt, ſed non poterat ille paciſci in perniciem Reip. Vel dicendum eſt, aliquos Conſiliarios impios Religionem violaſſe: Vel non meruiſſe Samnites obſeruantiam propter crudelitatem: Sed non ne idem Conſul ſe tradidit ob iuramenti Religionem Samnitibus occidendum? & Attilius, Carthaginenſibus? Hoc reputare ſtultitiam Macchiauellus, & violandam potius Religionem conſuluiſſet. Ergo Romani non putarunt ſe violare Religionem, ita facientes: quod ſi errabant, ex errore non eſt trahendum argumentum.

Aliud impiiſſimum Dogma, quo Prophetas vituperat: eo quod neſcierint armare credentes, & vincere; In hoc antimacchiauelliſmo penitus euertimus, & docuimus, eos non dominandi cauſa, ſed Dei iuſſu loquutos eſſe. Et pluribus demonſtratum eſt. Item eos, qui armauerunt ſuos Macchiauelliſticè, etiam vitam amiſiſſe; vt Fratrem Dulcinũ, & Ioannes Leidenſem; & non feciſſe minimam partem eorum, quæ fecit Ieremias, & quicunque ex Prophetis: oſtendimus, Moyſem Cyro præſtantiorem dominatu animorum, & diuturnitate, & amplitudine, & reuerentia Imperij, contra id quod obloquebatur Macchiauellus: & diſtinximus dominari in animo, in corpore, & in fortunis, &c. Vide.

Reſp. ad aliud dogma Macchiauelli, de armandis credẽtibus.

Illud autem quod de Sauonarola excogitauit, ridiculum eſt. Neque enim vllo pacto putandus eſt ille Religioſus Dominicanus, dominium Florentinorum ambiuiſſe; quomodo enim Monachus regere illud poſſet, niſi dimiſſo habitu Monachali, & prædicando Religionem nouam, ſeù hæreſim? At ſi hanc, vel modicum innuiſſet, ſtatim quam ſibi adhibebant fidem, amiſiſſet; cum vel perſeuerando in auſteritate Religionis, etiam calumnias non effugerit, vel accuſationes. Nolo enim hoc iudicare. Prætereà in morte ſua oſtendit grandem pœnitentiam, & ſanctitatem, & ſcripſit ſuper Pſal. 31. & 50. ignitis verbis conſolationem mortis. At fictus Macchiauelliſta vix cogitare, aut legere præ timore potuiſſet, quæ ille in feruore Spiritus, & Sapientia viua, dictauit. Et hæc quidem nihil ſunt comparata his, quæ fecerunt Prophetæ, & Ieſus Deus noſter. Et quia de hoc diſputatum eſt, ad locum ſuum lectorem remitto. Sed hinc iudicium aſſumimus, quòd Macchiauellus nullam agnouerit Spiritus humani conditionem & qualitates: Ideòque quidquid in ſuo arbitratu falſo concipiebat, vt dogma ſecertiſſimum ſcribebat. — *Ex facto Sauonaræ praué per Macchia. interpretato.*

Fatetur quoque Macchiauellus, Papatum regi abſque ratione *de ſtatu* ſua, & tamen tantam eſſe erga ipſum reuerentiam, quòd tutior ſit, quam quicunque armatiſſimi Principatus. Hoc profectò debuiſſet illi perſuadere, quòd niſi Dominus cuſtodierit Ciuitatem, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam. Ergo ſi nomen Dei tantum poteſt prædicatum à Prælatis, quos ille opinatur impios, & imperitos; quanto magis à Sanctis? — *Arg. ex Papatus regimine.*

Non ne Elias, & Eliſeus poſuerunt, & depoſuerunt Reges? & Papa Reges, & Imperatores, & Reſpub. & mox condidit nouos titulos, & extirpauit, & plantauit, ſicut dictum eſt ad illum in Ieremia, & Petro? Quapropter addiſcat primo ſcientias omnes, & deinde doceat artem viuendi, & regnandi. Quod ſi Theologos ſpernit, accedat ad Socratem ad Platonem, & Pythagoram, ad Triſmegiſtum, aliaque naturæ lumina; & deinde conſulat Principibus quod rectum eſſe agnouerit; & non quod opinatur, ſalubre eſſe Coquorum more. — *Arg. ex Prophetarũ potentia.* — *Ex defectu ſcientiæ in pſeudopol.*

Non ne Regnum Hiſpaniarum ſemper creuit ex quo pugnarunt contra Mauros. & zelo Eccleſiæ Dei imbuti ſunt: cætera verò Regna Chriſtiana paſſim ſuccubuerunt, quoniam contra inuicem ſpreta Religione pugnabant? Quod ſi fingunt Hiſpani (vt ais) religioſitatem, hoc magnum eſt, quod etiam Religio ficta plus poteſt quam impietas manifeſta. Quanto magis ergo vbi vera exiſtit? Carolus Magnus pro Ecleſia certando aduerſus Saracenos, erexit nouum Imperium: Conſtantinopolitanum vero ſciſmaticum corruit. Quapropter reuertimini ad cor: & ad concordiam Principes Chriſtiani, & relicto Macchiauello, hoc eſt, pruden- — *Arg. ex Hiſpanorũ pietate.* — *Arg. ex Carolo Magno.*

tia contraria Religioni, conſulite Euangelium: & ego augnror vobis de Euangelio, quòd poſſideatis terram. Quid ſi etiam Monarchiam vniuerſalem ſub fælicitate ſæculi aurei, qualem in Prophetalibus deſcripſi, & in libro hoc?

Regulæ Macchiauelli tollunt etiam familias & amicitias nedum Ciuitates, Regna, & commercia.

Tandem quæro: vtrum ſicuti regnandi gratia licet Maechiauelliſtis Religionis ſimulatio, & periurium, & diuinæ legis præuaricatio, liceat etiam pro bonis aliis, vt pro fama, diuitiis, prandio, vindicta, iniuria, pro libidine explenda? ſi enim pro his quoque licent illa: tunc pater non poteſt habitare cum filiis, neque fratres cum ſororibus, neque diſcipuli cum magiſtro, neque homo cum homine contractare, ſine dolo, & ſtatim ruit commercium humanum, & Reſp. & amicitia.

Si autem non licent, ergo neque regnandi cauſa. Nam ſicuti Cæſari Romam ſubiugare peſſimum omninò eſt facinus, ita Agaſoni ſubripere arcam plenam precioſis veſtibus, & manticulatio marſupium; & Coquo oleum, & ſal, & carnem heri; & ſartori vlnam panni &c. Ergo faciamus omnes quod peſſimum eſt, Ergo filius toxico tollat patrem, vt citò hæreditatem adeat; & frater fratres, vt poſſideat ſolus; & ſororem germanam conſtupret, & quodlibet liceat. Numquid conſtabit amplius Reſpublica? minimè. Ergo Religio ipſam ſuſtinet? maximè. Ergo Macchiauellus docens artem regnandi, docet artem ruendi. Quid enim eſt Princeps abſque Populi colligatione? Sed ipſe concedit hæc ſolis Principibus; Proh ſcelus belluinum: non ne tu doces quoſcunque ad Principatum aſcendere per quaſcunque artes? Nam & Agatoclem quia captiuauit ſibi milites paſſus turpia, & præualuit audacia inde arrepta, & peruenit ad Regnum. tu collaudas: & ſimiliter Oliuerottum, & Caſtruccium viliſſimo loco natos aſcendiſſe per ſcelera ſapienter, doces, ad ſummum. Ergo omnibus concedis omnia. At ſi non concedis, cur iſta ſcribis, vnde omnes diſcant malefacere? parum tibi videbatur naturæ pronitas ad malum, niſi & artem docuiſſes?

Argumenta euidenter conuincentia.

Et in hoc ignorantiſſimus appares. Si enim Reſpublica non poteſt ſtare abſque Religione; Ergo natura hominis illam appetit: ſicut politia, & Rationalitas, non ergo eſt ſuperaddita aſtutia. Item, vt per hiſtorias multas, & rationem oſtendimus in politicis, omnis Principatus, & Reſpub. & ſecta, & lex, in quibus eò deuenitur, vt homines non credant Deum eſſe, vel prouidentiam erga nos, aut animæ Immortalitatem; aut hominem habere liberum arbitrium; neceſſariò patitur mutationem & ruinam, vt Hebraica, quando habuit Sadduceos, & ſectæ Philoſophorum, quando pepererunt Epicureos, & Gentiliſmus, quando ſine Deo cœgit eſſe, & Iaponis Monarchia, quando Immortalitas Animæ exploſa eſt, &c. Quoniam hæ opiniones faciunt Principes Tyrannos, & Populos ſeditioſos neceſſariò. Ergo politica Macchiauelli quæ ſo-

lam licentiam arbitrij ex his relinquit, nullo pacto ſtare poteſt. Et mirum, quodo non videt Principes ſubito fieri Tyrannos, & per vim regnare: violentum autem nullum durabile. Et ipſe ſceleſtus dicit, Principem timeri potius quam amari, expedire. In quo vel comicus Poeta, nedum. Philoſophia, & Theologia condemnat eum. *Malo coactus, qui ſuum officium facit, dum id reſcitum iri credit, tantiſper cauet ſi ſperat fore clam, rurſus ad ingenium redit*, hæc Terentius. Terent.

Quod ſi Tyrannidem Turciam introducere cupit in qua ſolus Rex eſt Reip. finis, licet fingatur Deus: profecto qui hoc laudat, omnes homines mancipia erroris, & Tyrannidis, & Hypocriſis facit: mereturque ſub tali Regno viuere, in quo nec res, nec filii, nec honos, nec ipſe ſui eſt. Præterea Macchiauellus ipſemet docet in prima clade ruere huiuiuſmodi dominatum, quoniam viribus ſubditorum, & beneuolis caret animis. Nec paruos Principatus poſſe eiuſmodi ſubſiſtere, niſi Monarchias magnas, in qua ſubditi armis priuati effeminentur: armati autem ſint Regis tantum ſatellites. De hoc vide Politicam noſtram. Arg. ex altera ignorantia ſcientiarum.

Item Macchiauellus videtur Coſmographiæ & moralis penitus ignarus. Non enim omnis principandi modus omni conuenit Nationi; ſed borealibus, Reſpublica & Anarchia; quoniam ſanguine, & ſpiritu multo abundant vix corrigibili, frigore colligente ipſorum vires. Meridionalibus Tyrannis; quoniam tenui & fuliginoſo ſpiritu donati ſunt: itaque ſunt timidi, viles, & doloſi, & facile ferunt dominatum, & crudelitatem, vt probauimus in Phyſicis. In mediis vero Regionibus Reſp. conuenit, vt Græcis, Italiſque, propter miſtam naturam. Item oportet Solum, & Cælum ſpectare, & Sidera, & mores, vt ſcias quomodo, & vbi quem dominandi modum inſtituas. Hoc autem indiget Aſtrologia, & Phyſica experientia. Ergo vbique Tyrannidem fundans Macchiauellus, imperitus eſt; neque enim artes eædem omnibus congruunt. Item docet S. Thom. opuſc. 20. Politica Macchiauelliſtica eſt ſeruilis modicitatis & aſtutiæ, non prudentiæ magnanimæ &c.

Docet Macchiauellus latrocinari palmum vnum telluris, & tutamen eius per dolos ſeruiles; nec cauſas ſpectat omnes: vt enim probauimus in Metaphyſ. tota rerum vniuerſitas & Cælum & Terra & ſecundæ cauſæ, concurrunt ad effectus omnes, præſertim magnos per Neceſſitatem, Fatum, & Harmoniam; & qui eos ignorat, male fundat, & perperã ædificat: Niſi Sapiẽtiæ Diuinæ ſe cõmittat. Fatũ dicitur à fante Deo. Arg. ex Chriſti Sapientia & huius artis Macchiauelli, ſibi notæ, reprobatione.

Sciendum eſt tandem, quod Macchiauellus vtitur prudentia carnis, quæ belluina eſt, & terrena ſapit. Et Chriſtus reprehendit Petrum quando dicebat ei, *Ne rediret in Iudæam, quoniam ibi paſſurus erat*: & ait, *Vade retro Satanas, non enimquæ Dei ſunt ſcis, ſed quæ ſunt hominũ &c.* hæc eſt ratio humana carnalis Satanica, quã Macchiauellus putat Chriſtum ignoraſſe; ſciat nunc à Chriſto reprobatam eſſe, quoniam ſpectat cauſas particulares, & non omnes; Chri-

ſtus autem Theologiam, & ſupranaturalem ſpectabat; & quod toti Mundo vtile erat; & ſibi gloria erat æterna: & non tuitionem vitæ trium dierum. Macchiauellus inſpicit quod poteſt facere homo, ſecundum ſe. Chriſtus ſecundum ſe, & ſecundum omnes cauſas à Deo ordinatas. Macchiauellus eſt porcus, & pecus, qui decernit cras edere & lauari, & neſcit quod paſtor aliud de illo diſpoſuerit; Chriſtus autem paſtorem ſpectat, & pecora, & cauſas, & concauſas præſentium & futurorum.

Præterea probatum eſt in Politicis, culmen imprudentiarum eſſe in eo, qui putat prudentiam humanam ad acquirenda, & conſeruanda imperia ſibi ſufficientem eſſe, cum quotidiè experiamur, nos non ſolum aliorum hominum auxilio, ſed etiam Cæli, & Terræ, & Aquarum, & Solis, & Lunæ, & Creatoris, & Gubernatoris rerum ope indigere; vna enim pluuia diſſipat conſilia Gentium, & Principum, & vna pulex ſomnum auferens Aſſuero, mutationem non aulicorum modo, ſed totius Regni peperit. Quapropter Socrates, *Prophetia opus habere Rempublicam*, dixit. *Cogitationes enim mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ noſtræ* teſte Salomone; qui & addidit, *Cum defecerit prophetia, diſſipabitur populus.* Propterea ſcientias & diuinas, & humanas habemus, legeſque, vt intelligamus, Prudentiam Principis non gubernare per ſe ſolam, neque Principem eſſe Reipublicæ finem, & optimum: quippe qui non beare, at deſtruere Rempublicam ſine Deo poteſt: ſed Deum noſtri beatificatione conſequendum. Achitofel autem tanquam ſi Princeps eſſet à ſeipſo, & Reſpublica propter ipſum, vel interpretatiuè, fatetur, nec legibus diuinis neque virtute, neque Deo Principem indigere: quo nihil ineptius, ſtultiuſque, pernicioſiuſque.

Eſter 6. In phed. Sap. 9.

Prudentia humana etiam Apoſtolus vſus eſt in Concilio Phariſæorum, & Sadduceorum, & diſſipauit eos; & Daniel occidendo Draconem. Sed conſideratur dupliciter, vno modo vt ſuppoſita prudentiæ diuinæ, alio modo vt oppoſita; primo modo licet vti ipſa, & proficit; ſecundo non licet; nam nocet tibi in te, vel in tuis, vt exactè probatum eſt.

Act. 23. Dan. 14.

Tandem ipſe ponit Summum Bonum in dominando: ego probaui eſſe in hoc infælicitatem, & laborem ſi facis quod te decet: at ſi non facis, annihilationem tui, & continuam afflictionem, vt patuit in cap. 17. huius libri, & in præcedentibus.

Et quicumque Deum cauſam peccati faciunt, ii faciunt Deum proditorem, Tyrannum, Macchiauelliſticum; qui iubet benefacere, quod non poſſumus, & cogit malefacere, vt habeat occaſionem nos torquendi, & de pœnis Inferni ridendi, & lætandi. Tales ſunt Caluinus, & Lutherus, & Mahomettus. Quorum cœtus oportet diſſolui, vbi primum populi hoc intellexerint, ſicut docui in Panegyrico

ad Italos Principes. Veh nobis, ſi aſtutis Italis hæc vnquam concederur opinio, vt ſimplicibus Borealibus; ſubitò enim Principatus, & Reſpublica corruent, & diſſoluentur, excuſantes ſcelera Fato & tribuentes Deo: omniaque ad libitum operantes. Has radices impietatis in Metaphyſ. conuulſimus.

RESPONSIO AD DEFENSOREM Macchiauelli.

CAP. XIX.

SVRREXIT quidam Achitofellis admirator. Luc. 16.
ex Euangelio perperam contra Patres omnes acerſiens, contraque leges omnes, defenſionem. Quoniam (inquiens) Chriſtus laudauit villicum iniquitatis, quia pro ſe prudenter egiſſet; quamuis contra Dominum, bona illius debitoribus, ſibi ex hoc ſubuenturis, iniuſtè largiendo. Sed non aduertit Defenſor, quòd Diabolus, & tyranni omnes eadem prudentia vſi ſunt, laudata quidem non ſimpliciter, & veraciter.

Sed vel in ordine ad conſequendum, quod malè deſiderat: veluti ſi quis laudaret Zingarum, non vt bonum, ſed vt bonum furem, (ſi- Defenſor.
cut Ariſt. in 5. Metaph. notat in verbo Bonum) quòd ſubtiliter, artificioſe ex boni viri loculis pecuniam ſubripuiſſet; aut quòd ita prudenter adulterium patrauerit, vt à marito non deprehendatur. Non enim poteſt reperiri malum ſine bono, alioquin duo eſſent Dii, bonus, & malus, vti Dionyſ. probat. Similiter in 2. Reg. 17. dicitur. quòd Abſalon, Chuſai aſtu deceptus, reliquit vtile conſilium Achitophellis &c. Vtile quidem, & bonum ſibi erat ſecundum quid erga optatum, ſcelus; ſed ſimpliciter valde malum, quo vitam Patri & Regnum Filius eripiebat malus. Quid? ergo ne boni erimus homines aut boni politici, quia vtiliter occidimus inſontes, inſidiamur, fornicamur, aliena inuadimus? minimè gentium. Ergo vel modum furandi, vt bonum furi, non ex ſuo genere, ſed ex induſtria furantis (non enim reperitur malum, niſi in aliquo bono, teſte D. Thom. ex Dionyſ.) Dominus laudauit: non latrocinia villici per ſe mala, quæ nec facienda voluit, ſed punienda ſecundum omnes leges ſtatuit.

Vel quia poſtquam facta ſunt, in bonum pro ſe illa conuertit, vti

Sanctus Hieronymus exponit. Alioquin Chriſtus hoc verbo totum Euangelium, & legem condemnauiſſet, quaſi omnis lex & diuina, & naturalis, & humana, doloſa eſſet, quoniam ea prohibet, quæ vtilia nobis Macchiauelliſtico more comperiuntur.

Ex male acquiſitis Zacheus non laudatur, ſed ex bene diſpenſatis: propterea Alexand. III. pauperibus tribuit, quæ quis poſſidet aliena, nec Domino, ignorato, vel per mortem ſublato, reddi poſſent. *Facite vobis amicos de Mammona iniquitatis: vt cum defeceritis* (per mortem (*recipiant vos pauperes in æterna tabernacula* (Cæli:) Sic Deus mala quæ non facit, vertit in bonum, quod facit. Non ergo docet malum facere, ſed factum minuere, & in bonum vertere.

ARGVMENTA ADMIRATORIS *contra Reprehenſores Macchiauelliſmi.*

INſtat Admirator, quòd qui Macchiauellum incuſant, ſunt Logicæ ignari. atque Politicæ: alienum, & falſum capeſſentes.

I. Logicæ quidem, quoniam ex extraneis argumentantur, & tranſiliunt de genere Politico in genus Theologicum, aut morale; dum volunt Macchiauellum debuiſſe præcepta dare Principi, quæ ad ſaluandum ſtatum, conducunt. Imò ſepé volentes eſſe pii, peccauerunt in Politicam & corruerunt, vt Sanctus Rex Ioſias, & Sanctus Ludouicus IX. Francorum Rex.

II. Politicæ verò quoniam contra Politicam loquuntur Artem Non enim Politici eſt vnam modò optimam Reip. formam deſcribere, ſicut fecit Plato; ſed omnes etiam mediocres, & malas, ac proinde quæ præcepta & artes requiruntur ad cuiuſque tuitionem. Nec enim Politicus dicit niſi generatim formas alias eſſe malas, vt Oligarchiam, & Tyrannidem, & Democratiam. Deinde verò debet præcipere modos, quibus quælibet ſeruatur, & quæ mala & quæ bona.

Quia autem optimæ Reipub. ſtatus non dum viſus eſt in Mundo, nec videri poteſt, propterea prudenter Macchiauellus, quomodo ſeruantur quæ ſunt malæ Reſp. & Principatus, mirificè docuit. Non ergo errauit, niſi præcepta congruentia non dediſſet. Non congruit Tyranno iuramentum ſeruare, neque honorare virtuoſos, & potentes, & ſanctos viros, & conſanguineos, ſed occidere; vt ipſe iubet. Neque congruit iuſtum eſſe, ac veracem, ſed talem ſe oſtendere ad deci-

decipiendas plebes. Et hoc rectè executus eſt Macchiau. Alibi dicit, quod narratiuè docet Artes Tyranni: alibi, ex hypotheſi.

Probat autem hoc auctoritate Ariſt. in 5. Polit. c. 9. & D. Thomæ ibidem lect. 7. vbi Oligarchas docent ſimulare, & peierare, ſi debent ſeruari. Similiter in c. 11. Ariſt & D. Thomas lect. 11. docent tyrannum debere interficere potentes, ſapientes, Magnanimos, ſpoliare diuitiis ſubditos, per vectigalia, & exactiones multas: Bella, & diſſidia inter eos ſerere: pœnas inferre quaſi paternaliter, & adoleſcentibus libidinosè vti, non quaſi contumeliæ, ſed quaſi Amoris ſtudio. Et oſtendere ſe excellentem in aliqua virtute; vel ſimulare illam. Item ſe alienum eſſe à corporalibus delectationibus &c. ne ſit contemptibilis.

Confirmatio, ex auctoritate Ariſt. & D Thomæ.

Quas ob res non contra artem, nec contra prudentiam faciunt, qui docent Religionem in ſecretò contemnere, & ſimulare pietatem; & facere quidquid prodeſt ad ſtatum acquirendum vel conſeruandum. Sunt autem contra artem & prudentiam, qui reprehendunt in hoc Macchiauellum: Igitur & ſi ſit ſalutare præceptum docere Principem, vt ſit verè pius, & peccata expiet vſu ſacramentorum, quo Deus proſperet ſtatum eius: Hoc tamen, ait, eſt à Polititica ſchola alienum: quoniam qui vſi ſunt tam bonis conſiliis, ſtatum amiſerunt, pleruúmque & vitam &c.

Concluſionis cõfirmatio.

Igitur accuſantes Macchiauellum ſunt inertes, quoniam tractant de probitate Principis. Et ne malefaciat: quod eſt alienum ab arte.

Concluſio.

III. Item falſi crimine peccant.

Primò, Quoniam docent, quæ mutant ſtatum Tyranni in bonum principatum, vel in ſtatum priuati Ciuis; non quæ ſeruant in Tyrannide.

Tertium, quoniam falluntin politicam

Secundò, Si virtutem, vel virtutis illius opinionem docet, quæ obeſt. Vt eſſe clementem & pium aliquando obeſt: & non eſſe non nocet; ſed aliquando non haberi pium. Quapropter Principi ſolum, vt appareat virtuoſus, præcipiet. Nam aliquando virtus nocet ſtatui, aliquando vitium: Propterea crudelis & auarus videri nil timeat. Non enim virtus, nec vitium nocent, aut iuuant, ſed opinio, quam de illis habet populus. Igitur ſi præcipit politicus crudelitatem, & auaritiam vbi prodeſt, non peccat in politicam; & qui non iubet, peccat. 2

Hic contraria iubet defenſor: cælare vitium Et non timere videri vitioſum

Tertiò, Falſus eſt etiam Politicus, ſi iuris, & æqui, & fidei ſeruandæ Religione ſtatum conſeruari doceat; cum hoc eſſe falſiſſimum experientia quotidiana teſtatur, & à ducentis annis ſcimus Principes vi, dolo, fide violata, acquirere, & ſeruare Dominium.

Tria ſunt ſeruanda politicò præcipienti pro Tyrannide

I. Hoc ſolum obſeruet Politicus, nè laudet Tyrannidis, & Oligarchiæ formas, & artes: ſed loquatur ex hypotheſi, videlicet, ſi eſt retinenda, ita faciendum.

II. Item nè ſit lubrica oratio, vnde quis putare poſſit te laudare vitia & formas Reſpub. malas.

Occurrit obiectioni.

III. Sed ſi lector impingit vt ita credat de te, non eſt timendum, quoniam etiam ex S. Pauli verbis occaſionem errandi accepere, teſte S. Petro; ſic ex dictis Macchiauelli quidam errant.

IV. Et alibi: vituperare Tyrannydem ſpectat ad Ethicam; ad Politicum verò ſeruare.

V. Iuuamento populis eſt Politicus, docens Tyrannum Intenſionem Tyrannidis, vel Remiſſionem per impudentiam vitiorum, vel per ſimulatas virtutes. Hoc enim mitigat mala. Illud palam facit fraudes, & dolos, & ſæuitias, quibus indigent Tyranni: quæ tamen eis non proſunt; populis verò proſunt, vt deterriti fugiant ab eius ditione, Regnoque. Sic fecit Macchiau.

RESPONSIO.

Argumentis ſūptis ex 1. poſt. Ariſt. & 1. Metaph. & 1. phyſ. probatur bonus Artifex qui contra Macchiau. præcepta præcipit Principi Religionem & probitatem.

SED contra ipſe probabo, quod nec tranſcendit de genere in genus Politicus ille, qui Principem docet eſſe bonum, vt principetur; nec vnquam nocet: nec extra limites ſcientiæ it, qui in vna ſcientia aliis connexis vtitur: dum non ex propoſito, ſed ex connexo. Ergo prima Propoſitio eſt imperiti valde; vel alienum volentis ſcelus zelo methodi ſcientiarum, & artium, tegere. Tranſcēdere enim de genere in genus apud Logicos eſt de vnius obiecto ſcientiæ in alterius ſcientiæ, non ſubalternantis nec ſubalternatæ, tranſilire, vel docendo, vel probando. Vt cum Aſtronomus tractando de XII. Signis Zodiaci, tractaret ſimul de Apoſtolis XII. & Mathem. tractans de Triangulo, diceret de Trinitate perſonarum in Diuinis. Vel ſi probaret æquilaterum eſſe hunc triangulum, quoniam in Diuinis tres perſonæ ſunt æquales: & Terram eſſe rotundam, quoniam Deus non habet nec principium nec finem. At quando ſubalternata à ſubalternante principia ſumit, vt Medicina à Phyſiologia, vel à ſcientia communi omnibus ſcientiis, qualis eſt Logica & Metaphyſ. vel à ſcientia communi cum illa, quam tractas, qualis eſt Mathematica artibus de Numeris, de Ponderibus, de Menſuris, & hiſtoriographia phyſicis politicis, Theologis: neutiquam peccat: vt ſi probet terram eſſe rotundam in Phyſ. quoniam omnes partes æquè tendunt ad centrum, & contrario à cælo æquè recedunt omnes vnde lineæ omnes à centro ad circumferentiam ſunt æquales; & ſtellæ quæ apparent in Ieruſalem non apparent ſimul in Italia, ſed poſteà: & quæ vltra æquatorem, nunquam. Cum ergo Politica dependeat ab Ethica

tanquam à ſubalternante: ex eo enim quòd bene ſe ipſum quis regere ſcit per Ethicam, bene & alios per Politicam nouit: lex enim eſt virtus publica, ſicut virtus eſt lex priuata: non indoctè nec contra artem politicus docebit moraliter bonum eſſe Principem, ſicut omnes fecere Politici, & ipſe Ariſt. cui inhæret. Et Geometra vtitur Arithmetica, & Arithmeticus Geometria, ex annexo: & vtriſque vtitur Coſmographia ex ſubalternatione. Præterea cum ſcientia finis, præſtituat agendi modum iis, quæ ſunt ad finem. Finis autem Reipub. vt probat Plato, eſt cultus Dei ſummi Boni, à quo Reip. fælicitas habetur, & ſperatur: Theologiæ autem obiectum eſt Deus: neutiquam præter artem aberrabit, qui principatum & Remp. inſtituit in ordine ad Deum. Quamobrem non impius modo Macchiau. qui timorem Dei, & Religionis aufert de cordibus Principum Tyrannorum. Sed etiam iners, indoctuſque veræ Politicæ finiſque illius, vt in præcedenti probatum eſt capitulo.

2. Item ex eo quod Macchiauelli præcepta non ſunt ex prudentia neque ex Arte.

Prætereà teſte Ariſt. & D. Thom. primo Ethic. Prudentia *eſt recta ratio agibilium,* Ars vero *recta ratio factibilium.* At Macchiauelli Ars non eſt recta, ſed obliqua, non enim ad fælicitatem Reipub. & ad Deum ſpectat, ſed ad libidinem principantium, & ruinam. Ergo non eſt Ars, neque prudentia politica, ſed aſtutia ſceleroſa. Quod probatur etiam autoritate Admiratoris ſui, dicentis, quod *Tyranni abſque ſtudio literarum, fecere plura ſcelera artificioſa ad ſtatus acquiſitionem, & conſeruationem, quam quæ ab Ariſt. & Machiauello traduntur,* Ergo non datur Ars de his, ſed peritia, malitiaque. Similiter Ioan. Chryſoſt. in lib. de Sacerdot. Artem omnem mereri hoc nomen, ſi vtilis eſt Reip. & priuatæ. Sed præcepta Macchiauelli ſunt inutilia, noxiaque Reip. vt fatetur: ſunt & Tyranno; quippe qui per ea perditum it animam, & ſtatum, vt ſuprà probatum eſt pluribus exemplis rationibuſque, & Plato mirificè docuit in dialogo 9. de Repub. ergo &c. Similiter Ariſt. dixit. *Malum ſeipſum perdit: & ſi integrum fuerit, intolerabile euadit.* Ergo cum ſit mala iſta ſua Politica pernicioſaque, Ars non eſt, nec conſeruationem mali docere poteſt ex arte. Nulli prætereà arti veræ, nec ſcientiæ contradicit Theologia, & Ethica. vt patet ex Concilio Later. quod non conſiderauit iſte Macchiauelli Admirator, dum vult Politicæ cõtrariã eſſe.

Confirmatio ex pedia defenſoris.

Item ex S. Chryſ. doctrina.

3. ex Ariſt. doctrina.

Prætereà Ariſt. docuit Principem non modo bonum Ciuem, ſed bonum hominem eſſe debere, legemque animatam: ſubditis vero ſufficere eſſe bonos Ciues. Sed Macchiau. eum docet ſceleſtum fieri Ciuem & hominem, periurum, perſequutorem optimorum. Ergo contra præcepta Ariſt. à quo tu defenſionem accerſis, In politica autem Chriſtiana & principem, & Ciues eſſe bonos homines, præcipitur, vt ſuprà &c. Ergo &c.

Probitas valet ad conſeruandum Imperium.

Cum verò ait, non valere probitatem ad ſaluandum ſtatum, ſed ad ſaluandam animam: & propter huius rei ignorantiam periiſſe Ioſiam, & Ludouicum, Reges ſanctos: non modo contra Pietatemcontraque naturam loquitur, quæ per virtutem, non per vitium, omnia ſaluat, & ſe Macchiauello adhærere excorde declarat; qui Prophetas, & Sauonarolam indoctos politicæ facit, quia neſcierunt armare ſuos credentes: ſed etiam contra Macchiau. qui fatetur contra propria etiam dogmata, in hiſt. in Principe, & in ſerm. ad T. Liuium, Principes bonos diutius, & fælicius conſeruaſſe & propagaſſe ſtatum, vt Dauid, Ezec. Auguſtum, Adrianum, Conſtantinum, Carolum Magnum &c. quam prauos, qualis Nero, Commodus, Maximinus, Azzellinus &c. vt ſupra probatum eſt. Nec verum eſt, quod per ignorantiam Politicæ, partam ex Religione Ioſias cecidit (verum enim vero non contradicit, nec ſcientia ſcientiæ, vt dicitur in Concil. Lat. ſub Iulio II. ſeſſ. 8.) ſed quoniam non obediens verbis Domini ex ore Nccao Pharaonis, contra Religionem potius, quam contra Politicam Artem, Pharaonem inſectatus eſt (vt dicitur Paral. 35.) ex imperitia, & obſtinatione. Clem. autem Alex. 1. Strom. 11. ait, *Ioſias cum non audiuiſſet Ieremiam prophetam, interemptus eſt à Nechao &c.* Nec enim quia demolitus eſt Idola, inſtaurauit fœdus cum Deo, Phaſem celebrauit, & abſtulit effeminatos &c. propterea non fuit bonus Politicus, vt vult inferre Admirator: imò ex hoc fælix Rex fuit, vt ſupra probatum eſt. Similiter nec S. Lud. propter Religionis obſeruantiam fuit malus Politicus, vt dicit Autor. Sed cum multa bona in Paleſtina feciſſet, & victor factus, victus eſt, non Religionis cauſa, ſed infortunio alluuioni, ad ſui probationẽ per Deũ immiſſo. Tamen Bella, quæ geſſit in Gallia contra Rebelles, Iuſtitiæ tribunalia, opera miſericordiæ, liberatio Chriſtianiſmi, Tunetis obſeſſio, quæ cum victoria perfecta poſt ſuam mortem à ſuo Fratre fuit, ſunt Boni Politici artem redolentes & præcipiuntur ab Auſt. & D. Thoma & cunctis artificibus. At quis vidit Macchiauelliſtas melius proſperari? Lege Hiſtorias, de Valentino, Oliuerotto, Caſtruccio, Abſalone, & aliis eius diſcipulis, in c. præced.

Item ex autor. Cōcil Lat. & decreto Philoſophorum.

Miror quomodo iſte Autor contra Concilij Patrum decreta tam impiè exempla producit aduerſus Religionem, quaſi Politicæ contrariam, aut extraneam, cum ſit reuera Anima Politicæ: nec ſine illa inſtitui aut retineri Politica poteſt vlla, tunc enim eſt cadauer. Et non ſolum Sacri Concilij dogma eſt, quòd verum vero, & ſcientia ſcientiæ non contradicit: ſed omnium Philoſophorum: ipſe tamen nil veretur contrariam Arti Politicæ dicere Theologiam, & Ethicam, vt Principibus exoſæ fiant.

Ex eo quod Religio eſt Anima politicæ.

Præterea cum Anima regat corpus, arma, & fortunas, non

nè oportet prius animam inſtituere, quæ ipſorum eſt Agens, & finis animæ autem Deus? ergo non ex arte, ipſe contrarium faciens, loquitur Machiau. nec eius Admirator; Sed ex peritia aſtutorum, & nebulonum. Propterea Artis (inquam) eſt docere, quo animo debet eſſe Politicus Princeps; Tyrãniſque debet imitari eum, ſi debet ipſe uari. Et Reſp. eſſe viua, non cadauer.

Præterea neſcit Encyclopediam; per quam omnis ſcientia ſcientiæ vſui eſt omni. Multo autem magis quæ generalis eſt, & quæ contermina: vt Ethica Politiæ & Oeconomiæ. Item quæ imperat, vtitur ancillis: At ſecundum D. Thom. 6. Eth. & p. lect. 2. Politica imperat, Ethicæ, & Oeconomiæ. Ergo vtitur illis. Ergo ex Arte non contra Artem. Sicuti nauifactiua, vtitur dolatiua, & cæſiua lignorum &c. Iſte homo non vult ſcientiarum mutuum vſum, vt poſſit defendere Macchiau. laudantem Tyrannidem; & perfidiam, & impietatem in Principe, vt in cap. 18. oſtendimus.

Ex Enclyclopedia.

Præterea nec Macchiau. hanc Dialecticæ ſciebat ſubtilitatem, cum nullis ſcientiis, niſi praxi politiæ, operam dederit. Quapropter non ex ratione Methodi, ſed ex malitia præcepta dedit impia. Ergo non piè etiam defenditur: vndique lacerato quoque tegitur pallio.

Ex ignorantia Macchiau. probatur defenſionis falſitas.

Ad ſecundum, Reuerà, Politici eſt, omnes Reipub. formas deſcribere. At falsò accuſatur Plato (non lectus, vel non intellectus) quaſi non deſcripſerit omnes: cum in ſuis decem dialogis de Iuſto omnes formas percurrerit. Et mutationes aliarum in alias, Et de Tyrannide diſſeruerit longe plura, quàm Ariſt. Vnam autem probauerit Rempub optimam, ſicut fecit etiam Ariſt. Imò quidquid boni Ariſt. dicit, ab illis 10. libris accipit, & à 12. de legibus, & à Minoe de Legiſlatura, & à Ciuili, de Regno. Diuiſit etiam Plato in lib. de Iuſt. tres ſtatus, Principis, Paucorum Bonorum, & Omnium: ideſt Monarchiam, Ariſtrocratiam, & Politiam. Quarum degenerationes docuit eſſe, Tyrannidem, Oligarchiam, & Democratiam. Et quomodo altera in alteram mutantur Politicè, & quomodo ex viribus numerorum. At & quantum per ſe præſtet optima Reſp. Platonis ſupra optimam Ariſt. alibi monſtratum eſt rationibus, & S. Patrum, & Philoſophorum teſtimonio. Sed quoniam Ariſt. Macchiauelliʒat, concedendo abuſum mulierum, & puerorum, & fœtuum cædem non ſanorum iubendo: & Religionis impuræ gratia, priapi & nefandarum imaginum retinendo picturam: & Sacerdotium vulgando (quaſi eſſet non Dei cultus gratia, ſed humanæ quietis) Militibus veteranis, ſanguine, & violentia plenis, attribuit. Et omnes artifices, & agricolas, extra Rempub. quaſi incapaces fœlicitatis, ſeruos eſſe vult, cum Macchiauello docente Tyrannidem; Propterea videtur admiratori Macchiauelli melior quam diuinus Plato; quem tamen omnes Theologi meliorem

Plato nihil attinens ad politicam omiſit & plura dixit quam Ariſt. etiam de Tyrannide, nedum de cæteris in 24. libris Ariſt. autem 8. ſolũ condidit, furatus meliora ab illo.

fecerũt. Vt Chryſ. Auguſt. Ambr. Iuſt. Baſil. Greg. tres, & ipſe D. Thom. in opuſ. de Regim. Princip. lib. 4. c. 4. & 3. pol. & 1. Met. & alibi.

Tyrannidis adipiſcẽdæ, & conſeruãdæ per ſe non datur ars: ſed peritia, & aſtus.
At deſtruendæ, & meliorandæ datur ars.

Præterea fallaciter infert, quod politicus docere habet tyrannidis conſeruationem, quà tyrannis eſt. Si quidem, vt ſic, res mala eſt; malaque policia: igitur non conſeruabilis. (Malum enim ſe ipſum perdit) nec ab arte; quæ eſt recta ratio factibilium, nec à prouidentia quæ eſt recta ratio agibilium, ſed præter hæc omnia. Igitur non eſt Politicæ Artis præcipere de tyrannide conſeruanda: ſicut non eſt Medicæ, de lue Venerea conſeruanda, & de acquirenda, vel conſerda peſte, aut fiſtula, præcipere, ſed de ſanandis. Propterea cum tyrannides ſint peſtes principatus, de illis retinendis, aut augendis, nulla datur ars, ſed diabolica aſtutia. Datur autem de ſanandis, & meliorandis ratione ſubiecti, non obiecti. Dixit enim Aug. iniuſta dominia eſſe magna latrocinia. Doceamus ergo nos politici, lattocinari, peierare, abuti pecuniis, & vxoribus alienis, occidere ſapientes, potentes, bonoſque, vt ſimus intra artem Macchiauelli admirabilem in ſuo admiratore. PROH DOLOR. Hæc quidem politico dicenda ſunt qualiter fiant, cum deteſtatione facientis, & factorum: vt dixit Cato Cenſorinus, quando in Senatu Romano audiuit Carneadem diſputantem contra Iuſtitiam prò Tyrannide: & pronoſticatus eſt, non diù duraturam Remp. Romanam, in qua adoleſcentes tam libenter audiebant illas Macchiauelliſticas rationes. Et euentus ſubitò id oſtendit in Mario, Sylla, Cæſare, Pompeio, aliiſque Reip. exitialibus. Nos autem in Rep. Chriſtiana id non aduertemus? At Macchiau. docet, iubetque fieri, vt bonã ſimpliciter principi, non, vt ſecundum quid, ad principandum ſic, Multoque minus ſolum narratiuè. Lege qui non credis, in princ. Cap. 7. Laudata ſcelera Valẽtini pro adipiſcẽda Tyrannide, tanquam virtutes & exemplar virtutum.

Falsò allegatum fuiſſe Ariſtot. & D. Thom. pro Macchiau. & pro ſuis.

Cum verò hoc probat autoritate Ariſt. & S. Thomæ, longè pernicioſus aberrat. Non enim enim iſti docent artem conſeruandi tyrannidem, ſed ſanandi, vel propè ſanitatem reducendi, etiam ex ſuppoſitione, ſi debet retineri, nè dum abſolutè. Neque in 5. polit. c. 9. & 11. docent, quod acquirenda, & augenda ſit tyrannis, ſed quod vbi ex corruptela aliarum formarum politicarum quocunque modo (nã multos modos narrant) contigerit, mitiganda eſt, vt durare poſſit ipſa mala per miſturam boni. Siquidem aiunt, quòd malum non poteſt ſeruari, neque vitium; igitur non eſt (aiunt) tollenda religio, & virtus, & probitas, & amor populorum; ſed ſi non ineſt, ſunt ſaltem ſimulanda: quoniam ſaltem ſimulacrum, & vmbra virtutis tutatur Statum. Ergo Oligarchis non eſt (ait) iurandum (vt faciunt ſtulti Politici) quòd cõtra plebem ſint operaturi [illegible] Quod ſcilicet ſint plebi benefacturi quamuis hoc non [illegible] & pro [illegible] non ſit. Illud enim eſt ſine iudicio, & iuſtitia, & ſine [illegible] cũ veracitate: & hoc cũ iudicio, & iuſtitia, & veritate, ſed ſine veraci

Nec D. Thom. nec Ariſt. docent tyrannidis mala ex arte. Sed ſolum narrant, & ad bonum ex arte producũt, diminuẽdo eius ſcelera, vel regendo ne lædant.

tate, tantum. Ergo conceditur, vt minus malum tyranno. Vtrumque tamen eſt periurium, vt docet S. Thom. 2. 2, q. de Relig. 90 & 98. Neque oſtendendum, quod adoleſcentibus ſunt abuſuri per contumeliam, ſed ſimulent ex amore: neque ſpoliandi diuitiis populi, & vita ſapientes, quaſi per odium, & iram, ſed quaſi machinati fuerint contra libertatem, aut maieſtatem, aut propter indigentiam Reip. Igitur D. Thom. & Ariſt. docent ſine amore ſuorum, & ſine virtute, aut virtutis, & amoris ſimulacro, non poſſe Tyrannum viuere. Item ideo verè beneficum eſſe oportere, & amicos conciliare, præſtantiores non occidere, & populum fauoribus mulcere, aliaque multa, vt in cap. allegatis palam eſt. Vt mirum ſit, qui ex flore venenum araneus animus exugit. Vnde concludit Ariſt. poſtquam tam bona præcepta Tyranno dedit. *Ex his enim neceſſe eſt dominationem pulchriorem, optabilioremque, quoniam melioribus imperat, & non abiectis, &c. & longiorem, & durabiliorem, &c.* & probat exemp. cuiuſdam Regis Laced. qui ſic minuebat ſuæ robur tyrannidis, vt diuturniorem faceret.

Præterea in cap. 11. *Vt enim* (ait) *corruptio Regni eſt deducere Regnum ad tyrannidem: ita tyrannidis conſeruatio eſt ad Regiam gubernationem magis eam referre.* Idem D. Tho. ibi, & in lib. de Regim. Princ. & lib. de Eruditione Principum.

Cum autem admirator ait, non poſſe reperiri Rempub. bonam, ideò danda eſſe præcepta pro Tyrannicis, longè magis peccat. Non enim quia non habemus bonum poema, & orationem optimam, dabit Horat. & Cicero, præcepta de malis poematis, & orationibus retinendis, ſed meliorandis, & ita facit Ariſt. & S. Thom. & ad hoc argumentum reſpondimus in cap. 11. Falsò ergo ex Ariſt. defenditur impietas, vt poſſit dici, quod timet dicere penna, buccaque.

Qui præcipiũt Tyranno probitatem, non inertiæ inſimulari debere, ſed vt veræ artis politicæ Magiſtros laudari.

Cum verò ait, inertes eos, qui de probitate conſcientiæ dant Principi præcepta, quoniam ad Theol. & Eth. pertinent, mirificè allucinatur. Quoniam ipſe Ariſt. & D. Thom. docent Principem oportere eſſe bonum ſimpliciter, non ſecundum quid. Præterea quando vult retinere tyrannidem, docent, virtuosè viuendum, vel ſaltem ſimulandum. Ergo de ratione Principum eſt virtus. Ergo pertinet ad Politicum. præterea Deus eſt Rex Regum, per quem Reges regnãt, vt in Theol. & Metaph. & phyſica probatur. Ergo niſi dependeat à Deo princeps, non proſperatur. Ergo non eſt alienum à prudentia politica docere principem, vt ſi velit principatum tenere, ſit bonus erga Deum. Vnde ſequitur, vt non poſſit eſſe malus contra homines. Ergo, conciliat ſibi pro odio amorem: pro contemptu reuerentiam, hæc duo enim peſſundant principem, teſte Ariſt. experientiaque. Ergo maximè ex arte præcepit, qui bonum eſſe præcepit: & omnis

Ariſt. 5. Pol. 10.

ars idem facit circa ſui ſubiecti bonitatem, & malitiam, præſertim morales, & factiuæ.

Igitur quantum delinquat, cum crimen falſi impingit politico, præcipienti de probitate, ex dictis liquet.

Reſp. ad rationem admiratoris.

Ratio eius eſt falſiſſima. Nam ipſe Ariſtot. & D. Thom. 5. polit. cap. 11. docent, non poſſe Tyrannum ſeruare dominium, niſi ad Regni regulas torqueat, ita quod fiat bonus populo, & melioribus: atque virtuoſus: & vbi deeſt virtus, ſaltem ſimulet virtutem. Ergo non eſt contra artem, & multo minus contra veritatem, qui docet ſeruare tyrannidem virtutibus. Et cum ait, quod non eſt amplius Tyrannus, ſi dimittat dominari. Bene quidem, quoniam non eſt amplius malus, & morboſus, ſed ſanus. At (inquit) dimittit dominium, quæ res bona eſt: nec dimittenda. Ergo &c Reſpondeo, quod dimittenda eſt propter maius bonum, ſi credis in illud, & in Deum. At quoniam ſeruare vis Tyrannum, nequaquam fallit, qui docet modum per reductionem ad Regiam gubernationem. hoc enim Ariſt. docet, & S. Thom. quos patronos aſſumpſiſti: nec alia via eſt, niſi ad virtutem vitiis detortis, paſſim facere de tyrannide Principatum, ita enim ſaltem (Ariſt. in fine cap. 11.) *Vel ſemibonus eris, vel non malus, ſed ſemimalus, & pro rata bonitatis, quam tyrannis accipit accedendo Regiam ad gubernationem melius ſeruatur.* Cuius contrarium admirator ineptè commiſcitur, Corrumpi, ſcilicet, Tyrannidem, ſi ad bonitatem Regni accidit. Malum enim non ſubſiſtere putat Ariſt. niſi in bono, & in eius communione, & acceſſu, non in receſſu, vt vult admirator: per ſe enim nihil eſt, vt docet Dyon. & D. Thom. & alii. Ergo Tyrannis, vt mala, non poteſt ſubſiſtere, niſi in bono, & boni copula. Igitur non aliud habet remedium. Ergo non eſt falſi crimine reus politicus, & Ariſt. qui conſulunt ad Regiam trahere tyrannidem poteſtatem. Ergo falsò ſub Ariſt. clypeo te tueris ô Malitia, obtuſa.

Porrò Admirator ſibi multipliciter contrariatur. Primò enim dixit, quod politicus artes Tyranni narratiuè dicit, non probatiuè: deinde ex narratione ad approbationem ex ſola ſuppoſitione, videlicet, ſi debet ſeruari Tyrannicum Imperium, artes narratas præcipi dixit. Tandem non ex ſuppoſitione tantum, ſed ſimpliciter bonas docet, quoniam contrariæ ſunt malæ, quas nos dicimus bonas: & ideò inertiæ, & falſitatis nos accuſauit, & hoc confirmat, ſubdens quòd virtutibus corrumpitur Regnum aliquando, vt clementia, religioſitate, fide; ideoque falſus eſt Politicus, qui negat Principi vſum crudelitatis, impietatis, infidelitatis; At nuquam, maximè fallitur admirator. Non enim clementia, & pietas, & fides obeſt ſtatui vnquam, ſed contraria vitia, vt Ariſt. etiam docet. Falluntur autem qui ſtupiditatem, quia non puniunt, nec ſentiunt vitia, prò clementia venditant (contra quos Moyſes, nec miſericordia flecti iudicem iubet

bet vlla, ſicut Hely non puniens filios, abutentes ſacris & pro religione ſuperſtitione vtuntur; vt Agamemnon imolando Iphigeniam: vel religione non intellecta vtuntur ſuperſtitioſè. Sicut Hebræi in lib. Macchabeorum quando noluerunt pugnare in die Sabathi, & trucidati ſunt. Vnde decreuerunt eſſe pugnandum, quoniam, &c. Vel periurio vtuntur pro iuramento, ſicut Agamemnon, & Herodes: ſic de cæteris. Sed dicet admirator, ſi iniuſtè poſſidet Regnum Athalia, debet reſtituere ſecundum politicam. Ergo non ſeruatur. Debet, inquam, vt vir bonus. At vt bonus Rex debet tyrannidem in Regiam poteſtatem torquere. Et vitia in virtutes. Sicuti prudenter villicus debito vſus eſt proſe ſeruando, vt reciperetur in domibus debitorum, quoniam fodere non valebat: & mendicare erubeſcebat. Neceſſitas autem fecit bona communia. Similiter qui bona aliena ſubripuerunt, in pauperum ſubſtentationem, & Templorum iubent & Pontifices conuertere, ignoratis Dominis. Multi etiam per vim occupantes Regnum ſatagerunt beneficiis, & bono regimine à populis ſe acceptari, & confirmari, vt Auguſtus.

Religio, & virtus vera nulla obeſt Imperio, ſed falſa ex malitia, vel ignorantia.

Tertia falſitatis nota ab impietate bene radicatâ, vel ab ignorantia ſtupida, innititur Politico, ſuadentibus, & fas, propterea quod melius eſt iis, qui per nefas & iniuriam Regna acquirunt vi, doloque, & ſimiliter malis retinent artibus, quoniam à ducentis annis ita obſeruatum (ait) videmus. Verba hæc ſunt Ariſt. circa finem 10. cap. *Quod modo non fiunt regna, ſed Tyrannides.* Quod verum eſt ſub Gentiliſmo; admirator autem ſub Chriſtianiſmo hoc docet. Nec conſiderat Papatum regnum virtuoſorum totius Mundi, in quo populi aluntur laute, ſcholis, & ſacris inſtituuntur, nobilitanturque, vt omnes poſſint ad ſceptra Epiſcopatuum aſcendere, & Cardinalatum, & Papatum: & ſapientes, & optimi non occiduntur, ſed ſublimantur. Item Principes Hiſpani, & Galli, & in ſucceſſione iuſtiſſima inaugurantur, & ſeruantur, non occidendo fratres, neque viros bonos, ſed præmiando. Dux Venetorum, Imperator Germanus, imò & Rex Poloniæ electione. Quod ſi Tyrannos Macchiauelliſtas admiratur homo; nos eorum præcepta pro nihilo habemus. Medicus enim non fomentare morbos, vt admirator, & Macchiauellus volunt, ſed ſanare ex arte habet.

Hic excutit larnam defenſor, vt ſubterfugere reprehenſionem amplius non poſſit. Non enim ãplius narratiuè docet artes Tyranni nec approbatiuè ſolum ex ſuppoſitione ſed ſimpliciter,

Conditiones excuſantes Macchiauellum, nullæ ſunt per ſe, Primò, quoniam loquitur non narratiuè, ſed approbatiuè ſimpliciter, non ex ſuppoſitione docens acquirendum & retinendam eſſe Tyrãnidem artibus Theologiæ contrariis; & admirator concedit hanc contrarietatem exemplo (licet falſo) Ioſiæ, & Ludouici, ſicut Macchiauellus fecit exemplo Prophetarum. Vnde licet fingat loqui admirator ex ſuppoſitione, tranſit ad abſolutum: peccans fallacia de ſecundum quid ficto, ad ſimpliciter aſſertum, vt Iuſtum &c. Item cum modos malefaciendi docuerit ex arte; qui paſſione captis humana videntur

vtiles; nemo Tyrannicus eos relinquit: ſed vtitur tanquam ſapientia ſcientiarum; dicunt, enim nos viuere neſcire, qui nolumus ſimulare, nec fallere, nec frui præſentibus bonis ad libitum ſpe futurorum. Plures autem homines (ait S. Thom.) paſſiones animi quam rationem ſectantur. Ergo pluribus malefacimus, quam proſumus, artem in ſcelere ponentes. Quæ tamen ars nulla eſt, ſi prædicta recolimus. Nec Macchiauello proſunt: ipſe enim docet ignorantes fuiſſe Apoſtolos, & Prophetas, quoniã neſcierunt armare credentes, putatque omnes prò Ditione adipiſcẽda prædicaſſe: Oliuerottũ, & Vitellottũ, & Vrſ. dũ occiderentur à Valentino non digna ſe verba ſuprema loquutum: quoniam non generoſe indulgentiam peccatorum in morte petiit. Quod tamen verè generoſum fuit ſcilicet, Petere bonum ab hoſtiliter dante malum, debente ex amicitia, & ſanctitatis profeſſione dare bonum. Sic admirator plebeos vocat increpantes propter hoc Macch. Item Caſtruccio impio Tyranno laudes ſummi Herois: & geſta mirifica Philoſophorum, apud Laertium narrata, Macchiau. falsò tribuit, vt in eo Idæam optimi Ducis locaret. O ridiculum impoſtorem, ſceleſtum Magiſtrum. Violare iuramentum non putat eſſe malum ſimpliciter, nec non bonum Politico, vt ait de Valentino occidente Vrſinos, & Liuerottum, & Vitell. ſub iuramento non lædendi & recte feciſſe, Colonnenſes, & ceteros optimates, extinguendo. Cyrum præfert Moyſi. Conſcientiæ cuſtodes irridet: nec putat aptos Regno: & idem eius admirator affirmat, vt videantur hæ medelæ ex timore tribunalium potius, quàm ex arte depromptæ. Cur non refert quæ dicit Macchiau. in Princ. cap. 7. quod virtuoſiſſimè operatus eſt, quando tot malafecit Valentinus. Seque non habere melius exẽplar optimi viri ab omnibus imitandum, quàm Valentinum, illum, de ſceleribus tantopere commendatum: Quem, ait, proponam omnibus imitandum, ſicuti & facio.

Secũda cautela fallax eſt: nec à Macchiau. acceptatur. Secunda eſt inanis medela. Non enim poteſt non lubrica eſſe etiam illa, quæ malum deteſtatur, ſi malas artes tamquam bonas vtileſque tradit paratis potius voluptatem, quæ Tyrannorum eſt finis & incentiuum; quàm rationem, quæ regia eſt, ſequi. Plerique enim Tyranni ſunt, & id fatetur admirator; quod non poteſt reperiri Reſpublica verè virtuoſa, nec Princeps. Laudetur P. Aretinus, qui artem Meretriciam docet, & nefandarum voluptatum ritus. Similiter Doctores mãticulatiorũ, & latronũ; quoniã ex politicæ propriæ ſapiẽtia loquuntur Admiratori. Vide quas laudes dat Tyrannis: quorum vitia & ſcelera vocat virtutes, ſummas Macch. & ait, ab omnibus imitandas: cuius reprehenſores admirator, vocat plebeos: quaſi principum ſint, quæ iubet Macch. plebeorum, quæ nos.

Reſp. pro ſecunda cautela, eſt valde diſſona, & impia. Quòd obiectioni occurſat, valdè impiè affertur. Ex Epiſt. enim Apoſtoli, capiunt errandi occaſionem ſolùm ſceleſti: quibus quidem ab illa epiſt, ars malefaciendi tribuitur nulla: ſed probitas, & fides.

Sed ex dictis Macchiau. docentur boni fieri ſceleſti: & ſceleſti de induſtria malefacere pro adipiſcenda, ne dum pro retinenda Tyrannide. Et ideo ſcandalum actiuum eſt, non paſſiuum. Adæquat Macchiauellum Apoſtolo Paulo, impiè, ruditer, & ineptè. Nec moror, quod oporteret, demonſtrare quantopere in præceptis Logicis, ne dum politicis, inde firmatis, cæcutiat: hic enim non eſt locus.

Ad quartum, Omnis artis eſt, opificij proprij probitatem, & improbitatem dicere: ſic pictor bonam, & malam iudicat picturam: illam commendat, iſtam vituperat, datque artem vitandi hanc. Philoſophus laudat philoſophiam, vituperat Sophiſticam, vt Plato mirificè fecit. Sic Logicus, & ædificator &c. Ergo falsò aſſerit admirator, quòd non eſt Politici vituperare Tyrannidem, ſed Ethici. Præterea neſcit, quòd Ethica gubernat partes Reipublicæ: politica totum. Et idem eſt iudicium totius & partis. Præterea omnes politici ruinoſas formas politiæ deteſtantur ex arte. Ergo & Tyrannidem. Quam ſi laudat Macchiauellus, contra artem laudat; ſicuti ſi pictor prauam picturam commendaret, &, quomodo ſeruanda, doceret. Mirum quantum audet vt defendat Nebulonem impium. Et quem dicit ex metu, non laudandum, ex ſententia defendit, tanquam diuinum artificem. At quorumnam? Corruptelæ, Rapinæ, Doli Carnificinæque generis humani.

Quam irrationabiliter contra Artem, nedum contra Religionem ſẽcit, putás politicum debere pro Tyrannidis Intenſione, ſicut pro Remiſſione, præcepta dare. Et quæ in hoc.

Ad quintum, ſuo capitur laqueo. Remiſſionem Tyrannidis benè iubet Politicus, quoniam ſic virtutibus adhæret. Et ſic facit Ariſtoteles, & Diuus Thomas docentes, vt ad regiam trahat gubernationem Tyrannicum Dominium: Et virtutes induat; vel induſe ſimulet, vt ſit ſaltem ſimulatè bonus. Malus enim omninò non ſubſiſtet. At Intenſionem nemo iubet, nec Ariſtoteles, nec Diuus Thomas, ſed Macchiauellus. Non enim prodeſt augere mala. Quoniam vt ait Ariſtoteles. *Malum ſe ipſum perdit: quod ſi integrum fuerit, intollerabile euadit.* Sic probatum eſt neminem totaliter malum poſſe vno die viuere. ſemper enim aliqua virtute ſubſiſtet, vel naturali, vt Diabolus. Totam enim bonitatem exuere non poteſt citra annihilationem. Igitur Mirum, quod admirator præceptorem Augmenti Tyrannici benefacere ex arte contendit, Nec enim Tyranno benefacit, quem replet malitia maiori, & metu continuo, & ruinæ parat, vt idem Ariſtoteles teſtatur. Nec populo ſubdito. Non enim poſſunt cauere ex hoc, quod tu doces Tyranni artes. Siquidem pueri, mulieres, populus minutus, & qui inſulas incolunt, & Regni terminos arduos habent, exire non poſſunt. Nec abſque maiori malo exibunt, ſi etiam contermini regnatores Tyranni ſunt, quales docet Macchiauellus: aut ſi ibi non habent ſtabilia, quibus viuant, bona. At nec Macchiauellus docet Principes artem Malefaciendi, vt nos caueamus; ſed vt ipſi citrà ruinam, vel aliquo tempore, ſtent, ſeruenturquè. Et idem

dicit admirator; *Quod ſi ſaluari, & ſeruare debent Regnum ita faciendum illis præcipimus.* Imò dixit, quod qui contrarium iubent, ſunt falſarij, quoniam probitas non ſaluat Ioſiam, nec Ludouicum, ſed euertit. Item ait, virtute, & vitio vtendum. Aliquando enim illa, aliquando iſto ſeruamur. Et Clementiam, & Religionem, & Iuramentum, & fidem ſpernenda conſulit. Ergo non auget Tyrannidem, vt per hæc corruat, ſed vt ſtet. Artis enim eſt, ait, conſeruare. Hæc autem præcepta artis ſunt. Nec enim narrat quid faciunt ſed faciendum docet, & contrarium deteſtatur. Euangelium verò laudauit villicum iniquitatis, quoniam ex jam facto malo elicuit bonum: non autem docuit facere mala: nec augere, ſed remittere, & ad bonum trahere, vt Diuus Thomas; & Ariſtoteles, Plato, & omnes ex ratione artis fecere. A ſæculo non auditum, quod Verum Vero, & Scientia Scientiæ contradicat.

Pſal. 84. Intelligant ergo, proditorem, & deceptorem non eſſe Deum, ij qui contra conſcientiam agere ſuadent Principi, quanquam repugnante natura, vt Horat. ait.

Stat contra ratio, & ſecretam gannit in aurem.

nullum enim theatrum maius conſcientia, dixit & Cicero. Porrò ſi non vult iſte *audire*, ſicuti Dauid, *quid loquatur in ſe Dominus Deus:* Aſpiciat, vt Antiochus ſceleſtus, *ſaltem quid faciat huiuſmodi Tyrannis* (vt ſupra oſtendimus) *Dominus Deus.* Conſpiciatque Dominum eſſe Dominorum vnum omnis vitioſitatis oſorem, & vindicem; nec leges eſſe impoſturas, noſtris bonis inſidiantes; ſed vias regulaſque ad priuatorum, & communium bonorum conſeruationem, ſummique Boni periſt hæc adoptionem, cum Anima corpori non ſubdita, ſed libera eſſe cœperit. *Nolite errare, Deus non irridetur; Quæcunque ſeminauerit homo, hæc & metet.*

2. Mach. 9.

Galat. 6.

APPENDIX.

SExto menſe poſt editum librum contra Atheos, ſapientiſſimus Papa Vrb. VIII. cum ipſum transtegiſſet, monuit me, vt prognoſticum Aſtrolog. de Eccleſiæ inſtauratione, quamuis poſitum non aſſertiuè, ſed ad hominem, delerem in pag. 147. quæ nunc in noua impreſſ. eſt 209. Parui. Sed æmuli pruritum eius tangendo, alia loca obiecerunt eiuſmodi; quæ reuera ſunt pro Bulla non contra Bullam, vt volunt. Emendaui vt potui, ne viderer ceruicoſus. Attamen, quatenus correctio eorum incommoda erat Bullis SS. Ponti. & commoda hoſtibus Fidei, tollere nolui, ne ſeruus nequam inuenirer. Adornaui propterea diſput. pro Bulla, & ipſorum Argumenta deſtruxi. Et doctiſſimo Cardinali Oregio dedi ad D. Papam. Quam Pariſiis approbatam à duobus Doctor. Sorb. Prouincialibus Religioſorum pro defenſione SS. Pontif. impreſſorib. do; rei Chriſtianæ valdè vt puto pro futuram,

F. THOMÆ CAMPANELLÆ ORD. PRÆD.

DISPVTATIO CONTRA MVRmurantes citrà & vltra montes, in Bullas SS. Pontificum Sixti V. & VRB. VIII. aduerſus Iudiciarios editas. Item contra ignoranter vel aſtutè ad vtilitatem Hoſtium aſtruentes, non licere nobis poſt Bullas ſcribere ne dum pro', ſed nec contra diuinaculos: Aut ad ſenſum Fauſti Manichæi interpretantes, nobis prohibitum per illas eſſe; quod fecerunt Hagiographi & Doctores, & nos in Antachitophelliſmo, in poſterum argumenta ad hominem contra Aduerſarios, etiam pro Fide Catholica, ex artibus ac verbis diuinaculorum ipſorum conficere, & producere.

PARISIIS;
Apud TVSSANVM DVBRAY, viâ Iacobæâ, ſub Spicis Maturis.

M. DC. XXXVI.

APPROBATIO SORBONICA.

NOS infraſcripti S. Theologiæ Profeſſores Sorbonici approbamus libellum inſcriptum, F. Thomæ Campanellæ Ordinis Prædicatorum Diſputaio contra murmurantes citra & vltra montes in Bullam S S Pontificum Sixti quinti & Vrbani Octaui aduerſus iudiciarios. In qua nihil à Fide & bonis moribus alienum reperimus. Die vndecima Decembris 1635. Pariſiis apud S. Iacobum.

F. Ant. Mallet Cong. Gall. Ord. F F. Præd. Vicari Generalis.

F. Du Feu Miniſter Prouincialis Prouinciæ Franciæ.

DISPVTATIO,

AN BVLLÆ SS. PONTIFICVM *Sixti V. & Vrbani VIII. contra iudiciarios, calumniam in aliquo patiantur.*

VIDETVR, quòd ſic. Primò Aſtrologia eſt vna de ſcientiis vtilibus vt Hieron. in prologo Bibliorum aſſerit. Omnis autem ſcientia eſt, ſplendor diuinæ ſapientiæ, qui eſt Chriſtus. Ergo qui Aſtrologiam tollit, repugnat Chriſto. Arg. 1. pro Aſtrol. ex eo quod eſt ſcientia vtilis.

Omnis ſcientia aut procedit ex cauſis, aut ab effectibus, aut à ſignis, poſitis à Natura, vel à Deo, vt in P. P. Metaph. oſtendimus. Aſtrologia autem demonſtrat a cauſis: quoniam corpora cæleſtia agunt in Mundum inferiorem tanquam cauſæ vniuerſales temporum, & temporalium, ſicut experientia docet, & Ariſt. & Plato, & Stoici, & Pythagoræi, omnéſque Philoſophi, & Nationes conteſtantur. Imò S. Thom. in 3. cont. Gent. & Fer. ibi contra Picum hoſtem Aſtrologorum diſputans; particularitates etiam effectuum à cælis per modificationem mutuam luminum, ex ipſorum actione, ac ſituum, & motuum varietate, accerſunt: innoteſcunt etiam cauſationes eorum ab effectibus, quos oppoſitiones, coniunctiones, aliíque aſpectus ſiderum, eclipſes, & Cometæ adducere ſolent. Item à ſigno: dicente Moſe. Fecit luminaria, & ſtellas, vt ſint in ſigna, & tempora, & dies, & annos. Multa etiam diuinant Aſtrologi non modò de naturalibus euentibus, ſed etiam de arbitrariis, vt docet D. Thom. 3. Cont. Sent. concedit & fortunatos, & infortunatos à Cælo, & Chriſtus dat ſigna in ſole, & Luna, & ſtellis, & in Iride, & Cometis; & Beda multas hiſtorias veritatis huius adduxit, & prognoſtica. Ergo qui Aſtrologiam euertit, omnem tollit Philoſo-

Arg. 2. ex eo quod procedit ex cauſis.

Ab effectibus.

A ſigno.

pro ſcientiis fundatis in Aſtrol.

phiam, & omne argumentum; & ſcientiarum profeſſores annumerat hariolis, Aruſpicibus. Item cum Chiromantia, Hydromantia, Geomantia, Pyromantia, & Metopoſcopia, & Phyſionomia Fundentur in Aſtrologia; videntur habere Fundamentum demonſtrationis, ſaltem à ſigno; ergò concedi debent. Ecquid dicemus de omine approbato in Gedeone, & Ionatha, & de Sibilo, & pruritu aurium vera nunciante quaſi ſemper; & de ſomniis probatis in Ioſepho & Pharaone, & Nabucodonoſor? Imò totum genus humanum iis vtitur ſignis; ergo non rectè vetantur.

Arg. 3. Quod Bulla magis Aſtrologos inſectatur quàm hæreticos.

Bulla hæc magis inſectatur Aſtrologos, quàm hæreticos, & ſchiſmaticos. Etenim excommunicat, aufert bona omnia, applicatque fiſco, pœnaque capitali etiam in prima vice punit Aſtrologos: Quod hæreticis non fit; vndè videtur magis ſuæ tranquillitati, & conſanguineorum conſulere, & ſub majori cautela, pœnaque quàm Fidei, diuinoque cultui.

Arg. 4. ex Auctoritate Magorum in Chriſti natiuitatem iudiciariam exercentium ex Chriſtianos Aſtrologos.

Præterea multo plus agunt ſtellæ in hominis puri natiuitatem, quàm in Chriſti, qui & Deus eſt natiuitate. Sed in Chriſti natiuitate dicunt Magi (procul dubio Aſtrologi, prout SS. Leo Auguſt. volunt; & Calcidicus, & Plinius) vbi eſt, qui natus eſt Rex Iudæorum? vidimus enim ſtellam eius in Oriente, & venimus &c. ergo eius natiuitatis prius fecere iudicium; ergo multò magis poſſumus & nos de aliorum genituris iudicium facere. Et quidem Albumaſſar, Ciccus Aſculanus, Petrus de Aliaco Cardinalis, & Hier. Cardanus, imò & Alb. Magnus, Chriſti natiuitatis ſchema & prognoſticum fecere; faciuntque ſtellas cauſas naturalium in illo, ſupernaturalium verò ſigna, cum proteſtatione, & cautela loquentes ipſorum aliqui. Quantò magis ergò & aliorum.

Arg. 5. quoniam omnes ſcholaſtici admittunt fortunã & infortuniũ à cœlo; & futurorum contingentium de & liberorum euentuum coniecturas. idem concedit Concil. Trid.

Amplius non modò Bullæ Sixti V. & Vrbani VIII. prohibent prognoſtica de futuris cum certitudine pronunciata, ſed etiam per incertitudinem, & ſuſpicionem; quod eſt contra ſcholaſticos omnes, qui nimirum coniecturas de futuris dant etiam moralibus. Imò S. Thom. in 3. Content. & P. P. & 2 2. admittit, benè naſci aliquos ſecundũ cælum, & aliquos malè, & fortunatos, & infortunatos, ideòque quoſdam inclinari ad deliberandum cælitus; quando illis prodeſt; quoſdam quando obeſt. Idem tuetur Caiet. & Fer. porrò & Concil. Trid. Reg. 9. damnat eos dumtaxat, qui de futuris contingentibus, & de arbitrariis aliquid pro certo affirmare audent. Sixtus autem, & Vrb. etiam eos, qui non pro certo.

Arg. 6. contra Bullas prohibentes etiã Argumentari contra Aſtrologos, nedum pro Aſtrologis iuxta dictum Mag. S. P.

Amplius per Bullam Vrbani 8. nec improbando poteſt quis prognoſtica facere, dicere, retinere. Vnde ſequitur, quòd non polluimus (inquit P. M. S. P.) amplius improbare [illegible] Aſtrologorum: nec nominare eos, neque cœleſtia ſpectare co[illegible]; [illegible] quae eis loqui; cuius contrarium omnes Patres, & Scholaſtici omnes fecerant. Ergò (inquam) multò minùs licebit, Mahometi, & Lutheri verba recitare

citare, confutareque. Nec ergo Atheorum, ſicut nos fecimus: Contrarium autem iubet Concil. Lateranen. ſub Leone X. ſeſſ. 8.

Arg. 7. quia tollũt locum argumẽtãdi ex conceſſis & dictis Aduerſariorum Aſtrologorum & ligant manus militum Eccleſiæ.

Præterea tollitur nobis Locus Theologicus, quo ex dictis Aduerſariorum Patres Aduerſarios confutauerunt, vtque Canus ait, Goliam ſuo gladio confodere non poterimus. Aduerſarij autem poterunt de facto hariolari, Vaticinari, Aſtrologari, Augurari contra Fidem Catholicam; nos autem neque de iure, neque de facto poſſumus reſpondere. Quoniam nec improbando Aſtrologos, & diuinaculos poſſumus de Aſtrologicis loqui (vt dicit P. M. S. P. à me conſultus; vultque deleri quicquid contra Aſtrologos diximus.) Ergo (inquã) & quæ diximus cõtrà ſortilegos, & Aruſpices, & zingaros, & augures, & Pyromantos, & Geomantos omnes enim horum diuinationes vetantur in Bulla, ne fiant, nec teneantur, etiam improbando eas verbo, vel ſcripto Ergo hæc Bulla ligat manus militum Eccleſiæ Chriſti; & ſoluit, armatque manus militum Diaboli. Quod non modò impium contra ius naturale, & diuinum, ſed etiam ridiculum eſſet.

Arg. 8. quoniam Bullæ conſentiunt Fauſto manicheo increpãti Moſen, & Matheum vtentes Aſtrologiſmo ad defenſionem legis diuinæ, & confuſionem gentiliũ Aſtronomantiæ deditorum.

Item oportebit illud delere, quod Num. 24. regiſtrat Moſes, vaticinium de ſtella Iacob, & de regnorum mutationibus factum à Balaam Ariolo. Item quod dicit Matth. 2. de ſtella ductrice Magorum Aſtrologorum, ſicut Fauſtus Manichęus accuſat Matthęum quaſi genethliacum, teſte Auguſt. Lib. 2. contra Fauſtum; & quidquid ſcripſit S. Clemens Romanus, cum Aſtrologiſmum recitat, & confutat; & quæ ſcripſit Tertullianus contra Aſtrologos, vitam, & mortem Chriſti ſtellis adſcribentes & S. Auguſt. Tract. 104. in Ioann. Abſit, vt ſidera mori facerent ſiderum conditorem & quæ Cyrillus contra Iulianum, leges Dei, & mores ſideribus tribuentem; & quidquid D. Thom. in 2. 2. & 3. Cont. Gent & Dionys. Carthus. in lib. de ſuperſt. Et Delrius in ſex libris diſquiſit. Magicarũ; & quidquid nos in lib. contra Atheos, Aſtrologia vtentes contra Catholicam fidem; delendum eſt, vt iubet P. M. ſecundum hanc Bullam, ſic ab eo interpretatam.

Arg. 1. pro Bullis Quòd iſtæ Bullæ de neceſſitate ſalutis ſunt acceptandæ. Quod 2. Bullæ, ſanxerunt iuxta ſacras Scripturas contra Aſtrologos & diuinaculos.

Sed contra eſt autoritas Chriſti lucæ 10. Qui vos audit, me audit, qui vos ſpernit, me ſpernit. Qui ergo non audit Vicarium Chriſti, nos à diuinaculorum erroribus abſterrentem, non audit Chriſtum Dei ſapientiam, qui etiam dixit Iſaiæ 44. irrita facio ſigna diuinorum, & Ariolos in furorem verto. & 47. ad Babylonem matrem Aſtrologorum: ſtent, & ſaluent te augures cæli, qui contemplabantur ſidera, & ſupputabant menſes, annuncient futura tibi. & Hier. 10. A ſignis cæli nolite metuere. Item leuet. 19. omnes vetat diuinationes, Pythonum, Ariolorum, Aruſpicum, chaldęorum &c. & in Concil. Trident. Geomantiam, hydromantiam, Aëromantiam, Pyromantiam, Aſtrologiam iudiciariam. Chyromantiam. Metapoſcopiam &c. idem in ſacris Canonibus apud Grat.

Quòd Aſtrologia & artes in Bullis damnatæ non ſunt ſcientiæ in quo damnantur.

& in Conc. Ancyr. & Brac. 1. Præterea (vt demonſtratum eſt in logica, & in Metaph.) Nulla ſcientia datur, quæ non procedit à cauſis per ſe, & neceſſariis, aut effectibus per ſe neceſſariis, adæquatiſque; aut à ſignis neceſſariis, poſitis à Natura, vel à Deo. At omnes artes prohibitæ in hiſce Bullis procedunt ex non cauſis, ex non effectibus, & ex non ſignis, niſi per accidens; conſequens eſt, vt non ſint ſcientiæ, quarum inuentrix eſt Studioſitas, ſed artes nugatoriæ, quarum eſt curioſitas. Nugatoriis autem admiſcentur non modò falſitas, ſed etiam Dæmon ex pacto expreſſo, vel tacito, vt omnes Theologi docent: ergò ſunt iure, & vtiliter vetitæ. Porrò vt Aſtrologiam, in qua fundantur pleræque ritè, damnes; conſidera, quòd in Philoſophia demonſtratum eſt, quòd cæleſtia corpora agunt in inferiorem Mundum Phyſicè, & per ſe ſolùm paſſiones Phyſicas, i. calefaciunt, illuſtrant, mouent, exſiccant, humectant ſicut è contra tellus frigefacit, opacat, grauat, exſiccat; & quodlibet corpus iuxta agentis formæ ſuæ naturam. Ad has cæli paſſiones, & terræ repaſſiones, & reactiones ſequuntur pluuiæ, ſerenitates, turbationes elementorum, penuria, & abundantia & formationes indiuiduorum à cælo, & terra: (quorum appetitus, conatuſque eſt ſolùm ſeſe amplificare, & contrarium deſtituere, & facere ignis ignem, & tellus tellurem) per ſe non intentæ, nec volitæ, nec factæ, niſi per accidens. Ad ideam vero primi motoris, & intentionem, per ſe principaliter: ſecundario verò etiam ad intentionem, & ideam ſecundorum Motorum, diſcipulorum primi. Neſciunt enim elementa formare animal, & Roſam &c. ſed opus naturæ eſt intelligentiæ non errantis, vt omnes philoſophi meliores fatentur, etiam Galenus legiſlatorũ ſpretor; ſicut ad actiones ignis, & mallei, & limæ, & incudis, per accidens oritur Clauis, & horologium; per ſe autem primò ad ideam artificis Ferrarij; ſecundariò ad ideam diſcipulorum ſuorum collaborantium vt Boëtius, Auguſt. Origen. Hieron. Thom. conſiderant. Angeli enim agunt mouendo ad formam corpora cæleſtia, & elementa, vt Agricolæ ad plantarum, & ſegetum generationem, & augmentum, mouent aquam, & terram: quemadmodum probat Auguſt. 3. de Trinit. & ſuper Gen. & D. Thom. 2. cont. Gent. non autem imprimendo formas, niſi vt artifex, nec alterando, ſed applicando alterantia paſſiuis congruenter. Hominis autem Anima non eſt à cælo, nec ab Angelis, nec ab elementis, ſed à Deo infinito: quippè quæ excedit elementa, & cælum abſque menſura in potendo in intelligendo, & appetendo ſupra infinitos ferè mundos, vt probatum eſt in cap. 1. quoniam infiniti Dei ſpiraculum eſt, vt dicitur Geneſ. 1. Vegetalis autem, & ſenſitiua eſt ab elementis, quibus imperat Deus *Germinet terra herbam virentem. Producant aqua reptile animæ viuentis*, &c. *producat terra animam viuent.*

Quod celeſtia agũt ſolum Phyſicè & non moraliter nec ſupernaturalia.

Propterea ex eis nõ poſſunt prædici effectus niſi Phyſici, per ſe, & generatim non autem ſpeciatim.

Res naturales non ſunt intentæ à celeſtibus corporibus quæ ſunt inſtrumẽta intelligentiarũ, ſed ab intelligẽtiis vt diſcipulis & miniſtris; à Deo vt Autore præceptore.

Angeli non dant formas niſi agricolando.

Mens humana non eſt ſubdita cælo, niſi indirectè per accidẽs ſed excedit infinitos cœlos.

Senſualis & vegetalis ſubditur cęlo, quoniam ex Elementatione naſcũtur.

in genere ſuo, iumenta, & reptilia &c. vbi Caiet. Baſil. Athanas. Nyſſ. & cuncti Patres allegati in defenſione libri de ſenſu Rerum, dicunt, ex ſuo naturali ſenſu elementa producere animas, non ex nihilo, nec à Deo ſicut ſpiraculum vitę hominis; idemque prorſus docet Ariſt. 3. de Gen. An. cap. 11. *Generantur*, (inquiens) *in putrefactis animalia: quoniam eſt in terra humor, in humore Spiritus, in Spiritu calor, vt quodammodo omnia anima ſint plena*, &c. idem Auerr. in commento ponit tria elementa animaſtica; & Hipp. & Galen. calorem, vt ille. longè ergo ſuperioris ordinis, & ſuprà cælum eſt Mens humana. Igitur nec cælum in Mentem agit, niſi per accidens, dum alterat corpus, & corporatam vegetatiuam, ſenſúmque in intellectum verò indirectè, ait S. Thom. quatenus in ipſius circa corpus, & ſenſus operationes, Ergo cum morales actiones dependeant eliciriuè per ſe à libero animi Arbitrio: à Deo motiuè, & ab Angelis, & præceptoribus ſuggeſtiuè: & à cælo ſolùm diſpoſitiuè, indirectè, & per accidens: de ente autem per accidens non datur ſcientia, vt quòd foſſor inueniat Theſaurum, aut Colubrum non intendit, nec ſcit: accidit enim hoc foſſioni: ſed excauatio ineſt per ſe. Probat enim rectè Ariſt. in 6. Met. & cum eo Alb. D. Tho. Alen. Themiſt. Auerr. & ipſi Athei, & Plato in Thæet. & in Sophiſta, quòd non datur ſcientia de ente per accidens: nos autem oſtendimus, quod & ſi datur ſciẽtia de ente per accidens, non tamẽ pręſcientia. Conſequẽs eſt, vt argumentatio ſolùm de phyſicis euentibus ex cælo per ſe, & vniuerſaliter, quòd nimirum in vere temperies, in æſtate feruor; in hieme Frigus: in Autumno ſiccitas: & quę ex his ſequuntur, iræ, mæſtitiæ; hilaritates, ſtupores, infirmitates, penuria, & abundantia, fieri poſſit: ſed de primis effectibus generaliter per demonſtrationem, vt quod in æſtate fiat æſtus: de ſecundis ſ. penuria, hilaritate, morbo, ira, per conjecturalem tantummodò ſyllogiſmum. Nempè de futuris contingentibus, & ſenſualibus effectibus. At de moralibus, quòd videlicet bellum ex ira, & matrimonium ex hilaritate, nullo pacto. Cælum enim eſt cauſa per ſe, phyſicaque æſtus, & ſiccitatis ſemper: iræ, & morbi per accidens plerúmque licet multis impedibilis modis, reluctationibuſque. Moralium verò per accidens raró, & indirectè. Et quidem palam eſt, quòd etiam calorem cæli ſub frigido antro vitamus arbitrij libertate. Item ſæpè à cælo mouemur ad operandum; & tamen alio inito voluntatis conſilio, ceſſamus, vel diuerſa operamur; & nautæ cæli pluuia percuſſi, & viatores æſtu, alij blaſphemant, alij vouent. Quoniam paſſio cæleſtis iuxta recipientis naturam, & voluntatem alibi ad alium torquetur effectum. Animúſque liber ad moralem bonam, vel malam, virtuoſam, aut vitioſam affectionem, & operationem ſponte ſua ſeſe confert: occaſionaliter enim à cęlo, &

Ergo actiones mẽtiũ non pendẽt à cælo.

Deus agit in mentes motiuè Angelus ac præceptor ſuggeſtiuè Deus motiuè non tamen cogendo: cælum verò diſpoſitiuè.

De rebus phyſicis à celo datur demõſtratio: quoad vniuerſalia quoad particularitates, ſolum conjectura, & opinio.

De moralibus ſuſpicio tantum quoniam per accidens ſunt à cælo.

Liber arb. poteſt vitare aff. ctiones à cælo immiſſas, & euentus exteriores.

Mens mouetur à cælo & ab obiectis occaſionaliter non cauſaliter niſi per accidens indirectè.

Cælum nõ eſt cauſa ſupernaturaliũ per ſe nec per accidens, ſed ſolum ſignum, quatenus à Deo eleuatur ad ſignandũ.

Concluſio pro Bullæ.

ab obiectis,nõ cauſaliter mouetur,vt in phyſ.oſtẽdimus, ſi autẽ cælũ per ſe cauſaliter moralia ageret, neceſſariò omnes blaſphemarẽt,aut vouerẽt omnes;ſicuti omnes calefiũt,& alterãtur. Proptereà negandũ eſt,dari ſcientiã per cæleſtes cauſas de moralibus;omnis enim ſciẽtia procedit ex cauſis propriis per ſe neceſſariiſque vt probatur Pr. poſt. & in Thæet. ſupernaturalium verò cælum non eſt cauſa per ſe, nec per accidens, ſed ſolum ſignum aliquando, vt probat Aug. Ser. de Epiph. *Aſpexit* (inquiens) *Aſtrologus: obſtupuit Magus: putauere Fatum: ſed fuit ſignum.* Et hoc edixit Chriſtus. *Erunt ſigna in ſole, & Luna, & ſtellis.* Quapropter Aſtrologia non eſt ſcientia, cum de moralibus, & voluntariis, & futuris contingentibus impedibilibus per cauſas non præuiſas, nec ſcibiles, cum de ſurpernaturalibus tractat. Sed ſolùm de euentibus naturalibus, &c. corporeis; & quidem in his circa vniuerſalia eſt demonſtratiua, circa particularia phyſica, conecturalis, in cæteris Sophiſtica, ſubdita deceptioni non modò Sophiſtarum, ſed etiam Diabolorum vt probat Auguſt. in 5, de ciuit. Dei. Sapientiſſimus ergo Pontifex Zelo Dei, experientia &, doctrina multiplici munitus confidenter ait in Bulla. *Motu proprio, ex certa ſcientia, ac matura delìberationes* &c. *conſtitutionem Sixti V. confirmamus* &c. Triplici namque contra ſcientiæ quidditatem peccant Aſtrologi Paralogiſmo, vt patet in reſponſione ſequenti.

Reſpõſio ad 1. quòd Aſtrologia prædicẽs effectus morales liberos & ſupernaturales nõ eſt ſciẽtia ſed Sophiſtica: ſed ſolum eſt ſcientia circa effectus Phyſicos in cõmu. in part. verò eſt opinio.

Pontifices ſancti cõcedunt Aſtrologiã phyſicam quatenus eſt ſcientia, & quatenus opinio 1. in Phyſicis pro Medicina Agricultura &. Nauigatoria.

Quòd Aſtrologia ſophiſmate triplici inuoluitur circa moralia & ſuper naturalia.

Horoſcopũ eſſe inperceptibilem.

Ad 1. ergo Reſp. quòd verè Hieron. numerat inter ſcientias Aſtronomiam, & Aſtrologiam; ſed phyſicam quæ phyſica cauſatione de euentibus ſibi propriis prædicit, vt de pluuiis, de ventis, de Maris,& plantarum paſſionibus: & hanc etiam ſummus Pontifex aſſerit eſſe ſcientiam, licèt circa particularia deficiat in coniecturalem, vt etiam Aſtrologi Ptol. Card. & Thyco conqueruntur. ſimul. n. pluit Romæ. & ſerenat in ſuburbio. Attamen concedit eam quo ad Agriculturam, Medicinam, & Nauigatoriam. At non phyſicam, ſeu ſuperſtitioſam vetat, quoniam de effectibus alienis ſyllogizat, quales ſunt morales, & ſupernaturales; in his n. non procedit à cauſa, nec ab effectu per ſe nec à ſigno poſito à natura, nec à Deo; ſed à ſigno humanitus poſito & triplici paralogiſmo errat: Primò petitionis principii. 2. de per accidens ad per ſe 3. de non cauſa, aut non ſigno tanquam de cauſa, aut ſigno. Primò n. volunt ſibi concedi, nulla ſcientifica ratione ab ipſis probata (imò diſcordia eſt inter eos) quæ ſupponunt de domibus, exaltationibus, Trigonis, directionibus, Aphetis, Apheticis locis, & viribus planetarum circa moralia, & ſupernaturalia. Item de Horoſcopi acceptione & ſitu (vndè dependet fortunæ pars, & M. C. & tota figura) de quo adhuc certant, in quo S. Aug. conuincit Nigidium, qui, vt argumento de Geminorum vno horoſcopo editorum, fortuna, & ſexu non vna, vt par erat, reſponderet, rotam figuli velociter motam

ſtillicidiis atramenti, continuatim fundendo, in longè diſſitis rotæ partibus maculari oſtendit. Quòd ſi in Geminorum tempore vno tanta varietas, imperceptibiliſque qui fiet, vt horoſcopus aliorum ſecundùm artem notari queat? confugium ad Animodar vanum eſſe reperimus; ad accidentia vanius; poſſunt enim & aliis Aphetis, & Cometis, & ecclipſibus, & progreſſibus, & tranſitibus applicari, & vix ex mille vnum verificari contingit. Et quid de his, qui horoſcopo carent, habitantes ad Arctos poſt 67. gradus latitudinis? alia adducit Picus argumenta. 1. de moralibus, quorum cælum per accidens, vt à ſenſu fiunt, indirectè, & per accidens. vt ab intellectu, tanquam ſi per ſe eſſet cauſa, pronunciant, vt de qualitatibus animi, de matrimonio, de legibus, de opificio, de lucris, de hæreditate, de itineribus, de honoribus, & horum temporibus 3. dant pro cauſa id, quòd non eſt cauſa moralium, & ſupernaturalium (imò diſcordant de ſignificatore horum, & promiſſore Aſtrologi valdè) Item pro ſigno quod nec ſignum, poſitum à Deo, vel à natura, ſed a curioſitate, arbitrioque humano: veluti ſunt figuræ Geomantum; vocatæ, triſtitia, lætitia, puer, via, populus, fortuna maior, & minor &c. quibus natura, ac cælum non correſpondet, ſed intelligentia, cui quæ ponimus ſigna, ſunt quaſi ciphra, aut literatura, non cognoſcibilis, niſi à ſcientibus illam, & proptereà cum ſæpe malè quæramus, aut mala, aut ad malum, neceſſariò ex pacto, & condicto expreſſo, vel tacito, mala intelligentia, cuius fallaciis nos exponimus, reſpondet regendo puncta; & figurationes in Geomantia; vapores, & flammulas in Aëromantia; plumbi, & ceræ configurationes in hydromantia: ſicuti Auguſt. & Thom. & Bulla Sixti V. & ratio naturalis edocent. Nam etſi dicat diuinaculus, ſe nolle à Diabolo reſponſum, ſed ab Angelo, & proteſtetur: cum tamen procedit ex non cauſis pro cauſis, & ex non ſignis pro ſignis, nugaciter operatur, & à Nugatore illudi interpretatiuè ſaltem vult. Nemo enim fornicans, vult facere contra legem Dei, & ſi ſigno crucis ſe muniat; facit tamen, peccatque.

Sophiſma primum eſt ex nō cauſa pro cauſa in Aſtrol. in artibus verò ex Aſtrol. pendentibus ex nō ſigno pro ſigno preceditur.

Ad 2. verè cæleſtia agunt phyſicè generaliter & particulariter: ſed non moraliter, nec ſupernaturaliter, quoniam à Deo eleuantur ad hanc cauſationem propter curſum naturæ: & propterea Ariolis, & Aruſpicibus, cum phyſiologiſmum excedunt, Aſtrologi aſſociantur: ſicuti & medici maleficis cum pharmacias ſuperſtitioſas, & amuleta vana. 1. vim non habentia in id quod pollicentur applicant. Nec D. Thom. nec Commentator ſuus aliter loquitur: licet enim diſpoſitiuè ad mores accerſiant cælum temperamenti cauſa, non autem ad actus virtuoſos, vitioſoſque, quorum Anima eſt cauſa elicitiua ſemper cælum vix occaſionaliter, & non ſemper, nec per ſe; & cum D. Auguſt. ait. Afflatus valere ſidereos, explicat

Reſpondendum eſt vt ſupra quod non procedit ex cauſis nec ex ſignis in moralibus actibus ſed ſolùm ex cauſa diſpoſitiua tantùm quoad inclinationes morales.

ſe in V. de Ciuit. Dei cap. 6. quoad differentias corporum: D. Thom. intelligit quoad temperamenta, quæ diſpoſitiuè valent ad mores, quidquid Galenus dicat eo in libello, quem attitulauit, *Quod mores animæ corporis temperaturam ſequuntur.* Videmus enim libidinoſos, & iratos ſeſe continere à venere, & vindicta, & rectiùs dixit Horatius.

August. repetit à ſideribus differentias corporum non fortunarū & actus arbitrarios.

Inuidus, iracundus, iners, vinoſus, amator:
Nemo adeo ferus eſt, vt non miteſcere poſsit.
Dummodo culturæ patientem commodet aurem.

Quod mores ſint liberi.

D. Thomas cælo efficacias dat ad fortunas indiuiduorum pro cunctis actionibus, non autem pro actibus moralibus efficiendis niſi diſpoſitiuè.

Et cum qnoniam liber eſt erga moralia, etiam ſi aliter diſponat cælum: & cum D. Thom. ait, quòd à cælo habemus quaſdam efficacitates felices indiuiduales, vt miles in pugnãdo, Agricola in ſerendo, Medicus in medicando: Meminiſſe oportet, quod hi non ſunt actus morales, liberique, ſed diſpoſitiones prouidentiæ circa indiuidua ad fortunandum, vel è contra; ſicuti nec diſpoſitiones temperamentorũ ad mores, ſunt actus morales. Neque enim meremur, aut demeremur. Sacri autẽ Pontifices loquuntur de arbitrariis, quorum principium eſt in nobis elicitiuum: à Deo motiuè ab Angelo ſuggeſtiuè, à cælo, & temperamento ſolùm diſpoſitiuè in radice: in executione occaſionaliter, & per accidens rarò, vt dictum eſt. At cùm de voluntariis verum enunciant Aſtrologi: aliquãdo caſu accidit, Deo permittente, vt iis, qui ſortes iaciunt, euenit, & zingaris: Aliquando ex fœdere expreſſo, vel tacito cum dæmonibus (vt Aug. ait 7. Confeſſ. & 5. de ciuit. c. 7. & in Geneſ. 17.) mouentibus imaginationem. Aliquando ex morali prudentia, quam etiam Cardan. in Aſtrologo deſiderat. Ex parentum enim & Reip. conditionibus, & profeſſione, & inclinationibus benè coniecturant: Item ex phyſionomia, & temperamento. Aliquãdo ex credulitate interrogantium, qui timore prognoſticorum perculſi patiuntur quod timent, quando timent: aut fiducia elati aggrediuntur ſedulò, quod ſperant; ſic Guido Bonattus, teſte Caiet. capta hora victoriæ promiſſæ per aſtra, milites extra portam ſpe elatos eduxit, reduxitque victores; idem fecit Agatocles ex Lunæ eclipſi Carthaginem nauigando &c. Similiter cum D. Thom. ait; Aſtrologos etiam de arbitrariis verum prædicere (quoniam plerique ſenſum ſubditum ſtellis, potiùs quàm rationem liberam ſequuntur) doctè loquitur ſed nemo poteſt ſcire, quando ſequetur ſenſum homo, & quando rationem. Quòd ſi per impoſſibile dicatur ſciri: tunc neſcimus qua via, & modo, & qua actionis modificatione ex accidentibus innumerabilibus poſſibili, operabitur; & quis finis, quæ media: aliaſque circumſtantias, & voluntatis motiua, quæ mille variant modis, quod nos vix vno præconcipimus. Ad 2. partem argumenti dicimus, quòd ab effectibus per ſe benè argumẽtamur. Videmus enim humores augeri aucta Luna, dicimuſque cauſam eſſe lunæ blandum calorem humorum dilatatiuum. Et

De arbitrariis actibus prognoſticatur vera, vel caſu vel dæmone, vel prudẽtia, vel aliorum credulitate auctoribus.

Licet aliquando homo ſpõte ſequatur impulſum ſtellarum tamen aſtrologus neſcit quãdo ſequutus eſt vel non eſt.

Ex effectibus phyſicis in aſtrol. argumentari, licet.

Et ſolem tempora anni facere: & caniculam turbare maria fluuios & Animalium ſpiritus, & humores, ab effectu diſcimus. At moralium, & ſupernaturalium, quæ per accidens fiunt, aut ſignantur à cælo, nulla eſt argumentatio verax Aſtrologorum.

In moralibus & ſupernaturalibus nequaquàm.

Ad 3. quod vocantur ſigna temporum, atque rerum reſpondet S. Thom. p. p. q. quod cauſę ſunt etiam ſigna ſuorum effectuum, & effectus cauſarum. At purum ſignum dicitur cum non cauſat, nec cauſatur, ſicut hyrundo veris, & ſonus ſacrificij; cęlum autem verè cauſat, vt probat D. Thom. & Auguſt. contra eos, qui ſignare tantùm volunt; idcircò Moſes ſtellas ponit in ſigna eorum, quę cauſant: ſupernaturalium verò ſolùm ſigna, vt Chriſtus docuit; de quibus in reſponſo ad 4. redibit ſermo.

Cęleſtia non ſunt pura ſigna phyſica ſed ſimul cauſæ.

Concluſio contra artes curioſas non ſcientificas.

Si ergò Aſtronomantia tam vana eſt circa prędictionem moralium, & ſupernaturalium, quę tamen aliquam habent cauſationẽ apparentem: igitur Geomantia, & Hydromantia, & Aëromãtia, Pyromantia, quæ ex meris ſignis procedunt non poſitis à Deo, neque à Natura, longè vaniores erunt.

Obiectio.

Et cum aiunt, puncta non arbitrario motu numerata, ſed caſu iactari oportere in Geomantia, vt manus motio non à voluntate, ſed à cælo modificetur: & ſimiliter liquefactio ceræ in aqua figuras ſortiatur, quas cælum ordinat, aut Angelus: ſimiliter aëris nubes obſeruatæ, & motiones, colores, & ſtridores flammarum, cælo & Angelis committi, non hominis voluntati, ſic talorum, & alearum puncta figuræque; propterea non eſſe artes diabolicas ſed naturæ commiſſas, cauſiſque latentibus, profectò nugaciter loquuntur.

Arreſcurioſę exponuntur humano ludibrio etiamſi proteſtetur ſe nolle eis commiſceri.

Nec athei poſſunt è cælo dare quidpiam ſcientificum

Reſp.

Cum enim ſigna ponuntur ab homine de non ſeriis interrogante, vel de illicitis, tunc cùm cęlũ agat phyſicè ſicut elemẽta, nec intelligat interrogãtis voluntatẽ, nec ſi intelligeret reſpondere teneretur, pręceptũ à Deo ad hoc habens nullum: nec Deus nobis ita intorrogare iuſſerit: conſequens eſt, vt intelligentia, ſignorum perita, reſpondeat, ipſaque regulet motiones manus, & figuras aëris, & flammæ, & cęre: & cum ſit diaboli officium fallere, noſque exercere, aut punire: qui his artibus vacat, à Diabolo vel interpretatiuè, etiam ſi contrarium proteſtetur, quærit veritatem.

Nec prædeterminatores.

Quod ſiquis Atheus Angelos bonos, maloſque, Deumque ipſum negans, caſu reſponſa dari putet: tunc nec is poteſt diuinare, niſi caſu, raro, inaniter, & contra artem. Si verò quis dicat ex noſtris, vt ſolent, à Dei prædeterminatione æterna reſponſum expectari, is conſideret, Deum cauſas phyſicas, & morales nobis feciſſe, & iuxta poſitum ordinem nos incedere oportere. Nunquam autem docuit nos, à cauſis occultis, vel à cęlo, perquirendas eſſe veritates, ſed à ſolo Deo; vt dicit Iſa. 8. Ergo tentat Deum, qui aliter facit, & ſubiicit ſe illuſionibus, ſicut Medicus, qui herbas non exploratæ virtutis vulneri applicat. Profectò ſi hic liceret interrogare, iactus lapidis, & fabarum, & occurſus canis, & quarumcunque rerum poſſet pro ſigno poni: & à Deo nunquam fallente,

Sed ex dictis Macchiau. docentur boni fieri ſceleſti: & ſceleſti de induſtria malefacere pro adipiſcenda, ne dum pro retinenda Tyrannide. Et ideo ſcandalum actiuum eſt, non paſſiuum. Adæquat Macchiauellum Apoſtolo Paulo, impiè, ruditer, & ineptè. Nec moror, quod oporteret, demonſtrare quantopere in præceptis Logicis, ne dum politicis, inde firmatis, cæcutiat: hic enim non eſt locus.

Ad quartum, Omnis artis eſt, opificij proprij probitatem, & improbitatem dicere: ſic pictor bonam, & malam iudicat picturam: illam commendat, iſtam vituperat, datque artem vitandi hanc. Philoſophus laudat philoſophiam, vituperat Sophiſticam, vt Plato mirifice fecit. Sic Logicus, & ædificator &c. Ergo falsò aſſerit admirator, quòd non eſt Politici vituperare Tyrannidem, ſed Ethici. Præterea neſcit, quòd Ethica gubernat partes Reipublicæ: politica totum. Et idem eſt iudicium totius & partis. Præterea omnes politici ruinoſas formas politiæ deteſtantur ex arte. Ergo & Tyrannidem. Quam ſi laudat Macchiauellus, contra artem laudat; ſicuti ſi pictor prauam picturam commendaret, &, quomodo ſeruanda, doceret. Mirum quantum audet vt defendat Nebulonem impium. Et quem dicit ex metu, non laudandum, ex ſententia defendit, tanquam diuinum artificem. At quorumnam? Corruptelæ, Rapinæ, Doli Carnificinæque generis humani.

Quam irrationabiliter contra Artem, nedum contra Religionem ſecit, putās politicum debere pro Tyrannidis Intenſione, ſicut pro Remiſſione, præcepta dare. Et quæ in hoc.

Ad quintum, ſuo capitur laqueo. Remiſſionem Tyrannidis benè iubet Politicus, quoniam ſic virtutibus adhæret. Et ſic facit Ariſtoteles, & Diuus Thomas docentes, vt ad regiam trahat gubernationem Tyrannicum Dominium: Et virtutes induat; vel induſe ſimulet, vt ſit ſaltem ſimulatè bonus. Malus enim omninò non ſubſiſtet. At Intenſionem nemo iubet, nec Ariſtoteles, nec Diuus Thomas, ſed Macchiauellus. Non enim prodeſt augere mala. Quoniam vt ait Ariſtoteles. *Malum ſe ipſum perdit: quod ſi integrum fuerit, intollerabile euadit.* Sic probatum eſt neminem totaliter malum poſſe vno die viuere. ſemper enim aliqua virtute ſubſiſtet, vel naturali, vt Diabolus. Totam enim bonitatem exuere non poteſt citra annihilationem. Igitur Mirum, quod admirator præceptorem Augmenti Tyrannici benefacere ex arte contendit, Nec enim Tyranno benefacit, quem replet malitia maiori, & metu continuo, & ruinæ parat, vt idem Ariſtoteles teſtatur. Nec populo ſubdito. Non enim poſſunt cauere ex hoc, quod tu doces Tyranni artes. Siquidem pueri, mulieres, populus minutus, & qui inſulas incolunt, & Regni terminos arduos habent, exire non poſſunt. Nec abſque maiori malo exibunt, ſi etiam contermini regnatores Tyranni ſunt, quales docet Macchiauellus: aut ſi ibi non habent ſtabilia, quibus viuant, bona. At nec Macchiauellus docet Principes artem Malefaciendi, vt nos caueamus; ſed vt ipſi citrà ruinam, vel aliquo tempore, ſtent, ſeruenturquè. Et idem

dicit admirator; *Quod ſi ſaluati, & ſeruare debent Regnum ita faciendum illis præcipimus.* Imò dixit, quod qui contrarium iubent, ſunt falſarij, quoniam probitas non ſaluat Ioſiam, nec Ludouicum, ſed euertit. Item ait, virtute, & vitio vtendum. Aliquando enim illa, aliquando iſto ſeruamur. Et Clementiam, & Religionem, & Iuramentum, & fidem ſpernenda conſuluit. Ergo non auget Tyrannidem, vt per hæc corruat, ſed vt ſtet. Artis enim eſt, ait, conſeruare. Hæc autem præcepta artis ſunt. Nec enim narrat quid faciunt ſed faciendum docet, & contrarium deteſtatur. Euangelium verò laudauit villicum iniquitatis, quoniam ex jam facto malo elicuit bonum: non autem docuit facere mala: nec augere, ſed remittere, & ad bonum trahere, vt Diuus Thomas; & Ariſtoteles, Plato, & omnes ex ratione artis fecere. A ſæculo non auditum, quod Verum Vero, & Scientia Scientiæ contradicat.

Pſal. 84. Intelligant ergo, proditorem, & deceptorem non eſſe Deum, ij qui contra conſcientiam agere ſuadent Principi, quanquam repugnante natura, vt Horat. ait.

Stat contra ratio, & ſecretam gannit in aurem.

nullum enim theatrum maius conſcientia, dixit & Cicero. Porrò ſi non vult iſte *audire*, ſicuti Dauid, *quid loquatur in ſe Dominus Deus*: Aſpiciat, vt Antiochus ſceleſtus, *ſaltem quid faciat huiuſmodi Tyrannis* (vt ſupra oſtendimus) *Dominus Deus*. Conſpiciatque Dominum eſſe Dominorum vnum omnis vitioſitatis oſorem, & vindicem; nec leges eſſe impoſturas, noſtris bonis inſidiantes; ſed vias regulaſque ad priuatorum, & communium bonorum conſeruationem, ſummique Boni periſthæc adoptionem, cum Anima corpori non ſubdita, ſed libera eſſe cæperit. *Nolite errare, Deus non irridetur; Quæcunque ſeminauerit homo, hæc & metet.*

1. Mach. 9.

Galat. 6.

APPENDIX.

SExto menſe poſt editum librum contra Atheos, ſapientiſſimus Papa Vrb. VIII. cum ipſum transſlegiſſet monuit me, vt prognoſticum Aſtrolog. de Eccleſiæ inſtauratione, quamuis poſitum non aſſertiuè, ſed ad hominem, delerem in pag. 147. quæ nunc in noua impreſſ. eſt 209. Parui. Sed æmuli pruritum eius tangendo, alia loca obiecerunt eiuſmodi, quæ tamen à ſunt pro Bulla non contra Bullam, vt volui. Emendaui vt potui, ne viderer ceruicoſus. Attamen, quatenus correctio eorum incommoda erat Bullis SS. Ponti. & commoda hoſtibus Fidei, tollere nolui, ne ſeruus nequam inuenirer. Adornaui propterea diſput. pro Bulla, & ipſorum Argumenta deſtruxi. Et doctiſſimo Cardinali Oregio dedi ad D. Papam. Quam Pariſijs approbatam à duobus Doctor. Sorb. Prouincialibus Religioſorum pro defenſione SS. Pontif. impreſſorib. do; rei Chriſtianæ valde vtile puto pro futuram,

F. THOMÆ CAMPANELLÆ ORD. PRÆD.

DISPVTATIO CONTRA MVRmurantes citrà & vltra montes, in Bullas SS. Pontificum Sixti V. & VRB. VIII. aduerſus Iudiciarios editas. Item contra ignoranter vel aſtutè ad vtilitatem Hoſtium aſtruentes, non licere nobis poſt Bullas ſcribere ne dum pro, ſed nec contra diuinaculos: Aut ad ſenſum Fauſti Manichæi interpretantes, nobis prohibitum per illas eſſe, quod fecerunt Hagiographi & Doctores, & nos in Antachitophelliſmo, in poſterum argumenta ad hominem contra Aduerſarios, etiam pro Fide Catholica, ex artibus ac verbis diuinaculorum ipſorum conficere, & producere.

PARISIIS;
Apud TVSSANVM DVBRAY, viâ Iacobæâ, ſub Spicis Maturis.

M. DC. XXXVI.

APPROBATIO SORBONICA.

NOS infraſcripti S. Theologiæ Profeſſores Sorbonici approbamus libellum inſcriptum, F. Thomæ Campanellæ Ordinis Prædicatorum Diſputaio contra murmurantes citra & vltra montes in Bullam S S Pontificum Sixti quinti & Vrbani Octaui aduerſus iudiciarios. In qua nihil à Fide & bonis moribus alienum reperimus. Die vndecima Decembris 1635. Pariſiis apud S. Iacobum.

F. Ant. Mallet Cong. Gall. Ord. F F. Præd. Vicari Generalis.

F. Du Feu Miniſter Prouincialis Prouinciæ Franciæ.

DISPVTATIO,

AN BVLLÆ SS. PONTIFICVM Sixti V. & Vrbani VIII. contra iudiciarios, calumniam in aliquo patiantur.

VIDETVR, quòd ſic. Primò Aſtrologia eſt vna de ſcientiis vtilibus vt Hieron. in prologo Bibliorum aſſerit. Omnis autem ſcientia eſt, ſplendor diuinæ ſapientiæ, qui eſt Chriſtus. Ergo qui Aſtrologiam tollit, repugnat Chriſto.

Arg. 1. pro Aſtrol. ex eo quod eſt ſcientia vtilis.

Omnis ſcientia aut procedit ex cauſis, aut ab effectibus, aut à ſignis, poſitis à Natura, vel à Deo, vt in P.P. Metaph. oſtendimus. Aſtrologia autem demonſtrat a cauſis: quoniam corpora cæleſtia agunt in Mundum inferiorem tanquam cauſæ vniuerſales temporum, & temporalium, ſicut experientia docet, & Ariſt. & Plato, & Stoici, & Pythagoræi, omnéſque Philoſophi, & Nationes conteſtantur. Imò S. Thom. in 3. cont. Gent. & Fer. ibi contra Picum hoſtem Aſtrologorum diſputans; particularitates etiam effectuum à cælis per modificationem mutuam luminum, ex ipſorum actione, ac ſituum, & motuum varietate, accerſunt: innoteſcunt etiam cauſationes eorum ab effectibus, quos oppoſitiones, coniunctiones, aliique aſpectus ſiderum, eclipſes, & Cometæ adducere ſolent. Item à ſigno: dicente Moſe. Fecit luminaria, & ſtellas, vt ſint in ſigna, & tempora, & dies, & annos. Multa etiam diuinant Aſtrologi non modò de naturalibus euentibus. ſed etiam de arbitrariis, vt docet D. Thom. 3. Cont. Sent. concedit & fortunatos, & infortunatos à Cælo, & Chriſtus dat ſigna in ſole, & Luna, & ſtellis, & in Iride, & Cometis; & Beda multas hiſtorias veritatis huius adduxit, & prognoſtica. Ergo qui Aſtrologiam euertit, omnem tollit Philoſo-

Arg. 2. ex eo quod procedit ex cauſis.

Ab effectibus.

A ſigno.

pro ſcientiis fundatis in Aſtrol.

citare, confutareque. Nec ergo Atheorum, ſicut nos fecimus: Contrarium autem iubet Concil. Lateranen. ſub Leone X. ſeſſ. 8.

Præterea tollitur nobis Locus Theologicus, quo ex dictis Aduerſariorum Patres Aduerſarios confutauerunt, vtque Canus ait, Goliam ſuo gladio confodere non poterimus. Aduerſarij autem poterunt de facto hariolari, Vaticinari, Aſtrologari, Augurari contra Fidem Catholicam; nos autem neque de iure, neque de facto poſſumus reſpondere. Quoniam nec improbando Aſtrologos, & diuinaculos poſſumus de Aſtrologicis loqui (vt dicit P. M. S. P. à mè conſultus; vultque deleri quicquid contra Aſtrologos diximus.) Ergo (inquã) & quæ diximus cõtrà ſortilegos, & Aruſpices, & zingaros, & augures, & Pyromantos, & Geomantos omnes enim horum diuinationes vetantur in Bulla, ne fiant, nec teneantur, etiam improbando eas verbo, vel ſcripto Ergo hæc Bulla ligat manus militum Eccleſiæ Chriſti; & ſoluit, armatque manus militum Diaboli. Quod non modò impium contra ius naturale, & diuinum, ſed etiam ridiculum eſſet.

Arg. 7. quia tollũt locum argumẽtãdi ex conceſſis & dictis Aduerſariorum Aſtrologorum & ligant manus militum Eccleſiæ.

Item oportebit illud delere, quod Num. 24. regiſtrat Moſes, vaticinium de ſtella Iacob, & de regnorum mutationibus factum à Balaam Ariolo. Item quod dicit Matth. 2. de ſtella ductrice Magorum Aſtrologorum, ſicut Fauſtus Manichęus accuſat Matthęum quaſi genethliacum, teſte Auguſt. Lib. 2. contra Fauſtum; & quidquid ſcripſit S. Clemens Romanus, cum Aſtrologiſmum recitat, & confutat; & quæ ſcripſit Tertullianus contra Aſtrologos, vitam, & mortem Chriſti ſtellis adſcribentes & S. Auguſt. Tract. 304. in Ioann. Abſit, vt ſidera mori facerent ſiderum conditorem & quæ Cyrillus contra Iulianum, leges Dei, & mores ſideribus tribuentem; & quidquid D. Thom. in 2. 2. & 3. Cont. Gent & Dionys. Carthus. in lib. de ſuperſt. Et Delrius in ſex libris diſquiſit. Magicarũ; & quidquid nos in lib. contra Atheos, Aſtrologia vtentes contra Catholicam fidem; delendum eſt, vt iubet P. M. ſecundum hanc Bullam, ſic ab eo interpretatam.

Arg. 8. quoniam Bullæ conſentiunt Fauſto manicheo increpãti Moſen, & Mattheum vtentes Aſtrologiſmo ad defenſionem legis diuinæ, & confuſionem gentiliũ Aſtronomantiæ deditorum.

Sed contra eſt autoritas Chriſti lucæ 10. Qui vos audit, me audit, qui vos ſpernit, me ſpernit. Qui ergo non audit Vicarium Chriſti, nos à diuinaculorum erroribus abſterrentem, non audit Chriſtum Dei ſapientiam, qui etiam dixit Iſaiæ 44. irrita facio ſigna diuinorum, & Ariolos in furorem verto. & 47. ad Babylonem matrem Aſtrologorum: ſtent, & ſaluent te augures cæli, qui contemplabantur ſidera, & ſupputabant menſes, annuncient futura tibi. & Hier. 10. A ſignis cæli nolite metuere. Item leuet. 19. omnes vetat diuinationes, Pythonum, Ariolorum, Aruſpicum, chaldæorum &c. & in Concil. Trident. Geomantiam, hydromantiam, Aëromantiam, Pyromantiam, Aſtrologiam iudiciariam. Chyromantiam. Metapoſcopiam &c. idem in ſacris Canonibus apud Grat.

Arg. 1. pro Bullis Quòd iſtæ Bullæ de neceſſitate ſalutis ſunt acceptandæ. Quod 2. Bullæ ſanxerunt iuxta ſacras Scripturas contra Aſtrologos & diuinaculos.

Quòd Aſtrologia & artes in Bullis damnatæ non ſunt ſcientiæ in quo damnantur.

& in Conc. Ancyr. & Brac. 1. Præterea (vt demonſtratum eſt in logica, & in Metaph.) Nulla ſcientia datur, quæ non procedit à cauſis per ſe, & neceſſariis, aut effectibus per ſe neceſſariis, adæquatiſque; aut à ſignis neceſſariis, poſitis à Natura, vel à Deo. At omnes artes prohibitæ in hiſce Bullis procedunt ex non cauſis, ex non effectibus, & ex non ſignis, niſi per accidens; conſequens eſt, vt non ſint ſcientiæ, quarum inuentrix eſt Studioſitas, ſed artes nugatoriæ, quarum eſt curioſitas. Nugatoriis autem admiſcentur non modò falſitas, ſed etiam Dæmon ex pacto expreſſo, vel tacito, vt omnes Theologi docent: ergò ſunt iure, & vtiliter vetitæ. Porrò vt Aſtrologiam, in qua fundantur pleræque ritè, damnes; conſidera, quòd in Philoſophia demonſtratum eſt, quòd cæleſtia corpora agunt in inferiorem Mundum Phyſicè, & per ſe ſolùm paſſiones Phyſicas, i. calefaciunt, illuſtrant, mouent, exſiccant, humectant ſicut è contra tellus frigefacit, opacat, grauat, exſiccat; & quodlibet corpus iuxta agentis formæ ſuæ naturam. Ad has cæli paſſiones, & terræ repaſſiones, & reactiones ſequuntur pluuiæ, ſerenitates, turbationes elementorum, penuria, & abundantia & formationes indiuiduorum à cælo, & terra; (quorum appetitus, conatuſque eſt ſolùm ſeſe amplificare, & contrarium deſtinere, & facere ignis ignem, & tellus tellurem) per ſe non intentæ, nec volitæ, nec factæ, niſi per accidens. Ad ideam vero primi motoris, & intentionem, per ſe principaliter: ſecundario verò etiam ad intentionem, & ideam ſecundorum Motorum, diſcipulorum primi. Neſciunt enim elementa formare animal, & Roſam &c. ſed opus naturæ eſt intelligentiæ non errantis, vt omnes philoſophi meliores fatentur, etiam Galenus legiſlatorũ ſpretor; ſicut ad actiones ignis, & mallei, & limæ, & incudis, per accidens oritur Clauis, & horologium; per ſe autem primò ad ideam artificis Ferrarij; ſecundariò ad ideam diſcipulorum ſuorum collaborantium vt Boëtius, Auguſt. Origen. Hieron. Thom. conſiderant. Angeli enim agunt mouendo ad formam corpora cæleſtia, & elementa, vt Agricolæ ad plantarum, & ſegetum generationem, & augmentum, mouent aquam, & terram: quemadmodum probat Auguſt. 3. de Trinit. & ſuper Gen. & D. Thom. 2. cont. Gent. non autem imprimendo formas, niſi vt Artifex, nec alterando, ſed applicando alterantia paſſiuis congruenter. Hominis autem Anima non eſt à cælo, nec ab Angelis, nec ab elementis, ſed à Deo infinito: quippè quæ excedit elementa, & cælum abſque menſura in potendo in intelligendo, & appetendo ſupra infinitos ferè mundos, vt probatum eſt in cap. 1. quoniam infiniti Dei ſpiraculum eſt, vt dicitur Geneſ. 1. Vegetalis autem, & ſenſitiua eſt ab elementis, quibus imperat Deus *Germinet terra herbam virentem. Producant aquæ reptile animæ viuentis*, &c. *producat terra animam viuent.*

Quod celeſtia agũt ſolum Phyſicè & non moraliter nec ſupernaturalia. Propterea ex eis nõ poſſunt prædici effectus niſi Phyſici, perſe, & generatim non autem ſpeciatim.

Res naturales non ſunt intentæ à celeſtibus corporibus quæ ſunt inſtrumẽta intelligentiarũ, ſed ab intelligẽtiis vt diſcipulis & miniſtris; à Deo vt Autore præceptore. Angeli non dant formas niſi agricolando.

Mens humana non eſt ſubdita cælo, niſi indirectè per accidẽs ſed excedit infinitos cœlos. Senſualis & vegetalis ſubditur cęlo, quoniam ex Elementatione naſcũtur.

in genere ſuo, iumenta, & reptilia &c. vbi Caiet. Baſil. Athanas. Nyſſ. & cuncti Patres allegati in defenſione libri de ſenſu Rerum, dicunt, ex ſuo naturali ſenſu elementa producere animas, non ex nihilo, nec à Deo ſicut ſpiraculum vitę hominis; idemque prorſus docet Ariſt. 3. de Gen. An. cap. 11. *Generantur,* (*inquiens*) *in putrefactis animalia: quoniam eſt in terra humor, in humore Spiritus, in Spiritu calor, vt quodammodo omnia animę ſint plena,* &c. idem Auerr. in commento ponit tria elementa animaſtica: & Hipp. & Galen. calorem, vt ille. longè ergo ſuperioris ordinis, & ſuprà cælum eſt Mens humana. Igitur nec cælum in Mentem agit, niſi per accidens, dum alterat corpus, & corporatam vegetatiuam, ſenſúmque in intellectum verò indirectè, ait S. Thom. quatenus in ipſius circa corpus, & ſenſus operationes, Ergo cum morales actiones dependeant elicitiuè per ſe à libero animi Arbitrio: à Deo motiuè, & ab Angelis, & præceptoribus ſuggeſtiuè: & à cælo ſolùm diſpoſitiuè, indirectè, & per accidens: de ente autem per accidens non datur ſcientia, vt quòd foſſor inueniat Theſaurum, aut Colubrum non intendit, nec ſcit: accidit enim hoc foſſioni: ſed excauatio ineſt per ſe. Probat enim rectè Ariſt. in 6. Met. & cum eo Alb. D. Tho. Alen. Themiſt. Auerr. & ipſi Athei, & Plato in Thæet. & in Sophiſta, quòd non datur ſcientia de ente per accidens: nos autem oſtendimus, quod & ſi datur ſciētia de ente per accidens, non tamē pręſcientia. Conſequés eſt, vt argumentatio ſolùm de phyſicis euentibus ex cælo per ſe, & vniuerſaliter, quòd mirum in vere temperies, in æſtate feruor; in hieme Frigus: in Autumno ſiccitas: & quę ex his ſequuntur, iræ, mæſtitiæ; hilaritates, ſtupores, infirmitates, penuria, & abundantia, fieri poſſit: ſed de primis effectibus generaliter per demonſtrationem, vt quod in æſtate fiat æſtus: de ſecundis ſ. penuria, hilaritate, morbo, ira, per coniecturalem tantummodò ſyllogiſmum. Nempè de futuris contingentibus, & ſenſualibus effectibus. At de moralibus, quòd videlicet bellum ex ira, & matrimonium ex hilaritate, nullo pacto. Cælum enim eſt cauſa per ſe, phyſicaque æſtus, & ſicciratis ſemper: iræ, & morbi per accidens plerúmque licet multis impedibilis modis, reluctationibuſque. Moralium verò per accidens rarò, & indirectè. Et quidem palam eſt, quòd etiam calorem cæli ſub frigido antro vitamus arbitrij libertate. Item ſæpè à cælo mouemur ad operandum; & tamen alio inito voluntatis conſilio, ceſſamus, vel diuerſa operamur; & nautæ cæli pluuia percuſſi, & viatores æſtu, alij blaſphemant, alij vouent. Quoniam paſſio cæleſtis iuxta recipientis naturam, & voluntatem alibi ad alium torquetur effectum. Animúſque liber ad moralem bonam, vel malam, virtuoſam, aut vitioſam affectionem, & operationem ſponte ſua ſeſe confert: occaſionaliter enim à cęlo, &

Ergo actiones mētiū non pendēt à cælo.

Deus agit in mentes motiuè Angelus ac præceptor ſuggeſtiuè Deus motiuè non tamen cogendo: cælum verò diſpoſitiuè.

De rebus phyſicis à cælo datur demōſtratio: quoad vniuerſalia quoad particularitates, ſolum coniectura, & opinio.

De moralibus ſuſpicio tantum quoniam per accidens ſunt à cælo.

Liberū arb. poteſt vitare affectiones à cælo immiſſas, & euentus exteriores.

Mens mouetur à cælo & ab obiectis occaſionaliter non cauſaliter niſi per accidens indirectè.

ab obiectis, nō cauſaliter mouetur, vt in phyſ. oſtēdimus, ſi autē cælū per ſe cauſaliter moralia ageret, neceſſariò omnes blaſphemarēt, aut vouerēt omne: ſicuti omnes calefiūt, & alterātur. Propterea negandū eſt, dari ſcientiā per cæleſtes cauſas de moralibus; omnis enim ſciētia procedit ex cauſis propriis per ſe neceſſariiſque vt probatur Pr. poſt. & in Thæet. ſupernaturalium verò cælum non eſt cauſa per ſe, nec per accidens, ſed ſolum ſignum aliquando, vt probat Aug. Ser. de Epiph. *Aſpexit* (inquiens) *Aſtrologus: obſtupuit Magus: putauere Fatum: ſed fuit ſignum.* Et hoc edixit Chriſtus. *Erunt ſigna in ſole, & Luna, & ſtellis.* Quapropter Aſtrologia non eſt ſcientia, cum de moralibus, & voluntariis, & futuris contingentibus impedibilibus per cauſas non præuiſas, nec ſcibiles., cum de ſurpernaturalibus tractat. Sed ſolùm de euentibus naturalibus, & corporeis; & quidem in his circa vniuerſalia eſt demonſtratiua, circa particularia phyſica, coniecturalis, in cæteris Sophiſtica, ſubdita deceptioni non modò Sophiſtarum, ſed etiam Diabolorum vt probat Auguſt. in 5, de ciuit. Dei. Sapientiſſimus ergo Pontifex. Zelo Dei, experientia &, doctrina multiplici munitus confidenter ait in Bulla. *Motu proprio, ex certa ſcientia, ac matura deliberationes* &c. *conſtitutionem Sixti V. confirmamus* &c. Triplici namque contra ſcientiæ quidditatem peccant Aſtrologi Paralogiſmo, vt patet in reſponſione ſequenti.

Cælum nō eſt cauſa ſupernaturaliū per ſe nec per accidens, ſed ſolum ſignum, quatenus à Deo eleuatur ad ſignandū.

Concluſio pro Bullae

Ad 1. ergo Reſp. quòd verè Hieron. numerat inter ſcientias Aſtronomiam, & Aſtrologiam; ſed phyſicam quæ phyſica cauſatione de euentibus ſibi propriis prædicit, vt de pluuiis, de ventis, de Maris, & plantarum paſſionibus: & hanc etiam ſummus Pontifex aſſerit eſſe ſcientiam, licèt circa particularia deſciſcat in coniecturalem, vt etiam Aſtrologi Ptol. Card. & Thyco conqueruntur; ſimul. n. pluit Romæ. & ſerenat in ſuburbio. Attamen concedit eam quo ad Agriculturam, Medicinam, & Nauigatoriam. At non phyſicam, ſeu ſuperſtitioſam vetat, quoniam de effectibus alienis ſyllogizat, quales ſunt morales, & ſupernaturales; in his n. non procedit à cauſa, nec ab effectu per ſe nec à ſigno poſito à natura, nec à Deo; ſed à ſigno humanitus poſito & triplici paralogiſmo errat: Primò petitionis principii. 2. de per accidens ad per ſe 3. de non cauſa, aut non ſigno tanquam de cauſa, aut ſigno. Primò n. volunt ſibi concedi, nulla ſcientifica ratione ab ipſis probata (imò diſcordia eſt inter eos) quæ ſupponunt de domibus, exaltationibus, Trigonis, directionibus, Aphetis, Apheticis locis, & viribus planetarum circa moralia, & ſupernaturalia. Item de Horoſcopi acceptione & ſitu (vndè dependet fortunæ pars, & M. C. & tota figura) de quo adhuc certant, in quo S. Aug. conuincit Nigidium, qui, vt argumento de Geminorum vno horoſcopo editorum, fortuna, & ſexu non vna, vt par erat, reſponderet, rotam figuli velociter motam

Reſpōſio ad 1. quòd Aſtrologia prædicēs effectus morales liberos & ſupernaturales nō eſt ſciētia ſed Sophiſtica: ſed ſolum eſt ſcientia circa effectus Phyſicos in cōmu. in part. verò eſt opinio.

Pontifices ſanctè cōcedunt Aſtrologiā phyſicam quatenus eſt ſcientia, & quatenus opinio 1. in Phyſicis pro Medicina Agricultura & Nauigatoria.

Quòd Aſtrologia ſophiſmate triplici inuoluitur circa moralia & ſuper naturalia.

Horoſcopū eſſe in perceptibilem.

ſtillicidiis atramenti, continuatim fundendo, in longè diſſitis rotæ partibus maculari oſtendit. Quòd ſi in Geminorum tempore vno tanta varietas, imperceptibiliſque qui fiet, vt horoſcopus aliorum ſecundùm artem notari queat? confugium ad Animodar vanum eſſe reperimus; ad accidentia vanius; poſſunt enim & aliis Aphetis, & Cometis, & ecclipſibus, & progreſſibus, & tranſitibus applicari, & vix ex mille vnum verificari contingit. Et quid de his, qui horoſcopo carent, habitantes ad Arctos poſt 67. gradus latitudinis? alia adducit Picus argumenta. 2. de moralibus, quorum cælum per accidens, vt à ſenſu fiunt, indirectè, & per accidens. vt ab intellectu, tanquam ſi per ſe eſſet cauſa, pronunciant, vt de qualitatibus animi, de matrimonio, de legibus, de opificio, de lucris, de hæreditate, de itineribus, de honoribus, & horum temporibus 3. dant pro cauſa id, quòd non eſt cauſa moralium, & ſupernaturalium (imò diſcordant de ſignificatore horum, & promiſſore Aſtrologi valdè) Item pro ſigno quod nec ſignum, poſitum à Deo, vel à natura, ſed à curioſitate, arbitrioque humano: veluti ſunt figuræ Geomantum; vocatæ, triſtitia, lætitia, puer, via, populus, fortuna maior, & minor &c. quibus natura, ac cælum non correſpondet, ſed intelligentia, cui quæ ponimus ſigna, ſunt quaſi ciphra, aut literatura, non cognoſcibilis, niſi à ſcientibus illam, & proptereà cum ſæpe malè quæramus, aut mala, aut ad malum, neceſſariò ex pacto, & condicto expreſſo, vel tacito, mala intelligentia, cuius fallaciis nos exponimus, reſpondet regendo puncta; & figurationes in Geomantia; vapores, & flammulas in Aëromantia; plumbi, & ceræ configurationes in hydromantia: ſicuti Auguſt. & Thom. & Bulla Sixti V. & ratio naturalis edocent. Nam etſi dicat diuinaculus, ſe nolle à Diabolo reſponſum, ſed ab Angelo, & proteſtetur: cum tamen procedit ex non cauſis pro cauſis, & ex non ſignis pro ſignis, nugaciter operatur, & à Nugatore illudi interpretatiuè ſaltem vult. Nemo enim fornicans, vult facere contra legem Dei, & ſi ſigno crucis ſe muniat; facit tamen, peccatque.

Sophiſma primum eſt ex nō cauſa pro cauſa in Aſtrol. in artibus verò ex Aſtrol. pendentibus ex nō ſigno pro ſigno preceditur.

Ad 2. verè cæleſtia agunt phyſicè generaliter & particulariter: ſed non moraliter, nec ſupernaturaliter, quoniam à Deo eleuantur ad hanc cauſationem propter curſum naturæ: & propterea Auguris, & Aruſpicibus, cum phyſiologiſmum excedunt, Aſtrologi aſſociantur: ſicuti & medici maleficis cum pharmacias ſuperſtitioſas, & amuleta vana. 1. vim non habentia in id quod pollicentur applicant. Nec D. Thom. nec Commentator ſuus aliter loquitur: licet enim diſpoſitiuè ad mores accerſiant cælum temperamenti cauſa, non autem ad actus virtuoſos, vitioſoſque, quorum Anima eſt cauſa elicitiua ſemper cælum vix occaſionaliter, & non ſemper, nec per ſe; & cum D. Auguſt. ait. Afflatus valere ſidereos, explicat

Reſpondendum eſt vt ſupra quod non procedit ex cauſis nec ex ſignis in moralibus actibus ſed ſolum ex cauſà diſpoſitiua tantùm quoad inclinationes morales.

ſe in V. de Ciuit. Dei cap. 6. quoad differentias corporum: D. Thom. intelligit quoad temperamenta, quæ diſpoſitiuè valent ad mores, quidquid Galenus dicat eo in libello, quem attitulauit, *Quod mores animæ corporis temperaturam ſequuntur.* Videmus enim libidinoſos, & iratos ſeſe continere à venere, & vindicta, & rectiùs dixit Horatius.

Inuidus, iracundus, iners, vinoſus, amator:
Nemo adeo ferus eſt, vt non miteſcere poſsit.
Dummodo culturæ patientem commodet aurem.

Et cum quoniam liber eſt erga moralia, etiam ſi aliter diſponat cælum: & cum D. Thom. ait, quòd à cælo habemus quaſdam efficacitates felices indiuiduales, vt miles in pugnãdo, Agricola in ſerendo, Medicus in medicando: Meminiſſe oportet, quod hi non ſunt actus morales, liberique, ſed diſpoſitiones prouidentiæ circa indiuidua ad fortunandum, vel è contra; ſicuti nec diſpoſitiones temperamentorũ ad mores, ſunt actus morales. Neque enim meremur, aut demeremur. Sacri auté Pontifices loquuntur de arbitrariis, quorum principium eſt in nobis elicitiuum: à Deo motiuè ab Angelo ſuggeſtiuè, à cælo, & temperamento ſolùm diſpoſitiuè in radice: in executione occaſionaliter, & per accidens tarò, vt dictum eſt. At cùm de voluntariis verum enunciant Aſtrologi: aliquãdo caſu accidit, Deo permittente, vt iis, qui ſortes iaciunt, euenit, & zingaris: Aliquando ex fœdere expreſſo, vel tacito cum dæmonibus (vt Aug. ait 7. Confeſſ. & 5. de ciuit. c. 7. & in Geneſ. 17.) mouentibus imaginationem. Aliquando ex morali prudentia, quam etiam Cardan. in Aſtrologo deſiderat. Ex parentum enim & Reip. conditionibus, & profeſſione, & inclinationibus benè coniecturant: Item ex phyſionomia, & temperamento. Aliquãdo ex credulitate interrogantium, qui timore prognoſticorum perculſi patiuntur quod timent, quando timent: aut fiducia elati aggrediuntur ſedulò, quod ſperant; ſic Guido Bonattus, teſte Caiet. capta hora victoriæ promiſſæ per aſtra, milites extra portam ſpe elatos eduxit, reduxitque victores; idem fecit Agatocles ex Lunæ eclipſi Carthaginem nauigando &c. Similiter enim D. Thom. ait; Aſtrologos etiam de arbitrariis verum prædicere (quoniam plerique ſenſum ſubditum ſtellis, potiùs quàm rationem liberam ſequuntur) doctè loquitur ſed nemo poteſt ſcire, quando ſequetur ſenſum homo, & quando rationem. Quòd ſi per impoſſibile dicatur ſciri: tunc neſcimus qua via, & modo, & qua actionis modificatione ex accidentibus innumerabilibus poſſibili, operabitur; & quis finis, quæ media: aliaſque circumſtantias, & voluntatis motiua, quæ mille variant modis, quod nos vix vno præconcipimus. Ad 2. partem argumenti dicimus, quòd ab effectibus per ſe benè argumẽtamur. Videmus enim humores augeri aucta Luna, dicimuſque cauſam eſſe lunæ blandum calorem humorum dilatatiuum. Et

Auguſt. repetit à ſideribus differentias corporum non fortunasſi & actus arbitrarios.

Quod mores ſint liberi.

D. Thomas cælo efficacias dat ad fortunas indiuiduorum pro cunctis actionibus, non autem pro actibus moralibus efficiendis niſi diſpoſitiuè.

De arbitrariis actibus prognoſticatur vera, vel caſu vel dæmone, vel prudẽtia, vel aliorum credulitate auctoribus.

Licet aliquando homo ſpõte ſequatur impulſum ſtellarum tamen aſtrologus neſcit quãdo ſequuturus eſt vel non eſt.

Ex effectibus phyſicis in aſtrol. argumentari, licet.

Et ſolem tempora anni facere: & caniculam turbare maria fluuios & Animalium ſpiritus, & humores, ab effectu diſcimus. At moralium, & ſupernaturalium, quæ per accidens fiunt, aut ſignantur à cælo, nulla eſt argumentatio verax Aſtrologorum.

In moralibus & ſupernaturalibus nequaquàm.

Ad 3. quod vocantur ſigna temporum, atque rerum reſpondet S. Thom. p. p. q. quod cauſę ſunt etiam ſigna ſuorum effectuum, & effectus cauſarum. At purum ſignum dicitur cum non cauſat, nec cauſatur, ſicut hyrundo veris, & ſonus ſacrificij; cęlum autem verè cauſat, vt probat D. Thom. & Auguſt. contra eos, qui ſignare tantùm volunt; idcircò Moſes ſtellas ponit in ſigna eorum, quę cauſant: ſupernaturalium verò ſolùm ſigna, vt Chriſtus docuit; de quibus in reſponſo ad 4. redibit ſermo.

Cęleſtia non ſunt pura ſigna phyſica ſed ſimul cauſæ.

Concluſio contra artes curioſas non ſcientificas.

Si ergò Aſtronomantia tam vana eſt circa prędictionem moralium, & ſupernaturalium, quę tamen aliquam habent cauſationẽ apparenter: igitur Geomantia, & Hydromantia, & Aëromãtia, Pyromantia, quæ ex meris ſignis procedunt non poſitis à Deo, neque à Natura, longè vaniores erunt.

Obiectio.

Artes curioſę exponuntur humano ludibrio etiamſi proteſtetur ſe nolle eis commiſceri.

Et cum aiunt, puncta non arbitrario motu numerata, ſed caſu iactari oportere in Geomantia, vt manus motio non à voluntate, ſed à cælo modificetur: & ſimiliter liquefactio ceræ in aqua figuras ſortiatur, quas cælum ordinat, aut Angelus: ſimiliter aëris nubes obſeruatæ, & motiones, colores, & ſtridores flammarum, cælo & Angelis committi, non hominis voluntati, ſic talorum, & alearum puncta figuræque; propterea non eſſe artes diabolicas ſed naturæ commiſſas, cauſiſque latentibus, profectò nugaciter loquuntur.

Nec athei poſſunt è cælo dare quidpiam ſcientificum

Reſp.

Cum enim ſigna ponuntur ab homine de non ſeriis interrogante, vel de illicitis, tunc cùm cęlũ agat phyſicè ſicut elemẽta, nec intelligat interrogãtis voluntatẽ, nec ſi intelligeret reſpondere teneretur, pręceptũ à Deo ad hoc habens nullum: nec Deus nobis ita intorrogare iuſſerit: conſequens eſt, vt intelligentia, ſignorum perita, reſpondeat, ipſaque regulet motiones manus, & figuras aëris, & flammæ, & cęre: & cum ſit diaboli officium fallere, noſque exercere, aut punire: qui hís artibus vacat, à Diabolo vel interpretatiuè, etiam ſi contrarium proteſtetur, quærit veritatem.

Nec prædeterminatores.

Quod ſiquis Atheus Angelos bonos, maloſque, Deumque ipſum negans, caſu reſponſa dari putet: tunc nec is poteſt diuinare, niſi caſu, raró, inaniter, & contra artem. Si verò quis dicat ex noſtris, vt ſolent, à Dei prædeterminatione æterna reſponſum expectari, is conſideret, Deum cauſas phyſicas, & morales nobis feciſſe, & iuxta poſitum ordinem nos incedere oportere. Nunquam autem docuit nos, à cauſis occultis, vel à cęlo, perquirendas eſſe veritates, ſed à ſolo Deo, vt dicit Iſa. 8. Ergo tentat Deum, qui aliter facit, & ſubiicit ſe illuſionibus, ſicut Medicus, qui herbas non exploratæ virtutis vulneri applicat. Profectò ſi hic liceret interrogare, iactus lapidis, & fabarum, & occurſus canis, & quarumcunque rerum poſſet pro ſigno poni: & à Deo nunquam fallente,

quouis poſito ſigno quidquid volumus præſciremus; quod cum non ſit, & falli nos ſæpiſſimè videamus: conſequens, vt iſtæ artes non minùs fallaces ſint, quàm diuinatio ex fabis, lapillis, verſibus Virgilij, pruritu aurium, & latratu canum, & motu ſoricum, & ſerpentium & ſtellionis, cui Iaponenſes propter hoc templum fecere. De Gedeonis omine, Ionathæ, non eſt argumentum ſtabile: ij. enim nutu Dei quæſierunt, ſicut Ioſue faciens ſortes; vel ſi peccauerunt venialiter, aut mortaliter: multò minùs. Nam & Saul quærens à mortuis reſponſum, quod Diaboli dant, reſponſum habet à Deo; & oracula Dæmonum Dei iuſſu, veracia fiunt, & Ezech. 14. promittit Deus ruinam, & mendacium etiam iis, qui à veris prophetis ſordido animo exquirunt reſponſa. Quapropter vaniſſima coniectura eſt ex his ad omnes illicitas, & nugatorias prædictiones per ſigna non data diuinitus, nec naturaliter.

Sortes diuinatoriæ cur damnantur non autem diuiſoriæ & conſultoriæ.

De ſortibus autem idem eſt, cum ſint diuinatoriç, cum autem diuiſoriç, & conſultoriæ, nequaquam; ſiquidem vel in bonum, vel in malum quęrentis cadat ſors miniſtrata ab Angelo, ſiuè bono, ſiuè malo; non ſequitur ex hoc damnum conſcientię, nec pactum tacitum cum Diabolo; ſic etiam talorum iactus, & alearum ludus dat pecunias vni, & aufert alteri ex præſcripto Dei æterno, abſque fœdere cum dæmonibus. Nec pati, aut lucrari à Dæmone, exequente Dei prouidentiam, eſt malum: alioquin & Iob malus, & Moſes malus; ſed ex pacto tacito, aut expreſſo quippiam tentare, vt dictum eſt.

Cur peccant chiromantiæ dediti.

Nec Chiromantię & Metapoſcopię dediti ſomniorúmque interpretationibus, quales Tricaſius, Coruus, Geſnerus, Cardanus, Artimedorus, propterea, excuſantur, quod ſigna obſeruant poſita à Deo, & natura, vt aiunt. Sic enim non peccarent: ſed peccant, quoniam ſigna illa extendunt per aſtrologiam ad effectus quorum non ſunt ſigna. Quis enim lineas frontis, & monticulos manus ſeptem planetis, autore Deo, vel natura dedicauit? Quis docuit ex planetis diuinationes eas componere Habent quidem ſignificationem phyſicam roboris, debilitatis temperaturę, & paſſionum animę: ex quibus per accidens ſequitur fortunatio, & infortunia: non autem puro de futuris euentibus, & actibus, niſi Deus nos doceat, qui nihil fruſtra facit, ergo nec has lineas; puderet enim me puncta, & caracteres nulli vſui ſeruientes hoc in ſcripto ponere; ergo Deus ſignificat aliquid, cum lineas, neruoſque facit; Diabolus enim opera naturę non ingreditur; ſed peccant diuinaculi extendendo ſignificationem extra limites.

Item aliquando Medici & ſomniatores.

Similiter Medici ex ſomniis prognoſtica rectè faciunt, de humoribus, & natura morbi: lęta enim ſanguinem, & vires bonas nunciant, triſtia choleram, & bilem atram, & mala quę ex his. Aquarum viſio pituitam, &c. At cum extendunt, ſomnia ad morales euentus, contingit falli: poſſunt enim à Deo, ab Angelo, & à Diabolo phantaſma-

ta

ta configurari ad certas viſiones futurorum: quod nobis ignotum; & ideo quamuis Ioſeph, Nabucod. & Pharao ſomniauerunt Prophetice, non eſt vulgo licentia concedenda. Idem enim Moſes, qui hæc narrat, dicit poſteà: *Non obſeruabitis ſomnia.* Gloſſa ait, *vana, & ſuperſtitioſa:* non autem naturalia, & à Deo immiſſa: quæ non nouit, niſi qui donum diſcretionis ſpirituum à Deo habet; cæteri ſileant. Quòd ſi totum genus humanum diuinationi ſtudet: haud propterea vera omnis, niſi phyſica, & quæ à Deo. Totum quoque genus humanum libidinosè peccat, loquitur imprudenter & omnis homo mendax; haud propterea bonum eſt mendacium, & imprudentia. In his quæ ſecundùm naturam, non quæ contra naturam animalem, vel rationalem, valet à Toto ad partes argumentatio rationalis. Signum iridis datum ab Autore naturæ pro ſerenitate, nec dum ad ſuperſtitiones extenſum eſt. Ideo nulla prohibitio, vt in chiromantia. At ex maculis albis, nigriſque vngues inter innaſcentibus, nequaquam licet cum Cardano, nobis bonos, maloſque euentus prædicere moraliter ſecundùm ſignificationem digitis ſingulis curiosè attributam; licèt enim Diabolus non ingrediatur naturæ opus in conſtituendo, has tamen maculas facere poteſt, puta, humores ibi alterando, cum enim nigra naſcitur macula ſentitur inciſio quædam in vngularum intimo; propterea dubito, ne ſic etiam Dæmon fallat. Hoc præterea notandum, quòd non ſolum de ſomniis, ſed etiam de quacunque re poteſt homo cifram facere: & accidet illi diuinatio congruens. Græcis enim pruritus dextri oculi, bonum; ſiniſtri malum portendebat: Latinis è contra. Artemidorus videre aurũ reputabat bonũ: pecuniã æream malũ. Sed ſiquis è cõtrario ſtatuat ſibi, quod auri ſomniũ index mali ſit, ita veniet; ſimiliter de ominibus, & Auguriis quacũque in re ſignatis ad libitum, accidit. Ex quo illicò inferre licet, quòd hoc ſtatutũ ſit quædam cifra cum Anima Mundi reſpondente vel cum Angelis, vel cum Deo; ſed cum ad mala Deus, & nugacia non concurrat noſtræ voluntatis ad libitum, nec Anima Mundi ſit, niſi Magnus Angelus aliorum dux, aſſiſtens, malis boniſque impetans: nec ſi ſit, nugatoriis ad noſtrum libitum immiſceatur: conſequens eſt, vt cifra hæc ſit ad Angelos bonos, & malos, & valdè periculoſa, cum verax inuenitur: allicit enim ad maiora, donec ruamus, vt & Auguſt. aduertit. Non ergo diuinationes iſtæ natura conſtãt, ſed vana curioſitate, ludibrioque Ad 3. reſpõdens S. Thomas, Multa, ait, prohibẽtur, quia falſa, multa quia periculoſa. At S. Põtifex vtraque de cauſa prohibet prognoſtica de vita, & morte Pontificũ & de ſtatu Eccleſiæ, nõ ſui gratia atq; ſuorũ, ſed Reip. Nemo enim ignorat, quot turbationes anno præterito ex vaniloquio Aſtrologorum, & dicteriis ſuperſtitioſorum prognoſticantium de vita Pontificis, & de ſtatu Eccleſiæ, parabantur; & quot animi erecti, depreſſi, & quot noua molien-

Arg. à toto genere humano in cauſis etiam naturalibus non valet ad dogma morale firuandum ſed cauendũ.

Ciphra artium curioſarum non conſtat natura ſed arte fallaci quando ab intelligẽte cauſâ expectatur euentus & Reſponſio Ergo &c.

Artes diuinationis ſophiſticæ non modo prohibẽtur quia falſæ ſed etiam quia periculoſæ.

tes, & meditantes & quod principes ſacri Romam adiuere propter hoc & quomodo proceres malè affecti ſolent, falſis etiam propheтiis vtentes, animos vulgi mouere, & ſeditiones, & bella excitare, & ſchiſmata. Aſtrologiſmo vſus Arbactes, & Belochus, Regnum Sardanapalo abſtulerunt. Exempla alia & quid Emilianus & Agatocles, & Druſus eclipſis occaſione fecerunt taceo. Punitur ſanè magis in politica id, quod magis Reip. nocet, ſicut venditur pluris equus, quàm ſeruus homo: vt D. Thom. & Ariſt. notarunt, non qui plus peccat regulariter, vt Monetarum Falſator, pluſquàm latro, & homicida, lex enim politica non conſcientias, ſed Reip. damna inſpectat. Deus autem plus puniet ingratum, & auarum, & fornicatorem, & inuidum, forſan, quàm monetarium. Non ergò ſibi, & familiæ conſuluit D. Papa, cum ſit tutus iam, fallacibus prædictionibus Aſtronomantiæ euaneſcentibus, & directionum tempore elapſo; ſed communi bono, quod ex fallaci opinione de futurorum Pontificum morte, & ſuorum mutatione, perditum it, vacillantibus Senatus, & Principum animis, noua quæ aggredi cogitantibus. Hoc tempore Rex Suecie Thyconis Aſtrologiſmo deceptus putauit ſe Religionem & imperium mutaturum, Aggreſſus fecit: at corruit ante quā perficeret: & tamen ex cometa deceptio minor. Item in Symbol. Ricar. ponitur Eccleſiæ totius mutatio in anno 32. ex diuinaculis & euanuit præd. ſunt ergo pernicioſæ ad concitandum Reges & populos.

Reſp. magis punit eos qui magis obſũt bono publico Deus eos qui magis peccant ſimpliciter in Dei legem æternã.

Stella in Chriſti natiuitate non fuit naturalis ſicuti nec conceptio, nec natiuitas, ſed diuina ex virtute & Angel. miniſterio.

Ad 4. Natiuitas, & conceptio Chriſti fuit ſupernaturalis, & ſtellæ non cauſauerunt in eis, ſed miniſtrarunt & ſignificauerunt: nec fuit ſtella ordinaria, ſed nouiter facta; & ante bis mille annos vaticinio Balami prædicta. Num. 24. vt D. Hier. Greg. Ambr. & Orig. adnotauerunt; Nec vnus de Cometis, Cæli motum ſectantibus, quemadmodum fuit noua ſtella ſub Thycone anno 1572. quæ menſibus 14. fulſit in eodem aſteriſmo Caſſiopeæ perſeuerans: Et quæ anno 1603. in Cigno; & quæ ſub Hipparcho annis 120. ante Chriſti aduẽtũ. Nec quales noſtro tẽpore anno 1608. in leone, & 1618. ex coruo per craterem, & hydrã vtque ad feram extenſa & altera mox ad lacem libræ borealẽ ſed qualis vrbi Ieruſalẽ effigiẽ enſis gerẽ excidiũ Iudæorũ portendens fixus immotuſque Angelorum miniſterio ſub Tito, teſte Ioſepho, apparuit. Sic ſtella Chriſti cæteris fulgẽtior, vt S. Leo inquit, prope terrã motu quodam rationali ferebatur ex coro in affricum, & cum in Ieruſalem adduxiſſet Magos diſparuit; & cum in Betlehem iterũ erga orientem iter arripiunt, cœpit apparere, ferrique, retrorſum donec veniret ſupra vbi erat puer: quoniam à rationali Angelo, vt Chryſoſt. aduertit, portabatur, quemadmodũ columna ignis ad viam populo Dei monſtrandam ſub Moyſe præibat dum ambularent & ſtabat dum quieſcerent & hoc poterat Fauſto, Manichæo ſuadere, quod Matth. non loquitur, vt Aſtronomantus ſed vt ſpiritus Dei ſcriba: ad cuius nutũ ſtellæ, & omnia famulantur.

Nec ex hoc cõfirmat Aſtrologiã, ſed Gẽtiles Aſtris deditos ipſorum met illecebris traxit: & cõuicit Autorem Aſtrorũ eſſe qui naſcebatur ſub nõ aſtro ſolito, vt S. Leo admonet ſimiliter & in morte Chr. ſol, & luna obſcurãtur preter naturã, vt Dionyſ. & Apollophanes, & Phlegon notauerunt. Propterea non negem extraordinarias fieri appariciones in cælo Dei nutu; vt in morte S. Thomæ cometes; & alij, quos Beda narrat in Magnis temporum articulis, indices nouitatum. Sed ex hoc non eſt trahendum argumentum pro ſtellarum præſidentia ad cunctorum hominum & beſtiarum, & plantarum fortunas, & mores: ſed ſolùm ad temperaturas mixtorum, & alterationes elementorũ; quorũ gratia conceditur Medicis temperamẽtũ conſiderantibus, non autem Genetliacis fortunam, & mores, & vitam, & mortem, quæ in manu Dei, vt ſacræ literæ nos docent. Et quamuis licet de infirmitatibus pronoſticari: non tamen de morte, quam contingit multipliciter tardari poſt, & accelerari ante tempus ab Aſtrologis ſtatutum vt ſemper maximè autem hodierno tempore experientia teſtatur. Teſtatur etiã idẽ Aſtrologorũ diſſidiũ. Aliter enim Caldæi, & Ægyptij, & Arabæ, & Scythæ, & Tartari, & Græci, & Latini ſtatuunt Aphetas; aliter loca Aphetica; aliter & directiones Imo & vnum vitæ non omnes Apheta m ponunt eundem, nec alium: ſed Dominis temporum, & genituræ & ſucceſſionibus variis: nec quidquam cert eſt inter eos. Nec dum de his, qui diuerſis ſub Aphetis geniti moriũtur pariter in naufragio aut bello, aut peſte ſufficientẽ dedere rationem. Et quæ de Aſclaretione Aſtrologo Domitiani, & Traſillo Neronis & altero Tiberii, affirmatur in ſui ipſorum defenſionem, diabolicis technis tribui veriùs poſſunt mendaciſque hominum: Etenim quæ conſtanter omnes Europæj ferè Genetliaci de S. Pontifice ẽnunciauerunt vno ore propter directiones mortiferas & progreſſus, & alia adminicula, me ſemper contradicente, quippe qui & artis vanitatem prænoueram & eos in conſulẽdis cauſis omnibus ineptos videbã. Huius enim artis qui plus ſcit, minus credit; & qui minus plus. Nos certos facere poſsũt de fabuloſis illorũ hiſtoriis: Propterea rectè Sixtus V. adducit Chriſti teſtimoniũ; non eſſe noſtrum noſſe tempora, vel momenta: 1. mutationum, & mortis, Macrocoſmi, & Microcoſmi. Non enim vigilaremus in bonis operibus niſi cum ſcimus inſtare horam; & in ſecuritate poſiti nil appetitorum facinorũ non aggrederemur, & conſcientiæ ergo & Reip. Deus proſpexit, eiuſque vicarius cum de mortis tempore pronoſticum abſtulerunt. Non ergo Magi prognoſticũ de Chriſti natiuitate fecerunt, ſed ſtellam promiſſam obſeruarũt, & quod ante aduentũ Chriſti cõcedebatur ait Tertul. & Aug. poſt non conceditur veraciora eductis, & Deum verum conſulturis ex 8. Iſaiæ. Nec opuſculum illud eſt B. Alb. Magni, vt pluraſis, & alij ante me notauerunt. Ciccus autem, Cardanus, Albumas, Aliacenſis, ſibi inni-

Moſes & Math. Gentiles & Aſtrologos conuincunt ad fidẽ Dei per Aſtrologiſmũ ſuper naturæ ordinem vt intelligerent Nationes legem Moſis & Chriſti eſſe ab autore Aſtrorũ: ſi autẽ fuiſſet ſtella naturalis vtique ſtellas regere homines & non ſtellarũ autorem ſuſpicati potuiſſent. Quod magorum oratio confirmat; dum autorem naturæ venerari oſtenſum à ſtellis non datum à ſtellis.

Quid de his, quorũ prognoſtica comprobauit euentus.

Omnes Aſtrologi Hiſpani, Galli, Romani & Neapolitani anno 1630. mortem pontificis affirmabãt. Et Autor ſolus verbis & ſcriptis contradicebat. Cuius contradictionis teſtes fũt Domini Colun.. D. Cera Præfectus Cub. p. & comes C. V. & tota Roma.

cem contrariant in Horoſcopo, & iudicio Geneſis Chriſti; & futiliter argumentantur de eius diuinitate, lege, & morte: Nec enim vulgaris hominis excedit ſtatum ab ipſis delineata figura: & tunc temporis alij nati ſunt ſub eodem trigono, & polo, & capite Arietis ſtellati & non ſtellati Cardine, ſub Sole Apheta, qui nõ fuit in Chriſti Geneſi, ſed ſub terrâ, nec minimum quidpiam ſimilitudinis cum Chriſto habuerunt, licet cælum probos multos tunc promitteret phyſicè tantùm & occultè: & multis meliora portenderet quàm Chriſto.

Abſtulit Sixtus V. coniecturas Aſtrologicas conceſſas in Sap. 8. & Conc. Tr. & à Scholaſticis, non falſitatibus modò, ſed periculis proſpiciens, vt princeps.

Nec conceſſas in lib. Sap. 8. & in Conc. Trid. negat, ſed periculis prouidet.

Ad 5. Reuerà Sixtus V. omnes diuinatores, qui de futuris contingẽtibus fortuitiſque caſibus, aut actionibus ex humana voluntate pendentibus, aliquid euenturum affirmare audent, etiam ſi id non ſe certò affirmare aſſerant, aut proteſtẽtur, damnat: Conceſſum quidem à ſcholaſticis, & à Canone. Trid. non damnatum: Quoniam Sixtus non modò falſitatem tanquam Theologus doctus, ſed periculum, quod ſuboritur tanquam Princeps prudens, conſiderauit. Dicẽtes enim Aſtrologi ſe coniecturaliter loqui, palliant certitudinem, quam putant ſe habere. Vel. in mentibus credulorum poſſunt imprimere. Non enim falsã modò (aiunt S. Th. & Caiet de ſomnijs loquentes) vetantur ſed etiam periculoſa vt geſtare gladios ſicut Archibuciettos nec damnat S. Pontifex quæ dicunt Theolog & quod
„ ſap. 8. dicitur de ſcientiis etiam acquiſitis. Et ſi multitudinẽ ſcientiæ
„ deſiderat quis, ſcit præterita, & de futuris æſtimat; ſcit verſutias ſer-
„ monum, & diſſolutiones argumentorum, ſigna, & monſtra ſcit an-
„ tequam fiant, & euentus temporum, & ſæculorum &c. Nec quæ
„ dicit S. Thom: Non enim coniectura de futuris, ſeu exiſtimatio vetatur. Nec præſcientia aſtronomica eclipſium, & portentorum, & ſæculorum. Nec negat S. Pontifex, quod inclinamur ad operandum, & eligendum à cælo: cum enim æſtuat eligimus vmbras: cum pluit tectum: cum vernat venerem homo, & plantæ, & animalia appetunt: At particulares inclinationes, vel ignoramus, vel cum mouentur non ſectamur. Etenim & nautæ contra procellas nauigant. Fortunantur etiam à cælo diſpoſitiuè in moralibus homines, vt dicit S. Thom. ſed cùm diſponimur ex paſſionibus Phyſicis ad morales electiones, reluctari ſæpè ſolemus: vt qui viſu formoſæ Virginis perculſus ad venerem, abſtinet: multò magis, ſi caloris cæleſtis pruritu. At Aſtrologus hæc minutiſſima ſcire non poteſt, ait S. Auguſt. & tamen ſcire profitetur. Etenim etſi naturales diſpoſitiones nouit, quas tamen meliùs nouit Medicus; non tamen extemporales, & repentinas vtriſque occultas. Nec futuras contingenter occaſiones, nec res: cum ſint innumerabilia accidentia, quorum non poteſt eſſe præuiſio, nec ars, nec ſcientia, vt Ariſt. in 2. Phyſ. in 1. Poſt. & 6. Met. & Stoici, & Platonici, & Theologi omnes aſſeuerant experientiâ duce, niſi poſt factum eſſe. Verè etiam

Bene ſcripſit S. Th. quod aliqui ſunt à cælo bene nati, & malè, vnde fortuna: & infortunia ſed tamen horum ſcientia in ſpeciali haberi non poteſt: quoniam pendet ex tota fatali ſerie cauſarum neceſſariarum, contingẽtium, liberarum, ſeruilium, & Fati Auctore. q. 21.

ſcripſit D. Thom. quod in arbitrariis aliquando diuinant Aſtrologi: propter hoc, quod homines potiùs ſenſum ſtellis ſubditum, quàm rationem liberam ſequantur. At hoc rarò, & quodam caſu: diuinant ſolùm motiones primas, primoſque animi impetus ſenſuales; at non deliberationes, quæ innumerabilibus variantur modis; vt patet, quando æſtuat, aut pluit. Tunc quidem omnes Meſſores in campo vno metentes mouentur ad aliquid appetendum, vel agendum; & tamen diuerſificantur mille modis alij enim mouent caput; alij crura; alij manus; alij ſub arbores; alij ſub tectum; alij cantant; alij iraſcuntur; alij cadunt in foſſam; alij currunt &c. alia, & eadem aliter. Similiter in Naufragio diuerſarum ſortium homines eadem mors & hora rapit; & aliter animo & corpore patiuntur. Quapropter diuinationem etiam conjecturalem, & quia falſiſſima, & quia periculoſiſſima præſertim cùm homo Decretis Aſtrologicis operationes ſuas adaptat, ſæpiſſimè decipiendus, experientiâ teſte; prudenter Pontifices, præſertim ingeniis vulgaribus inhibuerunt.

Euentuum per accid. nulla datur ſcientia.

Quomodo Aſtrologi ſecundùm D. Thomam arbitrarios Euentus aliquando prædicunt.

Concluſio pro Bullâ contrà diuinationem coniecturalē

Ad 6. ſunt exclamationes impiiſſimæ ignorantiæ. Poſſumus enim & cœlum ſpectare, & Phyſicas efficientias dicere, iuxta Pſal. 8. *Videbo cœlos tuos opera digitorum tuorum, Lunam & Stellas, quæ tu fundaſti.* Sunt enim *in ſigna & tempora*, Geneſ. 1. quorum ſunt cauſæ, ſicut in Medicinâ, Nauigatoriâ, & Agricultura.

Mentiuntur etiam qui dicunt ex ignorantia adulatoria, per hanc Bullã nos non poſſe ampliùs Aſtrologos & Aſtrologiſmata reprobare: Nec Ariolorum, Necromantorum, Aruſpicum, Sortilegorum, Geomantorum &c. neque dicta eorum recitare, ac confutare. Lex valet quantùm eius ratio, ait S. Thom. Ratio autem dictorum ex cauſis dicendi, ait Hilar. Cauſæ dicendi in Lege ex proœmio Legis debet ſumi, ait Plato. Cùm ergo in proœmio Bullæ rationes aſſignẽtur, vt tollantur Prognoſtica ſuperſtitioſa, & pernicioſa Reipub. & priuatæ; non autem Diſputatio contrà Aſtrologos, & Aſtrologis addictos: ſed potiùs id mandetur; vt fiat. Quos enim ipſe S. Papa, & omnes patres confutant nominatim, vtique & nobis, vt confutemus, eſt lex. Sed non vult fieri Prognoſticum, aut aliam prædictionem ſuperſtitioſam de Statu Pontificis, & Eccleſiæ, poſteàque improbando, dicere, *ſed non credo*, ad eludendam Bullam: ſicut quidam faciunt, proponentes Prognoſticum ſecũdum Artem hanc, aut aliàm diuinationem: ac deinde improbant illud voce, quod mente tenent, aut alijs tenendum inſinuant. Licet ergo Dogma Artem, poſitionem, & Concluſiones Prognoſticorum etiam ex eorum dictis arguere, non tamen prognoſticari, nec prognoſtica aliorum dicere, & ſeruare ſub pretextu, quia non credimus; aut ſub proteſtatione, quià execramur; ſicut licet Arrianos Lutheranos, & Sophiſtas confutare: imò hoc præceptum eſt in Conc. Later. vt Philoſophorum Dogmata Fidei contraria confutemus, & purgemus per S. Theolo-

Bulla vetat Prognoſtica facere: nõ autem facta reprobare: & Aſtrologos & Gentiles ex ipſorum principiis reuincere: & noſtra Dogmata ipſorum teſtimonio & argumento ad hominem comprobare.

Cum Pontifex vetat nec improbat prognoſtica fieri, ac recitari: Negat fieri doloſè ſub prætextu, quod non danda fides, nõ autem impugnari & improbari progno-

ſtica & Artes omnes diuinatorias: nec argumenta ad hominem; vt vult nihil prohibere P. M. cum de decore Bullæ.

giam, & Canones. Hanc eſſe S. Papæ intentionem, liquet ex verbis Bullæ Vrbani VIII. *Inſuper omnibus &c. Mathematicis, Ariolis Aruſpicibus, Vaticinatoribus &c. qui iudicia, Prognoſtica, aut quaſcunque prædictiones &c. ſuper præmiſſis; etiamſi non certò affirmare proteſtentur, fecerint, aut ab aliis facta retinuerint &c. aut de iis quouis modo, & ſcripto, vel verbis tractauerint &c. nedum excommunicationis &c. pœnam infligemus &c.* Non autem vetat nobis nominare, & per ſcientias confutare Aſtrologiſmata, Sortilegia, Geomantica, Decreta &c. huiuſmodi. Imò vult, & facit, & iubet facere, S. Concilij Decretis omninò concors: Scioli autem, & quibus hæc diſplicet medela, torquent ad extremum vitioſum oculatiſſimi Pontificis verba,

Bulla non tollit locum Theologicum & Philoſophicum: quo Goliā ſuo gladio iugulamus, vt putant imperiti, & & obloquũtur maledici impij. Sed tollit velamen impietatis, & fugam pœnæ Aſtrologis facientibus Prognoſtica, ac per hoc mox dicentibus, ſe illis non credere.

Ad 7. Manet ergo firmus etiam locus Theologicus. Neque enim vetamur à Domino Papa, ſed à Fauſto Manichæo, poſitiones, & Prognoſtica Aduerſariorum ex ipſorum dictis confutare; ſicut ex Dictis Lutheri & Mahometis, & Ariſtotelis, Lutherum, Mahometem, & Ariſtotelem reprobamus. Ait enim Princeps Apoſtolorum. *Parati ſumus reddere rationem de eâ, quæ eſt in nobis, Fide* &c. Et Paul Tit. 1. Doctorem vult, *qui poſſit exhortari in doctrinâ ſanâ & eos qui contradicunt, arguere*, ſeu reuincere; vt legit Hierony. At nullus fortior locus ad conuincendum eo, qui ex dictis Aduerſariorum captatur; vt probat Ariſtot. 1. Poſt. Et in Elenc. & Plato, in cunctis ſuis Dialogis præcipit & facit. Similiter D. Thom. 1. contrà gentes; ſiquidem & Apoſtol. idem facit, ex dictis Arati, Callimachi, & Epimenidis, Gentilium, contrà Gentiles, & contra Hebræos ex dictis Hebræorum, & Moyſes ex dictis Balaam, Arioli omnes Ariolos, & Pſeudoprophetas reuincit. Item Aug. Baſil. Cyril. Arnob. Lact. Nyſſ. Euſeb. Iuſt. Tertul. Orig. Clem. Alex. omneſque P. P. ex recitatis inimicorum dictis, inimicos. Sic & Moſes & Mattheus Gentiles conuincunt in ſcientiâ ipſorum & ex dictis Balaam, & Magorum. Propterea non eſt arbitrandum cum ſciolis, quòd hunc mirificum locum & fortiſſimum Nobis prudentiſſimus Vrb VIII. ſuſtulerit, ſed tantùm eluſionibus Bullæ obuiauerit. Non ergo ligauit nobis manus: ſed falſitates, & inſidias nebulonum hac cautela præcludit.

Num. 24.

Ad 8. ergo nec oportet delere quæ ſcripſerunt P. P. atque Scholaſtici & Sixtus Sen. lib. 6. adnot. 10. contrà Aſtrologos, eorum dicta & Schemata plus adducendo, & lib. 2. in verbo *Ieſu Chriſti Magia &c.* Nec quæ Picus in 12. Libris citatis ipſorum verbis pugnat. Matthæi ergo, & Moyſis, & Sanctorum allegantium verba inimicorum Fidei, ſtant. Ac ſolum non licet facere, nec facta ab aliis recitare Prognoſtica ſub ratione prognoſtici; quæ fiunt de D. Papa, & de Statu Eccleſiæ. De his enim loquitur Bulla: & propter hæc promulgatur. Cætera dum confutare iubemur, vbi neceſſitas Diſputationis affuerit.

Itaque contrà ſciolos falsò interpretantes Bullam contra Moſen & Mat. & P. P. & Scholaſticos, aperitur verus Bullæ ſenſus.

At prognoſtica ſecundùm Artem diſſerendi afferre & confutare, ne noſtrum ſilentium, aut inſcitia dictorum ſuorum, & artis, ſuſpicionem, & Argumentũ faciat ipſis hoſtibus nos eſſe victos. Etenim iactare ſolent hæretici, & Philoſophaſtri, nos neſcire artes quibus nos impugnant, & timore perculſos non reſpondere. Sic Lutherus apud Roffenſem exclamat. *Veniat Papa, & vniuerſum chaos Thomiſtarum ad ſoluendam hanc ratiunculam.* Et Iuliani Cyrillus iactantias ſimiles ex eiuſdem verbis retundit; & Aug. Pelagianorum, & D. Thom. Auerroiſtarũ, & hæreticorum &c. Et veteres hoc idem factitarunt P. P. & faciunt noui: quod nimirùm S. Pontifex & vult, & iubet. Imò & quæ dixerunt Diaboli & Ariolorum dicta pro Chriſto allegauit Moyſes, & Iuſt. & Chryſoſt. & Niceph. & Lact. & Aug. qui dicta Hidaſpis, & Sybillarum, quas putat Dæmone afflatas (vel dubitanter) imò Oracula Apollinis, & Daphnidis adducunt in teſtimonium veritatis: quæ vndique etiam ab hoſtibus habet confirmationem. Sic Diony Carth. ex dictis Mahomettis probat contrà Mahomettem Chriſtum eſſe verbum Dei; & nos ipſorum veſtigia ſequentes, idem fecimus paſſim, non aliud, in ATHEISMO TRIVMPHATO, recitando & improbando neceſſitate diſputationis; non vanitate prognoſticationis. Nemo ergo anſam irridendi vllam hinc capiet, vbi anſam eludendi dumtaxat doctiſſimus & prudentiſſimus Pontifex detruncat.

Licet etiam verba Diabolorum pro Fidei confirmatione, & hoſtium confutatione adducere nedum hæreticorũ & Aſtrologorum.

Cætera pertinentia ad examen Aſtrologiæ, & aliarum artium in Metap. videbis, & quoniam ſidera agunt motu, lumine, aſpectu: & Aug. addit afflatum, & D. Thom. aptitudinem & fortunationem, conformiter ad iſtas Bullas, quamuis imperitis non ſapiat, luculenter & ex toto quod hic ex parte, aperitur.

LAVS DEO.

AD DOCTOREM GENTIVM THOMÆ CAMPANELLÆ

Stylenſ. ord. Præd.

DE GENTILISMO NON RETINENDO,

Quæſtio vnica.

Art. 1. *Vtrum liceat nouam poſt Gentiles cudere Philoſophiam.*

2. *Vtrum liceat Ariſtoteli contradicere.*

3. *Vtrum liceat iurare in verba Magiſtri.*

PARISIIS,

Apud TVSSANVM DV BRAY via Iacobæa, ſub Spicis maturis.

M. DC. XXXVI.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

Imprimatur ſi videbitur Reuerendiſsimo M. S. A. P.
A. Epiſcopus Vmb. Viceſgerens.

QVæſtionem inſcriptam de Philoſophia Gentium non retinenda ab adm. R. P. M. Thoma Campanella ord. Præd. compoſitam, mandante Reuerend. Mag. S. A. Palatij attentè legi, nihilque inueni quod orthodoxæ Fidei aut bonis moribus refragetur: quinimo pro puritate S. Doctrinæ & pro gratia perficiente ingenia Chriſtiana, fœliciter pugnat: & vſum legendi, acceptandi, refutandi & ſecernendi Philoſophos gentiles citra errorem iuxta SS. Patrum documenta, oſtendit: quapropter digniſſimam conſeo vt in lucem edatur. Datum Romæ in Collegio ſancti Bonauenturæ, die 20. Febr. 1631.

Ita eſt ego F. FRANCISCVS ANTONIVS *à S. Seuer.*
Collegij S. *Bonauenturæ Regens & Rector.*

Approbatio Sorbonica.

LIbros de Prædeſtinatione, Electione, & Auxiliis diuinæ gratiæ, & de Gentiliſmo non retinendo, ab eximio Magiſtro noſtro Fratre Thoma Campanella ordinis Fratrum Prædicatorum S. Theologiæ Doctore elaboratos, Nos infra ſcripti in Facultate Pariſienſi S. Theologiæ Doctores accuratè perlegimus, dignoſque cenſuimus, qui non ſolum prælo ſubiiciantur, ſed etiam omnium ſtudioſorum manibus aſſiduè terantur, doctrinæ ſanæ Fidei, ac bonorum Morum per Dei gratiam plurimum profuturi. Ita cenſuimus die 21. Iulij anno 1635. Pariſiis in Collegio S. Iacobi.

Frater IVLIANVS IOVBERT.

F. ANTONIVS MALLET.

Licentia Approbatioque Vicar. Gen. Pariſ. ord. Præd.

NOs Fr. Iulianus Ioubert Doctor in Facultate Pariſienſi, Vicarius Congr. Gallic. Ord. Præd. noſtri authoritate Officij tenore præſentium P. magiſtro Thomæ Campanellæ, Pariſiis ſub protectione Regis Chriſtianiſſimi cõmorãti, à Reuerend. N. magiſtro Generali omnibus Prouincialibus ac Prioribus commendato, facultatem concedimus imprimendi & edendi libros, inuictiſſimo Regi noſtro ad patrocinium Fidei Catholicæ dedicatos, Regioque Diplomate ac Priuilegio munitos, videlicèt contra Atheiſtas Librum vnum Romæ impreſſum, & nunc denuò correctũ, vnà cum defenſione Bullarum ſummorum Pontificum cõtra Iudiciarios: Item de Gentiliſmo non retinendo q. 1. Item de Prædeſtinatione, Reprobatione, & auxiliis d. g. Centonem Thomiſticum contra Hæreticos, & perperam de S. Thoma ſentientes. Quos Libros approbatos partim Romæ à magiſtro S. P. & à noſtra Religione, & à tribus Regentibus Studiorum publicorum, partim Lutetiæ à Doctoribus Regiæ Academiæ Sorbonicæ (cuius iudicio ſolenniter in cœtu omnium, omnium applauſu, & Dominorum Moderatorum Elogio exceptus prædictus Pater magiſter Campanella ingentem erga S. Eccleſiam Cath. Romanam, Fidémque Orthodoxam, zelum obedientiámque oſtendens ſubmiſit) partim à Patribus Magiſtris noſtri Ordinis, à quibus examinari humiliter petiuit: Nos requiſiti, quò ex florentiſsimo Collegiõ noſtro S. Iacobi roborentur, pariter commendamus, vtque imprimantur & publicentur, quantum poſſumus de more licentiam impartimur. Dat. Lutetiæ in Conuentu ſancti Iacobi Ord. Præd. die 8. Decembris 1635.

Fr. IVLIANVS IOVBERT *humilis Vicarius Congregationis Gallicanæ Ord. Præd. manu propria.*

Extraict du Priuilege du Roy.

PAr grace & priuilege du Roy, il eſt permis à Touſſainct du Bray, Marchand iuré Libraire à Paris, d'imprimer ou faire imprimer quatre liures en latin, intitulez le premier, *De Prædeſtinatione, Electione, Reprobatione, & de Auxiliis diuinæ gratiæ* : Le ſecond, *De Gentiliſmo non retinendo* : Le troiſieſme, *Atheiſmus triumphatus* : & le quatrieſme, *Diſputatio an Bullæ SS. Pontificũ Sixti V. & Vrbani VIII. contra Iudiciarios calumniam in aliquo patiantur*, compoſez par F. Thomas Campanella *Stylenſis, ordinis Fratrum Prædicatorum.* Et defenſes ſont faictes à tous Libraires, Imprimeurs & autres de ce Royaume de les faire imprimer, contrefaire ny alterer, ny en ſouſtraire aucune choſe, ſans le conſentement dudit du Bray. Et ce pendant le temps & terme de vingt ans entiers & accomplis, à peine aux contreuenans de trois mille liures d'amende, confiſcation des liures contrefaits, & de tous dommages & intereſts, ainſi que plus amplement eſt contenu eſdites lettres de priuilege. Donné à Paris, le 21. iour de Nouembre 1635.

Par le ROY en ſon Conſeil.

Signé RENOVARD.

Errata ſic corrigito.

PAg. 10. verſ. 10. alienigenas, vt Origenes l. alienigenas .i. ſcientias Gentiles, vt Orig. Ead. pag. verſ. 26 autem ipſum Mundum l. autem .i. Mundum. pag. 14. verſ. 4 ac Fidei. l. Fidei. pag 16. ver. 6. politica l. poetica. pag. 16. verſ. 24. lect. 1. l 5. pag. 16 ver. 29. textu 5. l. textu 51. pag. 19. ver. 21. aliquot l. aliquo. pag. 21. verſ. 31. Philoſophia l. ex Philoſophia. p. 24 ver. 29. ſubtilibus l. futilibus pag. 31. ver. 10. correſpondentia abiiciendus l. correſpondentia, vt negat Ariſtoteles, abiiciendus. pag 15. verſ. 34 quæſt. 11. l. quæſt 1 ibid. verſ. 36 propriis ed l. propriis eſt. ſed p. 6. verſ. 5. fumo aliæque l. fumo verti, aliæque.

DE
GENTILIVM
PHILOSOPHIA,
PRÆSERTIM
Peripatetica, non retinendâ.

VTRVM EXPEDIAT PHILOSOPHO Chriſtiano alteram poſt Gentiles cudere Philoſophiam, & vndenam.

QVÆST. I. Art. 1.

Negatiua videtur verior.

PRimò, quoniam I. Chriſtus tradidit nobis 1.
Theologiam, & benè viuendi rationem, ad
vitam æternam dirigentem, & quæ huma-
nam excedit facultatem; cætera verò na-
turali ratione inueſtiganda relinquit. Ergo
ſuperfluum ſuperaddere.

Secundò videmur effugere naturales ſemitas, tanquam re- 2.
pugnantes noſtræ Theologiæ, ſicut Mahometani; idcirco
melius eſt, vt per ipſas ad ſacram doctrinam perueniamus.

Tertiò vnuſquiſque magis afficitur ad fidem eorum, quæ 3.

non nouit, per ea, quæ nouit; & ipſe inuenit & à ſuis accepit; ergo melius eſt tradere mundo Theologiam in vaſe mundanæ philoſophiæ, quàm in alio nouiter fabrefacto, ſic enim & citiùs credunt, & pleniù intelligunt.

4. Quartò ſapiẽtia, quæ eſt Theologia, vocat omnes ſcientias tanquam ancillas ad arcem, teſte Salomone. Ergo vtendum eſt ſcientiis, iam inuentis, nec ampliùs philoſophandũ.

5. Quintò ſpiritu ſuperbiæ ducitur faciens, quod nemo facit: nemo autem adhuc Philoſophiam nouam compoſuit. Ergo.

6. Sextò Philoſophia Chriſtiana nec ex ſacris ſcripturis ſufficienter hauriri poteſt, neque ex rerum natura vberiùs quàm Gentiles hauſerunt. Ergo.

Item non habent methodum Chriſtiani, ſicut Gentiles. Ergo.

Scientias inſtaurari oportere poſt Græcorum, & Latinorum Gentilium Philoſophiam.

1. SEd contra eſt Concilium Lateranenſe ſub Leone X. ſeſſione VIII. affirmans Philoſophiam & Poëſim Gentilium habere radices infectas, id eſt, principia falſa: hoc enim ſonat radix germinans falſas concluſiones: vbi & aliqua principia & concluſiones eradicari oportere decernit, nec in eis multo tempore immorandum, ſicut nec cum peſte infectis, ſed purgandas eſſe per Canones & Theologiam. Ergo noua Philoſophia optatur à ſacro Concilio, quæ conformis ſit ſacræ Theologiæ Canonibuſque ſacris, & conſuetudo perniciosa cedat rationi & vtilitati. D. diſt. 9.

Confirm. 1. Item Tertullianus ait Philoſophos Gentiles eſſe patriarchas Hæreſiarcharum, Ergo Philoſophia Chriſtiana eſt cudenda, quæ ſit officina Catholicorum.

2. Præterea Iuſtinus Martyr, cognomento Philoſophus, in libro attitulato, Confutatio Dogmatum Ariſtotelis, pronunciat Philoſophiam Græcorum eſſe plenam erroribus: Ariſtotelicam magis: quæ etiam de rebus, quas definiendas

ſibi ſuis commentationibus ſtatuit, nihil veri affert.

Præterea S. Cyrillus 1. lib. contra Iulianum, errores Philoſophorum damnat, ac Philoſophiam datam fuiſſe Gentilibus inquit, tanquam Catechiſmum ad fidem; & quæ non catechizat ad fidem, non eſſe verè Philoſophiam, ſed Sophiſticam. 3.

Similiter Lactantius errores Philoſophorum damnat ac flagellat, maximè autem Ariſtotelis. 4.

Similiter Clemens Alexandrinus (quem omnes in hoc ſectantur, 1. Stromatum cap. 3.) *Lex fuit*, ait, *Iudæis pædagogus ad fidem Chriſtianam: ſic Philoſophia Gentilibus*; & cap. 4. *Præterea*, ait, *non particularis ſecta eſt eligenda, ſed quicquid omnes rectè dixerunt Stoici, Platonici, Epicuræi, Ariſtotelici*, ait, *dico Philoſophiam.* Idem Arnobius, Euſebius, Ambroſius, Auguſtinus, & omnes Patres dixerunt. 5.

Igitur ſi philoſophia Græcorum habet radices infectas, & falſa Dogmata non ſolum in Theologicis, ſed in Moralibus, & naturalibus, fomentanda non eſt, ſed alia verax conſtruenda, & vndique ſeligenda; & qui aliter ſapit, amat mendacium, aut hæreſim, aut periculum mentiendi, & hæreticandi, & illatos errores & damna nutrit. *Concluſio 1. argumenti.*

Præterea præſupponentibus Chriſtianam Theologiam eſſe veram, & Chriſtianos non modo naturalibus, ſed inſuper ſupernaturalibus donis per ſacramenta ac Dei gratiam imbui; fateri oportet eſſe aptiores ad inueniendum ſcientias ac verificandũ, quoniam gratia perficit naturam, non deſtruit; & veritas manifeſtata per ſcientias ſanctas illuſtrat veritates philoſophicas, ipſarúmque principia abſq; infectione pandit, vt ſanctum Concilium docet. Ex quibus principiis, ad concluſiones Theologicas ac Metaphyſicas peruenimus; quoniam natura ad eas ducit, vel non repugnat. Quapropter veritas ſcientiarum philoſophicarum purior & certior haberi poteſt ab ingenio Chriſtiano quàm Gentili, quippe cui falſa credulitas obſtruit viam. Vnde Apoſtolus, ad Rom. 2. de Philoſophis Gentilibus. *Obſcuratum eſt inſipiens cor eorum, & lux veritatis non* *Argumentum 2.*

eſt oſtenſa eis: aut nō amplexa, aut repulſa non affulget. Ergo ſcientiæ ſunt denuo reiiciendæ, & meliorandæ, & perficiendæ, vt mundo ſint faciliores, meliores, & quidquid noxij & erroris continebant, eradatur, ac oſtendatur ſimul non eſſe illud ex regulis ſcientiæ veræ, ſed ſophiſticæ, & à Diabolo patre mendacij, non à Deo, vt ait Cyrillus. Quocirca Apoſtolus ait. *Quæ conuentio lucis ad tenebras, & Chriſti ad Belial?*

5. Præterea duo ſunt Codicès Dei, ex quibus veritates haurimus, videlicet rerum Natura, & ſacra Scriptura, vt dixit Sanctus Antonius, & Bernardus, & Chryſoſtomus. Ergo ſicuti poſt ſcripturæ interpretationem editam tempore Gentilitatis ad Gentiles & Hebræos à 72. Interpretibus Spiritu ſancto afflatis, ſicuti Patres affirmant: D. Hieronymus putauit coruſcante Euangelio nouam fieri oportere; atque ita Eccleſia nouam Hieronymi tranſlationem acceptauit, imò & aliorum, qui poſt lucem Euangelij pleniùs intelligere potuerunt ſcripturas, ac meliùs interpretari iuxta propalatam veritatem. Ita poſt interpretationem Naturæ rerum à Gentilibus factam ad Gentiles, poteſt & debet fieri interpretatio noua, quæ eſt ſcientia humana, & Philoſophia: & quidem multò magis, tum propter neceſſitatem ſeparandi falſum à vero; ſiquidem in veterum 72. tranſlatione non ſunt falſitates quantæ, quot & quales in libris Philoſophorum. Imò ſi credimus ſancto Epiphanio, Iuſtino, Auguſtino: item Philoni, & aliis Patribus, in 72. cellis diuiſi Interpretes eiſdem verbis à Spiritu ſancto afflati, interpretati ſunt ſcripturam, nec etiam ſecus tantopere conueniſſent. In Philoſophis autem errores plurimi manifeſti, ipſorúmque diſcordia ſpiritum erroris indicant; Ergo ſaltem expedit, vt corrigatur, quæ facta eſt primi Codicis, id eſt, naturæ interpretatio ſub caliginoſo tempore, obſcuratis, vel minùs illuſtratis intellectibus, & purificetur, vt Hieronymus fecit in 2. Codice; quanuis omnes Epiſcopi Aſiatici, Europæi, & Africani, præſertim Auguſtinus, contra ipſum exclamarent, longè rationabilius, quàm contra nos recentiores literati, qui

nec in libro Philoſophorum, nec in libro mundi philoſophantes, ſine zelo alij, ſine ſcientia alij, alij ſine vtroque, exclamant.

Præterea dixit Daniel de tempore Chriſtiano: *plurimi pertranſibunt: & multiplex erit ſcientia*: vnde nouæ terræ & noui orbis inuentioni noua Philoſophia debetur. Qui ergo ſcientias inuenit aut reformat, plenius ſatisfacit huic prophetiæ, vt fecit Hieronymus in ſcripturis, & Iuſtinus, Origenes, Tertullianus, Lactantius, Cyrillus, Auguſtinus, Ambroſius, Beda in ſcripturis, & in aliis ſcientiis. Qui autem contradicunt, Spiritui gratiæ contumeliam faciunt, & abbreuiant manum Domini in Chriſtianiſmo; & dilatant in Gentiliſmo, & vt ait Richardus ſuper Ezechielem: Inuidi & inertes hos labores vituperant; vel qui zelum ſine ſcientia habent, vt dicit Apoſtolus. 4.

Præterea vel fatendum eſt Philoſophos Gentiles non erraſſe, aut non potuiſſe errare, vt dicunt hebetes, ſtupidi, impiique, præſertim Auer. ex parte, & Petrus Abailardus Hæreſiarcha; & Ant. Mirand. Aſt hæc eſt hæreſis damnata à Salomone Eccleſ. 1. & 8. dicente. *Tradidit mundum diſputationi eorum, vt neſciat homo ab initio opus ſuum, quod operatus eſt Dominus*, &c. *Quod omnium operum Dei nullam poſſit homo inuenire rationem, quantò magis*, &c. Vel magis erraſſe, & ſtupidioris ingenij fuiſſe Patres ſanctos & Doctores Chriſtianos, quàm Gētiles, vt putat Iulianus Apoſtata apud Cyrillum lib. 1. & Abailardus apud Bernardum: ſed vtrumque damnatur in Conciliis & in Scholis. Ergo reficiendæ ſunt ſcientiæ ex theſauro Patrum & Codicum Dei, Naturæ, & Scripturæ. 5.

Præterea temporibus Chriſtianis inuenta eſt à Chriſtianis Typographia, nouus Orbis, priſcis negatus, & incognitus, à Columbo, quamuis contradicentibus Theologis ac Philoſophis, & habitatio ſub æquatore, quam Ariſtoteles, Virg. & multi alij negarunt, ibi habitari non poſſe contendentes; item nouæ ſtellæ per Galilæum, & exorbitantiæ punctorum cardinalium Apogæorum, & viæ ſolis per Copernicum, & Peurbachium; & gyrus terræ totius per Lu- 6.

ſitanos, qui prius latebat. Vnde neceſſe fuit reformari Aſtronomiam per Copernicum, & Tyconem, ex phæno-menis: & Calendariũ à ſummo Pontifice, & anni ciuilis rationem. Item noua bombardarum inuentio & magnetis vſus; & piſtrinum vento, veru fumo: aliæque artes mirificæ.

Ergo etiam Phyſiologiam oportet nouam facere de neceſſitate, ſicut Picus, & Teleſius, Valeſius, Paracelſus cœperunt: quanuis in aliquo errauerint; indicant tamen quod tota Philoſophia debet renouari; cum res inuentæ, & deprehenſi errores, & Philoſophiam nouam, & correctionem, & Coſmographiam meliorem requirant. Et quidem tot ſectarum agnitio, & horum mores & naturæ arcana iam aperta oſtendunt priſcos Gentiles Philoſophos fuiſſe quaſi pueros, reſpectu Philoſophorum Chriſtianorum; ſicut Theologi Iudæi, teſte Apoſtolo, erant quaſi pueri reſpectu Chriſtianorum Theologorum noui Teſtamenti. Qui ergo hoc negat, inuentũ neget nouum Orbem, ſtellas, & planetas nouos, & maria, & beſtias, & habitationes, & ſectas. Neget etiam Chriſtiana ingenia poſſe meliora eſſe ingeniis Gentilibus.

7. Præterea Iulianus Imperator, & Machiauellus Politicus Atheorum officina, improperant Moyſi & Chriſtianis, quòd profitentur habere Chriſtum Dei Sapientiam, Præceptorem & Doctorem; nihilominus mendicamus ſcientias à Platone, Ariſtotele, & Homero, cæteriſque Gentilibus, per nos damnatis. Quod argumentum contra noſtram fidem licèt non ſit demonſtratiuũ; eſt tamen ſcandaloſum, & apud vacillantes in fide apparet pluſquàm probabile. Ergo eſt eradicãdum per inſtaurationem ſcientiarum, vt Gregor. Nazianz. aliique Patres, prohibiti Gentilium Philoſophos, & Poëtas legere à Iuliano, noua poëmata, & Phyſiologias & Ethicas doctrinas fecerunt, vt ex eorum libris apparet, & ex Baſilij, & Ambroſij Examerone. Cur non liceat nobis tale ſcandalum poſt Machiauelliſmum inter Politicos in ruinam ipſorum, & Principum, & populorum, multiplicatum, præſertim in Germania & Francia, extirpare?

Præterea cùm prædicamus Gentilibus in nouo Orbe Euangelium, & in Aſiæ atque Africæ penetralibus, cogimur eis multa dicere naturalia: cùm autem audiunt nos à Gētilibus idololatris habere naturales ſcientias, damnatis à nobis etiam in primis articulis de Deo, de mundi creatione, & prouidentia, & animorum immortalitate, quæ etiam naturaliter cognoſci poſſunt; & non à Chriſto luce & ſapientia Dei, ſcandalizātur, & in ſua idololatria & erroribus confirmantur, ſi Theologiam ſanctam etiam & in articulis non naturaliter notis, non niſi per Gentiles, & à nobis reprobatos in cæteris naturaliter notis confirmare proponimus. Et quidem ſcandalum paſſiuum ſaltem eſt prædicare Gentilibus, Gentiles fuiſſe doctiores Chriſtianis. 8.

Præterea cum & diſcipuli noſtri inſtruantur ſecundum Philoſophiam Gentilium, vbi animam eſſe mortalem, vel vnicam in cunctis hominibus immortalem, & mundum eſſe æternum, & non creatum à Deo, & non poſſe corruptibile induere incorruptionem, quia pluſquàm genere differūt, vt ait Ariſtoteles. Ex quo contra fidem inuehitur Auerr. & non extare inferos, nec cœlites, nec præmia, nec pœnas poſt mortem: & Deum eſſe animam primi Orbis, & non prouidere inferioribus, quoniam vileſceret: nec poſſe mouere lapidem vnum, ſed tantùm primum Orbem, & agere neceſſariò & non liberè; & alia huiuſmodi, quæ apud Ariſtotelem inueniuntur ſecundum expoſitionem Auer. & Alex. & Themiſtij, & Simplicij, Philoponi & Auicennæ, aliorúmque Arabum, atque omnium Græcorum, & Latinorum multorum: ſtatim dubitant de fide Chriſtiana. Et quamuis Lectores publici ex præcepto Conc. Lateran. oppugnent hæc dogmata falſa: auditores tamen putant hoc fieri metu Tribunalis ſanctæ Inquiſitionis. Nam Ariſtoteles, qui in cæteris diuinus habetur dogmatibus, & ſupra Theologos Chriſtianos à nobis authorizatur, videtur etiam in dogmatibus aliis, in quibus non recipitur, ſapiens ac verax eſſe. 9.

Præterea ſaltem omnes ſtudioſi, Religioſi & plebeij, *Confirmatio.*
& principes his doctrinis infectis nutriti, cum in peccata

& ſcelera ruunt, cupiunt eſſe vera, quæ dixit Lucretius, Auer. & Ariſtoteles. & alij Græci, & Arabes, ne teneantur pro malefactis reddere cauſam Deo. Voluntas autem hæc taliter affecta, facit veriora apparere argumenta, quæ ſuis fauent affectionibus, quàm contraria, vt patet in omni ſecta propria argumenta magnifaciente, & cõtraria vilipendente. Vnde Chryſoſtomus 5. tomo. *Impoßibile eſt, impoßibile eſt, impoßibile eſt* (ter dixit) hos, *hos, qui malè viuunt, in fide non vacillare*: quantò magis ſi nutriti fuerint in doctrinis fidei aduerſantibus? Vnde non ſine cauſa Concilium Lateran. præcipit, ne in Philoſophia & Poëſi immorentur diu, ſed per Theologiam & Canones expurgentur. Quæ cautio prauè viuentibus videtur eſſe aſtutia Mahometica, ne deprehendantur errores Chriſtianiſmi, vt ipſi aiunt, per Philoſophos, quos Petrus Abailardus hæreſiarcha Chriſtianis præponit Theologis, & idem faciunt omnes Machiauelliſtæ, & ſecta Politicorum & Libertinorum noſtri temporis ex huiuſmodi ſcandaloſis doctrinis ortum habent. Deinde ſtudioſi fiunt, Principũm Conſiliarii & Reipub. Rectores; & cum peccant, & cũ agitur de controuerſia Iurium Pontif. & Reg. confirmantur in ſententia ſua, volentes eſſe vera, quæ dicuntur contra Chriſtianiſmũ: Quapropter nutrimus in ſcholis perniciem Chriſtianiſmi, vt euentus quotidie oſtendit. Et quanuis S. Thomas, & Albertus, & alij, in bonum ſenſum Ariſtotelem vertere conati ſint, & vbi manifeſtè aduerſatur fidei, ipſum impugnauerint, tamen non modo Græci, & Arabes, ſed Chriſtiani dicunt S. Thomam Latinũ non intellexiſſe Ariſtotelem Græcũ, vel torſiſſe: Theophraſtum verò Ariſtotelis diſcipulum, Alex. Themiſtium, Simplicium, & Auerroem, meliùs intellexiſſe & comprobaſſe: Sic dicit Iandunus, Pomponatius, Marſilius, Burlæus, Anton. Mirandula, Cremoninus, & alij multi Expoſitores Chriſtiani. Et ex ſuſpicione contra D. Thomã natus eſt ex Ariſtotele, & Auerroë, & aliis, Machiauelliſmus radix malorũ faciẽs religionẽ *di ragion di ſtato*, & occupauit thronos Regum & capita populorum. Quapropter cum remedium S. Thomæ, & aliorum hoc

tempore

tempore, quaſi nihil proſit, imò malitioſis obſit & aſtutis, vt hæreticorũ ſcholæ, & Politicorum, & libertinorũ oſtendunt: Item Principum, aduerſantium decretis Papæ praxis oſtendit aulas Machiauellizare: propterea expedit nouam Philoſophiam ſtruere, & dogmata praua euertere, ne peccata canonizent Gentiliſmum, & Atheiſmum, & refutent ita Chriſtianiſmum in conſcientia, vt tantummodò retineantur in facie apud pleroſque Catholicos; apud politicos verò & hæreticos neque in facie iam; hinc Principibus obedientiam per vim, non ſponte præſtant, ſubruuntur politiæ & regna, & religio, & papatus, quod vnicum remedium eſt contentiones Principum ſedandi, & alterum ab alterius iniuriis defendendi & contra hoſtes externos infideles vniendi, & iura & titulos tuendi, dandiq; & meliores deterioribus præferẽdi, & hæreſes, peſtem & diſſipationem regnorum, extinguendi, & ad vnum redigendi mundum; ergò & ad Deum.

Item impium eſt lumen ingeniorum noſtrorum extinguere, & lucerna fumigante Gentilium vti, cum neque Cicero ingenia Romana ſub Græcis patiatur ſeruire, & Deus & Sancti eius hoc deteſtantur. Igitur ex ſole ſapientiæ Diuinæ, lucerna ſcientiarum accẽdenda iterum apparet; vel dicendum eſt cum Auerroẽ, quod nihil profuit in ſcientiis lex Chriſtiana, ſed obfuit, hoc autem falſum eſt & impium. 10.

Vnde Scientiæ ſint inſtaurandæ.

QVapropter quærentibus vndenam inſtaurandæ ſcientiæ ſint, reſpondet Conc. ex Theologia, & Sacris Canonibus. Nam *S.* Baſilius, Ambroſius, Auguſt. Iuſtinus, Beda, & alij omnes philoſophicas res & morales tractauerunt & dogmata falſa Philoſophorum conſtitauerunt, propterea ab eis petenda eſt interpretatio veritatum. Ipſi autem ex SS. Scripturis & traditionibus acceperũt. Quod autem in iis inueniantur ſcientiæ, qui legent ſparſim Libros P P. & noſtros coniunctim, inuenient omnes ſcientias

poſſe hauriri, & colligi per ſcripturas Dei. Duplex autem Dei Codex; rerum Natura, & Scriptura, ſunt nobis lumen; & quicunque ex his teſtatur, eſt noſter Magiſter in Schola Dei; qui autem opinatur, eſt condiſcipulus; qui autem ſoli propriæ phantaſiæ inhæret, quamuis laudatiſſimus à multis, non eſt accipiendus, ſed tantum audiendus; ſicut Auguſtinus & alij PP. quando negant Antipodas extare: Igitur quoniam Philoſophi ex primo Codice, qui eſt rerum Natura, ſcientias accepiſſe profitentur. Primus autem Codex Dei non pugnat cum ſecundo; nam, vt ait Concilium Lateranenſe ... ſeſſ. 8. *verum vera non contradicit*: & Apoſtolus. *Nunquid diuiſus eſt Chriſtus? Non eſt Deus diſſenſionis, ſed pacis.* Examinandi ſunt ex quo errauerunt contra ſecundum, an in primo errauerint: & corrigendi ſunt per eos, qui charitatem veritatis à Chriſto ſapientia Dei, acceperunt, niſi velimus condemnare ſanctos DD. omnes, & Columbum & alios veritatum inuentores.

1\. Probatur hoc ex figura Eſdræ, qui conſuluit, quādo filij Iſraë ex parte Iudaicè, ex parte Azoticè loquebantur, vt abijcerent vxores alienigenas, vt Origenes, & Hieronymus ad Pammachium interpretantur; & acciperent eas ex filiabus Iſraë, hoc eſt, ex ſcripturis ſacris & Patribus, addendo methodū, quæ eis deerat aliquando: Nos autem ita feciſſe in cunctis comperiemur, ex arcanis ſcilicet Naturæ, & Scripturæ; quando Chriſtiani ex parte chriſtianizant, & ex parte gentilizant. Naturam autem ipſum mundum eſſe Dei Codicem, in quo ſuas ideas expreſſit, teſtatur Bernard. Chryſoſtomus, & S. Anthon. apud Nicephorum. Item Sanctæ Brigittæ reuelatum eſt, quod mundus ab initio vocabatur ſapientia Dei, ſcilicet ſcripta viuis characteribus, ex qua omnes Philoſophi exſcribunt: alij rectè, alij non rectè. Qui legit autographum, poteſt emendare ipſorum exemplaria. Stultus autem eſt, qui exemplari, non autem autographo fidem præſtat: ac deplorandi ſunt, qui hominum magis, quàm Deo operam dant: ſicut qui in libros Gentilium philoſophantur, nil examinantes autographum, ideſt, rerum naturam, an rectè ſcripſerint ſcrutan-

Peccant ſapientes ſcholaſticis non libris & non Deo. Ergo qui ſcripturas exponunt pro ſua phantaſia.

tès. Imò hæreticum eſt facere ſcholam hominibus, & non Deo, vt iſti admiratores hominum, pugnantium cum diuino Codice, faciunt. Noſtrum quoque eſſe profitemur quidquid Philoſophi rectè dixerint, vt Clemens A ex. 1. *ſtrom.* 4. admonet, & Iuſt. *in Triph.* & S. Nyſſ. *in libro de vita Moſis*, & Auguſtinus 2. *de doctrina Chriſtiana* admonent. Propterea nequaquam vni ſectario inhærendum, vt Ariſtotelici faciunt, patres prædicant; præſertim Aug. 8. *de Ciuitate Dei, cap.* 9.

Reſp. ad primum argumentum.

Reſpondeo ad primum argumentum, quòd Chriſtus docuit moralem philoſophiam, nedum Theologiam, & politicam, & Oeconomicam, quæ omnia habemus in Epiſtolis Apoſtolicis plenius, vnde Canones & leges eliciuntur: in prophetis verò & in Hagiographis, & in veteri lege, philoſophicæ, & morales, & politicæ, magna ex parte habentur. Quapropter, ſicuti ex illis eliciuerunt patres Theologiam, quam Scholaſtici methodo adornauerunt: ſic licet & alias ſcientias itidem methodicè ordinare, etiamque neceſſe eſt ob ſupra poſitas rationes. Dominus autem Ieſus eſt author vtriuſque Teſtamenti, & naturæ, & gratiæ: eſt enim ſapientia Dei vera, non ſectariorum opinio. Nec Gentiles rectè eas tradiderunt ſine errore, tùm quia ex ambitione, vel auaritia philoſophabantur, vt teſtatur plato, & Cicero, & experientia, & diſſidium inter eos, nedum Euſeb. Cyrillus, Lactant. Aug. Iuſt. Clemens Alexand. & vnuſquiſque non ſapientiæ primæ, ſed ſibi ſcholam facere ſtuduit; tùm quia lumine Euangelij caruerunt, & gratia ſupernaturali, perfectiua naturæ; & vt ait Apoſtolus, *cum Deum cognouiſſent, non ſicut Deum honorificauerunt; ideo tradidit illos Deus in reprobum ſenſum, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum.* Quapropter ingenia illuminata Deum verum colentia, poſſunt ſcientias meliùs inuenire; atque qui aliter opinatur cum Iuliano Apoſtata & Auerroë, iniuriam facit ſapientiæ Dei ac prouidentiæ.

Præterea ſi poſt Gentiles non licuit alias ſtruere ſcientias; cur Boëtius ſcripſit de Muſica, Aug de Muſica, Logica, & Grammatica: Beda de his ſcientiis, & inſuper de Aſtrono-

micis? Scripſerat Cicero de officiis: ſcripſit etiã & S.Amb. de officiis: Quiquidem peccaſſent, ſi non licet amplius, & melius philoſophari. Peccarunt etiam Lactant. Clem. Iuſt. Euſebius, Origenes, Aug. Chryſoſt. Beda, Baſilius, Philoſophorum dogmata philoſophica & moralia reprobando; abſit.

Ad 2. *Quomodo ſunt Gentiles recipiendi.* Ad ſecundum. Non effugimus vias naturales rectas, ſed vitioſas & ſophiſticas, in quibus autẽ Gentiles rectè locuti ſunt, amplectimur eos: quin, vt ait Iuſt. *in Triphone*, & Nyſſenus *de vita Moyſis*, & Auguſt. 2. *de doctrina Chriſtiana*, extorquemus ab iis, tanquam ab iniuſtis poſſeſſoribus: quidquid enim rationabiliter & ſapienter locuti ſunt, eſt à ratione ſapientiáqueDei effuſa ſuper omnem carnem (vt dicitur *Eccleſ.* 1.) Chriſtus autem Dei ſapientia eſt incarnata. Ergo qui extra Chriſtianiſmum ſunt, iniuſtè poſſident, quæ à Chriſto authore naturæ habent, ſi ipſum etiam auctorem gratiæ deinde non recipiant. Philoſophia enim eſt Catechiſmus ad fidem, teſte Cyrillo & Clemente Alexandrino, non autem impedimentum, vt inſipienter Peripatetici volunt. Non igitur reprobamus Philoſophiam, ſed quæ veritati ac Chriſtianæ fidei præſtant impedimentum, ſophiſtica dogmata vitamus.

Ad 3. Ad tertium. Si ſcientiæ Gentilium carerent falſitatibus, & illuminatæ eſſent diuino inſuper modo, vtique retinendæ eſſent, quoniam facilem aditum ad fidem darent; ſed quoniam ſcatent erroribus & obſcuritatibus, & infectas habent radices, vt dicit S. Concilium, & Theologiæ in multis repugnant & maximis. Vnde à principio DD. noſtri & cum Tyrannis & Philoſophis pugnarunt, quo Theologiam iuuare & ſeminare poſſent. Sicut fecit Iuſt. Origenes, Tertull. Ambroſ. Lactant. Clemens, & cæteri PP. Præterea proſtrato Gentiliſmo, & Iudaiſmo, ne reliquiæ, & fumus eorum nos impediat à doctrina ſalutis. quod maximè hoc tempore facit per Machiauelliſmum & Scholarium deprauationem, ſicuti Conc. Lateran. conqueritur: propter hoc igitur ſcientiæ reformandæ ſunt, vt optat Concilium, & minuenda authoritas Gentiliũ, & augenda

philoſophorum Chriſtianorum in Chriſti ſchola. Cuius ſcholæ veritatem non verboſitas Philoſophorum, ſed miracula, martyrium, prophetia, ſanctitas, & cætera chariſmata cõprobarunt, vt dicitur 1. *Corinth.* 12. & 14. philoſophi autem intrauerunt in ſcholas, vt teſtes contra alios philoſophos Dei aduerſarios, vt docet S. Thomas 1. *p. q. 1.* non autem tanquam Magiſtri noſtri, ſicut ſcioli opinantur.

Ad 4. Verè ſapientia vocauit ſcientias tanquam ancillas ad arcem, in qua veræ ſcientiæ ſunt; in cæteris eas corrigit, reſecat vngues, & capillos, vt Hieronymus admonet in Epiſtola ad Pammachium: ſed vbi ancilla ſuperbit ſupra dominam ſuam; *eijce ancillam, dicit Dominus, non enim erũt hæredes cum filijs liberæ, filij ancillæ*, ſuperbientis iam in Machiauelliſmo Auerroiſtico; ac proinde faciamus nobis ancillas fideles bene ſeruientes. Ad 4.

Ad quintum. Superbia quidem eſt facere quod nemo, vt Bernard. ait, in vita communi & regulari contra communem ordinem; non autem in aliorum bonorum & fidei tutamen; alioquin Franciſcus, Dominicus, Bernard. qui familias fecerunt à vulgari vitâ ſequeſtratas, vnde admirabiles facti ſunt, dicendi ex eo eſſent ſuperbi, quoniam prauæ conſuetudini aduerſantur, aut conſuetudinem meliorant. Ad 5.

Nota etiam quod Epiſcopi Itali, Aſiatici, Africani contra Hieronym. nouam verſionem Bibliorum facientem loquebantur quaſi contra ſuperbum, & ſpiritui, cuius afflatu 72. Interpretes diuiſi interpretationem fecerunt, iniurioſum. Similiter hoc tempore contra ſtudioſiſſimum Baroniũ garriunt, quòd hiſtorias receptas ab Eccleſia infirmauit, quando veritates elucidat. Alij contra Columbum tanquam hæreticum inuehebantur, quod propoſuiſſet inuenire Antipodas, negatos à S. Aug. Iuſt. Lactantio, quibus repugnans Epiſcopus Saliſberiæ, priuatus eſt Epiſcopatu in Synodo Nationali, vt ex hiſtor. Bauarica habetur: nihilominus viuit veritas pro Colũbo, & pro Epiſcopo damnato. Omnes ergo, qui Philoſophiam alicuius Autoris canonizant ex Theologia, exponunt fidem irriſioni, vt docet D. Aug. & S. Thomas, *opuſc.* 9. *Auent. lib. 3. hiſtor. Bauar.*

Præterea: hoc quod facimus nos, Patres ipſi ſuperiùs allegati fecerunt non ſemel, præcipuè Iuſt. & Ambroſ. & Baſil. &c. Quamobrem nec ſuperbia eſt; nec ſingularitas, ſed ad fidei & politiæ tutamem contra infectas radices ſcientiarum; id quod Conc. Later. & Patres imperauerunt.

Adde quod dicitur in Decreto *diſt. Canc. can.* 5. veritati & rationi conſuetudo eſt poſtponenda, & quod prius factum non eſt, nunc faciendum eſt, inuento nouo Orbe, & ſurgente Machiauelliſmo, & Politicorum, & Libertinorum ſecta; quæ faciunt Principes Tyrannos, ac populos ſeditioſos, ex Gentiliſmo.

Ad 6. Ad ſextum, negatur aſſumptum; imo ex ſcriptura poſſunt verius & melius hauriri ſcientiæ, vt probant PP. ac nos fecimus. Et ratio dictat, poſtquam tot ſectæ patuerunt, & cœlum nouum, & ſtellæ nouę, & planetæ, & lapides, reſque aliæ nouæ, & dimidium mundi, quod prius latebat, apparuit; & cœli exorbitantiæ mirificę, quæ nouam Philophiam omnino requirunt. Et ſi nos omnino non id poſſumus, multo minus potuit Ariſtoteles. Ait enim Salomon: *Mundum tradidit diſputationi, vt neſciat homo opus ſuum ab initio, quod operatus eſt Dominus*, & alibi. *Quanto plus laborabit, tanto minus inueniet.* Hæreſis ergo eſt dicere Ariſtotelem inueniſſe veritatem, neque nos poſſe vltra philoſophari, & cor obſcuratum pręferre illuminatis ab Euangelio, exque rerum inuentarum copia, & experimentis in mundo, qui eſt Codex primus. Methodus autem facilis eſt iis, qui veritates inuenere: & ſicut Theologiam ſparſam in methodum Chriſtiani redegere: ſic & alias ſcientias; difficilis autem res eſt ignorantibus.

Vtrum liceat Ariſtoteliſmum euertere, vel ſaltem Ariſtoteli contradicere, & authoritatem minuere.

ARTICVLVS II.

Videtur quod non.

PRimo. Ariſtoteles enim receptus eſt in ſcho- 1.
lis à ſeptingentis annis, & Chriſtiani ſcripto-
res ſacri, & paſſim eius authoritate pro-
priam ſententiam roborant, ita vt inſtabile
ſit, quod Ariſtoteles non firmat; impoſſi-
bile eſt autem omnes erraſſe, & me vnum veritatem agno-
uiſſe.

Secundo. D. Thomas, & omnes Theologi ſcholaſtici 2.
Theologiam ex dictis Ariſtotelis confirmant, & in ipſo
fundant, & Ariſtotelem magnis laboribus expoſuerunt. Er-
go quicumque Ariſtotelem euertit, Theologiam euertit, 3.
& labores ſanctorum Doctorum inanes facit.

Tertio. Non permiſiſſet Deus falſiloquum hominem
tam altas figere in Chriſtianitate radices. Quapropter ve-
ritatis inimicus, aut inuidia plenus eſt, quicumque eius
euerſor, aut magni nominis cupidus, aut hæreſes ſubmini-
ſtrare conatur. 4.

Quarto. Dixit Dominus, *ſinite zizania vſque ad meſſem*
(qui eſt finis mundi) *creſcere, ne ſimul eradicetur & triticum.*
Ergo tolerandus eſt ſaltem Ariſtoteles, ne ſcholaſtica eradi-
cetur Theologia. Si quid prauitatis habet, propalandum eſt
diſcipulis, ne incidant in illam, vel meliori interpretatione
condiendum, quoniam naturaliter ſoni nequibant, quæ
ipſe perperam docet, vt facit D. Thomas contra Græcos
& Arabes, cuius iudicio refragari ſtultum impiumque 5.
videtur.

Quinto. Item Teleſius, qui nouam contra Ariſtotelem

ſtruxit Philoſophiam, à Sancta Inquiſitione eſt prohibitus. Ergo. Item Nouatores damnantur in Concil. At qui Ariſtotelem euertit, eſt nouator. Ergo.

Sed contra eſt Conc. Later. *ibidem ſeſſ.*8. præcipiens ſcholaſticos in philoſophia Ariſtotelica, quæ tum erat in vſu, & in politica, non immorari, quoniam habent radices infectas, ſed per Canones Sacros & Theologiam Scholares ab ipſarum maculis purgari oportere. Item Lectores dogmata Ariſtotelica damnare iubet, ac doctrinam ſanctorũ ſupra Philoſophos autorizare & euehere, tãquam purgatiuam animæ, & Reipub. perfectiuam. Ita iubet, quia ſcientias denuò fieri non poteſt iubere, ſed optare. Idem habetur in Conſt. Dominicanorum *d.*2 *cap.* 14. Quapropter ſtatuo concluſionem.

Concluſio. In aliquibus, neceſſarium eſſe neceſſitate præcepti ac ſalutis euertere Ariſtoteliſmum, in aliquibus verò eſſe vtile eidem contradicere, in multis verò licitum.

Prima pars Concluſionis; quod neceſſe eſt contra Ariſtotelem ſentire & agere.

1. PRimum patet in his illius propoſitionibus. Deus non eſt Creator mundi, ſed mundus eſt æternus ante & poſt, ex Ariſtotele 8. *Phyſicorum*, & 12. *Metaphyſ.* vbi D. Thomas *lectione* 2. ait, Ariſtotelem hanc ſententiam firmiter tenuiſſe, & non problematicè, licèt ſit problema apud Philoſophos Gentiles generatim, vt in Topica Ariſtoteles dicit.

2. Deus non prouidet rebus inferioribus, imò vileſceret, ſi inferiora reſpiceret, 12. *Metaphyſ. text.*5.

3. Deus non habet ideam, neque cognitionem verã extra ſe, nec in ſe, quoniam pateretur ab illis, ideò nec prouidet.

4. Deus eſt agens neceſſarium, & non liberum, quippe qui ab æterno eſt anima primæ ſphæræ, nec poteſt non mouere ipſam: prætereà nec apud nos poteſt mouere lapidem vnum,

ex 8. *Phyſicorum*, & 12. *Metaphyſicorum, & Commentato-*
ribus. 5.

Deus non poteſt mouere infligendo motum actiue
& phyſice, quoniam non intelligit quæ ſunt extra ſe: ſed mo-
uet tantummodo obiectiuè & moraliter, vt amatum & de- 6.
ſideratum, *ibidem textu* 36.

Deus inferiorum curam non gerit, proptereaque apud
nos datur caſus & fortuna; & ideo Ambroſ. *lib. de Offi-*
ciis, & Origenes contra Celſum, dicunt Ariſtotelicos eſſe 7.
deteriores Epicuræis.

Religio eſt ars regnandi, & retinendi populos in officio,
& obedientia; Quocirca fabuloſos Deos, & obſcænum
Priapum retinendos eſſe, atque colendos 7. *&* 8. *Politice,*
quamuis vere Dii non ſint, & ſacerdotium deberi militibus
veteranis ad quietem, quaſi huius ſit gratia, non Dei co-
lendi ratione, & ad Deos iter.

Item inferos & ſuperos eſſe fabulas Legiſlatorũ 2. *Me-* 8.
taph. & in 12.

Poſt mortem, nec præmium nec pœnas, nec ſenſum ho-
mini remanere, ſed felicitatem & infelicitatem cum morte
finiri *ex* 1. *Ethicorum cap.* 14. *&* 15. 9.

Animæ hominum particulares moriuntur cum corpore, 10.
iuxta expoſitionem *S.* Gregorii, S. Ambroſii, & Au-
guſtini, item Auerrois, Auicenn. Alex. Theop. Simplicii,
Themiſtii, & aliorum Ariſtotelicorum, Græcorum, Ara-
bum, & Latinorum, atque vnam tantummodo, quæ non
eſt forma corporis, ſed aſſiſtens cunctis corporibus, immor-
talem, & contra hanc opinionem Conc. Viennenſe, & La-
teranenſe pugnauit & decreuit.

Nullos extare diabolos, nec Angelos, niſi motores ſphæ- 11.
rarum, qui motu beantur, nec poſſunt non mouere.
12. *Metaphy. lib.* 10. *& lib. de Mundo.*

Deum non immittere inſomnia, quoniam ſapientibus & 12.
non ſimplicioribus, vt accidit, immitteret *in lib. de Inſõniis.*

Intelligentiarum cœleſtium idem eſt intelligere atque 13.
eſſe 12. *Met.*

Item *in Problem. ſect.* 30. docet Prophetas omnes, Si- 14

byl'áſque non afflari ſpiritu diuino, ſed melancholico humore inſanire, & per inſaniam diuinare. Vnde impiè, & ſtultè frater Bart. Monopolitanus, & Henricus de Aſſia Theologi ſcripſerunt S. Cathar. Senenſem, & Brigittam non diuinitus, ſed ex fatigata phantaſia diuinaſſe, & Anton. Mirand. idem de omnibus Prophetis. Similiter Pomponatius & alij, qui dæmonoplexias, & Angelicas ſuggeſtiones negat, vt Ioann. Laurent. Ananias *lib. de natura Dæmonum* etiam meminit.

Hæc ſunt, quæ neceſſariò neganda & deſtruenda veniunt in Ariſtoteliſmo, iuxta Conciliorũ & PP. præcepta. Item omnes concluſiones ab his infectis radicibus, vt S. Concilium monet, naſcentes. Atqui his non negatis ſtatim corruit omnis Reſp. & Regnum, & Eccleſia. Ergo neceſſariò explodenda.

Secunda pars concluſionis probatur, quod videlicet vtile ſit Ariſtoteli contradicere.

IN multis vtile eſſe Ariſtotelem reprobari, nos docuerunt Patres: qui idem fecerunt: vtile; inquam, politiæ Chriſtianæ, & Theologiæ, & ſcientiæ, & veritati.

1. Siquidem Iuſtinus Martyr, cognomento Philoſophus, librum ſcripſit inſcriptum. *Confutatio aliquorum Dogmatum Ariſtotelis*: vbi Libros phyſicos, & de Cœlo, & de Mundo, fere totos confutat, & in procœmio confutationis, inquit, Ariſtotelem nihil rectè definiiſſe de his, quæ dicere propoſuit.

2. Idem docet Lactantius paſſim in ſuis libris, & addit. *Ariſtoteles contraria dixit & ſentit.*

3. Præterea Auguſt. Ariſtoteli, quem vocat ſophiſtam, præfert Platonem.

4 Similiter Euſebius *libro de præparatione Euangelica, & demonſtratione Euangelica*, ſæpiſſimè Ariſtoteli circa naturalia, nedum circa diuina contrariatur.

D. Ambroſius *libro de officiis*, Ariſtotelem reputat deteriorem Epicuræis, & *in exam.4.* ſtudioſum impugnandæ veritatis; quoniam lumen & calorem abſtulit ſoli. 5.

Quo in caſu Ariſtotelem impugnant, tanquam ſacris literis inimicum; Baſil. Orig.. Lactant. Iuſt. Chryſoſt. Beda, Auguſtinus, Bernardus, & omnes Patres, nullo excepto, cum Cœlum non habere materiam elementarem, ſed de quinta eſſentia conſtitutum eſſe: D. Baſil. & Ambroſ. putant eſſe hæreſim cum ſacris literis pugnantem; idemque aſſerunt Patres omnes, quibus cometarum exortus ſupra Lunam & nouæ exorbitantiæ conteſtantur, & omnes Mathematici recentiores contra Ariſt. 6.

Item cum Ariſtoteles negat ideas, reputatur hæreticus ab Auguſt. *lib.* 83. *quæſt.* & 19. *de ciuitate Dei*, quoniam per hoc negat verbum Dei: Nam qui negat ideas, negat Deum authorem rerum, & diuinam artem. Idem docet Euſebius *in libro de præparatione Euangelica*, & Scotus *in primum ſententiarum.* 7.

Præterea quæ dicit de materia prima, deridentur à D. Baſilio *in Exam.* & Iuſt *libr.1. confutationis.* 8.

Præterea rarus eſt textus in Ariſtotele, qui non ab aliquo Patrum fuerit reprobatus, vt patet ex quæſtionibus noſtris philoſophicis contra Philoſophos priſcos, & recentiores omnium Sectarum, per nos factis, ad ſtatuendam philoſophiam Patrum. Quod autem ab omnibus ſeorſim fit, vtile eſt fieri ab vno: vt intelligant ſtudioſi, quo in loco Philoſophia Ariſtotelica ſit habenda. 9.

Præterea S. Vincentius Ferrer. allegatus à Don Seraphino Firmano ſuper Apoc. vocat Ariſtotelem & Auerroëm phialam iræ Dei proiectam ſuper aquas Sapientiæ Chriſtianæ, vnde factæ ſunt amaræ, ſicut abſinthium. Et hoc verè effectus probat. Quoniam ex Ariſtotele prodiere, præter iam dictas hæreſes, multæ, imò non eſt hæreſis, quæ in Ariſtotele non fulciatur. Monophyſitæ ex Ariſtotele prodierunt per Ioannem Grammaticum, teſte Nicephoro. Porretani ex Gilberto Ariſtotelico, qui Trinitatem & attributa Dei per Ariſtotelem volebat metiri, 10. *Hæreſes ex Ariſtot.*

damnatur in Conc. Rhemenſ. & à D. Bernard. *ſuper Cantica*. Petrus Abailardus ſcripturas ſubiecit Philoſophis, præcipuè Ariſtoteli, & Patres dixit eſſe ignorantes, & nihil dictorum ſuorum probaſſe, vt patet ex Epiſt. Bernardi ad Innoc. 3. Item Arrius Hæreſiarcha Ariſtotelicus, teſte Baronio *tomo 2*. Item Carpocratiani & Theodoſiani hæretici adorabant Ariſtotelem pro Deo. Baron. *tomo* 3. Non minùs faciunt Moderni, qui dicunt Ariſtoteli non eſſe contradicendum. Propter quod Melchior Canus iratus ait: *Habent Ariſtotelem pro Chriſto, Auerroem pro Petro, Alexandrum pro Paulo.*

11. Sed parùm eſt Ariſtoteli hæreſim peperiſſe: quamuis D. Thomas in multis trahere ipſum ad bonum ſenſum conatus fuerit: in quibus poteſt; in quibus verò non potuit, confutauerit: quemadmodum in Conc. Vienn. & Lateran. deinde faciendum decreuerunt. Nã remedium ſpretum eſt à ſucceſſoribus, aſſerentibus D. Thomam Latinum non intellexiſſe Ariſtotelem Græcum: quemadmodum Græci diſcipuli illius, Theophraſtus, Alexander, Themiſtius, quos ſectantur Auerroës, Auicenna, & alij; vel de induſtria ſimulaſſe expoſitionem, quod etiam Caiet. & Scotus, & omnes Scotiſtæ illi impingunt, præſertim in expoſitione Libri de Anima, nedum Nyphus, Pompon. Iãod. (qui, vt ait Nyphus *in principio expoſitionis de ſubſtantia Orbis*, plus credidit ſimplici verbo Auerrois, quàm ſacris ſcripturis, & Theologis, & Deo) Zimara, Simon Portius, Burl. Zabarell. Cremoninus, & alij innumeri Auerroiſtæ, & Alexandræi. Vnde poſteri eius ſectatores impleti ſunt malitia; Atque vt etiam aduertit Melch. Canus *lib.* 10. *de loc. Theologicis*, exiit Machiauelliſmus ex Peripateticiſmo, radix peccatorum; & inſolentiæ principum, & ſeditionis populorum, & audaciæ ſeminandæ hæreſis, regnandi cauſa. A quo enim Machiauellus didicit Religionem eſſe artem regnandi, & leges impoſturas aſtutorum, Deum humana non curare, niſi ab Ariſtotele, Auerr. Alexandro Aphrodiſ. & horum ſequacibus: ex quibus prodiere nuper praui conſultores ſchiſmatum Gibellini & Im-

Machiauelliſmus ex Ariſtoteliſmo.

periales, vt Marſilius Paduanus, Pomponatius, Simon Portius, & alij qui Venetis, & Hiſpanis, Germanis, & Gallis, Anglis, & Danis conſuluerunt apoſtaſiam pro dominatu amplificando Hinc Secta Politicorum & Libertinorum in Boreali regione, vt apparet ex Butero, Bellarmino, Staniſlao, Boſſio. Adde Caluiniſtas, Lutheriſtas, & Puritanos: proceres enim eorum Machiauelliſtæ ſunt, & Atheiſtæ, ſicut Caluinus & Auerroës, teſtè Guillelmo Roſco. Tutantur autem Lutherum & Caluinum non ipſorum amore, ſed licentiæ, & dominandi æſtu, & vſurpandi impurè Eccleſiarum, & Xenodochiorum bona. Hoc autem manifeſtum eſt; quoniam dicunt Papam eſſe Antichriſtum, & tamen ius eligendi Imperatorem ex Papa habent retinentque. Vnde fatentur ſe eſſe Antichriſtianos, ſi non renunciant iuri: & tamen retinent tanquã æquè non credentes Luthero & Papæ. Propterea exiit liber de tribus impoſtoribus in Germania iuxta Auerr. & Ariſt. dogmata, volentium Legislatores eſſe impoſtores, & præcipuè, vt dicit Auerroës, Chriſtum, Moyſen, & Mahometem. Et quamuis diſcipuli audiant reprobari benè poſitionem Ariſtotelis de Mundi æternitate, & animorum mortalitate, quod faciunt ægrè plerique imbecilliterque & muſſitando, vt ego audiui: imò & ſcribendo idem audent, vt Iandunus & Niphus *in libro de Anima*, & Cremoninus, & Altimarus *in principio ſuæ medicinæ*, dicunt ſe credere, vt Chriſtianos, immortalitatem animæ; ſed tamen aliter dicendum eſſe ſecundum Philoſophiam. Idemque in omnibus. Profitetur Antonius Mirand. pro Ariſtotele contra Theologos, *in libro de euerſ. Monomachiæ toto*, omnia dogmata Ariſtotelis contra fidem comprobans, vti putat Philoſophia: & omnia dogmata Chriſti, & miracula negans pro Ariſtotele ſuo. Vnde ſectatores implentur malitia: & quamuis citra dolum Lectores impugnarent Ariſtotelem: diſcipuli tamen, cum in peccata cadunt, cupiunt veram eſſe opinionem Ariſtotelis, ne ſint rei gehennæ apud Deum, vel cum fiunt Principum conſultores, aut cum Epiſcopis habent controuerſiam, inclinant in opinionem

Met. 11. Auer. ab Ariſt. accepit omnes legislatores & principes eſſe impoſtores & ſic docet.

Ariſtotelis, ne incurrant reatum apud Deum. Quapropter vtile eſt maximéque expediens (inquit Melchior Canus *ibid.*) non ſolùm euertere authoritatem Ariſtotelis & Philoſophiam, ſed penitus infringere, & Patres ſupra Ariſtotelem authorizare, imò ſupra omnes Philoſophos. Cuius contrarium iubet ſuadétque Petrus Abailardus. Hæreſiarcha; & obſeruatur in ſcholis hæc ſuaſio, vt præceptum. Nam allegatur Ariſtoteles contra D. Thomã, & Durand. Scotum, & omnes Patres, tanquam melior, & magiſter, & Doctorum tantorum negatur authoritas: non autem Ariſtotelis: ſed ſedet iudex inter eos. Qua de re valde conqueritur Bembus Cardinalis *in Paradoxis*, & rectè, quoniam fouemus ſerpentem inter viſcera noſtra. Vnde cum volumus confutare hæretica dogmata, videmur ridiculi, & fide indigni iis, in quorum animis ipſum commendauimus, & poſſeſſionem dedimus, & tribunal ſuper nos, adeò quod nefas ducunt ſcioli Ariſtotelem negare: imò ait Melchior Canus iratus *lib.* 10. *de locis. Habent* (vt iam dixi) *Ariſtotelem pro Chriſto, Auerroem pro Petro, Alexandrum pro Paulo.*

12. Præterea Athenienſes, teſte Laërtio, Ariſtotelem propter hoc citarunt ad necem, quam fuga euaſit, ſcientes non poſse fundari politicam, nedum religionem, vbi Ariſtotelis doctrina recipitur. Et nos Chriſtiani retinebimus tanquam magiſtrum *contra la ragion di ſtato*, nedum contra Patres, & Concilia ſacra iubentia, quod iubebant Athenienſes, & quod ius naturæ damnat in illis, ius ſciolorum authorizabit in nobis? Abſit. SS. Aug. & Thom. perniciem cauendam valde hanc Philoſophorum authoritatem admonent; nos verò pro ſalute tenebimus? Ab fructibus eum cognoſcetis. O Eccleſiæ prudentes Paſtores, ô prudentes Principes, veſtrum eſt hanc domeſticam perniciem agnoſcere, & profligare.

Tertia pars concluſionis, quod liceat in cunctis Ariſtoteli, vbi ratio contradicit, contradicere.

PROBATVR.

PRimo. Quoniam omnes Patres illi contradicunt. 1.
Baſil. *lib.* 1. *contra Eunom. hæreticum*, allegantem *Primum teſtimonium.*
Ariſtotelem pro ſe, reſpondet; *Hæc non ex doctrina ſpiritus ſunt, ſed de ſæculari, de qua ſcriptum eſt. Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, & quæ conuentio lucis ad Belial?* Mirum ergo quod in Ariſtotele putant fundari Theologiam; qui tanquam fabuloſus & Belial diabolus à ſancto 2.
Baſilio reprobatus eſt. *S.* Iuſtinus, cognomento Philoſophus, *in lib. confutationis dogmatum Ariſtotelis in proœmio*, falſum Ariſtotelem in magnis docet; & in his, quæ definire accepit, nihil veri docuerit. Ergo ſi nihil veri docuit, & in ſapientia cæcutit pluſquam alii Græci; cur magiſter in ſchola Chriſti ſapientiæ reputatur? 3.
Gregorius Nazianzenus *vigeſima ſexta Oratione* damnat prauum artium Ariſtotelicarum artificium, vt plagas Ægypti in Eccleſia, & *in Oratione* 33. deteſtatur Ariſto- 4.
telem vt euerſorem prouidentiæ, & immortalitatis animorum.
Hieronymus *contra Heluid.* ait. *Nec Ariſtotelis ſpineta conquirimus; verba ſcripturarum ponenda ſunt.* Et *in lib. aduerſus Lucifer.* dicit *Arrianos de fontibus Ariſtotelis mutuari argumenta, quæ ſapientia ſæculi eſt.* Ergo cur 5.
Theologiæ ſanctæ ponitur paracletus? 6.
Epiphanius 2. *aduerſus hæreſes cap.* 69. damnat Arrianos quod fuerint noui Ariſtotelici, & ab Ariſtotele veneni iaculationes ſibi ipſis affricuerint, relictaque Domini manſuetudine Ariſtotelem induerint.
Tertullian. *in præſcriptionibus* declarans illud ad Coloſ. 7.
Ne quis vos decipiat per Philoſophiam & inanem fallaciam; docet hæreticorum Patriarchas eſſe Philoſophos, ex dia-

lectica Ariſtotelis vana, falſa ooeroſaque.

Cyrillus 1. *contra Iulianum* Philoſophos errorum cauſas, præcipue Ariſtotelem, ponit.

Idem dicit Euſebius 14. *de præparatione*: *& lib. contra Philoſophos* damnat Ariſtotelis vitam, mores, Philoſophiam moralem, & naturalem, & Metaphyſicam, tanquam diras peſtes, cæteriſque Philoſophis, præcipue Platone, inferiorem facit, ingratum, ſtupidum, petulantem.

10. Lactantius Firmianus ſæpe, præſertim *lib.* 1. *cap.* 4 quoniam fuit ſibi & aliis, & naturæ contrarius Ariſtoteles, ideo contraria dicere, ſentire, & ſophiſtam eſſe vanum Ariſtotelem ſæpe docuit. S. Thomas 4. *de regim. cap.* 4.

11. quoniam fuit inuidus contra Platonem, & Socratem, quorum verba peruertit, & id probat authoritate etiam Simplicii, & Euſtathii Peripateticorum; & allegat S. Auguſtinum, probantem authoritate Gellii, quod Ariſtoteles fuit impoſtor, ideq; docet contra impoſturas eius *in* 1. *Meta. lect.* 11. *&* 1. *Cœli, lectione* 22. *&* 3. *lectione* 2. *&* 1. *de anima, lect.* 8. plus & minus clare.

12. Ambroſius in omnibus ei contrarius, dicit tandem valde fuiſſe ſtudioſum impugnandæ veritatis *lib.* 3. *cap.* 3. *Hexam.* ita vt etiam calorem ſolis abnegauerit, cunctorum ſenſibus manifeſtum; & *in lib. de Officiis* facit Ariſtotelem deteriorem Epicuræis.

13. Idemque prius ſcripſerat Origenes *in lib. contra Celſũ.*

14. Scotus & Franc. de Mayronis, quod ignorauerit Metaphyſicam, & pugnantia admiſerit.

15. Franciſcus Picus; quoniam eſt plenus ſubtili verboſitate & tædioſa, in neceſſariis deficiens, & in ſubtilibus abundans, difficultates varias inſtar piſcis ſepiæ fugiens, atramentoque obnubilans.

16. Durandus ſæpe ab Ariſtotele deſciſcit, præſertim cum de intellectu agente *in* 1. *diſt.* 3. *q.* 5. cum de ſpeciebus intelligibilium eſt ſermo *in* 2. *d.* 3. *q.* 6. vtrumque negat Durandus quod ab Ariſtotele aſſeritur. Item Ariſtotelem ſecũ pugnare ſæpe monet, *diſt.* 18. *q.* 3. Item inquit Ariſtotelem de infinito, & de mundi æternitate loquentem, ſecum

diſſidere, non ſolum contra fidem, ſed etiam contra ratio-
nem naturalem.

Melchior Canus *lib.* 10. *de locis* oſtendit ex Ariſtotele
apud Italos natum eſſe Machiauelliſmum de mortalitate
animorum, & de improuidentia Dei circa inferiora. Item
eſſe peſtem Chriſtianorum probat ex impiis propoſitioni-
bus, his ſcilicet.

Prima *in lib. de ſomn.* Quod Deus nō immittit sōnia, quia 1.
non ſapientibus.

Secunda *in lib. de bona fortuna*, ſubtrahit Deo proui-
dentiam, propter hoc, quod bona malis eueniunt, & è 2.
contra.

Tertia *in* 1. *de cœlo*, omne incorruptibile eſſe æternū etiā
à parte ante, vnde vel anima mortalis, vel æterna, vt Deus. 3.

Quarta *in* 5. *&* 12. *Metaph.* aſſerit Deum eſſe animal per- 4.
fectum, & optimum, quoniam eſt anima prima cœli in-
formans, vt etiam D. Thomas concedit. 5.

Quinta *in* 8. *Phyſ.* omnes motores Angelos infinita
virtute donat, quoniam ab æterno & in æternum mo-
uent.

Sexta, quoniam *in* 12. *Met. textu* 51. Deum non cura- 6.
re inferiora, & parua, ſed tantum cœleſtia.

Septima, quia docet ad politiam retinendam eſſe fabu-
lam fictam à Legiſlatoribus, quod dicunt de pœnis, & præ- 7.
miis poſt mortem.

Addit que contra Ariſtotelem Canus authoritates Pa-
trum & Diog. Laërt. & aliorum &c.

Octaua, quoniam facit Deum cauſam agentem neceſ-
ſariam, non liberam, iuxta expoſitionem Græcorum. 8.

Nona, quoniam *in* 7. *politiæ* abortus & nefarios concu-
bitus, ne abundet numeroſitas, conſulit. Item mutilos, & 9.
abortiuos fœtus non alendos.

Decima, admittit infinitum numerum animarum, ne- 10.
gat creationem & reſurrectionem.

Addit Canus alias impietates, & inſipientiam Ariſtote-
lis.

Alios teſtes adducere mihi non vacat.

Propterea neque tam doctus in humanis eſt ſcientiis, vt mordicus defendi debeat, niſi ab imperitis.

1. Siquidem tanquam ſtudioſus contra veritatem apertam teſte Ambroſio, lumen ſolis negat, & calorem: ſed Peripatetici lucem Soli reſtituerunt, non calorem, teſte Simplicio 2. *Cœli* 42. & Auerroë *de ſubſtantia Orbis.*

2. Præterea motum in vacuo fieri in inſtanti 4. *Phyſicorum.* Hoc diuus Thomas dicit eſſe falſum, idemque Auempaces.

3. Non vult habitari poſſe ſub æquatore. Contrarium Albertus, & Auicenna, & experientia hodie nauigantium teſtatur ibi feliciter habitari.

4. Duo eſſe principia actiua ſentit cum Parmenide, vnum paſſiuum *in* 1. *Phyſ.* ac duo elementa à duobus actiuis conſtituta, vt idem Parmenides docet, teſti nonio Ariſtotelis. At *in* 2. *de generatione, & corruptione* ponit quatuor elementa vnius materiæ, & addit duo alia principia actiua, coactus, vt dicit *in Tex.* 33. *&* 34. Propterea Lactantio videtur Ariſtoteles contraria docere & ſentire.

5. Item 12. Met. dicit Angelos imitari Deum mouendo, & ſic beari: & tamen contra Deum mouentem ab ortu ad occaſum Angelos mouere ab occaſu in ortum, & aliis alios reluctari, ita vt nequeant mouere. Ergo non eſt imitatio, ſed contraitio, & infelicitas.

6. Libros Metaph. 12 facit, & tamen in totis vndecim proœmia componit; in duodecimo componit Metaphyſicam, vbi tot hæreſes, quot verba à nobis ſuperius reiecta. Propterea Franciſcus Doctor illuminatus de mente Scoti, dixit Ariſtotelem eſſe imperitiſſimum Metaphyſicum: Nyphus vero alios duodecim deſiderari eiuſdem libros.

7. At præterea *in* 12. *Met.* oſtendit nihil de Theologia, & minus de Aſtronomia ſcire; recitat opiniones Eudoxi, & Calippi de ſphæris & motoribus contrariis, nec addit de ſuo niſi reluctantes, facientes diſcordiam cum pœna propriæ immobilitatis. Et ad quæſtiones reſpondet ſe relinquere ſolutionem fortioribus; & propriam coactus ignorantiam fatetur; & tamen ſapientem nos eſſe, volumus in eiſdem.

8. Neque ordo laudatus eius aliquid boni habet: quoniam

partitur Philoſophiam in libros varios vnum corpus ſcientiæ non facientes; ſicut Timæus naturæ & doctrinæ accommodatiùs fecit. Item *in Metaphyſ.* ea, quæ non ſunt Metaphyſicæ tractat in 11. libris, in 12. autem nihil probat, & tot dogmata falſa, & ſecum pugnantia ponit, quot res, de quibus eſt ſermo.

Moralia ſine methodo ſcribit, prout accepit ex variis libris; & virtutum numerum ignorat, & ſcopum vnde agnoſcātur vt patet ex D. Thoma, & Teleſii lib. 8. Galaxiam fieri 1.
in aëre dixit tam ridicule ex vaporibus, vt etiam ab Auerroë ſuo ſacrificulo, nedum à D. Thoma, & Alberto, & tandem à Teleſcopio Galilæi explodatur cum riſu.

Item de Cometis tam ruditer loquitur, quod ſtant ſub
Luna, & ex vaporibus accenſis, quorum duratio non eſſet 2.
in momento; durant autem per menſes & annos; vt ab omnibus ingenio ſophiſticus deprehenſus derideatur, præſertim Thycone, Galilæo, Santuuio, Beda, Seneca, Teleſio, & aliis.

Libros de animalibus accepit ab aliis, & ex relatione mi- 3.
litum, & venatoribus: & de partibus, & vſu partium, ridicula ſcribit & falſa (à capricio) vt Galeni experientiæ probant, non dignatus anatomen facere, ſed propria ex phantaſia deſcribit quæ non vidit.

Opiniones Antiquorum non tam iniuſte damnare con- 9.
ſpicitur, quam non intelligere, vel nolle intelligere, vt teſtatur S. Auguſtinus, Gellius, D. Thomas, Simplicius, Euſtathius, Patricius, & Platonici, & Scholaſtici noſtrates. Item furari aliorũ dicta, illoſque proſcindere maledictis, ne furta eius quis deprehendat. At ex Plutarcho, & Galeno, *de placitis Philoſophorum* ſcimus, & D. Thomas in 4. de regimine Principum fatetur.

Vitam eius libidinoſam, impiam & ingratam contra 10.
Alexandrum, quem veneno necandum curauit, & aras poſitas Hermeæ, quæ; vt Poëta cecinit,

Mente vacans vacuus ponit Ariſtoteles,

pudet referre; licet Euſebius enarret tanquam ſigna ingenii praui ſophiſticique, non ſapientis hominis.

D ij

Licet ergo illi contradicere in multis; in aliquibus expedit, & aliquibus eſt neceſſarium, vt à principio dicebamus.

Reſponſio ad argumenta prima.

Ad primum reſpondentes, dicimus tria. Primum, quod nullus Philoſophus eſt acceptatus in ſcholis Chriſtianis, tanquam magiſter indubitata fide dignus. At ex omnium Philoſophorum ſcriptis Theologo Chriſtiano ſeligendum eſſe id, quod bene ac fidei ad hominem declarandæ conſonum dictum eſſe, examinando, plene cognouerit.

Secundum, quod ſi quis Philoſophorum eſt acceptatus, vel acceptandus, ille eſt Plato, vel alius, non autem Ariſtoteles.

Tertium, quod fato diro introductus eſt Ariſtoteles, vt ſit ſciolis magiſter, qui ſapientibus ſolum fuit aliquando teſtis contra ſuos.

Probatur prima pars Aſſertionis.

1. Primo ex authoritate omnium Patrum, & Scholaſticorum aſſerentium, quod doctrina Chriſtiana habet teſtimonium à Spiritu ſancto in ſcripturis ſacris, & certis traditionibus SS. Conciliorum, & SS. Pontificum decretis. Quod autem hæc à Spiritu ſancto ſint, probatur miraculis, martyrio, prophetia, ſanctitate, & ſucceſſione chariſmatum, & concordia horum inter ſe, & cum primo Dei Codice, qui eſt rerum Natura; à quo ſecundus non diſcordat, ſed commendatur, vt ſui perficiens: quemadmodum in 1. Theologiæ oſtendimus, vbi aſſeruimus hæreſim eſſe Abailardi dicere, quod Theologia fundetur in aliquo Philoſopho: quamuis declaretur per Philoſophiam.

2. Quoniam Theologia vocat omnes ſcientias, vt ancillas

ad ſui cultum; ergo & omnes Philoſophos, in quo bene ſeruiunt, in quo male; reiicit, corrigitque, vt dictum eſt ex Origene, & Hieron. *in epiſtola ad Pamach.* Data eſt enim gentib. ait Clemens Alexandrinus & Cyrill. Philoſophia, vt Catechiſmus ad fidem ab Authore naturæ, fideique, à quo dicimur rationales naturaliter, & Chriſtiani ex fide ſupernaturali. Ergo vbi fidei aduerſatur, reiicitur vt pſeudophiloſophia. Non enim dicimur ab Chriſto Chriſtiani, vt à Platone Platonici, etſi æquiuoco dicendi modo, vt declaratur in 6. ſynodo. Chriſtus enim non eſt ſectariorum erectorum vnus, ſed prima Ratio, prima Sapientia primaque æternaque Philoſophia. Vnde Raimundus Lullius *in libello ad Philippum Regem Franciæ*, introducit Philoſophiam lamentantem, quod falſo ſibi imponebatur diſcordia cum Theologia. *Non enim*, ait, *ego Philoſophia, ſed Ariſtoteles, & Auerroes pugnant cum Theologia.*

Ait Clemens Alex. 1. *ſtromat. Non particularis ſectæ eſt eligenda; ſed quidquid omnes dixerunt Stoici, Platonici, Epicuræi, Ariſtotelici, hoc totum ſelectum dico Philoſophiam.* 3.

Melchior Canus *in 9. de locis*, docens quo authore Philoſopho vtendum, ait: *Non more vulgi doctrinam Stoicam, aut Platonicam, aut Ariſtotelicam Philoſophiam appellamus, ſed ſtudium ſapientiæ &c.* Et quoniam Chriſtus eſt ſapientia, non quidem vnius ſectariorum, ſed Dei: quidquid ſapienter alii dixerunt, extorquendum eſt ab iis vt noſtrum. 4.

Idemque docet Iuſtinus Martyr, Philoſophus cognominatus, *in Dial. contra Triphon.* 5.

Item S. Auguſtinus *in 2. de doctrina Chriſtiana.*

Item S. Gregorius Nyſſenus *in lib. de vita Moſis*, iubentis rapi vaſa aurea, & argentea Ægyptiorum in huius figuram. 6. 7.

Item Tertullianus *de præſcriptionibus 7. Viderint* (indignatus ait) *qui Chriſtianiſmum Stoicum, aut Platonicum, &c. faciunt.* 8.

Propterea D. Thomas *in opuſc. 9. cap. 1.* docet, monet, 9.

probatque, nullum ex Philoſophis eſſe ſequendum Chriſtiano Philoſopho, ita vt ab illo probari dogmata fidei velit, vel eius dicta tanquam à fide probata defendat, ne ſimus irriſioni aliorum Philoſophorum ſectis contrariis, præcludamuſque aditum intraturis ad fidem.

10. Addit S. Auguſt. teſtimonium 1. *ſuper Geneſ. cap.* 18. *& 19.* vbi alia S. Auguſt. affert argumenta contra eos, qui Philoſophos patronos adſciſcunt. Aut quod ſuo electo, Philoſopho eſt contrarium, ſubito explodunt cum magno Theologiæ noſtræ dedecore ac iactura; præſertim vbi deprehenditur falſus, quem ſequimur, vel ſtatim, vel lapſu temporis, vt & poſtea etiam noſtra Theologia falſitatis ſine culpa arguatur; ſicut poſt inuentionem noui hemiſphærii S. Auguſt. & Lactant. arguuntur. Idem Aug. *in 6 de Ciuitate Dei* probat ex omnibus Philoſophis omnium nationum Theologo eligendum quæ bene ſcripſerunt &c. Vnde & S. Thom. *in quolib. 4. art.* 3 monet non eſſe coarctandam S.S. ad ſenſum aliquorum Philoſophorum. *Et in epiſt. ad Theſſ.* docet hoc eſſe adulterium ſpirituale, vel tyrannydem ſpiritualem, vel inſaniam ſpiritualem.

Propterea quando Patres diſputant pro fide vtuntur teſtimonio omnium Philoſophorum, vt patet in Iuſtino, Clem. Aug. Arnob. Hierony. & ex diuo Thoma *in 4. libris cont. Gent.* vbi non ſolius Ariſtotelis vtitur opinionibus, ſed etiam Plat. Galeni, Senec. Pythag. &c. Qui ergo coarctat ad vnũ, nõ modo patitur quæ in præcedẽti diximus argumẽto, ſed etiã priuat Theologiam armis ac teſtimoniis &c. Vide ergo quam ſtulte ſcioli putant, Ariſtotelem, aut alium Philoſophum eſſe ab Eccleſia authorizatum. Cum nec Concilia, nec Canones hoc afferant, ſed contrarium, & Patres omnibus non vno vtendum, nullis ſeruiendum, docuerint. Vide quæ ſcripſimus in 1. art.

Concluſionis pars prima repetitur.

Pars ſecunda probatur.

Non ergo intruſus eſt Ariſtoteles præuio examine, tanquam optimus Philoſophorum, in ſcholas Chriſtianas.

Omnes enim Patres illi prætulerunt Platonem, nedum 1.
Seneca, Plutar. Cicero, & tota Gentilitas. 2.

Vnde Clem. Alex. vocat Platonem Deum Philoſopho-
rum. 3.

Chryſoſtomus vero Antiſtitem.

D. Thomas anteponit Ariſtoteli Platonem, Pythago- 4.
ram, & Socratem.

Iuſtinus Martyr idem etiam olim ſtatuerat, qui de Plato- 5.
ne dixit *in Apol.* 2. *quod nihil diſtat à Chriſtianis* &c. 6.

S. Aug. *in lib. de vera Religione*, ait. *Paucis mutatis eſt*
Chriſtianus. 7.

Et Ambroſius commentis illuſtrauit Timæum Plato-
nis, in quo Philoſophia naturalis continetur, vt illa Chri-
ſtiani vterentur potius quam aliorum, præcipue Ariſtotelis;
quem dicit deteriorem Epicuræis fuiſſe, vt Auguſt. te-
ſtatur.

Qui etiam *in* 8. *Confeſſ. cap.* 20. refert Simplicianum S. 8.
Ambroſii præceptorem, lætatum eſſe, quod Auguſt. Pla-
tonicos libros, non autem aliorum Philoſophorum adiiſ-
ſet. Ex his enim facilius agnoſcuntur dogmata Chriſtiana,
quam ex aliis Philoſophis à veritate diſſentientibus, & prop-
terea à Victorino Chriſtiano Platonicos latinitate donatos.

Item S. Iuſtinus refert ſe in Gentiliſmo quæritantem ve- 9.
ritates veras, à Peripateticis in impietatem tractum fuiſſe;
à Pythagoricis per longas vias actum, ab aliis alia paſſum;
& à ſolis Platonicis in arcana fidei Chriſtianæ catechiza-
tum fuiſſe.

Præterea idem Auguſt. *in* 8. *de Ciuitate cap.* 6. in tantum
recipit alios Philoſophos, in quantum platonizant. Cum 10.
enim *in cap.* 6. probaſſet quod Plato præcellit omnes Phi-
loſophos in Phyſicis, propterea quod agnoſcit Deum cau-
ſam rerum naturalium, *& in cap.* 7. quod ſit omnibus præ-
ponendus in logicis & rationalibus diſciplinis, quoniam ar-
tem tradit mirificam, & Deum lumen veritatum agnoſ-
cendarum præficit, & *in c.* 8. quod in cunctis ſupereminet,
etiam in moralibus, propterea quod agnoſcit Deum ſum-
mum bonum, ad quod virtutes ſunt viæ: tandem *in cap.* 9.

volens oſtendere, qui Philoſophi ſint cæteris anteponendi, & Theologo Chriſtiano acceptandi, poſt laudatos præ cunctis Platonicos, ait; *Quicumque igitur Philoſophi de ſummo Deo & vero iſta ſenſerunt, quod & rerum creatarum ſit effector, & lumen agnoſcendarum, & bonum agendarum, quod ab illo nobis ſit, & principium naturæ, & veritas doctrinæ, & felicitas vitæ, ſiue Platonici accommodatius nuncupentur, ſiue quodlibet aliud ſectæ nomen imponant, ſiue tantummodo Ionici generis, qui in eis præcipui fuerant, ita ſenſerint; ſicut idem Plato, & qui eum bene intellexerunt; ſiue etiam Italici propter Pythagoram & Pythagoricos, & ſi qui forte alios eiuſdem ſententiæ indices fuerunt, ſiue aliarum quoque Gentium, qui ſapientes, & Philoſophi habiti ſunt Athlantici, Lybici, Ægyptii, Indi, Perſæ, Chaldæi, Scythæ, Galli, Hiſpani, aliique inueniuntur, qui hoc viderint, & docuerint, eos omnes cæteris anteponimus; eoſque nobis propinquos fatemur.* Hæc ille pro Platone, & Platonizantibus mirifice ſcribit. Igitur qui hęc tria negat, videlicet Deum Creatorem, & Doctorem, & Beatorem hominum, tribus primalitatibus correſpondentia; abiiciendus ergo eſt de ſcholis Chriſtianis ſecundum Auguſt. & Patres, & Concilia ſacra. Nec ab Eccleſia inthronizatum fuiſſe Ariſtotelem, ſequentia demonſtrabunt.

Stulte igitur quidam dixit; propterea quod Plato eſt vicinior nobis, non legitur in ſcholis Chriſti, ne iſta vicinitas affricet nobis eius errores; quod non eſt timendum de Ariſtotele, propter diſtantiam à Chriſtianis. Si enim hoc valeret, Epicurus potius inthronizandus eſſet diſtantior; qui etiam minus eſſet pernicioſus, vt Ambroſius, & Origenes ſupra dixerunt. Præterea Auguſt. ſuſcipit Platonem, vt meliorem, quia vicinior, & per Platonem intrauit ad fidem Iuſtinus; & nunc iſti homines volunt Ariſtotelem, quia diſtat, ea nimirum de cauſa, qua explodendus erat; vt omnes Patres fecere; & argumenta primi ac ſecundi articuli probauere, pandentia morbos, & ruinas, quæ ex Ariſtotele eueniunt. Ergo non Eccleſia, ſed mutatio dira ſæculi barbari Ariſtotelem euexit in ſcholas.

Tertium

Tertium aſſertum, quo declaratur, vnde Ariſtotelis fulcimentum & authoritas apud noſtrates.

Hiſtoria de Ariſtotelismo in ſcholas intruſo.

ERgo caſu diro Ariſtoteles introductus eſt in ſcholas Chriſtianorum; ſicut olim in Hieruſalem introductus eſt, quando Antiochus Alexandri Magni ſucceſſor, Diſcipulus Ariſtotelis & ipſe aperuit Gymnaſia Philoſophiæ Græcæ contra Moyſen; vt eradicaret de ipſorum mente Legem Dei; quæ incipit: *In principio creauit Deus cœlum & terram*; contra quam ſchola Ariſtotelis perſonabat. Æternum eſt cœlum, & terra, nunquam factum eſt à Deo. Et contra hanc ſcholam ſurrexerunt in typum fratrum ſub quinto ſigillo Eccleſiæ, Machabæi fratres; & obtinuerunt Legem de manibus gentium in quinta ſynagogæ ætate. Sic in noſtra Hieruſalem Romana, cum Gothi, Vandali, Heruli, Hunni, Longobardi, & Saraceni Bibliothecas Philoſophorum in Italia, & Gallia, Hiſpania, & Africa cremaſſent & perdidiſſent; in quibus periit etiam Commentum ſancti Ambroſii ſupra Timæum; S. Iuſtinianus autem adhuc Græcus erat, & Plato. Tunc ſurrexit Carolus Magnus, & poſt prælia aperuit ſcholas iamdudum ſilentes, quando iam vix ſciebant legere Clerici; & ipſi Cardinales, vt teſtatur Ioannes Villanus, tanta ignorantia laborabant, vt nollent Pontificem (credo) *S*yluestrum II. ſepelire in ſacris, propterea quod inuenerant in eius cubiculo librum Mathematicis figuris exaratum, & putarunt eſſe Necromantiam. Tanta erat huius ſæculi ruditas, quando Ariſtoteles intruſus eſt; cum non reperirentur aliorum Philoſophorum Codices, excepto Ariſtotele, & ab Arabibus aduecto; vt Franciſcus Patricius in hiſtoriis probat. Plato enim, vt D. Thomas queritur *in 3. Pol.* quod ſuis temporibus non inueniebatur, paulo ante 100. annum in Conc. Florent. ſub Eugenio Papa IV. à Græcis ad nos delatus eſt. Nec potuit Ariſtotelem regnantem, quamuis annitentibus Medicæis Principi-

pro teſte contra alios Græcos, præſertim Peripateticos, probantque propriam ſententiam ex Ariſtotele contra conſimiles Ariſtotelicos. Imo aſſero, hæreticum eſt, & impium dicere, quod Theologia aut fundatur, aut firmatur in Ariſtotele, quem reprobant PP. & Concilia, tanquam inimicũ Theologiæ, cum etiam in nullius hominis authoritate aut ratione innixam eſſe velint, ſed veritates Theologiæ habentur per reuelationem, vt probatur *in* 2. 2. *q.* 1. *&* 1. *contra Gent.* apud D. Thom. Demonſtrationes vero, quod reuelatio ſit à Deo prima veritate, habentur ex miraculis, martyrio, prophetiâ, generibus linguarum, & aliis chariſmatibus, quæ ſunt demonſtrationes fidei per ſignum & manifeſtationes ſpiritus 1. *Corinth.* 12. Quæ omnia negantur à Pomponatio, & Auicenna, & Auerroe, & Peripateticis, & dicunt fieri ex temperamento. Idem dicit vel ea negat Mirandulánus *in lib. de euerſione Monomach.* & Iandunus, qui (vt ait Nyphus *in lib. de Orbis ſubſtantia* ſcribendo) omnes religiones ſpreuit propter minimã verba Auerrois, contra quos ſcripſi Antimachiauelliſmum.

Probationes Theologiæ quæ ſunde.

Declaratio vero poteſt fieri ex Philoſophis, non per ſe, ſed ad hominem, imo, vt D. Thomas probat *opuſculo* 9. ex authoritate Auguſt. 1 *in Gen. cap.* 18. *&* 19. non licet exponere Theologiam, & ſacras ſcripturas ſecundum vnius Philoſophi tantum doctrinam. Tum quia poteſt eſſe falſa, & videbimur inniti falſitati; tum quia aliæ ſectæ Philoſophorum contrariæ ſectæ, cui innitimur, irridebant Theologiam noſtram & fidem, vt inquit Aug. quaſi propter tales rationes crederemus. Imo S. Thom. *in Pſal.* 49. probat eſſe tyrannidem, aut adulterium ſpirituale, ſi quis trahit ſenſum ſcripturæ ad ſenſum alicuius Philoſophi aſſertiue prorſus; ſicut cum dicitur *Sapientiæ* 18. *ſtellarum limpidæ flammæ* exponeret id eſt, lucidæ; quoniam ſecundum Ariſtotelem, non ſunt calidæ; propterea Philoſophorum authoritas (vt docet D. Thomas 1. *p. q.* 11. & Canus, Alfonſus de Caſtro *contra hæreſ. lib.* 18. & alii Patres) cum allegatur in Theologia, non ex propriis, ed extraneis, & nihil probat contra Chriſtianos Doctores, ſed tantum contra Gentiles,

Theol. declaratur per Philoſoph. tantum ad hominem, non per ſe.

Cur non exponenda ſecundum vnam modo ſectam Philoſophorum.

Trahere Theol. ad ſenſum Philoſophorum, eſt tyrannis aut adulterium, aut infamia ſpiritualis.

& ſequaces illorum, eſt enim ad hominem inde argumentum, non ad rem, & ſecundum Caietanum eſt nobis nulla.

Quapropter non eſt introductus in ſcholas Ariſtoteles, vt iudex, niſi apud imperitos, vel impios; neque vt arbiter, niſi apud eos, qui ipſum aſſumunt pro lite aliqua dirimenda, non iuxta veritatem certam; ſed iuxta ſenſum Ariſtotelicum: neque vt teſtis contra Chriſtianos Doctores; plus enim valet authoritas cuiuſlibet ex Patribus, quàm Ariſtotelis apud rectè ſentientes. Idcirco non rectè ſentiunt, qui Ariſtotelem inthronizant, aut Platonem, aut alium contra regulam S. Baſilii *in* 1. *contra Eunom.* & Auguſt. 1. *ſuper Gen.* & D. Thom. *opuſc.* 9. quod pernicioſum, & maximè cauendum admonent; & contra hos Tertull. obiurgato Ariſtoteliſmo (*de præſcriptionib. cap.* 7.) indignatus ait; *Viderint, qui Stoicum, & Platonicum, & Dialecticum Chriſtianiſmum protulerunt.*

Iuxta D. Thomam Ariſtoteles non eſt optimus Philoſophorum, & cur ab ipſo exponitur, & allegatur.

AD ſecundum negat D. Thom. 4 *de Reg.* 4. Ariſtotelē eſſe optimum Philoſophorum, ſed ſubſcribit Patribus, Auguſtino, Chryſoſt. Ambroſio, & aliis, quod Socrates, deinde Plato ſit optimus; cuius carentia intruſus eſt Ariſtoteles; impoſtor, ait, & imperitus, & inuidus, præſertim ſi Platoni comparetur; & *in* 3. *p q* 42 *a.* 4. Pythagoram, & Socratem nihil ſcripſiſſe, quoniam fuerunt excellentiſſimi DD. ſimiliores Chriſto. Neſcio quid ſcioli de eius mente dicunt; quamuis etiam ſi ipſe diceret, nos habemus mille Thomas pro vno, quibus ipſe deferendum magis quā ſibi docet; neque poteſt etiam eneruare omnium Patrum decretum, qui Platonem præferunt Ariſtoteli: nec putandus eſt tam ſtudioſus Patrum ſectator, contrarium illis ſenſiſſe.

Negat D. Thom. ſe Ariſtotelem allegare in Theologia

ad fundationem, vel ad confirmationem fidei & Theologiæ, cuius demonſtratio credibilitatis ſunt miracula, & prophetia, martyrium, & alia chariſmata, vt paulò antè diximus de mente illius 2. 2. *quæſt* 1. *&* 2. *Theſſ*. 1. *lect*. 1 *& parte* 2. Sed ſolum vt teſtem contra Gentiles ſuos, præſertim Ariſtotelicos, vt docet *in* 1. *contra Gentiles & p*. 1. *q*. 1. *art*. 8. Vbi Caietanus dicit, *quod argumentum ex ſacris literis eſt demonſtratiuum, ex Doctoribus ſacris probabile; ex rationibus Philoſophorum eſt extraneum & probabile; ex autoritate Philoſophorum eſt nullum*. Cur ergo audent Ariſtotelis authoritate nūc dicere fundatam, aut comprobatā Theologiam?

Caiet: ſententia optima de nullitate authoritatis Ariſtot.

Hoc pernicioſum dixit 1. *contra gentes*, ideo cauendum non modo ſi authoritas, ſed etiam ſi ratio Philoſophorum afferatur pro abſoluta confirmatione. Poteſt tamen allegari Philoſophus ad declarationem in his, quæ putatur bene dixiſſe, vt ibi ait D. Thomas, præſertim vbi circa articulos fidei primos, *Deus eſt: & rerum factor & gubernator*. Quod cum neget Ariſtoteles conceſſum ab aliis Philoſophis, non poteſt adduci ad declarandum, ſed ſolùm alibi, vt teſtis cōtra; nemo enim tam falsus eſt, qui non dicat aliquid verum, quo poſſit contra ſuos argumentari. Et quamuis citet S. Thomas Ariſtotelem ſæpe contra Scholaſticos, hoc facit vbi Scholaſticus Ariſtoteli adhæret, tanquam contra Ariſtotelicum; vel vbi putatur Ariſtoteles naturam ſecutus. Sed regula D. Thom. & Aug. quod ſit crimen tyrannidis & adulterij ſpiritualis, torſio ſcripturæ ad ſenſum Ariſtotelis, & quod pernicioſum & impium ſit dicere, quod fundatur Theologia, aut confirmatur ab Ariſtotele, aut quod ſit alicuius momenti authoritas eius, vel ratio, niſi contra ſuos ad hominem, ſtat inuicta; & hanc propriam regulam non eſt putandus D. Thomas eſſe tranſgreſſus: quamuis Pariſienſes murmurent, & ſcribant contra D. Thomam *in appendice ad librum ſentent*. quod nimius fuerit in allegando Ariſtotelem; & verum dicunt. Sed D. Thomæ zelum non penetrarunt. 2.

Sciendum eſt quod temporibus S. Thomæ & Alberti

Hiſtoria errorum ex Ariſtoteliſmo, & vnde D. Thom. commentum ſuper Ariſtot. facere ſtimulatus eſt.

adeo inualuerat ſub rudi ſæculo doctrina Ariſtotelis & Auerrois, vt ſtultus putaretur, qui illis contradiceret; ſicut teſtantur articuli damnati per Pariſienſes; & Segerius Baco, & D. Thom. *in Opuſc. de vnitate intellectus*, tam anxius ad tollendos errores ex Ariſtotele manantes, & Auer. &c. Cumque libelli multi de vnitate intellectus, mortalitate animorum, & æternitate mundi, & religionis vanitate, iuxta Philoſophiam publicarentur, cœpit Theologia pro falſa haberi, tanquam contra naturæ dogmata vera, falſa proponens; omnes enim ſequebantur ex Ariſt. iſta aſſerente ſecundum Alexandrum; & nemo (ait Auerr.) Peripateticus dicebatur, niſi prius Alexandræus fuiſſet apud Græcos; ita apud Arabes & Latinos, niſi Auerroiſta; proptereaque vocatus Auerroes magnus Commentator, & ipſe in ſcholis Latinis regebat Cathedram, & erat prouerbium, *Dixit Auerroes: ergo & Ariſtoteles. Dixit Ariſtoteles: ergo Auerroes*, vt Iandunus tradit. Quapropter nabaſcenti Chriſtianiſmo ſuccurrit Deus, excitans SS. Dominicum, Franciſcum, & Fratrum Ordines poſt Monachos; qui tanquam Machabæi Fratres in quinta ſynagogæ ætate, ipſi in quinta Eccleſiæ ætate, & ſigillo (ex tunc enim aperiri cœpit, ſi credis Ioachimo *ſuper Apocal.*) auxilio fuerunt. Albertus, ergo. & Thomas, & alij tunc temporis zelo fidei ſcripſerunt Libellos bis de vnitate intellectus pro immortalitate & pluralitate animorũ; dolentes (vt ipſi aiunt) quòd iam ex Ariſtotele iã praui mores, & opiniones perniciosæ graſſarentur: & ſub eo tẽpore Raymũd. Lullius librũ edidit de lamẽtatione Philoſophiæ apud Regem Franciæ conquerenteis, quod, dicerent homines, ipſam eſſe contrariam Theologiæ, quando non ipſa vere, ſed Ariſtoteles, & Auerroes contrariantur Theologiæ. Albertus, & Thomas non confidentes zizania euellere Auerroiſtica, Græcorum, & Arabum; ſuperſeminata agris Euangelii abſque tritici damno: ſtatuerunt Ariſtotelem exponere, dantes illi interpretationem vtilem, in quibus textus erat quaſi anceps, iuxta Bedæ placitum, dubia in meliorem partem interpretando. Ita Theologiam bibendam mundo in

ſuo cratere Ariſtotelico cecidẽrũt, nempe Theologiam etiam ex dictis Ariſtotelis declarantes ad homines tantũmodo, oſtendentes, quod Ariſtotelica Philoſophia non modo non euertit Theologiam, vt mundus dicebat, ſed poſſet ipſam confirmare: & propterea etiam videtur imprudentibus quibuſdam magnis Doctoribus D. Thomas nimius in allegando Ariſtotelem. Etidem non timetus Scot. ac Caiet. cum eo, dixerunt D. Thomam non intellexiſſe Ariſtotelem in libro de anima: & errauerunt, quoniam vtramque vidit S. Doctor. Proptereaque breuiter, & clare expoſuit Ariſtotelem, necubi valerent alii expoſitores hoſtes fidei, cum tamen eſſet ingenioſior S. Thomas, quàm 1000. Ariſtoteles; ſed non philoſophatus eſt ex profeſſo; quonia m intendebat tantum Theologiam exaltare, & mortuus eſt iuuenis ipſe, atque Scotus. Attamen vbi Ariſtoteles abſque remedio aperte loquitur contra fidem Catholicam, caſtigat eum, ſicut ſeruum male ſeruientem Theologiæ, quæ vocat ancillas ad arcem: & nunc ſcioli volunt eſſe Dominam, & plus credunt Ariſtoteli, quàm Theologis doctiſſimis. Non tam abiecti animi erat S. Thom. vt fieret Ariſtotelis Commentator, niſi in fidei gratiam. Nec teſtatur iuramento Ariſtotelem eſſe veracem; ſed tantum expoſuit, veluti ſi quis Virgilium, aut Mahometum exponeret: ſed in multis caſtigat, & ex textu libri de anima, plurificat, & immortalizat animas cõtra alios Expoſitores, & de mũdi æternitate poſitionẽ cõuertit in problema. Etſi *in lib. Metaph. lect. 5.* dicat Ariſtotelem firmiter tenuiſſe mũdi æternitatem; alioquin nec Deus eſſet, ſi motus, & mundus non eſſet ſecundum Ariſtotelem, æternus: & hac æternitate negata, vt fides iubet, negatur in Ariſtoteliſmo eſſe Deus, vt admonet idem Thomas. Quapropter *in Opuſc. 9. & in prima parte,* cùm exponit opus ſex dierum, dat nobis licentiam ſequendi quem volumus ex Philoſophis, vt mox patebit. ſicut Aug. & Clemens prius decreuerant. Scioli autem nos infrænare volunt, & (quod ſolis ſacris literis datur) Ariſtotelem non erraſſe, vnquam volunt, non abſque imperitia magna quidem, maximaque impietate.

Cur S. Thomæ labor pro Theol. liberanda ab Ariſtoteliſmo nunc non ſufficit.

At nunc propter humanas imperitias videtur S. Thomæ labor, & aliorum Fratrum Machabæorum labaſcere. Nam ſicut dixit Daniel. *Subleuabuntur auxilio paruulo*; ex Ariſtoteliſmo enim poſtea ortus eſt Machiauelliſmus. Etenim in Scholis plus creditur Græcis & Arabibus, quàm D. Thomæ; quem dicunt aſtutè voluiſſe Ariſtotelem baptizare. In ſcholis Europæ, & Italia luget veritas, muſſitando, & imbecilliter defenſa, & S. Vincentius exclamauit, quod Ariſtoteles eſt phiala iræ Dei ſuper aquas ſapientiæ Chriſtianæ proiectæ; & allegatur à Dom. Seraphino *ſuper Apocaly.* & nos in Prophetalibus oſtendimus Ariſtoteliſmum Auerroiſti cum eſſe vnum de 7. Capitibus myſticis Antichriſti, qui ſub Machabæis contra Moyſen, nunc contra Chriſtum in ſcholis cornu erigit; donec de medio fiat: ſicut S. Epiphanius poſuit Græciſmum Antichriſtianum caput, qui maximè pertinet ad Ariſtotelem, vt ex ſuis dogmatis &

Vtilitas phil. inſtauranda.

PP. querelis ſuperiùs narrabamus; & Raymundus & Canus conteſtantur. Ergo nos pro Theologia pugnamus, & gladium inimicum, qui peruenit vſque ad animam, repellimus ſub D. Thomæ & Patrum vexillo, & iuſſionem Cōciliorum Vienn. & Lateran. capeſſimus.

D. Thomas pro noſtro labore.

Nec labores D. Thomæ euertimus, ſed inſtauramus. Immò etiam ſi poſt noui Orbis, & Cœli, & artium, & ſectarum & mundi totius inuentionem, nos quid vlterius & melius philoſopharemur, ſupra priſcorum opiniones, reſponderet D. Thomas meis ſuggillationibus; ſicut Moyſes Ioſuæ zelanti pro ipſo, cum alij præter Moyſen prophetarent: *Quid æmularis pro me? quis det vt vniuerſus populus prophetet, & det illis Deus ſpiritum ſuum?* Cur & nobis de ſpiritu S. Thomæ exploratam veritatem, iuxta eiuſdē D. Thomæ conſiliū & imitationem non concedunt? Bone Deus? *Qui putat ſe omnia & prorſus inueniſſe*, ait S. Leo, *non quæſita reperit, ſed inquiſitione defecit*: quantò magis, qui putat Ariſtotelem omnia inueniſſe: & D. Thomam etiam idem ſentire? Ergo nec nouus mundus inuentus eſt, nec ſtellæ, nec artes poſt Ariſtot. Item nec Deus tradidit mundum diſputationi noſtræ, ſed præcepus Ariſtotelis; hoc autem hæreticum eſt,

teſte

teſte ſcriptura & Patribus, & rerum natura, &c.

Diuus Thomas non eſt Peripateticus.

PRæterea affirmo, D. Thomam non fuiſſe Peripateticum, ſed Chriſtianum Philoſophum; quamuis Ariſtotelem expoſuerit, vt errandi occaſiones acceptas & datas aliis auferret.

Probatur, quia in conſtit. Frat. Præd. de quibus D. Thom. erat, *in diſt.* 2. cauetur ne Fratres Prædicatores ſtudeant in Libris Philoſophorum & Gentilium, propter errores, qui ſunt in his, & meliorem Chriſtianorum Philoſophiam, & propter rationes à nobis poſitas 1. *art.* D. Thom. autem fuit obſeruantiſſimus regulæ & conſtitutionum: fuiſſet autem contrarius, non tantùm ſi fuiſſet Peripateticus, ſed etiã ſi incubuiſſet Philoſophiæ Peripateticorũ ſola animi gratia. Ergo propter hoc tantum legit, & commentatus eſt Ariſtotelem, vt occaſiones errandi aliis auferret, vel ſaltem minueret. 1.

Præterea *in Chronic. Prædicat. p.* 2. *l.* 1. *cap.* 10. declaratur ordinatio, quod ſequendus eſt D. Thomas Dominicanis in Theologicis & Moralibus, non autem in Philoſophicis, nec vllam poſſe teneri doctrinam contra Patres in materia fidei & morum. Vnde non eſſet ſequendus D. Thomas, contra Patres refutatores Ariſtotelis ſecutus Ariſtotelem; tamen dico, vt ſuprà, D. Thomam non eſſe contrarium Patribus; ergo neque eſt Ariſtotelicus; alioquin crederet Ariſtotelis errores eſſe veritates. Et ſi D. Hierony. tanquam Ciceronianus, verberatur ob ſolas Ciceronis phraſes: quãtò magis D. Thom. ob falſa dogmata ſi Ariſtotelicus eſſet? 2.

Præterea ſcripſit ſæpe, præſertim *in* 4. *de Regimine* 4. *&* 3. *p.* quod Plato, Pythagoras, & Socrates ſint Ariſtotele meliores, & ſapientiores. Ergo ſicut non ſe fecit Platonicum, multò minùs Ariſtotelicum; ſi non elegit meliorem, ergo nec deteriorem ſine maxima culpa. 3.

Quoniam ipſe D. Thomas *in Opuſc.* 9. docuit cum Auguſtino, non eſſe aſſentiendum alicui Philoſopho in ſchola 4.

Chriſtiana, ſed ex omnibus decerpendum quod rectè dixerint. Ergo ipſe non eſt Ariſtotelicus magis quàm non.

5. Iterum etiam probatur quod non ſit Ariſtotelicus, quoniam aliter docet, cum exponit Ariſtotelem, & aliter, cum de propria loquitur ſententia in Theologia.

1. Et primò. Nulla opinio Ariſtotelica contraria fidei, quæ ab eo non eſt oppugnata, vt patet *in* 8. *Phyſ & 12. Metaphyſ.*

2. Secundò. Omnis expoſitio trahens ad ſenſum contrarium fidei à D. Thoma eſt expugnata, vt patet in omnibus Commentis contra Auerroëm, ac Simpl. & Alexand. & Themiſtium, & Auicennam, & alios.

3. Præcipua dogmata Ariſtotelis & maximè propria eius ſunt à D. Thoma derelicta, vel oppugnata. Ergo, &c.

1. *Probatur antecedens.* Hoc dogmà primum & propriũ, & maximũ etiam Ariſtotele, quod Cœlũ non ſit de natura Elemẽtorũ, nec generabile, nec corruptibile, nec materiale, & ita docet, in exponendo libros de Cœlo & mundo. Nihilominus *in* 1. *part. q.* 68. *art.* 2. *& ſeq.* dicit veriorem eſſe opinionem Empedoclis, quod Cœlum conſtet ex quatuor Elementis, quàm Ariſtotelicam, de quinta eſſentia incorruptibili: tum quia magis conſonat textui Moyſis, quod ſit factum firmamentum ſidereum, Cœlum ſecundo die ex materia prima, quã Ariſtoteles excludit à Cœlo; tum quià ad literam ſaluatur verbum Moyſis. Quod firmamentum diuiſit aquas ab aquis; ſed ſecundum Ariſtotelem oportet illud intelligere metaphoricè (quod eſſet adulterium ſpirituale, vt idem dixit 2. *Cor.* 4. *lect.* 1.) ſecundum Platonem verò, quod ſit de natura ignis, melius ſatisfit Moyſi, longè meliùs autem ſecundũ Empedoclem: & quidem hoc tempore per Teleſcopium detegimus in Cœlo maculas ſiderum, nubeculas Solis, & cometas fieri ſupra Lunam. Vnde manifeſtè opinio Empedoclis, & Pythagoræ comprobatur, quem vel ex hoc S. Ambroſius confirmat fuiſſe genere Iudæum, & Clem. Alexand. circuncisum in Ægypto, ad ſacra vt Sacerdotum admitteretur. Item ait D. Thom. neminem Philoſophorũ tanquã ex fide explodendum aut tenendum; quod & Aug. 1. *libro in Gen. cap.* 19. & D. Thom. *quolibeto* 4. *art.* 3.

Item 2. *Ethic. lect.* 8. pugnans pro Ariſtotele, tribus rationibus, probat virtutes omnes non reduci ad quatuor virtutes cardinales, vt faciunt Stoici, & Platonici, Seneca, & Cicero, ſed poſtea *in* 1.2. *& q.* 6. *art.* 2. *& per totam* 2.2. ſecutus Auguſt. Ambroſ. Chryſoſt. omnes virtutes ad quatuor cardinales reducit, & addit alias additas à Cicerone, & Andronico, & Plotino, & Seneca, & S. Gregor. oſtenditque Ariſtotelem eſſe diminutum in aſſignandis virtutibus, & in ordinandis imperitum. Ipſe vero mirificè ordinat, & in tota Ethica Ariſtotel. iam apud D. Thomam eſt inualida. Imò miſericordiam ac verecundiam, quas Ariſtoteles non facit virtutes, facit D. Thomas; & nemeſim, quam facit Ariſtoteles, negat D. Thomas, & alia multa.

Item *in paruis naturalibus*, *& in libro de Anima*, ſentit D. Thomas cum Ariſtotele, quod cor ſit primum in homine membrum, & ſedes animæ, & neruorum principium & ſecundum. Poſtea verò *in* 3. *p. q.* vbi quærit, vtrum Chriſtus ſit caput Eccleſiæ, oſtendit caput eſſe ſedem animæ, & principium ſenſuum, & neruorum, & operationum, ſicuti etiam vult Ambroſ. *in Exam.* 6. *cap.* 9. & Chryſoſt. *homil.* 5. *in* 1. *Theſſ.* 3.

Item, dum exponit Ariſtotelem, docet in omni corruptione fieri reſolutionem vſque ad materiam primam, & nihil eſſe commune genito & corrupto idem numero, & adueniente anima rationali deſtrui organa fabricati corporis, & animam ſenſitiuam aboleri; & ſimiliter adueniente forma cadaueris omnia deſtrui, nec quidquam manere idem numero. 4.

At *in diſput. q.* 3 *de creat. ar.* 6. remanere ſpiritum ſenſitiuum, & organa, & calorem eundem numero docet, & 3. *p. q.* 2. *art.* 2. *&* 5. docet perfici; & non deſtrui ſenſitiuam aduentu rationalis. *& q.* 5. eadem organa & cicatrices numero ponit in Chriſto viuo & mortuo; quamuis verè fuerit cadauer. Similiter *in* 4. *ſent. d.* 44. *q.* 5. docet animam cuiuſque hominis propriũ numero corpus reſumpturam in reſurrectione, quoniam dimenſiones interminatæ præſunt in materia, dum anima vnitur, & remanent poſt; & ideo 5.

non ex quacunque materia fit reparatio, vt putat Durandus, & verè ſi fiat reſolutio, vſque ad illam prorſus fiat.

Item 4. *contra Gent.* 44. *Non decuit vniri verbum*, ait, *informi corpori, niſi animato, ſicut anima nec corpori niſi organizato.* Ergo manentibus his organis, ſicut ibi remanet anima. Sed clarius *in Opuſc.* 42. *cap.* 6. probat materiam eſſe corpus de genere ſubſtantiæ, nec formam vniri materiæ nudæ; ſed corporeæ.

5. Item *in Comment. ſupra Ariſtotelem*, negat vbique ideas cum Ariſtotele, ſed *in p.* 1. *q.* 15. aſſerit eaſdem contra Ariſtotelem cum Platone, cum Auguſtino.

6. Item *in paruis naturalibus* tenet cum Ariſtotele, quod ſemen non eſt animatum, nec cedit in materiam fœtus, ſed excernitur. At *in* 4. *contra Gentes cap.* 45. *&* 46. ex ſemine, ſpiritu animali prædito, fieri corpus, & organa ſtatuit; ſicut etiam ſentit Baſilius, Ambroſ. Nyſſen. & alij.

7. Item *in lib. de anima* putat cum Ariſt. animam humanã & brutorum eſſe formam corporis, ſicuti grauitas rei grauis. Sed *in* 3. *contra Geneis cap.* 20. docet animam & vitam brutorum eſse ſpiritum ex corde in cætera membra diffuſum ad viuificandum: ſpiritum autem eſse vaporem dixit. Et hoc ſentit Ambroſ. *in* 6. *Exam. & libro de Iſaac.* Similiter Auguſtinus & Nyſſenus, & alij citati *in qq. Phyſicis.*

Occurritur obiectioni. Hinc videas tam ex Patrum teſtimonio, quàm ex D. Thomæ ſententiis Ariſtotelem vocari ab ipſo Philoſophum per antonomaſiam vulgarem, ex ſui temporis conſuetudine: non quia Philoſophus ſupremus eſſet, quem poſtpoſuit aliis, & ſæpe dereliquit; ſicut narrauimus.

8. Item adde, quoniam in naturalibus etiam ipſum deſeruit, eius vt minueret autoritatem, quemadmodum *in Phyſ. qq.* negat motum inſtantaneum in vacuo, affirmatum ab Ariſtot. Et 1. *Meteor.* Galaxiam fieri in aëre, vt Ariſtoteles docebat: & *in* 2. *de Cælo* locat Solem in 4. ſphæra, poſitum ab Ariſtotele in 2. & *in* 12. *Metaphyſ.* animationem Cœli aliter ponit. Item intelligere Angelorum non eſſe idem quod ipſorum eſſe. Et huiuſmodi alia plurima legentibus peruia.

Hæc & alia multa ſunt, quæ manifeſtant D. Thomam non Ariſtotelis, ſed ſapientiæ Chriſtianæ diſcipulum; & confundunt ſciolos aliter docentes, qui eius honori detrahunt, vt ipſemet dicit de Doctoribus Eccleſiæ, quando facimus eos Platonicos, & Peripateticos *in Opuſ. 9.*

Imo S. Hieronymus verberatus eſt, vt Ciceronianus. At Cicero Stoicus credebat plurimis fidei dogmatis, quibus repugnat Ariſtoteles: quanto magis verberandi ſunt qui volunt eſſe Peripatetici? 9.

Non ergo D. Thomæ aduerſantur, qui Ariſtotelem impugnatum à Patribus impugnant, ſi D. Thomas Patribus non contrariatur, & inſuper Ariſtotelem impugnauerit: authoritate priuauerit. Imo D. Thomæ placet, qui pro gloria & Chriſtianæ gratiæ contra Gentes pugnat. *Concluſio.*

Et quidẽ anno 1608. interrogatus ego à Patribus in ſãcto Officio de opinionibus, quas contra Ariſtotelem ſcripſeram in libris furto mihi ſublatis, datiſque S. Officio ab impiis ſciolis, & præcipue de ſenſu rerum, pro quo Apologiam feci poſtmodum; nec reprehenſione vocali, nec præcepto recedendi ab impugnando Ariſtotelem; nec rationibus Patres doctiſſimi me obiurgarunt, ſed laudarunt, præcipue Cardinalis Sanctorius, & Bernerius, & Sarnanus, quod Patres SS. ab iniuria Gentilium vindicarem. Neſcio, cur nunc alii murmurant ſcioli; videant proceſſus in ſancto Officio, & meas opiniones ibi examinatas. *Hiſtoria; quod PP. ſancti officii laudauerunt authorem ſcribentem contra Ariſtotelem, & Gentiles pro Patribus.*

Ad tertium dicimus, quod etiam Deus permiſit Phariſæiſmum in viſceribus Chriſtianiſmi radices agere, teſte Bernardo *ſuper Cant. ſerm.* 30. vt etiam Auguſt. docet *in lib. de vera Religione*, & permittet antichriſtianos occultos, & hæreſes ad bonorum probationem. *Reſponſio ad 3. arg. princip.*

Præterea pugnauit D. Thomas Ariſtotelem rectificare; nos medelam illius non reſpuimus, ſed Auerroiſticum Ariſtotelem, & id, quod eſt Officina Machiauelliſmi. Præterea abiicimus vxores alienigenas cum Eſdra, & Chriſtianas adſciſcimus ex SS. Patribus, ne amplius partim iudaicè, partim loquamur azoticè; nec inſultent amplius Pſeudopolitici cum Iuliano, & Machiauel. quod illuſtrati ſapientia Chri-

ſti ab obſcuratis corde Gentilib. ſapiētiam mendicamus.

Nec putandus eſt inuidus, aut hæreſum ſeminator, qui pro Patribus pugnat, & in militia Machabæorum: ſed qui gentilizat cum Iaſone, & Menelao: qui etiam nomen, & rem pietatis abhorrent. Nam ſicut ille de Ieſu Iaſonem, & alius de Onia Menelaum, alius aliter ſe vocari fecerunt, & magis ſimiles fieri Gentilibus, vt dicitur *in* 3. *Machab.* quam SS. Patribus volebant in cunctis. Ita illi in conſimili Eccleſiæ ætate ſub Fratribus cupiunt magis Ariſtotelici, quam Chriſtiani eſſe Philoſophi cum Patribus, & vt inquit Arioſt. *in Satyra*, alius de Petro in Pierium ſe tranſnominari vult; alius de Ioanne in Ianum; alius de Iacobo Sannazario in Actium Sincerum, vt in omnibus figura figurato, & ætas ætati correſpōdeat. Et nos Fratres Machabæis, qui contra Gymnaſia Gentiliū, officinā hæreticorū inuehimur.

Neque nominis ambitioſus eſt, qui mille inſidias, & damna ab Ariſtotelicis patienda ſuſcipit, ſicut S. Iuſtinus à Cynicis, & honoris & libertatis iacturam pro veritate exaltanda, & Machabæi pro teſtamento. Patrum toto mundo teſte. vide Auguſtinum *lib. de vera religione* pro hoc meo ſtudio pugnantem.

Reſponſio ad 4. princ. Ad quartum, Chriſtus monet in illa parabola non funditus auferri à Deo, quoniam permittit ad noſtri probationem, vt docet Aug. *in libro de vera religione*. Probatio autem noſtra eſt, an aſſentiamur, an extirpemus. Vnde Apoſt. ait. *Oportet & hæreſes eſſe.* Palam autem eſt nomine zizaniorum hæreſes etiam intelligi; illas autem conamur extirpare per ſancta Concilia, & Tribunalia ſanctæ Inquiſitionis, & per Laicos Principes; & ſæpe in Conciliis legimus doctrinas erroneas eſſe zizania, ſcandala, & ideo viribus Conciliorum extirpanda, & doctrinis Patrum noſtrorum, prout valemus. Deus autem non prout valet; ſed ſinet illos vſque ad diem viſitationis, ne forte eradicetur triticum fidei, niſi exerceretur contra Sophiſtas, & contra errores, teſte Auguſtino *ibidem*.

Ad ſecundam partem argumenti dicimus, quod horum doctrina, quæ videtur ſine bello, quale ab hæreticis, & ty-

rannis pertulimus, eſt omnium pernicioſiſſima, vt docet Bernard. *in Cant. ſermone* 3. exponens illud; *Ecce in pace amaritudo mea amariſſima*. Nam & ſcholarium animos, & gubernantium, Iudicum, & Principum implet malitia, & ſuſpicione contra fidem. Vnde Politicorum ſecta, & hæreticorum, & libertinorum, & Machiauelliſtarum. Scio quoſdam in ſtudio Patauino poſt lectionem Ariſtotelis, & Auerrois de anima, apoſtataſſe & ad Turcas deſciuiſſe, vt ibi potentes fierent, vt bonorum corruptibilium ſaltem potirentur. Quod autem interpretatio D. Thomæ non omnino prouiderit, ſequentia iam dicta mala indicant, & contentiones de iuriſdictione: concuſſus enim animus dictis Ariſtotelis, cum in contentionem de iuriſdictione venitur, labitur in Ariſtotelis ruinam, & populi horum exemplo ſeditioſi fiunt, & Principibus rebelles. Principes vero Ariſtotelici omnino tyranni fiunt, frenum conſcientiæ, id eſt, religionem contemnentes &c.

Excuſatio Ariſtotelis, quod non potuerit veritates, quas impugnauit, agnoſcere: fallax.

QVod vero aiunt, non potuiſſe Ariſtotelem agnoſcere ea, quæ notauimus, mendacium eſt; nam & Plato eius magiſter fuit annos 20. & docuit etiam has veritates; ſcilicet. quod mundus eſt factus à Deo; quod animæ ſint immortales, quod extent inferi, Angeli, Dæmones, Paradiſus, infernus, & purgatorium; & quod religio conſtat natura, non arte & aſtu; quæ omnia ex ratione cauſalitatis rerum, & iuſtitiæ & prouidentiæ eſſe probauit. Omnes etiam Philoſophi, exceptis Epicuræis, præſertim Stoïci, Pythagorici, & Platonici, Legiſlatores etiam Nationum, agnouerunt, & probauerunt mundi exordium; animorum immortalitatem, pœnas & præmia poſt mortem corporis, Dei prouidentiam, religionis naturalitatem; quibus Ariſtoteles imperite & impie aduerſatur; quandoquidem cognoſci poterant: vt ex rationibus Platonis, & Athenagoræ, & Senecæ videri poteſt; & ex ſancti Iuſtini,

Chryſoſt. & Auguſt. & Reip. teſtimonio. Imo D. Paul. *Rom. 2.* & Salomō *Sap.* 13. alioquin enim eſſent excuſabiles Philoſophi circa hæc errantes; ſicut dicit Apoſtol.

Reſponſio ad 5. princ. Ad quintum reſpondeo, quod Teleſius non eſt prohibitus, quia contradicit Ariſtoteli, alioquin prohibendus eſſet S. Iuſt. & Baſ. & Beda, & alii Patres ei contradicentes: ſed quia ſunt quædam dubia in eo clarificanda, & ideo dicitur in Indice, *donec expurgetur.* Nec omnes libri eius, ſed tres tantum, quorum doctrina eſt in aliis eiuſdem non prohibitis libris, contra Ariſtotelem pugnantibus. Eccleſia enim permittit Gentiles, quoniam palam eſt eos in multis errare. In Chriſtianis vero nullam permittit maculam, quoniam filii ſunt, non extranei: & in nouitate doctrinæ cauit multum, ne praui quid irrepat, ſed cùm expurgabitur, ab omnibus amplectetur, zelo veritatis non autem auaritiæ & ambitionis, vanique timoris ſpiritu ductis.

De Nouatore.

Reſponſio ad 6. princ. AD ſextū. Non omnis nouitas in Republ. & in Eccleſia, ſuſpecta eſt; imo omnia noua placent, redduntque admirabilem politiam & religionem, & ſubditos in officiis libentiores continent, & extraneos ad ſui admirationem, & obedientiam trahunt. Sic Chriſtophorus Columbus repertos noui Orbis, negati olim à Philoſophis, & Theologis, Auguſt. Lactantio, Chryſoſt. & aliis: Qua etiam de cauſa Epiſcopus Salisberiæ, propterea quod aſſerebat Antipodas, priuatus eſt Epiſcopatu in ſynodo Nationali, tanquam hæreticus contrarius dictis ſanctorum, vt in Bauarica hiſtoria narratur; nihilominus Chriſtophorus Columbus hanc veritatem inueniens, non deturpauit, vt putant Epiſcopi illius ſynodi, ſed decorauit, & exaltauit politias & ſcientias Chriſtianas. Similiter Galilæus inueniens noua ſydera per Teleſcopium, & Flauius magnetis vſum mirabilem, & alius bombardarum; nec propterea ſunt Nouatores exoſi. Similiter nec Nouator eſt, qui verita-

tes inuehit vetuſtatis minimè damnoſas, alioqui Benedictus, Dominicus, Franciſcus, Ignatius Nouatores eſſent, victum & veſtitum & conuerſationem nouam inuehentes. Similiter & inſtitutorum & ſcientiarum reformatores. Sed propriè Nouatores dicuntur in Concil. qui noua cudunt ad deſtruenda vetera bene præjacta; non qui ad ſtatuendum, reſarciendum, reformandúmque, quæ rationabiliter inſtituta ſunt. Hæretici verò deſtruentes doctrinam Patrum dicuntur Nouatores. Vnde Hieronymus ſæpe laceratus ab Epiſcopis, & ab ipſo S. Auguſt. proprio & aliorum, nomine, quòd poſt interpretationem ſeptuaginta duorum à Spiritu ſancto dictatam, ipſe nouam faceret; reſpondebat multis in locis, præcipuè in prologo Salomonis. *Non ita cudimus noua, vt deſtruamus vetera, ſed vt ſtatuamus.* Porrò & Deus indiuidua quotidie generat multa, poſtquam quieuit ab omni opere, quod patrarat; non vt faciat aliquod nouum in ſpecie, vt enim ait Salomon. *Nihil ſub ſole nouum: ſed Deus inſtaurat quod abijt*, hoc eſt; ad conſeruationem ſpecierum. Quapropter nouator non eſt, qui ſcientias iterum format, aut reformat, non contrarias doctrinis Sanctorum; ſed ex Codicibus Dei duobus, ſcilicet ex natura, & ſcriptura, erigit ſcientias ſub Gentiliſmo collapſas, *quia cum Deum cognouiſſent, non ſicut Deum honorificauerunt; ideo obſcuratum eſt inſipiens cor eorum*, vt inquit Apoſtolus, *& traditi ſunt in reprobum ſenſum*: idque probauimus ex omnium PP. autoritate, præcipuè loquentium contra Ariſtotelem, vt ex iam dictis probatum eſt; præſertim verò cum Conc. Sacrum id optat, ac præcipit. Non ergo nouator, ſed inſtaurator ſcientiarum ad ſtabiliendam philoſophiam Patrum, qui taliter philoſophatur, exiſtimandus eſt; itemque vtiliſſimus ad confundendos ſectarios, & euellendos errores, & illuſtrandam ſupellectilem Chriſtianorum videri debet, & de tyrannide Gentilium vindex eſt ingeniorum Chriſtianorum, vt ex dictis liquidò conſtat. Inertes ergo ſponte ſunt, propriique commodi ſolius amatores, & Reipub. deſertores, ſeruili, non herili ingenio præditi ij, qui currenti moneta, quam-

uis falſata, ex nouo aurichalco confecta, furtim ad Regni perniciem clam, & palam nos vti debere opinantur, reformatoréſque ex auro Patrum antiquo optimóque non recipiendos eſſe contendunt, eoque abuſu tolerant, quo Deos falſos Gentiles Philoſophi retinendos eſſe etiam contra conſcientiam putabant, vt Cicero, Ariſt. & Plato, & Iuſtinus teſtantur.

Epilogus conſiderationis ad Principes Sacros.

ARiſtotelis doctrina adeò Reipubl. & Religioni repugnat, vt ſimul ac promulgata eſt à Senatu Athenienſium, ius naturæ tuente, damnetur neci, & fugit. Mox erigitur in Ieruſalem ab Antiocho Antichriſti præcurſore in Gymnaſiis contra legem Dei erectis. Profligatur à Sanctis Machabæis. Reſurgit temporibus Chriſtianis, & adoratur ab hæreticis Carpocratianis & Theodotianis. Damnatur à Catholicis, à Iuſtino, Origene, Tertull. Ambroſio, Chryſoſt. & aliis. Et expugnatur à Theologis etiã in Phyſicis, ex quibus ad Theologicos errores tranſitur. Diro fato reſurgit tanquam phiala iræ Dei, teſte Vincentio, poſt inundationes Barbarorum in ſæculi ruditate. Corrigitur à Fratribus ſub D. Thoma, & retinetur, vt teſtis; & damnatur in Concilio Viennenſi & Lateran. vt peſtis. Attamen erectus vt iudex in Scholis, parturit Gibellinos, Machiauelliſtas, Libertinos, & nouos hæreticos. Nos inſurgimus contra hoc idolum pro teſtamento Patrum, cur non recipimur, ô Beate Paſtor Eccleſiæ? De vultu tuo iudicium meum prodeat, & de Sanctorum decretis. Miror quod prudentiſſimi Veneti latentia introſpicientes, hanc diram peſtem adhuc non animaduerterunt, & quid mali in eorũ peperit animis, & quæ ex his in Rempub. erupere & eruptura ſunt, non cauent.

APTPENDIX.

PRæterea aduerte ex iam dictis, quod maximè aduertendum eſt, quod iam literatorum turba non modica, plorantibus bonis doctiſque, eiecerunt de ſchoſis Patres Chriſtianos, vt Ariſtotelem introducerent, & in Cathedra collocatum confirmare poſſent: ſiquidem quando cum eis diſputatur, præſertim cõtra Ariſtotelem, ſi allegas SS. Doctores, quamuis in ſcientiis conſummatos, Aug. Baſil. Ambroſ. Cyrill. Iuſtin. Hieronym. Cyprianum, Bedam, Gregorios, Chryſoſtomum, Iſid. aut alium ex cæteris ſanctiſſimis atque doctiſſimis, ſtatim exſibilant, negant, eijciunt; affirmantque hos Patres ignoraſſe Philoſophiam. At ſi Ariſtotelem allegas, ſtatim tacent, acquieſcunt, venerantur tanquam textum ſacrum, & qui errare non potuerit, vt doctus Mel. Canus indignabundus aduertit, quod habent iam Ariſtotelem pro Chriſto, Auerroëm pro Petro, Alexandrum pro Paulo: & de proximo eſt vt de templo expellant eoſdem Patres, quos de Scholis expu erunt; retineãtque vnum Ariſtotelem, non abſque magna impietate, & Chriſtianiſmi, & SS. Cõciliorum collapſione & vituperio, & infidelium gaudio, & pridem etiam C rdinalis Bembus & facetè, & lamentabiliter prædixit; & S. Bernardus deplorauit in Abailardum.

ARTICVLVS III.

Vtrum iurare in verba Magiſtri ſit licitum.

VIdetur quod ſic; Magiſter enim melior eſt Diſcipulo; meliori autem ſubdi licitum eſt. Ergo &c.

Seneca ait *Epiſtola* 34. quod non multis libris operã nauare; ſed vni optimo, vtilius: ergo & iuramento adſtringi. 2.

2. Præterea multitudo Doctorum confuſionem parit & 3.

lites. Ergo optimis adhærendum per iuramentum, vt hæc vitentur.

4. Louanienſis & Salmanticenſis Academia iurant in verba Sanctorum Auguſtini, Thomæ. Pariſienſes verò Doctores iurant ſuſtinere B. Virginis Conceptionem immaculatam, non eſt autem poſſibile iſtos DD. errare Ergo licet.

5. Dominicani enim paucis ante annis iurant in verba Sancti Thomæ. Ergo.

1. Sed contra eſt D. Matthæus 23. *Nec vocemini magiſtri; vnus enim eſt magiſter veſter, qui eſt Chriſtus.* Id autem facile patet, quia Chriſtus eſt Dei verbum, ſapientia, & ratio; *radix autem ſapientiæ eſt verbum* Dei *in excelſis*, vt dicitur *Eccleſiaſt.* 10. Et *omnis ſapientia à Domino Deo eſt.* Vnus ergo & ſolus magiſter eſt Chriſtus, nemoque magiſter, niſi de doctrina ſapientiæ primæ.

2. Præterea, vt dicitur, *in Pſalmo* 115. & repetitur *Roman.* 3. *ſolus Dominus verax; omnis autem homo mendax*; vel ex ignorantia, vt Auguſt. cum negat Antipodas; vel ex fragilitate, vt cum Plato aſſerit colendos Deos patrios, ne reus impietatis in Senatu fieret; vel ex malitia, vt cum Ariſtoteles negat Solis lucem & calorem, vt docet S. Ambroſ. *Exam.* 4. *cap.* 3. & D. Thomas 4. *de Regimine Principum, cap.* 4. & Aug. Gellii, Euſtat. Simplicii teſtimonio monet, Ariſtotelem ex inuidia non plene & veraciter verba antiquorum, quos accuſat, retuliſſe. At iuramentum debet eſſe verax, cum ſit allegatio Dei in teſtimonium veritatis aſſertæ, vel promiſſæ. Ergo non debemus iurare in verba Magiſtri, cuius veritas non eſt, aut infirma eſt, dubiaque.

Pro quo ſciendum, quod iuramenti comites tres *Ieremiæ* 4. *iurabis in veritate, in iudicio, & in iuſtitia*, quorum vnum ſi defecerit, dicitur periurium, vt S. Hierony. exponit, & comprobat D. Thomas 2. 2 *q.* 69. *& q.* 98. Igitur cum verba magiſtrorum continent aliquam falſitatem, iuramentum per illa eſt impium periurium contra veritatem; cum vero incertum de veritate ipſorum in aliquibus pro-

poſitionibus, eſt periurium contra iudicium: Sicuti quando iurat quis Romæ degens quod pluiſset Neapoli hodie, ſicuti Romæ, poteſt enim non pluiſse. Cùm vero non conſtat de veritate & falſitate, & iuratur in verba magiſtri, æquali, vel minori fide digni, quam cæteri, aut iuratur in alicuius malum, iniuriamve, periurium eſt contra iuſtitiam. Quapropter dicendum.

Concluſio prima.

IVrare in verba Magiſtri, vel illorum, quos pro certo credimus, aut ſcimus reuelationem accepiſse à Deo, eſt ſanctum ac licitum iuramentum. Omnes ergo illi, quibus dictum eſt, *Nolite cogitare quid loquamini; non enim vos eſtis, qui loquimini, ſed ſpiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis*, ſunt digni, in quorum verba iuretur; quoniam iuratur in verba Dei. Talia ſunt verba ſcripturarum veteris, & noui teſtamenti, & Conciliorum legitimorum, & Papæ, cum ex Cathedra Petri quid determinat: nam iis promiſsa eſt aſſiſtentia Spiritus, & illis, de quibus dixit Apoſtolorum princeps. *Spiritu ſancto inſpirati, locuti ſunt ſancti Dei homines.* Falſo ergo dixit Ariſt. oportet addiſcentem credere: hoc enim eſt verum in artificialibus, vt Alphabetum: & in diuinis magiſtris, non autem in humanis. Vnde Auguſt. ait: *Verba Dei crede, vt intelligas: verba mea intellige, vt credas.* Ariſt. autem ait, mea verba crede &c. Imo in diuinis, ait Amb. *Nos non credimus vt credamus. ſed vt ſciamus.* Idem dixit Iſaias, & Petrus. Ariſtotelici autem, adæquant Ariſtotelem Euangeliſtis ſupra Aug. & Amb. &c. teſte Cano.

Concluſio ſecunda.

IVrare in verba eorumdem ſanctorum, in quibus non habent reuelationem, non licet, quoniam deeſt iudicium. Vnde cum Apoſtolus promiſit Romanis ſe iturum in Hiſ-

paniam, & non iuit; & cum detineretur in carcere, affirmauit ſe expeditum iri ad viſendos Philippenſes, & Philemonem; nec tamen iuit, quamuis diceret illis. *Scio, quia manebo* (id eſt, non moriar ante) *& permanebo omnibus vobis ad profectum veſtrum, & gaudium fidei; vt gratulatio veſtra abundet per meum aduentum iterum ad vos*; & Philemoni, *Para mihi hoſpitium: nam ſpero per orationem veſtram donari me vobis.* Similiter in Conciliis, quæ non determinant *conciliariter*, vt docet Martinus V. in Concil. Conſtantienſi, non ſunt iuramento tenenda, præſertim cum dicitur, non determinatiue, ſed recitatiue & perſuaſiue abſque decreto ſub anathemate; vt patet in Niceno 2. vbi Angeli dicuntur corporei ab Epiſcopo, & propterea poſse pingi: & tamen hæc doctrina tenetur non de corporeitate, ſed de pictura, ſuper quam ſolum cadit decretum. Similiter cum Pontifex loquitur, vt Doctor, & non vt Papa, non eſt iuramento tenendus, vt bene determinat Ioannes 22. in Extrauagante. *Quorumdam*

Concluſio tertia.

CVm iuratur in verba eorum, quibus non eſt dictum *Nolite cogitare, quomodo* &c. ſicut Apoſtolis; ſed *dum venio, attende lectioni, & exhortationi, & doctrinæ*, ſicut Timotheo 1. *cap.* 4. Etſi enim habent ſuggeſtiones ſpiritus, haud tamen reuelationem, per quam non poſſint errare; & ideo in horum verba iurare, eſt periurium ex triplici defectu; vt etiam elicitur ex D. Aug. 11. *Geneſ. c.* 19. & decretis Pariſienſ.

Primo ex defectu veritatis: nam omnes iſti errorem aliquem incurrerunt. S. Cyprianus, qui 1. loco authorizatur *in Decretorum diſt.* 15. *in cap. Sãcta Romana*, damnatus eſt, vt errans in doctrina de repetitione Baptiſmi; & in Epiſtola, quam ſcribit contra Stephanum Papam. Similiter Hieronymus valde laudatus, non tenetur ab Eccleſia in diſtinctione de Bigamia ante Baptiſmum, & poſt; nec à Scholaſticis de

ceſſatione legalium; in quo impugnatur ab Auguſt. *Epiſt. 19 ad Hierony.* Item Aug. ipſe falſum dixit, dum negat Antipodas, & fecit tractatum de lapſibus ſanctorum, & ipſe in multis ſe retractauit, & in multis nõ acceptatur à Scholaſticis. Quaproptet iurare in verba eius, eſt iurare pro falſitatis defenſione (Apoſtolus autem ait, *nihil poſſumus contra veritatem*) vel pro dubiæ veritatis, quod ſimul eſt contra iudicium, vel pugnantia eſſe vera. Propterea ipſe dat regulam contra Hieronym. ſcribens *epiſt.* 19. Quod non debemus credere infallibiliter niſi in ſcripturis Canonicis, quando Hieronymus allegabat pro ſe Origenem, Chryſoſtomum. Et iterum, ait, *verba Dei crede, vt intelligas; verba mea intellige, vt credas.* Similiter D. Thomas fecit librum de concordantiis dictorum ſuorum, & varius eſt, ſæpeque, vt Caiet. monet, ſe retractauit. Item fallitur cum dixit (non quidem ex ſuo, ſed Ariſt. penu) ſub æquinoctiali non poſſe homines viuere, vbi eſt Zona torrida; & tamen hodie poſt nauigationem Luſitanorum inuentum eſt nullibi fœlicius habitari; quod Magnus etiam Albertus, & Plinius, & Auicenna prius opinabantur. Nolo alios errores manifeſtos pandere: pudenda enim PP. tegenda ſunt. Hæc autem dixi, vt videant, qui iurant, nec ſciunt in quid.

Secundo ex defectu iudicii, id eſt, diſcretionis. Non enim iurameto aſſerendum eſt leuiter id de quo dubitamus, tam in promiſſorijs quàm in aſſertoriis; ne ſicut Herodes, & Iephthe, & Agamemnon, vergat in exitum malum, aut in falſitatis periculum. Quapropter qui iuraſſet in verba D. Thomæ contra conceptionem, ſicuti ſub S. Bernardi tempore, Albertus Magnus decretum fuiſſe à Pariſienſibus pro ſanctificatione contra conceptionem narrat; is abſque iudicio iuraſſet. Nunc enim Eccleſiarum conſuetudo, & Pontificum priuilegia, & decreta inclinant ad Conceptionem. Et S. Thomas 4. *contra Gentes* narrat fuiſſe ſuo tempore opinionem communem, quod ſubſtantia panis in Euchariſtia annihiletur: nihilominus noluit ipſam tenere. Similiter quamuis Aug. & omnes Patres dicant Angelos eſſe corporeos, exceptis Dionyſ. Chryſoſt. & Cyrillo, nihilominus

Scholaſtici diſſentiunt ab Auguſtino, & alijs. Ergo ſine iudicio iurat quis in verba Auguſtini.

Similiter omnes PP. habent ſequaces & oppugnatores ſuos. Auguſt. torquet eos pueros in gehenna, qui decedunt abſque baptiſmo. Sequitur ipſum Gregor. Ariminenſis. Scholaſtici verò omnes contradicunt. Ergo ſine iudicio quis ſtabit iurans pro Auguſtino. Multa docet D. Bern. & Bonau. quæ Scotus negat & alij Scholaſtici. Iurare ergo in Bernardi verba, eſt exponere ſe periculo fallaciæ, erroris & deceptionis.

Item D. Thomas 1. *p. q.* 61. *art.* 3. docet ſolum Athanaſiũ & Gregor. Nazianz. nunquam fuiſſe ab vllo Doctore erroris notatos: nihilominus vterque ſuſtinet Angelos ante mundi corporalis creationem multis ſæculis creatos eſſe; quod negat Auguſt. & Concil. Later. ſub Innocent. 1. Item vterque negat potuiſſe mundum, vel aliquid aliud creatum fuiſſe ab æterno. At D. Thomas 2. *contra Gent.* & *p.* 1. *q.* 44. & Aug. 2. *de Ciuitate Dei*, contrarium docent. Non poſſunt autem vterque dicere verum. Ergo iurare pro Auguſtino, vel pro Nazianz. pro Athanaſio, eſt ſine iudicio. Ergo periurium. Multò ergo magis pro cæteris, quorum doctrina impugnata eſt; ſicut D. Thomas à Scoto, Durando, & Pariſienſibus. Et in multis non eſt ſecum S. Bonauent. & B. Albertus, nec Patres.

3. Ex defectu iuſtitiæ, quæ vnicuique ius ſuum tribuit, ſiue enim quis iurat pro Scoto, aut Bonauentura, aut pro Thoma, aut pro Auguſt. aut pro Ægidio, vel pro alio quocunque Doctore approbato; tunc ille iniuſtitiam facit aliis approbatis, & contrarium ſentientibus. Ex quo enim iuras pro Scoto, iniuriam facis D. Thomæ; quoniã aut deceptũ, aut mendacem facis Bonauenturam, aut Thomam, aut alios, quibus cum pugnat Scotus. Similiter qui iurat pro D. Thoma, quamuis ſit Doctor Eccleſiæ, iniuriam facit Bonauenturæ, Auguſtino, Hieronymo, & aliis, qui in multis contrarij ſunt D. Thom. Et à Bonifacio 8. Doctores Eccleſiæ in 6. decreto ſcribuntur, ſicut D. Thomas à Pio 5. & Bonauentura à Sixto 5. Idémque docent Articuli Pariſienſes

riſienſes contra eos, qui D. Thomam ita approbatum dicebant ab Vrbano 4. vt ſit ſuſpectus de hæreſi, qui illi contradixerit. Approbatus eſt vt Doctor vtilis, dignuſque lectione; non autem indubitata fide; ſicuti Sacra Scriptura & Canones. Ergo & ſuſpicio illa non cadit in Scotum & Durandum, ſed in eos, qui dogmata fidei, prout à Sancto Thoma exponuntur, non recipiunt, ſed torquent ad alium ſenſum, qui ſapiat hæreſim; alioquin iſti omnes Doctores de hæreſi ſuſpecti eſſent. At verius multi negant hoc factum decretum eſſe à Pontifice.

Præterea ſunt contrariæ opiniones inter D. Thomam & B. Auguſt. in rebus phyſicis & metaphyſ. quoniam ille plus Ariſtoteli, iſte plus Platoni tribuit. Iniuria autem fit Auguſtino ſi quis iuret pro D. Thoma, & è contra. Similiter inter omnes Patres ſunt variæ ſententiæ de Cœlo & de elementis, de motibus, & Angelis, de peccato, de phyſiologiſmo dogmatum fidei. Concordant enim ſolum in dogmatibus omnes, in quibus non concordant hæretici. Vnde impudenter Caluinus obiicit nobis diſcordiam Babylonicam, qualis eſt inter hæreticos; ſed multiplicitas expoſitionum eiuſdem dogmatis potius eſt ſignum fœcunditatis Spiritus Sancti in condendis Scripturis, & facilior via ad reſpondendum hæreticis, vt D. Aug. docet 1. *de Trinit. cap. vlt.* Patrum ergo & Scholaſticorum varietas eſt propter hoc laudabilis, & ad ingeniorum exercitium, & varietatem & libertatem, & inuentiuam facultatem augendam. Non ſunt ergo alij propter alios ſpernendi, vt iuratores indiſcreti faciunt, & ſuperbè iudicantes, & inuidioſè, & audacter, & citra artem & iudicium certum. Quis iuſtè audebit Iuſtino, qui Philoſophus cognominatur, Baſilium præferre? vel Baſilio, (cuius ſcripta, teſte Nyſſeno, ſolis cedunt Canonicis Scripturis) præferre Gregor. Magnũ? & Gregor. Magno (cui Columba ſuggeſſit multa) præferre Chryſoſtomũ? & Chryſoſtomo (cui D. Paulus in aures viſus eſt inſuſurrare) præferre Auguſtinũ ab eo diſcordãtem in multis: aut Hieronymo (cui Gelaſius Papa tribuit plus quàm cæteris) præferre Ambroſium, notatum nugacitatis

à Hieronymo? aut Ambroſio, cui plus quàm cæteris defert Auguſt. & cui Peripatetici viſi ſunt deteriores Epicuræis, præferre Scholaſticos peripaterizantes?

Item Concilia Patrum veſtigiis inniti proteſtantur: cur illis Scholaſticos anteponemus iuramento? Oſculandi ſunt Doctores, vt venerandi omnes: non autem per iuramenta iniuria afficiendi.

Præterea, qui vnum adſciſcit ſpretis aliis, Eccleſiam nudat defenſoribus, & non verè ſcriptum eſſet, *mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.* Sed tantùm vnus clypeus, & vnus fortis; valn

Concluſio quarta.

IVrare in verba Philoſophorum Gentilium, videlicet, Ariſtotelis, & Platonis, vel Senecæ, vel Parmenidis, vel aliorum, eſt hæreſis & periurium, & impietas maxima, vt probatum eſt in quæſtione, vtrum liceat nouam cudere Philoſophiam: eſt enim contra veritatem, à qua recedunt manifeſtè, dum fidei contrariantur; & ſub anathemate in Concil. Lateran. vetamur ſentire cum eis.

Contra iudicium, dum inter ſe adeò diſſident, vt nemo nemini credat; vbi autem diſcordia, non eſt veritatis certitudo. Item contra iuſtitiam, ſi vel noſtrorum (in quibus gratia perficit naturam) ingeniis, vel aliorum, meliorum præteritorum, vel futurorum, fit iniuria, vt ibidem probatum eſt.

Item contra Patres & Concilia pugnant, qui pro eis pugnant, vt ibidem.

Item ſic clauditur via ad melius philoſophandum & inueniendum; quod S. Leo & omnes Patres deteſtantur, & Salomon dicens. *Tradidit mundum diſputationi eorum*; non autem præceptis Ariſtotelis, vel Platonis, vel &c.

Præterea S. Thomas oculatiſſimus omnium Patrũ verba veneratur, ne cui fiat iniuria, & errores tegit, ſicut Sem & Iaphet pudenda Noë, vt docet *in Opuſc. de erroribus Græcorum.* Item omnes Philoſophos, vbi non contrariantur

fidei, amplectitur, & nulli adhærendũ decernit, vt probatı. *p. q.* 68. *& in Opuſ.* 9. *& quol.* 4. & nos eius inſtitutũ in hoc ſectamur, & eſt D. Aug. *in Geneſ.* 1. *cap.* 18 *&* 19. Imo Theologia, pugnans contra omnes ſectas, omnem Philoſophorum doctrinam, & quod in eis ſe'ectum eſt, haurire debet, vt poſſit ex omnibus reſpondere. Propterea que S. Thom. *in libro contra Gent.* non vtitur ſolo Ariſtotele, ſed omnibus; ſic Aug. & Clem. &c. Et id etiam Canus doctiſſimus aduertit.

Præterea vtile non eſt Reipublicæ claudere ingenia ſub vno libro; ſic enim inuentionibus nouarum rerum & ſcientiarum priuatur & hebetatur.

Principibus etiam expedit occupare ingenia in philoſophando, ne regimini ipſorum vigiles ſint non commodi. Maximè autem Papatui prodeſt multiplex ſtudium: vt alibi oſtendimus.

Præterea nec quia vnum Doctorem modò ſequimur, vitatur lis & confuſio; nam quiſque propriam molitur expoſitionem, & altercatur de Ariſtotelis aut Sancti Thomæ verbis; atque ad inueniendam veritatem fiunt minùs apti, quàm qui in Codice naturæ & Sacræ ſcripturæ quærunt ex nouitate honorem. Hoc experimur in Ariſtotelicorum diſcordiis, & inter Thomiſtas diſſidentes: & qui plures habent ſequaces, plures habent diſſidiorum duces.

Ad primum reſpondeo, quod cum Magiſter eſt particeps magiſterij Chriſti, id eſt, diuinæ ſapientiæ, & loquitur vt teſtis in Schola Chriſti; credendũ eſt illi, & pro illo iurandum. Sed vbi loquitur opinatiuè, non eſt iurandum pro illo, ſed ſentiendum cum illo, donec meliora à Deo & certa ex ratione acceperimus.

Ad ſecundũ, verum eſt quod dicit Seneca, vbi conſtat de optimo. At quis ſit optimus in omnibus & ſingulis propoſitionibus non conſtat. Poteſt D. Thomas eſſe optimus Scholaſticorum in multis & plurimis, non tamen in ſingulis. Porrò Senec, ita monet vt habitus ſcientiæ acquiratur abſque impedimento, dum alter impedit alterius doctoris diſciplinam intrare. At vbi quis habitum acquiſiuit, *Qua ratione, & quibus, & quo tempore vnicus magiſter eligendus.*

poteſt alios Doctores adire. Sic S. Hieronymus omnium Philoſophorum ſectas ſecutus eſt, ſcilicet Ariſtotelicorũ, Platonicorum, Stoicorum, &c. Similiter omnes Libros Theologorum, ſcilicet Origenis, Baſilij, Nazianz. Didymi, Iuſtini, & omnium Patrum. Conſilium ergo Senecæ eſt ad pueros, non ad prouectos. Item ad eos, qui ingenio mediocri pollent, nec ampliùs ſupra cæteros philoſophari apti ſunt, non ad aptiores. Vnde Cicero *in* 3. *de Oratore*, ait ad Brutum. *Neque priſcorum Philoſophorum ſcientia Platonem à philoſophando inquirendòque deterruit, nec ipſe cæterorum ſtudia reſtinxit. &c.* (Sic inquam & ego) nec Baſilio metam Iuſtinus poſuit, nec Baſilius Ambroſio, nec Auguſtino, nec ipſi aliis, nec Patres Scholaſticis: ſapientia enim Dei tanta eſt, & tam multiplex, vt qui putat ſe inueniſſe, non quæſitam reperit, ſed in inquiſitione deficit, inquit Magnus Leo Papa.

Præterea opponimus Senecæ Clem. Alex. Iuſt Gregor. Nyſſ. & alios ſupra citatos, qui non vnum eſſe ſequendũ Philoſophũ, ſed ex omnibus ſeligendũ, quod rectè dixerũt.

Ad tertium, dicitur *Daniel.* 12. *Multi pertranſibunt, & multiplex erit ſcientia.* Si quis Doctor adeo excellens eſſet, vt nemo addere, nec ſupra quid intelligere quiret, huic ſoli deberetur ſequela: ſed quoniam non reperitur, quamuis ſanctus, quamuis doctus, abſque errore, vt docet Aug. *de lapſibus ſanctorum*, vt quotidiana experientia monet; quotidie enim nouarum rerum experientia ſcientias magnificat & inſtaurat; non eſt negandum ſtudium multiplex; alioquin nec nouum hemiſphærium, nec nouæ ſtellæ, nec Teleſcopium, nec magnetis vſus, nec typographia, nec bombardarum inuentio, præcluſo philoſophandi multiplici conatu, nobis comperta eſſent. Tollenda eſt confuſio, & litigium ſophiſtarum, & dogmata fidei non retinentium vnanimiter; non autem ſtudium Philoſophorum. Vnicus codex adoleſcentibus, & ingeniis mediocribus prodeſt, non autẽ prouectis, & inuenire aptis altiora melioraq. Propterea non iurandum in verba vnius Doctoris, ſed prouidendum, ne libri edantur eadem repetentium, quæ priſci docuerunt.

Non iurandum in verba vnius doctoris: vt

vſque ad nauſeam in Theologia, & legibus fori exterioris & interioris, extra fidem Catholicam vagantium. Inuenire autem nemini præcluditur via, cum præſertim ſuperflua non tranſeant ſæculi iniuriam; moriuntur enim cum authore ſuo; noua neceſſario durabunt ſemper: non ergo timendum. Tempore Virgilii pluſquam 100. Poëtæ ſcripſerunt, quorum vix octo extant. Poſt Magiſtrum Sententiarum pluſquam 60. ſcripſerunt in eius libros: nunc vix 10. extant.

tollatur confuſio & lis: ſed cauendum ne dicta dicantur eadem ab omnibus vſque ad nauſeam & confuſionem. Scriptores vulgares non tranſeunt ſæculum vnū.

Ad 4. Louanienſes, & Salmanticenſes non iurant in verba Magiſtri, quod ſint vera, vt corde tenus ità credant; ſic enim æquipararetur humana auctoritas diuinæ, quod impium eſt: ſed iurant ſe legere & declarare, D. Thomam, aut Aug. ſicut & Complutenſes Durandum: & hoc iuramentum non eſt illicitum: fit enim ad tollendas lites, & confuſiones diſcipulorum, & Magiſtrorum Cathedras aſcendentium, multaſque diſcordias. Pariſienſes quoque iurantes pro conceptione, non iurant ſe ſic de fide ſentire, ſed talem opinionem ſe defendere in exterioribus congreſſibus. Similiter Dominicani Fratres non iurant ſe tenere verba D. Thomæ, ſicut Euangeliorum verba: hoc enim eſſet hæreſis: ſed defendere, & legere in ſcholis D. Thomam, & circa Theologica, & ſua, non etiā aliena, quibus vtitur. Quod pluribus ex cauſis euenit. Primo quo Fratres conueniant in vnitate doctrinæ. Secundo vt poſſint adoleſcentes, & mediocres ingenio proficere abſque confuſione. Tertio vt D. Thomas, quoniam eminet inter Scholaſticos, gloria ſibi debita decoretur à ſuis. Quarto, quoniam ſolidior eſt cæteris in communi, licet non in ſingulis; meliuſque eſt noſtratibus vni probato adhærere Doctori, & ſic proficere, quàm per multos vagari ſine profectu, donec poſſint meliora inuenire. Si enim corde tenus iuramento tenerentur, tunc vel omnes eſſent periuri, quando diſcordant Thomiſtæ de ſenſu D. Thomæ, aut vnus tantū eſſet extra periurium. At erga alios Doctores, & doctrinam iurarent abſque iudicio, & iuſtitia, & veritate.

Quomodo intelligitur iuramentum Scholar. &c.

Cur Prædicatores iurāt in D. Thom.

Propterea *in Chron. Præd. par. 2. lib.* 10. declaratur Fratres noſtros Patrum doctrinis de fide, & moribus, 1.° au-

tem in Philoſophis obligari, æque ac D. Thom. vide articulum præcedentem, & Aug. *de Ciuitate lib. 8. cap. 4.* Vbi, qui Philoſophi ſunt nobis ſequendi, docet, & quatenus. Similiter Clem. 1. *Strom.* & Canum *lib. 9. de hoc.* Tandem nolunt, D. Thomam retineri, niſi prout vult ipſe D. Thomas, qui *in Opuſc. 72.* dixit ſe varia & diſſonantia ſcripſiſſe in varijs libris, videlicet in Summa, in Sententiis, in libro contra Gent. in Quæſtionibus diſputatis, datque licentiam, vt eligamus conſonantiorem veritati ſententiam, prout nobis videbitur; & ex hoc altercationes inter Thomiſtas, tum de ſenſu verborum, tum de opinionum electione.

Præterea neque nos obligauit dictis ſuis tanquam Canonicis, multo minus Ariſtoteli, aut cuiuis Philoſopho, vt *in Opuſculo 9. & quolibeto 4. a. 3. & p. 1. q. 68.* palam docet. At ſcioli, qui eius mentem ignorant, obligant ſe dictis eius, tanquam oraculis, quod eſt impium, aut ſolis dictis in ſumma Theologiæ, tanquam teſtamento vltimo: qui liber cum non ſit perfectus, nec editus ab eo, poteratque ante mortem meliorari, non habet tantam authoritatem, quantam alii perfecti, editique. Sicut Æneas Virgilij, quam non perfecit, non eſt paris authoritatis cum Georgicis & Eglogis. Imo ipſemet comburendam teſtamento legauit.

Præterea in hoc quoque errant, qui putant ſe Caietani, & Capreoli, aut Scoti expoſitioni addictos. Quod ſi verum eſſet, non in verba S. Thomæ: ſed diſcipulorum iuraſſent & in hoc ſunt corrigendi, quod ſoli D. Thomæ incumbant omnes eius libros percurrendo. Præterea valde errant, cum obligant ſe D. Thomæ, pluſquam D. Thomas vult, aut Aug. pluſquam vult Auguſtinus; qui dixit: *Verba Dei crede, vt intelligas, verba mea intellige, vt credas.* Cum ergo intellexeris opinionem D. Thomę non eſſe falſitati ſubiectam; tunc tenenda eſt; at cum manifeſta eſſet falſitas, non obligat iuramentum. Cum enim dixit in Zona torrida non viuere homines, etiam ſi iuraueris, patefacta iam veritate, non debes defendere falſitatem. In materia de ſa-

tramento, Crucifixus dixit: *Bene ſcripſiſti de me, Thoma*: nec propterea Scotus, & Durandus, & Suares & alii diſſentientes ſunt hæretici, nec de fide ſuſpecti, quoniam ipſorum conſcientia non acquieſcit D. Thomæ in omnibus; ergo multo minus in cæteris. Nec dictus Thomas diſſentiens in Philoſophia ab Alberto Magiſtro ſuo (cui B. Virgo ſcientias ſupra cæteros impetrauit à Deo) peccat: aliter enim ſua conſcientia S. Thomæ dictauit; nec iſtæ reuelationes ſunt de fide omninò. Præterea nec ſibi nos obligauit in conſcientia; nec Eccleſia reuelatis Sanctæ Brigittæ obligauit, ſicut Hieremiæ; quamuis ſint probata in Concilio tanquam à Spiritu Dei. Cur opinionibus nunc humanis per iuramentum adhærebimus? Ideo verum eſt quod Academiæ non iurent in conſcientia ſe defendere doctrinam illam, ſed tantum legere diſcipulis ante alias, nullam tamen iniuriam cæteris Doctoribus, nec veritati propalandæ facientes.

Abſtinendum tamen puto ab his iuramentis, quoniam plebs habet tanquam de fide, quæ non ſunt de fide: & hæretici irrident nos tanquam adæquantes verbum humanum Diuino. Et hoc D. Thomas, & Auguſtinus, aliique Patres valde cauerunt & præcauerunt.

FINIS.

AD

PRÆCEPTOREM SCHOLASTICORVM

F. THOMÆ

CAMPANELLÆ

ORDINIS PRÆD.

DE PRÆDESTINATIONE, ELECTIONE, REPROBATIONE & Auxiliis diuinæ gratiæ Cento Thomiſticus.

In quo pax Reip. cum Deo, & conſcientiarum cum vtriſque, per Doctorem Angelicum vendicatum.

Nuncius ad Caluini & Lutheri Aſſeclas, quòd D. Thomas non erat cum eis.

PARISIIS,

Apud TVSSANVM DV BRAY via Iacobæa ſub Spicis maturis.

M. DC. XXXVI.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

Approbatio operis Romana.

CVm Romæ contradicerent æmuli ſententiæ meæ de Prædeſt. & Reprob. quam oſtendebam eſſe D. Thomæ & ſummorum Patrum, nutu ſapientiſſimi S. Pontificis conſului tres Regentes trium Gymnaſiorum ſuper ſequentibus propoſitionibus: in quibus difficultas dogmati opponebatur. Quibus approbatis totus liber approbatus remanet, vt apparet ex doctiſſimorum ſubſcriptione Religioſorum.

Propoſitiones in conſultationem adducta, nutu S. Pontificis.

1. DEus ab æterno ſtatuit communicare ſeipſum (quod ſcimus) tripliciter, videlicet per naturam in creatione, per gratiam in gratificatione, per vnionẽ hypoſtaticam in ſui incarnatione.

2 Deus vt Pater omnes prædeſtinat prædeſtinatione antecedenti, & largè ſumpta: vt Iudex non omnes, nam quoſdam reprobat.

3 Ante præuiſionem meritorum, & demeritorum Deus omnes homines tanquam Pater prædeſtinauit ad gratiam, & gloriam voluntate antecedente: quoniam fecit hominem rectum ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam. Ergo propter ſe, & ad ſe, ſuique hæredes omnes: ac neminem reprobauit, quia neminem fecit malum, nec propter malum.

4 Sed voluntate conſequenti præuiſionem meritorum & demeritorum, aliquos infallibiliter elegit, & eorum prædeſtinationem confirmauit: aliquos roprobauit vt Iudex.

Peccatum Adæ præuiſum omnes damnauit morſe corporis, & animæ in voluntate Adæ ſicut in radice.

6 Deus tamen omnibus prædeſtinauit remedium per incarnationem Verbi, vt per quod facta ſunt omnia, & per idem inſtaurentur omnia.

7 Deus per remedium Incarnationis redemit omnes de morte corporali, & æterna, quatenus aſ-

ſumpſit omnium naturam ſine culpa, & cõuenit cũ omnibus, quorum aſſumpſit carnem, in naturalibus, & ideo omnes reſurgent, ſicut ipſe reſurrexit abſque defectu in naturalibus, vt hoc fine naturali non fruſtrarentur.

8 Prius & magis eſt de ratione prouidentiæ perducere res ad ſuum finem naturalem, quam ad ſupernaturalem. Licet hoc ſit maius.

9 Ad gloriam autem non omnes traduxit, niſi eos, qui conueniunt cum Chriſto in ſupernaturalibus, accipientes ſacramenta, quibus naturaliter Deo incarnato cõcorporantur.

10 Maior fuit redemptionis gratia per Chriſtum, quam diſgratia per Adam.

11 Infantes ante vſum liberi arbitrij decedentes ſine baptiſmo dicuntur damnati, quatenus peccato Adæ exciderunt à gloria, & felicitate ſupernaturali, non autem in naturalibus, in his enim Chriſtus per Redemptionis opus Incarnatione, & Reſurrectione prouidit.

12 Infantes ante vſum rationis ſine baptiſmo ſunt auerſi à Deo negatiuè quoad proprios actus reſpectu adultorum: idcirco gehẽnæ non debentur. Poſt vſum liberi arbitrij ſi non baptizantur in voto ſaltem implicito per voluntatem faciendi quidquid Deus imperaret, quando neſcirent imperatum eſſe baptiſmum, multo autem magis quando ſcirent, nec voto cũ non poſſunt, nec facto cũ poſſunt, baptizantur, & hi dicuntur auerſi priuatiue. Qui verò ſunt auerſi contrariè, longe magis dãnantur.

13 Nemo damnatur defectu gratiæ: omnibus enim datur ſufficiens ad poſſe, & ad operari, quoniã

vult Deus omnes ſaluos facere,& illuminat omnes venientes in hunc mundum in veritate. Damnantur autem,quia ipſi deſunt gratiæ, quam homo ex bono eius vſu, quoad iuſtificantis gratiæ infuſionem reddit efficacem ad merendum,Deus vero effectiuè eam producit.

14 Homo & gratiam acceptam,qua iuſtus eſt,poteſt reſpuere de facto: & multo magis quando illi offertur àDeo,quoniam verè liber eſt. Et verum eſt quod dixit Stephanus, *Vos ſemper Spiritui Sancto reſtitiſtis.* Et verè dixit Dominus, *Tota die expandi manum meam ad populum non credentem, ſed contradicentem mihi.* Nec cum vocat,deficit efficacia prærequiſita,nec fidelitas vocantis,ſed aſſentientis.

15 Homo non poteſt aſſentire ſine auxilio gratiæ: ſed poteſt diſſentire cuicumque auxilio ſpeciali communiter ſumpto.

16 Auxiliũ egregium ſpeciale ad gradum ſuperiorẽ ſaluationi, qualiter in B. Virgine, & in S. Ioanne Baptiſta,eſt efficax ita,vt reſiſtere moraliter nõ poſſit ille, cui datur, nec propterea amittit libertatem.

Verba Diui Thomæ.

17 Quando homo facit totum quod poteſt, & totũ ,,quod in ſe eſt,tunc neceſſitas eſt ad habendã gra-,,tiam: non neceſſitas coactionis Deo debitum im-,,ponentis: ſed neceſsitas immutabilitatis,qua ne-,,ceſſe eſt Deum eſſe Deum & ideo bonum eſſe. Et ,,ideo affluentem eſſe, & ideo diſpoſito accipienti ,,dantem: nec hanc vltimam diſpoſitionem vt ne-,,ceſſariam liberaliſsimus dator expectat,ſed aliquo modo conuertenti ſe,& diſponenti, etſi non ſecundum totũ,quod in ſe eſt,multotiẽs dat. *opuſc.61 c.17.*

18 Prædeſtinatio illa cõmunis in voluntate antecedenti non eſt infallibilis, nec fit ex præuiſione boni vſus liberi arbitrij. Electio vero ſeu prædeſtinatio ſpecialis in voluntate conſequenti (ex præuiſione futurorũ, vt ait S. Th. *3. p. q. 1. a. 3. ad 4.*) eſt infallibilis.

19 Omnes Patres ante Aug dicentes ex præuiſis meritis, & demeritis prædeſtinationem fieri, loquuntur de conſequenti. Auguſt. dicens ex nullis præuiſis, eſt vera de præcedenti: de qua dixit Petrus Apoſtolorũ princeps, *Satagite vt per bona opera certam faciatis electionem, & vocationem veſtram*, & de ſequẽti S. Auguſtinus, vel populi Chriſtiani verbum Auguſtino attributum. *Si non es prædeſtinatus, ora vt prædeſtineris*: & iterum. *Si Stephanus non oraſſet, Eccleſia Paulum non haberet.*

20 Scientia media non eſt in Deo reſpectu ſui, ſed reſpectu noſtri, & in particulari, intuitiuè: ſed in vniuerſali effectu; per ſimplicem intelligentiam.

21 Si conſideretur S. Thom. doctrina, quod futu- ta contingentia coexiſtunt æternitati, eſt optima, licet negetur à multis, & ſoluat multa argumenta in hac materia: nam & merita &, demerita non ſunt præuiſa, ſed conuiſa, vt etiam docet S. Ambroſius, ſeu Proſper *in lib. de Vocatione Gentium.*

22 Vtrum ſit hæreſis dicere, quòd, cum deficit aqua, ſi parentes commendant infantem Deo, ſaluatur ad regnum, ſicuti erat in lege naturæ: an Chriſtus abbreuiarit manum ſubſtituendo baptiſmum, ita quod excluſit priorem prouidentiam. De quo dubitat Bernardus *Epiſt.* 77. & aſſerit Caietanus *ſummula verbo Baptiſmi.*

SVpraſcriptas propoſitiones diligentia maiori qua potui perlegi ac conſideraui Ego F. Franciſcus Antonius Blundus à S.Seuerino ſacræ Theologiæ Doctor & Collegij Romani S.Bonauentura Regens & Rector. Quapropter illas omnes præter vltimam problematicè propoſitam, exiſtimo catholicas & ſine vlla hæreſis eſſe ſuſpicione; problematis vero partem negatiuam teneo cum *S.* Bonauentura *in 4. diſt. 4 parte 2. dub. 8. literali*, ideſt paruulum in tali caſu non eſſe in ſtatu ſalutis. Num vero pars affirmatiua ſapiat errorem aut hæreſim, non audeo affirmare; ſed aliorum Theologorum conſenſui ſubſcribo. Die 10. Mart. 1629.

Ego F. FRANCISCVS ANTONIVS qui ſupra.

EGo Ioannes de Lugo Societatis Ieſu in Collegio Romano publicus ſacræ Theologiæ profeſſor de prædictis propoſitionibus idem iudico, & addo vltimæ problematicæ propoſitioni partem affirmantem ſalutem pueri, non eſse hæreticam. Sic cenſeo ſaluo &c. in dicto Collegio Romano die 21. Martij 1629.

Ego Idem IOANNES DE LVGO, qui ſupra.

NIhil in ſuperioribus poſitionibus fidei arbitror aduerſari. Problema vltimũ itidem definio, vt ſupra. Die 30. Mart. 1629. apud S. And. de Valle.

Domnus PLACIDVS FILINGERVS Clericus Regularis.

FRATRIS THOMÆ CAMPANELLÆ, ORD. PRÆD.

DE PRÆDESTINATIONE, Electione, Reprobatione, & de Auxiliis diuinæ gratiæ.

CENTO THOMISTICVS.

Præfatio continens cauſas dicendorum.

SVMMA PRÆFATIONIS.

Diſputationes ex D. Thomæ doctrina extractæ, contra recentiores Hæreticos de Prædeſtinatione & Reprobatione, ac de Auxiliis diuinæ gratiæ, quid mali in vacillantium animis pepererunt: ideoque Centonem huius controuerſiæ ex verbis D. Thomæ confici oportuit.

ARTICVLVS PRIMVS.

POſtquam duo Ioannes VVicleff, & Vs, eoſq; ſequuti Lutherus & Caluinus, contra fidem Catholicam extulerunt caput: ad eorum qui pugnant contra eos nonnulli, quaſi colludere, non quidem malitia, ſed difficultate impulſi, videntur, Mundus Atheiſtis repleri cœpit: qui *Fundamentum impietatis.*

proprio ſenſu, ſenſuaque ratione ducti, vt impune quidquid libet facere poſſent, optant, Deum iudicem non extare malorũ, atque bonorũ; ſi enim non eſt, noſtris appetitibus explendis per vim, per ſophiſma, & per hypocriſim, nos incumbere oportet. Si autem eſt, vel nos prædeſtinauit ad vitam æternam ante præuiſionem meritorum decreto inuincibili, aut reprobauit ad mortem æternam, vt dicunt Dei aſſertores, & hæc diſiunctiua vera eſt omnino; ergo non erit amplius iudicium. Naſcimur enim iudicati & non iudicandi. Et quidem, neque bona opera minuere pœnas, præmiaque augere poſſunt, neque mala augere pœnas, præmiaque minuere valent: cum non interueniant, niſi ſicut effectus abſolutæ prædeſtinationis, & reprobationis; imo æquè prædefinita à fato ipſo. Fruſtra ergo omnis lex, exhortatioque, metus gehennæ & ſpes gloriæ dirigens in bonũ. Nãque nec ipſe Deus poteſt mutare ſententiã. Agit enim neceſſariò neceſſitate ſuppoſiti decreti æterni, imò etiam in nos (aiunt) & nobiſcum temporaliter ita agit, vt aliter agere nos, imò vel aliter velle, non poſſimus: Efficax enim eius eſt motio omnis. Ergo ad actus pios, ita atque ad peccaminoſos, nos mouet, ſicut ante præuiſa merita ab æterno conſtituit, vt nec ipſe aliter mouere poſſit, neque nos aliter moueri, nec operari. Omnia igitur opera noſtra ſunt Dei æternaliter decernentis, & temporaliter efficaciter præmouentis; & prædeterminantis & cooperantis vſque in finem. Vnde ſequitur iudicium eſſe nullum, quod expectamus. Et quamuis hæretici dicantur, qui liberum arbitrium ad bonum & ad malum negant, quoniam ſeruum eſt, non *Quidam Thomiſtæ* operans niſi à Deo motum; nihilominus Catholicorum pars dicit nos moueri liberè, quoniam Deus in cauſis neceſſariis neceſſariò, in contingentibus contingenter; in liberis liberè operatur, & cooperatur. Ex hoc tamen ſequitur quòd neceſſario, ſeu mauis ineuitabiliter & infallibiliter, homo ad pœnas aut ad præmia ibit, licet liber: quod non eſt libertas, ſed ſpontanea deceptio, vt videbimus. Neque enim ex hac libertate, quæ non ſibi vnquam ſed mouenti ſeruit ſemper, quippiam lucratur homo; ſed excuſatur

Deus, ne videatur præter rationem contra iuſtitiam, & à capriccio, homines iudicare, aut iudicaſſe. Vnde conſcientia nulla pacem habet, aut ſpem, nec operibus indigere ſe, euidenter fatetur. Sic & principes tyranni, & populi ſeditioſi fiunt ſemper. Pars autem aiunt, nec rectius, Deum non prædeſtinare, nec reprobare ante præuiſionem actuum humanorum. Item non prædeterminari actus liberos per ſe à Deo, ſed ab occaſionibus fatalibus, quos dicunt à rerum ſerie, vt vocabulum fati vitent, moueri, ſic vt agant id, ad quod ſunt prædeſtinati homines. Nam ſi prædeſtinatio eſt poſt præuiſos actus, tunc actus præuiſi ex ſerie orti, non ex libertate, vt independente à ſerie, ſunt infallibiles, & tunc reuera nihil excuſatur ex hoc Deus, ſiue enim per ſe, ſiue rerum ſerie per aliud trahat homines ad ſuos fines, infallibiliter fiet quod decretū eſt, & ineuitabiliter ad fines ibunt præſcitos, ſiuè præſcriptos. Ex quo ſequitur, inferentibus libertinis, é Caluini ſemine exortis, quod peccatum non ſit peccatum, niſi ex opinione, cùm ad ipſum impellamur à Deo: & effectus cauſarum magis tribui debent potētiori cauſæ, quam debiliori, etiamſi abſque hac non fiant. Adde quod Chryſoſtomus *ſuper Ioannem* conſiderat, quod Iudas in optima ſerie poſitus damnatur, & Cornelius Centurio in peſſima & ſaluatur. Ergo voluntas non pendet à ſerie: nec eius determinatio, niſi occaſionaliter. Anima enim Ratio eſt ſeipſam mouens, vt Plat. & patres noſtri docuerunt.

Ieſuitas.

Error ex eo videtur quod putant liberos non determinari à ſe, ſed vel à Deo per ſe, vel per obiecta ſeriem ferta, et non cauſaliter, ne cum occaſionaliter.

Præterea iſti addunt Deo inertiam & dolum: Nam dicunt, quos Deus vult ſaluare, mouet vocatque quando ſcit obedituros: quos non vult ſaluare, vocat quando ſcit non eſſe obedituros. Ineptè quidem; Nam qui ſeminat, quando ſcit ſemen non germinaturum, & medicus qui medicinam adhibet, quando ſcit non profuturam, non modo doloſus, ſed etiam iners eſt, inertia quidem vafrè affectata. Et hoc ergo dogma non modò non excuſat crudelitatem & perſonarum acceptionem, ſed inſuper addit inertiam, & auget dolum Caluiniſtici Dei. Zelum habent iſti Patres, ſed non ſecundum ſcientiam totam.

Remed. alterum vanum. Præterea quoniam alij dicunt, in ſenſu diuiſo poſſe prædeſtinatum damnari, & reprobatum ſaluari, cum nunquã reperiatur iſta diuiſio, homini non prodeſt quippiam reprobato, nec obeſt prædeſtinato. Sic cùm dicunt Deum ſufficientem gratiam omnibus dare, qua ſaluari poſſunt: At *Alt etiam vanum.* re vera nemo ſaluatur per ipſam: fatentur eſſe potentiam ad poſſe ſaluari, non ad ſaluari & fruſtratoriam, ſolumque excogitatum eſſe ad excuſandum Deum, quem tamen non excuſant, ſed ſuperaccuſant. Quem enim crudelem & indiſcretum fecerant; nunc faciunt etiam inſidiatorem, qui dicit imperatque nobis volare, alas non præbendo, quibus re vera volatur, ſed folia ſimilia alis, inutiliaque ad volandum. *Diuido.* Illi autem, qui etiam ſufficientem hanc negant gratiam, ſunt deterioris ſententiæ, quoniam nec excuſationem vllam prætendunt: ſed Deum iubentem bona ſub gehennæ pœna introducunt, quibus non dedit, vt faciant bona opera, & quos non mouet ad bonum ſufficienter, nec efficaciter, ſed in contrarium ſaltem materialiter. In hoc gaudent Caluiniſtæ, quod nos nullo puncto ſecundum rem diſcrepamus ab eis.

Præterea quoniam norunt hoc contra iuſtitiam eſſe, ad peccatum Adæ recurrunt, in cuius pœnam poteſt Deus omnes poſteros eius condemnare, quorum tamen quoſdam miſericordia ſaluat. Neque tamen in hoc ſtant: cum poſt deletum baptiſmate Adæ peccatum in multis, illos *Aluares. 2.* multos damnet. At qui prædeſtinant, & reprobant ante præuiſionem peccati Adæ, tribuunt Deo poſitiuum odium ſuorum operum: tanquam qui nolens, & per iram, non ex voluntate quoſdam creauit, aut malos dignoſque odio, inſcitia, aut malitia, aut impotentia, creauit. Qui autem dicunt poſt præuiſionem, arctant remedium Redemptionis ad quoſdam (quamuis ſacræ literæ ad omnes extendant) ex defectu gratiæ fortioris: corruere enim alios eiuſdem defectu, alios non reſurgere, docent.

Quodlib. 6. At in Theologicis noſtris hæc omnia diſputauimus, vt Atheiſmum tolleremus. Illi enim qui iniuſtum, aut proditorem Deum eſſe dicunt, qui promittit ſalutem om-

nibus bene operantibus, etiam quorum in ſuo arcano vult damnationem: vnde nec efficacia auxilia præſtat: ſed dicit præſtare: ii Deum omnino tollunt. Vnde eti.m Cicero: *Abſit*, inquit, *vt iſte ſit mihi Deus.* Lutherus ait, *quia Dominus eſt, ita facit.* Libertini, *quia non extat peccatum*: Noſtrates, *quia negatiue ſe habet ad malos*, quaſi hæc negatio ſufficiat homini ad ſalutem, vel Deo ad excuſationē: Alii, *quia peccauere Patres noſtri comedentes vuam acerbam, & dentes filiorum obſtupuerunt*: Atqui Deus huic ſtupiditati non miſit remedium, etſi promiſsũ apud Ezech. omnibus, niſi quibuſdam &c. ita vt habeat effectum: licet poſset habere in omnibus, ſi vellent, id eſt, ſi Deus efficaciter faceret, vt vellent. Vnde Deus Opt. Max. ſapientiſſimus non erit iuxta ipſorum ſententiam, ſecundum quam inuenitur deficientis bonitatis, & ſapientiæ, & virtutis in huiuſmodi: Ergo nec perinde eſt ſufficienter Deus. Ergo nō Deus. Item quoniam hæc comminiſcuntur, quaſi contra Pelagium pro gratia pugnantes, & è contrario conuincuntur defendere, & magnificare diſgratiam, tam in Reprobatione, quam ex mera diſgratia ante merita celebrant, quam in prædeſtinatione: Tum ex paucitate eorum, quibus gratiam dari aſserunt: Tum quia Deum præcipere, vt faciamus dicunt quæ non poſsumus de facto abſque efficaci, quam præcipit omnibus, & dat paucis; Tum quia noſtram præparationem annihilant, etiam à Deo imperatam; & diuinam negant, minuuntque; ſicut paſſim præſens ſermo demonſtrabit.

Ita Aluarez ſed Lemos in materia de Reprob. abſque meritis ſe ſe retractauit.

Et quoniam ex D. Thoma Scholaſticorum Principe, putant nonnulli has ipſorum probari ſententias, eumque miris lacerant modis, inuitumque trahunt: & Caluiniſtæ iam gloriantur ſcribentes, typiſque mandantes concordiam inter D. Thom. & Caluinum; ſtatuimus ex dictis D. Thomæ ſoli us, qui ex cunctorum Doctorum alibi proceſſimus, procedere ad extinctionem errorum: ac proinde Centonē efficere *Thomiſticum* aduerſus Pſeudo Thomiſtas, veluti ſanctiſſimo, ac ſapientiſſimo Domino Papæ Vrb. VIII. dum valde anxiaretur, & arderet contra tantum noſtri temporis

malum, pollicitus eram: ac ſimul Excellentiſſimo Chriſtianiſſimæ Maieſtatis Oratori Comiti de Braſsac, qui ſe aliunde non poſſe reſpondere Vgonottis, neque noſtratibus, qui etiam nolentes fauent illis, niſi ex opuſculo iſto, & altero quod, eius nomine *ſup. cap. 9. ad Rom.* ſcripſeram, fatebantur: & de hoc ſæpe conſuluit Rom. S. Pontificem ſapientiſsimum, & conſolatus eſt, vt teſtatur (ſicut ego) qui ab aliis Theologis in deſperationem agebatur. Ad idem me quoque doctiſſimus Cardinalis Scallia aliquando animauit, putans ſic intellectum D. Thomam cõfringere poſſe, nedum hereticorum, ſed noſtrorum quoq; ſophiſtarum technas vniuerſas. Noſtratibus quoque ſatisfaciẽdum fuit, vt è S. Doctoris penu arma ſubminiſtraremus, vnde hoſtes ſibi auxilium, noſtrorum iacturam, pollicentur. Idque à me inſtanter popoſcerunt quamplurimi, præcipue Diſcipuli veritatis amatores Dominicani, & Minimi, & Clerici, & viri principes Romani, præſertim Columnenſes &c. id ſategerunt. Sed inter magiſtros præcipue F. Coſma Morelles doctrina & probitate inſignis, inquiſitor hæreticæ prauitatis multo tempore, in Colonia Agrippina: dicens ſe non potuiſſe abſque hac doctrina Caluiniſtis reſpondere. Et promiſit libellum de hoc edere. Similiter magiſter Auguſtinus Ruſſus Dominicanus Regens ſtudii Panorm. & P. Foreſta eius ſocius, & D. Simon Raus ſecum, quibus huius libelli copiam feci. At olim doctiſſimus Magiſter Seraphinus Rinaldus, poſtea Epiſcopus, ſæpe à me hoc opus vel pro D. Thomæ honore poſtulabat. Quod, iuxta Comitis de Braſſac deſiderium, expoſitioni Capituli noni ad Rom. connectendum volumus.

Proponuntur demonſtranda ex verbis D. Thomæ, & quibus ex libris conficiendus Cento: & de ipſorum authoritate & comparatione ad inuicem.

ARTICVLVS II.

DEmonſtrare igitur eſt in animo primum, omnes homines factos eſſe ad imaginem ac ſimilitudinem Dei: & ad Deum, vt patrem, cuius tanquam filii imaginem gerunt, pertinere. Ideoque non ſeruos, ſicuti cæteræ creaturæ obedientes, ac ſeruientes ad nutum, ſed liberos arbitrio, obedientes ad libitum, ac repugnare potentes; ideoque; & meriti æterni, & pœnæ æternæ capaces. Æternumq; appetere Deum Patrem eſſe fœlicitatem hæreditariam omnium hominum, vt eſt ſummum bonum, ac naturále obiectum rationalis voluntatis, eiuſque fruitionem conuenire omnibus iuxta Dei Patris voluntatem, antecedentem omnium præuiſionē meritorum, & peccatorum originalis, atque actualium generis humani: qui fecit hominem, vt Deum ſummum bonum cognoſceret, cognoſcendo amaret, atque amando poſſideret, & poſſidendo frueretur, quantum noſtra capere natura poſset. 1.

Imo etiam poſſe affirmari, quod homines prædeſtinati ſunt per voluntatem antecedentem etiam ad ipſum Deum, quatenus eſt ſupernaturale obiectum, per auxilia eleuantia hominem ſupra naturam ſuam, vt non modo Deum per ſpeciem, ſed inſuper per eſsentiam adipiſcatur. 2.

Præterea præuidiſse Deum non in proprio decreto, nec ex ſerici textura, ſed ex coëxiſtētia futurorum: genus humanū caſurū ab hæreditate tanta per inobedientiā: Idcirco per voluntatem conſequentem huiuſmodi præuiſionem peccati originalis, & actualis, Deum, vt iudicem pium reliquiſſe prædeſtinatos omnes, ſeu confirmaſse omnes in illa præ- 3.

deſtinatione ad conſequendum Deum, quatenus obiectum eſt naturale; non autem ad ſupernaturale. Ab hoc enim dicuntur reprobari, non ab illo, reprobatione quidem ſubſequente tantum: Antecedens enim nulla datur reprobatio.

Redemptorem quippe fuiſſe prædeſtinatum, ac miſſum Chriſtum Deum, & hominem pro omnibus ad bona naturalia inſtaurandis, ex virtute incarnationis, & reſurrectionis: eundemque liberatorem per mortem ſuam à morte temporali, & æterna pœna pro peccatis debita: quoniam, & quatenus, omnes ſunt Chriſto conformes in naturalibus; Et ideo omnes reſurgent ad incorruptionem, & integritatem corporis, & animæ naturalem, & ad Dei gaudium, vt bonum naturæ, non autem ad ſupernaturalia Dei bona, niſi ii, qui conformantur Chriſto etiam in ſupernaturalibus per ſacramenta in re, vel in voto ſuo, vel parentum, vel aliorum virtute paſſionis Chriſti conferentia ſupernaturalem gratiam. Qui vero ſolum à morte temporali duntaxat propter impœnitentiam, & non à gehennæ pœnis ſenſibilibus, reſurgent; Hos reprobatos haberi, non ſolum à gloria ſupernaturali, ſed etiam à naturali gaudio: quoniam addiderunt peccata propria actualia, quibus amiſerunt Deum, vt naturale bonum ex parte, non ex toto; quoniam ab eo, vt primo ente ſuſtentantur in vita, & integritate: vt vero ſupernaturale ex toto & propter finalem impœnitentiam inſuper æternaliter.

Item neminem defectu Dei aut diuini auxilii damnari ad gehennam, ſed ſuo.

Item dari gratiam omnibus ad bonum, quibus imperatur benefacere, & eandem eſſe ſufficientem ad operari, nedum ad poſſe operari, & qui illam non reſpuit, mereri etiam efficacem ad ſaluari: eandem enim eſſe gratiam operantem & cooperantem.

Item gratiam ſufficientem proprie dici debere eam, quæ omnibus datur, id eſt, quæ liberat à morte, & à gehenna, & transfert ad bona Dei naturalia; Efficacem vero (ſi diſtinguenda eſſet ab illa) eam dici oportere, quæ inſuper ad ſupernaturalia transfert. Vel ſufficientem eſſe gratiam gratum

tum facientem: efficacem vero confirmantē Nec vllam à Deo dari gratiā inefficacem. Item omnem hominē poſſe 8.
per auxilium generale ex vi liberi arbitrii ad gratiam hanc ſe præparare infallibiliter adipiſcendam, non quidem de iuſtitia & condigno, ſed de bonitate & miſericordia Dei promittentis fideliter ſe daturum facienti quod in ſe eſt, cum dixit 1. *Zach. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* At ex motione ſpeciali diuina, aut ex gratia operante facienti, quod in ſe eſt (iuxta illud *Apocal.* 3. *Ego ſto ad oſtium, & pulſo, ſi quis aperuerit introibo ad ipſum:*) Dicimus dari gratiam de iuſtitia, quæ tamen ſequitur ad miſericordiam illam, non autem de ſola miſericordia.

Item gratiam neceſsariam, vbi non ſufficeret generale auxilium, naturæque vires, nemini non dari, niſi nolentibus, quibus etiam datur, ſed non recipitur. 9.

Item poſse hominem de facto renuere gratiam, quam dicunt efficacem, ac Deo reſiſtere; imo habitam abiicere, nec prædeterminari infallibiliter voluntatem ad bonum, hoc & hoc modo; & hic & nunc. 10.

Nec Deum promittere vnquam quod non faciet, aut non decreuit facere. Nec iubere, quod non poſsumus: At ſi iubet, ſimul dat, vt poſſimus, non parce, ſed affluenter: & neceſsario. Deum neminem odiſse poſitiue, nec negatiue ante præuiſionem peccati originalis; ſed poſtea ſolū negatiue quoſdā, quoad ſupernaturalia tantū, nō quoad naturalia. 11.

Item prædeſtinationem, & reprobationem eſſe certam, non certitudine neceſsitatis naturæ, vt homo eſt animal: nec neceſſitate ineuitabilitatis ex decreto per cauſas neceſſarias exequendo: ſed tantum certitudine infallibilitatis ex coexiſtentia effectuum futurorum cum æternitate: per cauſas contingentes, & liberas exequendorum. 12.

Hæc omnia Centone confecto ex dictis D. Th. demonſtrabimus, non quidem Theol. ſummæ modo, ſed omnium librorum S. Thomæ, prout vult ſe intelligi, & allegari ipſemet D. Thomas *in opuſc.* 72. vbi ſenſum dictorum ex cauſis dicendi hauriendum primo docet. Mox ait, ſe varia, ac diuerſa de eadem re protuliſse in ſuis variis libris,

Ex quibus libris S. Tho. eſt Cento conficiendus, & quæ eius ſententia. cum variat eſt ſequenda.

Sũma Theol: eſt inferioris autoritatis quam allii libri perfecti editi que à S. Thoma.

hoc eſt in ſumma, ſuper ſent. & contra Gentes, & in quodlibetis, & in opuſculis, & in expoſitionibus Philoſophiæ, & ſacræ Scripturæ; datque licentiam, vt vnuſquiſque eam ſententiam, vbi ſecum diſſidet, teneat, quam conſonantiorem veritati iudicauerit; non autem quam ipſe in ſumma tenuit. Propterea ego non reputabo ſummam Theologiæ, quam inaduertenter ſuper alia eius opera extollunt, tanquam vltimum opus habere plus authoritatis, quàm cætera eius opera: Imo minus, quoniam eſt opus non perfectum, nec editum à D. Thoma; & putandum quod ſi vixiſſet, ac perfeciſset, melioraſset opiniones non paucas. Vnde Virgilius Æneidem, quam non abſoluit, morte præuentus, iuſſit incendio dări. Et per regulam iuris. Vltimum reſcriptum non tollit primum, niſi ſit perfectum, & ſpecialem mentionem contra primum faciat. Vnde DoctoresSorbonici in multis opinionibus, & præſerim de B. V. conceptione, approbãt quod dicit in ſent. potius quã in ſũma. Præterea opuſc. de Prædeſtin. ad F. Reginald. vt partũ D. Tho. acceptamus, cum plurimæ eius ſententiæ, & verba illius in aliis ſancti Thomæ libris inueniamus; nec ſtylum contrarium oleat. Et Aluarez bis illum allegat, vbi ſibi commodum: qui tamen in tota dogmatis ſubſtantia incommodus eſt.

Declaratio Terminorum ſpectantium ad tractandum de Prædeſtinatione, & Reprobatione, & auxiliis diuinæ gratiæ.

ARTICVLVS III.

Quid ſci. entia.

DIxit S. Thomas *in opuſc. de præſcientia, & prædeſtinatione cap. 1. Quoniam prædeſtinatio, & reprobatio præſupponunt prouidentiam: prouidentia præſcientiam, præſcientia ſcientiam;* Idcirco hæc omnia primo delaranda ſunt. Scientia, ſiue ſapientia eſt de omnibus bonis & malis

præſentibus, præteritis, & futuris. Nec tantum de temporalibus, ſeu etiam de æternis &c. Idem docet *ver. q. 2. art. 9. & 3. d. 14. q. 1 art. 2. o.*

Diſtinctio ſcientiæ.

Dixit 1. *p. q. 14 art. 9.* Duplex ſcientia, videlicet ſimplicis intelligentiæ & viſionis. Per primam ſcit omnia, quæ ſunt ſolum in potentia Dei, vel creaturæ, actiua vel paſſiua, ſiue in potentia opinandi, vel imaginandi, vel quocunque modo ſignificandi etiam quæ non ſunt, nec erunt, neque fuerunt. Per ſecundam ſcit omnia, quæ aliquando ſunt in actu præſenti, præterito, vel futuro extra Deum. Quoniam intuitus eius fertur ſuper omnia tempora. Et ideo vt dicit *in art. 13.* coëxiſtunt æternitati ſimul, licet non in ſe ipſis ſimul. Non ergo ſolum, quia habet rationes rerum apud ſe præſentes, ſed quia intuitus eius fertur ſuper omnia prout ſunt in ſua præſentialitate. Sicut centrum ad omnes contactus linearum in circumferentia; vel ſicut qui è ſpecula eos qui tranſeunt videt, & tranſibunt ſimul vnico intuitu. Idem *p. contra Gentes* 64. & 1. *d.* 38. *q.* 1. *art.* 5. Item *ver. q. 2. a. 9. ad* 2. Scientia viſionis, & ſimplicis intelligentiæ, non differunt ex parte ſcientiæ, ſed ſolum ex parte rei ſcitæ. Dicitur enim ſcientia viſionis in Deo, ad ſimilitudinem viſus corporalis, qui res extra ſe poſitas intuetur, vnde per ſcientiam viſionis Deus ſcire non dicitur, niſi quæ ſunt extra ipſum: quæ ſunt vel præſentia, vel futura, vel præterita, ſed ſcientia ſimplicis notitiæ etiam eſt eorum, quæ non ſunt, nec fuerunt, nec erunt, nec alio modo ſcit Deus iſta, & illa. Et 3. *d.* 14 *a.* 2. *q.* 2. *a.* 2. *ad Anibaldum.* In Deo ſiue in Verbo duplex cognitio, vna quæ dicitur viſionis, per quam videt Deus quaſi præſentia omnia, quæ ſunt, erunt & fuerunt. Alia dicitur ſimplicis intelligentiæ, per quam non ſolum illa ſcit, ſed etiam omnia quæ poteſt facere.

Futura vt contingentia nec Deo eſſe nota.

Dixit 1 *p. q. 14. a. 13. & ver q. 2. a. 12 & in reſponſ. ad 6. & p. d. 38. q. 1. art. 5 & 1. contra Gentes 67.* futura contingentia non ſunt agnoſcibilia à nobis, nec à Deo, vt contingentia in cauſis non determinatis, ſed cum in actu determinato ſunt. Quoniam ſcientia eſt neceſſariorum; & res dum eſt, neceſſe eſt eſſe. Cognitio autem præſupponit eſſe ob-

ie&ti. vide *p. d.*38. *q.*1.5. Addo quod diuinæ ſcientiæ non ſubiacent contingentia certitudinaliter, & ſi Deus vidiſset cauſam, & non vidiſſet immediate effectum ſuum in eſſe ſuo, nunquam potuiſset iſtud ſcire. Atqui volitiones hominum eſse contingentes; nam & de his loquitur S. Thom. ac proinde nec ſciri à Deo, niſi ſint in actuali præſentia, vt docet in eiſdem locis, præcipue argumentis, ſed contra.

Item non ex decreto voluntatis, Deus ſcit futurum viſionaliter: nec ex ſerie rerum per ſcientiam mediam, ſed tantum ex coëxiſtentia rerum cum æternitate, iuxta D. Thomam, & Capreolum & Patres affirmatur. Præſcientia vero (inquit in eodem opuſc.) addit ſupra ſcientiam, quandam præcognitionem, & eſt de futuris tantum, ſiue bonis, ſiue malis. Nam præſcire dicitur reſpectu futurorum, vt futura ſunt in rerum natura reſpectu aliorum præcedentium, non reſpectu Dei, qui videt omnia præſentialiter: ita vt præuidere ſit idem, quod ſuperne, ſeu deſuper videre, vt dicit in locis præfatis, & *1. Periherm. lect.* 14. Sicut qui ſupra turrim excelſam eſset conſtitutus, poſset totam videre viam, & omnes præcedentes & ſubſequentes viatores, non ſub ratione præcedentis, & ſubſequentis, ſed ſimul in comparatione ad ſuum intuitum, ac ſimul præcedentiam, & ſubſequentiam, quoad ipſos ſub ratione præteritionis, & futuritionis. Item *quodlib.*5. *art.* 8. *&* *quodlib.* 11. *art.* 4. probat quod Prædeſtin. eſt contingens, & non neceſsaria, nec ineuitabilis ex decreto, ſed infallibilis ſolum ex ſcientia futurorum euentuum faciendorum per cauſas liberas, & contingenter, vt coëxiſtunt actualiter æternitati.

De præſcientia.

Cur prædeſtinatio eſt actus liber, non modo dum fit, ſed perpetuò.

Itē *p.d.*40.*q.*3.*ad*5. docet, quod ly *præ*, in præſcientia, & prædeſtinatione, non dicit anteceſſionem æterni actus ad res temporales: quæ coëxiſtunt ſibi præſentialiter, ſed temporis ad tempus ex parte creaturæ &c. Et in expoſitione textus, ait. Prædeſtinatio non tranſit in præteritum, quoniam eſt actus Dei, ſine creaturæ paſsione, vel cooperatione. Et ideo non tranſit in neceſsitatem; ſed eſt actus perpetuo liber. Idem probat 2. *Sen. d.*38.*q.*1. *a.*5.o. ex authoritate Boët. qui propter hoc non præuidentiam, ſed prouidentiam

Præ quomodo.

dici debere docet. Item Auguſt. *lib.* 2. *q* 2. *ad Simpl.* & Greg. 2. *Moral* 3. & Hugo Vict. *ſum. ſen. Tr. c.* 1. In Deo ſcientiam, non autem præſcientiam ineſſe per ſe.

De Prouidentia: contr. gen. 34. *ver. q.* 5 *art.*

Prouidentia vero (ait *in eodem opuſculo* & 1. *p. q.* 22. *art.* 1.) cum ſit principalis pars prudentiæ (quæ res per debita media ad ſuum finem deducit) eſt ratio ordinis rerum in finem, quæ cuncta diſponit. Diſpoſitio autem, ait, poteſt dici tam ratio ordinis rerum in finem, quàm ratio partium in toto, & inter ſe. Et *p. d* 39. *q.* 2. *a.* 1. Artifex, inquit, præconcipiendo artificiatum ſuum, conſiderat finem primò; deinde ordinem rei, quam intendit facere, ad finem illum, & ordinem partium ad inuicem, vt fundamentum in pariete, parietem ſub tecto; & iſte ordo partiũ ad inuicem vlterius ordinatur ad finem domus. Tertiò conſiderat ea, quibus præmouetur ad conſequutionem finis: & vt tollantur, quæ poſſunt impedire finem. Iſta ergo excogitatio ratione ſolius cognitionis, & non operationis, dicitur ſcientia, quæ eſt, & finis, & eorum, quæ ſunt ad finem; ſed ratione ordinis excogitati in re operanda, dicitur diſpoſitio: quæ eſt generationis ordinatio. Sed ratione eorum, quæ præmouent in finem, dicitur prouidentia. Sic in Deo dicitur ſcientia, ſecundum quod habet cognitionem ſui ipſius. & eorum quæ facit; ſed diſpoſitio dicitur ratione duplicis ordinis, quem ponit in rebus, ſcilicet rei ad rem, ſecundum quod ſe inuicem iuuant ad conſequendum vltimum finem. Et iterum totius vniuerſi ad ipſum Deum: ſicut diſpoſitio exercitus eſt ordo partium ad inuicem, & ad bonum Ducis. Dicitur prouidentia, ſecundum quod rebus ita ordinatis attribuit ea, quæ ordinem conſeruent & propellit omnem inordinationem. Tandem 1. *p. q.* 103. 1. Gubernare eſt rem ad debitum finem conuenienter perducere & *q.* 23. 1. *ad* 2. eſt exequutio prouidentiæ.

Iterum de ſcientia, præſcientia & prouidentia.

Gubernatio.

De fine.

Dixit 1. *p. q.* 23. *a.* 1. Duplex finis, ſcilicet naturalis, & ſupernaturalis. Ad illum per naturalia: ad hunc per ſupernaturalia dona peruenitur. Idem *in* 2. *d.* 41. *a.* 2. Vltimus finis cuiuslibet rei; eſt aſſimilari Deo, quantum poteſt, vt dicitur 1. *p. q.* 44. *art.* 4. *ad* 3. & 1. 2. *q.* 1. *art.* 8. & 3. *contra Gentes*

*cap.*19.20 24.25.34 Et *pot.q.*5.*art.*5. & 2.*d.*1.*q.* 2. *a.*3. *&* 3.
,, *contra gentes* 22. dicitur. Bonitas Dei eſt finis cuiuslibet
,, creaturæ, vt vltimum intentum; & dicitur finis gratia cu-
,, ius. Finis autem quo, eſt adeptio, vel vſus, vel operatio 1. *p.*
*q.*26. *& p.*2.*q.*3 *a.*1.

Omnium rectarum voluntatum vnus eſt finis vltimus, ſcilicet Deus; vnus finis proprius, ſcilicet beatitudo, vt dicitur *d.* 28. *q.*1.*ar.*2.*q.* 2 *ar.*7.

Omnis creatura amat magis Deum quam ſeipsã naturaliter, non autem electiuè.

Et propterea omnis creatura nedum rationalis, ſed etiã irrationalis, & inſenſata, naturali amore magis amat Deum, quam ſeipſam (vt probat 1. 2.*q.* 109.*a.*3.) & ſuper omnia. Quoniam, vt *ibi* dicit, *&*. 1. *p. q* 60. *a* 5. Amore naturali, quo ei igitur totum, & vniuerſale bonum, magis quam pars, non poteſt non amari pluſquam particularia, cuiuſmodi eſt creatura amans ſe, vel aliud à Deo.

De prædeſtinatione propriè & impropriè.

Prædeſtinatio propriè dicta eſt pars prouidentiæ dirigentis hominem per media ſupernaturalia ad Deum, vt finem ſupernaturalem, ſicut probat *in opuſculo prædicto*, & 1 *p q.* 23 *a.*1. Et 1.*ſent. d.* 4.*q.* 2.*a.* 1. *&* 3. *contra gentes cap. vlt.* Prædeſtinatio impropriè ſeu cõmuniter dicta eſt, ſeu abuſiuè dicta eſt omnis rei, præſertim autem hominis ad ſuum finem naturalem per debita media ordinatio, vt dicitur 1.*p.* *q.*23.*a.*1 *ad*2. & *Rom.*1.*lect.*3.

Declaratio.

Hæc Diuus Thom. veraciter dicit, ſi conſideres ad quod imponitur hoc nomen *Prædeſtinatio*, apud Scholaſticos. Sed ſi vnde imponitur è contra dicendum eſt, quod propriè prædeſtinatio eſt cuiuſlibet rei ordinatio ad quemlibet finem ab eo, qui præſtituit finem. Imo ſecundum Latinos eſt antecedens deliberatio. Impropriè vero ſeu appropriatè eſt ad ſupernaturalia directio, ſeu tranſmiſſio per certa media ſupra naturam adhibita, &c.

Duplex prædeſtinatio ad Deum, vt ſcil. finem naturalem & ſupernaturalem.

Ergo Prædeſtinatio eſt duplex. Altera ordinatio creaturarum ad Deum, vt ſuum finem naturalem; quæ vocatur impropria, & abuſiuè ex vſu Scholarum, licet ſit propria ex impoſitione vocabuli. Altera ordinatio creaturæ rationalis ad Deum, vt finem ſupernaturalem per media ſupernaturalia; quæ vocantur auxilia gratiæ. Et hæc eſt propria,

ex vſu, non ex impoſitione, iuxta doctrinam S. Thomæ *in præfatis locis*, præſertim 1. *Rom. lect.* 3.

Item ait S. Thomas *part.* 1. *q.* 23. *a.* 4. Prædeſtinatio præſupponit electionem: Electio dilectionem. Quoniam prædeſtinatio eſt pars prouidentiæ. Prouidentia eſt ratio in intellectu præceptiua ordinationis aliquorum in finem. Non præcipitur autem ordinandum ad finem aliquid, niſi præexiſtente voluntate finis. Ergo prædeſtinatio aliquorum præſupponit, quod Deus illorum velit ſalutem. Ad quod pertinet dilectio, & electio. Idem ait *ver. q.* 6. *a.* 1.

De voluntate beneplaciti.

Amplius *ver. q* 23. Voluntas duplex. ſcilicet beneplaciti, & ſigni. Illa eſt propriè voluntas, ſeu volitio: vel voluntatis actus. Hæc eſt ſignum voluntatis, ſeu effectus, & impropriè voluntas, ſicut præceptum principis eſt ſignum voluntatis eius, & dicitur propter hoc voluntas eius. Et *reſponſ. ad* 6. voluntas beneplaciti eſt in Deo, & Deus: voluntas ſigni, eſt effectus Dei, & extra Deum.

Diſtinctio voluntatis beneplaciti in antecedentem & conſequentem.

Voluntas beneplaciti diſtinguitur in antecedentem & conſequentem, vt dicitur *ver. q.* 23. *ar.* 3. & *p. d* 47. *art.* 2.

De voluntate ſigni multiplici.

Voluntas ſigni eſt quintuplex, vt dicitur *in præfatis locis*, & *in* 1. *p. q.* 19. *ar.* 12. Aut enim ſignificat voluntatem contra malum: & ſic dicitur prohibitio; vel erga bonum neceſſarium, & hoc ſignificat præceptum; vel erga vtile, & huius ſignum eſt conſilium; vel eſt ſignum voluntatis expreſſè tendentis erga bonum, & huius eſt operatio: vel interpretatiuè, & hoc eſt permiſſio. Hæc D. Thomas *ver. q.* 23. *art.* 3. At 1. *p. quæſt.* 19. *a.* 12. ait. Deus ſignificat ſe velle per ſe, vel per alium. Si per ſe, dupliciter; vel directè, cum operatur ipſe in nobis; vel indirectè quia non impedit, & tunc permittit. Si per aliud ſignificat quod vult ab aliis non fieri & tunc prohibet; vel vult fieri neceſſario propter finem, & tunc præcipit; vel vtilius, & ſic conſulit. Permiſſio & operatio reſpiciũt præſens: Præceptũ, conſilium & prohibitio futurum. At *p. d.* 45. *q.* 1. *a.* 4. Signa autem ſpectant ad ordinem hominum in æternam ſalutem, aut ad executionem ordinis. Circa primum præcipit, conſulit & prohibet: circa ſecundum operatur & permittit.

Voluntas ſigni eſt vera quoad ſignificatum. Hæc ſigna non ſunt falſa, quoniam verè ſignificant quod Deus vult: non autem quod nos faciemus id, quod vult. *p. d.* 45. 4. *ad* 7. Item *ver. q.* 23. 3. *ad* 2. Non ſunt falſa ſigna, quoniam ſignificant præcepto, conſilio & prohibitione ſe velle nos fieri debitores, vel perſuaſos facere bona, & non facere mala. Operatione, facit ſemper quod vult. Permiſſione vult eſſe in noſtra poteſtate facere & non facere, &c. Et *reſp. ad* 6. Operatio ſemper coincidit cum
" voluntate beneplaciti. Permiſsio quatenus peccatum per-
" mittitur, nunquam. Præceptum, prohibitio & conſilium;
" aliquando coincidit, aliquando non. At *p. p. q.* 19. *ar.* 12. *ad p.* Poteſt, ait coincidere omne ſignum cum beneplacito. At *in* 2. *diſt.* 45 *a.* 4. Omne volitum, vel fieri & nolitum fieri, eſt bonum. Similiter permiſſio peccati eſt bona, non ſimpliciter, ſed cum adiuncto, vt dicit *reſp. ad* 4. Et hoc adiunctum declarandum dicit infra: hoc eſt *in d* 40. *q.* 1.
" *art.* 1. Vbi voluntatem obſtinatam in peccato, ſeu auerſio-
" ne à Deo bonum eſt damnari. Et hæc eſt voluntas conſe-
" quens præuiſionem culpæ. *ibi* dicitur & *art.* 5. Deordinatio hominis à fine eſt ab ipſo homine. Et *art* 2. docet Deū nolle malum, nec eſſe malum: nec ergo permittere. Sed velle malum eſſe occaſionem boni tantum. Et *ar.* 2. dicit non eſſe bonum omnem hominem ſaluari, niſi eos qui volunt: non autem eos qui finaliter nolunt, & hoc permitti &c. Et *d.* 47. *art* 2. Et peccatum, id eſt, deficere à Dei regula, non eſt ſecundum voluntatem antecedentem, nec conſequentem.

De voluntate antecedente & conſequente. Duplex ergo voluntas beneplaciti ex dictis locis habetur, videlicet antecedens & conſequens. vt dicit *p. p. q* 14. *ar.* 6. *ad* 1.

In p. d 47. *q* 1 *ar.* 2. docet præceptū, conſilium & prohibitionem eſſe ſigna voluntatis antecedentis; & ideo poſſumus facere contra ipſa, & præter ipſa, ſed permiſſio, & operatio ſunt voluntatis conſequentis: Et ideò non poſſumus facere contra operationem: ſed præter operationem Dei. Non enim poteſt oppoſitum eius quod Deus operatur operari, alioquin oppoſita eſſent ſimul: ſed quia poteſt

teſt liberum arbitrium contrarium operari, & multa fiunt, quæ Deus non operatur: Idcirco hæc dicuntur præter voluntatis ſignum, quod dicitur operatio. Permiſſio autem, pertinet vel ad cauſam, quæ voluntati conſequenti ſubijcitur, vt ſit potens deficere & non deficere. Cuius tamen effectus, qui eſt deficere, non pertinet ad voluntatem antecedentem, nec ad conſequentem, ſed pertinet ad cauſam illam, cuius eſt permiſſio, facultatem reſpiciens. Vnde præter permiſsionem non fit, quod fit præter voluntatem conſequentem. Vnde præter permiſsionem nihil poteſt fieri, nec contra eam: Tamen poteſt fieri oppoſitum eius, quod permiſſum eſt, quod tamen ſecundum permiſſionem fit. Quia permiſsio reſpicit potentiam cauſæ ad vtrumque oppoſitorum ſe habentem. Vnde neutrum oppoſitorum contra permiſsionem eſt, ſed vtrumque ſecundum eam.

Culpa non pertinet ad volunt. ant. nec conſeq. nec permiſſio niſi ad voluntatem, cui permittitur. cadit ergo permiſsio ſuper volitionem hominis, non ſuper defectū & culpam.

Item ait *p. ſent. diſt.* 45. *a.* 1. o. Secundum Damaſc. voluntas Dei antecedens, & conſequens, & hoc contingit non ex aliqua diuerſitate voluntatis diuinæ, ſed propter diuerſas conſiderationes ipſius voliti. Poteſt enim in vnoquoque homine conſiderari natura eius, & aliæ circumſtantiæ ipſius, vt quod eſt volens & præparans ſe ad ſalutem, vel etiam repugnans & contrariè agens &c. Primo modo dicitur voluntas antecedens, qua vult omnes homines ſaluari. Secundo conſequens, qua vult ſaluari omnes tantùm, qui ſe præparant & conſentiunt gratiæ. Eos vero qui reſiſtunt ac nolunt, vult damnari. Vtrumque enim bonum. Et concludendo ait. Voluntas conſequens dicitur, eo quod præſupponit præſcientiam operum, non tanquam cauſam voluntatis diuinæ, ſed tanquam rationem voliti. Idem docet *p. p. q* 14 *a.* 6. *ad* 1. *& q.* 23. 4. *ad* 3. *&* 1. *d.* 47. 1. o. *& ver. q.* 23. 2. o. *Et* 1. *Cor* 7 *lect.* 1. 1. *Tim* 2. *lect.* 2.

Sic exponen. quando dicitur culpa permitti.

Igitur in doctrina S. Thomæ voluntas omnis diuina impletur in ſuo ſenſu. Nam voluntas ſigni, aut ſignificat quod Deus vult id, quod ipſa ſignificat, & ſignum non eſt falſum, licet homo non faciat quod Deus illi ſignificat, ſemper. Voluntas beneplaciti antecedens, vt conditionata eſt, adimpletur adimpleta conditione ex parte noſtri, non au-

rem abſolute. Conſequens verò ſemper impletur abſque exceptione, quoniam reſpicit effectus voluntatis noſtræ ſupernaturales, ac Dei vt iudicis decretum, fundatum ſuper iudicandorum effectis finalibus; vt ex dictis liquido conſtat. Ergo quando Diuus Thom. in *p. d. 47. q. 1. art. 2.* dicit multa fieri contra & præter voluntatem anteced. nihil autem fieri contra, ſed tantum præter conſequentem: loquitur de voluntate paternali, & præceptiua vt omnes ſint ſalui, non autem de legali, ſi velint ſaluari: & condente libertatem ad vtrumque. Vnde ait quod permiſſiua ſemper impletur & nihil contra nec præter eam fit, vt ibidem docet vt permiſſio eſt conditio naturæ ſic condit i. Et ideò *in d. 46. q. 1. art. 4.* docet quod voluntas conſequens non vult mala fieri: ſed dicitur velle, quia quos videt malum facere iuxta ſui naturam agere ſinit phyſicè, non tollendo arbitrij libertatem. Idque amplius infra clareſcet.

Duplicem in doctrina S. Thomæ dari prædeſtinationem; ſcilicet antecedentem præuiſionem meritorum: ſecundũ quam omnes Deus, vt Pater, vult ſaluos facere, & hæreditatem ſalutis promittit ſi permaneant in filiationis profeſſione. Alteram conſequentem præuiſionem meritorum & demeritorum: ſecundum quam Deus, vt Iudex, non vult omnes ſaluos facere, niſi eos qui obedierint mandatis, & permanſerint in rectitudine, vel ad rectitudinem filialem reuertuntur in finem: qui verò exorbitant & non reuertuntur, damnari. Quoniam duplex eſt voluntas, cuius vtriuſque obiectum eſt bonum.

CAPVT II.

ARTICVLVS PRIMVS.

SI ergò prædeſtinatio eſt ordinatio per debita media ad finem, qui eſt Deus, & hæc præſupponit voluntatem, & dilectionem. Igitur quotuplex reperitur dilectio, & voluntas, totuplex etiam eſt prædeſtinatio in doctrina D. Thomæ. Reperitur autem duplex voluntas, ſcilicet antecedens & conſequens. vt dicitur, 1 *d.46.ar.1.& 7.ad 3.& d 47.1.0.& ver.q.23.art.20.&* 1.*Corint.7.lect.1.&* 1.*Tim.* 2.*lect.*1. Per antecedentem vult omnia bona omnibus proficua ad finem, qui eſt fœlicitas æterna. Per conſequentem præuiſionem meritorum, & demeritorum, ſeu volitionum humanarum, non vult omnia bona hominibus, neque omnibus finem. Et manifeſtè loquitur S. Thomas, de voluntate præcedenti & conſequenti præuiſionem peccati, & meriti. Et diſtinctio hæc eſt Damaſc. 2. *Fid.orth.cap.*29. qui ita intelligit, de præuiſionis ſcilicet præcedentia & ſubſequentia. Et D. Thom. docet 1 *p.q.19.a.*6. Et eſt Chryſoſt. *hom.* 1. *ad Eph.* qui eodem modo prorſus intelligit diſtinctionem, & non ſicut recentiores aiunt, quod intelligitur antecedens voluntas eſſe erga naturam quædam imperfecta velleitas, & ſubſequens perfecta, hoc enim infra reprobabimus.

Voluntas antecedens præuiſionem meritorum, & demeritorum prædeſtinat omnes, quoniam eſt voluntas Patris: conſequens non omnes, quoniam eſt iudicis.

Impudenter Aluar.

Ait ergo *in p. d.* 46.1.0. Dicendum ſecundum Damaſc. quod duplex eſt voluntas antecedens & conſequens. Et hoc contingit, non ex aliqua diuerſitate voluntatis diuinæ, ſed propter diuerſas conſiderationes ipſius voliti. Poteſt enim in vnoquoque homine conſiderari natura eius: & aliæ circunſtantiæ ipſius, vt quod eſt volens, & præparans ſe ad ſalutem ſuam: vel etiam repugnans, & contrariè ſe habens. Si ergo in homine tantum natura ipſius conſideretur, æqualiter bonum eſt, omnē hominem ſaluari: quia omnes conueniunt in natura humana. Et cum hoc bonum ſit volitum à Deo, hoc etiam Deus vult, & hæc vocatur voluntas antecedens, qua omnes homines vult ſaluos fieri ſecundum Damaſcenum.] Hæc Diuus Thomas, ex qui-

Probatur 1.

Contra ſenſum Aluarez.

bus verbis liquidò conſtat, omnes homines in ſua natura conſideratos, qua ſunt facti ad imaginem Dei, bonum eſſe ſaluari, & ad Deum patrem, cuius gerunt imaginem, peruenire, & propterea Deum velle omnes ſaluos fieri. Imo cum voluntas ipſa ſit cauſa prædeſtinationis, & electionis, omnes homines electos, ac prædeſtinatos eſſe ad vitam æternam antecedenter. Neminem enim fecit Deus malum, nec ad imaginem inferni, ſed paradiſi. Ergo neminem ordinauit ad infernum, ſed ad paradiſum. Et hoc probat S.

Probatur 2.

» Thomas *ibidem* his verbis dicens. Et huius voluntatis ſci-
» licet antecedentis effectus, & ipſe ordo naturæ in finem
» ſalutis, & promouentia ad finem omnibus communiter
» propoſita tam naturalia, quam gratuita: ſicut potentiæ na-
» turales, & præcepta legis, & huius] Doctè ſanè, ſi enim vult Deus omnes ſaluare, omnibus dat ſalutis promiſſionem, & legem, quam ſeruando, ſaluentur, & inſuper vires & auxilia naturalia, & gratuita dat omnibus, tanquam media perueniendi ad promiſſum finem. Ergo falsò affirmant non omnibus ſalutem prædeſtinatam, & media & remedia naturæ & gratiæ non omnibus collata, perthomiſtæ. Deinde ſubiungit D. Thomas rationem, vnde fit vt iuxta voluntatem antecedentem non omnes ſaluentur, ac Deum nolle omnibus ſalutem, ſi bonum erat prius ſaluari omnes, & hoc bonum volebat Deus. Et ait
» in eodem contextu. Conſideratis autem omnibus circun-
» ſtantiis perſonæ, ſic non inuenitur de omnibus bonum eſ-
» ſe quod ſaluentur. Bonum enim eſt eum, qui ſe præparat,
» & conſentit, ſaluari per largitatem gratiæ diuinæ: No-
» lentem verò & reſiſtentem non eſt bonum ſaluari, quia in-
» iuſtum eſt. Et quia hoc modo ſe habet ad hoc quod ſit vo-
» litum à Deo, ſicut ſe habet ad hoc, quod ſit bonum, &
» ideo iuſtum: hominem ſub iſtis conditionibus conſide-
» ratum non vult Deus ſaluari: ſed tantum iſtum, qui eſt vo-
» lens & conſentiens. E hoc dicitur voluntas conſequens,
» eo quod præſupponit præſcientiam operum, non tanquam
» cauſam voluntatis, ſed quaſi rationem voliti, vt ſupra
» dictum eſt.] Ex quibus verbis clarè docet prædeſtinatio-

nem conſequentem præuiſionem operum eſſe certiſſimam. Quoniam fit adimpletis conditionibus ex parte noſtri. Deus enim, teſte Auguſtino, & Thoma, non ſaluat te ſine te. Vnde Chryſoſtomus, *ſi ſola gratia ſaluamur, nemo damnatur.* Quoniam Deus vult omnes ſaluos, & illuminat omnes venientes in hunc mundum, ſed non omnes ſaluamur; quoniam non omnes cooperamur gratiæ. Requiritur ergo aſſenſus noſtræ voluntatis cum propoſito faciendi quæ Deus iubet cum poſſumus. Quod ſi non facimus, excidimus ab hæreditate Patris Dei, in iudicium Dei iudicis, vt dicit *p.d. 47. art.* 3.

Et hic nota, quod infra probabimus, damnari eos, non qui peccauerunt, ſed qui à peccato non ſurrexerunt propter eorum impœnitentiam finalem: Et huius finalis impœnitentiæ præuiſionem ſubſequi eam voluntatem, quam dicimus conſequentem ac reprobantem. *Nec relin[illegible] [illegible] impœnitentia.*

Iterum docet S. Thomas, hoc quod diximus de voluntate patris & iudicis, id eſt, præcedente, & ſubſequente *in p.p. q.19. art 6 ad 1.* dicens. Verbum Apoſtoli 1. *Tim.* 2. 2. *Deus vult omnes homines ſaluos facere*, intelligitur de voluntate antecedenti, nam vnumquodque ſecundum quod abſolute conſideratur bonum, vel malum: quod tamen cum aliquo adiuncto conſideratum, quod eſt ſubſequens conſideratio eius, è contrario ſe habet. Sicut hominem viuere eſt bonum, & hominem occidi eſt malum ſecundum abſolutam conſiderationem: vt ſi addatur circa aliquem hominem quod ſit homicida, vel viuens in periculum multitudinis, ſic bonum eſt occidi, & malum eſt eum viuere. Vnde poteſt dici quod iudex iuſtus antecedenter vult omnem hominem viuere, ſed conſequenter vult homicidam ſuſpendi. Similiter Deus antecedenter vult hominem ſaluari; ſed conſequenter vult quoſdam damnari ſecundum exigentiam ſuæ iuſtitiæ. Neque tamen id, quod antecedenter volumus, ſimpliciter volumus, ſed ſecundum quid: quia voluntas comparatur ad res, ſecundum quod in ſeipſis ſunt. In ſeipſis autem ſunt in particulari; vnde ſimpliciter volumus aliquid, ſecundum quod volumus illud, conſideratis omnibus circun-

“ ſtantiis, quod eſt conſequenter velle. Vnde poteſt dici, quod
“ Iudex iuſtus ſimpliciter vult homicidam ſuſpendi, ſed ſecun-
“ dum quid vel et eum viuere, ſcilicet in quantum eſt homo.
“ Vnde magis poteſt dici velleitas, quam abſoluta voluntas.
“ Et ſic patet, quod quidquid vult Deus ſimpliciter, fit li-
“ cet illud quod antecedenter vult, non fiat. Hæc D. Thomas.
“ Sed aduertendum, quod voluntas ſimpliciter, & abſoluta, & ſecundum quid dupliciter conſideratur: vno modo quoad actum volitionis, & reſpectum ad volitum obiectum; alio modo, quoad executionem volitionis circa obiectum, in quo praxis eſt exercitiũque. Si primo modo conſideretur, tunc voluntas antecedens eſt ſimpliciter & abſolute voluntas, & non velleitas; & voluntas conſequens eſt ſecundum quid, & velleitas. Probatur; nam voluntas, vt ſimpliciter voluntas, eſt per ſe voluntas, ac per ſe vult ſolummodo bonum abſolutum, quod per ſe eſt obiectum, & ſimpliciter voluntatis. Quatenus autem vult alicui malum, cui ſimpliciter volebat bonum, eſt voluntas ſecundum quid & per accidens; imo, ait Aug. ac Thomas, Deus inuitus reprobat ac condemnat, ergo eſt voluntas per accidens. Quoniã accidit malum bono. Vt nauta merces ſaluare vult ſimpliciter & per ſe. Sed proiicere poſt procellam, eſt per accidens & inuitè, & volitum per accidens & ſecundum quid, id eſt ſecundum periculum ſubmerſionis aduentitium, quod noluiſſet nauta aduenire. Deus enim non vult peccatum venire, vt probat *p. d.* 46. *art.* 1. & 2. neque permittit. Sed permittit vt homo poſſit peccare, & velle, quia non ligat voluntatem, vt dicitur *ibidem in reſp. ad* 4. *& in corpore* ait;
“ Quod deficere, id eſt peccare non eſt volitum voluntate an-
“ tecedenti, nec conſequenti. Ergo ſimpliciter eſt nolitum.
“ Sic & omnia mala. Hoc autem magis explicat S. Thom. 1. *Tim.* 2. *lect.* 1. exemplo nautæ dicens.

Quòd voluntas antecedens eſt ſimpliciter & abſolutè voluntas ſecundum D. Th. in intentione, non in executione propter mutationem in obiecto.

Probatur 1.

Probatur 2. Dicitur voluntas antecedens & conſequens ſecundum
“ ordinem volitorum, ſecundum quod voluntas poteſt du-
“ pliciter conſiderari, ſcilicet in vniuerſali, & abſolutè, & ſe-
“ cundum aliquas circunſtantias, & in particulari, & compa-
“ rata. Et ideò voluntas alicuius rei, & in particulari, & com-

parata. Et ideò voluntas abſoluta eſt quaſi conſequens. E- „
xemplum de mercatore; qui vult omnes merces ſaluare „
abſolutè, & hoc voluntate antecedente: Sed ſi conſideret „
ſalutem, non vult omnes merces per comparationem ad „
alia ſaluare, ſcilicet, quando cum ſalute earum ſequitur ſub- „
merſio nauis. Sic in Deo ſalus omnium hominum, ſecun- „
dum ſe conſiderata, (id eſt ſimpliciter: idem enim ſunt) „
habet rationem, vt ſit volibilis: Et Apoſt. hic ita loquitur. „
Et ſic eius voluntas eſt antecedens. Sed ſi conſideratur bo- „
num iuſtitiæ, eo quòd peccata puniantur, ſic non vult, & „
hæc eſt voluntas conſequens &c. Et ſimul hoc probat tri- „
pliciter. Primò ex parte Dei, qui vult omnes ſaluos facere, „
quoniam eſt vnus Deus omnium. Secundò ex parte Chri- „
ſti, qui vnus eſt mediator Dei & hominum, non quorum- „
dam, ſed inter Deum & omnes homines &c. & hoc pro- „
bat à ſigno, quia dedit ſemetipſum redemptorem pro nobis „
&c. Tertiò *in lect.* 3. probat hoc ex teſtimonio Apoſtolo- „
rum, & ſuo, qui prædicabat Chriſtum eſſe propitiatorem in „
ſanguine ſuo pro peccatis totius mundi &c.] Ex quibus ver- „
bis probatur, quod voluntas Dei antecedens, eſt ſimpliciter voluntas in intentione creatoris, & redemptoris, vt ſalui fiant omnes: Nam omnes creauit ad ſui imaginem, & omnes redemit, quibus omnibus conformis factus eſt in naturalibus, & inſuper remediũ ſupernaturale omnibus contulit.

Item quod antecedens eſt voluntas abſoluta, & ſimpliciter (idem enim apud logicos, & in doctrina D. Thomæ, eſt ly *abſolutè*, & ly *ſimpliciter*) vti eſt voluntas ſaluandi merces, Voluntas verò conſequens eſt vt voluntas proiiciendi merces per accidens in peccatoribus: accidente enim peccato fit, vt non velit omnes, quoniam fit bonum, vt quidam obſtinati damnentur. Nam de non obſtinatis in textu dixerat Apoſtolus, & commentator D. Thomas, vt fiant orationes pro omnibus. Quoniam hoc eſt bonum, & acceptum coram Deo ſaluatore noſtro, qui vult omnes ſaluos facere, & ad viam veritatis venire. Vnde palam eſt, quod loquitur de omnibus ante, & poſt peccatum. Nam pro peccatoribus rogari vult & pro infidelibus.

At in executione deinde iudicij voluntas conſequens dicitur ſimpliciter voluntas, quoniam fit quod ipſa vult poſt præuiſa omnia. Antecedens verò, dicitur tunc velleitas, quoniam voluiſſet non exequi. Vnde ſæpe in Sacris ſcripturis & apud Aug. Deus dicitur inuitus punire peccatores, quos etiam vocat ad ſe ſemper. Et hoc declarat Apoſtolo-
„ rum princeps 2. *epiſt.* 3. *Non vult aliquem ex vobis perire, ſed*
„ *omnes ad pœnitentiam reuerti.*] Ex quibus verbis liquet, quod etiam poſt peccatum Deus vult ſalutem voluntate antecedenti: iuxta *Ezech.* 33. *Nolo mortem peccatoris*; ſed non poſt impœnitentiam, ſicut alibi ait, *quia vocaui, & renuiſtis; & quia ſuperbia eorum aſcendit ſemper.* Ergo voluntas cõſequens dicitur ſolum reſpectu impœnitentiæ finalis. Ergo prædeſtinatio ſecunda non eſt melior quàm prima; ſed firmior. Et dicitur voluntas ſimpliciter in executione, & ſecundum quid in intentione, ſicuti prima eſt ſimpliciter, & abſoluta in intentione ſaluandi merces, & ſecundum quid in executione. & è contra voluntas proiicientis merces eſt ſimpliciter in executione, & ſecundum quid in intentione. Hæc autem dicuntur non ex mutatione Dei, ſed ex mutatione rei. Ergo voluntas antecedens eſt conditionata conditione, ſi velint ſaluari: ſicut dicit Anſelm. *de caſu Diaboli* 3. Et Auguſtinus *de Peccatorum remiſſione* 2. Et D. Thom. 3. *contra gentes.* 159. & 1. *d* 40. vel vult omnes ſaluos conditione, ſi non peccent ex Aug. *3. contra Iulian.* 13. & D. Thom. 1. *p. q.* 19. *art.* 6 *ad* 1. Non autem conditione, niſi pulchritudo vniuerſi impediatur, vt dicunt recentiores, hoc enim poſterius eſt ad ſi non peccent, & ad ſi velint, vt docet S. Thomas *p. d.* 41 *q.* 4. *art.* 2.

Bonum eſt quoſdam d... nari q... nolum ſ... non autem ob bonum ... ſi poſt ... occaſionaliter. Aluar.

Probatur 4. Probatur inſuper, quod voluntas conſequens non ſit ſimpliciter voluntas. Quoniam ſimpliciter voluntas habet pro obiecto ſimpliciter bonum, & per ſe: Conſequens habet bonum per accidens & ſecundum quid. Nam D. Thomas *p. d.* 46 *q.* 1 *art.* 4. o. ait. Voluntas Dei eſt cauſa bono-
„ rum omnium, & omnium volitorum ſuorum. Et hoc mo-
„ do ſe habet aliquid ad hoc, quod ſit volitum à Deo, ſicut
„ ſe habet ad hoc quod ſit bonum. Vnde cum malum fieri

ſecundum

ſecundum ſe, bonum non ſit, vt dictum eſt, non erit per ſe volitum à Deo, nec per ſe, nec per accidens.

Probauerat autem S. Thom. *in art.* 2. quod mala eſſe ſimpliciter non eſt bonum, ſed occaſionaliter tantum, & ſecundum quid. & *in art.* 3. *ad* 6. dixit. Quod mala moralia, ſi non exiſterent, vniuerſum eſſet perfectius. Propterea ſubdit. Vnde ſi nullus homo peccaſſet, vniuerſum genus humanum melius foret. Quoniam etſi directè ſalus vnius hominis occaſionetur ex culpa alterius: tamen ſine illa cauſa ſalutem conſequi poſſet. Nec tamen hæc mala, nec illa per ſe ad perfectionem faciunt vniuerſi: quia perfectionum non ſunt cauſæ, ſed occaſiones (Imò etiam defectus boni videtur D. Thomæ non volitus à Deo. Vnde ait *in p. d.* 40. *q.* 4. *art.* 20. Carentia gratiæ prædeſtinantis, & informantis non eſt bona, nec volita à Deo, niſi per accidens fiat bona ex iuſtitia: Quia iuſtum eſt nolentem ſaluari, non ſaluari.) Et *d* 47. *q.* 1. *a.* 2. *o.* Deficere & peccare non pertinent ad voluntatem antecedentem nec ad conſequentem.

Non poteſt peccatum eſſe cauſa boni, ſed occaſio poſt factum eſſe.

Carentia gratiæ nō eſt volita à Deo.

Cum ergo probatum ſit, quod malum culpæ non ſit volitum à Deo, nec mala fieri ſit volitum à Deo voluntate antecedenti, nec conſequenti, nec per ſe nec per accidens: Probandum eſt, quod nec malum pœnæ ſit volitum à Deo ſimpliciter per ſe, ſed tantum ex præſuppoſita culpa, quam nolebat: Alioquin eſſet iniuſtus Deus, fecit enim homines & angelos rectos, & gratia decorauit originali, vt poſſent adipiſci ſummum bonum, id eſt Deum, in quo omne gaudium & nulla pœna. Ergo pœna per accidens eſt. Vnde *Sap.* 1. *Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione viuorum.* Et *Gen.* 2. poſt peccatum dictum eſt. *Maledicta terra in opere tuo.* 5. *& T. q.* 1. *In dolore paries, & morte morieris. &c.* Imo Deus remedia contra peccatum, ac per conſequens contra pœnas dedit, Redemptorem omnium, non ſolum pro noſtris peccatis, ſed etiam totius mundi. Ergo Deus pœnas non amat propter ſui gloriam, vt quidam dicunt. Dicitur enim *Eccleſ.* 15. *Non ſunt ei neceſſarij omnes impij.* Et ideo ait, *nemini mandauit impiè agere, nec dedit ſpatium*, id eſt permiſſionem *peccandi*, ſed vetuit. &c. *Non*

Probatur 5. *Nec malum pœnæ eſt ſimpliciter volitum à Deo propter gloriam ſuam.*

M

" enim concupiſcit multitudinem filiorum infidelium & inu-
" tilium, &c.[Ex quo eliciunt ſummi Doctores, quod mun- *Mundus ſine culpa & ſine gehenna eſſet melior.*
dus abſque gehenna eſſet melior, ſicut etiam ſi eſſet abſq; culpa, quæ occaſionem gehennæ faciendæ dedit. Item aiunt pœnas gehennæ per accidens eſſe volitas à Deo ex occaſione peccati. Hoc enim ablato, vti nec volito, non datur pœna, ergo nec pœna eſt volita. Vnde etiam D.
" Thomas 1. *p.q.*48 *ar.*2.0. *&* 1. 2. *q.* 46. *&* 6. *ad* 2. Pœna
" ſecundum abſolutam conſiderationem eſt contra volunta-
" tem. Idem *in* 4. *d.* 21. *q.* 11.4.

Concluſio quod ſit vtraque voluntas antecedens & conſequens eſt vera voluntas, ergo vtraque fundat prædeſtinationē: antecedens antecedentem, conſequens conſequentem.

Quapropter vtraque voluntas eſt; vera voluntas. Igitur vtraque fundat prædeſtinationem: antecedens antecedentem, & conſequens conſequentem, vt ex Damaſc. & Chryſ. probatum eſt. Et quamuis Auguſtinus allegatus à S. Thoma *in eadem* 1. *p.q.* 19. *ar.* 6. *ad* 1. exponat dictum Apoſtoli, *vult omnes ſaluos facere*, ſic, id eſt omnes, qui ſaluantur, vult ſaluos facere, vel de omni genere hominum vult aliquos ſaluari: quam expoſitionem nemo Patrũ acceptat, nec Ieſuitæ; Tamen D. Thomas *ibidem*, *& in p.d.* 46. *q.* 1. *ad* 1. dicit intelligendũ eſſe de voluntate conſequenti. Nã antecedens re vera, & non illuſiuè vult omnes ſaluos: Conſequens etiam vult omnes ſaluos, ſi pœniteant, & accipiant Sacramenta, vt dicit Anſel. & Aug. ſi velint &c. At in executione vult ſolum quoſdam, & de omni genere aliquos; quoniam non omnes accipiunt dona Dei.

Ly omnes vult ſaluos, quomodo exponendum ex Apoſtolo.

Quod autem ly *omnes*, ſingulos ponat, & nullum excludat, ſicut etiam Chryſoſt. & Damaſc. volunt, ipſemet Apoſtolus docet 1. *Cor.* 5. *& Hebr.* 2. vbi inquit, quod dicendo Dauid, *omnia ſubiecisti ſub pedibus eius*, nihil non ſubiectum excludit per ly *omnia*. Similiter ait princeps Apoſtolorum 2. *ep.* 3. *Deus non vult aliquos perire, ſed omnes ad pœnitentiam reuerti.* Vbi ſane excludit gloſſas Auguſtini. Per ly *non vult aliquos* &c. & includit gloſſas Pauli, per ly *omnes*, *ad p.r.* vt patet grammaticam, & dialecticam, imo, & ſolum ſermonem conſuetum, callenti cuilibet.

2. Probatio duplicis prædeſtinationis

Quod autem reperiatur duplex prædeſtinatio apud D. Thom. videlicet præcedens præuiſionem futurorum, &

ſubſequens iterũ probatur *in* 3. *p. q.*1 *art.*3. vbi probat, quod ſi Adam non peccaſſet, Deus incarnatus non fuiſſet. Et *in reſp.*4. Quod ſic eſt. Chriſtus prædeſtinatus erat. Ergo ante peccati præuiſionem. Ergo ſi Adam non peccaſſet, Chriſtus incarnatus fuiſſet ex vi prædeſtinationis.] Reſpondeo ait, ,, quod Prædeſtinatio præſupponat præſcientiam futurorum. ,, Et ideò Chriſtus prædeſtinatus eſt in remedium præuiſi ,, peccati, quod non feciſſet ſi Adam non peccaſſet. Ergo ſe- ,, cundum D. Thomam prædeſtinatio eſt voluntatis Dei cõſequentis in hoc loco. Et etiã *in quolib.* 5. *art.* 8. docet non poſſe prædeſtinationem eſſe certam (ergo nec reprobationem) niſi ex ſcientia futuri euentus. At infra 35. *q.* 24 *art.* 3. docet, quod Prædeſtinatio Chriſti non eſt cauſa exemplaris & anterior noſtræ prædeſtinationis, ſed ſimul, actu ſcilicet æterno. Et tunc ſecundum illum actum prædeſtinationis Dei, negat eſſe cauſam. Sed ſic eſt, quod ſi Adam non peccaſſet, etiam ante præuiſionem peccati erat prædeſtinatio hominum, & Chriſti, in illo actu æterno ſecundum D. Thomam. Ergo procul dubio ante præuiſionem peccati, & excogitationem remedij, facta eſt ſecundum D. Thomam, omnium prædeſtinatio. Alioquin Chriſti prædeſtinatio eſſet cauſa exemplaris antecedens noſtræ prædeſtinationis: quidquid dicant Commentatores. At Caietanus *in* 3. *q.*1. ait, quod ſecundum D. Thomam Chriſtus de facto eſt primus prædeſtinatorum ſecundum Dei mentem, licet ſecundum carnem multo poſterior multis, quippe qui in quarto milleſimo anno ab orbe cõdito incarnatus eſt. Item *in quolib.* 5. *art.* 8. docet multos prædeſtinatos eſse poſt culpæ præuiſionem, vt filios adulterorum & bigamorum, qui non fuiſſent ſi Adam non peccaſſet, ergo prædeſtinatio ex præſcientia.

Præterea D Thomas *in* 3 *d.*1. *q.*1. *art.*3. o. docet probabilem eſſe vtramque opinionem, quod videlicet ſi homo non peccaſſet, Deus incarnatus fuiſſet & non fuiſſet. Fuiſſet, propter exaltationem humanæ naturæ, & conſummationem vniuerſi (vt dicit Cyrillus & Scotus, & multi Patres.) Non fuiſſet, quoniam non exiſtente morbo, non eſt

Apud D. Thom probabilis eſt vtraque, ſi Adam peccaſſet & ſi non peccaſſet, Chriſtum incarnatum fuiſſet.

cauſa vlla medicinæ, vt dicit Auguſtinus. & Gregorius, & Leo. Si homo non fuiſſet lapſus, filius Dei formam hominis non aſſumpſiſſet, & ſerui: ſed in ſuo honore remanſiſſet. Ergo ſecundum D. Thomã vtraque opinio ſuſtineri põteſt.

Nota qui peccatum eſt cauſa præ-deſt. Chriſti. Et quidẽ dicendũ, quod peccatũ non eſt cauſa, nec occaſio incarnationis, & prædeſtinationis Chriſti, ſed conſonantius occaſio non prædeſtinationis, ſed modi prædeſtinandi, videlicet in carne mortali: per quã mori poſſet pro peccatoribus

4. Probatur. Verum enim verò licèt in doctrina D. Thomæ problematicum ſit, quod prædeſtinatio hominum ad ſupernaturalia bona, ſit ſolùm ante vel ſolum poſt præuiſionem peccati tamen quod ſit vtriuſque ſortis, eſt certum. Etenim gratia illa ſeu iuſtitia originalis, in qua creatus eſt Adam, & poſteri generati eſſent, erat gratiæ gratum facientis, vt probat *p.p.q.95.* Sed gratia gratum faciens, dirigit hominẽ ad Deũ vt obiectũ ſupernaturale, dicit *q.23.* ergò eſſet prædeſtinatio hominũ ad ſupernaturalia ante præuiſionẽ peccati: & ſi Adã non peccaſset ſecundũ D. Thom. Chriſtus non fuiſset prædeſtinatus; & tamẽ ipſe eſt primus prædeſtinatorum. Ergo datur prædeſtinatio voluntatis præcedentis peccatum, & prædeſtinatio conſequentis, illa bonitatis, iſta miſericordiæ. Propterea alij Thomiſtæ dicunt gratiam Adæ ante culpam fuiſse in meritis Chriſti, vt ſimul prædeſtinatus. Alij negant. Proptereaque definitiones prædeſtinationis aſſignatæ à Theologis variæ ſunt, quas D. Thom. *in opuſc. & in p.p.* adducit, videlicet. Prædeſtinatio eſt ratio trãſmittendæ creaturæ rationalis ad vitam æternam. Et quidem iſta definitio conuenit voluntati antecedenti. Item ait. Prædeſtinatio eſt propoſitum miſerendi, ex Auguſtino, *de Prædeſt. ſanct.* 10. Quæ ſane conuenit conſequenti miſeriam ex peccato. Item ait. Eſt præparatio gratiæ in præſenti, & gloriæ in futuro, & hoc conuenit vtrique, *ex p. ſen. d.* 40. 4. 1. 2.

Ex Apoſtolo autem duas adducit rationes prædeſtinationis *in opuſc. cap.* 1. dicens. Quamuis prædeſtinatio præſupponat actum cognitionis, nominat tamen actum voluntatis eligentis ad ea, quæ ſola gratuita voluntate conferuntur. Vnde dicitur *Rom.* 8. *Quos præſciuit, prædeſtinauit cõformes*

fieri imagini filij ſui &c. Et *Epheſ* 1. *Prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum Dei ſecundum voluntatis ſuæ propoſitum &c.* Sic igitur de eſsentia prædeſtinationis eſt præſcientia, & voluntas aliquorum &c. vt etiã probat Magiſter & D. Th. *p.d.* 40. *q.* 1. Igitur ſecundum intentionem prior fuit prædeſtinatio Chriſti, ad quam reſpiciendo Deus nos prædeſtinat, conformatque, quam aliorum quorumcumque. Præcedit.n. formæ ſeu idea conformandos & ideandos.

Præterea ſecundum D. Thomam. Si Adam non peccaſſet, multi prædeſtinati orti fuiſſent ex eo; ſecundum Scotum verò non niſi prædeſtinati. Quod videtur ſentire Greg. *in* 4. *moral.* Anſelmus *in libro, Cur Deus homo*, dicens. Quod ſi primi parentes non peccaſſent, confirmati fuiſſent in gratia vnà cum propagine ſua tota, vt vltra peccare non poſſent. Ergo nec filios gehennæ, ait Greg. generaſſent. Verùm ſufficit mihi, quod D. Thomas *p.p.q.* 100. aliquos ad ſalutem æternam ante præuiſionem peccati prædeſtinet, licet non omnes. Siquidem fi ij potuiſſent peccare, eo quod gratia non propagatur ſeminaliter, ſicuti culpa, quæ à nobis eſt, non à Deo, licet addatur hæreditario iure à Deo, ſicuti & anima, & confirmatio non potuit propagari, niſi ex promiſſione, quæ nobis eſt incerta; Nam beati per eſſentiam non ſunt, qui confirmantur ante viſionem beatificam, per quam fit vera confirmatio in bono, vt ipſe docet *ibidem art.* 2. *Probatur* 5.

Probatur iterum hæc doctrina de duplici prædeſtinatione, quoniam liber vitæ, vt probat S. Thomas *ver.q.*7.*art.* 1. *in corp.* eſt repræſentatio ſaluandorum, & *p.p.q.*24.*a.*1.*ad* 4. non eſt prædeſtinatio, ſed notitia eius, & 3.*d.*31.*q* 1.*a.*3. *quæſtiuncula* 3. eſt notitia Dei de vita gloriæ alicuius, vel in ſe, vel in cauſa ſua, quæ eſt gratia: Tunc ait, quòd homo poteſt deleri de libro vitæ, vt dicitur *in pſal.*68. *deleantur de libro viuentium* &c. Et *in Apoc.* 3. & *in collecta* orat Eccleſia, vt nomina prædeſtinatorum liber aſcripta retineat. non autem orat deriſoriè, quod fieret, niſi poſſent deleri. Prædeſtinatio autem voluntatis conſequentis, eſt indelebilis & infallibilis, vt *ibidem* dicit, & *q.* 23. *a.* 6. Ergo delentur de libro. *Probatur* 6.

Sic etiã Aug. ait, quod deriſoriè Eccleſia baptizaret pueros & oraret pro eis niſi ex peccato indigerent

vitæ voluntatis antecedentis, ſecundum quam datur gratia multis, at ipſa excidunt ob culpam, vt dicit iiſdem in locis, & quidem in Concilio Conſtantienſi damnantur VViclef, & Vs, quoniam dixerunt nunquam Paulum fuiſse membrum Diaboli, nec Iudam membrum Chriſti. Et ſanè loquebantur iſti hæretici, ſecundum prædeſtinationem abſolutè: Igitur aliqua prædeſtinatio deficit: non ſecunda: Ergo prima. Et cum *in Apocalyp.* 21. dicitur, *quorum nomina non ſunt ſcripta in libro vitæ Agni ab origine mundi &c.* Intelligitur de libro 2. poſt Agni prædeſtinationem ad remedium peccati, vt liquidò conſtat. Semper quidem in ſcripturis homines de libro vitæ delentur ob culpam, vt patet *Apocalyp.* 22 *& Exod.*32. Et ideò voluntas conſequens eſt (confirmatio præcedentis (Vt dicitur *p. ſent. ad Anibald. d.* 46. *q.* 1. *ad* 2.) in ſaluandis, non autem eſt alia oppoſita, vt putant Ieſuitæ quidam, niſi in repugnantibus.

Differentia multiplex vtriuſque Prædeſtinationis.

ARTICVLVS II.

Prima differentia. Differt autem prima Prædeſtinatio à ſecunda multipliciter. Quoniam per primam Deus vult omnes ſaluos facere, perducere que ad ſe, tanquam ad finem naturalem, & ſupernaturalem; per ſecundam, ex quo per peccatum originale facti ſumus vaſa iræ, ad naturalem omnes, ad ſupernaturalem non item, niſi quos miſericorditer eripit de maſsa perditionis peccatrice.

2. De prima dixit Apoſtolus 2. *Theſ.*1. Eſt ſaluator omnium hominum: de ſecunda (ſubiungit) maximè fidelium.

3. Prima dicitur Prædeſtinatio abuſiuè & ſecundum genus ſuum, quod eſt prouidentia: ſecunda propriè, & ſecundũ ſpeciem, vt dicitur *p. p. q.* 23. *art.* 1. idem habet *ver. q. ar.* 1. *c.*

4. Prima fit nullorum meritorum, aut demeritorum intuitu, aut præuiſione niſi perſonarum. Secunda fit poſt præuiſio-

nem ſaltem miſeriæ. Eſt enim, vt ibidē dicit, propoſitū miſerendi. Fit etiam ex præuiſione meritorū diſpoſitiuè ex parte noſtri; operatiuè ex parte Dei, vt elicitur ex *p. d. 41. q. 1. art. 2. & 2. 43.* Item præcedens includit merita vt cauſata à ſe, ſi voluntas obedit, vt habetur *ex lect. 2. in Rom. 9.* conſequens verò merita, vt iam cauſata de facto à Deo & à nobis: vt patet *ex p. d. 41. ar. 3. ad 5.* idem *ver. q. 6. ar. 1.*

Item prima poteſt effectum non ſortiri vltimum propter diſcrepantiam mediorum, non ex parte Dei prouidentis, ſed ex parte liberi arbitrij deficientis, ac reſpuentis gratiam Dei: qui non ſaluat te ſine te, dixit Auguſtus citatus à S. Thoma. Secunda verò infallibilis, quoniam computat omnia media certa, & perſeuerantiam vſque in finem, *p. p. q. 23. 6.* 5.

Prima eſt ex Dei liberalitate. Secunda ex meritis Chriſti *Epheſ. 1. Prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum Dei in Chriſto Ieſu.* 6.

Prima eſt cauſa boni vſus liberi arbitrij, vt Ieſuitæ dicunt; Secunda eſt cauſa gratiæ vlterioris, & gloriæ. Et ſic intelligit D. Thomas *p. p. q. 23. 5. o. & 2. 2. q. iij. 2. ad 2.* Nam *in 2. diſt. 5. 2. 1.* non requiritur gratia ſpecialis ad faciendum quod in ſe eſt. 7.

De prima verificatur dictum Auguſtini, quod nullis præuiſis meritis prædeſtinamur. De ſecunda dictum Chryſoſt. & aliorum Græcorum, quod prædeſtinamur ex præſcientia boni vſus liberi arbitrij & meritorum. De prima quidam Dominicani, de ſecunda quidam Ieſuitæ. 8.

Per primam eligimur ad gratiam ſimpliciter, & ex hoc ad gloriam conditionaliter. Per ſecundam ſimpliciter per gratiam ad gloriam. 9.

Tandem prima nullam habet cauſam, nec conditionem, nec rationem ex parte noſtri, nec occaſionem, ſed ex parte Dei, ſuam bonitatem tantùm. Non enim voluntas Dei cauſam habet, neque obiectum, niſi ſe. Neque ad operandum mouetur ex occaſione, ſicuti omnis cauſa creata, neque ex præmotione, vt probatur *p. p. q. 16. a. 5. & ver. q. 23. a. 1. ad 3.* Secunda verò ſaltem occaſionem habet ex peccato 10.

vt prædeſtinatio Chriſti: vel ex merito, vt prædeſtinatio cæterorum ex merito Chriſti effectiuè & ex libero arbitrio cooperatiuè non cauſante primitus & ſimul, ſed conſentiente primitus, & concauſante continenter, vt dicitur *p.2. q.113.art.7.ad 6.*

Reprobationem eſſe vnam: voluntatis nempè finaliter conſequentis, idcirco cauſaliter eſſe præſcientiam culpæ non finiendæ, & præparationem pœnæ non terminandæ: Nec opponi prædeſtinationi, ſed electioni præſupponenti pluralitatem factam, & diuerſitatem præuiſam ex parte. Nec eſſe ex mera Dei voluntate, ſed ex nobis, antecedenti prædeſtinatione malè vtentibus: Nec ergò reprobationem ſeu præſcientiam eſſe cauſam culpæ poſitiuam actiuè aut diſpoſitiuè, neque negatiuè quoad gratiam, ſed tantum præparatiuè ad pœnam; quam non voluntas antecedens, aut conſequens, ſed diuina ſapientia conuertit in bonum, nec cauſam finalem primariam eſſe iuſtitiæ relucentiam, ſed per accidens & ſecundariò occaſionaliter.

CAPVT III.

ARTICVLVS PRIMVS.

Non datur reprobatio. PRofectò ex voluntate antecedenti, & conſequenti, inuenimus duplicem prædeſtinationem, alteram ex liberaliter

beralitate Dei ante præuiſionem meritorum, alteram ex miſericordia acceptante in nobis merita mediatoris & noſtra. At neque ex duplici odio inuenimus duplicem reprobationem. Deus enim antecedenter diligit omnia quæ facit, & vult illis bonum, id quod apta nata ſunt. Ideirco hominibus vult vitam æternam, vt ob eorum naturale & ſupernaturale: Odit autem nihil eorum quæ facit, vt dicitur *ſap.* 11. Ergo non reprobat, niſi qui valdè impropriè, & periculosè diceret Deum reprobare eos, quib. non dat tanta bona, quanta aliis, quod quidem potius eſt attribuere donis. Propterea D. Th. *p p q.* 63. 3. *& ver.* 3 5. dicit omnes Angelos creatos bonos, & gratia donatos, nec quempiam reprobatum, niſi ex præuiſo peccato. Similiter, hominem enim Deus fecit rectum & ad ſe, vt dicit Eccleſiaſticus, & Auguſtinus. Imò ad ſuam imaginem. Ergo amore diligitur. Ergo non reprobabilem. Alioquin perditio hominis eſset ex Deo, ſicut & Angeli, ſi mali ab eo facti eſsent, aut ex prædeſtinatione diuina peccaſsent. Oſeas autem dicit. *Perditio tua ex te*, & *Ecleſ.* 15 *Non dixeris: Per Deum abeſt, &c.* Cuius contrarium dicere habent, qui non ſolum Deum non prædeſtinaſſe, ſed etiam reprobaſse æternaliter nulla ratione, cauſáque, ſed temerè, prædicant; quia delectatur in perditione viuorum. Si enim non placeret illi reprobatio, non reprobaret: nec illi perirent. Quæcunque enim voluit fecit, non quæ noluit. Igitur reprobatio ex præuiſa culpa eſt, ſicuti tota ſcriptura Dei ſtatuit: non autem ex Dei voluntate.

an tecedens, ſed eluum conſequens præuiſio em culpa ſinalis.

Dicit quidem S. Thomas quod reprobatio eſt pars prouidentiæ, quod tamen verum eſt quantum ad ordinationem, non quantum ad efficientiam. Sicut enim Deus non facit peccatum, ſed ordinat peccatum in bonum aliorum; ſic non facit peccatores, ſed ordinat eos ad pœnam. Vt expreſs dicit *p d.* 40 *q. ar* 1.

Reprobatio eſt pars prouidentia, vt ordinantis, non vt facientis,

Propterea dicendum, quod reprobatio non opponitur prædeſtinationi formaliter. Prædeſtinatio enim eſt præparatio gratiæ in præſenti, & gloriæ in futuro. At reprobatio non eſt præparatio diſgratiæ, ſeu malorum mediorum in præſenti, pœnarum in futuro, ſed ſolum pœnarum ordina-

Reprobatio formaliter non opponitur prædeſtinationi, ſed electioni.

tio, qua meretur peccator : quoniam contra legem Dei peccat, & gratiam, qua reſurgere poteſt, reſpuit.

Hæc omnes Theologi aſſerunt, exceptis Caluiniſtis, qui prædeſtināt ad peccatum vt medium, & ad gehennam vt finem, cuius contrarium in Concil. Arauſ. & Trident. & in doctoribus inuenitur melioribus. Audent tamen quidam recentiores docere, quod Deus præparat media, id eſt, negationem gratiæ, & peccata materialiter : quoniam efficaciter ad actus peccaminoſos eos impellit ſicuti ad bonos, licet non ad deformitatem, de quo infra diſputabimus *in cap.* 8.

Semi Caluiniſtæ præparant media vel negatiuè, vel materialiter.

Probatur enim quod reprobatio non opponitur prędeſtinationi, vti placet hæreticis, & perthomiſtis : ſed approbationi, & electioni : ex Philoſophia morali Ariſtotelica, & Platonica, & Stoica. Item *Iſaiæ 7. Vt ſciat reprobare malum, & eligere bonum.*

Prima probatio quod reprobatio opponitur electioni.

Item D. Thomas *in p. d.40.q 4. argumento ſed contra* " inquiens ; Reprobatio opponitur approbationi. Sed appro- " batio eſt in voluntate. Ergo & reprobatio.

" Præterea *p.p.q.23.a.3.ad 1.* inquit ; Deus omnes homines " diligit, & omnes creaturas, in quantum vult illis aliquod bo- " num. Non tamen quodcumque bonum vult omnibus. In " quantum igitur quibuſdam non vult hoc bonum, quod eſt " vita æterna, dicitur eos odio habere vel reprobare.] Igitur ſecundum D. Thomam reprobare, eſt nolle quibuſdam vitam æternam ſupernaturalem, non autem eſt velle gehennam : neque culpam, quæ eſt cauſa gehennæ, ſicut prædeſtinatio eſt velle & bona opera, quæ ſunt cauſa gloriæ, & gloriam.

" Et hoc iterum patet ex reſp. ad 2. vbi ait. Aliter ſe habet " reprobatio in cauſando, quam prædeſtinatio. Nam præde- " ſtinatio eſt cauſa eius, quod expectatur in futuro à prædeſti- " natis, ſcilicet gratiæ, & eius, quod præcipitur in præſenti, " ſcilicet gloriæ. Reprobatio verò non eſt cauſa eius, " quod eſt culpæ, ſed eſt cauſa derelictionis à Deo. Eſt tamen " cauſa pœnæ æternæ. Sed culpa prouenit ex libero arbitrio " eius qui reprobatur & à gratia deſeritur, & ſecundum hoc " verificatur dictum Prophetæ, *Perditio tua ex te.*

Ne autem putares, quod reprobatio eſt ita cauſa derelictionis Dei, quod nullum auxilium dat reprobatis ſic, vel « ſubtrahit aliquid; Patet eo, quod dixit ad 3. Quod repro- « batio Dei nihil ſubtrahit de potentia reprobati. Et 1.*d*.40. « *q*.4.*art*. 1. Quod reprobatio eſt ſolum præſcientia defectus « & peccati, & ordinatio peccati ad pœnam. Et ideo repro- « bati dicuntur præſciti.

Digreſsio. Quod reprobatio non eſt ita cauſa derelictionis, quod neget aliquid reprobatis vtile ad ſalutem.

Præterea clarum eſt, quòd Deus non derelinquit præſcitos, ſed ſemper ſubminiſtrat illis auxilia, & gratias intrinſecus & extrinſecus, quibus ſaluentur vſque in finem; ſicuti ſupra *cap*.1. probatum eſt, & infra probabimus amplius ex dictis Sancti Thomæ. Siquidem eadem præcepta, & exhortationes & promiſsiones vitæ æternæ dantur reprobis, & prædeſtinatis.

Quod eadem derelictio accidit bonis & malis.

Item eędem gratiæ. Nam baptizantur vtrique, & efficaciam accipiunt, & ſufficientiam gratiarum & remediorum. Similiter è contra eadem derelictio eſt reproborum, & prædeſtinatorum. Dauid enim & Petrus & Paulus, & latro bonus, prædeſtinati peccauerunt mortaliter derelicti à Deo: Et Iudas, & Saül, & Abbas Hieron. & alij in gratia Dei fuerunt, quamuis eſſent de numero reproborum, niſi velimus inſanire cum Ioannibus VVicleff, & Vs, qui nũquã Paulum fuiſſe extra gratiam, & membrum diaboli, nec vnquàm Iudam fuiſſe in gratia & membrum Chriſti, docebant. Et hæc doctrina eorum damnata eſt in Concilio Conſtantienſi ſub Martino V. Igitur hæc derelictio, quæ fit à reprobatione, eſt in finalis impœnitentiæ termino, non ante: vel eſt permiſsio, non quidem peccati, ſed liberi arbitrij ad faciendum & non faciendum quodlibet iuxta conditionem naturæ ſuę defectibilis, ſicut dicitur *p.d* 39.*q*.2.*a*.2 o. « Quòd homo, quanto vicinius eſt Deo, tanto à neceſſitate « cauſarum naturalium eſt liber, vt dicit Boët. Et ideo ex con- « ditione ſuę naturæ ſequitur, quod rectum ordinem tene- « re poſſit tendendo in finem: & etiam deficere. Si autem ineuitabiliter in finem tenderet per diuinam prouidentiam, (vt dicunt perthomiſtæ) tolleretur ſibi cõditio ſuæ naturæ, vt dicunt Dionyſ. & Thom. & ideo taliter eſt inſtituta à

Quomodo intelligenda ſit derelictio.

Tolleretur libertas ſi ineuitabiliter ſeu infallibiliter homo in finem tenderet.

" Deo, vt etiā deficere poſſet, ita tamen quod in poteſtate eius " eſt deficere, vel non deficere &c. & iſte defectus volunta- " tum contingentes præter intentionem prouidentiæ præſci- " uit, & ordinauit Deus, &c. Vnde patet, quod bonum & " malum ſubiacet diuinæ prouidentiæ, ſed malum tanquam præſcitum & ordinatum, ſed non vt intentum à Deo. Bo- " num vero, quaſi intentum &c.] Ex quibus verbis liquet, quòd permiſſio diuina non eſt peccati permiſſio, quod contingit, vt hic dicitur, præter intentionem prouidentiæ: ſed permiſſio voluntatis in ſua libertate, vt deficiat, vel non ad libitum.

Actuma lu. vt fiat eſt extra prouidentiam.

Item *d. 47. quæſt. 1. art. 2.* Permiſſio, ait, non pertinet " ad voluntatem Dei conſequentem nec anteced. ntem, " vt eſt defectus & peccatum: ſed reſpicit potentiam cau- " ſæ ad vtrumque oppoſitorum ſe habentem,) *id eſt ad lib. arb. c. 8.*

Permiſsio cadit ſup. r. lib. arb. nō ſuper peccatum.

" Igitur cùm dicit D. Thomas, quòd reprobatio eſt cauſa derelictionis, intelligitur poſt peccatum in maſſa Adæ, qua non culpa nec gehenna, ſed priuatio ſupernaturalis fruitionis Dei, non autem naturalis, ſolum intelligitur, vt dixit *p. p. q. 23. a. 3. ad 1.* vel permiſſionis agere, ſicut libet ex conditione naturæ liberi arbitrij. Vnde inquit *in corp. articuli,* " Reprobationem eſſe partem prouidentiæ; ad quam proui- " dentiam pertinet permittere aliquem defectum in rebus, " quæ prouidentiæ ſubduntur, vt ſupra dictum eſt) ſed quod " ſupra dictum allegat, eſt *in q. 22. art. 2. ad 2.* vbi ait. Cum " Deus ſit vniuerſalis præuiſor, ad prouidentiam eius pertinet, " vt permittat quoſdam defectus in aliquibus rebus particu- " laribus, ne impediatur bonum vniuerſi perfectum.) In quibus verbis docet liberum arbitrium ſibi relictum peccare, quia non ligat libertatem, alioquin bonum n turale cauſarum liberarum, & gradus vniuerſi non ſtarent varij. Et hoc deinde per accidens conuerti in bonum vniuerſi: Siquidem peccatum, vt ſupra diximus de mente Diui Thomæ, non eſt de perfectione, ſed de imperfectione vniuerſi; quippe qui dixerat *p. d. 46. q. 1. art. 1.* quòd malum ſecun-

Derelictio non eſt cauſa culpæ nec gehennæ, ſed vt lib. arb. agat ex ſe bonum vel malum ſecundū naturam: aut eſt cauſa ſolius priuationis diuinæ viſionis poſt peccatum Adæ.

dum ſe, cum non ſit bonum, non eſt volitum à Deo per ſe, nec per accidens, & *in 3. art. d. 46.* quod mala moralia, ſi » non exiſterent, vniuerſum eſſet perfectius: vnde ſi nullus » homo peccaſſet, vniuerſum genus humanum melius foret. Et deinde probat, quod ſunt tantum occaſio perfectionis, quatenus ex malo Deus elicit bona. Ergo hæc derelictio non eſt à Deo propter hoc, vt fiat peccatum, vnde ſequatur bonum vniuerſi & perfectio, cum perfectius abſque peccato futurum fuiſſe S. Thomas declarat erit. Et ideò nec per ſe nec per accidens Deum velle peccatum: ſed derelictio illa eſt, vt homo faciat quod ſibi placet iuxtà verbum *Eccleſ.* 15. *Fecit Deus hominem rectum* (ergo vt non peccaret) *& reliquit eum in manu conſilij ſui* (ergo vt benè vel malè facere ex ſe poſſit.) *Adiecit mandata & præcepta.* (id eſt docuit & iuſſit ne peccaret) *ſi volueris mandata ſeruare, conſeruabunt te.* (id eſt facient ne pecces nec damneris. *Appoſuit tibi aquam & ignem.* [id eſt conſe uatiua & nociuua.] *Ad quod volueris porrige manum tuam. Ante hominem vita & mors, quod placuit ei dabitur illi, &c.* Ex quibus verbis manifeſtè elicitur, derelictionem, & permiſſionem Dei, vt ex nobis faciamus, quod volumus, non autem vt peccemus: Et cum dicit, eſſe de ratione prouidentiæ permittere, vt aliqui peccent, ſicut de ratione prouidentiæ eſt ſinere, vt aliqua corrumpantur, quatenus ex corruptis alia generentur. Reſpondeo, aliter ſe habet in naturalibus; & aliter in moralibus (quamuis hoc Diuus Thomas hic non diſtinguat:) in naturalibus enim Deus, vt ſequatur generatio, corruptionem per accidens vult, ſed peccatum in moralibus nec per ſe nec per accidens, licet occaſionaliter illi ſeruiat: deinde ad bonum. Vnde ſe diſtinguens dixit S. Thom. *in 1. d. 46. art. 3. ad 6.* Quod Deus vult per accidens malum naturæ, quoniã ex eo elicit maius bonum, vt ex corruptione elementorũ, generatio mixtorũ, quæ meliora ſunt quã elementa: ſed nec per ſe, nec per accidens vult malum morale, id » eſt, peccatum, quoniam non poteſt elici quid melius, dãnationem animæ recompenſans. Hoc iterum patet, quoniam ».

Expoſitio cap. 15. Eccl. pro tota ſua doctrina.

Deus per accidens non per ſe vult malum naturæ in corruptionem vt ſequatur generatio ſed malum morale non vult per ſe, nec per accidens quoniam non poteſt ſequi maius bonum ex peccato.

prouidentia eſt ratio ordinis rerum in finem. Quando ergo
' non attingit finem, eſt præter prouidentiam.) Igitur per-
' miſſio peccati; quod eſt deuiatio à fine in doctrina D Tho-
' mæ *p.d.*47.*ar.*1.0. non eſt volita per ſe, nec per accidens, nec antecedenter, nec conſequenter, vt ſupra dictum eſt, nec pertinet ad prouidentiam, vt intentum, ſed vt ordinatum, vt dicit 1.*d.* 39 *q.* 2.*ar.*1. Imo docuit omnem artificem dirigere media ad finem, nec deuiationem ab illo velle aut intendere, quinimo culpantur artifices, ſi ex negligentia, aut ignorantia, aut impotentia patiuntur ea quæ agunt aut gubernant, non ire ad finem, aut non peruenire, vt dicit D. Thomas, *in opuſc. iam dicto. &* 1.*d* 38.*q.*1.*ar.*1. Ergo permiſſio non eſt peccati permiſſio, ſed voluntatis humanæ, vt agat iuxta ſuam naturam, vt dixit *in* 1 *d* 39.*q.*2.*ar.* 2. Alioquin non eſſet libera ſi duceretur ineuitabiliter, vt probat autoritate Dionyſ. & non à ſe.

Deus vtitur peccatis ad bonum vniuerſi, non quidem volitis aut permiſsis per ſe vel per accidens moraliter, ſed tantum phyſicè.

Quod autē ait, quod Deus vtitur peccatis ad bonum vniuerſi, intelligit ſanctus Doctor hæc fieri ex diuina ſapientia ac bonitate, non ex natura peccati ab ipſo permiſſi eo voliti, cum ipſum prohibeat in legis naturalis & poſitiuæ præceptis, tamquam contra ſuam voluntatem, & probitatem. Permittit ergo non moraliter & legaliter peccatum, ſed phyſicè quatenus ſinit liberū arbitrium agere, prout vult. Si enim moraliter, tunc contrarius eſſet legibus propriis, & vellet culpas, quoniam eſſent ei vtiles peccatores; nihil enim vult Deus, niſi ſit bonum. At peccatores, nec vtiles nec neceſſarios dixit, ibidem Eccl. Sed inutiles, & infideles; & alibi S. Thom. docet peccatum eſſe inordinationem, & ideò non eſſe ordinabile ad bonum, nec proinde permiſſibile. Et ideo Chryſ. negat Deum permittere peccatum: dicitur tamen permittere, quia non tollit libertatem peccandi, vti volumus: non quia dicit, peccate, ſi vultis, vt facit in rebus indifferentibus. Et hoc palam, quoniam non ſolis reprobis permittit peccare, ſed etiam prædeſtinatis.

Nota. Ergo hæc permiſſio eſt conditionis naturæ, non reprobationis & prædeſtinationis effectus, & res.

Ergo de mente S. Thomæ reprobatio opponitur non

prædeſtinationi formaliter, ſed electioni licet materia- liter, vt patet *ex p.d.* 40. *q.*4.*ar.*1. *in argumento ſed contra*, *&* *in reſp.ad* 3. Vbi prius dicit approbationi: & deinde etiam prædeſtinationi oppoſitam eſſe, quoad eſſentiam; deinde quoad effectum. Item *ver. q.* 6. *ar.* 1. *ad* 4. *ſecundæ claſſis*, ait, quod reprobatio non opponitur prædeſtinationi, quæ pertinet ad ſcientiam, ſed electioni, quæ ad voluntatem.

Regreſſio ad probandum quod reprobatio non prædeſtinationi, ſed electioni opponitur.

Oppoſitorum autem eadem eſt diſciplina: Sicut ergo eligitur bonum, ita reprobatur malum. Ille ergò quia bonus, iſte quia malus, iuxta illud *Iſaiæ* 7. *vt ſciat reprobare malum, & eligere bonum*. Vnde Chryſoſt. *hom.* 16. *ad Rom.* ait, quod Deus non indiſcretè eligit, & vt vulgo dicimus, *à capricio*, ſine inſpectione bonitatis & malitiæ latentis, ſed cum diſcretionis virtute, quemadmodum gemmarius gemmas, & eques pullos equinos, in quibus vident ſigna bonitatis, latentia nobis: ſicut Paulum, ait Brigitta, furentem contra Chriſtianos conuertit non indiſcretè, ſed quia videbat zelum bonum in eo pro lege Dei, licet ignorantia inuolutum, ſicut ipſe dixit, *Miſericordiam conſequutus, quia ignorans feci in incredulitate mea.*

Electionem & reprobationem eſſe de pluribus, & diuerſis, ſeu inæqualibus coram Deo; & reprobationis cauſam eſſe in nobis.

Probatur 3.

Et quamuis D. Thomas *in* 1.*p.q.*23.*ar.*4. dicat Deum non eligere bonum, ſed prius facere bonum, quem poſtea eligit; ideoque præcedit diligere ipſum eligere; nihilominus hoc intelligit ipſe in voluntate conſequenti, ſicut explicat *in reſponſione ad* 3. non in antecedenti, in qua vult omnes ſaluos, quoniam omnes facit ad ſui imaginem; ergo bonos: & tunc quod neminem reprobat, ſed præeligit omnes vt bonos: non autem in conſequenti, etiam fœdationem imaginis paternæ; tunc enim aliquos reprobat & eligit. Igitur eligit, quos bonos facit, & rectos, vt dicit Eccleſ. & ſeſe non polluerunt. Ita vt rectitudinem, & imaginem Dei labefactarent propria culpa, vel non ſe expurgant à culpa: vt fiant vaſa in honorem.

Probat autem hoc S. Thomas 1. *d.* 41 *ar* 1 o. Quod Deus eligit æternaliter in ſuo propoſito: temporaliter verò in executione propoſiti, ſicuti cum de peccato ad gratiam

Probatur 2.

ſi ergo eligat quempiam: aut de plebeio ſtatu ad Prælaturam. Et *in reſponſione ad 2.* Quod Deus æqualiter ſe habet ad omnia, non tamen omnia eamdem idoneitatem habent ad recipiendum largitionem diuinæ bonitatis, & huius diuerſitatis cognitionem, & ordinationem habet Deus &c. & mox inquit. Quod ſicut ſol nullis radios ſuos ſubtrahit, ita nec Deus munera bonitatis ſuæ; quæ tamen non eodem modo accipiuntur. Et huius diuerſitatis Deus eſt cognitor & ordinator &c.] Vbi planè oſtendit D. Thomas diuerſitatem, quæ eſt inter bonos & non bonos, à Deo non fieri ſed ſolum cognoſci, & ordinari: Omnes enim ipſe facit rectos: Ergo nullum reprobabilem, & ſi feciſſet alios bonos, alios meliores, alios optimos: nullum tamen non rectum, qui ex antecedenti poſſet reprobari ad mortem æternam. Ergo reprobatio præſupponit, & pluralitatem, vt ipſe ait, ſimiliter electio; ac diuerſitatem. Non enim aliter poteſt fieri electio, & reprobatio, vt patet ex moralibus omnium Philoſophorum doctrinis, & ex tota Sacra ſcriptura, & Patribus. Ergo ſecundum D. Thomam in voluntate antecedenti non eſt electio nec reprobatio, ſed æquales ſunt ad gloriam hæreditariam, & ad finem; quamuis non ad eoſdem gradus gloriæ: licet enim tunc pluralitas, non tamen diuerſitas: ed in conſequenti præuiſionem vſus, & abuſus libertatis filialis, & meritorum & demeritorum facientium diuerſitatem, eſt electio & reprobatio. In præcedenti verò ſolum impropriè dicitur electio pro dilectione, vel pro gradibus gloriæ. Non enim eſt propriè electio, vbi non eſt reprobatio.

Electio præſupponit diuerſitatem quam nō facit gratia, ſed præſupponit ex natura lib. arb. ſeparatim, quæ præparatio non eſt cauſa voluntatis diuinæ, aut gratiæ, ſed diſpoſitio ad illā, non de condigno, ſed de miſericordia Dei acceptantis & promittentis. Concluſio. In voluntate antecedente non eſt electio nec reprobatio, ſed ſola prædeſtinatio.

Hoc autem D. Thomas ibidem clarius probat *in ar 2. reſp. ad 2.* dicens: " Electio diuina non præexigit diuerſitatem gratiæ inter homines: hoc enim conſequitur electionem, ſed præexigit diuerſitatem naturæ in diuina cognitione, & facit diuerſitatem gratiæ: ſicut diſpoſitio diuerſitatem naturæ facit &c. Ergo electio ad ſupernaturalia fundatur per D. Thomam in diuerſitate naturalium, quam facit diſpoſitio ex viribus liberi arbitrij, vt patet ex argumento & reſponſione.

Probatio 3.

Et

Et hoc etiam in Angelis ipſe conſiderauit 1. *p. q.* 60. quod receperunt gratiam iuxta propriam quilibet virtutem, vt in Euangelio dicitur de his, qui acceperunt talenta gratiæ, alij quinque, alij duo, alij vnum, iuxta propriam virtutem. Et propterea *in eadem p. d.* 41. *ar.* 3. o. inquit. Opus meritorium informatum gratia eſt cauſa meritoria gratiæ: ſed non informatum, eſt ſolum diſpoſitio quædam] Idémque docet *in reſponſ. ad* 2. reſpondens ad gloſſam Ambroſij *Rom.* 8. dicentis ex perſona Dei. *Illi dabo gratiam, quem ſciò toto corde ad me reuerſurum*, vbi ait ipſe Sanctus Thomas. Non deſignatur ex verbis Ambroſij, quod opus noſtrum ſit cauſa voluntatis diuinæ, neque etiam quod ſit cauſa ipſius dationis gratiæ, ſed ſolum diſpoſitio quædã, &c. Illi enim Deus proponit gratiam infundere, quem præſcit ſe ad gratiam præparaturum: Non enim propter præparationem, quæ non eſt ſufficiens cauſa gratiæ, nec finis voluntatis eius, ſed propter bonitatem ſuam.) Idque amplius declarat *in* 4. *d.* 17. *q.* 1. *ar.* 2. *q.* 2. vbi ait. Quod qui præparat ſe ad gratiam ex viribus naturæ, vel per affectum, vel per remotionem impedimenti, recipit gratiam ex bonitate Dei promittentis *Zach.* 1. *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* &c. Et *Iacobi* 2. *Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis*, & *Apocalyp.* 3. *Sto ad oſtium & pulſo. ſi quis mihi aperuerit intrabo ad illum, &c.*) Igitur ſecundum D. Thomam, & qui afficitur erga Deum, & qui non impedit Dei influxum per repugnantiam, extra reprobationem à gratia eſt: Ergo & à gloria, vt infra melius declarabitur.

Ex eo quod datur gratia præparantibus oſtẽditur, quod reprobatio præſupponit contrarium gratiæ in homine.

Et *in reſp. ad* 4. docet (vt *in opuſc.* 61. *cap.* 17.) quod recta intentio ad finem vltimum determinatè perducens, non poteſt eſſe ſine fide. Sed tamen finis vltimus, ſcil. Deus, poteſt eſſe in intentione eius, etiam qui fidem non habet, per generalem vel naturalem cognitionem, quam de Deo habet. Vnde etiam ille qui fidem non habet, poteſt etiam ad fidem habendam ſe præparare, & ad gratiam, ſi ſecundum ſuam cognitionem peccatum ſibi diſpliceat, & in Deum eius affectus feratur.

Poſitus in puris naturalibus & ſine fide poteſt ſe præparare de facto ad fidem habendã.

Idem *in* 2. *d.* 41. *q.* 1. mox ad 3. quæſtiunculam reſpon-

Facienti quod in ſe eſt ex viribus naturæ neceſſario datur gratia neceſſitate bonitatis & promiſſionis, non iuſtitiæ.

Facienti autem quod in ſe eſt aut ex habitu gratiæ, aut ex ſola motione diuina datur gratia etiã ex neceſſitate & rigore iuſtitiæ.

Non requiritur gratia ad faciendũ quod in ſe eſt, nec auxilium uſlum ſpeciale.

Implicat cõtradictionem dicere, quod homo facit quod in ſe eſt ex auxilio gratiæ, aut quod operãs ex gratia efficaci faciat quod in ſe eſt contra Caluin. & pſeudot. niſi ſit in nobis etiam habere gratiam, vt infra videbimus.

Nota regul. Regula hæc eadem habetur in Conc. Valen. ſub Lothar. Imp. cap. 3.

dendo ait. Quod facienti quod in ſe eſt ex viribus naturæ " Deus dat gratiam neceſſario, non neceſſitate obligatio- " nis & iuſtitiæ: ſed meliori neceſſitate, qua neceſſe eſt Deũ " eſſe. Ergo bonum: Ergo dantem parato accipere. Item " neceſſitate promiſsionis illius. *Conuertimini ad me, & ego* " *conuertar ad vos* &c. Cum enim quis ſe præparat non ex " viribus naturæ modo, ſed ex auxilio motionis diuinæ aut gratiæ, tunc datur gratia amplius de neceſsitate iuſtitiæ, vt idem probat S. Thomas 1.2. *q.* 112. *ar.* 3. *ad p.* & propterea in 2. *ſent. diſt.* 5. *quæſt.* 2. *ar.* 4. docet quod gratia gratum faciens datur homini facienti quod in ſe eſt. Ad hoc autem faciendum (ait) non requiritur aliquid aliud: illud " enim quod non poteſt per ſe liberum arbitrium, non eſt " in homine vt faciat illud. Illud enim in nobis eſſe dicitur, " cuius nos domini ſumus. Vnde poſitio iſta implicat contra- " dictionem, dum ponit, quod ad faciendum illud, quod in " nobis eſt, liberum arbitrium non ſufficit, &c. Ex quibus ver- " bis palam docemur, quod reprobationis cauſa, vt prædeſtinationis gratiæ, in nobis eſt, præuiſis non factuns id, quod poſſumus ex nobis. Nam etſi non ſimus ſufficientes: tamen Deus accipit id quod poſſumus, tanquam ſufficiens, & ita promiſit, ait D. Thomas, & hoc amplius docet in opuſculo 61. cap. 17. de quo infra ſermo redibit.

Præterea iterum probatur ex aliis textibus D. Thomæ, reprobationis cauſam eſſe in nobis. Siquidem *in cap.* 2. *opuſc. de prædeſt. & præſcientia*, ſic ait [Sicuti prædeſti- " natio propriè eſt præſcientia & præparatio beneficiorum " Dei, ſcilicet gratiæ in præſenti & gloriæ in futuro. Ita re- " probatio, Dei præſcientia eſt malitiæ in quibuſdam non fi- " niendæ, & præparatio pœnæ non terminandæ, vt dicit Aug. " *in lib. de bono perſeuerantiæ.* Reprobatio enim Dei, quæ ab " æterno quoſdam non eligendo reprobauit, ſecundum duo " conſideratur; quorum alterum præſcit, & non præparat, ſci- " licet iniquitatem, ſiue malitiam. Vnde Aug. ad Proſperum " & Hilarium ait. Hæc quidem regula inconcuſſè tenenda " eſt, peccatores in peccato præſcitos eſſe, non autem præ- " paratos: Pœnam autem eſſe præparatam: Et paulo poſt ait, "

Sciendum quod quia bonum ſubiacet prouidentiæ Dei, vt cauſatum, & ordinatum, ideò prædeſtinatio eſt idem, quod cauſa gratiæ, & gloriæ: ſed quia malum non ſubiacet prouidentiæ, vt intentum vel cauſatum, cùm omnis defectus accidat præter intentionem, ſed ſolum ſubiacet, vt præſcitum & ordinatum. Ideo reprobatio eſt tantum præſcientia culpæ, & non cauſa, ſed pœnæ, &c. Eadem verba extant 1. *d.* 40 *q.* 4. *ar.* 2. 1. *in corp.* Reprobatio addit ſupra præſcientiam (ſcilicet culpæ) rationem prouidentiæ (ſcilicet ordinantis ad pœnam & ad bonum.) Cum enim prouidentia diuina ſit communiter omnium, tamen quodam ſpeciali modo eſt eorum, in quibus inuenitur voluntas, per quam æternæ gloriæ capaces ſunt. Vnde ſpecialis quidam modus prouidentiæ diuinæ attenditur ſecundum ordinem talis naturæ in finem gloriæ, & ſecundum collationem eorum quæ in finem illum promouent. Et quia ex conditione talis naturæ eſt, vt à conſequutione finis deficere poſſit. Ideò prouidentia diuina ordinatum eſt, vt talis defectus in bonum, iuſtitiæ cedat, dum culpæ pœna adhibetur. Et ideo ſicut prouidentia diuina reſpectu ipſius boni, quod eſt per conſequutionem gratiæ, & gloriæ, cum præſcientia euentus dicitur prædeſtinatio: ita prouidentia diuina reſpectu mali oppoſiti cum præſcientia defectus, dicitur reprobatio. Et quia bonum ſubiacet prouidentiæ, vt cauſatum, & ordinatum. Ideò dicitur, quod prædeſtinatio eſt cauſa gratiæ, & gloriæ, ad quam ordinatur. Sed quia malum non ſubiacet prouidentiæ, vt intentum vel cauſatum, ſed ſolum vt præſcitum & ordinatum. Ideò reprobatio eſt tantum præſcientia culpæ, & non cauſa, ſed pœnæ, per quam pœnam ordinata eſt præſcientia, & cauſa (quæ verba ſunt etiam in textu *diſt.* 39. & 40.) Et in reſponſione ad primum, ait, quod malorum vt fiant, habet ſcientiam ſimplicis notitiæ, ſed vt ordinentur habet etiam horum ſcientiam approbationis, & hoc importat Reprobationis nomen,) Ex quibus verbis liquet reprobationis cauſam eſſe quid præuiſum à Deo, non autẽ quid præparatũ aut datum aut ſubtractum; Imò nec actum peccaminoſum eſſe præ-

Probat ſ.

Malorũ vt fiant eſt ſcientia ſimplicis intellig. vt ordinentur eſſe etiã approbationis.

Cauſa reprobat. non eſt quid præparatũ à Deo

ſed quid præuiſum. at ſi in omni actu ageret cum cauſa & in cauſam eſſet quid præparatum.

paratum; vt actus eſt: quod dicendum foret ſi Deus ageret in cauſam actus mali, ſicut in cauſam actus boni. Vnde S. Thom. 1. *d.* 47. *q.* 6. *ar* 2. o. (Multa, ait, fiunt quæ Deus non operatur) loquendo de actibus peccaminoſis, quos Deo operanti efficaciter cum cauſa & in cauſam tribuunt pertoſi.

Amplius hoc iterum probat in cap. 3. eiuſdem opuſculi,

Probatio 6. vbi demonſtrat præſcientiam non eſſe cauſam peccatorũ: Etenim & mala præſcit Deus, quorum non poteſt dici cau-
« ſa. Probat ſic, nam nec ſcientia ſpeculatiua eſt cauſa futu-
« rorum malorum, neque practica, id eſt, nec ſcientia ſim-
« plicis intelligentiæ, nec viſionis. De prima patet. De 2. ait,
« quamuis ſcientia practica, cui adiungitur voluntas, ſit cauſa,
« ſicut ſcientia artificis artificiatorum, non tamen eſt cauſa
« defectus, & malitiæ artificiatorum. Nam ſcientia artificis,
« primo oſtendit finem. 2. Voluntas intendit finem illum. 3.
« Voluntas imperat actum, per quem educatur opus. 4.
« Scientia dirigit illum actum. 5. Circa opus quod per actum
« educitur, ſcientia artificis ponit formam conceptam. Sic igi-
« tur ſcientia artificis ſe habet, vt oſtendens finem & diri-
« gens, & vt informans opus operatum. Et ideo conſtat,
« quod quidquid defectus, aut deuiationis à forma artis, vel
« finis accidit in effectum, non reducitur in ſcientiam artifi-
« cis, ſicut in cauſam, etſi defectus ille fuerit præſcitus ab eo.
« Patet ergo quod principalitas cauſalitatis conſiſtit penes
« voluntatem, quæ imperat actum: Vnde manifeſtum eſt,
« quod ſcientia vel præſcientia Dei cauſalitatem non habet
« reſpectu mali, quod eſt deuiatio à forma, & à fine: ſed tan-
« tum reſpectu bonorum quæ conſequuntur formam diui-
« næ artis, & finem. Non tamen ita quod reſpectu eorum di-
« catur habere perfectam cauſalitatem, niſi ſecundum
« quod adjungitur voluntati, & ideo dicit Magiſter ſenten-
« tiarum, quod ſcientia beneplaciti eſt cauſa rerum] Ea-
« dem verba habet 1. *diſt.* 38. *quæſt.* 1. *ar* 1. Vbi ait in argumento ſed contra. Non omnium ſcitorum à Deo eſt

Probatio 7. Deus cauſa: quia mala quæ à Deo ſcita ſunt, non ſunt ab ipſo, &c. Igitur præſcientia non eſt cauſa culpæ. Sed reprobatio ex ſua definitione eſt præſcientia culpæ Er-

go reprobatio non eſt cauſa culpæ, nec diſpoſitiua nec effe-ctiua, nec attributiua, ſicut abſentia nautæ ſubmerſionis nauis, vt probat *in p. 40. q. 4. art. 2. ad 4.* quod Deus nulli eſt abſens, ſed homo à Deo præſente ſe abſentat, ſicut à præſenti lumine, qui claudit oculorum aciem, & non eſt cauſa, ſicut nauta abſens ſubmerſionis nauis.

Reprobatio non eſt cauſa culpæ effectiua, nec diſpoſitiua: nec negatiua: nec priuatiua: nec attributiua.

Item *in corpore articuli 1. eiuſdem diſtinct. 38. ſentent.* 8.
quæſt. 1. iterum docet quod ſcientia, tam ſpeculatiua quam 9.
practica non ſit cauſa culpæ, dicens. Sciendum ergo quod ſcientia ſecundum rationem ſcientiæ non dicit aliquam cauſalitatem, aliàs omnis ſcientia cauſa eſſet: ſed in quantum eſt ſcientia artificis operantis res, ſic habet rationē cauſæ reſpectu rei operatæ per artem. Vnde ſicut eſt cauſalitas artificis per artem ſuam, ita eſt conſideranda cauſalitas diuinæ ſcientiæ: Eſt ergo iſte proceſſus in productione artificati. Primò ſcientia artificialis oſtendit finem. Secundò, voluntas eius intendit finem illum. Tertiò voluntas imperat actum, per quem educatur opus, circa quod opus ſcientia artificis ponit formam conceptam. Vnde ſcientia ſe habet, vt oſtendens finem, & voluntas vt dirigens actum, & informans opus operatum. Et ideo conſtat quod quidquid accidit in effectu per defectum à forma artis, vel à fine, non reducitur in ſcientiam artificis, ſicut in cauſam. Patet etiam quod principalitas cauſalitatis conſiſtit penes voluntatem, quæ imperat actum. Vnde patet quod malum, quod eſt deuiatio à forma, & à fine, nō cauſatur à ſcientia Dei, ſed tantū cauſalitatē habet reſpectu bonorum, ſecundum quod conſequuntur formā diuinæ artis, & finē; non tamen quod reſpectu eorum dicat perfectā rationem cauſalitatis, niſi ſecundum quod adiungitur voluntati. Et ideo dicitur in litera, quod ſcientia beneplaciti eſt cauſa rerum.) Ex quibus verbis doctiſſimis in vtroque loco repetitis, habemus, quod quando damnandi deuiant à fine, qui eſt vita æterna, non habent id à Dei præſcientia & voluntate vllo modo effectiuo, aut diſpoſitiuo, aut præparatiuo, aut derelictiuo, aut attributiuo, vt putant perthomiſtæ, qui vel odium poſitiuum, vel negatiuum ponunt cauſam defectus gratiæ, ac proinde

deuiationis à forma; vel negatiuam ponunt cauſam defectus gratiæ, ac proinde deuiationis à forma, aut à fine, ad quem creatus eſt homo ad imaginem Dei. Ergo reprobatio non eſt cauſa præparans nec faciens, nec attributiua culpæ, vnde ſequitur damnatio, ſed tantum conuerſiua mali in bonum, & ordinatiua, vt dictum eſt. Imo nec permiſſiua mali, ſed libertatis ad vtrumque; vt dictum eſt.

Præt. *in 2.d.34.q.1.art.3.* probat iterum quod Deus non poteſt eſſe cauſa mali moralis ex eo, quod eſt cauſa vniuerſalis, quæ dum cauſat bonum in vno, non poteſt cauſare malum in altero, vt ſol dum cauſat vnam formam, non priuat aliam, ſed per abſentiam poteſt dici cauſa priuationis. Ignis vero cauſa part. dum cauſat formam ſuam, deſtruit alienam. At Deus cum ſit vniuerſalis cauſa, eſt omnis boni factor, & nullius mali per actionem: nec per abſentationem, quia à nullo vnquam ſe abſentat, neque poteſt deficere. Ergò cauſa mali eſt in nobis; & ne abeamus in infinitum, prima cauſa actualis eſt voluntas: potentialis verò qua poteſt peccare, eſt nihilum, ex quo facta eſt, & ideo Deus non poteſt eſſe cauſa reprobat. nec propter bonum alicuius aut ſuum, cũ ſit vniuerſale bonum: ſed culpa: culpæ autem voluntas, vt permiſſa ſuæ nihilitati vel entitati poſſe obſecundare; non autem permiſſa actum edere malum, vt permiſſio cadat ſuper malum, ſed ſuper voluntatis conditionem, vt infra.

„ Amplius idem docet S. Thomas *in eodem opuſculo cap.6.*
„ *ad 2. q.* dicens. Reprobatio tria includit, ſcilicet æternam
„ præſcientiam meritorum: temporalem obdurationem,
„ excæcationemque; & finalem damnationem. Primum non
„ habet cauſam, quoniam Deus non accipit cognitionem à
„ rebus, ſed à ſe ipſo intelligit. Vnde res futuræ non ſunt cau-
„ ſa præſcientiæ Dei, vt dictum eſt *in cap. 7.* Item cum præ-
„ ſcientia ſecundum propriam rationem non aliud dicat, niſi
„ ſimplicem notitiam futurorum, non importat aliquam cau-
„ ſam, & ideo futurorum, præcipuè malorum, cauſa eſſe non
„ poteſt, ſicut *ſupra 3. cap.* dictũ eſt. Ergo reprobatio eſt tantũ
„ præſcientia culpæ, ſed non cauſa. Secundum autem, & ter-
„ tium, id eſt temporalis induratio & damnatio finalis, dupli-

cem habet cauſam; aliam ex parte Dei per modum iuſtitiæ, culpæ pœnam meritò adhibentis: aliã ex parte hominis per modum meriti: Obduratio enim aliquando dicitur actus voluntatis obſtinatæ in malo, cui pertinaciter adhæret. Et ſic patet, quod obdurationis cauſa non eſt Deus, ſed homo: ſicut nec alterius actus peccati, in quantum deformis eſt. Aliquando obduratio dicitur ipſa priuatio gratiæ, quæ etiam excæcatio dicitur, quia gratia eſt quoddam lumen animæ, & perfectio quædam habilitans ipſam ad bonum. Aliquem autem carere gratia ex duobus contingit. Tum quia non vult recipere. Tum quia Deus ei non infundit, vel non vult infundere. Horum autem duorum talis eſt ordo, vt ſecundum non ſit niſi ex ſuppoſitione primi. Cum enim Deus nihil velit, niſi bonum, non vult aliquem gratiâ priuare, niſi ſecundum quod bonum eſt; ſed quod aliquis careat gratiâ, non eſt bonum ſimpliciter. Vnde hoc abſolutè conſideratum non eſt volitum à Deo; eſt tamen bonum, vt gratia careat, ſi eam habere non vult, vel ſi negligenter ad eam habendam ſe præparat. Quia iuſtum eſt: & hoc modo eſt volitum à Deo. Patet ergo quod huiuſmodi defectus abſolutè prima cauſa eſt ex parte hominis, qui gratia caret, ſed ex parte Dei non eſt cauſa huiuſmodi defectus, niſi ex ſuppoſitione illius, quod eſt cauſa ex parte hominis. Ex quibus verbis validiſſimè probatur, non eſſe de mente D. Thomæ, quod Reprobatio poſſit habere cauſam ex defectu gratiæ prædeſtinantis, aut ex odio poſitiuo, vel negatiuo ipſius Dei. Imò nec derelictionem eſſe effectum reprobationis antecedentis ad culpæ præuiſionem, ſed ad præſcientiam malitiæ non finiendæ, vt veraciſſimè dixerat *in cap. 2. eiuſdem opuſc.* & vbique conſtanter aſſerit, vt hic, peccatum præuiſum eſſe cauſam non recipiendi gratiam, & reprobationis; quæ conſtat præſcientia indurationis, & damnatione, vt hic patet. Vt mirum ſit quo modo audeant Deo impingere cauſam damnationis efficientem poſitiuam aut negatiuam, quia odit, aut non amat, aut deſpicit opera manuum ſuarum, ſuique imagines, & ideo non dat. Vel finalem, quia, vt aiunt,

Deus non poteſt nolle dare gratiam, aut velle priuare hominem gratia.

vult ſuam oſtendere iram, cum hoc ſit ex conſequenti, non ex prima nec ſecunda Dei intentione, vt amplius infra probabitur. Et quidem impiè aſſeritur à Caluiniſtis, quod Deus fecit vaſa iræ, & in contumeliam, ad ſui imaginem, ſicut ſi pater generaret filios propter furcam: ſed ſuſtinuit vaſa iræ, vt dicit Apoſtolus, id eſt non ſubitò puniuit, & fecit vaſa, quæ præſcit à ſe ipſis vertenda in contumeliam, non autem vt eſſent in cōtumeliam, vt omnes Patres Græci pari- *In expoſit. ap. 9 ad Rō.* ter docent, & in alio opuſculo oſtendimus, & amplius ex D. Thoma inferior oſtendet ſermo.

Probatio II.

Sed quoniam ſciolis non videtur hoc aureum opuſc. eſſe Diui Thomæ, vt poſſint tueri poſitionem, ſciendum, quod eadem verba ſcripſit D. Thomas *in p. ſen. d.* 41. *q.* 4 *art.* 2. & maiora, dicens primo in argumentis ſed contra.

Nota ſcelus pſeudot. docentiū quod Deus non vult dare gratiam, quoniam reprobauerat &c. propter ſuam gloriam.

Sancti communiter, Dionyſ. Aug. & Anſel. dicunt, quòd
» cauſa quare iſte non habet gratiam, non eſt reprobatio, ſed
» quia ipſe noluit accipere, & non quia Deus noluit dare, quia
» lumen ſuum omnibus offert, quod tamen non ab omni-
» bus recipitur &c.
» Præterea ait. Nullus culpatur, vel punitur de eo, cuius cau-
» ſa in ipſo non eſt, ſed homo punitur & culpatur pro caren-
» tia gratiæ, & pro obduratione. Ergo huiuſmodi cauſa eſt ip-
» ſe, & non Deus reprobans ante præſcientiam. Imo homo
» punitur propter reprobationem. Ergo ipſe eſt cauſa repro-
» bationis.)
» Et *in corpore articuli*, ait [Obduratio quandoque dicitur
» actus voluntatis obſtinatæ in malum, cui pertinaciter adhæ-
» ret, & ſic conſtat, quod obdurationis cauſa non eſt Deus, ſed
» homo; ſicut nec alicuius actus peccati, inquantum deformis
» eſt. Quandoque verò obduratio dicitur ipſa priuatio gra-
» tiæ, quæ excæcatio dicitur. Quia gratia eſt quoddam lu-
» men animæ & perfectio habilitans ipſam ad bonum. Iſtum
» autem carere gratiâ ex duobus contingit. Tum quia ipſe
» non vult recipere. Tum quia Deus non ſibi infundit, vel
» non vult ſibi infundere. Horum autem duorum talis eſt or-
» do, vt ſecundum non ſit niſi ex ſuppoſitione primi. Cum
» enim Deus non velit niſi bonum: non vult iſtum carere

gratia

gratia, niſi ſecundum quod bonum eſt, ſed quod iſte careat ,,
gratia non eſt bonum ſimpliciter: Vnde hoc abſolutè con- ,,
ſideratum non eſt volitum à Deo. Eſt tamen bonum, vt ,,
careat gratia, ſi eam habere non vult, vel ſi ad eam haben- ,,
dam negligenter ſe præparet: quia iuſtum eſt; & hoc mo- ,,
do eſt volitum à Deo. Patet ergo quod huius defectus ,,
abſolutè cauſa prima eſt ex parte hominis.) Ex quibus ver- ,,
bis eiſdem cum in opuſc. poſitis, manifeſtè conſtat, quòd reprobatio antecedens non eſt cauſa derelictionis, & carentiæ gratiæ, nec ergo, & multo minus culpæ: ſed tota cauſa carentiæ & obſtinationis, & damnationis, eſt præuiſa culpa voluntaria, cui nihil aſſentiur, nec operatur Deus præparatiuè aut effectiuè, aut abſentiam è Vnde ſubiit in eodem opuſculi loco, & in eodem articulo primi ſententiarum *d. 40. q. 4.* dicens quod pro ampliori declaratione ad icimus. Et per hunc modum inuenitur dici Deus cauſa ,,
quandoque excæcationis, vel obdurationis, non quidem ,,
admittendo malitiam, ſed non impartiendo gratiam, quod ,,
in ipſo eſt) & *in textu opuſculi* addit; ſicut nec digni ſunt ,,
vt ait Aug. ſi enim non neceſſariò impertitur, in ipſo eſt & ,,
non impartiri. Vnde eius quod eſt non impartiri, aliquo mo- ,,
do cauſa eſt. Iſte autem defectus poteſt dupliciter conſide- ,,
rari, ſicut etiam quilibet alius. Cum enim defectus incidat ,,
ex defectu ſecundæ cauſæ, & non ex defectu cauſæ primæ, ,,
quem defectum Deus impedit, tamen impedire poſſet, ne ,,
impedimentum naturæ cedat, ſi iſte defectus gratiæ com- ,,
paretur ad voluntatem, eſt ſicut cauſa proxima, inuenitur ,,
voluntas habere cauſalitatem ad ipſum: quæ bonum pro- ,,
poſitum non accipit, cum accipere poſſit. Et ex hoc culpa- ,,
bilis eſt, & vituperabilis. quia malum, cuius principium eſt ,,
voluntas, eſt huius modi, (ſcilicet vituperabile.) Si autem cō- ,,
paretur ad ipſum Deum, non inuenitur cauſatus ab ipſo, ſed ,,
tantum permiſſus & ordinatus, vt ſcil. ſit in pœnam ipſius ,,
voluntatis deficere. Vnde dixit Aug. 1. confeſſ. Iuſſiſti Do- ,,
mine & ſic eſt, vt omnis inordinatus animus ſibi ipſi ſit pœ- ,,
na; & talis ordinatio eſt à Deo. Vnde reſpectu ipſius de- ,,
fectus nullam cauſalitatem habet, ſed reſpectu ordinationis ,,

P.

tantum.) Hæc ſanctus Thomas, non minus piè quam doctè, & ſubtiliter, oſtendens Deum non eſſe cauſam reprobationis, quæ obdurationem & damnationem habet ex præuiſa culpa, & ex defectu noſtro. Cuius defectus non eſt cauſa
13. præparatiua, ſed tantum ordinatiua, vt ſit in pœnam inordinatæ voluntatis, cuius inordinationis Deus non eſt cauſa vllo modo iam dicto, nec negatiua eius, per quod poſſumus ſtare ne deficiamus. Vnde in reſp. ad 4. tam in opuſc. quam in articulo, quod erat [dicit Philoſophus in 2. phyſ. Gu-
,, bernator qui per ſui præſentiam eſt cauſa ſalutis nauis, per
,, ſui abſentiā eſt cauſa ſubmerſionis. Sed Deus per ſui præſē-
,, tiam eſt cauſa gratiæ. Ergo per ſui abſentiam eſt cauſa (ca-
,, ſus & obdurationis) dicit.] Deus quantum in ſe eſt nulli
,, eſt abſens: ſed homo à Deo præſente ſe abſentat, ſicut à
,, præſenti lumine cui claudit oculos. Idem dicit in 3. con-
14. tra gentes 159. & in p. Ioan. lect. 5. Igitur non licet cogitare apud S. Thomam, quod Deus negat gratiam reprobis, & propterea reprobantur, aut quia reprobantur ante, deinde negat gratiam: ſed quia ipſi volunt reprobantur. Vt optimis rationibus probauit, & inſuper teſtimonio Dionyſij, Aug. & Anſel. quibus adde Origenem, Chryſoſt. & omnes Græcos & Patres citatos, præſertim in noſtrorum Theologicorum 6. Et doctè quidem cauſam defectus non in Deo ponit, ſed in ſecunda cauſa. Et quia non eſt bonum hominem carere gratia & damnari: Deum non poſſe velle carentiam gratiæ in homine, niſi prius homo illam reſpuat, & induretur finaliter. Vnde rectiſſime dixit *in 2. cap.* reprobationem eſſe præſcientiam non finiendæ malitiæ, & præparationem pœnæ non finiendæ. Si quidem homo velit ex malitia reſurgere ad probitatem, vt multis accidit, Deus transfert illum in regnum filij dilectionis ſuæ. Et propterea ait, *Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus. Epheſ. 5. Qui illuminat omnem hominem venientē in hunc mundum; & Ioan. 1. Et vult omnes ſaluos 1. Tim. 2. Et dedit ſemetipſum redemptionem pro omnibus ibidem.* Cum enim dicitur *Matth. 11.* Quod ſi in Tyro & Sidone feciſſet Chriſtus quæ fecit in Betſaida & Capharnaum, pœnitentiā

Occurrit obiectioni. Tyro & Sidoni non defuerunt gratia

egiſſent) non indicat defectum gratiæ interioris, ſed adminiculorum exteriorũ, quæ non dantur omnibus æqualia, vt docet Chryſoſtomus in *Pſal.* 147. Itẽ ò poſtea prædicatum eſt illis. De Sodomitis autem ait. *Forſan permanſiſſent vſque ad hanc diem &c.* Vbi loquitur dubitatiue ad exaggerandũ. Nam nec Iudæi, quibus facta ſunt ſigna, conuerſi ſunt omnes. Item futura contingentia, vt ſic, etiam Deo ſunt incognoſcibilia, vt ter docuit S. Thomas, non ex parte Dei, ſed in parte rei. Vnde Hieron. in Hierem. 24. declarans illud, *(ſi forte conuertantur & ſanem eos)* dicit verbum ambiguum poni, non vt Dei ignorantiam, ſed arbitrij libertatem ſeruet, quoniam præſcientia non facit immutabilem euentum, quod ſecundum arb. liber. eſt mutabile & incertum.

Et auxilia interiora & exteriora: quamuis adminicula prædicantium nõ habuiſſent, ſine quibus & Tyrus ſaluatur, & cum quibus Iudæus damnatur.

Vide cap. 4. art. 10.

Opinio de reprobatione confutata repetitur; & argumenta loquentium non rectè in doctrina D. Thomæ pro ipſa apponuntur.

CAPVT IIII.

ARTICVLVS PRIMVS.

Ex iam deductis igitur certiſſimè conſtat apud D. Thomam falſum eſſe quod contra hanc doctrinam dicunt Perihomiſtæ, ſcilicet Deum actu poſitiuo æterno non conditionato, ſed abſoluto antecedenter ad omnem præſcientiam mali vſus liberi arbitrij futuri ex hypotheſi &c. reprobauiſſe quoſdam, imo maiorem partem hominum, id eſt voluiſſe ſtatuere, non admittere ad vitam: ac proinde damnare ad pœnas æternas. Hoc enim (addunt) vult Deus propter melius: quod eſt oſtenſio iuſtitiæ in impijs, & miſericordiæ in electis; & pulchritudo vniuerſi in tot gradibus bonorum & malorum.

Primò hoc probant in Angelis reprobatis ante præuiſam culpam.

2. Secundo & in paruulis damnatis ex negato baptiſmate.
3. Et in Eſaü & Iacob *Rom. 9.* de quibus Deus antequam quidquid boni facerent, aut mali, dixit: *Iacob dilexi, Eſaü autem odio habui.*
4. Quartò in vaſis figuli, quibus homines Deuſque comparantur, qui facit alios in honorem, alios in contumeliam. Sic Deus homines prædeſtinat & reprobat abſque cauſa.
5. Quintò item in partibus materiæ æqualis, formatæ variis formis vilibus, & nobilibus, ſicut placet artifici Deo. Hoc eſt exemplum D. Thomæ *p p q. 23. art.*
6. Item ex eo quod indurat Pharaonem, & cuius vult miſeretur, & quem vult indurat: igitur non volentis, nec currentis, ſed miſerentis eſt Dei.

Septimo *ibidem* Apoſtolus aſſignat cauſam reprobationis, dicens. Quod ſi Deus volens oſtendere iram & notam facere potentiam ſuam, ſuſtinuit in multa patientia vaſa iræ aptata in interitum, vt oſtenderet diuitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ, quæ præparauit ad gloriam, &c.

Octauò. Tandem dicere, quod bona voluntas noſtra, aut bonus vſus liberi arbitrij, eſt ratio prædeſtinationis, & gratiæ habendæ cauſa, vel præparatio noſtra, eſt hæreſis Pelagiana, damnata in Conciliis Arauſ. & Mileuit. & Trid. Sic etiam dicere quòd ſine baptiſmo, & gratia mediatoris poſſit quiſpiam ſaluari, cùm ſcriptũ ſit. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non intrabit in regnum cœlorum* Et alibi. *Deus operatur omnia ex propoſito voluntatis ſuæ* & prior: & non expectat à noſtro arbitrio reſolutionem.

Item. Voluntas Dei prædeſtinat, & reprobat, cuius non datur cauſa extra ſe, & *voluntati eius quis reſiſtet? omnia quæ voluit fecit.* Et Deus non dependet à noſtra voluntare, *Et gratia datur gratis, non ex operibus: alioquin gratia non eſt gratia*: ait Apoſtolus. Ergo quia odit & amat, reprobat & prædeſtinat, vt oſtendat iuſtitiam & miſericordiam. Et ideo pulchrius & melius eſt vniuerſum cum peccato, & pœna, quàm ſine his &c. Nec Deus permitteret mala, nec ageret in actu peccaminoſo, ſi hoc non eſſet melius &c. Deum au-

tem dare eſſe,& virtutes operatiuas, & mouere omnia efficaciter ad agendum,Phyſicum eſt dogma,& Thomiſticum &c.

His argumentis reſpondimus *in opuſc. ſuper Rom* 3. *& in Theologicorum* 6. At nunc ex.D. Thoma aduerſabimur.

Proponuntur infœlicitas & truculentia opinionis: exquè ſuis fundamentis deſtruenda.

ARTICVLVS SECVNDVS.

PRofectò ſi quis medullitus introſpiciat, quid præfata ſententia continet, inueniet Deum eſſe cauſam mali, culpæ ac pœnæ, licet effugiant verbo tenus argumenti ſequelam. Siquidem enim reprobare poſitiuè, eſt odiſſe poſitiuè, vel odio poſitiuo non eligere, nec auxiliari, ſed velle vti ſuæ voluntatis reprobatione in malum eorum, quos odit propter gloriã ſuam; temerè, & *à capriccio*, vt dicitur vulgo, abſque ratione præuiſæ culpæ vllius, veluti Tyrannus Macchiauel iſta vult vti quorumdam pœnis ad ſuã poteſtatis oſtentationem, quamuis nihil peccarint, ſed fingit eos peccaſſe, aut vult eos peccaſſe, vt docet Achitophel de Valentino Duce, hac ratione Orcum Celenaren. & alios, interficiente; Et Hiſtoria Patauina narrat Erzelinum Tyrannum nullis de culpis niſi fictis, vel ad quas ipſe eos impulit, aut voluit incidere, morte mulctaſſe plurimos ad ſuæ truculentæ voluntatis & ad potentiæ oſtenſionem, & aliorum terrorem. Vnde dixit Secretario ſuo. *Morere & tu cum eis, vt meo nomine Diis inferis eos præſentare valeas.* Aſt de Deo vero Catholicorum iſta ſuſpicari non licet, præſertim in D. Thomæ doctrina. Sed in Mahometiſmo & Caluiniſmo antichriſtianis tantum, de quibus dixit Daniel, quod *omnes Deos negabunt & adorabunt Deum Nabozin*, id eſt de fortitudine & potentia omnia facientem non de ſapientia & bonitate. Vnde mirum quomodo iſt,

contra Pelagianos fingunt, aut putant, ſe defendere gratiã Dei, cum potius diſgratiam & iram defendant. Non enim per eos gratiam prædeſtinationis dat omnibus, ſed pauciſſimis: diſgratiam verò reprobationis impartitur plurimis, non ex præuiſione meritorum, & demeritorum, ſed indiſcretè, & *à capriccio*, vt videatur potentiſſimè iratus, & ſine cauſa, niſi ea, quam in nobis ipſe fingit aut facit, aut derelinquens, vt nos faciamus malum, nec dat efficaciam vt poſſimus bonum, ad quod nos dicit ſe exhortari oretenus modò, cum tamẽ in corde ſuo contrarium omnino ſtatuerit, vt pereamus, & ipſe in tot hominum perditione glorietur: & priuat nos præſentibus bonis ſpe futurorum; quæ tamen ab æterno decreuerat non dare. At age ipſorum fundamenta, tam temere loquentium ex verbis S. Thomæ, diruamus iterum; nec enim in tanta re tædioſi, ſuperflui aut oneroſi eſſe queamus.

PRÆAMBVLVM RESPONSIONIS ad primum argumentum.

Deum facere omnia rationabiliter, & bona ſolum; ac benè, ac propterea nullam creaturam odiſſe æternaliter odio poſitiuo, vel negatiuo requiſitorum ad conſequutionem finis. Sed rationales quaſdam creaturas ex præuiſa culpa voluntaria reprobaſſe. Et hoc principaliter in prædeſtinatione & reprobatione Angelorum.

ARTICVLVS III.

PОrrò Deum neminem poſitiuè aut negatiuè, ante præuiſionem culpæ, ab eo non volitæ, ſed prohibitæ an-

tecedenter, & conſequenter in omni lege, reprobaſſe abſque iuſtitia ex mera voluntate præueniente omne meritum, & cauſam, & rationem, odio proſequendo creaturas ad ſui imaginem factas, ex iam dictis ſatis ſuperque probatum eſt. Imo omnium Philoſophorum & Theologorum eſt axioma, & conceptio vniuerſalis de Deo, quod bona voluntate quam dicunt, beneplaciti, & non maleplaciti, creauit omnia, præſertim rationales mentes, ad ſui imaginem & propter ſe; nec fuiſſe iuſtum, ſi eas à ſuo fine, ad quem illas fecit, reprobaſſet, ſicuti aſſerunt Perthomiſtæ. Nunc autem quoniam ſi ita reprobauit abſque ratione, vt ipſi volunt Perthomiſtæ, ſequitur, quòd odio poſitiuo odiſſet: hoc iterum ex doctrina S. Thomæ, & communi ſapientia, reſpondentes ad argumenta eorum, enucleare non grauemur.

Illud autem certiſſimum eſt, quod Aug. *lib.83. q.* proloquitur, Deum omnia rationabiliter facere, vnde D. Thom. *p. contra gentes cap.* 87. dicit, fuiſſe errorem aliquorum, qui dicebant non eſſe reddendam rationem diuinæ voluntatis: quoniam omnia facit, vt lubet, contra quos ait *S.* Thomas, ſcriptum eſse *pſal* 103. *omnia in ſapientia feciſti &c.* & *Eccleſ. p. Deus effudit ſapientiam ſuam ſuper omnia opera ſua &c.* & *in cap.* 86. iam probarat finem cuiuſque rei eſse bonitatem Dei; & quorum vult eſse cauſas, rationem ſumi oportere ex cauſis. Et id quod facit in nobis ex præuia cauſa, habere rationem ex illa. Igitur fecit hominem cum manu, quoniam fecit cum intellectu. Fecit cum intellectu, quoniam bonum eſt ſic eſse. Igitur non eſt voluntatis ratio, niſi ſua bonitas. Sed volitorum eſt ratio vnius ex alio. Cum igitur hominis damnatio ſit iuſta: Ergo propter culpam. Culpę autem cauſa non datur ex parte Dei, qui nec antecedenti, nec conſequenti voluntate vult, ſed beneplaciti & ſigni voluntate eam odit, & prohibet, nec poteſt non odiſse cùm ſit contra Deum ipſum, & contra ſuam bonitatem, quæ ſola eſt obiectum certum ſuæ voluntatis: ſequitur quod culpa ſit ex homine, & ideò Oſeas ait. *Perditio tua ex te.* Propterea 1. *d.* 41. *a.* 3. ait, quod prædeſtinatio ex parte Dei volentis, cauſam non habet, ſed ex parte voliti. Quia opus in

Deus nec antecedenti, nec conſequenti voluntate, nec beneplaciti, nec ſigni, poteſt velle peccatum per ſe aut per accidens.

Vtrum prædeſtinatio habeat cauſam ex parte voliti & quando.

,, formatũ gratiâ eſt cauſa meritoria gloriæ: & opus præce-
,, dens gratiã, non eſt cauſa meritoria eius, ſed diſpoſitio, &
,, ratio quædam. Ergo prædeſtinatio habet rationẽ ex par-
,, te effectus, (ſecundum quem iuſta & rationalis dicitur.) Idẽ
,, 1. *d.* 40. *q.* 4 *art.* 2. oſtendit reprobationis cauſam dari ex
,, parte noſtra, vel rationem. Quoniam Deus iuſtus non po-
,, teſt velle culpam, neque pœnam, neque hominem deficere-
,, re, vt carere gratia. Hæc enim omnia ſunt mala, ac pro-
inde non ſunt obiectum voluntatis, quia bonum propoſitũ
non accipit quando datur à Deo, cum accipere poſſit; I no
ad pœnitentiam expectatus non venit, ſed theſaurizat ſibi
iram in die iræ, quam incurrit non ex odio, & ira Dei æter-
na: ſed ex peccato malo, quod eſt odij vnicum obiectum.
Et *Sap.* 12. dicitur, *Cum iuſtus ſis, iuſtè omnia diſponis. Ipſum quoque qui non debet puniri, condemnarẽ, exterum æſtimas à tua virtute.*

Fortior probatio ex D. Thoma: quod odium & reprobatio præſupponunt culpam volitam.

ARTICVLVS QVARTVS.

Deus non odit poſitiuè Probatio 1.

QVod autem non odit Deus poſitiuè probat D. Thomas in opuſc. de prædeſt. & præſcientia *cap.* 7. dicẽs:
,, Voluntas Dei iniqua aut iniuſta eſſe non poteſt (quia ſcili-
,, cet reprobat: ex duobus enim contingit voluntatem ali-
,, cuius à rectitudine deuiare: Aut ex ignorantia, aut ex af-
,, fectione peruerſa: quæ quidem duo in Deo eſſe non poſ-
,, ſunt. Cum enim ſummè ſapiens ſit, ignorantia in eum
,, non cadit, vnde dicitur Iob. 12. *Apud eum ſapientia &*
,, *fortitudo: & ipſe habet conſilium & intelligentiam.* Et
,, ideo clamat Apoſtolus. *Rom.* 11. *O altitudo diuitiarum ſa-*
,, *pientiæ & ſcientiæ Dei &c.* Item cum omnis artifex na-
,, turaliter diligat opus ſuum, impoſſibile eſt opificem om-
,, nium odiſſe aliquam creaturam. Et ideò affectio in ordi-

nata

,, nata in eo eſſe non poteſt, vnde dicitur ſap. 11. Diligis om-
,, nia quæ ſunt, & nihil odiſti eorum quæ feciſti: nec enim
,, odiens aliquid feciſti aut conſtituiſti. Ex his ergo apparet
,, Dei voluntatem creatricem omnium iuſtiſſimam eſſe,
,, nec maculam aliquam iniquitatis habere, & hoc eſt quod
,, Deuteronom. 32. dicitur, Deus fidelis, & abſque vlla
,, iniquitate iuſtus eſt & rectus &c. Hæc S. Tho. ſapienter ac
,, veraciter, & mox declarans, quomodo dicitur Deus odiſ-
,, ſe, ſubiungit. Dicitur odiſſe aliqua metaphoricè, non in-
,, quantum ab ipſo procedunt, ſed in quantum ab ipſo rece-
,, dunt, id eſt à regula rectitudinis ſuæ. Illud igitur quod non
,, eſſe volumus, dicimur odiſſe. Vnde cum mala, (id eſt pec-
,, cata) fiant contra regulam rectitudinis eius, quia ſunt pri-
,, uatio modi, ſpeciei, & ordinis, vt dicit Aug. ea vult non
,, eſſe. Et ideo malos odio habere dicitur. Vnde Sap. 14.
,, odio ſunt Deo impius, & impietas eius &c. Dicitur dein-
,, de illos odiſſe, quorum punitionẽ vult. Sic enim ad modũ
,, odientis ſe habet. Et ideo dicitur in pſal. 5. odiſti omnes
,, operantes iniquitatem, perdes omnes qui loquuntur men-
,, dacium.) Ex quibus verbis clare docet quod Deus non odit niſi culpas poſitiuo odio, & pœnas: in his enim verè odientis ad modum ſe habet, non autem naturas hominum à ſe conditas. Alioquin odiſſet conditionem, & conditorem ipſum, vt mox patebit, velut quis opificium deforme facit quod deinde igni addicit, odiendo ſeipſum, quod non bonus fecerit & ſimul opus non bonum, ſicut dicunt Talmudiſtæ: Quod Deus plures formas mundi fecit, quas deſtruxit vt non bonas, donec ad formã huius mũdi, in quo ſumus peruenit diſcipando, quam laudauit & ſeruauit vt bonam. Hãc impietatem olent ij, qui dicunt quod Deus antecedenter ad culpam reprobat pluſimos. Hoc eſt enim odiſſe, ipſum ſcilicet reprobare. Sicut dicit *p. p. q. 23. a. 3. ad 1* dicitur eos odio habere vel reprobare, quibus non vult bonum hoc &c. At quidem in toto hoc opuſc. præſertim *cap. 2. ad q 2.* docuerat, quod reprobatio eſt præſcientia culpæ tantum, ſed non cauſatiua, vel diſpoſitiua, vel derelictiua. Et quod Deus non vult aliquem carere gratia nec gloria. Quoniam

Propterea bonum eſt carere gratia quoſdam, quia nolunt habere, unde ſit iuſtū eā nō habere. Sed nō eſt bonum, propter gloriam Dei, aut uniuerſi vt ſupra; niſi poſtea Deus quod non fecit ipſe factum à nobis vult eſſe occaſionē boni ex ſua infinita virtute, non ex peccati ratione aliqua vtili: vt infra.

hoc carere eſt per ſe malum. Sed vult carere, quatenus eſt bonum eos carere qui nolunt habere. Et eadem verba dixit *p.d.40.q.4.a.1.& 2.& d.41.a.3.* & alibi & ſemper, vt ſupra diximus. Ergo ſemper ad odium & reprobationem præſupponitur culpa in doctrina S. Thomæ. Ergo reprobatio non eſt derelictio, neque negatio gratiæ, ſed priuatio præſupponens meritum peccaminoſum. Deus enim bonus omnino & infinitè non poteſt velle malum alicui, neque carentiam boni, ad quod aptum natura eſt, niſi ex culpa, vt ſæpiſſimè S. Thomas intimauit, & probauit.

Reſponſio ad argumentum de dilectione Iacob, et odio Eſaü abſque meritis.

ARTICVLVS V.

CVm autem allegant *ex 9. Rom.* quòd *antequam quicquam boni egiſſent aut mali, vt ſecundum electionem Dei propoſitum maneret, non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt, quia maior ſeruiet minori, ſicut ſcriptum eſt, Iacob dilexi, Eſaü autem odio habui*: Reſpondet S. Thom. *ibidem lect. 2.* quod

Quomodo Iacob ſeruiuit Eſaü

„ tripliciter poteſt intelligi hoc ſeruitium. Primò occaſionaliter, quoniam perſecutio Eſaü fecit Iácob meliorem. „ Secundò, quoad progeniem, quia Idumæi ex Eſaü ſeruiunt „ Iſraëlitis, qui ex Iacob. Tertiò figuraliter, quia populus Iu„ dæorum ſeruit Gentilibus Chriſtianis. Quod verò ſequitur „ *Iacob dilexi, Eſaü autem odio habui*; intelligitur electio & „ reprobatio triplex, vt ſupra: ſcilicet ad meliorationem, ad „ regnum, ad ſuperioritatem &c. Et iterum ad gloriam & „ pœnas. Sed illa ſinè meritis; iſta propter peccata. Prædeſtinatio enim importat, ait, præparationem meritorum, ſed „ non reprobatio peccatorum. Merita quidem præſcita „ cadunt ſub prædeſtinatione, [ſcil. antecedenti vt cauſata „„ ab illa & per nos] ſed non peccata præſcita ſub reproba„„ tione (ſcil. quaſi cauſata ab illa) ſed ſunt aliqua ratio repro.

Voluntas antecedens ſeu prædeſtinatio cauſat merita ſi aſſentimus: quatenus ex cauſatis de facto inducat.

bationis, quæ ad pœnā &c. quod intellige priuatiuā & poſitiuā. Idem enim dixit *p. d. 40. q. 1. a. 1. & 2.* Quod videlicet reprobatio eſt præſcientia tantum & non cauſa poſitiua, vel negatiua. Similiter *in opuſculo de præſcientia & prædeſtinatione.* Quod cauſa reprobandi eſt præſcientia peccatorum: Et ideò reprobi vocantur præſciti. Et idem *p. d.* 40 *q.* 4. *a.* 1. *ad* 2. Et idem *p. p. q.* 63. *art* 5 præuiſam culpam cauſam diſcretionis Angelorum ponit; non autem voluntatem antecedentem ad culpæ præſcientiam, vt dicunt Perthomiſtæ. Vnde etiā *in ver q* 6. *art.* 2. *ad* 7. exponens Origenis ſententiam, quod Iacob propterea fuit prædeſtinatus, quia Deus prouidit propoſitum cordis eius bonum, ait, quod præuidit Deus propoſitum cordis eius eſſe dipoſitionem ad ſuſceptionem gratiæ: quæ ordinabatur ad hoc: non autem cauſam: ergo propoſitum Eſaü erat ad diſgratiæ ſuſceptionem &c. Propterea

Diſcretionem Angelorum et hominum non abſoluto decreto antecedenti, ſed ex prauiſa culpa.

ARTICVLVS VI.

RESpondetur ad argumentum primum, quo obiiciunt Angelos reprobari abſolutè, non conditionaliter, id eſt ex præuiſione culpæ, quod apprimè mentiuntur. Ipſe enim D. Thomas *p. p. q.* 63 *art.* 4 & 5. & 6. docetque probatque quod Angeli non potuerunt peccare in primo instanti ſuæ creationis, quoniam ſunt naturaliter boni à Deo „bono creante. Nam quamuis res aliqua (inquit *art.* 5) „in primo inſtanti quo eſſe incepit, ſimul incipere poſſet „operari: illa tamen operatio, quæ ſimul incepit cum eſſe „rei, eſt ei ab agente, à quo habet eſſe, ſicut moueri ſurſum „eſt igni à generante. Vnde ſi aliqua res habeat eſſe ab ali„quo agente deficiente, quod poſſit eſſe cauſa defectiua a„ctionis, poterit in primo inſtanti, in quo incipit eſſe, habe-

Probatur primo, quod ante præuiſionem culpæ non eſt facta diſtinctio majorum à bonis Angelis per aliquod decretum.

, re defectiuam operationē: ſicut, ſi tibia quæ naſcitur clau-
, da ex debilitate ſeminis, ſtatim incipit claudicare. Agens
, autē, qui Angelos in eſſe produxit, ſcilicet Deus, non po-
, teſt eſſe cauſa peccati; Vnde non poteſt dici quod diabo-
, lus in primo inſtanti ſuæ creationis fuerit malus &c. Ex quibus verbis clarè liquet, quòd ſecundum D. Thomam neque Angelus, neque homo ante præuiſionem peccati potuerint odio haberi, aut reprobari. Alioquin conditi eſſent mali, & malitia redundaret in Deum conditorem. Imò inſuper antequam conderentur, ſeu fierent, condendi, faciēdique erant mali ex malitia facientis, & ideò odio habendi. Quod abſit. Propterea D. Thomas *ibidem art. 5. ad 2 arg.* quod probabat in primo inſtanti Angelos peccaſſe: (Quan-
, do Auguſtinus ait: Informitas creaturæ præceſſit forma-
, tionem eius, non tempore, ſed origine tantum. Per cœlum
, autē, quod legitur primo creatum, intelligitur natura An-
, gelica informis: Per id autem quod dicitur, *dixit Deus fiat*
, *lux, & facta eſt lux*, intelligitur formatio eius per conuer-
, ſionem ad verbum. Simul ergo natura Angelica creata eſt,
, & facta eſt lux. Sed ſimul dum facta eſt lux, diſtincta eſt à
, tenebris, per quas intelliguntur Angeli peccantes. Ergo
, in primo inſtanti ſuæ creationis quidam Angeli fuerunt
, beati, & quidam peccauerunt.) Reſpondet, quod illa di-
, ſtinctio lucis, & tenebrarum, ſecundum quod per tenebras,
,, peccata & dæmonium intelliguntur, accipienda eſt ſecū-
,, dum Dei præſcientiam. Vnde Aug. dicit 11. *de Ciuitate*
,, *Dei*, quod ſolus lucem ac tenebras diſcernere potuit, qui
, potuit etiam priuſquam caderent præſcire caſuros.) Ecce quam doctè S. Thomas, etiam ex verbis Auguſtini probat, quòd præſcientia peccatorum ex libertate, non dependente ex aliqua ſerie rerum, cum omnes eſſent ſubito in eadem, fecit reprobationem Angelorum, non autem decretum abſolutum ante præuiſionem, vt docet Perthomiſta. Diſcernere enim eſt eligere alios, alios reprobare. Ergo electio & reprobatio, præſupponunt præſcientiam, merè ſpeculatiuam: non enim Deus vult peccatum: ergo

Arg. 2. S. Th. in art. 5.

Reſponſ. ad arg. eiuſ. lē. Quod præſcientia meritorum & demeritorū & non decretum Dei, diſcreuit Angelos bonos à malis. Probatur 2 Minor in ſeriem reiicit non rectè.

non præuidet viſionis ſcientia, quæ addit voluntatẽ, vt ſupra
patuit. Præſertim *ex p.d* 40. *q.*4. *art.*1. *ad p.* Probatur am-
plius idem.

,, Ex *p.p.q.*63.*ar.*5 *ad* 4. Vbi ait S. Thomas. Deus non Probatur 3o.
,, diſcreuit inter Angelos ante auerſionem quorumdam, &
,, conuerſionem aliorum, vt Aug. dicit *in* 11. *de Ciuit. Dei.*
,, Et ideo omnes in gratia creati in primo inſtanti merue-
,, runt. Sed quidam eorum ſtatim impedimentum præſti-
,, terunt ſuæ beatitudini, præcedens meritum mortifican-
,, tes; & ideo beatitudine, quam meruerunt, ſunt priuati)
Quibus in verbis liquido monſtrat S. Thomas, neminem
Angelorum & conſequenter hominum, decreto antecedenti
ad præuiſionem culpæ & meriti, fuiſſe reprobatum ſeu
diſcretum à bonis: ſed omnes creatos bonos, & in gratia,
id eſt, in amicitia, & participio Dei, etiam ſupernaturali
propter gloriam conſequendam de condigno, nedum de
congruo. Ergo amore & non odio habitos ante præuiſio-
nem culpæ, nec ergo reprobatos.

5. Propterea *in* 2.*d.*3. *q.*2. iterum probat D. Thomas, quòd
Angelus non potuit peccare in primo inſtanti, quoniam
,, creatus eſt bonus. Ergo amabilis, non odibilis. Nec potuit
,, apprehendere bonũ apparens, ante apprehenſionem veri
,, boni: in apprehenſione autem veri boni quæ fit in primo
,, inſtanti; non potuit eſſe peccatum. Ergo in primo in-
ſtanti non poteſt eſſe peccatum.

6. Præterea *Mal.q.*16.*art* 4. probat non fuiſſe malum in
primo inſtanti, quoniam tunc malum retorqueretur in Deũ
Et *reſponſ ad* 12. diſcretionem, quæ eſt electio, & reproba-
tio Angelorum, factam fuiſſe ex præſcientia, non autem ab-
ſoluto decreto ante præſcientiam meriti & culpæ. Idem
docet *in Ioan* 8.*lect.*6.

7. Quoniam naturalis eſt actus primus. Natura autem
, non poteſt eſſe mala. Ergo multo minus anteqũ prodeat
, de Dei artificis idea.) Vt mirum ſit, quomodo audeant dare
, odium Deo contra Angelos & homines ab æterno, & na-
turalem ex decreto antecedenti ad præuiſionem moralis
culpæ. Et hic error eſt Manichæorum, Imo peior: illi enim

duos Deos faciunt, alterum mali, alterum boni autorem, ne Deum odio habere primò & malum facere ante culpam cogantur fateri. Iſti verò non verentur Deo bono dare odium operum ſuorum, antequam ſint à ſeipſis malitiam adepta voluntariam.

8. Potiora teſtimonia habemus de huius bonitate in ſacra ſcriptura, quòd videlicet Deus fecerit homines ad ſui imaginem, *Geneſ. p.* & rectos *Eccl.*..... Vnde D. Thomas docet quòd in gratia & iuſtitia originali transferenda in poſteros omnes, niſi primus homo peccaſſet. Vnde impoſſibile eſt quòd diſcreuerit, niſi ex præuiſa culpa: qua in luteã maſſam conuerſum eſt genus humanum, ex qua maſſa per miſericordiam quoſdam diſcreuerit. Et mirum quomodo audent impingere Auguſtino & Thomæ hoc decretum reprobatorium ante culpæ præuiſionem. At infrà fortiora circa hoc producentur.

Occurrendum obiectioni Aduerſariorum ex p. p.q.23. *vt confirmetur ſententia veri Thomiſtæ de diſcretione poſt culpam.*

ARTICVLVS VII.

EVadere conantur quidam, quòd ſicut prædeſtinationis, ita & reprobationis non datur cauſa apud D. Tho. *in p. p.q.*23. *art.* 5.0. *& ad*3. Sed hoc D. Thomas in locis ſupra citatis declarauit, & iterum in allegato nunc articulo manifeſtè docet, quod non datur cauſa voluntatis diuinæ, neque ratio antecedens, niſi ſua bonitas. At ex parte noſtri dari cauſam prædeſtinationis in particulari. Etenim gloriæ cauſa ſunt merita facta in gratia, gratia autem datur ex prædeſtinatione diuina ſine meritis: hoc enim Pelagij eſt error; quod incipit à nobis. Et licet ſit verũ, quod datur gra-

Præcedens prædeſtinat. eſt ſine præuiſione: ſequens, & reprobatio ſiue ex præuiſione.

tià benè vſuriſ tamen benè vti eſt à Deo prædeſtinâte ante-cedenter vt benè vtamur. Quod quidem intelligo prædeſtinatione antecedenti, qua nil violando noſtram libertatem vult omnes ſaluos facere, & mouet omnes ad bonum generaliter. Alioquin eſſet contrarius ſibi in cunctis aliis locis, vbi hanc materiam tractando, docet ſufficere liberum arbitrium ad faciendum quod in ſe eſt abſque alia gratia gratum faciente, ſed ſolum ordinaria gratis data, & ex concurſu generali. Prædeſtinatio autem ſecunda eſt confirmatio primæ: Vnde dicitur 1. *Pet.* 1. *verſ.* 10. *Satagite vt per bona opera certam faciatis vocationem & electionem veſtram.*) Quæ exhortatio ridicula eſſet, ſi ex decreto abſoluto certa foret: ſicut ridiculum eſſet orare pro beatis; quoniam cum ſint decreto perenni firmati, non poſſunt excidere à beatitudine, ſicut nec iſti à prædeſtinationis decreto, in ſenſu compoſito, vt aiunt: qui nunquam poteſt eſſe diuiſus.

Memento ſemper quod maior eſt auctoritas aliorum librorum, quam ſummæ: præſertim ſolius.

Ita argumentatur Aug.

De reprobatione autem ſubiungit quod habet pro cauſa finali iuſtitiam: ſed iuſtitia vindicatiua præſupponit culpam. Vnde ait ad 3. Si conſideremus genus humanum ſicut totam rerum vniuerſitatem, voluit Deus in hominibus quantum ad aliquos, quos prædeſtinat, manifeſtare bonitatem per modum miſericordiæ parcendo: quantum ad aliquos, quos reprobat, per modum iuſtitiæ puniendo. Et hæc eſt ratio, quare quoſdam eligit, quoſdam reprobat.) In quibus verbis palam eſt, quod prædeſtinatio & reprobatio præſupponunt culpam, & ſunt voluntatis conſequentis culpam. Tum quia prædeſtinatio tribuitur miſericordiæ, quæ præſupponit miſeriam ex peccato inuectam. Et reprobatio iuſtitiam punitiuam, quæ præſupponit culpam. Vnde allegat Apoſtolum mox & Auguſtinũ. *Quare hunc trahat, & illum nõ trahat, noli velle iudicare &c.* hæc autem tractio eſt ex maſſa peccati. Nam non indiget tractione homo ante peccatum, qui natus eſt rectus, receptus in amicitia Dei, quæ vocatur gratia; ſed indiget ſolum conſeruatione & perſeuerantia. Tum quia vtramque prædeſtinationem & reprobationem dicit eſſe oſtenſionem diuinæ bonitatis. Sed profectò bonitas non eſt quæ punit

innocentes: nec quæ vult extare nocentes, vt poſſit punire: hæc enim non eſt iuſtitia, ſed inſidioſa fraus.

Præterea millies docuit contrarium S. Thomas in libris, qui ſunt maioris auctoritatis quàm ſumma Theologiæ, vt à principio oſtendimus. Quod verò reprobari ſit ſolum ex præuiſa culpa, demonſtratum eſt & iterùm monſtrabitur.

Occurritur alteri obiectioni ex eadem quæſtione, ad confirmandam ſententiam veri Thomiſtæ.

ARTICVLVS VIII.

Obiectio. POſſent alij addere pro ſe id, quod dicit S. Thomas *in eadem quæſt* 23. *art.* 3. *ad* 1. Deus dicitur omnes homines „diligere, & omnes creaturas *ſap.* 11. in quantũ vult omni„bus aliquod bonum. Non tamen quodcumque bonum „vult omnibus. Inquantum igitur quibuſdam non vult „hoc bonum, quod eſt vita æterna, dicitur eos odio habere „vel reprobare.) Sed hæc verba non fauent Perthomiſtis, & ſunt pro noſtra ſententia. Primo, quoniam reprobationis effectum hic ponunt carentiam vitæ æternæ, vel negatiuam, vel priuatiuam. *Si* negatiuam, errant. Quoniam ſupra probatum eſt de mente D. Thomæ, quod omnes homines Deus fecit ad ſui imaginem, & vt pater vult omnes ſaluos facere in hæreditatem. Ergo omnibus vult vitam æternam. Si priuatiuam, ergo præſupponit culpam, propter quam priuantur fine, ſicuti ex pluribus contextibus ſupra probatum eſt.

Reſponſio Quod Deus non reprobet abſque cauſa. Ratio 1.

2. Quoniam eſt actus iuſtitiæ & iudicialis non paternalis, hoc nolle omnibus filijs ad ſui imaginem factis propter ſe, (qui eſt vita æterna ſupernaturalis & naturalis) ipſam vitam æternam, ſeu hæreditatem ſalutis. Et quidem manifeſtè hic D. Thomas loquitur de reprobatione poſt præuiſionem

peccati

peccati factam voluntate ſubſequente, in qua adhuc tantam ſeruat Deus cum iuſtitia miſericordiam, quod non priuat bonis diuinis naturaliter conſequendis, ſeque ipſo, vt ſummum bonum eſt naturale cunctis hominibus. Imò ſi ab hoc ob eſto excidiſſent ob culpam Adæ, inſtaurantur in Chriſto, ſicut mox patebit, cum de infantium pœna & requie erit ſermo: ſed tantum priuat eos ſe, vt eſt vita æterna ſupernaturalis. Quod autem loquatur de reprobatione poſt præuiſionem in hoc, patuit ex pluribus aliis locis, & quoniã hic reducit eam ad actum iuſtitiæ *& 2.2.q.2. art.5. ad* 1. re-

Nulla reprobatio ob culpã originalẽ eſt ad malũ, ſed ſolum à diuinæ viſionis ſupernaturalis promiſsione: quod eſt æternum.

„probatio, ait, fit propter peccatum præuiſum, teſte Au- 3.
„guſtino dicente: Auxilium gratiæ quibuſcunque diuinitus
„datur, miſericorditer datur; quibus autem non datur,
„in pœnam præcedentis peccati non datur, ſaltem origi-
„nalis. Hæc ſanctus Thomas. Conſtat autem quod ratio eadem eſt de gratiæ non collatione & reprobatione. Alioquin non ex peccato originali, ſed ex reprobatione eſſet negatiua gratiæ. Quod iterum probatur *ex* 1.2.*q* 112 *a.3. ad* 2. 4.
„vbi ait. Defectus gratiæ prima cauſa eſt ex nobis, ſed colla-
„tionis gratiæ prima cauſa eſt ex Deo, iuxta illud *Oſeæ* 13.
„*Perditio tua ex te Iſraël, tantummodo in me auxilium tuum.* Item *ſuper* 9. *Rom. lect.* 2. inquit. Præſcientia meritorum
„non poteſt eſſe aliqua ratio prædeſtinationis, quia meri-
„ta præſcita cadunt ſub prædeſtinatione. Sed præſcientia
„peccatorum poteſt eſſe aliqua ratio reprobationis ex parte pœnæ.) Quæ verba docent, quod reprobatio non eſt cauſa culpæ, ſed pœnæ ſequentis culpam, vt etiam dicit *ver. quæſt.*6.*art.*2.*ad* 9. Quod prædeſtinationis ratio eſt ſola diuina voluntas; reprobationis verò peccatum originale ſecundum Auguſtinum. Idem docuit *in opuſc. præfato cap.* 2. 5.
& p.d. 40. *quæſt.* 4. *art.* 1. 0. Quod videlicet præſcientia peccatorum eſt ratio reprobationis, non autem abſolutum Dei decretum, alioquin eſſet in Deo, vel in reprobandis æterna malitia, quæ redundat in factorem. Præterea deficientia gratiæ prædeſtinantis; quæ nec eſt bona: Ergo neque volibilis à Deo, niſi inquantum bona fit ex iuſtitia, quia iuſtum eſt puniri eum, qui non vult gratiam, quam Deus dat.

Nec Aug. reprobat ſine culpa præuiſa.

&c, Igitur hoc decretum abſolutum nunquam vidimus in via ſancti Thomæ, præcipuè reprobatorium &c. vt benè contra eos exclamat noſter M. Morelles ſæpiſſimè.

Reſponſionem Aduerſariorum non valere, ſed damnare dogma eorum: ac ſimul etiam non eſſe de mente D. Thomæ, nec aliorum doctorum, quod Deus neget gratiam non habentibus ex ſui mera voluntate: neque quod ſubtrahat habentibus ſubtractione negatiua, ne dum priuatiua, nec excuſari ex hoc crudelitatem & iniuriam, ſicut Perthomiſtæ volunt: nec in Deo eſſe cauſam non dationis aut ſubtractionis, ſed in nobis, ex D. Thoma & Patribus & Conciliis ſacris.

ARTICVLVS X.

Diſp. 10. & 11. POrrò cum dixiſſent Perthomiſtæ Deum odio actu poſitiuo abſoluto abſque conditione hac, nempè ſi male fecerint, quoſdam reprobaſſe propter gloriam ſuam, *diſp.* *Aluar. 113.* 113. deinde coacti argumento dicere falſum, quod videlicet Deus abſque culpa ſubtrahit gratiam, habentibus eam; propterea enim peccant ſecundum illos, quia ſubtrahitur habentibus, & non habentibus non datur:

Reſpondent quod Deus nō dat negatiuè tantū; & hoc quidē nō eſt malum: & huius negationis gratiæ quæ non debetur, eſt abſolutum decretum, nec prærequirit culpam: & ſic Deus non poteſt culpari, ex hoc quod abſque præuiſa culpa homines negatiue reprobauerit à gloria & à gratia: ſed non dare gratiam priuatiuè prærequirit culpam, & hoc Deus facere non poteſt abſque præuiſa culpa.

Sed profectò ridiculæ ſunt poſitionis tenaces extra do-

ctrinam ac pietatem. Primò, quoniam ex hoc, quod Deus non dat negatiuè gratiam, ſequitur quod reprobauerit ſolum negatiuè, vt etiam aliqui fatentur, & etiam Scotiſtæ. Ergo non actu poſitiuo, ſicuti prius dicebant, fundando opinionem de reprobatione.

Quod neque negatiuè Deus gratiã non dat ſine culpa.

Arg. 1. ad hominem perperam Alnarez. putat Deum odiſſe odio poſitiuo ante præuiſionem culpæ & ſubtrahere gratiam negatiue: ſibi contradicens.

2. Secundo. Prætereà hoc nequaquam Dei crudelitatem reprobantem abſque culpa, quam Deo impingunt, excuſat. Si enim ante præuiſionem peccati, Deus reprobat negatiuè, & ex hac negatiua reprobatione ſequitur in homine reprobato culpa. (Nam docent eſſe impoſſibile non peccare eos, qui gratia efficaci non ſeruantur) ac proinde ſubſequitur actus priuatiuus in Deo. Qui autem eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati. Præſertim ſi propter ſe, id eſt gloriam ſuam vt manifeſtet ſe potentem, & iuſtum cauſat cauſam. Ergo Deus ipſe erit cauſa culpæ per negationem, vt poſſit addere priuationem.

Confirmatio Alnar.

Et augetur dogmatis atrocitas. Nam mox *diſp.* 113. docent Deum dare omnibus gratiam, ſed non dare vt ac ci piant, quoniam reprobi ſunt. Non enim aliud eſt cauſæ in illis: igitur Deus (ex eorum dogmate) inſidiosè dat, vt illudat: ſicuti cum pomum damus puero, & ſimul extendenti manum ſubtrahimus. Ergo fallaciter dixit *Iacob. cap.* 1. *Deus dat omnibus affluenter; & Ioan.* 5. *Deus non dat ſpiritum ad menſuram.* Vbi dicit S. Thomas *opuſc.* 61 *cap.* 17. „Quod ex parte Dei eſt ſine menſura: ex parte noſtri, qui „non ſumus capaces immenſæ gratiæ, datur ſecundum mē„ſuram donationis eius.) Et alibi. Sicut ſol æquè illuminat „omnes, vt inquit Dionyſ. ſed nōn æquè illuminatur om„nes, ſed ſecundum ſuam diſpoſitionem. Nec enim ſol illuſtrat, vt non illuſtremur. Et *Rom.* 11. *ſine pœnitentia ſunt* „ *dona Dei.* Negant hoc, qui dicunt dare, ſed non vt recipiamus. Si enim hoc accidit ex culpa recipientis, rectè quidem. At ex hoc ſequitur cauſam reprobationis, & non dandi gratiam, eſſe in nobis. Ergo &c. Si ex parte dantis: ergo per ipſum abeſt contra id, quod dixit *Eccleſ.* 15.

5. Prætereà cum homo habet gratiam, & mox peccat, quod ideò facit, quoniam ſubtrahitur illi gratia iuxta opinionem Perthomiſtarum. Sed ſubtractio gratiæ eſt per cul-

pam, vt dixit D. Thomas. Sed ante ſubtractionem gratiæ non poterat eſſe culpa. Ergo Deus eſt cauſa, vt in culpam incurrant gratis, & crudeliter. Cum reſpondent Perthomiſtæ, quod Deus ſubtrahit gratiam negatiuè, & non priuatiuè, videntur iterum illudere: nam ſubtrahere id quod habemus, eſt priuare habito & habitu. Vt tollere viſum oculos habenti, eſt priuare: non dare autem non habenti, eſt negare. Igitur ex definitione terminorum conuincuntur docere, quod Deus ſubtrahit gratiam, etiam priuatiuè ſine culpa. Igitur iniuſtè.

Reſponſio.

Argumentũ S. Thom.

7. Præterea hoc directè eſt contra D. Thomam, qui 1. „ *d.* 40. *q. art* 2. *ad* 4. Quod erat ſic. Sicut nautæ abſentia eſt „ cauſa ſubmerſionis nauis, & præſentia ſalutis: ſic Deus vi„ detur per præſentiam, & abſentationem, cauſa gratiæ, & non gratiæ, ſeu perditionis.] Et reſpondet (Quod „ Deus nulli eſt abſens, ſed homo a Deo præſente ſe abſentat, „ ſicut à præſenti lumine, qui claudit oculos: & propterea „ non eſt cauſa mali, ſicut nauta per abſentiam, ſubmerſionis nauis.) Vbi ſanè directè negat D. Thomas non dationem auxilij, vel ſubtractionem illam negatiuam, in qua fundantur Perthomiſtæ, in non habentibus, & in habentibus.

Reſponſio.

8. Præterea hæc eſt etiam doctrina Concil. Trid. *ſeſſ.* 6. Quod Deus non deſerit, niſi deſertus. Iſti autem volunt, quòd Deus deſerat non deſertus. Imò quo poſſimus peccare, ac puniri propter gloriam ſuam: quæ potius eſſet vituperium, vt probat S. Thomas, quoniam deterior eſt mundus cum peccato & pœna: vt ſæpè probauit, quam ſine.

Deus non deſerit, etiam deſertus, ex Chryſoſt.

9. Hæc eadem doctrina eſt D. Auguſt. & omnium Patrũ: „ imo addit Chryſoſtomus, quod Deus neque deſertus de„ ſerit, ſed tanquam amator inſaniens amaſiam currit poſt „ nos, dicens: *Reuertere præuaricatrix meretrix, & ego recipiam te:* & hoc vſque in finem vitæ. Vnde D. Thomas *ver.* „ *q.* 7 *art.* 2 *in arg.* 11. allegat D. Auguſtinum & S. Dionyſ. „ dicentes, quòd Iudas deceſsit ſine gratia, non quia tunc ei „ Deus dare noluerit, ſed quia ipſe accipere noluit. Idem docet Chryſoſt. *in illum locum Pſal.* 114. *Alleuat Dominus omnes qui corruunt,* dicens, *etiam Iudam, qui data gratia pœ-*

Ex D. Th. Aug. & Dionyſ.

nitentiæ vt nolnerit. Similiter ſentit Ambroſius & omnes Patres.

10. Propterea rectiſſimè dicit D. Thomas, quòd reprobatio eſt præſcientia malitiæ non cuiuſcumque, ſed non finiendæ, ideoque præparatio pœnæ non terminandæ, *in opuſc. de Prædeſtinatione ſupra citato & in ſent.* Vide ergo quantopere receſſerunt à Diuo Thoma, dicentes, quòd Deus non habentibus dat gratiam, ſed non vt recipiant; habentibus verò ſubtrahit negatiuè &c. Profectò nimis tenaces poſitionis trahentis in præcipitia, & voluntariè & inuitè ſequentes. *Concluſio.*

Quapropter & Sodomis, & Tyro & Sidoni non defuere auxilia interiora, & exteriora, licet dicat Chriſtus, quòd ſi feciſſet, quæ Iudæis, conuerſi eſſent. Non quia auxilium efficax defuerit Sidoniis & Iudæis, ſed bona voluntas quæ exequeretur, quod gratia dictabat, & ratio. Adminicula enim exteriora miraculoſa (non neceſſaria quidem) non dantur omnibus, ſicut gratia interior. Aloquin poſſent excuſari Iudæi, & Sodomitæ. Et quando dicit S. Thom. ex Aug. *in 3. d. 1. q. 1. art. 4. ad 4.* non fuiſſe prædicatum iis, quoniã non erant prædeſtinati; intelligit de prædeſtinatione conſequenti præuiſionem certæ damnationis; nam & Iudæis prædicatum, & tamen non prædeſtinati, ſed damnati ſunt. Chryſ. ait iniuſtum fuiſſe ſi non miſiſſet adminicula hæc: & propterea ſtatim miſſos Apoſtolos. Et Greg. prius Iudæis fuiſſe prædicatum ex promiſſione: poſtea illis. Remigius, quoniam etſi plures fuiſſent ſaluati quam in Iudæa: tamẽ multi erant increduli peruerſi, qui non meruere. Aug. quia præſciuit, quod etſi credidiſſent, non perſeueraſſent. De Sodomis eſt hyperbole exaggeratioque. Propterea Chriſtus dubitatiue dixit *fortè manſiſſent vſque in hanc diem*: vel reſpiciens ad libertatem arb. vt diximus ex Hier. *in cap. 3. & lib. 6. Theolog.* quod futura iſta contingentia, vt in cauſis indeterminatis, etiam Deo erant ignota, ſecundùm D. Thomam. *Occurrit obiectioni de Tyro & Sidon. & Sod.* *Has S. Tho. in Matt. 11. expoſitiones producit.*

Neque ex eo, quod mala naturalia aliquorum entium vertuntur in bonum aliorum, & moralia ordinantur ad pœnas iuſtas, ſuſpicari licere, quod Deus velit mala moralia, ſaltem per accidens; ſicut per accidens illa dicuntur volita; nec reprobationem ergo fieri antecedenter.

ARTICVLVS XI.

Prima ratio quod Deus nec per ſe, nec per accidens vult culpam aut pœnam ad ſui gloriam. Cap. 15.

CVm autem aiunt, melius eſſe quoſdam reprobari, quam non: falſum eſt omninò. Si ly *non*, ſubintelligit eligere oppoſitum: ſequitur enim, quod melior ſit infernus, in quo iuſtitia Dei punitiua relucet, quam paradiſus, in quo bonitas præmiatiua reſplendet. Si verò ad negationem, adhuc falſum: non enim homini bonum reprobari, neque Deo, niſi neceſſarij eſſent homines impij; cuius contrarium ſupra probatum eſt, aut ſaltem eſſent vtiles, quos Eccleſiaſticus & non neceſſarios vocat, & inutiles.

Sin verò, vt aiunt, quia melius eſt, vt iuſtitia reluceat in pœnis, ſequitur quod Deus delectatur in perditione hominum: contra id quod dicitur *in Ezech. in Eccl. & in lib. ſap.* ſicuti delectatur videri iuſtus & terribilis. Ergo quoniam non poteſt hæc relucentia iuſtitiæ fieri abſque culpa, ſequitur quod Deus culpam vult: qui enim antecedenter vult finem, (ait D. Thom.) vult & ea ſine quibus non poteſt eſſe finis: ſed non poteſt quis puniri iuſtè, ita vt reluceat vera iuſtitia: niſi propter culpam. Ergo Deus ex hypotheſi vult culpam. Nec furaliter peccat, niſi volendo bonum vtile ſibi, cui eſt annexum malum quod non vult. Neque alij effugiũt hanc conſequentiam dicendo. Quod Deus non vult peccata, ſed relucentiam iuſtitiæ in peccatis. Non enim verum eſt, niſi relucentia veræ & non fictæ iuſtitiæ poſſet eſſe abſ-

Reſponſio Caiet. Reprobatio.

que peccatis. Homo etiam adulter, adulterium non vult, ſed relucentiam ſuæ delectationis in adulterio: quod cum ſeorſum eſſe non poſſit, conuincitur lege velle adulterium, & punitur. Imo neque calor vult mortem frigoris, ſed vt ait Plato, ſui amplificationem, & ſecuritatem in morte frigoris. Idque etiam docet S. Thomas *p.p. q.*49. *art.* 0 & 2. *d.*34. *q* 1. *a.* 3. 0. Neque homo vult necem vitulæ, ſed ſui cœnam ex necata vitula.

Præterea *in* 1. *d.*46. *a.*3. *ad* 6. docet quod Deus permittit malaphyſica, vt volita per accidens, quia ex eis elicit maius bonum, moralia verò, nec per ſe, nec per accidens, quoniã ex eis non reſultat maius bonum, ſed nullum, vel minus. Vide huius cap. infra *ar.* 15.

Deus per accidens vult mala phyſica. quia poteſt ex eis maiora bona elicere: non autem moralia, quoniam nõ poteſt, maius bonum ex eis elici.

Quapropter ſenſus D. Th. ex D. Th. excerpendus eſt. Is enim probauit *in p.p. q.*19. *a.*9. Deũ nõ velle mala, neq; velle „fieri mala propter bonum, id eſt, perfectionem vniuerſi, & „vt puniat. Hoc enim bonum non eſt, niſi per accidens: & „talis ordo mali eſt ad bonũ vniuerſi: & ad iuſtitiã manife„ſtandam eſt per accidens, cum ei non coniungatur bonum, „longè maius quàm eſt ipſum peccatum. Sed Deus vult per „accidens ſolum malum pœnæ, quatenus in eo reluceat iuſtitia, & malum naturalis defectus, vt corruptionem frigoris propter generationem caloris.

Et reſp. ad primum optimè declarat, quod bonum iuſtitiæ ex peccato, eſt præter intentionem peccantis, ſicut bonum martyrij, eſt præter intentionem tyranni. Et ideo non eſt volibile, vt ſic peccatum, neque fieri peccatum, & probat *in corpore articuli, & reſponſ. ad* 2. Quod malum non facit ad peſectionem vniuerſi, ex Dionyſio, qui habet hoc pro maximo inconuenienti. Solum ergo Deus vult, vt homo ſit liber ad bonum & malum faciendum.

Item *p d.*46. *q.* 1 *art.* 2. 0. docet. Neque malum eſſe bo„num, neque ordinem mali ad bonum eſſe bonum: malum „enim, inquantum malũ, eſt inordinatum, & ipſa inordina„tio, eſt ordo eius, ſicut ipſum priuari eſt eſſe eius. Et ipſa „negatio eſt poſitio eius. Et ideo mala fieri vel eſſe, malum eſt, non bonum &c. vt ſupra etiam docebamus ex verbis

Etiam ordo peccati ad iuſtitiã non eſt bonum nec volitum a Deo contra Partho.

eius. Scelus imperiti eſt putare ex eo quod Deus noſtra mala conuertit in aliorum bonum, velit eſſe mala. Manifeſtior eſt opinionis horum abſurditas, *ex p. p. q. 19. ar 6. ad primum*, vbi Deum reprobare vt iudicem, poſt peccati præuiſionem, non autem vt patrem, in creatione. Et hoc idem Damſc. & Chryſ. qui hanc diſtinctionem produxere ad conciliandas ſcripturas. Imo Auguſtinus 3 *contra Iulianum* 18. *Po-*
„ *teſt*, ait, *Deus aliquos ſine bonis meritis liberare: non poteſt*
„ *aliquos ſine malis meritis damnare, quia iuſtus eſt &c.* Nec
„ ſi vellet mala merita Deus, imputanda eſſent homini, vt
„ ſupra probatum eſt.

Auguſt. contra pſeud qui in ipſos ſe fūdatos putāt.

Quapropter valde doleo, quod iſta doctrina venditatur pro Thomiſtica, quæ nullius boni viri vnquam fuit, nec Philoſophi alicuius vnquam. Quòd videlicèt Deus non præuiſa culpa odioſè reprobet ad culpas, vt puniat, & vlciſcatur. Id quod nec animalia, nec elementa, nec homo prauus vellet vllus. Vnde Plutarchus definiens quid ſit *ſuperſtitio*: *Eſt*
„ ait, *credere quod Deus ſit cauſa malorum noſtrorum.* Quod quidem aſſerunt, qui reprobationem abſque culpa ex decreto abſoluto prædicant. Etiam Chryſoſtomus *in libro de*
„ *prouidentia*, ait: Deus dicit *Iſaiæ.* 1. *Si audieritis me, bona*
„ *terræ comedetis: ſi non audieritis, gladius deuorabit vos.*
„ Fatum vero dicit, ſiuè audieritis, ſiuè non audieritis: gla-
„ dius deuorabit vos. Ergo ſunt fati introductores, qui reprobant abſolutè apud Chryſoſt. Idem Richard. & omnes Patres. Nunquid indiget Deus noſtris pœnis, vt ſit iuſtus, cum iuſtitia vera ſit diſtributiua per ſe bonorum, & per accidens malorum, vt purget, vel vindicet, vel medicetur? De vaſis iræ non factis, ſed ordinatis, dictum eſt prius, & mox dicetur.

RESPONSIO AD SECVNDVM argumentum principale Perthomiſtarum.

Ex infantium morte ſine baptiſmo non probari, quòd Dei voluntate abſoluta reprobantur, præſertim à Dei fruitione naturali. Item remedium multiplex pro eis à Deo ſtatutum.

ARTICVLVS XII.

QVod autem probant exemplo paruulorum, reprobationem fieri ante præuiſam culpam, etiam ad pœnas, quamuis facias pro eis quidquid potes, ſicuti accidit his, qui portant duos infantes ad baptiſmum, quorum alter moritur in via, ac damnatur peccato originali; alter peruenit ad baptiſmum, & ſaluatur mundatus à peccato originali. Vnde *Arguit.*
,, Aug. *Ep.* 107. concludit. Manifeſtum eſt cum tam multi *Confirmatio arg ex Aug.*
,, ſalui non fiant, non quia ipſi nolunt, ſed quia Deus non
,, vult: quod ſine vlla caligine manifeſtatur in paruulis.) Igitur ſola voluntas Dei antecedenter ſaluat, & damnat.

Dico quod iſta ratio, & autoritas directè pugnat cum ſacris ſcripturis & cum Deo. Tu dicis: Deus non vult ſaluari quoſdam. Deus *Eccl.* 15. *Non dicas per Deum abeſt* *Reſponſio Nemo non accipit gratiam, aut priuatur habita, quia Deus ſic vult.*
,, *&c.* & *Ezech.* 18. è diametro, *Non eſt voluntas mea mors*
,, *impij, ſed vt conuertatur & viuat,* & repetitur *ibidem*, *&*
,, *in cap.* 33. Item Apoſt. *primo Tim.* 2. *Deus vult omnes ſal-*
,, *uos fieri &c. Et dedit ſemetipſum redemptionem pro omnibus.*
,, & 2 *Pet.* 3. *Non vult aliquos perire.* Et tu dicis, Deus vult hos perire &c. Præterea nullus Patrum aut Scholaſticorum hoc dixit. Et ipſe Aug. dixit contrarium, & allegatur eius
,, dictum *ver. q* 7. *art* 2 *arg.* 11 à Diuo Thoma, dicenti: Au-
,, guſtinus & Dionyſ. aiunt quod cauſa quare Iudas non ac-
,, cepit, aut non habuit gratiam; non fuit quia Deus illi dare non voluerit: ſed quod ipſe accipere noluit. Idem dicit *in* 2. *de remiſſione peccatorum, & in reſponſione ad articulos ſibi impoſitos*; & 3. *contra Iulianum.* Et ſæpè docet reprobationem ex præuiſo peccato, non ex Dei voluntate antecedenti. Ergo ſi in hoc Auguſtin. ſibi non contradicit, loquitur de voluntate conſequenti culpæ, ſaltem originalis,

S

præuiſionem, vt liquet ex eiſdem verbis, & ex D. Thoma ſupra citato. At per hoc non poteſt concludi quippiam pro opinione Perthomiſtarum, qui voluntate antecedente reprobant abſoluteque.

Aug. recipitur in materia de gratia non de diſgratia.

Præterea licet doctrina Sancti Auguſtini in materia de prædeſtinatione, & gratia à cunctis laudatur, & à Pontificibus Romanis, prætertim Cœleſtino, & Hormiſda: non tamen in materia de reprobatione & de diſgratia. Primo, quoniam nemo ſubſcribit illi, quod reprobatio puerorum ſit ad pœnam gehennæ & ſenſus, excepto Arimineñſi. Negant autem D. Thomas, Albertus, Alexander, Bonauentura, Durandus, Scotus, Richardus, Gerſon, Henricus, Bacconus, Lyranus, & cuncti Scholaſtici, vt Sixtus Senenſis teſtatur: ſed tantummodo carentiam viſionis beatificæ paruulis non baptizatis adſcribunt, non autem naturalis cognitionis, & dilectionis Dei, bonorumque naturalium: Reprobatio autem eſt præſcientia culpæ, & præparatio pœnæ, vt dictum eſt prius: quam pœnam non dant Scholaſtici infantibus poſitiuam, ſed priuatiuam duntaxat, & citra diſplicentiam.

Aug. ait, quòd aliter loquendum poſt hæreſim Pelagianam quàm Patres. Ergo nunc aliter poſt hæreſ. Luther. quam Aug.

Præterea ipſe D. Thom. *in Mal q* 5. de pœna pecc. origin. *art* 2. *ad* 1. monet quòd Aug. & alij in odium Pelagianorum negantium paruulis culpam originalem & pœnam, locuti ſunt tam atrociter. Et Gennad. ait, ex calore diſputat. Sed nunc è contra faciendum contra Lutheranos.

Caietanus de puerorũ non baptizatorum remedio.

Sacramentũ naturale fides parentũ non ceſſauit in morte Chriſti. ſed tantũ ceremonialia.

2. Præterea cum Auguſt. ait de pueris delatis ad baptiſmum, quorum alter moritur & damnatur propter originalem culpam volente Deo, & hoc eſſe clarum. Caietanus è contra dat illi puero ſalutem æternam, nedum eu ſionem gehennæ, ex fide parentum, quod remedium vniuerſale fuit in toto orbe, vt dicit Magiſter *in* 4. *d.* 1. & cuncti Commẽtatores. Hoc autem remedium cùm ex inſtinctu naturali cunctis nationibus, adueniente baptiſmo, non eſt abrogatũ, ſicuti ceremonialia. Imò, ait, ſuppler defectum aquæ. Tamẽ quia circuncision, & ceremonialia deſierunt in morte Chriſti, tamquam mortua poſt promulgationem Euangelij, quibus ſufficienter prædicatum eſt, facta ſunt mortifera. Na-

turalia verò remedia, quæ tria ſunt, vt dicit D. Thomas *in 4. d.1.q.1.a.2.*

Matrimoniū, Pœnitentia, & ſacramentum fidei, quæ ſunt cunctis nationibus communia, de iure naturæ obſeruanda, non ceſſauerunt. Nam Scholaſtici, præcipuè Sotus, concedunt quòd ſi quis circuncíſus fuiſſet poſt mortem Chriſti ante promulgationem baptiſmi, fuiſſet ſaluus quidem ex fide parentum, non ex circunciſione iam mortua: Ergo non ceſſauit ſacramentum fidei, inquit Caietanus. Tum quia crudelior eſſet Deus nunc, qui pro gratia nunc dat diſgratiā, ſub lege gratiæ, auferendo remedium naturale, & non permittēdo Euangelicum. Fuiſſet etiam mancus legiſlator non comprehendens pro omnibus, nec omnia remedia ſalutis. Vnde Gregor. Nyſſenus dicit impoſſibile eſſe, quod paruuli iſti ſint extra prouidentiam Redemptoris, cuius copioſa, nō inops redemptio, & maior peccato Adæ. Et Ber. ait. *Nunquid pro eis non eſt qui redimat, neque qui ſaluum faciat, & oblitus eſt miſereri eorū Deus, quādo venit pro omnibus miſerendi tempus? Qui dat eſcam iumentis & pullis coruorum, deſtitutis à matre & patre: & nō dabit pullis hominum & petentibus patre & matre: & ipſis clamantibus non voce, ſed neceſſitate, vt pullis coruorum?* Hæc & alia addit Caietanus & nos *in libro de ſacerdotio Chriſti*: Itidem confirmant eius opinionem Bonauentura, Scotus, Altiſid. Richard. Gabr. Palud. & alij dicentes; quòd licet non ſit verbum expreſſum de ſalute commendatorum Deo per fidem parentum, vbi deeſt aqua, tamen de Dei miſericordia credibile eſt ſubueniri aqua carentibus per fidem parentum, quæ fides maior eſt in Chriſtianis, quam in Gentilibus, quibus ſola fides valet. Ipſe quoque D. Thomas *in 4.* ait ſacramenta ex fide habere virtutem etiam ſub Euangelio. Ergò illa fides non ceſſauit veniēte baptiſmate, licet Ber. dubitet *in Ep.77.* propterea quod non habemus verbū Domini expreſſum de ſacramento fidei cōmuni omnibus nationibus: ſed hoc etiā non eſt expreſsū ſed aſſeruerunt Patres ex eodem principio attributi diuini, quod eſt bonū eſſe, quo aſſerit Caiet. ſcil. quia Deus bonus, nullo tempore & loco, nullique homini deeſt.

Sacramentū fidei numquam ceſſat ex D.Thom.

Nyſſ. in lib. de infantibus præreptis.

in his, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem. Vnde S. Th. ait, quod vbi deeſt verbum ſcriptum, recurrendum eſt ad rationem naturalem. Verbum quoque Dei eſt, *veni ſaluumfacere quod perierat.* Ergo & hos ſi perierunt. Cur enim Deus applicat illis fidem parentum, & non ſuam gratiam & per ipſum ſtatur? Rationes Alphonſi & aliorum contra Caiet. eſſe inanes ex litera, non ex ſpiritu & Patribus contrarias ibidem probatum eſt ſub correctione S. R. E. Ergò non eſt clarum abſque vlla caligine, quod Deus eunti ad baptiſmũ paruulo, non vult gratiam, & propterea moritur. Quis hoc illi reuelauit? & cur è contra omnes ab Aug. deſciſcunt; & Patres omnes illi contrariantur? Propterea Caluinus ait, omnes Patres errauerunt, excepto Aug. Melius ait Catholicus: omnes Patres non potuerunt errare: ſed vnus Aug. potuit: & errauit de facto, vt Scholaſtici deinde aſſerunt ſupra citati.

Negare & priuare vtrumque nefas.

Præterea, nemo aſſentitur Aug. multo minus Perthomiſtis, qui non ex originali culpa, vt Aug. ſed ex decreto abſoluto æterno, damnant paruulos non baptizatos. Itemque pariter baptizatos, quorum deleta eſt culpa originalis, & gratiam acceperunt, peccare & damnari ex decreto antecedenti. Item negant gratiam habitam ſine culpa, & mox priuant gratia, & magnificant diſgratiam, dum fingunt pro gratia pugnare cum Auguſtino.

Peccatum origin. non tollit potentias naturales, neque obiecta, neq; Deum vt naturale obiectum animæ; ſed tantum vt ſuper naturale: imo omnis homo poteſt reſurgere à quocumque peccato, quoniã nec Deus ſupernaturale auxilium vllis non dat. Probatur ex D. Th. 1.

Præterea ex D. Thoma 3. *contra gentes cap.* 156. quod peccatum originale, licet in naturalibus donis animæ & corporis læſerit hominem, non tamen à naturalibus bonis, & à Deo, vt fine naturali, excluſit, ſed ſolum à ſupernaturalibus. Et præterea, inquit, manet in anima humana poſt „peccatum potentia ad bonum, reducibilis ad actum, quia „per peccatum non tolluntur potentiæ naturales, quibus anima ordinatur ad ſummum bonum. Poteſt igitur per diuinam potentiam reparari, hoc eſt per gratiam, vt dicit *in cap.* 159. quæ ſemper omnibus datur. Quoniam Deus (ait hoc probando) vult omnes homines ſaluos facere: & illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum &c. „Et iterum addit *in cap.* 160. Homo naturaliter tendit ad

„bonum. Ergo poteſt peruenire ad illud: alioquin poten-„tiæ,& motus,& deſideria,& dolor de malo,eſſent fruſtra.) Idem docet *in cap.* 159. tam poſt peccatum originale, quàm poſt actuale. Item 2.*d.*41.*q.* 1.*art.* 2.0. docet quod ſicut in „naturalibus poteſt eſſe animal abſque hoc quod ſit ratio-„nale, ſic in moralibus poteſt eſſe bonus homo, & benè „operari abſque hoc quod ſit in gratia. Hæc enim addit „meritum de condigno,non autem bonum opus,& poten-tiam ad illud.) Igitur in doctrina S. Thomæ reprobatio ex præuiſo originali peccato, non tollit naturalia bona, neque facultatem perueniendi ad Deum, vt bonum naturale. Nec ex præuiſo peccato actuali, tollit vim redeundi in gratiam. Nam quod poſſumus ex nobis, ſufficit,non ex nobis,ſed ex Dei promiſſione & acceptatione, vt ſupra probatum eſt ex pluribus locis S. Thomæ,præcipue 4.*d.*17. Vel ſi non ſuffi-cit,ſupplet Deus auxilio in omnibus, vt ibi & 3.*contra Gen-tes.* 159. declaratur,& Concilium Trid. conteſtatur, quod Deus non iubet impoſſibile, ſed facere quod poſſumus,pe-tere quod non poſſumus & dat vt poſſimus, quando iubet, & quibus. Sed iubet omnibus. Ergo dat omnibus,vt amplius probat *opuſc.*62.*cap.*17.

At inſuper quidquid paſſi ſunt homines in naturalibus, quoniã corporis mortẽ incurrerunt, & læſionem potentia-rum animæ; quando excluſionem à ſupernaturalibus bonis ſibi per inobedientiam comparauerunt, inſtaurati ſunt in Chriſti redemptoris incarnatione,& reſurrectione,non per aliam applicationem ex ſola conformitate cum Chriſto in naturalibus. In paſſione verò etiam ſupernaturalia acquiſie-runt meritis Chriſti,ſi tamen per ſacramenta in re, vel in vo-to explicito, vel implicito, proprio vel parentum,ſibi appli-cata fuerunt, per quod conformantur Chriſto etiam in ſu-pernaturalibus.

4. *Chriſti conuenientia nobiſcum in naturalibus inſtaurat omnia mala naturæ Damna verò ſupernaturalia inſtaurat conuenientia cum Chriſto in ſupernaturalibus.*

Declarat hoc S. Thomas 4 *d.*43.*q.*1.*ad q.*2.*ad* 3. quod boni & mali omnes conformabuntur Chriſto reſurgentes, in his,quæ ad naturã ſpeciei pertinent, & in reparatione vitæ naturalis,non autem in his,quæ ad gratiam, & in ſimilitudine gloriæ. Et *Reſp. ad* 5. Renaſcimur (ait) per gratiam

, Chriſti nobis datam. Reſurgimus per gratiam Chriſti,
, qua factum eſt vt noſtrã naturam aſſumeret, quia ex hoc &
, naturalibus conformantur. Vnde etiam hi qui in maternis
, vteris moriuntur, quamuis renati non fuerint baptiſmo
, per ſuſceptionem gratiæ, tamen reſurgunt propter confor-
, mitatem naturæ ad ipſum: quam conſequuti ſunt ad perfe-
, ctionem humanæ ſpeciei pertingentes &c. Deinde pro-
, bat quod propter hanc conformitatem reſurgent incor-
, ruptibiles pueri, integro corpore atque ſano & incorrupti-
, bili in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Idem docet *contra gentes 4. cap. 81.*

Præterea *in 2. d. 33. q. 2. a. 1.* Et *In q. diſp. de peccati originalis* ,, *pœna, art. 3.* dicit voluntatem puerorum defunctorum ſi- ,, ne baptiſmo, non eſſe inordinatam, neque rationem eorum, ſed conformes diuinæ iuſtitiæ, & ideò non dolere, quia ,, ſunt priuati viſione Dei.) Item ait Rationem non pati, vt quis perturbetur de eo, quod in ipſo non fuit, vt vitaretur, teſte Seneca; ſed in pueris, ait, eſt recta ratio, nullo actuali peccato obliquata; Ergo non perturbantur &c. Idem dicit *in 3. d. 33. q. 2 art. 2. in arg. ſed contra, & in corpore.* Et tandem *in Reſp. ad 5.* ait. Quamuis pueri non baptizati ſint ,, ſeparati à Deo quantum ad illam coniunctionem, quæ eſt ,, per gloriam: non tamen ab eo penitus ſunt ſeparati: imo ,, ſibi coniunguntur per participationem naturalium bono- ,, rum: & ita etiam de ipſo gaudere poterunt naturali dile- ,, ctione & cogitatione.) Ex quibus verbis palam fit, quod naturales potentiæ, & naturalia obiecta, & bona animi & corporis, & ipſe Deus ſummum bonum, quatenus eſt obiectum naturale, non ſunt amiſſa per peccatum originale. Et in quo ſunt amiſſa, poſtmodũ reparata fuerunt in Chriſti incarnatione, & reſurrectione. Et idem docet *in 3. p. q. de Reſ. & 4. ſen. d. 44.* vt ſpernas eos, qui diſgratiam augent in culpa originali, & gratiam minuunt in remedio, tam extenſiuè, quam intenſiuè. Errant ergo valdè in doctrina S. Th. Et ſic corruit illud argumentum de pueris, quos dicunt Dei voluntate damnari.

Paruorum voluntas & ratio decedentium ſine baptiſmo, cõformis eſt diuinæ iuſtitiæ.

Deus non facit vaſa contumeliæ, ſed ordinat de ſe facta ad contumeliam. Nec reprobat antequam fiant contumelioſa de ſe finaliter. Nec prius eligit reprobatq; naturas, ſed voluntates: quas malas etiam vertit, non tamen inuitas, ad bonum, & quos prædeſtinat ad gratiam, prædeſtinat etiam ad gloriam ex parte ſui, æqualibus æqualia dat in naturalibus: non autem in gratuitis ſemper.

RESPONSIO AD QVARTVM & ſecundum argumentum.

ARTICVLVS VIII.

AD Argumentum mutuatum ab Apoſtolo *Rom.* 9. quo ex ſimilitudine figuli, qui ex eodem luto, nulla diſcretione meritorum præcedente, per ſuam meram voluntatem ſimiliter alia vaſa facit in honorem, alia in contumeliam, dicitur Deus facere bonos & malos voluntate pura abſque præuiſione meritorum: Reſpondet ipſe D. Tho„ mas 2.*d.*3. *in art. poſito vnico ante q.*2. (quod in vaſis con„ tumeliæ Deus non facit malitiam, ſed naturam, ſed ordi„ nauit malitiam ad pœnam, & iſte ordo deſignatur, cum „ dicitur, *in contumeliam.* Poteſt enim deſignari ordo vel „ pœnæ ad culpam, & iſte ordo eſt à Deo; vel culpæ ad na„ turam, & hæc conjunctio non eſt à Deo, vnde in propoſito tenetur conſecutiuè.] Ex quibus verbis pulchre oſtenditur, quod Deus non facit, nec vult malos, id eſt, vaſa contumeliæ: ſed ordinat de ſe factos ſpontè, ad pœnam, eliciens de malo non facto à ſe, bonum faciendum à *ſe*. Et hoc ma-

Deus non facit vaſa contumeliæ, ſed honoris omnia ſed de maſſa reddita ex peccato luteo facit in honorem aliquos aliquos vero ordinat in contumeliam: & reprobatione conſequenti quando fit electio, & ly in dicit ordinem.

„ ximè declarauit *p. p. quæſt.* 6, *art.* 5. o. *Et ad* 2. *&* 3.
„ Quod diſcretio, (id eſt electio & reprobatio) inter An-
„ gelos in gratia creatos, ſeu prædeſtinatio & reprobatio,
„ accipienda eſt ſecundum Dei præſcientiam futurorum ex
„ libero arbitrio meritorum. Omnes enim creauit bonos.
Similiter etiam D. Aug. ait, quòd de maſſa Adæ peccatrice, quoſdam miſericorditer elegit ad gloriam, quoſdam verò reprobauit. Et in hoc valet figuli comparatio. Ex quo enim natura humana facta eſt maſſa luti ſpōte, vt dicit Chryſoſt. & Orig. acceſſit figuli ars diſcernens. Ergo in prædeſtinatione conſequenti, quæ eſt electio; antecedens enim non eligit niſi fortè ad gradus: ſed pares: facit enim omnes ad Dei ſimilitudinem, & hæreditatem rectos. Et hæc doctrina prædicat gratiam contra Pelagianos; contraria, disgratiam cum Caluino. Ad ſecundam partem huius oppoſitionis ex

Reperitur Achilles aduerſariorum quod vlt. nō datur ratio, cur alios ſaluat, alios verò damnat

„ D. Thom. *1. p q.*23.*art* 3. *in reſp. ad* 3. dicente, quod non
„ eſt quærenda ratio, quare Deus hunc trahat & illum non
„ trahat, ſicuti nec quare figulus hoc vas facit in honorem,
„ & hoc ad ſpurcitias. Et quare artifex ponit hunc lapidem
„ in hac parte parietis, & illum in alia, ſed ſtandum eſt vo-
„ luntati artificis: nec quare Deus hanc partem materię pri-
„ mæ ponit ſub forma ignis, & illam ſub forma terræ, cum
„ materia ſit vniformis. Sic neque iniquitas eſt apud Deum
„ ſi hos elegit in gloriam, & illos reprobauit: & inæqualia
„ præparat, non inæqualibus. In his enim quæ ex gratia dā-
„ tur, poteſt aliquis pro libito dare cui vult plus & minus,
„ dummodo nulli ſubtrahat debitum abſque præiudicio iu-
„ ſtitiæ, iuxta parabolam Euangel. *Matth.* 20. *Tolle quod*
„ *tuum eſt. An non licet mihi quod volo facere?*

Expugnatio Achillis.

Reſponſio 1.

Sequitur præuiſionem peccati & diuerſitatem perſonarum.

Reſpondetur, quòd ſicut probauimus ex verbis D. Tho. *in c.*1*p.*2.*a.*1. *&* 2. *&* 3. in volūtate antecedēti, qua vult omnes ſaluos facere, non fit electio & reprobatio (licet illa præcedēs dilectio vocetur electio impropriè) ſed tantum in conſequenti, fit tamen graduatio, quæ vocetur electio ad gloriæ
„ adeptionem, ſicuti docuit *p p.q.*62. *art.* 6. de Angelis, quod acceperunt gradus gratiæ iuxta gradus bonorū naturalium. At in voluntate conſequenti peccatum præui-

ſum.

ſum datur reprobatio, & vera electio ex diſpoſitione arbitraria in adultis, ſicut probauimus *in c. 3. a. 1. per totum*, præſertim *in* §. Probat autem hoc S. Th. *1. d. 41. art. 2. 1 in o.* Et propterea videtur D Thom. *in hoc loco p. p. q. 23 a. 5.* ſibi contrarius. Et quoniam liber ſent. maioris autoritatis eſt, quàm ſumma, quoniam ille perfectus & abſolutus editus eſt à D. Thoma, hic verò non abſolutus perfectuſque nec finitu, ſed editus poſt mortem; quem potuiſſet corrigere? Idcirco plus credendum eſt libro ſententiarum. Præſertim cum D. Th. *in opuſc. 72.* vbi dat nobis licentiam ſequendi, quando varius eſt ipſe in ſuis libris, eam opinionem quam veritati conſonantiorem iudicauerimus: Propterea abſque iniuria D. Thomæ, imò ex conſenſu eius, ſequi poſſumus opinionem in ſent. ſcriptam, cum præſerrim in aliis locis confirmetur id quod ibi ſcripſit: non autem quod hic, *p p.*

D Thomæ contradictio

Reſponſio 1.

Attamen reſpondere etiam poſſumus, quòd licet in lib. ſent. pluralitatem & diuerſitatem in adultis ponat, vnde poſſit fieri diſcretio electionis & reprobationis, ſicut & in Angelis *p. p. q. 63. a. 5* Sed *in q. 23. p. p.* loquitur de infantibus ante annos diſcretionis: quorum aliis prouidet auxilia, aliis minimè: vt patet de duobus pueris ad baptiſmum delatis, quorum alter moritur antequam perueniat ad gratiam, alter viuit: vel alij moriuntur in vtero matris, abſque auxilio: alij exeunt ad auxilia, cũ tamen ſint æquales in peccato originali. Omnes enim in Adam peccauerunt. Hoc apertius declarat *in Ioan. 6. lect. 5.* vbi omnes æqualiter poſitos in maſſa corrupta Adæ affirmat; ex qua alij trahuntur, alij relinquuntur. Item exemplo æqualium lapidum, quorum alter ponitur ex voluntate artificis in tecto, alter in funda-„mento. Item *ſuper 9. Rom. lect 3.* inquit. Omnes homines „propter peccatum primi parentis damnationi naſcuntur „obnoxij. Quos autem Deus per ſuam gratiam liberat „ſolâ miſericordia liberat. Quibuſdam autem iuſtus eſt, quos non liberat.] Idem repetit *ibidem lect. 4.* Quòd homo, eſt lutum, quia de limo terræ formatus: & ideo vilis; ſed maiorem vilitatem ex peccati corruptione contraxit;

Reſponſio 2.

Diſcretio fuit poſſibilis in maſſa non ex poſſibilitate æqualitatis, non ex natura, quæ est æqualis in omnibus.

T

, quæ per vnum hominem in hunc mundum intrauit. Vnde, quidquid boni homo habet, debet Dei bonitati, quaſi , peritiæ figuli adſcribere. Si autem Deus ad meliora ipſum , non promouet, ſed dimittens eum in ſua infirmitate deputat eum ad infimum vſum, nullam ei facit iniuriam, niſi eſſet de maſſa auri, & non luti.) Et paulò poſt idem ie, etit; quod Deus liberam habet poteſtatem facere ex eadem corrupta materia humani generis, ſicuti ex quodam luto, nulli faciendo iniuriam , quoſdam homines præparatos in gloriam, quoſdam autem in miſeria derelictos.

Dixerat tamen *in lect.* 2. *F.* quod prædeſtinatio importat ,præparationem meritorum, quibus peruenitur ad gloriam: ,, ſed reprobatio non importat præparationem peccatorum ,, quibus peruenitur ad pœnam.) Ex quibus verbis palam fit, quod non pura voluntas reprobat, ſicut pura eligit. Alioquin vtriſque prepararet media ad finem; ſicut dicit Caluinus: hoc eſt gratiam, & peccata. Sed non præparat niſi prædeſtinatis: ergo illos etiam prædeſtinaſſet conſequenter, niſi præuiſum peccatum impediuiſſet, ſicut prædeſtinauit antecedenter, quando voluit omnes ſaluos, creando omnes bonos, tam Angelos quàm homines, ex maſſa auri ad ſui imaginem & ſimilitudinem.

Hoc autem valdè notandum, quod D. Thom. *lect.* 4. dixit Deum iniurioſum fuiſſe futurum hominibus, ſi de maſſa auri, qualis eſt qui non peccauit, faceret vas in contumeliam; non autem ſi de maſſa luti, qualis eſt qui peccauit in Adam. Ergo, inquam, cum omnes homines ſint ex maſſa auri ante peccatum, vtpote facti ad imaginem & ſimilitudinem Dei, vt Deum cognoſcerent, amarent & poſſiderent, iuxta commune axioma Theologorum, & D. Thomæ: profectò feciſſet Deus illis iniuriam, iuxta D. Thomæ ſententiam, quos reprobaſſet ante præuiſionem peccati, ſicut affirmant mordicus Perthomiſtæ. Falſi quidem de mente S. Thomæ, & ideo non thomiſtæ &c. Et hoc amplius docet *in p. p q* 63. *a.* 3. omnes Angelos fuiſſe bonos & in gratia, quia aureæ naturæ dilectiſſimæ, de qua Plato & Origenes faciunt etiã animas humanas; ſed noſtrates Theologi paulò minoris

Alia ratio de maſſa luti atque auri ex D. Th.

gradus, vt dicit pſal. 8. Attamen ad Dei imaginem, creas ante præuiſionem peccati. Quomodo enim illis omnibus Angelis gratiam Deus dediſſet, niſi verè dilexiſſet? Gratia enim ex amicitia Dei. Sic quomodo Adæ ad poſteros omnes transferendam iuſtitiam originalem dediſſet, niſi dilexiſſet? Ergo & antecedenter elegiſſet: Ergo & prædeſtinaſſet?

Præterea etiam notandum apprimè, quòd ſi Deus antè præuiſionem culpæ non finiendæ feciſſet vaſa contumeliæ ex vi reprobationis merè voluntariæ, vt docent Pyrrhomaſtæ: & vaſa honoris ex decreto inuincibili: profectò ſemper hi eſſent vaſa honoris, illi verò contumeliæ. Sed quidem poſt baptiſmum antequam iterum peccent ſunt vaſa honoris, dicente Apoſtolo, *ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis per lauacrum in verbo vitæ &c.* Imo etiam poſt peccata actualia de vaſis contumeliæ fiunt vaſa honoris, ſicut Magdalena, vt dicit Apoſt. 2. *Tim. 2. In magna domo ſunt vaſa aurea, fictilia, lignea, & argentea; alia quidem in honorem, alia in contumeliam. Si quis ſe expurgauerit ab his, fiet vas in honorē &c.* At qui æterno decreto prædeſtinant & reprobant ante culpam, tenentur dicere (cum neque à nobis, neque à Deo poſſit reſcindi decretum) quòd nunquam fiunt vaſa honoris ea, quæ ſunt contumeliæ; velut impiè aſſerit Lutherus, Caluinus, Mahometes, & Ioannes duo, Vviclef & Vs, dānati propter hoc in Concilio Conſtantienſi, vt patet *in art.* 2 & 3. ibi damnatorum. Quoniam dixerunt. Nunquam Paulus fuit membrum Diaboli, & nunquam Iudas membrum Chriſti: quaſi dicant. Nunquam Paulus fuit vas contumeliæ, nec Iudas vas honoris. Cuius contrarium docendo Concilium ſacrum, docet eos qui ſunt in gratia, eſse vaſa aurea & honoris: ſicut omnes Angeli quando omnes creati ſunt in gratia. Ergo Deus non reprobat eos ſine iniuria, niſi per hoc quod in finem eos peccaturos præuidet. Et hoc docet Chryſoſt. & omnes Patres, & D. Thomas *in opuſc. de Prædeſt.* definiens reprobationem eſſe præſcientiam culpæ non finiendæ, &c. Similiter omnes Patres, & ipſe Auguſtinus, quem ſolum ſe habere patronum fatetur Caluinus in

Si vaſa contumeliæ & honoris eſſent ex Conſil. & non ex voluntate creaturæ nunquam illa honoris, nec iſta contumeliæ fierent, niſi doloſè & apparenter.

hoc dogmate, & cum eo Perthomiſtæ, & Ioan. Ve, qui *in* 2. *art.* ait. *Paulus nunquam fuit membrum Diaboli, licet fecerit actus quoſdam Eccleſiæ malignantium conſimiles.* Et in 3. *Præſciti nunquam ſunt partes Eccleſiæ, cum nulla pars eius ab ea „ finaliter excidat, eo quod prædeſtinationis charitas, quæ ip- „ ſam ligat, non excidit.* Et in art. 5. *Præſcitus, etſi aliquando „ ſit in gratia, iuxta præſentem iuſtitiã: tamen nunquam eſt „ pars Eccleſiæ ſanctæ: & prædeſtinatos ſemper manet membrũ „ Eccleſiæ, licet aliquando excidat a gratia aduentitia, ſed non „ à gratia prædeſtinationis.*) Iſti articuli maledicti, & execrati non damnantur à Perthomiſtis & Pſeudo-Chriſtianis Caluiniſtis, qui reprobant abſque finalium demeritorum, & abſque peccati originalis præuiſione ex mera Dei voluntate. Nec enim quia peccant reprobantur in ipſorum dogmate, ſed quia reprobantur, peccant homines dere icti à Deo vt peccent: Ita quod permiſſio peccati, & peccatum ſunt effectus reprobationis. Nos autem oſtendimus contrarium de mente D. Thomæ, & omnium Doctorum. Et quod permiſſio non eſt effectus reprobationis: alioquin ſoli reprobi permitterẽtur peccare: Ergo nec Petrus, nec Paulus per eos vnquã verè peccauerunt, quoniã reprobati non erant. Ergo peccatum eorum non verè fuit peccatum, vt dicunt Libertini, ex Caluino orti. Sequitur etiam ex hoc, quod nunquam Iudas, & Saul, & alij, qui aliquando fuerunt in gratia, fecerunt opus bonum etiam meritorium, ſi non erant prædeſtinati, quoniam opus bonum apud Pſeudo Thomiſtas, eſt effectus prædeſtinationis, ſed ij nunquam fuerunt ſecundum eos prædeſtinati, nec antecedenter vti nos volumus; nec conſequenter, vt omnes volumus.

Qui prædeſtinantur ad gratiam, prædeſtinantur ad gloriam expreſſe noſtro & conſequenter. Probatur 1.

Sed aiunt prædeſtinati erant ad gratiam, ſed non ad gloriam: & illi reprobati erant à gratia, ſed non à gloria. At falluntur longè deterius. Sequitur enim quod Deus reciperet illos in amicitia proditoria ſecundum faciem, non ſecundum cor. Et Deus eſſet proditor, qui aliud clauſum in pectore, aliud in lingua gerit; & oſiſſet, tanquam amaturus: & amaret, tanquam oſurus, vt dicebat Bias: quod Cicero, neque in philoſopho incerto futuri, admittit, ſed damnat vt inſidioſum.

Item qui in gratia eſt, verè eſt amicus Dei, eiuſque con-

ſors diuinitatis, & meretur paradiſum de condigno. Sed ſi reprobatus eſt, etiam ante præuiſionem finalis peccati, non verè eſſet in gratia Dei, ſed ſimulatoriè, quod abſit, id quod infra probabimus. Ergo.

3. Præterea quamuis dicat non baptizatos relinqui in maſſa miſeriæ: non tamen aliam miſeriam ex hoc habent, niſi priuationem diuinæ viſionis ſupernaturalis: nam omnes à morte corporali & à gehenna liberat & transfert in bona Dei naturalia per remediũ redemptoris, vt ſupra probatum eſt ex D. Thoma, & Greg. Naz. & Nyſſ. & Iuſtino & aliis: & infra amplius probabitur.

4. Præterea non poteſt hoc dubium ſolui, niſi ex doctrina S. Thomæ, qua ly *præ* in prædeſtinatione, & præſcientia dedeclaratur pro *ſupra*, non pro *ante*. Et merita enim, & demerita coëxiſtunt æternitati, vt dictum eſt in Theologicis, vbi hoc dogma tractauimus; ibi vide. *Lib.6.*

Circà tertiam partem huius argumenti, quo dicunt ex *Rom.9* Deum feciſſe vaſa iræ, vt Pharaonem, quem indurauit: & vaſa miſericordiæ, vt Paulum, quem emolliuit, mera gratiã abſque meritis. Reſpondet etiam D. Thomas. Quod licet Paulum ex gratia emollierit, quoniam fecit hoc malum perſecutionis Eccleſiæ ex ignorantia, putans ſe ſacrificium præſtare Deo: tamen Pharaonem non indurauit, imprimendo malitiam, ſed non caſtigando, & ſuſtinendo, donec ad ſui gloriam eum confringeret. Et induratio illa erat pœna peccati, vt infra demonſtrabimus, & ſupra oſtendimus *in art 3 cap. 2.* At *lect. 4. Rom. 9* S. Thomas hæc docens ait. Deus non fecit vaſa iræ, ſed ſuſtinuit, vt dicit textus Apoſtolicus, patienter. Vnde concludens lectionem ait. (Quorumdam miſeretur, quia bonus: quoſdam indurat, quia iuſtus. At non ſic quos vult indurat, vt eos peccare compellat ſed ſuſtinet eos, vt ſecundum ſuam ipſorum inclinationem tendãt in malum. (Sed de hoc infra. Ad diuerſa, vt *ibid. lect. 3. & p. d. 40 q 4. a. 2.* indurationem, & excæcationem eſſe in pœnam præcedentis peccati, & ordinari ad oſtenſionem iuſtitiæ; non autem fieri à Deo, vt infra docebimus. Semper autem memento doctrinæ

Deus non fecit vaſa iræ, ſed ſuſtinet de ſe facta, patienter: ſed fecit vaſa miſericordiæ non tamen ſine illorum voluntate: nec à ſupri-cio.

Indurat Deus dimittendo non vitiando.

*p.p.q.*19.*art* 6.*ad p.* quod Deus, vt pater, omnes ſaluat, & antecedenter: vt iudex, & conſequenter non omnes: quoniam obſtinatos damnat.

Quamuis paruuli quoſdam de [illegible] *ſupernaturali* [illegible] *liberati* [illegible] *naturaliter ad naturalia bona.*

Atque eidem licet paruuli in peccato originali decedentes, ſint reprobati à viſione Dei ſupernaturali, non tamen à naturali dilectione, & cognitione, vt ſupra dictum eſt, & propterea S. Thomas *in q.* 23. *art* 5. *ad* 3. rectè dixit, quod in gratuitis non facit iniuriam, dans inæqualia æqualibus, dũ modo non ſubtrahat, quod illis debetur ex natura. Conſtat autem quod natura eſt bona & reformata per Chriſti incarnationem, & conformitatem cum omnibus hominibus quoad naturalia; & ideo reſurgent incorrupti, & integrè omnes pueri, etiam non baptizati, & gaudebunt Deo naturali dilectione & cognitione, quoniam in naturalibus iam ſunt aurei: in ſupernaturalibus lutei &c. vt ſupra *reſp. ad* 2.

Præterea *in q. diſp. de pæna peccati origin. art.* 1. docet iniurioſum eſſe paruulis ob peccatum orig. tribuere pœnam naturalem per tres rationes & idem docet *in* 2 *d* 2. 33. *q.* 2. *art* 1 optimis rationibus, & *Reſ. ad* 2. quod peccatum originale eſt minimum inter omnia peccata, ita, vt intenſiuè ſit minus quam veniale, & quam mortale: ideo illi minima pœna debetur; quia minimum habet de voluntario, & non niſi carentiam finis, ad quem ordinabatur per iuſtitiam originalem, ſicut idiotæ carentia Epiſcopatus, ad quem alij docti ordinantur, vt dicit in prædictis locis, & alibi ſæpiſſimè.

RESPONSIO AD SEXTVM.

Deus indurat non immittendo malitiam, ſed non caſtigando; Et eſt volentis, et currentis vias ſuas bonas facere: non quidem vt principaliter, at vt liberè operantis.

ARTICVLVS XIIII.

AD id, quod addebant ex Apoſt. *Rom.* 9. Quod ex mera voluntate Dei, non ex noſtra etiam ſit voluntate, vt gratiam & gloriam acquiramus: Dixerat enim, *cuius vult miſeretur*, vt Pauli, & *quem vult indurat*, vt Pharaonem, & reſpondimus; quod Deus indurat non immittendo malitiam, ſed non caſtigando ſtatim, veluti vulgò dicitur; patri filio laqueum & furcam parare, quando ipſum non caſtigat, vt dixit Athanaſius Conſt. ſed ſuſtinet in multa patientia vaſa iræ; nec infundit gratiam, tum quoniam indigni: tum quia reſpuunt emolliri & illuminari, vt ante docuimus de mente S. Thomæ, & amplius mox declarabimus) ſtatim ad hæc ſubiungunt. Ergò neque volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei.

Repetitur argumentũ illud neque volentis, neque currentis.

Reſpondet S. Thomas *Rom* 9 *lect.*3 quòd ſenſus huius
,, litteræ poteſt eſſe hic: omnia procedunt ex Dei miſeri-
,, cordia. Igitur non eſt volentis, ſcilicet velle, neque cur-
,, rentis, ſcilicet, currere, ſed vtrumque Dei miſerentis, ſed
,, ſi hoc ſolum in hoc verbo intellexiſſet, cum etiam gra-
,, tia ſine libero arbitrio non velit, neque currat, potuiſſet
,, è conuerſo dicere; non eſt miſerentis Dei; ſed volentis,
,, & currentis: quod aures piæ non ferunt. Vnde plus ali-
,, quid his verbis (inquit) eſt intelligendum, vt ſcilicet,
,, principalitas gratiæ Dei attribuatur, non autem nobis, & c.
Hæc eſt reſponſio Chryſoſtomi, vt in ſuo loco, & in expoſitione huius capitis demonſtrauimus, & rectiſſimè, ideoque D. Thomæ acceptiſſima. Mox addit D. Thomas
,, quæſtionem. Si Deus dat velle & perficere pro bona vo-
,, luntate, vt dicitur *Phil.* 2. quoniam principaliter mouet
,, ad opus bonæ voluntatis (ſed non ad opus malæ, vt ait
Origenes) tunc ſequitur S. Thomas (ſed ſi non eſt volentis
,, velle, neque currentis currere, ſed Dei mouentis ad hoc,
,, hominem; videtur quod homo non ſit dominus ſui actus;
,, quod pertinet ad libertatem arbitrij. Et ideò dicendum;
,, Quod Deus omnia mouet, ſed diuerſimodè, inquantum

„ ſcilicet vnumquodque mouetur à Deo ad volendum, & „ ſic homo mouetur à Deo ad volendum, & currendum „ per modũ liberæ volũtatis. Sic ergo velle & currere eſt ho„ minis, vt liberè, non autem eſt hominis vt principaliter „ mouentis, ſed Dei.) Ex quibus verbis palam fit, quod homo mouetur liberè à Deo in bonum, ſicut filius qui poteſt repugnare; non ſicut ſeruus, qui non poteſt aliter facere, vt dixit paulò ante ex Apoſtoli auctoritate *Rom* 8. *Qui ſpiritu Dei aguntur, hi filij Dei ſunt.* In malum vero non mouetur à Deo, iuxta illud *Eccl.* 15 *Non dicas; ille me implanauit;* & *Iacob.* 1. *Nemo cum tentatur dicat, quoniam à Deo tentatur, &c.* Ex quo D. Thomas elicit, quod Deus non prædeterminat voluntates, & neque inſpirat, nec mouet ad actum malum, vt infra oſtendemus. Id quod faceret, ſi reprobaret abſolutè, & non ex præſcientia culpæ non finiendæ.

Ad 7. Peccatum & reprobationem non habere cauſam actiuam, nec defectiuam, nec permiſsiuam in Deo: nec finalem antecedenter, nec intendi antecedenter propter bonum vniuerſi, aut Dei, cui maximè contrariatur: Nec Deum permittere mala moralia, quoniam ad ea non ſequitur maius bonum: attamen conſequenter, per omnipotentem bonitatem, verti in bonum.

ARTICVLVS XV.

QVoniam oſtenſum eſt ſuprà, reprobationem habere cauſam in nobis, id eſt præuiſam culpam; prædeſtinationem verò in Deo; idem eſt quærere cauſas reprobationis ac culpæ. Profectò culpa non eſt malum metaphyſicum, quod opponitur enti, atque purum nihilum eſt: neque

phyſicum

phyſicũ quod tollit aliquod eſſe contrariando in ſubiectum, ſicut calor occidit frigus, & frigori malũ eſſe dicitur, & cęcitas opponitur viſui, eiuſq; malũ eſt, ac proinde priuatiue: ſed eſt malum morale, quod per ſe opponitur ſolum priuatiuè, & voluntario naturæ rationali: priuat enim bono rationis, à cuius ordine & fine deficit, *p. 2. q.*71.2. Quod cum ſit citra voluntatem, eſt malum naturæ, vt fragilitas, & ignorantia: cum ex voluntate, eſt morale.

Culpa autem non habet cauſam agentem efficientem, ſed deficientem ab ordine rationis, licet actus ſubſtratus habeat cauſam efficientem. Item habet cauſam naturalem actum culpabilem, ſeu omiſſionem actus voluntariam. Pro ſubiecto verò voluntatem. *p.d* 39.*q.*2.2.0. Et quidem cauſam habet deficientem non per ſe, ſed per accidens, vt dicitur *p.p.q.*49.1.*&* 3.*ad* 5. Accidit enim, vt deficiat, vel ab ineptitudine inſtrumenti, vel à materiæ reſiſtentia, vel defectu aliquo principiorum actionis. Cum autem deficere non ſit primæ cauſæ, ſed ſecundarum, quæ deficere poſſunt, quoniam ex nihilo & ente conſtant 2.34.*q.*1.*a.*3.*ad* 4. Et, vt ex nihilo, deficiunt; non vt ex ente. Igitur cauſa defectiua eſt peccans, quia deficit ab ordine. Ergo voluntas, quatenus à ſenſualitate aut obiecto trahi extra ordinem ſe ſinit volens, ſcienſque, dicitur peccare *p.* 2. *q.* 6. Eſt quidem per ſe cauſa peccati, vt actus; per accidens, vt inordinatus, hoc enim non vult niſi interpretatiuè: vt autem poſſit deficere, non eſt à permiſſione Dei morali. Ipſe enim in omni lege, æterna, ſcilicet & naturali & poſitiua prohibet peccatum; Nam 1.2. *q.* 71.6. *peccatum eſt dictum, aut factum, aut concupitum contra legem Dei*, & 2.2.*q.*133. *peccatum omne eſt contra naturalem legem, & inclinationem.* Et iterum *p.*2.*q* 109 4. Eſt *præuaricatio legis diuinæ, & cœleſtium inobedientia mandatorum*; Et 1.2.*q.*7.71.6. Eſt *voluntas retinendi vel conſequendi quod iuſtitia vetat.*) Quapropter permiſſio non eſt effectus reprobationis, ſed naturalis libertatis, vt iuxta ſuam naturam operetur lex: ſicuti dicitur *p. diſt.*39 *q.* 2.*art.*2. Ex hoc enim quod Deus non impedit libertatem, quæ peccat, dicitur permittere peccatum. Igitur

De cauſis culpa & reprobationis

ſi peccatum non habet cauſam agentem Deum, neque permiſſiuam, vt fiat, quoniam non eſt bonum peccatum, neque eſt bonum fieri peccatum, ideoque non poteſt eſſe volitum à Deo, vt *in p. d. 45. q. 12.* docemur. Imo neque deficere, quod à Deo dicunt permitti, eſt à Deo volitum, neque voluntate antecedenti, nec conſequenti, vt docet *S. d. 47. q. 1. art. 2. o.* Pertineret autem ad aliquam voluntatem, ſi eſſet aliquo pacto bonum. Ergo palam eſt in doctrina S. Thomæ, quod reprobatio non habet cauſam in Deo effectiuam, nec defectiuam, nec permiſſiuam peccati, vt peccatum eſt. Et quoniam vt peccatum eſt, cauſa eſt reprobationis, conſequens eſt, vt non habeat cauſalitatem reprobatio in Deo, ſed ſolum præſcientiam, & ordinationem deinde ad iuſtitiam, vt ſupra pluries diximus ex dictis S. Thomæ.

Peccatum non habet cauſam effectiuam, nec defectiuam, nec permiſsiuã in Deo, ergo nec reprobatio.

Amplius quoniam dicunt Perthomiſtæ, quòd reprobatio habet pro cauſa finali, relucentiam iuſtitiæ, & pulchritudinem vniuerſi: Iterum oſtendam ex D. Thoma falſum hoc eſſe. Siquidem peccatum haberet cauſam finalem. Sed D. „ Thomas *p. p. q. 49. art. 1.* probat; Quod malum non habet „ cauſam formalem ex hoc, quòd ipſum non eſt aliqua for- „ ma, ſed eſt magis priuatio formæ. Nec finalem, ſed magis „ eſt priuatio ordinis ad finem debitum. Non ſolum enim „ finis habet rationem boni, ſed etiam vtile quod ordinatur „ ad finem.] Ex quibus verbis palam docet S. Thomas, quod Deus non dedit peccato finalem cauſam; id quod dicunt, relucentiam diuinæ iuſtitiæ, & pulchritudinem vniuerſi, quod etiam ex *Eccl. 15.* probatum eſt, vbi dicitur quod *non implanat*, ſicut placet Caluino, *Quoniam non ſunt ei neceſſarij homines impij. Nec dat ſpatium peccandi*, id eſt non permittit peccatum, *Quoniam non concupiſcit multitudinem filiorum infidelium & inutilium*, vt Pſeudoth. docent.

Peccatum non habet cauſam finalem in Deo antecedentem.

Propterea Apoſtolus non ait, quòd Deus fecit vaſa iræ, vt oſtenderet gloriam in vaſa miſericordiæ, ſed *ſuſtinuit vaſa iræ* (vt declarat S. Thomas) *patienter*, nec fecit vaſa contumeliæ, ſed vaſa naturaliter bona, quorum alia fiunt in contumeliam ſua ſponte, ſicut ſupra declaratũ eſt ex verbis eiuſdem. Quod autem peccata cedant in bonum aliorum, & in

Non eſt peccatum intẽtum à Deo propter bonum vniuerſi. vel gloriã Dei

relucentiam poteſtatis, hoc non eſt ex intentione autoris rerum, alioquin ipſe vellet peccata propter hunc finem; ſed ex omnipotenti bonitate, quæ occaſione accepta, & non data, conuertit omnia mala in bonũ. Et hoc doctiſſimè de-
„ clarat *p.diſt.*46.*art.*2. Quoniam malum, & malum eſſe,
„ vel fieri malum, non eſt bonum vllo pacto. Idcirco nec
„ volitum à Deo; ſed mala eſſe occaſiones bonorum,
„ bonum eſt: Ideoque volitum à Deo, & fit à Deo, deinde
„ hoc bonum eſſe quod bonum non erat. Et hanc laudem
„ dat Deo Apoſtolus ex malitia noſtra, non ex ſua. Eſſet
„ quidem ex ſua, ſi vellet fieri mala, vt ipſe poſtea potens ap-
„ pareat, vt ſupra. Nec te moueat quod diximus, Deum accipere occaſionem ex peccato, & non dare. Nam hoc plus dicit S. Thomas, quod ſi Adam non peccaſſet, Deus incarnatus non fuiſſet. Ergo peccatum fuit occaſio tanti boni, & ideo vocatur *fœlix culpa* à Gregorio. Et Deus non dedit occaſionem peccato, nec lex: ſed homo accepit *Rom* 7.

Cur non in fieri, ſed in facto eſſe dicitur peccatum eſſe propter bonum aliquod.

Verè perfectionem vniuerſi ex malo phyſico D. Thomas concedit 1. *p.q.*22. 2. *ad* 2. *&q.*48.2 0.& *ad*3.&2.*d*48.*q.*1. 1. & aliis in locis. Et quidem per accidens. At ex malo morali concedit ſimilitudinariè per occaſionem acceptam.

Ex phyſico malo conſurgit perfectio aliqua vniuerſi, ex morali nulla.

Sed mũdum perfectiorem ponit, & pulchriorem ſine malo culpæ, vt patet *p.d.* 46 3.*ad* 9. dicens. (Sunt aliqua
„ mala, quæ ſi non eſſent, vniuerſum eſſet imperfectius, id
„ eſt illa, ad quæ conſequitur maior perfectio, quàm illud,
„ quo priuamur ſicut eſt corruptio elementorum, ad quam
„ ſequitur mixtio, & formæ mixtorum nobiliores formis
„ elementorũ. Quædam verò mala ſunt, quæ ſi non eſſent,
„ vniuerſum perfectius eſſet, illa ſcilicet quibus maiores per-
„ fectiones priuantur, quàm in alio acquiruntur. Sicut præ-
„ cipuè eſt in malis culpæ: quæ ab vno priuant gratiam
„ & gloriam, & alteri conferunt bonum comparationis, vel
„ aliquam rationem perfectionis, qua etiam non habita
„ poſſet perfectio vltima haberi, ſicut ſine patientiæ actu in
„ perſequutionibus illatis poteſt aliquis ad vitam æternam
„ peruenire. Vnde ſi nullus homo peccaſſet, vniuerſum ge-
„ nus humanum melius foret, quia etiam ſi directè ſalus

Ideo illud permittitur, non iſtud.

Deus permittit mala phyſica, ad quæ ſequitur maius bonum, ſed non moralia, ad quæ &c.

„ vnius occaſionetur ex culpa alterius: tamen ſine illa culpa
„ ſalutem conſequi poſſet: Nec tamen hæc mala, neque il-
„ la per ſe ad perfectionem faciunt vniuerſi, quia perfectio-
„ num non ſunt cauſæ, ſed occaſiones.]

Et per totum articulum hoc probatur, vt contemnas eos, qui dicunt generis humani, vel mundi partes aliquas peccaſſe ex permiſſione, ſeu ex reprobatione Dei ob melius vniuerſi. Non enim legunt D. Thomam, nec rationes ab eo adductas perpēdunt, nec ſoluunt hic poſitas, nec quod *p.p.q.22.a.2.* vbi docet non ordinari ad finem à Deo, illa, quæ non cauſantur ab ipſo, ſed peccata non cauſantur. Ergo non præordinantur. Ergo mox vt occaſiones adduntur. &c.

Præterea *Mall.q.3 a.1.o.& ad 3.* præclarè docet quod Deus poteſt eſſe cauſa pœnæ, quoniam pœna eſt malum contra bonū particulare ordinabile in bonum iuſtitiæ. Sed culpa eſt contra bonum commune ſummumque, ideò non poteſt verti in bonum Dei, boni communis, cum ſit auerſio ab eo. Gratias tibi S. Thoma.

RESPONSIO AD OCTAVVM.

Sententiam veri Thomiſtæ multipliciter diſtare à Pelagianis. At Pſeud. & Perthom. conuenire longè magis & cum eis, & cum Luthero, & Manichæis.

ARTICVLVS XVI.

Differentia prima inter Thomiſtas veros & Pelagium.

AD octauum reſpondet D. Thomas, quod prædeſtinatio antecedens eſt ex Dei bonitate abſque præuiſis meritis noſtris, ſed donis ſuis. Prædeſtinatio conſequens eſt ex præuiſione miſeriæ peccati, quoniam eſt propoſitum miſerendi. Sed merita proſunt ad effectum prædeſtinationis

ideſt ad perſeuerantiam & gloriam conſequendam, vt docet *p.p.q.23.a.5.* & 1.*d* 41 3. & *ver. q.6. art.2.* Præparatio autem ad gratiam ex parte hominis non eſt cauſa meritoria conſequentis prædeſtinationis, ſed ſolum diſpoſitio ex acceptatione Dei, vt ibidem dicitur. Imo ſola non repugnãtia, aut naturæ probitas ſufficit, vt Deus faciat opus ſuum bonum: dat enim gratiam indignis negatiuè, non autem contrariè, vt dicitur. 2.*d.* 27.*q.*1.*a.*4.*ad* 4. & *p. d.* 41. *q.*1.2. 3. Et *contra gentes lib.*3. *cap.*159. vbi etiam contrariantibus dari, ſed non recipi docet, vt & Chryſoſt. dicebat non ſemel. Et hæc dona Dei naturalia, ſcil. non repugnantia, & rectitudo, in qua creati ſumus, & diſpoſitio. Nec quippiam habemus, quod non acceperimus. Hæreſis autem Pelagij erat, quod prædeſtinantur prædeſtinatione prima ex præuiſis meritis: Apoſtolus autem dicit, ſecundum propoſitum voluntatis Dei. Præterea teſte S. Thom. *quodl.* 1. *ar.* 7. initium bene faciendi ponit Pelagianus in nobis, & ex nobis; S. Thomas & verus Thomiſta in nobis, ſed à Deo præmouente, at nulli deficiente, vt dicit 1.*p.q.*23 5.o. vel habetur in nobis ratio conferendi gratiam ex diſpoſitione, vel non repugnantia, ſecundum quam dicitur prædeſtinatio, & collatio gratiæ, rationalis, & iuſta, vt ait *p.d.*41.*art.*3.o. non autem quæ moueat Deum ad volendum hoc nobis bonum. Homo enim non ſe diſcernit faciendo bonum, quod indiſcretè omnibus datur, ſicut & non repugnantia. Sed ſe diſcernit à communi gratia faciendo malum, ſicut S. Dion. ſcribit ad Ioh. Theologum. Nec acceptatio noſtra eſt principium aut meritum: ſed eſt meriti dati receptio, ideſt gratiæ, quæ prior eſt mouens ad acceptandum. Sed quia de facto multi non acceptant, iſti multi ſe diſcernunt, non ille, qui acceptat, quod omnibus datur indiſcretè. Et hoc modicum noſtrum acceptat, Deus vt maximum, ſicut Chryſ. ait *in pſ.* 50. Alios damnat, dicens: *quia vocaui, & renuiſtis.*

Prior eſt datio gratiæ, quàm acceptatio homi-nis. Ergo principium eſt à Deo, effectus ab vtroque. Pelag. ponit princ. in nobis. Non tamen vlli deeſt gratia interior, & exterior: ſed nos deſumus illi.

Alius Pelagij error eſt, quod poſſumus mereri gratiam aut gloriam ſine gratia ex operibus naturæ, vt dicit S. Thom. 1.*d.*17.1.1.*ad* 8. & 2.28.1.1.o. At D. Thom. 2.*d.*28.*q* 1 1. vbi ait quod Manichæi reſpicientes ad partem ſenſualem ho-

2 Differens

, minis, dicunt hominem non poſſe non peccare. Vnde
, deſtruunt liberum arbitrium. Iouinianus verò recipiens
, partem hominis naturalem, quia facit omnia cum ratione:
, dicit homines non poſſe peccare; & hic etiam liberum ar-
, bitrium deſtruebatur; quoniam ad illud determinatio ſui
, operis non pertinebat, ſi omnino eſt peccabilis vt ſeruus. Et
, ſi omnino impeccab. vt Iouin. Pelagiani verò naturam li-
, beri arbitrij ſaluare volentes, in alium errorem lapſi ſunt,
, ſcil. Pelagij. Dicunt enim, quod quia liberum arbitrium
, de ſe determinatum non eſt ad aliquod opus, ſed ex ipſo
, dependet determinatio operis cuiuſcumque, poteſt de ſe
, ad omne bonum ſine aliqua gratia ſuperaddita etiam meri-
, torium.) Contra quem S. Thomas ſubiungit, quod verum
, eſt, quod liberum arbitrium ad nullum obiectum determi-
, natum eſt, & ideò ad quodlibet genus ex ſe poteſt, vt face-
, re fortia & iuſta &c. Sed actus meritorius habet efficaciam
, excedentem naturalem virtutem, inquantum eſt efficax
, ad illud præmium conſequendum, quod facultatem natu-
, ræ excedit, & ideò non poteſt liberum arbitrium ex ſe ip-
, ſo facere quod opus ſit meritorium, niſi eleuetur per gra-
, tiam, quæ facultatem naturæ excedit &c.) Et mox de-
, clarat quod opus, vt meritorium, eſt à gratia; opus, vt opus,
, à libero arbitrio, ſicut qui ante habitum virtutis facit opus
, virtuoſum quo acquirit habitũ, ſed non facit opus bonum,
, quale fit ab habente habitum cum voluptate, facilitate, &
,, ſcienter & potenter. Et *reſp ad p*. ait, quod opus non me-
,, ritorium ſupernaturale, ſed moraliter bonum facit homo
,, quodcunque. Non autem habet meritum illud opus, ni-
,, ſi ſuperaddita gratia. At ſi gratia intelligitur ipſe Deus
,, antecedenter autor gratiæ & naturæ: tunc verum eſt quod
,, homo, aut creatura nullum opus facit ſine gratia, id eſt ſine
,, Deo, qui dixit, *ſine me nihil poteſtis facere*. Si autem ly *ſine*
,, *me*, id eſt ſine gratia gratum faciente intelligatur, tunc ex-
,, ponendum eſt ly *nihil*, id eſt nullum opus, pertinens ad ſa-
,, lutem ſupernaturalem. Et *reſp ad 4*. dicit; quod homo fa-
,, cit ſine gratiæ auxilio ſpeciali ex communi influxu omne
,, opus iuſtitiæ ciuilis ante & poſt habitum, ſed iuſtitiæ me-

Concedit S. Thom. quod lib. arb. poteſt ſe determinare ad quodlibet opus, ſed non meritorium ſupernaturale, ſed tamē naturaliter.

Reſp. ad 5.

ritoriæ ſupernaturalium bonorum, minimè. Et hoc eſt quod aſſerunt è contrario Pelagiani. Quapropter nihil nobis cum illis.

3 Reprobatio autem ex præuiſa culpa nihil ſapit Pelagianum. Pelagius enim gratiam tollit, & liberum arbitriũ ſufficiens ad merendum facit ſupernaturalia: Qui autem reprobat abſque culpa præuiſa, non modò tollit gratiam cum Pelagio, ſed inſuper introducit diſgratiam fatalem cum Manichæis, vt ait Richardus: Pelagius etiam dicebat, poſſe hominem adimplere omnia præcepta Dei ſine gratia ſecundũ ſubſtantiam & modum, vt docet S. Thom. *p.* 2. *q.* 103. 10. *ad* 3. *&* 109. 4. Item 2. *d* 28. 3. verus Thomiſta docet, quod
„ poteſt ciuiliter implere præcepta, quoad ſubſtãtiam actus.
„ Quoniam, teſte Hieronymo, Deus non iubet impoſſibilia.
„ Præterea, ait; Deus non eſt magis crudelis, quam homo.
„ Sed homini imputatur ad crudelitatem, ſi obliget aliquẽ
„ per præceptum ad id, quod ſeruare non poteſt. Ergo hoc
„ de Deo non eſt exiſtimandum. Et ita ſine gratia ho-
„ mo poteſt per ſe præcepta legis implere, ſed tamen non
„ quoad modum, qui eſt ex charitate Dei ſecundum inten-
„ tionem legislatoris: finis enim præcepti eſt charitas. Sed ſi
„ gratia accipiatur hic pro quolibet auxilio generali, nõ pro
„ ſupernaturali gratum faciente, ſed pro gratis dato: tunc
„ verum eſt, ait, quod homo non poteſt implere præcepta
„ ſine gratia hac, etiam quoad ſubſtantiam, nedum quoad
„ modum. Pelagius autem errauit, inquit S. Thomas, *ibi F.* Quoniam ſimpliciter impleri præcepta legis ſine gratia poſuit, tam gratis data quam gratum faciente: & nihil diſtinxit. Præterea illæ improperationes, *Quid habes, quod non accepiſti? quis te diſcernit?* tendunt contra Pelagium; factæ ab Auguſtino, non autem contra verum Thomiſtam, vt inſultat Pſeudothomiſta. Malus enim diſcernit à beneficio Dei cõmuni: bonus adhæret datis gratiis. Deus enim nõ iuſtificat nos ſine nobis conſentientibus, ſed ſine nobis gratiam cauſantibus, vt dicit ſanctus Tho. 2. *d. q.* 27. *q.* 1. *a.* 2. *ad* 7. & alibi docet quod ly *quid habes quod non accepiſti*, intelligitur de cunctis donis naturalibus & gratuitis.

Quomodo intelligitur quid habes quod non accepiſti. *1. Differem.*

3. Differens. Alius error Pelagij, quod infantes non contrahunt peccatum originis per transfuſionem, ſed per imitationem *p.* 2 *q.*81.1.0. ſed baptizantur pro regno Dei, non baptizati enim ſunt ſolum in domo Dei. *Ioan.*14. *lect.*1. Quod eſt falſum, pro quanto ad viſionem ſupernaturalem eos admittunt, vt probat D. Thomas, qui ſolum naturalem concedit ei.

Reſ. ad aliā partem argumenti vide cap. 3. & 4. Cætera quæ addunt, quòd non datur cauſa voluntatis Dei prædeſtinantis, & reprobantis, deſtructa ſunt, quoniam reprobationis eſt ratio, & prædeſtinationis occaſio apud D. Thomam. Si enim Adam non peccaſſet, Chriſtus non fuiſſet prædeſtinatus filius Dei ex ſemine Dauid, &c. vt dicit 3. *p.* & de his ſupra, ſicuti quod iniuſtè reprobaret filios ad ſui imaginem, factos aureos, tanquam eſſent lutei, & non filij, ſed hoſtes, abſque merito ad contumelias, & pœnas non præuiſa culpa, ſed temerè *à capriccio.*

Aſſertio Pſeudothomiſtarum, & Perthomiſtarum: Quòd Deus non poteſt praſcire peccata ante decretum voluntatis. Et quomodo putant ſaluari libertatem arbitrij, quamuis nequeat facere aliter et aliud, quàm decretum æternaliter fuit.

CAPVT V.

ARTICVLVS I.

Arg. quod peccata neſciuntur ſciētia ſimp intell. ſed viſionis: ergo approbationis ergo ex decreto vt ſiant SEd contra hanc veri Thomiſtæ ſententiam inſurgunt, qui diſgratiam loquuntur, dicentes. Deus non poteſt præſcire futura contingentia, ac libera in doctrina S. Thom. niſi per hoc quod conexiſtūt æternitati in ſuæ præſentialitate exiſtentiæ naturali. Exiſtentiam autem non habent à ſciētia naturali, ſeu ſimplicis notitiæ, ſed à ſciētia approbationis & viſionis: ideo enim ſunt, quia Deus voluit eſſe, nedum qui

qui ſciuit abſque volitione. Ergo ideò ſunt, aut erunt, quia Deus ſcit, & vult, iuxta illud. *Apoc.3. Propter voluntatem tuam erant, & creata ſunt*: Ergò omnes actus liberarum voluntatum, & contingentes, ſunt, quia Deus voluit, decreuitque eſſe, non quia præſciuit. Non enim poteſt ſcire futurum eſſe id, quod ipſe non voluit eſſe, & cui non vult nec ſtatuit dare eſſe. Ergo reſpectu Dei eueniunt neceſſariò neceſsitate infallibilitatis, & conſequentiæ, licet non conſequentis.]

Exinde putant ſe ſaluare libertatem dicendo. Quod quamuis Deus phyſicè prædeterminat generaliter, quæ facturus eſt & voliturus eſt homo. Et iterum cùm homo operatur, temporaliter prædeterminat liberum arbitrium ad volendum hoc, & faciat efficaciter, vt homo faciat; tamen in ſenſu diuiſo remanet in homine poteſtas aliter faciendi, & propter illam poteſtatem dicitur liber. Verumtamen non poteſt in ſenſu compoſito aliter velle, & operari, & aliud, quàm & quod Deus præſciuit & decreuit ab æterno; & in tempore operatur Deus nobiſcum auxilio efficaci præueniente, & cooperante, ſiuè opus bonum iuxta Dei voluntatem, & gratiam: ſiue malum, iuxta hominis voluntatē, & Dei prædeterminationem & concurſum ad actus ſubſtantiam, non autem ad deformitatem, ſicut tibiæ claudicatio non eſt à virtute motiua, quæ aſſimilatur Deo mouenti, ſed à tibiæ fractura, quæ aſſimilatur libero arbitrio, vt docet S. Thomas: & Iſaias, *omnia opera noſtra operatus es Domine &c.* & Paulus *Deus eſt qui operatur in nobis velle & perficere p.b.v.* & alibi. *Ego indurabi cor Pharaonis &c.* & *in hoc excitaui te &c.* & *excæca cor populi huius &c.* Igitur & bona & mala opera facit Deus, vt velimus & faciamus: illa quoad ſubſtantiam & formam actus: iſta quoad ſubſtantiam, non autem quoad informitatem actus.

Saluant pſeud. libertatem in ſenſu diuiſo.

Quomodo ſubſtantia actus mali eſt præſcita & decreta: nec tamen malitia eſt volita.

Peccata & non entia ſciri à Deo ſcientia intelligentiæ: ſimiliter & futura contingentia ante decretum voluntatis contra primum aſſertum Perthomiſtarum.

ARTICVLVS II.

Deus non abſolutè, ſed conditionatè prædefinit futuros effectus liberarum creaturarum.

CONtra primum aſſertum Concluſio ſit: Non modò eſt ſecundum ſcripturas & Patres, quod Deus præſcit opera mala, quæ non decernit fienda, & bona vult à nobis liberè fieri, non tamen prædeterminat efficaciter voluntatem ad volendum, & faciendum, ſed etiam eſt de mente D. Thomæ.

Probatur 1.

Circa primum dicit ſcriptura. *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* Non autem dicit. *Ego facio, vt velis ſeruare,* & ſerues mandata: ſi non poſſimus ſubſtantiam actus, niſi Deo efficaciter mouente.

Circa ſecundum, *ſi audieritis me, bona terræ comedetis: ſi autem non audieritis, gladius deuorabit vos*: Non autem dicit, *Ego faciam, vt audiatis, & faciam, vt non audiatis.* Neque dicit, (ait Chryſoſt. in lib. *de prouidentia*, *ſiuè audieritis, ſiue non audieritis gladius deuorabit vos; & ſiue audieritis aut non audieritis bona terræ comedetis.* Similiter apud Ezech. *Conuertimini ad me* &c. *agite pænitentiam* &c *facite vobis cor nouum & ſpiritum nouum* &c. *Et quare moriemini domus Iſraeli? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus.) Reuertimini, & viuite* &c. Prædeſtinatio autem dicit *ſiue reuertemini, ſiue non, tandem infallibiliter moriemini, aut viuetis,* ex decreto. Præterea tota lex vetus, & noua promittit bona volentib. bonum ſecundum Dei præceptum, mala volentibus malum cõtra Dei præceptum. Prædeterminatio autem efficit, vt infallibiliter faciamus bonum aut malum, quod nobis adſcribitur etiam non potentibus vitare illud in ſenſu compoſito, qui nunquam reperitur diuiſus, vt infra patebit.

Hoc argumentum eſt Chryſoſt. in tract. de fato.

1 Quod autem de mente D. Thomæ Deus præſciat mala & non faciat. Probatur primo *ex p. p. q.* 19 *a.* 4 *ad* 4. vbi „dicit quod omnium effectuum cauſa eſt ſcientia vt dirigẽs; „voluntas vt imperans; potentia vt exequens, quia nominat immediatum principium operationis. Et *q.* 25 *a.* 1 *ad* 4 ait. „Potentia non ponitur in Deo, vt aliquid diſtinctum à „ſcientia, & voluntate ſecundum rem, ſed ſolum ſecundum „rationem. In quantum ſcilicet potentia importat ratio-„nem principij exequentis, quod voluntas imperat, & ad „quod ſcientia dirigit; quæ tria ſecundum idem conue-„niunt Deo.] Igitur ſecundum D. Thomam prius ſcientia ſcit quæcunque, futura, præterita, & præſentia, quam voluntas velit fieri præſentia, præterita & futura.

Deus præſcit mala quæ non facit, nec facere debuit, nec permiſit, ſed vetuit.

2. Præterea *in p. ſententiarum d.* 3. præter executiuam potentiam ad extra ponit S. Thomas potentiam eſſendi, & generandi ad intra; ex quibus oritur ordo. Ergo præſciuntur & producuntur ad intra, priuſquam voluntas conſentiat fieri ad extra. Præterea ſcientia non eſt cauſa rerum, vt probat S. Thomas *p p. q.* 14. *art.* 8. ſed in quantum habet voluntatem ad opus, ſicut artifex ſimiliter *p. ſententiarum d.* 38. *q.* 1. *ar.* 1. *in* o. ait. Scientia ſecundum rationem ſcientiæ, „non dicit aliquam cauſalitatem, aliàs omnis ſcientia cau-„ſa eſſet. Sed in quantum eſt ſcientia artificis operantis res. „Mox ait. Patet etiam, quòd principalitas cauſalitatis con-„ſiſtit penes voluntatem, quæ imperat actum. Eſt ergo iſte „proceſſus in productione artificiali. Primò ſcientia artifi-„cialis oſtendit finem. Secundò voluntas eius intendit finẽ „illum. 3. Voluntas imperat actum, per quem educatur „opus; & ideò conſtat, quòd quidquid accidit in effectu „per defectum à forma artis, vel à fine, non reducitur in ſciẽ-„tiam artificis, ſicut in cauſam. Vnde patet, quod malum, „quod eſt deuiatio à forma & à fine, non cauſatur à ſcientia „Dei, ſed hæc tantùm cauſalitatem habet reſpectu bono-„rum, ſecundum quod conſequuntur formam diuinæ ar-„tis, & finem; non tamen quod reſpectu horum dicat ra-„tionem cauſalitatis, niſi ſecundum quod adiungitur voluntati; & ideò in littera dicitur, quod ſcientia beneplacitum

Malum morale eſt deuiatio à ſcientia, vt ab idea & à forma, & à fine: Deus autem non poteſt deuiare à ſui ſcientia & idea nec à forma, quam in ſe fecit ar ſua, nec à fine, ergo deuiatio eſt à nobis ergo & culpa & nil à Deo.

,, citi eſt cauſa rerum, & propter hoc etiam Auicenna dicit,
,, quod in quãtum Deus cognoſcit eſſentiam ſuam & amat,
,, vel vult eam, ſecundum quod eſt principiũ rerum, fluunt
,, res ab eo.] Ex quibus verbis planè docemur, neque ſcientiam putam, neque mixtam voluntati eſſe cauſam malorũ, cum mala, & à forma, ſiue idea, quæ eſt in mente artificis Dei, itémque à fine, quem intendit Deus artifex, excidant, deficiantque: vnde in reſponſione ad argumenta, & in argumento, ſed contra, probat ſcientiam Dei non eſſe cauſam malorum. Alioquin mala eſſent à Deo volita, ſunt autem ſolum præſcita.

Simplicis notitia ſciũtur mala vt fiãt: viſione vt ordinentur.

4. Præterea *in p.d.40.q.4.art.1.ad* 1. ait: malorum vt fiant,
,, Deus habet ſcientiam ſimpliciis notitiæ; vt ordinentur,
,, viſionis & approbationis.] Ergo falsò aſſerunt de mente D. Thomæ, quod Deus non poteſt præſcire mala, niſi volita per ſcientiam viſionis, atque prius decreta.

5. Eadem verba quæ dixit *in primo d* 39. vt ſupra, repetit D. Thomas *in opuſc. de præſcientia, & prædeſtinatione cap.* 3. Et vbique in ſcriptis ſuis oſtendit, quòd Deus non eſt cauſa mali, neque per ſe, neque per accidens, quia non vult malum, neque per ſe, neque per accidẽs. Vellet autem ſaltem per accidens malum, ſi prædeterminaret actus omnino peccaminoſos, quoad ſubſtantiam, cui accidit deformitas. Hoc enim eſt velle per accidens.

6. Præterea *in p.p.q.*63.*art.*5.*ad* 2. *& ar.*4. docet etiam de mente Auguſtini, quòd Deus omnes Angelos fecit bonos, & in gratia: ſed deinde in voluntate conſequenti diſcreuit bonos à malis, eligendo, & reprobando, ſecundum præſciẽtiam voluntariæ ipſorum probitatis & malitiæ. Non autem ſecundum decretum proprium antecedens, hoc enim eos fecit bonos, & bonos perſeuerare volebat, ſicut dixit *in p.d.* 28.1.*q. & in opuſc. de præſcientia.* 3. quod artifex non damnat
,, opus ſuum, ſed ſecundum formam artis & ad finem præſti-
,, tutum illud perducere intendit. Quod autem recedat ab artis idea & à fine, eſt præter artificis Dei voluntatem, & contra ſcientiam artis, ſed non contra præſcientiam ſpeculatiuam ſimplicis notitiæ.

7. Præterea *primo contra Gentes.66.& ſeq.* probat quòd Deus præſcit omnia, præterita, præſentia & futura, vti ſunt in ſe ipſis, & in cauſis, & in potentia; ſed in his ſunt mala multa, quæ non ſunt à Deo volita, ergo ante decretum voluntatis ſciuntur, & quamuis permiſſiua voluntate dicantur quibuſdam Theologis volita, & ideo præſcita ſcientia viſionis, ſeu approbationis, vt videtur dicere Fer. quoniam Deus non ordinat ad finem, ea quæ ipſe non facit, vt *p. p. q.22.a.2.* ordinat autem peccata ergo facit aliquo modo: ergo ſcit ſcientia viſionis. Quod etiam videtur dicere *p.p.q.14 a.16* vt medicus habet ſcientiam & ſani, & ægri, Deus autem curaturus eſt mala &c. Nihilominus ſupra demonſtrauimus etiam de mente S. Thomæ, quod Deus non permittit vlla lege, ſiue æterna, ſiue naturali, ſiue poſitiua, peccatum, ſed in omnibus prohibet, imo peccatum nihil aliud eſt quam dictum, aut concupitum, aut factum contra has leges, de mente S. Thomæ Ergo non permittit Deus voluntate permiſſiua peccatum, ſed permiſſiua, vt liberum arbitrium poſſit ſe determinare ad bonum & ad malum, & ſic ſequitur bene facere & peccare; at imperatiua, vt non vult peccare, nec enim ad peccandum factum eſt liberum arbitrium, ſed ad merendum ex pugna contra peccatum. Nec Deus ordinat peccata, vt abeo facta: ſed vt in ſuis operibus præter ſuam voluntatem inuenta tantum occaſionaliter vertit ad bonum. Vnde *p.d.39.q 2.a.2.o.* ait. Actus voluntatis peccaminoſos contingentes præter intentionem prouidentiæ ſuæ præſciuit Deus & ordinauit in bonum *z.c.* At ſi præuidiſſet (inquit paulò ante contra pſeud.) tolleretur libertas, vt ait Dionyſ. Exemplum quoque medici aduerſario condemnat: Nam medicus non vult malum eſſe, ſed curat vt non ſit, & ſalutem morbo contrariam inducit. Sic neque Deus vult malum eſſe, ſed cum accidit, curat, ordinatque ad bonum. Et hoc rectiſſime dixit *p.d.40.q 4 art.1.ad.p.* mala, vt fiant Deus non habet ſcientiam viſionis, ſeu practicam; Sic medicus non habet ſcientiam morborũ practicam, vt fiant; ſed ſpeculatiuam ſimplicis notitiæ. Vt verò curentur, habet ſcientiam

Obiect.

Deus non ordinatione non facit, intelligitur de ordinatione inferi causali: non autem in facto eſſe & occaſionali.

Reſponſio.

Si Deus præuidet peccata tollitur libertas. Si ſolum præuidet ſtat. dico quoad fieri, præuidet enim poſt factum eſſe, præuiſum ex coexiſtentia.

practicam, ſeu viſionis. Ergo cum ſcientia ſimplicis intelligentiæ non ſit cauſatiua: conſequens eſt vt mala à Deo ſimpliciter præſciantur, & non fiant, vt vult Perihomiſta.

9. Præterea ipſemet D. Thomas *in 3. ad Anibaldum d.* „14 *p.q.a.2.0.* ait. In verbo ſiue Deo diſtinguitur duplex „cognitio, vna quæ dicitur viſionis, per quam videt Deus, „quaſi præſentia, omnia, quæ ſunt, erunt, & fuerunt. Alia „dicitur ſimplicis intelligentiæ, per quam non ſolum illa „ſcit, ſed etiam quæ poteſt facere.) Idem dicit *ver. q. 2. a. 9. ad 2.* Ergo ſecundum D. Thomam ſcientia ſpeculatiua Dei non ſolum eſt poſſibilium, ſed etiam actu futurorum. Igitur præſcit peccata, etiam ſi nolit ea per ſcientiam approbationis, id eſt voluntarij decreti, id eſt, etiam ſi non decreuerit.

10. Præterea *p p.q.35. art* 3. Verbum diuinum procedit ex „cognitione diuinæ eſſentiæ, & potentiæ, & ſapientiæ, & „voluntatis, & volitionum. Item & creaturarum omnium „volendarum, entium & non entium, bonorum, & malorum. Alioquin ſi ex omnium notitia, tunc Verbum genitum non adæquaret ſcientiam Dei comprehenſiuam, vt dicit ibi D. Thomas. & *in quodl. 4. ar. 6.* etiam autoritate Auguſtini. Et addit. *Pater exprimit verbo quidquid ſcit ipſe & ſpiritus; & licet creaturæ fiant voluntate, tamen,* ait, *dicitur verbum naturaliter, & expreſſio creaturarum in eo eſt naturalis.* Item Aug. ait. *Verbum eſt conſilium de conſilio, & voluntas de voluntate: ergo (inquam) volita relucent in eo ante decretum.*

Nos etiam addimus, quod filius participaret, & non toticiparet ſcientiam & diuinitatem, nec perinde eſſet Deus de Deo, & lumen de lumine: ſed aliquis Deus de Deo, & aliquod lumen de lumine, id eſt per participationem, non per toticipationem: Non enim ex tota ſapientia impreſſa exprimeretur, ſi ſolum ex notitia eſſentiæ, & nõ etiam creaturarum, & bonorum, & malorum, & entium, & non entium produceretur. Et licet Caietanus dicat, ex notitia ſimplicis intelligentiæ, non autem etiam viſionis exprimi: hoc verum eſſet ſi ſimplex intelligentia includit

etiam viſionem, vt dicebamus *ex 3. ſententiarum ad Anibaldum, & de verit. q. 2. art. q.* Ac ſic ſequitur, quod ante decretum liberum faciendorum Deus præſcit futura, & non ex decreto, ſicut etiam præſcit mala, quæ non decreuit fieri.

Sed contra ait Perthoquiſta. Non poſſunt fieri quæ Deus non vult. Vnde dicitur *Apocal. c. 3. Propter voluntatem tuam erant, & creata ſunt.* Ergo & peccata ſciuntur ſcientia viſionis, quæ eſt idem cum ſcientia approbationis, vt inquit *d. 3.* & ideo (ſubiungit) *Pater intelligit ſcientia ſimplicis intelligentiæ ea quæ futura ſunt, quoad quidditates, non quoad exiſtentias.*

Reſp. ſed, inquam, mala non poſſunt eſſe volita, nec approbari à Deo per ſe, nec per accidens, nec vt ſint propter bonum, vt dicit D. Thomas *p. p. q. 19.* ſed ſunt præter voluntatem & intentionem artificis, vt dixit *p. ſent. d. 38 & aliis in locis ſupra citatis,* & alibi ait: *ſunt contra bonum vniuerſi, & ideò non poſſunt eſſe volita nec per accidens, ſicut quæ ſunt contra bonum particulare.* Igitur ſciuntur ſciētia ſimplicis intelligentiæ, non ſolum quoad quidditatem, ſed etiam quoad exiſtentiam. Sicut dixit *p. d. 40. q. 4. art. 1. ad 1.* malorum vt fiant, Deus habet ſcientiam ſimplicis notitiæ; vt ordinentur, viſionis) ſicut & nos paulo ante declarauimus. Præterea quia datur quidditas exiſtentiarum: Aliquid enim exiſtentiæ ſunt: Ergo definibiles, ſequitur quod & ipſæ exiſtentiæ cognoſcantur. Verum *in p. p. q. 14. art. 16.* ait S. Th. Mala quamuis à Deo non fiant, cadũt ſub ſciētia practica, quatenus permittit, vel impedit, vel ordinat.) Quæ verba monēt quod vt fiāt ſcit Deus ſpeculatiue. Sed ex eo exiſtentia cognoſcuntur, quoniā Deus ſcit ſe permiſiſſe voluntati vt operetur ad vtrumque. Item præſcit determinationes & actus, quos impedire decreuit, ſed non concedo: vel ordinat ad aliorũ vtilitatem, vel ad iuſtitiæ relucentiam, vt mox decernit ex præuiſis exiſtentiis ſpeciatim: ſed generatim ante ſecundum ordinem naturæ, non autem cuiuſi actus.

Reſp. quod ſimplici notitia præſciuntur peccata quoad fieri, & ordinari: viſione tantum quoad ordinari.

Præterea quamuis non ante imperium voluntatis in præ-

tis, ſicut arbitrantur aduerſarij. Præt. Aug 15. *Tr.* 13. Res quia Deus nouit ſunt, non enim neſciuit quæ erat ipſe creaturus:) ergo inquam & quæ volturus: ergo ſolum ex coexiſtentia, non ex decreto, quod nunquam poſuit S. Thom. Deus fecit futura.

15 His adde argumenta, quibus ſupra probatum eſt, quòd reprobatio eſt præſcientia culpæ, non autem & decretum *cap.* 3. *& ſeq.*

16 Præterea nec quia neſcimus quomodo Deus præſcit mala, propterea tam impiè aſſerendum, quod approbet mala: id quod ſcimus etiam falſum. Nam propterea Aug. *in lib. de dono perſeuerantiæ c.* 14. *Nunquid ideo negandum eſt quòd apertum eſt, quia comprehendi non poteſt quod occultum eſt?*

Præterea tot abſurditates contra Dei bonitatem & contra gratiam, & contra politica iura omnia, ſequuntur ex hoc decreto præcedente præuiſionem meritorum, & demeritorum, vt impoſſibile ſit euadere, niſi aſſeramus cum impiis libertinis, quod peccatum eſt ſolum opinione, non re; & quod ſunt leges diuinæ, comminationes plebeiorum, non veraces Dei teſtificationes, & quod pœnæ inferorum ſint fabuloſæ, vt Epicuro & Ariſtoteli placet; aut ſolum purgatoriæ, vt Origeni. Imò neque ſic euadimus. Quapropter potius docendi eſſemus, quòd ignoratur ratio, quâ Deus ante decretum ſuæ voluntatis præſcit actus liberos, & contingentes malos, & bonos, quàm ex decreto voluntatis neceſſario omnia euenire, & infallibiliter, affirmare.

De cognitione futurorum contingentium, & qua ſcientia apud Deum, ſine decreto ineuitabili: et de media ſcientia quid.

ARTICVLVS III.

Porrò ſciendum, quòd omnis lex, & præſertim diuina, ſub conditione ponitur: proptereaque dicitur pactum

& fœdus; & concluditur hoc vno pacto: *ſi vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* Nam datur liberis: vt iuſtè qui non ſeruabunt, damnentur: qui ſeruabunt, præmientur etiam ſupra quàm merentur. At vt meritum præmio ſit condignum, Deus dat gratiam & conſortium diuinitatis, quo promeretur diuinitas eiuſque fruitio.

2. Si autem Deus ab æterno decreuiſſet inuicto decreto vt hic ſaluaretur, alius periret, eſſet ſuperflua lex & conditio: iudicati enim eſſemus, & non iudicandi. Item ſi decreuit huic dare gratiam ſeruandi, & non illi; iterum eſſet lex ſolum occaſio inſidioſa; & conſequenter nati eſſemus iudicati, non verò iudicandi. Media enim & auxilia diuina, itidem decreta erant. Ergo natiuitas, vita & mors, & iudicium eſſet quidam ludus Dei cum hominibus.

3 Hinc docti Ieſuitæ ſcientiam conditionalium, mediam inter ſimplicem notitiam, atque intuitiuam adinuenere: ob Dei ſcilicet reuerentiam. Cum enim ipſis iurè diſpliceret prædeterminatio ac decretum æternum erga liberum arbitrium, & reuera tolli viderent contingentiã & libertatẽ, atque homines reprobari ex decreto, non ex culpa, imò culpam ſequi derelictionem gratiæ: derelictionem autem ex reprobatione: reprobationem autẽ ex decreto Dei. Propterea zelantiſſimi iſti Patres, peccata & opera pia præuiſa, eſſe rationem reprobandi & prædeſtinandi; id quod dixerunt omnes Doctores ante Auguſtinum & Pelagium. Præuideri autem ex præuiſione deliberationis liberi arbitrij: Liberum vero arbitrium ex ſerie cauſarum & obiectorum determinari, non ex decreto Dei, vt ſic agat & velit: nec ex ſcientia exiſtentiarum præuideri hanc deliberationem, ſed ex immenſitate diuini intellectus: qui poſitos homines in tali ſerie ſic deliberaturos, benéque: alios verò non ſic, maléque, prænoſcit. Et ex iſta prænotione fieri prædeſtinationem infallibilem & reprobationem ſtatuerũt. Niſi enim prædicaſſet Paulus Athenis, non veniſſet ad fidem Dion. & alij. Et ſi prædicaſſet Tyriis & Sidoniis, conuerſi eſſent, vt dicit Chriſtus, *Mat.* 11 Et ſi Sodomis facta fuiſsẽt miracula, quæ Hebræis, pœnitentiam egiſſent, nec cremati eſſent.

Quapropter in hoc ſtat arcanum prædeſtinationis, quo Deus ponit aliquos in ſerie, in qua ſcit præceptis eſſe obtemperaturos, ac mouendos ex obiectis & adminiculis ad credendum, vt Chriſtianos: alios in ſerie, in qua ſcit non credituros, at damnandos, vt Turcas. Hoc autem Deum præſcire ſcientia media, non autem ſcientia decreti: neque coexiſtentiæ futurorum.

4 Sed profecto iſta ſcientia media non tollit inconueniētia, quæ volunt ſolertes Ieſuitæ euitare (vt relinquam argumenta contradictorũ, quæ vrgent non ex natura rei, nec ex doctrina ſacræ ſcripturæ, ſed ex eo quia ſcientia iſta media non conſonat D. Thomæ & D. Aug. At ludicre quidem: poteſt enim Deus dare lumen iis, quod aliis ſcholaſticis non dedit: & mundum nouum reuelare Columbo, quem & Theologi & Philoſophi, & ipſe Auguſtinus putauerunt non extare:) At, inquam, quoniam poſita ſcientia media adhuc durat quæſtio: vnde fit quod iſte homo poſitus in hac ſerie damnatur, & alius in eadem ſaluatur, ſicut Chryſoſtomus aduertit. Reſpondent; quia voluntas vnius ſeſe ab eiſdem obiectis determinat ad bonum; alterius ad malum. Ergo, inquam, hoc non fit à ſerie: nec à gratiæ efficacia; nam ij, ſi Ieſuitæ docent (nec ineptè ex Auguſti. & Chryſoſt.) quod eadem gratia exteriori & interiori duorum hominum prædictorum alter ſaluatur, alter damnatur. Etenim Iudæorum multorum in eadem prædicatione Chriſti alij credunt & ſaluantur, alij vero ſcandalizantur & damnantur. *Examen ſent. Moliniſtarum.*

Item Iudas & Petrus fuerunt in eadem ſerie: & tamen diſpar exitus: & omnes Angeli in eadem ſerie & gratia efficaci: immo ſuperiores Angeli maiori gratia donati erant iuxta maiorem capacitatem naturalium; & tamen multi ſuperiores corruerunt, & multi inferiores ſteterunt. Et Cornelius Centurio poſitus in ſerie militari, vbi *Nulla fides pietaſque viris qui caſtra ſequuntur*, ait poeta; & tamen ſaluatur: & Lucifer in optima ſerie damnatur. Non ergo ex ſerie præuiſio ac determinatio, aſt ſolum incētiuum, ſed ex libertate voluntatis: quæ obedire & diſſentire poteſt incentiuis. Et hoc argumentum conuincit hos & illos, qui effi-

caciæ & inefficaciæ: abundantiæ & inopiæ auxilij diuini, attribuunt fidem: & opera, & horum negationem. Porrò nunc quæro, quomodo potuit Deus præſcire quod voluntas Cẽturionis aſſentiret fidei: & Luciferi voluntas diſſentiret? Ergo vel oportet recurrere ad præuium decretum Dei, vt ſaluetur Centurio, & credat, damneturque Lucifer; quod Ieſuitæ nolunt; vel ad gratiæ inefficaciam & inopiam in Lucifero, quod non audebunt qui hoc tuentur, cum plus gratiæ dent huic Angelo, quam huic homini. Vel dicere quod nec ſeries hoc facit: nec decretum præuium, & inuenire aliam viam, vel aſſerere (ſicuti nos) quod nec ex ſerie, nec ex decreto, Deus præſcit, ſed ex coexiſtentia rerum cum æternitate: quod Ieſuitæ nolunt: nam qui volunt, etiam decretum præmittunt, vt exiſtant, ad hoc vt coëxiſtant & cognoſcãtur. Quod eſt vanum. Ad quid enim ponitur coexiſtentia, vt bene arguunt alij, ſi ſufficit decretũ, vt omnes ſcholæ teſtantur? Vel dicendum; quod Deus præſcit deliberationem liberam noſtræ voluntatis, quæ quidem præſciri non poteſt pacto vllo, niſi ex decreto vel coexiſtentia: vtrumque explodunt. Omitto quod iners eſſet Deus medicando vbi non eſt proficuum, & ſerendo vbi ſcit ſpinas natum iri, vt in Iudæis: & non medendo quos ſcit curandos: nec ſerendo vbi ſcit fructificatum iri: vt in Tyro & Sodomis.

Capreolus cum D. Tho. ex ſola coexiſtentia prævidet.

Si D. Thom. prævideret ex decreto, fruſtra adderet coexiſtentiã.

Præterea, quod peius eſt, nec effugitur decretum: nam ex eo, vt aiunt, prædeſtinantur & reprobantur, quod præſciuntur in tali ſerie poſiti quid ſint facturi. Ergo Deus decreuit ponere alios in ſerie ſuæ ſalutis, alios in ſerie perditionis. Ergo ex decreto, & hoc Bellarm. affirmet eſt opus? qui exclamat, O *altitudo*, &c. in hoc quod alios vult ponere hic, alios ibi. Hæc autem voluntas eſt decretum: ergo incidit in ſcyllam cupiens vitare ſcillam.

Quod ſi non ex ſeriei inclinaminibus, cognoſcit Deus actu voluntatis, nec ex coexiſtentia, nec ex decreto: ergo nulla ratione perceptibili: ergo nec poterit cum certitudine prædeſtinare & reprobare. Idem accidit prædeterminatoribus. Si enim Deus prædeterminat contingentia &

volitiones liberas, profectò ſtultum eſt dicere, quod Deo ſint ignota abſque coexiſtentia, vt dicit D. Thom. quem ſequi profitentur: non enim contra decretum poterunt cauſę contingentes determinari, neque liberè ſeſe determinare. Cum ergo D. Thom. ad coexiſtentiam recurrat, & nunquam prædeſtinationem acceſſiat, ſed amoueat: manifeſtum eſt, quod nec ſeries, nec decretum faciunt certam Dei ſcientiam de futuris contingentibus & liberis.

Præterea iſta ſeries rerum, quam PP. Ieſuitæ adducunt, eſt ordo cauſarum à Deo ordinatarum, idemque quod fatum, vt docent Stoïci: vnde Seneca *in 4. de benef.* docet, quod fatum eſt ordo rerum à ratione diuina pendens ordinatè. Similiter D. Tho. huic ordini dat ordinatorem, dum tractat de fato. Ergo demonſtratiuè arguitur, quod Deus texit ſeriem & fata, & contexit homines in illa vel in iſta ſerie ſeu fato ex mera voluntate, non ex præuiſis meritis & demeritis: vt patet de Tyriis & Sidoniis, melioribus, quam Phariſæis: ergò plus merentibus vel minùs demerentibus auxilià illa prædicationis & miraculorum. Ergo neque prędeſtinat merentes, nec reprobat demerentes præuiſos in vſu & abuſu liberi arbitrij, vt illi dicunt, quando nimirum decernit de ſingulis, vt ponantur in ſerie merendi aut demerendi. Ergo & qui decretum ſeu fatum fugit, & qui aſſerit, incidit in decretum ſeu fatum. Et ſicut in ſenſu compoſito decreti cum voluntate Perthomiſtæ infallibiles faciunt euentus: ita Ieſuitæ in ſenſu compoſito hominis ſeu voluntatis cum ſerie hac vel illa: vnde libertas vtrobique titulatis eſt modò. Etenim Perthomiſtæ peccant contra quidditates vocabulorum & petunt principium, docentes quod Deus prædeterminat volitiones ad certos actus adigitque efficaciter, ac ſimul prædeterminat, vt actus ſit liber; ſecumq; pugnant. Tunc enim prædeterminat libertatem, cum relinquit voluntatem in manu conſilij ſui, non cū ipſe agit vt acta agât: velut S. Th. Plato, Ariſt. & omnes Stoici & ſectæ & ſcholæ conteſtantur, & libertatis & ſeruitutis quidditas: ergo incidunt in charybdin cupientes vitare charyb. Ergo nec decretum, nec ſcientia media ſunt ad

rem. At ſi ex ſola coexiſtentia & non ex decreto, nec ex ſe-
rie damus Deo certitudinem ſcientiæ futurorum, ſicut fa-
cit S. Thom. & Capreolus princeps Thomiſt. *in p. d.* 38. *a.* 2.
q. 1. omnia rectè procedunt.

5 Obiicientibus autem quod iſta poſitio videtur docere,
quod Deus ex euentibus rerum addiſcit, „ ſcientiaque ſim-
„ plex in intuitiuam conuertitur: Reſp. D. Thom. *in p. d.* 38.
„ *q.* 5. *a.* 3. o. Si Deus ab æterno cognoſcit eſſe rerum, non
„ modo quod habent in Deo cauſarumque potentia, &
„ præcognitione, ſed etiam in eſſe naturę. Quod patet, quo-
„ niam te exiſtente cognoſcit Deus ipſum eſſe quod habet
„ in propria natura. Si autem ab æterno non cognouiſſet,
„ niſi eſſe eius quod eſt in cognitione ideali, vel in cauſa,
„ cognitio ſua proficeret per temporum ſucceſſiones.) Et
idem docet *in art.* 5. & addit rationem ex Boëtio. Quo-
niã Deus eſt æternus, ſcientia eius & ſcita ſunt æternaliter
„ ſibi nota. Et ideo verè non dicitur Deus præſcire &
præuidere, ſed ſcire & prouidere. Intuitus enim eius ad
„ omnia fertur præterita & futura. Et *Reſp. ad* 6. ait: Si
„ Deus cauſam ſolum æternaliter videret contingentem,
„ & non videret effectum immediatè in ſuo eſſe, vt nos co-
„ gnoſcimus, tunc nunquam poſſet iſtud eſſe cognoſcere.
„ Item, *d.* 41. *q.* 1. *a.* 1. ait. Non tantùm cognoſcit Deus eſ-
„ ſe quod habent res in Deo, ſed etiam eſſe quod in propria
„ natura habituræ erant. Et omnis iſta cognitio vnico actu
fit ante decretum eſſendorum, alioquin diſceret intelle-
ctus Dei aliquid à voluntate decernente res vt ſint, & prop-
terea intellectus acquireret tunc viſionis ſcientiam. Hoc
autem falſum eſt, nam ſi intellectus diſceret à voluntate:
quod in Deo & in tota natura falſum eſt: Item à voluntate
procederet: ergo & Filius à Spiritu ſancto in ſcientia viſio-
nis. Item verbũ non procederet toticipando ex cognitio-
ne Dei, & Trinitatis, & creaturarum, & entium, & non
entium bonorum & malorum, vt docet *p. p. q.* 34. *a.* 3. Ver-
bum enim procedit, vt manifeſtatiuum & operatiuum: &
propterea *in p. d.* 41. *q.* 1. *a.* 1. *ad* 3. Deus præſcit exiſtẽtias an-
te decretum electiuum & reprobatiuũ. Et *ver. q.* 4. *a.* 4. do-

cet, Verbum procedere exprimendo quidquid continetur in Patre: qui vnico intuitu videt omnia nō diuiſim ergo ſcientia viſionis & abſtractiua. Item *art. 5. in arg. Sed contra ſexto ait. Verbum diuinum eſt verbum intell practici, quia eſt operatiuum, ex Damaſc.* Sed praxis eſt ſcientiæ viſionis. Ergo verbum etiam ex ſcientia viſionis. Item *a. 7.* ait, quod quæ Pater dicit in verbo, habent eſſe actuale. Quæ vero non d[illegible], ſed manifeſtat tantum, non item. Ergo palam ſecundū D. Th. procedit ex ſcientia viſionis, & ſimplicis notitiæ ſpeculatiuæ, Ad [illegible] quia vt operatiuum actualium. Et *pot. q 2. a. 5. ad 6.* in verbo eſt ratio omnium quæ per voluntatem producuntur. Et *in arg 15* allegatur Aug. dicens. *Filius eſt conſilium de conſilio, & voluntas de voluntate.*

6. Et quæreres, qua ſcientia noſcat. Reſp. D. Thom. *p d.* „ *40. q. 4 a. 1. ad 1.* quod malorum vt ſint, Deus habet ſcien- „ tiam ſimplicis notitiæ; vt ordinentur, viſionis ſeu appro- „ bationis. Et *in 1 p. q 14 a. 16.* Deus cognoſcit mala pra- „ cticè tripliciter. Vel quia permittit, vel quia impedit, vel quia ordinat. Rectè ſanè. Non enim Deus facit mala, nec implanat: nec vult mala per ſe, vel per accidens: nec vult fieri mala per ſe, nec per accidens, ideſt ad bonum finem; cum enim ſit inordinatio culpa omnis ex ſui ingenio, non poteſt ordinari ad finem boni vniuerſi, nec ſuæ iuſtitiæ: alioquin eſset ordinabil[illegible]: ergo bonum: ergo malum e[illegible] et bonum, vt arguit S. Thom. licet poſtea Deus velit in praxi ex infinita potentia & bonitate, quæ ex nihilo etiam fecit ens, vt ſint occaſio alicuius boni. Scit eſſe mala practicè, quia permittit, non quidem mala moralia vt ſint: non enim poteſt Deus contra ſe id permittere, vt dictum eſt. Sed quia permittit voluntates liberas ad malum & ad bonum: ac ſimul ſcit vtram ad bonum aut ad malum ſe determinent, non ex decreto ſuo prauio, nec in cauſis indeterminatis, ſed ex effectu coexiſtente æternitati, ergo & eius ſcientiæ æternæ. Scit etiam, quoniam decreuit impedire quædam mala omnino, vt Enoch in raptu, ne malitia corrumperet intellectum eius. Quædam vero non impedire, ſed ordinare: vt Iudæ auaritiam ordinauit ad opus redemptionis. Et Pha-

raonis duritiam ad gloriam Iſraelis: nec tamen hos deſeruit deſertus, vt probat Chryſoſt. niſi quia non impediuit libertatem, quando ſimul illis bonas inſpirationes dabat intus & foris vſque in finem.

7 Hæc autem ſunt axiomata apud D. Thom. quòd peccata ſolum ſpeculatiuè noſcuntur à Deo. Item quod ſciẽtiã ſimplicis intelligentiæ & viſionis, ſunt vna vnicuique actus reſpectu Dei cognoſcentis, non autem reſpectu ſcitorum: item quod ſcientia ſimplicis intelligentiæ, ſeu ſpeculatiua, noſcuntur poſſibilia, & actualia entia & non entia, mala ac bona; ſcientia autem viſionis ſolum entia & bona, & actualia, vt ex dictis patet. Item ex D. Thom. apreol. *p d.38.q.1 a.2.* ponit ſimplici intelligentia etiam exiſtentias percipere.

Quæſtio, cur ante decretũ vt exiſtant videt Deus exiſtere omnia

8. Sed quæritur, quomodo Deus nouit exiſtentias ante decretum & in productione verbi, cum Caiet. & alij dicant ſola ſcientia ſimplicis intelligentiæ. Reſp. Quod ſcientia ſimplicis intelligentiæ noſcuntur actualia & poſſibilia, & quod exiſtentiæ ſint aliquæ quidditates, quas Deus præcognoſcit, alias proficeret in ſcientia ex productione verbi & rerũ. Non enim eſt, aut fit ſapiens ſapientia genita, vt probat Auguſt. & verbum participaret, non toticiparet, & ideæ eſſent imperfectæ, vt & S. Bonauent. inſinuat. Item nullum diceret reſpectum ad creaturas, vt docet S. Thom.

Reſponſio.

9. At quomodo hoc fieri poteſt, vt coexiſtant antequam ſint, non eſt modo pertractandum, quoniam ſolum D. Th. ſententiam de prædeſtinatione declaramus. Et qui poteſt concipere æternitatis amplitudinem, & indiuiſibilitatem, & quod eſt ſupra tempora, non ante & poſt: & quod intellectus ſcit quid ſit decretura voluntas, hoc intelliget.

10 At quomodo ſciantur futura viſionabiliter, & Deus à rebus futuris non accipiat viſionem, ſed det, non potentes intelligere recentiores, recurrerunt ad decretum: ſed quid oportebat D. Thom. recurrere ad coexiſtentiam tam ſcitu difficilem, cùm decretum hoc facile ſufficienter doceat? Nec vnquam D. Thom. hoc decretum attuliſſe probatum eſt ſupra. Sed poſſumus hoc intelligere ex hoc, quod idea

&

& ſpecies repræſentat res in eſſe ideali & exiſtentiali ſeu reali. Ergo ſi Deus excogitat ideas producendo verbum, nec capit eas à rebus, ſicuti nos à lapide ideam lapidis ſeu ſpeciem capimus, ſed habet à ſe, tunc poteſt per ideas ſcire res in eſſe cognito & in eſſe reali, vt ex D. Thom. & Bonauen. admonemur. Oculus enim ſpeciem lapidis, à lumine delatam ſibi, cognoſcit vt quo, & vt quod: & manus ſpeciē ignis cognoſcit, vt quo, & vt quod: calefit enim & ignitur ab eo. Lapidem verò & ignem, extra ſe cognoſcit, vt quod. Ergo per ſuam eſſentiam, quæ eſt idea omnium actualium & poſſibilium cognoſcit actualia & poſſibilia; vt ſæpe monent Scholaſtici: Idea enim Dei eſt cauſatiua, non cauſata, vt noſtra: & neceſſaria eſt vt dicit eſſentiam; voluntatis, vt reſpectum ad exiſtentiam præcogniti ab intelligente genitore verbi, ſeu concogniti: nec diuina ſcientia cadit ſuper enunciabile contingens, priuſquam diuina voluntas, ex Capreol. *p. diſ.* 38. *q.* 1. *a.* 2.

Modus intelligendi coexiſtentias.

Idea vt ſimulacrū repræſentat quidditates: vt cauſatiua etiam exiſtentias.

10. Hoc quidem maximum eſt arcanum; & mirificum: quòd Deus non à decreto, vt fiant, cognoſcat bona & mala volitionum noſtrarum; & abſque illa certitudine, quam mutuantur ex inclinatione ſeriei. Sic enim contingens & liberum eſſent decreto cognita, quod nolunt, vel eſſent cōgnoſcibilia in cauſis cum certitudine ante determinationem, quod millies negat Sanctus Thom. & addo contra Pſeudo-Thom. Imò ex decreto ſciret Deus quorſum ſe determinabunt cauſæ liberæ & contingentes. Ergo nihil prodeſſet coëxiſtentia, tantis laboribus à D. Thom. requiſita: At D. Thom. excludit ipſorum ſententiam citra ambiguitatem *in quodlib.* 5. *ar.* 8. vbi docet prædeſtinationem non poſſe eſſe certam, niſi ex ſcientia futuri euentus, non ex decreto. *Et quodlib.* 11 *a.* 2. feliciter probat, quod prædeſtinatio non imponit neceſſitatem, ſed contingentiam, quoniā etſi à Deo, tamen & à libero arbitrio. Effectus autem ſequitur cauſam proximam, quæ hic eſt libertas arbit. Et inueſtigans, quomodo poteſt eſſe contingens & certa. Reſpondet, quod eſt certa nō ex ineuitabili decreto, quia ſi nō eſſet cōtingens, vt hic docet, & *in p. d.* 39. *q.* 2. *a.* 2. *c.* Sed tripliciter primò ratione ſuæ præſcientiæ, ex hoc quod cognoſcit futu-

ra contingentia, quatenus coexiſtunt æternitati. Secundò ex efficacia voluntatis, quæ voluit vt liberè & contingenter eueniant. Ideſt quod voluntas noſtra ſeſe ipſam determinet, vt hic docet, & *in 2.d.25.q.1.* & *verit.q.22 a 4.* pluribus quidem rationibus, ſed præcipuè quia homo eſt ſimillimus Deo, qui non ab alio mouetur. Tertiò probat S. Thom. ex ratione prædeſtinationis: quæ (ait) *non ſaluat te ſine te:.* Ergo quia Deus ordinat in finem, & ſimul liberum arbitr. ſeſe ordinat, & recipit liberè ordinem Dei: ſequitur quod prædeſtinatio ſit contingens & certa. Et vt dicit *ver.q.6.*
,, *a.3.ad 6.* in tantum eſt certa prædeſtinatio, in quantum re-
,, ſpicit præſens, id eſt, exiſtentiã prædeſtinati & effectus eius;
,, non inquantum reſpicit futurum effectum prædeſtinationis) Hoc autem falſum eſſet, ſi ex decreto præſciret neceſſario, & immutabili.

Item *ver.q.6.a.3.* docet quod prædeſtinatio non eſt certa ex decreto & prouidentia cauſæ neceſſariæ ad effectum neceſſarium. Sed ex præparatione adminiculorum, vt non cadat, vel ſi cadat, reſurgat. Sicuti ſunt ſuffragia, exhortationes, donum gratiæ. Nunquam tamen dicit ex prædetermitione, vel ex efficacia motionis.

11 Triplex autem eſt neceſſitas apud D. Th. Prima quidditatis & eſſentiæ, vt hominem eſſe rationalē: & triangulum habere tres angulos. Et hæc eſt naturalis, & inuiolabilis etiam Deo: nec poteſt dubitari. Secunda ex ſuppoſitione decreti: vt hominem creari, & ſolem oriri. Et hæc dicitur neceſſitas ſuppoſitionis & ineuitabilitatis, & reſpicit decretum voluntatis. Tertia dicitur infallibilitatis, quæ non habet certitudinem infallibilem, niſi ex viſione exiſtentiæ: quoniam his dedit Deus cauſas impedibiles, vt quando ſcribo, neceſſe eſt me ſcribere: & hoc habet certitudinem infallibilitatis in eo, qui videt me ſcribere, ſicut videt Deus omnia, licet fiant contingenter ac liberè: quoniam ſolum ex coexiſtentia cum æternitate pro certo ſcitur.

Quidquid eſt in infallibili neceſſitate, & certitudine, eſt etiam in ineuitabili, & eſſentiali. At non è contra. Prima enim eſt naturæ. Secunda decreti voluntatis. Tertia viſio-

nis actualitatis. Prima ab eſsentiatione, Secunda à cauſatione per cauſas neceſsarias. Tertia à cauſatione per cauſas contingentes & liberas.

12 Ex his deducam potius fatendum eſse quod ignoratur modus, quo Deus ſciat futura libera præſentialiter, cum non ſufficit noſtra ratio; quam eludere dicteriis, & cauillis violentis, dogmata certa de libertate & de concurſu Dei: & de redēptione & prædeſtinatione, & reprobatione, & de legis vſu, & iudicio futuro, & de cæteris iam dictis & dicendis. Præterea PP. Ieſuitæ fatentur neſciri, cur Deus hos ponit in hac, illos in alia ſerie. Pſeudothom. fatentur non dari libertatem. Perthomiſtæ verò non poſse certo concordari libertatem cum præſcientia, & prædeſtinatione; Caietanus, quod eſt ſupra intellectum. Nos ergo lumen aliquod adduximus, excludendo falſitatem, ad intuitum veritatis, ex S. Thom. doctrina clara, non extorta. Et reſpondere poſsumus ad quæſtiones minori cum difficultate, quā cæteri: & tutiores ſumus pugnando pro Dei bonitate; quā illi pro potentia aut ſcientia. Nam Ambroſ. & Chryſoſt. quærentes cur Chriſtus elegit Iudam ſi ſciebat eſse proditurum: Reſpondent, quod potius voluit nos dubitare de ſua ſcientia, quam de ſua bonitate. Et quidem in ſacra ſcriptura tractat nobiſcum Deus, dat leges & promiſsa ſub cōditione, tanquam ſi neſciret quid facturi ſumus: & nil prædeterminarit. Sic nos ergo oportet benefacere, tanquam nil ſit prædefinitū. Et quia fidelis Deus diligit nos vt pater. Ergo ſi boni filij erimus, certò hæredes erimus. Si mali, nequaquā, ſicut ipſe docet qui ſcit quomodo concurrit nobiſcum: non ſicut homo imaginatur, putans non ſic procedere Deum nobiſcum, ſicut dicit, quoniam aliter decreuit: Quis conſiliarius eius fuit tunc, aut nunc eius magiſter eſt?

13 Hic nota, quam indoctè verba S. Thom. interpretantur, quando ait *p.p.q.19.a.8.* voluntatem Dei eſse tantæ efficaciæ, quod non ſolum fiunt res quas vult fieri; ſed etiam quomodo vult fieri: vult autem quaſdam fieri neceſſariò, quaſdā contingenter ad cōplementum vniuerſi, alias liberè, alias ſeruiliter) Vnde concludunt, quod ex prædetermi-

natione, & decreto voluntatis æterno & inuincibili omnia eueniant. Falsò quidem. Nam hoc in loco nullum præmittit decretum ſuper actus, ſed ſuper rerum ordinem & diſpoſitionem, vt alia eueniant neceſsariò, alia contingenter: alioquin omnia eſsent ſolum neceſsariò neceſſitate decreti. Quod millies ſanctus Thom. negauit: & profecto *in eodem art. citato* ipſe ſe declarat, quod vt fiant neceſſario non decretum appoſuit, ſed cauſas neceſſarias: vt contingenter, contingentes; vt liberè, liberas. Hoc enim eſt de quidditate talium effectuum: & quia de quidditate liberæ cauſę eſt determinari à ſe ipſa: vt probauit & de quidditate contingentis vt poſſit determinari ſic & aliter, ex cauſarum concurſu, & ſua impedibilitate: Et de quidditate neceſsariæ, eſt vt non poſſit impediri, nō autē vt determinetur à Deo, niſi per accidens: ſed à natura rei, cauſas neceſſarias ſortitæ. Propterea errant prædeſtinatores in doctrina ſancti Thom. contra quidditates, quas Deus violare non poteſt. Non enim poteſt fieri vt ſit liberum, & ab alio determinetur, vt ſeruus: nec vt ſit contingens à cauſa neceſsaria, vt motus ſolis. Et hoc patet, quoniam ibi, & vbique docet quod futura contingentia non ſciuntur à Deo, niſi ponantur in actu. Si enim ex decreto & prædeterminatione, vt aiunt: profecto ſciret futura ſic, quia ſic decreuit eſse futura ineuitabiliter: & non ex præſentialitate: imò è conuerſo eſsent præſenti aliter ſic, quia ſic decreta. Idem docuit S. Thom. quando dixit, quod Deus cum cauſis neceſsariis neceſsariò concurrit, cum liberis liberè, quoniam relinquit eas in manu conſilij ſui, vt ſe determinent: appoſuit eis ignem & aquam, ad quodcumque voluerint porrigant manū, vt ait Eccleſ. & non ad aliquid efficaciter impelluntur à Deo; nec enim poteſt mouere eas ad odium ſui & blaſphemandum Deum, vt ſupra patuit, & patebit amplius: nec ad actum prædeterminatum vllum, ſalua libertatis quidditate: niſi ſuaſiuè & phyſicè, ita, vt de facto poſſint ſimul repugnare, & Spiritui ſancto reſiſtere: Propterea etiā alibi docet, Deum agere nobiſcum, ſicut qui dat formam, dat conſequentia ad formā. Ergo hoc modo influit, & coa-

git: non ſicut impellens, & prædeterminans effectus; ſic & nunc & hic ineuitabiliter: ſed vniuerſali ratione.

Ex iam dictis conſtat, ſcientiam conditionalium eſse in S. Scrip. non autem ſcientiam mediam eorum eſse vtilem ad prædeſt. & reprobat, fundandam. Nec fortaſse ad notitiam, quæ non ſit viſionis, nec ſimpl. intell.

1 Nam futura conſiderata in futuritione ſola cognoſcuntur ſimplici notitia.

2 In ſeipſis verò viſione à quacumque ſint cauſa.

3 Si in cauſis neceſsariis, vt ſolem cras oriri, vel decreto Dei determinatis, vt iudicium vniuerſale, ſciuntur etiam viſione in ſuis quoque cauſis.

4, At ſi in contingentibus vel liberis, iam determinatis ad talem effectum, etiam ſciuntur viſione, vt quod pluuia, quam impellit ventus ad nos hodie, veniet ad nos veſperi: &, quòd viri Ceilitæ tradent Dauid: erant enim determinati in ſua voluntate à ſemet, vt traderent.

5 Si verò in contingen. & liberis, non adhuc determinatis, nulla ſcientia certa ſciri poſsunt vt ſic, nec à Deo. Propterea dicit Deus, teſte Hier. *in Hierem.* 26. ambiguè, *Si fortè conuertantur*, &c. Si Moliniſtæ hoc vltimum dant ſcientiæ mediæ: iudicio meo falluntur. Si 2. tertium & quartum, nil moror, quod vt in cauſis ſimplici notitiâ, vt in effectu viſione: & ſimul, vtraque. Sed non ad rem.

Deum in omnibus operari vt cauſam finalem, & actiuam, dantem & conſeruantem eſſe, formas, virtutes, applicãtemque ad operandum generaliter: modificari autem operationes à cauſis ſecundis: quæ agunt etiã totum effectum quaſi Dei inſtrumenta, ſed per proprias formas & virtutes: non tamen eſſe omninò inſtrumenta. At multo minus creaturas rationales, quæ cognoſcunt

finem & rationem finis & mediorum, ſeque ipſas determinant.

CAP. VI. ARTIC. I.

FAlſò videtur aſſertum, quòd Deus prædeterminat actus liberi arbitrij, omnes; præſertim volitiones, maximéque malas. Idque planum fiet de mente S Thomæ, vbi primum palam fiet differentia diuini concurſus cum naturalibus agentibus & cum voluntarijs.

Ait *in p p. q.* 105. *art.* 1. quod Deus operatur in omni „operante, vt cauſa finalis, & agens, & forma. Nam primũ „principium actionis eſt finis, qui mouet agentem. Secundum eſt agens. Tertium forma eius, quod ab agente applicatur ad agendum. Sic Deus ſecundum hæc tria in omni operante operatur. Primo ſecundum rationem finis. „Cum enim omnis operatio ſit propter aliquod bonum verum vel apparens: Nihil autem eſt, vel apparet bonum, „niſi ſecundum quod participat ſimilitudinem aliquam „ſummi boni, quod eſt Deus. Sequitur quod cuiuslibet „operationis omnis operantis Deus ſit cauſa, vt finis. Similiter quando ſunt multa agentia ordinata, ſecundum agẽs „agit in virtute primi. Et ſecundum hoc, omnia agunt in „virtute Dei: & ipſe eſt cauſa omnium actionum. Tertio „conſiderandum, quod Deus mouet, non ſolum res ad operandum, quaſi applicando formas, & virtutes rerum ad „operationem, ſicut artifex applicat ſecurim ad ſcindendum, qui tamen formam ſecuri non tribuit: ſed etiam dat „formam creaturis agentibus, & eas tenet in eſſe: Vnde „non ſolum eſt cauſa actionum, in quantum dat formam, „quæ eſt principium actionis, ſicut generans dicitur eſſe „cauſa motus grauium & leuium: ſed etiam ſicut conſeruãs „formas, & virtutes rerum, prout ſol dicitur cauſa manifeſtationis colorum, in quantum dat & conſeruat lumen, „quo manifeſtantur colores. Et quia forma rei eſt intra

„ rem, & tanto magis quantò conſideratur, vt prior & „ vniuerſalior, & ipſe Deus eſt propriè cauſa ipſius eſſe vni- „ uerſalis in omnibus rebus, quod inter omnia eſt magis in- „ timum rebus: ſequitur quod in omnibus rebus Deus inti- „ mè operatur. Et propter hoc in ſacris ſcripturis opera- „ tiones naturæ Deo attribuuntur, quaſi operanti in natu- „ ra, ſecundum illud *Iob 10. Pelle & carnibus veſtiſti me, „ oſſibus & neruis compegiſti me.*

Ex quibus verbis habemus, quod Deus rerum & operationum in omnibus creaturis eſt cauſa finalis, quam vocant quidam moralem; & actiuam, vt dantē formas & virtutes, & applicantē eas ad operandum, ſicuti generans grauia, & leuia mouet phyſicè, vt aiunt, & conſeruat formas & virtutes eorum, ſicut ſol eſt cauſa manifeſtationis colorum, in quantum dat, & conſeruat lumen, quo colores manifeſtantur. Nihilominus conſtat, quod grauia & leuia habent in ſeipſis principium motus actiuum, & formale, quod acceperunt à generante. Et ideo dicuntur moueri à generante, vt probat idem *p.2.q* 36*.ar.*2*.o.* Item 2*.d.*18 *q.*1*.*2*.o.* Item 3*.d.*3*.q.*2*.*1 *ad* 6*. & d.*22*.q a.*3*.*2*.quæſtiuncula.p.ar.*2*.in o.* Itē *contra Gentes* 23*. ad* 4*. &* 5*. &* 7*. & in lib* 4*.cap.* 11*. & Pot. q.*5*.ar.*5*.* Ergo in via D. Thomæ Deus eſt agens opera noſtra, in quantum dat formas & virtutes agendi, & operandi generaliter, non quia particularizat actiones. Effectus enim particularitas, & modificatio, vt probat *in p.p q.*4*.ar* 2*. &* 23*. & q.*13*.* aſſimilatur particulari, virtus autem vniuerſali. Actio enim vniuerſalis, eſt immediatior effectui, & proximior ſecundum virtutem: particulare enim agit virtute vniuerſalis: ſed ipſa cauſa particularis eſt proximior & immediatior effectui ſecundùm ſuppoſitum, & modum ad actionem, & ad id quod per actionem educitur, ſicut loquitur S. Thomas. 1*.d* 12*.ar.*3*.ad* 4*.* Item *ver.* 24*. ar* 1*. ad* 4*.* cauſa prima dicitur principalis ſimpliciter, quia plus influit, cauſa ſecunda dicitur principalis ſecundum quid, quia plus conformat.

At ſi actio ſolum æquaretur Deo ſecundum modum, nedum ſecundum eſſentiam actionis, nec agerent ſecundæ

cauſæ: tunc ſequeretur, quòd formæ rerum nihil agerent de ſe, & virtutes earum eſſent fruſtra, aut ſolum inſtrumenta, id quod D. Thomas omnino negat *p. p q.* 105. 5. o. Sequitur enim opinio Mahometanorum quorumdam: qui, teſte Auerroe, detrahebant cauſalitatem à rebus, ita quod ignis nõ calefaceret, ſed Deus calefaceret in igne, vnde ſubtraheretur ordo cauſæ & cauſati.

Item ait. Virtutes operatiuæ in rebus eſſent fruſtrà, imò „ res omnes eſſent fruſtra, ſi propria operatione deſtitue„ rentur, cum omnes ſint propter ſuam operationem: ſem„ per enim imperfectius eſt propter perfectius. Sicut igitur „ materia eſt propter formam, quæ eſt actus primus: ita for„ ma eſt propter operationem, quæ eſt actus ſecundus, & „ ſic operatio eſt finis rei creatæ. Sic Deus operatur in rebus, „ quod tamen ipſæ res proprias habent operationes. Idem probat contra Gentes *lib.* 3. *cap.* 69. & applicat res ad operãdum, vt coquus ignem, qui tamen ſua forma propria ignit vt dicitur. 3. *con.* . *Gent. cap* 67

Nec te moueat, quod aliquando comparauit ſecuri cauſas ſecũdas, hoc enim propriè falſum eſt. vt patet ex prædicto textu, & rationibus contra Mahometiſtas. Et *ver. q.* 24, *ar.* 1. *ad.* dicit exemplum hoc eſſe falſum: ergò ſed intellige ſimilitudinariè. Non enim bos eſt quaſi ſecuris, ſed quaſi ſeruus: iudex, qui operatur virtute regis, & inſtrumentum aliquo pacto, non omninò: vt patet *ex* 2. *contra gentes.* 21.

. Et *in p.* 2. *q.* 1. *a* 1. docet creaturas irrationales comparari ad Deum, ſicut inſtrumenta ad cauſam principalem, vt elementa & animalia, quæ rationem finis non cognoſcunt, nec ſibi finem præſtituunt. Rationales autem non ſic, ſed ſicut filios, vt alibi docuit ex Apoſtolo. Aug. quoque *de mer. & pecc. remiſ. lib* 2 *cap.* 5. docet quod homo adiuuatur à Deo ſicut agens voluntarium & coagens, non ſicut terra & lapis: nec ſicut brutum, cui non dedit rationem & voluntatem.

Deum, quamuis moueat voluntatem hominum, haud tamē determinare niſi ad bonum in vniuerſali: & liberum arbitrium eſſe mediorum, liberam voluntatem, etiam finis, & à ſe ipſa determinari, eo quod habeat non ſolum in ſe principium motus, vt naturalia, nec ſolum de ſe vt bruta, ſed etiam à ſe: vt id quod eſt proximum Deo, minus indigens determinari: non indigere autem, quoniam cognoſcit finem, & media & rationem mediorum ad finem, vt materiæ non alligata, & ideò à ſe ſe determinare & modificare, quamuis & à Deo vniuerſaliter agente: qui etſi determinat ad ſupernaturalia ad vnum, non tamen ita quod non poſsit ceſſare & diſſentire motioni de facto.

ARTICVLVS II.

CVm autem S. Thomas tractat de voluntatis actibus, licet intellectus & volūtas, iuxta dogma eius, & omnis potentia ſit à Deo, actiones & volitiones ſint à Deo, non tamen ſine nobis: nec eo titu nobis, quo euenit in naturalibus, vbi propriæ formæ & virtutis actio concurrit vnà cum actione Dei vniuerſali, quæ dat eſſe, & virtutem, & applicationem ad actum, nec aliter euenit quàm quod Deus prædeterminat, vt dicunt Thomiſtæ; ſed ita nobiſcum, vt nos etiam operemur ex nobis, licet non quaſi ex nobis; quoniam prima cauſa quæ dat eſſe, & virtutem, principalius agit: attamen non prædeterminat

voluntatem niſi ad bonum, & in communi tantum, eo quod libertas arbitrij, vt eſt entitas, & à Deo ſolùmodo ad bonum inclinatur, ſed relinquitur in manu conſilij ſui obiecti electio, & minoris boni & apparentis pro maiori, & verò vt poſſit deficere & non deficere, quod eſt peccare, & non peccare.

Erga finem non datur liberum arbitrium, ſed libera voluntas: ſed erga media vtrumque.

Dicit ergo *ver.q.24.art.1 ad 20.* Quod erga finem non datur liberum arbitrium. Quoniam nemo iudicat ſeu arbitratur an fœlicitas quæ finis eſt, ſit amãda & proſequenda: „vnde non datur electio, ſed tantum libera voluntas, quo„niam non contra voluntatem, ſed ſecundum voluntatem „in finem inclinamur, ſicut creaturæ omnes ad proprium „finem ſponte; libertas arbitrij eſt erga media ducentia ad „finem: in nobis enim eſt hæc vel illa capeſſere, nunc aut „prius, & hoc vel alio modo.

1. ratio, qua homo eſt liber, quia non agit per formam vnam, ſed per plures.

Reddit huius conditionis rationem *in p. p. q. 41. a. 2. o.* „Quoniã natura agit per formam vnam, ſed intellectus per „plures ſpecies intelligibiles, & pluribus modis variabiles, „ideò non inclinatur ad vnum ex ſua forma, niſi in finem, „qui eſt vnus vno modo, ad quem tendit per modum naturæ.

2. quia ad vtrumque ſe habet, & actus voluntarius poteſt eſſe & non eſſe.

Et *pot.q.2.a.3.* ait. Voluntas in quantum voluntas ad v„trumque ſe habet. Poteſt enim voluntas agere & non age„re, ſic vel ſic facere, & velle, & non velle. Et ſi reſpectu „alicuius voluntati hoc non conueniat, hoc accedet volun„tati, non in quantum voluntas eſt, ſed ex naturali inclina„tione, quam habet ad aliquid, ſicut ad finem vltimum, quem „non poteſt non velle, ſicut voluntas humana non poteſt „non velle beatitudinem, nec poteſt velle miſeriam. Idem dixit *p.p.q.41.a.2.*

quia voluntas nec quoad effectum nec quoad actũ determinatur ad vnũ vt natura.

Ex quo patet, quod omne illud, cuius voluntas eſt principium, quantum in ſe eſt, poſſibile eſt eſſe, vel non eſſe, & eſſe tale vel tale, & tunc vel nunc.

Item *q. 3. a. 13. o.* Inter voluntatem & naturam hoc in„tereſt, quò l natura eſt determinata ad vnum, quantum ad id quod virtute naturæ producitur, & quantum ad hoc quod eſt producere, & non producere. Voluntas verò

,quantum ad neutrum determinata inuenitur. Poteſt ta-
,men per voluntatem aliquis hoc vel illud facere, ſicut ar-
,tifex ſcamnum, vel arcam; & iterum facere ea, & à facien-
,do ceſſare. Ignis verò non poteſt niſi calefacere ea. Non
,poteſt aliud inducere in materiam, quam effectum ſimilem
,ſibi &c. Idē docet *p.p.q.42.2 & q 82..art.p.& 2 & q. 83.*

Item ait. Omne illud, cuius principium eſt liberum arbi-
trium, quantum in ſe eſt, poteſt eſſe & non eſſe, tale vel
tale, & poteſt eſſe tunc vel nunc, vt dicebat *pot.q.2 art.3.*

At *ver.q.24.art.*1.ait, quòd eorum, quæ fiunt, alia ha-
bent principium motus ſui, & actionis in ſe ipſis; quædam
,, extra ſeipſa. Quæ extra violenter mouentur, nihil con-
,, ferente vim paſſo. Quæ habent in ſe principium motus
,, duplicia ſunt: alia enim mouent ſeipſa, vt animalia: alia
,, minimè, vt grauia & leuia: ſiquidem illa diſtinguuntur in
,, partem mouentem, & motam: iſta verò minimè, propter-
,, éaque mouentur à generante per ſe, à remouente pro-
,, hibens per accidens. Et licet moueantur à ſeipſis, non tamen
,, à ſeipſis, quoniam non ſunt ſibi ipſis cauſa agendi, ſed a-
,, ſtringuntur ad agendum, vel mouendo per formas, quas
,, ab altero receperunt. Eorum verò quæ à ſeipſis mouentur,
,, quorumdam motus ex iudicio rationis proueniunt, vt
,, homines; quorundam verò ex iudicio naturali, vt bruta:
,, Iſta enim licet mouentur propter finem, non tamen co-
,, gnoſcunt rationem finis, & mediorum, & habitudinem,
,, & ordinem vnius ad alterum; ſicut homo, qui propter
,, hoc non ſolum eſt cauſa ſui in mouendo, vt animal; ſed
,, etiam in iudicando. Poſtmodum *in 2. art. in corp.* Bruta
,, non habent liberum arbitrium, inquit, quoniam mouen-
,, tur viſis vel paſſionibus, nec deinde iudicant, quid deinde
,, ſit melius facere, vel non facere. Nec vtrum facere ſic, vel
,, non ſic, & nunc, vel non nunc, ſicut rationalis homo.
,, Bruta habent aliquam ſimilitudinem rationis, & quandā
,, prudentiam naturalem participant, ſecundum quod na-
,, tura inferior attingit aliqualiter ad id, quod eſt naturæ ſu-
,, perioris. Ideò habent iudicium de aliquibus ordinatum,
,, non ex aliqua collatione, cum rationem ſui iudicij igno-

4. quia poteſt eſſe & nō eſſe quod voluntariū eſt.

5. quia habet in ſe principium ſui motus vt grauia & non aliud vt violenta. It iterum, quia non modo in ſe vt grauia, ſed etiam à ſe vt bruta: nec quia ſe per ſpecificationem ab obiectis & paſſionibus, ſed per iudicium ſyllogiſticū elicitum à ſe & non à viſis & paſſionibus: & mutabilem ex voluntate, non ex obiectis tantum.

6 quoniam iudicium poteſt variari à voluntate humana, non autem à brutali.

,, rent, propter quod eorum iudicium non ſe extendit ad ,, omnia: & ſimiliter eſt in eis quædam ſimilitudo liberi ar- ,, bitrij, in quantum poſſunt agere, vel non poſſunt agere ,, vnum, & idem ſecundum ſuum iudicium, vt ſic ſit in eis ,, quædam conditionata libertas: Poſſunt enim agere, ſi iu- ,, dicant eſſe agendum; & non agere, ſi non iudicant: ſed ,, quia iudicium eorum eſt determinatum ad vnum: per ,, conſequens, & appetitus & actio ad vnum determinatur: ,, vnde Auguſtinus ait, quod mouentur viſis; Damaſce- ,, nus paſsionibus. Quia ſcilicet naturaliter de tali viſu, ,, & de tali paſsione ſic iudicant, vnde neceſſe habent à ,, viſione alicuius rei, vel à paſſione inſurgente, moueri ad ,, fugiendum, vel proſequendum: ſicut ouis viſo lupo ne- ,, ceſſe habet timere, & canis inſurgente paſſione iræ ne- ,, ceſſe habet irritare. Sed homo non neceſsario mouetur ab ,, his, quæ ſibi occurrunt, vel à paſsionibus inſurgentibus, ,, quia poteſt ea accipere, vel refugere.] Et *in reſp. ad* 2. in- ,, quit. Potentia brutorum, ſecundum ſe non magis inclina- ,, tur ad vnum oppoſitorum, quam ad alterum, ſed iudi- ,, cium quo applicatur potentia motiua, ad alterum oppoſi- ,, torum eſt determinatum, & ſic non ſunt liberi arbitrii. Et ,, *in reſp. ad* 3. Quamuis ſit indifferentia ad agere & non age- ,, re in bruto, conſiderata actione ſecundum ſeipſam, ta- ,, men conſiderato ordine eius ad iudicium à quo prouenit, quod eſt determinatum ad vnum, etiam ad ipſas actiones obligatio quædam deriuatur, tollens rationem libertatis, quæ obligatio non eſt in homine.) *Et reſp. ad* 7. Homi- nes & bruta beneficiis & flagellis aguntur. Sed in poteſta- te hominis eſt vti eiſdem ſimiliter repræſentatis præceptis & prohibitionibus, beneficiis, & minis à iudicio rationis multipliciter agitati; ſed bruta his non poſſunt non vti, quoniam iudicium illis eſt naturale, determinatum ad ,, vnum, licet actio eſſet indifferens. Et *p. 2. q. 1. art.* 2. bruta ,, ſunt quaſi inſtrumenta mota à Deo, non autem homo: ,, quoniam à ſe.

Et quidem ad plura & brutorum appetitus non determinatur ad vnum: ſed à paſſionibus & obiectis non à voluntate ducitur & neceſſario feruntur determinatur, vt iudicium ad vnum non à ſe vt iſ ad plura & cetera.

Item naturalia aguntur impetu propriarum formarum determinatarum ad vnum abſque electione à iudicio pro-

prio. Homo autem licet moueatur à Deo, vt dicit *p. p. q. 22. ar. 2. ad 4.* Tamen mouetur liberè, relictus in manu conſilii ſui. Poteſt enim de facto diſſentire, ſicut diſſentit viſis & paſſionibus, quemadmodum in Concil. Trid. *ſeſſ. 6.* etiam probatur, vt infra declarabitur: quoniam Deus mouens non prædeterminat ad vnum, ſed mouet, vt vniuerſale agens, & ad omnia. Et propterea dicit *Pot. q. 3. ar. 7. ad 13.* quod non determinatur voluntas à Deo ad vnum, ſed determinatio actus relinquitur in poteſtate rationis, & voluntatis.

Homo licet à Deo moueatur, non tamen neceſſitatur, nec prædeterminatur niſi vniuerſaliter.

10 Præterea ait *p. 2. q. 9. art. 6. ad 3.* quod arg. ſic erat. Si voluntas mouetur à ſolo Deo: ergo nunquam moueretur ad malum. Reſpondet, Deus mouet voluntatem hominis, ſicut vniuerſalis motor ad vniuerſale obiectum voluntatis, quod eſt bonum. Et ſine hac vniuerſali motione homo non poteſt aliquid velle: ſed homo per rationem determinat ſeipſum, ad volendum hoc vel illud, quod eſt verum, aut apparens bonum: Quamuis Deus aliquando moueat aliquos ad aliquid determinatè volendum, ſicut in his quos mouet per gratiam.)

A ſeipſo homo particularizatur.

Quibus verbis manifeſtè docet, quod nec obiecta, nec Deus prædeterminant volitiones, niſi cum gratia ſupernaturalis ad ſupernaturalia prædeterminat, ad quæ non poteſt per ſe naturaliter, nec per gratiam prædeterminatur non liberè, cum eius obiectum ſit bonum, ad quod liberè fertur, & gratiæ etiam poſſit repugnare. Sed in cunctis Deus mouet ad bonum, & non ad malum opus: & ad bonum in communi, non ad hoc bonum, ſicut mouentur bruta, quæ ex hoc dicuntur ad vnum determinari, vt paulò antè diximus verbis ſancti Thomæ. Et iterum hoc oſten„dit *p. 2. q. 10. art. 4.* Sic Deus mouet ita voluntatem, quod non ex neceſsitate ad vnum determinat, etiam per gratiam ſpecialem, aut per generalem concurſum.) Et *is p p. q. 82. 1. & 2.* Non mouetur, ait, voluntas neceſſariò ab obiecto, quoad exercitium actus, ſed quoad ſpecificationē actus mouetur ab aliquo obiecto, non autem ab omni „obiecto, nec à Deo, nec à paſsione, ſed tantum à beati-

tudine, id eſt, vltimo fine.

11 quoniam nec per gratiam efficacem ſpecialem determinatur.

11 Præterea *in 2.d.25.q.1.art.1.ad 2.* ait, quod ad rationem „liberi arbitrii non pertinet, vt indeterminate ſe habeat ad „bonum, & ad malum; quia liberum arbitrium per ſe in bonum ordinatum eſt, nec malum intendit, niſi propter „aliquem defectum, quia apprehenditur vt bonum: cum „non ſit electio aut voluntas, niſi boni. Et ideo vbi per„fectiſſimum eſt liberum arbitrium, ſicut in Deo, in ma„lum tendere non poteſt, quia imperfectum eſſe non po„teſt, ſed pertinet hoc ad libertatem arbitrii, vt facere & „non facere poſſit. Bona enim, quæ facit, poteſt non facere: „nec tamen malum facere non poteſt.) Ex quibus verbis liquet, quàm diligenter S. Thomas docere intendat, quod liberum arbitrium eſt indeterminatum etiam à Deo, licet ſit ordinatum tantummodo ad bonum: vnde nec errat in hoc, niſi quatenus apprehendit malum ſub ratione boni. Id quod non poteſt libero arbitrio Dei accidere, cum non poſsit apprehendere malum ſub ratione boni, nec mouere hominem ad malum faciendum propter finem bonum: quod pulchrè docuerat *p. p q 19.*

Idem p p q. 41.& Mal. q.1 8.5 22 Liberum arb. eſt ſolum ad bonum à Deo: deficientia à bono & fine, eſt ex defectu naturaliter: ex voluntate electiuè, nec tamen ad ..urum malum Ergo indeterminatum etiam à Deo.

12 Propterea igitur cum probaſſet in corpore allegati articuli *in 2.d.25.q.1.1.* Quod homines habent intellectum, & ſunt liberi arbitrij, quoniam determinant ſib. finem, quia cognoſcunt rationem finis, & ordinem mediorum ad finem.

Probatur, quoniam dominus eſt ſui actus: & Deus non prædeterminat fines melios nec actus liberi arbitrii, ſicut in naturalibus.

13 Tandem *in reſp.ad 3.* inquit. Deus operatur in omni„bus, ita tamẽ quod in vnoquoque ſecundum eius condi„tionem. Vnde in rebus naturalibus operatur, ſicut mini„ſtrans virtutem agendi, & ſicut determinans naturam ad „talem dationem. In libero autem arbitrio hoc modo agit, „vt virtutem agendi ſibi miniſtret, & ipſo operante liberum „arbitrium agat: ſed tamen determinatio actionis & finis, „in poteſtate liberi arbitrij conſtituitur. Vnde remanet ſibi „dominium ſui actus, licet non ita ſicut primo agenti.) Quibus verbis planè docet S. Thomas, quod ideo eſt liberi arbitrij homo, quoniam eſt dominus ſui actus, & propter hoc eſt dominus, quoniam determinat ſibi finem, & actio-

Idem ait Pot q.3 7. 13.

nes pro fine conſequendo, & non determinatur à Deo actio & finis, ſicut in agentibus naturalibus. Perthomiſta è contra propterea facit liberum hominem, quia prædeterminatur à Deo, ita tamen quod non determinatur ; ad vnum. Sed videtur non intelligere quid ſit determinari ad vnum, vel diſſimulare. Si quidem Diuus Thomas loquitur de determinatione ad quemcũque vnum actum, ita quod illum ſolum poſſit, ſicut ignis ſolum calefacere ; vel ouis ſolum timere cum videt lupum : quoniam ex viſis & paſſionibus iſta determinantur, vt pro tunc, non poſſit ignis appoſitam ſtuppam non vrere : & ouis viſum lupum non timere, vt patet ex allegatis ſupra ex *q. diſp. ex p. p. & 2. ſen.* Quapropter determinatio ad vnum non tollit neceſſitationem : neque ad plura, ponit libertatem. Etenim canes mouentur ad oppoſita, in diuerſo tempore & loco per propriam imaginationem determinatam ſic ab obiectis & paſſionibus variè occurrentibus, vt ſupra S. Thom. etiam docet. Nec per hoc ſunt liberi arbitrij, quoniam non ipſi ſe determinant, ſed in omni actu determinantur ab alio, ita vt non poſſint diſſentire, & aliud eligere. Sic canis cum iraſcitur, neceſſariò iraſcitur, quoniam non poteſt iudicare arbitrio ſuo non eſſe bonum tunc iraſci : nec iram deſerere ſponte, niſi alia paſſione in aliud trahatur, vt fit quando oſtenſo baculo deſinit iraſci in alium canem, noua paſſione tractus in alium actum, non autem ſyllogiſmo nouo, vt homo.

Determinari ad vnum, non eſt ad vnum actũ; ſed ita ad illum quod ſimul non poſſit ad alium, idque accidit iis, quæ ab alio determinantur non iis quæ à ſe; & licet bruta à ſe, tamen eorum arb. ab obiectis & paſſionibus neceſſitatur, non autem in homine, qui in ſenſu diuiſo, & compoſito poteſt ceſſare, & aliud, & aliter eligere

Quapropter ex hoc quod homo determinatur à Deo ad quemlibet actum, ſicut canis ab obiecto & ab hero, verè determinatur ad vnum ſemper, quoniam tunc in ſenſu compoſito (qui quidem & ſemper eſt cõpoſitus) nõ ſe poteſt determinare ad aliud. Sed ſicut ſeruus & canis determinatur ab hero ſpõte, non tamẽ liberé, ita & homo Oportet ergo ad hoc quod ſit liber, quod ipſe homo ſeipſum determinet ad vnum, vt docuit S. Thomas. Et propterea dixit, quòd homo à fine maximè volito non potens abſtinere, non eſt liber reſpectu illius, ſed reſpectu mediorum & finium non ſupremorum. Quoniam à fine ſupremo determinatur, & ad

media non determinatur natura à Deo, ſed à ſe, maximè reſpectu mali, vt patet *Mal. q. 6. 1* ... *& q. 3. ad 5.*

14 Quoniã Deus ad bonum in commune ſolum mouet. Ergo non tollit libertatem.

Hoc autem præcipuè explanat *p. 2. q 80. art. 1 ad 3* dicens. „Deus eſt vniuerſale principium omnis motus interioris „humani: ſed quod homo determinetur ad malum, hoc „directè eſt à voluntate humana, & indirectè à Diabolo per modum ſuadentis, vel appetibile proponentis &c. Rectè ſanctus Thom. quidem iuxta *Eccl. 15. Non dicas, ille me implanauit,* & *Iacob. 1. Deus intentator malorum eſt.* At quoniam mouere dicitur Deus hominem in omni actu, audiamus quomodo in malo id intelligit S. Thomas.

Reſpondeo ad oppoſitam obiect.

Qui *ſup. 9. ad Rom. lect. 3.* exponens illa verba Dei ad „Pharaonem. *In hoc excitaui te, vt oſtendam potentiam meam* „&c. inquit. [Ad bona Deus inclinat hominum voluntates „per ſe, & indiſcretè, tanquam actor bonorum. Ad malum „autem occaſionaliter, id eſt occaſione accepta, non data. „Inquantum ſcilicet Deus homini aliquid proponit inte„rius vel exterius, quod quantum eſt de ſe, eſt inductiuum „ad bonum: ſed homo per ſuã malitiam peruerſe vtitur ad „malum.) Deinde probat hoc exemplo Aſſur & Pharao„nis.) Pharao cùm excitaretur à Deo ad Regni ſui tutelam „(quod bonum eſt) ipſe abuſus eſt hac excitatione ad cru„delitatem &c. Et *Iſaiæ 10. Ad gentem fallacem mittam Aſſur contra populum furoris mei, mandabo illi, vt auferat ſpolia.* Quibus verbis doctè ac piè probat ex ſacris litteris D. Thomas, quod Deus ſemper mouet ad bonum, ſed homo accepta occaſione vtitur ad malum. Ergo non prædeterminatur à Deo voluntas ad actum peccaminoſum &c. nec compellitur &c. Vtitur tamen malitia aliena ad bonum, vt auaritia Iudæ, ad opus redemptionis: & Nabuchodonoſoris ambitione, ad puniendum Iudæos: & crudelitate Neronis, ad Apoſtolos coronandos: & Pharaonis duritia, ad gloriam Moſis.

Quoniam nobilitas hominis magna eſt, ſibi ea eſt, vt minus indigeat moueri à Deo.

Præterea *ver. q. 22 art. 4. o.* docet hominem, quò nobilior eſt aliis creaturis, cò minus indigere moueri à Deo. Idcirco non determinari volitiones niſi à ſe, quoniam cognoſcit finem & media, & habitudinem mediorum ad fi-

nem

nem, & non alligatur organo corporeo. Propterea à ſe mouet ſe ad finem &c. vbi infra cap.... Non ergo intelligunt quid ſit libertas aduerſarij, cum dicunt Deum mouere neceſſaria neceſſariò, & libera liberè, & tamen vtraque moueri à Deo efficaciter, ita vt non poſſint in ſenſu compoſito diſſentire: æquam neceſſitatem vtriſque dantes, æquamque indigentiam diuini impulſus ad opus.

Prxterea 2. *d* 39. *q*. 4. *ar*. 1. o. Voluntas ſecundum ſe eſt indifferens ad plura: ſed quod determinatè exeat ad hūc vel illum actum, non eſt ab alio determinante, ſed ipſa voluntate. *16 Iterum quia à nullo, ſed à ſe ſola determinatur.*

Præterea 1. 2. *q* 9 *a*. 4 o docet quod Deus vt bo ū vniuerſale mouet voluntatem ad bonum in communi, ita vt non poſſit nollé bonum & finem vltimū, ſed ad bona alia & ad media voluntas mouet ſe ipſam, & ſeſe determinat. Et *a*. 3. o. ait, quod voluntas per hoc quod vult finem mota à fine, mouet deinde ſeipſam ad volitionem mediorum. Et *reſp ad* 1. ait, quod non ſecundum idem eſt mouēs ac motum, ſed in quantum actu vult finem, reducit ſe de potentia ad actum reſpectu eorum, quæ fine ad finem. Et *ar*. 6. *ad* 3. amplius declarat, quod Deus vt finis mouet ſolum ad bonum vniuerſale, ſed per rationem ſeſe voluntas determinat ad volendum hoc vel illud bonum, verum aut apparens. Idem habet *Mal*. *q*. 6. 1. *17. Quia ſolum mouetur à fine: ſed à Bunta hac motione ſeſe mouet ad omnia non aliunde mota.*

Nullum locum D. Thomæ, nec SS. Scripturarum docentium, voluntates à Deo moueri, etiamſi phyſicè, concludere motionem coactiuam aut neceſſariam, aut inuitam, & cui reſiſti de facto non poſſit in moralibus actibus concernentibus iuſtitiam & culpam.

Bb

ARTICVLVS III.

Quomodo intelligatur ſeu mouere phyſicè, & quod facit vt faciamus.

QVAS ob res quantumuis dicant Doctores & ipſe D. Thomas, quòd voluntas mouetur à Deo, non modò diſpoſitiuè, ſicut à cœlo & à paſſionibus & temperamento; & ſuggeſtiuè, ſicut à Magiſtris & Principibus & Angelis & Dæmonibus, ſed etiam motiuè, vt ait D. Thomas *in 3. contra gentes*, ſeu phyſicè, vt loquuntur recentiores; quoniam in Scripturis dicitur, *Faciam vt faciatis, & faciam vt velitis*. Et iterùm: *Deus dat velle & perficere*. Et iterùm: *Nemo venit ad me, niſi Pater meus traxerit eum.* Nihilominùs ex iam dictis patet, quòd hæc motio diuina & tractio, non eſt prædeterminatio ad vnum infallibiliter, & neceſſariò, præterquam ad finem, qui eſt fœlicitas, quam nemo poteſt non appetere, vt dictum eſt. Quapropter omnes auctoritates adductæ & adducibiles, loquuntur vt de motione morali & ſuggeſtiua, vel, de inclinatione tantum phyſica, quæ eſt ſolum ad bonum in communi; etiam ſi aliquando ad hoc particulare, citra neceſſitatem coactionis, & ineuitabilitatis: item per multiplicitatem adminiculorum, vt D. Thom. *ver. q.6.a.3.* docet, hoc eſt, per ſuffragia, exhortationes, præceptores, gratias & occaſiones, vt à cœlo, & à paſſionibus ſine vi: imò longè ſuauius: non enim ſe nobis attemperant, ſicut Deus. Planum eſt enim, quod aliquando homo inclinatur à vino, & à phrenetico humore, ita vt neceſſitetur, teſte ipſo D. Thoma; non autem ſic à Deo, qui diſponit omnia ſuauiter, ſecundum conditionem mobilium, & cauſarum ſecundarum.

Quando dicitur trahere.

Probatur primo authoritate Auguſtini *in Ioan. tract. 26.* Vbi docet ſuper illo verbo, *Nemo venit* &c. *niſi pater traxerit*, quod trahimur non obligatione, ſed delectatione reuelatorum, iuxta illud Virgilij.

——*Trahit ſua quemque voluptas.*

Iterum *q 2. ad Simplicianum*: trahi nos docet teſtificatio-
,, ne, & vocatione, & delectatione. Et cum delectant quæ
,, nos trahunt ad Deum, hoc nobis inſpiratur & præbetur
,, gratia & voluptas, inquit, niſi occurrerit quod delectet ani-

„ mum aut inuitet, moueri nullo modo poteſt. Hoc autem „ vt occurrat, non eſt in poteſtate hominis. Quod probat exemplo Pauli furentis illuminatione tracti. Et alibi ait, quod *trahimur quaſi oues oſtenſa herba.* Vide 6. *Theol.* Non ergo ineuitabiliter.

Ex D. Thoma placitis libertas humana declaratur, & pluribus modis demonſtratur.

ARTICVLVS IV.

Diuus Thomas ſimiliter, *in opuſculo de præſcientia & præd. cap.* 6. art. Nullus culpatur iuſtè, nec laudatur „ de eo quod ipſi neceſſitatem, aut coactionem ingerit: & cuius cauſa in ipſo non eſt &c. Propterea *in reſp. ad* 2. inquit. Voluntas humana non ligatur, nec impeditur per prædeſtinationem: ſed iuuatur ad ſupernaturalem actum. Et „ propterea Chriſtus dixit, *ſine me nihil poteſtis facere.* Item „ voluntas hominis libera eſt, non tamen habet hanc libertatem niſi à Deo, qui eſt cauſa efficiens huius libertatis, „ & prima cauſa ad quam reducitur actus ſecundarum. Et „ ſic intelligitur Apoſtolus; *Deus operatur in nobis velle, &* „ *perficere.* Actus enim volitionis eſt noſter, ſed nos à Deo.) Quibus verbis clarè oſtendit, quod authoritates ſupponentes libertatem noſtram, & actiones Deo, intelligũtur ex hoc quod Deus eſt author gratiæ, ſine qua nihil poſſumus ſupernaturaliter. Non autem quod non poſſimus naturaliter per auxilium generale: vel quia prædeterminamur.

Quomodo dicitur, ſine me nihil poteſtis facere.

Et Deus dat velle, & perficere, quia eſt author naturæ & gratiæ: non quia actus noſter eſt illius ineuitabiliter.

Præterea ad hoc idem clarificandum, ſubiungit. (Et cum *Ioan.* 6. dicitur. *Nemo venit ad me, niſi pater qui miſit* „ *me, traxerit* &c. dicendum quod non trahimur violentia, „ ſicut Suſanna trahebatur ad mortẽ: Nec neceſſitate, ſicut „ Eleazarus volens ad ſupplicium trahebatur 2. *Machab.* 6. Nec timore ſupplicij, vt dicitur *Iacob.* 2. *Ipſi trahent vos ad iudicia* &c. Sed tractio iſta, de qua loquitur Chriſtus, vt oſtẽ-

Non mouet violenter, nec neceſſario.

„dit Gloſſa, non eſt violentiæ, nec neceſsitatis, nec inuiti, „ſed voluntatis, & deſiderii, de qua dicitur *Oſeæ* 11. *in funiculis charitatis traham eos*; & *Cant.* 1. *Trahe me poſt te*.) Quibus verbis excluditur efficacia illa phyſicè trahens, cui reſiſti non poteſt in ſenſu compoſito, & qua velle decreto, aut impulſu, vt Eleazar neceſsitamur; quam magnificant loquentes pro D. Thoma contra D. Thomam. Concordat cum huius opuſculi verbis, id quod dicit S. Thomas „*p. p. q.* 105. 3. Quod ſicut, qui dat formam, dat etiam „operationem, quæ formam conſequitur, & ſic dicitur „etiam operationis cauſa actiua. Sic Deus dicitur mouens intellectum ad intelligendum, quoniam dat illi virtu„tem ad intelligendũ, & ſpecies intelligibiles.) At *in 4. art.* „ait. Sic volũtas etiã mouetur ab obiecto, quod eſt bonum; & ab eo, qui creat virtutem volendi. Poteſt autem voluntas „moueri à quocunque bono, ſed non ſufficienter & effica„citer, niſi à Deo. Non enim ſufficiēter aliquid poteſt mo„uere aliquod mobile, niſi virtus actiua mouentis excedat, „vel ſaltem adæquet virtutem paſsiuam mobilis. Virtus „autem paſsiua voluntatis ſe extendit ad bonum vniuerſa„le, ſicut intellectus ad ens vniuerſale. Vnde ſolus Deus „implet voluntatem ſufficienter, & mouet eam vt obie„ctum. Similiter autem, & virtus volendi à Deo cauſatur. Velle nihil aliud eſt, quam inclinatio quædam in obiectum voluntatis, cui proportionatur vltimus finis. Sicut in rebus humanis dirigere ad bonum commune eſt eius, „qui præeſt multitudini. Vnde vtroque modo proprium eſt Dei mouere voluntatem. Sed ſecundo modo interius, „eam inclinando.) Hæc eadem pluries dixit S. Thom. vt diximus *in art.* 1. *huius cap.*

Non ergo quia impellit ad actum.

Quibus verbis manifeſtè conſtat ſecundum D. Thomam, quod Deus mouet, vt obiectum, & vt finis, quod dicunt moraliter aduerſarii: effectiuè autem ſicut cauſans virtutem volitiuam, & velle ſeu inclinationem, & dirigit, vt cauſa vniuerſalis. Ergo non prædeterminando actum & particularizando. In generali enim mouet efficaciter, quoniam non poteſt homo non velle bonum vniuerſale,

quod eſt Deus. Imo, vt dicit *p. 2. q. 109. art. 3.* amat homo & omnis creatura plus Deum, quàm ſeipſam. Omnia enim Deus ad ſe conuertit. Et vt dicitur 2. *contra Gentes*, quantum dat rebus de bonitate, tantum dat de voluntate &c. Sed hoc bonum & nunc non mouet hominem efficaciter, & ſufficienter, quoniam virtus paſsiua, id eſt, volitiua, tendit ad bonum vniuerſale, ſicut obiectum adæquatum. Particulare autem eſt minus, & infra potentiã paſſiuam, idcirco non mouet efficaciter. Propterea poteſt voluntas non velle quodcũque bonũ, excepto ſummo ſufficiẽter: & propterea cum mouetur à Deo ad quodcunque bonum (ait *reſp. ad* 3.)
,, voluntas non cogitur, quoniam mouetur iuxta ſuam pro-
,, portionem, ſicut graue deorſum à generante. Et quod
,, propterea eſt capax meriti, quoniam mouetur & à ſe ipſa,
,, nedum à Deo, vt graue à ſe, id eſt à forma grauitatis, ne-
,, dum à generante, vt etiam dixit 3 *contra Gentes* 23) In quibus locis manifeſtè negat volũtatem determinari, à Deo niſi ad bonum in communi, non ergo ad malum, nec ad bonum particulare regulariter. Præterea idem D. Thomas luculenter & propriè omnem ambiguitatem diſſoluit *in 2. d. 25. q* 1 *art.* 2. o. dicens, quoniam etiamſi à Deo
,, voluntas moueatur, nullo tamen pacto cogi aut determi-
,, nari credenda eſt (vt probarat etiam *in art.* 1 *ad* 3.) Si-
,, quidem ait: Duplex eſt coactio: quædam ſufficiens, quæ *art.* 2. o.
,, compulſio vocatur; quædam verò inſufficiens, quæ voca-
,, tur impulſio. Sciendum eſt igitur, quod in partibus ani-
,, mæ, quædam ſunt, quæ compelli poſſunt, ſed dupliciter.
,, Quædam enim compelluntur ex ſubiecto, ſicut illæ vi-
,, res, quæ ſunt organis affixæ. Cum enim ſine organis ope-
,, rationes habere non poſsint, compulſis organis ipſæ quo-
,, que virtutes prohibentur, vel compelluntur earum acti-
,, bus violenter extortis. Quædam verò ſunt, quæ quidem
,, ſubiecto non compelluntur, quia organis affixa non ſunt,
,, compelluntur tamen obiecto, ſicut intellectus. Ipſe enim
,, non eſt actus alicuius partis corporis, vt Philoſophus di-
cit 3. *de anima*: & tamen demonſtrationis vi cogitur. Voluntas autem neque ſubiecto cogi poſsit, cum non ſit orga-

,, no affixa, neque obiecto. Quantumcumque enim ali-
,, quid oſtendatur eſſe bonum, in poteſtate eius remanet eli-
,, gere illud, vel non eligere, cuius ratio eſt, quia obiectum
, intellectus eſt verum: obiectum autem voluntatis eſt bo-
,, num. Inuenitur autem aliquod verum, in quo nullius
,, falſitatis apparentia admiſceri poteſt, vt patet in dignita-
,, tibus. Vnde intellectus non poteſt ſubterfugere quin
,, illis aſſentiat. Similiter etiam inuenitur aliquod falſum,
,, quod nullam veri apparentiam habet, vt patet in
,, oppoſitis dignitatum. Vnde illis intellectus nullatenus
,, aſſentiri poteſt. Similiter etiam ſi ponatur voluntati ali-
,, quod bonum, quod completam boni rationem habeat,
,, vt vltimus finis, propter quem omnia appetuntur, non po-
,, teſt voluntas hoc non velle. Vnde nullus poteſt non
,, velle eſſe felix, aut velle eſſe miſer. In his enim quæ ad
,, finem vltimum ordinantur, nihil inuenitur adeò malum,
,, quin aliquod bonum admixtum habeat, nec aliquod
,, adeò bonum, quod in omnibus ſufficiat. Vnde quantum-
,, que oſtendatur bonum vel malum, ſemper poteſt adhæ-
,, rere & fugere in contrarium, ratione alterius, quod in
,, ipſo eſt. Ex quo accipitur, ſi malum eſt ſimpliciter, vt
,, apparens bonum. Et ſi bonum eſſet ſimpliciter, vt ap-
,, parens malum. Et inde eſt, quod in omnibus, quæ ſub
,, electione cadunt, voluntas libera manet, in hoc ſolo de-
,, terminationem habens, quod naturaliter appetit fælici-
,, tatem, & non determinatè in hoc vel illo. Quamuis au-
,, tem cogi non poſſit, nihilominus tamen poteſt inclinari
,, ad agendum aliquid per aliquas diſpoſitiones & habitus,
,, ex quibus efficitur promtor ad eligendum alteram par-
tem.

Solum ad finem vltimum, indeterminate ad aliud; non-lum.

Voluntas ſi mutatur non cogitur.

Ex quibus verbis docemur 1. quod tam compulſus, quam impulſus eſt coactio, (ſcilicet liberi arbitrii, non voluntatis, quæ cogi non poteſt, ſed mutari, vt dicit *in reſp. ad* 1. *& alibi*) Illa ſufficiens, iſta nō ſufficiēs. 2. quod compellitur ſufficienter liberum arbitrium ſolum à fine vltimo, qui Deus eſt & ſummum bonum, ſicut intellectus à demonſtratione, & axiomate, non autem ab aliis bonis, nec malis. 3. quod

ſufficiens apud D. Thomam, idem eſt quod efficax de facto, vt mox ex aliis etiam locis probabitur 4. quod voluntatis arbitrium non prædeterminatur à ſummo bono, vel ſummo malo, ſicut intellectus à ſũma & certiſsima veritate, & certiſsima à falſitate &c. & à nullo alio obiecto, nec à Deo non clarè viſo, nec à Deo mouente per gratiam & auxilium, niſi diſpoſitiuè & ad pronitatem. Dixerat autem *in art. primo in corp. & ad* 3. quod non determinatur à Deo, ſed relinquitur in ſua libertate, quod eligat hoc vel illud, ita vel aliter: nunc aut tunc, quatenus per hoc ſit dominus ſui actus. Item *in* 2. *art. ad* 4. docet, quod ſumma libertatis eſt in voluntate. Liber enim dicitur, qui eſt dominus ſui actus, & cauſa ſui eſt. Et *in* 3. probat, quod omnes actus „humani ſunt à voluntate imperante, licet non omnes eli„citiuè. Item liber eſt, qui à ſe mouetur, vel ab alio ſicut „ipſe vult, vt filius à patre, non ſicut ſeruus.

Sufficiens idem quod efficax.

Iterum *in* 2. *d.* 28. *q.* 1. *a.* 1. o. Non eſſet homo lib. arbitrij, niſi ad eum determinatio ſui operis pertineret, vt ex proprio iudicio eliceret hoc aut illud.) Et tandem concludit quod Deus concurrit vt vniuerſalis cauſa boni, non vt particularizans: alioquin non diceretur homo per ſe ſe determinare.

6. Quapropter contra mentem S. Thomæ eſt, quòd qui prædeterminatur ab alio poſſit eſſe liber. Vnde etiam *con*„*tra gentes* 88. liber dicitur homo, quoniam iudice ratione „ad volendum inclinatur. Qui autem inclinatur à paſſio„ne, aud aliunde, ita quód ſecus iudicare de facto nequeat, „liber non eſt, licet ſponte operatur, vt canis, quoniam non „eſt cauſa ſui, vt dicitur 1. *Metaph.* nec dominus ſui actus. Idem oſtendit *ver. q.* 24. *& alibi.* vt ſupra. Et *p. d.* 39. *q.* 2. *a.* 2. manifeſtè docet quod actus voluntatis ſunt præuiſi & non prouiſi; ſic enim euenirent ineuitabiliter. Ergo non eſſet libera, quia mota à Deo.

Ex Ariſtotele.

7. Portò & Ariſtoteles *p. polit* 8. *Dominatur maritus* (ait) „*vxori ciuiliter: Pater filiis regulariter: Dominus ſeruo heri*„*liter: quoniam ſeruus omnino non habet deliberandi arbi*„*trium: Mulier habet, ſed inualidum: Puer habet, ſed im-*

voluntatem niſi ad bonum, & in communi tantum, eo quod libertas arbitrij, vt eſt entitas, & à Deo ſolũmodo ad bonum inclinatur, ſed relinquitur in manu conſilij ſui obiecti electio, & minoris boni & apparentis pro maiori, & verò vt poſſit deficere & non deficere, quod eſt peccare, & non peccare.

Erga finem non datur liberum arbitrium, ſed libera voluntas: ſed erga media vtrumque.

Dicit ergo *ver.q.24.art.1 ad 20.* Quod erga finem non datur liberum arbitrium. Quoniam nemo iudicat ſeu arbitratur an fœlicitas quæ finis eſt, ſit amãda & proſequenda:
,vnde non datur electio, ſed tantum libera voluntas, quo-
,niam non contra voluntatem, ſed ſecundum voluntatem
,in finem inclinamur, ſicut creaturæ omnes ad proprium
,finem ſponte; libertas arbitrij eſt erga media ducentia ad
,finem: in nobis enim eſt hæc vel illa capeſſere, nunc aut
,prius, & hoc vel alio modo.

1. ratio, qua homo eſt liber, quia non agit per formam vnam, ſed per plures.

Reddit huius conditionis rationem *in p. p. q. 41. a. 2. o.*
,Quoniã natura agit per formam vnam, ſed intellectus per
,plures ſpecies intelligibiles, & pluribus modis variabiles,
,ideò non inclinatur ad vnum ex ſua forma, niſi in finem,
,qui eſt vnus vno modo, ad quem tendit per modum naturæ.

2. quia ad vtrumque ſe habet, & actus voluntarius poteſt eſſe & non eſſe.

Et *pot.q.2.a.3.* ait. Voluntas in quantum voluntas ad v-
,trumque ſe habet. Poteſt enim voluntas agere & non age-
,re, ſic vel ſic facere, & velle, & non velle. Et ſi reſpectu
,alicuius voluntati hoc non conueniat, hoc accedet volun-
,tati, non in quantum voluntas eſt, ſed ex naturali inclina-
,tione, quam habet ad aliquid, ſicut ad finem vltimum, quem
,non poteſt non velle, ſicut voluntas humana non poteſt
,non velle beatitudinem, nec poteſt velle miſeriam. Idem dixit *p.p.q.41.a.2.*

Ex quo patet, quod omne illud, cuius voluntas eſt principium, quantum in ſe eſt, poſſibile eſt eſſe, vel non eſſe, & eſſe tale vel tale, & tunc vel nunc.

quia voluntas nec quoad effectum nec quoad actũ determinatur ad vnũ vt natura.

Item *q. 3. a. 13. o.* Inter voluntatem & naturam hoc in-
,tereſt, quòd natura eſt determinata ad vnum, quantum ad
,id quod virtute naturæ producitur, & quantum ad hoc
quod eſt producere, & non producere. Voluntas verò

„quantum ad neutrum determinata inuenitur. Poteſt tamen per voluntatem aliquis hoc vel illud facere, ſicut artifex ſcamnum, vel arcam; & iterum facere ea, & à faciendo ceſſare. Ignis verò non poteſt niſi calefacere ea. Non poteſt aliud inducere in materiam, quam effectum ſimilem ſibi &c. Idẽ docet *p.p.q.42.2 & q.82.art.p.& 2.& q. 83.*

Item ait. Omne illud, cuius principium eſt liberum arbitrium, quantum in ſe eſt, poteſt eſſe & non eſſe, tale vel tale, & poteſt eſſe tunc vel nunc, vt dicebat *pot.q.2 art.3.*

4. quia poteſt eſſe & nõ eſſe quod voluntariũ eſt.

At *ver.q 24.art.1.*ait, quòd eorum, quæ fiunt, alia habent principium motus ſui, & actionis in ſeipſis; quædam „extra ſeipſa. Quæ extra violenter mouentur, nihil conferente vim paſſo. Quæ habent in ſe principium motus „duplicia ſunt: alia enim mouent ſeipſa, vt animalia: alia „minimè, vt grauia & leuia: ſiquidem illa diſtinguuntur in „partem mouentem, & motam: iſta verò minimè, propter„eáque mouentur à generante per ſe, à remouente pro„hibens per accidens. Et licet moueantur ſeipſis, non tamen „à ſeipſis, quoniam non ſunt ſibi ipſis cauſa agendi, ſed a„ſtringuntur ad agendum, vel mouendo per formas, quas „ab altero receperunt. Eorum verò quæ à ſeipſis mouentur, „quorumdam motus ex iudicio rationis proueniunt, vt „homines; quorundam verò ex iudicio naturali, vt bruta: „Iſta enim licet mouentur propter finem, non tamen co„gnoſcunt rationem finis, & mediorum, & habitudinem, „& ordinem vnius ad alterum; ſicut homo, qui propter „hoc non ſolum eſt cauſa ſui in mouendo, vt animal; ſed „etiam in iudicando. Poſtmodum *in 2. art. in corp.* Bruta „non habent liberum arbitrium, inquit, quoniam mouen„tur viſis vel paſſionibus, nec deinde iudicant, quid deinde „ſit melius facere; vel non facere. Nec vtrum facere ſic, vel „non ſic, & nunc, vel non nunc, ſicut rationalis homo. „Bruta habent aliquam ſimilitudinem rationis, & quandã „prudentiam naturalem participant, ſecundum quod na„tura inferior attingit aliqualiter ad id, quod eſt naturæ ſu„perioris. Ideò habent iudicium de aliquibus ordinatum, „non ex aliqua collatione, cum rationem ſui iudicij igno-

5. quia habet in ſe principium ſui motus vt grauia & non aliud vt violenta. 3. iterum, quia non modo in ſe vt grauia, ſed etiam à ſe vt bruta: nec quia ſe per ſpecificationem ab obiectis & paſſionibus, ſed per iudicium ſyllogiſticũ elicitum à ſe & non à viſis & paſſionibus: & mutabilem ex voluntate, non ex obiectis tantum.

6 quoniam iudicium poteſt variari à voluntate humana, non autem à brutali.

,, rent, propter quod eorum iudicium non ſe extendit ad
,, omnia: & ſimiliter eſt in eis quædam ſimilitudo liberi ar-
,, bitrij, in quantum poſſunt agere, vel non poſſunt agere
,, vnum, & idem ſecundum ſuum iudicium, vt ſic ſit in eis
,, quædam conditionata libertas: Poſſunt enim agere, ſi iu-
,, dicant eſſe agendum; & non agere, ſi non iudicant: ſed
,, quia iudicium eorum eſt determinatum ad vnum: per
,, conſequens, & appetitus & actio ad vnum determinatur:
,, vnde Auguſtinus ait, quod mouentur viſis; Damaſce-
,, nus paſsionibus. Quia ſcilicet naturaliter de tali viſu,
,, & de tali paſsione ſic iudicant, vnde neceſſe habent à
,, viſione alicuius rei, vel à paſſione inſurgente, moueri ad
,, fugiendum, vel proſequendum: ſicut ouis viſo lupo ne-
,, ceſſe habet timere, & canis inſurgente paſſione iræ ne-
,, ceſſe habet litigare. Sed homo non neceſsario mouetur ab
,, his, quæ ſibi occurrunt, vel à paſsionibus inſurgentibus,
,, quia poteſt ea accipere, vel refugere.] Et *in reſp. ad* 2. in-
,, quit. Potentia brutorum, ſecundum ſe non magis inclina-
,, tur ad vnum oppoſitorum, quam ad alterum, ſed iudi-
,, cium quo applicatur potentia motiua, ad alterum oppoſi-
,, torum eſt determinatum, & ſic non ſunt liberi arbitrii. Et

Et quidem ad plura & brutorum appetitus non determinatur ad vnum: ſed à paſſionibus & obiectis non à voluntate ducitur & neceſſario ſemper determinatur, & iudicium ad vnum non à ſe, ut ſi ad plura & neceſſario.

,, *in reſp ad* 3. Quamuis ſit indifferentia ad agere & non age-
,, re in bruto, conſiderata actione ſecundum ſeipſam, ta-
,, men conſiderato ordine eius ad iudicium à quo prouenit,
,, quod eſt determinatum ad vnum, etiam ad ipſas actiones
obligatio quædam deriuatur, tollens rationem libertatis,
quæ obligatio non eſt in homine.) *Et reſp. ad* 7. Homi-
nes & bruta beneficiis & flagellis aguntur. Sed in poteſta-
te hominis eſt vti eiſdem ſimiliter repræſentatis præceptis
& prohibitionibus, beneficiis, & minis à iudicio rationis
multipliciter agitati; ſed bruta his non poſſunt non vti,
quoniam iudicium illis eſt naturale, determinatum ad
,, vnum, licet actio eſſet indifferens. Et *p.* 2. *q.* 1. *art.* 2. bruta
,, ſunt quaſi inſtrumenta mota à Deo, non autem homo:
,, quoniam à ſe.

Item naturalia aguntur impetu propriarum formarum determinatarum ad vnum abſque electione à iudicio pro-

prio. Homo autem licet moueatur à Deo, vt dicit *p. p. q.* 22. *ar.* 2. *ad* 4. Tamen mouetur liberè, relictus in manu conſilii ſui. Poteſt enim de facto diſſentire, ſicut diſſentit viſis & paſſionibus, quemadmodum in Concil. Trid. *ſeſſ.* 6. etiam probatur, vt infra declarabitur: quoniam Deus mouens non prædeterminat ad vnum, ſed mouet, vt vniuerſale agens, & ad omnia. Et propterea dicit *Pot. q.* 3. *ar.* 7. *ad* 13. quod non determinatur voluntas à Deo ad vnum, ſed determinatio actus relinquitur in poteſtate rationis, & voluntatis.

Homo licet à Deo moueatur, non tamen neceßitatur, nec prædeterminatur niſi vniuerſaliter.

10 Præterea ait *p.* 2. *q.* 9. *art.* 6. *ad* 3. quod arg. ſic erat. Si voluntas mouetur à ſolo Deo: ergo nunquam moueretur ad malum. Reſpondet, Deus mouet voluntatem hominis, ſicut vniuerſalis motor ad vniuerſale obiectum voluntatis, quod eſt bonum. Et ſine hac vniuerſali motione homo non poteſt aliquid velle: ſed homo per rationem determinat ſeipſum, ad volendum hoc vel illud, quod eſt verum, aut apparens bonum: Quamuis Deus aliquando moueat aliquos ad aliquid determinatè volendum, ſicut in his quos mouet per gratiam.)

A ſe ipſo homo particularizatur.

Quibus verbis manifeſtè docet, quod nec obiecta, nec Deus prædeterminant volitiones, niſi cum gratia ſupernaturalis ad ſupernaturalia prædeterminat, ad quæ non poteſt per ſe naturaliter, nec per gratiam prædeterminatur non liberè, cum eius obiectum ſit bonum, ad quod liberè fertur, & gratiæ etiam poſsit repugnare. Sed in cunctis Deus mouet ad bonum, & non ad malum opus: & ad bonum in communi, non ad hoc bonum, ſicut mouentur bruta, quæ ex hoc dicuntur ad vnum determinati, vt paulo ante diximus verbis ſancti Thomæ. Et iterum hoc oſten-,, dit *p.* 2. *q.* 10. *art* 4. Sic Deus mouet ita voluntatem, quod non ex neceſsitate ad vnum determinat, etiam per gratiam ſpecialem, aut per generalem concurſum.) Et *is p p. q* 82. *1. &* 2. Non mouetur, ait, voluntas neceſſariò ab obiecto, quoad exercitium actus, ſed quoad ſpecificationē actus mouetur ab aliquo obiecto, non autem ab omni ,, obiecto, nec à Deo, nec à paſsione, ſed tantum à beati-

tudine, id eſt, vltimo fine.

at quoniam nec per gratiam efficacem ſpecialem determinatur.

11 Præterea *in 2.d.25.q.1.art.1.ad 2.* ait, quod ad rationem
„liberi arbitrii non pertinet, vt indeterminatè ſe habeat ad
„bonum, & ad malum; quia liberum arbitrium per ſe in
bonum ordinatum eſt, nec malum intendit, niſi propter
„aliquem defectum, quia apprehenditur vt bonum: cum
„non ſit electio aut voluntas, niſi boni. Et ideo vbi per-
„fectiſsimum eſt liberum arbitrium, ſicut in Deo, in ma-
„lum tendere non poteſt, quia imperfectum eſſe non po-
„teſt, ſed pertinet hoc ad libertatem arbitrii, vt facere &
„non facere poſsit. Bona enim, quæ facit, poteſt non facere:
„nec tamen malum facere non poteſt.) Ex quibus verbis
liquet, quàm diligenter S. Thomas docere intendat, quod
liberum arbitrium eſt indeterminatum etiam à Deo,
licet ſit ordinatum tantummodo ad bonum: vnde nec er-
rat in hoc, niſi quatenus apprehendit malum ſub ratione
boni. Id quod non poteſt libero arbitrio Dei accidere,
cum non poſsit apprehendere malum ſub ratione boni, nec
mouere hominem ad malum faciendum propter finem bo-
num: quod pulchrè docuerat *p. p q 19.*

Idem p p q. 41. & Mal. q.1 8.5 22

Liberum arb. eſt ſolum ad bonum à Deo: deficientia à bono & fine, eſt ex defectu naturaliter: ex voluntate electiue, nec tamen ad verum malum. Ergo indeterminatum etiam à Deo.

12 Propterea igitur cum probaſſet in corpore allegati ar-
ticuli *in 2.d.25.q.1.1.* Quod homines habent intellectum,
& ſunt liberi arbitrij, quoniam determinant ſibi finem, quia
cognoſcunt rationem finis, & ordinem mediorum ad fi-
nem.

Probatur, quoniam dominus eſt ſui actus: & Deus non prædeterminat fines medios nec actus liberi arbitrii, ſicut in naturalibus.

13 Tandem *in reſp. ad 3.* inquit. Deus operatur in omni-
„bus, ita tamē quod in vnoquoque ſecundum eius condi-
„tionem. Vnde in rebus naturalibus operatur, ſicut mini-
„ſtrans virtutem agendi, & ſicut determinans naturam ad
„talem dationem. In libero autem arbitrio hoc modo agit,
„vt virtutem agendi ſibi miniſtret, & ipſo operante liberum
„arbitrium agat: ſed tamen determinatio actionis & finis,
„in poteſtate liberi arbitrij conſtituitur. Vnde remanet ſibi
„dominium ſui actus, licet non ita ſicut primo agenti.) Qui-
bus verbis planè docet S. Thomas, quod ideo eſt liberi
arbitrij homo, quoniam eſt dominus ſui actus, & propter
hoc eſt dominus, quoniam determinat ſibi finem, & actio-

Idem ait Pot q.3 7. 13.

nes pro fine conſequendo, & non determinatur à Deo actio & finis, ſicut in agentibus naturalibus. Perihomiſta è contra propterea facit liberum hominem, quia prædeterminatur à Deo, ita tamen quod non determinatur; ad vnum. Sed videtur non intelligere quid ſit determinari ad vnum, vel diſſimulare. Si quidem Diuus Thomas loquitur de determinatione ad quemcũque vnum actum, ita quod illum ſolum poſſit, ſicut ignis ſolum calefacere; vel ouis ſolum timere cum videt lupum: quoniam ex viſis & paſſionibus iſta determinantur, vt pro tunc, non poſſit ignis appoſitam ſtuppam non vrere: & ouis viſum lupum non timere, vt patet ex allegatis ſupra ex *q. diſp. ex p. p. & 2. ſen.* Quapropter determinatio ad vnum non tollit neceſſitationem: neque ad plura, ponit libertatem. Etenim canes mouentur ad oppoſita, in diuerſo tempore & loco per propriam imaginationem determinatam ſic ab obiectis & paſſionibus varie occurrentibus, vt ſupra S. Thom. etiam docet. Nec per hoc ſunt liberi arbitrij, quoniam non ipſi ſe determinant, ſed in omni actu determinantur ab alio, ita vt non poſſint diſſentire, & aliud eligere. Sic canis cum iraſcitur, neceſſariò iraſcitur, quoniam non poteſt iudicare arbitrio ſuo non eſſe bonum tunc iraſci: nec iram deſerere ſponte, niſi alia paſſione in aliud trahatur, vt fit quando oſtenſo baculo deſinit iraſci in alium canem, noua paſſione tractus in alium actum, non autem ſyllogiſmo nouo, vt homo.

Determinari ad vnum, non eſt ad vnum actũ; ſed ita ad illum quod ſimul non poſſit ad aliũ, idque accidit iis, quæ ab alio determinantur non iis quæ à ſe; & licet bruta à ſe, tamen eorum arb. ab obiectis & paſſionibus neceſſitatur, non autem in homine, qui in ſenſu diuiſo, & compoſito poteſt ceſſare, & aliud, & aliter eligere

Quapropter ex hoc quod homo determinatur à Deo ad quemlibet actum, ſicut canis ab obiecto & ab hero, verè determinatur ad vnum ſemper, quoniam tunc in ſenſu compoſito (qui quidem & ſemper eſt cõpoſitus) nõ ſe poteſt determinare ad aliud. Sed ſicut ſeruus & canis determinatur ab hero ſpõte, non tamẽ liberé, ita & homo. Oportet ergo ad hoc quod ſit liber, quod ipſe homo ſeipſum determinet ad vnum, vt docuit S. Thomas. Et propterea dixit, quod homo à fine maximè volito non potens abſtinere, non eſt liber reſpectu illius, ſed reſpectu mediorum & finium non ſupremorum. Quoniam à fine ſupremo determinatur, & ad

nem, & non alligatur organo corporeo. Propterea à ſe mouet ſe ad finem &c. vbi infra cap.... Non ergo intelligunt quid ſit libertas aduerſarij, cum dicunt Deum mouere neceſſaria neceſſariò, & libera liberè, & tamen vtraque moueri à Deo efficaciter, ita vt non poſſint in ſenſu compoſito diſſentire: æquam neceſſitatem vtriſque dantes, æquamque indigentiam diuini impulſus ad opus.

Præterea 2. *d 39. q. 4. ar.* 1. o. Voluntas ſecundum ſe eſt indifferens ad plura: ſed quod determinatè exeat ad hũc vel illum actum, non eſt ab alio determinante, ſed ipſa voluntate.

16 Iterum qu à nullo, ſed à ſe ſola determinatur.

Præterea 1. 2. *q* 9 *a.* 4 o docet quod Deus vt bonũ vniuerſale mouet voluntatem ad bonum in communi, ita vt non poſſit nollé bonum & finem vltimũ, ſed ad bona alia & ad media voluntas mouet ſe ipſam, & ſeſe determinat. Et *a* 3. o. ait, quod voluntas per hoc quod vult finem mota à fine, mouet deinde ſeipſam ad volitionem mediorum. Et *reſp ad* 1. ait, quod non ſecundum idem eſt mouẽs ac motum, ſed in quantum actu vult finem, reducit ſe de potentia ad actum reſpectu eorum, quæ ſunt ad finem. Et *ar.* 6. *ad* 3. amplius declarat, quod Deus vt finis mouet ſolum ad bonum vniuerſale, ſed per rationem ſeſe voluntas determinat ad volendum hoc vel illud bonum, verum aut apparens. Idem habet *Mal. q.* 6. 1.

17. Quia ſolum mouetur à fine: ſed actuata hac motione ſeſe mouet ad omnia non aliunde mota.

Nullum locum D. Thomæ, nec SS. Scripturarum docentium, voluntates à Deo moueri, etiamſi phyſicè, concludere motionem coactiuam aut neceſſariam, aut inuitam, & cui reſiſti de facto non poſſit in moralibus actibus concernentibus iuſtitiam & culpam.

ARTICVLVS III.

Quomodo intelligatur Deus mouere phyſicè, & quod facit vt faciamus.

QVAS ob res quantumuis dicant Doctores & ipſe D. Thomas, quòd voluntas mouetur à Deo, non modò diſpoſitiuè, ſicut à cœlo & à paſſionibus & temperamento; & ſuggeſtiuè, ſicut à Magiſtris & Principibus & Angelis & Dæmonibus, ſed etiam motiuè, vt ait D. Thomas *in 3. contra gentes*, ſeu phyſicè, vt loquuntur recentiores; quoniam in Scripturis dicitur, *Faciam vt faciatis, & faciam vt velitis*. Et iterùm: *Deus dat velle & perficere*. Et iterùm: *Nemo venit ad me, niſi Pater meus traxerit eum.* Nihilominùs ex iam dictis patet, quòd hæc motio diuina & tractio, non eſt prædeterminatio ad vnum infallibiliter, & neceſſariò, præterquam ad finem, qui eſt fœlicitas, quam nemo poteſt non appetere, vt dictum eſt. Quapropter omnes auctoritates adductæ & adducibiles, loquuntur vt de motione morali & ſuggeſtiua, vel, de inclinatione tantum phyſica, quæ eſt ſolum ad bonum in communi; etiam ſi aliquando ad hoc particulare, citra neceſſitatem coactionis, & ineuitabilitatis: item per multiplicitatem adminiculorum, vt D. Thom. *ver. q. 6. a. 3.* docet, hoc eſt, per ſuffragia, exhortationes, præceptores, gratias & occaſiones, vt à cœlo, & à paſſionibus ſine vi: imò longè ſuauius: non enim ſe nobis attemperant, ſicut Deus. Planum eſt enim, quod aliquando homo inclinatur à vino, & à phrenetico humore, ita vt neceſſitetur, teſte ipſo D. Thoma; non autem ſic à Deo, qui diſponit omnia ſuauiter, ſecundum conditionem mobilium, & cauſarum ſecundarum.

Quando dicitur trahere.

Probatur primo authoritate Auguſtini *in Ioan. tract. 26.* Vbi docet ſuper illo verbo, *Nemo venit &c. niſi pater traxerit*, quod trahimur non obligatione, sed delectatione reuelatorum, iuxta illud Virgilij.

——*Trahit ſua quemque voluptas.*

Iterum *q. 2. ad Simplicianum:* trahi nos docet teſtificati„one, & vocatione, & delectatione. Et cum delectant quæ „nos trahunt ad Deum, hoc nobis inſpiratur & præbetur „gratia & voluntas, inquit, niſi occurrerit quod delectet ani-

„mum aut inuitet, moueri nullo modo poteſt. Hoc autem „vt occurrat, non eſt in poteſtate hominis. Quod probat exemplo Pauli furentis illuminatione tracti. Et alibi ait, quod *trahimur quaſi oues oſtenſa herba.* Vide 6. *Theol.* Non ergo ineuitabiliter.

Ex D. Thomæ placitis libertas humana declaratur, & pluribus modis demonſtratur.

ARTICVLVS IV.

Diuus Thomas ſimiliter, *in opuſculo de præſcientia & præd. cap.* 6. ait. Nullus culpatur iuſtè, nec laudatur „de eo quod ipſi neceſſitatem, aut coactionem ingerit: & cuius cauſa in ipſo non eſt &c. Propterea *in reſp. ad* 2. inquit. Voluntas humana non ligatur, nec impeditur per præ-„deſtinationem: ſed iuuatur ad ſupernaturalem actum. Et „propterea Chriſtus dixit, *ſine me nihil poteſtis facere.* Item „voluntas hominis libera eſt, non tamen habet hanc liber-„tatem niſi à Deo, qui eſt cauſa efficiens huius libertatis, „& prima cauſa ad quam reducitur actus ſecundarum. Et „ſic intelligitur Apoſtolus; *Deus operatur in nobis velle, &* „*perficere.* Actus enim volitionis eſt noſter, ſed nos à Deo.) Quibus verbis claré oſtendit, quod authoritates ſupponentes libertatem noſtram, & actiones Deo, intelligũtur ex hoc quod Deus eſt author gratiæ, ſine qua nihil poſſumus ſupernaturaliter. Non autem quod non poſſimus naturaliter per auxilium generale: vel quia prædeterminamur.

Quomodo dicitur, ſine me nihil poteſtis facere.

Et Deus dat velle, & perficere, quia eſt author naturæ & gratiæ: non quia actus noſter eſt illius ineuitabiliter.

Præterea ad hoc idem clarificandum, ſubiungit. (Et cum *Ioan.* 6. dicitur. *Nemo venit ad me, niſi pater qui miſit* „*me, traxerit* &c. dicendum quod non trahimur violentia, „ſicut Suſanna trahebatur ad mortẽ: Nec neceſſitate, ſicut „Eleazarus volens ad ſupplicium trahebatur 2. *Machab.* 6. Nec timore ſupplicij, vt dicitur *Iacob.* 2. *Ipſi trahent vos ad iudicia* &c. Sed tractio iſta, de qua loquitur Chriſtus, vt oſtẽ-

Non mouet violenter, nec neceſſario.

,, dit Gloſſa, non eſt violentiæ, nec neceſsitatis, nec inuiti, ,, ſed voluntatis, & deſiderii, de qua dicitur *Oſeæ* 11. *in funiculis charitatis traham eos*; & *Cant.*1.*Trahe me poſt te.*) Quibus verbis excluditur efficacia illa phyſicè trahens, cui reſiſti non poteſt in ſenſu compoſito, & qua velle decreto, aut impulſu, vt Eleazar neceſsitamur; quam magnificant loquentes pro D. Thoma contra D. Thomam. Concordat cum huius opuſculi verbis, id quod dicit S. Thomas ,, *p p q* 105. 3. Quod ſicut, qui dat formam, dat etiam ,, operationem, quæ formam conſequitur, & ſic dicitur ,, etiam operationis cauſa actiua. Sic Deus dicitur mouens intellectum ad intelligendum, quoniam dat illi virtu- ,, tem ad intelligendũ, & ſpecies intelligibiles.) At *in* 4. *art.* ,, ait. Sic volũtas etiã mouetur ab obiecto, quod eſt bonum; & ab eo, qui creat virtutem volendi. Poteſt autem voluntas ,, moueri à quocunque bono, ſed non ſufficienter & effica- ,, citer, niſi à Deo. Non enim ſufficiẽter aliquid poteſt mo- ,, uere aliquod mobile, niſi virtus actiua mouentis excedat, ,, vel ſaltem adæquet virtutem paſsiuam mobilis. Virtus ,, autem paſsiua voluntatis ſe extendit ad bonum vniuerſa- ,, le, ſicut intellectus ad ens vniuerſale. Vnde ſolus Deus ,, implet voluntatem ſufficienter, & mouet eam vt obie- ,, ctum. Similiter autem, & virtus volendi à Deo cauſatur. Velle nihil aliud eſt, quam inclinatio quædam in obiectum voluntatis, cui proportionatur vltimus finis. Sicut in rebus humanis dirigere ad bonum commune eſt eius, ,, qui præeſt multitudini. Vnde vtroque modo proprium eſt Dei mouere voluntatem. Sed ſecundo modo interius, ,, eam inclinando.) Hæc eadem pluries dixit S. Thom. vt diximus *in art.* 1. *huius cap.*

Non ergo quia impellit ad actum.

Quibus verbis manifeſtè conſtat ſecundum D. Thomam, quod Deus mouet, vt obiectum, & vt finis, quod dicunt moraliter áduerſarii: effectiuè autem ſicut cauſans virtutem volitiuam, & velle ſeu inclinationem, & dirigit, vt cauſa vniuerſalis. Ergo non prædeterminando actum & particularizando. In generali enim mouet efficaciter, quoniam non poteſt homo non velle bonum vniuerſale,

quod eſt Deus. Imo, vt dicit *p. 2. q. 109. art. 3.* amat homo & omnis creatura plus Deum, quàm ſeipſam. Omnia enim Deus ad ſe conuertit. Et vt dicitur *2. contra Gentes*, quantum dat rebus de bonitate, tantum dat de voluntate &c. Sed hoc bonum & nunc non mouet hominem efficaciter, & ſufficienter, quoniam virtus paſsiua, id eſt, volitiua, tendit ad bonum vniuerſale, ſicut obiectum adæquatum. Particulare autem eſt minus, & infra potentiã paſſiuam, idcirco non mouet efficaciter. Propterea poteſt voluntas non velle quodcũque bonũ, excepto ſummo ſufficiẽter: & propterea cum mouetur à Deo ad quodcunque bonum (ait *reſp. ad 3.*) „voluntas non cogitur, quoniam mouetur iuxta ſuam pro„portionem, ſicut graue deorſum à generante. Et quod „propterea eſt capax meriti, quoniam mouetur & à ſe ipſa, „nedum à Deo, vt graue à ſe, id eſt à forma grauitatis, ne„dum à generante, vt etiam dixit 3 *contra Gentes* 23) In quibus locis manifeſtè negat volũtatem determinari, à Deo niſi ad bonum in communi, non ergo ad malum, nec ad bonum particulare regulariter. Præterea idem D. Thomas luculenter & propriè omnem ambiguitatem diſſoluit *in 2. d. 25. q 1 art. 2. o.* dicens, quoniam etiamſi à Deo „voluntas moueatur, nullo tamen pacto cogi aut determi„nari credenda eſt (vt probarat etiam *in art. 1 ad 3.*) Si„quidem ait: Duplex eſt coactio: quædam ſufficiens, quæ *art. 2. o.*
„compulſio vocatur; quædam verò inſufficiens, quæ voca„tur impulſio. Sciendum eſt igitur, quod in partibus ani„mæ. quædam ſunt, quæ compelli poſſunt, ſed dupliciter. „Quædam enim compelluntur ex ſubiecto, ſicut illæ vi„res, quæ ſunt organis affixæ. Cum enim ſine organis ope„rationes habere non poſsint, compulſis organis ipſæ quo„que virtutes prohibentur, vel compelluntur earum acti„bus violenter extortis. Quædam verò ſunt, quæ q idem „ſubiecto non compelluntur, quia organis affixa non ſunt, „compelluntur tamen obiecto, ſicut intellectus. Ipſe enim „non eſt actus alicuius partis corporis, vt Philoſophus dicit *3. de anima*: & tamen demonſtrationis vi cogitur. Voluntas autem neque ſubiecto cogi poſsit, cum non ſit orga-

„ no affixa, neque obiecto. Quantumcumque enim ali-
„ quid oſtendatur eſſe bonum, in poteſtate eius remanet eli-
„ gere illud, vel non eligere, cuius ratio eſt, quia obiectum
„ intellectus eſt verum: obiectum autem voluntatis eſt bo-
„ num. Inuenitur autem aliquod verum, in quo nullius
„ falſitatis apparentia admiſceri poteſt, vt patet in dignita-
„ tibus. Vnde intellectus non poteſt ſubterfugere quin
„ illis aſſentiat. Similiter etiam inuenitur aliquod falſum,
„ quod nullam veri apparentiam habet, vt patet in
„ oppoſitis dignitatum. Vnde illis intellectus nullatenus
„ aſſentiri poteſt. Similiter etiam ſi ponatur voluntati ali-
„ quod bonum, quod completam boni rationem habeat,
„ vt vltimus finis, propter quem omnia appetuntur, non po-
„ teſt voluntas hoc non velle. Vnde nullus poteſt non
„ velle eſſe felix, aut velle eſſe miſer. In his enim quæ ad
„ finem vltimum ordinantur, nihil inuenitur adeò malum,
„ quin aliquod bonum admixtum habeat, nec aliquod
„ adeò bonum, quod in omnibus ſufficiat. Vnde quantum-
„ que oſtendatur bonum vel malum, ſemper poteſt adhæ-
„ rere & fugere in contrarium, ratione alterius, quod in
„ ipſo eſt. Ex quo accipitur, ſi malum eſt ſimpliciter, vt
„ apparens bonum. Et ſi bonum eſſet ſimpliciter, vt ap-
„ parens malum. Et inde eſt, quod in omnibus, quæ ſub
„ electione cadunt, voluntas libera manet, in hoc ſolo de-
„ terminationem habens, quod naturaliter appetit fælici-
„ tatem, & non determinatè in hoc vel illo. Quamuis au-
„ tem cogi non poſſit, nihilominus tamen poteſt inclinari
„ ad agendum aliquid per aliquas diſpoſitiones & habitus,
„ ex quibus efficitur pronior ad eligendum alteram par-
tem.

Solum ad finem vltimum, indeterminata ad aliud, vnum.

Voluntas ſi mutatur non cogitur.

Ex quibus verbis docemur 1. quod tam compulſus, quam impulſus eſt coactio, (ſcilicet liberi arbitrii, non voluntatis, quæ cogi non poteſt, ſed mutari, vt dicit *in reſp. ad* 1. *& alibi*) Illa ſufficiens, iſta nō ſufficiēs. 2. quod compellitur ſufficienter liberum arbitrium ſolum à fine vltimo, qui Deus eſt & ſummum bonum, ſicut intellectus à demonſtratione, & axiomate, non autem ab aliis bonis, nec malis. 3. quod

ſufficiens apud D. Thomam, idem eſt quod efficax de facto, vt mox ex aliis etiam locis probabitur 4. quod voluntatis arbitrium non prædeterminatur à ſummo bono, vel ſummo malo, ſicut intellectus à ſũma & certiſsima veritate, & certiſsima à falſitate &c. & à nullo alio obiecto, nec à Deo non clarè viſo, nec à Deo mouente per gratiam & auxilium, niſi diſpoſitiuè & ad pronitatem. Dixerat autem *in art. primo in corp. & ad* 3. quod non determinatur à Deo, ſed relinquitur in ſua libertate, quod eligat hoc vel illud, ita vel aliter: nunc aut tunc, quatenus per hoc ſit dominus ſui actus. Item *in* 2. *art. ad* 4. docet, quod ſummum libertatis eſt in voluntate. Liber enim dicitur, qui eſt dominus ſui actus, & cauſa ſui eſt. Et *in* 3. probat, quod omnes actus „humani ſunt à voluntate imperante, licet non omnes eli„citiuè. Item liber eſt, qui à ſe mouetur, vel ab alio ſicut „ipſe vult, vt filius à patre, non ſicut ſeruus. *Sufficiens idem quod efficax.*

Iterum *in* 2. *d.* 28 *q.* 1. *a.* 1. o. Non eſſet homo lib. arbitrij, niſi ad eum determinatio ſui operis pertineret, vt ex proprio iudicio eliceret hoc aut illud.) Et tandem concludit quod Deus concurrit vt vniuerſalis cauſa boni, non vt particularizans: alioquin non diceretur homo per ſe ſe determinare.

6. Quapropter contra mentem S. Thomæ eſt, quòd qui prædeterminatur ab alio poſſit eſſe liber. Vnde etiam *con„tra gentes* 88. liber dicitur homo, quoniam iudice ratione „ad volendum inclinatur. Qui autem inclinatur à paſſio„ne, aud aliunde, ita quod ſecus iudicare de facto nequeat, „liber non eſt, licet ſponte operatur, vt canis, quoniam non „eſt cauſa ſui, vt dicitur 1. *Metaph.* nec dominus ſui actus. Idem oſtendit *ver. q.* 24. *& alibi.* vt ſupra. Et *p. d.* 39. *q.* 2. *a.* 2. manifeſtè docet quod actus voluntatis ſunt præuiſi & non prouiſi; ſic enim euenirent incunctabiliter. Ergo non eſſet libera, quia mora à Deo.

7. Porrò & Ariſtoteles *p. polit* 8. *Dominatur maritus* (ait) „*vxori ciuiliter: Pater filiis regulariter: Dominus ſeruo heri„liter: quoniam ſeruus omnino non habet deliberandi arbi„trium: Mulier habet, ſed inualidum: Puer habet, ſed im-* *Ex Ariſtotele.*

perfectum, &c. Igitur (inquam) ſi voluntas hominis cùm determinatur ab alio, non eſt libera, quia nõ deliberat ex ſe, vt vocabulum quoque accuſat: ſed ſequitur, vt ſeruiens deliberantem, aut quomodolibet mouentem: & quantum determinatur ab alio tantum habet de ſeruitute, & deficit de libertate. Et propterea Lutherus fecit liberum de ſeruo arbitrio: putauit autem in omnibus actibus voluntatem à Deo phyſicè moueri, ac ſimul determinari efficaciter, contra quem ſtatuitur in Concilio Trident. *ſeſſ. 6. cap. 5. & can. 5. Si quis dixerit liberum hominis arbitrium à Deo motum, & excitatum nihil operari, aſſentiendo Deo excitanti, & mouenti quoad obtinendam iuſtificationis gratiam ſe diſponat, ac præparet, nec poſſe diſſentire ſi velit, ſed veluti inanime quoddam, nihil omnino agere, merèque paſſiuè ſe habere, anathema ſit.*

Ex quo canone, docemur liberum arbitrium cooperari gratiæ excitanti acceptando: qua acceptata ſeſe diſponit, & præparat ad iuſtificationem: eiuſque actum eſſe conſentire & cooperari. Item eius actum contrarium eſſe diſſentire, reluctari, & non cooperari, & vtrumque poſſe: Alioquin erit ſolum inſtrumentum inanime, vt ſerra: vel animatum libertate carens, vt dicebat Ariſtoteles de ſeruo, & D. Thomas de cane.

Hoc autem docet idem S. Thomas 3. *contra Gentes* 48. dicens. Liberum eſt dominus ſui, & cauſa ſui, ſeipſum mouens, non ab alio motum determinare. Ideoque habens pro obiecto bonum vniuerſale. Quæ enim non agunt niſi ab aliis mota, & determinata aliunde ad particulare bonum, non autem à ſe, illa, inquit, non ſunt libera ſicut bruta: quæ aliqualiter quidem ſunt libera, quatenus vtuntur iudicio: ſed quia determinato ad vnum per paſſionem, aut obiectum. Idcirco non ſunt vere libera.

Quibus ex verbis elicimus, quod ſi homo prædeterminetur à Deo ad omnem actum, & ad ſingulos, vt volunt Pſeudothomiſtæ, multo minus eſſet liber homo quam bruta: quoniam, vt aiunt, ſemper in omni actu determinatur à Deo, qui potentior eſt quam paſſio, & obiectum viſum

ſum, & imaginatum, quo determinantur bruta. Nam etiam dicitur à D. Thoma, compelli hominem à fine, ita vt non ſit liberi arbitrii reſpectu finis, quamuis valde ſponte in finem feratur voluntas. Sed ideo non liberè, quia non poteſt non velle eſſe fœlix.

Non ergo propterea quod ſponte mouetur à Deo, & iuxta ſuam inclinationem homo, ſiue quoniam infunditur illi inclinatio, propriè eſt liber, vt patuit ex pluribus textibus S. Thomæ; ſed quia ſe ipſum determinat. Alioquin inſtrumentum eſſet prorſus, & non per ſe volens agenſque. Etenim bruta ſponte mouentur à paſtore ad paſcua.

Propterea etiam *in eodem 3. contra Gentes* 112. probat „S. Thomas, omnes creaturas rationales gubernari à Deo „propter ſeipſas, quia liberas. Ergo (ait) propter ſe, cæ„teras verò non propter ſe ipſas, quia liberæ non ſunt, nec „propter ſe; & ideo ab alio reguntur ad operandum, tam„quā ſeruituti ſubiecta, vt dicebat Ariſtoteles de mancipiis. *Concluſio. Non eſt libertas in eo, quod ſeipſum non determinat.*

Item *cap.* 148. probat, quod auxilium diuinum non cogit hominem ad opus bonum, ſed facit, vt voluntariè faciat, tamquam dominus ſui actus, & propter ſe operans, & à ſe, quoniam variat, ſicuti vult iudicium vo.ūtate motū. In brutis enim ſēper appetitus ſequitur iudiciū. Iudiciū verò paſſionem ab obiectis & ſubiectis illatam, inſtinctumque cauſæ primæ. Nec poteſt appetitus & voluntas, iterum refutato iudicio, ad infinitè, ſicut homo, vt etiam dicebat *in ver. q.* 24 *ar.* 2. *& p. p. q.* 83. *& Pot. q. 2. ar. 3. & q. 3. ar.* 13. Imo *p. 2. q.* 1. *a.* 2 probat quod tota irrationalis natura cōparatur ad Deum, ſicut inſtrumentum motum ab illo: ſed per proprias formas. Creatura verò rationalis, non ſicut inſtrumentum: quoniam à ſe mouetur, non à Deo: niſi in quantum Deus dedit eſſe, & virtutem liberam, vt poſſit ſe ſe mouere: quoniam cognoſcit finem, & media, & rationem mediorum ad finem: bruta verò apprehendunt finem, ſed non rationem mediorum: ideo indigent Deo mouente & ductore.

Item *in cap.* 159. *eiuſdem* 3. *contra Gentes*, docet eſſe in poteſtate hominis, etiam poſt peccatum impedire, & non

impedire gratiam de facto, quam Deus dat omnibus. Et propterea imputari ſibi ad peccatum, ſi non recipiunt lumē, quod *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundū*: & *vult omnes ſaluos facere*. Ergo ſecundū D. Th. non prædeterminatur à Deo illa impeditio, & no impeditio. Alioquin ſolutio argumēti, quod dicebat, non poſſe imputari ſibi, quia non reſurgit à peccato ad gratiam, cum hoc non poſsit ſine gratia. Illa, inquam, ſolutio eſſet petitio principii, videlicet dicere. Eſt in noſtra poteſtate ſaltem impedire, & non impedire. Et profecto ſi homo abſque prædeterminatione diuina, non poſſet operari & impedire, & non impedire, & hæc prædeterminatio non eſt in noſtra poteſtate: ſequitur quod homo non eſt liber vllo pacto: nam ducitur ab alio, nec poteſt non duci, nec habere vt ducatur in ſe quippiam actionis, aut occaſionis, aut diſpoſitionis.

Vnde etiam D. Thomas 3. *parte, q. 46. art.* 2. Dicitur etiam neceſſarium ex aliquo exteriori, quod quidem ſi ſit cauſa efficiens vel mouens, facit neceſsitatem coactionis, aut diſpoſitionis. Et 2. *contra Gentes* 29. Inuenitur, ait, & neceſsitatis alius modus, ſecundum quod dicitur aliquid neceſſariū abſolutè: quæ quidē neceſſitas depēdet ex cauſis prioribus in eſſe, ſicut principiis eſſentialibus, vt materia, vel forma; vel ex cauſis efficientibus ſiue mouentibus. Mouet ergo voluntates vniuerſaliter ad bonum ex generali confluxu: non autem determinat efficaciter, vt aiunt.

Item 1. *perihermin. lect.* 15. Sciendum, ait, quod neceſsitas ex cauſis prioribus, eſt neceſsitas abſoluta; & paulo poſt. Neceſsitas ex cauſa efficiente, eſt abſoluta. Quod autem neceſsitatem ex eo, quod eſt poſterius, in eſſe eſt neceſſitas ex conditione vel ſuppoſitione.

Iterum *Mal. q. 9. art.* 1. Quando præcedens diſpoſitio, aut paſsio vehemens, non ſubiicitur voluntati, & ipſi primi motus, faciunt neceſsitatem abſolutam: Quando vero ſubiacent voluntati, vt ſecundi motus, & paſsiones non vehementes, non faciunt neceſsitatem abſolutam. Sic etiam dixerat 3. *contra Gent.* 48. & 148. & *ver.* 4. 24. Quod quoniam iudicium ex viſis & paſsionibus præcedens in

„brutis, non ſubiacet voluntati eorum, ſicut præcedens
„iudicium noſtrum noſtræ voluntati, facit illis neceſsitatem
abſolutam, libertatiſque euerſionem.

Ex his infero: Sed motio Dei prædeterminans non ſubiacet voluntati noſtræ vt fiat, nec reſpui poteſt in ſenſu compoſito. Ergo facit abſolutam neceſsitatem, ſi prædeterminat. Hac de cauſa, inquit Damaſcenus *lib. 2. cap. 29.* „quæ in noſtra poteſtate ſita ſunt, non Dei prouidentiæ, ſed noſtro libero arbitrio aſſignari debent, & *cap. 30.* Illud „ſcire intereſt Deum omnia quidem præſcire, ſed non om„nia quidem prædefinire. Præſcit enim ea etiam, quæ in noſtra poteſtate & arbitrio ſita ſunt. At non ea prædefinit. Iuſtin. *q. 58. ad Gent.* negat præſcientiam & decretum eſſe cauſam futurorum. Item Cyril. *in Ioan.* 4. quod ſi Iudas & Adam, & Saül, & Lucifer peccaſſent ex decreto, vt adimpleretur quod Deus præſciuit & prophetauit: nequaquam eorum peccatum eſſet peccatum, ſed meritum & laus, quoniam adimpleuere ſcripturas, id eſt, decretum ſcripturis reuelatum. Et Gregor. Nyſſenus *7. de Philoſo„phia cap. 1. & lib. 8 cap. 4.* Ea, inquit, quæ ſunt in nobis „non eſſe ex prouidentia. Quæ verba ſunt etiam Senecæ & Ciceronis, & Ariſtotelis. Alioquin, aiunt, non eſſet in nobis fieri bonos vel malos; & periret Reſp. lex & doctrina. Et hos exponens *D. Th. 3. cont. Gent. cap. 88.* ait non ſubtrahi à prouidentia voluntates humanas, ſed non determinari neceſſariò, ita vt non poſsint diſſentire. Vnde etiã Chryſ. *Hebr. hom. 2.* Non ante cedit noſtras voluntates, ne noſtrum læderet arbitrium. Ambroſ. vero ..... inquit, ne noſtram temeraret libertatem. Item Hieron. *ep. 146.* ho„minem ita liberum ponit, vt viuat non ex imperio Dei, ſed ex obſequio, id eſt, non ex neceſſitate, ſed ex voluntate. Auguſtinus *de litera & ſpiritu cap. 3.* Legimus, non „eſt poteſtas niſi à Deo: ſed non legimus non eſt volun„tas, niſi à Deo. Et 10. *de Ciuit. cap. 9.* ait. Sicut omnium „naturarum eſt creator, ita eſt omnium dator poteſta„tum, non voluntatum. Et recte non ſcriptum eſt, quia „verum non eſt. Et *7. de ciuitate Dei, & 3. de libero arb.*

Authoritas Patrum & Philoſophorum.

„ 18. Quæcumque iſta cauſa eſt voluntatis, ſi non poteſt ei reſiſti, ſine peccato ceditur. Anſelm. etiam *libro ſecundo cur Deus homo capite decimo; octauo.* Neceſsitati à præcedente cauſa eam quæ ſequitur ſæpe docuit *in de conc. præd eſt.* Quam inſulsè & violenter reſpondent Pſeud. his auctoritatibus ignorantes Philoſophiam Patrum nemo non videt. Quando ergo D. Thomas diceret (quod nunquam dixit) determinari à cauſa diuina voluntatem humanam, intellige ſemper, vel moraliter, vt ipſe exponit: vel phyſicè inclinatiuè, non neceſsitatiuè, vel ſolum ad bonum in communi. Et ſic cum *in p. p. q. 19. a. 9. ad 3.* Vbi „ reſpondet, quod neceſsitatur voluntas, & cauſa omnis à „ Deo, non autem à Deo, qui quantum vult, agit. Vbi ſane prædeterminationem non affirmat alibi negatam, ſed generalem influentiam non neceſſariam in liberas cauſas, cuiuſmodi ponunt Pſeud. affirmat. Ergo ſolum inclinationem, non efficacem abſque nobis conſentientibus, licet de ſe eſſet efficax, ſi ſaluaret nos ſine nobis, vt docet Chryſoſt. *de laudibus D. Pauli hom....*

Senſus S. Thom. de voluntatis determinatione à Deo.

Profectò nemo non videt, quod ſi decreto antecedenti præuiſionem culpæ, id quod nullus Patrum admittit, Deus reprobat innocentes, & prædeterminatione temporali efficaciter mouet ad actus, vnde fiunt nocentes neceſſariò damnari, neceſſitate ſuppoſitionis Deo, nobis autem abſoluta: imo & Deo abſoluta, & ſic ad gradus gloriæ, & perditionis certos, vt opera non proſint noſtra, ad diminuendum malum, nec ad augendam gloriam, & quidquid adducunt, reſpondendo, eſſe falſum medicamen ad excuſandum Deum: vel potius iniquam opinionem quam de Deo habent. Neque etiam libertas eſt in nobis, niſi titularis, nec in ſenſu diuiſo à decreto, vel ab actibus decreto præfinitis, vt poſsit euenire aliter, fingi poteſt. Prædeterminata enim eſt veritas antecedenter. Vnde concludit Ariſtoteles, & Plato & Alex. Aphrod. *in opuſc. de fato, & in opuſc. de eo, quod in nobis eſt.* Et ſimiliter Nyſſenus, Damaſcenus, Auguſtinus, Hieronymus, & omnes Patres atque ſcholaſtici concludunt, nihil prodeſſe leges, exhor-

Aug. non prædetermi- nat ſine cauſa.

tantes ad bonum, & deterrentes à malo. Quoniam ij veniunt actus, qui decreto antecedenti prædefiniti ſunt, non qui à lege & conſilio imperantur, niſi coincidant cum decreto.

Præterea ſicuti ſequebatur ad reprobationem antecedentem, ita ſequitur ad prædeterminationem illud abſurdum, quod videlicet Deus operatur ſolum, vt fortis & potens, non autem, vt etiam ſapiens & bonus. Quoniam *à capricio*, vt vulgo dicitur, prædeſtinat ad bonum & ad malum, ſaltem quoad ſubſtantiam actus, cui neceſſariò formaliter prauitas ineſt, non autem ex præuiſis meritis & demeritis: & ſimiliter emollit, & indurat *à capricio* antecedenter ad culpam. Et hæc eſt lex antichriſti, qui teſte Daniele, *adorabit Deum Mahozin*, id eſt, Deum potentiæ & fortitudinis, ſpreta ſapientia, & bonitate. Hanc tenent Mahometes, Lutherus, & Caluinus eius præcurſores, & qui de eorum ſemine deſcendunt. Quamuis enim aſsignent opinatores libertatem, & poſsibilitatem aliter faciendi, quas Caluiniſtæ negant, tamen nulli eſt vſui hæc libertas & poſsibilitas in ſenſu diuiſo, vt omnis Philoſophus, & Theologus affirmat: & quamuis Auguſtinus æternaliter reprobet, & temporaliter prædeterminet aliquando, vt videtur Pſeudothomiſtæ: non tamen ſine cauſa, vt videtur Pſeudothomiſtæ. Nam ſaltem aſsignat pro cauſa peccatum originale. Et ſimiliter ex cauſa indurat, nec prædeterminat neceſsitatem. Et omnes aiunt, occulto Dei iudicio iſthæc fieri in decreto æterno, & temporali, ſed tamen iuſtiſsimo. At quidem nulla iuſtitia aſsignari poteſt in tali iudicio, niſi ex præuiſa malitia, non autem ſi & volita. Iſti autem affirmant ex non præuiſa malitia, vti nos dicimus, nec ex præcedentibus operibus ante immiſsionem animarum, vt Plato & Origenes opinantur. Igitur omnino cum Luthero ſentiunt, dicente, Deum ſic facere, quia Dominus eſt, & poteſt, iuſtitia autem nulla ineſt in potentia ſola. Alioquin iuſtè omnis diues opprimeret pauperes, & omnis Tyrannus iuſtè (ex hoc quod poteſt ſo-

Prædeterminatores adorant Mahozin.

lum) inuaderet omne regnum, ſicut lupus agnum. Ergo &c.

Caluinus Tyrannum Deum: ſemi-Caluini etiã inſidioſum faciunt.

Præterea hæc iſtorum reſponſio prodeſt, vt oſtendatur Deus non ſolum tyrannus, ſed inſuper inſidioſus & mendax. Hoc enim ſuper Caluini impietatem addunt. Nam Deus dicit ſe feciſse omnem hominem ad ſui imaginem, & omnes velle ſaluos, & neminem perire, ſed ad æternam hæreditatem deuenire. Et propterea omnibus eamdem legem dat, vt ſecundum illam viuant, ſi volunt conſequi finem hunc, quem tamen ab æterno ſtatuerat illis non dare omnibus. Ergo iubendo decipit & fallit. Quidquid enim feceris, etiamſi poſueris ſupra ſidera nidum tuum, tandem cades in gehennam. In hoc exclamat Chryſoſt. Deus dicit, „ *Si audieritis me, bona terræ comedetis: ſi autem non audie-* „ *ritis, gladius deuorabit vos.* Vos autem dicitis, *ſiue audie-* „ *ritis, ſiue non audieritis; gladius deuorabit vos.* Quoniam antecedenter ad omnem præuiſionem obedientiæ & inobedientiæ ita ſtatutum eſt. Et per veſtrum dogma imaginarium de abſoluto decreto euertitis dogma, & leges Dei conditionatas, *ſi audieritis* &c. tanquam melius & ſapientius, quam Deus, dogmata facere, & eius nobiſcum tractationem intellexeritis.

Contra duas volunt. Dei.

Præterea addunt aliud malum calumniæ huic. Dicunt enim Deum habere duas voluntates inſtar proditorum, qui aliud clauſum in pectore, aliud promptum in lingua habent. Ac proinde voluntate ſigni per linguam pollicetur omnibus hominibus paradiſum, & auxilia eò perueniendi. Per voluntatem verò beneplaciti in pectore clauſi, non velle quod promittit, nec auxiliari, ſed potius permittere, vt malefaciant, & cum ſunt in peccato, vt moriantur: quippe qui ſecus quàm ſignificat, ſtatuerat, vt deceptor, in corde ſuo.

Voluntas conſequens benepl. & antecedens probatur.

Sed falluntur, non intelligentes diſtinctionem Theolog. priſcorum. Nam apud D. Thom. *ver. q. 23. a. 3. & p. d.* 47. *q.* 1. *art.* 2. Voluntas beneplaciti diſtinguitur in antecedentem & conſequentem. Siquidem vtraque eſt vera voluntas, & non ficta. Pater enim, quod vt pater, vult omnes ſaluos, *p. p. q.* 14. *art.* 6. vt iudex, non omnes. Et voluntas

vna perennis eſt bene operanti dans gloriam: male operanti pœnam, *Rom.* 2. Nam & voluntate ſigni etiam damnat præceptorum violatores. In omni autem præcepto pœna & præmium aſſignatur. Ergo facit quod ſignificat, & voluntas beneplaciti eſt etiam ſigni. Vnde cum peccamus finaliter contra præcepta, & prohibitiones, damnamur, niſi pœnitentiam agamus, vt ipſa voluntas ſigni etiam ſignificat. Nec Deus aliud clauſum in pectore tenet de noſtra ſalute, niſi quod præcipit, & comminatur ſigno. Igitur voluntas maleplaciti eſſet illa, quæ ſine cauſa vult damnare.

Quando ergo aliqui doctores dicunt, voluntatem ſigni diſcordare à voluntate beneplaciti, intelligunt quoad effectum, ex nobis oriente diſcordia. Deus enim beneplacito damnat ſceleſtum impœnitentem; cui ſigno prædixerat ſalutem, quoniam omnes vult ſaluos facere: Sed non aduertunt, quod ſalus promiſſa erat operanti bonum, non autẽ abſolutè, ait enim; *ſi vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* Offertur omnibus ex beneplacito Dei, non recipitur ab omnibus ex maleplacito aliquorum, non Dei. Damnantur non recipientes ex beneplacito Dei iudicis, cuius tamen voluntas paterna is, non eſt mors peccatoris, vt ſæpè proteſtatur, & non infideliter, ſed veraciter, & antecedenter: ſed voluntas iudicialis eſt, vt pereant qui volunt perire, ſicut ſæpè diximus. Pater omnes filios facit ſibi ſimiles & hæredes; & nauta omnes merces vult ſaluare; ſed adueniente culpa & periculo aliud placet, &c. Nec mutatur Deus, ſed homo, vt dicitur *Ezech.* 28. *&* 33. Nam ſi auerterit ſe impius ab iniuſtitia ſua, & fecerit bonum, Deus quoque recipit eum in gratiam: Et ſi iuſtus recedit à iuſtitia, ſimiliter Deus à promiſſis &c.

Expoſ. diſt. voluntatum iuxta ſanctorum ſent.

Hæc eſt Dei lex; qui vult ſcrutari abſcondita, & ſuo metiri ingenio, faciet Deum proditorem & Tyrannum & Mahozin.

ex eodem D. Thoma circa hanc materiam de actibus voluntariis Ac ſimul oſtendam ſufficientem, ſi qua eſt, reddi efficacem à nobis meritoriè, id eſt, per illam merentibus; & à Deo effectiuè. Et à nobis iterum fieri inefficacem meritoriè, & à Deo negatiuè.

Rationem & vſum diſtinctionis gratiæ, in ſufficientem, & efficacem pro retinendo dogmate contrà Pelagianos, gratiam negantes, eſſe inanem, & pro gratia intrudere diſgratiam, iuxta doctorum poſitiones.

ARTICVLVS II.

Prædeterminatores non defendunt gratiam, vt opinantur: ſed diſgratiã. Non datur gratia ſufficiens abſque efficacia ex parte Dei.

AST quidem incuſandi videntur. Primò, quod dum volunt videri gratiæ diuinæ defenſores, ipſam gratiam minuunt depauperantque contra omnes ſcripturas atque doctores optimos. Porrò Deus non dat ſpiritum ad menſuram, vt ſupra dicebamus, ſed iuxta poſſibilitatem recipientis, ſeſeque exhibentis, ita quod non ex parte Dei eſt modus, ſed ex parte noſtri, vt probat etiam S. Thom. *opuſc. 61. cap.* 17. ex ſacris ſcripturis. Vnde Dionyſ. 4. *de diuin. nomin.* docet, quod ſicut ſol æqualiter effundit lucem omnibus, non autem omnes, nec æqualiter recipiunt, qui recipiunt; ſed qui apertos habent oculos ſuſcipiunt. Itemque qui aperiunt, alij habent oculos paruos, alij magnos, alij terſos, alij peruios luci, alij minus terſos, minuſque peruios. Similiter Chryſoſt. *in Pſal.* 17. exponens illud. *Quoniam in ſæculum miſericordia eius* &c. ait. Omnibus Deus miſeretur, „& ſicut lumen omnibus infũditur, ſed qui plus accedit, plus „illuminatur: qui minus, minus. Vnde *Pſal.* 33. *Accedite „ad eum, & illuminamini.* Et *Iacobi* 1. *Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis.* Et *Zach.* 1. *Conuertimini ad me, &*

,, & ſi non ſuffeciſſet ſaluare etiam de facto, nedum de poſſi-,, bili omnes, ſed tantummodo vnum, toties mori elegiſſet, quot ſunt, erunt & fuerunt in mundo homines: ita pari dilectione amat omnium ſalutem, licet quibuſdam plura, quibuſdam pauciora det beneficia. Similiter *in hom.* 8. de laudibus Diui Pauli; quod multa dat auxilia Deus, quæ de ,, ſe ſunt efficacia, ſed nos illa reddimus inefficacia.) Hanc ſententiam omnes Patres amplectuntur, licet ſolus Auguſtinus aliquando loquens contra Pelagianos (qui tamen alibi aliter docet, & præcipuè *in reſp. ad articulos ſibi impoſitos*) dicere aliter videatur Caluino, qui *in hoc*, ait, *omnes Patres errarunt excepto Auguſtino*. Sed vide in 7. Tomo libellum reſp. ad articulos ſibi impoſitos, & inuenies Auguſtinum indignari, quod ſibi tales opiniones adſcribantur; diſertéque docet, Chriſtum pro omnibus mortuum, & omnibus efficacem dare gratiam, nec reprobaſſe quemquam non præuiſa culpa finali. Imo *in lib de cor. & gr. cap.* 11. docet, ,, quod ſi [illegible] efficax Augusto, vel homini non daret ,, Deus quo [illegible], & non peccant, vtique ſi peccant, non ,, propria culpa peccant, ſed defectu Dei; nec proinde culpabiles ſunt.) Et ſimiliter omnes Patres, qui etiam quærerent [illegible], quare non omnes ſaluantur, vel non omnes gratiam accipiunt. Reſpondent cum eodem Auguſtino in illis reſponſis ad articulos impoſitos ſibi: quia nolunt accipe-,, re gratiam. Et quare nolunt? quia habent voluntatem ,, defectiuam. Et quare defectiuam? quia facti ſunt ex nihilo, & cum libertate faciendi quod volunt &c. Non autem dicunt: Propterea cadunt, quoniam non ſunt prædeſtinati: aut quoniam ſunt reprobati à Deo ante præuiſionem ſpontanei caſus. Sed è contra, vt præcipuè Proſper defenſ. Aug. docet *l. p. c.* [illegible] *&* 12. ideo non prædeſtinauit, quia ſponte receſſuros à ſui obedientia præuidit. Et Eccl. dicit, *omniũ miſereris quos tuos opere & fide futuros eſſe præ noſcis*. Imò nullus cõcionator catholicus in pulpito audet ita prædicare, rubore calumniæ in Deũ ſuffuſus. Et prudenter Pontifices vetant hæc prædicari, quia non ſunt de illis, de quibus dixit Chriſtus. *Quæ in auribus & in occulto audiſtis, prædicate in tectis.*

Ex Augũ correctio contra prædeterm & contra defectum gratia alibi aſſertum propter derelictionem infantium.

Ex Aug. Is cui non datur auxiliũ effi. peccat non ſua culpa, ſed Dei, eiuſque ratio non ſolum valet ante peccatum, vt videtur dicere, ſed poſt in ſtatu natura incorrupta. nam & nunc nobis data ſunt præcepta. ergo & auxilia quibus ſeruemus illa. Alioquin non noſtra, ſed illius culpa.

Nemo audet dicere, quod cadimus aut ſumus à Deo antecedenter reprobati: aut non prædeſtinati.

At ſi quando reſpondent prædicatores. ſic ſcil. qui non ſunt prædeſtinati, aut quia reprobati, adiungunt, iuſto iudicio Dei, ſed occulto, rectè quidem: At quoniam iudicium eſt actus iuſtitiæ, quæ non condemnat, nec ab hæreditate filium ſeiungit factum ad ſui patris imaginem, niſi propter culpã: hic fluctuat Auguſtinus & recurrit ad peccatum originale: ſicut Origenes ad peccata in cœlo facta, antequam animæ in corpora detruderentur. Soli ſcioli, & Mahomeuſtæ, & Caluinus reſpondent, quia Deus ſic voluit, vt oſtendat ſuam potentiam Quæ oſtenſio, vt dicit S. Thomas, per accidens, & occaſionaliter eſt volita poſt præuiſionem finalis impœnitentiæ, vt dictum eſt ſupra cum D. Thoma: præſertim ex illa definitione reprobationis, quòd eſt præuiſio culpæ non finiendæ, & præparatio pœnæ non terminandæ. Proſper autem reſpondens calumniatoribus Aug. *in p. lib. c.* 3. reſpondet. Qui prolapſi in mala ſine pœnitentia defecerunt, non ex eo neceſſitatem pereundi habuerunt, quia prædeſtinati non ſunt: ſed ideò prædeſtinati non ſunt, quia tales futuri ex voluntaria præuaricatione praſciti ſunt. Idem dicit *ibidem cap.* 12. hoc eſt *ad obiect.* 12. Et intelligit de prædeſt. conſeq. At & ipſe Aug. *in reſp. ad art. ſibi impoſitos*, prorſus contrarium docet contra pſeud. & ſentit cum D. Thom. Imò maximè Deus oſtendit potentiam miſerendo, vt Eccleſia docet; & quam minimam in condemnando. Vnde ipſe Aug. propter hoc ait, quòd Deus condemnat inuitus.

Diſtinctionem gratiæ in ſufficientem & efficacem, iuxta ſenſum recentiorum, non eſſe ex doctrina Patrum, nec D. Thomæ: nec eſſe vtilem, niſi ſub alio ſenſu.

ARTICVLVS III.

Porrò ſcire oportet, quòd diuiſio gratiæ in ſufficientẽ & efficacẽ, non eſt agnita maioribus noſtris, at inuenta à

Caluino. Et in ſenſu quo expenditur, non conſonat Patribus, & Conciliis. Siquidem ſecundum D. Thomam, & Aug. & Concil. Arauſ. & Trid. diuiditur in operantem & cooperantem, ſeu, quod idem eſt, in præuenientem & ſubſequentem, ſeu in excitantem, & adiuuantem. Per illam Deus operatur ſine nobis, per hanc nobiſcum. Cum enim nos excitat, operatur ipſe, non cooperamur nos, niſi forſan, vt ait Concil. Trid. conſentiendo, aut diſſentiendo; Actus enim negatiuus, ex parte conuerſionis ſaltem, quædam operatio eſt. Aliam diſtinctionem non aſſignant de ſufficienti & de efficaci, imo quaſi de eadem loquitur D. Thomas. Nec profecto poteſt reperiri ſufficiens; quæ nihil faciat, ſi facit, efficit, ergo efficax eſt. Dicitur tamen inefficax, ſi nos diſſentiamus, ait Chryſ. non autem ex parte Dei; *qui dat omnibus affluenter*, ait Iacob. Propterea D. Thomas 1. *Cor.* 1. *lect.* 1. exponens illud. *Fidelis Deus, per quem vocati eſtis in ſocietatem filii eius*, id eſt, „ait, in ſocietatem ad Chriſtum, in præſenti per ſimilitudinem gratiæ &c. in futuro per participationem gloriæ. „Non autem videretur eſſe fidelis Deus, ſi nos vocaret ad „ſocietatem filii; & nobis denegaret, quantum in ipſo eſt, „ea, per quæ peruenire ad eum poſsemus. Vnde Ioſue 1. *Non ego te deſeram, nec derelinquam.* Hæc D. Thomas. Ex quibus planè docemur, quod quos vocat Deus, efficaciter iuuat per gratiam, qua peruenire de facto poſſimus ad Chriſtum. Ait enim, vt habeamus &c. Ergo illa gratia ſufficiens eſt efficax per ſe, ita vt de facto poſsimus venire ad Chriſtum, & non ſolum de poſsibili. Poſſumus enim per eam operari, & peruenire, & non ſolum poſſumus poſſe, hoc enim ludicrum eſt. Et Deus eſſet infidelis, cùm dicit, *venite ad me*, &c. vt hic docet D. Thomas, & Aug. *de cor. & gratia* 11.

Diſtinctio vera gratiæ.

Eadem gratia eſt ſufficiens & efficax ex D. Thoma. 1.

Quapropter neſcio quomodo venit in mentem loquentibus in doctrina Thomiſtica, quod ſicut oculus eſt ſufficiens ad videndum ſine luce, & cum luce eſt efficax ad videndum. Ita homo cum gratia ſufficienti non operatur, ſed cum efficaci. Fallaciter enim hoc affirmatur. Oculus

enim non eſt ſufficiens ad videndum ſine luce, ſicut nec citharædus ſufficiens eſt ad citharizandũ ſine cithara, vel ſine arte: nec auis ad volandum ſine alis. Quod ſi Deus nos iuberet volare ſine alis, vel cum alis ligneis, eſſet irriſor, & tyrannus, ſi nobis imputaret ad culpam, quia non videmus ſine lumine, & quia non volamus ſine alis. Et hoc per decretum antecedens ad iuſſionem, vt bene etiam probat Aug. ſupra allegatus. Imo & Concil. Trid. *ſeſſ.* 6. exponendo illud 1. *Ioannis. Et mandata eius grauia non ſunt*, inquit, „*Deus non iubet impoſsibilia, ſed cum iubet, docet facere* „ *quod poſsis, & petere quod non poſsis, & adiuuat vt poſsis.* At Perthomiſta ait, iubet quod non potes de facto: ſed tantum de poſsibili; & petere quod nõ dabit, & non iuuat vt poſsis, ſed cõdemnat, quia poſſes, non quia potes; non enim potes in ſenſu compoſito, poſſes in diuiſo, numquã diuiſo. Verba Concilii eadem vide apud Aug. & *in tomo* 7 *l. de nat.* „ *& grat. c.*43. Et Leo Magnus *ſer.* 10. *de paſſ.* ait. *Deus iuſtè inſtat præcepto, quia præuenit auxilio.* Alioquin eſſet iniuſtus, vt etiam Aug. & omnes Patres conſiderant. Quod autem iniuſtus eſſet Deus, niſi reciperet ad ſe venientes, vt dicit Gloſſa allegata à S. Thoma *p.* 2.*q.* 112.*art.*3.*in primo argum* Patet in eiuſdem reſpon. vbi ait, quod gloſſa illa intelligitur de eo, qui confugit ad Deum per actum informatum gratia, aut per motionem diuinam ante habitum gratiæ, quam motionem iuſtum eſt non deficere. At Perthomiſta vult deficere, quoniam non eſt efficax. Iniuſtus ergo Deus mouens ſolum ſufficienter ſine efficacia ex parte ſui. Ergo defectu gratiæ ſeu inopia gratiæ non ſaluamur. quod abſit. Quapropter gratia efficiens ſiue efficacia ex parte Dei, non datur apud Doctores, nec apud Philoſophos, ſed ſolum ex parte noſtri, vt dictum eſt ex omnium conſenſu, & Chryſoſt. argumento, cui omnes Ieſuitæ ſubſcribunt, & D. Thomas *opuſ.*61.*c.*17. ea ratione & auctoritate, quia Deus non dat ad menſuram, ſed affluenter & copioſè.

Argumenta Perthomiſtarum probantia, diſtinctionem gratiæ ſuff. & effic. id eſt, dantis poſſe operari, & dantis operari.

ARTICVLVS IV.

Sed contra hanc doctrinam probare conatur Perthomiſta, quod iſta diſtinctio extat apud D. Thomam, & primo *in 3. diſtinctione 13. q. 2. art. 2. quæſtiunc. 2. ad 5.* ait. „ Chriſtus ſatisfecit pro tota natura humana ſufficienter, „ non tamen efficaciter, quia non omnes illius ſatisfactio„nis ſunt participes, quod ex importunitate eſt, non ex ip„ſius inſufficientia ſatisfactionis. *Arg. 1. pro diſt. gratiæ ſuff. & effic.*

Item *in d. 19 q 1. art. 1. quæſtiunc. 2. ad* 3. vtitur eadem diſtinctione exemplo medicinæ applicatæ, vnde fit effectus; & non applicatæ, vnde non fit, licet ſufficeret ad ſanandum. 2.

Item 3. *p. q 79. art. 7. ad* 2. ait, quod paſsio Chriſti prodeſt quidem omnibus, quantum ad ſufficientiam, & re„miſsionem culpæ, & adeptionem gratiæ, & gloriæ; ſed „effectum non habet, niſi in illis, qui paſſioni Chriſti con„iunguntur per fidem, & charitatem. Ita & ſacrificium miſ„ſæ, quod eſt memoria dominicæ paſsionis, non habet ef„fectum, niſi in illis, qui coniunguntur huic ſacramento per fidem & charitatem. 3.

Item *ſup. Ioan. 6.* explicans illa verba, *omnis qui audiuit à Patre, & didicit, venit ad me*, ait. Attractio Patris eſt efficaciſsima, quia omnis qui audiuit à Patre, & didicit, veniet ad Chriſtum. 4.

Item 1. *Tim* 2. *lect. 1.* Ipſe eſt, ait, propitiatio pro aliquibus efficaciter, & pro omnibus ſufficienter. 5.

Propterea addit Perthomiſta; ſæpe apud D. Thomam, præſertim *Mal. q* 3 *art. 3. & p. p. q. 106. art. 2. & 3. contra Gentes 88. rat. 3. & ver. q. 22. ar. 9.* dicitur ſolùs Deus immu-

tate voluntates,non ſolũ perſuaſiuè,vt Angelus, & homo:
& diſpoſitiuè,vt cælum & paſsio : ſed etiam motiuè , quia
dat virtutem ,& creat voluntatem. Ergo dat inclinationem
efficacem abſque violentia.

Omnem gratiam ex parte Dei efficacem eſſe ad id, propter quod datur : ſed ex parte hominis diſſentientis, aut non cooperantis fieri inefficacẽ, & eandẽ eſse ſufficientem & efficacem apud Diuũ Thomam.

ARTICVLVS V.

7. *Gratia ſufficiens eſt efficax.*

SEd profectò fallitur homo iſte. Nam gratia ſufficiens
apud D. Thomam non diſtinguitur ex parte Dei, ſed
ex parte noſtri, ab efficaci. Quælibet enim gratia gratũ
faciens excedit omnem facultatem naturæ, vt docet *p. 2. q.*
112. *ar.* 1. *&* 2. *&* 3. cum ſit participatio diuinæ naturæ,
quam cauſat ſolus Deus, deificando animam humanam:
& ex parte obiecti, & cauſæ agentis eſt æqualis, quoniam
coniungit hominem ſummo bono ſupernaturali, licet ex
parte ſubiecti ſit inæqualitas, ſicut alibi dicebat de ſole æqualiter
illuminante illuminatos inæqualiter. Item 3. *p. q.* 62.
,, o. *ad* 3. Quælibet minima gratia poteſt reſiſtere cuilibet
,, concupiſcentiæ, & mereri vitam æternam de facto. Lo-
,, quitur enim de ea quæ per circuncisionem dabatur operatura
de facto, non de poſsibili.

8. Idem repetit *q.* 70. 4. o probat ex hoc quod minima
,charitas plus diligit Deum, quam cupiditas millia auri &
,argenti. Et 3. *d.* 31. *q.* 1. 3. idem probat, quoniam in pu-
ris naturalibus non corruptis poterat homo diligere
Deum ſuper omnia, & vitare omnem culpam; Ergo mul-

to

to magis cùm gratia ſufficienti ſupernaturali. Nunquam enim amor Dei eſt ocioſus, ait S. Greg. & ſi renuit operari, amor non eſt, ergo non eſt gratia niſi æquiuocè.

Quapropter ſi gratia ſufficiens deificat & coniungit ſummo bono, non eſt per ſe non efficax ſimul.

5. Et profectò cum omnes gratiæ diſtinctiones S. Thomas colligit ſer, hanc non poſuit, nec innuit, ſed vbicunque addit ſufficienti gratiæ efficaciam, ſeu effectum: qui ſi non ſequitur, hoc ex parte noſtri eſſe dicit, qui repugnare, & diſſentire, & cōſentire poſſumus de facto: non ex parte Dei. Nam inquit, *art. 3.* quod omnis præparatio ſecundum quod eſt „ à Deo mouente, habet neceſſitatem ad id, ad quod ordi„ natur à Deo.) Igitur ſi gratia ſufficiens, eſt verè gratia, de neceſſitate perueniet ad actum: ſi verò eſt motio præueniens adhuc habet neceſſitatem ex parte Dei erga actus pios, ad quos ordinatur, vt dixit *p.2.q.112.a.3.ad* 1. Niſi ergò impiiſſimi ſint Perthomiſtæ, affirmare habent, quod gratia ſufficiens deificans hominem ordinatur ad Deum, ſeu ad ſalutem. Ergo quantum eſt de ſe, non eſt ad poſſe poſſe: poſſe enim ex natura eſt; ſed ad poſſe operari piè, & conſequi efficaciam, id eſt effectum.

6. Præterea idem eſſe gratiam ſufficientem & efficacem docet D.Th. 1. *Cor.*1.*lect.*1. vbi vocat auxilia ſufficientia ea, quæ ſunt de facto efficacia ad perducendũ nos ad Chriſtũ.

7. Præterea *in expoſitione Prologi* 4.*ſent.* dicit. Ad ſanandũ „ mala hominum remedium ſufficiens haberi non potuiſſe, „ niſi ex verbi incarnatione & paſſione &c. Et paulo poſt. „ Hæc medicina, ait, eſt tantæ efficaciæ, vt omnes ſanare poſſit &c. Vbi ſanè idem docet eſſe efficax & ſufficiens: & efficaciam ex parte Dei ad omnes, non ad quoſdam, extendit.

„ Præterea idem confirmat 1.1.*d.*41.*a.* 4.*ad* 2. dicens. Chriſti „ merita habuerunt efficaciam in totam naturam huma„ nam: ergo falſò efficaciam ad aliquos ex parte Dei deriuant Perthomiſtæ, & ſufficientiam ad omnes &c. Cum S. Thom. ad omnes efficaciam extendat.

„ 8. Præterea *Hebr.*6.*lect.*2. ait. Duo cauſant pœnitentiam

,, vnum eſt, quod dat efficaciam, meritum paſſionis Chriſti,
,, qui *in Ioan. 2. Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non no-
,, ſtris autem tantum, ſed etiam totius mundi.* Aliud eſt exem-
,, plum pœnitendi, quod habemus in Chriſto per conſide-
,, rationem ſuæ auſteritatis, paupertatis, paſſionis &c. vbi
ſane paſſionis meritum vocat efficax pro peccatis totius
mundi. Quod tamen Perthomiſta vult eſſe efficax ſolum
pro quibuſdam, & diſtingui à ſufficienti, quod eſt pro om-
nibus &c. Ergo auxilium ſufficiēs eſt efficax omnibus, quib.
applicatur, niſi ipſi ponant obicem, & cauſent inefficaciam.
8. Præterea *in 2. d.* 25 *q.* 1. *a.* 2, o. ait. Quod voluntas niſi ſit
à Deo, nullo pacto poteſt cogi aut determinari. Nam du-
,, plex (ait) eſt actio, alia ſufficiens, quæ dicitur compulſio.
,, Altera inſufficiens, quæ dicitur impulſio.) Deinde docet
,, quod voluntas à fine tantummodo compellitur. Nemo
,, enim poteſt non velle eſſe fœlix: A mediis verò ſolum
,, impellitur, quia poteſt ea velle & non velle, aſſentire &
diſſentire de facto &c. Sed gratia eſt medium. Ergo, in-
quam, poteſt reſpui, & acceptari à voluntate &c. Item ex
hoc manifeſtè docet, quòd id quod compellit efficaciter, vt
finis, vocatur ſufficiēs. Ergo gratia efficax eſt idē quod ſuffi-
ciēs, & ècōtra, apud S. Th. Sed nulla eſt ſufficiens niſi finis, id
eſt fœlicitas. Ergo nulla efficax, id eſt nō refutabilis à libero
arbitrio. Et hæc doctrina cōcordat cū Conc. Tr. *ſeſſ.* 6. *c.* 4.
9. Præterea 3. *contra Gentes* 159. Quod vnus præſtat impedi-
mentum gratiæ illuminanti omnes, ſicut qui claudit ocu-
los, alius verò non præſtat, qui non claudit,) ſed lumen:
efficax (inquam) eſt omnibus, atque idem ſufficiens, vt patet
in omnibus, qui aperiunt oculos, vt etiā docet *in p. Io. lect.*
,5 Quod autem non habeat effectum, ait, non aduenit à Deo
, (ſic enim non culparetur homo: ſed imputatur ei, quia o-
culos claudit.) Ergo inquam, inefficacia, & inſufficientia eſt
ex nobis ſecundum D. Thomam. Et idem docuit Chryſoſt.
hom. 8. *de laudibus Pauli, & alibi.* Iterum ait. Si ſola gratia
,, ſaluat. Ergo omnes ſaluamur, quia omnibus datur effi-
,, cax. Sed non omnes ſaluantur: ergo requiritur noſtra li-
,, bertas, per quam ſortitur gratia effectum, vel non.) Ergo

non rectè ait Perthomiſta, quòd hoc prouenit ex gratiæ defectu, quia nō eſt efficax, ſi enim efficax, omnino, quidquid obſtet libertas, habebit effectum iuxta eorum ſententiam. Vide impietatem ex Caluino ſubrepentem huius diſtinct. autore. Ergo Deus inualidum dat auxilium, quod nulli vnquam eſt vſui, niſi vt iuſtè videatur damnari homo: qui iniuſtè, vt dicebat Aug. damnatur ſine auxilio efficaci.
10 Præterea D. Thomas *in p. Ioann lect. 5. circa principium*, exponens illa verba. *Erat lux vera, quæ illuminat „ omnem hominem venientem in hunc mundum*, ait. Quod „autem non fuerit defectus ex parte Dei & Verbi, quin „homines Deum cognoſcerent, & illuminarentur à Verbo (ſcilicet per gratiam, vt infra exponit) oſtendit „Euangeliſta ex tribus. Primo ex ipſius diuinæ lucis, ideſt „gratiæ efficacia, quia erat lux vera, quæ illuminat omnem „hominē venientem in hunc mundum. Secundò, ex diui„næ lucis præſentia, quia in mundo erat. Tertiò, ex eius „euidentia. *Mundus per ipſum factus eſt.* Non fuit ergo de„fectus ex parte Verbi, quod efficax eſt. Vnde primò oſtendit huius efficaciæ rationem, quia erat lux vera. „Secundò ipſam efficaciam, quia illuminat omnem ho„minem venientem in hunc mundum. Eſt enim efficax „ad illuminandum, quia erat lux vera &c.] Quapropter ſecundum D. Thomam illa gratia, quæ datur omni homini, efficax eſt per ſe, nedum ſufficiens, niſi accipiantur pro eodem. Et ratio eſt, quoniam eſt lux vera, non autem non vera, qualis ponitur à Perthomiſtis, ſufficiens vocata: quæ ad poſſe datur, ſed non ad eſſe. Ergo per hoc non eſt vera. At vera ponitur, quia vere illuminat omnem venientem in hūc mundū. Ergo quia actualiter illuminat, non quia poteſt illuminare, & ſaluare. Tertiò, quoniam omnē hominē. Quapropter efficacia eſt ipſa ſufficientia erga omnem hominē.
11 Patet hoc etiam 3. *p. q.* 59. *art.* 8. o. vbi ait. Minima gra„tia baptiſmalis ſufficit ad delendum omnia peccata.) Sed gratia baptiſmalis eſt efficax, & tamen vocatur ſufficiens: ergo ſunt idem in doctrina S. Thomæ.
12 Imò 2. *p. q.* 114. *art.* 3 *ad* 3. Spiritus ſanctus inhabitans per

„ gratiã, ſufficiens eſt, ait, cauſa vitæ æternæ: & ideo dicitur „ eſſe pignus hæreditatis noſtræ 2 *Cor.*1] Spiritus autem S. eſt efficaciſſimus cùm inhabitat, & tamen dicitur ſufficiẽs; ergo &c. Non poſſunt autem his authoritatibus reſpondere eorumque rationibus, vnquam. Nec enim iſta efficacia eſt ſolum ad credendum, vt patet ex *tota lect.*5. *& ſeq. ſuper* 1. *Ioan.* ſed ad ſaluandum & gratificandum hominem Deo, ſi„ cuti exponit *3. contra Gentes* 159. Imo omnis gratiæ quin„ tuplex eſt effectus, vt ait *p.* 2. *quæſt.* 111.3 o. Sanitas ani„ mæ, velle bonum, efficaciter operari perſeuerantia in bo„ no, & peruenrio ad gloriam; qui effectus à gratia præueniente inchoantes non poſſunt impediri niſi noſtra culpa. „ Nunquam enim ſubtrahitur gloria & opus eius à Deo, qui non deſerit etiam deſertus, niſi finaliter, vt S. Thomas 3. *p. q* 50.2.0. *& q.*88 *ad* 4. *&* 2.2. *q.*24. *a.* 11. *&* 12.

13. Item dicitur 4 *d. q. q. a.* 1. *q.* 2.0. Gratia eſt ſufficiens cau„ ſa gloriæ &c.) quã quidem de condigno & neceſſario, efficaciterque, alibi ſemper D. Thomas facit cauſam gloriæ: Quoniam ſunt idem efficax & ſufficiens in ſua doctrina.

14. Item *ſuper Ioan.* 6. *lect.*5. Auxilium, quo trahuntur „ homines ad præmium, vocatur efficax, non tamen „ aliud à ſufficienti. Qui non trahuntur reuelatione, flagel„ lis, blanditiis, miraculis, & interna motione (quam vocat „ efficacem, vt etiam patet 2. *Theſ.* 2. *lect.*3. F.) non dicuntur ſufficienter, nec efficaciter trahi, niſi per confirmationem.

15. Præterea 3. *contra Gentes*.92. efficaciam & robur ad eli„ gendũ, dari homini à cœlo, docuit diſpoſitiuè. Ab Ange„ lis ſuggeſtiuè. A Deo motiuè. A cœlo enim inſtigatur per „ modum paſſionis. Ab Angelo per modum intelligibilis „ conſiderationis. A Deo per modum inſtigationis, & inclinationis. Corpus enim, & ſenſus cœlo: intellectus Angelo: voluntas ſoli Deo ſubiacet. Igitur, iuxta D. Thomam, efficacia, robur, & ſufficiẽtia ex parte mouentium, datur etiã cœlo &c. Sed effectus eſt ex noſtra cooperatione.

Præterea 3. *contra Gentes &* 3. *d.* 19. 41. *a.* 1. *in* o.) Sufficien„ ter, ait, eſt diſpoſita materia, quãdo fit neceſſitas ad formã, „ & ſimiliter ſufficienter aliquis diſponitur per meritum ad

„aliquid, quādo illud efficitur ſibi debitū: Et hoc eſt meriti condigni. Vbi ſanè S. Th. oſtendit tam in naturalibus quā in gratuitis, dici ſufficiens illud, ad quod ſequitur effectus neceſſario. Et hoc Perthomiſtæ vocant efficax. Ergo ſufficiēs id non eſt, ad quod non ſequitur effectus, niſi alia vis eiuſdem generis ſuperaddatur: ſicut ad trahendum nauim ſufficientes ſunt centum. Si autem non ſequitur effectus cum applicantur tractioni, ſed ſuperaddendi ſunt alii duo; illi centum ſufficientes non erant, vt docet etiam S. Thom. 4. *cont. Gen.* At ſi oportebat aliquid addi ex parte nauis, hoc eſt alium funem, aut vnctionem, hoc non derogat ſufficientiæ, & efficacitati illorum centum: ſed nauis habilitati ad hoc. Sic etiam gratia Dei ſufficiens non eſt, ſi aliquid amplius gratiæ, illi gratiæ addendum eſſet, vt ſequatur opus pium, aut aſſenſus noſter, aut iuſtificatio. Cum quo ſtat, vt ait ſacrum Concilium Tridentinum, quod ſi homo diſſentit, non ſequitur iuſtificatio. Ergo effectus eſt etiam noſter, quia non ſaluat nos ſine nobis, vt ait Auguſtinus allegatus à S. Thoma.

17. Amplius hoc patet ex eodem contextu. Cum enim gratiam & meritum de condigno vocaſſet ſufficiens, ſicut diſpoſitio vltima ad formam D. Thomas: Et hoc ſufficiens idem eſt quod efficax, quoniam neceſſario effectum conſe„quitur; addit. Solus Chriſtus poteſt aliis ſufficienter me„reri, quia poteſt in naturam, in quantum Deus eſt, & „charitas ſua quodammodo eſt infinita, ſicut & gratia. Clarè ergo vocat eam gratiam, & potentiam Chriſti ſufficientes, quas Perthomiſtæ vocant efficaces. Imo *ver. q.* „22. *ar.* 8. Charitas Patris neceſſitat ſufficienter beatos ad „amorem Dei.) Vbi plane *ſufficienter* ſumitur pro *efficaciter*. 18. Item 4. *d.* 45. *q.* 3. *a.* inquit. Orationes ſancto„rum, quantum eſt in ſeipſis, ſunt efficaces ad impetrandum, " ſed defectus (id eſt efficaciæ) ex parte noſtri eſt. In quibus verbis facillime habetur, quod efficax ex ſe, poteſt dici inefficax ex nobis, & quod illa ſufficiens gratia, inefficax non eſt, vt ipſi volunt. Tandem 3. *contra Gentes* 54. & 55. Dat, „inquit, Deus auxilia efficacia ſufficientia, & loquitur, tan-

quam de eiſdem, abſque illa diſtinctione Per homiſtarum
02. de poſsibili, & de facto. Item 3.*p.q.56.a.*1. *ſed contra*; negat Gloſſ. dicente: Chriſtus reſurgens eſt ſufficiens cauſa noſtræ redemptionis, vbi vtitur ſufficienti pro efficaci. Et *in* 3. *p.q.*27.*&* 28.*&* 3 *d*.3.*q*.1. Beata Virgo habuit gratiam ſufficientem, vt eſſet mater Dei. Ergo vt ſit, non vt poſſit,
21. tantum præbetur ſufficientia. Item 3.*d.*3.*q.*1.*a.*2. ait. In prima ſanctificatione, quæ eſt in vtero, data eſt gratia S. Mariæ efficaciter in bonum inclinans: ſed non ſufficiens ad tollendum flexibilitatem in malum, ſicut in ſecunda, quando concepit Verbum. Ex hoc apparet quod ly *ſufficiens*, eſt idem quod *efficax*: & maius quam efficax aliquando apud S. Thom.

22. Prætereà *in* 4. *d.*17.*q.*1.*art.*1.*q.*2.*ad* 3. docet, quod gra„tia omnis eſt ſufficiens ad iuſtificationem, non autem opera „bona ſine gratia: ſed diſpoſitio noſtra per opera bona, fa„cit minus indignos. At *in art.*2.*q.* 2. ait. Quod quando „homo viribus naturæ deteſtatur peccatum, & afficitur erga Deum efficaciter, tunc Deus dat gratiam de neceſsitate bonitatis, non autem dignitatis. In quibus verbis docet illud, quod eſt efficax ex parte miſericordiæ, dicitur inſufficiens ex parte iuſtitiæ. Quoniam idem eſt dicere efficax, & ſufficiens de ſe apud D. Thom. & quod efficacitas etiã eſt ex nobis, cum nos diſponimus; & ſimiliter ſufficiẽtia
23. Vnde *in ar.*3 *q.*1.*ad* 3. ait. Motus liberi arbitrii præcedens, in dormientibus, abſque gratia factus, ſufficit ſi baptizen„tur ad recipiendam gratiam baptiſmatis de facto: vel ipſum ſacramentum complens diſpoſitionem. Mox 3.*q.ar.*2. in„quit. Conuerſio ad bonum commutabile ſufficienter „inducit culpam. Ergo conuerſio ad bonum incommuta„bile ſufficienter iuſtificat. Et reſpondet, quod conuerſio in Deum ſufficit ad gratiam obtinendam &c. Vbi ſane vtitur vocabulo *ſufficiens*, pro *efficax*, & idem habes *in* 2.*d.*27.*q.*1. 1.*per omnes articulos*, *& per totam diſt.* 28. Imo hoc in cunctis libris eius &c. Tædet me plura referre.

24. Prætereà hoc valde notandum, quod nunquam S. Thomas, & alius claſsicus Doctor poſuit gratiam ad poſſe poſſe

ſaluari, ſed ad ſaluari actualiter, non potententialiter ſo„lum. Vnde 2 *Theſſal.* 2. *lect.* 3. Exhortatio, ait S. Tho„mas, per gratiam facit, vt velimus: confirmatio, vt efficaciter velimus) Vbi vtriuſque gratiæ opus ponitur actuale, non potentiale, vt ſi exterius auxilium ſit gratia, quæ longe minor eſt, quam interior gratia, vocata illis ſufficiens. Neſcio igitur vnde commenti ſunt gratiam ad poſſe, & non ad poſſe eſſe & operari.

25 Præterea eſt gratia ingratiſſima illa, quæ non reducibilis eſt ad actum: & cum ais: eſt reducibilis, ſed nunquam reducta eſt, nec reducetur.) videris mihi illuſor, ſicut herus diabolicus, qui dat ſuo ſeruo, vt poſsit eſurire, & nunquam comedere. Axioma Philoſophorum eſt, quod potentia quæ nunquam reducitur ad actum, eſt fruſtra: & fruſtra daretur à Deo: Imo & à natura talis potentia ad ſalutem & iuſtificationem. Vnde S. Th. ait, quod deſiderium naturale videndi Deum, non poteſt eſſe fruſtra. Sed dicent. Homo vere habet potentiam ad ſe præcipitandum. At nunquam ſe præcipitabit, & poteſt facere in domo mille feneſtras, ſeu mille portas, quas nunquam faciet. At, inquam, falluntur, & contra D. Thom. qui *Pot.* 1. *ar.* 2. *ad* 1. docet potentiam ad finem datam eſſe fruſtra, ſi non attingit ſuum finem. Et *articulo quinto ad ſeptimum.* quod potentia ſi non reducitur ad actum, in quo res habet ſuum complementum, eſt fruſtra. Idem docet de omnibus potentiis ordinatis ad actum vbique. Ergo Pſeud. & Perth. falluntur, hæc enim poteſtas ſe præcipitandi, & faciendi mille portas, non datur in ordine ad actum, ſed vt ſolum ſit poteſtas: At cum opus eſt, homo fugitiuus ſe præcipitat; quoniam illa poteſtas tunc requirit actum, & qui faceret domum ampliſsimam quanta eſt ciuitas, vt Nero fecit: faceret etiam mille feneſtras, quoniam tunc ordo ad actum adeſt. At quidem gratia datur homini, & ordinatur ad ſalutem. Alioquin non eſſet gratia, vt probat S. Thoma, *in p.* 2. *q* 109. 110. *&* 111. *& ſeq.* & vbique, & cum gratia ſit auxilium ad opus bonum, & deificatio, & amicitia Dei, non poteſt conijci, quod à Deo non ſit ordina-

ad actum. Vnde ipſe ait. *Accedite ad Deum, & illuminamini, & facies veſtræ non confundentur.* Et, *venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos.* Et vbique in ſacra ſcriptura promittitur, & datur gratia ad ſalutem. Quod ſi non ad ſalutem, vt dicunt Pſeudothomiſtæ, ſequitur, quod datur proditoriè in ruinam, vt poſsit excuſari Deus de hoc, quod deſtinat homines ad gehennam, & dat illis gratiam ſufficientem, vt poſsit reiicere culpam in hominem, quia non vtitur illa gratia, quam non poteſt exercere ſine alia efficaci, quam quia Deus non dat, homo non ſaluatur, & per conſequens damnatur.

Ergo illa gratia ſufficiens dat poſſe operari de facto. Si, ais, non poteſt de facto niſi per efficacem: ergo, inquam, ſaltem bonus vſus ſufficiens acquirit efficacem ex parte liberi arbitrii meritoriè ex parte Dei efficienter addendam. At cum ais tu, oportere efficacem gratiam, vt liberum arbitrium bene vtatur ſuffi ienti: non enim meremur efficacem per illam ſufficientem. Tunc, inquam, falſam fuiſſe illam potentiam gratiæ ſufficientis, & inanem, & potius diſgratiam, vt iuſtitia apparenti ſaltem damnemur, non vt ſaluemur.

26. Præterea gratia eſt amor Dei: ſed ſi renuit operari, amor non eſt, ait Greg. Ergo gratia ſufficiens iſtorum non eſt verè gratia.

27. Mirum propterea quod damnātur homines, ex eo quod per auxilium ſufficiens non conuertuntur ad Deum *diſp.* 18. *n.* 20. *& diſp.* 23. *n.* 31. propter hoc quod poſſunt conuerti, & nunquam conuertuntur. Si enim poſſunt; Ergo inquam, conuertuntur ſaltem aliqui per illam, vel per illam poſſunt mereri auxilium efficax de facto. Quod ſi non conuertuntur, niſi per efficax: Ergo illud ſufficiens non dabat potentiam, niſi accedente efficaci: ſed de facto nunquam per ſufficiens acceperunt efficax. Ergo vaniſsima eſt ipſorum aſſertio. Ergo & diſtinctio indiſtincta. Et quidem D. Thomas ab eis hoc in loco allegatur *ex* 3. *contra Gentes* 159. ſed directè ipſis cōtrariatur. Quippe qui de exiſtentibus in peccato loquitur, & quærit, cur damnantur, ſi
non

non conuertuntur, & conuerti non poſſunt ſine gratia, extra quam ſunt. Et reſpondet. Quoniam impedimentum „ præſtant gratiæ, quæ nulli deeſt, quoniam, ait, Deus vult „ omnes ſaluos facere, & illuminat omnem hominē venien„ tem in hunc mundum. Et ideo dat omnibus gratiam & „ lumen; ſed in culpam imputatur eis, qui claudunt ocu„ los. Nam, etſi non eſt in noſtra poteſtate habe„ re gratiam: tamen eſt in noſtra poteſtate impedimentum „ gratiæ præbere, & non præbere. At quando loquitur de „ homine habente gratiam excitantem, aut habitualem, „ profectò iniuſtus, ait, eſt Deus, ſi volenti illi non præbeat gratiam iuſtificantem, vt probat *p* 2.*q*.112.*a*.3. *in arg.* 1. *& reſp. ad* 1. *& iterum in* 4. *diſtin* 17. Igitur ſi dat gratiam ſufficientem, & non addit efficacem, eſſet iniuſtus: quoniam iniuſtum eſt opus Dei non compleri.

Præterea, vt elicitur *ex p. p.q.*19 6. *ad* 1. *&* 1. *ſen. d.* 46. 1.0 *&* 3. *ſent. d.* 17 *ar.* 2. *& d.* 32.2 *& verſ.* 23.2. vana eſſet voluntas Dei antecedens, qua vult omnes ſaluos facere, ſi nullum indiuiduum ſaluatur. Sic vana ergo eſt gratia ſufficiens ſi nullum indiuiduum per ipſam ad actus ſalutares peruenit. *Quam iniuſtum eſt opus D. non compleri.*

Præterea gratia excitans ſufficienter, eſt gratia vocans. Ergo neceſſario datur volenti gratia efficax, vel effectus vocantis. Alioquin, vt probat D. Thom. 1. *Cor.* 1. *lect.* 1. *F.* expo„ nens illud, *fidelis Deus, quia vocauit vos* &c. mentiretur „ Deus, vnde *in opuſc. de præſc. cap.* 6. *ad q.* 2. ait. Cauſa „ gratiæ eſt Deus, cauſa effectus non eſt Deus agens, ſed ho„ mo recipiēs. Et hoc ſæpe docet, vt ſupra oſtēdimus. Ergo cauſa quare deficit effectus gratiæ ſufficientis, non eſt Deus qui dat ſolam potentiam ſine actu, non ordinatam ad actū, ſed homo qui recipit potentiam ordinatam ad actum, & non vult proſequi actum, nec vti potentia, vt dixit de Angelis, in gratia creatis, in primo inſtanti, in quo meruere, & in fine meriti peccauere: non ex inefficacia Dei mouentis per gratiam, ſed Angeli non obedientis, nec proſequentis &c. Idem dicit *ver. q.* 7. *ar.* 2. *arg.* 11. ex authoritate Aug. & Dionyſ. Vel ergo non eſt acceptanda diſtinctio *Deus eſt cauſa efficiens gratiæ, ſed effectus cauſa ſeu efficacitatis eſt qui recipit.*

Primus ſenſus declaratur. gratiæ in ſuffic. & effic. vel alio in ſenſu eſt acceptanda. Primo ſcil. quod gratia ſufficiens eſt, quæ ſaluat à gehenna, ad bonaque naturalia transfert. Et hanc dari omnibus certum eſt, qui per peccata actualia finaliter non recidunt in gehennam. Efficax vero, quæ etiam ad bona ſupernaturalia, & ad comprehenſionem, viſionem, & fruitionem beatificam ſublimat. Sed ratio vocabulorum hunc ſenſum non confert.

Senſus 2. Vel forte, ſufficiens gratia ſit, quæ excitat tantum, & præuenit; omniſque motio diuina. Efficax vero, ſubſequens & cooperans.

3. Sed mihi potius efficax dicenda videtur ipſa perſeuerantia gratiæ, quæ effectum vltimum prædeſtinationis adducit.

4. Vel ſufficienter eſt gratia communis data omnibus ſanctis, ſeu præueniens, ſeu habitualis. Efficax ſit gratia confirmationis, quæ data eſt B. Virgini, & Apoſtolis, & S. Ioanni Baptiſtæ.

5. Vel ſicut dicit S. Thomas 2. *Theſ.* 2. *lect.* 3. ſufficiens eſt exhortatio, & moralis motio, quæ facit, vt velimus bonum. Efficax vero ipſa confirmatio, quæ facit, vt efficaciter velimus, vt ipſe ait, & vtraque habet actualem effectum, nedum poſsibilem.

Reſponſio ad 7. argumenta, facta pro diſtinctione gratiæ in ſufficientem & efficacem.

ARTICVLVS VI.

Nunc ad argumenta ex dictis ſancti Thomæ propoſita, reſpondentes dicimus. Ad primum. Quod cum ait S. Thomas, quod Chriſtus ſufficienter, & non efficienter ſatisfecit pro tota natura humana.] Nequaquam fecit diſtinctionem gratiæ in ſufficientem, & efficacem ex parte Dei, ita quod alios afficit poſsibilitate

bene operandi, & alios actualitate; & illos ad poſſe poſſe ſaluari, & bene operari; iſtos ad poſſe de facto. Sed diſtinxit ex parte accipientium. Chriſtus enim ſufficiẽter & efficaciter pro omnibus ſatisfecit, vt non ſemel dixit S. Thom. & præcipuè 1. *ſen. d.* 41. *ar.* 4. *ad* 3. dicens. Merita Chriſti efficaciam habuerunt in totam naturam humanã, ſed effectum non recipiunt aliqui meritorum Chriſti, quoniam non ſuſcipiunt ſacramenta in re, vel in voto; alii perueniunt ad effectum, quoniam accipiunt ſacramenta. Et hoc ipſemet S. Thomas explicuit in eodem contextu 3.*d.*13.*q.* 2. Quoniam non omnes illius ſatisfactionis ſunt participes. Quod ex eorum importunitate eſt, non ex ipſius inſufficientia ſatisfactionis &c. Ergo ſunt importuni ad participium ſatisfactionis: id eſt, non ſe exhibent, præparantque ſicut oportet: (opportunitas enim importunitati opponitur:) ij non participant merita Chriſti. Et non quia ſatisfactio eſt inſufficiens. Vbi per ly *inſufficiens*, dat intelligere, quod opportunis recipientibus eſt ſufficiens. Ergo quoniam iſtis eſt efficax, iuxta ſenſum Perthomiſtarum; ſequitur quod ex aſſenſu, & diſſenſu noſtro fit ſufficiens, efficaxque, ſicut ſupra etiam probauimus ex dictis SS. Chryſoſtomi, & Thomæ. Quando enim duo requiruntur ad eundem effectum, neuter per ſe eſt ſufficiens, & neuter eſt efficax, niſi coëunt ad actum. Et quando alter deeſt, dicitur inefficax præparatio ad effectum ex parte deficientis, ſicut dixit D. Thomas. Quoniam Deus prima cauſa non poteſt deficere, ſed voluntas cauſa ſecunda eſt defectiua inefficacia ex parte voluntatis.

Præterea ly *efficienter*, reſpicit recipientem & cooperantem: non dantem & operantem. Nam Paſſio Chriſti effectiuè & meritoriè ſaluat recipientes illius beneficium; ſed Perthomiſta vult ex defectu efficaciæ motionis diuinæ fieri, vt non omnes efficienter ſaluentur. Et hoc amplius probatur, quoniam *Hebr.* 6. *lect.* 2. ait S. Thomas, meritum Chriſti eſſe efficax pro totius mundi peccatis. Ergo inefficacia, & fruſtratio effectus, non eſt ex gratia ſufficienti aut inefficaci, vt aiunt; ſed ex defectu cooperationis &

confectionis noſtræ. Et propterea ſupra citatus S. Thomas quod gratia eſt effectus Dei donantis, effectus gratiæ eſt hominis recipientis.

Ad ſecundam authoritatem D. Thomæ, dicimus, quod ipſemet propriis idem verbis reſpondet, quod Paſsio Chriſti eſt, ſicut medicina: quibus applicatur, eos ſanat: quibus non, non ſanat. Quoniã per applicationẽ ſacramentorum conformantur Chriſto in ſupernaturalibus bonis, non autem in naturalibus. Pro quibus non requiritur alia applicatio, niſi incarnatio Chriſti, & aſſumptio humanitatis in Deum.

Et propterea *ad* 1. *&* 2. .... valet hæc noua reſponſio, quod videlicet efficienter, & ſufficienter tota natura eſt inſtaurata quoad naturalia, propter conformitatem noſtram cum Chriſto in naturalibus. Non autem quoad ſupernaturalia itidem efficaciter: quoniam non recipiunt omnes conſimilitudinem cum Chriſto in ſupernaturalibus, *ad* 3. ſed qui cohærent illi per ſacramentum fidei propriæ, vel alienæ, vt ſupra. Ad 3. patet reſponſio ex nunc dictis.

ad 4. Ad 4. ipſemet D. Thomas reſpondet, hoc ex culpa hominis eſſe, quod non omnes ſaluantur, non ex inefficacia gratiæ ſufficientis, vt aiunt. Ergo ex negligentia mala ad recipiendum remedium. Et ideo dixit Auguſtinus *Tract.* 12. *in Ioh. Medicus venit pro omnibus, ſed non ſanantur illi, qui ſpernunt accipere remedium &c.*

ad 5. Ad 5. dictum eſt, quod efficacißima eſt Patris attractio, vbi vult miraculoſe ſaluare; ſed regulariter eſt efficax ſi nos acceptamus, quia non ſaluat te ſine te, & propterea dicit, *omnis, qui audiuit & didicit*; quia voluit: non ſicut illi de quibus ait: *Vocaui, & renuiſtis.* Et iterum: *ſi vocem* *Diſcere eſt velle & obedire.* Patris *audieritis* (diſcite) & *nolite obdurare corda veſtra.* Ergo textus ipſe reſpondet.

Ad idem S. Thomas reſpondet *ibi p. Tim.* 2. *lect.* 1. F. vbi cum dixiſſet (*Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris &c.*, *& totius mundi &c.* pro aliquibus efficaciter, pro omnibus, ſufficienter) adiungit, quia pretium ſanguinis eius eſt ſufficiens ad ſalutem omnium, ſed non habet efficaciam, niſi

in electis propter impedimentum.) In quibus verbis ſumitur efficacia pro effectu & euentu, qui fruſtratur in peccatoribus propter obſtinationem in peccato impedientem, vt dixit 3.*contra Gen. 159.*& non ſunt electi, quoniam nolunt, non autem in electis, qui volunt, vt ſupra docuimus ex verbis D. Thomæ, loquentes de electione & reprobatione.

Sed, ais; infantes ſine baptiſmo pereunt, quoniam non ſunt electi. Reſpondeo, quod ſunt electi omnes ad bona naturalia à Deo; non autem ad ſupernaturalia, vt iam probarum eſt ſæpe, & infra amplius probabimus.

Ad 7. reſponſum, quod Deus non modò diſpoſitiuè & ſuggeſtiuè, ſed etiam motiuè inclinat voluntates: ſed voluntas non propterea neceſſario infallibiliter vult, ita vt non poſſit nolle id, ad quod ipſam mouet Deus, ſed poteſt contradicere, vt Concil. Trid. *ſeſſ.6.* & Deus, *Tota die expandi manus meas ad populum contradicentem mihi, &c.*

Et D. Thomas, qui ſemper excludit neceſſitatem, compulſionem, & prædeterminationem, coactionem, aut neceſſitatiuam, aut inuitam ad actum vnum, ſic, vt de facto non poſſint alium, vel aliter, ſicuti ſupra oſtenſum eſt ex verbis illius.

Si quoniam autem immutat voluntatem, tunc non eſt meritum, nec demeritum voluntatis in hoc. Et cum meritum intereſt, vt in Paulo; tunc prius præparat voluntatem vt velit. Sicut S. Thomas dicit loquens de Paulo *in 2, 2. q. 1. art. 4. ad 3.*

Poſitio Pſeudothomiſtarum & Perthomiſtarum, quòd in ſenſu compoſito actus diuini cum humano, dum mouemur ad bonum aut ad malum, non poteſt homo diſſentire, ſed in ſenſu diuiſo poſſet; ſed ſtare actum, cum non poſſe contrarium, non autem cum actu contrario: & Deum ad ſubſtantiam

actus, non ad deformitatem concurrere, & ſemper agere in cauſam, & cum cauſa.

CAPVT VIII.

ARTICVLVS I.

1. Poſitio Perth. SEd aiũt Perthomiſtæ: Poteſt voluntas à Deo mota aliter operari in ſenſu diuiſo, non autem in ſenſu compoſito. Si enim Deus mouet voluntatem efficaciter, ſtante illa motione, non poteſt non velle. Attamen remanet illi poſſibilitas ad oppoſitum actum; Sed quia duo actus oppoſiti, non poſſunt eſſe ſimul; idcircò non poteſt componi actus volendi bonum, quem Deus facit in nobis, cum actu volendi malum, quem Deus non facit, vel nolendi. Stat ſiquidem poſſe contrariè cum actu contrario, ſed non actus contrarius cum actu contrario; nec poſſe cum non poſſe vtriuſque actus eiuſdem.

2. Poſitio. Præterea aiunt, ad actum peccaminoſum, vt actus eſt, Deus concurrit, non autem vt deformis eſt, nec poteſt fieri in nobis, & à nobis actus malus, vt actus eſt, niſi Deus moueat efficaciter ad illum, ſicut nec bonus. Deus enim agit in cauſas, & cum cauſis vtrobique, & neutrobique Deus agit, quia nos agimus: ſed è contra: nec vult, quia volumus: ſed è contra nos volumus: quia Deus non vult: vt ipſe ſit principium ſemper.

Diſtinctionem de ſenſu diuiſo & ſenſu compoſito ſecundum D. Thomam, non valere in cauſis voluntariis, ſed ſolum in naturalibus. Et qui mouetur ad bonum à Deo, aut ad malum, poſſe de facto diſſentire, &

in ſenſu compoſitô abſque contradictionis implicatione. Et hanc diſtinctionem, etiam ſi valeret in voluntariis, non poſſe ſaluare libertatem, quoniam ex aduerſa poſitione nunquam in ſenſu diuiſo reperitur.

ARTICVLVS II.

AD demonſtrandũ quod voluntas mota à Deo ad actũ bonum, ſeu ad malum, poteſt ſimul nolle illum actum quoad ſubſtantiam, vel quoad modum, etiam dum actualiter mouetur. Et quod illa potentia ad oppoſitum ſit vana, & nunquam reperibilis ſecundum dogma ipſorum, ſed ſecundum noſtrum reperiatur, & vtiliter: oportet prius ex dictis ſancti Thomæ oſtendere, quod homo exiſtens in peccato poteſt vitare alia peccata de facto: & exiſtens in gratia habituali efficaci de facto, poteſt deſerere gratiam, & peccare, vt poſt baptiſmum in baptizato, & in Adam, & Angelis, cum eſſent in gratia efficaci, mox peccantibus. Palam fit, in doctrina S. Thom. Ac ergò multo magis dum mouetur per gratiam operantem, poteſt illam reſpuere, & de facto reſiſtere, licet cuilibet aduertenti quod dico, conſtanter liqueat.

Quod in ſenſu compoſito animæ cũ peccato & cum gratia, poteſt de facto in bonum & in malum opus homo perrũpere. Ergo multo magis cum auxilio

Manifeſtum eſt quidem apud S. Thomam, quod gratia eſt quædam participatio diuinitatis, qualificans intrinſecus eſſentiam animæ, quæ roborat poteſtatiuas vires, illuminat cognoſcitiuas, & afficit volitiuas erga bonum *Exp. 2. q.* 110. *&* 4. *ſen. d.* 18. *q.* 1. Imo eſt quædam inchoatio gloriæ, vt dicit 2. 2. *q.* 24. 3. 1. *Fundam.*

2 Secundo clarum eſt ex dictis Sanctorum & Concil. Trid. *ſeſſ.* 6. Quod Deus non deſerit niſi deſertus, nec ergo gratiam ſubtrahit ſemel datam, niſi deſerentibus eam per peccatum, vt docet 3. *p. q.* 50. *art.* 2. o. Quod probat etiam

ex Rom. 11. *ſine pœnitentia ſunt dona Dei.* Item *Mal q.*1 9. ,Aug. idem ſæpè. At D.Chryſoſt. ait. Deus neque deſer-,tus deſerit: ſed tanquam amator inſaniens amaſiam, poſt ,peccatores currens, ait? *Reuertere præuaricatrix meretrix, & ego ſuſcipiam te &c.*

Probatio à maiori ad minus. Ex his infero, quòd ſi homo exiſtens in gratia habituali, quæ eſt amicitia Dei & copula illius, & inchoatio gloriæ, poteſt de facto peccare, & facere actum gratiæ contrariũ, & gratiam in ſua anima regnantem abiicere. Igitur multò magis quando illis offertur gratia habitualis: per auxilium exiſtens, quod eſt etiam gratia nondum radicata & informans, ſed ſolum mouens: poteſt reſiſtere gratiæ, ne radicetur in ſe, & peccare de facto, ac actum gratiæ contrarium facere. Philoſophorum dogma eſt, & D. Thomæ, quòd forma facilius abiicitur de ſubiecto, quando incipit imprimi, quàm quando iam impreſſa eſt. Porrò enim gratia exiſtens, ſeu operans non diſtinguitur à cooperante & inhærẽte *ex p.*1. *q.*111. *a.*2. *ad* 4. & 2 *d.*26. *q.*1.5. *ad* 4. Conſtat autem, quòd cooperans, ſeu habitualis gratia eſt radicata in eſſentia animæ, & voluntatem probè affectam tenet in bono: vnde autem eſt quod ad malum actum prorumpit, cùm actus ſit extenſio facultatis, & eſſentiæ ad obiectum. Quod ſi virtus animæ informata per charitatem radicatam in voluntate, & per gratiam ineſſentia prorumpit in actum contrarium gratiæ, & charitati. Ergo multò magis quando eadem gratia radicata nondum eſt in ſubiecto.

2 Sanctus Thomas hoc conſiderans docet, quod nòn valet regula de ſenſu cõpoſito, & diuiſo in voluntariis, ſed ſolum in naturalibus. Paries enim calidus non poteſt eſſe frigidus, ſeu frigefacere. Sed homo virtuoſus, poteſt vitioſè operari: & è contra. Quapropter *in* 2. *d.*29. *q.*1. *a.*2. docet, quod in ſenſu compoſito liberum arbitrium poteſt facere actum contrarium habitui. Ergò multò magis diſpoſitioni. Gratia enim habitualis dicitur, quæ inhæret & cooperatur: diſpoſitiua, quæ excitat, mouet & operatur. Et hoc non implicat contradictionem, vt putant Perthomiſtæ. Nam

actus

actus vt egreditur à ſola voluntate, non eſt idem cum actu, vt egreditur ſimul à gratia mouente. Poteſt enim gratia trahere ſurſum, & voluntas deorſũ ſimul, vt patet in tentationibus. Propterea cum formaſſet S. Thomas argumentum 4. ſic. [Gratia quantum in ſe eſt, promouet ho-„minem ad Deum. Cum igitur in homine ante ſtatum pec-„cati nihil eſſet trahens ipſum inferius, videtur quod „ſi gratiam habuiſſet Adam, quod nunquam peccauiſſet. „Peccauit autem. Igitur gratiam non habuit.) Deinde re-„ſpondet ad 4. Sic dicendum, quod in illis, quæ agunt ne-„ceſſitate naturæ, oportet quod agens de neceſſitate agat, „ſecundum exigentiam formæ, quæ in ipſo eſt, vt per ca-„liditatem calefaciat. Hoc autem in voluntariis non tenet. Vnde etiam ſi homo gratiam habuerit, nihilominus poteſt in contrarium actum tranſire.] In quibus verbis fortiſſimè oſtendit, quod etiam in natura integra, nedum in corrupta, qualis nunc eſt homo gratia informatus, poteſt etiam de facto facere opus ingratum, vt fecit Adam, & Angelus, qui in fine primi inſtantis, quando gratiã plenus erat, relicta gratia ac præmio, merito ex primo actu bono, peccauit, vt docet D. Thomas *p. p. q. 63.* Senſus compoſitus autem erat in Adam, & in Lucifero, ſicut compoſitus paries cum albedine è contrario non poteſt nigreſcere.

Quapropter mirum, quomodo audent Perthomiſtæ, contra D. Thomam, quem ſequuntur, & contra Concilium Trident. dicere, quod non poteſt homo excitatus à gratia, gratiæ diſſentire. Cum etiam informatus gratia gratiæ diſſentiat apud D. Thomam. Et qui trahitur ſurſum ab alio, ſicut homo à gratia, poteſt deorſum ſimul ſe ſe impellere abſq; violatione regulæ contradictoriorũ; quæ eſt affirmatio, & negatio eiuſdẽ de eodem ſecundum idem, & in eodẽ. Cum autem mouenti gratiæ ad bonum, voluntas reſiſtit per motum alium ad malum; palam eſt quod actus contrarij, videlicet ad bonum, & ad malum, non ſunt eiuſdem voluntatis electiue, neque ſecundum idem, id eſt, eamdem formam, aut partem: Nam & febricitans ſimul vult frigidam ad extinguendum febrilem ardorem: & ſimul non

vult, ne natiuus calor extinguatur. Et adulter vult adulterium propter voluptatem, & non vult propter peccatum annexum. Deus verò mouet voluntates, ſe illis attemperando, non autem illas prorſus mutando regulariter, ne temeraret libertatem, ſicut ait Chryſoſtomus, & Ambroſius; nec determinando ad illum vnum ſolum actum, ita vt tunc non poſſit in alium à ſeipſis ferri, ſicut determinantur à fine vnico, quem ſimul non poſſunt nolle.

4 Præterea idem S. Thomas *in 2. d. 28. q. 1. art. 2.* hoc formar argumentum 4 [Homo habens pedem claudum, non ,, poteſt ambulare, niſi claudiicando. Sed peccatum eſt ſi- ,, cut quædam curuitas voluntatis. Ergo homo in ſtatu pec- ,, cati exiſtens, non poteſt non peccare.] Hoc argumentum eſſe inſolubile, ſi valeret regula de ſenſu compoſito in voluntariis, ſicut in naturalibus, vt patet in exemplo claudi & ,, calidi &c. Sed D. Thomas reſpondet: [Ad 4. dicendum, ,, quod ratio illa tenet in iis, quæ agunt per neceſſitatem na- ,, turæ, in quibus de neceſſitate operatio ſequitur ſecundum ,, exigentiam perfectionis, & defectum operantis: Non au- ,, tem tenet in voluntariis. Quia homo habens virtutem, ,, poteſt non vti virtute, ſed in contrarium vſum exire: Et ſi- ,, militer habens habitum vitioſum, poteſt non vti habitu illo.] Doctiſſimè quidē & ex naturæ decretis, & experimentis oſtendit S. Thomas regulam non tenere in voluntariis, ſed ſolum in naturalibus; videlicet, nec vitio mouenti ad peccandum, nec virtuti aut gratiæ ad benefaciendum in ſenſu compoſito, ita inhærere voluntatem, quod repugnare non poſſit de facto, ſicut vitio naturali cogitur claudicare, & tibia non vitiata benè incedere, niſi voluntariè claudicet iocando, vt ibi addit.

5 Præterea in toto iam citato articulo, probat quod homo in peccato exiſtens poteſt non peccare, & reſurgere à pec- ,, cato, propter libertatem arbitrij, ſi faciat quod in ſe eſt, vel ,, non præſtet nouum impedimentum gratiæ, vt docet 3. ,, *contra Gen.* 159. Nam etſi non eſt in ſua poteſtate habere ,, gratiā, quoniam ſupra naturam eſt, tamen eſt in ſua pote- ,, ſtate, quod naturale eſt, impedimentum ponere, & non po-

,nere. Gratia enim omnibus datur ab eo, qui vult omnes ,ſaluos facere, & illuminare omnem hominem venientem ,in hunc mundum. Et quidem in hoc loco S. Thom. loquitur de auxilio actu mouente, cui plurimi reſiſtunt, iuxta illud, non dictum illuſoriè, ſed verè, *Tota die expandi manum meam ad populum non credentem, ſed contradicentem mihi.* Et alibi in vtroque teſtamento ſæpiſſimè.

,, Præterea *in art prædicto* ait. In peccato exiſtens poteſt ,, amplius peccare peccato nouo, non autem priori liberari: ,, Quoniam requiritur gratia ad hanc liberationem, quam ,, non poteſt habere, ſed impedire, & non impedire donum

6 Item contra eos qui docebant poſſe hominem vitare peccata ſingula, ſed non omnia mortalia, ſicut non omnia ,venialia: obiicit hoc eſſe falſum; Nam, inquit, cum ,peccatum non tollat bona naturalia, ſed diminuat illud, ,quod ad naturā potentiæ naturalis pertinet, homo per peccatum amittere non poteſt, licet in illo infirmetur. Cum ,igitur libera electio boni ſeu mali ad naturam liberi arbitrij pertineat, non poteſt eſſe, vt per peccatum ſubtrahatur homini facultas fugiendi peccatum, ſed ſolum quod ,minuatur. Ita quod illud peccatum, quod homo ante vitare ,de facili poterat, poſtmodum difficulter vitet.) Atqui mox ,probat, quod ſecus eſt de venialibus, quoniam ſunt primi ,impetus, non ſubiecti deliberationi, & ideo cùm vitamus ,vnum, incidimus in alterum. Mortalia verò requirunt ,perfectam deliberationem, & ideo vitari poſſunt omnia & ,ſingula mortalia. Venialia è contra ſingula: ſed non omnia.) Ex qua doctrina liquet, falſum eſſe quod dicunt, regulam de ſenſu compoſito in voluntariis valere, cum tunc ſolum valeat, quando per modum naturæ impetuosè fertur.

7 Præterea *in p. d. 47. q. 1 a. 2. ad 4.* docet, quod Deus non mouet ita efficaciter vnquam, vt homo non poſſit reſiſtere ,in ſenſu compoſito, vt dicunt Perihomiſtæ. Nam ait: Deus ,non debet ligare homines ne peccent, ſed ſalua libertate ,prohibet peccata.) Ergo, inquam, non mouet ad actus pios ,ita efficaciter: & multo minus ad impios, quos verè non

operatur. Vt dicit *in corp. art.* Niſi quando vult mutare voluntatem, & tunc non eſt meritum, &c.

Præterea hæc doctrina eſt D. Thomæ, quoniam conformis eſt ſacræ ſcripturæ. Dicitur enim *Act. 7. Vos ſemper ſpiritui ſancto reſtitiſtis.* Quem S. Thomas dicit efficaciter mouere. Item *Iſaia 65 & Rom. 11. Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, ſed contradicentem mihi.*

Et *Matth. 3. Quoties volui congregare filios &c. & noluiſti?* Nunquid Deus iis verbis nos deludit, itaut nos poſſimus dicere, Tu es in culpa, quoniam non congregas efficaciter, ſed ſolum ſufficienter, vt non veniamus ad te; ſed ſolum poſſimus. Et dicis te dare affluenter: improperaſque quod non facis. Iſtane ſufficientia, quæ nullum vnquam mouit ad bonum?

Præterea in Concil. Trid. *ſeſſ. 6.* determinatur contra Lutherum, qui dicebat nos moueri efficaciter à Deo, ita vt diſſentire in ſenſu compoſito non poſſimus; quod videlicet poteſt homo diſſentire auxilio mouenti ſi velit. Quod ſi tu negas in ſenſu compoſito nos poſſe diſſentire: Ergo, inquã, nihil determinatum eſt contra Lutherum. Quippe qui ſolum in ſenſu compoſito, cum ſcil. mouet, non in diuiſo, cum non mouet, aſſerebat; Quod Deus mouet hominis voluntatem efficaciter ad omnem actum, ſiue pium, ſiue impium. Ergo & ſemper determinat ad illum vnicum actum, ad quem impellit. Ergo &c. Quapropter non datur differentia per te inter Conc. Trid. ſic intellectũ, vt tu dicis; & inter Lutherum. Nam cum tu negas per hanc motionem in ſenſu compoſito tolli libertatem, & Lutherus affirmat, nihil ad diſputationem & dogma. Tu enim vocas liberum, quod ille ſeruum; vtrique tamen dicitis, quod ſemper efficaciter à Deo impellitur homo ad quoſlibet actus & ſingulos. Ergo eſt verum, quod non poteſt ad actum contrarium homo ſe determinare: Quoniam nunquam poteſt determinari, niſi à Deo efficaciter mouente, ſicut neque inſtrumentum inanime actum alium ab eo, ad quem mouetur ab agente, poteſt actiue, ſed paſſiuè tantum: quoniam non poteſt ſe mouere, ſed moueri; vel niſi moueatur efficaciter

à Deo, & ita ad ſingulos alios, ad quos de ſe nullo pacto poteſt. Ergo ſemper & vbique à Deo efficaciter mouemur. Vnde ergo ſcis te eſſe liberum? Non quia potes te mouere, cum nunquam te moueris, nec moturus ſis à teipſo, niſi motus à Deo efficaciter, ita vt reſiſtere non poſſis; ſicut mouentur bruta, illa etiam poſſent in ſenſu diuiſo id quod tu.

Præterea, nec quia volens moueris à Deo, es liber. Nam & canis mouetur volens, & non eſt liber; & homo mouetur à fine etiam volens & maximè, nec ad hoc eſt liber, vt docet ſapienter D. Thomas *in 2.d.25.q.1.a.2.* Nam compellitur, ait, à fine, ne dum impellitur ad volendum ſe.

Hinc vide quod Concilium Trid. vocat inſtrumentum inanimarationali. Nam bruta mouentur & non liberè;

Cum autem ait Apoſt. *Rom.9. voluntati eius quis reſiſtit?* & *Heſter. & alibi* &c. intelligitur de voluntate executiua aut permiſsiua, non de impulſiua ad volendum, vt rectè docet S. Thomas *in p.d.47.q.1.a.1.& 2.& 3.* Nam vt ait *in 2. ad 4.* Deus non debet ligare homines ne peccent, ſed ſalua libertate. Attamen ſi Deus vult facere aliquid, nemo poteſt impedire; ſed ſi vult mouere voluntatem liberè, vtique poteſt reſiſtere, vt ſæpe ſacra Scriptura docet: vel ſi mutat voluntatem non erit actus, liber nec meritorius.

Probatum eſt ergo ſufficienter in doctrina S. Thomæ, quod in voluntariis non valet diſtinctio de ſenſu diuiſo & compoſito. Et quod ſi valeret, non prodeſſet in præſenti controuerſia: quoniam nunquam eſt reperibilis voluntas velle diuiſim, ſeorſumue à mouente efficaciter ad velle. *Concluſio.*

Deum non prædetermnare actus liberos, neque agere in cauſas liberas, ſed cum cauſis, præſertim ad actus peccaminoſos: præſertimque iterum ad actus, qui non poſſunt eſſe non peccaminoſi, niſi phyſicè: & in executionem, non autem in volitionem, quæ non poteſt eſſe, niſi mali & mala.

CAPVT IX.

ARTICVLVS I.

OMnes quidem Philoſophi, qui libertatem humani arbitrii aſſeruerunt, ne ipſam ſimul negarent, à diuina prouidentia exemerunt, vt Seneca, Cic. Plato, & Chryſip. &c. non quidem extra prouidentiam faciendo hominem; ſed extra prouiſoris impulſum neceſſarium. Propterea diſtinctius tractantes noſtri Theologi, voluntates & operationes voluntarias à Deo dirigi voluerunt, non autem volitiones prædeterminari. Ac propterea quoniã prima cauſa agente omnes agunt, & abſque eius influxu operari non poſſunt, dixerunt cauſas naturales agere, quoniam Deus in eas agit mouendo ad operationes, & ſimul cum eis agit cooperando. Nedum dedit illis formam & materiam, & virtutem operatiuam, ſed etiam prædeterminat operationes ſingulas, & tempora & modos, quibus operabuntur.

Prima opinio, quod Deus omnia facit omniũ cauſarum, ſed in communi, non in particulari.

Quod vtrum verum ſit, nolo diſputare cum eis, qui eſſe, & formas, & virtutes operationis dari à Deo, non autem & operationes. Neque enim (aiunt) indigent nouis viribus ad operandum, aut impulſibus, niſi forſan vniuerſali impulſu. Mouet enim Deus calorem ad calefaciendum, non autem ad ſic vel ſic calefaciendum, cum ei hoc lignum

admouetur, ſed ad quodcumque lignum in communi. Sicut qui dat formam, dat conſequentes motus, quamuis abſens: vt aliquando dicit S. Thomas. Alii prædeterminant actionem, & modum, & circunſtantias.

2. opinio, quod etiam in ſpeciali & indiuidualiter.

Quod non concedunt qui aſinum ſodomiticè coeuntem viderunt, & Socratem veneno necari, & multos tempeſtatibus obrui, alios præcipitari, & impios homines, pios abſorbere: putant enim ex peccato non ex prouidentia hæc accidiſſe. Alii ſingularitates Deo ſubtrahunt & errant. Attamen cauſas voluntarias, licet virtute volitiua à Deo præditæ ſint, tamen ad volitiones has vel illas, non determinant, niſi ad volendũ in communi Attamen D. Th. vult prædeterminari voluntatẽ ſolum ad bonum actum in communi, non autem ad malum. Item ſi aliquando ad actus pios inclinat certos & ſingulares, illa inclinatio moralis eſt, non autẽ cauſatiua, niſi finali, & obiectiua cauſatione, non vero actiua, ſicut in ſuperioribus ſermonibus probatum eſt. Ab actiua enim cauſa tolli libertatem, niſi ſimul poſsit diſſentire ſupra nos docuit. Ad malas autem ſeu peccaminoſas operationes non moueri voluntatem impellendo, id eſt agẽdo in cauſas, ſed ſolũ cum cauſis, vnde *in 2. d. 25. q. 1. a. 1. ad* 3. dixit.

3. opinio.

4. opinio S. Thom quòd Deus voluntates non prædeterminat ad malum, nec omni communi, nec in partic. ſed ad bonũ in communi regulariter & ſemper impulſiue, non compulſiue, nec determinatiue, dum libertas durat.

, Deus agit in naturalibus, ſicut miniſtrans virtutem agen-
, di, & ſicut determinans naturam ad talem actionem: in li-
, bero autem arbitrio hoc modo agit, vt virtutem agendi
, ſibi miniſtret, & ipſo operante liberum arbitrium agat.
, Sed tamen determinatio actionis, & finis in poteſtate li-
, beri arbitrii conſtituitur; vnde remanet ſibi dominium ſui
, actus, non autem ſicut primo agenti: ſed hic profecto etiam ad actus pios impulſum negat particularem, ſed non vniuerſalem, vt melius declarat *p. p. q.* 105. vbi ad actum peccaminoſum negat prædeterminationem & impulſum.

Non agit in cauſas, niſi cum ad bonum, ſed cum cauſis communiter.

Præterea *in eodem art. 1. & q. 1. in 2. ſent. d. 25.* per totum probat, quod cauſæ, quarum actus prædeterminantur à prioribus cauſis, non poſſunt eſſe liberæ, cum vadunt ad finem, etiamſi ſponte, ſed aliunde impulſæ, vt lapides & bruta, quia non cognoſcunt finem, nec ordinem mediorum ad finem, vt etiam docet *p. 2. q. 1.* ideo nec à ſeipſis du-

cuntur, nec à ſeipſis determinantur. Quapropter miror eos, qui ad actum peccaminoſum Deum agere cum cauſa, & in cauſam volunt. Nam eſto quod in actum, qui poteſt eſſe bonus & malus (quale eſt homicidium, & coitus) iuxta intentionem occidentis ex odio, vel ex iuſtitia, Deus præcauſet, ſicut cum excitat Pharaonem; tamen in actum qui non poteſt eſſe, & cum, & vbi, & quomodo non poteſt eſſe, niſi malus: non videtur Deus agere præcauſando, qualis eſt blaſphemia, odium Dei, & mentiri, quà mendacium eſt, & adulterari quà adulterium eſt: ſicut nec vis motiua claudicat, quà motus eſt claudicatio.

Probatur hoc primum. Quoniam ſi Deus prædeterminaret omnes actus agendo in cauſas, nulla eſſet differentia inter cauſas liberas, qualis homo; & naturales, qualis ignis; & inter liberas, qualis homo: & ſeruiles, qualis beſtia: licet poſſit excuſari à coactione illa, qua lapis deorſum impellitur.

Probatur quod non agit in cauſam peccantem. Primò ex *Ecclef.* 15. vbi primò ait *Non dicas, per Deum abeſt*, ſcilicet quominus benefaciamus. Ergo inquã non ex defectu auxilii, vt Pſeudothomiſtæ dicunt: *Nec dicas, ille me implanauit.* Ergo inquam, Deus in actum peccaminoſum non concurrit agendo in cauſam, hoc enim eſt impellere & implanare.

3. probatio quod non agit in cauſam peccantem.

Præterea *Iacob* 1. *Nemo cum tentatur dicat, quoniam à Deo tentatur* (vt dicunt Pſeudothomiſtæ) *Deus enim intentator malorum eſt. Tentatur enim à ſua concupiſcentia abſtractus & illectus*) quoniam concupiſcentia abſtrahit à vero bono, & illicit ad apparens bonum.) Deinde *concupiſcentia cum conceperit, parit peccatum. Peccatum autem vbi conſummatum fuerit, generat mortem.*) Ex quibus verbis perfectè probatur hominem inſtigari ad actum, vt actus eſt à concupiſcentia. Non enim concupiſcens intendit peccatum, ſed voluptatem. Item non inſtigari à Deo ad actũ malum, peccaminoſumque, qui eſt intentator malorum; neque vt actus eſt, neque vt peccaminoſus eſt. Eſt enim peccaminoſus poſt concipientis, & prægnantis voluntatis partum

tum; ſed iuxta ſententiam Apoſtoli Iacobi, nec ipſa tentatio, quæ eſt impulſus ad malum, nec conceptio ex illo impulſu. Ergo nec prægnatio eſt à Deo. Et hoc ſupra probatum eſt, quod Deus nec per ſe, nec per accidens vult malum, nec vt ordinatur ad bonum: ſi autem Deus ageret in cauſam peccantem, tunc ipſe verè tentaret & implanaret, ſaltem per accidens. Non modo tentatione experimentatiua, vt fecit in Abraham (id quod etiam nobis non ſolidis in charitate Dei, timendum eſt. Vnde & oramus, ne nos inducat in tentationem:) ſed prouocatiua ad malum, qualis fuit tentatio Diaboli in Euam. Fit enim multipliciter tentatio, vt ipſe docet *p.p.q.*114.2.*&* 2.2.*q.*71.*art.* 1. *&* 2.*ſent.d.*21*q.*1. verbis, factis, aperte, occulte, expreſſe, & interpretatiue. Tentatio quidem ad prouocandum ad culpam, ſemper eſt peccatum in tentante, non autem ſimiliter in tentato, vt docet *p.p. q.*18.5.*ad* 3.*&* 2 *ad* 21.*q.* 1.*ad* 2. Sed Deus agens in cauſam peccantem, implanat ad peccatum conſiuiiter: imo magis, quam Diabolus, aut caro, aut mundus, quos ponit S. Thomas tentatores. Iſti enim tentant ſuggerendo, & inclinando: Deus autem etiam agendo efficaciter, vt dicunt Pſeudothomiſtæ: imo ab æterno decreto prædeterminante ante præuiſionem meritorum, vt poſſit punire & oſtendere ſuam terribilem potentiam, vt aiunt. Sed reſpondent: quod Deus tentat implanatque ad actum vt actus eſt, non autem, vt peccaminoſus eſt, atque culpabilis. Sed contradicunt ſibi ipſis, nam vt docent. Primo Deus ab æterno decreuit, Petrum hodie, poſtquam baptizatus factus Dei amicus inſtar Dauid, nullius culpæ particeps redditus, vnde à Deo deſeri mereatur, derelinqui, ſiue negatiue, ſiue priuatiue, quia ſic decretum à Deo eſt æternaliter, quod decretum nec Deus ipſe vitare poteſt poſtquam factum eſt. Ac præterea poſitum in tentatione libidinoſa ac pugnantem contra ſuggeſtionem, Deus non modo deſerit: ſed etiam obiectum mouens ei præbet efficaciter. Non enim appeteret caro, niſi ad appetendum à Deo efficaciter applicaretur: ac ſimul Deus mouet Diabolum ad volendum tentare, & in-

Deus non tentat prouocatiuè ad malum.

Quot modis fit tentatio. Aluarez.

Deus dum permittit, prædeterminat peccatum etiam inquantum peccatum. Ergo tentat in actum etiam vt peccaminoſus.

Quid ſceleſtius? At nec in actū ſingulā alioqui per accidēs & interpretatiuè peccaret Deus ſicut concupiſcens.

Reſponſio aduerſus Aluar.

Alu. ſibi contr.

Confutatio.

uat efficaciter actiones Diaboli ſuggeſtiuas culpæ, quas non poteſt Diabolus facere, niſi à Deo motus efficaciter. Ac ſimul Deus mouet voluntatem Petri efficiter ad hanc volitionem adulterii prædeſtinatam æternaliter, & in tempore efficaciter, non modo ſuggeſtam, ſed factam ab ipſo Deo. Tunc quæro ſi acceptat adulterium homo in ratione actus, ſiue in ratione adulterii: non ne etiam iſta acceptatio eſt à Deo, qui per te hanc acceptationem prædeterminat, & facit efficaciter ſub ratione adulterii,& quacumque ratione, ab homine acceptatur, & fit? Ergo Deus longe magis & verius peccat, quàm homo: vel ſi non peccat ipſe: Ergo nec peccat homo, cum malum non modo præter intentionem eius, ſed etiam præter viam, vt ait Dion. citatus à S. Thom. *Mal.q.*1.*ar.*3.*ad* 14. Ergo peccatum non conſtat re, ſed opinione, vt dicunt Libertini per rectam conſequentiam, ſi taliter eſt à Deo. Quod ſi dicas, hominem ſua libertate acceptare peccatum: ſequitur, quod non prædeterminatur à Deo in cauſam agente, vt velit, & acceptet. Ergo ſi ad actum acceptationis non mouetur à Deo efficaciter voluntas: Ergo neque indiget ad alios liberos præfata motione efficaci. Et profecto nec homo ad peccatum vt peccatum eſt, ſe confert, ſed vt actus bonus eſt aliqua bonitate. Et qui tentat, ad bonum implanat, non enim ad malum vt malum, ſuaderi quis poteſt; nec tentans concupiſcentia ſuadet malum, ſed voluptatem. Et homo & Deus ſic ſubſtantiam actus vt bonam curant. Ergo multo meliori ratione non peccat homo, quam Deus. Et ſi peccat, plus peccat Deus mouendo efficaciter ad actum non ſeparabilem à peccato.

Præterea in doctrina S. Thomæ, peccatum eſt auerſio à Deo, & eſt priuatio, vel nihilum. Vnde concludit *Mal.* *q.*3.*art.*1.*&* 2. Quod Deus non eſt cauſa peccati, nec concurrit ad peccatum, quia non poteſt à ſe auerti, ſeu à ſe recedere, nec dare non eſſe, & nihilitatem. Et *in* 2. *diſt.* 33. *q.* 1. *art.* 3. facit peccati cauſam potentialem, ipſum nihilum: actualem vero voluntatem, creatam ex nihilo: & peccatum; ergo defectum à regula Dei ſummi entis,

Deus non poteſt à ſe auerti. Ergo nec ad peccatum.

ãc Boni, & à fine intento ab artifice Deo. Sed Deus non poteſt deficere à regula ſuæ artis, & à fine ſibi propoſito. Igitur non agit in cauſam auertentem ſe, deficientemque, neque in actum, cui neceſſario additur auerſio & defectus, cuiuſmodi eſt nolitio rei prohibitæ à Deo. Nec enim quod vetat vult, aut agit. Vnde *in p. p. quæſt.* 19. *art.*1. probat, quod Deus nec facit, nec vult mala, neque facit, neque vult fieri mala, ſed ſolum velle permittere mala fieri, non vt mala ad bonum ipſe perducat, ob ſui gloriam, vt Pertho-miſtæ dicunt; ſed vt voluntas operetur libere, quatenus eſt bonum permittere homini libertatem agendi ſe, & determinandi ſe, vt etiam docet *3. contra Gentes* 71. q. ò.l ſinere res agere ſecundum ſuam naturam liberam, & defectibilem, eſt bonum prouidentiæ, quamuis præſciat defectionem & culpam. At non vult temerare libertatem, vt etiam docet 1. *d.*47. *q.*6. *ar.*2. *ad*4. *Permittit libertatem peccandi, non peccatum.*

3 Item *p. d.*37. *q.*2. *art.*1. probat, quod Deus non eſt cauſa mali, nec vt agens, nec vt abſens, velut abſentia nautæ ſubmerſionis nauis; quia non mouet ad peccatum, nec ſe abſentat à peccatore, ſed peccator ab eo; nec eſt cauſa defectus, ſed ordinator. *Nec vt agens, nec vt ſeſe abſentans eſt cauſa peccati.* *idem* in d. 2. 37. q. 2. 1. ad 3.

4. Item *p. d* 46. *q.*1. *art.* Deum non facere malum culpæ, ſed pœnæ, quatenus bonum. Deinde eſt culpas puniri: & hæc voluntas puniendi eſt conſequens, eo quod præſuppo-nit præſcientiam operum, non tamquam cauſam voluntatis, ſed tanquam rationem voliti. Probatum eſt etiam ſupra, quod Deus non vult malum per ſe, nec per aliud, nec vt ordinetur ad bonum, alioquin eſſet ordinabile: ergo bonum: ergo volitum: ergo peccatum eſſet non peccatum. Vide 1. *d.*46. *q.*1. *ar.*2. *&*3.

5 Plurima ſunt alia loca in codicibus D. Thomæ, oſtendentia Deum nullo modo ad peccatum concurrere, nullaque cauſalitate, propterea que ad actum peccaminoſum non implanare. Alioquin eſſet cauſa finalis optans malum; vnde euenit bonum: atque agens impellens ad malum. Et quidem ſi ageret in cauſam peccantem, inſpiraret peccatum, vt definitio indicat. Sed non eſt inſpiratio niſi ad bonum,

Notand.

ergo &c. Item non vult malum Deus per ſe, nec per accidens: ergo ad peccatum non concurrit per ſe, nec per accidens: per ſe ad deformitatem actus, per accidens ad actum.

Deus non agit in cauſam, neque in ſubſtantiam actus peccaminoſi, qui non poteſt non eſſe peccaminoſus. Sed ſolum phyſice, ſicuti dans formam, & facultatem agendi phyſice, non moraliter.

Propterea notandum, quod quamuis D. Thomas opinetur aliquando Deum eſſe cauſam actus peccaminoſi quoad ſubſtantiam, non quoad deformitatem. Attamen vt pluries docet, præſertim *in p.d.47.q.1.ar.4.* ad illum actũ à quo non poteſt ſeparari malitia, nec eſt ordinabilis in finem, vt odium Dei, & blasphemia, non præmouet, ſed dat ſolum eſſe, ac potentiam agendi phyſice, vt docet *in Mal.q.3.a.2.ad 2.* peccata quidem in moralitate, non in naturalitate conſiſtunt. Acceptio rei alienæ, quæ eſt furtum, poteſt eſſe moraliter bona & mala; at blasphemia & Dei odium, non niſi mala moraliter. Et propterea ad blasphemiam non determinari à Deo hominis voluntatem, nec implanari, nec tentari putandum eſt. Vnde *in 2. d. 37.q.2.ar.2.* docet, Deum, nec operari, nec cooperari ad actum malum, ſed cooperari tantum ad actum, quatenus dat illi ſubſtantiam, non prædeterminando, vt *in d. 25.q.1.* quam hic allegat, declarauerat. Dat ergo velle, ſed non velle hoc malum, Deo vel proximo ſicut vis motiua dat greſſum tibiæ, ſed non hunc greſſum claudicantem, qui prædeterminatur à fractura tibiæ, non à vi motiua, quæ ad hunc non mouet actum vitioſum, ſed ad rectum, non claudicoſum. Sic dixit *ſup. Epiſt. Rom.9.* quod Deus excitauit Pharaonem ad regni ſui cuſtodiam, ſed Pharao abuſus eſt excitatione ad vexandum Iſraelitas, tanq; à cuſtodiæ aduerſos. Poteſt tamen Deus malitiam voluntatis torquere per ſe, & per obiecta ab vno actu in alium, vnde occaſio commodior ſubſequetur, vt vſus eſt auaritia Iudæ. Et conuertit cor Ægyptiorum odioſum, vt odiſſent Hebræos, teſte Dauid, non autem de amore ad odium. Item adeò falſa eſt prædeterminatio, quæ prærequirit actionem in cauſam, quod etiam in bonum negatur à D. Thoma *p 2. q.9.a.1.ad 3.* vbi ait, quod Deus mouet ad bonum, ſed non ad hoc bonum, niſi aliquando &c. Vnde infero, quod ſi non prædeterminat hoc bonum, multo minus etiam præ-

Non prædeterminat ad bonum particulariter, ſed commune.

determinat hoc malum; & ad hoc quod malum: quod ſolum permittit, non vt malum, ſed vt liberum arbitrium agat, ſecundum ſui naturam; ſicuti & res alias. Vnde malum phyſicum & morale ſubſequi ſolent.

Nec quia eſt cauſa totalis Deus, ideò etiam determinat actum malum ſic, vt & liberum arbitrium determinet. Nam Deus diuiſus non eſt, vt ſimul faciat & vetet idem: & à ſe repellat per auerſionem, quos ad ſe vocat per conuerſionē, ac proinde ipſe à ſe auertatur dum determinat auerſionem voluntatum à ſe. Imò (& hoc nulli non ſuadeat) quod ſicuti Deus non poteſt manducare neque mingere, quoniam iſti actus dicunt determinatas particularitates actionum mixtas cum imperfectionibus, ſed tamen dat facultatem & inſtrumenta ad manducandum & mingendum, vt docet D. Th. *Pot. q. 1 ar 6.* Ita nec poteſt volitionem mali infundere, neque actum, vt malitiam habet, & imperfectionem, ſed dat tantum volendi facultatem & actum in communi abſque modificatiua determinatione ad hunc modum volendi malè rem hanc.

Propterea etiam ſi S. Thomas diceret, quod Deus concurrit ad ſubſtantiam actus cum cauſa & in cauſam (id quod nunquam dixit) intelligendum eſt quoad actum executiuum peccati, qualis eſt occiſio hominis, & rapina; non autem ad actum volitionis (quod eſt implanare) vnde reſultat actus executionis. Quapropter non ſine impietate maxima poteſt affirmari, quod Deus voluntati indat eam volitionem, quæ eſt odium Dei: & intellectui illam intellectionem, quæ eſt hæretica, prauè iudicans de Deo, licet dederit virtutem iudicandi & volendi.

Si quoniam diceretur Deus concurrere ad actū malum apud S. Thom. intelligitur quo ad executionem, non quo ad volitionem.

Appendix argumentorum ex Diuo Thoma, ad probandum quod Deus non agit in cauſam peccantem.

ARTICVLVS VI.

AMplius autem ex D. Thoma hæc ſententia condemnanda manet; nec etiamſi ſatis condemnatam tædio affecti, non proſequemur, ſi forte ſit ſpes conuincendi erroris.

1 Porrò ergo *Mal. q.3.a.2.* ita format argumentum dicens: „(Videtur quod actio peccati non ſit à Deo, nam homo nō dicitur eſſe cauſa peccati niſi quia eſt cauſa actionis peccati. Nihil enim ad malum intendens operatur, vt Dionyſius ait *in quarto de diuinis nominibus.* Sed Deus non „eſt actor peccati. Ergo non eſt cauſa actionis pecca„ti.) Deinde reſpondet ad 1. dicens, quod homo qui pec„cat, licet per ſe non velit deformitatem peccati, tamen de„formitas peccati aliquo modo cadit ſub voluntate peccan„tis, dum ſcilicet magis elegit deformitatem peccati incur„rere, quàm ab actu ceſſare. Sed deformitas peccati nullo „pacto cadit ſub voluntate diuina, ſed conſequitur ex hoc „quod liberum arbitrium recedit ab ordine voluntatis diuinæ.) Hæc autem reſponſio nulla eſſet, ſi, vt aiunt, Deus tot modis ageret in cauſas arbitrarias, videlicet, ſi prædeterminaſſet ab æterno actum peccati, & in tempore faceret, & efficaciter promoueret ſimul voluntatem ad faciendum, nec recederet ab actu donec conſummetur peccatum. Nam vt ait *de Pot. q.3.a.7. ad 3.* ipſa naturæ operatio, eſt etiam operatio virtutis diuinæ, ſicut operatio inſtrumenti eſt per virtutem agentis) quod itidem aiunt Pſeudothomiſtæ in volitionibus.

2 Præterea voluntas non vult deformitatem actus, ſed ipſum actum, vt eſt bonus aut honeſtè, aut vtiliter, aut iucundè bonus: nec mouet ſe ad deformitatem actus nolitam ſi-

bi & Deo: ergo non aliter vult nec agit, quàm vult & agit Deus: ergo non peccat pluſquam Deus. Si autem peccat, quia non recedit ab actu, cui neceſſariò eſt annexa deformitas; ergo tunc proſequitur actum ſine Deo. Si autem cum Deo: ergo nec Deus recedit; ergo non poteſt homini efficaciter à ſe moto imputare non receſſum.

3 Prætetea ipſemet Deus non mouet diabolum efficaciter, & carnem & mundum, ad ſuggerendum actum adulterij, nedum volitionem, non tamen, vt aiunt, ad deformitatem actus, quia deformitas non eſt ſuaſibilis ab vlla cauſa. Attamen neque per hoc non dicuntur moueri ad deformitatem annexam. Et Deus ipſe facit volitionem adulterij efficaciter in voluntate. Ergo non poteſt dici, quod Deus non vult deformitatem actus, & homo vult: Tum quia neceſſariò ſunt coniuncta, præſertim in odio Dei, & blaſphemia, & mendacio. Nec poſſunt reperiri in ſenſu diuiſo: Tum quia ea ratione, qua non vult Deus deformitatē actus, eadem ratione nec vult homo deformitatem; ſed bonum voluptuoſum, cui annexa eſt deformitas: & propter hoc peccat. Ergo multo magis Deus qui facit eumdē actum efficaciter, & facit vt homo faciat, neque poſſit non facere: cum moueatur æterno decreto & temporali efficaci præmotione. Et quidem vellet homo cauere, at non poteſt; quia efficaciter à Deo mouetur: Deus autē poteſt & non vult, vt iſti docent: ad impoſſibile autem nemo tenetur. Imo Deus ipſe facit hanc impoſſibilitatem, dum efficaciter mouet voluntatem ad volitionem actus: quæ volitio non poteſt non eſſe, niſi Deus ipſe præmoueret ad alterum actum voluntatem cum maiori efficacia. D. Thomas ait, ideo culpari voluntatem, quia non ceſſat ab actu illo, cui annexa eſſet deformitas. Sed per te (ô Pſeudothomiſta) Deus ipſe non deſiſtit, ſeu ceſſat ab illo actu, ſed potius efficaciter mouet, vt fiat ita vt homo motus non poſſit ceſſare & cauere, ne fiat. Ergo vel actus non eſt homini culpabilis, cum faciat illum Deo faciente, & impellente; vel magis eſt culpabilis Deo, quam homini, vt dicit Lucifer, & Luciferiani, & Caiani, & Talmudiſtæ, quòd Deus peccauit damnando diabolum & Iudam,

Si Deus mouet hominem & diabolum ad actum peccaminoſum ergo & ipſe peccat, vel nihil eſt peccatum.

& Iudæos ad pœnas, quos impulit ad culpas; vel neutri, vt dicunt Libertini ſecundum rem, ſed ſecundum opinionem tantum.

4 Præterea ſi Deus mouet efficaciter ad actum peccaminoſum, ad quid Diabolus & caro tentant, cùm Deus ſufficiat efficaciter? Et ad quid aliæ cauſæ nos ad bonum mouent, ſi Deus ſolus efficaciter mouet?

Implicat contrad. dicere, quod actus prædeterminatur à Deo: & Deus non cõcurrit ad actum, vt peccaminoſus eſt.

5 Præterea non vident Pſeudothomiſtæ, quod ipſorum opinio implicat contradictionem, dum aiunt, à Deo prædeterminari hominis voluntatem ad hunc actum, & ad hanc volitionem, non in communi, ſed indiuiduatam, & ſingularizatam, & agere in cauſam, & cum cauſa ſimul: & ſimul concurrere ad actum peccaminoſum, ſed non vt peccaminoſus, ſed vt actus eſt. Indiuiduatur enim, & modificatur hic actus à conditionibus indiuidualibus: conditio autem ad ſolam volitionem adulterij, determinat ad adulterium. Si autem ad ſolam volitionem, nequaquam, vt ipſe pulchrè docuit *p.p.q.105. & p.2.q.9.a.1.d3.* Et propterea ibidem, & *in q.diſp. de Pot. & de mal. ſupra citatis, & in 2.d.25.q.1. & Rom.5.lect.3.* conſtanter & perpetuo declarauit S. Thomas, actiones voluntarias non prædeterminari à Deo, ſed relinqui in poteſtate liberi arbitrij: quod & ſacræ litteræ nunquam non conteſtantur. Igitur fatendum quod liberum arbitriũ ſemper remanet indifferens: & ceſſare poteſt de facto ab illo actu, cui deformitas eſt annexa, & ideo culpatur, quia non ceſſat (ait D. Thomas:] non ceſſat autem, quia non vult ceſſare, non quia Deus efficaciter ipſum mouet. Non vult autem, quia liber eſt, dataque illi libertas eſt in conditione naturæ, cum permiſſione faciendi, ſeu potius volendi quidquid vult, tanquam dominus actuum ſuorum, & vt filius, & propter ſe, non tanquam ſeruus, & propter aliud; vt ſupra probatum eſt. Poteſt ergo peccare & non peccare. Peccati autem potentialis facultas eſt Nihilum, de quo ſumus: actualis eſt voluntas, eligens ſponte minus bonum præ maiori.

6. Præterea, vt ibi probant doctores, & D. Thomas: omnis creatura agit Deo agente, & ſcit & ſentit Deo intelligẽ-

te, & poteſt Deo potente, & vult Deo volente. Si ergo prædeterminat actum volũtatis, ſequitur, quod cum homo vult malum Deo, id eſt odit; quòd Deus etiam ſeipſum odit, facit enim totum actum communiter & ſingulariter, & circunſtantialiter. Quapropter impiiſſima videtur hæc aſſertio, nec ſuſtinenda, quòd agat in cauſam determinando omnes actus. Et quod permittat peccatum, vt peccatum eſt, non ſolum vt actus eſt, ſicut dicit Aluarez *d.* 11. *n.* 3. cum deberet dicere, quòd permiſſio cadit ſuper volitionem, non ſuper peccatum, & vt volitio actus eſt: & non vt hic actus eſt.

Ex vario ingenio cauſarum agentium iterum oſtendere S. Thomam ſolere, quòd liberum arbitrium non prædeterminatur: & Deus non agit in cauſam, præſertim peccantem.

ARTICVLVS III.

AMplius autem, vel quæ dicta ſunt prius de voluntatis libertate intemerata, ex eo quod Deus non prædefinit actus eius, ac propterea non agit in eam niſi communi motione, ad bonum; ſed cum ea etiam particulari modo, vt requirit ſubſtantia actionis, repetere non grauemur.

Dicit ergo D. Thomas *p. p. q.* 41. *art.* 2. Voluntas & natura differunt in cauſando, ſecundum hoc, quod natura determinata eſt ad vnum: ſed voluntas non eſt determinata ad vnum: cuius ratio eſt, quia effectus aſſimilantur cauſæ agenti in forma per quam agit. Manifeſtum eſt autem, quòd vnius rei vnica eſt forma naturalis, per quam res habet eſſe, vnde quale ipſum eſt, tale facit. Sed forma per quam voluntas agit, non eſt vna tantum, ſed ſunt plures ſecundum quod ſunt plures rationes intellectæ. Vnde quod voluntate agitur non eſt tale, quale agens, ſed quale vult, & illud

Ex prima diſtinct. voluntatis & aliorum agentiũ Ratio 1. Natura agit per vnam formã ideo ad vnũ: voluntas per plures, ideo non determinatur ad vnũ ergo libera.

,intelligit eſſe agens. Eorum igitur voluntas principium eſt, ,quæ poſſunt ſic aliter eſſe; eorum autem, quæ non poſ- ,ſunt niſi ſic eſſe, natura principium eſt. Voluntas autem ,quatenus natura (ait ad 5.) aliquid naturaliter vult, ſicut ,voluntas hominis naturaliter tendit ad beatitudinem.

Ex quibus liquet, quod voluntas non promouetur determinatè; & poteſt variare volitiones, & illa quorum eſt principium, poſſunt eſſe & non eſſe, & ſic & non ſic.

2 ex 1. diſt. quod voluntas ad plures actus & oppoſitos, & ad omiſsiones eorum ſe habet, ergo libere: natura verò ad vnum vno modo &c.

Item *pot. q. 3. art.* 13. o. inquit. Natura eſt determinata ad ,vnum, quantum ad id quod virtute naturæ producitur, & ,quantum ad hoc quod eſt producere & non producere, & ,ſic producere, ſed voluntas quantum ad neutrum determi- ,nata inuenitur. Poteſt enim voluntas artificis facere ſcam- ,num vel arcam, & facere, vel non facere, & à faciendo etiã ceſſare; & ſic facere, & non ſic; & nunc, & non nunc. At ,ignis non poteſt non calefacere, nec ceſſare de ſe, neque ,quando poteſt obiectum præſens calefacere, differt in ,aliud tempus, ſicut voluntas, &c.

Doctè ſanè docet, magnam libertatem, nullius prædeterminationis efficaciæ ſubiectam.

3 ex 3. diſt. quia non violenter, nec naturaliter, nec ſeipſa ſolum, ſed à ſeipſa, quoniam cognoſcit finem, media & rationem mediorum ad finem.

Item *ver. q.* 22. *a.* 1. o. ait. Quædam moueri violenter abſque proprio appetitu, vt lapis ſurſum à manu, & ſagit- ,ta à ſagittario. Sic autem naturalia non moueri, ſed à pro- ,prio appetitu etiam tendere in finem à Deo præſcriptũ, & ,ab ipſis appetitum. Appetunt autem per formam impreſ- ,ſam, ſicut grauia per grauitatem deorſum. Si enim non ,irent proprio appetitu, dicerentur dirigi ad finem bonum, ,ſed non ire nec appetere finem bonum ipſis. Alia verò ten- ,dunt in finem ab ipſis præcognitum, vt bruta & homo, ,ſed differenter. Nam bruta cognoſcunt finem per æſtima- ,tiuam; & non rationem finis & ordinis mediorum ad fi- ,nem. Homo autem hæc omnia cognoſcit. Et propter- ,eà eſt dominus actuum ſuorum, prout iudicat eſſe facien- ,dum. Quod iudicium non habent bruta, niſi quatenus participant rationem aliqualiter. Quoniam natura par- ,ticipat ſenſum, ſenſus rationem, & ratio Deum, vt dicit *in ver. q.* 7. item *in* 3. *d.* 27. *q.* 1. *a.* 4. *ad* 3.

Ex hoc habes, quantum diſtet S. Thomas ab omni prædeterminatione Dei, & actione in cauſas voluntarias ſecundum ſuam doctrinam.

4 Ex diſt 4. quia propriiſsimè à ſe mouetur, alioquin non peccaret.

4 „ Præterea *3.d.* 39. *q* 1. *art.* 1. o. ait. Voluntas ſecundum ſe „ indifferens eſt ad plura; ſed quod determinatè exeat „ ad hunc vel illum actum, non eſt ab alio determinan„ te, ſed ab ipſa voluntate; ſed in naturalibus actus egredi„ tur ab agẽte, ſed determinatio non eſt ab agente, ſed ab eo „ qui agenti talem naturam dedit, per quam ad hunc actum „ determinatur; & ideo propriiſſimè actus voluntatis à „ voluntate dicitur. Et ideo ſi quis defectus in actu eius „ ſit, ipſi voluntati in culpam & peccatum imputatur.] Et *in a.* 2. o. Ratio, ait, culpæ eſt in homine ſecundum illã potentiam, quæ ad plura ſe habet: nec ad aliquid eorum determinatur, niſi à ſeipſa, quod tantũ voluntati cõuenit, &c.

Hic clarè tollit prædeterminationem, & præmotionem in voluntariis; ſed in naturalibus ponit, ſed à Deo, vt conditore formarum ad certos fines. Et quia propriiſſimè ſe determinat à ſe, & actus eius, eſt eius propiiſſimè, quod in naturalibus non item; peccat, aũt meretur, alioquin non peccaret, &c. ſimiliter habet dominium ſui actus, quia ſe determinat: alioquin ſerua eſſet: vt & Ariſt. docuit.

5. Quia vicinior Deo: ideo à ſe.

5 Amplius *ver. q* 22. *a.* 4 o. inquit: (quòd natura aliqua „ quãtò Deo eſt propinquior, tantò expreſſior in ea diuinæ „ dignitatis ſimilitudo inuenitur. Hoc autem ad diuinã di„ gnitatem pertinet, vt omnia moueat, & inclinet & diri„ gat. Ipſe autem à nullo alio motus, vel inclinatus, vel di„ rectus. Vnde quanto aliqua natura eſt Deo vicinior, tantò „ minus à Deo inclinatur, & magis nata eſt ſeipſam inclina„ re. Natura ergo inſenſibilis, quæ ratione ſuæ materialita„ tis eſt maximè à Deo remota, inclinatur quidem in ali„ quem finem, non tamen eſt in ea aliquid inclinans, ſed ſo„ lummodo inclinationis principium, vt ex prædictis patet. „ Natura autem ſenſitiua, vt Deo propinquior, in ſeipſa ha„ bet aliquod inclinans, ſcilicet appetibile apprehenſum: ſed „ tamen inclinatio ipſa non eſt in poteſtate ipſius animalis, „ ſed eſt ei aliunde determinata. Animal enim ad aſpectum

,delectabilis, non poteſt non concupiſcere illud, quia ipſa ,animalia non habent dominium ſuæ inclinationis, vnde ,non agunt,ſed magis aguntur ſecundum Damaſc. Et hoc ,ideo,quia vis appetitiua ſenſibilis habet organum corpo- ,rale, & ideo vicinatur diſpoſitionibus materiæ, & rerum ,corporalium, vt moueatur magis quam mouet: ſed natura ,rationalis, quæ eſt Deo viciniſſima, non ſolum habet inclinationem in aliquid, ſicut habent inanimata: Nec ſolum ,mouens hanc inclinationem,quaſi aliunde eis determina- ,tam,ſicut natura ſenſibilis,ſed vltra hoc habet in poteſtate ,ipſam inclinationem, vt non ſit neceſſarium inclinari ad ,appetibile apprehenſum,ſed poſſit inclinari,vel non incli- ,nari. Et ſic ipſa inclinatio non determinatur ei ab alio, ,ſed à ſe ipſa. Et hoc quidem competit ei, inquantum non ,vtitur organo corporali, & ſic recedens à natura mobilis, ,accedit ad naturam mouentis,& agentis. Quod autem a- ,liquid determinat ſibi inclinationem in finem, non poteſt ,contingere niſi cognoſcat finem, & habitudinem finis in ,ea quæ ſunt ad finem, quod eſt tantum rationis. Et ideo ,talis appetitus non determinatus ex aliquo alio, de neceſ- ,ſitate: ſequitur apprehenſionem rationis.

Etiam inclinatio actualis eſt in poteſtate lib. arb. ergo poteſt repellere gratiam dum actu mouetur ad gratiam.

Ex quibus verbis non ſemel conſtat, quòd rationalis voluntas non determinatur à Deo,ſicut ſenſualis & rationalis, & quod ſeipſam agat, vt Deo proxima,& ideò non agatur: nec Deus in eã agat,nec prædeterminet inclinationem eius, niſi ad bonum in communi. Et quidquid Pſeudothomiſtæ & Perthomiſtæ dicunt,cum ipſo S. Thoma, & cum rationibus ipſius mirificis pugnat impudenter. Nota quod voluntas non ſolum ſe mouet ac determinat, ſed etiam ſuam inclinationem habet in ſui poteſtate. Ergo cum inclinatur, diſſentire poteſt de facto,vt dicit Concil.Trid.

Soluitur dubitatio prima ex D. Thoma, quæ dicunt omnes cauſas applicari à Deo ad agendum, ergo Deum agere in cauſas determinando, quoniam non tenet in voluntariis niſi communi motione ad bonum: non enim ad malum, niſi occaſionaliter, occaſione accepta à peccatis malitia vel vſu.

ARICVLVS IV.

SEd contra hanc doctrinam vere Thomiſticam, adducunt id, quod S. Tho. *in p.2.q.*109.1. Res omnes poſitas in ſua perfectione, vt producant actum, adhuc moueri à Deo. Quoniam velut omnes corporales motus reducuntur in corpus cœleſte, primum mobile mouens, etiam calefactio ignis; ita omnes motus, tam corporales, quam ſpirituales reducuntur ad primum mouens immotum.

Item *Pot.q.*3.*a.*7.o.inquit. Deus operatur in natura & voluntate operantibus, & hoc multipliciter. Primo, quia dedit rebus naturalibus virtutes, per quas agere poſſunt. Secundo, inquantum conſeruat virtutem naturalem in eſſe. Tertio, in quantum mouet ad agendum &c. quia natura inferior non agit niſi mota &c. Ad 7. Accipit à primo agente eſſe intentionale, ſicut ſerra intentionem artis Similiter *Iſaiæ* 26. dicitur, *Omnia operatus es Domine* &c. Et *Act.*17. *In ipſo viuimus, mouemur & ſumus* &c. Et *in catechiſmo Rom.p.*1. dicitur Deus intime operari, & ad motus, & ad actionem impellere. Et D. Th. vbi ſupra. Deus intimior eſt effectui, quam ſua cauſa. Quoniam prima cauſa prius & efficacius &c.

Ad 1. Reſpondeo quod Deus mouet omnia obiectiuè & actiuè quidem vniuerſaliter non modificatiua determinatione.

Reſpondeo; quod hæc, & alia loca S. Thomæ, intelligenda ſunt ſicut *in p.p.q.*105. *art.* 4. *&* 5. exponuntur, quod Deus mouet omnia vt obiectum & finis, & vt agens vniuerſale, non prædeterminans particulariter. Nam &

cœlum, à quo trahit exemplum, itidem mouet, & ſol generat hominem, nedum homo; ſimiliter virgulta &c. Et quidē exemplū de inſtrumento moto declarat ita intelligi debere: alioquin contrarius eſſet Concilio Tridentino, neganti, quod liberum arbitrium agatur, vt inſtrumentum inanime, quod non poteſt ſimul aliud agere. Et idem docet *p.2.q.* 1 *a.*1.0. Et hoc exemplum retractat *in p.2 q.*1.*a.* 2. Et docet quod aliæ creaturæ aguntur à Deo vt inſtrumenta. Rationalis vero à ſe, vt *in* 3.*d* 39.*q*.1.*a*.1. & propriiſſimè.

Ad ſecundam authoritatem ipſemet D. Thomas reſpondet *in eadem Pot.*2.*q*.3 *a.* 7. vbi cum probaſſet contra Mauros, formas & virtutes rerum agere, & non ſolum Deum, tum ex vtilitate earum non ocioſa: tum ex eo quod effectus aſsimilantur cauſis proximis, proximitate ſuppoſiti, quia ipſæ proximiores: non virtutis, qua proximior eſt Deus; concludit, quod cauſis proximis competit actio. Et quod ignis vere calefacit, non autem Deus; & homo manducat, non autem Deus; ſed mouet Deus ignem ad calefaciendum, & hominem ad manducandum: quippe quibus dedit formas & virtutes ad operandum, applicatque, vti ſecans cultelli acutiem. Et hoc quidem non eſt dubium intuentibus rerum ſeriem., in qua res nulla operatur, niſi applicatà ab alia cauſa & occaſione obiecti, & modificatione conſcauſarum certo tempore, & loco, & modo, acta in virtute agentis, & ordinantis omnia principis. Propterea „concludit, dicens: Deus ergo, ſicut cœlum in corpora- „libus eſt cauſa actionis cuiuſlibet, in quantum dat &c. & „applicat actioni. Et in quantum eius virtute omnis vir- „tus agit. Et cum Deus ſit ſua virtus, & ſit intra rem „quamlibet, non ſicut pars eſſentiæ, ſed ſicut tenens rem „in eſſe: ſequitur quod in quolibet operante immediate „operetur, non excluſa operatione voluntatis & naturæ. Ex quibus verbis manifeſtum eſt, quod non fit à Deo præ- definitio, cum mouet præſertim voluntatem. Et hoc *in reſp.ad* 13. enucleat magis, dicens. Voluntas dicitur habere „dominium ſui actus, non per excluſionem cauſæ primæ: „ſed quia cauſa prima non ita agit in voluntate, vt eam de

neceſſitate ad vnum determinet,ſicut determinat naturam,
„& ideo determinatio actus relinquitur in poteſtate vo-
„luntatis & rationis. Hæc ibi, & eadem dixerat *2. diſt.*
„*25.q.1 a.2. ad 3.* Deus agit in naturalibus ſicut miniſtrans
„virtutem agendi, & ſicut determinans naturam ad talem
„actionem. In libero autem arbitrio hoc modo agit, vt
„virtutem agendi ſibi miniſtret, & ipſo operante liberum
„arbitrium agat: ſed tamen determinatio finis & actionis
„in poteſtate liberi arbitrii conſtituitur. Idem dixit *ver. q.*
22.ar.1.& 4.& p.p.q.41.art.1.& pot.q.3.a.13.

Quapropter Perthomiſtæ nihil probant, cum docent ex his,quod Deus agit in cauſam.Nam D. Th. dicit ſolum in cauſa, ſcilicet in natura, & voluntate. Et quando dicit Deum mouere ad actum, intelligit communi ſolum motione,præcipue in arbitrariis non prædeterminata,nec prædeterminanda, niſi per liberum arbitrium ad actum,hic &c. Et quidem *Rom.4.lect.3.* manifeſte docuit exemplo Pharaonis in actum peccaminoſum Deum non concurrere niſi generaliter, ſemper tamen mouendo ad bonum; ſed determinari per noſtram voluntatem ad malum: ſicut ait, *in hoc excitaui te, vt* &c. vbi excitatum à Deo Pharaonem declarat ad regni defenſionem: ſed Pharaonem vſum eſſe excitatione illa ad crudeſcendum cōtra Hebræos. Item adduxit exemplum Nabuchodonoſ. de quo dicit Deus *Iſaiæ 10. quod miſit Aſſur contra gentem fallacem,vt vindicē &c. ſed cor eius non ita arbitrabitur, ſed vt cōterat* &c. Sic carnifex mouetur à iudice contra furem reum iudicatum, vt faciat iuſtititiam, ſed ipſe exequitur iuſtitiam, non propter iuſtitiam, ſed propter auaritiam. Profectò ſi Aſſur mouetur à Deo in bonum, & ipſe male vtitur, & vult aliud, ſi hoc velle,aliud quam quod vult Deus, eſt etiam à Deo ſpeciatim: ſequitur quod Deus ſimul impellit ad bonum, & malum, iuxta Pſeudothomiſtarum expoſitionem. Quod tamen expreſſe negat hic ſanctus Thomas, & vbique. Imo Origenes, Chryſoſt. & Thomas docent, quod voluntate peruerſa & malitia, quam Deus non immiſit in Iudam, & in Neronem, vſus eſt Deus in bonum redemptionis, & in

gloriam Martyrum ex præuiſione, non ex prædeterminatione, vt ſupra probatum eſt, vbi etiam declarauimus illud *Iſaiæ 26. omnia opera noſtra operatus es Domine* &c. & alia iuxta præſentem doctrinam de concurſu generali in liberis, & ſpeciali in naturalibus. Et illud *ſine me nihil poteſtis facere*, Sanctus Thomas exponit de auxilio generali in omnibus actibus: vel de ſpeciali in actibus ſupernaturaliter meritoriis ſine prædeterminatione.

Notandum etiam, quod applicare cauſas ad cauſandum, non eſt agere prædeterminando actum cauſæ in liberis inſtrumentis, ſed tantum in neceſſariis, vt mouetur penna ad ſcribendum. Cum enim Rex applicat doctorem ad legendum & iudicandum, communiter applicat, non prædeterminatione ad vnum ſic, & nunc, ita, & non aliter &c. Et D. Thomas dat exemplum de coquo applicante ignem ad operandum id, quod coquus non operatur: non enim coquus calefacit.

Secunda dubitatio aduerſariorum, ex eo quod D. Thomas, ex ſacra Scriptura dicit, Deum immutare voluntatem Regis, & ſine violentia: ſoluitur ex eo, quod licet ſine violentia, non tamen ſine neceſſitate. At libera eſt voluntas à violentia, & coactione. Ideoque Deum non immutare voluntates ad bonum aliud, vel quo ad modũ, vel de malo opere volito in aliud opus malum, vtile Dei conſilio, vel ad vtilem circumſtantiam in his, quæ ad ſalutem ſpectant; nec regulariter, ſed extraordinarie.

ARTIC.

ARTICVLVS V.

SEcundo opponunt locum D.Thom. vbi aſſerit Deum mutare voluntates ſine violentia. At hoc etiam ipſe aſſero: ſed non ſine ſeruili etiam neceſſitate; ergo & citra meritum volentis. At *in opuſculo & aliis in locis ſupra allegatis*, ſcripſerat voluntatem eſſe liberam à coactione, à neceſſitate, & ab inuito. Neceſſitatur autem cum immutatur aliquando certis caſibus, non autem regulariter in omni actione: Alioquin non remaneret in poteſtate conſilij ſui, vt ſupra docuit pluribus in locis. At quod dicit *in 2.d.25. art.2.ad 1.& ver.q.22. art.* 8. (Quoniam voluntarium & ,violentum non poſſunt ſimul ſtare. Quando ergo Deus ,immutat voluntatem, facit vt velit, quod nolebat; vel aliter ,quàm volebat: ſed non vt velit, & nolit ſimul. Similiter ,cum lapis grauis natura deorſum feratur, ſi à Deo ſurſum ,feratur mutata inclinatione grauitatis, in inclinationem le-,uitatis, non dicitur violentari, ſed mutari:] Sed, inquam, ,hæc verba non fauent Pſeudothomiſtis, ſed obſunt. De ,ratione enim liberi arbitrij eſt liberè, non neceſſariò ope-,rari: ſicut, quando immutatur, aut prædeterminatur, illi accidit.

Propterea D.Thomas *in principio* o. ait. Poteſt Deus im-,,mutare voluntates de neceſſitate, non autem cogere & c. ,Et paulò infra ait, quod Deus immutat voluntatē, vel mo-,uendo tantum ad aliquid volendum ſine impreſſione facta ,in voluntate: aliquando verò imprimendo aliquam formā, ,vt eſt virtus & gratia. Sed hæc inclinatio quandoque eſt ,forma perfecta, ſicut charitas patriæ; & hæc neceſſitat ſuf-,ficienter, id eſt efficaciter (Nota hoc.) Aliquando forma ,addita non eſt perfecta vſquequaque, vt in viatoribus, & ,tunc inclinatur quidem, ſed non neceſſitatur.] Ex quibus verbis vide; Primò, iuxta D. Thomam, idem dici ſufficiens, quod efficax. Secundò, quod gratia in via non neceſſitat, nec mouet efficaciter, ſicut in patria, quoniam non mouet in via ſufficiēter &c. Tertiò, Item quod ſi forma im-

Si charitas patriæ neceſſitat ſufficienter: ergo idem ſuff. & eff.

preſsa non neceſſitat, multo minus motio prænia. Niſi quãdo Deus immutat voluntates; quod nunquam facit in malum, ſeu in his, quæ ad ſalutem, ſed in bonum, vt cùm cor Regis vertit ad ſalutem, aut ad vindictam, non autem ad peccatum. Nam cum dicitũr *in pſalmo* 104. *Conuertit cor eorum, vt odirent populum eius &c.* Et, *ego induraui cor Pharaonis*: intelligitur conuerſio vnius malæ voluntatis inutilis ad malam vtilem, vt Iudæ voluntatem auaram in proditoriam: & Pharaonis ambitioſam in perſecutoriam fugientis Iſraelis &c. Adde, per ſuſtinentiam, & non emollitionem, vt ſupra docũimus.

Solutionem aduerſariorum; quòd videlicet propterea remanet libertas in homine efficaciter moto, quia non mouetur ad vnum, & remanet potentia, vt moueatur ad alia, & aliter: nullam eſſe in via D. Thomæ: nec rectè intelligi à Perthomiſtis.

ARTICVLVS VI.

Euaſio Perth. pro libertate in ipſorum dogmate.

Confutatio.

Quid determinari ad vnum.

MOx recinentes, quod ſæpè damnatum eſt, aiunt, eius qui prædeterminatur, & in quem agit Deus, ſaluatur libertas per hoc, quod voluntas non determinatur ad vnum, ſicut natura; & remanet in ea poteſtas ad determinationem aliam, & aliter.) At mihi videtur de induſtria errare in doctrina S. Thomæ. Nam determinari ab alio, agente in cauſam, tollit libertatem, ſi ei non poteſt reſiſti de facto, ita vt voluntas remaneat domina eiuſdem ſui actus, & inclinationis proſequẽdæ, & non proſequẽdæ, ſic, & non ſic, vt ex verbis D. Tho. pluries oſtendimus, & in toto hoc cap. 9.

& in toto 6. Cũ enim voluntas determinat ſeipſam ad vnum, quod ſemper facit, neque enim ad plura ſimul poteſt; tunc verè libera eſt, vt docet *Mal. q. 3. a. 3. ad 5.* At cum ab alio determinatur, ſiue ad vnum, ſiue ad plura, ſi non poteſt reſiſtere de facto, tunc non eſt libera, ſicuti nec reſpectu finis, quem non poteſt non velle, & tamen ſponte vult. Ergo indifferentia conſtituit libertatem. Omnis autem efficax & infallibilis inclinatio tollit indifferentiam: Ergo & libertatem.

2 Præterea neque canis eſt liber, quia poteſt ad plura moueri, & aliter. Nam dum ſequitur vulpem, poteſt ceſſare & vel ad leporem conuerti proſequendum: & ſic, & aliter. & hæc plura poteſt capeſſere, & ſponte, non coactus. Nec propter hoc liberè mouetur, ſed ſeruiliter, quoniam ab obiectis & paſſionibus, non à iudicio libero ſyllogiſmum eliciente, ſed à paſſionibus & imaginibus facto ita, vt non poſſit aliter iudicare, ſicut horologium à ponderibus motum ſonat: & quidem rationabiliter ratione impreſſa, non elicita: Sic homo non propterea eſt liber, quod poteſt aliter moueri, & in alia vice; ſed quia poteſt ſe ſe mouere, vt dominus ſui actus, ſic & aliter, dum vult, & operatur, & poteſt de facto ceſſare, vt D. Thomas, *in citatis locis*, demonſtrauit. Etenim quoniam homo mouetur ab exteriori agente, etiam à Deo, ſi non ſe mouet, ita vt poſſit de facto diſſentire, non dicitur liber. Sicut nec ſagitta eſt libera, nec lapis, nec canis: Sagitta enim ab alio mouetur abſque proprio appetitu violenter. Lapis ab alio determinatus & à ſe appetente deorſum. Canis ab alio determinatus & à ſe, ſed ſeruiliter ab obiecto & paſſione, facta æſtimatione, non à ſe elicita. Homo à ſe ſicut Deus, cui viciniſſimus eſt. Sed ſub Deo & à Deo, vt condente & conſeruante voluntatem, & inclinante communiter, non autem prædeterminante particulariter, alioquin non à ſe vt liber, ſicuti ſupra docuit S. Thomas, præſertim *in cap. 6. per omnes articulos; & ibidem* Chryſoſt. Aug. Nyſſ. Damaſc. & omnes Philoſophi, & Patres.

Non eſt liber homo, quia poteſt moueri & ceſſare, & ſic & aliter: ſed quia à ſe.

Homo ex hoc, quòd determinat ſuum actum, & volitionem, non eſt cauſa ſui, ſed volitionis duntaxat concauſa: at modificationis cauſa magis principalis.

ARTICVLVS VII.

SEd obiiciunt Perthomiſtæ. Si voluntas determinatur à ſe ipſa, & non à Deo. Ergo ipſa eſt ſui eſſe principium, & non Deus. Si negas conſequentiam, probant ſic. Quod eſt principium operationis, eſt principium itidem illius eſſe, à quo manat operatio. Sed voluntas &c. Ergo &c.

Reſpondeo. Deus eſt cauſa primaria & vniuerſalis etiam naturæ ipſius voluntatis in radice: ſed voluntas eſt cauſa modificatiua volitionum & particularitatis, & moralitatis, in extenſione. Ergo non poteſt eſſe cauſa ſui, propriæ ſcil. naturæ, cum non operetur, niſi poſtquam eſt ipſa ſui natura actu.

Item diſtinguo antecedens. Nam operatio naturalis concludit naturam. Operatio verò voluntaria non concludit, ſed indicat: Siquidem voluntas ab obiectis multis poteſt ſpecificari, & à congruentiis variis mediorum erga finẽ, vnde variat volitiones, ſicut dicit *p.p.q.41.a.2.* Quæ cum ordinatæ fiunt iuxta finem à Deo præſtitutum, dicũtur rationales & bonæ. Cùm deuiant, dicuntur irrationales & malæ. Et ſicut artifex (ait D.Thomas) non eſt cauſa defectuum, & errorum, accidentium artificiatis erga finem, & deuiationis à fine, ſed tantum tendentium ad finem: Sic Deus non eſt malarum volitionum à vero fine deuiantium, vt ſic, ſed ſolum volitionũ in genere, & ad finem bonum tẽdentium: ſicut dictum eſt non ſemel ex *S.Thomæ* verbis. Quapropter quoniam voluntas eſt cauſa operationum defectuoſarum, non ſequitur, quod ſit cauſa ſui eſſe. Quoniã defectus dicit non eſſe. Cum autem bonarum, non quidem

primaria eſt cauſa, & independens, ſed ſub Deo& àDeo; nec eſt productiua primitus, ſed modificatiua. Igitur ex hoc quod ſibi determinat volitiones, non eſt cauſa ſui. Immo Deus eſt cauſa modificationis, & homo: ſed Deus vniuerſaliter, vt cauſa voluntatum; homo modificatiue, & ſpecialiter & indiuidualiter volitionum ſic & ſic, Non enim Deus manducat, ſed homo. Nec Deus odit Deum; ſed homo, dum mouetur in communi ad volendum, & ipſe vult malum Deo: Et Pharao excitatur ad defenſionem à Deo, & ipſe modificat, & torquet defenſionem ad crudelem perſecutionem Iſraëlis. Omnis ergo entitas eſt à Deo, vt principio entis vniuerſali. Modificatio autem non eſt entitas, ſed entitatis diminutio & particulariſatio à creatura, vt nihili particeps eſt: quo eſt hoc & hic, & aliquid; non autem omne, omnino, & ens. Vide Metaph. *p.*2. Ad ſuperioris ordinis opus non eſt modificatio, ſed eleuatio. Ideo ad ſupernaturale opus mouemur à gratia ſpeciali: ad naturale à generali: ad defectiuum à nihilo. Sic calor, vt decem, ad calefaciendum vt viginti, indiget ſuperioris virtute: vt decem, ordinaria: vt ſex, defectione. Vide *Met. & Theol. 6.*

Replicationes Perthomiſtarum, probantes abſolutum decretum reprobationis, & prædeſtinationis ante præſcientiam futurorum meritorum & demeritorum: ac poſſe ſtare libertatem arbitrii cum efficaci præmotione propter potentiam poſſibilis, & impotentiam euentus, ſeu facti.

CAPVT X.

ARTIC. I.

SEd iterum opponunt Perthomiſtæ, quod D. Thomas *ver. q.* 23 *a* 3. *ad* 7. docet hanc eſſe veram. *Deus vult hunc*

„*ſaluari*, & *ipſe poteſt damnari* : Non autem hanc : *Deus*
Ar 1. *vult iſtum ſaluari, & ipſe damnatur.*) Ergo verum eſt, quod libertas arbitrii (aiunt) ſaluatur ſolum per poſſe de poſſibili, abſque poſſe de facto.

2. Item *in* 2.2.*q*.24.*a*.2 11.0. ait. Virtus Spiritus ſancti infal-„libiliter operatur quodcumque voluerit. Vnde impoſ-„ſibile eſt, hæc duo ſimul eſſe vera, quod Spiritus ſanctus velit aliquem mouere ad actum charitatis: Et quod ipſe charitatem amittat peccando &c.

3. Item 1.2.*q*.112.*ar*.3.0. Præparatio, ait, ſecundum quod „eſt à Deo mouente, habet neceſsitatem ad id, quod à „Deo ordinatur, non quidem coactionis, ſed infallibili-„tatis, quia intentio Dei deficere non poteſt. Vnde ſi ex „intentione Dei eſt, quod homo, cuius cor mouet, gra-„tiam conſequatur, infallibiliter ipſam conſequitur, ſecundum illud *Ioan*. 6. *Omnis qui audiuit à Patre, & didicit, venit ad me.*

„ Adducit verba Auguſtini *in Enchiridio* 45. *Deus omnia* „*quæcumque voluit, fecit* &c. Quod vbique verum non eſ-„ſet, ſi aliqua voluit, & non fecit : & quod eſt indignius; „ideo non fecit, quia ne fieret, quod volebat Omnipotens, „voluntas hominis impediuit.

Præterea voluntas eſt determinabilis, non à ſe, ergo ab alio, vt dicitur in libro de bona fortuna, alioquin ipſa eſſet à ſe, & principium ſui.

Chriſtus, & Angeli confirmati non poſſunt peccare, & tamen ſunt liberi arbitrii, quoniam poſſent in ſenſu diuiſo. Ergo &c.

Retorquentur argumenta contra Pſeudothomiſtas, & Perthomiſtas : & reſpondetur ad ſingula.

ARTICVLVS II.

AT quidem ex iam dictis pleniſsime ſatisfactum eſſe obiectionibus quibuſcunque palam eſt. Retorqueri etiam poſſunt hæc argumenta in Pſeudothomiſtas. Si enim *omnia quæcumque Deus voluit fecit, & vult omnes ſaluos*, vt dicunt principes Apoſtolorum, *& neminem perire*. Ergo nemo perit, & omnes de facto ſaluantur; licet poſſent non ſaluari. At illi negant voluntate abſoluta Deum velle omnes ſaluos, ſed conditionata, ſi ſeruauerint mandata, etiam poſtquam acceperunt bapriſmi gratiam: ſic & nos ex eodem D. Tho. reſpondemus, qui diſtinguit inter volita Dei abſoluta, & volita cum conditione cauſarum ſecundarum. Vult enim Deus libere ſaluos eos, qui cooperantur gratiæ; non autem qui claudunt oculos lumini. Igitur &c. *Retorſio in Argumentis.*

Ad primum reſpondetur, quod D. Thomas ibi loquitur de voluntate Dei abſoluta, conſequenti præuiſionem meritorum & demeritorum, quam conſtat ſemper impleri iuxta eius dogma: quoniam omnibus conſideratis conſiderandis in operibus, quæ certam faciunt electionem, vt dicit princeps Apoſtolorum, decernit, & tunc & impoſſibile eſt ſecus euenire, quia nulla concauſatio impeditiua cõſideranda expectatur, quod D. Thom. *in ver. 1. q. 6. ar. 3. & quodl. 11. a. 2.* declarat. Hic autem loquitur de antecedente præuiſam finalem hominis voluntatem: quia antecedentem conſtat non ſemper impleri, obſtante libero arbitrio, cui data eſt poteſtas efficiendi, & deficiendi, reſiſtendi Deo, & determinandi ſe ſe, impediendi, & non impediendi gratiam; ſine quo libero arbitrio ſalus in adultis non perficitur, ſicut S. Thomas ſemper docuit; præſertim *in ver. q. 22. ar. 8. & p. p. q. 19. a. 6.* Planum eſt autem, quod liberum arbitrium poſt decretum conſequens non poteſt velle & operari aliter: ſed quãdiu poteſt, incerta eſt ex parte noſtri ſalus & damnatio. Et ideo iubemur vſque ad mortem iuſtificari, quia vſque ad mortem *Ad 1.*

poteſt, vt ſupra probauimus ex dictis S. Thomæ; & propter hoc *in quodl. 5 a.8.* docet prædeſtinationem non poſſe eſſe certã, niſi ex ſcientia futuri euentus. Idẽ *quodl.11.ar.2.* Et *ver.q.6.3.ad 6.* probat prædeſtinationem eſſe contingenter, nec Deo eſſe certam, niſi in quantum reſpicit præſens, id eſt coexiſtentiam prædeſtinati, & operum illius: non autem ex decreto vnquam dixit eſſe certam.

Ad ſecundum reſpondet ibidem ipſemet S. Thomas, quod ſcilicet loquitur de charitate inamiſſibili ſecundum ſe ex parte Spiritus ſancti donantis, & mouentis animam; quæ charitas, vt ſic, non ſolum eſt inamiſſibilis, quoniam non deſerit, niſi deſertus, ſed etiam facit hominem impeccabilem, vt ibi dicitur. Et deinde ſubdit, quod ex parte ſubiecti accipientis poteſt amitti, dum eſt in via, non autem in patria, vbi ſummum bonum videtur per eſſentiam. Quapropter hoc quod adducunt pro argumento contra nos, reſoluit omnia argumenta aduerſariorum, vt patet in ipſo textu. Imò in *2.d.25.* bis docuit S. Th. liberum arbitrium, etiam informatum gratia, & charitate Spiritus ſancti operari poſſe de facto opus contrarium, vt ſupra docuimus. Et inſuper *p.p.q.63.* manifeſtè docuit Angelos creatos in gratia omnes in ſecundo inſtanti peccauiſſe, non autem in primo. Quoniam in fine ſecundi inſtantis, in quo mereri cœperant gloriam, non deſerti ipſi deſeruerunt meritum, & gratiam, qua merebantur; qui tamen Angeli ex parte Spiritus S. nunquam deſerentis, erant impeccabiles. At ex liberi arbitrii flexibilitate peccauerunt. Quando ergo Spiritus ſanctus mouet ad actum charitatis, impoſſibile eſt ex parte ſui, cuius donum eſt ſine pœnitentia, vt amittamus eam. Et hoc valde pugnat contra Pſeud. dicentes, quod homo poſitus in gratia deſeritur à Spiritu ſancto non deſerto.

Ad 3. verum eſt, quod ex parte Dei mouentis habet neceſſitatem infallibilitatis; ex parte tamen recipientis hominis, nequaquam, vt *in cap.5.art.3.* oſtendimus. Et ſæpe ex verbis D. Thomæ probatum eſt, præſertim in opuſculo: Quod videlicet voluntas non trahitur coactione, vt Suſanna

ſanna; nec neceſſitate, vt Eleazar; nec inuita, vt ſeruus, aut accuſatus: ſed libere, ſicut qui ſe ipſum determinat. Alioquin nec Angeli, nec homines poſiti in gratia poſſent amplius peccare: Plus enim gratia habitualis, hominem copulans Deo, poteſt facere, ne recedat à Deo, quàm præuia motio ad hanc copulam, quæ fit per gratiam. Quod ſi gratiam abiicit voluntas humana poſſeſſa ab ipſa gratia informante, multo magis abiicit motionem, à qua non poſſidetur, ſicut Concil. Trid. *ſeſſ.6.* & Senonenſe declarauerunt. Hoc etiam patet ex authoritate citata *Ioan. 6. Omnis qui audiuit à Patre, & didicit, venit ad me.*) In qua duo præponuntur, vnde ſequatur volitio infallibiliter, videlicet Patris reuelatio in corde, iuxta illud *Pſal. 84. Audiam quid loquatur in me Dominus Deus*; & diſcere per perſuaſæ voluntatis aſſenſũ credentis reuelata, vt ipſemet D. Th. exponit *Ioan. 6. lect. 5. & 4. ſen. d. 17. q. 1.* Sic enim voluntas regulariter venit ad Deum: & non quia afficitur efficaciter ex prædeterminatione, vt veniat, ſiue diſcat, ſiue non diſcat prius, ritu infantis in fide parentum. Et hoc enucleat alibi D. Thomas.

Ad 4. reſpondetur, quod D. Aug. debet ſubiici Chriſto dicenti: *Quoties volui congregare filios tuos, ſicut gallina, ſub alas, & noluiſti?* Et alibi, *Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, ſed contradicentem mihi* &c. Et alibi, *Seruire me feciſtis in peccatis veſtris* &c. Quoniam bonas monitiones Dei vertebant in malum, ſicut Pharao excitatione pro regni defenſione ad malum populi Dei vtebatur. Item alibi, *vos ſemper Spiritui ſancto reſtitiſtis* &c. Deus autem fideliter nos vocat *Venite ad me omnes, qui laboratis*, quia vult nos venire, non quia non vult; ſed decipit hiſce verbis, vt volunt Pſeudothomiſtæ, in Auguſtino fundati perperam: qui nimirum in Enchiridio loquitur de voluntate abſoluta & conſequenti, quam nulla voluntas humana impedit non autẽ de ordinata antecedenti decernente ſaluare te, ſed nõ ſine te, vt ipſe Auguſtinus citatus à S. Thoma docuit, neque temerare libertatem. Et hoc declarat S. Thomas *p. d.* 47. 1. 1. Et profecto non ſemel *Ad 4.* *Reſponſio.*

Aug. ac Thomas docuerunt, quod ſi non facerent homines, niſi id quod vult Deus, non peccarent; etiam ſi peccaminoſos actus facerent, & odirent Deum, quia ſic vult Deus: vt Okam prolixius probat.

Hoc idem argumentum fecit Simon Magus contra S. Petrum, apud S. Clem. Rom. extatque in Clem. A cx. & Iuſtino Martyre in Apologia: vbi quærenti, an euenit quod Deus vult, aut quod non vult? Si primum. Ergo Deus vult peccatum; euenit enim. Si ſecundum, indignum eſt, vt voluntas Omnipotentis non faciat quod vult, quia impeditur ab homine. Ergo non erat omnipotens. Reſpondetur, quod euenit, quod vult Deus, etiam quando homo peccat, quoniam Deus vult vt homo operetur libere iuxta ſui naturam quidquid vult. Et hæc voluntas, quæ dicitur permiſſiua, mihi videtur antecedens, quoniam reſpicit conditionem naturarum, quas Deus condendo ſinit operari omnes iuxta proprium ingenium. At quando S. Thomas dicit, voluntatem permiſſiuam eſſe conſequentem; intelligit poſt peccatum, quando meretur homo deſeri: ſed non propterea ſequitur, quod Deus abſolute vult aut permittit peccatum, quod omnino vetat, ſed vult vt homo operetur, ſicut vult. Et cum vult peccatum, tunc dicitur permittere conſequenter, vt peccet, at phyſice tantum.

Et profecto 1.2.*q.* 93.3.3. docet permiſſionem humanam non eſſe approbantis, ſed dirigere non potentis, aut nolentis, ſicut permittuntur meretrices, & libellus repudii. Et hæc permiſſio eſt volũtaris conſequentis, vt dicitur 4 *d.*33. 2. 2. de qua dixit *ver.q.* 1.8. *ad*4. Bonum eſt in actu permittentis Dei, non in permiſſo] ſed de permiſſione antecedenti phyſica dicitur *Eccl.*15. *Reliquit hominẽ in manu conſilii ſui.*

Permittere eſt volunt. antecedentis, vt reſpicit in determinationẽ volũtatis & non dicit in Deo imbecillitatẽ ſed omnipotentiam.

Et hoc quidem non arguit impotentiam diuinæ voluntatis, ſed omnipotentiam, & ſummam ſapientiam, vt dicitur *p.d.* 47.*q.*1.*art.*2. quæ potuit dare, etiam homini, vt agat etiam contra Deum electiuum actum, non autem naturalem: ſiquidem poteſt eligere, quod vetat Deus. At hoc non eſt phyſice contra Deum, ſed contra ipſum hominem.

Non enim poteſt ſubterfugere dominium iudicis Dei, qui non ſeruat præceptum patris Dei. Ideoque in pœna peccatoris impletur voluntas Dei, quomodo peccator ipſe non implet, vt docet S. Thomas *p. d. 47. q. 1. ar. 1. ad* 3. Item *ver. q. 6. art* 3. D. Thomas, quod Deus non decreto, aut prædeterminatione ſaluat quem vult, ſed adminiculorum adminiſtratione intus & extra. Vide *cap. 5. ar. 3.*

Ad 5. dicit S. Thomas. *Mal. q. 16. 5. o.* Quod liberum
„ arbitrium eſt voluntas actiua. Eſt tamen paſſiua, quatenus
„ determinabilis in ſe. Et tunc eius indifferentia eſt priuatio.
„ Imperfectus enim eſt qui dubius eſt, in deliberãdo: in Deo
autem indifferẽtia eſt, ſed negatiua & ex parte obiecti; quo-
„ niã poteſt per multa media aſſequi finem. Et hæc perfectio
„ eſt etiã in homine, conſiliis abundante. Hominis indifferen-
„ tia eſt in facultate, & in actu, quem cum vult poteſt nol-
le, non ſimul, ſed ceſſare à volendo, & eſt ad oppoſita obie-
„ cta, & loca, & tempora, & modos, quoniam ducitur iudi-
„ cio conſiderante multa media, & multipliciter, & prop-
„ terea non eſt finis, ſed mediorũ: ad finẽ enim non eſt indif-
„ ferens.) Vnde *in p. 2.* dixit S. Thomas, quod voluntas de-
„ terminatur à Deo, vt fine: ſed facta in actu per volitionem
„ finis, ipſa ſe ſe determinat ad media hæc, vel illa, & ſic, &
„ aliter. Determinatur ergo voluntas à Deo ad volendum,
„ & ad bonum in communi, non autem ad ſic, & nunc, &
„ hoc, & malum, ſed relinquitur in libertate ſui iudicii:
„ quod ideo liberum, quoniam poteſt obiecta & paſſiones,
„ quibus ſpecificatur, omittere, nouiſque ſyllogiſmis, noua
„ & eadem aliter aggredi, & hoc ex natura libertatis eſt:
„ quæ non differret à cauſis naturalibus, ſi ſecus eſſet, vel
„ ſaltem à ſeruilibus, ſi traheretur, vt poſtmodum volens.
„ Excepta finis volitione neceſſaria: ad hoc dupliciter ali-
„ quid non eſt in poteſtate liberi arbitrii, vel ſcilicet, quia
„ excedit efficaciam virtutis noſtræ, & executiuæ, vt vola-
„ re ſine alis, & fugere de carcere, quæ vult, ſed non poteſt
„ exequi. Vel quia excedit facultatem iudicii deliberantis,
„ vt repentina, ſicut dicit *ver. q. 24. 12. o.* Repentina præ-
„ ueniunt rationem. Vel ex paſſione vt ira: atque tunc pec-

Determinatur voluntas à fine, non à mediis & modis, nec à malo, ſed in his libera à ſe ſolum determinabilis.

„ cat venialiter, & ideo non poteſt omnia peccata venialia „ vitare; alias ex habitu, vt caſtitatis, & iniuſtitiæ, & tunc poteſt ſingula, ſed non omnia vitare mortalia, quæ ex habitu deliberato.

Sed per nouos Thomiſtas, nec liberum arbitrium poteſt exequi vt volens, nec deliberare vt iudicans, niſi à Deo efficaciter præueniatur. Ergo non eſt aliquando, nec ſemel liberum, ſed in omnibus, & ſingulis volitionibus, & iudicationibus, & executionibus ſeruum.

Cum autẽ aiunt, quod remanet illi potentia ad oppoſitũ: ſibi ipſis mentiuntur: Illa enim potentia non poteſt velle, nec iudicare, nec operari, niſi à Deo præmoueatur efficaciter. Ergo nunquam eſt niſi paſſiua (quod eſt contra Concil. Trid.) ſiquidem actiua non eſt, niſi negatiue, non quidem ſicut filius à Patre, quales ſunt, qui ſpiritu Dei aguntur. Nã omnes boni, & mali, & rationales, & irrationales aguntur, & agi oportet efficaciter vt agant: ſed ſicut ſeruus à domino. Imo & ſicut natura à naturante, quod longe minorem præſtat libertatem: niſi afferant efficaciam Dei nuſquam illis deeſſe, quandocunque eis libuerit, vt in die ſemper poteſt oculus videre, quoniam ſol ei tunc non deeſt. Alias nihil facit ad libertatem, quod motus ſe mouet. Sic etiam canis, & ignis, & omnes creaturæ ſe mouent ſuis formis, & virtutibus quando mouentur. Falſo ergo aſſeritur, quod dum ad velle mouetur homo, & vult, eſt liber, niſi de facto poſsit nolle, aut Deus ex pacto conditionis adiuuet ad nolle, quando libet voluntati. Et hoc etiam implicat: quoniam niſi det voluntati vt libeat, non libebit, & ſic in infinitum: Nec præterea eſt in eius poteſtate oppoſitum, ſed in poteſtate mouentis.

Vnde verius dixit Okam, & Gabriel, quod voluntas non eſt libera in eo inſtanti, quo elicit volitionem, ad non volendum, quoniam duo actus ſimul eſſe non poſſunt. Nec poteſtas facit liberum, niſi per ſe ad actum oppoſitum valeat, & non ab alio; implicat enim eſſe in ſe, & ab alio, vt docet S. Thomas 2.*d.* 5.*q.*2.*a.*1.0. niſi illud aliud ſit in nobis habere. Propterea nec oculus dicitur liber

ad videndum, quoniam non poteſt niſi lux adſit.

Sed obiiciunt, Angelos confirmatos, & Chriſtum, qui non poſſunt malum aggredi, & tamen liberè operantur. Reſpondeo, quod in iſtis eſt indifferentia circa modum, & tempus, & locum, & ad bonum maius & minus, non ad malum. Item ſtante præcepto Patris, liberè mortuus eſt Chriſtus libertate, qua elegit illico conceptus obedire, ſicut S. Thom. ait de monacho ex voto obligatorio operante omnia liberè in virtute primæ electionis, cum profitetur obedientiam. *Obiectio.* *Reſponſio.*

Sed aiunt, Chriſtus non poterat peccare, ergo nec non obedire; vnde concludit Perthomiſta, quod poterat negatiuè, ſi non habuiſſet præceptum. Et cum arguitur, quoniam negatio adducit ſecum priuationem. Reſpondet in ſenſu diuiſo potuiſſe, non in compoſito. (Sed hæc reſponſio nulla eſt in ſuo dogmate, quoniam nunquam potuit inueniri, niſi in ſenſu compoſito, & idem in cæteris aſſerit hominibus. Idcircò nos faciliè ponimus arbitrij libertatem in electione prima, & in modo exequendi. In executione autem liberam ſolum voluntatem, non liberum arbitrium. Sed Perthomiſta non poteſt, quoniam, & circa media exequendi, & circa primam electionem componit efficaciam mouentis cum mora voluntate: Alioquin nec velle poſſet. *Lib. arb. in Chriſto quomodo.*

Ex his, quæ Deus pollicetur, & facit, & tractat cum hominibus: Item ex communi hominum ſententia, & naturæ teſtimonio, amplius oſtentari portentoſa dogmata Pſeudo-Theologorum, Deum mendacij, ac doli, & crudelitatis, accuſantium directè vel obliquè, dum reprobant abſque præuiſione meritorum.

CAPVT XI.

ARTICVLVS I.

Cum dicat Deus ſe velle omnes ſaluos quomodo poſtea nō vult, vel antea.

SI quidem Deus æterno decreto non prædeſtinaſſet omnes homines, quos dicit omnes velle ſaluos, ſed quoſdã prædeſtinaſſet, quoſdam reprobaſſet, ante præuiſionem meritorum & demeritorum, vt aiunt, *à capriccio*, nequaquã poſtea dediſſet omnibus gratiam, id eſt amicitiam ſuam, & virtutes, id eſt vias perueniendi ad Deum, nec omnibus promiſſionem paradiſi & comminationẽ gehennæ; neque legem vnam dediſſet omnibus; ſed quos reprobat abſolutè, tanquam beſtias tractaſſet viles, & nunquam ad ſuam amicitiam admiſiſſet, niſi (quod eſt impoſ.) cum dolo, vt eos deciperet priuando per legem, bonis voluptuoſis temporalibus, quæ vetat; & per reprobationem æternis, quæ promittit.

Opinio Vuiclef & Vs.

Quem dolum, vt vitarent Ioannes Vuiclef, & Vs, dixerunt nunquam Deum recipere in gratiam aliquem ex reprobis, quamuis in infantia daret illi Sacramenta, & gratiam apparentem, etiam teſtatam miraculis operibuſque bonis. Et propterea nunquam Iudas fuit membrum Chriſti, nec Paulus Diaboli, veraciter. Quæ opinio damnatur in Concilio Conſtantienſi, & in Tridentino non ſemel.

Luther. & Cal.

Lutherani, & Caluiniſtæ aſſerunt, Deum oſtendere voluntatem ſaluandi omnes in lege, & Euangelio. Attamen decipere, iuxta illud *Pſal.72. Veruntamen propter dolos poſuiſti eis: deieciſti eos dum alleuarentur.* Aſt hoc non eſſe peccatum Deo, quia Dominus eſt.

Contra hos eſt communis conceptio hominum omniũ, & tota ſcriptura Dei quæ non mentitur. Quòd ſi mendaciũ admittunt ſcripturarum Lutheriſtæ, & ipſi habent pro fundamento dogmatum ſolas & puras, vt iactant, ſcripturas; tũc ſe loqui mendaciter ex mendaci ſcriptura oportet. Si ergo ſcriptura non mentitur, multo minus Deus author ſcriptu-

rarum; quæ dicunt: *Fidelis Deus in omnibus verbis* &c. Ergo infideles illi ſunt, qui mendacium Deo appingunt dicenti. *Venite ad me omnes* &c. Et, *quicunque inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit* &c. Et, *volo omnes ſaluos facere* &c. *& neminem perire* &c. Et, *nolo mortem peccatoris* &c. *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos* &c. Et quidem hæc omnia eſſent mendacia Dei, ſi verè, vt aiunt Pſeudothomiſtæ, & Perthomiſtæ, Deus ſtatuiſset antecedenter ad merita plurimos reprobare, &c. Ac proinde falsò, & proditoriè docemur in ſacra Theologia, quod creauit omnes Angelos in gratia veraciter, citra dolum. Neque Adæ iuſtitiam originalem, ſuique amicitiam verè pro ſe, & poſteris ſuis largitus fuiſset: ſi in corde ſuo prædeſtinauerat quoſdam perenniter ſibi inimicos & damnandos. Item poſt peccatum non verè pro omnibus remedium ſuæ incarnationis, & paſſionis contuliſset, vt teſtatur ore Apoſtolorum, quod *pro omnibus tradidit illum* &c. Et *quod eſt propitiatio pro peccatis totius mundi*, &c. Et quidem poſt allatum remedium, voluntate ſubſequenti præuiſionem peccati, licet non præuiſionem finalis malitiæ, dixit ſe *velle omnes ſaluos facere*; & *neminem perire*. Imo dogma eſt omnium Theologorum, quod non eſt deſperandum de ſalute cuiuſcunque hominis etiam facinoroſiſſimi vſque in finem. Iſti è contra docent, quod reprobatus quiſque à principio antecedenter ad merita, non poteſt vnquam ſperare ſalutem, etiã ſi bene faciat, niſi quia deceptus eſt meritis falſis. Cùm ab æterno eius reprobatio non poſſit ab eo ſeparari, vt faciat ſenſum diuiſum eum qui ſemper eſt compoſitus.

4. Item inquam, ſi animas ita Deus prædeſtinaret atque reprobaret, vt neque merita confirment prædeſtinationem, ſed ſolum exequantur; neque demerita reſcindant prædeſtinationem, vel confirment reprobationem, neque augeãt, neque minuant, ſed vnuſquiſque ad ſuum gradum gloriæ & damnationis præſcriptũ perueniat infallibiliter; Nequaquam Deus miſiſſet animas in mundum, vt in corporibus militando merita ſibi acquirerent, ſed ſtatim creatas poſuiſſet illas in paradiſo; iſtas in inferno. Nec dixiſſet, *ſi vis ad*

vitam ingredi, ſerua mandata, &c. *Ante hominem mors & vita* &c. quæ ponit, *Deuter.* 30. promiſſa conditionata. Ad quid ludus iſte animarum corporibus perſonatarum, cum falſis pollicitationibus, ſi benefecerint, recipient bona æterna; ſi male, mala æterna; cum æternaliter ipſe decreuerit nobis bene & male facta, & temporaliter ad vtraque moueat, ita vt reſiſti à nobis non poſſit: & ineuitabiliter ſuccedant? At age, quoniam non mentitur, nec illudit Deus, oſtendam quod Deus veraciter nulli deeſt homini, ſed homo Deo. Nec damnatur, nec peccat, vnde damnetur, vi reprobationis vllius, ſed vt dictum eſt ſponte ſua. Sicut & Homerus Iouem dicentem contra Lutheranos, ſic in cœtu deorum introducit.

, *O facinus: mortale genus nos numina primum*
, *Incuſat, fontémque putat, cauſamque malorum,*
, *Quæ veniunt: ſua ſed pereunt ob facta nefanda,*
, *Cum præter fatum ſibi ſponte incommoda quærant &c.*

Homero ſubſcribunt omnes Philoſophi, & Legiſlatores. Ergo &c.

Deum nulli hominum nationi, nulli ſexui; nullique ætati auxilia ad conſequendum Deum vt bonum naturale, & ſupernaturale, non dediſſe, ante, & poſt peccatum originale, & actuale, ſoloſque impœnitentes reprobari ex præuiſione impœnitentiæ finalis.

CAPVT XII.

ARTICVLVS I.

FIdeliter tenendum, nulli hominum conditioni, nulli ſexui, nullique ætati defuiſſe, nullique defuturum fuiſ-

ſe

ſcante peccatum Adæ, neque poſt peccatum auxilia Dei ad ſalutem; quæ conſiſtit in fruitione Dei, vt eſt obiectum naturale, & iterum, vt ſupernaturale: illud viribus naturæ, hoc auxiliis ſupernaturalibus conſequendum.

Ante peccatū omnibus data eſt gratia ad ſupernaturalia.

De primo certum eſt apud Theologos, & D. Thomam, quod homo ex viribus naturæ poterat amare Deum ſuper omnia, ſeruareque omnia eius præcepta, & vitare omnia peccata mortalia, quibus obſeruatis promeretur Deus, vt *in p.2.q.109.& ſeq.* palam eſt. Item quod habuit Adam originalem iuſtitiam pro ſe, ac ſuis; qua ſeruata ſupernaturaliter Deus adipiſcendus erat, vt ſupra probatum eſt.

„ Idem docet *2.d.29.q.1.art.2.* o.ex eo quod naturalia Adæ „ integra, non poterant eſſe ocioſa; Dicendum, quod ad „ Deum conuerſus in primo inſtanti ſuæ creationis conſe- „ quutus eſt gratiam.) Et *reſponſ. ad* 2. Potentia natura- „ lis ſubminiſtrat actus ſubſtantiam: & gratia informando „ actum, præbet efficaciam merendi. Et 3. *contra Gentes* 143. Quod beatitudo eſt finis omnium hominum, & ideò omnibus datur auxilium ad ipſam. Auxilium autem cauſat fidem, charitatem & ſpem *cap.* 151. 152. 153. quæ virtutes ſunt omnibus in præcepto, & ideo datur omnibus non reſpuentibus, & non repugnantibus: ideoque accipiunt omnes, ſi velint.

De auxilio poſt peccatū.

De ſecundo, videlicet poſt peccatum auxilio generali remedioque Redemptoris omnium, eſt communis ſententia Doctorum, congruens diuinæ prouidentiæ, & habetur *in textu 4. ſent. d.1.§. Quæritur.* Quod ſi fides in Deum creatorem & gubernatorem cum proteſtatione exteriori vel interiori, ſanabat à peccato originali, & actuali ad glo- „ riam æternam, iuxta illud Hebr. *Accedentem ad Deum oportet credere, quod ſit, & inquirentibus ſe, remuneratio ſit* &c. Hæc enim duo ſunt nota cunctis hominibus, impreſſaque cordibus in lege naturæ, vt omnis homo ſit inexcuſabilis, etiam natus in ſyluis, educatus abſque hominum diſciplina, vt dicit *2.d.28. q.1. art.3.* Idem *Rom.2 & Sap.13.*

Quam fidem in Deum prouiſorem, per humanationem

Fides de Deo & de prouidẽtia eſt cunctis ex natura, & proteſtatio per ſigna.

Verbi explicitam apud quoſdam Hebræos, & Gentiles, im-
plicitam apud Gentiles, remedium à Deo, cognito, vt pro-
uiſore, requirentes qualecumque dare voluiſſet, pro-
teſtabantur Hebræi per ſignum circuncifionis, vt Chri-
ſtiani per baptiſmum: Gentiles per ſacrificium, aut aliam
ceremoniam, aut per ſolam interiorem animi applicatio-
,nem, vt ibi concludit Greg. dicens, quod apud nos valet
,aqua baptiſmi: hoc agit apud veteres, vel pro paruulis,
,ſola fides: vel pro maioribus, virtus ſacrificii; vel pro
,his, qui ex ſtirpe Abrahæ prodierunt, myſterium Circun-
ciſionis.

Primus prob. ex D. Thom.

Vnde D. Thomas 4. *d.*4. *q.* 3. *a.*1.0. ait. Diuerſi ſtatus
,, mundi comparantur diuerſis ætatibus vnius hominis, ſi-
,, cut Aug. dicit *lib.*83 *quæſt.* Vnde ſicut nullus ſtatus mun-
2. ,di fuit, in quo eſſet humano generi præcluſa via ſalutis:
ita nulla ætas hominis vnius eſt, in quo ſibi via ſalutis præ-
cludatur &c. Et *d.*1. q. 1.3. 2. ſed contra. Aug. dicit con-
,tra Fauſtum, quod omnis religio habuit aliqua exteriora,
,in quibus conueniebant ad Deum colendum. Et *in reſp. ad*
1. ait. Sacramenta exteriora eſſe neceſſaria, non ſimpliciter
,, quando ſine his Deus poteſt ſanare, ſed ex maiori con-
3. ,, gruentia eſſe inſtituta &c. Et *reſp. ad q.*3. *ad* 2. ait. Quod

Tria Sacramenta naturalia omnibus, omni tempore, loco, & ætate.

, ante legem ſcriptam, erant tria ſacramenta neceſſitatis,
,, vt ſacramentum fidei, ad deletionem peccati originalis:
,, pœnitentiæ, ad deletionem actualis. Matrimonium,
,, ad multiplicationem humani generis.) Et *d.* 2. *q.* 1. *ar.* 5.
,, *ad q.* 3. ait. Sacramenta legis naturæ non erant ex præcep-
,, to diuino obligantia, ſed ex voto celebrabantur, ſecun-
,, dum quod vnicuique dictabat ſua mens, vt fidem ſuam
,, aliis exteriori ſigno profiteretur. Et *in ar.* 6. *reſp. ad q.*
2. ait.

Sufficit ſola fidei relatio abſque ſigno exteriori ad ſalutem paruuli vbique & ſemper.

,, Quidam dicunt, quod non ſufficiebat fides ſine proteſta-
,, tione fidei facta per aliquod exterius ſignum. Et erat diffe-
,, rentia inter paruulos & adultos, quantum ad hoc tan-
,, tum, quod paruulis ſufficiebat fides aliena cum exteriori
,, ſigno ab aliis facto: ſed fides adultis propria cum ſigno ab
,, eis facto. Sed quia hoc non videtur conſonare cum dictis

„ Gregorii in littera poſitis: Ideo alii probabilius dicunt, quod paruulis ſufficiebat ſola fides, ſine omni ſigno exteriori. Non habitus fidei ſolum, ſed motus eius relatus ad ſalutem pueri, in vi cuiuſdam profeſſionis fidei, quicunque eſſet ille, qui quoquo modo profeſſionem fidei ſuæ ad puerum inferret.) Et *reſp. ad* 2. ait: Quod mutatio ſacramentorum, non minuit fidei efficaciam, ſed auget, li„ cet requirat ſignum exterius &c. Item *in eodem ar.* 6. „ *in corp.* ait. Quod fides mediatoris in adultis propria, in paruulis aliena, neceſſaria erat.) Et *reſp. ad* 2. Fides alie„ na non iuuabat, inquantum erat actus perſonæ; ſed ex parte „ illa, quæ reſpiciebat obiectum, ſcilicet Chriſtum, quod „ erat medicina totius naturæ, in quo ſimilitudinem habe„ bat quandam cum ſacramentis noſtris: in quantum iuſtifi„ cabat ex opere operato, non autem ex opere operantis. Et per hoc patet reſponſio ad 3. Quia formatio & informi„ tas fidei in parente, non impediebat effectum ſalutis in filio: „ impediebat autem in ipſo, quia informitas illa prouenie„ bat ex aliquo quod erat contrarium ſaluti, ſcilicet ex peccato mortali.)

Mutatio Sacramentorũ non minuit fidei efficaciã

Fides etiam informis iuſtificabat paruulos ex opere operato.

Vide quam mirifice Patres, & mox D. Thomas, amplificant gratiam Dei, etiam vbi non habent expreſſum de hoc verbum Domini, ratione illuminati, ex ordine prouidentiæ argumentãdo, etiam in gentibus fuiſſe ſolam fidem remedium efficax, etiam ſi informis fuiſſet; ac ceremonias exteriores, nobis vocatas ſacramenta, fuiſſe ex dictamine rationis, non ex inſtituto Dei, niſi quas Hebræi, & deinde Chriſtiani acceperunt; quæ tamen nec valent, niſi, vt fidei proteſtationes ex diuino inſtituto, & non ſicut emplaſtra chirurgorũ: & eadem fides operatur in nobis, & in omni natione: quę explicito remedio, nobis reuelato, carent. Quoniam Chriſtus, vt ait S. Iuſtinus, eſt Dei Verbum, & Ratio, dictans in corde hominum rationalium, quid pro ſalute agendum eſt in omnibus gentibus. Ergo ſi nulli defuit remedium in vlla lege, natione & ætate; nullus vere reprobatus eſt antecedenter ad culpam, & ad neglectum remedii.

Nam quod magnificant pro ſtatuendo defectu remedii Pſeudothomiſtæ, in infantibus, in vtero & extra, ſine baptiſmo morientibus, concordant Scholaſtici, quod commendatio fidelis poſſit illis ex Dei miſericordia, non ex pacto, & promiſſione, ſicut ſacramentum in aqua accipientibus. Et cum obiiciunt ceſſaſſe Sacramentum fidei poſt baptiſmum, non recte dicunt, quoad ſubſtantiam, ſed quoad ceremonias exteriores tantum, mutatas nimirum in lauacrum. Nam poſt Chriſti mortem, per quam conſummationem & abolitionem, acceperunt vetera Sacramenta, & firmitatem noua: ſi quis ante promulgatum baptiſmum (quod factum eſt in Pentecoſte Iudæis, Gentibus vero quando Euangelium illis eſt prædicatum ita ſufficienter, vt conuinci deberent: vnde multis adhuc reſtat prædicandũ; nec obligantur ad baptiſmum. Quomodo enim credent ei, quem non audierunt?) Si, inquam, quis circuncidiſſet tunc ante promulgatũ baptiſmũ infantes ſuos, ſaluati eſſent, non quidem, non ex circunciſione iam abolita, ſed ex fide, teſtificata per illam, vel aliam ceremoniam ſaltem interiorem, vt omnes probant, præſertim Sotus *de iuſtitia & iure lib. 1. q. 5. ar. 4.* Nam D. Thomas 4. *d.* 2. *q.* 1. *ad q.* 2. reſpondens ad 3 dicit quod in vtero morientes non ſaluantur per Sacramentum baptiſmi, ſed diuinitus mundari poſſunt. De qua ſaluatione ſine baptiſmo inter Chriſtianos dubitat Bern. *epiſt.* 77. propter hoc: quod non habemus expreſſam S. Scripturæ authoritatem. Non autem dubitat de ſalute eorum, qui Euangelium nondum audierunt, & commendant Deo pueros in fide prouiſionis diuinæ. At, inquam, neque de ſalute infantium Gentilium, quos fides parentum commendat Deo, etiam informis, habemus verbum expreſſum. Sed ſanctorum argumentatio pia fecit hoc dogma, vt omnes aiunt. Nam vt dicit S. Thomas *in p.* vbi deeſt expreſſum verbum ſcriptum, recurrendum eſt ad verbum rationis naturalis, vt Patres prædicti fecerunt. Et propterea Caietanus, ſublato dubio, dat omnibus carentibus aqua, & non potentibus baptizari, ſalutem ex ſola parentum fide: Quoniam, ait, fidei ſacramentum non ceſſauit, nec

Sacramentũ fides nunquam ceſſat, nec poteſt fieri inane, ſed augeri per nouas ceremonias.

Hoc Bern. aſſerit in epiſt. ad Hug.

Quid de morientibus in vtero?

Bern. dubitat

Caiet. affirmat.

Deus obligat ad impoſſibile. Et D. Thomas dicit, quod ſicuti nulli ſtatui mundi defuit remedium, ita nec vlli ſtatui, & ætati hominis, ex diuina miſericordia. Deeſſet autem, ſi in vtero, & extra vterum decedentibus, & impoſſibilitatem baptiſmi in aqua patientibus, non valeret baptiſmus flaminis, & quæ nunquam ceſſabit fides. Imò fides, vt dixit ſupra citatus S. Thomas, mutatione ſacramentorum non minuta, ſed aucta efficacius eſt. Item copioſa redemptio Chriſti diminuiſſet amplitudinem remedij, ex copia inopiam faciendo. Et propterea Bonauentura, Okam, Gabriel, Scotus, Durandus, & alij ex diuina miſericordia piè credunt non baptizatos propter impoſſibilitatẽ, fide & commendatione Deo ſaluari. At ratio naturalis afflata fide, ſentiens de Deo in bonitate affluenti, & non in diminuta, idem aſtruit. Defectus enim aquæ ſi non nocet adultis, minus videtur nocere paruulis intra vel extra vterũ: nam applicatio fidei ex intentione, non autem aquæ, ſaluat non potentes ſibi prodeſſe. Sine aqua etiam innocentes ſaluati ſunt, & aqua non valet ſine fide: fides autem valet ſine aqua.

Opinio Caiet. ſcriptura & Theol. teſtimonio non eſt improbabilis.

Et quamuis, apud Caſtro Caietanus inſimulatur hæreſis Pelagianæ, non mihi videtur tanta macula dignus: cum Pelagiani gratiam tollant, & Caietanus dilatat etiam ad infantes ſine baptiſmo morientes, quos S. Iuſtinus *in qq. ad Gen.* extra pœnas ponit, & multo magis Nazianzenus. Et Gregorius Nyſſen. intra prouidentiam Redẽptoris. Reſpondeant, quæſo, Nyſſeno, nil ne pro his redemptio valuit? An non eſt, vt ait Bern. qui redimat, neque qui ſaluos faciat eos? aut veniens Chriſtus ad medendum omnibus, qui in Adam ſunt infecti, oblitus eſt infantium: & fruſtra mentitur Dauid, dicens: *Nunquid obliuiſcetur miſereri Deus*, & *copioſa apud eum redemptio*: tam inops facta eſt, vt defectus aquæ ipſam exſufflet in eo qui non poteſt habere aquam? & veniens vt vitam habeant & abundantius habeãt, fecit vt qui habebant in ſacram. naturali, nunc non habeant? Verè verba Caietani iuſſu Pij V. ob ſcandalum, vt aiunt, ſunt deleta: Sed Caiet. non eſt condemnatus, nec benè examinata eſt adhuc

eius opinio, nec eius argumenta quiſpiam ſoluit: & poſt hæreſim Lutheranam vtilis eſt opinio illius, tum ad gratiæ amplitudinem contra Pelagianos, tum ad tollendam temerariam prædeſtinationem hominum ad malum contra Lutheranos. Sed in omnibus his, Eccleſiæ doctrinæ me ſubmitto.

At etiam pro iis non eſſet remedium in Chriſto quoad reſtitutionē puerorū ad bona ſupernaturalia, eſt tamē quoad naturalia ex ſola conformitate cum Chriſto in naturalibus, quemadmodum ex D. Thomæ & ſanctorum, & ſcholaſticorum doctrina ſupra declaratum eſt. Vnde etiamſi ante diem Iudicij ſint in limbo, vt videtur dicere Florentinum Concilium: non quidem concilialiter: ergo non de fide, in instructione poſtuma Armenorum. Tamen poſt iudicium cognituros, & amaturos Deum, vt obiectum naturale, & de eius bonis fruituros, docent Patres & S. Thomas, Scotus, Durandus, Lyranus, Catherinus, & alij. Hoc negant Perth. At concedunt inſtaurationem quoad corpus reſuſcitandum in integritate, incorruptibilitate, expers miſeriæ: non autem quantum ad animam. Et mox ſecum pugnant docentes, quod corpus erit in tenebris & carcere: & tamen ſine diſplicentia; quæ implicant contradictionem.

Vel poſt iudicium non differt paruulus in naturalibus conſtitutus à defuncto ſine baptiſmo poſt origin. culpam.

Item mentiuntur circa animos. Deus enim magis inſtaurabit homines quoad naturalia animorum, quam corporum. Vnde SS. Aug. Thomas, & Beda aiunt, neminem ſanaſſe Chriſtum in corpore, quin prius ſanauerit in anima. Quapropter paruulus in originali culpa defunctus, non differet à paruulo in naturalibus nato integritatibus, poſt iudicium. Quoniam peccatum originale non tollit bona naturalia, ſed debilitat. Tollit autem ſupernaturalia. Iſta autem debilitas auferetur, propter conformitatem cum Chriſto in naturalibus quando reſurgemus. Ergo non differt. Propterea D. Thomas docet, quod intellectus & voluntas eorum conformis erit iuſtitiæ diuinæ, & non dolebunt de carentia viſionis.

Aluar. contra omnes Patres excepto forſan Aug. aliquando.

Mirum præterea, quod Perth. audent hoſce pueros illis adnumerare, quibus dicetur, *Ite maledicti in ignem æternum*

cum neque hoc ſentiat vllus ſcholaſticorum, excepto forſan Ariminenſi: Neque ſententia Dei in eos eſſet iuſta. Fundatur enim in illa iuſtitia. *Eſurivi, & non dediſtis mihi manducare. Sitivi* &c. *nudus eram* &c. *& non* &c. Propterea *ite in ignem æternum.* Sed iſti pueri nunquam potuerunt facere hæc opera miſericordiæ. Et propterea non poſſunt propter hanc horum omiſſionẽ damnari. Vnde ipſe S. Thom. *ſuper Matth* 25. cauet hoc dicere: ſed quod iudicabuntur de peccato originali, & de baptiſmo, &c.

Ergo falſo ponentur in numero talium, & propter talia damnatorum: id quód Durandus, D. Thomas & ſcholaſtici meliores non acceptant; imo cum Patribus Greg. Nazian. & Nyſſ. & Orig. & Iuſtino ponunt eos in loco deliciarum naturalium; ſiue in hoc mundo, ſiue alibi: quoniam, vt docet ,, D. Thomas, licet ſint æqualiter auerſi ab incommutabili ,, bono, non tamen ſua culpa, ſed Adæ. Vnde ſola fruitione beatificæ viſionis incommutabilis boni priuantur. Non tamen ſunt conuerſi ad commutabile bonum, & ideo pœna ,ſenſus non afficientur; & poterunt gaudere omnibus ,bonis naturalibus etiam diuinis, licet ab eo ſeparati per glo- ,riam ſuper naturalem, vt ſupra probatum eſt.

Sed replicant Perth. Quoniam Aug. *Epiſt.* 107. ait, quod paruuli reddent rationem de his quæ geſſerunt in corpore, vel per alios, ideſt quia fuere ab aliis baptizati, vel non baptizati: potati ſanguine & cibati corpore, vel non cibati nec potati &c. *Contra pueros ex Aug.*

Reſpondeo, quod Auguſtinus loquitur de Apoſt. ſententia 1. *Cor.* 5. *Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis, quæ geſſit, ſiue bonum, ſiue malum*: ſed non ad hanc *Matth.* 25. *Ite maledicti in ignẽ æternũ* &c *quia eſurivi, & non dediſtis mihi manducare,* &c, quæ non magis poſſunt improperari infantibus, quam canibus & capris. Imò longe minus, cùm nec naturaliter operari, nedum moraliter potuerint: nec legem audire, diſcere, & acceptare. Neſcio quomodo ad tot impoſſibilia obliget Pſeud. contra omnem iuſtitiam diuinam, & humanam. Item ipſe S. Thom. *in Matth.* 25. dicit, *Reſponſio. Quod pueris non debeant pœna ſenſu ex peccato origin.*

quod infantes iudicabuntur ſolum de malo peccati origin. &de bono baptiſmi, quod ab aliis acceperunt, non autem de his, quæ per alios non fecerunt, aut fecerunt. Nam prætérea dicitur illis. *Ite in ignem æternum*, qui nullo pacto infantibus debetur, iuxta doctrinam D. Thom. ob ſolam culpam orig. In quo dogmate diſcedit ab Auguſtino, ignem, gehennam, & tenebras infantibus minante ibidem, & *lib. de fide ad Pet. cap. 27. & lib. de pec. mer. & remiſſ. 24. & 25. & 5. Hippog. M.* & ſimiliter omnes ſcholaſtici, qui quidem ſequantur hucet Auguſtinum in doctrina de gratia, non tamen & de diſgratia. Cuius ſermo exceſsit limites in odium Pelagianorum, vt dixit ſupra S. Thomas.

Vnde S. Thomas 2. *d.* 33. *q.* 2. *a.* 1. o. inquit. (Pœna debet
„ commenſurari culpæ; defectus autem qui per originem
„ traducitur, rationem culpæ habens, non per ſubtractionē,
„ aut corruptionem alicuius boni, quod naturam humanam
„ conſequitur ex principiis ſuis, ſed per ſubtractionem, &
„ corruptionem alicuius boni, quod naturæ ſuperadditum
„ erat. Nec iſta culpa ad hunc hominem pertinet, niſi ſecun-
„ dum quod talem naturā habet, quæ hoc bono caret, quod
„ in ea natum erat eſſe, & poſſibile conſeruari. Et ideo nul-
„ la alia pœna ſibi debetur, niſi priuatio illius finis, ad quem
„ donum ſubtractum ordinabat: ad quod per ſe humana na-
„ tura attingere non poterat, hoc autem eſt diuina viſio. Et
„ ideo carentia huius viſionis eſt propria, & ſola pœna origi-
„ nalis peccati poſt mortem. Si enim alia pœna ſenſibilis pro
„ originali peccato poſt mortem infligeretur, puniretur iſte,
„ non ſecundum hoc quod culpam habuit, quia pœna ſenſi-
„ bilis pertinet ad id quod perſonæ proprium eſt. Quia
„ per paſſionem huius particularis; talis pœna eſt. Vnde ſi
„ culpa non fuit operatione eius; ita nec pœna per paſſionē
„ eius eſſe debet, ſed ſolum per defectum illius, ad quod na-
„ tura de ſe inſufficiens erat. In aliis autem perfectionibus,
& bonitatibus, quæ naturam humanam conſequuntur ex
„ ſuis principiis, nullum detrimentum ſuſtinebunt pro
„ peccato originali.

Cur paruuli non doleant de amiſſis ſuper naturalibus.

Quibus verbis atque rationibus D. Thomæ condemnan-

tur,qui tenebras, gehennas, potentiarum naturalium infirmitatem, corporis prauitates,aut auerſiones à Deo,vt bono naturali, aut aliud comminantur, quos exceſſiſſe *in q.de pœn peccat.orig.* S.Thomas dixit. Vide hic etiam in reſponſione ad argumenta, vbi ſanctus Thomas addit rationes alias multas pro ſalute puerorum, videlicet: quoniam non ſunt auerſi à Deo naturali bono,ſed ſupernaturali. Item nec conuerſi ad commutabile bonum, cuius delectatio accerſit dolorem. Et in 2. argumento, *ſed contra.* Non habent, ait, vermem conſcientiæ, & ideò non dolent. Imò eorum vo-
„luntas eſt iuſta,& ideo non dolent,neque de carentia,quo-
„niam conformatur diuinæ iuſtitiæ. Et item ait. In pueris,
„tunc eſt recta ratio,nullo peccato actuali obliquata. Ergo
„non turbabuntur de hoc, quod talem pœnam vitare non poſſunt. Nam, teſte Seneca, perturbatio non cadit in ſapientem.

Eadem dicit *q.de pœna peccati originalis art.* 3. Quod ni-
„mirum non habent voluntatem inordinatam. Item
„quod cognoſcunt omnia naturalia, & Deum, vt naturæ
„authorem & beatorem; non autem ſupernaturalem, quia
„ſupernaturali cognitione carent.

6 Præterea *Mal.q.5.a.2.* tres ponit rationes, quibus non
„debetur vlla in corpore,vel anima paruulorum pœna,pro-
„pter peccatum originale,niſi carentia diuinæ viſionis. Pri-
„mò, quoniam peccatum originale eſt vitium naturæ, non
„perſonæ,& ideo dabitur ſolum priuatio ſupernaturalium naturæ vitiatæ. Secundò, quoniam conuerſioni ad bonum commutabile debetur pœna ſenſus, non autem auerſioni ab incommutabili, niſi vt hoc priuetur. Tertiò, quoniam pœna ſenſus debetur actui culpabili, non potentiæ, & habilitati ad culpam, qualis eſt in peccato originali, ſed ſua priuatio. Sicuti homini ignoranti non datur Epiſcopatus, non autem punitur. Et *in reſp.* quia eſſet minus peccatum quam veniale,quia minus habet de voluntario.

7 Item *in 2.d 33.q.2.a.2.1.0.* Primo reprobat eos,qui cum Perth. qui dicunt pueros propterea non dolituros carentia diuinæ viſionis, quoniam habent intellectum obtenebratũ,

Cognoſcūt priuationem

,, &c. Imò, ait, cognoſcent ſaltem, quæ naturali ratione inueſtigari poſſunt, & multo plura. Secundò, reprobat eos qui dicunt, quod cognoſcunt Deum & gloriam, & priuationem ſuam perfectè. At dolebunt de hoc mitiſſimè, conſiderando quod non propria culpa priuati ſunt. Cōtra quos ait. Talis dolor non poteſt eſſe paruulis de tanti boni amiſſione. Tertiò, approbat docentes, quod pueri perfectam habent cognitionem naturalium, & priuationis ſuæ cauſam. At non dolent aliquo pacto, quoniam proportionem ſuam naturalem eſſe nullam ad vitam æternam ſciunt. Et ſicut plebeius non dolet, quia non fit imperator, quoniam ad imperium nunquam fuit proportionatus &c. Sic nec ex principiis naturæ, nec per actus proprios, nec per alienos potuere baptizari ad regnum. Ergo non fuere proportionati vnquam. Ergo non dolebunt de carentia viſionis. Et ſubdit. Imo magis gaudebunt de hoc, quod participabunt multum de diuina bonitate, & perfectionibus naturalibus.

Nec dolent etiam mitiſſime.

Potius gaudebunt de Deo. &c.

,, Et *in reſp. ad 2.* dicit eos habere voluntatem benè ordinatam, ita quod non appetant quod eis erat impoſſibile. Sicut in argumento, *ſed contra*, dixerat; quoniam habent rationem rectam, non obuiantem diuinæ iuſtitiæ. Et *reſp. ad 5.* quia donum Chriſti excedit culpam Adæ, non punit eos ſenſibiliter. Et *reſp. ad 5.* ait. Quamuis pueri non baptizati, ſint ſeparati à Deo, quantum ad gloriā: tamen non ſunt ab eo penitus ſeparati. Imo ſibi coniunguntur per participationem bonorum naturalium, & ideò poſſunt de ipſo gaudere naturali cognitione & dilectione] Hæc S. Th. Vbi nunc tenebræ, ignorantia, infectio potentiarum, & ſcientia minor quàm in hac vita Philoſophis datur, & auerſio, & alia mala, quæ Prædicatores diſgratiæ tribuunt paruulis ex D. Th. Siccine mentimur in tanta re? D. Thom. penitus contrarium aſſerit, vt ex recitatis liquet: & Auguſtinum aliter dicentem aliquando, corrigit: & nos illi impingimus iſta hæc pro damnatione puerorum.

Contra ..

9 Prætereà D. Th. *in 4 d. 43. q. 1. a. 2. ad 3.* Tam boni quam mali, inquit, conformātur Chriſto in naturalibus, non autem

„in gratuitis: Ideo omnes conformabuntur reſurgendo in „ reparatione vitæ naturalis, non autem in ſimilitudine „ gloriæ, niſi ſoli boni. Et *ad* 5. Qui mortui ſunt in vtero, „ quamuis renati non fuerint per ſuſceptionem gratiæ, tamen reſurgent propter conformitatem naturæ ad ipsũ. Item Nyſſenus *in lib. de Infantibus præarreptis*, dicit eos non eſſe extra prouidentiam Chriſti, vt redemptor eſt. Ergo reſurgent perfecti corpore. Ergo & animo. Ergo & ad bona ſaltem naturalia. Item Iuſtinus *in quæſt. ad Orthodoxos*. Et Greg. Nazianzenus *oratione in Lauacrum*, Viguerius, & Cather. & alij multi, quos in Theologia, & Antim. conſulimus. *Ex Doctorũ auctoritatibus.*

Ex eo quod Deus omnibus dat gratiã, & remedium, potius iniuſtis quàm iuſtis: concludendum eſſe, quod reprobationis cauſa, non eſt decretum antecedens culpæ præuiſionem: neque præuiſio culpæ, ſed finalis modò impœnitentia.

ARTICVLVS II.

CVm igitur probauerimus, quod nulli ſtatui hominum, nullique ætati, ſexui, aut nationi ante, & poſt culpam, defuerit remedium à Deo pro ſalute conſequenda, quæ eſt ipſe Deus, vt obiectum naturale, & vt ſupernaturale: quoniã antecedenter & conſequenter ad peccatum vult omnes ſaluos, & per Deum non ſtat, quin ſaluentur ſecundum ſcripturas: nunc quod niſi poſt finalem præuiſionem culpæ non finiendæ, & gratiæ non admittendæ, ſit reprobatio, & confirmatur prædeſtinatio per contrariam præuiſionem: facile ex eo demonſtrabimus, quia omnibus dat promiſſa gratiam & legem poſſibilem ſeruatu, vel per gratiam; & vocat vſque ad mortis articulum. Idque declarare non minus ſit vtile. *Quòd ſola finalis impœnitentia præſcientia reprobat.*

Ratio 1.

Si Deus fidelis: ergo non reprobat ante, nec poſt peccatum, ſed poſt finalem impœnitentiam.

Siquidem enim non ſolum iis, quos dicimus prædeſtinatos, ſed etiam reprobatis dat gratiam Deus fideliter, omneſque vocat ad ſe non in dolo. Igitur non ſunt verè reprobi, niſi ex præuiſa finali impœnitentia, iuxta definitionem reprobationis in opuſculo aſſignatam ſapienter.

Sicut omnib. dat legem & promiſſa, ita etiam gratiã & remedia: imò magis pro reprobis ac iniuſtis dat.

2 Quod autem omnibus det gratiam, ex eo patet, quoniam non abeſt per Deum: & quoniam pro omnibus mortuus eſt Redemptor, etiam pro reprobis, vt probat Apoſtolus, dicens: Quod pro omnibus mortuus eſt, nec ſolum pro iuſtis & prædeſtinatis: imò magis pro iniuſtis, vt dicitur *Rom.* 5. (*Chriſtus cùm adhuc infirmi eſſemus, ſecundum tempus pro impiis mortuus eſt, vix enim pro iuſto quis moritur* &c. Et paulo infra. *Si enim cum inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem filii eius*, &c. vbi S. Thomas ait *lect.* 3. (Commendat hoc mirabile, vt pro iniuſtis & impiis quis moriatur, cum vix pro iuſto quis audeat mori? Et *F.* ait; Mors Chriſti

Mors Chriſti efficax pro omnibus.

„ fuit meritoria, & ſatisfactoria pro peccatis noſtris: & in „ tantum Deo accepta, quod ſuffecit ad reconciliationem „ omnium hominum, etiam odientium Chriſtum.] Vbi ly *ſufficiens*, pro efficaci ſumitur in doctrina S. Thomæ, vt ex eius locis ſupra probatum eſt. Præſertim *ex p. d.* 41. *q.* 1. *a.* 4 *ad* 5. vbi ait. Merita Chriſti habuerunt efficaciam in totam humanam naturam.

4 Item *Rom.* 5. ait Apoſt. *Quod ſicut pro vnius delicto multi mortui ſunt. Ita multo magis gratia Dei, & donum in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti in plures abundauit.*] Vbi ſanè per ly *multo magis*, & per ly *plures*, oſtẽdit Apoſtolus, quod & intenſiuè, & extenſiuè plus gratia Dei in bonum potuit, fecit, dedit; quam peccatum Adæ in malum. Ergo, inquam, Chriſtus, pro omnibus etiam iniuſtis, & reprobis mortuus eſt. Peccatores enim & iniuſtos. & impios, & inimicos vocat eos, pro quibus mortuus eſt. Et ideo concludit Apoſtolus, *Sicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem ita per vnius iuſtitiam in omnes homines in iuſtificationem. Sicut enim per vnius inobeditionem peccatores conſtituti ſunt multi; ita per vnius obeditionem iuſti conſtituentur multi.* Vbi Apoſtolus ipſe, & Patres Commenta-

tores docent, quod ly *multi*, ſumitur pro ly *omnes*: ſumitur enim pro multitudine hominum omnium, & idem docet D. Thomas *ibidem lect* 5. Et ait, quod ſufficienter omnes ſaluati ſumus, non autem efficienter, quoniam obſtat aliquorum culpa finalis) vt ſæpè docet. Non autem dicit vnquam, Reprobatio antecedens, vt docent Pſeudothomiſtæ & Perthomiſtæ. Vel dic *omnes*, ſecundum voluntatem antecedentem: *multos*, ſecundum conſequentem.

5 Præterea *Rom.* 8. dicitur, *Deus proprio filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit?* id eſt gratias, dona, gloriam &c. vbi S. Thomas idem comprobando affert authoritatem *Iſaiæ* 53. *Poſuit in eo iniquitates omnium noſtrum.* Sed Caluiniſtæ aiunt, ſolum prædeſtinatorum. Contra quos Ioan. iterum ait. *Eſt propitiatio pro peccatis, non ſolum noſtris, ſed etiam totius mundi.* Ergo & reproborum, & inimicorum. Imo & Chriſtus dicit. *Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores* &c. &, *Non eſt opus bene valentibus medicus, ſed male habentibus.* Ergo omnes ſunt ante impœnitentiam finalem prædeſtinati antecedenter.

Hanc copioſam redemptionem ſupra probatam, iterum verba probant S. Tho. *in* 3. *d.* 13. *q.* 3. *ar.* 1. *ad* 3. Chriſtus, vt Deus immediate cauſat gratiam in anima, ſed humanitas diſpoſitiue: quando totum genus humanum diſponit ad ſuſceptionem gratiæ tripliciter. Primo per fidem noſtram. Secundo per operationem ſuam; ſatisfaciendo, & merendo, & orando pro omnibus. Tertio per affinitatem: quoniam ex hoc, quod noſtram naturam aſſumpſit, humana natura eſt magis Deo accepta.) Semper ergo indifferenter pro toto genere humano ſufficienter, & efficaciter dicitur Chriſtus mortuus, & triplex diſpoſitio in omnibus ex fide communi, ſatisfactione, merito, & creatione cõmuni, & affinitate cum omnibus, maxime autẽ in peccatoribus & inimicis, vt dicebat Apoſtolus, & ipſe Chriſtus.

Ergo non rectè Perthomiſta (*diſp.* 30. *n.* 7.) docet omnes homines voluntate incompleta antecedenti ordinatos ad vitam beatam ſupernaturalem, non autem conſequenti, & ſimpliciter, quia non omnibus vult hoc bonum, ex D.

Thoma *p.1.q.23.3 1.* Nos autem probauimus vera volũtate paternali omnes ad vitam prædeſtinatos, & abſoluta, ſi ſteterint, quales facti ſunt à Deo, & inuitè, & ex accidenti, ſicut à proiiciente merces; deinde aliquos reprobari poſt impœnitentiam.

Item falſo affirmat, quod Deus habet curam reproborum antecedenter, ſicut brutorum, ex D. Thoma *ver. q. 5 a. 7. o.* tanquã ſi non eſſent creati ad Dei imaginem, ſed beſtiarum; & non potius ſint de ſe facti mox beſtiæ: iuxta illud, *Homo cum in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis inſip. & ſimilis factus eſt illis.*

Quod voluntas antecedens eſt verior voluntas & ſimpliciter conſequẽs ſecundum quid.

„ Item quod ait *diſp.34. n.7.* Voluntas antecedens eſt ab„ſolutè conſiderata, non quia antecedit merita, & deme„rita. Conſequenter vero conſiderata vero cum adiuncto, „id eſt carentia maioris boni vniuerſi, manifeſtationis iu„ſtitiæ in reprobis ſplendore; miſericordia in electis &c. Deus hac voluntate ſaluat prædeſtinatos &c. Item *diſp.59. n.19.* Præſciti ſunt aliquando in gratia, & tunc vere merẽtur vitam æternam de condigno ex D. Th. *p.2.q.114.ar.7.*

Vera antecedentis voluntatis ratio eſt ante præuiſ. meritorum: non autem conſid. mai. boni.

Contra quæ dicta oſtendimus ex Damaſceno, Chryſoſtomo, & D. Tho. *p.p.q.19.ar.6.1. & p.d.46.q.1.a.1. & alibi;* quod volũtas antecedens dicitur, quia antecedit præuiſionem meritorum, & demeritorum; & non quia eſt voluntas incompleta, & indeliberata, quæ ſolet eſſe ſolummodo hominum dubitantium, vt docet S. Thomas *Mal. q. 16. ar. 5. o.* Et ſupra probauimus, quod voluntas ſimpliciter eſt antecedẽs paternaliter, ratione obiecti voliti; conſequens vero ratione executionis iudicialis. Præterea Chriſtus vult ſalutem omnium poſt peccatum, & moritur pro omnibus etiam reprobis inimicis, expectatque omnes ad pœnitentiam vſque in finem, quia *vult omnes ſaluos facere*, ait Paulus; & quia *neminem vult perire*, ait Petrus; nec deſertus deſerit, vt probatum eſt. Ergo indoctiſſimè dicitur Chriſtus mortuus pro reprobis ſolum antecedenter, non conſequenter. Imo, inquam, conſequenter ad peccata, ſed non finalia. *Vocat enim peccatores, non iuſtos.* Et multi ſunt, qui poſt ſacramentum pœnitentiæ, nedum Baptiſmi, la-

buntur mortaliter, & iterum confitentur, & millies relapſi reſurgunt, iuxta illud Chryſoſtomi : *Peccaſti? confitere; millies peccaſti? millies confitere* &c. Ergo niſi ſimus Nouatiani, dicamus oportet, Deum neque deſertum deſerere nos vſque in finem, ſed ſemper reuocare nos à malo, etiam induratos, iuxta *pſal.* 144. *Alleuat Dominus omnes, qui corruunt, & erigit omnes eliſos.* Vbi Chryſoſtomus ait. Etiam Iudam alleuat, ſed vocatione vſus eſt in deſperationem, non defectu gratiæ vocantis, ſed ſui. Ergo voluntas antecedens dicitur reſpectu finalis impœnitentiæ duntaxat; Conſequens vero ad finalem gratiam, vt magis patet ex definitione reprobationis à D. Thoma adductæ.

Quando ergo dicitur, Deus deſertus deſerit : & alii dicunt, quod ſubtrahit gratiam obſtinatis : intelligitur, quod de rigore iuſtitiæ deſerit : ſed de miſericordia non deſerit vſque ad finem. Et cum dicitur ſubtrahere gratiam, intellige in modum ſubtrahentis ſe ſe habere, & pœnitentis, quoniam nos non ſuſcipimus, vt patet ex dictis, præſertim *in* 2. *d.* 37. *q.* 2. 7. *ad* 3. Et quia non cogit per vim, vel per miraculum ad deſerendum peccatum, vt dicit *p. d.* 47. *q.* 1. 2. *ad* 4.

Hic nota, qua fronte audent dicere reprobos eſſe in amicitia Dei non doloſa, ſi Deus ſtatuit eos damnare veraciter & antecedenter ad culpas : ita quod à *capriccio*, & non ex culpa reprobat.

Deum dare gratiam & remedium omnibus.
Ideoque peccatum non eſſe cauſam reprobationis, ſed ſolam finalem impœnitentiam. Item dare negatiue, & contrarie repugnantibus, nedum diſpoſitis: At non accipere repugnantes contrariè, ſicut ex ignorantia & fragilitate.

ARTICVLVS III.

NOn ſolum autem Deus dat gratiam omnibus, ac remedia ante peccatum præuiſum, ſed etiam poſt peccatum originale, & actuale; vt ex hoc facile agnoſcas, finalem impœnitentiam ſolam damnare homines in præſciētia Dei: vnde recte dixit in opuſculo; Reprobatio eſt præ-
„ ſcientia malitiæ non finiendæ, & præparatio pœnæ non
„ terminandæ.

Quod autem poſitis in peccato datur gratia & remedium, poteſt ex iam dictis patere. Primo, quoniam Chriſtus pro omnibus mortuus eſt, maxime autem pro iniuſtis, vt ait Apoſtolus. Imo ipſe ait, *Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores*; & ideo poſitos in peccato vocat, iuuat, & erigit: vnde S. Thomas 3 *contra Gentes* 159. prius ſic argumentatur: Quod ſi homo non reſurgit à peccato, niſi per auxilium gratiæ, quod ipſe non poteſt habere. Ergo ſequitur quod , iniuſtè culpatur poſt peccatum, ſi non reſurgit; & iniuſtè accuſatur, ſi cadit in peccatum, quod non poteſt vitare ſine auxilio, quod in eius poteſtate non eſt. Ad quod reſpon-
„ det. Licet aliquis per motum liberi arbitrii, diuinam
„ gratiam nec promereri, nec acquirere poſſit: poteſt ta-
„ men ſeipſum impedire, ne eam recipiat. Dicitur enim
„ de quibuſdam *Iob*.21. *Dixerunt Deo, Recede à nobis: ſcien-*
„ *tiam viarum tuarum nolumus*, & *Iob*.24. *Ipſi fuerunt rebel-*
„ *les lumini.* Et cum hoc ſit in poteſtate liberi arbitrii impe-

dire

„dire diuinæ gratiæ receptionem,& non impedire: Non „immerito in culpam reputatur ei, qui impedimentum „præſtat gratiæ receptioni. Deus enim, quantum in ſe eſt, „paratus eſt omnibus gratiam dare. *Vult enim omnes ſaluos facere, & ad agnitionem veritatis venire*, vt dicitur 1.*Tim.* „2.ſed illi ſoli gratia priuantur, qui in ſe ipſos gratiæ impedimentum præſtant,ſicut ſole mundum illuminante in cul„pam imputatur ei, qui claudit oculos, ſi ex hoc aliquod „malum ſequatur, licet videre non poſſet, niſi ſolis lumine præueniretur.] Idem dicunt omnes expoſitores in Ioan. 1. præſertim Chryſoſt. Igitur de mente S. Thomæ, omni exiſtenti in peccato datur gratia, ſed aliqui ſua culpa non recipiunt.

3. Item 2. *d.* 28. *q. ar.* 2. docet hominem exiſtentem in peccato poſſe omnia & ſingula peccata mortalia vitare, licet cum difficultate ex viribus naturæ. At *in* 3 *contra Gentes*, 106. dicit quod poteſt vitare ſingula, ſed non omnia ex viribus naturæ, ſed ex gratia poſſe vitare omnia; at ſibi in culpam imputari, ſi non vitat, quoniam gratia ad vitandũ, nedum ad reſurgendum, omnibus datur. Quod probat D. Thomas *in* 2.*d.*28.*q.*1. per illa verba *Eph.* 5. *Exurge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus.* Etenim quod per amicos poſſumus, per nos dicimur poſſe; vt dicit *p.2 q.6.3.a.12. ad 6.* Igitur, quia vere poſſumus per gratiam ſemper oblatam, vere peccamus, niſi exurgamus, & vitemus culpas: quoniam Deus aſſerit nos poſſe, & iubet facere quod poſſumus, & cum iubet, dat vt poſſimus, ſicut dicit Auguſtinus, Leo, & Thomas, & Concilium Tridentinum.

4. Præterea 3. *contra Gentes* 161. docet aliquos relinqui in „peccato, quia volunt gratiam impedire, ſed alios etiam no„lentes eripi per immutationem voluntatis de nolle ad velle, ſicut Paulus per miraculum, quod non facit omnibus, „Vnde ait 2.*d.* 18.*q.*1.*a.*3.*ad* 2. quod nec creatio, nec iuſtifi„catio impiorum miraculoſæ debent dici, quia quamuis ſint „præter rationes ſeminales agentes ad perfectionem effe„ctus, non tamen ſunt præter eas diſponentes. Diſpoſitio

Nn

„enim corporis ad ſuſceptionem animæ, & præparatio vo-
„luntatis ad ſuſceptionem gratię, eſt per virtutem creaturæ
„collatam. Si enim ſine tali præcedente præparatione, vel
„anima infunderetur, vel gratia conferretur, vtrumque mi-
„raculum dici poſſet, vt patet in formatione Adæ, & con-
uerſione Pauli. Ergo de mente S. Thomæ, non ſolum
gratia ordinaria datur peccatoribus, ſed etiam miraculo
ſa, quę eſt citra præparationem. Quoniam omni præpa-
rato datur ordinaria. Alibi tamen dicit, quod in Paulo
præceſſit diſpoſitio lib. arb. quam Elimas reſpuit.
5. Præterea 1.*d.*46.*q.*1.*a.*1.o. voluntas, ait D. Thomas,
„antecedens eſt, quæ vult omnes ſaluos, & propterea vt
„ſaluentur omnes, dat omnibus naturalia & gratuita eadem.
„Nam omnes fecit ad ſui imaginem, dat potentias animæ
„conſimiles, Redemptorem, gratias, & leges. Hoc enim di-
„cit, cum ait. Huius autem voluntatis antecedentis effectus
„eſt ipſe ordo naturæ in finem ſalutis, & promouentia in fi-
„nem omnibus communiter propoſita, tam naturalia, quam
„gratuita, ſicut potentiæ naturales, & præcepta legis, & hu-
„iuſmodi &c. Deinde addit, quod quia non omnes ſe præ-
„parant ad gratiam & præcepta, ſed quidam ſic, quidam
„non: Sequitur ſecunda voluntas, vt qui conſentiunt, ſalu-
„tem conſequantur, qui reſiſtunt, damnentur. Quæ dici-
„tur voluntas conſequens præſcientiam operum, non tan-
„quam cauſam voluntatis, ſed quaſi voliti rationem. Hæc S.
Thomas.

Verba aurea contra Perihomiſtas dicentes: Voluntatem conſequentem non eſſe poſt præuiſionem operum, ſed perfectionem velleitatis, quæ velleitas eſt voluntas antecedens, & anceps illi, &c.

6. Item contra id, quod ait Perihomiſta: Naturalia & gratuita non eſſe omnibus data, nec finem eundem: nec media: ſed aliis damnationem pro fine: illis gratiam, iſtis diſgratiam pro mediis dant.

Et contra hos iterum S. Thomas *in opuſc. allegat. cap.* 7. affirmat quod error ſit dicere, quod voluntas Dei abſoluta ſine ratione, ſit cauſa prædeſtinationis, & reprobationis.

Propterea dicendum vult, quod datur ratio ex præuiſione meritorum. Deus enim *Eccleſ. 1. effundit ſapientiam ſuam ſuper omnia opera ſua*. Auguſtinus etiam *lib. 1. ſuper Gen. ad lit.* dicit. *Mouentur quidam dicentes, cur creauit Deus, quos futuros malos præſciebat?* Et reſpondens dicit, *quia præuidit quid boni de malis eorum eſſet facturus. Sic enim eos fecit, vt relinqueret, vnde & ipſi aliquid facerent, quo, quidquid culpabiliter eligerent, illum de ſe laudabiliter operantem inuenirent* &c. Igitur ex præuiſa malitia eſt reprobatio, & damnatio apud D. Thomam & Auguſtinum. Et Proſper *in defenſ. Auguſtini* idem docet, quod ex præuiſis meritis & demeritis in volũtate conſequẽti fit Reprobatio apud Aug.

7. Item *ibidem c. 6. ad 2. q.* D. Thom. oſtendit „Deum „nolle hominem carere gratia, ex eo quod hominẽ carere „gratia eſt malum. Deus autem non vult niſi bonum: ſed „quia homo reſiſtit gratiæ; iuſtum eſt ipſa carere. Et hanc iuſtitiam vult Deus: quoniam ipſe dat, & iſti nolunt accipere. Ergo, inquam, omnibus dat gratiam Deus, non ſolum ſe præparantibus, ſed etiam non repugnantibus aliquando, imo & repugnantibus aliquando vt Paulo; dum tamen ex ignorantia, aut fragilitate repugnant: non ſi ex malitia. Idemque docet S. Thoma *p. d. 40. q. 4. a. 2.* eiſdem verbis, quibus in opuſculo.

8. Præterea *in Ioan lect. 5.* declarans illud. *Nemo venit ad me, niſi pater traxerit eum*, ait. In natura integra omnes po„terant trahi, in corrupta habent omnes impedimentum „tractionis, & omnes indigent trahi, Deus autem omni„bus ad trahendum manum porrigit, quantum in ſe: & quod „plus eſt, non ſolum attrahit manum accipientis, ſed etiam „auerſos ad ſe conuertit: (*Threnorum vlt. Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur pſal. 84. Deus tu conuerſus viui„ficabis nos.* Ex quo ergo Deus paratus eſt omnibus dare „gratiam, non imputatur Deo, ſi aliquis non accipiat, ſed „ei, qui non accepit. Quare autem omnes auerſos non „trahit ad ſe, ſed aliquos, licet ſint omnes æqualiter auerſi? Ratio datur in generali, vt illis effulgeat ratio gratiæ, in his miſericordiæ. In particulari autem non datur ratio.

Idem docet *in opuſc. allegato c.7.*

Igitur, iuxta ſententiam S. Thomæ, Deus omnibus non repugnantibus manum porrigit auxiliarem, ſed non omnibus aduerſantibus, ſed quibuſdam, vt in illis iuſtitia, in his miſericordia effulgeat. Vbi ly, *vt*, non ponitur cauſaliter, vt ex aliis locis eius probatum eſt. Imo cur non trahat omnes aduerſantes, alibi reddit rationem, quia quidam aduerſantur ex ignorantia, vt Paulus: quidam ex fragilitate, vt Magdalena: & hi trahuntur. Alii vero ex malitia obſtinata, vt Pharao, & ii non trahuntur; non quia Deus non trahit: ſed enim illuminat omnes ſicut ſol: ſed quia iſti non trahuntur, non illuminantur, quoniam claudunt oculos, & ſunt rebelles lumini, vt dicebat *3. contra Gentes 159.* & non è conuerſo. Et hoc patet etiam *ex 2. d. 27. a. 4. ad 4.* Quod poſitis extra gratiam indigniſque negatiue Deus dat gratiam ex liberalitate, non autem indignis contrarie, quoniam reſiſtunt, vt Pharao.

Sed tamen verum eſt quod dat etiam aduerſantibus, ſed dicitur non dare, vt ex dictis patet, quoniam ipſi non accipiunt, nec Deus cogit vt accipiant, ſicut declarauimus *in præcedenti ar. & in ſequenti cap.* Alioquin S. Thomas ſibi eſſet contrarius, & Chriſto, dicenti: *Tota die expandi manus meas ad populum contradicentem mihi.* Et eſt ſermonis conſuetudo dicere. Pater non dedit filio librum quoniã noluit filius accipere ab ipſo Patre offerente, vt in ſequentibus patebit ſermonibus. Semper enim Deus, ait Chryſ. cum Ezech. clamat: *Reuertere præuaricatrix meretrix, & ego ſuſcipiam te, quoniam in ſæculum miſericordia eius, & ſicut matris in infantē &c.* Et propterea concorditer dicunt Theologi, quod vſque ad exhalationem animæ non eſt deſperandum, quoniam Deus illuc vſque vocat, iuuat, inſpirat. Sectarii vero deſperant ab æterno, quoniam volunt factum immutabile decretum ab æterno.

Facienti quod in ſe, neceſſario dari gratiam neceſſitate infallibilis promiſſionis, & Dei bonitatis, non tamen ex iuſtitia. Item facere quod in ſe eſt, intelligendum ex viribus naturæ, & ex his, quæ animo non poſſunt deeſſe: alioquin implicat. Et quid ſit mereri de condigno, & de congruo. Item primam præparationem citra miraculum, & ſupernaturalitatem neceſſario eſſe ex naturalibus in adultis: ex capacitate in paruulis: Deo ſic ordinante.

CAPVT XIII. ARTIC. I.

QVoniam & Perthomiſtæ docent ex D. Thoma, quod Deus præparantibus ſe ad gratiam, faciendo quod in ſe eſt ex viribus liberi arbitrii, per auxilium generale, non dat gratiam, niſi moueantur ſpeciali auxilio gratuito, vel gratia habituali. Id quod non omnibus datur, ſed paucis. Propterea oſtendere oportet, quod erat in omnibus codicibus S. Thomæ, tanquam dignitas, ſeu maxima Theologica, quod Deus infallibiliter cunctis ſe ſe ex auxilio generali per vires liberi arbitrii præparantibus, dum faciunt quod in ſe eſt, dat gratiam gratum facientem; alioquin ſalus deficeret[defectu Dei, non noſtri. Contra. *Eccl.15. Non dicas, per Deum abeſt* &c. At cum hac differentia, quod facienti quod in ſe eſt ex viribus liberi arbitrii, Deus dat gratiam neceſſario, neceſſitate bonitatis & promiſſionis, non autem iuſtitiæ, & obligationis: ſed facienti quod in ſe eſt ex viribus naturæ, & motione ſupernaturali, etiam ſola, datur gratia de iuſtitia, etiam infallibiliter.

Probatur primum, quod facienti quod in ſe eſt ex gratia, vel ex motione ſola ſupernaturali ante infuſionem gratiæ,

neceſſario datur gratia ex iuſtitia. Nam D. Thom. 1. 2. *q.* 112. *a.* 3. arguit primo ſic. Gloſſa dicit. Deus recipit eum qui ad ſe confugit: aliter eſſet in eo iniquitas, quod eſt impoſſibile. Ergo impoſſibile eſt quod Deus non recipiat eum qui ad ſe confugit. Ex neceſſitate igitur gratiam aſſequitur: Tunc *in corpore articuli* docet, quod, vt liberum arbitriũ de ſe mouetur ad Deum, non recipit gratiam neceſſario, ſed recipit neceſſario, vt mouetur à Deo. Et reſpondens ad primum ait, foreiniuſtitiam in Deo, ſi non reciperet eum, qui ad Deum confugit per gratiam informatus, vel motionem diuinam.

Et quoniam quidam Doctores dicebant mihi, D. Tho. dare gatiam de rigore iuſtiæ ſolum informatis habitu gratiæ; ſed de congruo motis tantum ſupernaturali auxilio: & aliter ſentire in libris ſent. & aliter hic in ſumma: propterea adduco verba reſponſ. ad 1. argum. *in ſumma*. Ad primum dicendum, quod Gloſſa illa, ſcil. *eſſet iniquitas in Deo ſi non reciperet*, &c. loquitur de illo, qui confugit ad ,, Deum per actum meritorium liberi arbitrii per gratiam ,, informati. Quem ſi non reciperet, eſſet contra iuſti- ,, tiam, quam ipſe ſtatuit. Vel ſi referatur ad motum liberi ,, arbitrii ante gratiam, loquitur ſecundum quod ipſum cõ- ,, fugium hominis ad Deum eſt per motionem diuinam: ,, quam iuſtum eſt non deficere. Hæc S. Thom. Vbi manifeſte in vtraque parte diſiunctiuæ loquitur de rigore iuſtitiæ. (diſiungit enim modos eiuſdem rei, non rem.) Alioquin non reſponderet ad argumentum, quo quærit, ſi Deus eſt non iniuſtus, debet recipere ad ſe confugientem, ſecundum Gloſſam. Et reſpondet, quod eſſet iniuſtus, ſi non reciperet hominem motum à gratia Dei, vel ab auxilio Dei, non autem ſi ex naturalibus. Deus enim deficeret ſibi, & nobis. *Iuſtum*, ait, *eſt non deficere*; ergo quoniam iniuſtum erat deficere, vt in argmento. Et ratio S. Thom. hic eſt fortior, quàm ſua authoritas. Idem etiã docet *in 4. d.* 17. *q.* 1. 2. 20. *&* *d* 28. *q. a.* 1. Et declarat: quod non eſt iuſtitia, quando liberũ arbitrium mouetur de ſe per generale auxilium, ſed quãdo à Deo per gratiã, vel per motionem ſupernaturalem. In-

ſra autem patebit ex D. Thom. quod omnis gratia requirit præparationem, quæ quando eſt à Deo per motionem ſpecialem, datur neceſſitate iuſtitiæ: quando libero arbitrio per impulſum generalem duntaxat, neceſſitate promiſſionis, ordinationis & affluentiæ bonitatis. Nec enim diceret nobis omnibus, ait Aug. *Venite*, ſi non poſſemus omnes venire: vel niſi daret omnibus, vt poſſemus de facto venire. Item *p.* 2. D. Th. ait, quod ex vi lib. arb. meremur de congruo: ex vi gratiæ de condigno *q.* 114. *a.* 3. Itẽ ibidẽ *a* 1. Homo mereri poteſt, quia eſt liber. Item quia eſt ſic ordinatũ à Deo. Et ideo eſt iuſtitia ſecundum quid. Quoniam Deus non fit debitor nobis, ſed ſibi promittenti, & ordinanti vt ob hoc mereamur, quia liberè & moti à nobis operamur, non ſicut naturales cauſæ, & ab alio motæ.

Qui autem dicunt Pelagianum eſse, quod ſcripſit in ſententiis, & retractatum eſse in ſumma: profectò faciunt D. Th. per 25. annos Pelagianum ex ignorantia, vel malitia: Tot enim fere ſunt inter ſcriptionem ſuper ſentent. & ſcriptionem ſummæ. Quod ſtultum, nedum impium eſt dicere: Imò (inquam) (omiſso quod ſumma nõ eſt tantæ authoritatis, quantæ libri ſent. vt ſupra oſtendimus) in ſumma & in quæſt. diſp. & in opuſc. & contra Gent. ſemper idem ſcripſit, vt monſtrauimus *ex p.* 2. *q.* 114. & amplius patebit in hoc artic. & duobus ſequentibus. Nec ſe retractare vſpiam innuit dicta priora, ſicuti ſolet in rebus magni momenti. Itẽ S. Chryſoſt. & Ambroſ. & omnes Patres ſupra citati, idem docent conſtanter: & ſolus Aug. inconſtanter, quem tamen Proſper *in lib. defenſ. Aug.* cum eiſdem ſentire docet. Et omnes fundantur in Apoſtolo *ad Rom.* 2. clarè dicente, quod *Gentes quæ non habent legem, naturaliter quæ ſunt legis faciunt.* Et in dogmate morali omnium Philoſophorum, & *in* 2. *Mach.* 7. vbi Romani laudantur de virtutibus & actibus moralibus. Et qui gloſsãt ly *naturaliter*. i. *ex gratia*, textũ peruertunt, petũt princ. & implicant contradi. vt probat S. Thom. *in* 2. *d.* 5. *q.* 2. *a.* 1. mox recitandus. Nec ſibi contradicit, exponens textum Pauli eadem Gloſſ. *naturaliter*, id eſt, *per naturam gratia informatam*: nam ipſe explicat ſe lo-

qui de his qui intrauerunt ad fidem, nec cum Pelagianis, ait, videamur ſentire, quod omnia (nedum ſingula) præcepta legis poteſt homo implere ex naturalibus, hoc eſt, ſupernaturaliter meritorie. (Vide 2.*d*.18.*q*.1.3) Mox addit aliam Gloſſam: *Naturalia*, id eſt, *per lumen legis naturalis*, intelligunt & ſeruant præcepta. Vnde ex bonitate Dei merentur ſupernaturalia, non ex iuſtitia, ſicut docet in libris ſent. & in omnibus. Et *in p 2 partis ſummæ*, *q*.114. vt conuincantur qui retractationem celebrant, iniurioſe quidem. Atque quo amplius clareſcat, videte D. Thom. *in a.* 1. Format enim argu. 1. quod homo non poteſt à Deo mereri, quoniam facit quod debet, vnde Deus non remanet debitor: ſed ſatisfactionem accipiens, iuxta *Luc.* 17. *Cum hæc omnia feceritis, dicite ſerui inutiles ſumus: quod debuimus, fecimus.* Tunc reſpondet S. Thom. *in* o. *&* *ad* 3. quod non poteſt mereri de condigno, nec Deus eſſe debitor, vt homo homini: ſed ex præſuppoſita ordinatione Dei, quæ facit iuſtitiā ſecundū quid, & Deum ſibi non nobis debitorem: niſi quia ſibi, & quia homo libere ſe mouet ad id quod Deus iubet, non ſicut bruta ſeruiliter. Et *reſp. ad* 1. ait homo „in quantum propria voluntate facit illud quod debet, me„retur: alioquin actus iuſtitiæ, quo quis reddit debitum, „non eſſet meritorius. Ergo dicit S. Tho. quamuis vt ſerui inutiles faciamus quod debuimus, tamē meremur, quia fecimus quod debuimus. Alioquin eiuſdem eſſet conditionis qui facit, & qui non facit. Manifeſtè autem loquitur ex viribus naturæ: nam qui facit ex gratia, non eſt ſeruus inutilis, ſed filius & vtilis, merens de condigno, vt dicit *in a.* 3. *ibidem.* Ergo ſecundum D. Thomam, nedum in aliis lib. ſed etiam in ſumma, opera bona moraliter & naturaliter, aliquali iuſtitia ſunt meritoria. Propterea infra allegandus, alibi dicit, quod quamuis opera Gentilium, laudata Hieronymo dicantur eſſe non bona, hoc intelligitur de bonitate ſupernaturali; non de morali. Sicuti ſi quis diceret, ait, hoc eſt non animal rationale, non ſequitur: Ergo non eſt animal. Et luculenter monſtrabimus, quod operibus naturalibus, quāuis de iuſtitia inceptis, tamen de ordinatione,

Vt ſerui meremur de cōgruo, & filij de iuſtitia.

& præcepto Dei vt faciamus quod poſſumus, & de bonitate Dei dantis quod non poſſumus, adduntur tanquam aptis ſupernaturalia neceſſario, ſicuti tribus iaculationibus naturalibus ſagittarum Regis Ioas dare voluit Deus promiſſiones victoriæ triplicis; & ſi pluries iaculatus fuiſſet, pluries viciſſet, 4. *Reg.* 13. Sic nec fruſtra nobis dicitur: *Præparate corda veſtra Domino.* Quod autem D. Thomas non ſit Pelagian. in ſent. ſupra docuimus. Quoniam Pelagius dat naturæ, quod eſt gratiæ: iuſtitiæ, quod eſt miſericordiæ; nos autem diſtinximus. Nunc demonſtremus aliud aſſertum.

Hoc tamen prius ſciendum, quod cum dicimus facere quod in nobis eſt; de virtute ſermonis intelligitur, ex ſolis viribus lib. arb. mot. generali auxilio: quo mouet Deus res omnes ad operandum. Nam ſi ex auxilio ſpeciali, ſeu ſupernaturali, tunc illud non eſt in nobis, ſed in Deo, vel in alio: vt probat Alexander Aphrodiſ. in tractatu inſcripto, *De eo quod in nobis eſt*, & Ariſt. Senec. Plato, omneſque Philoſophi, & Patres docent, niſi illud ſemper & neceſſario habere poſſimus, ita quod habendi poteſtas ſemper in nobis ſit, quale eſt auxilium generale, quod ſemper adhibet Deus, vt author naturæ; vel auxilium amicorum verorum. Nam quod per amicos poſſumus, per nos poſſe dicimur, vt declarat S. Thomas *1. 2. q.* 109. *ar.* 4. *ad* 2. Deus autem verus amicus, promiſſor fidelis &c.

Probatur autem hæc doctrina ex D. Thoma *in* 2. *d.* 5. *q* 2. „*a.* 1. o dicente. Quidam dicunt, quod ad conuerſionem „ meritoriam requiritur duplex gratia: vna gratum faciens, „ quæ informat conuerſionis actum, & merito- „ rium reddit. Alia gratis data, à qua elicitur ſubſtantia a- „ ctus, & quæ liberum arbitrium inclinat ad vo[illegible] ſed „ [illegible] ponere, non videtur neceſſ[illegible], niſi ip- „ [illegible] a Deo „ [illegible] occaſiones, quæ quandoque dantur „ [illegible] conuerſionem, vt in [illegible] &c „ [illegible], [illegible] qui- „ bus [illegible] Quia ſi homo

Faciens quod in ſe eſt ex viribus natura neceſſario [illegible] gratia ſupernatura- [illegible]

,, facit quod in ſe eſt Deus dat ei gratiam. Ad hoc autem fa-
,, ciendum, non exigitur aliquid aliud. Illud enim ad quod
,, non poteſt per ſe liberum arbitrium, non eſt in homine,
,, vt faciat. Illud enim in nobis eſſe dicitur, cuius domini ſu-
,, mus. Vnde poſitio iſta implicat contradictionem, dum
,, poſuit, quod ad faciendum illud quod in nobis eſt, libe-
,, rum arbitrium non ſufficit. Et ideo aliter eſt dicendum,
,, quod ad eliciendum actum conuerſionis ad Deum, ſuffi-
,, cit liberum arbitrium, quod ſe ad habendam gratiam per
,, hunc actum præparat, & diſponit: ſed efficacia conuer-
,, ſionis ad meritum, non poteſt eſſe niſi per gratiam. Vn-
,, de vnus & idem motus eſt conuerſionis liberi arbitrii,
,, in quo gratia infunditur, quæ eſt diſpoſitio ad gratiam,
,, ſecundum quod exit à libero arbitrio; & meritorius, ſe-
,, cundum quod gratia informatur.

Ad actum pium liberi arbitrii non requiritur gratia gratis data, nec gratum faciens, nec vlla motio, niſi generalis.

Hæc D. Thomas, vbi aperte demonſtrat nullam requiri ſupernaturalem motionem, aut gratiam, in libero arbitrio ad faciendum quod in ſe eſt, & qui ſecus dicit, ſecum pugnat, vt Peripatetici. Mox addit in eodem contextu, quod neceſſario datur gratia ſe præparanti ex viribus liberi arbitrii abſque alio auxilio ſupernaturali, probans hanc do-
, ctrinam exemplo diſpoſitionis ad formam naturalem, in
, cuius diſpoſitionis fine neceſſario inducitur forma. Sed dif-
, ferentia hæc intereſt, quod in naturalibus ſemper requi-
, ritur tempus ad diſponendum, in ſupernaturalibus vero
, vna volitio, & diſpoſitio ad gratiam, etiam ſi inſtan-
, tanea, vt in Angelis. Ergo palam docet, diſpoſitionem ſolius arbitrii abſque gratia gratum faciente, aut gratis datam ſufficere ad habendum gratiam infallibiliter, vt præparatio neceſſaria.

3. Idem docet *ar.* 2. o. dicens. Si actus liberi arbitrii eſt meritorius gratiæ, ita actus informatus gratia eſt meritorius gloriæ.

4. , Idem *d.* 19 *q.* 1. *a.* 2. *ad* 2. liberum arbitrium miniſtrat
, per ſe [illegible] actus [illegible] quantum ad meritum,
, non a [illegible], hæc enim eſt à
, [illegible] quod [illegible] & congrue, cum gratia,

Quid [illegible]

ſeu motione ſupernaturali de condigno. Et Iauellus in his nititur ſancti Thomæ verbis. Vnde *in 2.d 27.q.1.a 3.* o.iii. Dicitur aliquis mereri de condigno, quando inuenitur æqualitas inter meritum & præmium. In congruo autem æqualitas non inuenitur, ſed ex liberalitate dantis munus tribuitur, quod dantem decet. Mox *in ar. 4.* o. Donum, ait, gratiæ nullo modo ſub merito cadere poteſt eius, qui in puris naturalibus eſt: ſed tamen opera bona ante donum gratiæ cauſant habilitatem ad gratiam, & ſecum honeſtatem & pulchritudinem. & iucunditatem, & per accidens affluentiam bonorum temporalium.

Et *reſp. ad 4.* ait (quod poſitis extra gratiam & indignis negatiue, Deus dat gratiã, quoniam habet aliquã diſpoſitionẽ, ex quo dicuntur quodammodo ex congruo gratiã mereri. Nec Deus dans indignis negatiue eſt iniuſtus, ſed liberalis. At indignis contrariè, non dat gratiam, quoniam reſiſtitur. Et *reſp. ad 5.* ait. Sunt opera ex viribus naturæ diſpoſitiones remotæ, non merita ad gratiam. Ergo & præparatio, & non repugnantia ſufficiunt ex Dei liberalitate ad gratiam.

Præterea *in d. 28. q. 1. 3.* o. dũ docet, quod tenemur ſeruare præcepta, & opera virtutum, vt aſſequamur gratiam & gloriam, quod non poſſumus facere meritorie de condigno, ait, hoc iubet facere quod poſſumus: hoc enim ſufficit ad gratiam abſque alio auxilio ſupernaturali, licet ex congruo tantum, dicens. Cadit ſub præcepto actus virtuoſus, quantum ad ſubſtantiam operis, & non quantum ad modum agendi, quem circa ipſum ponit virtus. Hoc enim directe illi præcipitur, quod ſtatim in ipſo eſt, vt faciat illud; non autem eſt in homine, vt faciat actum virtutis eo modo, quo virtuoſus facit, priuſquam habeat virtutem acquiſitam vel infuſam &c Deinde ait, quod præcepta poteſt homo implere per liberum arbitrium, ſine gratia gratis data, vel gratum faciente, ſed [illegible] Dei voluntate. Et *reſp. ad 5.* Si quis, ait, præparet ſe faciendo quod in ſe eſt, pro[illegible] gratiam conſequitur, per quam vitam æternam meretur. Deinde *in ar. 4. ſed contra* probat ex authoritate [illegible] nobis eſſe [illegible] ad gra-

tiam. Et iterum ex Anſelmo dicente; quod aliquis non habeat gratiam, non contingere ex hoc, quod non velit eam Deus dare: ſed quia homo non vult accipere &c. Mox
14 *in corpore* probat, omne motiuum quo excitatur homo ad conuertendum ſe, vt gratiam gratum facientem recipiat, vt admonitio, prædicatio, flagellatio, aliaque mouentia obiecta: dicitur gratia gratis data, & ſine hoc non poteſt homo præparari ad gratiam gratum facientem. Si autem accipitur gratia pro dono infuſo (id eſt ſupernaturali) gratis dato, tunc, ait, falluntur, qui dicunt, abſque hoc munere non poſſe conuerti ad gratiam. Non enim oportet vt actus, quibus ſe ad gratiam habendam præparat, ſint naturam humanam excedentes: ſicut enim natura humana ſe habet in potentia naturali ad gratiam: ita actus virtutum naturalium ſe habent, vt diſpoſitiones materiales ad ipſam. Vnde non exigitur ad hoc, vt homo ad gratiam ſe præparet, aliquod aliud lumen gratiæ præcedens, & præterea ſecundum hoc eſſet abire in infinitum, eo quod lumen illud gratiæ gratis datæ, non datur alicui, niſi qui ad illud recipiendum ſe præparauit, alias omnibus daretur. Quod non poteſt intelligi, niſi forte gratia gratis data, dicatur naturale lumen rationis, quod pertinet ad bona naturalia, & non gratuita, niſi large accepta. Si enim præparatione indiget talis gratia gratis data, tunc redibit quæſtio de iſta præparatione, vtrum in eam homo poſſit ex ſe, vel non: & tunc vel abiretur in infinitum, vel erit deuenire ad aliquam gratiam, ad quam homo per ſe poteſt præparare ſe, & non eſt ratio efficax, quare hoc magis in vna gratia ſit, quam in alia. Et ideo cum aliis magis conſentaneè dicimus, quod ad gratiam gratum facientem habendam ex ſolo libero arbitrio poteſt ſe homo præparare. Faciendo enim quod in ſe eſt, gratiam à Deo conſequitur. Hoc autem ſolum in nobis eſt, quod in poteſtate liberi arbitrii conſtitutum eſt. At ſecundum hanc ſui expoſitionem exponendus eſt S. Thomas 1. 2. q. 109. 6. Quoniam ad primum Dei motum gratuitum priorem præparationem reducit. Intellige neceſſariam ad obtinendum gratiam e[...]

Si in præparationibus non itur in infinitum neceſſario, prima præparatio eſt ex viribus naturæ. Quæ etiam ſunt Dei gratia naturales ait S. Thom. Et ſic intelligitur quod docet p. 2. q. 109. 6. o. Quid non eſt abire in infinitum in præparationibus: id ad Deum mouentem vniuerſaliter, per quidcunque donum ſiue naturale, ſiue ſupernaturale: ſunt enim dona gratuita ſua quæque mod.

rigore iuſtitiæ, vt declarat *ibid. q.* 112. *a.* 3. non autem de congruo, hoc enim eſt ex naturalibus donis, vt ſemper docuit.

Et profectò iſtæ authoritates Sancti Thomæ efficacibus rationibus ſuffultæ, à Pſeudothomiſtis & Perthomiſtis, diſſimulatæ, omnem obſtinatum animum, etiam Caluiniſticum, ſi ratione ſtare velit, conuincere poſſent, quod ad gratiam gratum facientem habendum nulla prærequiritur motio ſupernaturalis gratum faciens, aut gratis data, ſed ſola libertas humana.

Obiectio Lutheri & Pſeud.

Et cum arguunt ſcioli *ex Hierem.* 10. *Non eſt in homine via eius, neque viri, vt dirigat greſſus eius*) S. Thomas ſic *in* 2. *d.* 28. *ar.* 4.

Reſponſio S. Thom.

Præparatio ad gratiam ex congruo eſt ex naturæ viribus de condigno à motione Dei ſupernaturali.

15. Reſpondet ad primum, quod directio greſſus ſpiritualis „ non poteſt eſſe niſi à Deo, ſine cuius prouidentia nullum „ bonũ contingit. Non tamen oportet quod per aliquem habitum infuſum fiat, ſi directio greſſuum ad præparationẽ „ ad gratiam gratum facientẽ, referatur.] Et *reſp. ad* 2. Ho„ mo non poteſt bonum facere ſine auxilio, ſed non opor„ tet eſſe ſupernaturale. (Hoc enim indicat ly *infuſum.*) ſed „ motiuum exterius, vel interius. Et *ad* 3. ait; quod Paulus in „ circũfuſo lumine occaſionaliter motus eſt, vt per liberum arbitrium ſe præpararet ſubito ad gratiam. Et ad 4.

Etiam in Paulo præceſſit præparatio.

17 Dicendum quod etiam ad fidem habendam, homo ſe præparare poteſt per id, quod in naturali ratione eſt: Vnde dicitur, quod ſi aliquis in barbaris nationibus faciat quod in „ ſe eſt, Deus ſibi reuelabit illud, quod eſt neceſſarium ad ſa„ lutem, vel inſpirando, vel doctorem mittendo. Vnde non „ oportet quod habitus fidei præcedat præparationem ad „ gratiam gratum facientem; ſed ſimul homo ſe præparare „ poteſt ad fidem habendam, & alias virtutes, & gratiam habendum.] Hoc idem dicit 4. *diſ.* 17. *q.* 1. 2. *ad q.* 1. *reſp. ad* 4. vbi docet, & ad fidem per naturalia poſſe ſe præparare hominem, & ad gratiam. Ac *de ver. q.* 14. *a* 11. & 24. *a.* 1. *ad* 2. & *a.* 15 o. Vbi ſanè docet omnem hominem ex naturalibus poſſe diſponi ad fidem & gratiam. Quoniam Deus non iubet impoſſibile, & omnes ad fidem & gloriam iubet venire &c. Nam quod non poteſt, ipſe ſuppler.

20 Quod autem deueniendum ſit ad primam præparationem liberi arbitrij, quam facit ſine gratia præcedenti, ne abeamus in infinitum, ſed in naturalibus ſiſtamus: iterum docet *S.* Thomas *ver.24. ar.15.* o. per optimas & inſolubiles rationes. Quod autem ſupernaturaliter requiritur, non eſt in præcepto, ſed à Deo datur iubente, vt faciamus, quod in nobis.

Plus poteſt conuerſio hominis naturalis ad Deũ quàm conuerſio ad rem temporalem.

21 Prætera 4.*d.* 17.*q.*1 *ar.*3. *in* 2 *argumento*, ait. Conuerſio ad Deum potentior ad habendum bonum, quam cõ-
,, uerſio ad rem temporalem ad malum. Sed conuerſio ad
,, bonum commutabile ſufficienter inducit culpam. Ergo
,, & ê conuerſo ad Deum ſufficienter iuſtificat.] Deinde reſpondet ad 2 ſcil. Quod conuerſio ad Deum ſufficit ad gratiam obtinendam quantum in ſe eſt, ſicut conuerſio ad bonum commutabile ſufficit ad culpam. Igitur validè Sanctus Thomas probat, quod magis poteſt homo conuerti ad Deũ ex naturalibus, quam ad bona caduca, & quod magis lucrari poteſt ibi, quàm hæc. Vbi nota quod vtitur ly *ſufficienti*, pro efficaci.

22 Præterea *in p.d.* 41.*q.*3.*a.*3. o. docet prædeſtinationis
, non dari cauſam ex parte ſcientiæ. Quoniam Deus ſcit omnia propriam eſſentiam intuendo, quæ eſt omnium ſi-
, militudo, & cauſa, non cauſatum. Similiter nec ex parte
, voluntatis quæ non habet alium finem, niſi bonitatem ſuã,
, quæ eſt intra, non extra. Sed tamen effectus voluntatis e-
, ius ſcilicet, ipſum volitum, ordinatum ad bonitatem ſuam
, poteſt procedere ex aliqua cauſa, quam Deus præſciuit ab æterno, & iſtum ordinẽ cauſæ ad cauſatum Deus vult quod
, effectus ſit, quia cauſa eſt: non autem ita quod cauſalitas referatur ad voluntatem, ſed ad volitum. Et iſta cauſa voli-
, ti, non volendi, dicitur ratio quædam voluntatis ex parte
, effectus. Sed hæc cauſa in quibuſdam habet completam
, rationem cauſæ, & ſufficienter inducit effectum prædeſti-
, nationis. Sed diuerſimode ſe habet noſtra operatio, quia o-
, pus meritorium informatum gratia eſt cauſa meritoria
, gloriæ: ſed opus bonum præcedens gratiam, non eſt cauſa meritoria eius, ſed ſolum diſpoſitio quædam.)

Ex quibus verbis docemur, prædeſtinationem antecedentem non habere cauſam, conſequentem verò habere quoad primum effectum, id eſt gratiam, habere (inquam) ex parte noſtri, id eſt diſpoſitionem, id eſt opus non informatum gratia, ex ſolo nempè libero arbitrio in adultis, quod aliena fides & diligentia præſtat infantibus, ſecundum verò effectũ, id eſt, gloriam habere cauſam, ſcilicet opus meritorium informatum gratiâ. Ergo neceſſario requiri ex nobis præparationem ad gratiam. Ergo & poſſe nos diſponere ex nobis per auxilium generale, & motiones exteriores non excedentes naturam, vt ſupra dicebat.

23 Amplius idem oſtendens *in eodem articulo, reſp. ad primum*, ex Ambr. deſumptum; Qui Ambroſius introducit „ Deum dicentem: Dabo illi gratiam, quem ſcio ad me poſt „ errorem toto corde eſſe reuerſurum. Ait ad 1. In illis verbis Ambroſij non deſignatur, quod opus noſtrum ſit cauſa ipſius donationis gratiæ, ſed ſolum diſpoſitio quædam. Et hoc intelligatur non de opere ſequente gratiam, „ quod virtutem merendi habet à gratia, & neque cauſa eius eſt, neque diſpoſitio ad ipſam, ſed de opere præcedente ad ipſam, quod eſt diſpoſitio ad ipſam gratiam. Illi enim Deus propoſuit gratiam infundere, quem præſcit „ ſe præparaturum ad gratiam, non tamen propter præparationem, quæ de ſe non eſt ſufficiens cauſa gratiæ, nec „ diuinæ voluntatis eius: ſed propter bonitatem ſuam: vult tamen vt iſte habeat gratiam, ſi præparauerit ſe, vt coniũctio „ denotet diſpoſitionem, & non cauſam. Sed reſpectu actus „ volendi diuini, non dicit diſpoſitionem, neque cauſam.

24. Et *reſp. ad* 2. ait, quod reſpectu primi effectus gratiæ habet rationem magis liberalitatis quam iuſtitiæ. Quia gratia gratis datur. Vnde ex parte recipientis, non eſt aſſignare cauſam, quare dignus ſit gratia, ſed ſolum diſpoſitionem.

25 Formans etiam quintum argumentum, ſic ait. Prædeſtinatio eſt voluntas ſalutis hominis, non tantum vt intelligatur de voluntate antecedente, quia hæc vult omnes „ homines ſaluos fieri, vt dicit Damaſcenus: ſed de vo-

,, luntate conſequenti. Cum igitur voluntas conſequens
,, reſpiciat merita, videtur quod præſcientia meritorum ſit
cauſa prædeſtinationis. Mox *reſp. ad 5.* ait. (In intellectu prædeſtinationis includitur voluntas conſequens, quæ reſpicit
,, opera, non quaſi cauſam voluntatis: ſed ſicut cauſam meritoriam gloriæ, ſicut præparatoriam ad gratiam. Idem dixit Proſper *de vocat. Gen. & in lib. defenſ. Aug.*

Etiam prædeſtinatio includit præſcientiam meritorum ad gloriam, & diſpoſitiones ad gratiã. Idem dixit Proſper in lib. c. 5. pro Auguſt.

Ex his agnoſcimus, quod prædeſtinatio antecedens nulla merita, nec diſpoſitiones reſpicit: conſequens reſpicit merita ad gloriam, & diſpoſitiones ad gratiam ex viribus liberi arbitrij. Ergo & præparanti ſe ſic conferri gratiam ex liberalitate, & promiſſione, non ex iuſtitia, ſed infallibiliter. At id ex ſeq. art. amplius id eluceſcet

Concluſio.

Hominem poſſe facere quod in ſe eſt, ac per hoc gratiam adipiſci ex acceptatione Dei, etiam cum operatur ſolis viribus liberi arbitrij. Et cum eſt in peccato, poſſe vitare peccata committenda, item per diſpoſitionem, & non repugnantiam dono Dei affici poſſe.

ARTICVLVS II.

QVod autem homo poſſit facere quod in ſe eſt ex viribus naturæ, ex iam dictis patet. Et iterum tota legũ & Philoſophorum virtus in hoc fundatur, quia poſſumus facere quod iubetur: & ad impoſſibile nemo tenetur: & propterea non illudendo dicitur cunctis *Præparate corda veſtra Domino.* Et peccatoribus; *Exurge a mortuis, & illuminabit te Chriſtus,* & alibi, *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* Et *Quare moriemini filij Iſrael,* &, *nolite obdurare corda veſtra.* Nos autem non poſſumus reſpondere: Non poſſumus, aut tu non vis nos poſſe de facto, ait Aug. At nunc iterum probabitur ex D. Tho. & Philoſophia morali. Dicit ergo
,, *in p. ſen.* 1. *d.* 48. *q.* 1. *ar.* 3. o. ad aliquid tenemur directè

quia

1

„ quia ſcilicet per ſe eſt in poteſtate noſtra, & ſic tenemur
„ ad conformitatem, qua voluntas, id quod congruit, nos
„ velle, & ſecundũ rectum finẽ vult, quia in vtrũque iſtorũ
„ per naturalia noſtra poſſumus. Ad aliquid vero tenemur
„ indirectè, ſicut ad habendam gratiam, quod ſecundum ſe
„ non eſt in poteſtate noſtra, ſed in poteſtate noſtra eſt fa-
„ cere aliquid, quo facto habebimus gratiam. Et ſic tene-
„ mur etiam ad illam conformitatem, quæ eſt ſecundum formam charitatis. Vbi ſane potentiam rectè operandi dat homini per ſe & directè ex naturalibus, & ſic bene operari eſt per ſe in præcepto: nõ enim poteſt præcipi, quod non poſſumus. Præcipitur autem nobis operari iuſte ex Dei charitate, ſed hoc poſſumus indirectè, quatenus conſtituit Deus facienti quod in ſe eſt, adiungere gratiam & charitatem. Ergo poſſumus indirectè etiam habere gratiam. Et propterea Concil. Trid. ait, quod tenemur facere quod poſſumus, & petere quod non poſſumus.

Homo poteſt oblique in gratiam, quatenus poteſt facere id ad quod neceſſario ſequitur gratia.

2

2 Item oſtendit ſatis ſuperque *in 3. contra Gentes*, 159. vbi non ſolum facienti quod in ſe eſt, ſed etiam non repugnanti contrariè dari gratiam docuit. Et hoc nos poſſe probauit ibi, & in aliis locis ſupra citatis. Quoniam Deus, ait, iubet omnibus facere, quod in ſe eſt, ac ſe ſe præparare ad gratiam: *Mandata autem eius grauia non ſunt*, ait Apoſtolus, Ioan. *Nec impoſſibilia*, vt dicitur in Conc. Trid. Ergo vel omnes poſſumus, vel omnibus dat poſſe cum iubet, ſicut idem Concilium docuit, & *S.* Leo, dicens. *Iuſte inſtat præcepto, quia præuenit auxilio.* Ergo, inquam, vel generali, vel ſpeciali, dummodo ſufficiat de facto, nedum de poſſibili. Alioquin eſſet iniuſtus Deus, vt concludit Auguſtinus, Leo, Thomas, & alii. Nec Concil. Trid. vt quidam putant, aliter ſapit, cum & ad gratiam præparari hominem poſſe, & oblatam reſpuere ſtatuerit *in ſeſ. 6.* & impetrare non datā. Vnde cum de Matrimonio loquitur contra Luther. dicentem cælibatum eſse clericis impoſſib. ſi non habent gratiam ſpecialem: ait *ſeſſ. 24. c. 9.* quod ſi non habent, debent orare, quoniam dabit illam Deus. Reſp. Conc. eſſet nulla, niſi poſſent ex naturalibus ſe præparare, licet remo-

Item poteſt ... non repugnando gratiam de ... recipere.

ta præparatione acceptabili à Deo, quia promiſit vt bonus; non quia dat vt iuſtus.

Iterum D. Thomas *2.d,29.q.2.a.1.* probat naturale eſſe
3. „homini ſecundum intellectum, & voluntatem ferri in „bonum. Propendere tamen in malum, quod apparet bo-„num ex ſenſualitatis incentiuo impediente, non autem cogente accidit &c. Vnde concludit omnes homines poſſe bene operari, ac proinde præparari ad gratiam, abſque auxilio ſupernaturali.

4. *Opinio Iouin.* Item *in eodem 2. d.28 q.1.1.* excludit primo opinionem Iouiniani, qui hominem propter hoc facit impeccabilem, quia ſolum naturam rationalem conſiderauit; quæ vt rationalis eſt, non peccat. Item excludit opinionem Manichæi, *Manichæi.* qui reſpiciens ſenſualem naturam, dixit, hominem neceſſario ſemper peccare, & nullam in eo eſſe libertatem arbitrii, quæ cohibeat ſenſualitatem. Deinde excludit opinionem Pelagii dicentis, ineſſe in nobis liberum arbitrium *Pelagii.* adeo validum, vt poſſit ſe ſe determinare ad opus bonum, ſicuti experimur, & reſiſtere tentationibus ſenſualitatis, ac facere omne opus meritorium vitæ æternæ. Tardem D. Thomas propriam adducit ſententiam, quod vi-*S. Thomæ.* delicet in homine eſt ſenſualitas, & ratio, & liber. arb. quod poteſt de ſe omne opus bonũ, quod non excedit eius virtutẽ, Si enim excedat, quale eſt opus meritorium vitæ æternæ, non poteſt illud ſine auxilio ſupernaturalis gratiæ.

5. Et *in reſp. ad 1. & 2.* ait, quod non poſſumus velle, & co-„gitare, quaſi ex nobis opera meritoria ſupernaturalia, vel opera fidei. Poſſumus autem moralia. Etenim hæc poſſumus ex viribus naturalibus, licet occaſionem ab obiectis & prædicationibus, & inſpirationibus ad bonum; Ad malum enim ſine inſpiratione & motione Dei labimur, vt dicit Iacob 1. *Tentatur a propria concupiſcentia abſtractus, & illectus*: non a Deo.

Ad bonum ex inſpiratione & motione, ad malum ſine inſpiratione & motione.

Et *in reſp. ad 5* Homo poteſt in omnem iuſtitiam ciuilem
6. etiam ex naturalibus, & etiam ante habitum virtutis, quæ per opus bonum acquiritur, quod facimus, quia poſſumus, & habituamur, vt facile, & iucunde poſſimus. Ergo omne

opus bonum, quod rationem humanam non excedit, poteſt homo.

Item *in 2. d.* docet hominem etiam in peccato exiſtentem poſſe omne opus bonum morale efficere. Excluſo enim illorum errore, qui nos ad malum neceſſitari ex natura dicunt, vt Manichæi; deinde corrigit eos, qui dicunt per peccatum adeo naturalem virtutem eſſe imminutam, vt homo in peccato exiſtens peccatum vitare non poſſit: poteſt tamen hoc, vel illud vitare mortale, non tamen omnia. Similiter nec omnia venialia. Poteſt etiam ad tempus ſtare ne cadat, non tamen diu. *Prima ratio.*

Contra hos ſubiungit S. Thomas, dicens. Iſta poſitio multipliciter apparet falſa. Primo, quia cum peccatum bona naturalia non tollat, ſed minuat illud quod ad naturam potentiæ naturalis pertinet, homo per peccatum ,, amittere non poteſt, etſi in illo infirmetur. Cum igitur ,, libera electio, vel fuga boni, ſeu mali, ad naturam libe ,, ri arbitrii pertineat, non poteſt eſſe, vt per peccatum ſubtrahatur homini facultas fugiendi peccata, ſed ſolú minuatur. Ita ſcilicet, quod illud peccatum, quod homo ante vitare facilè poterat, poſtmodum difficulter vitet. Similiter ,quod inducunt de peccato veniali, non eſt ſimile. Quædam ,enim non poſſumus omnia venialia vitare, ſed ſingula, præcipue propter primos motus, dicitur; ad quos non requi- ,ritur deliberatio conſenſus. Sed ſunt quidam ſubiti ,motus, vnde dum vnum obuiare nititur, ex alia parte alius ,motus inſurgit; ſed peccatum mortale requirit con- ,ſenſum determinatum. Vnde ſi poteſt vitare hoc, ,& illud, poteſt eadem ratione vitare omnia. Nec ,iterum poteſt dici, quód ad tempus vitet, & non ,diu. Quia liberum arbitrium reſiſtens malo, non efficitur infirmius ad malum vitandum, ſed multo fortius, ,vnde magis homo magis poteſt poſtea peccatum vitare, quam ,ante. Fortes ergo rationes adducit S. Thomas, quod homo exiſtens in peccato, poteſt viribus naturæ omnia, & ſingula vitare mortalia, non autem omnia venialia, ſed ſingula. Et ad obiectionem dicit. Non quidem poteſt vitare

Non poteſt vitare commiſſa, ſed committenda poteſt & ceſſare declinare ſine gratia, non autem ſe liberare ſine gratia. Pelag. error.

,,peccatum commiſſum: ſed poteſt ceſſare ab eo, & vitare ,,omnia committenda. Non enim poteſt à præterito ſe li-,,berare ſine gratia, vt putat Pelagius. Poteſt autem à ,,committendis, ſine gratia ſe abſtinere, quantumcunque ,,in peccato mortali exiſtat, ſed per diuinam voluntatem ,,vniuerſalem (id eſt per generale auxilium) qua omnia ,,bona cauſantur, & omnia mala repelluntur.

Durandus ait, poteſt ceſſare ab actu, non à reatu: & illa ſufficit ad gratiam ex promiſ. & bonit.

3 Et *reſp. ad* 2. ait. Libertas imminuta eſt per peccatum, non ablata. Poteſt liberum arbitrium, quod prius facile poterat, poſtea non ſine difficultate & pugna, quantum ad vitationem mortalium, ſed venialia omnia non poteſt vitare.

4 Ad 5. ait. Quicunque vitat peccatum, pecccato reſiſtit; vnde hoc poteſt facere etiam ſine gratia. Non tamen propter hoc meretur præmium æternum. Non poteſt ad præmium, niſi qui meritorie operatur.

Sed vtrum ſe liberet ſine gratia à pœna æterna, qui moraliter bonum operatur, & ceſſat à peccatis, alia eſt quæſtio. Contradictio in S. Thoma.

5 Mox *in art. 3. & 4.* oſtendit, quod ex ſolis viribus naturæ liberi arbitrii hanc ſe præparat ad gratiam, ſine præuio dono ſupernaturali, & vitat omnino mortalia, & ante & poſt peccatum ſi velit; & velle quidem debet, & poteſt de facto, etſi difficulter.

Sed contra hanc doctrinam S. Doctoris alia doctrina eiuſdem obiicitur *in 3. contra Gentes* 160. vbi docet hominē exiſtentem in peccato mortali poſſe ſingulos actus mortales ex viribus liberi arbitrii vitare, ſed non omnes, nec diu. Idemque *p. 2. q. 109. a. 2. 8.*

Reſponſio.

Sed hoc nihil obeſt dogmati. Tum quia dicerem maioris auctoritatis eſſe libros ſententiarios, cum præſertim Scotus, & alii Doctores eidem opinioni faueant. Tum quia rationes in ſententiariis poſitas nemo ſoluere poteſt, nec D. Thomas ſoluit. Tum quia ſuſtinet vtramque opinionem *in ver. q. 22. a. 5. ad* 7. & *q. 24. a. 1. ad* 10. & 12. Sed melius ait, defenditur libertas per primam. Mox vt videas dubium eſſe *in a.* 12. Iterum ſingula tam mortalia, quam venialia poſſe vitari docet; ſed non omnia abſque gratia, nec diu ſtare poſſe, quin peccet homo propter habitum vitioſum inclinantem ad malum. Quod ſine præmeditatione &

Standum eſt doctrina poſitam ſnt 2. cuius rationes fortiores. Et pro opin. 2. ratio non concludit, niſi &c.

conatu non poteſt vitare quis, quin operetur ex habitu. Non poteſt autem ſemper præmeditari, & vires omnes colligere. Idcirco & luxurioſum, & ſuperbum ex habitu neceſsario aliquando luxuriare & ſuperbire; & hoc libere. Etenim libere inclinationem adeptus eſt, & libere inhæret illi, præponendo ſuam voluntatem diuinæ. Hæc ibi. Sed rationes iſtæ ſunt debiliores poſitis *in 2. d.* 28. vbi ex diminutione liberi arbitrii concludebat ſolam difficultatem, & ex præmeditatione quę requiritur ad mortale, concludebat poſse omne mortale vitari. Hic autem arguit ex habitu propenſionem, quæ præuenit meditationẽ; ſed nõ concludit, quãdo non præceſſit habitus, ſed actus: item nec niſi in eodem genere peccati concluderet: vt ſuperbus, ſi non poteſt non ſuperbire, poteſt tamen non adulterari, non furari, & alia omnia opera vitioſa vitare, vt concludebat in 2. ſent. Neque iſte habitus facit mortalem actum, niſi deliberate. Igitur ſtat prima opinio in robore.

At quamuis non ſtaret: tamen non ſequitur, quod homo non poſſit viribus naturæ vitare omnia mortalia, ſaltem indirecte, quatenus poteſt facere id ad quod ſequitur gratia, vel non repugnare diuino influxui, omnibus præſentaneo, vt dicebat *contra Gentes* 159. *& in p. ſent. d. 28. q. 1. art. 9. ſupra citatis, &* 48. *q. 1 art.* 3. *Reſponſio ſecunda pro concordia S. Thomæ; etiam ſi verũ eſſet, quod homo non poteſt vitare omnia mortalia directe, poteſt tamen indirecte omnia iuxta D. Thom.*

Et propterea ſubiũgit *in ver. q. 24. art.* 12. poſse hominẽ, etſi non ex natura liberi arbitrij, ſaltem per gratiam, vitare omnia mortalia, non autem venialia omnia, niſi ex priuilegio, vt beata Virgo. Apoſtoli enim peccabant venialiter. Imputari tamen nobis ad peccatum, ſi non vitamus omnia, ex eo quod poſsumus ſingula; & quia poſsumus etiam omnia per gratiam: quam omnis homo habere poteſt ſi ſe diſponat, & optet. Natura enim homo bonum appetit: & naturaliter, optimum: & in ſe habet ſemina virtutum meliora, quàm habitus & actus, vt probat idem S. Thomas *p. 2. q.* 63. Et hoc *in præfat. quæſt. ver. 24. ar. 12 ad 6. ſecundæ claſsis* docet. Quod enim, inquiens, per amicos facimus, per nos facimus. Et quod per amicos poſsumus, per nos poſsumus. Poſse autem à peccato reſurgere, docet idem S. Doctor *Confirmatio. Cum vult homo reſurgere à peccato, ſtatim reſurgit.*

per illam authoritatē *Epheſ.5. Exurge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus*) ſimul ac ergò homo vult vere reſurgere illuminatur, & hoc quilibet in ſe experitur. Et Apoſt. *Rom.2.* Gentiles abſque lege naturaliter quæ ſunt legis facere docuit poſſe: alioquin eſſent excuſabiles.

Virtus pro natura ex Philoſophia. 10. Idem etiam patet ex Philoſophia morali: quam tuetur S. Thomas *in Ethicis*, vbi ait, hominem intemperatum per virtutis naturalis amorem, poſſe ad temperantiam naturæ conatu redire, vt dicit Ariſtoteles. Et de facto hoc probatur in Gentilibus, ſicut Valerius Maximus ſcribit *in libro de mutatione morum, & fortunæ*, & Plutarchus, & Plato, & Iſocrates, & omnes Philoſophi & Poetæ. Vnde Horatius.

„ *Inuidus, iracundus, iners, vinoſus, amator:*
„ *Nemo adeo ferus eſt, vt non miteſcere poſſit:*
„ *Dummodo culturæ patientem commodet aurem.*

Et ideò apud D. Thomam, homo de inobedientia Dei poteſt redire ad obedientiam, quatenus Deus eſt finis naturalis, & ſummum bonū. Et hoc Caietanus cōcedit 1.2. *q.* „109. *a.* 7. Sed ait. Hoc non eſt Deo voluntatem ſimpliciter „ ſubiici, niſi ſecundum quid, ſcilicet, vt eſt author naturæ, „ vt autem ſimpliciter, obiectum indiget gratia, & charitate, id eſt ſupernaturali amicitia.

Sed ego è contra, inquam, quod ſecundum D. Thomam hoc nobis non eſt in præcepto directè, ſcilicet redire ad Deum per ſupernaturalem charitatem, ſed redire quantum poſſumus per amorem naturalem, ſed facere quantum poſſumus ſufficit ad gratiam & charitatem adipiſcendum, non ex rigore iuſtitiæ, ſed ex Dei liberali miſericordia, vt dicitur *p.* 1.2. *q.* 114. *a.* 7. *ad* 1. licet non mereatur de condigno, nec de congruo reparationem, vt dicit *in corp. art.* Tamen ex diuina acceptatione ſufficit, (vt dicit Chryſoſtomus *in Pſal.* 50.) hoc modicum noſtrum, vt reparemur: Alioquin non præciperetur nobis. Vnde dicitur in Concilio Tridentino. *Cum iubet Deus quæ*

,, *videntur nobis impoſsibilia, iubet facere quod poſſumus,*
,, *& petere quod non poſſumus, & adiuuat vt poſsimus.* Item
p.2.q.112.a.3.o.& ad 1. docet quod eſſet iniuſtus Deus, ſi
, non acciperet in gratiã ſuam eos, qui ad ipſum confugiunt
, moti à gratia, vel auxilio præmouente ſupernaturaliter, ſed
, abſque præmouente ſpeciali auxilio ſupernaturali, ex ſolo
, generali, qui confugiunt accipiuntur ex miſericordia. Vnde *Ezech.* R*euertere præuaricatrix meretrix, & ego recipiam te* &c. *Et, quotieſcunque ingemuerit,* &c. Et, *nolo mortem peccatoris, ſed magis vt conuertatur, & viuat.* Et hoc tota vbique ſcriptura Dei, & vbique docet S. Thomas, & mox iterum probabitur.

Notandum autem prius, quod ait *ver.q.*24.*ar.*14.o. Du-
, plex bonum quoddam, quod eſt humanæ naturæ propor-
,, tionatum; quoddam vero quod excedit humanæ naturæ
,, facultatem. Et hæc duo bona, ſi de actibus loquamur,
,, non differunt ſecundum ſubſtantiam actus, ſed ſecundum
,, modum agendi, puta ex charitate, & fine. Et *reſp. ad* 1. *& 2.* ait.

Nullum præceptum eſt homini impoſſibile, quia ſubſtan-
, tiam actus poteſt ex facultate liberi arbitrii, & in mo-
, dum ex dono gratiæ; quam ſi non habet, imputatur illi,
, quoniam non ſeruat mandata Dei, quoad ſubſtantiam: in
, qua poteſt. Verba ſane aurea, ſæpius decantata; hic autem expreſſius, & ſolennius, & tota antiquitas huic ſententiæ fauet, exceptis illis, qui Deum intrudunt non bonum. Et quidem S. Doctor *hic in reſp. ad 9.* Quod non modo quando eſt
,, in peccato, non poteſt homo diligere Deum ex charitate
,, ſupernaturali, ſeu implere præcepta quoad modum: ſed nec
,, cum eſt ſolutus à peccatis. Homo enim non poteſt vo-
, lare, nec ligatus, neque ſolutus; niſi habeat alas. Et
,, propterea illi ſolum præcipi, quod poteſt ex naturalibus.
,, Cætera enim addit Deus neceſſario. Doctiſſime tandem probat hanc potentiam faciendi quod in nobis eſt, ita vt replicare non poſſint Perthomiſtæ *in* 2.*d.*41.*q.*1.*a.*2.o. Vbi aſſignat gradus morales conſimiles naturalibus, in quibus primum eſt ens, ſecundum ſubſtantia, tertium corpus,

quartum animal, quintum homo per additionem; incedentes hac ratione, quod priores ſublati tollunt poſteriores. Si enim quis non eſt ens, non eſt ſubſtantia: Et ſi non eſt ſubſtantia, ergo neque corpus &c. At non è contra. Etſi enim non eſt quis homo, non propterea non eſt animal. Et ſi tollatur eſſe animalis, non tollitur eſſe ſubſtantiæ, & ens &c. Sic actus bonus primus in moralibus, & potentia ad illum naturalis, eſt ſicut ens. Secundus eſt bonus ex genere, ſicut ſubſtantia. Tertius ex circunſtantia bona, ſicut animal. Quartus ex charitate, per quam fit meritorius. Et hic eſt ſicut hominis gradus in naturalibus. Et ideo ſi deſinit eſſe meritorius, quia non ex charitate: non tamen deſinit eſſe bonus ex circunſtantia, vel ex genere &c. Ergo infideles faciunt actus bonos, etiamſi non meritorie, ſupernaturaliter diuinæ gratiæ Dei ſupernaturaliter attingibilis, tamen naturaliter ad Deum, & ad quoddam bonū &c.

Ait ergo *in Argumentis, ſed contra.* Non datur conſilium niſi de bono; ſed conſulitur infidelibus, vt aliqua de genere bonorum faciant. Ergo illorum actus non omnes ſunt mali. Item nihil laudabile, niſi bonum: ſed Hieronymus, & Auguſtinus laudant Gentiles de aliquibus operibus. Ergo aliqua opera illorum ſunt bona. Itidem Romani laudantur, (addo) *in 2. Mach.* 7. de virtutibus, & actibus moralibus. Ergo poſſunt de facto abſque gratia benefacere.

Et *in corp. art.* ait. Sicut in rebus naturalibus vna perfectio alteri ſuperadditur, ſic vt quædam res habeant vnā illarum & quædam duas, & ſic deinceps: ita etiam in moralibus, contingit in actu conſiderare aliquam perfectionem, alii ſuperadditam, ex quarum vnaquæque dicitur actus bonus. Et ſi aliqua illarum perfectionum deſit, deerit bonitas, quæ eſt ſecundum perfectionem illam. Verbi gratia omnis actus, in quantum eſt actus, habet quandam eſſentialem bonitatem: ſecundum quam omne ens bonum eſt ſed in aliquibus ſuperadditur quædam bonitas ex proportione actus ad debitum obiectum, & ſecundum hoc dicitur

actus

" actus bonus ex genere. Et vlterius ex debita commenſu-
, ratione circunſtantiarum dicetur bonus ex circunſtantia;
& ſic deinceps, quouſque perueniatur ad vltimā bonitatem,
cuius humanus actus eſt ſuſceptiuus, qui eſt ex ordine in fi-
nem vltimum per habitum gratiæ & charitatis. Et ideo
, actus illorum, qui gratiam & charitatem non habent, hoc
" modo bonus eſſe non poteſt. Et hæc bonitas eſt, ſecun-
" dum quam meritorius dicitur, ſed ſubtracto poſteriori
" nihilominus remanet prius, vt in libro de cauſis dicitur.
" Vnde quamuis ab infidelium actibus ſubtrahatur, iſta bo-
" nitas, ſecundum quam meritorius dicitur: remanet tamen
" bonitas alia, vel virtutis politicæ, vel ex circunſtantia, vel
" ex genere; Et ideo non oportet quod omnis eorum actus
" ſit malus, ſed ſolum ſit deficientis bonitatis. Sicut quam-
" uis equus deficiat à rationalitate, quam homo habet, non
" tamen ideò malus eſt, ſed habet bonitatem deficien-
" tem à bonitate hominis.

" 3 Et reſp. ad 1. dicit, quod actus infidelium omnes, qui ex
" infidelitate eliciuntur, ſunt mali, ſed non qui ex alijs ha-
" bitibus moralibus. Ad 2. ait. Quòd fides dirigit inten-
" tionem operantis ad vltimum finem; ſed prudentia or-
" dinat etiam ad alios fines bonos, qui ſunt ordinabiles, licet
" non ordinati ad vltimum, & ideo boni, vt ſic.

" 4 Ad 3. docet, quòd actus boni, etiamſi non ex fide, nec
" ex charitate, placent Deo, quia boni pro rata bonitatis e-
" orum, vnde ait. Sicut aliquid participat bonitatem, ſic eſt
" Deo acceptum. Et ideo actus illi enunciantur ſimpliciter,
" Deo accepti, qui meritorij ſunt completam bonitatem ha-
" bentes; ſed tamen actus alij, ſecundum quod ſunt boni
" ex genere, vel ex circunſtantia, Deo placent, non tamen
" ſicut remunerabiles æterno præmio.

5 Et ad 4. ait; quod non obligamur dirigere omnes actus
, bonos ad id, ad quod fides dirigit: quia præce-
, pta affirmatiua non obligant ad ſemper, quamuis ſemper;
, ideò ſunt boni, ſi non ordinantur in peccatum.

D. Thomas nunquam retractauit hanc ſent. ſed in q. diſp & in ſumma recō firmauit.

Et ad 5. Quod ſi ex iudicio rationis operentur bonum, o-
perationes ſunt bonæ.

Qq

6. Quapropter non deſinam mirari eos, qui dicunt, nullum actum moraliter bonum fieri à peccatore, cum infidelis ſecundum D. Thomam etiam benè operetur ex prudentia naturali. Et *in p.2. q.* 109. licet dicat, hominem non poſſe omne bonum ſibi naturale facere in natura corrupta; cuius contrarium dixit in 2. ſent. tamen docet, quod ex gratia, quæ nulli deeſt, poſſit. Et *q.1. art.7. ad p.* ſi conatur homo fugere à peccato, recipit lumen gratiæ. Et *ar 8. ad p.* reſpondet, quòd homo poteſt vitare ſingula mortalia, non omnia, niſi per gratiam. Et quia ex eius defectu eſt, quod homo ad gratiam habendam ſe non præpararet, propter hoc à peccato non excuſatur, ſi ſine gratia peccatum vitare non poteſt. Et *in art.3.* naturaliter docet hominem plus diligere Deum, quàm ſe. Et ideò ſequitur, quod poſſit in bonum omne naturaliter. Et *reſp. ad 3.* quod diligit Deum ſuper omnia, non tamen ſupernaturaliter ex charitate. Nihil ergo nouum dicit in ſum. quod non in ſent. Vtrobique enim per bonos actus naturales ad Deum, vt bonum naturale: & per ſupernaturales, ad Deum, vt bonum ſupernat. nos præparat. & illam de miſericordia ad iſtam dirigit, & iſtam ad gratiæ habitum & gloriam de iuſtitia.

Epilogus rationum. Et quidem ſi omnes eius codices conſulas, neceſſariò intelliges apud D. Thomam homines poſſe ex naturalibus diſponi ad gratiam, & ad peccata tollenda, quia in diſpoſitionibus non eſt abire in infinitum. Et quia Deus acceptat iſta bona naturalia etiam ab infideli, vt diſpoſitiones ad fidem & gratiam, vnde ſequitur gloria; & quod peccatum non tollit naturalia, etſi debilitat, gratia ſupplet, quæ datur omnibus non repugnantibus contrariè ex malitia finali, vt ſatis probatum eſt, & amplius probabitur. Nec propter hoc, principium ſalutis ſupernaturalis eſt ex nobis, vt arguunt pſeud. Nam D. Thomas reſpondet quod ex donis naturalibus Dei ad naturale bonum: & ex ſupernaturalibus ad ſupernaturale *p. ſēn d.38 1.4 & alibi.*

Iterum ex D. Thomæ authoritate demonſtratur, Deum facienti quod in ſe eſt ex viribus liberi arbitrij, neceſſario infundere gratiam, non neceſſitate abſoluta, nec obligationis, ſed ſuppoſitionis, promiſſionis, & bonitatis: & facienti quod in ſe ex Dei gratia, vel motione ſupernaturali, dare ex iuſtitia, ſicut propriis viribus ex bonitate.

ARTICVLVS II.

QVod autem facienti quod in ſe eſt, Deus neceſſariò dat gratiam, non neceſſitate coactionis, aut obligationis ex iuſtitia, ſed neceſſitate bonitatis & promiſſionis.

Probat iterum D. Thomas *in 4. d. 17. q. 1 ar. 2. in arg. ſed contra*, vbi ait. [Quod qui ſe non præparat, non iuſtificatur: ſicut qui fecit te ſine te, non iuſtificabit te ſine te. Ergo præexigitur præparatio ex parte, noſtri. Probatio 1.

2 Et *in quæſtiuncula prima* probans, quod homo poteſt ſe ,,præparare, ait. Deus non præcipit homini impoſſibile: ſed ,, præcipit, vt ſe ad gratiam aliquid faciendo præparet. Ergo poſſibile eſt homini facere quod in ſe eſt. Propterea ait *Iacob. 4. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis.*

3 Mox *in quæſtiunc. 3.* probat, quod neceſſariò præparanti ſe infunditur gratia, ſic dicens *in argumento ſed contra.* (Impoſſibile eſt ſummam veritatem mentiri. Sed ita pro- ,,miſit, ſe gratiam daturum ei, qui quod in ſe eſt facit, *Zach. 1. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* Et *Apocal. 3 Si quis aperuerit mihi, intrabo ad illum.* Ergo neceſſe eſt eum qui facit quod in ſe eſt, iuſtificari.

4. Mox *in corpore articuli* idem probat ratione, quoniam

ad præparationem in materia, ſequitur neceſſario forma, , & ideo in his qui vſum rationis habent, prærequiritur vo- ,luntatis præparatio, ad quam neceſſariò ſequitur gratia; non autem in pueris ante vſum rationis.

Sicut materia in vltima diſpoſitione ſtatim recipit formã ſic anima gratiam.

5 Et *in reſp. ad* 1. ait. Quod præparanti ſe datur ſubito: nec , præparatio præcedit tempore, ſed natura, infuſionem gra- ,tiæ. Et probat hæc exemplo naturalis materiæ, poſitæ in vltima diſpoſitione ad formam, quam immediatè recipit. Similiter aliquando præparatio præcedit, vt in Centurione. Aliquãdo ſimul fit, vt in Paulo. Sed neceſſariò requiri quod in nobis eſt, probat per totum. Et *reſp. ad primam quæſtiunc.* ait. Quod ſicut materia debet habere diſpoſitionem ,ad formam, & proportionem ad agens, ſic in ſpiritualibus. ,In illis localis approximatio, eſt proportio: in his ſpiritua- , lis approximatio. Et ſicut duplex eſt præparatio materiæ, ,alia per ordinem naturalem ad formam, alia per remotio- , nem impedimenti contrarij: ſed proportio animæ ad Deũ , per naturæ ſimilitudinem, non eſt in poteſtate voluntatis. Similiter nec proportio capacitatis gratiæ, quia hæc ei præ- ,, exiſtunt à creatione. Vnde relinquitur, quod in ipſa vo- ,, luntate ſit appropinquare Deo per affectum, & deſideriũ, ,, & ordinari ad gratiam per remotionem impedimenti, ,, quod eſt peccatum. Et ideo per diſplicentiam peccati, & ,, affectum ad Deum, poteſt ſe aliquis præparare ad gra- ,, tiam. Et quando hæc duo efficaciter facit, dicitur ,, facere quod in ſe eſt, & gratiam recipit. De prima ,, hoc dicitur *Iacob. 4. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis.* De 2. *Apocal. 3. ſi quis aperuerit, intrabo ad eum.*)

Præparatio per approximationẽ & per remotionem impedimenti eſt in nobis.

Etiam efficaciter ſe homo præparat.

Ac deinde reſpondens ad argumenta docet, quod vo- ,, luntas prouocatur obiectis, prædicatione, reuelatione fla- ,, gellis, interiori motione ad faciendum quod in ſe eſt quo- ,, ad ſubſtantiam actus, (quæ pediſequa eſt reſpectu gratiæ ,, gratum facientis: ſed tamen eſt diſpoſitio ad ipſam, ex ge- ,, nerali concurſu Dei bonitatis) vt ſupra docuit hic, & plu- , ries alibi: quoniam Dei gratuita voluntas, eſt vt benefaciamus.

Et *reſp. ad 5.* inquit. Etiam qui fidem non habet per ge-
,neralem, vel naturalem Dei cognitionem, poteſt ſe ad fi-
,dem habendam præparare, & ad gratiam, ſi ſecundum ſuam
,cognitionem ſibi diſpliceat peccatum, & ad Deum affe-
ctu feratur.

Infidelis per naturalem poteſt ſe ad fidem diſponere.

Ex his ergo ſcimus, quæ præparatio requiritur, ne dum quod debemus nos præparare, & quod ad præparationem neceſſario ſuccedit gratia etiam infideli, alioquin non tenetur præcepto de acceptanda fide: nunc autem addit qua neceſſitate. Quocirca *in reſp. ad quæſtiunc. 3.* ait. Duplex
,,neceſſitas, alia abſoluta, alia ex ſuppoſitione. De prima
,,quidem neceſſitate loquendo, non eſt neceſſe eum gra-
,,tiam recipere, qui ſe ſufficienter ad gratiam parauit, quia
,,neque per ſe neceſſitas, ſecundum quam Deum neceſſe eſt
,,eſſe: neq; neceſſitas coactionis, aut prohibitionis in his, quæ
,,diuina voluntate fiũt, cadere poteſt. Loquẽdo enim de ne-
,,ceſſitate, quæ ex ſuppoſitione diuini propoſiti, quo prop-
,,ter beneuolentiã ſuæ voluntatis voluit vnicuique eã com-
,,municare ſuam capacitatem: neceſſe eſt quod cuilibet ma-
,,teriæ præparatæ forma infundatur. Non tamen eodem
,,modo eſt in omnibus formis. Nam in naturalibus, quæ
,,non ſunt immediate à Deo, neceſſario recipiuntur neceſ-
,,ſitate abſoluta reſpectu ſecundorum agentium: conditio-
,,nata reſpectu Dei primi agentis, quia voluit ſic fieri &c.
,,Similiter formæ immediate à Deo, vt anima rationalis non
,,recipitur neceſſario ex parte Dei, ſed ex parte re-
,,cipientis. Formæ autem (ſubdit) quæ non debentur
,,naturæ, ſicut gratiæ & virtutes immediate à Deo produ-
,,ctæ, nihil habent de neceſſitate abſoluta, ſed ſolum de ne-
,,ceſſitate ex ſuppoſitione diuini ordinis. Et ſic reſpondet
,,ad argumenta, quod nimirum bene probatur non dari gra-
,,tiam neceſſitate abſoluta, propter præparationem, ſed
,,conditionata: hoc eſt ex promiſſione voluntaria ſuæ
,,bonitatis. Et propterea gratia eſt gratia, vt dicendum eſt ad primum argumentum: quoniam datur neceſſitate ſuppoſitionis, non abſoluta, vt vas figuli præparatum non recipit formam neceſſitate abſoluta, ſed ordinante ſic artifice

Qua neceſſitate dicitur gratia ſe præparanti dari non neceſſario.

Propoſitum Dei ad omnes.

Non neceſſitate abſoluta ſed ſuppoſitionis datur gratia ſe præparanti ex vi lib. arb.

Deo. Et actus ille, reſpondendo ad 3. non eſt meritorius ex ſe, ſed ex Dei voluntate acceptante.

3. Eſt autem ex ſe, id eſt, de rigore, ſi faciat quod in ſe eſt ex motione diuina, vel ſaltem gratiæ gratum facientis, vt docet *in q.*112 *a.*3. *ad* 1.

Palam eſt ergo, quod neceſſario, neceſſitate promiſſionis datur gratia omni ſe præparanti per id, quod in ſe eſt ex viribus liberi arbitrii, apud S. Tho. non autem neceſſitate abſoluta, niſi fiat præparatio etiam ex motione ſupernaturali, aut gratia gratum faciente.

4. Præterea adhuc probatur iſta concluſio ex D. Thoma, *opuſc.*61. *corp.*17. vbi ait. Actio actiuorum eſt in patiēte diſ-
„poſito. Sol lucet sēper, ſed non ſemper illuminat, ignis calet
„ſemper, ſed non ſemper calefacit, niſi diſpoſitum: ſic Deus
„effluit ſemper, ſed non influit, niſi recipienti, & diſpoſito;
„influere eſt dare. Et cuius eſt dare, eius eſt augere, vel ma-
„gis dare. Vnde dicitur: *Adauge nobis fidem.* Verum quia
„receptum eſt in recipiente, per modum recipientis, non
„recepti: Quod Deus ſine menſura effluit, tu cum menſura
„recipis. *Non enim ad menſuram dat Deus ſpiritum*; Et ta-
„men *vnicuique noſtrum data eſt gratia ſecundum menſuram*
„*donationis Chriſti.* Accipe ergo magis, & ſic augetur quod
„acceperas &c. Sed gratia datur ſine merito, ſed non ſine
„diſpoſitione, quæ quandoque large meritum congrui
„appellatur. Sicut ergo formam naturalem introducen-
„dam antecedit poſitio nuda, diſpoſitio & neceſſitas, quo-
„rum primum, & vltimum intelligitur ſimplex, & quaſi
„punctuale, medium autem habens latitudinem, quam
„contingit plus & minus &c. Quæ diſpoſitio eſt per con-
„uerſionem ad Deum in vſu, vel in actu, ſecundum quod
„patet ex naturalibus & gratis datis.

Diſpoſitio noſtra meritum congrui large appellatur.

„ Quando autem facit totum, quod poteſt, & quod in ſe
„eſt, tunc eſt neceſſitas ad habendam gratiam, non neceſ-
„ſitas coactionis Deo debitum imponens: ſed neceſſitas
„immutabilis, qua neceſſe eſt Deum, & ideo bonum, &
„ideo effluentem, & ideo accipienti dantem. Imo neque
„hanc vltimam diſpoſitionem vt neceſſariam liberaliſſi-

mus dater expectat, ſed aliquo modo conuertenti ſe, & diſponenti, etiam ſi non ſecundum totum quod in ſe eſt, multoties dat, *Iacob* 1. *qui dat omnibus affluenter.* Igitur ſecundum S. Thomæ doctrinam neceſſario infallibiliter, ſicut neceſse eſt Deum eſſe bonum, datur gratia diſponenti ſe totaliter ex immutabili bonitate Dei; Imo nec diſponēti ſe totaliter, ſed ſolum non ponenti obicem, vt ex hoc textu patet, & *ex 3. contra Gentes* 159. *ſupra allegato*, vbi dari gratiam etiam peccatoribus omnibus, & recipi de facto non opponentibus contrariè impedimentum docet, probatque ex Apoſtolo, quia *vult omnes ſaluos facere*; Et ex Euangelio *Ioan.* 1. *quia illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, niſi ipſe claudat oculos.

„ Et *in opuſc. de præſcientia & prædeſt. cap. 6. ad q. 2. & 1. d.* „40. q. 4. *a. 1. &* 2. probat Deum velle ſummum bonum; „Et quia hominem carere gratia, non eſt bonum, ideoque „non volitum à Deo, niſi in quantum per accidens fit bo„num. Fit antem bonum, quia fit iuſtum. Iuſtum autem eſt „hominem illum carere gratia, qui vult carere. Ergo ſi nolit homo carere, Deus non vult carere; ſed dat gratiam „neceſſario, quia Deus eſt bonus neceſſario.

APPENDIX.

Quoniam omnes diſpoſitos, & non repugnantes Deus recipit in gratiam, repugnantium vero aliquos: quærendum quare non omnes, & quos recipit.

CAPVT XIV.

ART. I.

QVoniam igitur ſatis ſuperque probatum eſt de mente S. Thomæ, Deum omnes creaturas rationales factas *Epilogus demonſtratorum.*

ad ſui imaginem, vt Pater eſt, omnes approbaſſe ſimpliciter, antecedenter, & abſolute ad hæreditatem naturalem & ſupernaturalem. Neminemq; reprobaſſe ab hæreditate naturali, ſed ſolum ſupernaturali, niſi aliquos conſequenter ad præuiſionem culpæ, non cuiuſque, ſed finalis impœnitentiæ. Propereaque dum ſumus in via, nulli ſuam negare gratiã, ſed cuilibet parato per ſuũ liberũ arbitrium, aut alterius auxilio fidei, ſi vſum rationis non habet, diſpoſitoque recipere: vel ſaltem non repugnanti dare, quia Bonus eſt ipſe Deus, vt dicunt Catholici: non quia meretur homo, vt Pelagiani, & inſuper multos repugnantes Deum ad ſe trahere, vt dixit *in Ioan. 6. lect. 5. & 3. contra Gentes* 661. Reſtat, quamuis ſupra declaratum, amplius declarare, cur non omnes repugnantes trahit.

Ad hoc reſpondet D. Thomas *in præfatis locis, & in opuſc. de præſc. & prædeſt. cap.* 7. quod in aliis non inuenit, in quo propitietur illis Deus, vt dicitur *Iob* 33. qualis Iudas, Pharao &c. In aliis inuenit, qualis Saulus; qui ait, *fui blaſphemus, & perſequutus Eccleſiam Dei, ſed miſericordiã conſequutus, quoniam ignorans feci in incredulitate mea, amplius æmulator exiſtens paternarum mearum traditionum* &c. Et hoc Stephanus reuelauit ſanctæ Brigidæ *in lib.* 5.

Supra autem dixit, quod repugnantes contrarie ex malitia non trahit ad ſe, quia ipſi non trahuntur, non quia Deus non trahit: ſed diſpoſitos, & non repugnantes: itemque repugnantes ex ignorantia, & fragilitate, trahit omnes. Quocirca D. Thomas *in Rom. 2. lect.* 3. inquit. Eſt primus gradus dignitatis in hominibus, qui non ab aliis, ſed à ſe ipſis inducuntur ad bonum; Secundus eſt eorum, qui inducuntur ab alio, ſed ſine coactione: Tertius eorum qui coactione (id eſt flagellis indigent) vt fiant boni. Quartus corũ, qui nec coactione dirigi poſſunt ad bonum *Hier.* 2. *Fruſtra percuſſi filios veſtros, diſciplinam non receperunt.* Itẽ in Pharaone & Elima accidit. Saulus autem, & Nabuc. conuertuntur conſimilibus auxiliis (teſte Chryſ.) Et Auguſt. idem docet *de prædeſt. & grat. c.* 15.

Cur non omnes peccatores ad ipſum conuertuntur.

Ex his confirmatur, quod ſupra dicebamus cum Patribus

&

S.Thoma, quod Deus dat gratiam contrariantibus etiam vſque in finem: & quod, teſte Chryſ. ex Ezech. ſemper ſicut amator inſaniens amaſiam, currit poſt peccatores, dicens non ſimulatoriè. *Reuertere præuaricatrix meretrix: & recipiam te.*

Concluſio, recapitulatio, & confirmatio.

ERgo palam eſt, quod Reprobatio ex præuiſione finalis impœnitentiæ ſit apud D. Thomam: vnde reprobati apud eum & in omnibus ſcholis, vocantur Præſciti tantum; & non ex decreto derelinquendi aliquos, vt malos, niſi poſt peccatũ præſcitum, alioquin dicerentur etiam prædeſtinati ad malũ, vt natura mali. Itẽ nec Prædeſtinationẽ antecedẽtẽ eſſe neceſſariam, ſed conſequentem infallibilem, non ex decreto præcedenti, ſed ex præuiſione executionis noſtræ: ergò ex coexiſtentia futurorum in æternitate præſentialiter, nedum obiectiuè: vt in capitulo 5. oſtenſum eſt. Cuiuſmodi exiſtentiam nedum Scotiſtæ & Ieſuitæ, ſed etiam noſtrates quidam in Hiſpania negauerunt; & qui acceptant decreto ſ[illegible] inuicto, vt fiant res & ſic & tunc & taliter & ibi. Nec conſiderant quod Doctor S. vt ſaluaret contingentiam & libertatem faciendorum, reliquit decreti ineuitabilitatem, & ad coexiſtentiæ infallibilitatem confugit: à qua noſtri ad ineuitabilitatẽ incautè recurrunt, propterea, quod aduerſarij concludebant, quod ſi Deus ex coexiſtentia ſciret, à rebus ſcientiam acciperet. Cum animaduertere oportebat in ſententia S. Thomæ, Angelos cognoſcere naturalia & futura poſtquam ſunt, per innatas ſimilitudines & ideas illorum; ſicut & oculus, ſi haberet innatam lapidis ſpeciem, videret lapidem non capiendo ſpeciem ab ipſo, vt diximus *cap 5. art.* 3. & quoniam Deus non exit de potentia ad actum, cum ſit puriſſimus æternus actus, præhabet ideationes omnium futurorum & ſ[illegible] quæ voluntatis & volitorum, in productione verbi, manifeſtatiui & factiui entium, at ſolum manifeſtatiui non entium & malorum: nec propterea, dicebat D. Thom. futura erunt neceſſaria:

nec volitiones humanæ ſunt decretæ ineuitabiliter. Nam Deus videns Petrum, quem decreuit facere liberum, videt indeterminationem eius ad actus pios & malos, prout in libero arbitrio ſunt: & ſimul determinabilitates innumeras voluntatis, & non modo ad illum actũ, ad quem ſe determinabit, ſed ad illũ & ad alios infinitos infinitiſque modis variabiles, inter quos eſt ille, quo & ad quẽ ſe determinat Petrus. Ergo non accipit à Petro exiſtente ſcientiam de Petro, nec ab exiſtentia actus eius ſcientiam de illo actu: cum habeat illum & alios infinitos idealiter, quorum vni effectus correſpondet. Patres Ieſuitæ multi, vt ſaluarent libertatem ponunt in Deo præuiſionem, non prædeterminationẽ, donec Deus videat actum, ad quem ex ſerie obiectorum inclinabitur. Subtiliter ſanè: ſed, puto, non effugiunt decretum ponendi Petrũ in tali ſerie, & non in alia: nec hominis libertatem tuentur omnino, ſi à ſerie determinatur infallibiliter: nam idem erit ac ineuitabiliter: vel ſi fallibiliter, tunc Dei omnimodam non ſaluant certitudinem. Voluntas enim non poteſt cognoſci apud S. Thom. quorſum ſe inclinabit, & ad quem exibit actum, ſi verè libera eſt, niſi poſt actum: qui in nobis eſt poſt: in Deo verò neque ante neque poſt, ſed præſens. Et mirum ſi expectant vt Deus prænoſcat ex ſerie quæ fallibilis eſt, (nã Angelorũ in eadem ſerie poſitorum multi ſteterunt, multi corruerunt, ex libertate non ex ſerie: & in peſſima poſitus ſerie Cornelius ſaluatur: at Iudas & Angelus in optima non ſaluantur, ſed damnatur) cur non expectant nobiſcum vt cognoſcat ex coexiſtentia quæ eſt infallibilis? Item miror Perthom. qui ſaluant D. Thomam contra D. Thom. & Dei potentiam contra Dei bonitatem, vt notat Chryſ. & Ambr.

Hæc dixerim, ſalua omnium reuerentia doctiſſimorum Ieſuitarum & Perthomiſtarum, quorum admiror & laudo ſedulum ſtudium, ſed bonum publicum quod & ipſi appetunt, non gloriola, nec præſumptio quod totum negotium grauiſſimum exploratum habeam, me ad ſcribendum impulit. Cordati & pij credent & intelligent. Sciolis & ambitioſis exoſus ero. Reip. & Principibus credo probabor.

quoniam pacem & concordiam Reipub. cum Deo, & conſcientiarum cum vtriſque pono, & remedium multiplico in flumine, in ſanguine & in flamine proprio & communi, iuxta ſapientiam ſanctorum: quando aduerſarij ſuſpiciones peſſimas inter nos & Deum ponunt: Diſgratiam dilatant: redemptionem eiuſque remedia depauperant: Deumque aut inopem aut ſubdolum, vel ſolum Fortem, & non Bonum ... ſapientem faciunt. Propter quod Principes Tyranni fiunt, ſine cauſa minimas ob voluptates populum affligentes, circunferẽtes & decipientes: ſicut facit Caluini Deus ſine cauſa, vt oſtenderet iram ſuam irrationalem falſamque gloriam: & dum omnium ſe patrem doloſè declarat, non niſi quoſdã decreto æterno aſcitos ſuſcipit in filios, cæteros verò iniuſtè & mendaciter dãnat: non quia peccauerunt, ſed quia noluit Deus eos prædeſtinare: ex non prædeſtinatione enim reprobatio, derelictio, & peccatum. Et tamen fingit ſe damnare, quia eos nõ habuerunt aquam: quã non potuerunt habere: aut quia fecerunt actũ ad quẽ impulſi efficaciter, reſiſtere non potuerunt. E contra populũ ſeditioſum faciunt, ſolo metu externo leges obſeruantem, dum putat Fato ſe vrgeri & naſci homines iudicatos, non iudicandos. Quod argumentũ facĩetes olim Galliarũ Epiſcopi coegerũt Aug. & Proſperũ aliter meliuſque ſe ſe explicare: illũ in libro cõtra articulos ſibi impoſitos: iſtum in libro defenſionis Aug. Ex tali enim ſententia populi deſperantes ſeſe tradere impudicitiis, fraudibus, rebellioni, ſocordiæ: maximè autem contra Principes fructes bonis præſentibus machinari (vnde Caluinus dominium paucorum, Lutheri s popularem prædicant in Eccleſia, irrepentem in politicam Principum) nam vulgus ſic edoctum, ait. Bona cœleſtia vel non ſunt pro nobis: vel ſi ſunt, adiudicata ſunt: & ſimiliter mala ab æterno. Vnde nec nos poſſumus mutare ſortem bonam vel malam: nec augere vel minuere: omnia enim iam decreta ſunt: nec Deus rogatus poteſt, cum ſit immutabilis. Ergo nec pro bonis æternis acquirendis, nec pro malis æternis vitandis eſt laborandum. Sed præſentibus fruamur per vim, per ſophiſma, per hypocriſim. Et ſic ex hoc deinde bella ruſtico

rum, ſchiſmata & hæreſes nouæ, Principibus exitiales: excuſſo conſcientię fræno: aſſumpta opinione faciendi quidquid bonum pro ſeipis videtur.

Hæc cogita, piiſſime Rex, & aliis conſideranda trade; nec ſolis viribus, ſed rationibus mundo Chriſtiano ſalus à Rege Chriſtianiſſimo eſt propinanda. Vide Germaniam, Poloniam, Vngariam, Daniam, Angliam, Scandinauiam, partem regni tui, propter hoc dogma atrociſſimum collapſas ex toto vel ex parte. Miſerere: & Pater miſericordiarum tibi præſtò erit ſemper.

Nunc ad complementum doctrinæ addo expoſitionem 9. cap. ad Rom. in quo fundatos ſe putant ſectarij: quam à D. Comite de Braſſach, Oratore Chriſtianiſsimæ S. Maieſtatis apud S. Pontificem ſæpè de his viriliter pieque diſputante, rogatus confeci.

APPENDIX.

F. THOMÆ CAMPANELLÆ Ord. Prædicatorum Expoſitio ſuper Cap. 9. Epiſtolæ Pauli Apoſtoli ad Romanos.

CONTRA SECTARIOS.

Ad petitionem Iohan. de Galard Comitis de Braſſach Chriſtianiſsimæ Maieſtatis in Romana curia Oratoris contra ſectarios diſputantis.

QVoniam, vt Hilarius docet, ex cauſis dictorũ ratio, ſenſuſque dicendi agnoſci debet: quid contineat cap. 9. ad Rom. cuius expoſitionem à me poſcis, Excellentiſſime Domine, vt Caluiniſtis in eo exultantibus, gloriatio auferatur: non intelligemus, niſi cauſas Apoſtoli dictorum prius enucleatas habuerimus.

Conueniunt Commentatores omnes, & contextus Apoſtolicæ epiſtolæ idem pandit: Apoſtolum ſcribere Romanis, qui Chriſti fidem acceperant, ſed præuenti à Iudæis Romæ ſub Tiberio, & Caligula, & Claudio, & Nerone morantibus, ex quo ipſorum regnum ſub Romanorum ditionem venerat, iudaizabant; maxime autem qui conuerſi erant ex iudaiſmo ad fidem Chriſti, dicentes, oportere obſeruari legem Moyſis, circuncidi, & ceremonialia proſequi: quoniam Chriſtus, aiebant, non eſt contrarius, ſed complementum legis: in cauſa erant, vt putarent Gentiles ſe non poſſe Chriſtianos eſſe bonos per ſolam fidem: niſi, & legem obſeruarent; ita vt opera fidei eſſent legalia ſimul; quoniam in lege erat promiſſio redemptionis. Contra quos Apoſtolus oſtendit.

In primo cap. Euangelium eſſe ſalutem omni credenti, Iudæis, & Gentilibus, ex quacunque natione ; & eius neglectum eſſe ruinam : Nam iuſtitia, & ratio naturalis, quæ erga Deum proximumque dirigit hominem, eſt omnibus communis : Idcirco, & qui legem naturalem, & ſcriptam, & qui ſolam naturalem acceperunt, obnoxii ſunt iudcio Dei, benefacta, & malefacta iudicaturi : & ſunt circa hoc omnes inexcuſabiles. Omnibus enim notum eſt, Deum eſſe & remuneratorem, & gubernatorem, dignũque cultu ſuper omnia, vt rerum natura, & phiſoſophia docet.

In ſecundo cap. oſtendit & Gentes, & Iudæos eſſe iudicandos ſecundum opera moralia, non autem iuxta ceremonialia, quæ ſolum proſunt, quibus ſunt ſigna vera moralium ex fide interiori manãtium. Siue ergo circunciſus, ſiue non circunciſus, iudicabitur ſecundum opera bona, & mala moralia. Ceremonia enim Circunciſionis, quod indicat, nõ quod facit, requirit, id eſt animæ circunciſionem, cuilibet nationi communem, quæ & quatenus vitia præſcindit à ſe.

In tertio cap. dicit Iudæos præcellere Gentilibus in hoc, quod legem, & Patres imitabiles habuere ſanctos, & promiſſiones communis Redemptoris. Quod ſi Iudæorum quidam non crediderunt, promiſſio Dei non euacuatur ; quoniam à quibuſcunque recipitur fides Redemptoris, & opera fidei, ſiue ſint Iudæi, ſiue Gentiles, illi ſaluantur per gratiam, & fidei opera, non per opera, quatenus ceremonialia. Qui autem fidem non recipiunt, etſi habent opera legis, damnantur: nam omnes peccauerunt in Adam, & omnes egent gratia redemptionis à peccato actuali, & originali. à quo lex non poteſt liberare, nec natura, niſi per fidem Dei omnium factoris, & gubernatoris, ideoque Redemptoris, & vt Patres exponunt, implicitam, in fide quod Deus eſt gubernator : vel explicitam, per ſe in prouectis, per parentes in paruulis : vbi & quibus reuelauit Redemptionis opus, ſuæ gubernationi congruum, meditari.

In quarto cap. probat, quod dicit, exemplo Abrahami, qui antequam circunderetur, iuſtificatus eſt per fidem, qua credidit Deo, & per opera fidei, vt magis expli-

cat *Iacob.* 3. & non per legis opera ceremonialia, quæ non-dum acceperat; etenim circunciſio data eſt ei, vt ſignaculum fidei, non vt ſaluans ſine fide. Idcirco ex Dauid *pſal.* 31. qui beatos dicit omnes, quibus Deus non imputat peccata, non quibus dat circunciſionem, & ceremonias: non enim propter hæc promiſit ſalutem: ſed propter fidem, qua Deo inhæremus corde. Imo lex ſolum oſtendit, quod agere debes, & ideo operatur iram, quia non poteſt amplius quis per ignorantiam excuſari. Seu fides, qua Deo credentes opera Dei operantur, non metu legis, ſed Dei, cui confidimus, amore, amauit nos.

In quinto cap. nos lætificat, quia per fidem Chriſti reconciliati ſumus Deo, cum eſſemus inimici propter peccatum originale, & actualia. Et qui Deo per Chriſtum conciliatur, damnari non poteſt, non qui per legis ſuſceptionem, quæ nos magis peccatores fecit, non ſanauit, niſi in fide Redemptoris. Etenim ex Adam vſque ad Moyſen, & à Moyſe ad nos, id eſt, ante legem, & ſub lege mors regnat, in quibus non eſt Chriſtus (implicite vel explicite, vt docet S. Iuſt.) cuius gratia ſuperabundat, poſtquam delictum per legem abundauit, excuſatione ſublata.

In 6. cap. hortatur homines exhibere ſeſe ſanctos Chriſto per opera fidei, & non manere in peccato, à quo reſuſcitati ſumus cum Chriſto à mortuis reſurgente, vt amplius ipſe non moriatur, nec nos amplius peccemus.

In ſeptimo cap. ſi mortui ſumus cum Chriſto, & mortua eſt lex ceremoniarum, non amplius lege teneri nos docet, cum præſertim non poſſit nos ſanctificare, ſed tantum oſtendere quid agendum, & quid fugiendum. Fides autem non ſolum agenda, & fugienda oſtendit, ſed etiam ſanctificat, & concupiſcentias frænat, Deo, cui fidimus, interius auxiliante, vt poſſimus agere & fugere.

In octauo cap. viuendum eſſe ſpiritu, per quem lex fideliter impletur: non carne, per quam falſo, & apparenter tantũ tenetur, & ſeruatur à nobis more ſeruorum, aut mercenariorum. Illi enim qui ſpiritu viuunt, vere filii, atque hæredes vitæ æternæ, & teſtamenti ſunt, & cohæredes

Chriſti, qui natura filius eſt, nos autem adoptione: ſi tamē compatimur Chriſto, vt conglorificemur. Nam nunc omnis creatura patitur expectans reuelationem filiorum Dei; & nos etiam Apoſtoli, qui ſumus primitiæ filiorum, quibus in corde teſtificatur ſpiritus, quod ſumus filii, & docet nos rogare, & petere à Patre, qui ſcit petitiones ſpiritus, exauditque etiam gemitus. Filiis enim diligentibus Patrem omnia cooperantur in bonum: quippe qui ſecundum propoſitum Dei vocati ſunt ſancti, non ex operibus tantum legis exterioribus. Hos enim non propoſuit Deus, ſed quos præſciuit, prædeſtinauit fieri filio ſuo conformes, vt ipſe ſit tanquam primogenitus inter fratres. Hos namque, quos præſciuit, prædeſtinauit, & vocauit, & vocatos iuſtificauit, & iuſtificatos glorificauit. Igitur nemo poteſt his contraire, neque accuſare, neque condemnare, neque à Deo ſeparare: cui coniuncti ſunt charitate in Chriſto primogenito; per quem hæc omnia ſuperant.

Ex quibus verbis vides, Excellentiſſime Domine, Paulum ponere ſalutem, non in operibus legis, vt legis ſunt: ſed vt fidei, qua credimus Deo & Filio eius, cui conformamur ſecundum propoſitum voluntatis Dei, & noſtræ, non ſecundum ceremonias tantum, & auditionem legis. Spiritus hoc in loco ſumitur non pro ſpiritu ſancto, ſed pro rationalitate mentis humanæ creata à ſpiritu ſancto per dilectionem: qui ſpiritui noſtro (ait) perhibet teſtimonium, quod filii Dei ſumus; & quidem omnis virtus in ſacra ſcriptura, quatenus regitur à Dei ſpiritu, qui nulli deeſt, dicitur ſpiritus, vt ſpiritus fidei, conſilii, timoris, &c. Fides autem dicitur, qua Deo credimus, & Deum, & in Deum, quoniam in ipſum ferimur per ſpiritum fidei. Opera legis vocat ſolum ceremonialia: & aliquando etiam moralia, quatenus imperantur à lege iis, qui ſub lege ſunt, vt ſerui. Opera fidei vocat quæcunque opera, præſertim moralia, quatenus fiunt ex amore filiali comitante fidem, qua inhæremus Deo, & in Deum ferimur, a Deo in Deum edocti. Et hic amor eſt ſpiritus fidei, quatenus ſubditur ſpiritui ſancto, & lex fidei dicitur: ſicut lex ſcripta dicitur lex factorum apud Apoſt.

in

hæc in carta, illa in corde. Ex his facile ſenſum Apoſtoli in ſequenti cap. 9. præſtantia tua Excel ētiſſima percipiet.

Subiungit enim, quod etiam ipſe Paulus idem ſapiebat cum Iudæis, optans anathema eſſe, id eſt diuiſum à Chriſto pro Iudæis: quorum eſt teſtamentum, & legis latio, & promiſſiones, & Chriſti genealogia: propter quæ debebant (dixi) præponi gentibus, & in Eccleſiaſtica prærogatiua, & in ſalute animarum; ſed (nunc dico) non propterea quod gentes præferuntur, cecidit verbum Domini: nam non carnaliter, ſed ſpiritualiter intelligitur, qui vere Iudæus eſt. Siquidem non præferuntur aliis circuncisi carne, ſed corde; nec Iſraëlitæ carnales, ſed ſpirituales, id eſt, non qui ſunt ex carne Abrahæ, ſed qui ex fide & ſpiritu imitantur Abraham fidelem; cuiuſcumque ſit nationis ſecundum carnem. Et hoc probat ſex argumentis.

Primo, quoniam Abrahæ filii ſunt Iſmael, & Iſaac; attamen Iſmael non præfertur in ſacerdotio & regno, quæ primogenitorum erant; nec in ſalute Redemptoris, quoniam filius promiſſionis eſt Iſaac, quem Deus præcognouit, & fecit meliorem. Iſmaelem vero præcognouit, ſed non fecit deteriorem, niſi in prærogatiua Regni ſacerdotalis, ſed ipſe perſequens Iſaacum reprobatur, non ſecutus propoſitum diuinum.

Secundo, ne putaret, propterea quod Iſaac eſt filius promiſſionis, quam fecit Deus Abrahæ, vt eſſet Pater gentium *Geneſ.* 17. ac hæres mundi *Rom.* 4. ſolos filios Iſaaci, vel omnes, ſalutem, & hereditatem Eccleſiaſticam, & cœleſtem, adepturos ex ſola vi promiſſionis, & prædeterminationis, quantumuis malos, vt putant Caluiniſtæ, vel repugnantes diuinis donis: Addit, quod Rebecca vxor Iſaaci peperit ſimul Eſaü, & Iacob ex eodem concubitu, & tamen ille damnatur; quoniam & primo genituram ſacerdotii & Regni amiſit, & ſimul ſalutem æternam: Iacob autē vtramque adiit hæreditatem: vti Deus prædixerat *Mal.* 1. & *Gen.* 19 quod maior ſeruiret minori: antequam naſcerentur, aut quicquam boni egiſſent, aut mali, vt ſecundum electionem propoſitum Dei maneret.

Huius loci explicatio videtur Chryſoſtomo, & Theophylacto, & Athanaſio Conſtantinopolitano, & Origeni, & aliis, eſſe argumentatio Apoſtoli, & obiurgatio contra Iudæos præſumentes de carnali prærogatiua, quam ipſorum os obſtruens, oſtendit Apoſt. eſſe vanam, niſi electionem, & propoſitum Dei retineamus. Nam vere reprobatus eſt Eſau propter præuiſum peccatum, vt idem Apoſt. *Hebr.* 12. declarat, dicens. *Ne quis profanus, ſicut Eſau, propter vnam eſcam vendidit primitiua*, id eſt ſacerdotium ius, & Regni ſuccedendi. Quod præuidens Deus odiuit antequam id faceret, aut naſceretur, vt Hieron *in Malac.* & alii Patres probant, atque declarant. Iacob autem dilexit, vt quidam aiunt, ob præuiſa merita, quæ quidem ſunt cauſa occulta prædeſtinationis: ego tamen dico, quod non ſunt cauſa prædeſtinationis, ſicut reprobationis, vt recte D. Thomas *in opuſculo de præſcientia, & prædeſtinatione*; ſed ſunt effectus prædeſtinationis, & cauſa permanentiæ in ea, ſicut docet Apoſtolus Petrus (*ſatagite*, inquiens, *vt per bona opera certam faciatis vocationem & electionem veſtram*:) quæ in voluntate præcedenti præuiſionem peccati, & obſtinationis in ipſo, eſt omnium, vt declarat Chryſoſtomus *hom.* 1. *ad Epheſ.* & Damaſc. *de fide orthodoxa lib.* 3. Licet Scholaſtici non proprie vocent prædeſtinationem, niſi quæ ſequitur in voluntate conſequenti præuiſionem permanentiæ in propoſito, & operibus à Deo imperatis, quæ opera vt ſint à Deo ſunt, & a libero arbitrio, vt dicitur in Conc. Trid. *ſeſſ.* 6. Poteſt enim homo remanere in rectitudine, qua conditus eſt ſi velit: nec tamen hæc permanſio eſt ab homine, ſed à Deo, qui dedit rectitudinem, & ſeruat perpetua prouidentia & auxilio, niſi ſponte deſeramus illud, à quo non deſerimur, niſi deſeramus. [illegible] eſt homo ex generali auxilio præparare ſe ad gratiam ſupernaturalem ex viribus naturæ, non de condigno [illegible] eam: ſed de conuenientia per bonitatem Dei, qui hoc promittit, vt probat ſanctus Thomas [illegible] *d.* [illegible] *q.* [illegible] *art* 3 & *in* 2. *d.* 5. *q.* 2. *art.* 1. & *d.* 28. *q.* 1 *a.* 4 & *in* 3. *d* 3[illegible] *q.* [illegible] 4. [illegible] 2. 27 *q* 1. *art.* 1. *q.* 2. & *in* [illegible] *ad q.* 2 & *in* [illegible]. 17. Neque hoc deinde in

ſummæ retractauit, vt quidam volunt, vbi ſolum docet, quod præparanti ſe per liberum arbitrium motum auxilio Dei, aut informatum gratia datur amplius gratia ex iuſtitia ſolum, ſicut expreſſe dicit, *in p.2.q.* 114 *a.*3. *ad* 1. Verum non negat, quod ſemper aſſeruit in locis ſupra citatis, dari gratiam neceſſario neceſſitate ſuppoſitæ promiſſionis, & liberalitatis Dei, dicentis *Zac.* 1. *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* Et, *Iac.* 4. *Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis.* Et *Apoc* 3. *Ego ſto ad oſtium, & pul-ſo: ſi quis aperuerit, intrabo ad illũ &c.* Quæ loca adducit D. Th. *in* 4. *diſt.*17. ad probandum, quod [illegible] neceſſario datur gratia de neceſſitate iuſtitiæ, vel promiſſionis. Idẽ *in p.2.q.*114.*a.*1.* Quapropter ſi hoc dictũ Mal [illegible] citur ab Apoſtolo, vt argumentum ſolũmodo ad obſtruendum os Iudæorum, & iactantiam contere[n]dã, profecto ſoluitur in 12. Heb. Sin vero doctrina eſt, intelligitur de odio reprobatiuo ipſius Eſau, vel quoad ſacerdotium [illegible], vel de conſequenti negatiuo gratiæ ſupernaturalis, vt dicit, Scotus quoniam poſt peccatum Adæ, non omnibus datur [illegible]. Vel de poſitiuo, quod ſolum eſt ob præuiſam culpam, & obſtinationem, & hoc dicunt Hier. Ambr. Orig. Chryſ. & alii: nam ſi non ob culpam, tunc Deus odiſſet gratis, vel feciſſet homines malos natura, proptereaque odibiles: Ergo Deus ipſe eſſet malus vt D. Thomas concludit, quando probat Angelos non potuiſſe peccare in primo inſtanti ſuæ creationis: ac proinde à malo creatore malitiam contraxiſſent. Idem dico ſi Eſau odio habitus eſſet ante culpæ præuiſionem, & magis: Nam fuiſſet malus, & odibilis, non ſolum in primo inſtanti ſuæ creationis, ſed ante, quando ſolum erat in mente Dei: ergo malitia eius eſſet à Deo, ac proinde odium: contra hoc dicitur *Sap.* 11. *Nihil odiſti eorum quæ feciſti.* & reddit rationem, *neque enim aliquid odiens aliquid conſtituiſti*, ſicut videtur [illegible] opus, [illegible], & [illegible]. Igitur cũ [illegible] Sap. excludat à Deo odium gratis: & Epiſt. ad Heb. declaret odium ex præuiſa culpa; & electio ex propoſito noſtro ſit permanendi in rectitudine, [illegible] accepi-

*Vide [illegible] [illegible] [illegible] ſupra [illegible] [illegible] [illegible] gratia [illegible] [illegible] ut ſi [illegible] ex [illegible] [illegible] [illegible] & 3. [illegible] Conte[illegible]

mus, vt Orig. & Chryſoſt. dicunt: vel, ex propoſito Dei conſeruandi nos in ea, ſi velimus; vt alii dicunt: aut erigendi ex peccati maſſa ad gloriam ſuam, vt Auguſtino videtur: Conſequens eſt, vt ſit pura argumentatio, & non dogma: in hoc exemplo Apoſtoli de Iacob, & Eſau. Vel intelligatur ſicut PP. omnes intellexerunt, & expoſuerunt, excepto Auguſtino. Quos omnes erraſſe Caluinus dicit, excepto Auguſtino. Nos autem è contra omnes rectè dixiſſe potius dicere debemus, excepto Auguſtino, quem tamen nobiſcum eſſe ſæpiſſime probauimus: ſiquidem ſemper docet, quod odium præſupponit culpam, ſaltem originalem, contra quam nos prouiſionem generalem mox aperiemus in Redemptione. Sicut & in Cent. oſtendimus.

Quod autem ita ſit, oſtendit ſequens ſermo Apoſt. Siquidem, quoniam poſſent adhuc Iudaizantes queri de ſua poſthabitione, cum eſſent de ſemine Iacob dilecti, ſubiungit contra illos argumenti confirmationem hanc. *Nunquid eſt iniquitas apud Deum*, quia Iacob diligit, & Eſau odit ante bene, & malè facta? *Abſit*, ſic non eſt iniquitas (ſubaudi) quia Gentiles diligit, & Iudæos odit ante: ipſe enim præſcius eſt vtrorumque factorum. Probatque, quod dicit ex Dei reſponſo *Exod.* 33. ad Moyſen petentem, vt ſibi demonſtraret ſe, cui dixit: *Oſtendam tibi omne bonum, & miſerebor, cui voluero, & clemens ero, in quem mihi placuerit* &c. Ex quibus verbis concludit Apoſt. *Ergo non eſt currentis, nec volentis, ſed miſerentis Dei.* Quaſi dicat, opera veſtra nihil ſunt, niſi quatenus Deus vult eſſe. Vbi Chryſoſt. ſunt volentis ſecundario, ſed Dei principaliter. Non enim excludit liberum arbitrium; ſicuti nec cum dicitur in pſal. *Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra vigilat, qui cuſtodit eam* &c. at ſi cum Domino, non fruſtra. Sed reuera iſte locus eſt argumenti, & obiurgationis roboratio, non doctrina; ſed ſoluitur Chryſ. gloſſ. qua vtitur etiam Con. Trid.

4 Vt amplius oſtenderet Apoſt. Iudæis proteruis vanã ipſorum iactantiam in operibus legis, ſubiungit: quod non ſolũ ad bonum nos voluntate Dei ducimur, ſed etiam ad malũ, iuxta ſacræ Scripturæ corticem, ſubdens. *Dicit enim Scri-*

plura. Pharaoni, Exod. 9. *In hoc excitaui te, vt oſtendam in te virtutem meam & annuncietur nomen meum in vniuerſa terra*, &c. Ex quibus verbis concluſionem facit Apoſt. *Ergo cuius vult miſeretur*, ſicut Moſi dixit: *& quem vult indurat*, vt Pharaoni dixit. Vndè videtur nil prodeſſe bona voluntas, bonaquè operatio noſtra: & verè ſic concludit argumentum, & hanc concluſionem habet Caluinus pro dogmate. Nos verò pro argumento in Iudæos, contendere volentes, quòd ſalus ipſorum modò erat. Quod et ſi etiam gentium; non tamen debebant præferri eis gentes in dignitate, & ſalute: Contra quos ait Apoſt. quid proreruitis? nonne Deus indurare, & miſereri ſe dicit in ſacra Scriptura? Tacete miſeri, &c.

At iſthæc obiurgatio dogma non facit, & cum verbis eius ſtat quoque, quod neminem Deus poſitiuè indurat, nec prædeſtinat ad indurationem, nec ad damnationem, vt patet ex aliis Scripturæ locis, & PP. omnium conſenſu, etiam Auguſtini; & item ex Conc. Arauſic. & Mileuit. & Trid. Nam docent indurari homines à Deo, quia illis non dat gratiam: Non dat autem in pœnâ peccati præcedentis. Eſt enim induratio, & obcęcatio peccatum in ſpiritum ſanctum, ac ſimul pœna peccati, vt omnes fatentur. Dicitur etiam indurare, quia non vindicat ſcelera, ſed ſinit creſcere, ſicut Pater dicitur filio parare furcam, cum non caſtigat errantem; non quia impellit in errorem, ex Orig. Chryſoſt. aliiſque Patribus. Imò ſemper inſpirat bona vſque in finem, vt in Centone probamus.

Quod autem dicitur in textu: *Ad hoc ipſum excitaui te, vt* &c. Orig. exponit; Non feci te, ſed ſuſcitaui præuidens prauitatem tuam, quam ego non feci vſus ſum illa, vt oſtenderem meam virtutem, per quam vtor te pro flagello aliorum, & deinde caſtigo te ferocientem, vt fortis Iudex. Hanc expoſitionem afferunt omnes fermè Græci. At D. Thom.
„ exponit *excitaui te*, i. ad Regni tui defenſionem, & rebel-
„ lium punitionem: ſed tu abuſus hac motione mea ad bo-
„ num, vertiſti in malum, perſequens Moyſen, & ſeruos
„ Dei per miracula probantes ſe miſſos à Deo. Hinc ego

,, vſus ſum hac præuiſi peruerſione tua ad meam iuſtitiam declarandam. Ordinat enim Deus mala, ſed non facit, nec prædeterminat liberum arbitrium ad malum; ſed ſolum ad bonum aſſiſtat, vt probat *in 2. d. 28 q. 1. ar. 1 ad 3.*

Quapropter non excludit Deus bona opera noſtra, ſed laudem operum, atque meritum ad ſupernaturalia; non enim valent ad ſalutem, niſi ex gratia informante, aut mouente ſupernaturaliter; niſi dicas diſpoſitiuè cum D. Th. Valent autem ad naturalia bona cum non informantur gratia, de qua dixit Moſi *miſerebor cuius voluero* &c. Nec includit ſe operi malo, quando ait, *induraui Pharaonem* &c. niſi vt ordinator eſt, non author, aut ſuaſor, aut impulſor: cum in tota ſacra Scriptura, & lege æterna, & naturali, & poſitiua ſemper prohibeat opera mala, & iubeat bona: nec ſibi ipſi contradicat vnquàm; ſed fidelis in verbis ſuis ſibi, & nobis ſit; ſequè eſſe teſtetur. Quid enim ſceleſtius, quam opinari Deum blaſphemare Deum, quando homo blaſphemat Deum? Quod dicunt qui Deum cauſam peccati actiuam, & prædeterminatiuam faciunt, aut actus, actioniſque, ſinè qua non poteſt eſſe peccatum, faciunt in cauſam, & non ſolum cum cauſa, operantem efficaciter, vt ſecus facere homo nequeat.

Quinto ſequitur Apoſt. obiurgationis vim ad confuſionem contendentium cum Deo Iudæorum, vtque cōmodius ſequatur: introducit Iudæum, aut Gentilem dicen-
,, tem; ſi Deus miſeretur, & indurat ad libitum: cur queri-
,, tur contra nos, quia malefacimus, & legi ſuæ præcipienti
,, bonum, & vetanti malum, non obedimus? ſi quidem ipſemet, cuius voluntati nemo reſiſtere poteſt, facit & nos obedire, & repugnare; emollit, & indurat, vt concludis tu ô Paule. (Hoc verè eſt argumentum Libertinorum filiorũ Caluini; vnde concludunt nullum eſſe peccatum, cum fiat Deo.) Reſpōdet Paulus iterum increpans, valideque hanc Iudæorum proteruiam, qui volebant Deum ipſis dumtaxat debere ſalutem, gratias, & dignitates, non autem aliis gentibus; ac proinde falſam eſſe prædicationem Apoſtolo-
,, rum, quòd Gentes eſſent participes, & concorporales, &

,,cohæredes promiſſionum in Chriſto Ieſu &c. dicens quaſi ,, Tacete ô rebelles perfidique: *quis es tu homo, qui reſpondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei, qui ſe finxit, cur me ,, finxiſti ſic? An non habet poteſtatem figulus ex eadem maſſa ,, facere, aliud quidem vas in honorem, aliud in contumeliam?* &c. Hæc verba increpant præſumptionem ſerui irrationalis, quærentis rationē à Deo ſummè rationabiliſſimo, ac Domino, nec merentis reſponſum. Sic quando Chriſtus interrogatur *Luc.* 20. ad retundendam audaciam non reſpondet, ſed argumento excipit. Sic Apoſtolus fortiori argumento præſumptuoſam interrogationem damnat. Quemadmodum ſi indoctus diſcipulus ſapientiſſimum præceptorem ſuum obiurgaret interrogatione, cur ita ſentis de elementis, aut de cœlo, aut de triangulo? ſimiliter reſponderet præceptor indignabundus, quia ſic mihi placet. Itidem, & Pater filio: Quamuis placitum illud eſſet rationis plenum, tamen non vult aſſignare rationem, vt audaciam conterat, ſed maiore malleo addito confringatur. At ſi quis humiliter petat, meretur reſponſum. Vnde *Iob.* 9 dicitur: *Si volueris ,, contendere cũ Deo, non poterit reſpondere ei vnũ pro mille* &c. Profecto hac metaphora de luto, & figulo cōcludi in cortice, quod nos nihil poſſumus boni, aut mali facere, niſi Deo prædeterminante, nec mereri, aut demereri; ſed merita, & demerita, honorē, & contumeliam, accipere a Deo, qui ſic Deus vult tāquam Dominus temerè *a capriccio*, non ratione, vt Mahometes, & Caluinus dicunt præcurſores Antichriſti, Qui teſte Dan. *cap.* 11. adorabit Deum *Maozim*, id eſt de fortitudine, & violentia, non de ratione, & ſapientia, alios in Paradiſum, alios in Gehennam præmittentem contra quem tota S.Scriptura & natura eius reclamat.

Verum enim vero hoc argumentum nihil concludit pro Libertinis, nec pro Caluiniſtis & Mahometiſtis, obligationem eſſe ex pluribus Scripturæ locis, vnde hæc verba Apoſtolus deſumpſit, palam eſt.

Siquidem *Sap.* 15. dicitur quod figulus de eodem luto fingit vaſa, & quidem ollas, & cantharos, & Deos, id eſt Idola, [illegible]. & hoc iuxta ſuum ipſius arbitrium. A

nec volitiones humanæ ſunt decretæ ineuitabiliter. Nam Deus videns Petrum, quem decreuit facere liberum, videt indeterminationem eius ad actus pios & malos, prout in libero arbitrio ſunt: & ſimul determinabilitates innumeras voluntatis, & non modo ad illum actũ, ad quem ſe determinabit, ſed ad illũ & ad alios infinitos infinitiſque modis variabiles, inter quos eſt ille, quo & ad quẽ ſe determinat Petrus. Ergo non accipit à Petro exiſtente ſcientiam de Petro, nec ab exiſtentia actus eius ſcientiam de illo actu: cum habeat illum & alios infinitos idealiter, quorum vni effectus correſpondet. Patres Ieſuitæ multi, vt ſaluarent libertatem ponunt in Deo præuiſionem, non prædeterminationẽ, donec Deus videat actum, ad quem ex ſerie obiectorum inclinabitur. Subtiliter ſanè: ſed, puto, non effugiunt decretum ponendi Petrũ in tali ſerie, & non in alia: nec hominis libertatem tuentur omnino, ſi à ſerie determinatur infallibiliter: nam idem erit ac ineuitabiliter: vel ſi fallibiliter, tunc Dei omnimodam non ſaluant certitudinem. Voluntas enim non poteſt cognoſci apud S. Thom. quorſum ſe inclinabit, & ad quem exibit actum, ſi verè libera eſt, niſi poſt actum: qui in nobis eſt poſt: in Deo verò neque ante neque poſt, ſed præſens. Et mirum ſi expectant vt Deus prænoſcat ex ſerie quæ fallibilis eſt, (nã Angelorũ in eadem ſerie poſitorum multi ſteterunt, multi corruerunt, ex libertate non ex ſerie: & in peſſima poſitus ſerie Cornelius ſaluatur: at Iudas & Angelus in optima non ſaluantur, ſed damnatur) cur non expectant nobiſcum vt cognoſcat ex coexiſtentia quæ eſt infallibilis? Item miror Perthom. qui ſaluant D. Thomam contra D. Thom. & Dei potentiam contra Dei bonitatem, vt notat Chryſ. & Ambr.

Hæc dixerim, ſalua omnium reuerentia doctiſſimorum Ieſuitarum & Perthomiſtarum, quorum admiror & laudo ſedulum ſtudium, ſed bonum publicum quod & ipſi appetunt, non gloriola, nec præſumptio quod totum negotium grauiſſimum exploratum habeam, me ad ſcribendum impulit. Cordati & pij credent & intelligent. Sciolis & ambitioſis exoſus ero. Reip. & Principibus credo probabor.

quoniam pacem & concordiam Reipub. cum Deo, & conſcientiarum cum vtriſque pono, & remedium multiplico in flumine, in ſanguine & in flamine proprio & communi, iuxta ſapientiam ſanctorum: quando aduerſarij ſuſpiciones peſſimas inter nos & Deum ponunt: Diſgratiam dilatant: redemptionem eiuſque remedia depauperant: Deumque aut inopem aut ſubdolum, vel ſolum Fortem, & non Bonum ac ſapientem faciunt. Propter quod Principes Tyranni fiunt, ſine cauſa minimas ob voluptates populum affligentes, circunferẽtes & decipientes: ſicut facit Caluini Deus ſine cauſa, vt oſtenderet iram ſuam irrationalem falſamque gloriam: & dum omnium ſe patrem doloſè declarat, non niſi quoſdã decreto æterno aſcitos ſuſcipit in filios, cæteros verò iniuſtè & mendaciter dãnat: non quia peccauerunt, ſed quia noluit Deus eos prædeſtinare: ex non prædeſtinatione enim reprobatio, derelictio, & peccatum. Et tamen fingit ſe damnare, quia eos nõ habuerunt aquam: quã non potuerunt habere: aut quia fecerunt actũ, ad quẽ impulſi efficaciter, reſiſtere non potuerunt. E contra populũ ſeditioſum faciunt, ſolo metu externo leges obſeruantem, dum putat Fato ſe vrgeri: & naſci homines iudicatos, non iudicandos. Quod argumentũ faciẽtes olim Galliarũ Epiſcopi coegerũt Aug. & Proſperũ aliter meliuſque ſe ſe explicare: illũ in libro contra articulos ſibi impoſitos: iſtum in libro defenſionis Aug. Ex tali enim ſententia populi deſperantes ſeſe tradere impudicitiis, fraudibus, rebellioni, ſocordiæ: maximè autem contra Principes fruẽtes bonis præſentibus machinari (vnde Caluinus dominium paucorum, Lutherus popularem, prædicant in Eccleſia, irrepentem in politicam Principum) nam vulgus ſic edoctum, ait. Bona cœleſtia vel non ſunt pro nobis: vel ſi ſunt, adiudicata ſunt: & ſimiliter mala ab æterno. Vnde nec nos poſſumus mutare ſortem bonam vel malam; nec augere vel minuere: omnia enim iam decreta ſunt. Ne Deus rogandus eſt, cum ſit immutabilis. Ergo nec pro bonis æternis acquirendis, nec pro malis æternis vitandis eſt laborandum. Sed præſentibus fruamur per vim, per ſophiſma, per hypocriſim. Et ſic ex hoc deinde bella ruſtico

rum, ſchiſmata & hæreſes nouæ, Principibus exitiales: excuſſo conſcientię fræno: aſſumpta opinione faciendi quidquid bonum pro ſeipis videtur.

Hæc cogita, piiſſime Rex, & aliis conſideranda trade; nec ſolis viribus, ſed rationibus mundo Chriſtiano ſalus à Rege Chriſtianiſſimo eſt propinanda. Vide Germaniam, Poloniam, Vngariam, Daniam, Angliam, Scandinauiam, partem regni tui, propter hoc dogma atrociſſimum collapſas ex toto vel ex parte. Miſerere: & Pater miſericordiarum tibi præſtò erit ſemper.

Nunc ad complementum doctrinæ addo expoſitionem 9. cap. ad Rom. in quo fundatos ſe putant ſectarij: quam à D. Comite de Braſſach, Oratore Chriſtianiſsimæ S. Maieſtatis apud S. Pontificem ſæpè de his viriliter pieque diſputante, rogatus confeci.

APPENDIX.

F. THOMÆ CAMPANELLÆ Ord. Prædicatorum Expoſitio ſuper Cap. 9. Epiſtolæ Pauli Apoſtoli ad Romanos.

CONTRA SECTARIOS.

Ad petitionem Iohan. de Galard Comitis de Braſſach Chriſtianiſsimæ Maieſtatis in Romana curia Oratoris contra ſectarios diſputantis.

QVoniam, vt Hilarius docet, ex cauſis dictorũ ratio, ſenſuſque dicendi agnoſci debet: quid contineat cap. 9. ad Rom. cuius expoſitionem à me poſcis, Excellentiſſime Domine, vt Caluiniſtis in eo exultantibus, gloriatio auferatur: non intellgemus, niſi cauſas Apoſtoli dictorum prius enucleatas habuerimus.

Conueniunt Commentatores omnes, & contextus Apoſtolicæ epiſtolæ idem pandit: Apoſtolum ſcribere Romanis, qui Chriſti fidem acceperant, ſed præuenti à Iudæis Romæ ſub Tiberio, & Caligula, & Claudio, & Nerone morantibus, ex quo ipſorum regnum ſub Romanorum ditionem venerat, iudaizabant: maxime autem qui conuerſi erant ex iudaiſmo ad fidem Chriſti, dicentes, oportere obſeruari legem Moyſis, circuncidi, & ceremonialia proſequi: quoniam Chriſtus, aiebant, non eſt contrarius, ſed complementum legis. in cauſa erant, vt putarent Gentiles ſe non poſſe Chriſtianos eſſe bonos per ſolam fidem: niſi, & legem obſeruarent; ita vt opera fidei eſſent legalia ſimul; quoniam in lege erat promiſſio redemptionis. Contra quos Apoſtolus oſtendit.

In primo cap. Euangelium eſſe ſalutem omni credenti, Iudæis, & Gentilibus, ex quacunque natione ; & eius neglectum eſſe ruinam: Nam iuſtitia, & ratio naturalis, quæ erga Deum proximumque dirigit hominem, eſt omnibus communis: Idcirco, & qui legem naturalem, & ſcriptam, & qui ſolam naturalem acceperunt, obnoxii ſunt iudcio Dei, benefacta, & malefacta iudicaturi: & ſunt circa hoc omnes inexcuſabiles. Omnibus enim notum eſt, Deum eſſe & remuneratorem, & gubernatorem, dignũque cultu ſuper omnia, vt rerum natura, & philoſophia docet.

In ſecundo cap. oſtendit & Gentes, & Iudæos eſſe iudicandos ſecundum opera moralia, non autem iuxta ceremonialia, quæ ſolum proſunt, quibus ſunt ſigna vera moralium ex fide interiori manãtium. Siue ergo circunciſus, ſiue non circunciſus, iudicabitur ſecundum opera bona, & mala moralia. Ceremonia enim Circunciſionis, quod indicat, nõ quod facit, requirit; id eſt animæ circunciſionem, cuilibet nationi communem, quæ & quatenus vitia præſcindit à ſe.

In tertio cap. dicit Iudæos præcellere Gentilibus in hoc, quod legem, & Patres imitabiles habuere ſanctos, & promiſſiones communis Redemptoris. Quod ſi Iudæorum quidam non crediderunt, promiſſio Dei non euacuatur ; quoniam à quibuſcunque recipitur fides Redemptoris, & opera fidei, ſiue ſint Iudæi, ſiue Gentiles, illi ſaluantur per gratiam, & fidei opera, non per opera, quatenus ceremonialia. Qui autem fidem non recipiunt, etſi habent opera legis, damnantur: nam omnes peccauerunt in Adam, & omnes egent gratia redemptionis à peccato actuali, & originali. à quo lex non poteſt liberare, nec natura, niſi per fidem Dei omnium factoris, & gubernatoris, ideoque Redemptoris, & vt Patres exponunt, implicitam, in fide quod Deus eſt gubernator: vel explicitam, per ſe in prouectis, per parentes in paruulis: vbi & quibus reuelauit Redemptionis opus, ſiue gubernationi congruum, meditari.

In quarto cap. probat, quod dicit, exemplo Abrahami, qui antequam circuncideretur, iuſtificatus eſt per fidem, qua credidit Deo, & per opera fidei, vt magis expli-

cat *Iacob.* 3. & non per legis opera ceremonialia, quæ non-
,,dum acceperat; etenim circunciſio data eſt ei, vt ſignacu-
lum fidei, non vt ſaluans ſine fide. Idcirco ex Dauid *pſal.*
31. qui beatos dicit omnes, quibus Deus non imputat pec-
cata, non quibus dat circunciſionem, & ceremonias: non
enim propter hæc promiſit ſalutem: ſed propter fidem,
qua Deo inhæremus corde. Imo lex ſolum oſtendit,
quod agere debes, & ideo operatur iram, quia non poteſt
amplius quis per ignorantiam excuſari. Sed fides, qua Deo
credentes opera Dei operamur, non metu legis, ſed Dei,
cui confidimus, amore, ſaluat nos.

In quinto cap. nos lætificat, quia per fidem Chriſti recon-
ciliati ſumus Deo, cum eſſemus inimici propter peccatum
originale, & actualia. Et qui Deo per Chriſtum concilia-
tur, damnari non poteſt, non qui per legis ſuſceptionem,
quæ nos magis peccatores fecit, non ſanauit, niſi in fide
Redemptoris. Etenim ex Adam vſque ad Moyſen, & à
Moyſe ad nos, id eſt, ante legem, & ſub lege mors regnat,
in quibus non eſt Chriſtus (implicite vel explicite, vt docet
S. Ioſt.) cuius gratia ſuperabundat, poſtquam delictum
per legem abundauit, excuſatione ſublata.

In 6. cap. hortatur homines exhibere ſeſe ſanctos Chriſto
per opera fidei, & non manere in peccato, à quo reſuſcita-
ti ſumus cum Chriſto à mortuis reſurgente, vt amplius ip-
ſe non moriatur, nec nos amplius peccemus.

In ſeptimo cap. ſi mortui ſumus cum Chriſto, & mortua
eſt lex ceremoniarum, non amplius lege teneri nos docet,
cum præſertim non poſſit nos ſanctificare, ſed tantum
oſtendere quid agendum, & quid fugiendum. Fides autem
non ſolum agenda, & fugienda oſtendit, ſed etiam ſan-
ctificat, & concupiſcentias frænat, Deo, cui fidimus,
interius auxiliante, vt poſſimus agere & fugere.

In octauo cap. viuendum eſſe ſpiritu, per quem lex fi-
deliter impletur: non carne, per quam falſo, & apparenter
tantū tenetur, & ſeruatur à nobis more ſeruorum, aut mer-
cenariorum. Illi enim qui ſpiritu viuunt, vere filii, atque
hæredes vitæ æternæ, & teſtamenti ſunt, & cohæredes

hæc in cartha, illa in corde. Ex his facile ſenſum Apoſtoli in ſequenti cap. 9. præſtantia tua Excellentiſſima percipiet.

Subiungit enim, quod etiam ipſe Paulus idem ſapiebat cum Iudæis, optans anathema eſſe, id eſt diuiſum à Chriſto pro Iudæis: quorum eſt teſtamentum, & legis latio, & promiſſiones, & Chriſti genealogia: propter quæ debebant (dixi) præponi gentibus, & in Eccleſiaſtica prærogatiua, & in ſalute animarum; ſed (nunc dico) non propterea quod gentes præferuntur, cecidit verbum Domini: nam non carnaliter, ſed ſpiritualiter intelligitur, qui vere Iudæus eſt. Siquidem non præferuntur aliis circuncisi carne, ſed corde; nec Iſraëlitæ carnales, ſed ſpirituales, id eſt, non qui ſunt ex carne Abrahæ, ſed qui ex fide & ſpiritu imitantur Abraham fidelem; cuiuſcumque ſit nationis ſecundum carnem. Et hoc probat ſex argumentis.

Primo, quoniam Abrahæ filii ſunt Iſmael, & Iſaac; attamen Iſmael non præfertur in ſacerdotio & regno, quæ primogenitorum erant; nec in ſalute Redemptoris, quoniam filius promiſſionis eſt Iſaac, quem Deus præcognouit, & fecit meliorem. Iſmaelem vero præcognouit, ſed non fecit deteriorem, niſi in prærogatiua Regni ſacerdotalis, ſed ipſe perſequens Iſaacum reprobatur, non ſecutus propoſitum diuinum.

Secundo, ne putaret, propterea quod Iſaac eſt filius promiſſionis, quam fecit Deus Abrahæ, vt eſſet Pater gentium *Geneſ.* 17. ac hæres mundi *Rom.* 4. ſolos filios Iſaaci, vel omnes, ſalutem, & hereditatem Eccleſiaſticam, & cœleſtem, adepturos ex ſola vi promiſſionis, & prædeterminationis, quantumuis malos, vt putant Caluiniſtæ, vel repugnantes diuinis donis: Addit, quod Rebecca vxor Iſaaci peperit ſimul Eſaü, & Iacob ex eodem concubitu, & tamen ille damnatur; quoniam & primogenituram ſacerdotii & Regni amiſit, & ſimul ſalutem æternam: Iacob autē vtramque adiit hæreditatem: vti Deus prædixerat *Mal.* 1. & *Gen.* 19. quod maior ſeruiret minori: antequam naſcerentur, aut quicquam boni egiſſent, aut mali, vt ſecundum electionem propoſitum Dei maneret.

Sc

Huius loci explicatio videtur Chryſoſtomo, & Theophylacto, & Athanaſio Conſtantinopolitano, & Origeni, & aliis, eſſe argumentatio Apoſtoli; & obiurgatio contra Iudæos præſumentes de carnali prærogatiua, quam ipſorum os obſtruens, oſtendit Apoſt. eſſe vanam, niſi electionem, & propoſitum Dei retineamus. Nam vere reprobatus eſt Eſau propter præuiſum peccatum, vt idem Apoſt. *Hebr.* 12. declarat, dicens. *Ne quis profanus, ſicut Eſau, propter vnam eſcam vendidit primitiua*, id eſt ſacerdotii ius, & Regni ſimoniace. Quod præuidens Deus odiuit antequam id faceret, aut naſceretur, vt Hieron *in Malac.* & alii Patres probant, atque declarant. Iacob autem dilexit, vt quidam aiunt, ob præuiſa merita, quæ quidem ſunt cauſa occulta prædeſtinationis: ego tamen dico, quod non ſunt cauſa prædeſtinationis, ſicut reprobationis, vt recte D. Thomas *in opuſculo de præſcientia, & prædeſtinatione*; ſed ſunt effectus prædeſtinationis, & cauſæ permanentiæ in ea, ſicut docet Apoſtolus Petrus: *ſatagite*, inquiens, *vt per bona opera certam faciatis vocationem, & electionem veſtram:*) quæ in voluntate præcedenti præuiſionem peccati, & obſtinationis in ipſo, eſt omnium, vt declarat Chryſoſtomus *hom* 1. *ad Epheſ.* & Damaſc. *de fide orthodoxa lib.* 3. Licet Scholaſtici non proprie vocent prædeſtinationem, niſi quæ ſequitur in voluntate conſequenti præuiſionem permanentiæ in propoſito, & operibus à Deo imperatis, quæ opera vt ſiant à Deo ſiunt, & à libero arbitrio, vt dicitur in Conc. Trid. *ſeſſ.* 6. Poteſt enim homo remanere in rectitudine, qua conditus eſt ſi vellet: nec tamen hæc permanſio eſt ab homine, ſed a Deo, qui dedit rectitudinem, & ſeruat perpetua prouidentia & auxilio, niſi ſponte deſeramus illud, à quo non deſerimur, niſi deſerto [illegible] poteſt homo ex generali auxilio præparare ſe ad gratiam ſupernaturalem [illegible] ex viribus naturæ, non de condigno per iuſtitiam acceptam eam: ſed de conuenientia per bonitatem Dei, qui hoc promiſit, vt probat ſanctus Thomas 1 *d.* [illegible] *q.* [illegible] *art* 3. *& in* 2. *d.* 5. *q.* 2. *art.* 1. *& d.* 28. *q.* 1 *a.* 4 *& in* 3. *d.* 37 *q.* [illegible] 4. [illegible] 27. *q.* 1. *art.* 1. *q.* 2. *& in reſp ad q.* 2 *& in opuſc.* 61. 17. Neque hoc demue in

ſummi retractauit, vt quidam volunt, vbi ſolum docet, quod præparanti ſe per liberum arbitrium motum auxilio Dei, aut informatum gratia datur amplius gratia ex iuſtitia ſolum, ſicut expreſſe dicit, *in p.2.q.114 a.3. ad* 1. Verum non negat, quod ſemper aſſeruit in locis ſupra citatis, dari gratiam neceſſario neceſſitate ſuppoſitæ promiſſionis, & liberalitatis Dei, dicentis *Zac.* 1. *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* Et, *Iac.* 4. *Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis.* Et *Apoc.* 3. *Ego ſto ad oſtium, & pulſo: ſi quis aperuerit, intrabo ad illū* &c. Quæ loca adducit D. Th. *in* 4. *diſt.*17. ad probandum, quod [illegible] neceſſario datur gratia de neceſſitate iuſtitiæ, vel promiſſionis. Idē *in p.*2.*q.*114.*a.*1. Quapropter ſi hoc dictū Mal. addu-citur ab Apoſtolo, vt argumentum ſolū modo ad obtinen-dum os Iudæorum, & iactantiam contemnendā, profecto ſol-uitur in 12. Heb. Sin vero doctrina eſt, intelligitur de odio reprobatiuo ipſius Eſau, vel quoad ſacerdotium [illegible], vel de conſequenti negatiuo gratiæ ſupernaturalis, vt dicit Scotus, quoniam poſt peccatum Adæ, non omnibus datur [illegible] ad [illegible] [illegible]onem. Vel de poſitiuo, quod ſolum eſt ob pœnam, ſiue culpam, & obſtinationem, & hoc dicunt Hier. Ambr. Orig. Chryſ. & alii: nam ſi non ob culpam, tunc Deus odiret gratis, vel fecisſet homines ma-los natura, propterea que odibiles: Ergo Deus ipſe eſſet malus, vt D. Thomas concludit, quando probat Angelos non potuiſſe peccare in primo inſtanti ſuæ creationis: ac proinde a nullo creatore malitiam contraxiſſent. Idem di-co, ſi Eſau odio habitus eſſet ante culpæ præuiſionem, & magis. Nam fuiſſet malus, & odibilis, non ſolum in primo inſtanti ſuæ creationis, ſed ante, quando ſolum erat in men-te Dei: ergo malitia eius eſſet à Deo, [illegible] odium: contra [illegible] *cap.*11. *Nihil odiſti eorum quæ feciſti.* & re[illegible] rationem, *neque enim aliquid odiens [illegible], aut conſti-tuiſti*, ſicut videlicet ſuo [illegible] opus, [illegible], & con[illegible]s. Igitur cū doceat Sap. [illegible] odiū gratis: & Epiſt. ad Heb. declaret odium ex præ[illegible] & electio ex propoſito noſtro in permanendi in [illegible], [illegible] cepi-

mus, vt Orig. & Chryſoſt. dicunt: vel, ex propoſito Dei conſeruandi nos in ea, ſi velimus; vt alii dicunt: aut erigendi ex peccati maſſa ad gloriam ſuam, vt Auguſtino videtur: Conſequens eſt, vt ſit pura argumentatio, & non dogma: in hoc exemplo Apoſtoli de Iacob, & Eſau. Vel intelligatur ſicut PP. omnes intellexerunt, & expoſuerunt, excepto Auguſtino. Quos omnes erraſſe Caluinus dicit, excepto Auguſtino. Nos autem è contra omnes rectè dixiſſe potius dicere debemus, excepto Auguſtino, quem tamen nobiſcum eſſe ſæpiſſime probauimus: ſiquidem ſemper docet, quod odium præſupponit culpam, ſaltem originalem, contra quam nos prouiſionem generalem mox aperiemus in Redemptione. Sicut & in Cent. oſtendimus.

Quod autem ita ſit, oſtendit ſequens ſermo Apoſt. Siquidem, quoniam poſſent adhuc Iudaizantes queri de ſua poſthabitione, cum eſſent de ſemine Iacob dilecti, ſubiungit contra illos argumenti confirmationem hanc. *Nunquid eſt iniquitas apud Deum*, quia Iacob diligit, & Eſau odit ante bene, & malè facta? *Abſit*, ſic non eſt iniquitas (ſubaudi) quia Gentiles diligit, & Iudæos odit ante: ipſe enim præſcius eſt vtrorumque factorum. Probatque, quod dicit ex Dei reſponſo *Exod.* 33. ad Moyſen petentem, vt ſibi demonſtraret ſe, cui dixit: *Oſtendam tibi omne bonum, & miſerebor, cui voluero, & clemens ero, in quem mihi placuerit* &c. Ex quibus verbis concludit Apoſt. *Ergo non eſt currentis, nec volentis, ſed miſerentis Dei.* Quaſi dicat, opera veſtra nihil ſunt, niſi quatenus Deus vult eſſe. Vbi Chryſoſt. ſunt volentis ſecundario, ſed Dei principaliter. Non enim excludit liberum arbitrium; ſicuti nec cum dicitur in pſal. *Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra vigilat, qui cuſtodit eam* &c. at ſi cum Domino, non fruſtra. Sed reuera iſte locus eſt argumenti, & obiurgationis roboratio, non doctrina; ſed ſoluitur Chryſ. gloſſ. qua vtitur etiam Con. Trid.

4 Vt amplius oſtenderet Apoſt. Iudæis proteruis vanã ipſorum iactantiam in operibus legis, ſubiungit: quod non ſolũ ad bonum nos voluntate Dei ducimur, ſed etiam ad malũ, iuxta ſacræ Scripturæ corticem, ſubdens. *Dicit enim Scri-*

ptura Pharaoni, Exod. 9. In hoc excitaui te, vt oſtendam in te virtutem meam & annuncietur nomen meum in vniuerſa terra, &c. Ex quibus verbis concluſionem facit Apoſt. *Ergo cuius vult miſeretur*, ſicut Moſi dixit: *& quem vult indurat*, vt Pharaoni dixit. Vndè videtur nil prodeſſe bona voluntas, bonaque operatio noſtra: & verè ſic concludit argumentum, & hanc concluſionem habet Caluinus pro dogmate. Nos verò pro argumento in Iudæos, contendere volentes, quòd ſalus ipſorum modò erat, Quod et ſi etiam gentium; non tamen debebant præferri eis gentes in dignitate, & ſalute: Contra quos ait Apoſt. quid proteruitis? nonne Deus indurare, & miſereri ſe dicit in ſacra Scriptura? Tacere miſeri, &c.

At iſthæc obiurgatio dogma non facit, & cum verbis eius ſtat quoque, quod neminem Deus poſitiuè indurat, nec prædeſtinat ad indurationem, nec ad damnationem, vt patet ex aliis Scripturæ locis, & PP. omnium conſenſu, etiam Auguſtini; & item ex Conc. Arauſic. & Mileuit. & Trid. Nam docent indurari homines à Deo, quia illis non dat gratiam: Non dat autem in pœnâ peccati præcedentis. Eſt enim induratio, & obcæcatio peccatum in ſpiritum ſanctum, ac ſimul pœna peccati, vt omnes fatentur. Dicitur etiam indurare, quia non vindicat ſcelera, ſed ſinit creſcere, ſicut Pater dicitur filio parare furcam, cum non caſtigat errantem; non quia impellit in errorem, ex Orig. Chryſoſt. aliiſque Patribus. Imò ſemper inſpirat bona vſque in finem, vt in Centone probamus.

Quod autem dicitur in textu: *Ad hoc ipſum excitaui te, vt* &c. Orig. exponit; Non feci te, ſed ſuſcitaui præuidens prauitatem tuam, quam ego non feci vſus ſum illa, vt oſtenderem meam virtutem, per quam vtor te pro flagello aliorum, & deinde caſtigo te ferocientem, vt fortis Iudex. Hanc expoſitionem afferunt omnes fermè Græci. At D. Thom.
„ exponit *excitaui te*, i. ad Regni tui defenſionem, & rebel-
„ lium punitionem: ſed tu abuſus hac motione mea ad bo-
„ num, vertiſti in malum, perſequens Moyſen, & ſeruos
„ Dei per miracula probantes ſe miſſos à Deo. Hinc ego

,, vſus ſum hac præuiſi peruerſione tua ad meam iuſtitiam declarandam. Ordinat enim Deus mala, ſed non facit, nec prædeterminat liberum arbitrium ad malum; ſed ſolum ad bonum afflat, vt probat *in 2.d.28 q.1.ar.1.ad 3.*

Quapropter non excludit Deus bona opera noſtra, ſed laudem operum, atque meritum ad ſupernaturalia; non enim valent ad ſalutem, niſi ex gratia informante, aut mouente ſupernaturaliter; niſi dicas diſpoſitiuè cum D. Th. Valent autem ad naturalia bona cum non informantur gratia, de qua dixit Moſi *miſerebor cuius voluero* &c. Nec includit ſe operi malo, quando ait, *indurans Pharaonem* &c. niſi vt ordinator eſt, non author, aut ſuaſor, aut impulſor: cum in tota ſacra Scriptura, & lege æterna, & naturali, & poſitiua ſemper prohibeat opera mala, & iubeat bona: nec ſibi ipſi contradicat vnquàm; ſed fidelis in verbis ſuis ſibi, & nobis ſit; ſeque eſſe teſtetur. Quid enim ſceleſtius, quam opinari Deum blaſphemare Deum, quando homo blaſphemat Deum? Quod dicunt qui Deum cauſam peccati actiuam, & prædeterminatiuam faciunt, aut actus, actioniſque, ſine qua non poteſt eſſe peccatum, faciunt in cauſam, & non ſolum cum cauſa, operantem efficaciter, vt ſecus facere homo nequeat.

Quinto ſequitur Apoſt. obiurgationis vim ad confuſionem contendentium cum Deo Iudæorum, vtque cõmodius ſequatur: introducit Iudæum, aut Gentilem dicen- ,, tem; ſi Deus miſeretur, & indurat ad libitum: cur queri- ,, tur contra nos, quia malefacimus, & legi ſuæ præcipienti ,, bonum, & vetanti malum, non obedimus? ſi quidem ipſemet, cuius voluntati nemo reſiſtere poteſt, facit & nos obedire, & repugnare; emollit, & indurat, vt concludis tu ô Paule. (Hoc verè eſt argumentum Libertinorum filiorũ Caluini; vnde concludunt nullum eſſe peccatum, cum fiat Deo.) Reſpõdet Paulus iterum increpans, validuſque hanc Iudæorum proteruiam, qua volebant Deum ſibi dumtaxat debere ſalutem, gratias, & dignitates, non autem aliis gentibus; ac proinde falſam eſſe prædicationem Apoſtolo- ,, rum, quod Gentes eſſeat participes, & concorporales, &

,,cohæredes promiſſionum in Chriſto Ieſu &c. dicens quaſi ,, Tacete ô rebelles, perfidique: *quis es tu homo, qui reſpondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei, qui ſe finxit, cur me ,, finxiſti ſic? An non habet poteſtatem figulus ex eadem maſſa ,, facere, aliud quidem vas in honorem, aliud in contumeliam?* &c. Hæc verba increpant præſumptionem ſerui irrationalis, quærentis rationē à Deo ſummè rationabiliſſimo, ac Domino, nec merentis reſponſum. Sic quando Chriſtus interrogatur *Luc.* 20. ad retundendam eorum audaciam non reſpondet, ſed argumento excipit. Sic Apoſtolus fortiori argumento præſumptuoſam interrogationem damnat. Quemadmodum ſi indoctus diſcipulus ſapientiſſimum præceptorem ſuum obiurgaret interrogatione, cur ita ſentis de elementis, aut de cœlo, aut de triangulo? ſimiliter reſponderet præceptor indignabundus, quia ſic mihi placet. Itidem, & Pater filio: Quamuis placitum illud eſſet rationis plenum, tamen non vult aſſignare rationem, vt audaciam conterat, ſed maiore malleo addito confringatur. At ſi quis humiliter petat, meretur reſponſum. Vnde *Iob.* 9 dicitur: *Si volueris ,, contendere cum Deo, non poteris reſpondere ei vnum pro mille* &c. Profectò hæc metaphora de luto, & figulo cōcludit in cortice, quod nos nihil poſſumus boni, aut mali facere, niſi Deo prædeterminante, nec mereri, aut demereri, ſed merita, & demerita, honorē, & contumeliam, accipere a Deo, qui ſic L[illegible] vult tāquam Dominus temerè *à capriccio*, non ratione, vt Mahometes, & Caluinus dicunt præcurſores Antichriſti, Quem teſte *Dan. cap.* 11. adorabit Deum *Maozim*, qui eſt de fortitudine, & violentia, non de ratione, & ſapientia, alios ad Paradiſum, alios ad Gehennam præmittentem: contraque enim tota S. Scriptura & natura eius reclamat.

Verum enim vero hoc argumentum non hic concludere pro L[illegible], nec pro Caluino & Mahomete, [illegible] eſſe ex pluribus Scripturæ locis, vnde hæc verba Apoſtolus deſumpſit, palam eſt.

Siquidem *Sap.* 15. dicitur quod figulus de eodem luto fingit vaſa, & quidem ollas, & cantharos, & Deos, & Idola, culta [illegible] & hoc iuxta ſuum ipſius arbitrium. A

hæc authoritas nequaquam indicat, quod Deus faciat etiam nos vaſa iræ, & miſericordiæ, ſed de nobis. Omnes enim fecit rectos, vt alibi ait, & ad imaginem, & ſimilitudinem ſuã: ſicut homo Pater filios facit ad ſuam imaginem itidem homines: ideóque omnes hæredes. Pediculos autem & vermes in ſuo ventre, & capite non facit ad ſui imaginem. Propterea nec hæredes. Quapropter falsò concluditur ex hoc loco, quod Deus ita fecit homines, vt vaſa: ſed quod hominibus factis ad ſuam ſimilitudinem, ac lapſis ad naturam luti propter peccata alios Deus recreat eripitque in honorẽ: alios in contumeliam, dum nolunt eripi, & recreari, iuxta illud: *In Chriſto non valet circunciſio, nec præputium, ſed noua creatura.* Et hoc docet Auguſtinus *in lib. expoſitionis quarumdam propoſitionum Epiſtolæ ad Rom.* (*Tom.* 4.)

Iterum *Iſaiæ* 45. repetitur hæc metaphora contra eos, qui dicebant de Cyro liberatore, & de Iudæis liberandis, & de nationum ſubiectione, & dominio, ſic: *Væ qui contradicit fictori ſuo. Nunquid dicit lutum figulo, quid facis, & opus tuũ abſque manibus eſt? Væ qui dicit Patri, quid generas? & mulieri, quid parturis?* Quæ verba non ſunt de ſalute, & damnatione ſupernaturaliter, ſed de Regnis & nationibus, & rerum mutationibus ad libitum Dei. Et tamen in his homo etiam habet meritum, & demeritum. Nam 1. *Mach.* 7. datur Romanis Imperium pro virtutibus ſuis moralibus, & apud Ieremiam Nabuchodonoſori, vt ſeruiat Deo in vindictam. Ergò Apoſtolus non concludit ex hoc, quod Caluinus vult.

Tandem eadem metaphora repetitur *Ier.* 18. Vbi Ieremias iubetur in domum figuli intrare; & cum videret ibi, quòd vas quod tunc fortè fingebatur, contractum eſſet: & conuerſus figulus feciſſet illud vas alterum, ſicut illi placuit. Iterũ interrogatur Ieremias à Deo; *Nunquid ſicut figulus iſte non potero vobis facere domus Iſrael? ait Dominus: ecce ſicut lutum in manu figuli, ſic vos in manu mea domus Iſrael. Repente loquar aduerſus gentẽ, & aduerſus Regnũ, vt eradicem, & deſtruam illum &c. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo ſuo, quod loquutus ſum aduerſus eam; agam & ego pœnitentiã*

ſuper

ſuper malo, quod cogitaui, vt faciam ei; & ſubito loquar de gente, & regno &c. Ex quibus verbis nil probare poteſt Apoſtolus de ſalute, & damnatione *à capriccio* ſine meritis, & demeritis. Tum quia loquitur Deus de ſalute, & ruina regnorum politica, non autem animorum: Tum quia opera Deus bona requirit in hoc textu, vt plantet: & mala, vt deſtruat: ſiquidem ſi malus relinquat malitiam, atque pœniteat, dicit Dominus ſe mutaturum ſententiam. Vnde potius metaphora eſt contra ſectarios. Et certò.

Præterea ipſemet Apoſt. reſpondet huic autoritati, & argumento *in 2. Tim. 2.* Vbi ait, quod *in eadem domo ſunt vaſa aurea, & argentea, lignea, & fictilia: & quædam in honorem, & quædam in contumeliam: Si quis ergo mundauerit ſe ab iſtis, fiet vas in honorem.*) Igitur Apoſt. ſoluit argumentum hoc iuxta ſenſum Ieremiæ, quod videl. mutamur in contumeliam, & in honorem, iuxta fidem, & opera, non tamen ſine Deo: ergo ſumus vaſa mutabilia, non autem immutabilia (quemadmodum videtur Caluino dicere *Rom. 9.*) ex Dei prædeterminatione ita ad malum, vt ad bonum: alioquin non potuiſſet Eccleſia de Magdalena canere, *In vas tranſlata gloriæ de vaſe contumeliæ*, cum Apoſtolo 2. *Tim. 2.* Ergo non intellexit Apoſt. concludere cum Caluino; ſed tantum pudefacere præſumptionem iudaizantium, & quærentium à Deo rationem, tanquam ab homine æquali, vel minori ſe, quare elegit etiam Gentiles. Et hanc expoſitionem confirmat Orig. Chryſ. Theoph. Ambr. & Aug. aliquando.

At ſi quis contendat, quòd Deus temerè condemnet inſontes, vt ſuam oſtenderet fortitudinem, is pro fortitudine laudat nequitiam irrationabilem, & ferociam; non quod verè virtus eſt; vti Mahometes, & Caluinus faciunt. Non enim datur virtus alteri contraria virtuti, & quæ non ſit iuſtitia: quæ nimirum generalis virtus eſt, inquit Ambr. aliique Patres: & cum glorientur Caluiniſtæ in Auguſtino, mentiuntur. Is enim dicit, iuſto iudicio condemnari vaſa iræ, ſed occulto: non eſt autē iuſtū, quod inſontes cōdēnat. Propterea que recurrit ad peccatum originale. Sed peccati originalis pœna eſt ſola carentia ſupernaturalis viſionis Dei, non autē

naturalis cognitionis & diſcretionis & gaudij de ipſo Deo, vt probat S.Th.*in 2.d.33.a.2.q.2.* Tum quia per peccatum naturalia non tolluntur: Tum quia quod debilitatur, aut tollitur, per conformitatem cum Chriſto in naturalibus reformatur, itavt omnes reſurgant in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti ſani, & integri, vt dicitur *in 4.cont.Gent. & ſent.* qui autem in gehennã dãnãtur, vtique etiam pœnã ſenſus patiuntur, & priuationem Dei, vt naturale, & ſupernaturale obiectum eſt. Ergo ſolum propter actualia peccata damnantur totali damnatione gehennæ. Ergo etſi infantes ſint quaſi lutum, alios enim per baptiſmum ſaluat ad gloriam, alios ſine baptiſmo, pro quo nec fides parentum ſupplet, ſaluat ſolum à gehenna ad bona naturalia. Haud tamẽ concedit Aug. aut Scholaſtici vlli præter Greg. Arim. quod damnentur, vt vaſa figuli ad contumeliam, paſſionemque ſenſus. Igitur ex maſſa luti poſt peccatum Adæ omnes eripiuntur ad bona naturalia, qui conformantur Chriſto in naturalibus, proptereaque omnes reſurgunt in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti abſque maculis, & ægritudinibus prioribus. At non omnes ad ſupernaturalia, niſi qui conformantur Chriſto, etiam in ſupernaturalibus per ſuſceptionem ſacramentorum in re vel in voto explicito, vel ſaltem implicito: ſicuti de Socrate dicit S. Iuſtinus, & de aliis, qui parati ſunt facere quidquid iuſſerit Deus: ergo & baptizari, licet ignorent præceptum de baptiſmo ſuſcipiendo, vt docet Ber. *Epiſt.77.* & allegat pro ſe Amb. & Aug. & ſubdit. Non enim requiritur obeditio, vbi non præceſſerit auditio; dicente Apoſtolo, *Quomodo credent ei, quem non audierunt?* &c.

Tandem Apoſtolus reſpondet ad totam quæſtionem, licet non explicite ad ſingulas partes, ſicut Deus indurauit Pharaonem, vt dicitur *Exod.9.* & excæcauit Iudæos, vt dicitur *Iſa.6.* non quidem poſitiue malitiam infundendo, aut impellendo, nec priuatiue auferendo gratiam datam: ſed negatiue non præſtando vlteriorem gratiam eis, qui primam reſpuerunt, tam interiorem qua tangit cor, quàm exteriorem, qua prædicauit eis per Moſem, & per prophe-

ras, & non correxit fortiter flagellis, ita vt non auderent amplius obniti; ac ſicut filius non flagellatus fit deterior, ita & ipſi deteriores facti ſunt: & nunc accidit in prædicatione Apoſtolorũ. Propterea ſubdit, quod *Deus volens oſtendere irã & potentiã, prius ſuſtinet in multa patientia vaſa iræ, aptata à ſe ipſis per impœnitentiam, à Deo autem per patientiã in interitum: vt oſtenderet diuitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ, quæ præparauit in gloriam*: quos vocauit non ſolum ex Iudæis ſectantibus legem ſcriptam, ſed etiam ex gentibus legem naturæ habentibus, ſicut dicit Oſeas de gentibus, & Iſaias de Iudæis. Igitur non fecit Deus vaſa iræ, quamuis vtatur eis, poſtquam elegerunt obſtinate peccatum, ad oſtendendam ſuam iuſtitiam, ſapientiam, & patientiam, ſicut clariſſime docet *in Eccl. cap.* 15. vbi contra eos, qui dicunt ex defectu gratiæ homines fieri vaſa iræ, ait, *non dixeris, per Deum abeſt* (ſcil. quin ſaluus fiam) *quæ enim odit, ne feceris*) quaſi dicat, es vas iræ; quia facis quæ Deus odit, & contra eos, qui dicunt Deum impellere hominem ad malum, vt oſtendat in eis iram ſuam, ſicut Caluiniſtæ. Sequitur in S. textu. *Non dicas, ille me implanauit, non enim neceſſarii ſunt ei homines impii* &c. & in fine cap. addit: *Non concupiſcit Deus multitudinem filiorum infidelium, & inutilium.* Concupiſceret autem, ſi ſibi eſſent vtiles, aut neceſſarii ad oſtendendam vindictam, ſicut faciunt ſtulti Tyranni, volentes videri potentes. Item aduerſus eos, qui dicunt, hominem à Deo moueri ad peccatum, ſubiungit: *Deus reliquit hominem in manu conſilii ſui, adiecit mandata, & præcepta ſua: ſi volueris mandata ſeruare, conſeruabunt te &c. Appoſuit tibi aquam, & ignem: ad quodcunque volueris, porrige manum tuam. Ante hominem vita, & mors; bonum, & malum, quod placuerit ei dabitur illi &c.* Deinde contra eos, qui dicunt, Deum præcipere, aut mouere ad peccatum, vel permittere peccatum moraliter (quod permittit ſolũ phyſice) ſubiũgit, *nemini mãdauit impiè agere, & nemini dedit ſpatium peccandi &c.* Et hoc probatur, quia ſemper Deus prohibet peccatum in omni lege: ergo non iubet, neque permittit: permiſſio

& temporaliter ſecundum iuſtitiam legalem, ſed non apud Deum ſupernaturaliter conſequendũ, vt docuerat in cap 4.

Notandum, quod cum Paulus ydem commendat, & opera ſpernit, nõ loquitur de fide, vt credulitas eſt. Sic enim & Iudæi credunt aliquid bonũ, vt dixit idem Apoſt. *in c.* 1. & *2. cap.* & Diaboli credunt & contremiſcunt, vt Iacobus ait *in* 2. *cap.* ſed de fide, vt in Deum tendit per amorem: quæ etiam alibi vocatur conſcientia, cum dicit omne, quod non eſt ex fide peccatum eſt. Nec nomen hoc adæquat rationem huius fidei, niſi formam charitatis addas, ſicut dixit, *Gal.* 5. *in Chriſto non valet circunciſio, neque præputium, ſed fides, quæ per dilectionem operatur, & viuit.* de qua Iacobus ait, *Fides ſine operibus mortua eſt*: ſimiliter ergo non ſpernit Apoſtolus opera, niſi legalia, & ceremonialia: quatenus in ipſis ſolis abſque charitate ponitur ſpes ſalutis: non autem opera fidei: quæ iubentur in veteri, & nouo teſtamento. Si Gentilis (ait *Rom.* 2.) legem obſeruet, præputium illius in circuncisionem reputabitur. Similiter circunciſio in præputium, ſi obſeruet legem ſine fide formata per charitatem erga Deum, & proximum. Et quidem tota ſcriptura Dei, & omnes leges naturales, ac poſitiuæ docent idem, vt proterui omnino ſint & contumaces, ſeſque, qui aliter cum Caluino credunt, docentque.

Deinde in cap. 10. Apoſtolus ex parte declarat, quomodo Deus vtitur infidelitate Iudæorum occaſionaliter ad ſalutem Gentium, & ſalute Gentium ad prouocandum Iudæos: ac ſimul gratias agit pro tantæ quæſtionis ſolutione, dicens: *O altitudo diuitiarum* &c. Quamuis alij dicant, Apoſtolum per hæc verba admirari inſolubilitatem: quod ex parte verum eſt: Attamen in c. 11. profitetur ſe quæſtionẽ ſoluere multis verbis, & deinde cõcludit &c. O alt. Attamẽ nunquam in Apoſtolo videbis, neque in tota ſcriptura, quod dicunt Caluiniſtæ, fidem hiſtoricam ſolam ſaluare ex prædeſtinatione ad bonum, & infidelitatem damnare ex prædeſtinatione ad malum. Omnes enim Deus vult ſaluos facere voluntate paterna, & antecedenti præuiſionẽ pec. originalis: non autem voluntate iudiciali, & conſequenti:

niſi eos, qui exurgant, & fiunt vaſa honoris per ſacramenta; ſiquidem omnes prædeſtinat vt Pater, qui facit omnes ad ſui imaginē, non autē vt iudex, qui deformatam peccato imaginem non admittit ad paternam hæreditatem. Et hanc eſſe ſententiam D. Thomæ in Centone, ex eius verbis contexto, non obiter prolatis, ſed ſæpe, & ex propoſito repetitis, Excellentiæ tuæ prudentiſſimæ ſatis ſuperque demonſtrauimus. Datum Tuſculi die 22. Septembris 1632.

FINIS.

APPROBATIO PARISIENSIS.

NOS Fr. Iulianus Ioubert Doctor in Facultate Pariſienſi, Vicarius Congr. Galliæ. Ord. Præd. noſtri autoritate Officij tenore præſentiũ P. magiſtro Thomæ Campanellæ, Pariſiis ſub protectione Regis Chriſtianiſſimi commoráti, à R^mo. N. P. magiſtro Generali omnibus Prouincialibus ac Prioribus commendato, facultatem concedimus imprimendi & edendi Libros tres, inuictiſſimo Regi noſtro ad patrocinium Fidei Catholicæ dedicatos, Regioque Diplomate ac Priuilegio munitos, videlicet contra Atheiſtas Librum vnum Romæ impreſſum, & nũc denuò correctum, vnà cum defenſione Bullarũ ſummorum Pontificum contra Iudiciarios: item de Gentiliſmo non retinendo q. 1. Item de Prædeſtinatione & Reprobatione, & auxiliis d. g. Centonem Thomiſticum contra Hæreticos, & perperam de S. Thoma ſentientes. Quos Libros approbatos partim Romæ à magiſtro S. P. & à noſtra Religione, & à tribus Regentibus Studiorũ publicorum, partim Lutetiæ à Doctoribus Regiæ Academiæ Sorbonicæ (cuius iudicio ſolenniter in cœtu omnium, omnium applauſu, & Dominorum Moderatorum Elogio exceptus prædictus Pater magiſter Campanella ingentem erga S. Eccleſiam Cath. Romanam, Fidémque Orthodoxam, zelum obedientiámque oſten-

dens ſubmiſit) partim à Patribus Magiſtris noſtri Ordinis, à quibus examinari humiliter petiuit; Nos requiſiti, quò ex florentiſſimo Collegio noſtro S. Iacobi roborentur, pariter commendamus, vtque imprimantur & publicentur, quantam poſſumus de more licentiam impartimur. Dat. Lutetiæ in Conuentu S. Iacobi Ord. Præd. die 8. Decembris 1635.

4015

Fr. IVLIANVS IOVBERT *humilis Vicarius Congregationis Gallicanæ Ord. Præd. manu propria.*